

عقیدہ کی مرضیہ

دانانی :

سید عبدالرحیم مہولہ وی

شہرح و لیکدانہ وی

مہلاجیدالکریمی مدرس

پیاچوونہوہو دارشتنہوہو پیشہکی و پراویز بو نووسینی :

فلاح عبدالکریم

۱۴۰۷ ی ہ - ۱۹۸۸ ی ز

دانہی بہ (۵) دینارہ

عقیدہ کی مرضیہ

دانانی:

سید عبدالرحیمی مہ ولہ وی

شہرح و لیکدانہ وہی:

مہ لاجبند الکریمی مدرس

پیاچوونہ و دارشتنہ وہو پیشہ کی و پھراویز بو نووسینی:

فتح عبدالکریم

۱۴۰۷ھ - ۱۹۸۸ء

بغداد - هاتف ٨٨٨٢٧٢٦

یهك دوو وشه ی پوئیست :-

خوینهری بهریز!

ئهمه ی له بهردهستدایه لیکدانهوهی یه کیکه له شاکارهکانی شاعیرو زانای پایه بهرز خه زهتی سه یید (عبدالرحیم) ی مهولهوی، که ناوی (عهقیدهی مهرضی یه) یه، بابه ته که ی زانیاری (کلام) و بیرو باوهری ئاینی ئیسلامی پیروزه .
ئهم لیکدانهوهیه باوکم سالی (۱۳۹۴) ی کوچی - (۱۹۷۴) ی زاینی تهواوی کردوه، به لام له بهر چهنده هویهك ههندیکی هونهری و ههندیکی ماددی و .
هی تریش بوی نه رهخسا زوو چاپ بگریت و شوینی خوئی بگریت . . . وائیسته بهم جوړه کهوته بهردهستی خویندهوارانی خوشهویست .

پئوهندیی باوکم له گهل گیانی وریای به هره داری خه زهتی (مهولهوی) کونه، بگره ده گه ریته وه بو سالانی دواپلهی خویندنی وهك له (یادی مهردان) دا باسی کردوه^(۱)

من بهش به حالی خوم، له وسالانه دا که کتیبه ناوهندی یه ئاینی و عه ره بی یه کانم ده خویند، دهمدی باوکم خه ریکی نووسینه وهی شیعی (مهولهوی) ده بوو، گه لی جار ده مبینی دوو جار و سی جار لاپه ره یه کی ده نووسی یه وه تا دواپی سه قام گیر ده بوو له سه ر نووسینه وه که ی .

ههروه ها ئاگاشم لی بوو که ههندی له فهقی دواپلهکانی (مستعد) شیعه رکانی مهولهوی یان ده نووسی یه وه، خه ریکی خویندنی ئهم (عهقیده مهرضی یه) یه ش ده بوون .

ئهم پئوهندی یه ش شتیکی سه یر نی یه ؛ له راستیدا نهك ته نها باوکم به لکو به شیکی زور له زانایانی ئاینی و ئه دیبان و ئه ده ب دوستانی کوردستان، به شی سوران، کهم و زور ئهم پئوهندی یه یان هه بووه .

لهم پیوهندی یه دا، بیجگه هوئی شه پوئی بزووتنه وهی نه ته وایه تی، که کهم و زور، بهم شیوه و بهوشیوه کاری له تیکرای کوردا کرده، نابی کاری لایه نه صوفی یه تی یه کهی مهوله وی و شیوهی شیعی لهم پرووه بخرینه پشت گوئی؛ به لی مهوله وی زانایه کی ثانیی زور زیره کوهه لکه وتوو بووه، به لام له گهل ته وه شدا صوفی مه شرب بووه و پیوهندی پیرو موریدی له گهل خیزانی ریازی نه قشبه ندیی (بیاره) و (ته ویله) دا هه بووه، ته و خوینده وارانهش که هاوریازی مهوله وی بووون کهم نه بووون؛ بویه شیعی (مهوله وی) و عه قیدهی (مهوله وی) بوو بوونه ویردی سهرزازی زور کهس. (۲)

له کاتی خویدا باو کم نوسخه کهی خوئی له بهر نوسخه چاپه کهی خوالی خوشبوو ماموستا (محي الدين صبري نعیمی) کانیمشکانی نووسیوووه ووه، لیکدانه وه که شی له سهر ته و بناخه یه بوو.

که بریاری ئیجگاریی له چاپ دانیمان دا هه ولی نوسخه یه کی ده ستوووسمان دا که زیاتر یارمه تیمان بدات و کاره که مان پوخته تر و ریک و پیکتر بکات، ته وه بوو لهم دوایی یه دا بومان ده رکهوت که له هه ولیر لای به ریز جه نابی شیخ جه مالی کوری خوالی خوشبوو شیخ (تاج الدین) ی کوری پایه بهرز شیخ (عبدالرحمان - ابو الوفا) نوسخه یه کی ده ستوووسی زور نایابی ته م (عه قیده مه رضی یه) یه هه یه، یه کهم جار دوستی به ریزمان نووسهر کاک مومتاز حه یدهری فوتویه کی نوسخه کهی بو گرتین و بوئی ناردین، دوایش به ریز جه نابی شیخ جه مال، به هوئی خوالی خوش بوو ماموستا عزالدین فیضی یه وه، خودی نوسخه کهی بو ناردین.

زور سوپاسی پیاهه تی و دلسوزیی ته م ذاته به ریزانه ده کهین، بی گومان ته م یارمه تی یه پاکه ی ته وان پیش هه موو شتیکی تر هاوکاری یه کی مهردانه یه له رینگای بلاوکردنه وه و به ریک و پیکی چاپ کردنی که له پوووری نه ته وایه تیمان دا.

ئیمه بهم نوسخه یه زور دلخوش و پشت ته ستوور بووین؛ چونکه دیاره

نوسخه‌ی پایه‌به‌رز خوالی خوشبوو (أبو الوفا) خو‌یه‌تی، که پیرزاده‌و دوستی گیانی مه‌وله‌وی بووه‌و، ئەم کتیبه‌ی له‌سه‌ر چه‌زو به (تشجیع) ی ئەو داناوه. گومان له‌وه‌دا نی‌یه که مه‌وله‌وی خو‌ی ئەم نوسخه‌ی دیوه. له‌مه‌وپاشیش به‌دریژی باسی ئەم نوسخه ده‌که‌م.

که ئەم نوسخه‌یه‌مان ده‌ست که‌وت بی یه‌ک و دوو ده‌ستم دایه دووباره نووسینه‌وه‌ی ده‌قه‌که له‌به‌ر رووناکیی ئەم ده‌ست‌نووسه‌و نوسخه چاپه‌که‌ی (نعیمی) و، هه‌نگاو به‌هه‌نگاویش ده‌ستم کرده پیاچوونه‌وه‌و دارشته‌وه‌ی لیکدانه‌وه‌که.

شایانی باسه خودالی خوشبووی زانا ماموستا (محي الدين صه‌بری نعیمی کانیمشکانی) سالی ۱۳۵۲ ی کوچی، ۱۹۳۴ ی زاینی، بو‌یه‌که‌مجار له‌گه‌ل ده‌ردی نامویی و دووره ولاتی دا ئەم عه‌قیده مه‌رضی‌یه‌ی مه‌وله‌وی و (فوایح) ه‌ فارسی‌یه‌که‌ی له چاپخانه‌ی (السعادة) له میصر به‌چاپ گه‌یاندوه‌و؛^(۳) ئەمه‌ش ره‌نجیکی مه‌ردانه‌و پیروزه‌و، دوو شاکاری زانایه‌کی بلیمه‌تی نه‌ته‌وه‌که‌مانی له فه‌وتان رزگار کرده‌و.

سه‌باره‌ت به زیندوو‌کردنه‌وه‌و به‌سه‌ر‌کردنه‌وه‌ی تیکرای به‌ره‌می (مه‌وله‌وی) ی نه‌مر خودالی خوشبوو ماموستا (محي الدين صه‌بری نعیمی) یه‌که‌م که‌سیکه‌ رچه‌ی شکاندوه؛ ئەو ته‌نانه‌ت پیش (پیره‌میرد) ی نه‌مریش که‌وتوه، نعیمی له ۱۳۵۲ ی کوچی ۱۹۳۵ ی زاینی ئەم دوانه‌ی له میصر چاپ کرده، پیره‌میردیش سالی ۱۳۵۳ ی کوچی ۱۹۳۵ ی زاینی (ئه‌صل و روح) ه‌که‌ی له سلیمانی به‌چاپ گه‌یاندوه^(۴)

له‌به‌ر ئەوه لام وایه هه‌رکه‌س به‌ره‌میکی تازه‌دو‌زراوه‌ی چه‌زرتی مه‌وله‌وی له چاپ بدا، یا ده‌ست بداته لیکولینه‌وه‌و لیکدانه‌وه‌ی یه‌کی له به‌ره‌مه‌کانی، به‌تایبه‌تی ئاینی‌یه‌کانی، ده‌بیت به‌ریزو سوپاسه‌وه هه‌ما بو ئەم ماموستا زیره‌که دلسوزه بکات.

ئەم نووسەرە دوورەولآتە، كە خویندەوارانەو دەستپاكانە، ئەم دوو بەرھەمەى چاپ كرددو، تا چەند نوسخەيەكى پەيدانەكردو دەستى نەداوئە كارەكەى.

بى گومان نوسخە يەكەمەكەى كە لە (ئەطەنە)ى توركيا دەستى كەوتو، خودالى خوشبوو مەلا رەسوولى توودارىي نەقشبندى سالى (۱۳۰۸)ى كوچى نووسىويەتو، وەك خوى دەلئيت چاكتەر بوو لەوانى تر. خوالى خوشبوو مەلا عومەرى خاوەنى پيشووى دەستنوسەكەش وتوو، كە خوالى خوشبوو مەلا رەسوولى توودارى - نووسەرەو، دەستنوسەكە - مەلايەكى زاناو دوستى (مەولەوى) بوو؛ ئەمەش زياتر دەبئتە هوى متمانە.

با بگەرئيمەو سەر مەبەست: ئەو نوسخە دەستنوسەى دەستمان كەوت و فوتوكەيمان لايەو دەقەكەم لەگەلئيدا بەراوردكرد (۱۲۰) لاپەرەى گەورەيە، دريژى ۳۰ سم و پانى ۱۵ سم، واتە: پەرەكانى دريژكارن. تيكرا هەموو لاپەرەيەكى (۲۰) شيعرى تئدايە. جگە لە لاپەرەى يەكەم و دوو لاپەرە كە كەمترىان تئدا نووسراوئەتو، جگە لە دوو لاپەرەى تروش كە يەككيان (۲۱) و ئەويتريان (۲۲) شيعرى تئدا نووسراوئەتو، هەر وەها جگە لەو شيعرانەى كە بەشيكن لە دەقەكەو لە كاتى نووسينەو، لەبەرچوون لە ريزدا بنووسرين و دوايى بە شيوەى (صح) لە قەراخى دەقەكەدا نووسراونەتو^(۵).

ئەم نوسخەيە خەتەكەى، تابليت، خوشەو زور بە ريك و پيكي نووسراوئەتو، لە زور شوئندا بەپي پئويست (سەرورژير. . .)ى بو كراو، سەرەپاي هەندى وردەكارى و نيشانەى رستەبەندى، كە ئيمەمانانى لە مزگەوت و قوتابخانە ئاينى يەكانى كوردستانەو پيگەيشتوو تئى دەگەين و، گەليك كارى ليكولينەو، ليكدانەو بو پياو ئاسان دەكەن.

لەم نوسخەدا گەلى پەراويز بەرچاو دەكەوى كە هەموويان بە نيمچە رستەى (منە) دوايى يان پي هينراو^(۶)

له گهلی شویندا بو جیاکردنه وهی یی بوش (ی) له (ی) تر نووسیویه «با یاء مجهول». ههلبهت مه بهست له (مجهول) ه نادیار و نه کیرهیه وهك دهلیت (پیاوی). ههروهها بو جیاکردنه وهی واوی بوش (و) نووسیویه: (با واو مجهول) - لیره دا نازانم بو ناویان ناوه واوی مهجهول؟ لهوانهیه تهنها قیاس بی لهسه (ی) مهجهول و هیچی تر، هه له بهر ته وهی واوو یی بهیه که وه ناوده برین بو جیاکردنه وهی کاف و گاف به پی پیویست له پهراویزدا نووسیویه (با کاف فارسی) یا (با کاف عربی) (۷).

منیش له بهر پرووناکیی ئەم سهرو ژیر و نیشانه و ورده نووسراوانه به پی پی رینووسی ئەمرووی کوردی دهقه کهم نووسیویه ته وه، به لام له (ی) ی ئیضا فهدا، ئەگه رچی به شی زوریم له بهر پرووناکیی (کسره) ی دهستنووسه که دا نووسیویه، هه ندی جار (قیاس) م کرده؛ بو نمونه تهماشای ئەم شیعره بفرموون:

تقریر مذهب اهل حق کریا
ئیحازهی تقریر طرزی تر دریا

وهك دهیینن له ژیر (ر) ی وشه ی (تقریر) دا (کسره) ههیه، که چی له ژیر (ل) ی وشه ی (اهل) دا نییه؛ من بو یه که میان له بهر پرووناکیی (کسره) که دا (ی) م نووسیویه، له ژیر (ل) ی (اهل) یشدا به (قیاس).

ههروهها سهیریکی ئەم شیعرهش بفرموون:-

له خسوف عیب دناعت بری
له کسوف ریب خناعت عری

له ژیرییتی (ف) ی (کسوف) دا (کسره) دانراوه، که چی له ژیرییتی (ف) ی (خسوف) ی بهرامبه ریدا دانه نراوه، من (کسوف) م کرده (کوسووفی) له بهر (کسره) که ی و، (خسوف) م کرده (خوسووفی) به قیاس.

یا تهماشا فهرموون چون مهولهوی ههستیار لهم شیعره‌ی خواره‌وه‌دا کیشی
شیعره‌که‌ی ره‌چاو کردوه:

والحاصل او بدر ظلمت زُدای لیل
او مهرِ آیام له ضیای او کیل

بو (ر)ی (مهر) نیشانه‌ی (کسره)ی داناوه، که‌چی بو (ر)ی (بدر) داینه‌ناوه،
چونکه کیشه‌که له‌نگ ده‌کات؛ منیش هه‌مان شتم چاودیری کردوه.

به‌وردی سه‌یریکی ئەم شیعره به‌رموون:-

حدیثِ ضعیف ار پیی له ناوه
بم حدیثه کار مُنکر تاوه

ئه‌گه‌ر (سکون)ی (مضاف) لای مهولهوی ئەصل بوایه، وه‌ک زاراوی ئەهلی
(سنه) و ده‌ور و پشته، پیوست نه‌ده‌بوو (سکون)، زنه، بو (ر)ی کار بکات،
به‌لام چونکه که‌سره‌ی (مضاف) ئەصله لای و، له ترسی ئەوه‌ی نه‌بادا خوینهر
له‌سه‌ر ئەو ئەصله پروات و کیشی شیعره‌که له‌نگ بیت، (سکون)ی بو (ر)ی
(کار) داناوه.

زوربه‌ی که‌سره‌کانی ئەم نسخه ده‌ست‌نوسه هه‌ره‌گونه، که له‌گه‌ل ته‌واو بوونی
دانانیدا نووسراوه‌ته‌وه باشت‌ترین به‌لگه‌ی قسه‌که‌مانه.
له پایانی ئەم نسخه ده‌ست‌نوسه‌دا به‌فارسی نووسراوه:-

«ترقیم پذیرفت عقیدهء مولوی از دست معرض محنت و جفا حسب
الفرمودهء حضرت ابو الوفا ادام الله برکته علینا بحرمة نبینا المصطفی ﷺ سنة
۱۲۸۱ لا اله الا الله محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم»

واته: عه‌قیده‌ی مهوله‌وی نووسرایه‌وه به‌ده‌ستی که‌سیکی دوو‌چاری ئازارو
مهینه‌ت، به‌پیی ئەمری هه‌زه‌تی (ابوالوفا) - شیخ عبدالرحمان کوری شیخ
عثمان سراج الدین (فاتح) - هه‌میشه به‌ره‌که‌تی به‌سه‌رمانه‌وه بیت له‌به‌ر خاتری

پیغمبه‌ری هه‌لبژارده‌مان، دروودی خودا له‌سه‌ر خوئی و ئال و به‌یتی، سالی هه‌زارو دوو‌سه‌دو هه‌شتاو‌یه‌ك.

له‌پال ئه‌م نووسینه‌دا (۸) شیعره‌ عه‌ربی‌یه‌که‌ی (مه‌وله‌وی) خوئی نووسراوه، که باسی ناوانانی کتیبه‌که‌ی ده‌کات، که له‌وانه‌یه‌ بوترئی نووسینه‌که‌ی له‌ نووسینی ده‌قی کتیبه‌که‌ جیاوازی هه‌یه‌و، هه‌ندی له‌ شیوه‌ خه‌ت ناسان لایان وایه (مه‌وله‌وی) خوئی نووسیویه.

هه‌رچون بی به‌گویره‌ی ئه‌م پایانه‌ ئه‌م نوسخه‌یه‌ له‌ سالی ته‌واوبوونی دانانی کتیبه‌که‌دا نووسراوه‌ته‌وه، واته‌ سالی (۱۲۸۱) ی کوچی.

شایانی باسه‌ له‌ لای چه‌پی ئه‌م پایانه‌وه‌ ئه‌م چه‌نددیره‌یش به‌شیوه‌ی په‌راویز به‌ فارسی نووسراوه‌: -

«یکی از خراسانیان که شاعر فائق و ملقب بشائق بود در وقت اتمام منظومه تشریف آرزانی فرمود بداهةً نثراً تاریخ را بتحریر رسانید (عقیده‌ مولوی نوشته‌ گردید) ۱۲۸۰».

واته‌: یه‌کیکی خوراسانی که شاعیریکی بالاده‌ست و نازناوی (شائق) بوو، له‌کاتی ته‌واوکردنی دانانی کتیبه‌ هه‌لبه‌سته‌که‌دا ته‌شریفیان هینابوو، گورج ته‌رده‌ستانه‌ به‌ په‌خشان میژووی کتیبه‌که‌ی نووسی و وتی: «عقیده‌ مولوی نوشته‌ گردید» عقیده‌ی مه‌وله‌وی نووسرا.

پیته‌کانی ئه‌م رسته‌یه‌ به‌ حیسابی ته‌بجه‌د ده‌کاته‌ (۱۲۸۰) واته‌: سالی ده‌ست کردن به‌ دانانی، نه‌ك سالی ته‌واوکردنی، هه‌رچی ئه‌م دیسه‌وودیوم کرد بوم نه‌کرایه‌ (۱۲۸۱) خویشی (۱۲۸۰) ی نووسیوه. ته‌لبه‌ت ده‌یه‌وی به‌ شیوه‌ی (مبالغه‌) بلیت: هه‌ر که‌ ده‌س به‌ دانانی کرا نووسرایه‌وه‌! واته‌ وه‌ك ته‌وه‌ته‌ سالی ده‌ست به‌ دانان کردن و سالی ته‌واوبوونی یه‌ك بیت! به‌دووری نازانم ئه‌م شاعیره‌ خوراسانی‌یه‌ له‌ (ته‌ویله‌) و یه‌کیک له‌ موریده‌کانی خوالی خوشبوو شیخی (سراج‌الدین) و، حازری نووسینه‌وه‌و لی‌بوونه‌وه‌ی ئه‌م کتیبه‌ بووبیت.

جیگای داخه نووسه ره وه ناوی خوئی نه نووسیوه و، تهنها بهم سی وشه خاکینه بی یه «معرض محنت وجفا» کوتایی هیناوه.

به هه رحال کتیه که تیکرا خه تی (مهوله وی) نی یه، هی تهو بوایه نه یده وت «ترقیم پذیرفت عقیده مولوی»، به لکو دهیوت (عقیده ام) واته: عه قیده کهم یا هه ر عیباره تیکی تر. نووسه ره وه ی ته م نوسخه یه چه کیکی زور خوشنووس و له کاری نووسیندا هونه رمنه ند بووه؛ ریک و پیکی دیره کان و وشه ی دیره کان و ناوه ناوه نه خش و نیگاری ته م راستی یه مان بو روون ده کاته وه.

بیجگه له مهش ته عبیری «ترقیم پذیرفت» بو نووسینه وه زیاتر له باره نه ک بو دانان.

وا دهرده که وی وه ک دانانی کتیه که له لایه ن (مهوله وی) یه وه به فرمانی (أبو الوفا) ی پیرزاده ی مهوله وی بووه، نووسینه وه شی له لایه ن ته م نووسه ره هونه رمنه ند ناوی خو نه بردوه وه، هه ر به ته مری (أبو الوفا) بووه.

من لام وایه، پاش یه که مین نوسخه ی ده ستنووسی (مهوله وی) خوئی، ته م نوسخه یه یا یه که م نوسخه ی عه قیده ی مه رضی یه یه، یا یه کیکه له و نوسخه هه ره پیشوانه که راسته و خو پاش دانانی کتیه که نووسراونه ته وه.

خو ته گه ر به ته مری خوالی خوشبوو (أبو الوفا) نوسخه ی تر نه نووسرا بیته وه، ته وا ته م نوسخه یه ئیمتیا زیکی تایبه تی ده بیت، ته وهش ته وه ته که هه روه ک دانانی کتیه که به ته مرو چه زی ته و بووه نووسینه وه ی ته م نوسخه یه ش به ته مرو چه زی ته و بووه.

هه رچون بی ته م نوسخه ده ستنووسه، که له سالی ته واو بوونی دانانی کتیه که دا نووسراوه ته وه، زور کونتره له و نوسخه ی که ده ستنووسی خوالی خوشبوو مه لا ره سوولی تووداری نه قشبه ندی یه، که سالی (۱۳۰۸) ی ک نووسیویه تیه وه و سه رچاوه ی سه ره کی چاپه که ی خوالی خوشبوو ماموستا نعیمی یه، هه روه ها کونتره

له نوسخه كهی زانای گه وره و به ریز جه نابی ماموستا شیخ محهمه دی خال، كه خوالی خوشبوو شیخ مه عرووفی سیاگویری سالی (۱۳۰۳) ی ك له پینجوین نووسیویه تیه وه، یه کیكه له سه رچاوه كانی کتیبی (هه لبرژارده یه ك له «عه قیده مه رضیه» ی مه وله وی) لیکدانه وه و لیکولینه وهی (بابه عه لی شیخ عومه ر قه ره داخی) ^(۸)

خوینهری به ریز!

ئیسته، كه گه یشتوومه دوادوایی باسی ئەم نوسخه ده ستنووسه، ده مه ویت - سه ره رای ئەوهی كه به پنی پیوست له په روایزدا ده باره ی سه رباسه كان نووسیومه - دووباره ی بکه مه وه كه هیچ سه رباسیکی سه ره کی و هیچ ورده سه رباسیكم له م ده ستنووسه دا نه دی، ته نها له هه ندی شویندا جوړه نه خش و نیگار یك هه یه، بی گومان هیمایه بوئه وهی باسی پیشوو ته واو بوو و باسیکی تازه ده س پی ده کات، ئیتر نازانم خوالی خوشبوو ماموستا (محي الدين صبري نعیمی) چون ئەو سه رباسانه ی داناوه؟ ئاخو نوسخه ده ستنووسه كه ی له مه ر (تووداری) ی لای ئەو، یا دوونوسخه كه ی تر سه رباسیان تیدا بووه، یان هه ر خو ی به زیره کی و بوچوونی خو ی شوینی سه رباسه كانی دیاری کردووه و نووسیونی؟

تیکرا من ره خنهم نه له وه نه له باوكم كه سه رباس بنووسن، به تایبه تی (شرح) هه لده گری سه رباسی وهك به شیک له شهرح تیدا بنووسریت، چونكه دانانی سه رباسه كان خو ی به شیکه له لیکدانه وهی ده قه كه، من ته نها ئەوه ندهم مه به سته ئەبی هیمایهك بوئه وه بکریت كه ئەم سه رباسه گه وره یا ئەو نیمچه سه رباسه له ئەصله كه دا هه بووه و له سه ری رویشتون، یا نه بووه و بو روون کردنه وهی مه به ست لی یان زیاد کردوه.

جا ئەگه ر بلین (۵۲) سال پیش ئەمرۆ ماوه یه کی زوره و، مه رجه كانی لیکولینه وهی کتیب وهك ئەمرۆ پهیره و نه ده کراو، به تایبه تی لیکولینه وهی به ره مه میکی بی نازی لانه وازی کوردی بوئه و سه رده مه و ئەو نامویی یه هه ر به دم ئاسانه، ئەوا ئیمه له م روژه دا، به سه ربی یه کیشه وه بی، پیوسته هیمایه کی بو بکه یین.

دواقسه و تکای لی بووردن

خوینهری نازیزا!

شیوه لیکدانه وه که ی باو کم شیوهی ماموستایه کی ئاینی قوول داچووی مزگهوت بوو، که گهلی رسته و وشه ی ناکوردی تیدا بوو، چون به دریزایی زیاتر له شهست سال له سه رده رس وتنه وه به فقی راهاتووه وه های نووسیوووه، سه ره پای نه وهش بابه تی کتیه که خوی بابه تیکی بیروباوه پی ئاینی یه که به عه ره بی و غهیری عه ره بی به صه دان، بگره هه زاران، کتییی تیدا دانراوه و به صه دان جور په راویزو په راویز له سه ر په راویزو ورده کاری تیدا به کارهینراوه، بیجگه له وه همووه زاراه جوراوجوره که وه رگیرانیان بو سه ر کوردی ئاسان نی یه، له بهر نه مانه پروا ناکه م دارپشته وه که له هموو پروویه که وه ته واوو بی خه وش بی، به تایه تی لایه نی گوپینی زاراه کان.

من له پیاچوونه وه و دارپشته وه ی کاره که ی باو کمدا دوو شتی گرنگم له به رده م خوم داناوه وه ولی به جی گه یان دنیا نم داوه:

یه که م:- پاراستنی واتاو مه به ست و ده سکاری نه کردنی؛ چونکه خوتان ده زانن بابه تی کتیه که بابه تیکی ئاینی بناخه یی یه، چون گه یینراوه ده بی وه ها بگه یینری و، کاری ناره زوو کاری نی یه.

دووهم:- دارپشته وه ی به شیوه یه کی ره وانی کوردیی وه ها که تیکرای خوینه راز، نه ک ته نها نه وانه ی سه رو ساختیان له گه ل باسه که دا هه یه، سوودی لی وه ربگرن و تیگن که (مهوله وی) ی زاناو شاعیر و صوفی چی وتوووه چی ویستوووه.

به دُنیايي يه وه کاری يه که مم به ده ستپاکی و بی زیادو کم به جی گه یاندوووه، له
هر شوینیکدا تووشی شتیکی ئالوز بوویم دهستهوسان نه وه ستاوم و تا نه گه یشتمه
بنج و بناوان وازم نه هیناوه . .

بو دووه میش تهوی له تواناما بووی کردوووه و کم و کووریشم دهدهمه دست
چاوپوشی و دل فراوانی ئیوه .

ئیتتر من ههقم به سهر تهوهوه نی یه که تم مهسه له تایبه تی یه یا ته مهسه له یه
به لگه که یان به هیزه یا لاوازه . تمه کاری من نی یه، کاری (ماتن) و (شارح) ه،
واته: حهزرتی (مهولهوی) و باوکم؛ لهم جوړه شتانه دا تهوان بهرپرسیارن .

قسه یه کیش هه یه، ته گهر دووباره کردنه وهش بیت ده بی بوتریت، ته وهش
تهوهیه تم جوړه کارانه کاری یه که سه نین و، له راستیدا ده بی به کو میته یه کی له
زور لاوه وریاو زانا به نه نجام بگه یه نریت، ئیمه مانانی تاکه کهس هر ته وهنده مان
له وزه دایه . .

تم کتیبهی مهولهوی، وهك (فضیله) و (فوایح) ه که ی سهریکی هه یه و هه زار
سه ودا؛ لایهك ئاین و بیروباوه ری ئاینی یه، له گهل ته وه هموووه تم لاولاو ری بازه
جیاوازانهدا که لی بوونه ته وه . لایهك صوفی یه تی یه که ی تم شاعیره به رزه یه، که
مورکی به گهلک له شاعره کانی یه وه هه یه .

راسته عه قیده ی مهرضی یه ی مهولهوی و تهوانی تریشی، ته گهر بیینه سهر
دانانیاں له خانه یهك له خانه کانی جوړی شیعدا، خانه ی شیعی ته علیمی یان
به رده که وی، واته: زانیاری یهك له زانیاری یه کان به خهك فی رده کات، که لی رده دا
زانیاری که لام و بیروباوه ری ئاینی ئیسلامه، بی گومان ته مانه وهك دیوانه که ی
حیساب ناکه ین، به لام له هه رلایهك سوزیکی هاتی، له هه رلایه ده لاقه یه کی
رووناکی یه تایبه تی یه شاعیرانه که ی لی کرابیته وه، له هه ر ساتیکدا تاویکی به تینی

به ره کهستی خودایی به سه ریا باریبی قه ریحهی شیعی ته قیوه ته وه وهستی
ته فسووناوی که وتوه ته کارو خویشی و خوینه ریشی نو قمی ده ریای خه یالی قوولی
کردوه .

خو باسی به هیزی مه عنای گه لیک له شیعه کانی و به کارهینانی ده یان لایه نی
ره وان بیژی و جوانکاری و وشه ئارایی ناکرتی، که به راستی گوی له مه یداندا
بردوه ته وه .

مه وله وی ئازایانه ولی هاتوانه ململانی له گه ل که له شاعیراندا کردوه و
به وجوهی ویستوویه یاری به وشه کردوه، له کوردیدا له زاروه ساکاره که ی
تاوه گوزی شاکاری هیناوه ته کار. له عه ره بیدا زیاتر گیانی (تحدی) هه ست پی
ده که یت. خو فارسی یه که ی له کوردی چاکتر پامی هونه ری شیعی یه تی . .
سه یری ئەم چەند بەیتە کوردی یه ی بکه، ده رباره ی (سبب) و (مسبب) هوو
ئه نجام، چەند ساکارو پرمه عنان :-

فلان باوکه، ئەوه له ئەولاد
له دوای ئەولاد پی دەلین ئەحفاد
له بوخاره ههور، له ههوره مه طهر،
له مه طهر گیا سهر دیریته ده ر
موقه دده م ناوی نریاگه سه به ب
به موئه خخه ریان ده لین موسه به ب
ههر دوولا هر خهلق ره بی هادی یه
سه به بی یه تیان ئەمری عادی یه
له قودره تی حق عاده ت جاری یه
ئه و دیته وجود، ئەم دیاری یه
(یمنکن) ئار بوی ئیحراق هر نه وی
یا ئیحراق وه بی ئاگر هه لکه وی

ئىستە وشكەنه زانى به ناو زاناي وا ههيه باسى ته رتیبی هه لم و هه ورو باران و
گياي لابهكهی له وانه یه به كوفری بزانی، كه چى نه و یه كسه ر تیت ده گه یه نیت :-

هه ردوولا هه ر خهلق ره بى هادی یه

سه به بى یه تیان نه مری عادى یه

هه روه ها له (فوايح) ه كه یدا له باسى بینینى خودای گه و ره دا ده فه رمویت :-

تفضل بالعجل بالكأس ساقی!

صفای مئى نماید وجه باقى

بکوری چشم اهل انكار

بکن کار نوایرا دراین کار

ز دیده زنگ ظلمت را زدايد

دلّم تصدیق رؤیت را نماید

دراین نشأة بامكانش بگویم

دران نشأة وقوعش را بجویم

ئه مه كورته باسیكى یه كیكه له مه سه له ئاینی یه كان، كه چى شیعره كانی لیوانن

له په وان بیژی و وشه ئارایی . واتا كه ی به كوردی ده لیت :-

ده فه رموو مه ی بهینه، زووبه مه ی گیر!

له په ووناكی مه یا په ووی خوا دیاره⁽⁹⁾

به كویرایى دوچاوی ته هلی ئینكار

به ئاواز بینه جوش ئه م كاروباره

له دیده م ژهنگی تاریكى بمالی

دلّم باوهر بكا به و دینی خوایه؛

بلیم بینینى خوا ئا له م جیهانه

(دروسته) و له و جیهانیش دیته كایه

هەر له (فوايح) ههكهيدا كه باسى خوڤى دهكات له بهر باره گاي خودادا ده ئيت :-

ز بحث خود چه عرضى را رسانم
چه سانم؟ از خسانم نر كسانم^(۱)

خوڤم را پر قصور ار من نخوانم

قصوريرا از آن بدتر ندانم

خمير از رد، ضمير از بد نرفتم

ز تو يارب و از خود در شگفتم

غنای مطلق از كل، باز در بند

(تعالى الله) زهى أعلا خداوند

به آن محتاج و هر آن در معاصى

(معاذ الله) چه قاسيم چه قاصى

بيخش اي (بو العجب) اين (بو العجب) را

بياموزش رموزات ادب را

نه تو يابى چو من ناپخته كارى

نه من يابم چو تو ناموزگارى

واته :-

دهر باره ي خوڤم چيت عه رزكه م كه چوڤم؟

چ جوڤم من؟ له ريزى ناكه سانم نهك له كه سانم!

ئه گهر من خوڤم به تاوانبار نه زانم

له وه به دتر چ تاوانى بز انم

نه كارم له هى به دو، نه دهروونم

له خده ي ناپه سه ند پاك كردوه ته وه

خودايا من له توو له خوڤم سه رسام ماوم

لايهك موحتاجى كهس نيت و،

لايهك له بهندى چا كه داي له گهل خه لكدا^(۱)

چ خوايه کي بهرزو بالای
 بهو موحتاجم، له گهل ئه وه شدا
 سه رکه شم، نو قمی گيژاوی گونا هم
 په نابخوا چند دل ره قم؟
 په نابخوا چند لئی دوورم؟
 هوئی سه رسامی! ببووره تو له م سه رسامه
 دروشمه کانی خووی په سه ندی فیربکه
 نه تو وهك من ناپوخته کاریکت دهس ده که وئی
 نه منیش وهك تو ماموستایه کم دهس ده که وئی.

خوباسی (فضیله) عه ره بی یه که ی ناکریت که چند جوان و ریک و پیکه،
 راسته کتیه که تیکرا، وهك وتمان، له جوړی شیعی ته علیمی یه، به لام خوا
 هه لنگری ته نها (۱۲۷) شیعی پیشه کی یه که ی به سه بوئه وهی خوینه وار له توانای
 ئه م بلیمه ته سه رسام بیت. (۱۲۷) به یته یا (۱۲۷) گه وهه ری نایاب؟!
 هه ره له سه ره تا وه (بسم الله . . .) ه عاده تی یه که ی خو منی کردوه ته نیوه شیعی رو،
 له نیوه ی دووه مدا به (صه راحه ت) سه رسامی خو ی و هه موو دانایهك ده خاته روو:

بسم الله الرحمن الرحيم
 مَنْ تَأْتِيهِ فِيهِ نُهْيَةُ الْحَكِيمِ
 مَعْطَى جَلَائِلِ الْعَطَايَا وَالنِّعَمِ
 مُؤَلَّى دَقَائِقِ الْمَزَايَا وَالْكَرَمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَبَدَانَا
 مِنْ عَدَمٍ أَرْوَاحاً أَوْ أَبْدَاناً^(۱۲)

له پاشا گله بی دوا که وتن له خو ی ده کات و هه روا به دهم قسه وه بانگ و
 قامه ته که شت بو ده کاته شیعی رو:-

إلى متى تخلفني عن قومي؟
يومي الى نومي أذان يومي!
فمرحباً بالقائلين عدلاً،
وبالصلاة مرحباً وأهلاً
فأذنا تآذينه وثوب

يا جبلي! لياجبال أوبي
مبسملاً محمداً مصلياً
مُسَلِّماً مسلماً مُصَلِّياً

محوقلاً و سائلاً وسائلاً
مبتهلاً باسط كَفَّ، قائللاً:

فاح الصبا، لاح الصباح، راحا
صبوحنأ، قم صاح! هات راحا

سهیری که چون سه بارهت به کونهی ذاتی خودای گه وره خویشی و خه لکیش
نوقمی ده ریای سه رسامی ده کات؟ :-

جَلَّ الَّذِي كَلَّ نُهَى صِفَاتِهِ
فِي ذَاتِهِ وَفِي عُلَا صِفَاتِهِ
مَا وَصَلَ الْاَزَلْ لَابْتِدَاهِ
وَمَا انْتَهَى الْاَبْدُ لانتهاه
وَجَدَّ، لا فوجد أو ثم وجد
وجب فيه، كوجوده وجد
لاصبح لا يوم لديه، لا مسأ
ولم يكن حين فناء لامسأ
وكان، آن كان، (كان) ليسأ
ثوى بحيث ليس (حيث) أيسأ

متى (متى) حتى اتى عليه؟
 من اين (اين) ينتمي اليه؟
 هل ساعدُ يَصِلُهُ في كُمْ (كم)
 وكيف لا كيف مع الكيف يضم؟!

لیره دا پالی لی دهداته وهو پشوویه کی بو ئەدات و مل که چانه ده لیت :-

رُحِرِحَ عن عقل الوری إلهنا؛
 فمنتھی عقولنا إلی هنا!
 خالقنا معبودنا إله
 جَلَّ عن استحساننا إله

له پاشانا دیته سهر باسی ئەوهی که چون خوالی خوشبوو پیرو پیرزادهی پایه بهرز
 شیخ (بهاء الدین) داوای دانانی ئەم کتیبەیی لی کردوو، ئەمیش خوگری کردوو
 دەردی لاوازی و دل ناره‌هتیی خوی و باری ناله‌باری رۆزگاری بو هه‌ل‌رشتوه، ئاخری
 هه‌ر ناچار ئەبی له قسه‌ی دهرنه‌چی و شان بداته به‌ری و ئەم شاکاره
 دروست بکات :-

أمرني بنظمها وحالي
 تعللت عن حسن الامثال
 لآدني وزر نوي خلاني
 انقض ظهر السر ما خلاني
 كان أبو بلاءي الذبابا
 فكلما عني ذبُّ آبا
 ممَّ سُدِّي ولحمة البنية
 ذا الضعف تلکم قوّة البلية
 تحرقني تفركني تصليني
 كأنني الفريك تشتهيني

حولی بدت ابخرة اعصار
رعد، صواعق، وبرق، نار
فززلت ارض الحشا ورجت
ترججت مدینتی وارتجت

أبی سوی الدرر فالتزمتها
جمعتها رتبها نظمتها
لعقد جيد العرب الاتراب
أبکار افکار اولی الالباب
تفوق ما وسم سلسبیل
للشرب والغسلة، سئل سبیلاً

ئەو وشە عەرەبی یانە ی ئەم زانا شاعیرە هەلکە و تەووە لەم شیعراوەدا
بە کاری هیناوان، چەند وشە یەکی کەم نەبی کە بە (اصطلاح) ی زانیاری (صرف)
لە (رباعی مجرد) ن، ئەوانیتریان هەموو (ثلاثی مجرد و ثلاثی مزید) و وشە ی
ساده و ساکارن، وشە یەکی نامۆ یا دوور لە (فەصاحت) یا دەربڕینیکی دوور لە
(بە لاغەت) یان تیا نابینریت، هەر وشە عەرەبی یە ئاسانە کانن ئە و پرستە جوان و
بە دڵچوانە ی لێ دروست کردوون . .

ئیمە ئەبی سەری ریز بو ئەم بلیمە تەو بلیمە تە کانی تری نە تەووە کە مان
دانه وینین، کە چۆن سەری کوردو کوردستانیان بەرز کردووە تەو . .

لە سایە ی هونەری ئەم جوړە هەلکە و تەوانە و دەتوانین بلیین : ئیمە ی کوردیش
لە گەل هەموو جەورو سزای چەرخ ی گوناگون و لە گەل کویرە وەری دا شاعیر و زانا و
عاشقی وەك جزیری و شاعیر و فەیلە سووف و نە تەووە پەر وەری وەك خانی و
هەلکە و تەوی وەك نالی و مەولەوی و سالم و حاجی قادری مەزمان هە یە . خاکی

پاکی کوردستانی شیرینیش ماچ بکهین که ئەم رۆلانیە لە کۆشی خۆیدا بە
شیری خۆی گۆش و پەرورده کردوووە، ئەوانیش لەو کۆشە پیرۆزەدا سەری
ئێجگاری یان ناوہتەوہ .

نەمری بو (مەولەوی) ی سەرقالە ی عاشقان

فاتح عبد الکریم

١٩٨٦/٦/١٣

- (۱) یادی مهردان، بهرگی دووهم، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری عیراق، به‌غدا، سالی ۱۹۸۳، ل (۳۶۷).
- (۲) پروانه لاپه‌ره (ب) ی (سه‌ره‌تا) ی دیوانی مه‌وله‌وی، کۆکردنه‌وه‌و لیکۆلینه‌وه‌و لیکدانه‌وه‌و له‌سه‌رنسووسینی مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌پرپرس، چاپخانه‌ی (نه‌ج‌اح) له‌ به‌غدا (۱۳۸۰) ی ک - ۱۹۶۱ ی ز.
- (۳) العقیده المرضیة، تالیف العلامة فقید العلم والادب السید «عبد الرحیم الحسینی الشهیر بالمولوی المتخلص بالمعدوم»، مطبعة السعادة بجوار محافظة مصر ط ۱ سنة ۱۳۵۲.
- (۴) دیوانی مه‌وله‌وی، پیره‌میرد به‌ شیعر له‌ دوو به‌رگا وه‌ریگی‌راوه‌ته‌ سه‌ر دیالیکتی کرمانجیی خواروو، وه‌ له‌ چاپخانه‌ی (ژیان) له‌ سوله‌یمانی چاپی کردووه، به‌رگی یه‌که‌می له‌ سالی ۱۹۳۵ و، به‌رگی دووهمی له‌ سالی ۱۹۴۰ دا.
- (۵) ئەوسا له‌ مزگه‌وت و قوتابخانه‌ی ئاینی یه‌کانی کوردستاندا، که‌ کتیییکیان ده‌نووسی یه‌وه، ئەگه‌ر وشه‌یه‌ک، دیریک، شیعریکیان له‌ بیرچوو‌بایه‌و، له‌ پاشاندا بی‌یان بزانیایه، له‌ قه‌راخ و بیجاخی ده‌قه‌که‌دا یان له‌ پال جیگه‌که‌ی خویدا، یان له‌ دووره‌وه‌ ده‌یاننوسییه‌وه‌و بو‌دیاری‌کردنی شوینه‌که‌ی هیمایه‌کیان به‌کارده‌هیناو، رسته‌ی (صح) یان له‌ دوایه‌وه‌و ده‌نووسی؛ واته‌: به‌م دیره‌ یا به‌م وشه‌ یا به‌م شیعره‌ ده‌قی نووسراوه‌که‌ راست ده‌بیته‌وه‌و بی‌ئوه‌ هه‌له‌یه، ئەمه‌شیان بو‌یه‌ ده‌کرد تا له‌ په‌راویزی جیابکه‌نه‌وه، واته‌ ئەگه‌ر (صح) ه‌که‌ نه‌بی نازانریت ئەو به‌جیانوو‌سراوه‌ له‌ ده‌قه‌که‌یه‌ یان په‌راویزه. ئەم ریبازه‌ ئیسته‌ش تاراده‌یه‌ک ماوه.
- (۶) (منه) که‌ به‌ (منه‌وات) کۆده‌کرایه‌وه، واته‌: په‌راویزی خاوه‌ن کتیب‌خۆی نه‌ک که‌سیکی‌تر، که‌سی‌تر ده‌بی‌ ناوی خۆی دابنری، که‌ وت (منه): له‌وه‌وه، واته‌: قسه‌ی دانه‌ر.
- ئەگه‌ر که‌سیکی‌ درشت کار په‌راویزی له‌ کتییی خه‌لک کردبیت و ناوی خۆی نه‌نووسیبی و (منه) ی لی‌دابیی و قسه‌ی خۆی، له‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌ک، کردبیته‌ قسه‌ی دانه‌ر، به‌وه‌ قاعیده‌که‌ تیک‌ناچیت، چونکه‌ له‌ هه‌موو کاریکدا له‌هیل‌ده‌رچوو هه‌ر هه‌یه.
- (۷) نووسه‌ره‌وه‌ له‌ هه‌مووی کتیبه‌که‌دا چ بو‌ (کاف) و چ بو‌ (گاف) هه‌ر یه‌ک که‌شیده‌ی نووسیوه‌ بو‌یه‌ به‌و په‌راویزه‌ له‌ یه‌کی جیاکردوونه‌ته‌وه.

(٨) (ههلبژاردیههك له عهقیده مهرضیهی مهولهوی) کتییکی تازهیه لیکدانهوهو لیکۆلینهوهی بهرئیز بابعهلی شیخ عومهری قهردهاخسییه، سالی ١٩٨٥ له چاپخانهی ئیرشاد له بهغدا بهیارمهتی ئه‌مینهارییهتی گشتی رۆشنیری و لاوانی ناوچهی کوردستان له چاپ دراوهو (١٥٨) لاپه‌ریه. له‌م کتیه‌دا، وهك نووسه‌ری به‌رئیز خو‌ی له پیشه‌کییه‌که‌یدا ده‌لیت: نزیکه‌ی ده‌یه‌کی عه‌قیده‌که‌ی هه‌لبژاردوهو لیک‌ی داوه‌ته‌وه. له‌راستی دا کتییکی به‌نرخه‌و نیشانه‌ی ماندووبوونی نووسه‌ری پێوه‌ دیاره‌و، به‌ هه‌موو شایانییه‌که‌وه‌ چووه‌ته‌ ریزی پیشه‌وه‌ی ئه‌وره‌نجانه‌ی تائیه‌ستا دراون ده‌رباره‌ی به‌رهمی حه‌زره‌تی (مه‌وله‌وی).

(٩) بابته‌ بینینی خودایه، مه‌ی بی‌خه‌شه‌ش وهك ئاوینه‌یه‌ له‌گه‌ل بینیدا ده‌گونجی. . مه‌به‌ست له‌م (مه‌ی)ه‌ مه‌یی حه‌قیقییه‌ ئه‌وه‌ی ده‌بیته‌ هو‌ی مه‌ستی و نو‌قوم بوون له‌ده‌ریای خوداناسیدا.

(١٠) نز: نه‌ از.

(١١) خوای گه‌وره‌ له‌م چاکه‌کردنه‌دا موحتاجی که‌س نی‌یه، به‌لام (مه‌وله‌وی) ئه‌وه‌ وینه‌ ده‌گری که‌ خودای گه‌وره‌ هه‌میشه‌ له‌ چاکه‌کردن‌دا یه‌ له‌گه‌ل به‌نده‌گانی خویدا. .

(١٢) بروانه (الوسيلة في شرح الفضيلة) للشیخ عبدالکریم محمد المدرس، الطبعة الاولى ١٣٩٢ - ١٩٧٢، مطبعة الارشاد، بغداد ص (٤-٣٧).

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين . والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله
وصحبه اجمعين واتباعه باحسان الى يوم الدين .

به قه‌دهر ته‌وهی به نووکی خامه له پرووی نامه نووسراوه‌و، به زمانی زمان
پاراوان و تراوه‌و. به بیری روشن بیران زانراوه، به لکو به قه‌دهر ته‌وهی که فیکری
خاوهن فیکران پی نه‌گه‌یشته‌و، عه‌قلی هوشیاران تی نه‌گه‌یشته‌و، سوپاس و
ستایش بی بو باره‌گای به‌رزی په‌روه‌ردگاری جیهان، ته‌و په‌روه‌ردگاری به ذات له
پیش چاودا په‌نهانه‌و، به کردارو شوینه‌وار لای دلی هوشیاران نومایانه، سوپاسی
که به‌رامبه‌ری هموو نیعمه‌ته‌کان شان به‌شان پروا له‌گه‌ل بارانه په‌رحمه‌ته‌کان به
ثاشکراو به په‌نهان .

هه‌روه‌ها دروودی زوری بی سنوور بو ئاستانه‌ی فریشته پاسه‌وانی، په‌هه‌بری
میهره‌بان، کللی که‌ره‌می یه‌زدان له هه‌ردوو جیهان چه‌زرتی (محمد المصطفی)
دواهاوه‌ری ده‌زگاو دایه‌ره‌ی پیغه‌مبه‌ران، کانی هموو بیروباوه‌ری په‌سه‌ندو کرده‌وه‌ی
شایسته‌ی هوشمه‌ندو په‌هوشتی جوان و نیاب و بلندی ریزی به‌ختیاران . وه بو
په‌وانی هموو ته‌هل و به‌یت و ئال و یارانی فیداکارانی و، باقی په‌په‌وانی یاسای
قورئانی و فه‌رمووده‌ی جوانی و کرده‌وه‌ی پر له ئیحسانی، تا خو‌ری پرته‌وداری
میهره‌بان پرته‌و ده‌خاته دلی دلداران، له زه‌مانا، له مه‌کانا، له به‌هه‌شتی
جاویدانا، تا گول ده‌گه‌شیتته‌وه‌و، دل به شنوی په‌رحمه‌ت ده‌شنیتته‌وه، بمنه‌ و فیضه
ورحمته بالفضل والاحسان .

پاش ته‌مانه لای هوشیاران و زانیاران کورد دیاری و نومایانه که هه‌لکه‌وتووی
کو‌ری هونه‌روه‌ران، شاسواری مه‌یدانی ته‌ده‌ب په‌روه‌ران، (سید عبد الرحیم)ی
مه‌شه‌وور به (مولوی) په‌رحمه‌تی خودای لی بی له ئاسمانی ته‌ده‌ب دا

چ ئهستیرهیهکی پرشنگدارو، له جیهانی نوکتهزانیدا چ سوارچاکیکی بهتەك و دەو بووه؟

ئەم تاقانەیی رۆزگارە جگە له هونراوه عەرەبی یەکەیی که ناوی (فضیلە) یەو له بابەتی ئوصوولی دیندا نووسراوهو، بیجگە له دیوانە غەزەلیاتەکەیی که تیکرای غەزەلەکانی له ئەدەبی کوردی دا لوتکەیان بەجی هیشتوه،^(۱) دوو هونراوهی بەنرخیی تری هەیه، یەککیان بە کوردی یەو ناوی (عەقیدەیی مەرضی یە) یەو ئەویتریان بە فارسی یەو ناوی (فوائح) هەو،^(۲) بابەتی هەردووکیان بیروباوهری ئیسلام و ئوصوولی دینە.

جا له بەرئەوهی کاتی خوئی بە عەرەبی شەرحی (فضیلە) کەم کردو کتیبیکم تیا دانا بە ناوی (الوسيلة في شرح الفضيلة) حەزم کرد شەرحی کوردی یەکەش بکەم؛ بەهیاوی ئەوهی ئەم کارە بچووکی مینش هاوبەشی یەك بیت بو تیگەیانندی موسولمانانی کورد له بیروباوهری ئایینی ئیسلامی پیروزی پاراستنی ئەم کەلهپووره بەنرخە. له لیکدانەوهی ئەم کتیبەدا ئەم ریبازەیی خوارەوه م گرتوه:-

له پیشدا چەند بەیتیک که پیوهندی ان بە یەکەوه بیت دەیاننووسم، دواي ئەوه بە پیی پیوست تاکە تاکەیی وشە گرانه کاز مەعنا لی دەدەمهوه، ئەنجا تیکرای مەبەست روون دەکەمهوه.

لەم کارەدا سوودم له کتیبە گەورەکانی عەقائید وەرگرتوه، وهك شەرحی مەقاصیدی سەعدی تەفتازانی و شەرحی مەواقیفی (عضد الدینی ئیجی) و شەرحی (جلال الدینی دەووانی) له عەقائیدی (عضدیە) و شەرحی (سەعدی تەفتازانی) له عەقائیدی نەسەفی یەو هەندی سەرچاوهی تر^(۴). له خودای بەخشنده و میهرەبان دەپاریمهوه که ئەم کارەم لی قوبوول بکات.

له تۆیش ئەی خوینەری خوشهویست تکای لی بووردن دەکەم، چاوپۆشه له کەم وکوورپی کارم؛ چونکە بی گومان کاری وا بی خوش نابی؛ مرویش، هەرچەند لی هاتوو بی، دەستەلات و توانای سنووریکیی تاییهتی هەیه.

به ناوی خودای بهخشنده و میهره بان

مهولهوی فرموویه تی:

بسم الله الرحمن الرحيم

زوبدهی عه قیده و خولاصهی که لام
هر له توو بو تووس حه مدو نه نای عام
هر خوئی بو خوئی بورهان، دیتربه س
بهشی خوئی تی که ل ناوی بکا که س

بو تووس: بو توویه. دیتره: ئیتر. ناوی: نابی.

مهولهوی سوپاس و ستایشی خودای گه وره ده کات و ده لیت ته وهنده مهیدانی
ستایشت گه وره و فراوانه که س ناترانی ستایشت ته واو بکات، هر تو ده توانی
ستایشی خوئی بکهیت، وه کو حه زرت (د. خ) فرموویه تی «لا اُحْصِي ثَنَاءَ
عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَا اَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ»^(۵) ههروه ها که س ناگا به ناسینی راسته قینهی
تودا، تو هر خوئی ده بیته بورهانی قه طعی و ده لیلی راسته قینه له سه ر بوونی ذاتی
خوئی، هر خوئی به راستی خوئی ده ناسیت، ﴿مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ﴾ مه عناو
کروکی هم دوو واته یه ته وهیه ته گه ر ستایش و سوپاسی ذاتی خودا له سه ر نیعمه ت
بکریت ته وا نیعمه ته کانی خودا ته وهنده زورن له ژماردن نایه ن هه تا سوپاس و
ستایش به نه ندازه ی ته و نیعمه تانه بی، خو ته گه ر هر به رامبه ر به صیفه ته
جوانه کانی خودای گه وره بیت ته وا صیفه ته جوانه کانی خودا له وره وه که
سه رچاوه ی کرده وه ی به نرخن ته وهنده نه براوه ن ماوه ی ته وه نیه که ئاده مزاد
بیانژمیری و دیاری یان بکات. ههروه ها ده لیل و بورهان له سه ر بوونی ذاتی خودا
له گه ل ده رخستنی حه قیقه تیدا شتیکی مه حاله و نایه ته دی، چونکه هیزی سنووردارو
براوه ی ئینسان ناگات به ناسین و زانینی راستی کونه ی ذاتی (واجب الوجود) دا؛
که وابی هر خوئی ذاتی خوئی ده ناسیت و به س. . ته مه بوو مه عنای ته م دوو

واته يه، ته گهرنا مه به ست ته وه نيه كه ده ليل له سهر بوونی خودای گه وره ناهینرته وه؛ چونكه له قورئانی پیروژدا له گه لی ئایهت دا ته مر کراوه به خوداناسین و ئیستیدلال به (انفس) و (آفاق) له سهر بوونی (واجب الوجود) ی ئافه ریننده، به لی باوه ر به بوونی (واجب الوجود) و، زانینی صیفات و ئاشاری به جوړی كه بگاته پایه ی (حق الیقین) به هو ی (فه یض) و (تجلیاتی) خودای گه وره له سهر دلی ئینسانی چاکی پاکی به اختیار، كه پی دهوتری ئیمانی كه شفیی و شهوودی، ته مه به رزترین پایه ی ئیمانه بو هه ركه سی ریک بكه وی، وه كو خودای گه وره فه رموو یه تی ﴿والله یختص برحمته من یشاء والله ذو الفضل العظیم﴾^(٦)

جا مه وله وی بو به لگه هیانه وه له سهر قسه كه ی خو ی ده لی :-

كه نارهی صه حرا نادیار یه

بینایی عقوول ئاو مرواری یه

(ضیق النفس) یه، هه ناسه ی نایه

دانش، ده لیل پی (عرق النسا) یه

عرفان به وانه حاصل كه ی ده وری؟^(٧)

به و پی ته و صه حرا چلو ن طه ی ده وری؟

چاك واته خه یال بی ته قریب نه كه یین

مه علوومه تو توو، ئیمه یچ خو ئیمه یین

كه ناره: قه راخ. صه حراء: مه به س مه یدانی مه عنه ویی خوداناسینه. بینایی:

مه به ستی چاوه. عقوول: هوش و فام. ئاو مرواری: نه خووشی یه كه تووشی چاو

ده بی ریگه ی گه یشتنی پرووناکی ده گری و نایه لی پرووناکی بگاته بیبیله ی چاو.

ضیق النفس: هه ناسه توندی. دانش: عه قل، زانست. عرق النسا: ره گیكه له

ژوور پانه وه ده ست پی ده كات تا پاژنه ی پی، مه به س ته و نه خووشی یه كه تووشی

ته م ره گه ده بی. ده وری: ده بییت.

(كه نارهی صه حرا) موته دایه و (نادیار یه) خه به ریه تی. هه روه ها (بینایی

عقوول) موبته دایه و (ئاو مرواری یه) خه به ریه تی . له به یتى دووه مدا (دانش) که
 دواکه وتوه موبته دایه و (ضیق النفس . . تاد) خه به ریه تی و، (دهلیل) موبته دایه و
 رسته ی (پئی عرق النسا) خه به ریه تی . له وشه ی (صحرا) دا ئیستیعاره ی
 موصه پر ره حه هه یه، ته شبیهی خوداناسین کراوه به صه حرا و قهرینه حالی یه یه .
 ههروه ها له وشه ی عقوول دا ئیستیعاره ی مه کنیه هه یه، عقوول (مشبهه) هه، چاوی
 ئینسان (مشبهه به) یه و، (اضافه) ی بینایی بو عقوول قهرینه یه تی . له (دانش) یشدا
 ئیستیعاره ی مه کنیه هه یه . چونکه ته شبیهه کراوه به ئینسان و (ضیق النفس)
 قهرینه یه تی . له وشه ی (دهلیل) دا ئیستیعاره ی مه کنیه هه یه و ته شبیهه کراوه به
 ئینسان و (اضافه) ی (پئی) بو دهلیل قهرینه یه تی و، (عرق النسا) ته رشیهه، واته :
 قه راخی صه حرای خوداناسین ئه وهنده پان و به رینه ده رناکه وی و، چاوی هوش و
 فامیش گیرۆده ی نه خوشی ئاومرواری بوه و هیچ نابینی و، زانست تووشی
 هه ناسه سواری بوه و هه ناسه ی ده رناچی و، پئی دهلیل و به لگه یش تووشی نه خوشی
 (عرق النسا) بوه . . جا ئیتر خوداناسین به و هوش و زانسته نه خوشه و به و عه قل و
 فامه کویره نابینایه چون جی به جی ده بیته و، ئه و ده شته کاکى به کاکى یه به و پئی
 ده لیله که گیرۆده ی (عرق النسا) یه چون ده برری؛ که و ابوو چاک وایه خه یالاتی
 بی سوود نه که یین، دیاره که تو، ئه ی خودای گه وره، تو ی و (واجب الوجود) ی و
 راستیه که ت نه زانراوه، ئیمه یش، به نده گانی تو، هه ر ئیمه یین و، ئه م (ممکن) ه
 (خاصه) پر له که م و کووری یه یین، ئه وهنده به سه باوه پیمان بیی که تو (واجب
 الوجود) ی .

- (۱) دیوانی مهولهوی کوکردنه وهو لیکولینه وهو لیکدانه وهو له سه رنووسینی مهلا عبد الکریمی موده پریس، سالی ۱۹۶۱ ی زاینی ۱۳۸۰ ی کوچی، چاپخانه ی نه جاح، به غداد.
- (۲) دهقی (عهقیده ی مهرضی یه) که ئیسته ئەم شهرحه ی لی کراوه له گهل دهقی عهقیده فارسی یه کهیدا که ناوی (فوائح) ه سالی ۱۳۵۲ ی کوچی (۱۹۳۴ ی زاینی)، له لایه ن زانای خوالی خوش بوو ماموستا محیی الدین صبری نعیمی کانی مشکانی یه وه له چاپخانه ی (السعادة) له میسر له چاپ دراوه.
- (۳) ئەم کتیبه سالی ۱۹۷۲ له چاپخانه ی ئیرشاد له به غدا چاپ کراو، من سه رپه رشتی چاپ و راست کردنه وهی هه له چاپی یه کانی بووم
- (۴) (مقاصد) وهک له ناو خوئینه واره ئاینی یه کانی کورددا مه شهووره، یا (مقاصد الطالبین) ناوی کتیبیکه ناوه پوککه که ی زانیاری که لام و ئوصوولی دین و عهقائیده. ئەم کتیبه و شهرحه که ی هه ردوویان هی (مسعود) ی کوری (عمر) ن، که به (سعد الدینی تهفتازانی) و (سه عدی تهفتازانی) ناوی ده رکروه که له سالی (۷۲۲) ی کوچیدا له دایک بووه، له (۷۹۳) دا وه فاتی کردوه.
- (مواقف) ناوی کتیبه که ی (عبد الرحمن) ی کوری (احمد) ی کوری (عبد الغفار) ه که به (عضد الدینی ئیجی) ناوی ده رکروه. ئەم زانایه سالی (۷۰۰) یا (۷۰۱) ی کوچی له دایک بووه و سالی (۷۵۶) کوچی دواپی کردوه. ناوه پوککی ئەم کتیبه ش زانیاری که لام و ئوصوولی دینه.
- شهرحه مه واقیفیش هی عهلی کوری موحه ممه دی کوری عهلی جورجانی یه که به سه بید شهریفی جورجانی مه شهووره، سالی (۳۴۰) ی کوچی له دایک بووه و سالی (۸۱۶) وه فاتی کردوه.
- (عضد الدینی ئیجی) کتیبیکی تریشی هه یه ناوی (العقائد العضدیه) یه، (جلال الدینی) کوری (محمد) ی کوری (أسعد) ی ده ووانی، که سالی (۸۳۰) ی کوچی له دایک بووه و سالی (۹۰۷) یا (۹۱۸) مردوه، شهرحه لی کردوه.
- عهقائیدی نه سه فی یه هی (نجم الدین ابو حفص عمر) ی کوری موحه ممه دی نه سه فی سه مه رقه ندی یه، که سالی (۴۶۱) ی کوچی له دایک بووه و سالی (۵۳۷) وه فاتی کردوه.
- سه عدی تهفتازانی شهرحه له عهقائیده کردوه.

- (5) سنن ابن ماجه / الجزء الثاني / ص ١٢٦٣ / تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي / دار احياء الكتب العربية سنة الطبع ١٣٧٣هـ - ١٩٥٤م .
- (6) ثابتهنى (١٠٥) له سوورتهنى (بقرة) .
- (7) له چاپهكهدا: (كهى حاصل دهوى)يه . نهوى نووسيومهتهوه بهپى نوسخه دهستنوسهكهيهو راستره .

مبحث الصلاة والسلام^(۱)

ههوره کهی ره حمهت پرووی سه مای که ره م
صهلات و سه لام کهی کهم ئیسه کهم
بیری و بریژی و بدا وه هم دا
وه سه ره مه زره عه ی رو حی خاته مدا
سه ر واز کا سه راو وه هر شه تاودا
وه سه ره سه وزه ی پاک ئال و نه صحاودا
تا بدا پرته و وه سه ره وجووددا^(۲)
ئیمان له ئه سرار نه هل شهووددا

سه ما: ئاسمان. که ره م: به خشش. کهی کهم ئیسه کهم: وشه یه که له
تاوه گوزی و هندی ناوچه ی تری کوردستاندا به کارده هیتری، واته سه رومر، بی وچان،
بی برانه وه. ده لئین: باران نه باری کهی کهم ئیسه کهم. بدا وه هم دا، بدا
به یه کاو تیکه ل به یه کتر بین. مه زره عه: دیبه ر. سه ر واز کردن: تیپه ر کردن و لادان
به م لا و لادا، سه ر ریژ کردن. سه راو: ئاوی به هیزله سه راوردی دیبه ره وه. سه وزه: گیاو
گولزار. پرته و: پرشنگ. وجوود: بوون، مه به ست بوه کانه که جیهانه و نه وهی له
جیهاندا یه. ئه سرار: په نامه کی یه کان، مه به ست دل و ده روونه. نه هلی شهوود،
نه وانن دلیان وریایه و خاوه نی که شفن.

له پاش نه وه که سوپاس و ستایشی خودای گه وره ی کرد، هاته سه ر
پیشکesh کردنی دروود به باره گای خاوه نی پایه ی بهرز (د.خ) و، فه رمووی:
یا خودا خوا له ئاسمانی به رزی که ره م و به خششی خو یه وه ره حمهت و ئیحسان بکا
به هه ورو بارانی صهلات و سه لام بینی و بیدا به یه کداو به دریژی کات بریژی و
بیارینی به سه ره دیبه ری خاوه ن که مالی گیانی پاکی حه زره تی سه روهری جیهاندا
که (محمد المصطفی) یه (د.خ)، نه نجا ئاوی به هیز و تاوی نه و بارانه له
دیبه ری گیانی پاکی حه زره تی ره هبه ره وه تیپه ر بکات و بدا به سه ره سه وزه ی پاکی

ثال و یارانیا دا، ههتا تیشک و پرووناکی بیروباوهری جوان له دل و دهروونی
دهروون پاکانهوه بهگورجی بهسه ر جیهاندا بلاوده بیتهوه.

لهم هونراوانه دا ته شیهاتی وه رگه راو زوره، ته شیهی میهره بانیا خودا کراوه به
هه ورو، ته شیهی بهخشش کراوه به ئاسمان و، ته شیهی سهلات و سهلام کراوه به
باران و، ته شیهی روهانیه تی چه زرت (د. خ) کراوه به دیه ر.

(بعْد) گشت ئه جزات بوئی به دهماخ
کام دهماخ؟ وه بوئی یادی خودا چاخ
نهک نه فحهی ده مدهم (خالق الانام)
یا فه یضی ئه نفاس ئه صفیای کیرام
وه ناکاو بوئی بیت چابوک کا گوزه ر
بوئی وه چه سرهت نهوی^(۳) باخه بهر

گشت: هه موو. ئه جزا: ئه ندام، پارچه پارچه و بهش بهشی لهش. بوئی:
بی. دهماخ: لیره دا مه بهست ئه ندامی بون کردنه. بوئی: بوئی^(۴). چاخ:
ئاماده، قه لهو، به نیشاط. نه فحه: بوئی خوش. ده مدهم: جار جار. ناکاو:
کو توپر. چابوک: گورج. گوزه ر: رابووردن. بوئی: بی.

مهولهوی قسه له گه ل قوتابی یانی دا ده کات، وشه ی تاک به کار دینی و مه بهستی
کو یه، ده لیت: با هه موو پوره و به شیککی لهشت بی به دهماخ و ئه ندامی
بون کردن، کام دهماخ؟ دهماخیککی وها که به بوئی یادی خرا قه لهوو ئاماده و
په رداخت بی و ئاماده بی بو وه رگرتن و بین کردنی بوئی خوشی پیوه ندی له گه ل
خودای گه و ره دا، هه رگیز بی ئاگا مه به، نه بادا بوئی خوش و نه شه ی تاوتاوی
به ره که تی ئافریننده ی جیهان، یا به ره که تی هه ناسه ی بهنده دوسته کانی خودا
له ناکاودا تیپه ر بکات و توش ئاگادار نه بیت و له و بونه خوشه بی بهش بیت و، نه و
بی بهشی به بیته هوی په ژاره.

هیمای هه‌وای ئەو قەدیم پەیمانە
 پیمانە، وەك ئەهل هه‌واپەیمانە
 دەلالینەوه: صەریح، ئیما نە
 های ساقی! ئامان بەحشی ئیمانە
 هەر بەهار ناوی، (دهی) لە پەیمانە،
 فرصەت دەفەوتی دەی لە پەیمانە
 تۆ سەبووی مە‌ی پیت، جام جانفیدای ریت
 دل چاوی وا لیت، سا با پیت؛ تا پیت^(۵)
 زوان وە بی من وەسەر تەقریردا^(۶)
 خامە وە بی دەس وەسەر تەحریردا^(۷)

هیمای: هیشتا. هه‌وا: خوشە‌ویستی. قەدیم پەیمان: پەیمان و سویندی
 ئەزەلیی ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ﴾^(۸) یاخو قەدیم پەیمانە واتە: پەیمانە‌ی کۆن،
 کاسە‌ی پر لە شەرابی کۆن کە ئەمیش شەرابی عەشقی خودایی یە. هه‌واپەیمان:
 ئارەزووپەرست. نە: وشە‌ی نە‌فیە، واتە نەك وەك هه‌واو خوشە‌ویستی ئەوانە‌ی
 دوای ئارەزووی نە‌فس کەوتوون. دەلالینەوه: دەپارینەوه. ئیما: ئیشارەت. دە‌ی:
 ناوی یە‌کەم مانگی زستانە. لە پەیمانە: وا بە‌شوینمانەوه، هەر ئەوە‌ندەت زانی
 گە‌یشت. دە‌ی لە پەیمانە: زوو‌کە پیالە پر کە. خامە: قە‌لەم. سە‌بوو: گۆزە‌ی
 مە‌ی.

مە‌وله‌وی شوکرانە‌بژیره‌و باسی نازو نە‌عمە‌تە‌کانی خودا دە‌کات و دە‌لێت: ئیمە
 هیشتا خوشە‌ویستی ئەو دۆستە‌ی کە لە‌کۆنە‌وه پەیمان‌ی دۆستیمان لە‌گە‌ڵدا بە‌ستو
 لامانە‌و پەیمانە‌کە‌مان را‌گرتو‌ه وە‌کو ئینسانی ساغی بە‌وه‌فا، نەك وە‌کو ئەوانە‌ کە
 دوای هه‌واو ئارەزووی پر‌وپو‌وچ دە‌کە‌ون، دیارە «قە‌دیم پەیمانە» ئیشارە‌یە بو
 پەیمان‌ی «الست بر بکم...» هه‌روه‌ها دە‌پارینە‌وه بە‌ صە‌راحت و بی‌ پینچ و پە‌نا
 نەك بە‌ هیماو، دە‌لێن، ئە‌ی ساقی! ئە‌ی مە‌ی‌گێری دل‌ تیراو‌کەر! ئیمە‌ واین لە

باسی ئیمانداو پیوستیمان زوره به یارمه تی، فرصه ته هه مووکاتی به هارو گول و گولزارو یارو دلدارو بولبولی سهر شاخی گولی نازدار نابی، مانگی «دهی» له دواوه یه و دیت که یه کهم مانگی زستانه، زووبه تا ههل له دهس دهرنه چوه پیاله مان بو پر بکه با بخوینه وه خو تو زهره ر ناکه هیت گوزه ی شهرابی مه حبسوویت پی یه و، ته وهنده نازدارو ناسکی جام که به دهسته وه یه گیان فیدای ریگه ی تو یه و، دلی ئیمه ش چاوی له تو وه یه، ده با شهراب و جامی پر بیت هه تا به شهرابی راسته قینه و یادی دوستی راسته قینه وه ها سه رخوش بین که زمان به بی ئیختیاری من بیه سهر باس کردنی مه سه له کانی زانستی (کلام) و، خامه ییش به بی یارمه تی په نجه ی من بکه و یته سهر نووسینی قه و اعیدی (عقائد) و، ته و عیلمه وه ها تیکه ل بی له گه ل چه شی ته هلی (طریقه ت) دا به بی کوسپ باوه ش بکا به (حقیقه ت) دا.

(وَمَا خَلَقْتُ) ههس له قورئاندا
 ده فهرمووت: له خهلق جین و ئینساندا
 حیکمه ت عیاده ت (خالق الخلق) ه
 ته ویچ بی ئیمان هه بای موطله قه
 به ل ئه ر نه ناسیه ناوی عیاده ت
 به ل طهرده له فه یض فه وزو سه عاده ت
 له که ی مونا فات «لِکَيُّ أُعْرَفُ»^(۹) چوو
 ده سه مل ده گه ل (لِيَعْبُدُون) بوو

ته ویچ: ته ویش. هه با: تو ز. نه ناسیه: نه ناسریت. له که: چلک، خالی
 رهش. ده سه مل: ده ست له مل، واته: ریک و گونجاوو سازاو.

مه وله وی له م به یته انه دا ریگا خوش ده کات بو باسی ئیمان و بوئه وه ی که
 پیوسته هه رچی هوشیاره ئیمان و خوداناسی یان هه بی تا بتوانن به نده یی خودا

جی به جی بکه ن، ههروههها چاره ی تهو ناکوکی و دژایه تیه دهکات که له بهینی
ثایه تی ﴿وما خلقت الجن والانس إلا ليعبدون﴾^(۱) وحه دیتی قودسی «كنت
کنزاً مخفياً فاحببتُ أن أعرفَ فخلقت الخلقَ لِكِي أُعَرَفَ» دا دروست کراوه، گویا
ثایه ته که تهوه ده گه یه نیت مه بهست له دروست کردنی جین و ئینس
عیبادهت کردنه، که چی هه دیته که تهوه ده گه یه نیت مه بهست له دروست کردنیان
تهوه یه خودای خویمان بناسن.

جا مه وه لوی بو چارکردنی ته م ناکوکی یه ده لیت: واتای ثایه ته که تهوه یه که
مه بهست له دروستکردنی جین و ئینس بهنده یی کردنه و، بهنده ییش ناگری ته گهر
عیبادهت بوکراوه که نه ناسراو بیت، که واته جین و ئینس به پیی توانا ده بی خودا
بناسن. بهم جوړه مانای ثایه ته که ییش وای لی دیت: که مه بهست له دروستکردنی
جین و ئینس خوداناسینه، وهک واتای هه دیته قودسی یه که، که واته: ثایه ت و
هه دیته که دژی یه ک نین و، پیکه وه ده گونجین و دهس له ملی یه کتر ده که ن.

شایانی باسه ته م هه دیته قودسی یه، هه رچه ند له ناو خه لکدا باوه و، مه عناکه ی
له گه ل ثایه ته که دا ریک ده خریت، لای (ابن الصلاح) ی شاره زوری^(۱) که
زانایه کی پایه بالای هه دیت بو، ریوایه ته که ی سه نه دی نی یه.

- (۱) ئەم سەرنائوۋە لە نوسخە دەستنوووسە كەدا نى يە، تەنھا لە نوسخە چاپە كەدا ھەيە.
- (۲) چاپە كە (وېرتاۋ = وەپرتاۋ) ە وابدزانم ھەلەيە، ئەمەي ئيمە ھى دەستنوووسە كەيە.
- (۳) بەپىي پەراۋىزى دەستنوووسە كە ھەلدەگرى (نەۋى) يا (نەۋى) بىت.
- (۴) لە پەراۋىزى دەستنوووسە كەدا دەلىت: ھەلدەگرى (بۆ) بە واتاى بۆن بىت، يا بە واتاى بۆھاتن.
- (۵) لە پەراۋىزى دەستنوووسە كەدا چەند دىرلىك نووسراۋە، تەنھا ئەو ھەندەيم بۆ ساغ كرايە ۋە كە ھەلدەگرى (بىت) ى دوايى فيعل بى و (زوان) و (خامە) لە شىعەرى دوايى دا فاعيل بن.
- (۶) لە چاپە كەدا (لەسەر) ە.
- (۷) لەم شىعەرانەي پىشوو دا كۆمەلىك وشەئارايى ھەيە. بۆ نمونە لەنيوان (پەيمانە) و (پەيما نە) و لەنيوان (ئيمانە) و (ئيمانە) دا جىناسى تەركىب ھەيە. لەنيوان (پيمانە) و (پەيمانە) دا جىناسى موحەررەف ھەيە، لەنيوان (دەي) و (دەي) دا جىناسى تەواۋ ھەيە. لەنيوان (ئامان) و (ئيمان) و، (بىت) و (رېت) و (لىت) و، (جام) و (جان) و، (سا) و (با) و، (تەقرىب) و (تەحرىب) دا جىناسى لاحق ھەيە. لەنيوان (پىت) و (بىت) دا جىناسى موزارىع و، لەنيوان (سەبوو) و (مەي) و، (جام) و (پەيمانە) و (زوان) و (سەر) و، (خامە) و (دەس) دا تەناسوب ھەيە.
- (۸) ئايەتى (۱۷۲) سوورەتى (اعراف).
- (۹) لە شىوەنووسى كۆندا (لەكەي) و (لكي) ۋەك يەك دەنووسران، لەو شىوەدا لەنيوانياندا لايەك جىناسى موحەررەف و، لايەك جىناسى موزارىع ھەيە.
- (۱۰) ئايەتى (۵۶) سوورەتى (الذاريات).
- (۱۱) حديث زانى پايەبەرز (تقى الدين أبو عمرو عثمان) ى شبارەزوورى ۵۷۷ - ۶۴۳ ىك.

مبحث الایمان^(۱)

ته عریفی ئیمان، شرعاً طالبی،
ته صدیقو ئیذعان، قوبوولی قلبی
بما قد عَلِمَ مجيء النبي
به من عند الباریء الرب
ئیعیتقادی بی یاخو عمهلی
عیلمی ضهروورته بوی دهگهلی^(۲)
وا به دیهی بی بزانی به قین
عامی تیکه لیچ دهگه ل موسلیمین

ته صدیق: باوهرکردن. ئیذعان: وهرگرتن و باوهرکردن. ضهرووریچ:
ضهرووریش، ئاشکراو دیار. بوی: بی. دهگهلی: لهگهلیا. به دیهی: ئاشکراو
دیار. تیکه لیچ: تیکه لیش.

واته: ئه گهر ده تهوی له واتای (ئیمان) تی بگهی، به پنی شهرع، بزانه که
ئیمان باوهره و وهرگرتنی دله بو ئه و یاساو ده ستوورانو و ئه و راستیانه ی که پیغه مبهری
نازدار (محمد المصطفی) دروودی خوی لی بی لای خواوه هیناونی، چ له
بابه تی بیروباوهر بن وهك باوهر به بوون و یه گانه بی پهروه ردگاری (واجب الوجود)،
یا له بابه تی کرده وه و پهفتار بن وه کو نوژو و روژوو زه کات و چه ج، یا له بابه تی
خوو په وشت بن وه کو راستی و خوگرتن و شهرم، یا له بابه تی سه رگوزه شته بن وه کو
باسی نه ته وه پیشوه کان، یا له بابه تی کاروباری ئاینده بن وه کو ئه و نیشانانه ی
له مه ولا ده بن. جا ئه و یاسایانه که چه زره ت هیناونی پیویسته ئاشکراو دیاری بن،
نهك هندی که س بلی ته وشته له وانیه چه زره ت به یانی کرده وه هندی که س
بلیت به یانی نه کرده وه، پیویسته ته وه نده دیاری بن (عوام الناس) یش بی یانزانن.

مه عنای ته صدیقیچ بزانه چی یه :

ثبعیتقاد بهمه (خیر البریة)

(فیما اخبر به صادق، مصدق)

(كَمَا أَخْبَرَ بِهِ) وا ثابتو حق

واته : باوهره بهوهی که حهزرت هه رچی فهرمووو راسته و موافیقی واقعیه .

له بابی عولووم مه عاریف حساب

نی یه، بوچ ؟ که ثیر له ته هلی کیتاب

(عرفوا أن خیر المنذرین

رسول، وقد كانوا کافرین)

واته : ئەم ئیمانیه که ته فسیرمان کردهوه به ته صدیق و باوهر له بابته تی عیلم و

مه عریفهت حسیب ناگری، چونکه گهلی له ته هلی کیتاب زانیویانه که حهزرت

(د. خ) ره سوولی خودایه و ته و ذاته یه که پیغه مبه رانی پیشوو موژده یان داوه به

زه وانه کردنی و، باسی له کتیه کانیاندا بو، که چی خودای گوره به کافری حسیب

کردوون و، ده رباره یان فهرموو یه تی : ﴿الذین آتیناهم الکتاب یعرفونه کما یعرفون

ابناءهم وان فریقا منهم لیکتبون الحق وهم یعلمون﴾^(۳) دیاره ته گهر ئیمان

مه عریفهت و زانین بوایه پیویست بوو ته وانه به موسولمان بناسرین، که چی خوا

به کافر ناوی بردوون .

جا ته وانه ی که ده لاین ئیمان مه عریفهت و زانینه چهند بیریکیان هه یه . یه که م :

عیلم و مه عریفهت ته صه ووره و ئیمان ته صه وور نیه . دووهم : عیلم و مه عریفهت

وا ته بی که به ئیختیار پهیدا ته بی وه کو ته و ته صه وورانه که له بیر کردنه وه له شتیک

پهیدا بی، وایش ده بی نائیختیاری ده بی وه کو ته و ته صه وورانه که له خو یانه وه

دینه دلی ئینسانه وه، به لام ئیمان پیویسته هه ر به ئیختیار و که سب پهیدا بی .

سی هم : مه عریفهت و زانست له که یفیاتی نه فسانی یه ن و که یفیاتی نه فسانی یه

غیره ئیختیارین، به لام ئیمان (مکلف به) یه و (مکلف به) پیویسته

ئیختیاری بیت .

چوارهم : معریفهت و زانست عیلمه و ئیمان ته سلیمه ، ته سلیم کاری دلّه و له بابته تی مقولهی عیلم نیه ، که وایی معریفهت ئیمان نیه و ئیمان معریفهت نیه .

زانا به رزه کان ثم بیره یان به هله داناوه له بهر چند به لگه یهک :

یه کهم : معریفهتی موفره دات ته سه ووره ، به لام معریفهتی موره ککه باتی تاممه ی خه به ری یه وه کو (خالید نووسه ره) و (غانم خاوه ن هونه ره) و (حه زره تی محمد - د.خ - ره به ره) ته مانه ته صدیقن ، ته گهر ته مانه ته صدیق نه بن ئیتر ته صدیق له ناوا نامینی

دووه م : بریاردانی ته وهی که پیوسته ئیمان که سبی و ئیختیاری بی هله یه ، چونکه فریشته ی خودا به بی که سب و ئیکتیساب ئیمانان به خودا هه یه ، پیغه مبه ران به بی که سب ئیمانان به خو یان و به خوداو باقی جیهه ته کانی ئیمان بوه ، هه روه ها ته گهر بلین پیوسته ئیمان که سبی و ئیختیاری بی ده بی ته و که سه ی که به ته نها چاوی که وتنی پیغه مبه ر (د.خ) ئیمانی بی بهینی به (موثمین) نه ناسری ، که چی ثم جوره موسولمانانه له ریزی بالاو به رزی موثمینان ده ژمیررین .

سی هم : راسته که عیلم و معریفهت له که یفیاتی نه فسانی یه ن و نائیختیارین ، به لام (مکلف به) پیوست نیه له ذاتی خو یا ئیختیاری بی ، به لکو ته وه پیوسته که (مکلف به) له وانه بی ته سبابه کانی به ده ست بهینرین و په یدا بکرین ، ئیمانیش له وانه یه ، چونکه ته ماشا کردنی (ثافاق) و (انفس) و سه یرکردنی موعجیزه ی پیغه مبه ران ، که ته سبابی ئیمانن له ته فعالی ئیختیارین و ، به عاده تی ئیمانیش له وانه وه په یدائه بی .

چوارهم : موسه لله مه معریفهت و زانست عیلمه ، به لام موسه لله مه نیه ئیمان فیعلی قلبی بی ، به لکو ئیمان هه ر عیلمه و ته صدیقه و ئیذعانی عیلمی یه ، ته نها ته وه نده هه یه مه رجی ته و ته صدیقه ته سلیم و په زای

قهلبی یه، وه کو سه عدی ته فتازانی له کتیبی شهرحی مه قاصیددا له پاش
دریژه یه کی زور له م بابه ته وه قسه ی کردوه.

ته وهی که زانا ورده کان له م باسه دا پی گه یشتوون ته وه یه که ئیمانی شهرعی
عیلمه وه کو خودا ته فه رمویت: ﴿فاعلم أنه لا إله إلا الله﴾ حه زره تی پیغه مبه ریش
(د. خ) فه رموویه تی ﴿اللهم ثبت قلبي على دينك﴾. هه روه ها ئیمانی ته قلیدی
که به شیکه له ئیمان و، لای گه لی له زانایانی ئوصوول جیگه ی ئیعتیاره، عیلمه و
ته صدیقی ته قلیدی یه. ته و ئیمان هس به ئیستیدلال په یدا بکری عیلمی یه قینییه،
چونکه زانینی دوو موقه ددیلمه ده بیته هوی زانینی نه تیجه. به لی ته وه نده فه رق
هه یه که (متعلق) ی ئیمانی لوغه وی و مه نطیقی عامه، واته: له لوغه ت و مه نطیقدا
باوه پرکردن به هه رشتی بی پی ده وتری ئیمان، به لام (متعلق) ی ئیمانی شهرعی
خاصه، واته ئیمان له شهرع دا ته نها باوه پرکردنه به وهی که حه زره تی (محمد
المصطفى) له لایه نی خودا وه هی ناویه تی.

هه روه ها له ئیمانی لوغه وی و مه نطیقی دا ته نها ته صدیق و ئیذعانی عیلمی
پیویسته، واته: ته نها باوه پر بی به وهی ته و نیسبه ته که لامی یه موافیقی واقیعه، ئیتر
به دل ته و نیسبه ته ی خوش بوئی یا خو رقی لی بی، وه کو ته وهی یه کیك باوه پر به وه
ده کا که فلان که س ته وه نده قازانجی کردوه له مامه له یه کدا، که چی له دلدا زور
زویره دلگرانه له و قازانج کردنه ی، به لام له ته صدیقی شهرعی دا پیویسته له گه ل
ته صدیق و ئیذعانه عیلمی یه که دا ئیذعانی فیعلیش هه بی، واته: به دل ته و
نیسبه ته ی خوش بوئی و نه فسی پی شادمان بی و، شتیکی واش نه کا که
موخالیف و مونا فی بی بو ته و نیسبه ته یا بوئی ئینکاری لی بیت، هه روه ها پیویسته
خاوه ن ئیمانی قهلبی به زمانیش (شهادتین) بلت و ئیعلانی ئیمان هه کی خوی
بکات.

له بهر روشنایی ته م به یانه دا ته بی حوکمی خودای گه وره به کوفری ته و ته هلی
کیتابانه له بهر ته وه بووی که له دلدا رقیان له حه زره ت بوه (د. خ) و دوژمنی دین و
ده ستووری ئایینی ئیسلام بوون، واته: له بهر ته وه نه بوه که عیلم و ته صدیقیان

نه بووبی به پیغه مبهه؛ چونکه له دلا باوهریان پی بوه، به لام رقیشیان لی بوهو به ئاشکرایش به ربه ره کانی یان له گهل کردهو فیتنه یان هه لگیرساندوه.

جا نه گهر که سی بلیت مادام ئیدعانی فیعلی، که ته سلیمه، شهرتی ئیمان، بوچی حه زرهت (د.خ) ناوی نهو ته سلیم و ئیدعانه فیعلی یه نه بردوهو، له به یانی ئیماندا ته نها فهرموویه تی: «قال فاخبرنی عن الایمان، قال ان تؤمن بالله وملائکته وکتابه ورسوله وبالیوم الآخر وتؤمن بالقدر خیره وشره»^(۴)

له وه لامدا ده لیم له بهر چند شت:

یه که م: نهو ته سلیم و ئیدعانه فیعلی یه شتیکی په نامه کیه خودا نه بی که س نایزانی و، حه زرهتی ره بهر هیوای نهوهی بوه هه رکه س بیته ناو کوری موسولمانانه وهو نیه تی ساغ بی نهو ته سلیمه ی هه یه و به رابووردنی روژگار زیادیش ده کات.

دووهم: به کارهینانی که لیمه ی ئیسلام له گهل ئیماندا، له حالیکدا ئیسلام مانای فهرمان به رداری و پیوه ندی راسته قینه ی دلّه به دینه وه، نه مه ی لی په یدا نه بی که پیوسته بو خواون ئیمان ته سلیمی دل و مه حه بیت و رهزای نه فسی بی به حه زرهت (د.خ) و بهو ئایینه ی که نهو لای ذاتی خوداوه هیناویه تی.

سیهم: نه مه یه که حه زرهتی ره بهر (د.خ) رهوستی وابوه هه رکه س دوو که لیمه ی شه هاده تی به زبان وتبی واته: [أشهد أن لا إله الا الله وأشهد أن محمداً رسول الله] قه ناعه تی پی کرده. به ئومیدی نهوهی که به هو ی تیکهل بوون له گهل باقی موسولماناندا له هه موو واجبات و حه قیقه تی ئیمان حالی نه بی و به جی یان دینی.

چوارهم: نهوه یه که ئیمان هینان و قبولی ئیسلام بناغه یه بو قبولی هه موو نه حکامی ئیسلام وه کونویژ و روژ و وو زه کات و حه ج و غهزا له رپی خودادا و بو به رزکردنه وهی ئایینی پیروزی ئیسلام، دیاره که جی به جی کردنی نه یاسایانه به بی ته سلیم و ئیدعانی فیعلی هه رگیز

ئەم تەفصیلەم لە فەرموودە ی زانا بەرزەکانی ئیسلام و عولەمای ئووصولی دین وەرگرتووە ، بەتایبەتی (سعدالدینی تەفتازانی) لە کتیبی شەرحی عەقائید و کتیبی شەرحی مەقاصیددا لە باسی ئیماندا کە دەفەرمووی: -

«وغایتە انە یجب اشترط امور کالاًختیار وترک الجحود والاستکبار». لەپاش ئەمەش دەئیت: - «ولا محیص سوی تسلیم أنه، أي الايمان، من کیفیات النفسیة الحاصلة بالاختیار الخالیة عن الجحود والاستکبار.» شایانی باسە «بالاختیار» بەبێ غالبیەتە ، چونکە لە راستی دا زوربە ی ئیمان ئەوویە کە بەئیختیار و تیفکرین و ئیستیدلال بی ، ئەگەرنا (سعدالدین) خوی لە کتیبی شەرحی عەقائیدی نەسەفی یەدا ^(۵) دەفەرمووت بو ئیمان کە سب شەرت نیە . ئەبێ ئەو ش بزانی کە مەبەست لە (جحود) و (استکبار) هەموو جورە جحود و ئیستیکباریکە ، چ نەفسی و چ حیسی .

ئیمان لە بەعضی جی ئیجمالی یە

لە بەعضی جیدا بە تەفصیلی یە

بە موجهل ^(۱) زانیگ باوەریچ موجهل

موفه صهل زانیگ باوەر موفه صهل

زانیگ : زانراو . باوەریچ : باوەریش .

واتە : ئیمان و باوەرکردن بەووی کە حەزرەتی (محمد المصطفی) هیناویە بە دوو شیوویە ، بو ئەوشتانە کە کیتاب و سوننەت بە کورتی باسی کردوون ئیمان و باوەرە کەیش کورتە و ئیجمالی یەو ، بو ئەوشتانە کە کیتاب و سوننەت بە تەفصیل بەیانی کردوون ئیمان و باوەرە کەیش ئەبێ تەفصیلی بی ، بوئموونە ئەو ژمارە پیغەمبەرانی کە لە قورئاندا بە تەفصیل بەیان کراون بوئمان پیویستە یە کە یە کە بە تەفصیل بیانناسین ، ئەوشتانە ی کە بە کورتی هاتوون وەکو مەسئەلە ی ئیمان بە عمومی (ملائیکە) کە ، بیجگە چەند یەکیکیان ، بە ئیجمالی ناسراون ، لێرەدا بە ئیجمالی ئیمانیا ن پی دەهینین .

ٺه گهر كه سڀي بلڻيت له م باسه وه دهرده كه وځي ٺه گهر يه كځي عيلمى به ته فصيلمى
(ما جاء به الرسول) نه بځي كافر بځي، كه چي ٺه مه پځه وانه ي (اجماع) ه.

له وه لامدا ده لځين مه عناي پځوستي ته فصيل له شوځني ته فصيلمى دا ٺه وه يه كه
واجبه له سهر ٺينسانځي تواناي زانيني ته فصيلمى بځي فيري ٺه وشته ته فصيليانه
بځي و، جا ٺه گهر كه م و كورتي كرد له فيربوځنيان دا ٺه وا تاوانبار ده بځي، به لام به
كافر ناناسري، چونكه به (اجماع) هر كه س به زمان (شهادتين) ي وت ٺه وه
موسولمانه، ٺه گهر چي به هوځي كه م و كورتي كردن له فيربوځنيان دا تاوانبار ده بځي.

ٺه ماما چون ٺيمان ٺه مري مه خفي يه

موٺمين له غه يره ته مييزي ني يه

شهرطه ته له ففوظ بو ته مييزي به ين،

(مع الاقتدار، بالشهادتين)

ٺه م دوو به يته وه لامي پرسيارى ٺه و كه سه يه كه ده لځيت :- مادام ٺيمان
ته صديق و باوه ربه به وه ي كه حه زره تي پځه مبه ر (د.خ) هي ناويه تي له لاي خوداي
گه وره وه، ٺيتر دوو كه ليمه ي شه هاده ت بو چي پځوستن؟ پوخته ي وه لامه كه ٺه وه يه :
ٺيمان باوه ربه، باوه ريش شتيكي په نامه نري به وه له دلدايه و خوا نه بځي كه س
پځي نازاني . برياردراوه ٺه وانه كه خوځيان به خواهن ٺيمان دانه نځين به زوبان دوو
كه ليمه ي شه هاده ت بلځين، هه تا جياوازي هه بځي له نيوان موٺمين و ناموٺمين داو،
ٺه حكامي ٺايني ٺيسلام به سهر ٺه و كه سانه دا جي به جي بكري كه ٺيمانيان هي ناوه،
واته : هر به ومه رجه ي موسولمان تواناي هه بځي پځويسته به هوځي ٺه و دوو كه ليمه وه
ٺيمانى خوځي ده ربري، دياره دوو كه ليمه كه ش برينين له [اشهد ان لا اله الا الله
واشهد ان محمداً رسول الله] واته : به دل باوه رپم هه يه و، به زوبان ٺيقرار ده كه م و
داني پيا ده نيم كه په رستراوي راسته قينه نيه، خوا نه بځي، به دل باوه رپم هه يه و به
زوبان ٺيقرار ده كه م و داني پيا ده نيم كه (محمد) ي كوري (عبدالله) ي كوري
(عبدالمطلب) پځه مبه ري خودايه و، خوداي گه وره نار دوويه تي بو ته مي و ته ربيهي

جین و ئینس و بو تیگه یاندنیان له بهخته وهری و کامیابی دنیاو قیامت.

شایانی باسه دهرباره‌ی حقیقه‌تی ئیمان چه‌نده بیرو را هه‌یه، ئەوانه‌یان

شایسته‌ی باس بن چوارن :-

یه‌که‌م: بیروپرای ئەهلی حدیث و سه‌له‌فه، ئەمانه فەرموو یانە ئیمان تیکه‌له له سی

شت: ته‌صدیق به دل، ئیقرار به زوبان، عه‌مه‌ل به ئەرکان، واته:

ئەندامه‌کانی له‌ش. به‌کورتی: له‌دلدا باوه‌ری هه‌بی‌و، به‌زوبان ئەم باوه‌ره

ده‌بریی‌و، به‌ ئەندامه‌کانی له‌شیش واجبه‌کان جی به‌جی بکات.

دووهم: بیروپرای هه‌ندی له‌و ئیمانمانه که ده‌لین ئیمان موره‌ککه‌به له دوو روکن به

دل باوه‌رکردن و به‌ زوبان ئیقرار کردن، روکنی یه‌که‌م پیوسته هه‌میشه‌بی،

به‌لام روکنی دووهم له‌وانه‌یه جاروبار نه‌مینی وه‌کو له‌کاتی ترسی گیاندا.

ئەم رایه له ئەبووحه‌نیفه‌و هه‌ندی زانایانی تره‌وه ریوایه‌ت کراوه.

سێهه‌م: بیری (کرامیه) یه که ده‌لین ئیمان به‌سیطه‌و یه‌ک شته ئەویش ئیقرارکردنه

به‌ زوبان.

چواره‌م: بیری زانا ئەشعه‌ری یه‌کانه که ده‌لین ئیمان به‌سیطه‌و یه‌ک شته ئەویش به

دل باوه‌رکردنه، به‌لام به‌ زوبان ئیقرارکردن شه‌رته بو جی به‌جی کردنی

ئه‌حکام به‌سه‌ر ئەوکه‌سه‌دا که خاوه‌ن ئیمان، هه‌روه‌ها شه‌رته ئیستیکبارو

جحدی له‌گه‌لا نه‌بی، یا به‌واته‌یه‌کی تر بو ئیمان شه‌رطه که ئیذعانی

فیعلی له‌گه‌لدا بی.

زانا به‌رزه‌کانی ئوصولی دین بیرو پروای ئەشعه‌ری یه‌کانیان په‌سه‌ند کردوه‌و،

به‌رپه‌رچی رای یه‌که‌میان به‌وه داوه‌ته‌وه که ئەگه‌ر کرده‌وه روکنی ئیمان بی ده‌بی

ئینسانی موسولمان به‌ ته‌رکی واجب یا به‌ کردنی حه‌رام کافر بی و له (ئیمان)

ده‌ربچی، که‌چی وانی یه؛ ئەوه‌ته خودای گه‌وره ئەو موسولمانانه‌ی به (مؤمن)

ناوبردوه که شه‌رده‌که‌ن له‌گه‌ل یه‌کاوه له یه‌کتر ده‌کوژن، فەرموو یه‌تی: ﴿وان

طائفتان من المؤمنین اقتلوا فأصلحوا بینهما﴾. الآية (٧) هه‌روه‌ها بیری

دووهمیان به‌وه به‌رپه‌رچ داوه‌ته‌وه که ئەگه‌ر ئیقرار به‌ زوبان روکن بوایه نه‌ده‌بوو

جاروبار بفسهوتی، روکن نابی ههنندی جار بیی و ههنندی جار نه بی، که چی بو ئینسانی (مکره) زور لیکراو ئیقرار پیویست نی یه، به لکو ئیقرار به پیچه وانهی ئیمان زیانی نی یه وه کو دهرده کهوتی له ئایه تی ﴿الآ من اکره وقلبه مطمئن بالايمان﴾ که ئیقرار نه کردن زیانی نی یه له کاتی ترس و بیمدا.

رای سینه همیشه چاکتر غه له ته، چونکه ئیمان که بناخه ی زه حمت کیشان و جهاد و خوڤاگرتنه له سهر هیزی دل دانه مه زری نه ک له سهر واتهی دهم.

ههروه ها به لگه زوره له سهر ته وه ی که ئیمان ته صدیق و باوه ری دلّه؛ خودای گه و ره له قورئاندا فه رمویه تی ﴿اولئك كتب في قلوبهم الايمان﴾ وه فه رمویه تی ﴿وقلبه مطمئن بالايمان﴾،^(۹) ﴿ولما يدخل الايمان في قلوبكم﴾.^(۱۰) حه زره تی پیغه مبه ریش (د.خ) فه رمویه تی: «يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك»^(۱۱) به ده لیلی عه قلیش پیویسته ئیمان بنکه و بناخه بی بو تیکو شان له ریگای خودادا و بو به رزکردنه وه ی ئایینی ئیسلام و راهینانی نه فس و مه نع کردنی له ئاره زووی خراب و، خووگرتن به خوورپه وشتی به رزو به مایه و، خزمه تکردنی موسولمانان. بی گومان ته م جو ره نیشانه گه و رانه هه ر له سهر دل و بیرو باوه ری دل داده مه زری، که وابی ئیمان باوه رو ته صدیقه به دل، ئیقرار به زمان شهرطی جی به جی کردنی ته حکامی ئیسلامه به سهر ته و که سه دا.

ئیمان عه ره ضه و که یفی نه فسانی

نه ک به ئیختیار فیعلی ئینسانی

به لام ته سبابی ته حصیلی یه کسه ر

گشت ئیختیارین وه ک صه رفی نه ظه ر

ته کلیم به ئیمان بی ئیختیاری

له هه وری سه طوه ت (باری) ئه ر باری

وه بادی ته کلیم به و ته سباوه سه

ئیمان یچ سه وزه ی ته و سه را وه سه^(۱۲)

وهردی هفت گاسن زور نهختی تهوی
 بی دوچ و ههریز، شورکات نهوی
 سا ئه سهوزی کرد فهضلیکه ههیه^(۱۳)
 وهرنه چ لزووم؟ مهزعهی خویه

عهرض: بهوشته دهلین که بی، بهلام پیوستی به غهیر بی تا بههوی
 ئهوهوه راوهستی، وهکورینگ و بو، بهپیچهوانهی (جهوههر) که ئهوهیه خوئی به
 خویهوه راوهستابیت و موحتاجی غهیری خوئی نابی، وهکو دار، بهرد، ئینسان.
 تاد. کهیف نهفسانی: صیفهتی نهفس وهک زیندووویهتی، زانست، خواهیش،
 خواست. صهرفی نهظهر: ههلسوورانی فکر بو پهیداکردنی تهعریف و دهلیل.
 ههور: ههوری ئاسمان. سهطوهت: هیزو توانا. باری: پهروهردگار. ئهرباری:
 ئهگر باری بهسهر عهرزا به فهرمانی خودا. وهباد: بهباد، بههوی (با)وه.
 ئهسباو: ئهسباب. ئیمانچ: ئیمانیش. سهوزه: گیاوگولی عهرز. سهراو: شوینی
 ئاوو کانی دار. وهرد: زهوییهکه کیلرابی و ئامادهکرابی بو توو تیاکردن نهلایه
 جوتیارهوه. گاسن: ئامیری جووت کردنه. تهوی: ئهیهوی. دوچ: گیایهکی
 ریشهداره وهکو ههریز دوژمنی کشت وکاله، پی دهلین (سهره رهشه). ههریز:
 گیایهکی ریشهداره ریشهکهی دهرواته خوارهوه بهعهرزاو زیان له کشت وکال دهدا.
 شورکات: زهوییهکه خویدار بی و کشت وکال سهوز نهکات. نهوی: نهبی.
 ئه: ئهگر. وهر: وه ئهگر.

واته: ئیمان باوهرهو باوهر کهیفی نهفسییه، کهیفی نهفسیش، ئیختیاری نییه،
 کهوابوو تهکلیف له ئینسان ناکری به ئیمان؛ چونکه پیوسته (مکلف به) کاریکی
 ئیختیاری بی، کهچی له قورئان و فهرموودهی پیغمبهردا گهلی جار تهکلیف به
 ئیمان کراوه، وهکو ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ
 عَلَيَّ رَسُولَهُ...﴾^(۱۴). مهولهوی بو چاری ئهه ئیشکاله ئهفهرموئی: ههرچه
 ئیمان عیلمهوه عهرهضهوه کهیفی نهفسییه و ئیختیاری نییه، بهلام ئهسبابی
 پهیداوونی ئیمان، وهک تهماشاکردن و بیرکردنهوه له جیهان و له نهفسی ئینسان

خوی و، بیرکردنه وه له موعجیزه کانی حهزره تی پیغه مبه ر (د.خ) هه موو کرده وهی ئیختیارین، جا ئه گهر ته کلیم به ئیمان که شتیکی نائیختیاری یه له هه وری ده سه لاتی خودای گه وره وه به سه ر موکه لله فین دا باری ئه وه مه به ست ته کلیم کردنه به جی به جی کردنی ئه سبابه کانی ئیمان، واته: ئه مر به ئیمان ئه مره به تی فکرین و به دوای ده لیل دا گه ران بو په یدا کردنی ئیمان.

له م باسه دا مه ولانا ئه حمه دی خه یالی^(۱۵) له په راویزی شهرحی عه قائیدی نه سه فی یه دا فه رموو یه تی پیویست نی یه که خودی (مکلف به) یه که ئیختیاری بی، به لکو ته نها ئه وه نده به سه که قابلیه تی ئه وهی هه بی په یدا بکری، ئیتر له کرده وه ئیختیاری یه کان بی، وه ک هه ستان و دانیشن و جم و جوول، یا له کرده وه نائیختیاری یه کان بی وه ک زانست (علم)، له سه ر ئه م رایه ئیتر پیویست نی یه که ته کلیم به و شته نائیختیاری یه بهینه وه سه ر ته کلیم به ئه سبابی ئه و شته.

(مه وله وی) له م هونراوانه دا سه نه تیکی جوانی هیناوه ته پیشه وه که ته شبیهی توانا و هیزی خودای کرده به هه ورو، ته شبیهی ته کلیمه که ی کرده به باران و، ته شبیهی دلی خاوه ن بیرو هوشی کرده به عه ردی که باران ده باری به سه ریا، هه روه که وه په یدا بوونی هه ور پیوه ندی هه یه به باوه و، که با هه ل ده کات هه ور کوډه بیته وه، وه ها ته وجیهی ئه مرو فه رمان بو لای ته حصیلی ئه سبابی داناوه به و بایه که هه وری لی په یدا ئه بی.

هه روه ها ته شبیهی دل و ده روونی بنیاده مه کانی کرده به عه ردیک که جوتیار وه ردی بریبی و ئاماده ی کردبی، ته شبیهی گومان و خه یالاتی خراپی کرده به دوچ و هه ریزو، ته شبیهی راستی و چاودیری حه قیشی کرده به کیلانی عه رد جار له پاش جار، واته: وه کو عه ردی که جوتیار چه ند جار وه ردی دابیته وه هه تا دوچ و هه ریزه که ی بفه وتی و، عه رده که ش شوره کات نه بی، وه ها پیویسته دلی ئینسانه موکه لله فه که ش نوورانی بی و له دلّه باشه کان بی و، به هوی ذیکرو یادی خودا خه یالاتی خراپ و هیچ و پووچی نه مینی.

سه ره رای ئه مانه ش هه موو سه وزبوونی ئیمان ه که و سوودی سه ره نجامی

ده گه پښتوهه بو ميهره بانبي خوداو ته و فيقي، واته: ته گه ر به جي هات فاضل و گه وره يي خودا يه و، ته گه ر به جي ش نه هات خودا خو ي موختار و فرمان داره.

باقي مه باحيث ته حوالی ئيمان:
وهك دهوي يا نه زيادو نوقصان؟
مه خلوقه ئايا يا مه خلوق ني يه؟
موره ككه به، يا به سيظه، چي يه؟
(ثنائي) يه خه ير يا (ثلاثي) يه
عه مه ل داخيليه يا خاريجي يه
دورسه ئيستيناي يا نه، تا نه يكه ين؟
ناگونجي له گره دهس له مه طلبه دهين
دورسه: دروسته.

واته: چند باسي ماون له باسه كاني ئيمان ناگونجي له م هونراوه كورته دا ده ستيان لي بده ين، ته و باسانه ش ته مانه ن:-
ئايا ئيمان زياد بوون و كه م بوونه وه هه لده گرتي يا نه؟ هه ندي له پيشه و ايان، وهك ئيمان ته بوو حه نيفه، خوداي لي رازي بي، فهرموويانه: ئيمان زياده و نوقصان هه ل ناگرتي، چونكه پيوسته ئيمان ته صديق و باوه ري جازم بي، كه جه زم په يدا بوو ئيتر له ژوور جه زمه وه پايه نه يه، به پي ته م ريبازه ته و ثا يه ت و حه ديثانه كه زيادي ئيمان ته گه يينن ده برين به سه ر زياد بووني ته و ته حكامانه دا كه يهك له دواي يهك ته شريع كراون و ته صحابه كان ئيمانان پي هيناوه، وهك رزژوو له پاش نويزو و حه ج له پاش رزژوو، ته مه يش هه ر بو زه ماني حه زره ت بووه (د.خ) ئيتر له پاش وه فاتي حه زره ت وه جي براوه ته وه، يا ته بررين به سه ر دلگه رمي و تيكوشان له به جي هيناني مه ثمورات و وازه ينان له مه نه ييات، وه كو موافقي بيرو راي داخل بووني ته عماله له ئيماندا.

به لام ته هلي ته حقيق فهرموويانه ئيمان قابلي زيادي و كه مي يه، چونكه

هه چهند له ئيماندا جهزم پيوسته ئه و جهزمه گهلى پايه زورى هه يه وه كو بينايى
چاوو هيزى دوورو نزيك ديتن و، وه كو ههستى عه قلى و، وه كو پرتهوى چرا؛
ئهمانه هه موو پلهيان زوره، بى گومان هه ر موسولمانى ته ماشاى حالى خوئى بكا
له مه تيده گات، مه لا سه عدى ته فتازانى ئه م رايه ي په سه ند كرده .

باسى دووهم: ئيمان دروستكراوو حاديشه، يا دروستكراوو حاديت نى يه؟
ئيبنو حه جهرى هه يته مى له كتيبى (فتح المبين) دا فه رموو يه تى: ئه وانهى وتوو يانه
ئيمان مه خلوق نى يه و قه ديمه وتوو يانه خودا ناوى خوئى برده به (مؤمن) و ئيمانى
هه يه به ذات و به صيفه ته كانى خوئى، دياره ذات و صيفاتى خودا قه ديمن و ئيمان
به وانيش قه ديمه، به لام ئيمانى غه يرى خوداى گوره به خودا ئه وه دروستكراوو
حاديشه، چونكه خاوون ئيماننه كان خوئيان حاديش و هه رچى صيفاتيان هه يه
حاديشه، چ ئيمان و چ غه يرى ئيمان، كه و ابى ئه م نيزاعه له فظى يه .

باسى سيههم: ئه وه يه ئيمان به سيظه يا موره ككه به، ئه گه ر موره ككه ب بى له
دوو شت موره ككه به يا له سى شت؟ ئيمه له پيشه وه به دوورودرئىرى باسى
ئهمه مان كردو، پوخته كه ي ئه مه بوو: لاي (كراميه) به سيظه و هه ر ئيقراه كه يه، لاي
ئه شعهرى يه كان به سيظه و ته نها باوهره به دل و، ئيقراه به شيكى ئيماننه كه نيه، ته نها
شه رطى جى به جى كردنى ئه حكامه . هه ندى كيش و وتوو يانه به سيظه و ته نيا
كرده وه يه . به لام لاي ئيمان ئه بو حه نيفه موره ككه به له دوو شت كه ته صديق و
ئيقرارن . لاي ئه هلى حه ديشيش موره ككه به له سى شت: ته صديق و ئيقرارو
كردار؛ دياره ئه م رايه باش نى يه و ئه وه ده گه يه نيت كه ئينسان به ته ركى واجبيك يا
به كردنى حه راميك كافر بيت ئه م هيش و انيه، جگه له مه ش عه طف كردنى
ئه عمال له سه ر ئيمان له گه لى ئايه ت و حه ديت دا ئه وه مان پيشان ده دات كه
ئيمان و كردار له يه ك جيان، واته كردار به شيك نى يه له ئيمان، به لى كردنى
حه رام و ته ركى واجب نيشانه ي ئه وه يه كه كابر ا ئيمان له دلدا نه بى يا ئيماننه كه ي
ئه وه نده بى هيزو لاواز بى كه كرده وه ي لى په يدا نه بى، چونكه مه عنائى نى يه هوده
چراى داگيرساوى تيا بى، كه چى هوده كه تاريك بى، جا ئه و ئايه ت و حه ديشانه ي

ئەو دەگەيەنەن كە ئىنسان بە تەركى نوپۇز يا كوردنى حەرامى وەك خەلك كوشتن كافر دەبى، دەبررین بەسەر حالیکدا كە كابرا ئەوشته بە حەلال بزانی، يا بە سووك و بى ترس تەماشای گوناہ بكا، يا دەلین مەبەست لەو ئایەت و حەدیثانە ھەرەشە كوردن و سەرزەنشته، يا مەعنايان ئەوہیە ئەو شتانە نیشانەى ئىنسانى بى ئیمانن. ئەم باسە ئىمامى نەوہوى لە كتيبەكەيدا (شەرحى صەحیحى موسليم) بەيانى كرده.

چوارەم: باسى ئىستىثنا كوردنە لەسەر ئیمان، وەكو بلى «من موسولمانم ان شاء الله» كە ئەم باسەش زور دريژەى پى دراوہ. لەراستیدا ئەگەر ئەو ئىستىثنايە لەبەر ئەوہ بى كە كابرا دوودل بى لە ئیمانەكەيدا ئەوہ بە بى گومان كوفره - وە ئەگەر بو تەبەرپروك بى ياخو بو رەبط دانى ئىمانى و رزگارىي ئاخىر نەفەس بى، چونكە ئەنجامى ئىنسان ديار نى يە، ئەوہ زور مەعقوول و مونسبەو قەى ناكات.

موكتەسەب دەوى ئیمان بى تەردید
 لە كەشف، لە دەلیل، ياخو لە تەقلید
 ئەووەل ئەعلايە، دووہم ئەوسەطە
 تەقلیدی ئەدنا روتبەى مونحەطە
 روتبەى تەقلیدی دەگەل جەزمى دل
 صەحیحەو حاصل هیچ نى يە موشكىل
 بە قەولى موختار ھەيە موختەبەر
 ئەرچى عاصى وى بە تەركى نەظەر

واتە: ئیمان كە باوہرى دلە بەيارمەتى خودا لە سى رینگاوە كەسب دەكرى، يەكەم لە رینگای كەشف و دەركەوتنى حەقیقەتەوہ بەھوى دابارینی پرتەوى رەحمەتى خودا بەسەر دلى ئىنساندا، ئەوانەى كە ھەول دەدەن بو پاك كوردنەوہى دلیان لە بیروباوہرى نابارو، پئوہندی بە شتى پەست و بى نرخەوہو بو وەرگرتنى خوورەوشتى جوان لە ھاوړى بى و ھاوړازىي ئادەمزاىي پاك نىھادو پایەبەرزو، تەمى و تەربییە وەرگرتن لە مەردانى راستەوہ لەگەل دەوامى پەیرەوىي حەزرەتى

رهبهري جيهان پيغمبهري ئاخري زمان (د.خ).

به تاقى كردنه وهى هوشياران دهركه وتوه كه هيچ شتى نى يه به قهدهر هاوړى يه تى راستى ئينسانى دلپاك به سوود بى بو نوورانى بوونى دل و، بو دامه زرانى ئينسان له سهر كرده وهى باش و وهرگرتنى هوى پيروزي و به ختيارى. ئهم خاوون كه شفانه ئه گنه پايه يه كه وجودى په روهردگار ده كهن به دهليل له سهر حدووثى جيهان و هه رچى له جيهاندا هه يه و رووده دات، واته: (مؤثر) ده كهنه دهليل له سهر (اثر) و (خالق) له سهر (مخلوق).

دووه م: ريگه ي ئيستيدلاله به به لگه و دهليلى به هيز، كه له موقه ددويمه يه قينى يه كان پيك هاتوون و ده بنه هوى ئه وهى كه ئينسان بى گومان و بى دوودلى باوهر بكا به مه قصوودى خوى. ئهم ئيستيدلال و بوره انه بو ئه و زانايانه ده ست ده دا كه دليان وهك شير پالا وتوه و له شتى بيگانه پاكيان كرده ته وه، واته ئهم زانايانه قسه ي راست له لاروشتى به نرخ و به كار له شتى پووج و نابار جيا ئه كه نه وه، له ئه نجامى ئهم ئيستيدلاله باوهر به ذات و صيفاتى په روهردگار و به پيغمبهران و، به هه ر شتى تر كه پيوست بى باوهرى بى بكن، په يدا ده كهن.

سيه م: ريگه ي ته قلیده واته دواكه وتنى بيرو باوهرى ئه وكه سانه ي كه باوهر يان بى ده كرى. جا زاناکانى ئايين له م ئيمان ته قلیدی يه دا چهند بيرو را يه كيان هه يه :- يه كه م ئه وه يه كه ئيمانى ته قلیدی بى سووده بو دنيا و قيامت، ئهم را يه نيسبت دراوه له شيخ (ابوالحسن) ي ئه شعهرى (ر.خ).

دووه م ئه وه يه كه ئيمان و باوهرى ته قلیدی بو دنيا و قيامت به سووده و، ده بيته هوى رزگارى خاوه نه كه ي.

به لام بى رى راست له م شوينه دا، هه روه كو (تاج الدينى سووكى) فه رموويه تى، ئه وه يه كه ته قلید دوو جوړه، يه كه م برى تى يه له دواكه وتنى بيرو را ي خه لك بى ئه وهى كه خاوون ته قلیده كه جه زم و باوهر يكى توندى بو په يدا بى، بى گومان ئهم جوړه ته قلیده سوودى نى يه و به ئيمان دانانرى. دووه م برى تى يه له

دواکهوتنی بیروپرای خه لک و وهکو ئەوان ئیمان بهیننی بهلام بیروباوه پریکی جازم و خاوهن هیزی بی و دوودلی و گومانی له دلا نه میننی. ئەم جوړه تهقلیده بهراستی به سووده و جیگه ی ئیعتیاره و، کهس دژی نی یه (أبو هاشم) ی موخته زیله نه بی، ئەویش واته که ی هه له و بی قیمة ته. بهلام ئەم موقه لیلیدانه ئەگەر وهکو خه لکی هه رهمه بتوانن ئیستیدلال بکه ن و، هه ر له بهر ته مه لی ئیستیدلال نه که ن ئەوه تاوانبارن؛ چونکه ئەم جوړه ئینسانانه له سهریان واجبه ئیستیدلال بکه ن و ئیکتیفا نه که ن به دواکهوتن و تهقلیدی خه لک، بی گومان به صیرهت و بهرچا و روشنی بو ئینسانی هوشیار له هه موو مه به ستیکدا پیویسته به تایبه تی له ئیمان دا.

بیداربن: هه ندی له زانایان فه رموویانه ئەو ئیستیدلاله ی که پیویسته بو هه رهمه ی موسولمانان ئەوهنده یه که به قه ده ر پایه و شانی خو یان بی، واته: ئەوهنده بزانی که باخیکی جوانی رازاوه بی گومان باغه وانی بوه که داره کانی ناشتی و خزمه تی کردبی تا پی بگات، زهوی و که ژ و کوساری جوان، گیاو گولاله ی هه مه ره نگ، مانگ و روژ و ئەستیره ی خاوهن پرتهوی ئاسمان، بی شوبهه، یه کی هه یه دروستی کردبن و، ئەم جیهانه ی رازاندیته وه پیان. ئیتر پیویست نی یه له سهریان وهک ئەهلی (مه نطق) و (فه لسه فه) که فه رزی کیفایه یه له هه موو مه سافه ی دوو روژه ریگه یه کدا له ولاتی ئیسلامدا که سیکی وایی بتوانی به م شیوه ئیستیدلال بکات له سهر بوونی خودای (واجب الوجود) و باقی بیروباوه ری موسولمانان، تا بی به هوی پاراستنی ئایینی ئیسلام له شوبهه و گومانی موخالیف و ناحه ز. دیاره ئەو ئیستیدلاله که بو هه رهمه ی ئاده مزادی و شیار بشی هه موو ئینسانیکی ژیر ئەتوانی بیکات و ئاسانه و، کهس نی یه ئەم جوړه ده لیله ی لانه بی.

جاریکیان له ئینسانیکی ده شته کی یان پرسی: ده لیلت چی یه ئەم جیهانه په روه ردگاری هه یه؟ ئەویش له وه لامدا وتی: ئەم جیهانه وهکو خانوویه کی پان وپور وایه، مانگ به شه وداو خو ر به روژدا چرای خودان بو ئەم خانوویه، جا ئەگەر ئیوه له مالی خو تاندا چرایه کتان دیوه که کهس هه لینه گیرساندبی ئەوا بلین

خودا نی یه، ئەگەرنا پێویسته بۆ ئەم دوو چرایه پەروردگاری بێ هه‌لیگیرساندبن.
 له زه‌لامیکی شاره‌زووریان پرسی: ده‌لیلت چی یه که خودا یه‌کیکه؟ وتی:
 ده‌لیلم ئاشه‌که‌ی (بێسان سوور) ^(١٦)ه، هه‌تا یه‌ک ئاشه‌وانی بوو شه‌وو پوژی ده
 ته‌غاری ده‌هاری، ئیسته که دوو ئاشه‌وانی هه‌یه یا ناگه‌ری یا کهم ته‌هاری! ئیتر
 له جیهاندا قه‌ت نابینی ئینسانی بێ موسولمان بێو، ده‌لیلیکی عه‌وامانه‌ی نه‌بی
 له‌سه‌ر وجودی خالیق و پەروردگار، مه‌گه‌ر یه‌کیک شیت بێ یا ده‌ماخی ناساغ
 بیت، ئەوانه‌ش جیگای ته‌کلیف نین، که‌وا بوو له‌ناو هوشیاراندا موقه‌للیدی
 پرووت نی یه. بێ گومان ئەگه‌ر ئینسان به‌راستی له‌م قسه وردبیته‌وه بۆی ده‌رده‌که‌وی
 که قسه‌یه‌کی راست و ره‌وانه.

گفت وگۆی خیلاف هه‌س له نه‌ظه‌ردا

له سیوای ناسین دانای ئەکه‌ردا

به‌لێ له‌ویدا بشنه‌و بێ نيزاع

وجووبی نه‌ظه‌ر هه‌یه به ئیجماع

(لَكِنْ ذَلِكَ الْوَجُوبُ هُنَا

عَقْلًا لَدَى بَعْضٍ، شَرَعًا عِنْدَنَا)

هه‌س: هه‌یه. بشنه‌و: بێسه.

واته: له‌نیوان زانایانی عیلمی ئوصول دا ئیختیلاف هه‌یه له پێویستی
 بیرکردنه‌وه و تیفکرین دا بۆ ناسینی غه‌یری خودای گه‌وره؛ هه‌ندیکیان ئەلین ئەم
 تیفکرینه پێویست نی یه؛ چونکه ده‌بیته‌هۆی، ئازاردانی نه‌فس به بێ سوود،
 هه‌ندیکیش ده‌لین فکرکردنه‌وه پێویسته له‌سه‌ر هه‌رکه‌س به‌قه‌ده‌ر حالی خووی
 بیربکاته‌وه بۆ ناسینی حه‌قائیق، بۆ جی‌به‌جی‌کردنی هۆی ژیانیکی باشتتر؛ چونکه
 عه‌قل و هوش له گه‌وره‌ترین نیعمه‌تی خودایه له‌سه‌ر هه‌موو ئاده‌مزادو، سوپاسی
 نیعمه‌تیش واجبه، دیاره به‌کارهینانی عه‌قل و بیرکردنه‌وه بۆ وه‌رگرتنی ئاثارو
 تایبه‌تی‌یه‌کانی کان و گژوگیاو گیان له‌به‌ر به سوپاسی نیعمه‌تی عه‌قل و هوش
 داده‌نری.

خودای گه وره فەرموویه تی: ﴿هو الذي خلق لكم ما في الارض جميعاً﴾^(۱۷) وه فەرموویه تی: ﴿وجعل لكم الارض ذللاً فامشوا في مناكبها وكلوا من رزقه﴾^(۱۸) له سه ر ئەمه پێویسته ئاده مزاد به پێی توانا به هوی بیرکردنه وه له شته کان و به هوی به راوردو لیکۆلینه وه ئاشاری کان و گیاو گیان له بهر بزانی، له ئەحوالی ده ریای گه وره و بچووک و له ئەحوالی هه واو هه لم و ئەحوالی ئەستیره و مانگ و رۆژ تی بگات و، به شوینی هه موو شتیکی به سووددا بگه ری، چ بو تابووری و چ بو به رگری و چ بو فیرکردن و خوینه وارکردن، یا پامکردنی گیان له بهران بو سوودی گشتی، یا ته می و په روه رده ی نه فسی.

ئاده مزاد له به ره به یانی میژ و وه وه هه ولی داوه و کوششی کردوه بو ئەوه ی که له هه موو روویه که وه پیش بکه وی و توانیویه تی خوی له دوژمن پاریزی و به سه ریا زال بی.

له بهر رۆشنایی ئەم قسه یه دا زانیانی ئایینی ئیسلام زانین و فیربوونی هه ر پیشه یه کیان که نرخه ی هه بی بو ئاده مزاد به فه رزی کیفایه داناوه، له گه لی کات دا به فه رزی عه نیان ژماردوه.

بی گومان هه ر که سه له سه ر یاسای بیرکردنه وه بروات سه ره به رزو به ختیاره، سوودی نه براوه بو خوی و هاو نیشتمانانی و بو سه ره جه می به ره ی ئاده مزاد مسوگه ر ده کات، به پێچه وانه وه هه ر که سه ریگای بیرکردنه وه نه گرێته بهر ئەوه دوژمنایه تی له گه ل خوی و له گه ل به ره ی ئاده مزاددا ده کات و، لای خودای گه وره ش بی نرخه، چونکه به پێچه وانه ی ئەو ری و شوینه ده جوولیته وه که خودای گه وره بو به ره ی ئاده مزادی داناوه.

بیرکردنه وه بو ناسینی ذات و صیفه تی خودا به ئیجماع واجبه، لای ئەهلی حه ق ته نها به ده لیلی نه قلی، به لام لای مو عته زیله به ده لیلی عه قلی و نه قلی. جا ئیمه دوو ریگه مان هه یه: یه که م ئیستیدلال ئەکهین به ظاهیری ئایهت و حه دیث، وه کو ئایه تی ﴿فاعلم انه لا الة الا الله﴾^(۱۹) وه ئایه تی ﴿ان في خلق السموات

والأرض واختلاف الليل والنهار لآيات لأولى الألباب ﴿٢٠﴾ وه تايه تي ﴿٢١﴾ افلا ينظرون الى الأبل كيف خلقت، والى السماء كيف رفعت، والى الجبال كيف نصبت، والى الأرض كيف سطحت ﴿٢٢﴾ وه تايه تي ﴿٢٣﴾ الم تر الى ربك كيف مدّ الظلّ ولو شاء لجعله ساكنا ثم جعلنا الشمس عليه دليلاً ﴿٢٤﴾ و غه يري ئەمانه يش. ئەمانه هه موو ئاده مزاد يكي هوشيار بانگ ده كه ن بو خوداناسين، بو ئەوهى ئاثر بكات به ده ليل له سه ر (مؤثر) و تيفكر يت كه ئەثر بى موئه ثير نابيت، موئشيريش به بى زيندوويى و زانست و خواست و توانايى مومكين نى يه ئاثرى ريك و پيك و نيظامى لى پيدا بى، كه واته به بى گومان پيوسته ئەم جيهانه په روه ردگار يكي (واجب الوجود) ي خاوه ن كه مالى دوور له كه م و كوور پى هه بى.

دوو هه م: سه يركردن و بيركردنه وه و تيفكرين (مقدمه) و پله يه بو گه يشتن به (واجبى مطلق) كه ناسينى خوداى گه وره يه، هه رشتيكيش (مقدمه) بى بو (واجبى مطلق) و ئەو واجب به بى ئەو نه يه ته جي واجب، كه و ابى بيركردنه وه و تيفكرين بو ناسينى (واجب الوجود) له سه ر ئاده مزاد واجب.

شايانى باسه: ئيمه كه ئەلين بيركردنه وه و تيفكرين بو ناسينى خودا واجب به به سمان ئەوه يه هه ركه س تواناى تيفكرينى هه بى و نه يكا ئەوه تاوانبار، مه به سمان ئەوه نى يه ئەگه ر تينه فكرى ئيمانى نابى و به كافر ده ناسرى؛ چونكه له پيشه وه و تمان ئيمانى ته قلدى به شيوهى ئيعتقادى جازم داده مه زرى.

به لام (معتزله) كان لايان وايه ئەگه ر چى ده ليلى نه قلى ئەوه ده گه يه نيت كه تيفكرين له پيناوى ناسينى خودادا واجب، له گه ل ئەوه شدا پيوسته به وه وازنه هينرى و ده ليلى عه قلىشى بخريته پال، ئەگه ر نا ره به ر ناتوانى ئاده مزاد موكه لله ف بكا به خوداناسين و ناچارى بكا، چونكه كاتى كه وتى: ئەى ئاده مى بيربكه ره وه و تيفكره بو ناسينى خودا، به شه رع ئەم بيركردنه وه و تيفكرينه واجب له سه رت، ئەتوانى بلى: من تينا فكرم هه تا تيفكرين واجب نه بى له سه رم، واجبش نابى له سه رم هه تا خوّم تينه فكرم، ئەنجام واى لى ديت: تينا فكرم تا

تینهفکرم، ئەمەیش دەبیتە هۆی (توقف)ی تیفکرین لەسەر تیفکرین خووی، واتە: (دەور) کە دەوریش مەحالە و نابێ، کە واتە پێویستە لە ڕیگەی عەقلەووە بۆی برۆین هەتا ناچاربێ تیفکرێ و رەهەبەر غالب ببێ بەسەریا.

ئیمە بە دوو جور ئەم دەلیلە رەدئەکەینەو، یەکەم: موعتەزێلەکان لە موقەددیمە ی دوووەمی دلێلەکەدا بەهەلەدا چوون؛ ئەووە راستە کە «تینافکرم هەتا تیفکرین واجب نەبێ» بەلام ئەووەیان هەلەیه کە دەلێت: «واجب نابێ لەسەرم تا خۆم تینهفکرم» چونکە واجب بوونی تیفکرین لەسەر تیفکرینی ئەو رانەووەستاو، بەلکو عیلم بە واجبیتە تیفکرین لەسەر تیفکرینی ئەو رانەووەستاو واتە: تیفکرین بۆ ناسینی خودا واجبە ئەو تیفکرێ یا نا.

خۆ ئەگەر یەکی بلیت ئەم قسەیه ئەووە دەگەیهنیت کە تەکلێف لە غافل بکریت ئەووەیش مەحالە، لەووەلامدا دەلێن غافل ئەووەسەیه مەعنای تەکلێف تەصەوور نەکات و نەفامی تەکلێف چی یەو بە چی ئەلێن، نەک کەسیک کە باوهری بەو نەبێ کە خووی موکەللەفە.

دوووەم: بە موعتەزێلی یەکە دەلێن ئەم دەورە کە ئیو دەلێن لەسەر قسە ی ئیووەش بە وجووبی عەقلی هەر دیتەجی، چونکە واجب بوونی تیفکرین بەدیھی نی یە، واتە: کابرای موکەللەف ئەتوانی بلی من تینافکرم هەتا بە عەقل واجب نەبێ، واجبیش نابێ بە عەقل هەتا تینهفکرم، کەوابوو چار هەر ئەووەیه بلین واجبیتە تیفکرین لەسەر تیفکرین رانەووەستاو، بەلکو زانینی واجبیتە کە لەسەر تیفکرین رانەووەستاو، بەمەش موشکیلە کە چارەدەکری.

- (۱) ئەم سەرباسە لە نوسخە دوستووسە کەدا نی یە، تەنھا لە نوسخە چاپە کەدا هە یە .
- (۲) لە دەستووسە کەدا (ضرورت = ضەرورەت) هە هی چاپە کە (صەروریچ) هە .
- (۳) ئایەتی (۱۴۶) سوورەتی (بقرە) .
- (۴) صحیح مسلم بشرح النووی ج ۱ ط ۱ ص ۱۵۷ / المطبعة المصرية بالازهر، ۱۳۴۷ هـ ۱۹۲۹ م .
- (۵) کتیبی (العقائد النسفية) هی (نجم الدين ابو حفص عمر) ی نەسە فی سەمەر قەندی یە ۴۶۱ - ۵۳۷ ی ک ئەم کتیبە سەعدی تەفتازانی شەرخی لێ کردووە .
- (۶) لە چاپە کەدا (موجمل) هە (بە) کە ی نی یە .
- (۷) ئایەتی (۹) سوورەتی (حجرات) .
- (۸) ئایەتی (۱۰۶) سوورەتی (نحل) .
- (۹) ئایەتی (۲۲) سوورەتی (مجادلة) .
- (۱۰) ئایەتی (۱۴) سوورەتی (حجرات) .
- (۱۱) الجامع الصحيح، وهو سنن الترمذي، تحقيق ابراهيم عطوة عوض الجزء الرابع ط ۱ ص ۴۴۸، شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي واولاده بمصر سنة ۱۹۶۲ .
- (۱۲) تەناسووییکی وردە کو کردنە وە ی (باری) و (هەور) و (باد) و (سەوزە) و (سەراو) . شایانی باسە: لە چاپە کەدا لەباتی (بەو ئەسبەاەسە) نووسراوە (بەو ئاسیاوەسە) . ئاسیاو واتە: ئاش، زۆر دوورە هە دەستووسە کە راستە .
- (۱۳) چاپە کە دەئیت: فەضلیکی .
- (۱۴) ئایەتی (۱۳۶) سوورەتی (نساء) .
- (۱۵) ئەحمەدی کوری مووسای کوری شمس الدینی خەیالی، سالی ۸۶۲ ی کوچی وەفاتی کردووە . ئەم زانایە (حاشیە) ی لە شەرخی عەقائیدی نەسە فی یە کردووە، عەقایدە کە هی نەسە فی یە و شەرھە کە ی هی سەعدی تەفتازانی یە .
- (۱۶) بیسان سوور دئی یە کە سەر بە ناحیە ی عەر بە تی سەر بە پارێزگای سلیمانی یە .
- (۱۷) ئایەتی (۲۹) سوورەتی (بقرە) .
- (۱۸) ئایەتی (۱۵) سوورەتی (ملك) .
- (۱۹) ئایەتی (۱۹) سوورەتی (محمد) .
- (۲۰) ئایەتی (۱۹۰) سوورەتی (آل عمران) .

(٢١) ئايهتي (١٧-٢٠) سوورهي (غاشية)

(٢٢) ئايهتي (٤٥) سوورهي (فرقان).

مبحث الوجود والوجوب^(۱)

نه ظهر (عادةً) مه عريفهت ده دات
ته صديق به وجود به وجووبى ذات
به صيفاتى پاك سهلبى و ثبووتى
به قهدهر طاقت قوهى ناسووتى
هيچ به موعه لليم حاجهت ناكه وى
ئه گهرچى به ئه و ئاسان تر ده وى

له م شوينه دا چند باسيك ههيه، يه كه م: (نظر) له عورفى زانايانى ئوصوولدا
سرنج دانه له شتى زانراو بو زانينى شتى نه زانراو، جا ئه گهر زانراوه كه (تصوورى)
بى ئه وه ده بيته هوى زانينى شتى (تصوورى) وهك (تعريف) كه ده بيته هوى ناسينى
(معرف) بو نموونه: به (الحيوان الناطق) ئينسان ئه زانرى، خو ئه گهر زانراوه كه
(تصديقى) بى ئه وه ده بيته هوى زانينى نه زانراوى (تصديقى) وهك ده ليل كه ده بيته
هوى زانينى (نتيجه) بو نموونه: ده ليلين: (كسب العلوم مهم وكل مهم لائق
بالجهد، فكسب العلوم لائق بالجهد).

دووهم: كه ده لىت «نه ظهر (عادةً) مه عريفهت ده دات» به رپه رچى قسه ي
ئه و كه سانه يه كه وتوو يانه (نظر) له عه قلى ياتدا سوودى نى يه و نه زانراوى بى
نازانرى، ته نها له (حسيات) دا سوودى هه يه. هه روه ها رهددى قسه ي
ئه و كه سانه يشه كه وتوو يانه (نظر) له عه قلى ياتدا به سووده به مه رجيك له
ئىلاهى ياتدا نه بيت وه كو باسى ذات و صيفاتى خوداى گه وره، چونكه له بهر
زورى جياوازى بيرو راو ناكوكى بى ئه ن دازه يان سوودى نابى. ديسان رهددى
قسه ي ئه و كه سانه يشه كه وتوو يانه (نظر) له عه قلياتى ئىلاهى دا سوودى هه يه،
به لام به ومه رجه مورشيد ئه و نه ظه ره بكات يا له ژير چاوديرى ئه و دا بى، چونكه
هه ر مورشيدى مه عصوم ريگه ي نه ظه رو ئيستيدلال ئه زانى.

پوختهی قسه و ره دکردنه وهی قسهی موخالیفه کان ئەمهیه : که (نظر) واته
 ته عریف و دهلیل له هه موو شتی کدا قازانجی ههیه و به سووده، چ له حسی یاتدا بی
 یا له عهقلی یاتدا، عهقلی یاتی ئیلاهی بی یا غهیره ئیلاهی، مورشیدی له گهل بی
 یا بی مورشید بی. سوودو قازانجی تیفکرین و بیرکردنه وه بو زانینی شتی نه زانراو
 شتیکی به دیهی و ئاشکرایه. بی گومان هه رکهس ته ماشای حالی خووی بکات که له
 نه زانینه وه سه رئه که وی بو زانین، چ له مه حسووسات و چ له مه عقوولات،
 ئیلاهی یات یا غهیری ئیلاهی یات، به یارمهتی بی یا بی یارمهتی، بوی
 روون ده بیته وه که موخالیفه کان هه مووویان به هه له دا چوون، ئیتر جیاوازی بیرو را
 نابیته به لگهی بی سوودی تیفکرین، چونکه زوربهی ئەو جیاوازی بیرو رایانه له
 بی شعووری و نه خوشیی هوشی خاوه نه کانیانه. ئینسان که نه خوش کهوت ده می
 تال ئەبیت و شتی شیرین له ده میا تاله، یا یه کی گیز بی واده زانی دنیا به ده وریا
 هه لده سوورنی، ئایا ئەم گومانه فاسیدانه ئەبن به هوی ئەوهی که هیزی چه شتن و
 دیتن له جیهاندا نه بی، بیجگه له وهیش زوربهی جیاوازی بیرو را له سه رسهختی و
 دوژمنایهتی و تهقلیدو ته عه صصوبه وه پهیدا ده بی. ته ماشاکه ن ره هبه رانی ئاینی
 فریشته خوو چ جوړه یاسایه کی هیمن و ئارامیان هینا بو ئاده مزاد، ههروه ها
 موخته هیده پاک دلە کان چهند حوکمیان ده رخست بو پیروزی و بهختیاری به ره ی
 ئاده مزاد، زانا هوشیاره کان چهند شتیان داهینا و چهند نهینی و تایبه تی یه کانی
 کان و گیاو گیانله به رو غازو هه واو فه ضایان دۆزی یه وه، ئەم هوشیارانه له گهل ئەم
 دۆزینه وان، له گهل ئەم هه موه داهینانانه ریگه یان به وه برده که ده بی ئەم جیهانه
 پهروه ردگاریکی (واجب الوجود)ی هه میشه بی بی سنووری هه بی.

داوای مورشید کردن بو ئەم ئیفاده و ئیستیفادهیه هه رچهند موافیق بی بو ئاسانی
 سلووک، به لام به شیوهی وجووب نی یه، ئەگه رنا ئەی مورشیدی یه کهم له کی ئەو
 عیلمه ی وه رگرت؟ ئەگه ر ئەلیت له عه قل و هوشی خو یه وه ئەوا خه لکی تریش
 عه قل و هوشی هه یه، خو ئەگه ر ئەلیت ئیلهامی پهروه ردگاره ئەوا پهروه ردگار
 ئاماده و پایه داره، بیجگه له مهیش ئەو مورشیده که ده لیت من مه عصوومم ئەبی

موعجیزه و بورهانی هه بی، ئەو موعجیزه و بورهانه ده بیته دهلیل له سه ر پاستی ئەو، که وایی هه ر بورهان و دهلیل له نه ظهاریات دا به کار و به سووده.

سی هه م: له فظی (عادةً) له بهیته که دا مه عنای وایه که له بهینی تیفکرین و زانیی ئەوهی ده مانه وی، واته له بهینی زانیی دهلیل و زانیی نه تیجه دا (لزومی عادی) هه یه، واته: خودای گه وره وای کردوه به عاده ت که پاش ئەوهی زانیی دهلیلی له دلی خواهن ده لیلدا دروست کرد بی درێزه کیشان زانیی نه تیجه یش له دلیا دروست ده کات، ئەگه رچی مومکینیشه ئەم زانیی نه تیجه یه دروست نه کات، ئەم رایه دراوته پال شیخ (ابوالحسن) ی ئەشعهری (ر.خ). ئەم ذاته رای وایه هه ر شتی پهیدا بی یه کسه رو به بی واسیطه ی (في التأثير) نیهت ده دری له خودای گه وره، خودا موختاره و ئاره زووی به دهستی خو به تی له دروست کردنی هه ر مومکینی له مومکینات و، هه رگیز (وجوب) رووناکاته ذاتی خودای گه وره.

هه روه ها به رامبه ر ئەم رایه ی (ابوالحسن) ی ئەشعهری سی رای تر هه یه: رای موعته زیله، رای حوکه ما، رای ئیمام (فخر الدین) ی رازی.

بیرو رای موعته زیله کان ئەوه یه که له بهینی ئەو دوو زانینه دا لزومی ته ولیدی هه یه، واته ئاده مزاد خو ی به ذات و صیفه تیه وه دروستکراوی خودایه، به لام کرده وه ئیختیاری یه کانی وه کو هه لسان و دانیشن و جم و جوول و ئارامگرتن ئاده مزاد خو ی دروستیان ده کات، خو ی هه لئه ستی و خو ی داده نیشی و، ئەم کرده وانه کرده وه ی (بالمباشره) ن و، هه ر کاری له مانه وه پهیدا بی پی ئەلین کرده وه ی (تولیدی). بۆنموونه له هه ستانه وه دا سه ری بدا له داریک و داره که بکه ویته سه ر شتیکی ترو بیشکینی به م که وتن و شکاندنه ده لێن کاری ته ولیدی، به م جو ره موعته زیله کان ئەلین عه بد خو ی راسته و خو تیده فکری و واته دوو موقه ددیمه ی ده لیله که ریک ده خات و، له م کاره وه که راسته و خو موباشیر کردوویه زانیی نه تیجه واجبه پهیدا بی و مه حاله ئەو زانینه پهیدا نه بی.

حوکه ما ده لێن له بهینی ئەم دوو زانینه دا لزومی ئیعدادی هه یه، واته: کاتی

که خودای گه‌وره زانینی دوو موقه‌ددیمه‌که له ئاده‌مزاددا دروست ده‌کا ئه‌و زانینه هوشی ئاده‌مزاده‌که ئاماده ده‌کات بو زانینی نه‌تیجه‌که‌و، واجبه ئه‌م زانینه دروست بکات ئه‌گه‌رنا ده‌بیته به‌خیلی و پرژدی‌و، به‌خیلی و پرژدیش بو خودای گه‌وره مه‌حاله‌و نه‌بو‌ه‌و نابیت.

به‌لام به‌لای ئیمام (فخرالدین) ی رازی‌یه‌وه^(۲) له‌به‌ینی ئه‌م دوو زانینه‌دا لزوومی عه‌قلی هه‌یه، واته: زانینی نه‌تیجه لازمی زانینی دوو موقه‌ددیمه‌که‌یه‌و به‌قه‌طعی ده‌بی بی، ئه‌گه‌رچی هه‌ردوو زانینه‌که خودای گه‌وره (بالذات) دروستی کردوون، واته: به‌بی‌ئه‌وه‌ی که زانینی یه‌که‌م هو بی بو زانینی دوو‌ه‌م، چونکه خودای گه‌وره ئیراده‌ی بوونی مه‌لزووم و لازمه‌که‌ی به‌یه‌که‌وه کردو‌ه‌و، له‌وکاته‌دا ئیراده‌ی دروستکردنی جه‌وه‌ه‌ریکی کردو‌ه‌ ئیراده‌ی دروستکردنی عه‌ره‌ضه‌کانیشی کردو‌ه‌و، خودا (بالذات) موختاره له دروستکردنی هه‌ردوو‌لایاندا.

ئه‌و دوو یاسا که مه‌شه‌ووره لای ئه‌شعه‌ری ئیعتیبار کراون یه‌که‌م: خودا موختاره له دروستکردنی هه‌موو شتیکی مومکین و بووده‌نی داو، هه‌موو دروستکراویکی خودایش یه‌کسه‌رو بی‌واسیطه نیسبهت ئه‌دری بو لای خودای گه‌وره، واته: هه‌رچی (سبب) ه‌کانی په‌یدا‌بوونی شته‌کان هه‌ن هه‌موو ئیراده‌کراون وه‌هه‌موو (مسبب) ه‌کانیش ئیراده‌کراون و، هه‌رکاتی بی‌نه‌جی هه‌ردوو‌یان وه‌کو یه‌ک (بالذات) نیسبهت له خردای گه‌وره ده‌درین.

دوو شت هه‌ن که لای ئه‌شعه‌ری موعته‌به‌رن و باوه‌ر پیکراون، یه‌که‌م: خودا موختاره له دروستکردنی هه‌موو مومکینی‌کدا. دوو‌ه‌م: هه‌موو دروستکراویکی یه‌کسه‌رو به‌بی‌واسیطه نیسبهت ده‌دری له خودای گه‌وره، واته: هه‌رچی ئه‌سباب و موسه‌به‌به‌اته هه‌موو‌یان خواست و ئیراده‌ی خودایان له‌سه‌ره‌و، هه‌رکاتی بی‌نه‌جی هه‌ردوو‌کیان وه‌کو یه‌ک له خودا نیسبهت ده‌درین.

(فخرالدین) ی رازی ئه‌م رای ئه‌شعه‌ری‌یه‌ی گه‌راوه‌ته‌وه بو سه‌ر راکه‌ی خو‌ی چونکه ره‌وا نی‌یه ئینکاری پئوه‌ندی بکری له‌نیوان ئه‌و شتانه‌دا که خودا وه‌های

دروست کردوون که به یه کوه بن . وهك جه وههرو عه رهض ، وهك زانینی دوو
موقه ددیمه و نه تیجه . ئیسماعیلی گه له نبهوی له حاشیهی عه قائیدی جه لالی
ده ووانیدا ئه لیت : ئه م مه ذهه بی رازی یه راسته قینهی مه ذهه بی ئه شعهری یه .

رۆتبهی ئه ووه لیچ ئه وهند ئه علایه
دهسی ئاره زووی من لی کوتایه
چ یارای رۆتبهی که شف و حالیمه
ته مه نای رۆتبهی ئیستیدالایمه
به لکم هه لکه وئی له زه مانیدا
سه رپه نجهی عه قلم وه بوره انیدا
به و هه و لکه و تنه (مه عدووم) راجی یه :
هه وای دا ئه ناو فیرقهی ناجی یه
هه ر هه فتادوسی گشت وا له ئاردا
له رۆوی عه قیده ئه و وا له کاردا
(علماء، عملاً) موخالیف ناو،
له سه ر ربه ویهی پاک نه بی و ئه صحاون

رۆتبه : پایه . ئه ووه لیچ : ئه ووه لیش . دهس : دهست . کوتا : کورت . یارا :
توانا ، هیز ، ئازایه تی . هه وای دا : فری دا . ئه ناو : بوناو . فیرقه : کومه ل . ناجیه :
رزگار . ئار : ئاگر . مه عدووم : نه بوو ، نازناوی چه زره تی (مه وله وی) یه .

واته : پایه ی ئیمانی که شفی ئه وهنده به رزه دهستی ئاره زووی منی پی ناگا ، من
توانای ئه م پایه منی یه و شایانی نیم ، ته نیا ئاره زووی پایه ی ئیستیدالایم هه یه ،
به لکو به هوئی ئیستیدالاله وه سه رپه نجهی عه قلم هه لکه وئی له ده لیلکی بوره انی ،
ئه نجا به و هه لکه و تنه مه عدووم (واته مه وله وی) هیواو ئاره زووی ئه ویه فره ی بدا بو

ناو تهو کومه له که مه شهوورن به (فیرقه ی ناجیه)، واته کومه لی رزگار بوو له
ئاگری دوزهخ که کومه لیکن له بیرو باوه پرو نومووری ثیعتیقادیدا له سه ر حه قن و
په پیره وی ریگای چه زرتی (محمد المصطفی) ن، دروودی خودای لی بی،
ههروه ها به ریگای یارانی پیغه مبهردا دهرون.

له چوار کتیبی (صحاح) دا به ئیسناد ریوایهت کراوه له (ابن عمر) هوه،
خودایان لی رازی بی، که چه زرت (د.خ) فهرموویه تی (. . . وان بنی اسرائیل
تفرقت علی اثنتین وسبعین ملة، وتفرقت أمتی علی ثلاث وسبعین ملة، کلهم
فی النار الا ملة واحدة قالوا ومن هی یا رسول الله! قال: ما انا علیه
واصحابی. »^(۳)

روتبه ی ئیستیدلال وهختی هاته بهین
با وهقه د طاقت نه قلیکی بکهین
له نه نفاسی پاک نه ئیممه ی نه علام
له گروی نه شرف طائفه ی که لام
گولچنم جاری، جاری خوشه یی،
برسیم، له هه رلا تیرم توشه یی
مووریکم ساکین ضه یقه ت خانه یی
ده کیشم. له هه ر خهرمه ن دانه یی
له دووی نه نفاسم، (ولاسیما)
نه نفاسی نه نفوس^(۴) قودسی نه ولیا
(خصوصا منهم شیوخ الارشاد)
حق به ره که تیان زیادکا زیاد
بی نه وان ناوی، به قه ولی فحوول،
نه عیلم و عهمه ل، نه روتبه ی وصول
مونه های علووم عیلمی نه وانه
موقته دای عهمه ل نه وان بزانه

گرو = گروہ: کومہل. گولچن: ئەوکەسەیە لەپاش درەو ھەر گولئی کەوتبئی
ھەلیدەگری. جاری: کەرەتی: جاری: ھەر جارە گەنمی. خوشە: گولیکە
دانە ی تیدابی. توشە: زاد بو خواردن. مووری: میروولەیی. ضەیقەت خانە:
خانوی تەنگ. خەرمەن: خەرمان. لەدووی: لەشوین.

واتە: کە باسی پایە ئیمانی ئیستیدلالی ھاتە بەینەو بە قەد توانای خومان
قسە ی لی بکەین و لە زمانی ئەو پێشەوایانەو بیگیرینەو کە خواونی دەروونی
پاکن و لە کومەلی گەرەکانی عیلمی کەلامن، من وام بەدوای ئەوانەو وەک
گەدایەک گولچنی بکا لەدوای خواون زەرەتەو، لە ھەر جارە گەنمیکدا بۆم
رێک بکەوی گولئی ھەلئەگرم، برسیمە لە ھەر لایە بۆم رێک بکەوی توشە یەک
وەرئەگرم، میروولە یەکم لە یانە یەکی تەنگدام و بە خەرمانەکانا دەگەریم و لە ھەر
خەرمانی دانەیی بۆ خۆم رادەکێشم، کەوتوو مەتە شوینی ئەو خواون نفوسە پاکانە
کە قازانجیان بۆ ھاویریانیان ھە یە بەتایبەتی مەشایخی ئیرشاد خودا بەرە کەتیان
زیادبکات، کە بە پێی قسە ی زانیان بە بی ئەوان ھیچ بۆ کەس پەیدا نابئی نە
عیلمی بەسوودو نە عەمەلی جوان، نە پایە ی گەشتن بە نووری حەق، ئاخەر
پلە ی زانست زانستی ئەوانە، پێشەوای خواون کردەوہ ی شیاوی حضور ی بارەگای
خودای گەرە ئەوانن.

عیلمی ئەفواھی و قالی و ئیستیدلال
عیلمی ئیلاھی و کەشفی و ذەوقی و حال
عەمەلی خودسەر دەگەلی ئوستاد
(کیف استویا یا اهل الرشاد؟!)
بۆ جوگە ی عیلم و بۆ نەقدی عەمەل
مەنبەع و کانن ئەولیای کوممەل^(۵)
لەویوہ نەوی جوگە ھەر لیلە
نەقدی کان نەوی لە رەواج ویلە

ئیشباتی مه‌طلب، صه‌د لیت زه‌حمه‌ته،

ئاخر هه‌ر موحتاج وه‌ که‌رامه‌ته

نه‌بی و موعجیزه‌ وا رابگردن

ماوه‌ ته‌شه‌بیوت به‌ وه‌لی کردن

رابگردن: رابووردن، رو‌یشتن.

مه‌وله‌وی له‌پیشه‌وه‌ فه‌رمووی: به‌ بی‌ئیرشادی ئه‌ولیاو به‌ بی‌پاک‌کردنه‌وه‌ی

ده‌روون به‌ ته‌می و ته‌ریه‌ی ئه‌وان زانستی به‌سوودو کرده‌وه‌ی په‌سه‌ند نایته‌جی. وا

لی‌ره‌ش به‌م دوو شیعه‌ره‌ که‌ ئه‌لی: «عیلمی ئه‌فواهی. . تاد» ئه‌و باسه‌ پیشووه

دوو‌باد ده‌کاته‌وه‌، واته‌: زانستی که‌ له‌ ماموستا وه‌ربگیری، چ نه‌قلی بی‌ به‌شیوه‌ی

(قال فلان) یا به‌ شیوه‌ی ده‌عواو ده‌لیل بی‌ له‌گه‌ل زانستی خودایی و شیوه‌ی ریگای

که‌شفی ده‌روونی و ذه‌وق و حال دا زور جیاوازن، هه‌روه‌ها کاری سه‌ربه‌خو هه‌رگیز

هاوسان نایت له‌گه‌ل کاریکدا که‌ له‌ژیر چاودییری ماموستای رو‌حیدا ئه‌نجام

بدری. هه‌روه‌ها دوو شیعی‌ری پاش ئه‌وان که‌ ده‌لیت: «بو‌جوگه‌ی عیلم و بو‌

نه‌قدی عه‌مه‌ل. . تاد» هی‌ز ده‌ده‌ن به‌مه‌عنای دوو شیعه‌ره‌ پیشووه‌که‌، واته‌:

دوسته‌کانی خودا سه‌رچاوه‌ی زانستی راستن و، کانی نه‌قدی کرداره‌کانن، ئه‌و

جوگه‌ی زانسته‌ که‌ له‌و سه‌رچاوه‌وه‌ نه‌بی هه‌رگیز صاف نابی و لیله‌، ئه‌و نه‌قدی

له‌کانی ئه‌وانه‌وه‌ نه‌بی بی‌ره‌واجه‌و نرخ‌ی نی‌یه‌.

له‌ دوایی دا ده‌فه‌رموی: ئیشباتی مه‌طلب، که‌ بریتی‌یه‌ له‌ بوونی خودای

(واجب الوجود) و صیفاتی سه‌لبی و ثبووتی، پیوستی هه‌یه‌ به‌ که‌راماتی ئه‌ولیا هه‌تا

به‌شیوه‌یه‌کی رو‌حی وه‌ری‌بگرین، چونکه‌ له‌ زه‌مانی چه‌زره‌تی ره‌ه‌به‌ردا ئه‌و

حه‌قائیه‌ که‌ ئه‌و ده‌یگه‌یاندن به‌ ئومه‌ت به‌ موعجیزه‌ ثابت ده‌بوون، ئیسته‌ که‌

زه‌مانی ئه‌وان نه‌ماوه‌ ئیمه‌ موحتاجین به‌ که‌راماتی (أولياء الله).

خه‌لقم زه‌حمه‌ت دا، بووگم بی‌ئه‌ده‌ب

با به‌س بی‌، چاکه‌ بی‌مه‌ سه‌ر مه‌طلب

هيممه تي (ابوالوفا) وهفای کرد
 ئەم خدمه تي به به من جي ٿاورد،
 وهرنه من و عيلم بهم گراني به؟!
 فههمي بي چاره بهم نه زاني به؟!
 خاطر له ته عين مه بدهه فه راموش
 له صه داي ته شخيص خاتيمه بي گوش
 عه صري قووله قوول خهه له گه رده لولوول
 دل دوور له مه دلوول، مه حه بهت عه جوول
 وتي: بو ته عين په كت ناکه وي
 (فيض رحمان بوي و مبدء دوي)
 ته عيني مه بدهه به گوته داچوو
 خاتيمه بيچ بزانه وهختي (فارغ) بوو
 دل لهم موژده به عيجزي چوو له بير
 له مه قصووده دا هاته وه ته قرير

(أبو الوفا) کونیه ی پایه بهرز (حاجی شیخ عبد الرحمانی) ی کوری پایه بهرز
 شیخ عثمانی (سراج الدین) ی ته ویله بی به، خوی گه وره لی یان رازی بی. ئەم
 ذاته له ئیرشادو رووناك کردنه وهی دلی موریدان دا شوینیکی بهرزو دیاری بوو،
 دووهم کوری باوکی بوو، له گه ل پایه بهرز شیخ (محمد بهاء الدین) دا که به کهم
 کوری شیخی (سراج الدین) ه به وه صیه تی باوکیان ریگیان دراوه له سه رپیازی
 نه قشبه ندی ئیرشادی موسولمانان بکه ن، ههروه ها له زانیاری به ټایینی به کاند
 دهستیکی بالای هه بوو، دیوانیکی هه به، له گه ل (مهوله وی) دا، که خواوه نی ئەم
 (عه قیده) به، دوستایه تی و پیوه ندی به کی ئیجگار توندی هه بوو. ئەم ذاته سالی
 (۱۲۵۱) ی کوچی له دنی (بیاره) که تابعی قهزای هه له بجه به له پاریزگای
 سلیمانی له دایک بووه و سالی (۱۲۸۴) ی کوچی له شاری به غدا کوچی دوابی
 کردوه و له گوړستانه بچوکه که ی دراوسی گلکوی پایه بهرز (عبدالقادر) ی گه یلانی

به خاک سپردراوه (طیب الله ثراهم وجعل الجنة مثواهم).

مهولهوی ئەفه رمۆی هیممه تی (أبو الوفا) وهفای کردو میهره بانیی خووی پیشان داو ئەم کاره ی پی جی به جی کردم، ئەگینا من و عیلم بهم گرانی یه و، فامی خامی من بهم باری نه زانی یه وه، چ یارایه کی کتیب دانانم هه یه؟

منی که ئاگام له سهرو بنی خووم نی یه و خووم نانسام، له حالیکه بووم نه مه زانی که ی بووم پی ئەکه وی دهست بهم کاره بکه م و بو که ی لی ئەبمه وه. له حالیکه که زه مانه پره له ههراو ئاژاوه و قووله قوول و قسه ی بی سهرو بهر، خه م و خه فته له هه موو لایه نه وه گه رده لوول ئەکاو له توژی خو یا خنکاندووینی، دل هه یچ مه عناو مه به ستیکی تیا نی یه و له هه موو تیگه یشتنی دووره. له حالیکه وادا بوو خو شه ویستی (أبو الوفا) و ئاره زوونه کردنی قسه دانه دواوه و دل شکاندنی پی وتم بو دیاری کردنی سه ره تای دهست پی کردنی کاره که هه یچ دانامینی و په کت ناکه وی و (فیض رحمان بوی و مبدء دوی) و به ره که تی خوا ئەبی به سه ره تای کارو، که سه ره تای کارت زانی هه ر ئەوه نده یش ده زانی لی بوویته وه. ئیتر دل به بیستی ئەم مژده یه نه توانایی خووی له بیسرحووه وه و دهستی کرده وه به ته قریر کردنی مه تله به که ی که نووسینی کتیبه که یه.

ئەم پرسته ی (فیض رحمان بوی و مبدء دوی) به حیسابی جومه ل ئەکاته ۱۲۸۰ که سالی دهست پی کردنی کتیبه که یه به سالی هه یجری، وه ک چون وشه ی (فارغ) یش که ئەکاته ۱۲۸۱ سالی لی بوونه وه ی ئەگریته وه. واته خو شه ویستی (ابو الوفا) مژده ی ئەوه ی دامی که به سالی له کاره که ئەبمه وه.

ئەوه یشمان له بیرنه چی که وشه ی (رحمان) ههروه ک ناوی خوا ی گه وره یه، ئیشاره تیکیشی بو ناوی (عبد الرحمن ابو الوفا) تیا یه.

ئاژار مووصیله بولای چشتی دوور
ئیسیدلال جیههت مه جهووله زهروور

حق، بیژه، کهی بوو مهجهوول و مهفقوود

(تعالی عنه، واجب الوجود)

دهلیل بوو لهسهه بوونی کهون و، کهون

لهسهه نهو دهلیل، (بینهما بون)!!

عهقیده جگی و دهلیل جگی یه

دهلیلی فهقیر دارینه پی یه

بهل بو قه بوض و بهسط ذیهن و قووله قوول

(أقول: کذا قرر الفحول)

جگی: جیا. جگی یه: جیا یه. دارینه پی: پی دارینه دهستکردو بی هیژ.

(مهولهوی) خودای لی رازی پی، بههوی پرووناکی دلپهوهو، بهپروزی

هاورپی یه تی دوسته کانی خواوهو بههوی بهشدار بوونی له نووری ئیمانی که شفی و

ذهوقی روحی و، بههوی نوقم بوونی له نیو ورشه ی نووری خوداییدا ته لیت: هه ی

هاوار! تم خه لکه چون داوای دهلیل لهسهه بوونی خودای گه وره ته کهن که چی

دهلیل هیئانه وه بوئه وه یه که ئینسان شتیکی نادیار و نه زانراو بزانی و، شتیکی نادیار

په یدابکات و بیدوزیته وه؟! خوتان و ئینصافتان خودای گه وره که ی نه زانراو بوه هه تا

بههوی دهلیل وه بزانیته؟ که ی ون بوه تا بگه رین به شوینیا، به ئاثار دهلیل هیئانه وه

بوئه وه یه که ئینسان شتیکی دوور له بیرو هوش بزانی و بدوزیته وه، په روه ردگاری

جیهان، دروستکه ری لهش و گیان و ئه رزو ئاسمان، په روه رنده ی نه فسی ئینسان

که ی له عه قله وه دوور بوه هه تا به بههوی دهلیل و به لگه وه پی بگه ین؟ ته و خوی

مه شخه لی نووری بوونی دلی دلدارانه، ته و خوی چرای پرووناکی جیهانه و،

هوی دوزینه وه ی هه موو شتیکی نادیار و په نهانه، ته و خوی دهلیلی داماوان و

بی دهسته لاتانه لهسهه بوونی هه رچی بووانه، هوی چارکردنی گپرو گرفته کانه،

ئیسنه تو بیسی ماده و خه وش و خال بکه ی به به لگه لهسهه بوونی ته و

چه نی به چه نه؟! ماوه له بهینی تم دو دهلیل دا، خودای گه وره و ماده، زور دووره،

(تعالی الله عن المجهولیه و المفقودیه ذات واجب الوجود المشهود لكل شاهد

مسعود، وهو الدليل لكل مدلول فلا يكون ذاته تعالى مدلولاً الا لعقل معلول)..

مه بهستی (مهولهوی) تهوهیه خودای گهوره، چونکه (واجب الوجود) هو، هوئی بوونی همموو بوویه کهو، هرچی ههیه تهنجام و بهری پرتهوی خواست و تارهزووی تهوه، هر خودای جیگهی ئیعتیباره، هر تهو بهلگهی ئاتاره، واته: تهو هوئی بوونی تهرزو ئاسمانه، هوئی ژیانی دل و گیانه.. له گهل تهم بارو دوخه دا ئیمه بین جیهان بکهین به بهلگه و دهلیل له سهر بوونی ذاتی پاکی تهو؟! تهم دوو شیوه فهرقیان زوره و ماوهی بهینیان گهلی دووره، نهك بهقهدهر زهوی و ئاسمان، بهلکو بهقهدهر زانست و نه زانینی ئینسان. کهواته ئیمانی بهنرخ تهوهیه ئینسان له پیوهندی (ممکنات) خوئی رزگار بکات و، به خاوینی و پرووناکیی دل و گیان بال بگریتهوهو، بگاته بورجی ئیمانی (مشهود)، چونکه پاش بهراوردی هزار جاره دهرکهوتوه که هیلانهی (امکان) پره له موورومار، پره له درندهو گیان له بهری زیان دارو، بو تهوه ناشی بیته هیلانهی شابازی خاوهن ئیمتياز.

جا که لهو شوینه بهرزه دا ئارامی گرت تهوسا به خهلاتی نه براوهی ئیمانی شهوودی دهگات و، کاتی بهساغی ئیمانی به بوونی مه بدهئی راستی پهیدا کرد تهتوانی تهو له خووه بوونه (وجود بالذات) بکاته دهلیل له سهر له غهیرهوه بوون (وجود بالغی)، تهتوانی تهو دهوله مهندی به بی سنووره بکاته دهلیل له سهر موحتاجیی همموو مومکینات، ته زانی و بوئی پروون ده بیتهوه که همموو زهریرهك له زهریرهکانی همموو مومکینات له پرتهوی خواست و تارهزووی خوداوه ده بی و، بی خواستی تهو هیچ شت نابی، ته زانی خودای گهوره دهلیله و جیهان مه دلوول. بیروباوهری ساغ ته مهیه، ته گهرنا ئیستیدلال به خهلق له سهر خالیق، به مومکینات له سهر (واجب الوجود) وه کو سوار بوونی ته سپه دارینهیه بو برینی دهشتی کرکی بی به رودوا، بی گومان ته سپه دارینه دهشتی پان و بیابانی زانین و ناسینی ذاتی خودای گهوره نابری..

له راستیدا بیروباوه‌ری جیگیرو دامه‌زراوو شایانی ئیعتیماڊ زور جیاوازه لهو ده‌لیل و به‌لگانه که تووشی ئیشتیباه ده‌بن. خودا به میهره‌بانیی خوئی ده‌رگای که شف و شهوود بو دلمان بکاته‌وهو پرووناکی بخاته دل و گیانمان به پایه‌ی ئه‌و ره‌به‌ره‌ی که دوا پیغه‌مبه‌ره، دروودی خودا له خوئی و ئال و به‌یت و له یاران و په‌یره‌وانی.

به‌لام ئیسته که ئیمه پایه‌مان هه‌ر پایه‌ی قسه‌کردن و غه‌وغایه، بو‌خاتری قه‌بض و به‌سطی ذیهنی خووم و خه‌لک، که هه‌میشه گیرووده‌ی قسه‌و باس و قووله‌قووله‌و به‌غیری ده‌لیل و ئیعتیبارات قه‌ناعه‌ت ناکات، ده‌ست به‌ داوینی زانایانی به‌رزه‌وه ده‌گرم و ده‌لیم: «کذا قرّر الفحول» و بالله التوفیق:

عه‌قلی صاحب سوود بو ئه‌دای مه‌قصوود

له‌دوای ته‌سه‌وور مه‌عناکه‌ی مه‌وجوود

(قال: الموجود علی نوعین

یأبی معناه عن غیر ذین)

یه‌کیکیان، ئه‌گه‌ر ته‌عریفی ده‌که‌ی،

ئه‌وه‌ته، نه‌ظهر ئه‌بال ذاتی خوئی،

ئاره‌زووی عه‌ده‌م وه‌گشت گوزه‌ردا

جائیز نی‌یه پی بنیت وه‌سه‌ردا

دل له‌م ته‌عریفه‌ و مه‌علوومی‌یه

که ئه‌صله‌ن عه‌ده‌م بوئی جائیز نی‌یه

هه‌رچی ناجائیز نه‌ظهر به‌ذاته

(بالنظر للغير) دیسان هه‌م واته

وه‌ئیللا ده‌که‌ین به‌خدمه‌ت مه‌عرووض:

لازم تی له‌مه (خلاف المفروض)

ئەو يەك ئەوئەتە نەظەر ئەپال ذات
 عەدەم جەوازی ھەيە رووی تىکات
 مونافی نىيە، خاصى بکە سەير،
 (مع الامتناع بالنظر للغير)
 وەك دەلین لە بەحس مومکینی قەدیم
 بینا لە تەقدیر ثبوتی و تەسلیم

دە، کەین بە خەدمەت مەعرووف: عەرزی خزمەتتان دەکەین، پیتان دەلین. (مەولەوی) تیکرای (موجود) ئەکات بە دوو بەشەو، یەکەم: مەوجوودیکە کە (ممکن) ی (خاص)ە، کە بوون و نەبوونی وەك یەك بن. دووهم: مەوجوودی (واجب)ە، کە پێویستە بێ، جا ئەو مومکینە ئەکاتە دەلیل لەسەر بوونی واجب، ئیتر باسی (ممتنع) ی نەکردو، چونکە لێرەدا مەبەست نى یە، بەلام لە راستیدا ئەوئە دیتە زیهنی ئینسانەو سى بەشە؛ ھەرچی بێتە زیهنی ئینسانەو یا نەبوونی موقتەضای زاتە، واتە: ھەر لەبەر خوئی، ئەك لەبەر شتیکی تر، نابى بىت، یا نەبوونەکەى موقتەضای زاتى نى یە. یەکەمیان، واتە ئەوئەیان کە نەبوونەکەى لەبەر ذاتى خوئیەتى بى دەوترى (ممتنع) ی (بالذات) وەکو (لاشيء) و (اجتماع النقيضين) وەك کۆبوونەوئەوی بوون و نەبوون لە یەك شتدا، یا وەك (اجتماع الضدين) وەك کۆبوونەوئەوی رەشپەت و سپی پەتە لە یەك شتدا. دووئەمیان، واتە ئەوئەیان کە نەبوونەکەى لەبەر ذاتى خوئی نى یە، یا بوونەکەى لەبەر ذاتى خوئیەتى، یاخو نەبوون و نە نەبوونی لەبەر ذاتى خوئی نى یە، یەکەمیان واجبەو دووئەمیان (ممکن) ی (خاص)ە وەك ئینسان.

بەھەر حال مەولەوی دەفەرموئیت: ئەو عەقل و ھوشە کە خاوەن سوود بى بو بەجى ھینانى مەبەستى خوئی لەپاش بىرکردنەو لە مەعنای (وجود) واتە: بوون، یا ئەوئەستەى کە دەبێتە مەبدەئى ئاتار، حوکم ئەکات بەوئە کە (موجود) دوو جورە: واجب و مومکین، ئیتر مەعنای (وجود) مانیعە لەوئە جورى سى ھەمى ھەبى.

به شیء لهو مهوجووده، که واجبه، ته عریفه کهی تهویه که له بهر ذاتی خوئی نه بوون لئی نزیك نه بیته وه، واته نه بوونی (محال) بی، دیاره که نه بوون له بهر ذاتی خوئی رووی تی نه کات، له ریگای غیری ذاتی خویشیه وه رووی تی ناکات، که واته (واجب) تهویه که نابیی، نه به هوئی ذاتی خوئی و نه به هوئی غیری خویشیه وه نه بوون رووی تی بکات، خو ته گهر به هوئی غیره وه نه بوون رووی تی بکات خیلافی مه فرووض رووده دات؛ ئیمه بریارمان دا تهویه له ریگای ذاتی خویشیه وه نه بوون رووی تی نه کات له ریگای غیریته وه رووی تی ناکات.

به شه کهی تری مهوجوود که مومکینه تهویه ذاتی خوئی نه بوون قه بوول بکات، ته گهرچی به هوئی شتیکی له ذات به دهر نه بوونه کهی (محال) بیت وه کو مومکینیکی مهوجوود که خواستی خودا له سهر بوونی بی، یا وه کو له باسی مومکینی قه دیمدا ده لئین تم شته (ذاتاً) له وانیه نه بوون به سهر یا بیت، به لام له بهر تهویه نه بوونه کهی ده بیته هوئی کهم و کووری له ذات دا نابیی نه بوونی به سهر دا بیت، وه کو صیفه ته کانی خودای گهره، له سهر ته و رایه ی که زیادن له سهر ذات و مومکینن.

پیی دهوئی پیی تم به حث و به یانه^(۶)

عیلله ت خودووته یا خهیر ئیمکانه؟

به کیکیچ ده لئی: مه جموعیانه

(شطرأ او شرطاً) راس کامیانه؟

واته: تم مه سه له یه کهوا ئاخو ئی حیثیاجی مومکین به عیلله ت له بهر ئیمکانه که یه تی یا له بهر خودووته که یه تی، باسیکی ته وه نده دژ وارو سه خته، ته نانه ت ته گهر پیشی بی پی پروا به ریوه و چاربکری، ته و پی پی تهوئی له سهری راوهستی.

دریژه ی باسه که ته مه یه: پاش ته وه که زانراوه (ماسوی الله) پیویستی به

عیلله ت همیه، هندی له زانایان فهرموویانه: ته و عیلله ته که شتی موحتاج بکات

به فاعيل حدووثه، چونكه هر هوشيارى ته ماشا بکات و بير بکاته وه که حاديت
بى موحديت نابى جهزم نهنى به وهدا که حاديت موحتاچه به فاعيل چ ته ماشاي
ئيمکان بکا يا نه يکا؟

هه ندى له زانايان فهرموويانه نهو عيلله تهى شتى موحتاچه به فاعيل بکات
ئيمکانه، چونكه هر هوشيارى بيرى له وه کرده وه که غه بيرى (واجب)، بيجگه
(ممتنع)، بوون و نه بوونى وه کويهک وايه جهزم به وهدا دهنى که هه موو مومکينيك
موحتاچه به فاعيل هه تا ته رجيحى وجود به سهر عهدهم دا بدات، يا ته رجيحى
عهدهم به سهر وجوددا بدات، ته ماشاي حدووث بکات يا نا؟

ههروه ها هه ندى تر له زانايان فهرموويانه: نهو عيلله تهى که شت موحتاچه
دهکات به فاعيل ههردوو صيفه ته که يه به تيکرايى، واته: حدووث و ئيمکان
ههردو وکيان.

هه ندىكى تريش وتوويانه عيلله ته که ئيمکانه به شهرتى حدووث.
لهم شوينه دا هه ندى له زانا به رزه کان فهرموويانه: نهم ده ليلانه که له ههردوو
لاوه هينراون شوينى خويان نه گرتوه، چونکه نه مانه هه موو ده ليلن بو جهزمى
ئينسان به وه که مومکينات موحتاچه عيلله تن، واته: نهو ده ليلانه ده ليلى
ئىحياجى مومکيناتن له ذيهندا، دياره هه رکام له وانه بکهين به ده ليل ره وايه،
نه گهرچى (ئيمکان) فراوانتره وه هه موو مومکينيك ده گريته وه چ قهديم و چ حاديت.
ئيمه لهم شوينه دا مه به ستمان ده رخستنى عيلله تى (نفس الامر) به بى سه يرکردنى
ئيعتيقادو ئيعتبارى خويمان، واته: چ شتى هه يه له (نفس الامر) دا عيلله ت بى بو
ئىحياجى مومکينات نه لاي فاعيل، جا نه گهر ته ماشاي (نفس الامر) بکهين
دهرده که وى که نهو عيلله ته ئيمکانه وه بهس؛ چونکه ئاشکرايه که واجيب عيلله تى
ناوى و، مومته نيع ذاته کهى قه بوونى ته ئيرى فاعيل ناکات، ته نيا مومکينى خاصه،
که موحتاچه به عيلله ت و، عيلله تى ئىحياجيه کهى ئيمکانه، چون يه کيى بوون و
نه بوون هوى پيوه ندى مومکيناته به فاعيله وه تا ته رجيحى لايهک بدات به سهر

لايهكى تردا . ئىتر (بالفعل) ته ئىيره كه بكا يا نا .

نهوعى ئه ووه لمان هر واجب بزان
چونكه بو عهدهم ناوى وه نیشان
تهلى خه طه رهى غه یريچ بى ته رديد
ده پياچى مهوداى بورهانى ته وحيد
نهوعى ئانيمان هر مومکينه و بهس
عهدهم وهك هه رهس هر ئه و ده كا پهس
چون مهوقوفه صيدق ئه م دوو حوكمانه
له سه ر وجوودى ئه م دوو نهوعانه
چاك واته دهستى ئه و ته حرير بدهين
ئىبباتى وجوود هه ردوويان بکهين

غهيريج : غهيريش . ده پياچى : داي ئه پياچى و ئه پيرى . مهودا : ده مى تيغ .

هه رهس : دارمانى به فر پاش توه وهى به شى ژيره وهى . پهس : پهست .

واته : جوورى يه كه م له و دوو جوورهى مهوجوود، كه ئه وه بوو بوونى موقته ضاى
ذات بى و نه بوونى به سه ردا نه يهت، هر (واجب الوجود) هه ئه بى هر تاقه
يه كيكيش بى، چونكه تهلى خه يالى هاوشانى ئه و ده مى شمشيرى ده ليلى ته وحيد
داي ئه پياچى و ئه پيرى، وهك چون تيغى تير شريت ئه پيرى .

جوورى دووهم له دوو جووره كهى مهوجوود هر مومکينه واته : ئه وشتانه كه
بوون و نه بوونيان وهك يه كن و، هه رهسى نه بوون هر به سه ر ئه وانهدا ديت .

وتمان ئه وهى كه هه يه دوو به شه، يه كه م : واجبه، دووهم مومکينه، ئه نجا بو

پى سه لماندن و سه پاندى ئه م راستى يه باش وايه دهس بدهينه قه له م و به لگه ي
بوونى ئه م دوو جووره بنووسين .

ئەرچی حەقاییق ئەشیا ثابتە

(والعلمُ بها من حق نابت)ە

وەك رەددی نەحوی سەفسەطەى سەرشیئ

(عندى) و (عنادى) (لا أدري) دەیوئیت

تەعریف و تەقسیم مەقوولات، ھەر دە،

تۆ بیدە بە شەرح ئەم ھەردەو ھەردە^(۷)

مەعلومی وجود بو مومکین دەدات

شهوودی عەدەم بەعضی مەوجودات

ئایا عەدەمی سابق یا لاحق

یا ھەردوو عەدەم لاحق و سابق

بۆچ؟ ئەو ئەحکامی وا جونبوش دەکات

لە موشاھەدەى حالى جوزئیات

وەسەر نەفس داو پئی دەوی نوورین

ئەو ئەحکامانە ھەموو ضەرورین

عیلم بە وجود مومکین طەمام بوو

وا بەدیھى بوو. ئەمە تەمام بوو

طەمام بوو = طەماعم بوو: بەتەمای بووم.

واتە: ئەگەرچی حەقیقەتى شتەکان ھەیەو، زانینی ئەحوالی ئەو حەقیقەتانەیش

بەپئی توانای ئادەمزاد ھەیە، بەلام من لەم رینگەوہ نارۆم بو ئیثباتی ئەوہى کہ

مومکین ھەیە؛ چونکہ لەلاییکەوہ پئویستە بە رەدکردنەوہو بەرپەرچ دانەوہى

بیروباوہرى ھەلەى ئەوانەى کہ خواوہنى زانستی رووکەشن، چ لە تاقمى عینادى یە

بن کہ دەلین هیچ حەقیقەتیک وجودى نى یەو، ھەموو ھەر خەیاالات و ئەوہام و

پروپوونچن، یا لە تاقمى عیندى یە بن کہ دەلین حەقیقەتەکان ھەن، بەلام

تابیعی بیروباوہرن، واتە باوہرت و ابی ئەو شتە بەردە ئەوہ بەردە، ئەگەر

باوه‌رت و ابوو داره ئه‌وه داره، ياباوه‌رت و ابوو زيوه زيوه، ياخو له تا قمي (لا ادري) يه بن كه ده‌لين هيچ نازانين و له گوماني خو مانيشدا گومانمان هه‌يه، هه‌روه‌ها پيوست ده‌بي به ته قيمي حه‌قايق بو لاي جه‌وه‌هرو عه‌ره‌ض و ته‌عريف كردنيان و ته‌قسيم كردنيان بو هه‌موو به‌شه‌كانيان و ته‌عريفى هه‌ريه‌كه‌يان، ئه‌م باسانه‌يش بو ئه‌م هونراوه كورته ده‌ست ناده‌ن و، پيوسته باسي ئه‌م ده مه‌قوله‌يه بده‌ي به كتيبه گه‌وره‌كان تا به‌ته‌واوي ئه‌م ديوو ئه‌وديوي پي بكه‌ن و له هه‌موو لايه‌كي بكو‌لنه‌وه‌و، هه‌ريه‌كه‌ي له‌شويني تايه‌تي خويدا باس بكه‌ن .

به‌لي له‌و ريگايه‌وه ناروم بو سه‌پاندي ئه‌وه‌ي كه مومكين هه‌يه، به‌لكو ئه‌ليم: تو گومانت ني يه له‌وه‌ي كه ئه‌م عاله‌مه‌ي له‌پيش چاوتدايه نه‌بوون رووي تي ده‌كات، چ نه‌بووني پيشو و چ نه‌بووني دوايي، واته نه‌بووني پيش بووني و نه‌بوون و له‌ناوچووني پاش بووني، يا هه‌ردوو نه‌بوونه‌كه پي‌كه‌وه، له به‌رچاوته كه نه‌بووه‌و په‌يداده‌بي و، له‌پاش بوونيش له‌ناوده‌چي و ناميني.

شتيكي ئاشكرايه ئه‌م نه‌بوونه كه رووده‌كاته به‌شه‌كاني جيهان ده‌ليله له‌سه‌ر ئه‌وه‌ي ئه‌م جيهانه هه‌مووي له‌به‌ره‌ي مومكيناته‌و قابيلي بوون و نه‌بوونه‌و، فه‌رقى بوون و نه‌بوون بو ئه‌و ني يه‌و هه‌ردوو‌وكيان بوي ئه‌شين به شيوه‌يه‌كي ئاشكرا چونكه كاتي ئينسان ته‌ماشاي حالي هه‌موو به‌شه‌كاني جيهاني كرد حوكميكي عام ده‌رژي به‌سه‌ر ده‌روونيدا به به‌داهه‌ت، به‌م جو‌ره بووني مومكين كه به‌ته‌مابووم ئيسپاتي بكه‌م به‌ئاشكرايي ده‌ركه‌وت.

كه‌س ده‌س بو سه‌به‌ب عه‌ده‌م نه‌ماشي

عه‌ده‌م نه‌فيي صيرف بو ئه‌نه‌ر ناشي

چون عيياره‌ت له‌و نه‌في صيرفه‌سه

عه‌ده‌مي وجود سه‌به‌بي به‌سه

ته‌قرير بينا له‌م ته‌حريره ده‌كه‌م

(عدم العلة علة العدم)

موئه شیر ناوی ئیلا مەر مه وجود،
 هیچ ئه ئه ر ناوی مه گەر هر وجود
 پهس وجودی ئەم نهوعی دوومه
 کهوا ثابت بوو جائیز عهدهمه
 ئەلبهت به نهظەر ذاتی خوئی نی به
 وهرنه واجبه مومکین بو چی به؟
 پهس ئەو وجوده له سه به بیکه
 دهلیلی ئیمه یچ نهختی گوئی لیکه

دهس نه ماشی: دست نه گیری. گوئی لیکه: بیسه.

واتسه: پاش ئەوهی که بهشی مومکین ثابت بوو با بگه رین به شوینی ئەو
 شته دا که هوی نه بوون یا بوونی مومکینه، جا با کهس ههول نه داو به دوای هوی
 نه بووندا نه گه ری؛ چونکه نه بوون (نه فی) هو (نه فی) ی خالیص نابیته ئە ئه ری
 فاعیل، هوی نه بوونی مومکین ته نها ئەوهیه که هوی بوونه کهی نی به، وه کو
 مه شهوره (عدم العلة علة العدم) لای هه مو وشیاریکیش ئاشکرایه که هه
 مه وجود ده بیته موئه شیر و هر وجودیش ده بیته ئه ئه ر، واته بوونی مومکین
 له خویه وه نی به؛ ئەبی فاعیلیکی بی که بوونه کهی واجب بی، چونکه بوونی ئەو
 مومکینه که نه بوونیش پووئی تیده کات له ذاتی خویه وه نی به وه له غهیری
 خویه وهیه، ئەگەر بوونه کهی له خویه وه بوايه واجب ده بوو نه ک مومکین.

هه رچی وجودی (لذاته) نهوی
 ناوی بی سه به ب، سه به بی تهوی
 سه به بی چلۆن؟ مه وجود نه مه فقوود
 ناوی به موو جید چشتی نامه وجود
 ئەم موقه ددیمه ته واو مه علوومه
 شیر ناوی هه رچی مه عدوومه

له چاوی دلدا وهك خور مه شهووده
مه رته بهی ئیجاد به عدهز وجووده .
ئهو مه وجوودیچه ، خاصت له بهر وی ،
له سیلسیله ی نهوع مومکین ئه ودهر وی

نهوی : نه بی . سه به بی تهوی : سه به بی دهوی . به عدهز = بعد از : له پاش .
خاصت له بهر وی : چاك له بهری بکه ، له بیرت نه چیتته وه . ئه ودهر وی : به دهر بی .
واته : ده لیله کهم بو پی سه لماندنی بوونی واجب ئه مه یه : هه ر شتی بوون و
نه بوونی له ذاتی خو یه وه نه بی ، واته (واجب الوجود) نه بی ، ئه وه به بی سه به ب
نابی ، سه به به کهیش نه بی مه وجوود بی ، چونکه شتی خو ی وجوودی نه بی هیچ
شتی ناهینیتته دی ، ئه م قسه یه شتیکی ئاشکراو زانراوه : شت که خو ی نه بی شت
ناهینیتته وجوود ، پایه ی دروست کردن و وجوود به خشین پاش پایه ی بوونه ، ئه و
بویش که مومکین دروست ئه کات پیوسته له زنجیره ی مومکینات و له جووری
مومکین به دهر بی ؛ چونکه له پیشه وه دهر کهوت که مومکین بوونی له بهر ذاتی خو ی
نی یه ، دروست که ریکیش له جووری مومکین به دهر بی بی گومان (واجب الوجود) ه .

که لام له نه وعه ، سه رت نه ییشی
ته صدیع بو ئیبطال ته سه لسول کیشی
مه ر وه ختی جیلوه ی بالای به لادا
سه لای ئیستیجلاو دادی جه لا دا
ته رتیب دا ئه فراد سیلسیله ی میشکین
تاتای ته سه لسول نه ده ور جه مین
وه شانیه ته تطبیق پیدا بیتته وه
دل های به طوله تا بیریتته وه

ته صدیع : سه رتیشاندن . جیلوه : خوده رخستن و خونواندن . بالا : قه دو

قامهت. به لا: به لا دا. دا: بدا. سه لا: بانگه واز. ئیستیجلا: چه زکردن له
دهرکه وتن. داد: هاوار. جه لا: دهرکه وتن. ههروه ها جه لا و ئیستیجلاء له زاراوه ی
ئه هلی (تصوف) ن. ^(۸)

واته: له و ده لیلانه که هینامنه وه بو پی سه لماندنی بونی (واجب) و بوونی به
عیللهت بو بوونی (ممکن) باسم له (نوع) ی مومکین بوو نه ک له فهد
فهرده کانی، ده لیله کهم وه ها ریک خست: مه وجود یا واجبه یا مومکینه. به شی
مومکینم ئیسپات کردو وتم مادام به شی مومکین بوونی له بهر ذاتی خو ی نی یه
عیلله تیکی له مومکین به ده ری ده وی، ئه و عیلله ته یش له نه وعی مومکین به ده ربی
هه ر (واجب الوجود) ه، ئیتر باسی یه که یه که ی مومکینه کانم نه کرده هه تا بلیت:
له وانیه مومکینی دواین له مومکینی پیشووه وه په یدابی و ئه ویش له مومکینی پیش
خویه وه په یدابی، ههروه ها به ره و ئه زه ل پروات، ئه نجا تویش بکه ویته ئازارو
سه رئیشه هه تا ته سه لسوله که به تال بکه ویته وه.

شایانی باسه ئه م شیعرانه ی مه وله وی دوو واتا هه لده گرن واتایه کی ئاشکراو
عیشق گونه و واتایه کی نه ینی و زانیاری یانه، واتای یه کهم ئه وه یه له کاتی کدا موحتاجی
به تال کردنه وه ی ته سه لسول ئه بیت که یاره گولر و خساره که ت بیت و به رامبه رت
رابوه ستی و جوانی به ژن و بالای نازداری دهر بخات و بانگه وازی خونواندن و
جوانی دهر خستن بدات و پرووی خو ی وه ک هه تا و بدره وشینیته وه و تاتای زولفه کانی
به ده وری روویا ریک بکات و بلیت زولفی من تاتای زولفه کانی، نه ژماره ی
تاتا کانی ده بریته وه و نه دریزی تاله کانی دوایی دیت، ئه و جا تویش بکه ویته سه ر
ئیشاندنی بی سوودی خو ت و به (بورهانی ته طبق) برانه وه ی ژماره ی تاتا کان و
دوا هاتی دریزی یان ئیسبات بکه یت، هه تا یار که می بی ده نگ بیت.

واتای دووهم: کابرای موقابیل بلیت ئه فرادی مومکینه کان زنجیره ییکی نه براره یه
هه ر له ئه زه له وه هه تا ئه به د دهر وات و، هه ر دواکه و تووی مه علووله بو ئه و فهدی
پاسته و خو له پیشیه وه یه، ئیتر پیویست به موئه ثیری خارج له خویان نی یه،

له سه ره وه (لامتناهي) و له خواره وه له سنوور يکدا ناگيرسيته وه. نه و جار تویش
 سه ری خوټ بئيشيني و (بورھانی ته طبق) ريك بخه ی بو پوچ کردنه وه ی ده عواکه و
 بلييت له مه علوولی دوايه وه رسته يه ک ده گرم به ره و ژوور هه تا هه ز بر و او
 سه رکه وه ی، له عيلله تی نه و دوا مه علوله يشه وه رسته يه ک ده گرم، واته: به م که م و
 زياده يه ک رسته که بو به دوو رسته. نه نجا هه ردوو رسته که له دوامه علووله وه ريك
 نه که م، واته عيلله ته که ی ده هينمه به رامبه ری و، وای داده ني م هه ر تاقي له مه علوول
 به رامبه ری تاقيک بي له عيلله ت و به ره و نه زهل بر و ن، لي ره دا ده لي م نه گه ر هه ردو
 رسته که وه ک يه ک نه ر و ن و نابرينه وه نه و زور و که م وه کويه ک ده بن، که نه مه
 شتيکی مه حاله. نه گه ر که مه که، واته رسته ی عيلله ته کان، نابريته وه و زوره که واته
 رسته ی مه علووله کان، نه بريته وه، نه وه ی لي په يدا ده بي که که م له زور زياتر بي،
 نه مه يش مه حاله. خو نه گه ر که مه که زوو ده بريته وه نه و ده بي زوره که يش بريته وه
 چونکه فه رقی له گه ل که مه که دا به تا قه يه کيکه، دياره هه ر شتي به نه ندازه يه کی
 سنوور دارو براوه زياده ی به سه ر شتيکی تر دا هه بي ده بي بريته وه، نه نجام رسته که
 براييه وه دوايي هات، که نه و لای خو ی برياری دابو نابريته وه دوايي نايه ت.
 به م جو ره ده رکه وت که نه برانه وه دوانه هاتنی نه فرادی مومکينه کان شتيکی پوچ و
 هه له يه.

لي ره دا به بونه ی به تال کردنه وه ته سه لسوله وه هه ندي له قسه ی زانايان
 باس ده که ين که ده ليلن له سه ر به تالي ته سه لسول:

يه که م: بورھانی (تضایف) واته: نه لين: نه م تا کانه که يه ک له دواي يه ک
 له سه ره وه هاتوون هه ريه کيکیان له پيشووه که يه وه په يدا بو وه ده بيته هو ی په يدا بوونی
 نه وه ی له دوايه وه دي، واته: هه ريه کيکیان هه م مه علووله وه هه م عيلله ت، دياره
 واجبه ژماره ی وه صفي عيللی يه ت و مه علوولی يه ت به قه ده ر يه ک بن، ديین
 مه علوولی ئاخو ر جيا ده که ينه وه ته ماشای پيشووه که ی ده که ين، جا له به ره نه وه ی
 هه ريه کی له و فه ردانه صيفه تی عيللی يه ت و مه علوولی يه تی تي دايه له ژماره دا وه کو
 يه ک ده بن، وه له به ر نه وه له ئاخو ره وه مه علوولیکمان هه يه واجبه له ته وه ليشه وه

عیلله تیکمان هه بی که مه علوول نه بی بو هیچ شتیک و له هیچ شتیکه وه
پهیدانه بووی، دیاره که عیلله تی پرووتی نامه علوولت دهس کهوت ئه وه واته
سیلسیله که برایه وه.

دووهم: ئەم تاکه یهك له دوای یه کانه مادام بوونیان پهیدا کردوه ئهوا له
(نفس الامر) دا (موجود) ن، هه ژماره یه کیش له (نفس الامر) دا مه وجود بی یا
جووته یا تاقه، جا ئه گهر جووت بی ئه وه که متره له ژماره بی تاق که له ژووریه وه
بی، ئه گهر تاق بی ئه وه که متره له ژماره بی جووت که له ژووریه وه بی (حسب
التصور) که وایی ئه نجام سیلسیله که ده بریته وه که وا دانراوه نه براوه بی

سیههم: ئەم زنجیره یه له (نفس الامر) دا مه وجوده، هه موو مه وجودیکی
(نفس الامر) ییش ئه بی (متعین) و (متشخص) بی، بویه نابی (لامتناهی) بی
چونکه شتی (لامتناهی) بی (تعین) وه رناگری، که واته واجبه زنجیره که بریته وه.

چوارهم یه که یه که یه ئەم زنجیره یه یا هه موویان قه دیمن یا هه موویان
حادیثن، یا هه ندیکیان قه دیمن و هه ندیکیان حادیثن، باری یه کهم به تاله چونکه
هه ندیکیان به بینین ده بینین حادیثن، باری سیهه میش به تاله و (ته رجیح) ی (بلا
مرجح) ی لیه پهیدا ده بی، واته بو ده بی هه ندیکیان حادیث بی و هه ندیکیه تر
قه دیمن؟ ئه ی بو پیچه وانه نه بی؟، که وایی هه باری ناوه راست دروست و راسته
واته: هه مووی حادیثه، که هه مووی حادیث بوو ده بی یه کیکی تری له زنجیره ی
مومکینات به ده ر بیته بکه رو دروست که ری ئه و زنجیره یه، که واته زنجیره که پیوسته
براوه بیت.

خاریجیچ له و سیک نهوعی مه عه ووده

ئه لبهت هه ر ذاتی واجب وجوده

وجودی واجب ئه ویچ له م لاوه

ئهوا ثابت بوو خاص شهوقی داوه

شك نه مالە صيدق هەردوو حوكماندا
 بوچ؟ مەوجود حەصرە هەر لەو دواندا^(۹)
 كە ئەم يەك نەبوو ئەو (مەين)ە
 وجوودی واجب (متيقن)ە

واتە: ئەو بکەرەيش كە لە بەرەى مومکين بەدەر بى بى گومان هەر ذاتى
 (واجب الوجود)ە، وا وجوودی (واجب الوجود) يش لەم لاوه دەرکەوت و پرشنگى
 دایەو، گومان نەمالە راستى ئەو دوو حوکمەى كە باسمان كردن، واتە:
 بوويهك كە بوونەكەى لە ذاتى خوێهەو بى واجبەو، بوويهك كە بوونەكەى لە
 غەيرەو بى مومکينه، ئەم دوو بەشەيش هەردوو مەوجودن. (والحمد لله على
 ذلك حمداً يوافي نعمه ويكافىء فضله واحسانه).

شايانى زانينه كە بابەتى بوونى (واجب الوجود) و دان نان بە بوونى
 پەرورەدگارى تەواوو بى خەوشدا گرنگترین شتيكە كە پيوسته ئادەمزاد بيزانيت؛
 چونكە هەر بوونى (واجب) بناخەى ياساو هەست بە لى پرسراوى يە بو
 بەجى هينانى دادو دادگەرى لە جيهاندا.

بەر لە هەموو شتى هەرکەس تەماشای خوى کردو تەماشای جيهانى کرد
 بى گومان ئەزانى خوى هەيهو لە بەرچاومانە ئەرزو ئاسمان هەن، ئەنجا
 فيکرە کاتەو ئەم کۆمەلە بووانە خوى و غەيرى خوى ئاخو هەلکەوتىكى
 بى سەرۆبەرن و لەخووه بوون، ياخو بوونيان لەسەر قانونىكى ريك و پيکه. كە
 ئينسان بىرى بخاتە کار باوەرپىكى بەتین پەيدا دەکات بەوہى كە ئەم کائيناتە بە
 هەلکەوت (صدفە) پەيدا نەبوە؛ چونكە ئەگەر ئەصل بە هەلکەوت بى دەبى
 فەرەيش بە هەلکەوت بى، كەچى ئەگەر بىر بکەينهەو تيفکرىن دەبينين زەرەپىكى
 کائينات نابينين كە لەسەر قانونى نەبى، دەبينين ئەم هەموو ئەستيرانە گەرورەو
 بچووك دوورو نزيك هەريەك لەعاستى خوى لەسەر مەدارىكى تايهەتى
 دەسوورپتەو بەشيوهەكى ديارى و سنووردار لە پەلەو ئارامى، دەبينين مەجموعەى

شهمسی به دهوری خوردا ئەسوورپیتەوه لەسەر سیوویەکی تایبەتی و هیچ کام لەم ئەستیرانە لەو ئەندازەی بۆی دانراوە بەقەدەر موویەك زیادو كەمی یان نی یە، ئەستیرەیهك لە ئەستیرەیهك ناکەوتی، هەرکام لەمانە سنووریکیان هەیه بۆ نزیککی و دووری یان لە ئەستیرەیهکی تر، هەزاران هەزار سالی لە یاسای خوێان لایان نەداووە خۆر بوەتە دایکانە وەکو عالی میکی نووری سەربەخۆ دەسووتی بەجوری کە ئینسان لەو نوورە جیهان گیرەو لەو پرتەو فری دانە حەیران و سەرکەردانە، نازانی چۆن لەسەر ئەو حالە ماوێتەو، چ جاذیبەیه کە ئەم ئەستیرانە ی خستووتە شوینی، چ هیزیکە حەرەکی دائیری یان پی ئەدا. بۆچی ئەم یاسای دوورو نزیککی یە لە خۆرەو هاتوووتە ئاراو، بۆچی ئەم هیزانە ماندوو نابن؟

تۆزی وەرە خوارەو بۆ جیهانی هەوا، دەریا، وشکی، کانهکان، گیانو دارەکان، گیان لەبەرەکان، قانونی جەذب و دەفعیان، قانونی تیکهلی و ژن و میردی و نیرو می یی و زاین و زور بوون، قانونی (تلقیح و تطعیم) لە ناویانا، قانونی خوشەوێستی لەبەینی بن و لقووپ دا بۆ مانەووی (نەوع)، یاسای خۆ لە دوژمن پاراستن، هەولێ بی وچانی گیان لەبەر لەپیناوی رۆزی پەیداکردندا، بۆ دەرمانکردنی برین لەگەڵ ئەوێدا کە بە بی عەقل ناسراون!!

ئەمجا لایەك لە خۆت بکەرەو، تەماشای پیوهندی جمگەکان و تیهه لکیشی رەگەکان و هات و چۆی هەناسە لە رینگای خویەو، صاف کردنی خوار دەمەنی لە گەدەدا، وەرگرتنی خەوش و خال بەجیاو خوینی ساف بەجیا، بەش بەش کردنی ئەو خوینە و ناردنی بۆ هەموو بەشیککی لەش، سەیری هیزی بیستن، بینین، بۆن کردن، هیزی چەش، هیزی لیکەوتن و هەست بە نەرمی و زبری کردن بکە، تەماشای جیهازی تی گەشتن بکە: دەماغ و نوخاعی شەوکی و کاریان لە تیگەشتن و هەلس و کەوت و خەیاڵ و خوتوورە ی ئادەمزاددا، سەیری هیزی زاین، خواست، خواهیش، پەرموونەو قارەمانی، نووچدان و ترسنوکی، غیرەت، بی غیرەتی، بەخشش، پیسکەیی، لەخوبایی بوون، هەرکام لەمانە لەسەر قانونیک و بەریك و پیکی هەستیان پی دەکەین، ئاخۆ دەچیتە عەقلەو ئەم

هه مووه کارو نیشانانہ له شتیکه وه پرووبدهن که به هه لکهوت په یدابووبی؟ ،
نه خهیر! هیچ میشکی باوه رناکات ئەم کائیناته پر له نهینی و نیشانانہ بی بناخه و
بی قانون په یدا بووبن! هه ر میشکی که نه خوش نه بی ئەوه ده زانی که ئەم جیهانه
له سه ر قانون دامه زراوه و به قانونی راست پایه داره .

جا که زانیت ئەم جیهانه به خوئی و هه موو پارچه یه وه له سه ر قانونی عیلهت و
مه علوول و سه بهب و موسه بهب هاتووه و موحتاجه به هیزی کاری تی بکات، به
ووردبوونه وه یه کی ژیرانه ده رکهوت: ئەم عالهمه یا خوئی (واجب الوجود) ی
(بالذات) هه بوونی له فاعیله وه وه رنه گرتووه، یاخو مومکینه و له خویه وه نه بووه و
بوونی له غهیره وه وه رگرتووه، ئاشکرایه که (واجب الوجود) نی یه، دیاره ئەم
جیهانه تیکه له له مه واددی به رزو بالا وهك ته ستیره کان و ئەثیرو له مه واددی خواری و
وهك کان و گیاو گیانداران، تیکرای ئەمانه بوونیکی ته و اوو پایه داریان نی یه؛ خوئی
ئه کری به تۆز، ئاو ده بی به هه و او هه لم، هه و ده بی به ئاوو باران، گیاو دارو
درهخت ته بن به پوش و په لاش، کانه کان کاری زوریان تیا ده کری، بی گومان
مه واددی ئا بهم جوړه له گه ل و جووبی و جووددا ناگونجین، چونکه له هه ر
شیوه یه کی (نوعی) دا بینه جی، له وانیه ته و شیوه یه بگوریت و بی به
شیوه یه کی تر، واته: هه موو شیوه (نوعی) یه کان تووشی گوران ده بن.

نه فسی ماده کانش که شوینی شیوه کانن تیکه لن له بهش و پارچه کانیا و
پیوستیان به و پارچه و به شان هه یه و بی ته وان نابن، هه رچیش موحتاجی غه یری
خوئی بی ئەوه واجب نی یه و له مومکینات ئەژمیرری و موحتاجه به (واجب
الوجود)

له لایه کی تره وه هه موو به شه کانی سه رو خواری ئەم جیهانه هه موویان
پام کراون و خراونه ته ئیش بو کاریکی تایبه تی و به رده و ام به و ئیش و کاره وه خه ریکن
که بویان ته رخان کراون، هه ر شتیکی که بهم جوړه پام کرابی ته بی هیزی
به سه ریه وه بی سه رپه رشتی بکاو کاری تی بکات. ئەو هیزه (مؤثر) و (فاعل) و

(واجب) هو، ئەم كائيناته كه له ژير چاوديرى ئەودان هەموو مومكين و بوون و نەبوونيان لەو خاوەن هیزهوه وەرگرتوه.

هەر وهها دەتوانى بليت: مەجموعى ئەم مومكيناته، هيج بەشيكى لى دەرنەچى، هەمووى مومكينه و پيوسته عيلله تىك هەبى كارى تى بكات، جا ئەگەر عيلله ته كه نه فسى خووى بى يا جوزئيك له خووى بى ئەوهى لى پەيدا دەبى كه شت له خووى پيش بكهوى چونكه پيوسته عيلله ت له پيش مەعلوولهوه بيت، گومانيش لەوهدا نى يه كه پيشكهوتنى شت لەسەر نه فسى خووى نەبووه و نابى، كه وابوو واجبە عيلله ته كه ذاتيك بى له مەجموعى مومكيناته كه هەمووى بەدەربى، ئەوهيش لە هەموو مومكينات بەدەربى واجبە

بە عيبارە تىكى تر يا هەموو بەشەكانى جيهان قەديمه، يا هەمووى حاديته، يا هەنديكى قەديمه و هەنديكى حاديته، بارى يه كه م بەتالە چونكه بە ئاشكرا هەنديكى حاديته بارى سيهه ميس بەتالە، چونكه ناچيته عەقلهوه كه كومه لىكى ئەجزا له يهك چوو هەنديكى قەديم و هەنديكى حاديث بى؛ كه وابى هەمووى حاديته، دياره هەرچى حاديث بى پيوستى بە دروستكەر هەيه، پيوستى بە (مؤثر) يكه كه له زنجيرهى حاديته كان بەدەربى و صيفه تى ئيمكانى نەبى، ئەوهيش تەنها (واجب الوجود) ه

ئەو جوړه كه سانهى كه دەلین طبعهت (سروشت) كاردەكات و، بە بوچوونى خويان بە ذاتى «واجب الوجود» موحتاج نابن، ئەمانه بەهەلەدا چوون؛ چونكه ئەگەر مەبەست لەو سروشته صيفه تىكه كه بە مادده و حەقيقه تى كائيناته وه راوهستاوه ئەوه ئاشكرايه هەتا حەقيقه ت و مادده كه نەبى صيفه ته كه كه سورشته كه يه ناييت، واتە صيفه ته كه موحتاجى مەوصوفه كه يه تى، دياره ناچيته عەقلهوه ئەو صيفه ته كار لە مەوصوفه كه يدا بكات مەوصوفه كه يش ناچيته عەقلهوه بە كاريگەر دابنرى، چونكه ئەجزاكانى، ئەوهى كه دەستى ئيمهى بى ئەگات، هەمووى موحتاجى غەيرى خوويه تى، واتە خووى كارى تى كراوه و كاريگەر نى يه،

بویه چار نیه ئەووە نەبێ کە ئەم کائیناتە کردەیی ذاتیکی خاوەن کەمال بێ کە لە هەموو کەم و کۆوری یەك دوور بێ، نە ماددە بێ و نە ئیحتیاجی بە ماددە بێ، هەموو زەمان و مەکان و هەرچی بووە کانی ترە لە ژێر کار و توانا و دەستەلاتی ئەودا بێ، ئەووە لە عەقڵدا بە واجب الوجود ناوئەبرێ و لە عورفی ئایین دا ناوی (الله) یەو، پەروەردگاری جیهانە، هەمووشت موحتاجی ئەووە، ئەو موحتاجی هیچ شتی نی یە.

بەلام ئەگەر یەکی حەقیقەت و راستیی ئەو ذاته بێ هاوتاو بێ خەوشە نەزانی و پەیی بێ نەبا ئەووە شتیکی سەیر نی یە، چونکە هیچ حەقیقەتی بە ئاثار و نیشانە کانی نەبێ دەر نە کەوتوو دەر ناکەوێ، بۆ نموونە: ئینسان ئەزانی بینین بە هیزی چاوە، بیستن بە گوێچکە یە، بۆن کردن بە لووتە، کەچی کەس نازانی حەقیقەتی ئەم هیزانە چی یە، هەموو کەس ئەزانی هیزی تیگە یشتنی هە یە بەلام نازانی حەقیقەتی ئەم هیزە چی یە... ئەزانی گیان (روح) ی هە یە و نازانی حەقیقەتی گیان چی یە، بێ گومان نەزانی حەقیقەتی شت نایتە کۆسپ لە ریگای دان نان بە بوونی شتە کەدا، بویه قورئانی پیروز هەمیشە خەلک بانگ ئەکات لە ریگای ئاثارەووە بەهوی بینینی نیشانەووە دان بە بوونی خودای گەرەدا بنین ﴿سُئِرِیْهِمْ آیَاتِنَا فِی الْآفَاقِ وَفِی أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ یَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ (۱۰)

لەر راستیدا دەلیلە فەلسەفی یەکان کە لەسەر رێ و شوینی (عیللەت و مەعلوول) دامەزراون تەنها بوونی (مؤثر) دەگە یەنن و حەقیقەتی (مؤثر) هە کە دەرناخەن.

بەلێ ریگای رۆوناکی ئیسلامی پیروز کە ئینسان بانگ ئەکات بۆ ذیکری خودا، هەتا بەو ذیکرە دلی هیمن بێ و ئارام بگری، چاکترین ریگایه ﴿أَلَا بَذَرَ اللهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (۱۱)

بێنا لەو تەقریر بە گوێتەدا چوو
کە (واجب بالذات) عەدەمی نەبوو

ذاتی هەر (بالذات) مه‌علوومه‌و مه‌شهوود
مه‌بده‌ئه‌و مه‌ئخه‌ذ بو‌ئه‌خدی وجود
به‌ئه‌مریکی‌تر زیاده‌له‌ ذات،
وه‌ك مومکین، حاجه‌ت هیچ لی‌ی روونه‌دات

واته: له‌سه‌ر ئه‌و ته‌قریره‌ی که بیستت که (واجب الوجود)ی (بالذات)
عه‌ده‌می نیه‌ بو‌ئینسانی وشیار ده‌رده‌که‌وی که ذاتی خودای گه‌وره‌ خو‌به‌خو‌زانراوه‌و
دیاری‌یه‌و سه‌رچاوه‌ی بوونه‌و، له‌ بوونه‌که‌ی‌دا پیوستی نی‌یه‌ به‌ هیچ هویه‌کی له
خوی به‌ده‌ر، به‌لام مومکینه‌کان له‌ بوونیاندا پیوستیان به‌ (مؤثر) و په‌روه‌ردگاره‌ که
ذاتی خودای گه‌وره‌یه‌.

پاش ئه‌مه‌ چه‌زره‌تی مه‌وله‌وی ده‌ست ده‌کا به‌ باسی ئه‌و خیلاف و ناکوکی‌یه‌ی
له‌ نیوان (حکماء) و (متکلمین)‌دایه‌، حوکه‌ما ئه‌لین: بوونی واجب‌عه‌ینی‌ذاته‌و
بوونی مومکین‌غیره‌ی‌ذاته‌. موته‌که‌للیمینیش ئه‌لین: بوون‌غیره‌ی‌ذاته‌چ‌له
واجییداو‌چ‌له‌ مومکیندا، شیخ (ابو الحسن)‌ی ئه‌شعه‌ریش فه‌رموو‌یه‌تی: بوون
عه‌ینی‌ذاته‌له‌ هه‌ردوکیاندا.

هه‌روه‌ها وه‌لامی ئه‌و په‌خنه‌یه‌ ده‌داته‌وه‌ که دیته‌ سه‌ر حوکه‌ما که چوون ئه‌بی
وجودی به‌ مه‌عنای که‌ون و ثبوت‌عه‌ینی‌ذات‌بی؟ ده‌لی ئه‌وانه‌ که لایان‌وايه
وجود‌عه‌ینه‌مه‌به‌سیان له‌ وجود‌که‌ون و ثبوت‌نی‌یه‌، به‌لکو مه‌عنایه‌کی‌تره‌.

به‌لام جوان‌وابوو مه‌وله‌وی له‌پیش ئه‌م وه‌لامه‌دا باسی خیلاف و جیاوازی
بیرو‌رای حوکه‌ماو موته‌که‌للیمینی بکردایه‌ وه‌ك ئه‌م چه‌ند شیعه‌ره‌ که من له‌م شوینه‌دا
نووسیومن:

ئیه‌ختیلاف هه‌یه‌ ئه‌ی برای ئه‌مین!
له‌ناو حوکه‌ماو موته‌که‌للیمین

حوکه ما وجود دائه نین به عهین
بو ذاتی واجب (ربّ المشرقین)
به لام به غهیری دائه نین له بو
ذاتی مومکینات، ئاگادار به تو
لای موته که للیم زیاده له سهر
ذاتی واجب و مومکینات به کسهر
له لای ئه شعهریش عهینه بو هه موو
واجب و مومکین، له ههر به شی بوو

جا له پاش باسی ئه م ئیختیلافه وه لامی ره خنه که ی بدایه وهو بهاتایه ته سهر ئه م
شاعرانه ی که ده فهرموی :-

ئه وکه س ده لئی : ذات واجبی مه عبوود
عهینی وجوده، قه صدی به وجود
ئه و ثبووت و که ون مه شهووره نی به
بوچ؟ ئه وه مه علووم ئه مری ذیهنی به
ناوی بو هیچ شه یء خارجی به عهین
چ جایی واجب (رب المشرقین)؟
به لکو به وجود ئه و که س قه صد ده کات
ئه وه که واهای ذاتی ئه و (بالذات)
مه بده ئی ئه خذه بو که ونی مه عهوود
که مه عناییکه شایع بو وجود

واته : ئه وکه سه که ئه لئی وجود عهینه بو ذاتی واجب مه بهستی له وجود
که ون و ثبووتی ئیعتیباری نی به، چونکه ئه و که ون و ثبووته ئه مریکی ذیهنی و
ئیعتیباریکی عه قلی به و وجودی نی به له خارج دا، که واته شیایوی ئه وه نی به بیی

به عهین بو هیچ شتیکی خاریجی، چ جای ئه وه که بی به عهین بو ذاتی باری
تعالی. به لکو مه بهس له وجود ئه و شتهیه که مه بده ئه بو ئه خذو ئینتیزاعی
وجودی ئیعتیباری که مه عنای مه شهووری وجوده.

پوختهی وتاره که ئه وهیه که خودای گه وره (بالذات) به بی هیچ هویه ک ده بیته
سه رچاوهی وه رگرتن و لابر دنی وجودو، ئه م بوون به سه رچاوهیی به صیفه تیه تی،
به لام مومکین هه تا ئافه ریدگار دروستی نه کات نابیته سه رچاوهی وه رگرتنی بوون،
که وایی بوونی به مه عنای مه بده و سه رچاوه عهینه بو ذات له واجبدا و غهیره له
مومکیندا.

قه صدی ئه م مه عنا ناتگه سه بهین
(الآ لاحدی تین الجهتین)
یا له بهر ئه مه پیزانه ته مام
مه وجود مه شهووره له لای خاص و عام
ئیطلاقی ئه سه ر چشتی ده که وی
مه بده ئی ئاتار خاریجی به وی
خو ماهیه تی (من حیث هی) به
له بهر ئیشتیراک ئه و طه رزه نی به
که ونی به دیهیچ خو به دیهی به
ناوی. . بوچ؟ ئه مری ئیعتیباری به
یا له بهر ئه مه وجودی باری
ئه ر حه قیقی وی یا ئیعتیباری
که وه ما ویته زیاده وی له ذات
له م دوو مه خذووره به کی رووده دات
(تقدّم) به بوون له سه ر بوونی خوئی
موحتاجی به غهیر له بوون دا ده که ی^(۱۲)

پهس وجود ئه مری حه قیقی دهوی
 ریک به (مبدء الآثار)ی کهوی^(۱۳)
 ظه ریفی لی بیت بوون به عهینی ذات
 حاجهت بو واجب به هیچ روونه دات
 (وَمَاذَا إِلَّا مَا كَانَ كَذَا
 أَي بَدَا لَهُ كَمَا كَانَ مَأْخُذًا)
 بو ئه و ثبووتی ئیعتیباری به
 ئه ویچه ئه لبهت ذاتی باری به
 (لَمْ يَحْتَجِ فِي أَخْذِ ذَا الْكُونَ عَنْهُ
 إِلَى غَيْرِهِ، جَلَّ شَانَهُ)

ناتگه سه بهین : نه هاتووه ته ناو. وی : بی. وه ها ویته : وه ها بیت. ئه ویچه :
 ئه ویشه .

واته : حوکه ما ته نها له بهر دوو شت قه صدی ئه م مه عنایه ی وجودیان کردوه :
 به کهم : دیاری به له لای هه موو و شباری به شتی دهوتری (موجود) بیته
 سه رچاوه ی (وجود) و شیایوی ئه وه بی ثائاری دهره کی لیوه پهیدا بیت، دیاره
 (ماهیهت) خو به خو وانی به چونکه هاوبه شه له نیوان (موجود) و (معدوم) دا، واه .
 بو هه ردوویان به کارده هیئری، دهوتری (ماهیهت زید موجوده) و (ماهیه العنقاء
 معدومه) کهوابی ماهیهت به کاری ئه وه نه هات له خو به وه بیته سه رچاوه ی ثاار.
 (وجود)ی به مه عنای کهون و ثبووتی ئیعتیباریش ئه مریکی ذیهنی به و نابیته
 مه بده و سه رچاوه ی ثاار. مایه وه وجود به مه عنای (ما یصلح لان یكون مبدءاً
 لأخذ الوجود الاعتباري).

دووه م : ئه گهر وجود به مه عنای حه قیقی یا ئیعتیباری، واته به مه عنای (مبدء
 الاخذ والانتزاع) یا به مه عنای کهون و ثبووتی ئیعتیباری، زیاد بی له سه ر ذات

ئەبى به ذاته كه وه به ندو به ستر او و پايه دار بىت، هه رشتى كيش به ذاته وه به ند بى به
 شيوه يه ك كه عهينى ذاته كه نه بى و غه يرى بى ئەبىته مومكين، مومكينيش فاعيل و
 دروستكهرى ئەوى، فاعيل و دروستكهريش پيوسته پيش ئەوهى كه كار له
 شتىكى تر دا بكات خوى خاوه ن بوون بى، چونكه پايهى ئيجاد له پاش پايهى
 وجووده وه يه، جا ئەگهر فاعيلى وجوود خودى ماهى يه تى خوداى گه و ره بى
 ئەنجامه كهى ئەوه ده بى كه (وجود) پيش خوى بكه وى - ئەگهر بلين وجووده
 مه علووله كه عهينى ئەو وجووده يه كه صيفه تى ماهى يه ته كه يه . خو ئەگهر بلين
 غه يرى ئەو وجووده يه ئەوا (تسلسل) له وجووده كاندا پهيدا ئەبى؛ چونكه ئەو
 وجووده يش كه له پيشدا بووه ئەو يش فاعيلى ئەوى.

هه روه ها ئەگهر دروستكهرى ئەم وجووده غه يرى ماهى يه تى خوداى گه و ره بى
 ئەنجامه كهى ئەوه ده گه يه نىت كه خوداى گه و ره له بوونيا موحتاجى غه يرى خوى
 بى، ئەمەيش بو ئەو ناشى و |مه حاله، كه واته پيوسته مه عناى وجوود سه رچاوه و
 مه بده ئى وه رگرتنى (وجود) ي به مه عنا كه ون و ثبوت بى. وجووديش به م مه عنايه
 شياوه كه عهينى ذات بى و، هيج كه مى و موحتاجى بو خوداى گه و ره پهيدا نابى .
 هه روه ها ده ركه وت كه ذاتى خوداى گه و ره خوى به خوى سه رچاوه و مه بده ئە بو
 ئىنتىزاعى كه ونى ئىعتبارى به پى پيوهندى به خاريجه وه.

جا له بهر ئەوه كه ره خنه دىته سه ر بىرى حوكه ماو، به م رهنگه پيوسته له سه ر
 ئەم مه عنايهى رابوورد بلىيت: [ذات البارى تعالى وجود] و، نابى بلىيت [ذات
 البارى تعالى موجود] ئەمەيش پيچه وانەى ئەوه يه برياردرا، وه لامى دايه وه و
 فه رموى:

په س له فظى (موجود) له (وجود) موشتهق

(على الواجب، تعالى، يُطلق)

من حيث أنّ ذا الوجود به

قام قيام الشيء بنفسه

وغيرُ الواجب يُطلق عليه

لان الغير ينسب اليه

پهس وا ئیطلاقی مهوجود بهر هر دوو

به ئیعتیباری یهك مهعنا نهبوو

پهس: كهواته. بهر: لهسه.

واته: نایسه لمینم لهسهر ئەم مهعنایه پیویسته بلین: (الباری وجود) و دروست
نی یه بلین (الباری موجود) چونکه گهلی جار که نیسه تی (مهحمول) له
(مهوضوع) ئه درنی له بهرئه وهیه که مهوضوعه که مهو صوفه به مه بدهئی ئیشتیقای
مهحموله که، وهکو ئه لین: «الشمس مضيئة» ئیسته راستی ئەم حوکمه له بهرئه وهیه
که (شمس) خور مهو صوفه به (ضوء) پرووناکی و، پرووناکی یه که زیاده لهسهر
ذاتی خور. جار جاریش له بهر تاییه تی یه تی (موضوع) ه که یه، وهك ئه لین: «الضوء
مضيء» دیاره لیره دا (ضوء) پرووناکی خوبه خو (مضیء) پرووناک که ره نهك
له بهرئه وهی ئەو (ضوء) ه خاوه نی صیفه ته ضه وئیکی زیاد لهسهر ذاته واته: ئەم
(ضوء) ه ذاتی مهوضوعه نهك وه صفی زائید لهسهر ذات.

جا لهسهر ئەم ئەساسه ئه توانین بلین (الباری تعالی موجود) واته: ذاتی خودا
خوی وجوده بهومهعنا که رابوورد نهك مهو صوفه به بوونی زیاد لهسهر ذات،
به لام غهیری خودای گهوره (موجود) ی حمل ئه کریته سهر بهو ئیعتیباره ی که
مهو صوفه به (وجود) یکی زیاد لهسهر ذات، له بهرئه وهی بوونه که ی له خودا وهیه،
واته: خودای گهوره وای لهو مومکینه کرده بیته مه بدهئی وجود.

وا ده رکهوت که نیسه تی مهوجود له خودای گهوره و نیسه تی مهوجود له
مومکین لهسهر یهك مهعنا نهبوو. ههروه ها ده رکهوت که موته که للیمین له واجب و
مومکین دا مهعنا ی (هو موجود) وا بهیان ئه که ن: ئەو ذاته، واجب بی یا مومکین،
صیفه تی (وجود) ی هیه، واته سهرچاوه ی اخذ و انتزاعی که ون و ثبوته به مهعنا ی
ئیعتیباری و عقلی. ئه وهش ده رکهوت که ناکوکی نیوان حوکمه ماو موته که للیمین

ناکوکی و نیزاعیکی معنهوی به نهك له فظی ، وهك هندی نهزان وتووایانه ئەم
نیزاعه له فظی به ؛ چونکه ئەگەر وجود به معنای کهون و ثبوتی عقلی بی زیاده
له سەر ماهیهتی واجب و مومکین و ، ئەگەر به معنای مەبدەئییەت بی بو ئەخندو
ئیتیزاعی کهون و ثبوت ئەوه عینی ذاته چ له واجب و چ له مومکین دا .

پوختە ی رەدده که ئەمەیه هەردوولا له (وجود) معنای دووهم ئەگرن ، بەلام
وجود به معنای مەبدەء عینە بو ذاتی خودای گەرە چونکه ئەو ذاته مەبدەء له
ذاتیەتدا سەر بەخویە ، کهچی مەبدەئییەت بو مومکین معناییکه زیاده له سەر
ماهیهتە کهی و بهوی خالیقی راستەقینەوه پەیدا بووه که خودای گەرەیه .

شایانی باسە زیادیی وجود له سەر ماهیهتی مومکین بیروپرای حوکەما
(مشائی) یه کانه ، (إشراقی) یه کان لایان وایه وجود عینی ماهیهتە چ بو واجب چ
بو مومکین ، فەرق له بەینی واجب و مومکین دا ، ئەوهیه ئەو وجوده که عینی
ماهیهتە له واجب دا سەر بەخویە و له غەیرەوه وەر نه گیراوه ، بەلام ئەو وجودە ی
عینە له مومکیناتدا له خالیقهوه وەر گیراوه ، بەلگەیش ئەوهیه هەموو مومکینی له ژیر
دەستەلاتی هیزی مان و نهماندایه و به فوتان یا به هیشتنهوه کاری تیا ئەکری .

مەولهوی پاش ئەوهی ریبازی حوکەمای باس کرد وهلامی مۆته که للمین بو
حوکەما باس دهکات و کلت :

(ناقلین عن أخبار کمل)

جواویان داگه له وهجهی ئەوهول : (۱۴)

(لا نسلّم) مطلق ماهیهت

ناوی صلوحی بو مەبدەئییەت

ئەر مەوجود واجب (لذاته) یه

ماهیهتی ئەو (من حیث هی) یه

مۆته حەقیقه خوی (بذاتها)

(لا بتأثیر الفاعل فیها)

(بالذات) مهبدته بو تهخذي وجود
 بهو مهعنا كهوا شائعهو مهعهوود
 (من حيث هي) به، وا بي ئيفتيقار
 دهوي به مهبدته تهحكاهم و ئاثار
 (بل هي المبدء لكل اثر
 وماسواها مجلى ومظهر)
 وان كان ذا امراً آخر
 غير الواجب خالق الوري
 فلانتساب ذا الامر الآخر
 الى جناب الواجب الاكبر
 بانتساب يصير به
 مبدأ اخذ الكون البديهي
 صح كونه بلا كدورة
 ايضاً، كمثل تلك المذكورة،
 مبدأ الأثار، مظهر الاحكام؛
 اذ المدار في هذا المقام):
 تهو تهحقوقي خاريجيهته
 نيشانهي چي به؟ بلي تهمهته
 مهبدته بوون بو تهخذ تهمره كهي مهعهوود
 تهو تهمره بهعورف پي دهلين وجود
 مهبدتهي ئاثار (كما قد سبق)
 حقيقة ذات واجبه به حق
 بو غهيري تهويچ هم حسابي به
 بهسه به بي تهو ئيتيسابي به

ئەرچی ماھی یەت (من حیث هی) یە
ناوی بە مەبدەء وەك وجودە کە (۱۵)

ئەویچ: ئەویش. بەرچی: ئەگەرچی

واتە: زانا یان لە زوبانی زانا پیشوو بەرزەکانی مۆتە کە لایمینیە وە دەگیرنە وە کە لە
وەلامی حوکە مادا فەرموویانە: نایسە لمینین کە تیکرا ماھی یەت، واجب بی یا
مومکین، ناصولحیت بوئە وە ی بیته مەبدەء و سەرچاوەی ئاشار، چونکە ئەگەر
ماهی یەت ماھی یەتی واجبە و خوبە خو پەیدا بوو نە وەك بە کاری (فاعل) ئەو وە خوئی
بە خوئی دەبیته سەرچاوەی وەرگرتنی وجود بە و مەعنا کە مەشهور و مەعلوومە کە
کەون و ثبووتە، هەر وەها خوبە خو دەبیته سەرچاوەی ئاشار، چونکە هەر ئەو
بەراستی سەرچاوەی ئاشارە و هی تر تەنها دیمەنە.

خو ئەگەر ماھی یەت ماھی یەتی ناواجبە ئەوا ئەو ماھی یەتە پیوەندی بە خودای
گەر وە هە یە و ئەو دروستی کردوو دەبیته مەبدەء بو وەرگرتنی بوون، هەر لە بەر ئەو
پیوەندی یە دەبیته سەرچاوەی ئاشار.

وا دەرکەوت کە ماھی یەتی واجب و ماھی یەتی مومکین هەردوو مەبدەئن بو
وەرگرتنی (بوون) ی بە مەعنا کەون و ثبووت، واجب خوبە خو بی هوو، مومکینیش
بە هوئی پیوەندی لە گەل ذاتی خوای گەر وە دا، ئەگەرچی ماھی یەتی مومکین
خوبە خو نە خوئی نە وجودە کە ی نابنە مەبدەئی بوون و ئاشار.

بوچ؟ ماھی یەتی (من حیث هی) یە، (۱۶)

نە صولحیانی بو مەبدەئی یە

ناوی بە مومجیب بو نە صولحیان

دەگەل ئینتیساب بە واجب دیسان

ناوی: نابی. دەگەل: لە گەل.

مەولەوی درێژە بە باسە کە دەدات و، دەیهوئی بە لگە بو مەسەلە کە بەینیتە وە و
دەلیت: نە گونجانی ماھی یەتی مومکین خوبە خو بو مەبدەئی یەت ریگا لە وە ناگری

که ئەو ماھی یەتی مومکینه بەهۆی پێوەندی بە خودای (واجب الوجود) هوه بیته مه‌بده‌ئی ئاتار، واتە خۆی و بوونه‌که‌ی له‌خۆیان‌ه‌وه نابنه بناخه‌ی بوون و ئاتار. به‌لام له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی خودای گه‌وره‌ دروستی کردوه و بوونی داوه‌تی به‌هه‌ردوکیان بوونه‌ته بناخه‌ی بوون و ئاتار.

پوخته‌ی قسه‌ ئه‌وه‌یه که ماھی یەتی واجب و ماھی یەتی مومکین هه‌ردوو مه‌بده‌ئن بو‌وه‌رگرتنی (وجود) ی به‌مه‌عنا که‌ون و ثبوت، به‌لام واجب خۆبه‌خۆ به‌ بی‌هۆ ده‌بیته مه‌بده‌ء، مومکین به‌هۆی پێوەندی یه‌وه به‌ (واجب الوجود) هوه.

په‌س له‌ وجووددا^(۱۷) وه‌جه‌ی شك ده‌وه‌ی
 عودوول له‌و مه‌عنا‌ی شائعه ده‌که‌ی
 ده‌رۆی بو‌ چشتی ته‌سه‌وور نه‌کری
 سه‌ردیی ته‌که‌ل‌لوف مه‌گه‌ر دا‌یگرتی
 په‌س ئیمه مه‌وجوود علی‌ الطرفین
 (بمعنی واحد) ئیطلاقی ده‌که‌ین
 شه‌ئنی ئیشتیراک مه‌عنه‌وی بناس،
 مه‌علوومه م‌وجیب وه‌حده‌تی مه‌عناس

واته: پاش ئه‌وه‌ی روونمان کرده‌وه که ماھی یەت به‌که‌لکی مه‌بده‌ئی یەت دیت - ئەگه‌ر ماھی یەتی واجب بیته خۆبه‌خۆ، ئەگه‌ر ماھی یەتی مومکینیش بیته له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی خودا دروستی کردوه و کردوویه‌تی به‌ مه‌بده‌ء - ئیتر با واتای (وجود) هه‌ر مه‌عنا باوه ئاشکراکه‌ی بی که پێی ده‌لێن (که‌ون) و (ثبوت). هیچ هۆیه‌ک نی یه بو‌ئ‌ه‌وه‌ی له‌و واتا باوه لابده‌یت و واتایه‌کی تری نه‌گونجاوی بو‌ دا‌بنیته! که‌وابوو (م‌وجود) بو‌ خودا به‌کار دینین و ده‌لێن (الله م‌وجود)، بو‌ مومکینیش به‌کاری دینین و ده‌لێن (زید م‌وجود)، مه‌به‌ستمان له‌ (وجود) ه‌که‌یش که‌ون و ثبوته‌که‌یه، ئه‌مه‌یش هیچ هه‌له‌یه‌کی تیدا نی یه، چونکه‌ (م‌وجود) وشه‌یه‌کی (مشترک) ه‌ له‌نیوان واجب و مومکیندا، به‌لام که‌ون و ثبوتی خودا له‌ خۆیه‌وه‌یه‌و که‌ون و ثبوتی زه‌ید له‌ خواوه‌یه.

جواوی وهجهی نهووهلت زانی
 بیینه سهر جواو بو وهجهی ثانی
 له زیادی وجود به نه مهعنایه
 بهر ذاتی واجب هیچ لازم نایه^(۱۸)
 حاجهت مهر نهوسا به سهبهب کهوی
 که وجود نهمری خاريجییه وی
 (يعرض في الخارج على ذات الحق
 وليس كذا كما قد سبق)
 بوچ بهومهعنایه چاک دیارییه
 ئینتیزاعییهو، ئیعتیبارییه
 نه ر بلئی نه مه نه مه لازمیه
 مومکین هم موحتاح به فاعیل نییه
 جواوی دهدهین (بلا سماجه):
 که دهلین مهوجود مومکین موحتاحه
 (في وجوده) نهبالی سهبهب
 لهو عیبارته نه مهته مهطلب
 (أي في مبدء اخذ ذا الوجود
 منشأ نزع ذا الكون المعهود)
 که وهختی نهوی مومکین به مهبداه
 وه بیئیتیساب نهوی وه مهنشه
 ئیسناد دهدری وجود نهبال نهو،
 بهرئی تهجهووز، لیت نهوی وه شهو
 موحتاحی مومکین نهوا بوو مهشهوود
 (لكنه لا في نفس الوجود)

بوچ؟ .. نه نَفْسِي وجود، نهر هه باخه بهر،

ناوی بو ته ئثير فاعيل به نه نهر

نه مَرِيكَه مه وجود (متحقق به)

نه نهری ته ئثير فاعيل (فانتبه)

(أما مبدأ الانتزاع في

ربنا الواجب ذي اللطف الخفي)

نه نهری ته ئثير هيچ فاعيل ني به

(إذ هو ذاته بذاته) ي به ..

(فلا يكون محتاجاً اليه

في وجوده، فاعتمد عليه)

جواوی: جوابی، وه لَامِي. كهوئی: بکهوئی. وئی: بی، بیی. بلا سماجة:

بلا قباحة. نه بال: بولای. لیت نهوئی وه شهو: لیت نه بی به شهو، با بهرچاوت

تاریک نه بی. نهر هه باخه بهر: نه گهر خه بهرداری.

واته: کاتی وه لَامِي ده لیلی یه که می حوکه ماتان زانی، بابین بو وه لَامِي

ده لیلی دو وه میان، ده لیله که نه مه بوو مادام وجود زیاد بی له سه ذات نهوا

پیوستی به فاعیل ده بی، نهو فاعیله پیش گهر نه نَفْسِي ماهیه تی واجب بی پیوسته

له پیش ئیجاددا وجودی هه بی، له مه وه لازم دیت وجود پیش بکهوئی له سه

خوی، خو نه گهر فاعیله که ماهیه تی خودای گه وره نه بی نهوا نه نجام وای لی دی

که ذاتی واجب له ئیتتیصاف به وجوددا موحتاجی غیر بی، (تعالی الله عنه علواً

کبیرا).

دیاره نه ده لیله شو به هی نیدایه و؛ وه ختی راست ده بوو که (وجود) ی زیاد له

ذات حه قیقه تی بوایه له حه قایقه کان، به لام وای نی به چونکه نهو (وجود) ه زیاده

شتیکی ئیعتباری بهو فاعیلی ناوی.

جا نه گهر بلین مادام (وجود) به مه معنا فاعیلی. نهوئی نه بی مومکینیش فاعیلی

نهوی و ئەمەیش هەلەیه، له وهلامدا ئەلین مومکین له (وجود) ه ئیعتیباری یه کهیدا
 پیوستی به فاعیل نی یه، به لکو له ذات و حقیقهت و ماهی یه ته کهیدا پیوستی
 پی ههیه، واته: تا ئافه ریدگار نه بی ئەو ماهی یه ته مومکینه که بوون و نه بوونی
 وهک یه که نابیت به حقیقهت و به مه بده بو ئاثار و نیهت دانی وجود بو لای ئەو
 (مه جان) ئە بی، ئیتر مه بهست له ئیحتیاجی مومکین بو فاعیل ئەوه نی یه که
 فاعیلی پیوسته هه تا کار بکات له وجوده ئیعتیباری یه کهیدا، چونکه ئەو ئەره ی
 له فاعیل وه پهیدا ئەبیت پیوسته شتیکی ثابت و خاوهن حقیقهت بی و، ئەمری
 ئیعتیباری وهک وجودی ئیعتیباری ثابت نی یه و عین نی یه.

به لام (وجود) ی به مه عنا (مبدأ الانتزاع) له ذاتی خودای گه وره دا ئەره ی
 کاری فاعیل نی یه، چونکه ذاتی خودای گه وره خو به خو هه یه و، هه ر له خویشیه وه
 به بی هیچ جو ره پیوه ندی یهک به غه یری خو یه وه وجودی به مه عنا که ون و
 ثبووتیشی ده در یته پال.

ئەوا تەواو بوو ئەم تەقریریچە

بشنه و دوور نی یه ئەم تەحریریچە

(أن قيل الوجود له معنیان

حقیقیان أو مقابلان)

(أو كما يقال علی ذا المعنی

أعني الكون الذي ذكرنا)

(كذا يقالُ ذا بلا غبار

علی ما هو مبدأ الآثار)

(إما مطلقاً، ولعلهُ

مرادُ الذي قال إنهُ)

(كانَ في الكلِّ عينَ الماهیه)

یا مه بده ئەه که که حقیقی یه

ئەم قەولە بېنى لە بېنى دەدات
 (مثل ما يقال في باقى الصفات)
 (إذ كما تطلق على الإضافات
 التى من شأن مبادى الصفات)
 (كذلك تطلق على المبادى
 نوضحة لك، والله الهادى)
 بالمثلين؛ فحيث يقال
 الله عالم بكل الأحوال
 مورد نه مهبدء ئىنكىشافه كهس
 له گره دا، به عيلم، بهل ئىضافه كهس^(۱۹)
 مورد ئەر بلى عيلمى عهينى به
 ئىضافه نى به بهل مهبدءى به
 پهس دوور نى به عقل قبولى دهكات
 كه بلى وجود عهينه له بو ذات
 مورد به وجود مهبدءه موطلهق،
 يا مهبدءه كهى حهقى بهر حهق.
 (في «هو موجود» الفكر الصافي
 يريد به الكون الإضافي
 الذي يصلح من غير مربية
 للمأخذية والمبدئية -
 للاتصاف وللإشتقاق
 كما في الصفات بلا إفتراق)

ئەم تەقریرىچە: ئەم تەقریرىشە. ئەم تەحریرىچە: ئەم تەحریرىشە. بىشەو:
 بېسە. بېنى: بونى. بېنى: لووت. ئىنكىشافه كهس: ئىنكىشافه كه به. له گره دا:
 لیره دا. بهل: بهلكو. ئەر: ئەگر. ئىضافه كهس: ئىضافه كه به.

(مهولهوی) تائسته لهسه رهوه رويشت كه (وجود) بهمهعنا بوون به سهراچاوهی وهگرتنی كهون و ثبووتی ئيعتباری و پهیدا بوونی ئاثاری عهینی بی . ئیسته لهسه رهوه دهروات كه (وجود) بهمهعناي (مبدء الاثار) بی ، واته : ههروهكو وجود بوئه و مهعنا پيشووه بهكاردی ، كه بریتی بوو له (كون الشيء مبدء لانتزاع الكون والثبوت الاعتباري) ههروهها بو خودی (مبدء الاثار) یش بهكاردی ، چ (مبدء الاثار)ی موطلهق بی ، واته ؛ (مبدء الاثار)ی به ئیجادو ئیبداع ، یا (مبدء الاثار)ی (بالعادة والاكتساب) ، كه بهم مهعنا دهست ئه دا بو واجب و مومکین ، یا (مبدء الاثار)ی کامیل بی كه تهنها واجبه . جا ئه لبت تهوکهسهی دهلیت (وجود) عهینی ماهی یه ته مه بهستی له (وجود) عهینی مهعناي (مبدأ الاثار)ه .

ته ماشای ئه م دوو مهعنا بکه ، كه یه کهم بریتی یه له (كون الشيء منشأ لانتزاع الوجود والآثار الخارجية) و دوو همیشه بریتی یه له (مبدأ الاثار) ، بوونی ئه م دوو مهعنا یه ده دا له لووتی خاوهن ههست سه بارهت به صیفه ته کانی خودای گه وره ؛ بو نمونه : عيلم به دوو مهعنا هاتووه ، یه کهم (كشف) و ده رخستنی مه علمات كه مهعنا یکی (اضافي) یه ، بهم مهعنا یه ده بیته (مشتق منه) ، فاعلی وهك (يعلم) و ئیسمی فاعیل و ئیسمی مفعولی وهك (عالیم) و (مه علوم) ی لی دروست ده کری . ههروهها بهمهعنا ئه و صیفه ته هاتووه كه سهراچاوهی بوئه و كه شف و ئیضاحه . . دیاره تهوکهسه كه دهلیت عيلم عهینی ذاته مه بهستی ئه م مهعنا دوو مهیه نهك مهعنا مه صدهری یه كه .

هه ره به وره نکه دوور نی یه عهقل تهوه وه ربگریت : تهوکهسه تهلیت وجود عهینی ذاته مه بهستی مهعناي (مبدأ الاثار) بی و تهوکهسهی تهلیت وجود غهیری ذاته مه بهستی مهعنا مه صدهری یه که بی . جا بهم مهعنا یه ئیشتیقا له (وجود) ته کری و ته توانی بللی (هو موجود) وهکو له صیفه تی عيلم دا بی جیاوازی .

- (۱) ئەم سەرباسە تەنھا لەنوسخە چاپە کەدا هەیه .
- (۲) (فخرالدین) ی رازی ۵۴۳ یا ۵۴۴-۶۰۶ ی کوچی .
- (۳) صحیح الترمذی / ج ۹ ص (۱۰۹-۱۱۰) الطبعة الاولى / مطبعة الصاوي بمصر. سنة الطبع ۱۳۵۳ هـ - ۱۹۳۴ م .
- (۴) بە پێی پەراویزی دەستنووسە کە دەتوانین بە (ئەنفەس) یا (ئەنفوس) ی بخوینرێتەو .
- (۵) لەنیوان (جوگە) و (نەقد) لەلایەك و، (مەنبەع) و (كان) لە لایەکی ترەو لە ف و نەشری مورەتتەب هەیه .
- (۶) «پێدوی پێی» شیوەنووسی دەستنووسە کەیه .
- (۷) «ام هردە او هردە» شیوەنووسی دەستنووسە کەیه . دەبی بەم جوړه بخوینرێتەو : (ئەم هەردەو هەردە) واتە : بیدەرە دەستی لیکۆلینەو و ئەم دیوو ئەودوو کردن و پای ئەم و پای ئەو . من بە دووری نازانم (ئەم هەردا و هەردە) بووبیت، هەر بە هەمان واتا .
- (۸) بروانه : العقيدة المرضية . الطبعة الاولى ۱۳۵۲ هـ مطبعة السعادة . بجوار محافظة مصر. ص ۹ في الهامش . له پەراویزی دەستنووسە کەیشدا هیما بو ئەمە کراو، هەر و هەر دەلیت برۆ لە کتیبی ئەواندا بو بگەرێ .
- (۹) چاپە کە دەلیت : (لە هەر دواندا) .
- (۱۰) ئایەتی (۵۳) سوورەتی (فصلت) .
- (۱۱) ئایەتی (۲۸) سوورەتی (رعد) .
- (۱۲) واتە : موحتاجی دەکە ی بە غەیر لە بووندا
- (۱۳) واتە : ریک کەوتی . . تاد
- (۱۴) لە نوسخە دەستنووسە کەدا (احبار) ه، لە چاپە کەدا (اخبار) ه، لەوانە یە (اخيار) بووبی . هەرچون بی هی دەستنووسە کە تەواو .
- (۱۵) لە نوسخە دەستنووسە کەدا بەم جوړه یە کە من نووسیومە تەو . لە چاپە کەدا نووسراو : (هیە) = هی یە و (وجودیه) = وجودی یە .
- (۱۶) لە نوسخە چاپە کەدا ئەم بەیتە و بەیتی دوایین پاش و پیش کراون . ئەمە ی ئیمە وەك نوسخە دەستنووسە کەیه ، وایزانم ئەمە راستە .
- (۱۷) لە پەراویزی دستنووسە کەدا لە پال وشە ی (وجود) دا نووسراو : «فيه لطافة» . واتە : هەلده گرتی (وجود) بەواتای (جیهان) و هەلش دەگرتی هەر (وجود) ه کە بیت کە باسی

دهکهین. به لئی (سعدی) شیرازیش (وجود)ی به واتای جیهان به کارهیناوه و ده لیت:
«به جان زینده دلان (سعدیا) که ملک وجود
نیرزد آنکه دلیرا ز خود بیازاری».

(۱۸) ئەمە ی که دەیی نی هی دەستوو سه که یه، له نوسخه | چاپه که دا (به ر ذات ئیحتیاج . . ه)،
به لام له دەستوو سه که دا له سه ر که لیمه ی (واجب) نووسراوه (احتیاج ب) واته
[(احتیاج) بدل (واجب)] واته: دروسته له باتی (واجب) وشه ی (احتیاج) دابنریت. گومان
له وه دا نی یه که (ئیحتیاج) پر به پیستی شوینه که یه، به لام ته گهر (واجب) یش بی هر مه عنای
دیت و ده بیته (مضاف الیه) بو (ذات)، له م حاله دا که لیمه ی (هیچ) واتای (ئیحتیاج)
ده به خشیت؛ واته: له زیادبوونی وجودی ئیعتیاری له سه ر ذاتی باری هیچ جو ره که م و
کووری یه ک پروونات، که م و کووری یه که یش هر ئیحتیاجی به فاعیله.

(۱۹) واته: مورد به عیلم مه بده ئی ئینکیشافه که نی یه، به لکو ئیضافه که یه.

* مبحث الوحدة^(۱) *

گه رده لوول^(۲) تۆز که ثرەت هه لئى کرد
 صه فای له پرووی جام دهروونم لابرده
 دلّ خه فهس له ناو تۆزو خاکدا
 بئى وه سه ر ته و حید ذاتى پاکدا
 ئه رچى بوّ وجود نه وى دووه مین
 یه ک واجب وجود کافیه یه قین
 له بهر ئیستیغنا به و یه که بئى شک
 به خودا ناو ن هه ردوو یا ئەم یه ک^(۳)
 لاکین ئەو وه لّ جار که پئى نیا ناو
 عقل ته عه ددود تیریتته به رچاو
 بوّ لابرده نى تۆزى وه سواسه
 نه فیه ته عه ددود بکریه خاسه

ناون: نابن. تیریتته به رچاو: ده هیئتته به رچاو. بکریه: بکریی، بکریت.
 خاسه: چاکه، باشه.

واته: به هوی درێژهدان به باسی عه نى یهت یا زیاده ی وجود له سه ر
 ماهی یه تی ذاتی (واجب الوجود) گێژه لووکه ی تۆزی مه عنه وی هه لئى کردو سافى و
 پروونى له پرووی جامى دلّم لابرده، دلّ خه فهیه له ناو تۆزو خاکدا، که واته وه ره بوّ
 سه ر باسی ته و حیدى ذاتى پاکى په روه ردگار:

جا هه رچه ند بوّ دروست کردنى جوّرى دووه مى (موجود) که (ممکن) ه یه ک
 (واجب الوجود) به سه، ئەگه ر که سى واجبیکی دووه م بکات به هاوبه شی (واجب
 الوجود) ه که، قه سه م به خودا، له بهر ئەوه ی ته نها (واجب الوجود) ه راسته قینه که
 به سه، نه هه ردوو واجبه که به یه که وه نه واجبه دووه مه که نابن به خوداو
 ئافه ریدگار، به لام یه که مجار که عقل پئى خسته مه یدانه وه و بیری کرده وه له

مه عنای (واجب) وای داده نی ته فرادی زوره؛ بویه پیوست ده بی له پیناوی لابر دنی
توزی وه سه سه و دوودلی و پارایی دا یه کیه تی خودای گه وره سه لمینری.

زانایانی زانستی (کلام) وتووینانه نابی واجب نه به شه کانی زور بن و نه
تا که تا که کانی زور بن، واته ته بی هر یه ک بی، وتووینانه نابی واجب تیکه ل و
راستی یه کی خاوه ن به ش بی؛ چونکه هه مو شتیکی ته جزادار موحتاجی
ته جزا کانیه تی، ته جزاش به غیره حسیب ته کری و، هه رچیش موحتاجی غه یر بی
(ممکن) ی (خاص) وه نابی (واجب) بی.

به شیوه ییکی تر وتووینانه: ته گهر (واجب) له به شه کانی تیکه ل بی یا
به شه کانی هه موویان یه که یه که (واجب الوجود) ن، ته مه یش واته زور بوونی
واجب. خو ته گهر به شه کانی (واجب الوجود) نه بن ته وه ی لی په یدا ته بی که
واجب موحتاجی مومکین بی، دیاریشه ته و شته ی موحتاجی مومکین بی زیاتر
شایانی مومکینی یه ته، چونکه موحتاج له (محتاج الیه) په ستره و ته م ئیحتیاجی یه
پایه ی زور ده هیئته خواره وه.

هه روه ها به شیوه ییکی تر وتووینانه ته گهر (واجب) له پارچه پارچه و به ش به ش
پیک هاتی ته وه به ش و پارچانه یا پیوستی یان به یه کتر هه یه یا نا، ته گهر
پیوستی یان به یه کتر بیت ته وه واته مومکین، ته نجامی ته مه یش ته وه ده بی که
واجبه که یش مومکین بی، چونکه شتی له مومکینات پیکهاتوو مومکینه.

خو ته گهر ئیحتیاجی یان به یه کتر نه بی ته وا نابی حه قیقه تیکی ته نها له و به شان
دروست بی؛ چونکه به شه کانی موره ککه بی راسته قینه پیوسته هه موو موحتاجی
یه کتر بن.

ده رباره ی زوری ته فراد وتووینانه: نابی (واجب الوجود) ته فرادی زوری
هه بی؛ چونکه ته گهر بی پیوسته هه ر تاکیک دیاری و جیاواز بی له وی تر. هوی
ته م دیاری بوون و جیاوازی یه ش نابی خودی ماهی یه تی واجب یا شتیکی لازمی

ماهی یه تی بی، ئەگەر وابوایه ئەفرادی ئەو ماھی یه تی (واجب الوجود) ه زۆر
نە دەبوون

کە وابوو هەر ئەو دەمینیتەووە کە هۆی دیاری یه تی و جیاوازیی ئەو ئەفرادانە
شتیکی لە ماھی یه تی واجب بەدەر بی، ئەمەیش مەحالە چونکە ئەو هی لی دیتە
ئەنجام کە (واجب الوجود) واجب نەبی، دیاریشە هەر شتی موحتاجی لە خۆی
بەدەر بی هەرگیز (واجب الوجود) نابی.

بە شیوێهێکی تر فەرموویانە ئەگەر (واجب الوجود) زیاتر لە فەردیکی هەبی
پیوستە هەر فەردیکی دیاری یه تی هەبی، لەم کاتەدا یا لەنیوان دیاری یه تی و
وجووبی وجوودیا لزووم ئەبی یا نا، ئەگەر لزووم لە نیوانیاندا نەبی ئەبی دروست
بی کە وجووبی وجوود بە بی دیاری یه تی (تعیین) بی، ئەمەیش مەحالە، چونکە
هەموو (واجب الوجود) دەبی دیاری (متعیین) بی. هەر وەها ئەبی دروست بی
دیاری یه تی (تعیین) بە بی (وجوب) بی، ئەمەیش مەحالە چونکە وجووب
لەوماهی یه تیە جیا نابیتەووە ماھی یه تی واجب هەمیشە لەگەڵ
وجووبدایە، بەلکو ئەنجامی (تعیین) ی بی وجووب ئەو دەبیت کە ماھی یه تی
واجب مومکین بی. وە ئەگەر لە نیوان وجووب و (تعیین) هەکا لەزووم هەیه و
لەیه کتر جیانابنەووە، لەم بارەدا ئەگەر وجووب لە (تعیین) هەکاوە پەیدا بووبی
ئەنجامە کە دەبیتە پیشکەوتنی وجووب لەسەر خۆی، چونکە پیوستە بوون و
وجووبی عیلهت لەپیش بوونی مەعلوولەووە بیت، واتە: ئەو (تعیین) ه کە هۆی
وجووبە ئەبی لەپیش وجووبدا لەگەڵ ماھی یه تی واجبدا هەبی، بیجگە لەمەیش
خراپەیه کی تری لی پەیدا دەبیت ئەویش ئەو تە کە عیلهتی وجووبی واجب
غەیری ذاتی واجب بی. خو ئەگەر (تعیین) ه کە لە وجووبەووە پەیدا بی یا (تعیین) و
(وجوب) هەردووکیان لە ذاتهووە پەیدا بن، لەم حالەدا پیچەوانە هی ئەو دیتەجی کە
بریساردراو؛ تو وات بریسار دابوو کە واجب ئەفرادی هەیه، کەچی کە (تعیین)
لازمی ذات بی قابیل نی یه ئەو ماھی یه تیە دوو فەردی بی.

وه ته گهر (وجوب) و (تعین) ههردووکیان به شتیکی له ذات جیا پهیدا ببن تهوا
ته نجامه که ی ته وه ده بی که واجب واجب نه بی، چونکه (تعین) و (وجوب) ه که ی له
شتیکی له واجب جیا پهیدا بوون و، تهو واجبه موحتاجی شته جیا که یه، دیاره
هه شتیکی موحتاج به ته مری جیا له خو ی مومکینه.

زانای پایسه رزمه لاجه لالی دهووانی له شهر حی (عقایدی عضدییه) دا
ده فهرمو ی: «لای حوکه ما (وجود) ی خودای گه وره و (تعین) ه که ی عهینی ذاتی
خودایه، که (تعین) و (وجود) عهینی ذات بی پیویسته ماهی یه تی خودای گه وره
(جزئی) ی (حقیقی) بی و ماهی یه تی (کلی) نه بی، نه ماهی یه تی نهوعی و نه
ماهی یه تی جینسی، چونکه ئیثبات کراوه ته گهر (تعین) ی (حقیقه ت) عهینی
حه قیقه ته که بی تهوا تهو حه قیقه ته جوزئی حه قیقی ده بی، وه ته گهر (تعین) ه که ی
زیاد بی له سهر ماهی یه تی تهوا حه قیقه ته که (کلی) نه بی، جا ته گهر (تعین) ه که
لازمی تهو ماهی یه تی بی تهوا تهو ماهی یه تی (کلی منحصر فی الفرد) نه بی، خو
ته گهر (تعین) ه که لازمی ماهی یه تی نه بی تهوا ماهی یه تی که (مشترک) ده بی له نیوان
ته فرادی زوردا. ته مهیش شتیکی ئاشکرایه».

جا مهولهوی، ره حمه تی خودای لی بی، بو گوشاد کردنه وهی مهیدانی ته م
باسه ته نازولی کردوه له وهو بریاری ته وه ته دا که ته گهر واجب (کلی) یش بی هه ر
پیویسته (منحصر) ی (فی الفرد) بیت، وه کو له م هونراوانه ی خواره وه ده رته که وی
که ته فهرمو ی: -

(واجب الوجود) کونه ی مه خفی به

راسه نایزاین، زانیگ نی یه،

لاکین ده زاین یه ک حه قیقه ته^(۴)

ته م زاینیچه به حه قیقه ته

بوچ؟ حاکی له تهو هه ر مه فهورمیکه

یه قینه ته لبه ت، مه حکیچ یه کیکه

بۆچ؟ ئەو يەك مەعنا ئەرصەد كۆللى يە
 تەصەوورى مەنە شەرىكى نى يە
 ئايا ذاتى وى بۆ (ماتحت) ى خوى
 يا عەرەضى وى، تەفاوت نەكەى،
 حىكايەت ناكىرى، ظەرىفى بىشەو،
 ئوموورى كەئىر موختەلىف بە ئەو
 مەر موشتەرىك ون لە چشتىدا گشت؛
 لە گشتياندا مەوجود وى ئەو چشت
 ھەر ئەو يەك چشتە مەحكى يە (بالذات)
 حىكايەت لەوان (بالتبع) دەكات
 لەمەدا چ تۆز شوبەھە و شكىكە^(۵)
 مەحكى ئەو تەنيا مەعنا يەكىكە
 ھەرگاہ كە مەحكى يەك حەقىقە بوو
 چونكە حاكىى ئەو بەو طەرىقە بوو
 ئەگەر بۆ فەردى بوى تەكەئشور
 (خارجاً كما حيث التصور)
 پەس بە ئەمىرىكە تەمىزى ئەفراڧ
 لەو ماھى يەتە موשאعه زىاد
 تەعەبىون بە نەفس ئەو ماھى يەتە
 ناوئى؛ ماھى يەت چونكە يەك چشتە
 تەعەبىون ئەر لەو تەرەتتوب كەوئى
 چلۆن تەعەددود بۆ فەردى دەوئى
 لە تەعەبىون دا ئەوا بوو ئىثبات
 حاجەت بە ئەمىرى زىادە لە ذات

ته عه یونیچ خو راسه و جازیمه
 ده گه لی وجود موته لازیمه
 لازم بوو نه بوو واجب مه عبود
 (ذاته بالذات) مه بده بو وجود
 (هف) یانی: (هاذا): نه لازمی یه
 (خلف): خیلافی فرضی ئیمه یه^(۶)
 پایانی نه مه به باطیل زانه
 بوچی؟ ئیحتیاج (خاصه) ی ئیمکانه

زانیگ: زانیاو. زانیچه: زانیشه: نه رصده: نه گهرچی. وی: بی.
 بشنهو: بیسه. موشاع: موشته رهك. ناوی: نابی. نه: نه گهر: كه وی:
 بکه وی، لی پیدابی. زانه: بزانه.

واته: کونهی حه قیقه تی (واجب الوجود) له ئیمه پوشراره و نایزانی، به لام
 به راستی نه زانی که یهك حه قیقه ته، چونکه (حاکمی) و گه یین و پروونکه ره وهی نه و
 حه قیقه ته نهها شتیکه مونسب و گونجاو بو حه قیقه تی نه و، نه وهیش (واجب
 الوجود) ه. جا مادام (حاکمی) یهك مه فهوومه پیوسته (محکی) ییش یهك شت
 بیت. (واجب الوجود)، نه گهرچی (کلی) یه و (تصور) ی (کلی) مانع نی یه له وهی
 که نه فرادی زور تییدا هاوبه ش بن، چ ذاتی بی بویان یا عه ره ضی، نابیته
 (حاکمی) له نه فرادی زور وهك زهیدو عه مر. . . . تاد، مادام (حاکمی) یه که نه بی
 (محکی) ییش یهك مه فهووم و یهك چشت بی.

بو نمونه نه گهر بلین (واجب الوجود) حاکمی یه و مه فهوومی (الباری تعالی)
 مه حکمی یه و له ژیر مه فهوومی (الباری تعالی) دا چنده فردیکی واجب هه یه، ئیمه
 به دهلیل ئیباتی نه وه ده که یین که مه حاله مه حکمی واته (الباری تعالی) چند
 فردی هه بی، نه لیین نه گهر نه و مه حکمی یه له خاریح و واقیعدا نه فرادی زوری
 هه بی، وهك له (تصور) ی عه قل دا، نه بی نه و نه فرادانه ی (متمین) بن و له یهك

جیابکرینهوه، (تعین) و جیابوونهوهیهک که له ماهی یه تی مهحکی یه موشتهره که که زیاد بی و عیلله ته که یشی نه فسی ماهی یه ته موشتهره که که نه بی؛ چونکه نه و ماهی یه ته موشتهره که یهک چشته، نه گهر هو ی (تعین) نه و بوایه نه فرادی زوری نه ده بوو، که و ابو نه بی هو ی نه و (تعین) ه شتی بی به ده ره له ماهی یه ته موشتهره که که، خو لای حوکه مایش (تعین) ی (باری) و (وجود) ه که ی (متلازم) ن، لیره یش نه نجام وای لی هات مادام (تعین) ی نه و ماهی یه ته له شتیکی خاریجه وه بی نه بی (وجود) ه که یشی له شتیکی خاریجه وه بی، نه و ده رکه وت نه گهر ماهی یه تی واجب نه فرادی هه بی نه بی (تعین) و (وجود) ی له غهیری ذات و حه قیقه تی واجب وه وه ربگری و (واجب الوجود) مه بده نه بی بو (وجود) و (تعین) ی خو ی و له غهیره وه وه ریان بگری نه مایش پیچه وانهی نه وه یه ئیمه بریارمان دا که (واجب) خو ی (بالذات) مه بده نه بو (وجود) و (تعین) ی نه ک شتیکی ترو به لکو هه ره عینی ذات بن. ههروه ها لازم هات که (واجب الوجود) مومکینی خاص بی چونکه ده رکه وت که له (وجود) و (تعین) ییدا پیویستی به غهیری خو ی هه یه، هه رچیش له وجود و ته عه ییونیدا پیویستی به غهیری خو ی بی مومکینی خاصه.

بهل نه ر تی فکری دیسان لازم هات،
 ههروهک ئیهتیاچ، ته ره ککوب بو ذات
 (أي مما به الاشتراك كان
 ومما به الامتياز بان)

نه گهر بپرسی بوچی (واجبین)

یهک ماهی یه ت ون یا موخته لیفهین

له وجود ویدا شه ریکن هه ردوو

نه ویچ یهک مه عناش خو لیت مه علووم بوو

که مه نخووژ ناوی یه کی له نه مرهین

مه گهر له چشتی (مشارك في البين)

بوی وه مهئخهذ مهبدء بی گومان
 ئه و چشته بو ئه و یهك مهعنا وتمان
 كه ئیشتیراكت لهوی دا دا ساز
 ئهمری تر (لابد) بوو بو ئیمتیاز
 بوچ؟ شهینی واحید قه د ناوی به عهین
 له بو ئهمرهینی موتهغایرهین
 له بهر یهك حاکی مهحکی واحید بوو
 ئیمتیاز به ئهمر له ذات زائید بوو
 لازم هات ته رکیب (بلا تردد)
 وهك حاجهت (بنا علی التعدد)
 بهم خولفه له گهرد كه ثرهت لازم بوو
 وا گهردی كه ثرهت له رووی دل لاچوو
 له سهر دوشه کهی له كه ثرهت پاکي
 گوی رادیر خوش خوش له مهحکی و حاکی
 بنوو وه ته وحید ئه و بی چوونه وه
 وه گوڤر شوبههی (بن کمونه) وه
 ناگونجی دیتر ستریر، زائید
 که لام بیته سهر به حنی عه قائید
 سهردی مه سائیل بوی وه ته فصیل
 ئه غلب بی دهلیل، جار جاری دهلیل
 ته هذیبی که لام نه کهین ظهریفه
 به حنی صیفات و ذاتی شهریفه
 قهند تا موکه رپر، موشك تا وه کوتر
 مه ذاق شیرین تر، دهماغ خوشبوتر

بهل: بهلكو. ون: بن ئهويچ: ئهويش. گوي رادير: گوي رابگره. بنوو:
بخهوه. دا ساز: ساز دا. وهكوتر: بهكومهل تر.

واته: ئهگه ر باش وردببتهوه ههروا لازم دي كه ماهي يهتي واجب موره ككه ب
بي له (ما به الاشتراك وما به الامتياز) جا ئهگه ر ئه پرسی بوچی؟ ئه ليم له بهرتهوه
كه دوو واجب، چ فهردي يهك ماهي يهتي نهوعی بن وهك زهيدو عه مر بو ئينسان،
يا بهشي دوو ماهي يهتي نهوع جيا بن وهك ئينسان و شير، مادام له وجووبی
وجووددا هاوبهشن، ئهويش يهك مهعنايه كه تهعبير له ذاتی باری ئه داتهوهوه
ئهويش يهك مهعنايه، يهك مهعنا له دوو شت وهرناگيري ئيللا بههوي چشتي كه وه
كه موشته رهك بي له بهيني ئه دوانه داو بيته (محكى) ي (بالذات) بو ئه
(حاكی) يه كه وتمان. ماداميش ئيشتيراكی ئه دوو واجبته لهو (محكى) يا سازدا
پيوستيشت به (مميز) ده بي بو جيا بوننه وهی ههركاميان لهوي تر؛ چونكه تاقه
شتيكي موشته رهك نابيته حه قيقه تي دوو فهردي (مختلف الهوية) چ جايی دوو
فهردي (مختلف النوعية). ئهوا به بي ته رهدود ئه وه لازم هات كه (واجب
الوجود) تيكهل بي له موشته رهك و مومه ييز، ههروهها لازم هات واجب موحتاجی
غهير بي، ئه مانه يش به ئاشكرا بو واجب مه حالن.

جا بههوي ئه م خولف و فساده وه كه له توژی زوري ئه فرادی واجبوه لازم
هات، نوزو گهردي زوري ئه فرادی واجب له دلما نه ماو باوه ريم كرد كه به راستی
(واجب الوجود) تاقه فهرديكه.

چا پاش ئه م شادی و دلگوشاديه له سه ر دوشه كه ی پاك له قه ره بالغی زوري به
خوشي و ريك و پيك گوي له مه حكي و حاكي بگره وه به باوه ري خودا به يهك
ناسينه وه بخه وه، ئه و خودا يه كه بي چه ندو چون و مانه ندو وينه يه، ئيتر گوي مه دهره
ئه و قسه پر و پو و چانه ی له (ابن كمونه) ی جووله كه يه وه ده گيرنه وه.

گوايا (ابن كمونه) وتوويه تي: ئيحتيمالی ئه وه هه يه ئه و دوو فهردي واجب دوو

ماهی یه تی واجبی به سیط بن و وجودو ته عه ییون عه نی ذاتیان بی، دیاره که به سیط بن (ما به الاشتراك) و (ما به الامتیاز) پیوست نی یه.

به رپه رچ دانه وهی ئەم شوبه هیه له بهر پرووناکی که لامی مهوله وهی به وه ئەبی که (حاکی) وهک مهفهوومی (واجب الوجود)، ذاتی بی یا عه رضی حیکایهت له یهک مهعنا یوا دهکا که بریتی بی له حهقیقه تی (واجب تعالی) چونکه واجب الوجود وهها ته ماشا ناکرتی که مهفهوومیکی ئیعتباری بی وهک (مطلق الوجود) یا (مطلق الوجود) به لکو وهها ئیعتبار ئەکرتی که ته عبیر بی له حهقیقهت و ذاتی خودای گه وره، جا مادام ئەو دوو فهرده لهو حهقیقه ته دا هاوبهش بن پیوسته هه رکام له وان (ممین) یکی تایبه تی راسته قینه ی هه بی که له فهرده که ی تری جیابکاته وه، بهم شیوه ته رکیب له حهقیقه تی واجب دا پهیدا ئەبی، ئەوهیش مه حاله.

بیجگه له مه کابرا هه ر ته ماشای لزوومی ته رکیبی کردوه، ئیتر خو ی له وه گیل کردوه که وجووبی وجود له صیغه ی (الواجب) دا شیعاری که مالی موطله قه و، که مالی موطله ق مانیه له وه به رام بهر به و واجبیکی دووهم هه بی. هه روه ها که مالی موطله ق ئەوه یه که به هه موو حالئ واجب الوجود (محتاج الیه) بی، دیاره له حاله تیکدا دوو واجب پیکه وه بن ده بی هه ر یهک له و دوانه (محتاج الیه) بی؛ چونکه واجب الوجوده وه له هه مان کاتدا (مستغنی عنه) بی، چونکه ئیکتیفا به وی تریان ئەکرتی، وا له یه که یه که ی ئەو دوو واجبه دا کوبوونه وهی دوو دژ پرووئه دا که ئیحتیاج و ئیستیغنا یه و، کوبوونه وهی دوو دژیش مه حاله.

هه روه ها ته ماشای ئەوهی نه کردوه مادام ئەو دوو ماهی یه ته به سیطه هه ر دووکیان (واجب الوجود) ن و وجووبی وجود (أخص) و (الزم) ی ئەشیایه بو یان چو ن ئەبی ئەو دوو ذاته پیوه ندی یان به یه که وه نه بی و حهقیقه تیکی شامل بو هه ر دووکیان نه بی؟ ئیمه ته ماشا ئەکه یین مادام زه ی دو عمر له ئەوصافدا موته ناسین ئەلین هه ر دووکیان ئینسان، وه مادام ئینسان و شیر هه ر دووکیان حه سسان ئەلین

ههردووکیان حیوانن، وه مادام ئینسان و درهخت ههردووکیان نهشونوما دهکهن
ئه‌لین ههردووکیان جیسمی نهشونوماکه‌رن، وه مادام ئینسان و نه‌فس ههردووکیان
(قائیمی بالذاتن) خو‌به‌خو‌ه‌ن و به شتیکه‌وه نه‌لکا‌ون ئه‌لین ههردووکیان
جه‌وه‌ه‌رن، وه به‌م جو‌ره مادام ئه‌و دوو ذاته ههردووکیان (واجب الوجود) ن ئه‌بی
حه‌قیقه‌تی شامل بو ههردووکیان بی وه‌کو (الاله) یا وینه‌ی ئه‌و.

ئه‌گه‌ر ره‌خنه‌گر بلیت: قابیله ئیشتیراکی ئه‌و دوو ذاته به‌سیطه وه‌کو ئیشتیراکی
زه‌یدو که‌یفیاتی نه‌فسی‌یه‌ی ئه‌و بی له وجووددا و هیچ ذاتی‌یه‌ک نی‌یه بو‌ئه‌و دوانه ،
له وه‌لامدا ئه‌لیم: وجووبی وجوود عه‌ره‌ض نی‌یه و ئیشتیراکی ئه‌و دوو ذاته له
وجووب دا وه‌ک ئیشتیراک له عه‌ره‌ضدا نی‌یه، به‌لکو وه‌ک ئیشتیراکی زه‌یدو عه‌مره
له (الحيوان الناطق) دا، وه ئه‌وکه‌سه‌ی ئه‌لیت وجووبی وجوود عه‌ینی ماهی‌یه‌تی
خودای گه‌وره‌یه مه‌به‌ستی وجووبی به‌شیوه‌ی عه‌ره‌ض نی‌یه، به‌لکو مه‌به‌ستی له
وجووب ذات و حه‌قیقه‌ته.

شایانی باسه له فه‌رمووده‌که‌ی (مه‌وله‌وی) دا، که ده‌لیت «گویی‌رادیر خوش
خوش له مه‌حکی و حاکی»، له‌طافه‌ت هه‌یه، یه‌کی له مه‌عناکانی ئه‌وه‌یه که
له‌پیشه‌وه باسی کرد: حاکی مه‌فه‌وومی (واجب الوجود) و مه‌حکی ئه‌و حه‌قیقه‌ته بوو
که موشته‌ره‌که له‌به‌ینی دوو ذاته واجبه به‌سیطه‌که‌دا.

مه‌عنا‌ی دووهم: حاکی نه‌فسی (مه‌وله‌وی) خو‌یه‌تی و مه‌حکیش ئه‌و ته‌قریره
جوانه‌یه که له بابی ته‌و‌حیدو‌ره‌د دانه‌وه‌ی قسه‌که‌ی (ابن کمونه) دا بوی گه‌یراينه‌وه.

دوور نی‌یه مه‌به‌ستیش ئه‌وه‌بی: مادام به‌م باسه که من بوم کردی له ئیشکال و
شوبه‌هی ئه‌م جو‌ره‌که‌سانه‌ پرزگار بووی ئیتر بو‌خو‌ت به دل‌خو‌شی بنوه‌و گوی بگره
له حیکایه‌ت خوانی حیکایه‌تت بو بکات هه‌تا باش خه‌وت لی بکه‌وی.

لیره‌دا چه‌ند ده‌لیلیکی جوان بو‌یه‌کیه‌تی ذاتی خودای گه‌وره له زانایانی
(متکلمین) وه ده‌گه‌رنه‌وه:-

یه‌که‌م: ئه‌گه‌ر دوو خودا بین، که هه‌ردووکیان خاوه‌نی صیفاتی ته‌واو بن، کاتی که

نیازی دروستکردنی شتیکیان کرد. وه کو جوولانهوهی زهید له شوینیک لهم حالهتهدا یا نهو جوولانهوهیه به ههر دووکیان نه کری نه مهیش ده بی شتیکی تهنها له ژیر دهسته لاتی دوو تهوانای تهواودا بی، نه مهیش مهحاله چونکه هیزی خودایی بهش بهش ناکری و کهم و زیادی نی یه و بو ئیجادی ههر مومکینی له مومکینات تهعه للوقی پی یه وه کافی یه. وه نه گهر به یه کی لهو دوانه نه بی لازم دی (ته رجیحی بلا مرجح) چونکه نهوهی ده بیته هو ی قادریهت ذاتی خودایه و هو ی مه قدوری یه تیش ئیمکانی مومکینه و نیسبه تی مومکینات بو لای نهو دوو خودایه یه کسانه و بی فهرقه، کهوابی ئیش کردنی یه کیکیان به تایبه تی هه له یه.

دوو ههم: نه گهر دوو واجب بین کاتی که یه کیکیان خواستی جوولانی زهیدی هه بوو، نه ویتریان خواستی له سه ر جوولانی نه بوو لهم حاله دا یا خودای دوو هم نه توانی دهست بینته رپی یه کهم و مهنعی بکات یا نا، نه گهر نه توانی واته: بی دهسته لات و داماره، بی دهسته لاتی یش بو خودا مهحاله، نه گهر نه توانی مهنعی بکات یا ئاره زوو خواستی ههر دووکیان دیته جی له مه وه لازم دی (اجتماع الضدین) واته کو بوونه وهی دوو دژ، یا هیچ خواستی نابه ته جی، نه مهش واته بی دهسته لاتی هه درووکیان، یا یه کیکیان نه بی، که مانای وایه نه ویترب بی دهسته لات، ههروه ها ده بیته (ترجیحی بلا مرجح) نه م ده لیله پی ده لین (دلیل التمانع).

ئایه تی پیروزی ﴿لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا﴾ هیما یه بو نه م ده لیله. نه گهر چی لای هه ندی کهس ده لیلیکی ئیقناعی یه و بورهان نی یه گوا یا له سه ر یاسای عادهت دامه رزاهه، نه گهر نا لهوانه یه نهو دوو خودایه بکهونه یه ک و ههر ئیشی که بیکهن به خواستی ههر دووکیان بی.

به لام به گهر به راستی ته ماشای نه م ئایه ته بکریت بورهان و ده لیلیکی

قه طعی یه، چونکه نه گهر دوو خودا بین له هدی ذاتی خویندا ته مانوع له ناویاندا مومکینه، هه رچه ند (بالفعل) نهو ته مانوعه نه بی، ئیتر له ئیمکانی ته مانوعیانه وه ئیمکانی عیجزی هه ردووکیان دیته جی و لازم دیت که هیچیان خودا نه بن، چونکه بی دهسته لاتی بو خودا مه حاله، جا که هیچیان خودا نه بوون دیاره نه م جیهانه به بی کردگارو فاعیل نابی و، ده بوا هه رگیز نه م جیهانه نه بوایه، خو ئاشکرایشه که جیهان هه یه و له بهرچاودایه، که و ابو خودا هه یه و تاقه خوداییکیشه .

سیهه م: نه گهر دوو (واجب الوجود) بین، نه گهر هه ردوو ریك بکه ون و پیکه وه کاربکه ن نه وه مه عنای نه وه یه دوو فاعیل له سه ر یه ک کار کوئه بنه وه، نه گهر ناجوریش بن و هه ر یه ک به لایه کدا رای بکیشی ته مانوع روو ده دا، دیاره نه م دوانه هه ردووکیان ته وارودو ته مانوع مه حالن .

چواره م: هه رکاتی تاقه (واجب الوجود) ی هه بی نه وه بو هه موو ئیبداع و ئیجادی ئیکتیفای پی نه کری، ئیتر واجبی دووهم زیاده و بی سوود ده رده چی، شتی زیاده و ئیحتیاجی پی نه بوویش بو خودایه تی ناشی .

پینجه م: مادام ناردنی پیغه مبه ران له سه ر یه کیه تی خودا رانه وه ستاوه دروسته به و ده لیله (سمعی) یانه ی له پیغه مبه ری خو مان و پیغه مبه رانی تر بیسراون یه گانه گی خودا بسه لمینریت و (دور) روونادات؛ بویه ده توانین بلین به پی ره هنومایی قورئان و پیغه مبه ران، که راستگویی یان به موعجیزه ثابت بووه، خودا یه که؛ چونکه نه مانه هه مو له سه ر یه گانه گی خودای گه وره پیکه اتوون .

شه شه م: که یه گانه گی نه بی ژماره دیته پیشه وه، که ته رجیح بو عه ده دی نی یه پیویسته هه موو عه ده دی به تال بیت و بریاری تاکی و ته نیایی خودای گه وره بدری .

له پاشاندا (مهوله وی) ده فهرموئی: «ناگونجی دیتر ته قریر زائید» واته: له مه

زیاتر ته قریری ده لیلی ته و حید لیره دا ناگونجی، چونکه ئەم هونراوه کورته کتیبیکه جیگه ی دریژه دان به باس نی یه، با ئیتر باسی بیروباوه رو ئه رکانی ئیمان بکه یین و مه سه له کان بهونینه وه به ره سای، له گه لێ شویندا بی ده لیل و جار جاریش له گه ل ده لیل دا، له م باسانه دا زور ته هذیبی که لام نه که یین چاکه، چونکه شوینی باسی صیفاتی خودای گه وره یه و پیویسته به رووناک کردنه وه، بی گومان ئەم باسه وهك قه ند وایه تا ساف تر بی شیرینی زورتر ئه بی و، وهك میسک وایه تا به کومه ل تر بی بوئی خوشتر ئه بی.

-
- (۱) ئەم سه رباسه له ده ستنووسه که ی به رده ستماندا نی یه، خوالی خوشبوو محیی الدین سه بری نعیمی له چاپه که ی خویا نووسیویه، دوور نی یه له نوسخه ده ستنووسه که ی به رده ستی ئه ودا بوویت. شایانی باسه ئه و سه رباسه که ی خستوه ته دوای «گه رده لوولی تۆز» به لام ئیمه پیش خستیمان به راست زانی.
- (۲) له ده ستنووسه که دا (گه رده لوول) نووسراوه، ئه گه رچی چاپه که (گه رده لوولی) نووسیوه.
- (۳) له ده ستنووسه که دا له پال وشه ی (به خودا) دا نووسراوه (فیه لطافه) واته: به خودا قه سه م، یان هه ردووکیان نابنه خودا... تاد.
- (۴) له چاپه که دا «دیزانین» = (ده یزانین) ه، ده ستنووسه که ته واوتره.
- (۵) چاپ و ده ستنووسه که ییش «چه» یان نووسیوه. که به رینووسی ئه مرۆی کوردی ده بیته (چ).
- (۶) (هف) شیوه نووسیکی کونه و کورت کراوه ی (هزا خلف) ه، له باتی (هزا) پیتی (ه) و له باتی (خلف) پیتی (ف) دانراوه. (هزا خلف) واته: ئەمه پیچه وانه ی ئه وه یه که بریارمان دابوو. (مه وله وی) ی زانا، هه ر له شیعه که دا، بی گوئی دانه ته سکی رێ وشوینی شیعر، واتای (هف) ی بو روون کردووینه ته وه، ده لییت ئه مرۆی له به رچاو بووه بویه مه عنای لی داوه ته وه ئه گینا ئه وسا ئەم مه عنالی دانه وه ی نه ویستوه.

مبحث الايمان بالله تعالى^(۱)

دهمی دووباره له ئيمان بدهین
موتهعه لله قی ئيمان بهیان کهین
ئه رچی پی ئیجمال ئه ر بیرینه بهین
موسته فاد دهوی له شه هاده تهین
لاکین موافیق حه دیشی ره سوول
مونحه صیر بووگه له سه ر شهش ئوصوول

واته: ئه گه رچی له پیشه وه ته عریفی ئیمانمان کرد با دووباره ده میکی لی
بدهین و پروکنه کانی بهیان بکهین، واته ئه و شتانه ی ئیمان پیانه وه به سراوه به یانیان
بکهین. . . جا ئه گه رچی ئه گه ر پی ئیجمال بهینینه مهیدان و بمانه وی له کورتی
ببیرینه وه ئه وه ی ئیمان پیوهندی پی یه وه هه یه هه موی له دوو که لیمه ی شه هاده ته وه
ده رده که وی؛ چونکه که لیمه ی یه که م ئیمان به خودای تیدایه و که لیمه ی دووهم
ئیمان به پیغه مبه ری تیدایه و ئیمان به پیغه مبه ریش ده کیشیته وه بو ئیمان و باوهر به
هه رچی ئه و فه رموویه تی، به لام به پیی فه رمووده ی پیغه مبه ر (د.خ) ئیمان
کوکراوه ته وه له شهش ئه صلدا وه کو فه رموویه تی:

«الایمان أن تؤمن بالله وملائکته وکتابه ورسله وبالیوم الآخر وبالقدر خیره

وشره».

[الاصل الاول من الاصول الستة]^(۲)

ئه صلی ئه ووه لمان بزبان به یه قین
باوهره به حق (رب العالمین)
چلون باوهر پی؟ ئینکار مه لوول کا
وه رووی کوفره دا چاک گه رده لوول کا

نه سیمی ئونسی لیت دا له سهردا
 خاشاکی نه فسی لاوا له بهردا
 شه فهوی له دهم دلت بسینی
 یادی لیوارو که نار نه مینی^(۳)
 له گهردی نوخته ی سیاو و سفید
 پاکت کا ههروهک که لیمه ی ته وحید
 ئه ر هاتی یه وه باز وه به قاوه
 وه بوی موحه ممه د ره سولوللاوه
 ئه ر صه د که نارو دهوی شه فهوی
 قابیلی نوخته ی ته عه للوک نهوی
 دانیشه له سهر سه ججاده ی ئیرشاد
 بو ته زکی یه ی نه فس ته کمیلی عیباد
 (لي مع الله . .) وهک مه له کووتی
 جی بیل، بیر ئه سهر وه صفی ناسووتی

شه فهوی: ئه و حه رفانه ی به لیو ئه وترین وهک فی، میم، بی. ئه ر صه د:
 ئه گهرچی. گهرد: تۆز. سیاو: رهش. سفید: سپی. لیوار، که نار: قه راخ
 (حافه). باز: دووباره. جی بیل: جی بهیله. بیر ئه سهر: وه ره بو سهر.

واته: ئه صلی یه که ممان باوه ره به پهروه ردگاری جیهان، باوه ریکی ئه وهنده
 به هیزو به ته وژم بی، ئینکارو بی باوه ری ئالۆز بکات و هه لی بری و بیر فینی و به رووی
 کوفرو بی ئیمانیدا گه رده لوول بکات و سه ری لی تیک بدات و له ناوی به ریت. چا
 له پاش له ناو بردنی ئینکارو کوفر له خه لات و به راتی ئه م سه رکه و تنه دا سه رووی
 نه سیمی پیوه ندی له گه ل خودای گه وره دا له ئاسمانی قودسه وه به سه رتا بیاری و بدا
 له کشت و کالی هه ستیت و، هه رچی خه وش و خالی کارو کرداری نه فسی ئه مماره

ههيه له بهردهمتا لایببا، ههروهها ئهونهسیمه قودسییه ئهوه حرفه (شفوی) یانهی که بونی پیوهندیان به غیری خواوه لی دی، له دهم و زمانی دلت وهربگری و ماوهی ئهوهت نهدا که حرفی شهفهوی به زمانی دلتا بیت، بتخاته ناو دهریای (توحید) هوه به جوړی که یادی لیوارو قهراغی دهریای (توحید) که سههرتای جیهانی ئیمکان و مهیدانی مهخلووقاتی خودایه لهلات نه مینی و بهیه کجاری له دهریای تهو حیدو گهورهیی ذاتی خودادا ون بیت و (فنا) ت بهسهرای بیت، له گهردو تۆزی نوختهی رهش و سپی که نیشانهی گورانه و دروشمی پیوهندییه بهم و بهوهوه پاکت بکاتهوه، وهك چون که لیمهی تهو حید (لا اله الا الله) پاکه له گهردی نوخته.

ئهم فهرموودهی (مهولهوی) یه ئیشارهیه بهوهی که زانایان فهرموویانه: ئیمانی دامه زراوی تهواو ئهوهیه ئینسان بخاته نیو دهریای خوا بهیهك زاینهوه به شیوهیهك که پیوهندی به غیری خوداوه نه مینی، یادی لیوارو قهراغی ئهوه دهریا نهکات، که لهوانهیه له (ماسوی الله) ی نزیك بکاتهوه، ئیمانیکي وهها که دلی ئینسان له گهردو لهککهی نوختهی رهش و سپی گومان و دوودلی پاک بکاتهوه، وهك چون که لیمهی تهو حید (لا اله الا الله) حرفی نوخته دارو حرفی (شهفهوی) به دوو لیو موحتاجی تیا نییه، ئهمهیش هیمایه بوئهوهی که له خودا بهیهك ناسین دا ئینسانی خودابهیهك ناس نابی پیوهندی به غیری خوداوه بمینی، پیویسته ئینسانی خودابهیهك ناس دوور بی تهناهت له بهکارهینانی حرفی موحتاجی دوو لیو بیت، ههتا (توحید) هکهی به گفت و به واتا (توحید) بیت.

بهلام رستهی (محمد رسول الله) حرفی شهفهوی تیدایه، ئهگهرچی حرفی نوخته داری تیدا نییه، ئهمهیش هیمایه بوئهوهی که ئیمان و باوهر به رههبری گهوره (د.خ) پیوهندی غیری خودای تیدایهوه، به بی پیوهندی و دل بههزرهتهوه بهستن ریک ناکهوی، ههروهکو حرفه شهفهوییهکانی که دوو میمهکانن به بی دوو لیو ناوترین، له گهل ئهمهیشدا پیویسته ئهوه ئیمان به پیغه مبه رهیش له نوختهی

گومان و دوودلی دوور بی، چونکه هه رکاری که به دل بکری ئەبی به دوودلی و پارایی نه بی و پویسته له گه له عزم و دلنیایدا بیت.

ههروهها (مهولهوی) دهفهرموئی: «ئه ره هاتی یه وه باز وه به قاوه . . .» تاد . . .
واته: ئە گهر له باش وون بوون له ده ریای خودا به یهك ناسیندا به مه عنای راستی که حالی (فنا فی الله) یه، هوشته به به راهاته وه وه که وتیتته وه حالی تیکه لی له گه له جیه اندا، که حالی (بقاء بالله) یه وه، ویستت به هوی عه طری پیوهندی به (رسول الله) و مهیلی شوین که وتنی سوننهت و رهفتاریه وه بیته وه بو ناو جیهانی (ممکنات)، ئە گهرچی پیوهندی به ویشه وه که ناری ده ریاری خودا به یهك ناسینه و له کاتی (توحید) دا هه رگیز ره وانی یه ته ماشای غهیری خودا بکری چ رههنوما بی یا رپره وه، له م باره دا ئاگات له خو ت بی به هوی ئە و دوو حه رفه شه فه وی یه وه که دوو میمه که ی (محمد) ه (د.خ) نوخته ی پیوهندی به غهیری حه ق و حه قیقته ته وه قبول نه که یته، ته ماشای حه زره تی پیغه مبه ر بکه که وه سیله ی وصوله و رابیطه ی نیسه ته ی به نده گانه به خودا وه؛ چونکه خودا به یهك ناسینی ساف و ئیسلامه تی ساغ ئە وه یه که ئینسانی موسولمان پیوهندی به پیغه مبه ره وه له گه له باوه ردا بی به وه ی که ره هبه ره بو لای خودا، بو ئە وه ده سته و دامانی بی که خودای بی بناسی نهك به شیوه ی (غلو) و له حه ق لادان بی.

جا که به م شیوه شیرینه هاتیتته وه بو جیهانی مومکینات و پیوهندی خو ت له گه له حه زره تی پیغه مبه ری ره هبه ردا به ست بو خو ت له سه ر به رمالی ئیرشاد دانیشه و خه لك شاره زا بکه بو رپیگه ی راستی خودا ناسی و، بو پاک کردنه وه ی نه فسی نابار له بیرو باوه ری ناهه موارو، بو ته می کردن و پیگه یانندی ئە وانه ی ئە یانه وی تی بگهن و پی بگهن، ئیتر پایه و مه قامی «لی مع الله وقت لا یسغنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل» که پایه ی نو قوم بوونه له نوورو ته جه للی یاتی خودا داو پایه ی بی پیوهندی له گه له عالهمدا جی به یله و وه ره وه سه ر خووره وشتی پیاهه به رزه کان که خزمهت کردنی خه لقی خودایه.

(مهولهوی) لهم شیعرانه دا گهلی شتی به سوودی نیشان دا: -

یه کهم: ئیمان و باوهر به خودا پیویسته وایی که ئینسان غهیری خودای له بیربچیته وهو، مه عنای (لا اله الا الله) وا به ئیستیغراقه وه وهر بگری که کهس نی یه (واجب الوجود) بی و بو خودایه تی بشی و، کهس نی یه په ستر او بی و عیاده تی بو بگری و، کهس نی یه دروست کردن و داهینانی به دهسته وه بی غهیری ذاتی خودا.

پیویسته ئەم بیروباوهره ساف بی له نوخته ی رهش و سپی گومان و دوودلی و پاک بی له پال دانه وه و پشت بهستن به غهیری خودا، وهك چون رسته ی (لا اله الا الله) له نوخته پاکه و حهرفی شه فهوی تیدا نی یه که به لیو گو بگریت به و جو ره ی ش نابی خودا به یهك ناسین ته نها شه فهوی بی، واته نابی ههر به زمان بی، به لکو ئه بی به دل بی، چونکه ئه وانهی که خودا به یك ناسینیان ته نها به لیو «کأنهم علی شفا جرف هار».

دووهم: پیوهندی له گه ل چه زره تی پیغه مبه ری ره به ردا پیویسته و، به بی دوا که وتن و په یره و کردنی ری بازی ئه و هیچ کهس به پایه و مایه ناگات، چونکه پیغه مبه ر هوی گه یشتن به خودایه، به لام پیویسته ئەم پیوهندی یه له سه ر ئه و بناخه بی که پیغه مبه ر فوروستاده ی خودایه و بو ته می و په روه رده کردن و شاره زا کردنی خه لک نیراوه، پیویسته به هیچ جو ری ئی فراط و ته فریطی تیدا نه بی، واته نه له پایه ی شایسته ی پیغه مبه رایه تی کم بگریته وه و نه به رز بگریته وه بو پایه ی ئولوهی یهت. به کور تی پیوهندی له گه ل چه زره تی پیغه مبه ردا (د.خ) له بهر رووناکی ئیرشاد و ئاموزگاری خودی پیغه مبه ردا بی.

سیههم: حاله تی نوقوم بوون له باوهر و خودا ناسیدا به زاراهوی ئه هلی ته صه ووف بی ئه لین (فناء فی الله). گه رانه وه بو حاله تی ئیعتیدال و پیوهندی له گه ل خه لکیش پی ئه لین (بقاء بالله). ئەم حالانه پیویسته له گه ل نیسه تی

حه زره تدا بی (د.خ). ئەو حاله تی خه لوه ت و پوهندی تایبه تی به خوداوه بووه، وهك حاله تی تیکه لی و پوهندی له گه ل خه لکدا بووه «لي مع الله وقت لا یسعی فیہ ملک مقرب و لا نبی مرسل». پیویسته دوستانی خودا و زانایانی ره بانیش ئەو ریکایه بگرن؛ خودا فهرموویه تی ﴿لقد کان لکم فی رسول الله أسوة حسنة لمن کان یرجو الله والیوم الآخر و ذکر الله کثیراً﴾^(۴)

بی ئەمری مه ناس، حوضوور که مه ناص
 خاص بگره ئە دل ته فسیری ئیخلاص
 ئیجمالی دهوی بو قه لبی سه لیم
 له «بسم الله الرحمن الرحیم»
 لاکین (قُل) بلی بی وه ته فصیل دا
 خاک بکه وه سه ر جه بری ذه لیل دا
 که هه لیدا (قُل) قول وه که ناردا
 که فی جه بری ریت به م دیو لیواردا
 به مرت که زانی هه ر له موختاره
 دیتر حالی جه بر بی حال دیاره

مه ناس: مه ناسه. که مه ناص: بکه به مه ناص، په نا. دهوی: ده بی. بگره
 ئە دل: بگره دل. قول: قولی ئاو له کاتی کولاندا. ریت: رزا. دیتر: ئیتر.
 ئەم هونراوانه تا ئاخری ئەم ئەصلی یه که مه هه موو به یانی باوه رکردنه به
 خودای گه وره و ئەوه نیشان ده دن که پیویسته ئینسانی موسولمان سووره تی
 ئیخلاص بکاته سه رمه شق بو ئیمانی خو ی، جا که واته ئەی خواهن ئیمان!
 هه رگیز بی ئەمری و نافه رمانی خودا مه ناسه و حوضوور و ئاگاداری و نزیککی له خودا
 بکه به په نا بو خو ت و، ته فسیری سووره تی ئیخلاص به باشی بگره دل. جا
 ده فه رموی به شیوه یه کی کورت ته فسیری سووره تی ئیخلاص له (بسم الله الرحمن

الرحيم) ده رٺه كه وٲت ؛ چونكه پٲشخستني «بسم الله . . . .» بو ٲٲهٲمامه و بو
 حه صري ٲٲعتيماده له سهر خوداي گه و ره، ٲه مه ٲش به ته واوي ماناي دوور كه و تنه وه به
 له هاو به ش بو خودا دانان، ناوي (الله) كه ناوه بو ذاتي (واجب الوجود) ي خاوه ني
 كه مالات و مانيع له كه م و كوري و خهوش ده بٲته هو ي باوهر به ذاتي خوداو به
 هه موو صيفاتي نه فسي و سه لبي و ٲبو و تي، به دوو صيفه تي (الرحمن الرحيم)
 ٲٲمان به هه موو صيفه ته فيعلي به كان ده گه به ني وه كو (وهاب) و (كريم) و (معطي) و
 (مانع) و (قابض) و (باسط) هو ي ٲه وه ي كه له ٲايه تي (بسم الله الرحمن الرحيم) دا
 ته نها صيفه تي فيعلي به ي ره حمه تي به يان كردوه ٲه وه به ده به وي پٲشانمان بدات كه
 صيفه ته فيعلي به كاني ٲٲحساني له صيفه ته فيعلي به كاني غه زه بي زور تره، ههر
 له به رٺه مه ٲشه له سه ره تاي هه موو سووره ته كاني قورٲاني پيرو زدا (بسم الله الرحمن
 الرحيم) نازل بوه .

جا هه رچه نده ته فسيري سووره تي ٲٲخلاص له (بسم الله الرحمن الرحيم) دا
 به كورتي ده ست ده كه وٲت، به لام تو ته نها به وه قه ناعه ت مه كه و، ته واوي
 سووره ته كه بٲنه پٲش چاوي خوت و به دل و زمان له فظي (قل) بلي و خه ريكي
 ته فصيل و ليكولينه وه ي مه عناو پٲداويستي به كاني ٲه و ٲه مره ببه و خاك به سهر
 ٲٲنساني جه بري باوهر ي دامو دا بكه كه له له ژير چه پوكي ٲه هر يمه ن دا به و ده به وي
 به ٲاره زوو خو ي له مه يداني ته كليف ده ركات ؛ گوايا له ٲش وكارا بي ده سته لات و
 بي خواست و ناتوو انايه، هه روه ها بلي به و جه بري باوهره : مادام مه عناي ٲه مر به
 له فظي (قل) كه و ته ناو دلي هوشياره وه و به ٲاگري عه قل كولا و قولي دا، كه ف و
 خهوش و خالي جه بري به م ديو ليواري دل دا ده رٲٲت، ٲه و خهوش و خاله له ناو
 دلي به خٲياردا ناميني، چونكه ٲه مر روو ده كاته قسه له گه ل كراوي خاوه ن عه قلبي
 خاوه ن ٲٲخٲيار، واته ٲٲنساني ژيري خاوه ن ٲٲعتيبار، ٲٲتر باوهره و عه قيده ي جه بري
 ناميني و بي حال و زه بوون ده رٺه كه وي بو هه موو هوشيار ي .

جا مهولهوی دیته سهر مه عنای (هو الله أحد) و نه فهرموی:

تو، نه رچی (هو) مه شهووره و راسه

یانئ: بزانه شان و حال واسه،

بلی نه وه ته. (الله) نه و ذات

ئولووهی یه تی بو هه یه ئیثبات

ئولووهی یه تیچ لای (بعض الفحول)

(وجوب الوجود) بو نه وه مه دلوول

خالقی یه تیچ وهك مه عبوودی یه ت

خاصه ی لازیمه ن بو ئولووهی یه ت

نه و نه وی یه ته که وا راجیعه

(هو) نه بال نه و بو دل ساطیعه

به لام چی بکه یین له و بی چاوی یه

ناوینی ته عطیل ده ویژئی نی یه

واته: نه گهرچی وا مه شهووره که له فظی (هو) له م ئایه ته دا ضه میری شه ئنه و

به جومله ی (الله أحد) ته فسیر ده کریته وه که له پاشیه وه یه و، مه عنای ئایه ته که نه وه یه:

تو نه ی موحه ممه د بلی شه ئن و حال نه وه یه که (الله) تاق و ته نیایه له ذاتدا و له

صیفاتدا و له کرداردا. به لام تو ضه میری (هو) به ضه میری شه ئن مه زانه و وای

حیساب که ضه میریکه ده گهریته وه بو مه رجه عیکر زور دیاری و ئاشکرا که

پیوستی به هیچ جیا کردنه وه و دیاری کردنی نی یه که حه قیهدتی (واجب الوجود) ه

ههروه کو دوستانی خودا له نه هلی ته صه ووف، فهرمو یانه: له کائیناتدا (موجود) ی

که بوونی له خو یه وه بی هه ر ذاتی خودایه و هیچ (موجود) یکی تر بیجگه نه و وه ها

نی یه، که وایی مومکینات به به راورد له گه ل ذاتی واجب دا دیار نین و نه بوون،

نه نجا له فظی (هو) ئیشاره یه و ده گهریته وه بو نه و تاقه ذاته که هه ر خو ی (موجود) ه،

که واته تو بلی: نه وه ته (الله) واته: ئیشاره بوکرا و ته نها یهك تاکه که (الله) یه و

(أحد) ه و تاق و ته نیایه.

پایه‌برز (مهوله‌وی) ئەم مه‌عنایه‌ی له فەرمووده‌ی زانایانی ئەهلی (تصوف) هوه
وه‌رگرتوه‌و، ئیمام فەخری رازیش له ته‌فسیره‌که‌یا باسی ئەم مه‌عنایه‌ی کردوه .

هه‌روه‌ها هه‌لده‌گرتی که ضه‌میری (هو) بگه‌رێته‌وه بو‌ ئەو مه‌رجه‌عه‌ی که له
قه‌سی قوره‌یشه‌کاندا له‌کاتی پرسیاردا رابوو‌رد، وه‌کو مه‌شه‌هوره‌ کافره‌کان هاتن و
وتیان: «یا محمد صِفْ لَنَا رَبَّكَ» واته‌: ئە‌ی محمد وه‌سفی خوای خوتمان بو‌
بکه‌ . پێغه‌مبه‌ریش بو‌ وه‌لامی ئەم پرسیاره‌ سووره‌تی «ئیحلاص» ی بو‌ ره‌وانه‌کرا،
له‌م حاله‌ته‌دا «هُوَ» ده‌گه‌رێته‌وه بو‌ «رَبِّ» واته‌: بلی ئەو ره‌ببه‌ (الله) یه‌و، ئەو ره‌ببه
ته‌نیا، به‌م شیوه‌ رسته‌ی «هو الله» موبته‌داو خه‌به‌ره‌و «احد» خه‌به‌ری دروه‌می
«هو» یه‌ .

با بگه‌رێنه‌وه بو‌سه‌ر مه‌به‌ست:

پایه‌برز (مهوله‌وی) ده‌فهرمووی: ئەوه‌ته (الله) ئەو ذاته‌ خودایه‌تی بو‌ ئیثبات
کراوه‌، خودایه‌تیش وجووبی وجود ده‌گه‌یه‌نیت، ئافه‌ریدگاری و په‌رستراوی له
له‌وازیمی مه‌عنا‌ی خودایه‌تین .

به‌لام به‌ بیری من له‌فظی جه‌لاله (الله) عه‌له‌مه بو‌ ذاتی (واجب الوجود) ی
جامیع بو‌ که‌مال و مانیع له‌ نوقصان، وجووبی وجودیش لای حوکه‌ما به‌ مه‌عنا‌ی
مه‌بدئه‌ به‌ عه‌ینی ذاتی داده‌نین، ئولووه‌ی یه‌ت و خالیقی یه‌ت و مه‌عبوودی یه‌ت
هه‌موو له‌ له‌وازیمی ئەو ذاته‌ن که (الله) عه‌له‌میته‌تی، خو‌ ئە‌گه‌ر وجووبی وجود
به‌زیاد دابنن له‌سه‌ر ذاتی باری له‌م سووره‌ته‌دا وجووبی وجودیش وه‌کو
ئولووه‌ی یه‌ت و خالیقی یه‌ت و مه‌عبوودی یه‌ت هه‌موو لازمی ذاتن . ئیمامی فەخری
رازی له‌ ته‌فسیره‌که‌یدا ئیشاره‌ ده‌کات بو‌ ئەم باسه‌و ده‌فهرمویت له‌فظی (الله)
ده‌لاله‌ت له‌و صیفه‌تانه‌ ده‌کات که پێوه‌ندی‌یان به‌غیره‌وه هه‌یه وه‌کو (عالم، مرید،
خلاق)، له‌فظی (احد) یش ده‌لاله‌ت له‌ هه‌موو صیفه‌ته‌ سه‌لبی یه‌کان ده‌کات،
چونکه‌ جیاوازی له‌ غه‌یری خودای لی‌ درده‌که‌وی .

زاناکانی زانستی ئوصوولی دین فەرمووویانە: تەوحیدی کامیل تەوحیدە لە
 وجووبی وجوودداو لە مەعبوودی بەتداو لە خالیقی بەتدا، واتە: بێجگە ذاتی (الله)
 کەس خودایەتی نی یە، کەس (واجب الوجود) نی یە، کەس شایانی ئەو نی یە
 بپەستری، کەس ئافەریدگار نی یە.

مەولەوی کە دەلیت: «ئەو ئەوی یە تە . . .» بەیانی ئەو دەکا ئەو شتەو ئەو ذاتە
 بە ووشە (ئەو) ئیشارە ی بۆ دەگری و دەبیته (مشار الیه) بۆ ووشە (هو) یا دەبیته
 مەرجه ع بۆ ووشە (هو) بۆ دلی هوشیار درەخشان و پرووناکە، بەلام من چیکەم
 ئەو بی چاوی یە کە تووشی ئەهلی تەعطیل بوەو ئەو ذاتە دیاری و ئاشکرایە نابین و
 ئەلین نی یە! شایانی باسە ئەهلی تەعطیل ئەو کافرانەن کە دەلین جیهان
 ئافەریدگار و پەروەردگاری نی یەو پیوستی پی نی یە (پەنابەخوا).

ئەحەد کە ناکا و مەوجیکی داو
 پووشی شیرک و نەقص دەداتە لاو
 بۆچ؟ مەعنای: یانی تەنیاس لە ذاتدا،
 لە گشت ئەفعالدا، لە گشت صیفاتدا،
 لە هەموو ئەنواع تەرکیبە بەری،
 لە گشت کەشەت و تەعەددود عەری
 پاکەو مۆنەرزەه لە هەموو چشتی،
 کەوا بوی کەریه ئیمکانی لی تی،
 وەکو تەحەییوز، وەکو جیسیمیە
 وەك موشارەکە (حيث الماهية)

ناکاو: لەپر، کتوپر. تەنیاس: تەنیایە. عەری: روت. لی تی: لی دی.
 جیاوازی (أحد) و (واحد) بە چەند شتیکیە. یەکەم: (واحد) داخل ئەبی لە
 مەعنای (أحد) دا، بەلام (أحد) داخل نابی لە مەعنای (واحد) دا؛ چونکە
 مەعنای (واحد) یەکیکە، بەلام مەعنای (أحد) هەلدەگری یەک بی یا زیاتر لە نیرو

له مى له عاقل و غيره عاقل ، بۆنموونه : ئەگەر بلييت (لا يقاومُ فلاناً واحداً) هەلەگىرى دووكەس يا زياتر موقاوومەى بکەن ، بەلام ئەگەر بلييت (لا يقاومه احد) واتە کەس بەرامبەرى ئەوى بى ناکرى نه يەك نه دوو نه زياتر ، بۆيه ئەلین ئىستىغراقى (أحد) له جوملەى نهفى داردا له ئىستىغراقى (واحد) فراوان ترو . شاميل تره . دوووم : (واحد) له نهفى و ئىثبات دا وهك يەك بەکار دەهينريت ، بەلام وشەى (أحد) بەزورى له نهفيا ئىستيعمال ئەکرى ، وايش ئەبى له ئىثباتا بەکاردى و ئىستيعمالى له ئىثباتا سى جوړه ، يەکەم له پال عەشەراتدا وهکو (احد عشر) و (احد وعشرون) . دوووم له کاتى ئىضافەدا که دەبیتە موصاف و له شوینى ئەووولدا بەکارديت وهکو ﴿أما احدكما فسقي ربّه خمرأ﴾^(۵) واتە : (أما اولكما ، أي السائل الاول) يا دەبیتە (مضاف اليه) وهکو (يوم الاحد) به ئىضافەى بەيانى يه ، واتە : رۆژى يەك شەممە

سپهەم له وه صفى يەتدا يا له خەبەرى يەتدا تەنها بۆ خودا ، بونموونه : ناتوانى بلييت (الدرهم الأحد) يا (الدرهم أحد) بەلام دەلييت (الله الأحد) يا (الله أحد) .

شايانى باسه زوربهى زانايانى زمانى عەرەبى ئەلین : (أحد) که له نهفيدا بەکاربيت هەمزەکەى له ئەصلى کەليمەکەيهو بەدەلى هيچ حەرفيک نى يه ، بەلام ئەگەر له ئىثباتدا بەکاربيت هەمزەکەى بەدەلى (واو)هو ئەصلهکە (وحد)ه ، بۆبهلگه لهسەر ئەمه دەلین (أحد) له شوینى نهفى عامدا بەمهعنا ئينسانه به ئىتيفاق ، بەلام له ئىثباتدا بەمهعنا فەردیکه له عەدەد له هەر جنسى بى . جا مادام لهمهعنا موخاليفى يەك بن مناسب وایه که له ئىشتىقاقيشدا موخاليفى يەك بن .

سپهەم (واحد) بەکاردي بۆ بهيانى يەکیهتى له ژمارەدا ، بەلام (أحد) بەکاردي بۆ يەکیهتى له ذات و له صيفات و له ئەفعالدا ، وهکو له کاتيکا صيفهت بى بو واجب الوجود يا خەبەرى بيت ، وهك بلييت : (الله الاحد) يا (الله احد) واتە : تاکه له ذاتدا ، هاوداتى نى يه ، تاکه له صيفهتدا ، هاوصيفهتى نى يه ، تاکه له

کرداردا، کاری ئەو بەئیجادەو، غەیری ئەو کاری بەئیجاد نی یە بەلکو هەر بە کەسبە یا بە بی ئیختیارە.

ئەنجا بۆ روون کردنەوێ ئەو کە لە فظی (احد) یە کیه تی موطلق دەگە یە نیت مەولەوی ئە فەرموی «ئەحەد کە ناکاو مەوجیکی داوہ . . . تاد» واتە: لە فظی (احد) کە شەپۆلی دا بە مەعنای خۆی پووشی شیرکی خستە لاوہ و نە فیی هاو بە شیی لە خودا کردو خەوش و خالی کەم و کووری دایە لاوہ، بۆچی؟ چونکە مەعنای (الله أحد) ئەو یە کە خودا تەنیا یە لە ذاتدا، واتە: خودایەکی تری لە گەلدا نی یە، تەنیا لە کردارەکاندا، واتە: کەس ناتوانی وەک ئەو کردەو بەکات، ئەو بە ئیبداع و ئیجاد لە نەبوونەو دەیانەینیتە حالی بوون، بەلام کردەو کانی غەیری خودا یا عاریضیکە بە سەر شتە کە دا هاتوہ: وەک داری بجوولیتەوہ، بەردی تل بیتەوہ و بەرە و خوار بروات، ئەگەر پێو نەدیشی بە فاعیلەوہ هەبیت هەر تەنیا بە کەسب و موباشەرە یە نەک دروستکردن و ئیبداع، هەر وەها خودا تەنیا یە لە صیفاتدا، واتە صیفە تەکانی خودا وەک زیندوی، زانین، خواست، توانا و صیفە تەکانی تری ئەزەلی و ئەبەدی و تەواو و شامیلن، صیفە تەکانی غەیری خودا تازە پەیدا بوو بی دەوام و کەموکوورن.

خودا لە هەموو جوړە تیکەلی یەک دوورە نە تیکەلی ذیہنی نە تیکەلی خاریجی لە ئەجزاء، چونکە ئەگەر لە ذیہندا تیکەل بی دەبیتە هوێ تەرکیبی خاریجی، تەرکیبی خاریجیش لە ئەجزاء بەتالە وەک لە پێشەوہ لە باسی تەوحیددا روونمان کردەوہ. دیارە کە لە تەرکیبی ذیہنی و خاریجی دوور بوو لە زووری ئەفرادیش دوور دەبیت. پوختە ی قسە: خودای گەورە دوورە لە هەر شتیک کە بونی بەدی ئیمکانی خاصی لی بی، واتە: وەک (واجب) بەرامبەری (ممکن) و (ممتنع) پێویستە صیفە تەکانیشی لە صیفاتێ مومکینی خاص نە چن چونکە دژایەتی لە ذات دا دەبیتە هوێ دژایەتی لە صیفاتیشدا، بۆنموونە: مومکینی خاص (تحنیزی) هە یە، واتە پێویستی بە شوین هە یە، مومکینی خاص جیسە،

هەر فەردیکی لە گەل فەردیکی هاوچەشنیدا هاوبەشن لە (نوع) دا وەك هاوبەشی زەیدو عەمر لە ئادەمی یەتدا، یا هەر نەوعیکی بگرت لە گەل نەوعیکی تری (متجانس) دا هاوبەشن لە (جنس) دا وەك شیرو ئادەمزاد کە هەردوو (حیوان) گیان لەبەرن، بەلام خودای گەورە نە هاونەوعی هەیه و نە هاوجینس، هەروەها خودای گەورە قەدیم و ئەزەلی یە، دەمینتەوهو ئەبەدی یە، خۆی بە خۆی هەیه و موحتاجی کەس نی یە، هاووینە ی نی یە، کەچی غەیری خودا هەموو تازە پەیدا بوون و دەبرینەوهو موحتاجن و وینەدارن.

بني بنی وە چاو ئەهرەمەنی دا،^(٦)

وە موجه سسیمەو وە وە ئەنی دا

ئەنەوی شەق دە هەتا دیارە،

موعتەزێلە هیچ؛ زوو بەرکەنارە!

ئەر شیرکی جەلی ئەگەر پەنھان وی

ئەر نەقصی پەنھان وەر نومایان وی

بی درۆ بیدروو لەسەر ریتە دا^(٧)

نەك بچوی درك وە ژیر پیتە دا

شەق دە: شەقی تێهەل دە. بەرکەنار: فری دراو، گوئی پی نە دراو. ئەر: ئەگەر. وەر: وە ئەگەر. وی: بی. بی درۆ: بەراستی. بیدروو: دروینە ی بکە، وردو خاشی بکە. بچوی: بچیت.

واتە: مادام بە رستە ی «الله احد» تاق و تەنیایی خودای گەورەت وەرگرت و باوهرت پی کرد ئیتیر پی بنی بە چاوی ئەو کافرە موشریکانە دا کە پێیان دەلین (ئەهرەمەنی) و باوهریان وابوو کە خودای چاکە و خراپە هەیه؛ (ئەهرەمەن) شەر و خراپە دروست دەکات و (یەزدان) خیر و چاکە.

هەروەها پی بنی بە چاوی (مجسمە) دا، ئەوانە ی باوهریان وابوو کە خودا

جیسمه؛ چونکه جیسمی یهت و تیکه لئی و موحتاجی به بهش و پارچه له گهل
(واجب الوجود) یدا ناگونجیت .

بی بنی به چاوی (وثنی) یهکاندا که بت په رستن، چونکه کهی ئینسانی
هوشیار به وه رازی ده بی که خوی به ردی بتاشی و بیپه رستی؟! . . . گروهی
ته نه ویش بده ره بهر شهق تا له بهرچاو دیاره، ته مانهش باوه ریان وابوه که جیهان
دوو په روه ردگاری ته زهلی هه یه، یه کیکیان کاری خیر و به سوود ده کات، ته وی تر
هه ر ئیشی بی سوود و زیان دار ده کات، به یه کهم ده لئین: نوور یا یه زدان و به دووهم
ده لئین ظولمهت و تاریکی یا ته هریمه ن یا شهیتان، دیاره خودایه کی تاق و ته نیاو
بی وینه، که (واجب الوجود) و بی خهوش و ته واو بیت، ده توانی خیر و شه ر، چاکه و
خرابه دروست بکات، ئیتر پیویست نیه دوو خودا هه بی . .

موعته زیله کانیش، که ده لئین ئینسان خوی دروستکهری کرداری خو یه تی
ته وانیش زوو بهرکه نار بوون، چونکه ته گهر ئینسان دروستکهری کرداری خوی
بوایه بیجگه له چاکه هیچی دروست نه ده کرد .

پوخته ی قسه: شه ریک دانان بو خودا، چ ئاشکرا بی وه کو شیرکی کافره کان،

یان په نامه کی بی وه کو شیرکی رپا بازه کان، هه روه ها کهم و کوری بو خودا هه ر جور
بی به بی دروو ده لسه سه دره وی بکه و له رنی ژیانی خو تا لای بده هه تا درکی
نامورادی نه چی به ژیر پیتا .

الله الصمد: محتاج الیه

كُلُّ ما سواه، فعولٌ علیه^(۸)

حەق بە ذاتی خوئی غەنبی موطله قه

مه خلووق به گشت وهجه موحتاجی حه قه

تیکراری (الله) ده فهرمووت بی لوچ؟

ته گهر وا نه وی ئولووهی یهت بوچ؟

واته: هه ر ذاتی خودایه په نا بو براوه، په نا هه ر بو ته و ده بری، دروستکراوان

هه موو موحاجی ئەون و، ئەو موحاجی کەس نی یە .

ئەگەر بپرسی بۆچی لە فظی (الله) دووبارە کراوەتەو؟ ئەلیم : زانایانی ئایین
فەرموویانە : ئەگەر (الله) لە گەل (الصمد) نەبوا یە دەبوو (صمد) وەکو (أحد) نەکیڕە
بوا یە، یاخۆ (أحد) وەکو (الصمد) مەعریفە بوا یە، والحال به پی زانستی بە لاغە
پیوستە (أحد) نەکیڕەو (صمد) مەعریفە بی، لە بەر ئەووە کە لە کاتی هاتنی ئەم
سوورەتەدا خەلکی ئەو ولاتە باوەریان بەووە هەبوو کە خودا پەنایەو هاواری بۆ
دەبری، بەلام باوەریان نەبوو کە تا قە یەکیکە بەلکو شەریکیان بۆ داناو، هەر وەها
لە لایەکی ترەو لایان وابوو هەرچی مەوجود بی مەحسووسەو هەرچیش مەحسووس
بی خاوەن ئە جزا و خاوەن تەقسیمەو، مەوجودی بی ئە جزا و خاوەن ئە حەدی یەت
لای ئەوان نەبوو . . . ؛ جا لە بەر ئەووە کە ئە حەدی یەت لە لایان غەیرە مەعھوود بوو
صەمەدی یەت مەعرووف و مەعھوود بوو مونسبی (أحد) وابوو بە نەکیڕەبی
باس بکری و مونسبی (صمد) وابوو بە مەعریفەبی باس بکری؛ تا بزانی (الله)
ئەو (صمد) یە کە عالەم پەنای بۆ ئەبا؛ جا لە بەر ئەمە فەرمووی : ﴿الله احد *
الله الصمد﴾ تا بین بە دوو جوملەو، لە هەر یەکیکیاندا موبتەداو خەبەری مونسب
بە کاربەینرین .

جگە لەویش لە هەر کەلامیکدا موبتەدایەک کە ناسراو بی دووبارە بکریتەووە
ئەووە لە بەر ئیھتیمام دانە بەو کەلامە لە بەر نوکتە یەکی مونسب وەکو حەزرەتی
(مەولەوی) دە فەرمووی :

«تیکراری (الله) دە فەرمووت بی لۆچ؟»

ئەگەر وا نەوی ئولووھی یەت بۆچ؟»

واتە : ؛ بۆیە (الله) دووبارە کراوەتەووە لە بەر ئیھتیمام بە کەلامە کە بەم مەعنا
پیوستە (الله) صەمەد بی، ئەگەر نا چۆن شایانی خودایەتی دەبی . . .

ئەگەر کەسی بلیت : ئەی بۆچی واوی عەطف لە سەر جوملە ی ﴿الله الصمد﴾
نی یە ئەلیم ئەم جوملە وەکو نەتیجە یەکی لازمە بۆ ﴿الله احد﴾ وەک چۆن جوملە ی

﴿لم يلد﴾ و جومله کانی دواپی نه تیجه ی لازمن بو ﴿الله الصمد﴾ و له نیوان چهند جومله ی به ته واوی به یه که وه لکاودا ماوه ی عطف نی یه .

بو زیاتر پروون کردنه وه ی ثم مه سه له یه ده لیم : «الله» عه له مه بو ذاتی (واجب الوجود) که هه موو ته واوی یه ک کوّده کاته وه وه هه موو که می و کووری و خه وشیک لاده دا، مه به س له (احد) یش تاق و ته نیایی یه له ذات و صیفات و کرداردا؛ له به رته مه جومله ی ﴿الله أحد﴾ ته وه ده گه یه نیت که خودای گه وره خاوه نی هه موو صیفات ی که مال ه و له هه موو که می و کووری یه که وه دووره، ثم مه عنایه یش ته وه ده گه یه نی که خودا (صمد) ه و هه موو کائینات موحتاجی یه تی و ته و موحتاجی هیچ شت نی یه، هه روه ها ته وه ده گه یه نیت که خودای گه وره له جینسی غه یری خو ی نی یه، که وایی ﴿لم يلد ولم يولد﴾، تادواپی سووره ته که، ده بیته لازمی ﴿الله الصمد﴾ تا به م جوّره شیوه ی عطف له به نیی ﴿الله الصمد﴾ و پاش و پیشی دا ناگونجیت؛ چونکه شیوه ی عطف جیاوازی نیوان مه عطووف و مه عطووف عه له یه یه ده گه یه نیت .

﴿لم يلد﴾؛ ژن یا وه له د بوچی یه؟!
بوچ؟ بو هیچ شه یئی موجانیس نی یه .
هیچ موحتاج نی یه، عه ده می ناوی،
موعین و خه له ف بوچ بین ثم ناوی؟
نایگری به خو ی نه که ژ نه صارا
ماخولیای قه ول گرو ی نه صارا

عه ده می ناوی: نه بوونی نابی. ثم ناوی: ثم ناوه. صارا: صه حرا، ده شت. گرو ی: کومه لی. نه صارا، نصاری: فه له. له نیوان (نه/ صارا) و (نه صارا) دا جیناسی ته رکیب هه یه .

واته: . ته و ذاته که (صمدیه) ی هه یه که سی لی نه بوه و ژنی نه هیناوه و نه وه ی لی نه بوه ته وه، ته و ذاته ژن و منالی بوچی یه که له گه ل هیچ شتیکدا هاوجینس نی یه؟

ئەو ذاتە كە صەمەدەو موحتاجى كەس نى يەو نەبوونى بەسەردا نايە ئىتر جىگرو
يارىدەرو وەچەى بوچى يەو بو بىنە ئەم ناوہ؟!

ئەو واتەى لە گاۋرەكانەو دەرچوہ كە وتوويانە عيسا كورى خودايە واتەيەكى
ئەوئەندە قورس و گرانە نە كەژو كيو ھەلیدەگرى، نە لە بياباندا جى دەبیتەوہ.

ھەرۋەھا قسەى جوولەكەكانىش كە وتوويانە (عوزەين) كورى خودايە،
قسەيەكى پووج و بەتالەو لە نەزانى و تىنەگەيشتى مەعنای (واجب الوجود) ھوہ پەيدا
بوہ؛ ذاتى كە (واجب الوجود) و ئەزەلى و ئەبەدى و لەگەل مومكىناتدا بى مونسەبە
بى چۆن پىئەندى سك و زاو ئەصلى يەت و فەرعى يەتى لەگەل (حوادث) دا
دەبى؟! ﴿تعالى الله عن ذلك علواً كبيراً﴾.

ئەگەر بو عىللەت ئەمە مەدلوول وى
كە مونسەبەى دەگەل مەعلوول وى
كەوا حەكىم پى تەلەففوظ دەكات
مەفھوومە لە لەفظ (موجب) ي (بالذات)
پى مەلئى عىللەت ذاتى موعەللا؛
ئەم نىسبەتەو ئەو؟ (حاشا وكلاً)

وى: بى.

حەكىمەكان ئەلئىن: خودا (واحد) ي (بالذات) ھو (متعدد) نى يە، يەكيش تەنھا
يەكىكى لى پەيدا دەبى، ئەويەكەيش كە لە خوداۋە پەيدا دەبى پىويستە لەگەل
(واجب) دا مونسەبەى ھەبى و بگونجى، جا لەم ڤوۋە دەلئىن ۋەك (واجب) ڤووتە
لە ماددە (عقل) ھەكانىش ڤووتن لە ماددەو، مادام وجود خەيرە دروست كردنى
يەكىكى ڤووت لە ماددەى ۋەك عەقلى يەكەم لەسەر ذاتى خودا واجبە. . ۋەك لە
شوئىنى خویدا ئەمە بەدرىژى باس كراوہ

جا مەولەوى لەم بابەتەو دەفەرموى: - ئەگەر مەعنای لەفظى عىللەت، ۋەك
حەكىمەكان دەلئىن، مەبدەئى لەگەل مەعلوول دا گونجاو بى ئەوا من دەلئىم:

(حاشا وکلاً) هەرگیزاو هەرگیز ذاتی (واجب الوجود) ی بالآ له گهَل (عقول) ی (مجرده) و موجه پرده دات دا مونسه بهی نی یه و ناگونجیت، چ جایی مادده و ماددی یات، چونکه ئەمانه هه موو (ممکنات) ی (خاصه) ن و کهم و کووری پروویان تیده کات و له گهَل ذاتی (واجب الوجود) ی دوور له خهوش و کهم و کووری دا ناگونجین. ههروهها (ایجاد) ی (بالایجاب) واته دروستکردنی به زور بو خودای گه وره ناشی، خودا خوئی کار به دهسته و ئاره زووی به دهستی خویه وهیه و هه رچی دروست کردوه و دروست ده کات به ئاره زوو خواستی خویه تی و کهس زوری لی نه کردوه و هیچ شتی له سهر خودا واجب نی یه.

ههروهها ئەو دروستکراوانه، چ ماددی و چ موجه پرده، هه موو (حادث) ن و له پاش نه بوون پهیدا بوون و خودا به ئاره زووی خوئی دروستیان ده کات، به بی ئەوهی هیچ هویه ک کار بکاته سهر خواستی خودا، دانانی هه ندی شتیش به هوی کاریگهر هه له یه و ئەو شتانه تهنها ئەسبابی عاده تین.

ده لیلی ﴿ولم یولد﴾ به یان کهم:
 له و ذاته سه بقی نه بووگه عه ده م
 چ بوئیکی خویش له م عیله ته تی
 حه ق مه علوول نی یه بو هیچ عیله تی
 نه بووگه: نه بوه. تی: دی.

واته: ئەو ذاته (واجب الوجود) ه که مه و صوفه به ئەحه دی یه ت و سه مه دی یه ت، ئەوهی که ژن و خیزان و نه وهی نی یه، له باب و دایک پهیدا نه بوه؛ چونکه ئەو ذاته قه دیمه و نه بوونی لی پیش نه که وتوه، بویه ناچیته عه قله وه له ئەصلیکه وه پهیدا بووبی، هه موانیش ده زانن که خودا بوونی له خویه وهیه، که وابی نابیته مه علوول بو هیچ عیله تی

شایانی باسه ئەم ئایه تانه رهددی قسه ی ئەو کافرانه ن که وتوو یانه مه لائیکه

كچی خودان و، رهددی قسهی ئەو جووله‌كانەن كە وتووێیانە عوزەیر كۆری خودایە، یا ئەو گاورانەیی كە وتووێیانە عیساى مەسیح كۆری خودایە، بویە جوملەیی ﴿لم یلد﴾ پیش جوملەیی ﴿لم یولد﴾ كەوتووە، ئەگەرنا پێچەوانە مونساب دەبوو چونكە كەس هەتا لەدايك نەبێ نابیته ئەووی كە نەووی لی پەیدا بێ.

واتە: لەكاتی هاتنی ئەم ئایەتانەدا كەس نەبوو خودای گەورە لە باوك و دايك پەیدا بوو، هەر و هەها هۆیەكی تر بو دواكەوتنی ﴿لم یولد﴾ ئەوویە بێته دەلیل لەسەر مەعنای ﴿لم یلد﴾، دیارە كە خودا قەدیم بوو و لە ئەصلیكەو پەیدا نەبوو بوو پێویستی نابی بە نەو هەتا جیگەیی بگریته‌و.

كالاى ئەو بالاس ئەزەل تا ئەبەد

﴿ولم یكن له كفوّاً احد﴾

كالا: قوماش و پارچەیی بەنرخ. ئەو بالاس: ئەو بالایە. كورد بو جیگاو پایەیی یەكی شایسته دەلی: كالا لەقەد بالایە، واتە پر بە پێستیه‌تی.

واتە: مەعنای ﴿ولم یكن له كفوّاً احد﴾ كالاى كە لە ئەزەلەو تا ئەبەد بە بالای ذاتی خودای گەورە براو. دیارە بەكارهێنانی وشەیی «بالا» بو خودا بەپێی زانستی بەیان ئیستیعاری موصەررەحەیی و جوملەیی ﴿ولم یكن له كفوّاً احد﴾ قەرینه‌یی و لە مولاتیماتی شوبهینراو كە ذاتی خودایەو، لەفظی «كالا» تەرشیحە.

ئیمامی رازی لەم شوینەدا فەرموویەتی:

خودای گەورە لێرەدا بە لەفظی (احد) هەرچی زۆری تەعەددودی كە بەخەیاڵدا بێ، لە ذات و صیفات و ئەفعالدا لە خووی نەفی كردووە. واتە: ذاتی خودا تاكو كەس صیفه‌تی وهك ئەوی نی یەو كەس كارو کاریگەری وهك ئەوی نی یە. هەر و هەها هەرچی كەم و كۆری و موحتاجی یە بە كەلیمەیی «صمد» لە خووی دوورخستووته‌و. بە جوملەیی ﴿لم یلد ولم یولد﴾ هەرچی عیल्ली یەت و مەعلوولی یەتیک كە لە زاوژیو پەیدا بێت لە خووی نەفی كردووە، هەرچی مومانه‌له‌و لێچوونیشە بە جوملەیی ﴿ولم یكن له كفوّاً احد﴾ نەیهیشتو.

له «عَلَى عيني» وهك «يد الله»
 بى فەر حالى بوو، وهك ساهى و لاهى،
 موشه بيه، حه قى نه دى له ناودا؛
 دهسى ته شبيهى دا وه ناو چاودا

بى فەر: بى خىر، بى مايه. حالى بوو: تيگه يشت. ساهى: به سه هوا چوو.
 لاهى: غافل و بى ئاگا. (مشبهه) = موشه بيه: نهو تا قمه ن كه خودا به مومكينات
 ده چوينن.

ئهم دوو شيعره وه لامي ره خنهى نهوانه يه ده لىن: كه خودا وينهى نى يه نهى
 چون نيسبه تى دهست وچاوى داوه له خوئى، وهك ئايه تى ﴿ولتصنع على
 عيني﴾^(۹) و ﴿يد الله فوق ايديهم﴾^(۱۰) وهى تر، كه له قورئانى پيروزدا زورن،
 دياره نهو كه سانه كه ته شبيهى خودا ده كه ن به مومكينات نهو جوره ئايه تانه ده كه نه
 به لگه.

واته: نهو گروهه ي ته شبيهى خودايان كردوه بهو مومكيناته ي دهست وچاوو
 ته نشتيان هه يه، نهوانه ي بى يان ده لىن موجه سسيمه و موشه بيهه و نهو جوره
 ئايه تانه يان كردوه به به لگه ي قسه كه ي خوئان، نهوانه زور خراپ و بى كه لك له
 مه عناي نهو ئايه تانه گه يشتوون و به سه هودا چوون و له راستى بى ئاگان؛ چونكه
 به لگه ي بى گومان له سهر نهوه هه يه كه خوداي گه وره له مومكينات ناچى و وينه ي
 نى يه، نهو ئايه تانه ي نهوان ده يكه نه به لگه له (متشابهات) ن، يا به مه عنايه كى
 گونجاو مه عنايان لى ده دريته وه، يا مه عناكانيان ده دريته دهست زانينى خوداي
 گه وره و مه عنا دياره كانيان مه بهست نين، چونكه خوداي گه وره (واجب الوجود) و
 (أحد) و (صمد) وه وينه و مانه ندى نى يه.

لبره دا، كه باسى (محكم و متشابه) هاته ناو، به پيوستى نه زانم نه ختيك
 دريژه بهم باسه بدهم:-

دوو که لیمه‌ی (محکم و) متشابه له هندی به کارهیناندا دژی یهک
دەرئەچن و له هندیکیاندا ده‌که‌ونه یهک، بۆنموونه: ئایه‌تی وا هه‌یه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی
قورئان هه‌مووی موحکه‌مه، هی وایش هه‌یه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی قورئان هه‌مووی
موتەشابهه.

نموونه‌ی یه‌که‌م: وه‌ک ئایه‌تی ﴿الر کتاب احکمت آیاته﴾^(۱۱) که ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی
هه‌موو ئایه‌ته‌کانی قورئان موحکه‌من، واته ئایه‌ته‌کانی هه‌موو راست و
دامه‌زراوو موطابقی واقعن.

نموونه‌ی دووه‌م: وه‌ک ئایه‌تی ﴿... کتاباً متشابهاً مثانی تقشعر منه جلود الذين
يخشون ربهم﴾^(۱۲) دیاره ئه‌مه‌یان ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که ئایه‌ته‌کانی هه‌موو
موتەشابهن، واته: ئایه‌ته‌کانی قورئان هه‌موو وه‌ک یه‌ک ئاده‌مزادو جینتی بۆ
حه‌ق و راستی و خوداپه‌رستی بانگ ده‌که‌ن. له‌سه‌ر ئه‌م مه‌عنا‌یانه
(متشابه) و (محکم) ده‌ستیان له ملی یه‌ک کردوهو موافیقی یه‌ک‌دین و دژی
یه‌کتر نین.

به‌لام وه‌ک وتمان له هندی جاردا به دوو مه‌عنا‌ی دژی یه‌ک به‌کار‌دین، وه‌ک
ئایه‌تی: ﴿هو الذي أنزل عليك الكتاب، منه آيات محكمات هن أم الكتاب
وأخر متشابهات﴾^(۱۳) ئه‌نج‌ا له مه‌عنا‌ی‌دانه‌وه‌ی ئه‌م دوو وشه‌دا زانا‌کان گه‌لی
رایان ده‌ربرپوه هه‌ندی ده‌لین: موحکه‌م ئه‌و ئایه‌تانه‌یه که مه‌عنا‌که‌یان روونا‌که‌و،
پییوست نی یه به تیفکرین و زه‌حه‌مت کیشان وه‌ک ئایه‌تی ﴿وأنزل من السماء ماء
فاخرج به من الثمرات رزقاً لكم﴾^(۱۴) یا ئایه‌تی ﴿وجعلنا من الماء كل شيء
حي﴾^(۱۵) یا ئایه‌تی ﴿ثم خلقنا النطفة علقه﴾^(۱۶) به‌لام موتەشابهه ئه‌و
ئایه‌تانه‌ن که مه‌عنا‌کانیان پییوستی به لیک‌دانه‌وه‌یه‌کی زۆر هه‌بی وه‌کو ئایه‌ته‌کانی
زیندوو‌کردنه‌وه‌و روژی قیامه‌ت

هه‌ندی‌تر ده‌لین هه‌ر ئایه‌تیک له‌وانه بی ئاده‌مزاد بیزانی چ به ده‌لیلکی
ئاشکراو رووناک یا به ده‌لیلی په‌نه‌ان ئه‌وه موحکه‌مه‌و، هه‌ر ئایه‌تیک ریگای بی

نه بری و به دهلیل نه زانری موته شابیهه، وه کو په ی بردن به نه دازه ی توله و پاداشت سه بارهت به وانه ی موکه للهفن، یا وهك بهرپابوونی روژی قیامت.

ئیمامی رازی له تهفسیره گوره که یدا له مه عنالیدانه وه ی ئایه تی ﴿منه آیات محکمت هن ام الكتاب وأخر متشابهات﴾ دا ده فهرمویت :-

هر له فظی بو مه عنایی دانرابی ئه گهر بیجگه له و مه عنایه مه عنایه کی تری هه لنه ده گرت ئه وه پی ده لئین: (نص). خو ئه گهر مه عنایه کی تری هه لده گرت له م حاله دا ئه گهر یه کی له و مه عنایانه له وی تریان به هیتر بوو ئه وه بو مه عنایه به هیزه که پی ده لئین (ظاهر) و بو مه عنایه لاوازه که پی ده لئین (مؤول)، به لام ئه گهر هه ردوو مه عناکه وهك یهك بوون و هیچ کامیان له وی تریان به هیتر نه بوو ئه وه نیسبهت به هه ردووکیان پیکه وه پی ده لئین (مشترک) و، بو یه که یه که ی دوو مه عناکه پی ده لئین (مجمّل)، ئه نجا ئه و له فظه که (نص) یا (ظاهر) بی موحکه مه و، ئه و له فظه ی که موئه ووه ل یا موجمه ل بی موته شابیهه. خو ئه گهر وا ریکه وت مه عنایه ظاهره که به تال بوو و دروست نه بوو ئیعتیار بکری ئه و ئه ویش هه ر ده بیته موته شابیه و مه عنایه مه رجووچه بی هیزه که چاودیری ده کریت، وه کو ئایه تی ﴿واذا اردنا ان نهلك قرية أمرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميرا﴾^(۱۷). ئیسته ظاهری ئه م ئایه ته ئه وه یه که ده ست رویشته جی ورپی داره کان ئه مریان پی کراوه به فیسق، ئه وه ش به تاله چونکه ئایه تی موحکه م هه یه ده فهرموئی: ﴿قل إن الله لا یامر بالفحشاء﴾^(۱۸) له بهر ئه وه پیوسته ئه و موته شابیهه به ته ئویل بگه ریته وه بو سه ر موحکه مه که. وه کو فهرموویانه ته قدیری عیاره ته که به م جوریه (أمرنا مترفيها بالطاعة فعصوا وفسقوا فيها) گویا جارومه جروورو فیعلیکی مه عطوف علیه چهذف کراوه.

ئیمامی غه زالی - خودای لی رازی بی - له کتیبی (مستصفی) دا فهرموویه تی: موحکه م ئه وه یه مه عناکه ی دیاری وروون بی به جورپی که هیچ ئیحتیمال و گيروگروفتی رووی تی نه کات، موته شابیهه ئه وه یه که چه ند مه عنای

دژ به یهك هه لښگری وهك ټه و ئیسمانه ی كه موشته ره کی له فظین، بونموونه: (قُرء) كه حه یض و پاکی ژن هه لښده گری، (لمس) كه دهس لیدان و جیماع كردن هه لښده گری. هه روه ها موته شابیه به و له فظانهش دهوتری كه له صیفه ته كانی خودادا هاتوون ټه وانه ی كه بهروالهت جیههت و جیسم ده گه یه نن و موحتاجی ته ټویلن. به لام ټاخو ټه م موته شابیه انه ی صیفاتی خودا بو ټاده مزادی زانا و پایه بهرز ده زانرین و روون ده بنه وه، یا ده درینه ده ست زانینی خودا؟

له م بابه ته وه (سه له ف) ی زانایانی ئیسلام رایان وایه كه كهس مه عنای موته شابیه ی كه له چه شنی ټایاتی صیفات بی نازانی و حه واله ی عیلمی خودا ده كریت، زور به ی زانا حه نه فی یه كان له سه ر ټه م رایه ن و ټه لین: موته شابیه ټه وه یه كه ته نها خودا خو ی ده یزانی و هیچ ریگایه ك نی یه بو زانینی.

به لام ئیمامی غه زالی (ر.خ) لای وایه كه له قورټانی پیرو زدا موته شابیه ی وه ها نی یه مه عنای نه زانری، غه زالی ده فه رموی: قورټان بو ری نومیایی هاتوه و پیویسته هه موو زانایه کی وریاو پایه بهرز مه عناو ته ټویلی ټایه ته كانی بزانی؛ بو یه له ټایه تی ﴿... وما یعلم تأویله الا الله والراسخون فی العلم﴾^(۱۹) پیویسته له دوای «فی العلم» وه قفه بكری؛ تا مه عناكه ی وای لی بی: بیجگه خوداو ټه وانه ی له زانین دا به دهسته لات و سه رامه دن كهس ته ټویل و مه عنای مه بهستی ټه و موته شابیه انه نازانیت. هه روه ها ټه و ټایاتی صیفاته كه خه لك به موته شابیه ان ده زانن هه مو كینایه و مه جازیكن كه لای عه رب مه عنایان دیاری و ټاشكرایه. سه ره تایی هه ندی له سووره ته كان، كه حرووفی پچر پچرن ناوی سووره ته كانن. به لی ټه و موته شابیه انه ی كه باسی كات و ساتی زیندوو بوونه وه و روژی قیامه تن زانینی مه عناو مه به ستیان حه واله ی عیلمی خودایه و هه ر ټه و ده یانزانی. له سه ر ټه م باره دروسته به لكو پیویسته له ټایه ته پیشوه باسكراوه كه دا له سه ر كه لیمه ی (الله) وه قفه بكری، چونكه كاتی قیامهت خودا نه بی كهس نایزانی.

زوربهی (خلف) واته: زاناکانی سهردهمی دوابی ئایینی ئیسلام رایان بهم جوړهیه و دهلین (راسخون) ته ئویلی ئایه ته موته شایهه کان دهزانن و ئەم ئایه تانه به نه زانراوی نامیننه وه. زانای پایه بهرز (سیف الدین) ی ئامیدی^(۲۰) له گه ل رای خه له فدایه و، له کتیبی (احکام الأحکام) ی دا هاوبیری خوی له گه ل ئەوان و له گه ل ئیمامی غه زالی دا دهرده بری.

هه ندی له زانایان دهلین له پاش وردبوونه وه له بهش کردنی له فظی خواهن مه عنا ئەلای نه ص و ظاهر و موئه ووهل و موجهل، وه ک ئیمامی رازی له ته فسیره که یا فهرمویه تی، دهرئه که وی که موته شایهه چند جوریکه :-

یه که م: ظاهری که ویستی مه عنا دیاره که ی به تال بی و شاریعیش مه بهستی خوی له و که لیمه یه دیاری نه کردی.

دووه م: موئه ووهل که بریتی یه له له فظیک مه عنا نادیاره که ی لی مه بهست بی که ئیحتیمالیک ی بی هیزه.

سیهه م: موجهل که هاوبه شه له بهینی چند مه عنایه کدا که نیشانه یه ک نه بی له سهر دیاری کردنی هیچ کامیان.

چواره م: ئەو ئایه تا: ه که مه عنا دیاره کانیاں دژی یه ک بن و پیوستیان به ریک خستن هه بی وه ک ئایه تی ﴿واذا أردنا أن نهلك قرية أمرنا مترفيها ففسقوا فيها...﴾ له گه ل ئایه تی ﴿قل ان الله لا يأمر بالفحشاء...﴾

پینجه م: ئەو ئایه تانه ی به ظاهر مه عنایه ک ده گه یه نن ئینسان نه توانی به دریری بیانزانی وه کو په نامه کی یه کانی قه زاوقه دهر و ئەندازه ی سزاو پاداشی ئەوانه ی موکه لله فن، یا کاتی هاتنی قیامت، یا ئەو عیباره تانه ی خلوودو ئەبه دی یه ت ده گه یه نن. به لی ئەم به شه دواینه ته نها خودای گه وره ده یانزانی و بهش چونکه ریگه ی په یدا کردنی زانینی ئەوانه له ئاده مزاد به سراوه. ئەنجا نیسبه ت بهم به شه پیویسته له ئایه تی ﴿وما يعلم تأويله

الا الله والراسخون . . . ﴿دا وهقفه لهسهر كهليمه ي گهوره ي (الله) بکری؛ چونکه زانایانی به دهستلآت لهم به شه دا ماوه ی زانینیان نی یه، نه گهرچی قابیله و مومکینی ذاتی یه که خودای گهوره به فهیض و بهره که تی خو ی هندی له دوستانی خو ی له پیغه مبه ران (د.خ) و له خودا ترسانی نوممه ت ئاگادار بکات تا به معنای نهوانه زانا و ئاشنا بین، نه مهیش دژ نابی له گهل مهسه له ی وهقفه لهسهر كهليمه ي (الله) چونکه نه مانه خوبه خو زانا نین، به لکو خودا ئاگادار و زانای کردوون.

ههروه ها به شی یه که مهیش که معنا ظاهره که ی به تال بی و شارعیش مهسه ای مه بهستی دیاری نه کردبی نه گهر له و بابته بیت که پیوهندی به غه بیاتی شاراووه بیت نهویش خودای گهوره نه بی کهس نایزانی.

به لام به شه کانی تر هه موو لهوانه ن که زانایانی به دهستلآت ته ئویلیان بزنان له گهل جیاوازی پایه ی زانینیان و په ی پی بردنیان.

دیاره نیسبه ت بهم به شان ه وقفه لهسهر ﴿والراسخون في العلم﴾ نه کریت. وا ده رکهوت که وهقفه لهسهر ههردوو شوینه که شیرینه. وهقفه لهسهر كهليمه ي (الله) لهسهر نهو یه که موته شابیه له و به شه بی که ریگی که سبی عیلمی تیدا نی یه، وهقفه لهسهر (العلم) لهسهر نهو یه که موته شابیه له به شه کانی تر بی.

جا نه گهر که سی بلیت چون نه بی له قورئاندا موته شابیه ی وه ها بی که بیجگه خودا کهس نه یزانی، نه ی سوود له ناردنی نه وجوره ئایه تاندا چی ده بی؟ وه لامی ده دریته وه که مه بهس له ناردنی نه وجوره ئایه تانه هه رته نها نهو یه که خهلق تی یان بگات و خو ی که سبی زانینه که ی بکات، به لکو سوودی تری زوری هه یه؛ یه کهم نهو یه که خودای گهوره ده توانی معنای نهو موته شابیه انه به وه حی و ئیلهام له هندی دوستانی خو ی بگه یه نیت. دووهم: ده رکهوتنی به رزی پایه ی قورئان، که شتی وای تیدا باس کراوه زانایان ری پی نابه ن و تی ناگهن، که چی

دارشتنی ئایه ته کان و که لیمه کانیان زور جوان و مونسبن . سیهه م : هاندانی
 خاوهن بیران تا بکهونه کوشش و به پیی توانا بو زانیی ئهوانه ههول بدهن و خویمان
 ماندوو بکهن ، چونکه زانیی ئهوانه ئه گهرچی به عادهت مه حاله به لام ئینسان له
 سه ره تاوه نازانی که ئه جووره ئایه تانه مه عنایان نازانریت . چواره م ئه وهیه که
 پیوست نی یه له هه موو ئیبداع و ته صه پر وفاتی خودای گه وره هه موو عالم
 ئیستیفاده بکات ، ته ماشابکه هه زاران ملیار ئه ستیره ی دروست کردوه ، هه زاران
 جووره گیاو دارو به ردو گیان له بهری وه های دروست کردوه که به زاهیری قازانج و
 سوودی ئاده مزادیان تیدا نی یه ، به لام خودا خووی ده زانی سوودو قازانج چی یه و
 له کوئی دایه .

گوئی مه که له کهس هه ر به م مه عنایه
 باوه رت بوئی : خودا خود ئایه ،
 یانی وجوودی (لذاته) ی یه ؛
 بووگه و ههس ، دهوئی و مووجیدی نی یه
 هه ر ئه وه (بالذات واجب الوجود)
 (ذو الالهیة) و خالیق و مه عبوود
 مه قصوودو مه وجوود به حق هه ر ئه وه
 بی موعین ، ته نیای ،، طلق هه ر ئه وه
 بی شه ریک و میثل ، بی شیهو نه ظیر
 بو موطیع به شیر ، بو عاصی نه ذیر

گوئی مه که له کهس : گوئی له کهس مه گره . بووگه : بووه . ههس : ههیه
 دهوئی : ده بی ، بوئی : بی . خود ئایه : له خوویه وه هاتووه .

واته : به قسه ی کهس مه که لهوانه ی که له ذات و صیفه شی خودا بی ئاگان و
 هه رچی به ده میانا دیت له ته شیهو ته جسیم موبالاتی بی ناکه ن ، به م جووره که بووت
 به بیان ئه که م باوه رت بیی که خودا خووی له خوویه وه هاتووه ، واته : خودا بوونی له

ذاتی خوڤه وه ههيه و له غهيري خوڤه وه ني يه، له ئەزەل دا بووه بي ئەوهي نه بووني به سهردا هاتي، ئيستهش ههيه به بي گوران و ههروا ده بي ههتاهه تايه، مووچيدو دروست كهري ني يه، ههه تهنها ئەوه به بي پيوهندي به غهير (واجب الوجود) ه، ههه ئەو خاوه ني صيفه تي (الوهيه ت) ه. ههه ئەو پهروهردگارو په رستراوه و كرنووش بو براوه. ههه ئەو رووي نيازي تي ده كرتي و په ناي بو ده بري. ههه ئەو بووه بوونيكي خوڤه خوڤي راست و كوڤهك و يارمه تيدەري ناوي. ههه ئەو ته نياي موطله قه، واته: ته نيايه له ذاتدا شهريكي ني يه، ته نيايه له صيفه تدا كهس صيفه تي وهك صيفه تي ئەوي ني يه، ته نيايه له كرداردا. ههه ئەو ده تواني كاربكات، غهيري ئەو يا شويني كاره و بي ئيختياره يا تهنها! پيوهندي كه سبي ههيه. بي شهريكه، بي وينه و هاوشانه. بو ئەوانه ي فهريمان بهرن موژده ده ره، بو ئەوانه ي نافهريمانن ترسي نه ره و له سهه ئەم ري وشوينه يش په ههه راني بو لاي خه لك ناردوه.

حه قيقه تي كه بي چه ندو چوونه
له دائيره ي عقل مه خلوق بيروونه
هه رچي بشنو يه يا بويني يه
يا بزاني يه ئەوه ئەو ني يه
بو ماسيو اي ئەو ذاته ته عريفه
بو ئەو وا ني يه بيزان له طيفه
(ولا يشبهُ ولا يشْتَبهُ
لا هو بشيء ولا شيء به)
(ظاهرٌ لكن باطن الاسرار
باطنٌ) ئەمما (ظاهر الآثار)

بيروونه: به ده ره، خاريجه. بشنو: ئەوه ي بيستري، بويني: ئەوه ي بيستري.
بزاني: ئەوه ي بزاني. ئەمما: به لام، لاكين.
واته: حه قيقه تي ذاتي خودا بي ئەندازه و بي چوڤيه تي و بي وينه يه و له

دائیره‌ی هوش و بیری مه‌خلووق خاریجه و دووره، چونکه مه‌خلووق هه‌موو هوش و توانایان مه‌حدوودو ئەندازه‌یه‌کی تایه‌تی بر‌او‌ه‌یان هه‌یه، به‌لام ذاتی خودا نامه‌حدوودو نه‌بر‌او‌ه‌یه، بی‌گومان هیزی بر‌او‌ه‌و سنووردار بو ذاتی نه‌بر‌او‌ه‌و بی‌سنوور ناشی و شایان نی‌یه.

هه‌رچی ئینسان به‌گویی بیسی یا به‌چاو بیینی یا به‌عه‌قل و هوش بیزانی و ماده‌ی ته‌عریفی لی وه‌ربگیری، ئەوه هه‌ر بو‌غیری خودایه‌و بو‌غیری خودا ده‌بیته ته‌عریف، بو‌ذاتی خودا نابی به‌ته‌عریف؛ چونکه ذاتی خودا له‌جینس و نه‌وعی بیسراوو بینراوو زانراو نی‌یه تا به‌و ده‌سکه‌وتانه ته‌عریف بکریت، هه‌ر له‌به‌رئه‌مه‌یه زانا به‌رزه‌کان فهرموویانه به‌سه بو‌ئینسان باوه‌ری به‌وه بی‌که ذاتیکی (واجب الوجود)ی خاوه‌ن که‌مال و دوور له‌نه‌قص هه‌یه ئەو جیهانه‌ی دروست کردوه‌و، هه‌رچی خواستی له‌سه‌ر بی‌ئیکاو هه‌رچی خواستی نه‌بی‌نایکات، ئیتر کولینه‌وه له‌حه‌قیقه‌تی خودا بو‌ئیمه سوودی نی‌یه.

خودای گه‌وره له‌هیچ شتی ناچی و، هیچ شتی له‌و ناچیت، به‌ئاثارو کردار دیاری‌یه بو‌هوشیارو ئەسراری ذاتی خودا له‌ئیمه‌ شاراو‌ه‌یه، حه‌قیقه‌ته‌که‌ی شاراو‌ه‌و نادیاریه، به‌لام ئاثاری هیزو ته‌وانایی ئەو دیاری و ئاشکرایه.

ئەزەلی و ئەووەل به‌بی‌بیدایه‌ت
ئەبه‌دی و ئاخیر وه‌بی‌نیهایه‌ت
ئەزەل په‌یمانی ده‌گه‌ل^(۲۱) ئەبه‌د کرد
ئەزەل هه‌لبگرد، ئەبه‌د دابگرد،
ئەو سه‌ر به‌راو ژوور تا قووه‌تی بوو
ئەم سه‌ر به‌راو ژیر تا طاقه‌تی چوو
ئەو ده‌لی: فریاد، (این ابتداه؟)
ئەم ده‌لی: هه‌ی داد، (این انتهاه؟)

ده گهل: له گهل هه لښگر، هه لښه زى، چوو به ره و ژوور.

دابگر: دابه زى، چوو به ره و خوار.

واته: خودا ته زه لى يه، مه عنای ته زه ليش ته وو لى بى ته وو له که هيچى لى
پيش نه که وتبى، هه روو ها ته به دى يه، واته ئاخري بى ئاخرو له پاش هه موو
شتيکه وه يه و بوونى برانه وهى نى يه. ته نجا مه وله وى به شيوهى ناسك و خه يالا وى
ده يه وى زياتر شته که روون بکاته وه؛ بويه ده فهرموى ته زه ل و ته به د له ناوخويانا
په يمانيان به ست و ويستيان له خويان حالى بين، بو ته م مه به سته ته زه ل
سه ربه ره و ژوور که وته رى و ته به ديش سه ربه ره و خوارو تا هيزيان تيا بوو روشتن،
له ته نجامدا ته زه ل هاوارى لى هه لساو وتى: کوا سه ره تا؟. ته به ديش بانگى لى
به رز بوويه وه: کوا نيه ايه ت و ته نجام... مه وله وى ته يه وى به فهرموى: - ته نانه ت
ته زه ل و ته به ديش ته م ريگه يان پى نابرى و ده سته و ته ژنو لى دانيشتون... .

زور جوانه، زور راسته؛ ته زه لى يه ت و ته به دى يه تى خوداى گه وره ته و
ته زه لى يه ت و ته به دى يه ته نى يه که ئيمه بو مان داناوه، ته وه صفه ي ئينسان داينيت
وهك ئينسان كورته... .

(من جهة الذات) له ته شيا ته ريك،

من حيث الصفات به گشتى نزيك

ئيشاره ريگه ي ته لاي ناکه وى

به (هنا) له گره، به (ثمه) له وى

«لم يكذ اصلاً يتحد بشيء»

عالم به و قايم ته و قايم به خو^(۲۲)

نه جوze نه جوze نى، نه كول نه كولى

به عيده له عيب حال و مه حه للى.

بو حه واديات هيچ مه حه لانى يه

له كوفوو له ضيد له نيد به رى يه

نه شهكل و صورهت نه ههيوولايه

نه مورهككهبيچ له ههردوو لايه

له جيھهت كه نار، له چهيز ئه ودهر

(ليس بعرض ولا بجوهر)

(ليس بجسم ولا جسماني)

ولا بروح ولا روحاني)

نه له زه مينداس، نه له ئاسمان

(ليس في الزمان ولا في المكان)

دووره له مهتاو كه م و كه يف و ئهين

حه ره كه و سكوون وه صل و فه صل و بهين

تهريك: دوور. له گره: ليره. مورهككهبيچ: مورهككهبيش. كه نار:

گوشه گير، مونه زيل. ئه ودهر: به دهر، خاريج. نه له زمينداس: نه له زه ويدايه.

مهتا: كه ي. كه م: چند. كه يف: چون. ئهين: كوي. حه ره كه: جم و جوول.

سكوون: دزي حه ره كه. وه صل: شت بلكي به شتيكه وه: فه صل، بهين:

جيابوونه وه.

ئه م چند به يته دووباره كردنه وه ي ئه وه يه كه ذاتي خودا له و شتانه وه دووره كه

ده بنه هو ي كه م و كوور ي و خه وش، ئه گينا پاش ئه وه ي بر يار درا خودا و ينه ي ني يه و

(واجب الوجود) ه دياره نابي له م شتانه وه نزيك بيت.

واته: ؛ خوداي گه و ره له رووي ذات و حه قيقه ته وه له هه موو شتي دوورو

ته ريكه. به لام به هو ي صيفه ته كاني يه وه له هه موو شتيكه وه نزيكه، ئه وه ته زاناو

ئاگاداره له هه موو شتي، خواستي رووي كردو ته هه رشتي كه ويستوو يه تي، تواناو

ده سته لاتي به سه ر هه موو مومكينات دا هه يه، هه موو دهنگي ده بيسي، هه موو

رهنگي ده بيني. ئيشاره به (هنا) واته ليره بو شويني نزيك، هه روه ها ئيشاره به

(ثم) واته: له وي بو شويني دوور نيسبهت به خودا ريگاي ني يه؛ چونكه خوداي

گوره له شویندا نی یه تا هیما ی بو بکری. هه رگیز له گهل شتی کدا یه ک ناگری و نابن به یه ک، جیهان به و راگیراوه و نهو به خو یه وه راگیراوه، نه جوزئه بو کول وه ک چاو له له شداو، نه جوزئی یه بو کوللی وه ک فهدی نهوعی بو نمونه: زهید بو ئینسان، نه کولله بوئه جزا وه ک له ش که کومه له نه ندام و چهند به شیکه، نه کوللی یه بو جوزئی یات وه کو ماهی یه تی ئینسان که جوزئی یاتی هه یه؛ خودا پیوهندی یه تهرکیبی خاریجی یه وه نی یه هه تا بیته جوزء یا کول، پیوهندی شی به تهرکیبی ذیهنی یه وه نی یه هه تا بیته جوزئی یا کوللی.

خودا نه بو وه و نابی به شوینی عه واریضی حادیشه که له پاش نه بوون په یدا بووبی، چونکه هه ر صیفه تی که مال بی له نه زه له وه تا نه به د ثابت به بو خوداو هه ر صیفه تیکیش نه قص بی له نه زه له وه تائه به د خودا لی یه وه دووره، نهو صیفه ته نه گه ر که مال بوایه له نه زه لا دهیوو، مادام که مال نی یه ئیسته یش دروست نی یه عاریضی بی و بوی په یدا بی.

خودا شه کلی نی یه نه سی گوشه و نه چوار گوشه و نه غهیری نه مانه؛ چونکه شه کل له وه وه په یدا نه بی که شت سنووری هه بی، خودایش ماده نی یه و سنووری نی یه.

صووره تی جه وهه ری نی یه که (بالفعل) جیسمی پی په یدا نه بی، هه یوولا نی یه که ماده ی جه وهه ری یه و ده بیته شوینی صووره ت و (بالقوة) جیسمی پی په یدا نه بی. خودا له شه ش لا کانه وه دووره؛ نه ژووری هه یه و نه خوار، نه راستی هه یه و نه چه پ، نه پشتی هه یه و نه به رده م، له (حین) یا (مکان) و شوینی ئارام گرتن دووره و بی پیوهندی یه، خودا عه ره ض نی یه تا پیویستی به جه وهه ری بی بجیته سه ری و پی یه وه راوه ستی، جه وهه ر نی یه که ماده ی (قائم بالذات) وه ده بیته شوینی عه ره ض و حال، خودا جیسم نی یه که له نه جزای ماده ی تیکه ل بیت. جیسمانی نی یه که عاریض بیته سه ر جیسمیک، روح واته

نه فسی ناطیقه نی یه که پیوهندی به له شی ئینسانه وه هه یه، رۆحانی نی یه، واته شتیک نی یه که رۆح پیوهندی بی یه وه هه بی، خودا نه له زهوی دایه و نه له ئاسماندا، نه له زهماندایه و نه له مهکاندا، ذاتیک له زهمان و مهکاندا ده بیته که خاوهن سنوور بی و ئه م لاو لای دیاری بیته، خودا له سنوورو گه مارۆدانی زهمان و مهکانه وه دووره. خودا له (متی) وه دووره، واته ناپرسی: که ی بوه یا که ی پهیدا بوه؟. دوره له (کم) و پرسیار له چهندی یهت؛ خودا نه ژماره یه و نه ئه ندازه یه، پرسیار به (کم) یش بو ئه مانه یه. دووره له پرسیار به (کیف) چونکه خودا که یفی یاتی نی یه. دووره له پرسیار به (این) چونکه جیگای نی یه. دووره له حه ره که و سکوون و لکان به شتیکه وه و لی جیابوونه وه ی.

ئه وه (مؤثر في الوجود) و بهس
 جَلَّ، تَعَالَى، عَزَّ، تَقَدَّسَ
 بی وینه و ماده، بی مودده و ئالهت
 وه بی مانده گی و عیجز و مه لالهت
 ئاوردی یه وجود گشت ئه جزای عالم
 له عه ده م، دیسان ده یواته و عه ده م^(۲۳)
 له ئه زه ل ئه و بوو نه هیچ بوو نه کهس
 به بی چوون ده گه ل هه موو چشتی ههس
 ئاخریچ هه ر ئه و ده مینیت و بهس
 یه عنی غه یری حه ق دل به هیچ مه بهس
 (كما في الأزل في ما لا يزال)
 پا که و موقه ددهس له نه قص و زه وال

واته: هه ر خودای گه وره یه کار له بووندا ده کات و بوونی داوه به ماهی یه ته کان و وای لی کردوون بوونیان هه بی، واته ئه و ماهی یه تانه بوون و خودای گه وره ئاشکرای کردن و دروستی کردن و کردنی به سه رچاوه ی ئاثار، به جووری که ئینسان ته ماشایان بکات ده توانی بلیت ئه مانه هه ن.

خو ئه گهر وجود عهینی ذات بی ئه وکاته مه عنای قسه که بهم جوړه ده بی :
هه رخودا وجودی داهیناوه و له نه بوونه وه ده ری کرده بو بوون و وهك خوړ رووناکی
به سهر جیهاندا په خش ده کات .

خودا به بی ئه وه که وینه ی جیهان بگری، بی ئه وه که ماده یه کی قه دیمی لا
بی، بی هیچ جوړه ئامیریکی داهینان و دروست کردن، بی ماندوو بوون و
زویری، بی ئه وه ی زه مانیکې پیویست بی بو پی گه یشتنی ئیستیعدادو قابیلی یه ت^(۲۴)
هه موو ئه جزای جیهانی دروست کردو له نادیاربی نه بوونه وه هینایه ژیر رووناکی
بوون، دیسان کاتی نه یویست پایه دار بن ده یانباته وه بو نه بوون .

خودا له ئه زهل دا هه ر ئه و بوو، هیچ شتیکی ناعاقل و هیچ که سیکې عاقل له
ئارادا نه بوو. خودا به بی چوونی و به بی پیوه ندی ناره وا به لکو به صیفه تی
ئافه ریدگاری و ئاگاداری له گه ل هه موو شتیکدا هه یه .

له ئه نجامیشدا هه ر خودا ده مینیت و به س، واته دل به هیچ شتیکه وه مه به سته
به خوداوه نه بی، کائینات هه مووی له به رده سته هیزی خودایه و پایه دار نی یه و بو
ئه وه ناشی دلی پیوه ببه سته .

مه به س له م قسه یه ئه وه یه که ئه م جیهانی ئه نانی یه ت و خو په رستی و
خراپه کاری یه نامینی و سهری سهر داران بی تاج و ناو نیشان ئه که وئی . . مه به س ئه وه
نی یه که هیچ مه وجودی له جیهاندا نامینی، چونکه به نه صصی قورئانی پیروزو
فه رمووده ی پیغه مبه ر (د.خ) به هه شت و دوزه خ ئه مین و دانیشتووه کانیشیان هه ر
ئه مین .

هه روه ها ذاتی خودای گه وره به بی گوران له پاشه روژدا ده مینیته وه به وجوړه ی
که له ئه زهل دا بووه، پاکه و بی خه وشه و له که م وکووری و له ناوچوونه وه دووره .

مه و صوف به ئه سماو صیفاتی که مال
چه وه صفی جه لال، چه وه صفی جه مال

چه صیفات ذات بی شیبهو میثال
 چه صیفات پاك چه میدهی ته فعال (۲۵)
 ذاتی گشت قه دیم له خودووث صافی
 وجوودی و فیعلی، حادیت ئیضافی
 وه کو خهلق و رزق، وه کو ئیتیقام
 ئیحیاو ئیماتهو ئیهانهو ئیکرام
 (تعلقات وصف قدرته
 بكون المقذور كل في وقته)
 له دلی پرذوق بی ئیعتیسافدا
 هیچ مه حذوور نی یه له م ئیتتیصافدا
 ککون الحق تعالی وحده،
 قبل العالم، معه، بعده.

واته: ذاتی خودای گه وره مه و صووفه به ته سماءو به صیفاتی که مال. جاری
 با باسی ته وه بکهین که خودای گه وره مه و صووفه به ته سماء: ته گونجی مه به س
 ته وه بی که خودابهو موشته ققانه ته و صیف بکری که له ناوه کانی خودا پهیدا ته بن
 وه کو موئمین و وه ههاب و ره ززاق و عه لیم و قادیرو موحیی و مومیت و غهیری
 ته مانه، به لام ته م ئیحتماله باش نی یه و ده بیته دووباره کردنه وه چونکه وه صفدار
 کردنی به صیفاتی که مال چ صیفاتی ذاتی و چ صیفاتی فیعلی ته م جووره وه صفدار
 کردنه ده گه یه نی. له وانه یشه مه به س ته وه بی که خودای گه وره مه و صووفه به وهی که
 خاوهن ناوه و ناوداره وه کو له مه ولا، ته گهر خوا حز بکات، باسی ته کهین.

شایانی باسه سه بارهت به ناوی خودای گه وره چه ند باسیک هه یه:
 یه که م: ئایا ناو خودی خاوهن ناوه یا نا؟ زاناکان فه رموویانه: لیره دا ئیسم هه یه،
 موسه ماما هه یه، ته سمنی یه هه یه؛ بوئمونه: (محمد) ئیسم واته: ناوه،
 پیاوئیکی دیاری که ته م ناوهی بو دانراوه موسه ممامیه، واته: ناونراو. کاری

ناولینانه کیش ته سمی یه یه . بی گومان ئەم ناوه واته (محمد) که وشه یه و دهنگه و به دەم دا دی غیری ذاته که یه که ئینسانیکی تایه تی و دیاری یه .

که وایی خیلاف له وه دا که ئیسم خودی موسه ممایه یا نا؟ بو واتای ئیسمه که ده گه ریته وه ؛ ده توانین بلیین ئەو ئیسمه که ته نیا ده لاله ت له ذاتی خاوه ن ناوه که ده کات ، وه کو له فظی پیروزی (الله) که ناوه بو ذاتی ئافه ریدگار به پیی واتا که ی خودی خاوه ن ناوه که یه ؛ چونکه واتای که لیمه ی (الله) ذاتی ئافه ریدگاری گه وره یه .

به لام ئەو ئیسمه ی که واتا که ی حال و کاره وهک (نافع) و (رءووف) و (لطیف) ئەوانه غیری موسه ممان ؛ چونکه بو نموونه له فظی نافع ذاتیکی نادیاری ده گه یه نیت که صیفه تی ره ئفه تی هه بی ، بی گومان ئەم مه جموعه غیری موسه مما که یه ؛ چونکه موسه ممان ته نها ذاتی خودای ئافه ریدگار .

ئەو ئیسمانه یه که واتا کانیان له صیفه ته ذاتی یه کانی وه کو (علیم) و (قادر) ئەوانه به عهینی ذاتن و نه غیری ، چونکه له واتای (علیم) دا (علم) ده رده که وی که له صیفه ته ذاتی یه کانه ، صیفه ته ذاتی یه کانی لای ئەشعهری نه عهینی ذاتن و نه غیری ، وه کو له مه ودوا باسی ده که یین ، به لام لای موعته زیله و حوکه ماء عهینی ذاتن ، ئەوان لایان وایه صیفه ته ذاتی یه کانی زیاد نین له سهر ذات و عهینی ذاتن .

دووهم : ناوه مه شهووره کانی خودای گه وره نه وه دو نو ن ، یه کی له وانه که له فظی (الله) یه ئیسمی ذاته و عه له مه بو ذاتی خودای په روه ریدگار ، به لام ناوه کانی تر ئیسمی ذاتی تیکه ل له گه ل صیفاتن وهک (علیم) که ناوه بو ذاتی خودا به صیفه تی عیلمه وه ، واته : ده لاله ت ئەکات له دات له ولایه نه وه که خاوه ن صیفه تی زانسته ، یا (لطیف) که ناوی خودایه به و صیفه ته ی که میهره بانه له گه ل مه خلوو قاتدا . هه تاد .

ده لیل له سهر ئەم نه و دو نو ن ناوه فه رموده ی پیغه مبه ره که له سه حیجی موسلیم و سه حیجی بوخاری دا باس کراوه : «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا

واتهی «أحصاها»، وهکو زانا بهرزه کان فہرموویانہ، ئەوہیہ بیانزانی چہندن و باوہری بہ مافی ئەم ناوانہ ھەبی و پئی ھەستی. شایانی باسە ئەم ناوانہ (ترمذی) باسی کردوون.

بێجگە لە ناوہ مەشھوورەکان ھەندی ناوی تر ھەن لە قورئانی پیرۆزدا ناوبراون وەك: (ولي، ناصر، غالب، قاهر، قریب، رب، اعلى، اکرم، أحسن الخالقین، أرحم الراحمین، ذي الطول، ذي القوة، ذي المعارج). ھەندیکی تریش لە فہرموودەیی پیغەمبەرا ناوھینراون وەك (حنان، منان) لە ریوایەتی (ابن ماجہ)یشدا چەند ناوی تر ھاتوون وەك (تام، قديم، شديد، کافی) و ھەندی ناوی تریش.

سێھەم: بەکارھێنانی ناو بوو ذاتی خودای گەورە ئاخو پێوستی بە ئیجازەو رینگادانی شەرع ھەییە، یا پێوستی پئی نی یەو لەخۆتەو دەتوانی ناو دابنیت و بەکاری بئینی بوو خودای گەورە؟

قاضی ئەبوبەکری باقلانی ئەلئیت: ھەر لەفظیک مەعنایەك بگەییە نیت کہ ثابت بی بوو خودای گەورە ئەوہ دروستە بەکاری بەھینی بووی بەمەرجیک کہ بوونی مەعنای کہم وکووری نەدات، ھەندیکی تر وتوویانہ: بەومەرجەیش کہ گەورەیی خودای ئافەریدگار بگەییە نیت؛ کہوایی دروست نی یە (عارف، فقیہ، عاقل، فطن، طبیب) بوو خودا بەکاربھینرین؛ چونکہ (عارف) ئەوہ دەگەییە نیت کہ لەپیش مەعریفەتە کەدا بی ئاگا بووبی، (فقیہ) بوونی ئەوہ دەدا کہ لەپیشدا شتە کە ی نەزاننیت و لەپاشان تئی گەیشتی (عاقل) بە یەکی دەوتری صیفەتی ھەبی بانگی بکات بوو ئیشی نابار بەلام بەھوی عەقلەوہ خووی لەو ئیشە نالەبارە رزگار بکات. (فطن) بوونی ئەوہ دەدا کہ کەمی دوودل بووبی لە شتە کەدا لەپاشا گورج تئی گەیشتی. (طبیب) ئەوہ دەگەییە نیت کہ ئەو کەسە بە خویندن یا بە تاقی کردنەوہو بەراورد فیری ئەو زانستە بویت.

به لام شيخ (ابو الحسن) ي نه شعري (ر.خ) له سه ره وهيه به قه طعي هيچ
ناويك بو خوداي گه وره به كارناهي نري هه تا له قورئان و حه ديث دا به كارنه هي نرابي ،
وه كو نه وه دونو ناوه مه شه وره .

جا با بيينه وه سه ر با سي صيفاتي كه مال ؛ خوداي گه وره خاوه ني صيفاتي
كه مال ، واته نه و صيفه تانه ي كه ده لالت له سه ر زور گه وره ي نه وه كه ن له هه موو
بابه تي كه وه . چ وه صفي سه لبي بن كه به صيفاتي جه لال ناوئه برين وه كو (قدم)
بي سه رتايي ، (بقاء) بي دوايي ، (وحدة) بي هاوتايي ، (قيام بالذات) بي
ثيحتياجي ، (عدم المماثلة) بي وينه ي . چ وه صفي ثبووتي ، كه صيفاتي
جه ماليان بي ده وتري ، نه مانه يش چ صيفاتي ذاتي بن بو ذاتي بي وينه و بي هاوتا
وه كو (حياة ، علم ، ارادة ، قدرة ، سمع ، بصر ، كلام) واته : زيندوويي و زانست و
خواست و ته وانايي و بيستن و بينين و گويايي ، چ صيفاتي پاكي نه فعالی حه ميده و
كرده وي په سه ند بن

شاياني باسه حه زره تي مه وله وي ليره دا با سي صيفه تي نه فسي نه كرد وهك
وجود ، له سه ر نه وه كه له بيروباوه ري نه هلي ته سه ووف دا وجودي خوداي
گه وره عه يني ذاته و له صيفات ني به .

جا نه م صيفه تانه نه وانه ي كه سه لبي ياتن به ثيعتيباري ياتي (نفس الامر) ي
ده ژمي ررين ، نه وانه ي كه ثبووتين و له صيفاتي ذاتي يه ن وهك (حياة ، علم ،
ارادة . . .) گشت قه ديم و نه زه لين و له حدووث و په يدا بوون پاك و دوورن و هه موو
وجودين .

هه رچي صيفه تي ثبووتي فيعليشه وهك (خلق ، رزق ، قهر ، انتقام) هه موو
حاديثن و هه ركام له كاتيكي تا يبه تي دا په يدا ده بن ، بو نموونه : ويستي زه يد بيي له
سكي دا يكي ا گياني به به را ده كات و ، كاتي ويستي بي مريني نه ي مريني ، كاتي
بيه وي سه ربه رزي بكات گه وره ي ده كات و بيه وي سووكي بكات سه رنزمي
ده كات .

دیاره ئەم جوړه صیفه تانه ههروهك حاديشن له ئومووری ئیضافین، واته: پيوهندیان به غهیرهوه ههیه، چونکه صیفاتی فیعلی یه بریتین له پيوهندی صیفه تی قودره تی به وجوودی مهقدورهوه ههركام له کاتی خوڤیا، دیاره له وه صفدارکردنی خودادا بهم ئیضافانه خهوش و کهم وکووری نی یه، چونکه صیفه تی ئیعتیارین وهك بوونی خودا به تهنیا خوڤی له پیش جیهانداو له گهل جیهانداو له پاش جیهان که ئیعتیاری یاتن و به صیفه تی حادیشی مه وجود نانسرتین.

ئەزەلی یەت بو ئەسما ثابتە
 له وه جهی رجووع ئەبال قودره ته
 صیفاتی ذاتی ههروهكو ذاتن
 خاریج / له دهركی گشت مهخلووقاتن
 هیچ مه علووم ناون بو مان (کما هی)
 ئەزەلی و ئەبه د ناموته ناهی
 با ته عه للوقیان واحد (بالذات) ن^(۲۷)
 (حیث التعلق) بی نیهایاتن
 گشت زائید له ذات نه عین و نه غهیر
 (من حیث الایجاد آثارها خیر)
 وهك (ما اصابك) دهکا، بی گومان،
 ئیما «ما ترى في خلق الرحمن...»^(۲۸)

ناون: نابن. ئیما: ئیشاره، هیما..

واته: ناوه پیروژه کانی خودای گهوره هه موو ئەزەلین، چونکه هه موویان ده گه رینه وه بو صیفه تی قودره ت که صیفه تیکی ئەزەلی یه بو نموونه: (خالق) واته: ته وانا له سه ر دروستکردن، (رزاق) واته: ته وانا له سه ر رزق و پروزی دان.. تاد. پيوسته بزائن مه بهستی مه وه وی ئیره له (اسماء) ئەو ناوانه یه که به موشته ق

ناسراون وهكو رهحمان و رهحيم و مهليك و هاوچهشنهكانيان، نهك نهو ناوانهي كه بو ذاتي خودادانراون له عه رهبي دا وهكو (الله) و له كوردی دا وهكو (خودا). ههروهها هم تهئويلهه مهولهوي له زوربهه ناوهكاندا ديتهجي، نهگينا ناوي وا ههيه دهگهريتهوه بو صيفهتي حهيات، عيلم، ئيراده، سهمع، بهصهر، كهلام، يا بو صيفهته سهلبهيهكان وهكو قوددووس، سهلام، نهووهل، ئاخير، وهكولهكتيبي (شهرحي مهواقيف) دا له باسي نهسماي حوسنادا باس كراوه.

صيفهته ذاتي بهكان كه مهشهورن به صيفاتي مهء ني وهكو حهيات و عيلم و ئيراده و قودرهت و سهمع و بهصهرو كهلام كه به حرووفي جوملهه (أحَقَّ سَبْعَكَ) ئيشارههيان بو دهكري، واته: باوهرم به حهوت صيفهتهكهت ههيه، وهكو ذاتي خودان لهوهدا كه غهيري خوداي گهوره كهس كونهو حهقيقهتبان نازاني و ئيمه پهي به حهقيقهتيان نابهين. هم صيفهتانه وهك ذاتي واجب نهزهلي و نهبهدين، بي نهووهل و بي ئاخرن و نابرينهوه. لهگهله نهوويشدا كه پيوهنديان به زور شتهوه ههيه خويان لهخوياندا (واحد) ي (بالذات) ن، نهوهتا عيلم روودهكاته ههموو زانراويك، ئيراده روودهكاته ههموو بوويك له مومكينهكان، قودرهت روودهكاته ههر مومكينيك كه خواستي لهسهري ههبي، بهلام هم صيفهتانه بهكن. ههروهها هم صيفهتانه لهلايهني پيوهنديانوه برانهوهيان بو ني به، نهوهتا هيچ مهقدووري ني به كه قودرهت رووي تي نهكات، هيچ مهجوودي ني به لهناو مومكينات دا بوئهوه نهشي ئيراده رووي تي بكات.

هم صيفهته ذاتي يانه ههموو زيادن لهسهر ذاتي خوداي گهوره، چونكه خودا خووي له قورئاني پيروژدا ناوي خووي بردوه به (حي) و (عليم) و (قادر). حهمله ههر موشتهققيكيش لهسهر ذات نهوه دهگهيه نيت كه سهرچاوهي موشتهققه كه صيفهتي ذاتهكهيه، بونموونه كه تووتت: (الله عليم) واته: عيلم صيفهتي (الله) به، جا نهگه سهرچاوهي موشتهققه كه شتيكي ئيعتباري بي و له عهيني يات نهبي وهكو ئيمكان له جوملهه (زيد ممكن) و خودووت له جوملهه (زيد

حادث) دا ئه وه پيويسته كه له ذيهندا زياد بي له سهر ذات، به لام ئه گهر له صيفاتي خاريجي بي وه كو عيلم و حيات. . ئه وه لازمه له ذيهن و له خاريج دا زياد بي له سهر ذات، كه وابي ئه بي عيلم زياد بي له سهر ذات.

كه صيفات زياد بن له سهر ذاتي خوداي ئافهريدگار نابي خودي ذاته كه ي بن، چونكه عهيني يه تي صيفات بو ذات شتيكي ناجوره و پيچه وانهي به ديهي يه، بويه پيويسته غهيري ذات بن، چونكه ههرشتي نيسبت به شتيكي تر كه (عهين) ي نه بو و پيويسته (لاعين) بي هتا (رفع النقيضين) روونه دات. دياره كه صيفه ته كاني خوداي گهوره (لاعين) بوون، ئه وا غهير ده بن، غهيريش دوو جوړه، يه كه م ئه وويه له هاو غهيره كه ي جيا ده بيته وه، وهك زهيد كه جيايه له عمر، يا ته ندروستي كه جيايه له ش. دووهم: جيا بوونه وه ي مه حاله وهك صيفه ته كاني خوداي گهوره كه ههرگيز لي جيانا بنه وه. ئه و غهيري يه ته كه گرنگ بي به شي يه كه مه، به شي دووهم له بهر ئه وه ي جيا بوونه وه ي تيدا ني يه وهك ئه وويه كه غهير نه بيت.

زانايان ده لين: (ابو الحسن) ي ئه شعري^(٢٩) فهرموويه تي: صيفه ته كاني خوداي گهوره ههروهك عهيني ذاته كه ي نين، كه ئه مه يش ئاشكرايه، غهيري ذاته كه يش نين؛ چونكه نه ئه مان له ذات جيا ده بنه وه و نه ذات له مان جيا ده بيته وه.

پوخته ي باسه كه ئه وويه صيفه ته كاني خوداي ئافهريدگار له راستيدا و له سهر مه عناي به رامبهري (عهين) به غهيري خوداي گهوره ده رده چن، به لام له سهر ئه و مه عنايه ئه شعري لي داوه ته وه غهير نين، واته: له ذات جيانا بنه وه. به م حيسابه صيفه ته كاني خودا نه عهين و نه غهير.

صيفه ته كاني خودا له وروه وه كه خودا ئيشيان بي ده كات، واته خودا به خواستي خوي زهيد به رزده كاته وه و عمر نزم ده كاته وه، به قودره تي خوي ته ندروستي به فلان كه س ده به خشي و نه خوشي به سهر فيساره كه سدا ده دات، هه موو ئا ثاري ئه و

صیفته تانه خیر و حیكمت و جوانن، نه گهرچی بوئه وهی که ویستی نزم بوونه وهی کراوه یا نه وهی نه خوشی به سهرا دراوه مایه ی بازار و بیزاری یه .

صیفته ته کانی خودا له وره وه که پیوندیان به خوداوه یا غیری خوداوه هه یه وه کو نیسه ته تی (ما اصابك) وایه، واته: نه وهی له لایه نی خوداوه بو تو نیراوه و به تو ده گات له خوشی و ناخوشی هه مووی، له وره وه که خودای گوره ناردوو یه و نه و دروستی کرده، حیكمه ته و باشه، له وره ویشه وه که ده بیته هو ی گو رانی حالی تو نه گهر به باشی بیگو ری باشه و جوانه، نه گهر به خرابی بیگو ری و، لات و لاوازو بی ئاسایش و بی نومایش بکات گه لی پی زویر نه بی و لات خراب و ناله باره، به لام له دروستکردنی خودای گوره دا هه مووی هه ر باشه؛ چونکه مادام مه بده نه که ی له خوداوه یه و، ئیشی خودایش پره له حیكمه ت هه مووی باشه .

نهم فهرمووده یه ته قریری ئایه تی ﴿وما أصابك من حسنة فمن الله، وما اصابك من سيئة فمن نفسك﴾^(۳۰) له گه ل ئایه تی ﴿ما ترى في خلق الرحمن من تفاوت﴾^(۳۱) ده کات. واته: سه باره ت به حالی تو نه وهی که پیته ده گات هه ندیکی جوان و هه ندیکی ناجوانه، به لام سه باره ت به دروستکردن و داهینانیه وه له لایه ن خوداوه هه مووی جوانه و هیچ جیاوازی یه که له نیوانیاندا نی یه .

باوجود موکه لله ف نی یه بین به مانه
صیفاتی ئایا زائیدن یا نه؟
یا خو نه میانه عینی نه وه یه
یا ته غایوریان له به یندا هه یه
بو ذاتی ئایا غه یرن یا خو عه ین؟
حه والهی که شفی نه صفیای ده ده ین^(۳۲)
ئیمه مه حجوو بین با لاچین له به ین
قصه ی لی نه که ین چاکه و ده بیچیکه ین

بوچ؟! ئەھلى ھەوا غالبن تەواو (لاعالاج) ئىنسان تىرنە ئەو جەواو^(۳۳)

باوجود: ئەگەرچى، ئەگەل ئەو شىدا. نى يەين: نىن. دەيچىكەين:
دەيشى كەين. لاعالاج: ناچار. تىرنە ئەو جەواو: دەھىننە جواب، ناچارى دەكەن
قسەبكات.

واتە: ئىمە بەقەدەر ھالى خومان قسەمان لە عەينى يەت و غەيرى يەتى
صىفەتە كاتى خودا كىرد. ئىمە داوالى كراوين كە باوەر بىكەين بە بوونى خودا و بە
بوونى زىندوو يەتى و زانين و خواست و توانا و بىستن و بىنين و قسە كىردن بوى؛
چونكە دژى ئەم صىفەتە، كە مردن و نەزانين و بى خواستى و بى توانايى و كەرى و
كوپرى و لالى يە، خەوش و كەم و كووپرىن و بو خودا دەست نادن؛ ئەك خوداى
گەرە تەنانەت ھىچ ئىنسانىك بەو رازى ناپىت يەكى لەو صىفەتە يەلى
بە نرىت.

ئىتر ئىمە داواى ئەو ھەمان لى نەكراو بەزانين ئاخو صىفەتە كانى خودا عەينى
ذاتن يا زىدان لەسەر ذات، يا صىفەتى عىلم - بوئىمۇونە - عەينى صىفەتى
ئىرادە يە يا جىايە لى؟ لەسەر راي زانا بەرزە كانى ئايين مەسەلە يە عەينى يەت و
غەيرى يەتى صىفەتە كانى خودا ھەوالە ي بەرچا و بوونى و دەروون رووناكى
دۆستانى خودا بىكەين باشتەرە. ئەو تە پايە بەرز (جلال الدين) ي دەووانى
ئەفەرموئىت: لە ھەندى دۆستانى خودام بىستو ھەينى يەت و غەيرى يەتى
صىفەتە كانى خودا بە غەيرى كەشف بو كەس دەرنەكەوى، ئىمەش كەشفمان
نى يە، كەواتە وا باشە لەم ناو ھەدا نەمىنين و ئەم مەيدانە بە جى بىلین و قسە ي تيا
نەكەين، ئەگەرچى ھەر قسەش دەكەين، چونكە ئەھلى ھەوا زورن و قسە ي
ھەلە و پەلە ئەكەن و ئىنسان ناچار ئەكەن بىتە جواب و قسە بكات، وا منىش
بە ناچارى دىمە جواب و بە چەشى ئەھلى ھەق چەند قسە يەك ئەكەم و ئەلیم:-
صىفەتە كانى ذاتى (واجب الوجود) زىدان لەسەر ذات بە چەند دەليل:

ده لیلی یه کهم ریځای پیشینانی نه شعری یه کانه که بریتیه له قیاسی غائب
له سهر شاهیدو حازر. دارشتنی هم ده لیله له سهر فرموده ی (امام الحرمین)
نه وه یه که بوزراستی قیاسی غائب له سهر شاهید پیوسته جامعی له بهینی
هه ردووکیانا هه بی و، به بی جامع به قه طعی حوکم نادرئ. ته ماشاکه ن ناتوانین
قیاسی ذاتی خودای گه وره له سهر نه و شاهیدانه بکهین که فاعیلن و ئیشکهرن و
جیسم و سنووردارن، چونکه جیسمی یه ت و سنوورداری بو خودای گه وره
مه حاله.

جامیع چواره، یه کهم: عیله ت. دووهم: شهرط. سیه هم: حه قیقه ت.
چواره م: ده لیل.

بونموونه: مادام حوکمی له شاهیددا موعه لله ل بوو به عیله تی وه کو
عالمی یه ت که عیلم عیله ته که یه تی، یاخو حوکمی له شاهیددا مه شرووط بی به
شهرطیک وه کو عالمی یه ت که شهرطه که ی حه یاته، یاخو حه قیقه تی له شوینیکدا
ثابت بی وه که نه وه که حه قیقه تی عالم بریتی یه له (من قام به العلم)، یاخو
ده لیلی به عه قل ده لاله ت له مه دلوولی بکات وه که ده لاله تی ئیحدات له سهر
موحدیث، پیوسته نه مه گشتی بی و له غائبه که دا وه که شاهیده که هه بی.

نه نجا مادام ثابت بوو له شاهیدا که حه قیقه تی (عالم) (من قام به العلم) وه،
حوکم به وه که عالم عالمه عیله تی نه ونی، پیوسته نه م یاسایه له غائبه که یشدا
هه بی. هه روه ها که لام و ئیراده و قودره ت و صیفه ته کانی تریش.

جا نه گهر که سی بلیت هم نه حکامه له بهر ئیمکان و حدووث موعله له له
شاهیددا، غائبه که چونکه واجب و قه دیمه موعه لله ل نابی، له وه لامدا نه لیم
وجووب و قیده م مونا فبی ته علیل نی یه، ته نها نه وه نده یه واجب ته نها به واجیب
موعه لله ل بی و جائیزیش ته نها به جائیز، ئیتر جیایی له م حوکمانه دا دژی مه به سستی
ئیمه نی یه؛ (عالم) که پیوسته عالم بیت ته نها له لایه نی عالمی یه ته که وه یه نه که
له ولایه نه وه که جه وه هر یا عه ره ض یا حدیث یا قه دیم و شتی تره.

دهلیلی دووهم ئه‌وه‌یه که خودای گه‌وره عالمه‌و هم‌وو عالمیکیش پیوسته
 عیلمی بیی؛ چونکه ته‌صه‌وور ناکرتی له (عالم) ئیلا که‌سی وه‌ها که عیلمی بو
 ثابت بیی. . صیفه‌ته‌کانی تریش به‌م جو‌ره؛ بو‌نموونه: خودای گه‌وره (قادر)ه‌و
 هم‌وو (قادر)یکیش پیوسته قودره‌تی هه‌بی.

جا ئه‌گه‌ر که‌سی بلّیت: راسته خودای گه‌وره عیلمی هه‌یه، به‌لام بو‌دروست
 نی‌یه که عیلمه‌که‌ی عه‌ینی ذاتی بی‌و زائید نه‌بی له‌سه‌ر ذاتی؟ له وه‌لامدا
 ئه‌لّین:-

ئه‌گه‌ر صیفاتی نه‌فسی ذات ده‌وی
 لزوومی چه‌ندی مه‌حالات ده‌وی
 ئه‌وه‌ل: ده‌وی حمل (بلا إفاده)
 دووهم: مه‌ئه‌لا عیلمه ئیراده
 سی‌یه‌م: عه‌قلی تو ده‌شی جازم بی
 مه‌ئه‌لا به‌ بوون واجب عالم بی
 بی حاجه‌ت ئه‌بال ئیثبات به‌ بورهان
 چت نه‌فسی خو‌یه ضه‌رووره‌و عه‌یان
 چاره‌م: بو‌ی عیلم (واجب الوجود)
 (بالذات) صانیعی عالم و مه‌عبوود
 قصه‌یچ له نه‌حوی (عالم)دا نی‌یه
 که‌وا حملیان (مواطاة)ی‌یه،
 به‌ل قصه له به‌حث نه‌حوی (علم)یه
 که‌وا حملیان ئیشتیقاییه
 هه‌رگه‌ه که نه‌فسی ذات بن ئه‌وانه
 مه‌حالاته‌که ظاهر بزانه . .
 ئه‌ر ده‌لی ئه‌وسا لی لازم ده‌وی
 که ته‌غایوری ئیعتیار نه‌وی

چه مه حالی ههس نه گهر بلی : (ذات ،
حيث التعلق بذی المعلومات ،
عالم ، بل علم) . (على ذا القياس)
ته قریری باقی صیفات یچ ههس واس
مه عنای حملیان یانیهای ذاتی
(متعلق بالمعلومات)

(وهكذا) وا فایدهی بوو عه یان
ئیفتیقاریچی بوو نه بال به یان
ته مایوزی بهین ئیعتیارات بوو
ته که شور یچ بو وجود نه یدا روو
ههس وهك نهو جومله مه شهووره له بهین :
ئه لین ﴿الواحد نصف للثنين﴾ ،
ئولشی سیانه ، روبه بو چوار ،
تا هه رکوی برۆت^(۳۴) نایه ته شومار
دیاره مه وجود ههس واحید^(۳۵) دهونی
حه ملی موفیده و نیصفی به جگی
ده لیین بوونی ذات پاکی عه لی به
به نفس و عهینی نهو ته عه للوقیه
باطیلی به تی زور به دیهی به
(ككون الواحد نفس النصفية)
(بل انما هو عالم ، قدیر ،
حي ، مرید ، سمیع ، بصیر)
پهس نهوا ماوه لهم ره واقه دا
که لام له مه ئخهذ ئیشتیقا ه دا ،

وهكو قودرهت و عيلم، (وَإِنَّه
 معنی زائدُ لیس نفسَه)
 بوچ؛ میثلی قودرهت (ربّ البریة)
 له ئیعتیبارات عهقلی یه نی یه
 بهل له مهعانی حهقیقیهه گشت
 لهم دوو شیققانه یه کنی بگره مشت
 ئهه عهینهه عهودهت بو مهحالاته،
 وهه وهرای ذاتهن مهطلب ئیثباته
 نی یه دهلالهت سه معی و عهقلی یه
 له بو ئیضاحی مهعناهی غهیری یه
 (نعم فی صفات جناب الباری)
 هه یه ئیئتیفاق بو نوممهت جاری
 که مه معی ئیطلاق غهیری یهت ده کهن
 ناویان بو ذات وهك ئه غیار نابهن
 (بناء علی ذاك الإتفاق
 نحن نقطع بمنع الإطلاق)
 ته عریفی غهیریچ وا که مه شهووره
 بو به له دی یهت له گره ضهرووره
 غهیر ئینفیکاکیان له به یندا دهوی
 یاخو دوو ذاتن ئه میان ئه و نهوی

قصه ییچ: قسه یش. صیفاتیچ: صیفاتیش. واس: وایه. یانیهای: واته،
 یه عنی. شومار: ژماره. جگی: جیا. له گره: لیره. دهوی: ده بی. نهوی: نه بی
 ئه گهر صیفاتی خودا نه فسی ذات بن گه لی مه حالات رووده دات.
 یه کهم: حه ملی صیفات له سه ر ذات بی فائیده ئه بی؛ چونکه حه ملی شت له سه ر

خودی خوئی بی سووده، که چی (الله عالم) جومله یه کی سوود به خشه .

دووه م: نه وه پرووئهدات که صیفه تی حیات عیلم بی، صیفه تی عیلم ئیراده بی . . . تاد، نه بی رهوا بی بلیین: (الحیاءة علم، والعلم ارادة) چونکه نه گهر صیفه ته کان عهینی ذات بن ده توانین بلیین: (الحیاءة ذات، والذات علم؛ فالحیاءة علم) یا بلیین: (العلم ذات الباری، وذات الباری ارادة) فالعلم ارادة) نه مهیش به تاله؛ چونکه (حیاءة) واته: زیندویتی، صیفه تیکه سه رچاوهی ههست و جموجووله. (علم) واته زانین سه رچاوهی ده رختنی زانراوه کانه. (ارادة) واته خواست هیزیکه سه رچاوهی دیاری کردنی یه کی له دوو شته بو هاتنه دی.

سیهه م: نه وه پرووده دات که ئینسان باوه ری جازمی بی به وه که خودا عالمه و له م باوه ره دا موحتاجی ده لیل نه بی، چونکه که صیفه ت و ذات یه ک بن حملی شت له سه ر خوئی موحتاجی ده لیل ناییت؛ که چی بی سه لماندنی هه ر کام له م صیفه تانه و ئیثبات کردنیان بو ذاتی خودا پیوستی به ده لیل هه یه .

چواره م: ده بی دروست بی بلیین: عیلمی خودا (واجب الوجود)ه، صانیعی عالمه، مه عبووده، چونکه عیلم عهینی ذاته، ذاتیش صانیع و مه عبووده، که واته عیلم صانیعه و مه عبووده، نه مهیش به ئاشکرا به تاله .

جا نه گهر که سی بلی: کاتی نه م مه حالانه پرووده دن که مه فهومی ذات له گه ل صیفه ته کان یه ک بن، به لام نه گهر له مه فهومدا جیاواز بن، با له ذاتیشدا یه ک بن، مه حال پروونادات، وه کو نه لیت: ئینسان کاتبه یا (الله عالم)، که ئینسان و کاتب و (الله) و (عالم) له ذاتدا یه ک و له مه فهومدا جیاوازن، له وه لامدا ده لیین: ئیمه باسی (حی) و (عالم) و (مرید) و (قادر) ناکهین، که به شیوهی حملی (مواطاة) حمل ده کرینه سه ر ذات و ده وتریت (الله حی) یا (الله عالم) تاد . . . ، که مه وضووع و مه حموول له مه فهومدا جیان و له ذاتدا یه کن،

بهلكو قسه مان له (حياة) و (علم) و (ارادة) و (قدرة) ه، كه مه بادئى
 مه حموولاته كانن، ثمانه ن عهينى ذات و نه غهبرى ذاتن، به و جورهي كه
 باسمان كردو، ره خنه كانيشمان هه ره له سه ره ثم نه ساسه بوو؛ دياره نه گه ره حيات و
 عيلم و ئيراده و قودرهت عهينى ذات بن و بليين: (الله حياة) يا (الله علم) تاد...
 نه و مه حالانه كه باسمان كردن رووده دهن.

ههروه ها نه گه ره كه سى بليت نه و مه حالانه كاتى رووده دهن كه له گه ل
 عهينى يه تى صيفاتدا بو ذات جياوازى ئيعتبارى له به نياندا نه بى، به لام نه گه ره
 جياوازى ئيعتبارى بى قه ناكا. بو نمونه: هه ره چند عيلم و ذات يه كيكن
 به لام له ذاتا ته نها ذات ته ماشا ناكري، بهلكو نه لين: ذاتى خودا له ولايه نه وه كه
 پيوه ندى به زانراوه كانه وه هه يه عيلمه و، له ولايه نه وه كه پيوه ندى به مه قدو و راته وه
 هه يه قودره ته... تاد. بهم جوره هيچى تيا نى يه كه بليين: ذاتى واجب،
 له ولايه نه وه كه پيوه ندى به زانراوه كانه وه هه يه، عالمه، بهلكو عيلمه، وه له لايه نى
 پيوه ندى به مه قدو و راته وه قادره بهلكو قودره ته، وه مه عناى حملى عيلم له سه ره
 ذاتى بارى نه مه يه كه ذاتى بارى موعه ليقه به مه علوم و مه قدو و رته وه
 حمله كه شى راست و موفيده و پيوستيشى به بورهان هه يه و، ته مايوزيش له
 ئيعتباراته كه دا هه يه وه كو نه وه كه نه لبيت «الواحد نصف الاثنين وثلث الثلاثة
 وربع الأربعة... الخ»، له وه لامدا نه ليم مه عناى ثم قسه يه نه وه يه كه ذاتى
 واجب برى تى بى له ته عه للوقات، چونكه لهم به يانه دا ذات له گه ل عيلمدا يه كن،
 عيلميش ته عه للوقه به مه علوماته وه و، بوونى ذات به ته عه للوقات به تاله وهك
 بوونى واحد به نيصفى يه ت، چونكه واحد نيصفى يه ت نى يه بهلكو نيصفه و،
 ذات عالم و قادرو موريده نهك عيلم و قودرهت و ئيراده، نه مجا قسه ديننه سه ره
 ثم عيلم و قودرهت و ئيراده يه كه پيوسته مه عنايهك بن بيچگه ذات و، ناوبردنيان
 به ته عه للوقات سوودى نى يه، چونكه عيلم و قودرهت ته عه للوقاتى ئيعتبارى يه
 نين وه كو ئيمكان و حدووث، بهلكو له حه قايقن؛ كه و ابو و يا نه بى بليت عهينى
 ذاتن و مه حاله كان بينه جى، يا نه بى بليت زيادن له سه ره ذات كه مه به ستى ئيمه يه و

لاى ئىمه ئەمە راستە .

بەلام ئاخو لەسەر ئەم رايە يەكئى له زانا ئەشعەرى يەكان پىيان دەلئيت غەيرى
ذاتى واجب؟ وهلام: نهء، واته: نەمان بيستوه يەكئى له ئەشعەرى يەكان بلئيت:
صيفه تەكانى خودا غەيرى ذاتن؛ چونكه لاي ئەوان شتى غەيرى يەك دوو
مەوجوودن دروست بى له يەكتر جيا بنبه وه، دياره صيفه تەكانى خوداو ذاتى
خوداش هەرگيز له يەك جيانا بنبه وه، نه ذات به بى صيفه تەكان و نه صيفه تەكان به
بى ذات ئەبن .

تەقريرى مەزھەب ئەھلى حق كريا

ئىجازەتى تەقرير طەرزى تر دريا (٣٦)

ئەمە تەحريرى ئوصولى دینه .

هەلگره بەدل هەر كام يەقینه

(مشتو الصفات) ئىختىلافيانە:

صيفات زائيدن (على الذات) يا نه؟

ئەوكەس وا قەولى هەس به زياده

له صيفات خەواص دەكا ئيراده

خاصەى وه صفى عيلم دانستەن شعور

خاصەى ئيراده قەصدەكەى مەشهور

بو وه صفى قودرەت خاصەى ئامادە:

(تأثير على وفق الارادة)

چە حاجەت قەلەم طوولى پى بدات؛

(فقس عليها سائر الصفات)

(وتلك الخواص ليست عينه،

وهو ظاهر، ولا غيره)

بوج؟ (في الوجود الخارجي) نى يهس

تهمايوزيان له ذاتى ته قد هس

(فلذا قالوا، جزاهمُ الخير:

بان الصفات لا عين، لا غير.)

(والغيرية التي استبان)

منها الاستلزام لوصف الامكان)

(المفتقر المحوج العائل

في الوجود الى تأثير الفاعل)

غه يرى يه تيكة (ذات الاقتران

للتمايز الخارجي) بيزان

ثيراده ده كرى خه واصل له ته ووصاف

(اذ الصفة ما به الاتصاف)

وهبى تهو خه واصل لازمه صيفات

ناوى ئيتيصفاف (بالفعل)ى بو ذات

(كيف لا يكون مقصوراً على

حصول تلك الخواص، ولا

شىء من عالم مرید قدير

بلا شعور قصد او تأثير،

مثلاً، بهذا المعلوم المذكور

لهذا المراد، في ذاك المقدور

عالمًا به، مُريداً له،

قديراً عليه، فذر من لهوا^(٣٧)

وليست نفسُ ذي المباديات

كذلك، فهي كانت عينَ الذات

وان لم تكن عينها يلزم
 في تلك الخواص لله الأعظم)
 ئيحتاج ئهبال غهيري ذاتي خووي
 ئهمرئ شهنيعه، دهشي لي لادهي
 (وان يستند ذا الغير له
 يعني اليه، جل شأنه)

نى يهس : نى يه . دهشي : دهبي ، پيوسته .

واته : له باسى پيسوودا ريبازي ئههلي حق دهربارهي صيفهته ذاتي يهكاني
 خودا دهربرا . وا ليرهشدا لهلايهن زاناکانهوه ريگاي تهقريريكي ترمان بي دراوه .
 دياره ئهه شوينه شويني روون كردهوي بناخهكاني ئاينه و پيوسته بو يهقين
 تيكوشين ؛ خوداي گهوره دهفرموي «ولا تقف ما ليس لك به علم» واته :
 مهكهوره شويني شتي كه يهقينت پي نهبي و، ئه و بيروباوهره وهر بگره ؛ كه موافقي
 ظاهيري كيتاب و سوننهت بي ؛ خودا فرمويهتي : ﴿الذين يستمعون القول
 فيتبعون أحسنه﴾ . تهقريرهكيش ئههيه :

ئهوانه ي پيكهاتوون لهسهر بووني صيفهتهكاني خوداي گهوره لهناو خوياندا
 بيروپرايان جياوازه : ئاخو ئهه صيفهتانه زيادن لهسهر ذاتي خودا يان ناء ؟ ئهوانه ي
 پرايان لهسهر زيادي صيفهتهكانه مهبهستيان له صيفهتهكان خهواصي ئهه
 صيفهتانهيه ؛ بونموونه : خاصه ي صيفهتي عيلم زانست و ههسته ، خاصه ي ئيراده
 قهصد و ويستي دامه زراوه ، خاصه ي قودرهت : بهجي هاتني مهخلووقه لهسهر
 خواست . . ههروهها صيفهتهكاني تریش وهك دهلين خاصه ي سه مع وهرگرتني
 دهنگه ، خاصه ي بهصهر وهرگرتني رووناكي و پهنگه . دياره ئهه خاصانه خودي
 ذاتي واجب نين ، ههروهها غهيري نين بو ذاتي واجب له وجودا ؛ چونكه ئهه
 خهواصه ئومووري ئيعتبارين و ئيضافين و سه ربه خو ديار نين ههتا بلين غهيري
 ذاتن ، بويه ئهشعري يهكان فرمويانه صيفهتهكاني خودا نه عيني ذات و نه

غەیری ذاتن، واتە: ئەو غەیرە نین که مومکینی خاص بن و پئویست به فاعیل بن؛ چونکه ئەوجۆره غەیری یەتە ئەبى له گەل بوون و دیاری یەتیی خارجى بىت، ئەم خاصانەیش له ئیعتیبارى یاتن و وجودى عەینى یان نى یە هەتا بلین: ئەگەر ئەمانە واجب الوجود بن تەعەددودى واجب روودەدات، ئەمەیش کوفرو شیرکه. دیارە ئەگەر مومکینی خاص بن دەبى پئویست به فاعیل بن، جا ئەگەر فاعیلە که ذاتى واجب الوجود بى و بەناچارى دروستى کردبن، ئەوا لازم دى که خودا ناچارو بى ئیختیارو بى دەستەلات بى (تعالى عن ذلك علواً كبيراً) خو ئەگەر به ئیختیار دروستى کردبن ئەو لە لازم دى که ئەم صیفەتانه حادىث بن، چونکه بەرھەمى فاعیلی موختار پئویستە قەصدى پیش که وتبى، هەرچیش قەصدى لى پیش بکەوى حادىثە. وه ئەگەر فاعیلی ئەم صیفەتانه غەیری ذاتى واجب بىت، ئەوا ئەبى خودای گەورە له بوونى صیفەتەکانیدا موحتاجى غەیری خوئى بىت، خودایش لەو گەورەترە که موحتاجى غەیری خوئى بىت.

ئەگەر یەکى بلى هوى چى یە که زاناکان له صیفەتەکانى واجب خاصەکانیان گرتو؟ ئەلیم هویە کەى ئەو یە که به ظاهیری کىتاب و سوننەت خودای گەورە حەوت صیفەتى هەیه، صیفەتیش ئەو یە که ذاتى خودای گەورە پى مەوصوف بى، ئىتتىصافیش نابى به صیفاتى نەبى که دەلالەت لەسەر مەعنای مەصدەرى بکەن؛ چونکه هەر مەصدەرە قابیلە بو ئىشتىقائى صیفاتى مەحموولە. بو نمونە: له (حياة، علم، ارادة، قدرة، سمع، بصر، كلام) که مەصدەرن (حى، عالم، مرید، قادر، سمیع، بصیر، متکلم) دروست ئەکرین نەک له (حياة، علم، ارادة) یەک که ئىسم بن بو مەبادى ئەو مەصدەرانه؛ تەماشابکە (حجر) به واتای بەرد نابى به صیفەت، بەلام که مەعنای رەقى و سەختى تیا ئیعتیبار کرا دەبیتە صیفەت و فاعیلی لى دروست ئەکرى و ئەلئیت (تحجر الطین؛ ای تصلب، وكيف لا تقصد تلك الخواص وكيف لا يكون الاتصاف مقصوراً على حصول تلك الخواص، ولا شيء من عالم مرید قدیر بلا شعور وقصد وتأثیر؟)

دیارە نەفسى ئەو مەبادى یانە به بى ئیعتیبارى خەواص نابنە (مشتق منه)،

چونکہ ئەوانە ئیسمی جامیدن و ئیسمی جامید بو کردنه وصف دەس نادات، لەم لایشەووە کە تەماشای ئەو مەبەدایە ئەکەین هەرگیز لە ذاتی واجب جیانابنەووە، چونکہ ذاتی (واجب الوجود) پێویستە لەگەڵ کەمالی موطەلق دا بێ، هەرگیز کەس ناتوانی ذاتی واجب الوجود بە بێ کەمالات بە تەصەوریکێ راست وەربگریت وەکو لە واقع و ئەعیاندا بە بێ ئەوانە نابێ؛ لەبەرئەمە ئەو مەبەدایانەیان بە عەینی ذات داناوە. وە ئەگەر ئەو مەبەدایانە کە سەرچاوەی خەواصەکانن بە عەینی ذاتیان دانەنن و بە غەیریان حسیب کەن ئەبێ ئەو خەواصە بە واسیطە غەیری خودا ببنە صیفەتی خودا، ئەمەیش شتیکی ناشیرین و نالەبارە، تەنانەت ئەگەر غەیرەکەیش پێوەندی بە خوداوە هەبێ، دیارە لەم باسە ئیمەدا کە مەبەدایەکان بە غەیر دابننن و خەواصەکان بەهۆی ئەوانەووە بین بە صیفەت بو ذات، ئەووە پروودەدات کە ذاتی خودای گەرە لە ئیتتیصاف بە صیفەتەکانی خوێ دا موحتاجی غەیری ذاتی خوێ بێ.

ئەو کەس کە دەلی صیفات عەینیە
 قەصدی بە صیفات (بێ) مەبەدایە^(۳۸)
 لاکین کام مەعنای لی دەکە ی طەما^(۳۹)
 (قل هذا المعنى وهو أن ما
 مع تلك الصفات يصدّر عن الذات
 يصدّر عنه بدون الصفات
 یعنی: لا يحتاج إلى الصفات
 وتلك الخواص لنفس الذات)
 ئەگەر عەینیەت بەم مەعنا نەوی
 بلی، بزائیم بە چە رەنگ دەوی
 لەلای خوێ کەسی تەصەوور بکات
 کە مۆتەحید وی صیفەت دەگەل ذات؟!!

ئەر چاوى عه قلت بينش ئالووده،
 ده وينى صيفهت وهك ذات مه وجوده،
 ئه و به غه يره وه قيامى هه يه،
 ذات خو قيامى به نه فسى خو يه
 (وما يكون الى غيره
 محتاجاً في أن يقوم به
 كيف يكون عيناً لما لا
 يحتاج الى غيره أصلاً؟!
 لذا نفاها رأساً ذو اعتزال
 واثبت الخواص ريمت^(٤٠) بالأحوال
 فيما لسان البيان قرر
 دقق النظر الى ان يظهر
 إن المال واحد في الكل
 والله أعلم بالدق والجمل)

واته: ئه و كه سه يش كه ده لىت صيفات عه ينى ذاته مه به ستى له صيفه ته كان
 خه و اص و مه صاديرى ئيعتبارى نى يه، به لكو مه به ستى مه بادي يه كانه. به لام
 ئه گهر پرسياريان لى كردى مه به ستى به عه ين كام مه عنايه؟ تو بلى مه به ستى
 ئه وه يه ئه و ئاثارانه ي كه له گهل ئيعتبارى صيفه ته كاندا له ذاتى (واجب الوجود) هوه
 په يدا ئه بن به بى صيفه ته كان له ذاتى (واجب الوجود) هوه په يدا ئه بن؛ واته: ذات
 له هاتنه دى ئه و هه مووه ئاثاره دا موحتاج به صيفات نى يه. ئه گهر عه ينى يهت به م
 مه عنا نه بى بلى با بزانه به چ په ننگى قابيله عاقل ته سه و وورى ئه وه بكات كه
 صيفهت له گهل ذاتدا يهك بيت؟ جا ئه گهر چاوى عه قل و تيفكرينت له گهل چاوى
 بينى ده ره وه دا تيكه ل بوه و كارى لى تيك چوه كه ده بينى صيفهت له واقع و
 خاريجدا هه يه وهك ذات و له مه وه ده كه ويته شوبه هى يه كيه تى ذات و صيفات،
 ئه واپيوسته بزانه كه صيفهت به غه يرى خو يه وه راوه ستاوه و ذات به خو يه وه

پراوه ستاوه، که واته چوڻ عقل قبول ده کات شتی به غیره وه پراوه ستاوه له گهل شتی به خووه پراوه ستاوه یه ک بن . به وته یه کی پروونتر چوڻ شتی که موحتاجی غیر بیت عهینی شتی ده بیت که موحتاج به غیر نه بیت؟!

جا له بهر وردیی هم باسه و پیوستی به لیکولینه وه و لی وردیوونه وه ی زور کومه لی موخته زیله یه کسه ر صیفاتیان نه فی کردوه و خه واصله کانیاں اثبات کردوه وه ک عالمی یهت، موریدی یهت، قادری یهت و له باتی خه واصل وشه ی (احوال) به کاردینن و مه به ستیان خه واصله، لای ته وان (احوال) شتیکن له بهینی مه وجودو مه عدو و مدان، واته: نه مه وجودن و نه مه عدووم .

(مهوله وی) ته فهرموئی: پاش ته قریری هم باسه وردیبه ره وه هه تا حالی ببیت که ته نجامی هم نيزاع و جیداله ده بیته ته وه که نيزاعی پی ناوی؛ چونکه هه موویان یه ک قسه ن له وه دا که خه واصلی صیفه ته کان (زیندوو یه تی، زانستی هه مووشت، خواستی ته وه ی بیته جی، کاری هیزی له هه موو مومکینیکی مه قدووردا) هه ن، ئیتر نه فسی صیفات و مهبادی خه واصل بریار بدرین یان نا، وه له کاتی بریار دانداندا زیاد بن له سهر ذات و به غیر دابنرین یان نا، ته ئیریکی وه های نی یه بو یه کی باوه ری به خه واصله کان هه بی .

جا پاش ته وه که مهوله وی به ره حمهت بی هم ته قریره ی پیشان دا منیش بو به جی هینانی ته مانه تی عیلمی عه رزتان ته که م: هه رچه ند ته قریره که ی ته و ده فعی هه ندی ئیشکال ته کات، به لام هه ندی شوبه هه ده مینیته وه؛ چونکه ته وکه سه که باوه ری به خه واصل هه یه یا دان به مهبادی یه کاندانده نی یان نا، ته گهر به مهبادی قایل نه بی ته وه لازم دی که صیفه ته کانی خودا له قه بیلی مه صادیرو له ئومووری ئیضافی و ئیعتیاری بن . وه ته گهر له گهل باوه ر به خه واصل دا قایل بی به مهبادی، له م کاته دا مه علوومه ته و مهبادی یه ته و صاف و حه قائیقی مه وجوده ن و قایل نی یه وه صف عهینی مه و صوف بی . وه مادام ته و صاف عهینی مه و صوف نه بوون حه ق وایه لی ره دا بلین صیفاتی خودای گوره هه رچه ند عهینی مه و صوف

نین، به لام له بهرئه وه که له ذاتی خودای گه وره جیانابه وه ناویان نابه نین به غه یری ذات. وا نه نجام گه رایه وه سه رئه وه ی مه شه وره له ناوا، وه بو وه لامی شوبه هی موعته زیله کان ئه لئین: صیفه ته کانی خودای گه وره (واجب) ی (لذاتها) نین هه تا زوری واجب روو بدات، به لکو (واجب) ی (لذات الباری) ن و خو یان له خو یانا له مومکیناتن و پیوستیان به فاعیل هه یه، ئه مجار یا ئه لئین لازمی ذاتن به ئیجاب و ئیجاب له صیفاتی که مال دا که مال، یا خو مه نسووبن بو لای ذاتی خودا به ئیختیار و حدو ویشیان لازم نابیی، چونکه قابیله له سه رئه وه فکره ی که (سیف الدین) ی ئامیدی ده ری خستوه، هه روه کو ته قه ددوومی ذات له سه ر قه صدو ته قه ددوومی قه صد له سه ر ئیجاد ذاتی یه، با ته قه ددوومیش بو ئیجاد له سه ر وجود ذاتی بی، نه نجام ئه وه ده بی که صیفات له ذاته وه په یدا ده بن به ئیختیار له گه ل قه دیمیشیاندا؛ (فالصفات ممکنات لازمة للذات قديمة، وبما أنها ليست تُعدُّ أغیاراً له تعالی لا یلزم تعدد القدماء المغایرة لذات الباری جلّ جلاله).

جا که ئه م به یانه تان بیست به دل لابه که نه وه له فه رمووده ی زانای گه وره و زیره ک (عبد الحکیم) ^(۴۱) که له په راویزی شهرحی مه واقیف دا فه رموویه تی: «لا یخفی ان التستر ینافی جعلها من الاعتقادیات. والذي عندي ان ما وقع من الشيخ الأشعري هو أن صفاته تعالی لیست غیر الذات لان الغیرین موجودان یجوز الانفکاک بینهما، والباقي من الحاقات المشائخ توجیهاً لکلامه. ومقصوده ان صفاته تعالی لیست متأخرة عن وجوده لکونها مقتضی ذاته کوجوده. فلا یكون ذاته تعالی فاعلة لها لان الفاعل یجب تقدمه بالوجود علی الذات فلا یكون ذاته تعالی بالقیاس الیها موجباً ولا مختاراً فلا یلزم شیء من المحذورات. كما ان ذاته تعالی لیس موجبا ولا مختاراً بالنسبة الی وجوده عند القائلین بزیادته. وكما ان الاربعة لیست بفاعلة لزوجيتها لا ایجاباً ولا اختیاراً بل الزوجية مجعولة بجعلها... انتهى»

پوخته ی ئه م فه رمووده ئه وه یه که صیفه ته کانی ذاتی خودای گه وره وان له پایه ی (وجود) ه که یداو، به بی صیفه ته کانی که مال ذاتی خودا ته سه وور نا کرئی

تەصەووریکى وەھا کە لە گەل ذاتى واجب دا بگونجى، کەوابوو سەبارەت بەم صیفەتانه ئىجاب و ئىختیار بو ذاتى خودا نابىت، ھەروەھا ماوەى عەینى یەت و غەیری یەتیش نامىنى. ئىتر بەم تەقریرە ھەر قسە یەك لەم شوینەدا کراوە بە زیاد دەردەچىت. من ئەم باسەم لە کتیبى (الوسيلة في شرح الفضيلة) لە مەسەلەى (کل اثنین غیران) دا بە درىژى نووسیوە و ئەمە باوەرى خۆمە. ھەروەھا لە پەراویزی ریسالەى حەمیدى یەش دا نووسیومە، سەیرکردنیان بى سوود نابىت ان شاء الله.

-
- (١) ئەم سەرباسە لە دەستنووسە کەدا نى یە، تەنھا لە چاپە کەدا ھە یە.
  - (٢) ئەم سەرناوو تەنھا لە چاپە کەدا یە، لە دەستنووسە کەدا تەنھا ھىلىك كيشراوه ئەم سەرو ئەوسەرى نەخشینراو، وەك نیشانەى ئەو بى كە باسە کە باسیكى تازە یە.
  - (٣) لە پەراویزی ھەردوو نوسخە کەدا، چاپ و دەستنووس، دوو دىر بە فارسى نووسراو ئەمە تەرجەمە یەتى :-
  - «وشەى (لا آله الا الله) پىتى بە لىو گوکراوو نوختە دارى تىا نى یە، لەمە یشدا چەند رازو نەپنى یەك ھە یە تەنھا (ابرا) دە یزانن»
  - لە داوینى دوو دىرە کەدا (منه) نووسراو، واتە ھى دانەر خویەتى كە مەولەوى یە.
  - (٤) ئایەتى (٢٠) سوورەتى (احزاب).
  - (٥) سوورەتى (يوسف) ئایەتى (٤١).
  - (٦) لە چاپە کەدا (پى بنە) یە، لە شىوہ قسەى سنەبى دە چىت.

(۷) له په راویزی نوسخه ده ستونوسه که دا چند دیرتی به فارسی نووسراوه و به نیمچه پرسته ی (منه) دواپی هینراون، واته: هی دانه ر خوږه تی.

نهمه یش ده قه فارسی په که یه :-

«یکی بمعنی درو کردن و یکی بمعنی دروغ گفتن، ثانی را از اول و اول را از ثانی، یا ثانی را از ثانی و اول را از اول بگیر؛ تفاوت ندارد» [منه].

مهوله وی که واتای پرسته که ی لهم ده قه دا لیکداوه ته وه (دره و کردن) ی کردوه ته په که م و (درو کردن) ی کردوه ته دووهم، دیاره له به یته که یشدا دوو (بیدرو) هه یه؛ په که م و دووهم.

جا نه فهرمویت: تو نه ی خوږنه ر په که می به یته که به (بی درو) و دووهم به (بیدرو) یا په که مه که به (بیدرو) و دووهم که به (بی درو) لیک ده ده یته وه ناره زوی خوږه.

نهم جوړه ورده کاری یانه نهوسا له ناو فقی و مه لادا باو بوون.

سهرنج

ده قی په راویزه که نه وه ده گه په نیت که (بیدرو) هکان په کیکیان به مه عنا دره و کرده و په کیکیان (درو کردن). به لئی دره و کرده که ته واوه، به لام (درو کردن) نا؛ چونکه (بی درو) درونه کرده، مه گهر بلین ده قه که ته نها باسی (درو) ده کات به بی (بی) که (درو) و (دره) یش هه لده گریت. یا بلین (دروغ نگفتن) بووه و به هه له کراوه به «دروغ گفتن».

(۸) له په راویزی ده ستونوسه که دا له سهر پرسته ی «فعول علیه» نووسراوه: «ای فاعتمد علی ان هذا المعنی حق، أو علی الله، لان الكل مما سواه محتاج الیه، وهو المحتاج الیه للغیر» [منه]. واته: ضمه میری (هی) ی (علیه) یا بو مه عنای (الله الصمد) یا بو (الله) ده گه ریته وه.

(۹) ثایه تی (۳۹) سووره تی طاها.

(۱۰) ثایه تی (۱۰) سووره تی فتح.

(۱۱) له ثایه تی (۱) سووره تی (هود).

(۱۲) له ثایه تی (۲۳) سووره تی (زمر).

(۱۳) له ثایه تی (۷) سووره تی (آل عمران).

(۱۴) ثایه تی (۲۲) سووره تی (بقره).

(۱۵) ثایه تی (۳۰) سووره تی (انبیاء).

- (۱۶) ئايه تى (۱۴) سوورەتى (مؤمنون).
 (۱۷) ئايه تى (۱۶) سوورەتى (اسراء).
 (۱۸) ئايه تى (۲۸) سوورەتى (اعراف).
 (۱۹) ئايه تى (۷) سوورەتى (آل عمران).
 (۲۰) (سيف الدين) ي ئاميدى (ابو الحسن على) كورى (ابو على) كورى محمەد كورى
 س لم ۵۵۱-۶۳۱ ي كوچى، خاوهنى كتيبي (احكام الاحكام).

- (۲۱) له نوسخه چاپه كه دا «له كل» = (له گهل) ه.
 (۲۲) له نوسخه چاپه كه دا «قائم» = قائمه، مه به ست له (قايم) ي دستنوسه كه يش هر
 (قائم) ه.

- (۲۳) له دستنوسه كه دا (ديواته او عدم) = (دهيواته ئه و عدهم) ه، كه شيعره كه ي پى له ننگ
 ده بيت، يا ئه بى بلين (أ) ناخوينرته وهو، يا ئه بى بلين له وانه يه (ديوات او عدم)
 بووبى كه ئه مرو به (دهيواته ئه و عدهم) دنوسرته. به لام له چاپه كه دا
 (دهيواته وعدهم) ه.

- (۲۴) ئه مه به رپه رچدانه وهى قسه ي فه لاسيفه يه كه وتوويانه: مادده و مودده قه ديمن هر وا
 ئيستيعداديش، وه پيوسته مادده به گويزه ي نه تيجه ئيستيعدادى هه بى تا مه قصوود
 بيته جى.

- (۲۵) ئه م (چه) انه ئسته به (چ) ئهنوسرين.
 (۲۶) سنن ابن ماجه / الجزء الثاني ص ۱۲۶۹ / تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي / دار احياء
 الكتب العربية / عيسى البابي الحلبي وشركاؤه / ۱۳۷۳ هـ - ۱۹۵۴ م.

- (۲۷) به پى په راويزى دستنوسه كه (با ته عه للوقيان) واته ئه و صيفه تانه خاوهن پيوه ندين وهك
 عيلم و ئيراده.

- (۲۸) ايما = ئيماء: شيوه نووسى دستنوسه كه يه، چاپه كه (أما) ي نووسيوه. هى
 ده دستنوسه كه راسته. واته: ئايه تى ﴿ما ترى في خلق الرحمن من تفاوت﴾ يش هر
 وهك ئايه تى ﴿ما أصابك من حسنة فمن الله، وما أصابك من سيئة فمن نفسك﴾
 ئيشاره ت ئه كاو مه عنا ئه گه يه نى. ئه و هيمايه كه «وما أصابك . . . الآية» ده يگه يه نيت
 ئه وه ته كه (اصابه) كه ي به ستوه به ئاده مزاده وه. واته: ئه وه ي ديتته ريت له ولايه نه وه كه
 پيوه ندى به تووه هه يه هه نديكى چاكو وهه نديكى زيان، به لام هر كارى خودا بيكا

لهولایه نه وه که نهو کردوویه هه مووی چاکه یه و پرحیکمه ته، خوشی بی (فضل) ه و سزا بی (عدل) ه.

(۲۹) (ابو الحسن) ی نه شعری، عهلی کوری ئیسماعیلی کوری ئیسحاق، زانای شافعی پهیره و، پیشه وای نه هلی سوننه ت، واه شهووره که سالی (۳۲۴) ی کوچی وه فاتی کرده.

(۳۰) نایه تی (۷۹) سوره تی (نساء).

(۳۱) نایه تی (۳) سووره تی (ملک).

(۳۲) (دهدین) : له چاپه که دا نووسراوه «ده کهین».

(۳۳) «جواو» = جه و او: شیوه نووسی ده ستووسه که یه، به لام زارای تاوگوزی زیدی هزره تی مهوله وی (جواو) به بی فه تحه ی ئاشکرا. هه لبه ت هاو جووری له گه ل (ته و او) ی دوا وشه ی نیوه ی یه که م دا ره چاو کراوه.

(۳۴) له نوسخه چاپه که دا (بروت) ه. له ده ستووسه که دا «بروت» ه. له وانه یه (ی) که ی له نووسینه وه دا به هه له رویشتی، یا (بروات) بوویت و (ا) که ی به هه مان ده رد چووبی : له وانه یشه له ناوچه که ی (مهوله وی) دا (بروت) بووبی، دووریش نی یه (بروت) کورت کراوه ی (بروات) بیت.

(۳۵) له په راویزی (واحد) دا له ده ستووسه که دا نووسراوه : «فیه لطافة» واته (واحد) به مه عنا یه ک، یا به مه عنا خودا.

(۳۶) له پیش ته م شیعه ره دا له نوسخه ده ستووسه که دا هیچ سه رباسیک نی یه. له چاپه که دا نووسراوه : «مبحث الحیاة والعلم» که بی جی یه. باوکیشم «مبحث العینیه والغیریه بوجه آخر» ی نووسیوه. له راستیدا شوینه که شوینی سه رباس نی یه، خو ته گه ر بلین با هه ر سه رباسیک بی، با هی مهوله ویش نه بی، ته واه (مبحث العینیه والغیریه بوجه آخر) گونجاوتره.

(۳۷) «لَهْوًا» تیکه له له فیعلی (لَهَا) و (واو) ی ضه میری جه مع. به لام له بهر چاودیری کردنی قافیه ته بی (لَهْوًا) بخوینرته وه.

(۳۸) ته م (پی) یه ته گه ر مه عنای هه بی ته نها به هیز کردنی (به) که یه. له وه ده چی ته نها بو راستکردنه وه ی کیش بیت.

(۳۹) له په راویزی ده ستووسه که دا نووسراوه «محرّف طمع» واته : (طما = طه ما = ته ما) ته صله که ی (طمع) بووه عینه که ی کراوه به ته لف، به لام له راستیدا موچه رپه فی

- (طماع)هو ئەلفهكهی لابراره، (طماع)یش له ئەسڵدا (طمع) بووه.
- (٤٠) له چاپهكهدا (دعیت)ه، وابزانم ههلهیه. له دهستنووسهكهدا (ریمت) نووسراوهو، له پهراوینزیشیدا نووسراوه: «قصدت واریدت». دیاره مهعناكهی زۆر گونجاوه. شایانی باسه: ئەگەرچی هه مزه ی «أثبت» هی قه طعه و نابی لایبری، لیره داله بهر کیشی شیعره كه لاده بریت.
- (٤١) (عبد الحكیم)ی سیاله کووتی، سالی ١٦٠٧ی کوچی مردوه.
-

* مبحث الحياة * (۱)

بینهوه^(۲) سهر به حث لای صیقاتی ذات
ههفتن یا ههشتن، یه کیکیان حیات
صیقاتی قه دیم زور شه ره فناکن
له بهرو دوا پاکیان پاکن
به لام به زوان عوله مای صوفات^(۳)
حیات پی ده لین: (إمام الصفات)
بوچ؟ صیفه تیکه موجهی صیحت
بو صیفه تی عیلم، ئیراده و قودرهت
(والحاصل) یانی: زینده گی هه یه
هه ره ئه وه زیندگ به ذاتی خو یه
تان و پوی ئه وهام فاسید مه تهنه،
نهك به رۆح و نهفس مه زاج و تهنه
له و نه وعه وه همه پاکه و موقه ددهس،
به ئه و زیندگه زیندگ هه رچی ههس

ههفتن: چهوتن. بهرودوا: پاش و پیش. پاکیان: هه موویان. تهن: لهش.

زیندگه: زیندوه. زیندگ: زیندوو. ههس: هه یه.

واته: با وازبینین له باسی یه کیه تی و جیایی صیفهت له ذات و بینهوه سهر

باسی ژماره ی صیفه ته کانی خودای گه وره و ته عریفیان و وتاری زانایان ده رباره یان.

ئه و صیفه تانه چهوتن، ئه گه ره قه و ته کوین حسیب نه کهین. خو ئه گه ره له سهر

رای (ابو الحسن) ی ئه شعهری (بقا)، یان له سهر رای (ابو منصور) ی ماتوریدی

(تکوین) حسیب بکهین، ئه وه ده بنه ههشت.

صیفه ته قه دیمه کانی خودای گه وره هه موو به نرخ و به ئیعتیارن، هه موویان له به رودوا پاکن، واته: ناوتری ئه وه بیان له پیشداو ئه وه بیان له پاشدا بوه، چونکه هه موو ئه زه لی و ئه به دین و لازمی ذاتی (واجب الوجود) ن و لئی جیانا بنه وه، به لام به زمان و زاراوه ی زانیانی هه لبرژارده و پاک و بی گهرده به حیات ئه لئین (امام الصفات) واته: پیشه واو سه رقافلای هه موو صیفه ته کان، چونکه حیات، واته: زیندوی، صیفه تیکه ده بیته هو ی راستی و دروستی عیلم و ئیراده و قودره ت و سه مع و به صهرو که لام، واته: ئه م صیفه تانه ته نها له ذاتیکدا دینه جی که زیندوو بی، بی زیندویتی هیچکام له م صیفه تانه نابن.

پوخته ی واتای زیندوی خودای گه وره ئه وه ته که خودا خو به خو زیندوه، زیندویتی ئه و وه کو هه موو صیفه ته کانی تری له غهیره وه نی یه، ئیتر به رگیکی بی که لک به تان و پوی خه یالی خاوو ئه وهامی بی ئه نجام مه ته نه بو دلی خو ت و مه لی زیندووی خودا وه ک زیندووی ئاده مزاد موحتاجی له ش و مه زاج و گیانی حه یوانی یه (حاشا وکلا) زیندووی خودا پاکه له و جو ره خه یال و وه همه، خودا به خو ی زیندوه و زیندووی ته ی هه موو گیان له به ری له وه وه یه.

(۱) ئه و عینوانه هه ر له چاپه که دا هه یه.

(۲) له چاپه که دا (بینه وه) یه، له ده ستنوو سه که دا ئاشکرا نی یه، به لام دیاره شوینه که وا پیویست ئه کا (بینه وه) بی.

(۳) له ده ستنوو سه که دا (صُفات) نووسراوه واته بو ر له سه ر صاده که یه. دیاره (صُفات = صفاة): کوی (صفي) یه.

* مبحث العلم * (۱)

دووهمین صیفت عیلم و شعوره
 له سهبقی جهل و تهنه ککور دووره
 پاکه، دهزانی هه رکهس عاقیله
 له قلب و دماغ قوهی عاقیله
 واجب، مومته نیع، مومکین، ناشکار
 په نهان و کوللی و جوزئی به یه کبار
 زهره بی بوی له هه زه مان دا
 له زه مینه داو له ئاسماندا (۲)
 هه موو له لای ئه و ته واو ظاهره
 له عیلمی ئه و دا هه مووی حاضیره
 (لا تَكُنْ حَرْبًا، لَكِنْ كُنْ سَلْمًا
 بِكُلِّ شَيْءٍ أَحَاطَ عِلْمًا)

واته: صیفته تی دووهمین له هوت صیفته ته ئبووتی یه ذاتی یه کانی خودای
 گه و ره، که به (صیفتی مه عانی) ناویان ده رکردوه، صیفته تی عیلم و شعوره، که
 هویه بو ده رخستنی خوئی و غهیری خوئی له واجب و مومکین و مومته نیع، ئه وهی
 بوه و هه یه و ئه بی و ئه ویش که نی یه یا مه حاله بی، به زانستی که شایسته ی ذاتی
 خویه تی و مناسبی زانراوه که یه.

عیلم و زانینی خودای گه و ره وه کو عیلم و زانینی غهیری خودا نی یه، که
 نه زانینی لی پیشکه وتبی، یا به بیترکردنه وه و لیکولینه وه پهیدا بووبی، به لکو له
 ئه زه له وه هه تا ئه به د هه یه و له گه ل ذاتی واجب دایه ئه وهی (واجب الوجود) ه که
 ذاتی خویه تی، ئه وهی مومکینی خاصه و بوون و نه بوونی له خویا وه که یه کن،
 ئه وهی (ممتنع الوجود) ه، وه که (جمع النقیضین) یا (اجتماع الضدین) له لای ئه و
 هه رکام به گویره ی وجووب و ئیمتیناع و ئیمکانی خوئی لای ذاتی خودا زانراوه.

ٲهوهی ٲاشکراو دیاری یه که ناوی (عالم الشهاده) یه، ٲهوهی که په نهان و نادیاری یه که ناوی (عالم الغیب) ه، ٲهوهی (کلی) یه وهک جینس و نهوع و فاضل و عه ره ضی عام و عه ره ضی خاص، ٲهوهی جوزٲی یه وهک ٲهوانهی بهر ٲهوه کوللی یانه ده که ون، ٲهوهی وا دهرده که وی له سه ره وهیه وهک ٲاسمان و ٲهسته ره کان، ٲهوهی وا دهرده که وی له خواره وهیه وهک زهوی و دهریاو گیان له به زانیان، هه موو لای خودا زانراوه. که واته ٲهی شاگردی مهرد! مه که وه ره جهنگ دژی حه قیقه ت و راستی و ٲینکاری زانیی خودا مه که. زانیی خودای گوره هه موو شٲیکی گرتوه ته وهو هیچ شٲی له دائیره ی بهربلاوو بی پایانی زانیی ٲافه ریدگار دهرناچیت.

رٲبازی (متکلمین) بو بوونی عیلمی خودا به هه موو شٲیک ٲهوهیه که عیلمی خودا ٲیوهندی به صورره تی هه موو زانراوه کانه وه هه یه له واجب و مومکین و مومته نیع، کوللی و جوزٲی، له ٲاقه صورره ٲیکی وه هادا که هه موو زانراوه کان و ٲهوهی له ٲاشانیش هه ٲا هه ٲایه رووٲه دات ده گرتیه وه. ٲهم ٲاقه صورره ته صورره تی شامیله ی عیلمی یه یه، که جیاوازی له گهل عیلمی خودادا به ٲیعتیاره؛ واته: له وره وه که صیفه تی خودای گوره یه ناوی (علم) ه، له وره وه که مه کشوفه ٲی ٲه ٲین مه علوم. ٲه و صورره ته عیلمی یه یه ٲیش نابٲته مه وجودی کی عه ینی وه ها که جیا بی له عیلمی خودا هه ٲا قه دیمی بو غه یری ذات و صیفه تی خودا روو بدات.

ٲوخته ی قسه: جیاوازی نیوان عیلم و مه علوم به ٲیعتیاره؛ (فمن حیث القیام بالذات الواجب الوجود علمً ومن حیث نفسها معلوم) وه کو (جلال الدین) ی ده ووانی باسی کردوه.

دیاره له عیلمی خودای گوره دا کات و شوین و ٲه ندازه و وه زع بو هه موو مه وجودی کی حادیت دیاری کراوه.

ٲه و زانیانه که وشه ی ٲیجمال و ته فصیلیان به کاره ٲناوه، گویا و ٲوویانه مه علومات له ٲه زه لدا صورره ٲیکی ٲیجمالی یان هه یه و، یه که یه که ی مه علومات

له (مالایزال) دا صورته تی ته فصیلی یان هه یه، مه به ستیان نزیك كردنه وهی عیلمی خودایه له عه قلی ئیمه وه. ئه گه رنا عیلمی خودا وه کو عیلمی ئیمه نی یه، هه روا له مه علووماتی خودا دا فرق له بهینی ئیجمالی و ته فصیلی دا نی یه؛ چونکه مه بهس له (علم) ده رکه وتنی ته واوو پروون بوونه وه یه. ئه م پروون بوونه وه یه ییش له ئه زه له وه تا ئه به د بو ذاتی خودا هه یه، واته: له ئه زه لدا عیلمی چون بوه، تا ئه به د به هه مان شیوه یه و، هه رگیزای هه رگیز ساتی نابی که له و ساته دا لای خودا مه علوومی زیاد بکات یا مه علوومی که م بکات.

له مه و پیش ئاگادار بووی له وهی که زانایانی به رزی ئه هلی که لام فه رمووده ی شیخ (أبو الحسن) ی ئه شعهری یان وا لیک داوه ته وه که صیفه ته کانی ذاتی خودا، عیلم و غه یری عیلم له پایه ی وجوودیدان، هه روه ک سه باره ت به وجوودی خاترخویی و ناچاری نیسبه ت نادرینه لای، سه باره ت، به صیفه ته کانی و وابه سته ی صیفه ته کانی نیسبه تی خاترخویی یا ناچاری لی نادریت، هه روه ک خودا له ئه زه ل و له ئه به د دا بوونی هه یه صیفه ته کانی هه ن، عیلمه که ی و صورته ته عیلمی یه که یشی هه یه، به لام عیلمه که ی و صورته ته عیلمی یه که ی جیاوازی ئیعتباری یان هه یه.

دیاره هه رشتی له (لایزال) دا په یدا بی، خودای گه وره ئاگای له په یدا بوونه که ی هه یه و عیلمی خودای پیوه ده به ستریت. ئه م ته عه للوقانه (اضافات) ن و نابنه هوی گووران له عیلمی خودا دا. ئه م مه سه له یه پیویسته به ووردی وه ربگرن تا ئه گه ر خودا مه یلی لی بی به رچاو پروون بن.

گوی پادیر له وه من وتم ظه ریف
 لابه ئه سویله و^(۳) ئه جو یبه ی نه حیف
 وه کو ئه مه: عیلم حه قیقی یه یه
 یا ئیضافی یه و نیسه بی یه یه

وهك ئەمە، توۆ بى گوىى بدىر له من،
 صووهرى عىلمى لازىمەى عىلمن
 سا ئەمجار ئەگەر ئەو صووورەتانه
 قائىمن بە ذات يەكتاى يەگانه
 لازم تى، ئەگەر بوۆ حەقى عازم،
 ئەو مەحذووورە وا كە دەبىى لازم،
 بىنا له تەقدىر زىيادەى مەبادى
 (وقيامها بذات الهادي)،
 كە شەئىى واحىد فاعىل بىى و قابىل
 (لشيء واحد أيها القائل)
 بوۆچ؟ تەمايوز هەس، له شەك ئەودەرە،
 (حسبُ ذا الوجود) بوۆ ئەو صووورە
 ئەرچى وجووودىان (في الخارج) نەوى
 بوۆچ؟ ئەمىچ تەمىز خارىجى تەوى
 وهگەر بە خوۆيان قىام حاصلە
 قەولە بە موئول، ئەوىچ باطلە
 وەر بە ئەمرىكن قائىم سىواى ذات
 (كالآلة) بوۆ عىلم حەق بە مەعلوومات
 له عىلمەدا^(۴) حەق موحتاج بوو بە غەير
 (سبحان الله عَمَّا فِيهِ ضير)

گووى رادىر: گووى بگره. گووى بدىر: گووى بگره. يەكتا: يەك كەس.
 يەگانه: تاق و تەنيا. له شك ئەودەرە: له گومان بەدەرە، گومانى تىدا نى يە.
 ئەرچى: ئەگەرچى. نەوى: نەبى. تەوى: دەوى. وهگەر: وه ئەگەر. ئەوىچ:
 ئەویش. وەر: وه ئەگەر. عىلم حەق=عىلمى حەق: زانىنى خودا.

واته: گوئی رابگره لهوهی که بۆم باس کردی که عیلمی خودا بههوی تاقه
صوورهته عیلمی یه که ههموو شتیکی گرتوهتهوهو ئه و صوورهته عیلمی یه به مهعنا
(مبدأ الانکشاف) عهینی عیلمی خودای گهورهیه و جیایی لئی بهئیعیباره: (فمن
حيث القيام بالذات علم. ومن حيث كونها حاكية عن المعلومات معلومة). ئیتر
گوئی مهده بهو پرسیارو وهلامه لاوازانه که لهم شوینهدا مهشهوورن.

پوختهی پرسیارهکان ئهوهیه که عیلمی خودای گهوره یا ئیضافه و نیسبهته بۆ
لای مهعلوومات، یا حهقیقهتیکی ثابت و (مبدأ الانکشاف) وه زیاده لهسه ر ذات
وهکوتهقریرتان کرد. جا ئه گهر عیلم ئیضافهیه ئهوا له گهل ئهوهدا که لازم دئی
عیلمی خودا له ئومووری ئیعیباری یه بی ئهوه لازم دئی یا مهعلوومات که
(مضاف الیها) ن قهدیم بن یا ئیضافه به بی (مضاف الیه) بیته، ئه مانهیش
ههردوو بهتال و پووچن.

خو ئه گهر عیلم صیفهتیکی حهقیقی و ثابت له کاتهدا صوورهتی عیلمی یه
مهعلوومات ئه گهر قائیمن به ذاتی خوداوه ئهوه لازم دئی که خودای گهوره فاعیل
بی بۆ ئه و صوورهته عیلمی یانه و قابیلیش بی بۆیان، چونکه ئه و صوورهته
عیلمی یه مهوجوده، خودایش فاعیل و خالیق و مووجیدی ههموو مهوجودیکه،
ههروهها ئه و صوورهته عیلمی یانه ئه بنه صیفهت و صیفات مهقبولن و
مه و صووفه که یان قابیله بۆیان، دیاره تاقه شتیکیش نابیته فاعیل و قابیل بۆ بهک
شت.

وه ئه گهر صوورهته عیلمی یه کان قائیمن به نهفسی خو یانه وه ئهوا ده بیته
دان نان به موثولی ئه فلاتوونیدا، گو یا ئه فلاتوون باوه ری وایه که ههموو نهوعیک
له بووه کان: ئاده مزاد، حه یوانات، گژوگیا، کانه کان، ئه ستیره و نهوعه کانی تر
فهردیکی ههیه پرووته له عهوار یض و ئه زهلی و ئه بهدی یه و، هه رکام له و فهرانه
مه رجیع و به ریوه به ری کومه لی خو یه تی. عیلمی خودا به هه ریهک له و فهرانه
له باتی ههموو جوزئی یاتی نهوعه که ی کافی یه، واته: عیلمی خودا به وفهرده له
هه ر نهوعیک عیلمه به ههموو جوزئی یاتی نهوعه که.

ئەم بیروباوەرەیش بە بەلگە ی برێندەو بەهیز بەتال کراوەتەو، چونکە ئەو تاقە
 شتە، کە بە رای ئەفلاطون (ربّ النوع) هەو لە عالەمی موجه پڕەداتی حسیب
 ئەکات، نابێ کوللی بی، چونکە شتی کوللی لە خارێج دا نابێ، کەواتە ئەبێ
 جوزئی بی. بە بەلگەیش دەرکەوتووە کە هیچ فەردی نابێتە ئاوینەو وینەگری حال و
 صیفەتی فەردیکی تر، واتە عیلم بەو فەردە جوزئی یە مەحالە بێتە عیلم بە ئەحوالی
 ئەفرا دەکانی تر.

خو ئەگەر ئەو صورەتە عیلمی یانە قائیم بە شتیکی خارێج لە خوێان و
 غەیری ذاتی خودا، قیامیان بەو ئەمرە خارێجەو دەبێتە هۆی عیلمی خودا بە
 مەعلوومات، لەم حالەدا لازم دی خودای گەورە، بو ئەو هێ که عالەم بی بە
 مەعلوومات، موحتاجی غەیری خوێ بی، ئیحتیاجی خودایش بو غەیری خوێ
 شتیکی ناپەرەو پووچ و بەتالەو؛ خودا نابێ موحتاج بیت.

جا (مەولەوی) دەفەر مویت: ئەو هێ من تەقریرم کرد کە صورەتی عیلمی یە
 شتی عەینی خارێج لە ذات و صیفەتی باری نی یە، بەلکو صورەتی عیلمی یە
 هەر عیلمی خودایە، واتە: ئەو صورەتی مەعلووماتە هەموو بە عیلمی خودا
 مەکشووفن و خوێان و جوودی خارێجی یان نی یە، کەوابی ئیمە نالین عیلم
 ئیضافە یە لەبەینی عالەم و مەعلوومدا، وە نالین صیفەتی (ذات الاضافە) یە، وە
 نالین مەوجووداتی عەینی قائیم بە ذاتی بارین، وە نالین صورەتی قائیمی
 (بالذات) ن وەکو بیرەکە ی ئەفلاطون، هەر وەها نالین ئەو صورەتە تانە قائیم بە
 غەیری خودای گەورەو، بەلکو ئەلین عیلمی خودای گەورە ئەو تاقە صورەتە یە
 کە هەموو صورەتی مەعلووماتی تیدایە. ئەو صورەتە لای خودای گەورە
 حازرە، وەك ئینسانیک وینە ی شتیک وەرئەگری، ئەو صورەتە (من حیث الذات)
 مەعلوومەو (ومن حیث اتصاف الذات بکشفها) عیلمە. ئیتر ئەو ئیحتیمالانە ی
 باس کران هەموو بە غەیرە مەنظور دەرئەچن و، ئەو پەرخنانە هەرگیز پووناکەنە
 ئیمە.

جواو دریاگه که قیامی شهی
 به شهی تر وی یا به نه فسی خوئی
 فہرعی وجوودی (فی الخارج) یہ
 صوورہر خو وجوود خاريجی نی یہ
 ئہر بلیی لہمہ ئہوا لازم بو
 ئیتتیصافی حق بہ عیلم لہدہس چوو
 (استغفر الله) ئہوا ہا رووی دا
 نہ فی عیلمی حق بہ ہہموو ئہشیا
 دہلین قیامی کہوا مہنفی یہ
 ئہو قیامہسہ کہ خارجی یہ
 نہک ئہو قیامی ئیتتیصافی یہ
 کہوا ئہعہممہو لہودا کافی یہ
 (ثبوت الوصف فی الجملة ولو
 ذہناً وعلماً) ظہریفی بشنہو
 قیامی نی یہ بلیی زہحمہتہ
 بوچ؟ مہعنای قیام لہگرہ ئہمہتہ
 یانی حاصلن لہ ئیدراکی دا
 نہک حاصل لہ نہفس ذاتی پاکی دا

جواو=جواب: وہ لام. دریاگه: دراوہ. وی: بی
 واتہ: وہ لامی ئہو پرسیارو رہخنانہ بہوہ دراوہتہوہ: ئیمہ کہ کومہلی ئہہلی
 سوننہت و جہماعہتین لہ (متکلمین) ئہوہمان پہسہند کردوہ کہ عیلمی ذاتی
 خودا، وہک باقی مہبادی یہکان، زیادہ لہسہر ذات. ئہلین عیلم بہ ئیضافہ
 دانانین، بہلکو بہ (مبداء الکشف) ی دائہنن، ئہلین صوورہتی عیلمی ہہیہو،
 قیامی شتی بہ شتیکی ترہوہ یا بہ نہفسی خوئیہوہ لہوہ پیدا ئہبی کہ ئہو شتہ
 قائمہ وجوودیکی عہینی و خاريجی بی. ئہو صوورہتہ عیلمی یہ وجوودی

خارجی نی یه تا ټو مه حذووراته پیشوانه رووبدهن.

ټه گهر بلیت: مادام صوره تی عیلمی وجودی خارجی نی نه بی و موحتاج نه بی به قیام به مه حله وه ټهوا لازم هات که ذاتی باری عیلمی نه بی به مه علومات چونکه ټی تصاف به عیلم به ټه شیا پیوستیه به وجودی (ماتعلق به العلم)، جا مادام صوره تی عیلمی وجودی خارجی نی نه بی ټه و عیلمه به ټه شیا نایته جی، له وه لامدا ټه لیین: خو ټیمه ټینکاری قیامی صوره تی عیلمی مان به ذاتی خودا وه نه کرده تا بی عیلمی لازم بی بو ذاتی خودای گوره (تعالی عن ذلك علواً کبیرا)، به لکو ټینکاری قیامیکمان کرده وه کو قیامی سپی یه تی به کاغه زه وه بی، که ټه و جوړه قیامه لای ټیمه نی یه. ټیمه قیامی ټی تصافیمان لایه که قیامیکه له و قیامه پیشوه عام تره و بریتی یه له پیوه ندی نیوان قائیم و (ما قام به) چ وه کو قیامی سپی یه تی بی به کاغه زه وه یا وه کو قیامی وجووب و قیده م بی به ذاتی خودا وه. قیامی موجهیب بو ټی تصاف (في الجملة) قیامی نی یه که زور گران و نامه عقوول بی، به لکو قیامیکه مه عنای ټه وه یه که صوره تی مه علومه حاصله له عیلم و ټیدراکی خودادا، با بهوشیوه بی که وتمان، خودا له ټه زه لداو هه تا ټه به د یه ک صوره تی لایه که هه موو مه علوماته کان دهنوینی، ټه و صوره ته له گهل عیلمدا جیاوازی ټی اعتباری یان هه یه. ټیتر لازمیش ناکا ټه و صوره ته عیلمی یه به شیوه ی شتیکی خارجی وه های دابنیت که قائیم بی به ذاتی پاکی خودای گوره وه.

عهلاوه ی ټه مه ټه ر گوی بکه ی لی

ټه و مه عنا که حق موته صیف بی پی

مه عناییکه وا مه شهووره و موعلنه

که ته عبیر دهری لی به (دانستن)

(والاتصاف بالمعنى المظهر

وان يستلزم لتلك الصور)

لاکین ئیتتیصاف خودا به و مانا^(۵)
 کافی به له بوون نهودا به دانا
 (بلا افتقار لأن یتصف
 بتلك الصور ایضا، فأنصف)

گوئی بکهی لئی: گوئی لئی بگری. دانستن: زانین. دانا: زانا.
 واته: بیجگه له و وه لامه پیشووه وه لامی تر هه یه وه کو ته وه که ته لیم: نه و
 (علم) ه که وه صفی لئی پهیدا بئی وه کو (عالم) مه عنای (علم) ه ئیسمی به که نی به
 که (مبدأ الانکشاف) ه، چونکه ئیسم ئیشتیقاق هه لناگری، به لکو (علم) ه
 مه صدهری به که یه که مه عنای زانینه و، ئیتتیصافی خودا به م زانینه هه رچه ند
 مोजیب بی بو مولا حه ظه ی (مُتَعَلِّق) - به فه تحه ی لام - که صوره ته
 عیلمی به که یه، مोजیب نی به بو ئیتتیصافی خودا به و صوره ته
 عیلمی یانه وه، به لکو مोजیبه بو ئیتتیصافی به زانینی ته وانه وه، که وایی له وانه یه
 نه و صوره ته عیلمی به به وجوودیکی (ظلی) ی ناخاریجی له عیلمی خودادا
 هه بی و ئیتتیصافی خودا به هوئی زانینی نه و صوره ته وه بیته جی، ئیتر که و ابو و نه و
 ره خنه پیشووانه هه مو و که وتن.

نه ر بلین صوره ت ذیهنی بی مه قال
 مه نخووده له نه مر عهینی یا میثال
 پهس لازم ده بی عالم قه دیم بی
 یا (في الأزل) حه ق عیلمی عه دیم بی
 به م کائیناتی (لایزالی) به
 شهئی ئیلاهی له مه عالی به
 قیل في الجواب: کان کافیا
 في علم الحق بتلك الاشیا
 عیلمی حضووری صافی پاکی خوئی
 به ذات و صیفات شه ره فناکی خوئی

بۆچ؟ هەرچی دهوئی له مومکیناته
 ظیلال و عکوس ذات و صیفات
 پهس ئەوا بۆ توۆ ظهریف بوو بهیان
 ذات و صیفاتى میثالی ئەشیان

پهس: کهواته. له ئەصلدا. واته: لهپاش.

واته: ئەگەر بهشیوهی رهخنهگرتن بلیت: صووهرهته عیلمی یهکان یا له خودی
 مهعلوومات وهرگیراون یا له میثالهکانیان؛ ئەگەر یهکه میان بی دهبی عالم قه‌دیم
 بیت، ئەگەر دووه میان بیت دهبی (معاذ الله) خودا حه‌قائیق نه‌زانیت؛ چونکه
 میثالی شت عه‌ینی شته‌که نی‌یه.

له وه‌لامدا ئەلین: بۆ عیلمی خودا به مه‌علوومات له ئەزهل دا ئەوه‌نده به‌سه
 که خودای گه‌وره عیلمی به ذات و صیفته‌کانی خوئی هه‌یه به عیلمی
 حضورى، چونکه مادام خودا عیلمی به خوئی و به و صیفته‌ته‌ی بوو که سه‌رچاوه‌و
 عیله‌ته‌ بۆ هه‌موو شتیکی غه‌یری خوئی، له‌م زانینه‌ی ذاتی خوئی وه‌هه‌موانینى هه‌موو
 مه‌علوولاته‌که‌ی دیته‌جی. که‌وابوو نه‌ نه‌زانین بۆ خودا پرووی داو نه‌ قیده‌م و
 ئەزهل‌یه‌ت بۆ عالم؛ چونکه ذات و صیفات وه‌کو ئاوینه‌ن و میثال و وینه‌ی
 شته‌کان تیایانا ئاشکراو نومايانه. له‌پراستیدا بوونی ئەصلی و پراسته‌قینه‌و واجب هه‌ر
 بۆ ذاتی خودایه، ئیتر مه‌وجوده‌کانی تر هه‌یچیان وجوده‌که‌یان ذاتی نی‌یه‌و له‌ ئیراده‌و
 قودره‌تی (واجب الوجود) وه‌هه‌رگیراوه. هه‌روه‌ها له‌لاییکه‌وه که ته‌ماشای ذاتی
 واجب‌ت کرد بناغه‌و سه‌رچاوه‌ی هه‌موو بووه‌کانه، وه‌کو ئاوینه‌ هه‌موو کائیناتی لیوه
 ده‌رئه‌که‌ویت، له‌لایه‌کیشه‌وه که ته‌ماشای مومکیناتت کرد هه‌موو وه‌کو وینه‌و سیبه‌ر
 وان نیسه‌ت به‌ ذاتی (واجب الوجود).

به‌پراستی ئەم وه‌لامه‌ زۆر به‌نرخه‌و له‌م پروه‌وه هه‌رکه‌س به‌وردی بیربکاته‌وه
 تی‌ده‌گات که له عیلمی خودادا نه‌ عه‌ینی مه‌علووم پێوسته‌و نه‌ صووهره‌تی
 مه‌علووم؛ چونکه بی‌گومان خودای گه‌وره به‌ ذات و صیفته‌کانی خوئی ئەزانى.

دیاره زانینی فراوان و پان و بهرین و هه مووشت گروهه ئه وهیه خاوه ن زانینه که کونهو
 حه قیقه تی زانراوه که و ئه و ئا ئاران ه ی لی یه وه پهیدا ده بن هه موو بزانی . که و ابی ذاتی
 (واجب الوجود) ی خاوه ن که مالاتی دوور له خهوش و که م و کووری که عیلمی به
 خو ی بوو، عیلمی به ئیراده و قودرهت و صیفه ته کانی تری بوو، عیلمیشی به وانه
 ده بی که له دواړو ژا له قودره تی ئه و پهیدا ده بن . ئه م عیلمه یش نه پیویستی به
 عهینی ئه و مه علوومه ده بی که له مه و پاش دروستی ده کات و نه به صووره تی ئه و
 عهینه . ئه وه ی بو عیلم پیویست بی ده رکه وتن و هه ست پی کردنه .

بو ن موونه : یه کی به زیره کی ئه زانی سبهینی شتی ده قهومی ، له راستیشدا ،
 وه ک ئه و زانی ، سبه ی شته که رووی دا به بی ئه وه ی له کاتی عیلمه که دا عهینی
 رووداوه که یا صووره تی بووی . خو زانینی خودای گه وره یش له گه ل زانینی
 که س دا به راورد نا کر ی .

پوخته ی قسه : عیلمی ذاتی خودای گه وره له ئه زه لدا نه پیویستی به عهینی
 مه علووم هه یه و نه به صووره تی مه علووم ، چونکه ذاتی (واجب الوجود) ی
 خاوه نی که مالی مو طلق پیویسته ذات و صیفه تی مو حتاجی هیچ نه بی و له
 هه موو روویه که وه ته واوو بی خهوش بی . ﴿الله لا اله الا هو الحي القيوم﴾ .

ئه ر بللی له لای هه ر که س حالی یه
 ئه م کائیناتی ئیستیقبالی یه
 غهیره مونته هین خار یجن له عهد
 (لا تنهي في الوجود للحد)
 پهس هه ر گاه خالق جه میعی ئه شیان
 عالم بی بیان بهر له وجوودیان
 له م ته حریری تو لازم تیه وه
 صووره تی عیلمی نه بریته وه

خو مه شهووريجه (برهان التطبيق)

بو لاتة ناهي موبطيله ته حقيق

تهوا حق عالم به جميع ني يه

تهمه ته ناقوض نهوي بهس چي يه؟

جواو درياگه: عيلمى ئيلاهي

به ئومووراتي ناموته ناهي

به ته فصيل ني يه بهل به ئيجماله؛

ته ناقوض لي ره وا بي مه جاله

بوچي؟ مه علوومه جهرياني دهليل

له فهرضي عيلمه به وه جهي ته فصيل

حالي: تيگه يشتوو، فامدار، پهس: كه واته. هه رگاه: هه ركات. درياگه:

دراوه.

واته: ته گهر تو به شيوهي ره خنه بليت: هه ركهس تيگه يشتوو بي ته زاني ته م

جيهانه، ئاسمان و عهرزي، به ههشت و دوزهخي، خوش و ناخوشي، ميوهي

ئاوداري، ئازارو بي زاري... تاد له برانه وه نايه ن و له ژماره به دهرن و ته نندازهو

سنووريكي ديارى يان ني يه تيايا بپرينه وه، جا ته مانه هه رچه ند بورهاني ته تطبيق له

ذاتي خو ياندا جاري نابي چونكه وجوديان پي كه وه ني يه و ته سه لسول له ئومووري

نه براوهي كو دا مه حاله نهك له ئومووري نه براوهي به مه عنا (لا يقف عند حد) دا،

به لام له لايه ن زانيني خوداوه بو يان كون چونكه بريار وايه عيلمى خودا هه موو

مه وجودي ته گريته وه چ له رابووردووو چ له ئيستا يا له پاشه رورژدا. له سه ر ته مه

ته گهر عيلمى خوداي گه وره رووبكاته هه موو ته وانه (تناقض) پهيدا ده بي، چونكه

له سه ر ته و برياره كه عيلمى خودا هه موو شتي ده گريته وه پيوسته ته و شتانه له گهل

نه برانه وه يشياندا زانراو بن، وه به حوكمي بورهاني ته تطبيقيش ته بي عيلم به

هه موويان نه بي، ته مه يش (تناقض) ه.

له وه لآمی ئەم رەخنەدا ئەلیم: صورەتی عیلمی دوو جوړه، یه کهم ته فصیلی، دووهم ئیجمالی. ئەم صورەتانه به صورەتی ته فصیل (لامتناهی) ن و نابریته وه، به لآم به صورەتی ئیجمال (متناهی) ن و ده برینه وه عیلمی ذاتی خودای گه وره پیوهندی به صورەتی عیلمی ئیجمالی یه وه هه یه که ده بریته وه، ئەگه رچی به شیوهی ته فصیل نابریته وه، چونکه جاری بوونی ده لیلی بورهانی ته طبق له سهر برانه وهی صورەته عیلمی یه کان، له سهر فه رزی عیلمه به مه علوماتی لاموته ناھی به ته فصیل نهک به ئیجمال، له بهر ته وه که صورەتی عیلمی له عیلمه ئیجمالی یه که دا مه جموعه یه کی مونه ناھی یه و نابی به ئومووری لا مونه ناھی موفه صصل.

(قیل: مردودٌ هذا الجوابُ

وما یأتیکم هو الصوابُ

وهو إنما یلزمُ ذلكُ

أی لا تناهی الصورُ هنالكُ

لو كانت تلكُ الأشياءُ التي

لاتتناهی تخالفتُ

تخالفاً قد یستلزمُ ذاكُ

لتخالف الصورُ هناكُ

أما، بلاشكُ، لو تَمَّثَّلا

بعض من ذهی الأشياءُ فلا^(٦))

بهس بی به حشی ئەم مونه قه داته

نه و بهی به حشی رهئس موعته قه داته

واته: هه ندی و توویانه ئەم وه لآمه هه له یه و، وه لآمیکی تر هه یه ته و راسته، ته وهیش ته وه یه که نه برانه وهی صورەته عیلمی یه ته فصیلی یه کان وه ختی لازم دیت که مه علوماته نه براوه کان له صورەته دا جیاواز بن و هه ر مه علومی صورەتیکی سه ربه خوی هه بی و صورەته عیلمی یه کان جیاواز بن، به لآم ئەگه ر هه ندی له و مه علوماته له یه ک بچن و، هه ر چه ند مه علومی یه ک صورەتیان هه بی، لازم

نابیت که صورته عیلمی یه کان (لامتناهی) بن، به لکو (متناهی) و براوه دهن.
شایانی باسه ئەم وه لآمه‌یش هه‌له‌یه، چونکه مادام مه‌علوومات نه‌براهه بن
ئه‌گهر به ملیار ژماره‌یشیان له‌یه‌ک بچن، به‌وه مه‌علوومات له (لاتناهی) ناکه‌وئیت.
حه‌ق وایه له‌م شوینه‌دا بوتری:

له‌وانه‌یه (علم) به شیوه‌یه‌کی (اجمالی) پرووبکاته زنجیره‌ی مه‌علماتی
نه‌براهه‌ی (من حیث الاجتماع)، به‌لام ناگونجی به شیوه‌ی تفصیلی
پرووی تی‌بکات، چونکه مه‌عنای (نه‌براهه‌ی من حیث الاجتماع) موسته‌حیله‌و
نابی، وه‌ک چۆن ده‌گونجی عیلم پیوه‌ندی به‌ستی به مه‌عنای (ممتنع) و (جمع
النقیضین) و (رفع النقیضین) وه، به‌لام ناگونجی پیوه‌ندی به‌ستی به ذاتی ئەم
شته مومته‌نیعانه‌وه؛ چونکه ذاته‌کان موسته‌حیلن و نین.

فه‌رمووده‌ی (عبد الحکیم) ی سیاله‌کووتی، له حاشیه‌ی (خه‌یالی) دا له
دوادوایی باسی (والمحدث للعالم هو الله الواحد) دا، پالپشتی ئەم قسه‌یه؛ که
فه‌رموویه‌تی: که ده‌وتری زانینی خودا هه‌مووشت ده‌گریته‌وه مه‌به‌ست له شت
ئه‌وه‌یه که پیوه‌ندی زانین پی‌یه‌وه مه‌حال نه‌بی، وه‌ک چۆن توانای فراوانی خودا
شتی ده‌گریته‌وه که بوونی مومته‌نیع نه‌بی.

واته: وه‌ک چۆن قودره‌ت و توانای خودا پرووناکاته (مستحیلات) وئه‌وه‌یش به
ناته‌وانایی حسیب ناکری؛ چونکه ناته‌وانایی ئه‌وه‌یه ده‌سته‌لاتت به‌سه‌ر شتی
مومکیندا نه‌شکیت نه‌ک به‌سه‌ر شتی نامومکیندا، هه‌روه‌ها عیلمیش پیوه‌ندی
نابه‌ستی به شتی‌که‌وه که پیوه‌ندی عیلم پییه‌وه مه‌حال بیت، ئەمه‌یش به (جهل)
دانانریت، چونکه جه‌هل نه‌زانینی شتی‌که مومکین بی بزانی‌ت وه‌ک (واجب) و
(ممکن) ی خاص و مه‌عنای (ممتنعات) نه‌ک نه‌زانینی شتی که مومته‌نیع بی
بزانی‌ت وه‌ک ذاتی مومته‌نیعات و ئومووری نه‌براهه‌ی کو.

پوخته‌ی قسه زنجیره‌ی مه‌علووماتی نه‌براهه به ئیجمال مه‌علوومه‌و، به ته‌فصیل

یه که یه که کانی مه علوومن، به لام مه جموعی (من حیث المجموع) نی یه تا عیلم
رووی تی بکات و پیوهندی پیوه بیهستی.

-
- (۱) ئەم سەر باسەیش لە دەست نووسە کەدا نی یه، تەنھا لە نۆسخە چاپە کەدا هەیه.
  - (۲) لە دەست نووسە کەدا فەتحة لە سەر نوونی (زمیندا) دانراوه، واتە (زەمینەدا) دەخوینریتەوه،
وەك نووسیومەتەوه.
  - (۳) دیارە مەبەست (اسئەلە) یه، بەلام عیلمی صەرف نایگرێ.
  - (۴) لە دەست نووسە کەدا (فتحة) لە سەر میمی (علم) دانراوه.
  - (۵) لە پەراوێزی دەست نووسە کەدا لە سەر ئەم وشە یه نووسراوه: (محرف معنی) واتە: مانا
ئەصلە کە ی مەعنا بووه.
  - (۶) کە شیعەرە کە بکەیتە پەخشان بەم جوهری لی دیت: (أما لو تماثل بعض من هذه الاشياء
فلا بلاشك).

* مبحث الارادة * (۱)

سی یه م ئیراده یانیهای خواهیش
 خواهیشی نه بهد بی کم و کاهیش ■
 هر فیعلی له هر چشتی بادی وی
 هر طه بیعی وی، هر ئیرادی وی
 گشت موبه عیثن له ئیرادهی حق
 بی مه شییه تی نه و ناوی موطلق
 (مأشاء الله) نه لبهت هر دهوی
 (وما لم یشأ) دهشی هر نهوی

خواهیش: خواست، ویستن، گهرهك بوون. کاهیش: کزی، ناتسه واوی،
 کم و کووری. بادی: ظاهر، به دهره وه بوو. وی: بی. دهوی: ده بی. نهوی:
 نه بی. موبه عیث، منبعث: په دابوو. مه شییه ت: مه شییه ت، ویستن.

واته: سیهه م صیفه ت له صیفاتی مه عانی خودای گهره (اراده) یه که
 مه عنای خواست و ویسته. نه م صیفه ته له نه زله وه هتا نه بهد هیه و
 کم و کووری به سه ردا نایه ت و پرووی کرده هر شتی له هر کات و له هر
 شوینیکداو، هر چلوننی بی پیویسته نه و شته بهوشیوه بیته جی. که و ابو ئیراده
 صیفه تیکه یه کی له دوو مه قدوور وه کو رپاوه ستان یا دانیشن دیاری ده کات بو
 هاتنه جی. ههروه ها هر نیشانه و شتیکی په دابوو چ سروشتی بی وه کونه شونومای
 گیاو گیان داران یا ئیرادی بی وه کو هات و چوی ئینسان هه مووی له ئیراده و
 خواستی خوداوه په دایا نه بی و هه رگیز به بی خواستی نه و نابی. نه وهی خواستی
 خودای له سه ر بی پیویسته بی و نه وهی خواستی نه وی له سه ر نه بی هه رگیز نابی،
 وهك له فه رموودهی حه زره ته وه دهرده که وی: «ما شاء الله کان وما لم یشأ لم
 یکن».

شایانی باسه ئیراده عیلم نیه چونکه ئینسان به گهلی شت ئەزانی و، کهمیک لهوانه ئیراده دهکات، ههروهها قودرهتیش نیه؛ چونکه قودرهت تهعهللوق دهبهستی به دوو شتی (ضد)هوه بهلام ئیراده هه ر به لایهکیانهوه تهعهللوق دهبهستی.

ئەبی ئەوهیش بزانی که ئیرادهی خودا قه‌دیمه، چونکه خودای گهوره نابیته شوینی صیفهتی په‌یدابوو، بهلام له قیدهمی ئیرادهی خوداوه قیدهمی شته ئیراده‌کراوه‌که پروونادات، چونکه ئیراده‌که وا پرووده‌کاته موراد که له کاتیکی تایبه‌تیدا له (مالا یزال)دا بیکات.

ههروهها هه‌رچی پروونادات، چاک و خراپ، هه‌مووی به ئیرادهی خودایه، بهلام لازم نیه که به ره‌زاو مه‌حه‌به‌تی ئەو بی، پیوستیش نیه هه‌ر شتی موراد بی (مأموربه) بیت، بهلام (عام و خاص)ی (من وجه)ن، واته: ده‌که‌ونه یه‌ک و له یه‌کیش جیاده‌بنه‌وه. بۆنموونه: ئیمان و باوه‌ری (ابو بکر)ی (صدیق) ره‌زای خوی لی بی ئیراده‌و ئەمرو ره‌زاو مه‌حه‌به‌تی خودای له‌سه‌ر بوه، کوفری (أبو جهل) ئیرادهی خودای له‌سه‌ر بوه، بهلام نه‌ ئەمری پی کردوه‌و نه‌ خوشی ویستوه‌و نه‌ پی رازی بوه، ئیمان هینان و باوه‌رکردنی (ابو جهل) به ئیسلام ئەمرپی‌کراوو خوشه‌ویست بوه‌و خوا لی رازی بوه، که‌چی ئیرادهی نه‌کردوه.

---

(۱) ئەم سه‌رباسه له ده‌ستنووسه‌که‌دا نی‌یه، سه‌یر ئەوه‌یه که له چاپه‌که‌دا (مبحث الارادة والعقیده)ه‌یه. نازانم (عقیده) که چۆن هاتوه‌ته ناو، ئەی کتیبه‌که هه‌مووی (عقیده) نی‌یه، بۆ ئەبی هه‌ر ئەم باسه (عقیده)ی له‌گه‌لدا بی؟!

* مبحث القدرة * (۱)

چوارهم قودرته تاممه‌ی کامیله
 بو گشت مورادات خالیق شامیله
 مه‌نوار و هه‌کیم بی‌ئیعتیباردا^(۲)
 وه بی‌ئاله‌تی بوی له کاردا -
 ته‌ئیری رووی کرد وه هر عه‌ده‌مدا
 غونچه‌ی وجودی هر نه‌وده‌م دم‌دا^(۳)
 بازی ئیراده‌و قودرته‌ی نه‌زهل
 بو صه‌یدی مه‌قدوور ده‌وه‌شینی پهل^(۴)
 غه‌یری مومکینات جوستوجو ناکا
 بو مومته‌نیع و واجب روو ناکا
 هه‌رچی لی داوی پرته‌وی وجود
 تکیکه له به‌حر قودرته‌ی مه‌عبوود

مه‌نوار و هه‌کیم بی‌ئیعتیباردا: سه‌یری هه‌کیمی بی‌نرخ مه‌که . نه‌وده‌م: نه‌و
 هه‌ناسه‌یه . دم‌دا: ده‌می کرده‌وه . پهل: ده‌ست وقاچی بالنده . جوستوجو: هه‌ول،
 تیکوشان . تک: نم، دلۆپ .

واته: چواره‌مین صیفاتی مه‌عنای قودرته‌ه که صیفه‌تیکه کارده‌کات له
 په‌یداکردنی مه‌قدووردا له‌وکاته‌دا که ته‌عه‌للوق ده‌به‌ستی پییه‌وه .

ئه‌م صیفه‌ته‌ه تابعی ئیراده‌یه‌و، ئیراده‌یش تابعی عیلمه . واته: خودای گه‌وره
 به‌هه‌مووشت نه‌زانی و، نه‌زانی کامه له‌گه‌ل حکمه‌تدا ریکه‌و له‌به‌ر رووناکی
 عیلمه‌که‌یدا ئیراده‌و خواستی رووده‌کاته‌ه که‌ی له‌ دوو لای مه‌قدووره‌که، که‌ کردن و
 نه‌کردنه، له‌سه‌ر نه‌و ئیراده‌و خواسته‌یش قودرته‌ه‌که‌ی شته‌که‌ه‌کات .

پوختهی قسه صیفهتی قودرهت سه‌رچاوهی فیعل و تهرک واته کردن و نه‌کردنه له هه‌موو مومکینیکی ذاتیدا، وه هیچ شتیکی نیه کردنی یا نه‌کردنی له‌سه‌ر خودا واجب بیّت، به‌لکو خودای گه‌وره له کردن و نه‌کردنی هه‌موو مومکینیکا موختاره و ئاره‌زووی به دهستی خو‌یه‌تی. جا له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشدا که (سنّة الله) وایه بوّ ئیش کردن ماده‌و ئاماده‌یی و ئالهت پیوسته، خودا ئه‌توانی به بی‌ئاماده‌یی و به بی‌ئالهت شت بکات. ئیتر له‌م ږوه‌وه گوی‌مه‌دوره قسه‌ی حکیم که ده‌لیت ئالهت پیوسته. به‌لی به بی‌ئوه‌ی هیچ ئاله‌تیکی له کاردا بیّت که قودرهتی خودا ږووی‌کرده هه‌ر نه‌بوویکی غونچه‌ی ئه‌و نه‌بووه له هه‌مان سات و کاتدا ده‌کریته‌وه‌و بوونی به‌به‌ردا ده‌کریت.

دیاره بازی به‌هیزی ئیراده‌و قودرهتی ئه‌زه‌لی خودای گه‌وره هه‌میشه بوّ مومکینات په‌ل ده‌وه‌شینی و هیچ مه‌قدووریکی له به‌رده‌ستی ئه‌و ده‌رناچیت، ئیتر هیزی قودرهتی خودا ږووناکاته (واجب الوجود) چونکه (واجب) ماوه‌ی گوږانی تییدا نیه، هه‌روه‌ها ږووناکاته ئه‌وشتانه‌یش که مه‌حالی ذاتین. ئه‌مه‌یش نابیته عاجزی و بی‌ده‌سته‌لاتی خودا؛ چونکه بی‌ده‌سته‌لاتی ئه‌وه‌یه نه‌توانی مومکین جی‌به‌جی بکات، خو واجب و مومته‌نیع مومکینی خاص نین.

بی‌گومان هه‌رچی له جیهاندا پرت‌ه‌وی وجود لی دابی، هه‌مووی وه‌ک نمه‌بارانیکه له ده‌ریای بی‌پایانی هی‌زو توانای خودای گه‌وره‌دا.

ته‌حریری بکه‌ین با جه‌مع‌یه‌ت وی

ده‌لیلی ثبوت هه‌ر چار صیفه‌ت وی

به‌و ته‌قریره وا بو‌مان وتی زوو

که ئیحتیاج بوّ مومکین ثابت بوو -

(الی الواجب القديم الأعلى

ولیس فی‌ه تعدّد أصلاً)

ئه‌وا ثابت بوو (واجب) ی (بالذات)

مهبدته بو كهون هه موو مومكينات

(ومن جمله تلك الممكنات

ذو الكائنات والحوادث)

(فإذن لا بد لتخصيصها -

بأوقاتها وتنصيبها)

(من أمر به التخصيص يصح)؛

تا نهوی ته رجیح (بلا مرجح)

با جه معی یه ت: له گهل کوبوونی دل و بی پهریشاگی دا یا له گهل جه معی یه تی
ئه هلی سوننه ت و جه ماعت دا بیت، یا جه مع بی بو هر چوار صیفه ته که. ذه،
هذه: ئانه مانه.

واته: با له م شوینه دا شتی بنووسین له گهل دل دامه زراوی دا بی، یا شتی
بنووسین له گهل پای ئه هلی سوننه ت و جه ماعت بگونجی، یا شتی بنووسین هر
چوار صیفه ته که بگریته وه، ئه وهیش ئه وهیه:

به و ته قریره ی له پیشه وه کردمان ئه وه مان ئیثبات کرد که مومکینی خاص
موحتاجی ذاتی (واجب الوجود)ی ته نیای بی هاوتایه، هر به وته قریره بومان ثابت
بوو که (واجب الوجود) سه رچاوه و ئافه ریدگارو پهروه ردگاری هه موو مومکینه کانه،
ئه و رووداوانه ی که له پیش چاوتانن به شیکن له و مومکینانه.

جا پیوسته لیره بیربکهینه وه له وه بوچی هر یه کی له م رووداوانه له کات و
شوینی تایبه تی و، به شیوه و هزعیکی تایبه تی پهیدا ئه بی؟ ئه مه ده لیلی ئه وی؛
چونکه مومکین ده ستکاری هه لده گری و خودایش به سه ر هه موو مومکینیکدا توانایه،
ئه گهر هویسه ک نه بی بو بوونی هر شتیک له کات و شوین و به شیوه ی تایبه تی
(ترجیح)ی (بلا مرجح) رووده دات.

جا بو به یانی ئه و هو لایه نگره گوئی بگره له بیر (حکماء) و (متکلمین) یه ک
له دوا ی یه ک:-

پهس زه عمی بی جای چه کیم نه مه یه
 نه وه^(۵) چه ره که ی سه رمه دی یه یه
 (الَّتِي هِيَ لَا لَهَا أَوْلٌ
 فِي نَحْوِ الْمَاضِي كَمَا تَقُولُ^(۶))
 فلأجل كون شأن الحركة
 التجدد بلا معركة)
 بو چه ره که ههس نه لبهت جوزئی یات
 له وجوده دا موته عاقیبات
 (فهي بسبب تجدها
 وتعاقب جزئياتها
 المُعدَّة الى النهاية،
 الحادثة لا للبداية)
 بینا له و عوروه که بو چه کیمه
 موسته عید دهوی مادده ی قه دیمه
 بو وجودی نه م چه وادیثاته
 که چه وادیثات زه مانی یاته
 (كُلُّ) ئیستیعداد بو ی دهوی په یدا
 (لوجوده) له وهختی خویدا

واته: قسه ی بی ری وشوینی چه کیمان نه وه ته که ده لین: نه و (مرجح) و
 (مخصص) ه، نه و هو لایه نگره، جوولانه وه ی سه رمه دی فه له که، که به گومانی
 لاوازیان به ره و رابوردوو بی سه ره تایه و هه ر بوه.

نه لین: له بهر نه وه ی نه و جوولانه وه یه بریتی یه له تازه بوونه وه و، جوزئی یاتی یه ک
 له دوا ی یه کی هه یه، نه و جوولانه وه تازه یه ک له دوا ی یه کانه مادده ئاماده ده که ن بو
 رووداوی جوراوجور، واته: جوزئی یاتی جوولانه وه که ده بیته (مخصص) و
 (مرجح) و لایه نگری بوونی هه ر حادیشیک له کات و شوین و شیوه ی تایه تیدا.

پوختهی قسه که یان نه وهیه : (واجب الوجود) به بی وجودی ماددهیه کی قه دیمی
 خاوه ن ئیستیعداد بو حدووث، چه وادیت دروست ناکات. واته : پیوسته
 ماددهییکی قه دیمی وه ها بی و مودده و ماوهیه کیش بی که بیته ظهرفی په یدابوونی
 په یدابووه کان. سوورانه وه و جوولانه وهی (فلهک) یش مادده ئاماده ده کات بو
 چه وادیت و، ئیستیعدادی په یدابوونه که نه و جوولانه وهیه. دروستی ده کات و،
 جوزئی یاتی جوولانه وه که ده بیته (مرجح) و (مخصص). مهوله ویش بو ره دکردنه وهی
 نه رای چه کیمانه ده فهرموی :

(قُلْ إِنَّ الْعُرْوَةَ لَمُعْتَّةٌ)

بوچی؟ جوزئی یات به وطرز موحده ته

(يَسْبِقُ كُلًّا مِنْهَا الْعَدَمُ

وَالسَّبِقُ عَلَيْهِ قَدْ يَسْتَلْزِمُ)

بو سه بقی وه سه ر جه میعدا په کسه ر

به رهنگی هیچی لی نه چوئته دهر

جه میع بهم مه عنا نه مرئی مه عقووله

به لی، نهک بگری نه م ری مه ع (قوله)^(۷)

هیچ فهرقی نیه نه ر نه وی لاهی

ناموته ناهی یا موته ناهی

(إِذْ بَلَغَ نَقْصَانَ وَلَا إِزْدِيَادُ

تِلْكَ الْجَمِيعُ عَيْنَ تِي الْآحَادِ)

(الْمَسْبُوقُ كُلُّ مِنْهَا بِالْعَدَمِ

فَالسَّبِقُ عَلَى الْجَمِيعِ اسْتَلْزِمُ)

نه م مه سبووق بوونه، ده گه ل نه میچه

موحویح بو (مخصص) ی تریچه،

(مُنَافٍ لِلْكَوْنِ لَا لِلْبَدَايَةِ

قُلْ يَا حَكِيمُ فَمَا دَوَايَهُ؟)^(۸)

معثته: کرموئل. نه چوئته دهر: دهرنه چووبی. به لئی: (نعم). مع: له گهل. قووله:
قیل وقال و قسهی پروپووج. لاهی: دواي شتی بوش و بی هووده که وتوو.
ده گهل: له گهل. ئەمیچه: ئەمیشه. تریچه: تریشه. فما دواي؟: دهرمانم
چی یه، چارم چی یه؟ (هه) که ی هی وه ستانه و بو کیشی شیعره که یه.

واته: ئە ی شاگردی مهرد! بلئی به چه کیم ئەوهی تو ده ستت پیوه گرتوه و پشتت
بی به ستوه داریکی کرموئلی قرولله مورانه دایرزانده، چونکه جوزئیات و
یه که یه که ی چه ره که که هه موو حادیش و نه بوونیان لی پیش که وتوه، که هه موو
فهردی کیش نه بوونی لی پیش که وت مه جمووعه که یشی نه بوونی لی پیش ده که وی،
به لئی، ئە ی چه کیم! به موکابه ره و قیل وقال ری له خه لک مه گره و ئامانجت هه ر
ده رختنی راستی بیت، له هه ر لایه که وه بیت، هیچ فهرقی جه معی موته ناهی و
ناموته ناهی نیه، که نه بوون که وته پیش یه که یه که ی ئە فراده کانه وه ده بی نه بوون
پیش مه جمووعه که یش بکه وی، چونکه مه جمووعه که جه میعه که یه و،
جه میعه که یش ته وای ئە و یه که یه که فهردانه یه بی زیادو که م؛ جا پیش که وتنی
نه بوون له م یه که یه که یه کانه به گشتی دژی ده عواکه ی تویه که وتت جوولانه وه ی فه له ک
سه ره تای نیه. هه روه ها جوولانه وه ی پیشووی ئە و زنجیره یه که ئیباتی حدووئیمان
کرد خویشی موحتاجی (مخصص) ی تایه تی یه بو په یدا کردنی له ئە ووه له وه.

به کورتی: ده عوای بی سه ره تایبی جوولانه وه کان به هه له دهرچوو، چونکه
ئیباتی حدووئی یه که یه که ی جوولانه وه کان و مه جمووعه که یشمان کرد. ده عوای
بوونی یه که یه که ی جوولانه وه به (مخصص) بو روودانی رووداوه کانی تریش هه ر
به هه له دهرچوو، چونکه به پنی یاسای خوئان یه کیك له خودی یه که یه که ی
جوولانه وه کان به بی (مخصص) مایه وه!! ئەمجا به گالته بی کردنه وه به چه کیم
بلئی: ئە ی زانای چه کیم! پاش ئەم ده لیله دهرمانی دهردم چی یه و چارم چی یه؟
جا که بیری حوکه مامان بیست، با گوئی بو قسه ی (متکلمین) یش راگرین:-

(وَلَدَى أَهْلِ الْكَلَامِ الْقَادَةُ
 ذَلِكَ الْأَمْرُ هُوَ الْإِرَادَةُ)
 وَا لَهُ شَهْنِيدَا تَهْرَجِيحٌ وَ تَهْعِيينُ
 تَهْخِصِيصِي مُورَادِ، بَلِي، بَهْ كَامِ حِيْنِ
 (بَايَ وَقْتِ شَاءَ مَنْ فَعَلَ
 أَنْ وَقَعَ الْفِعْلُ فِيهِ وَحَصَلَ)
 (فَانْهَاقِ الْقَصْدُ إِلَى الْفِعْلِ فِي
 وَقْتِ مَعْيِنِ فِي الْعِلْمِ الْوَفِيِّ
 (أَوْ مَبْدَأِ الْقَصْدِ) نَهْكَ وَ گُومَانِ بَهْ يِنِ
 تَهْ وَ قَهْ صَدِي يَهْ كِيْ لَهْ دُووْ طَهْرَهْ فَهْ يِنِ
 (بِخِصُوصِهِ لَازِمٌ لَهُ
 لِيَلْزَمَ إِجَابٌ؛ ذَا لِأَنَّهْ)
 (أَيُّ الْقَصْدِ، إِنْ تَطَّلَعَ عَلَيْهِ،
 تَابِعٌ لِلْعِلْمِ الدَّاعِي إِلَيْهْ)
 (أَيُّ إِلَى الْقَصْدِ بِلَا إِرْتِيَابٍ
 لَكِنْ لَا عَلَى سَبِيلِ الْإِجَابِ)

واته: لای نهلی که لام (متکلمین) تهوه که پروودانی پرووداوه کان به کات و شوین و بارو شیوه و نه ندازهی تایبه تیوه و ده به ستیه وه (ثیراده) ی خودایه. ثیراده صیفه تیکه تابعی عیلمه که یه کی له دوو مه قدوور دیاری ته کا بو بوون له کات و سات و شیوه و باری تایبه تیدا. جا ته و ثیراده خودی قه صد بی یا صیفه تی که سه رچاوهی قه صد بی، ثیر و مه زانه که یه کی له دوو لایه نی فیعل و تهرک لازمه له سه ر خوداو واجب ته بی هه ر ته وه بیته جی هه تا ثیرجاب پروویدات له سه ر خودای گه وره. ته و صیفه ته (مخصص) ه تابعی عیلمه و، عیلمیش داعی یه بو ته و به لام نهک به شیوهی ثیرجاب و به سه ردا برین.

ئەر دەلىلى ئەمىچ عىللهتى چىه
 ئەو عىلمه ئەوا قەصد تابعيه
 (ولو يكون يُرى الفاعلا
 راجحاً الفعل مثلاً)
 لاكين بزانه هيچ شكى نيه
 نه موقيعى فيعل نه نى قەصديه
 تەشبيهي بكهين بوٲ يەكجار بەجى
 وهك ئيرائەى رى بو ساليكى رى
 (لايستلزم سلوك الطريق
 بل ولا القصد له بالتحقيق)
 (كذلك العلم السابق بلا مین
 لا يوجب شيئاً من المذكورين)
 (فقد يقصد الفاعلُ الفعلا
 مراعاةً للمصلحة فضلاً)
 (وقد لا) بوچى؟ ئەو موراعاته
 غهيره لازمه له بو ئەو ذاته

واتە: ئەگەر ئەپرسى عىللهتى ئەو چى يە كە عىلم داعى يە بو قەصدو ئيراده
 بە بى ئيلزام و ئىجابى ئەو قەصدە؟ لە وەلاما پىت ئەلىم ئەو عىلمه كە داعى يە بو
 قەصدو ئىختىيارى يە كى لە دوو مەقدوورو قەصد دەكەوئتە شوئىنى، ئەگەرچى
 باشى يەتى و جوانى فيعل يا تەرك دەخاتە پىش چاوى فاعيل، بەلام بە بى گومان
 ئەو عىلمه كار ناكاتە فيعله كەو كار ناكاتە ئەو قەصدەى روودەكاتە فيعله كە، چونكە
 عىلم و زانست صيفهتى كەشف و دەربرينه، صيفهتى تەئىرو تەنفىذ نيه.

بو روون كردنەوى ئەم باسه (دوور لە خوا) تەشبيهى خوداى گەوره بە
 ئىنسانىكى زانای خواهن خواست و توانا دەكەين كە دەيهوى بە رىگەيه كدا

بروات . ته ماشابکه هه چهنه زانینی کابرای پیرهو به حیکمهت و باشیی سه فهره که ی داعی و هویه بو ئیراده و خواستی پی که وتن و پویشن به ریگه که دا، به لام نه و ئیراده و خواسته نابیته موجب بو پویشن به ریگه که دا، ته نانهت عزم و قه صدی ریگه پویشن ته که یش هه نابیته موجب بو پویشن به ریگه که دا، هه روه ها نه و زانینه ی که وتوه ته پیش ئیراده که نه و یش نابیته موجب نه بو ئیراده و نه بو موراده که، که پی پویشن ته که یه .

(والحاصل) زانست دهر بره، ئیراده (مخضص) و (مرجح) هه نه مانه هیچیان صیفه تی موجب نین .

جا که عیلمی ذاتی خودا موجب نه بو و پوو کردنی قه صد و ئیراده بو کردنی فیعله مه قصووده که، جار جار فاعیلی موختار قه صدی کردنی کاره قازانج داره که ده کات و هه ر به لوظف و فه ضلی خوی چاودیری قازانجه که ی ده کات . جاری وایش ده بی قه صدی کردنی نه و کاره قازانج داره ناکات و گوئی ناداته قازانجی خاوه ن کارو باشیی کاره که . دیاره چاودیری قازانج له سه ر خودا واجب نیه و بو ذاتی خودا نه صلح و غیره نه صلح وهك يهك وانه .

(وبذلك التحرير السديد

اندفع ما في هذا الترديد:

ئه مری که ناوی ئیراده ده بهین

ئه گه ر نیسه تی نه بال طه ره فهین

له فیعل و له تهرک (علی السویه)

له (مرجح) دا ته سه لسول هه یه

ئه ر بو هه ردوو یان وه کو یه ک نی یه

به ل خاص به یه کیك (بعینه) یه

پهس له میچ نه وا لازم هات ئیجاب

فه لسه فی که یفی خوش بوو بی حساب

واته: بهم پروون کردنه وه به هیزه ی که نووسیم و وتم: ئیراده تابعی عیلمه و عیلم فیعلی قازانج دار دهرده خات و که شفی ده کات، ئیتر نه مووجیبی فیعله و نه مووجیبی قه صدی فیعله، ئه و ره خنه یه ره دده بیته وه که ده لیت: ئه و شته ی ناوی (ئیراده) یه ئه گهر بو دوو لایه نی فیعل و تهرک وهك یهك وایه ئه و بو ته عه للوقی به لایه کیانه وه پیویستی به (مخصص) هه یه، پیوه ندی ئه و (مخصص) هیش به بوون و نه بوونی ئه و لایه نه وه که جیای کرده ته وه ئه گهر ههر وهك یهك وایه ئه و ئه میش پیویستی به (مخصص) یکی تر هه یه و... هه روا تا بروا، به مه میش ته سه لسول پرووده دات له و (مخصصات) هی که وتوونه ته پیش ته عه للوقی ئیراده وه و، ته سه لسولیش مه حاله.

خو ئه گهر نیسبه تی ئه و ئیراده بو هه ردوو لایه نی فیعل و تهرک وهك یهك نیه و ههر بو لایهك پرووئه کات، ئه و ئیجاب بو خودا پرووئه دات، واته پیویسته خودا ههر ئه و لایه نه بکات و لی لانه دات، ئه مه میش کهم وکووری یه بو خودای گه وره و ناگری و (تعالی الله عن ذلك علواً کبیرا). بهر په رچدانه وه ی ره خنه که بهم جو ره یه: ئه لیین ئه توانین باری یه کهم په سه ند بکه ین که ئیراده بو هه ردوو لای فیعل و تهرک وهك یه که و موحتاجی (مخصص) ه، به لام ته سه لسول له (مخصصات) دا پروونادات. (مخصص) ه که عیلمه چونکه ئیراده تابعی عیلمه، عیلمه که میش له بهر ته وه که که شفی هه ردوو لا ده کات لا چاکتره که ته رجیح ئه دات، به لام ته رجیح هه که ی به ئیلزام نیه و به سه ریا نه سه پینراوه، وتمان، ئه و نه ئیجاب نه ته سه لسول هیچیان پرووی نه دا.

ئه یشتوانین لقی دووهم په سه ند بکه ین و بلیین: ئیراده ههر پرووده کاته یهك لایه نی تایبه تی؛ چونکه تابعی عیلمه و عیلم داعی ئیراده یه بو ئه و لایه نه و، ئیجابیش پروونادات، چونکه عیلم (کاشف) و (داعی) یه و (ملزم) و (موجب) نیه. له م شوینه دا ره خنه یه کی تر ئه لیت: دیاره صیفه تی ئیراده قه دیمه و ئه زه لی یه و

نیسبه تیشی بو هه موو مومکینات وهك یه که ، ههروه کو له وانه یه ته عه للوق ببهستی به یه کیکی تایبه تی یه وه له دوو (ضد) ، له وانه یشه ته عه للوق ببهستی به وی تریانه وه . ههروهك مومکینه ته عه للوق ببهستی بی یه وه له کاتیکی تایبه تیدا ، له وانه یشه له کاتیکی تر دا ته عه للوقی پیوه ببهستی . جا نه گهر نهو ته عه للوقی ئیراده یه نه زه لی بی نهوا ده بی حه وادیث قه دیم بن ، خو نه گهر له (مالایزال) دا ته عه للوق ببهستی نهوا پیویسته (مخصص) ی هه بی که بیته هوی ته عه للوقی تایبه تی له و کاته تایبه تیه دا . ههروه ها قسه ده گوینزه وه بو نهو (مخصص) ه ، جا یا قه دیمی حه وادیث یا ته سه لسول له حه وادیثا لازم دیت .

وه لآمی ره خنه که یش نه مه یه نه توانین بلین ته عه للوقه که ی نه زه لی یه و قه دیمی حه وادیثیش روونادات ؛ چونکه نهو ته عه للوقه نه زه لی یه وه ها نه بوه که نهو شته له نه زه لدا بیته جی ، به لکو وه ها بوه که له پاشه روژدا له کات و شوینی تایبه تیدا په یدا بییت .

نه یشتوانین بلین ته عه للوقه که ی حادیثه و پیویست نیه به (مخصص) چونکه ته عه للوقی ئیراده ی فاعیلی موختار له بهر ذاتی خو به تی ، واته له بهر ذاتی ئیراده که یه ، بهم مه عنا ئیراده ته عه للوق ده بهستی به لایه نیکی تایبه تی ، فاعل یا ته رکه وه ، به بی (مخصص) و (مرجح) بو نهو لایه نه ، وه کو را کردوو له درونده یه کی له دوو ریگه ی وهك یهك ده گری ، یا تینوو له یه کی له دوو کاسه ئاوی وهك یهك ده خواته وه ، نه م باره نابیته هوی ئیجاب ، چونکه هه ره له و حاله دا کابرای ریپره و ده توانی به ریگه که ی تر دا بروات ، کابرای تینویش ده توانی کاسه ئاوه که ی تر بخواته وه .

(ومن ذلك المذكور يُعلم
صفات اربع لرب العالم
بلی پیکه وه هه ر چوار صفات^(۹)
قودرهت ، ئیراده ، عیلم ده گهل حه یات

به‌عضیکیان تابعی ٿو به‌عضیانه
ٿبووتی یه‌کی ٿی گشتیانه،
(فکائنما الجمیع واحد
مانافی قول الحکیم اللاحد)

ٿی : هی .

واته : له‌وهی که له‌پیشه‌وه باسماں کردو نووسیمان چوار صیفه‌تی ذاتی (واجب الوجود) مان بو‌ده‌رکوت، چونکه مادام خودای گه‌وره ٿافه‌ریدگاری هم‌موو پروداوه‌کانه بی‌گومان ٿه‌بی هی‌زو توانای بی‌و بتوانی دروستیان بکات، ٿه‌و هی‌زه‌یش (قودره‌ت) ه. جا وه‌ک وتمان قودره‌ت و توانای بو‌ه‌موو مومکینیک یه‌کسانه، واته : پیوسته صیفه‌تیکی بی‌ی که یه‌کی له‌دوو لایه‌نی مومکینه‌که دیاری بکات تا قودره‌ته‌که‌ی رووی تی‌بکات، ٿه‌و هی‌زه‌یش (ٿیراده) یه، دیاره ٿیراده‌که‌یش یه‌کی له‌و دوو لایه‌نه دیاری‌ده‌کات که له‌عیلمی خودادا ثابت بو‌وه. گومانیش له‌وه‌دا نی‌یه که عیلم به‌بی‌حیات نابیت.

به‌واته‌یه‌کی پروونتر قودره‌ت بی‌ٿیراده نایکری‌و، ٿیراده‌یش بی‌عیلم نابی‌و، عیلمیش به‌بی‌حیات هه‌رگیز سه‌رناگری.

که‌واته بوونی قودره‌ت یانی بوونی هه‌ر چوار صیفه‌ته‌که، ٿیتر مه‌به‌ستی مه‌وله‌وی ٿه‌وه نی‌یه که بوونی هه‌ریه‌ک له‌م صیفه‌تانه ده‌بیته هو‌ی بوونی صیفه‌ته‌کانی‌تر. بو‌نموونه زیندووویه‌تی ته‌نھا خو‌ی نابیته هو‌ی زانین، زانین ته‌نھا خو‌ی نابیته هو‌ی خواست، ٿه‌میش ته‌نھا خو‌ی نابیته هو‌ی توانا. به‌لام پاش ٿه‌وه‌ی بریارمان دا جیهان و هه‌رچی له‌جیهاندا یه‌ه‌مووی (حادث) ه‌و، نه‌بوونی لی‌پیش که‌وتوه‌و به‌توانا دروست بو‌وه، ٿه‌م توانایه بی‌خواست نابیت و، خواستیش بی‌زانین نابیت و ٿه‌میش بی‌زیندووویه‌تی نابیت^(۱).

شتیکی زور به‌جی‌یه لی‌ره‌دا فره‌قیکی روشن له‌به‌ینی ٿه‌م چوار صیفه‌ته

ده‌ربخه‌ین :

صیفه تی حیات، زیندوویی، خوئی له خوئیا پیوهندی به غیری ذاته وه نی یه و
فهرقی له باقی صیفه ته کان دیاره.

صیفه تی عیلم که مه وجودات و مه عدووماتی پی که شف ئه بیت له ئه زهل و
ئه به ددا، صیفه تی ته خصیص نیه که تاقه شتیک هه لبرئیریت، واته: له ئیراده
جیابوو یه وه، صیفه تی ته ئیرو ئیجادیش نیه، واته: له قودرهت جیابوو یه وه.

صیفه تی ئیراده ییش کاری ته خصیص و ته رجیح و دیاری کردنی یه کی له دوو
لایه نی مومکینه. ئیتر ئیجادو ته ئیتر هی ئیراده نیه و هی قودرهته؛ و قودرهتیش له
ئیراده جیابوو یه وه.

شایانی باسه کهوا مه شهووره ئه لئین «فهرقی ئیراده و قودرهت ئه وه یه قودرهت بو
هه موو مومکینات یه کسانه، به لام ئیراده وه ها نیه». دیاره مه عنای ئه م قسه یه
ئه وه یه قودرهت رووده کاته هه موو شتیک و به بی (مخصص) نابری به باریکدا،
به لام ئیراده ئیشه که ی ته خصیص و دیاری کردن و هه لبرئاردنی لاییکه به تاییه تی،
جا یا له بهر ذاتی خوئی وه کو واته ی گه لی له زاناکانه، یا له بهر ئه وه که تابعی
عیلمه به مه صلحه ت و هوئی حیکمه ت وه کو قسه ی (ماتریدی) یه کان.

به لام ئه گه ر مه عنای وه ها لی بدهینه وه که قودرهت له یه ک کاتدا رووده کاته
دوو (ضد) ئه وه هه له یه، چونکه کو بوونه وه ی دوو (ضد) مه حاله و قودرهت روونا کاته
مه حال. هه روه ها ئه گه ر بلئین قودرهت رووده کاته هه موو مومکینیک به لام ئیراده
قابیل نیه رووبکاته هه موو مومکینیک ئه مه ییش هه ر هه له یه، چونکه ئیراده ییش
له وانیه رووبکاته هه موو مومکینیک و به م شیوه یه فهرق نه ما له ناویاندا.

به لی، وه ک و تمان، کاری قودرهت ته ئیرو ئیجاد کردن مومکینه، هه ر
مومکینی بیت، ئیتر پیوهندی یه کی تاییه تی نیه به لایه که وه، ته نانه ت هه رکام له
(ضدین) بو ئه وه ک یه که. به لام ئیراده، ئه گه رچی له خوئیا له وانیه رووبکاته هه ر
شتی، ئیشه که ی بریتیه له ته خصیص و ته رجیح و دیاری کردنی لایه ک بو بوون.

قودرەت وەك تەشوی یەكە لای دارتاش كە هەموو دارێك دەتاشی، ئیرادە وەك
خواستی دارتاشەكە یە، هەر دارێك كە پێویستی بێ دەیتاشی، لەبەرئەمە (الله قادر
علی كل ممکن) بەشیوەی عمووم، نەك (الله مرید لکل ممکن).

پوختە ی قسە: ئەم چوار صیفەتە لەئەنجام و ئاتاردا جیان: حەیات هی
مەبەدەئییەتی ذاتە بو ئاتار. عیلم بو كەشف و دەرخستنی مومكین و واجیب و
مومتەنیعە. ئیرادە بو دیاری کردنی هەندێ مومكین. قودرەت بو دروست کردنی ئەو

مومكینە یە كە ئیرادە جیای کردووەتەووە دیاری کردووە.

سیوای بو گۆلشەن ئەدیله ی سەمعی

كەوا لە دەماخ دل دەدا قەطعی

ئەم فیعلی موقەن یەكجار عەجیبە

ئەم صونعی غەریب نەظم و تەرتیبە

ئەم مەلەكووتی و مولکی بی عەیبە

ئەم خەلقى و ئەمری شادەت و غەیبە

دەلین: نەظەر كەن ظەریف دیارە

صانعیمان مەوصوف بە هەر چوارە

ئەم صیفەتەنە سەریان بەراورد

ئێجابی (بالذات) پنی لەناو دەرکرد

زیندگە و دانا ذاتی کردگار

موریدو قادر فاعیلی موختار

سیوا: بیجگە. شادەت: شەهادەت، شتی دیاری. بەراورد: دەرھینا.

زیندگە: زیندووە. کردگار: دروستكەر، خالیق، خوا.

واتە بیجگە بۆن و بەرامە ی باغچە و بیستانی دەلیله سەمعی یەكان، كە لەبارە ی

بوونی ئەم چوار صیفەتەووە یەقین و بی گومانی دەخەنە ناخی دەر و ونەووە، ئەم كارە

پێختە و بی پەختە ی عەرزو ئاسمانە، ئەم كارە نایابە جوانە بی گەردانە كە غەیری

زانای بهرز کهس په نامه کی و نهینی په کانیان نازانی، ئەم گۆی خوږه که (قطر) ه کهی (۱۰۹) ئەوهندهی (قطر) ی گۆی زهوی یه، گهلی له گۆی زهوی گه وره تره و بهم جوړه پرته و به جیهان ده به خشیت و له شوینی خویدا ده گری، ئەو ئەستیرانهی به دهوری خوږدا هه میسه و له سهر قانون و ری و شوینیکی تایبه تی ده سوورینه وه، ئەم هه موه ئەستیره له ژماره نه هاتوه پر شنگدارانه که هه ریه کی رهنگ و شیوه و پرته و نیکی تایبه تی هه یه، ئەم ده ریا گه وره بی پایانه به هه موو گیو گیان له بهرو کان و شته به نرخه کانیانه وه، ئەم هه موه گیان له بهرانهی سه رزه وی، ئەم هه موه دارو ده و نه بی شوماران به بی بهرو بهرداریان، ئەم گول و لاله رهنگا وره نگانه، ئەو هه موه هیزه جوانه ریک و پیکانه ئەوهی دیاری و نومایانه و ئەوهی نادیاری و په نهانه، ئەوهی که تائیتا که میکی بو خه لک دوزراوه ته وه و ئەوهی له مه و پاش ده دوزریته وه، ئەمانه هه موو به زمانی حال بانگ ئەکه ن له هوشیاران و ئەلین: بروان زور ئاشکرایه په روه ردگاری ئیمه هیزی سروشتی بی هه ست نیه، چونکه یاسا له بی یاساوه پهیدا نابی، زانست له نه زانه وه پهیدا نابی. ئەم کاره نایابانه کاری په روه ردگاریکی ته واون که ژیا نی به رده وامه و زانایه و خواون خواسته و هیزو توانا داره.

جا که به ده لیلی سه معی و عه قلی به هیزو یه قین به خش بو مان ده رکه وت ئەم چوار صیفه ته ثابتن بو خودا، بو مان ده رکه وت که صیفه تی (ایجاب) ی (بالذات) پی له ناودا نه ما، چونکه ئیجابی (بالذات) به وه ده بی که فاعیله مووجه به که به رده وام له سه ر یه ک شیوه هیزی بکه ویته کار، به لام ئیمه که ته ماشای کائینات ئەکهین له گه ل ئەوه دا که سروشت عهینی سروشته، له هر لایه ک ئاثاریکی تایبه تیمان بهرچاو ده که ویت:

لایه ک به درێژایی سال یه خ به ندانه، لایه ک گه رمه سیره، لایه ک سه رده سیره، لایه ک مام ناوه ندی یه، لایه ک ئاوه و خیر و بیرو پیت و به ره که ته، لایه ک وشکه و قات و قری و له برسانا مردنه!

ههريهك لهم شوينانه، بگره هه ر بستی لهم جيهانه پان و بهرينه صيفهتی
تايهتی و بهرهه ميکی ديارى و جياوازی ههيه .

لهراستی دا (ايجاب) ی (بالذات) و ناچاری له کار و کرده و هدا شایانی ذاتی
خودا نی یه، ئەم ناچاری یه کهم و کووری یه و کهم و کووریش بو پایه ی بهرزی
خودایی ناشیت. بهلام (ايجاب) ی (في الصفات) به ته واوی و چاکه حسیب
ده کرى و کهم و کووری نی یه .

بهلی ئەم هه مووه جورا جووری یه ی جيهان و ئەم هه مووه نيشانانه ی له خو مان و
له جيهاندا بهروونی ده یینین هه موویان هاوار ده کهن که :

زیندوووه و زانا ذاتی کردگار
موریده و قادر فاعیلی موختار
﴿ألا له الخلق والأمر تبارك الله أحسن الخالقين﴾

(ويعلم ايضاً) ئەگەر ده ییهي
(حدوث العالم بالتمام به)
لأنَّ القصدَ يقرن العدم
ضرورة بها الوجدان حکم
مهلی ته قه ددوم قه صد له سهر مه قصوود
(بالذات) ه ههروهك ئيجاد له مه وجود
بوچ؟ له لای ذيهنی کهوا حاذيقه
ئهمه قیاسی (مع الفارق) ه
عالم ههروهها حودووثی راسه
قابیلی یهتی بو فه نايج واسه
عهدهمی (قبل الوجود) مه شهووده
ههروهك عهدهمی (بعد الوجود) ه

تهمایوز نیه له بهیناندا
هیچ ئیختیلافی نیه تیاندا
ئهویان جائیز بوو ئەمیان بهو دوستوور
(ألا إلى الله تصير الأمور)

دهیبیھی : دهیبیسی. (به) : بهو باسهی لهپیشهوه نووسیمان، که ئیراده صیفهتی تهخصیصه و تابعی عیلمه و... تاد. واسه : وههاسه، وههاته، وایه.

واته : هه بهو باسهی نووسیمان دهبارهی وهظیفهتی صیفهتهکان که وتمان صیفهتی (مخصص) ئیرادهیه که تابعی عیلمه و عیلم تابعی حهیاته و قودرهتیش تابعی ئیرادهیه، ئەگەر لیم بیسی، ده رکهوت که جیهان هه مووی حادیشه به خودووشی زهمانی، واته : نه بووه له پاش نه بوون خودای گهوره به ئیراده و قودرهتی خوی دروستی کردوه بهو شیوه که خوی ویستووویهتی، ئەمهیش به کورتی له ئایهتهکانی قورئانی پیروژدا باس کراوه، زانا پایه بهرزهکانی ئیسلام باسیان کردوه.

جا بو روون کردنهوهی ئەوه که ئیراده و قودرهت ئەوه ده گهیه نیت که جیهان خودووشی زهمانی ههیه و نه بوونی لی پیش که وتوه، ده فهرموی : چونکه خودای گهوره به قهصد و ئیراده ئیش دهکات، دیاره ئیرادهی دروستکردنی شتی نه بوو پیوسته له پیش بوونه کهیدا بی؛ ئەگینا ده بیته تهحصیلی حاصیل (پهیداکردنی شتی که خوی پهیدایه و ههیه) که ئەمهیش مهحاله و ناییت، وا ده رکهوت که قهصد له پیش مهقصوودهوه بوو، واته : ویستی دروستکردنی جیهان له پیش بوون و دروست بوونی جیهانهوه بوو.

جا نه کهی وا بلیت : با پیش کهوتنی قهصد له سهه مهقصوود که دروستکردنه کهیه به زهمان نه بی به لکو به ذات بی، واته پیشکهوتنی ئیرادهی خودا له سهه دروستکردنه که به ذات بی وهك پیشکهوتنی ئیجاد له سهه وجود که ذاتی یه و زهمانی نیه؛ چونکه قیاسی پیشکهوتنی قهصد له مهقصوود له سهه پیشکهوتنی ئیجاد له وجود (قیاس) ی (مع الفارق) ه، واته : قهصد و مهقصوود وهك ئیجاد و

وجود نین ؛ هرگز ناتوانی ایجاد به بی وجود یا تاثیر به بی اثر تصه وور
بکری، شتی و (ممتنع) ی (بالذات) ه.

به لام ئیراده و قه صدی فاعیلی موختار له وانیه له گهل مه قصوودا به رامبهر بن و
به رود وایان نه بی ئیلا به ذات بهم شیوه که نه و جوزئی نه خیره له عیلهت و
نه میش مه علووله، دیاره مه علوول پاش جوزئی نه خیر له عیلهت ناکه وی
(بالذات) نه بی، له وانیه شه ئیراده و قه صدی فاعیل پیش بوونی مه قصوود بکه وی،
نه ونده پیش بکه وی خودا نه بی کهس نه زانی چهنده، وه کو نه وه فاعیلی موختار
ئیراده ی کرد بی نه و مه قصوود و موراده پاش هزاران سال له فلان وه ختدا
بیته جی . . ؛ که و ابو قیاسی پیشکه وتنی قه صد له مه قصوود که ئیجاده، له سهر
پیشکه وتنی ئیجاد له سهر وجود، قیاسیکی ناراست و بی سووده.

بیجگه له مه ئینسانی وردو زانا ته ماشای حقیقه تی شتیکی کرد، پیویسته له
رشته یه ك مونسه به له گهل سه ره تاو نه نجامی نه و شته حالی بی ؛ ئیمه که
ته ماشای پارچه پارچه و بهش بهشی جیهان نه کهین هر کامیان نه گرین له وانیه
له ناوبچی و بفه وتی، شاخ و داخ نه پرووخی و ده بیته ته پ وتوز، هیزی نه توم
له وانیه گه لی شوین تهخت بکات و شوینه واری نه هیلیت، گه لی ولات روده چی
به ناخی زه ویدا، گه لی ده ریچه وشك ده بیت و ده بیته وشکانی . ده ی هر وه کو
فهوتان و نه مانی پاش بوون ره وایه و راسته و ده بیری، با نه بوونی پیش بوونیش ره و
بی، ناچیته عه قله وه به ساله های سال شتی بوو له ناوبچیت و نه بوونی به سهردا
بیت که چی له سه ره تاوه نه زه لی بی و له گهل ذات و قه صدی خودای گه ورده
به رامبهر بی و نه بوونی لی پیش نه که وتی، نه انجام ده گهینه نه وه که جیهان له
نه بوونه وه پهیدا بووه و نه بوونیشی به سهردا دیت و، هیچ جیاوازی یه ك له نیوان
نه بوونی پیش بوون و نه بوونی پاش دروست بووندا نه و، هر وه ك فهوتانی پاش
بوون راسته نه بوونی پیش بوونیشی راسته و، نه میش لای خودای گه وره ئاسانه
(ألا إلى الله تصیر الامور ایجاداً ووجوداً وعدمًا قبل الوجود وبعده).

- (۱) ئەم سەرباسەيتس ھەر لە چاپەكەدا ھەيە .
- (۲) ئەوھى من نووسىومەتەوھ مەتنى نوسخە دەستووسەكەيە . لە نوسخە چاپەكەدا «منوارە و حەكم» ە كە ئەكاتە (مەنوارە وە حەكم) يا (مەنوارە و حەكم) وەك خەلقى تاوگۆزى دەيلين و ئەسلەكەي (مەنوارە ئەو حەكم) ە .
- (۳) لەنيوان (عەدەم دا) و (دەم دا) و ھەروەھا لەنيوان (عەدەم) و (دەم) دا وشەئارايى ھەيەو، لەنيوان (وجود) و (عەدەم) دا طيباق ھەيە .
- (۴) شيوھنووسى دەستووسەكە (ارادە=ئيرادە) و، لە چاپەكەدا (ارادە=ئيرادە) ە كە تەواو نىيە . لەنيوان (باز) و (صەيد) و (پەل) يشدا تەناسوب ھەيە .
- (۵) ئىشارەيە بو لايەنگر (مرجح) ەكە، وەك لە دەستووسەكەدا ئىشارەي بو دانراوھ .
- (۶) نحو: لا (جھتە) .
- (۷) لەنيوان (مەعقوولە) و (مع قوولە) دا جيناسى تەركيب ھەيە .
- (۸) چەند جوانە كوگردنەوھى حەكىم و دەوا!
- (۹) لە دەستووسەكەدا لەپال وشەي (بلى) دا نووسىويە : بگو واتە : بلى . وەك لە مەتنەكەدا نووسىومەتەوھ .
- (۱۰) لە نوسخە دەستووسەكەدا لەسەر بەيتى «ومن ذلك المذكور يعلم . . . الخ» پەراويزىكى كەمىك دريژ نووسراوھ، لە دوادوايى ئەو پەراويزەدا دەليت :
- «وماقاله الحكماء من ان الواحد لا يقتضي إلا واحداً لان الاقتضاء لا يكون إلا بمناسبة موجبة له، والشيء الواحد لا يناسب اموراً متخالفة، لا ينافي ذلك، بل يكاد ان يقويه؛ لان المناسبة للتابع مناسبة للمتبع وبالعكس، ولذلك قلنا «فكأنما الجميع واحد» .
- جا لەبەرئەوھ كە شتەكە پئوھندى بە واتاي «فكأنما الجميع واحد» ەوھ ھەيە پوختەيەكىم بەكوردى نووسى :-
- پوختەي رەخنەكە : حوكەما دەيلين يەك، كە خودايە، تەنھا دەبیتە ھوى بوونى يەك شت چونكە بوون بە ھو پئوويستى بە بۆنە ھەيەو يەك بۆنەي لەگەل چەند شتى لەيەك جيا دا نىيە!
- پوختەي وەلامەكەيش ئەوھيە : ئەم صيفەتەنە چەند شتىكى لەيەك جيا نين؛ چونكە

توانا تابيعى خواسته و بۆنهى له گه ل ئه ودا هه يه ، خواستيش تابيعى زانينه و بۆنهى له گه لدا هه يه ، زانينيش تابيعى زيندووويه تى يه و بۆنهى له گه لدا هه يه ، ئه ميش تابيعى يه كه كه يه كه خوداى گه و ره يه ، ئه وهى بۆنه و مونسه بهى له گه ل (تابع) دا هه بى له گه ل (متبوع) يشدا ده بيبت ؛ كه واته ئه م صيفه تانه چهن د شتى له يه ك جيا نين و بى بۆنه نين و ، ته نانه ت له سه ر قسه ي حوكه مايش وه ك ئه وه ته يه ك بووبه تته هوى يه ك .

* مبحث السمع والبصر والكلام * (۱)

په نجه مین سه معه و، شه شه مین به صهر
هفته مین که لام سی وه صفن خود سه ر
ثابتن بو ذات خالیق، زیاده
له وصفی قودرهت عیلم و ئیراده
ئیرجاع به وانه له ظاهر دووره
بوچ؟ بی ضروره، کوانی ضروره؟
ئه گهر تو ده لئی ئه م صیفه تانه
موحتاجن ئه بال ئه م ئاله تانه؛
وهك ئوذون و عهین، وهك حهلق و لیسان
ئه وه بو ئیمهس، نهك بو حهق، بزانه (۲)
چلون؛ سا ده شی حهق عیلمی نه وی
بوچ؟ ئه ویچ قوهی عاقیلهی ته وی
به لئی بو ئیثبات هه ر سه معی ماگه؛
عه قلی دیاره ژیرپی کوتیاگه
(والحاصل) نهك وهك صیفاتی خهلقن
حاجهت به گوئی، چاو، زوان و حهلقن
به ل له چه وو چوون له ئالهت بیروون
شنه و او بینا، گویا به بی چوون.
ده شنه وی ئایا به عید ئه ر نزیك
ده وینی ئایا روشن یا تاریك

خود سه ر: سه ر به خو، گوئی به کهس نه ده ر. کوانی: له کوئی یه. ته وی:
ده وی. ماگه: ماوه. بو ئیمهس: بو ئیمه یه. کوتیاگه: کوتراوه (پی کوتران ته وه یه
به رویشتنی زورو ماندوو بوون ژیرپی ئیلتیهاب ده کات و سوورده بیته وه یا تلوقه

دهكات و پياوله به گورجی رۆیشتن دهكهوئی). چهوو چوون: چی یه و چۆنه بی چوون: بی وینه.

واته: پینجهم له صیفاتی مهعانی سهمه، واته: هیزی بیستن. شه شهه به صهره، واته: هیزی بینین. چهوتهم کهلامه، واته: هیزی وتار. ئەمانه ههموو صیفهتی سهربهخون و هی ذاتی (واجب الوجود) ن و، له صیفهتی عیلم و قودرهت و ئیراده جیاوازن، واته: سهمع و به صهر ناگه پینه وه بو سهر عیلم به مه سمووعات و موبصهرات، کهلامیش ناگه پینه وه بو سهر قودرهت به سهر وتاردا یا بو سهر ئیراده و خواستی حالی کردنی موکه للهه فین وه کو له ههندی له زانایانه وه ده گهر پینه وه؛ چونکه گهرانه وهی ئەم صیفه تانه بو سهر ئەوانه دووره له ظاهری ئایه ته وه؛ خودا له قورئانا ده فهرموئی ﴿وهو السميع البصير﴾ یا ﴿وهو الخبير البصير﴾ یا ﴿وهو السميع العليم﴾: دیاره ظاهری ئەم ئایه تانه ئە وهیه خواخواهنی عیلم و سهمه، یا خواهنی عیلم و به صهره، ئە گهر سهمع و به صهر عیلم بوونایه ته نها ده فهرموو (عه لیم) هیچ ناچار یه کیش نیه بو ته ئویل کردنی ئایه ته کان و لادانیان له مهعنا ی ظاهریان. شتیکی ئاشکرایه سهمع یانی: خواهن سهمع، به صیر واته: خواهن به صهر. هیچ ناچاریش نین به صیرو سهمع له مهعنا ی ظاهری یان لادهین.

خو ئە گهر ده لیت ئەم صیفه تی سهمع و به صهر و کهلامه پویستن به ئەندام وه کو گو یچکه بو بیستن، بیله ی چاو بو بینین، دهم و زوبان بو قسه کردن، له وه لامدا ده لیتن ته و پویستی یه بو ئیمه یه بو خودا نیه، ئیمه به خودا ئە لیتن عه لیم، ئە گهر چی عیلمی ئیمه موحتاجی له ش و خوین و دهماغ و هیزی زانینه؛ دیاره ئەم موحتاجی یه بو عیلمی ئیمه یه، بو عیلمی خودا نیه. به لئ له شوینه دا، واته له باسی صیفه تی سهمع و به صهر و کهلام دا ههر ده لیلی سهمع ی به کاردی، چونکه ده لیلی عه قلی وهك زه لامیک وایه که پی کوتر اوو ماندوو بووبی، واته لیره دا به کارنایهت. پوخته ی قسه: صیفه ته کانی خودای گه وره ههر له ناودا وه کو

صیفه ته کانی ئیمه ن، بۆنموونه دهوتری عیلمی خودا، عیلمی ئینسان، یا زیندووویه تی خودا، زیندووویه تی ئینسان. . تاد، ئیتر له ناوه پروک و راستی دا زور له یهك جیان؛ واته: صیفه ته کانی خودای گهوره وهك صیفه ته کانی ئیمه پویستی یان به ئەندام نیه. صیفه ته کانی خودا له (چی یه) و (چونه) و پویستی به ئەندام دوورن؛ ذاتی خودای گهوره شهواو بیناو گویاو خاوهن وتهیه و بی وینه یه، له دووره وهه وهکو له نزیکه وهه ده بیستی، له پرووناکیدا وهك له تاریکیدا ده بیستی.

شایانی باسه صیفه تی بیستن و بینینی خودای گهوره له پیش بوونی حه وادیثدا ته عه للوق نابهستی پیا نه وه، به لکو پاش پهیدا بوونی پهیدا بووه کان صیفه تی بیستن پیهندی ده بهستی له گه ل بيسراوه كهو صیفه تی بینین پیهندی ده بهستی له گه ل بینراوه كهدا.

ته عه للوق ده گرتی، (کما اشتهر)
 سه معی به مه سمووع، به صهر به موبصهر
 لاکین سنووسی (علیه الرحمه)
 وهها ده فهرمووت، لیت نه بی زه حمه،
 سه مع و به صهری ذاتی (علیه)
 وهك سه مع و به صهر مه خلووقات نی یه
 ههر خاص وئی وه ده رك به عضی مه وجودات
 وهك بو به صهر له ون، بو سه مع نه صوت
 سه مع و به صهری خالیقی مه عبود
 ته عه للوق ده گرن (بکل موجود)
 ئه ر ده نگه ئه گه ر ره نگه، ئه ر صیفه ت ئه ر ذات
 واجب و قه دیم یا خو حادیثات
 (في الأزل) جهناب ذاتی پاکی حه ی
 به و ذات و صیفات وجودی یه ی خو ی

(في ما لا يزال) بوّ ذات و صیفات

وجوودی یه‌ی گشت فیرقه‌ی کائینات

به بی‌ئیرتیاب شنه‌واو بیناس

بریاوه که لام سنووسی، بیناس

(بناء علی ما قد قرره)

موبصه‌ری مه‌سمووع، مه‌سمووع موبصه‌ره

(والحاصل یعنی یسمع بالبصر

یبصر بالسمع فاسمع تبصر)

شنه‌وا: ته‌وه‌ی ته‌بیسّی. بینا: ته‌وه‌ی ته‌بینی، بیناس: بینایه، ته‌بینی. بریاوه:

براوه، ته‌واوبوو. بیناس: بیناسه، بیزانه.

واته: به‌لی بیری شیخی سنووسی (ر.خ) ته‌وه‌یه که سه‌مع و به‌صه‌ری ذاتی

خودا وه‌کو سه‌مع و به‌صه‌ری مومکینات نیه که به چاو هه‌ست به ره‌نگ و به گوی

هه‌ست به ده‌نگ بکات؛ به‌لکو سه‌مع و به‌صه‌ری ئافریدگاری په‌رستراو پیوه‌ندی

ده‌به‌ستی به هه‌موو بوویک‌ه‌وه له ده‌نگ و ره‌نگ و صیفات و ذات، واجب، یا

مومکین، قه‌دیم یا حدیث، واته: هه‌ر له ته‌زه‌له‌وه ذاتی (واجب الوجود) به‌و

ذات و صیفات و جوودی یه‌ی خویره‌وه بی‌گومان شنه‌واو بینایه بو هه‌موو جوړو

ته‌فرادی کائینات.

جا له‌سه‌ر فه‌رمووده‌ی سنووسی ده‌بی بینراوه‌کانی خودا بیسراو بن و

بیسراوه‌کانیشی بینراو بن، واته: به هیزی بیستن بینین و به هیزی بینین بیستی

ثابت بیت.

به‌لی ته‌م فه‌رمووده‌ی سنووسی یه له‌سه‌ر بناخه‌ی (ئی‌مکانی ذاتی) راسته‌و

ده‌بیته وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی شیخی ته‌شعه‌ری، که دروسته کویر له ولاتی (چین) دا

میشووله‌ی (ئه‌سپانیا) بینی، به‌لام ته‌گه‌ر له‌سه‌ر عاده‌ت و واقع بر‌وا پیویسته به

دهليل چ نه قلی و چ عه قلی چونکه نومووری ئيعتیقادی له سه ر ئيمکان نارواو بهس، به لکو پيوسته به دهليل و به لگه له سه ر وقوو عيشی، بويه غه یری سنووسی (ر. خ) رای له سه ر رای نه و نيه.

(ثُمَّ الْكَلَامُ وَصَفَّ أَرْزَلِي
قَائِمٌ بِذَاتِ رَبَّنَا الْعَلِيِّ)
له بهرو دواو ته جه ززی و عه ده د
له حه رف و له سه وت پاك و موجه پرده
وه صفيکی نه فسی و پاکیزه و قودسی
مونافی سکوت نافه تی نه فسی

واته: پاش باسی ئەم شەش صیڤه ته بزانه: که لام صیڤه تیکی ئەزەلی یه و به ذاتی (واجب الوجود) هوه راوه ستاوه، ئەم صیڤه ته پاکه و به یری یه و دووره له پارچه پارچه بوون و پیش که وتن و پاش که وتنی هه ندی به شی له سه ر هه ندی به شی تری، چونکه جوزئی نی یه هه تا ئەم وه زعانه ی به سه ردا بیت و دووره له حه رف و ده نگ، دووره له ژماره، به لکو وه صفيکی نه فسی و پاك له خه وشه، دووره له نیشانه ی تازه په یدا بوون، قودسی یه و صیڤه تی خودایه و مونافی یه بو بی ده نگی ئافات و خه وش و نه خوشی نه فسی.

زاناکان فه رموویانه: هه روه کو ئینسانی وت و وێژ په وان و ئینسانی لال و بی زمان هه یه، هه روه ها له لایه ن هیزی نه فسی شه وه ئینسانی خاوه ن هیزی وتار ریکه خستن و ئینسانی نه فس کویری بی هیزی لال له ریکه خستی که لام له دلا هه یه، جا وتووێژ و گفته به ده ره و دبووه ریک خراوه به رو دوا داره که ناوی که لامی له فظی یه و به ته واوی و بی عه یی و ئاسایی ده ژمیرری و دژی لالی ظاهیری یه که به عه یب حسیب ئەکریت. جا هیزی ریکه خستی وتاری نه فسی (تکلم) ی نه فسی یه و وتاره ریکه خراوه نه فسی یه که که لامی نه فسی یه و به که مال و بی عه یی مه عه وی دائه نری و دژی بی هیزی یه له سه ر ریکه خستی وتاری نه فسی که

که م وکووری یه و به لالی نه فسی ده ژمیرریت .

ئه گهر ئینسان که می وردبیته وه تیده گات که ئینسانی عاده تی گه لیک هیزی هه یه که هه ریه کی له و هیزانه له هیزه که ی تر جیاوازه ؛ بو وینه هیزی رویشتن به ریگادا جیا به له هیزی ده ست وه شانندن ، هیزی بیستن جیا به له هیزی بینین ، هیزی ئیملاء جیا به له هیزی ئینشاء ، هیزی قسه کردن جیا به له هیزی خوارده مه نی هه زم کردن ، هیزی بیرکردنه وه بو ته گیرو و پراویژ کردن له چاره کردنی ئیشیکی ناهه موارد جیا به له هیزی خوگرتن له کاتی رق هه ستاندا ، هه روه ها هیزی زانست و هیزی خواست و هیزی وتاری نه فسی ری کخستن له یه ک جیاوازن ، ته ماشا ده که یین گه لی ئینسانی خاوه ن زانست و خاوه ن خواست هیزی وتاری نه ، ته نانه ت ئه گهر لی بپرسی بوچی وتاریکت نه ؟ له وه لامدا ده لیت دلم خالی یه و . پیم ناکری به زوبان شتی بلیم ، به لام ئه گهر له راستیدا هیزی نه فسی بی ئه لیت : به خودا شتی زورم له دلایه و ئه یشتوانم قسه بکه م ، به لام شوین و کاتی قسه نه .

ئه گهر ئینسان له م ری بازه وه پروات تی ده گات که هیزی (تکلم) ی نه فسی و که لامی نه فسی نه صیفه تی زانست و نه هیزی خواست و نه هیزی کردن و نه کردنی کاره ، به لکو هیژیکی نه فسی تایبه تی یه و به که مال و ره سایبی خاوه نه که ی ده ژمیرریت .

له م پروه وه به عه قل و له ری گای ئیتیناقی پیغه مبه رانه وه (د . خ) تی گه یشتین که ذاتی خودای گه وره خاوه نی (تکلم) و (کلام) ی نه فسی یه . جا له به ره وه ئه گهر که لامی له فظیش نه بی و ده ستوور ره وانه نه کری بو پیغه مبه ران ، ناردنی ره هبه ران بی سوود ده رده چیت و ماوه ی دانانی یاسا و پهیره و نابی . پیویسته باوه رمان بی به وه که که لامی له فظیش هه یه بو خودای گه وره (جل جلاله) .

له لایه کی تریشه وه چونکه باوه ر به پیغه مبه ر (د . خ) له سه ر (کلام) واته قورئان رانه وه ستاوه ، به لکو ته نها ده رکه وتنی (معجزه) لیه وه به سه بو باوه ر بی کردنی ،

ئهتوانين به ئايهت و حهديث ئيستيدلال بکهين لهسه رکهلامی خودا واته :
لهسهرئهوه که خودا صيفهتی (تکلم) و (کلام) ی ههیه . ههروهها لهنیو
ئايين داران دا خيلاف نی یه لهوهدا که خودای گهوره (متکلم) ه، بهلی خيلاف له
تهحقیقی کهلامی خودادا ههیه ؛ ئایا صيفهتی کهلامی خودا چی یه ؟ نهفسی یه یا
لهفظی یه ، قهديمه یا حاديثه ، ئهه ئیختیلافهیش لهبهرئهوهیه که لهه شوینهدا دوو
دهلیل ههه که نهتیجهکهیان ناکهویته یهک .

دهلیلی یه کهم : ئهوهیه کهلامی خودا صيفهتی خودایه ، صيفهتی خودایش پیویسته
قهديم بیت ؛ کهوابی کهلامی خودا پیویسته قهديم بیت .

دهلیلی دووهم : ئهوهیه کهلامی خودا تیکهله له دهنگ و حهرفی ریزکراوی یهک لهدوا
یهک هاتوو ، هههچیش وابی ئهبی حاديث بیت : کهوابی کهلامی
خودا دهبی حاديث بیت . . .

لهناو جهماوهری ئههلی سوننهت و جهماعهتدا زانا ئهشعهری یهکان لهسهرئهوههه
که ههردوو دهلیلهکه راستن و ئههجام و نهتیجهی ههردووکیان راسته ، بهلام
هههیهک لهو دوو دهلیله ری وشوینی خوی ههیه ؛ واته دهلیلی یه کهم و نهتیجهکهی
راسته به ئیعتیباری کهلامی نهفسی که حهرف و سهوت نیه و قهديمه ، دهلیلی
دووهم و نهتیجهکهی راسته به ئیعتیباری کهلامی لهفظی که تیکهله له حهرف و
دهنگ و حاديثه . بهلی لهفظی (کلام) به ئیشتیراکی لهفظی و به حهقیقهت بو
ههردوو مهعناکه بهکار دیت . جا له ههه شوینیکدا وهصفی کهلام بکری به قهديم
ئهوه ئهلیین مهبهست کهلامی نهفسی یه ، لههه شوینیکیشدا به جوهره صيفهتیک
وهصف بکری که خودووژ بگهیهنی وهکونهقش و لهفظ و قیرائتهت و حیفظ و
لهبهرکردن و وینهی ئهمانه ، ئهلیین مهبهست کهلامی لهفظی یه .

شایانی باسه لهگهله مههیشدا ئهشعهری یهکان ئاموژگاری موسولمانانیا
کردوه که چاودیتری ئهدهب بکهه و تهناهت ناوی کهلامه لهفظی یه کهیش به
(حادث) نهبهه نهبادا ذیهنی ئینسان بکهویته ههلهوهو کهلامه نهفسی یه کهی به

(حادث) بزانی.

جا له بهرئوه گهلی کهس فهرقی کهلامی نهفسی و کهلامی لهفظی یان نه کردوه، یا کهلامیان ههر به کهلامی لهفظی داناوه و دوورکه و توونه تهوه له ریگه و هندی رهخنه یان گرتوه. مهولهوی (ر.خ) رهخنه که یانی نهقل کردوه و وهلامی داونه تهوه، بویه فهرموویه تی :-

(قیل) : ئه گهر حق موته که للیم بی

قیامی حادث به حق لازم تی

بوچ؟ دهلین کهلام به و موره که که به

له حهرفی حادث موته عاقیبه

ئه م ئیطلاقیچه به حهقیقه ته

پهس ئه و لازیمه راسه و موثبه ته

وهر فهقط مهحموول لهسه ر نهفسی یه

ناوی ئه و مهسمووع له دم نه بی یه صلى الله عليه وسلم

(کلام الله) وی، ئه میچ به مهثال

دهکیشی ئه ولای کافری و ضهلال

دهلین به سه معی ئه مه ئیثباته

وه صفی ته که للوم قائیم به ذاته

نهك ئه و کهلامه کهوا مهعرووفه

موره که کهب له جوزء لهفظ و حرروفه

قیامی به ذات حهققه وه نی یه

دیتر کوا مهحدوور پیم بلی چی یه؟

لازم تی : لازم دی. وهر : وه ئه گهر. وی : بی. ئه میچ : ئه میس. دیتر :

ئیتر.

واته : به شیوهی رهخنه و تراوه : ئه گهر ذاتی (واجب الوجود) به (متکلم)

دابئین لازم دئی خودای گهوره بیته شوینی حادیت، چونکه ئەو کلامه که صیفهته بو خودا له حەرف و دەنگی یەک بەدوای یەکا هاتوو تیکهله، (کلام)یش به حەقیقەت به شتی تیکهله له حەرف و دەنگی یەک بەدوای یەکا هاتوو دەوتری، ئەوا لازم هات بەراستی که ذاتی (واجب الوجود) مەوصوف بی به حادیت و بی به شوینی حادیت، ئەمەیش بەتاله.

وه ئەگەر ئەلئیت: خودا (متکلم)هه کهلام صیفهتی خودایه بهلام مەبهس له کهلامه که کهلامی نهفسی یه، ئەوه تهوصیفی خودا به حادیت پروونادات چونکه صیفهته کهی قەدیمه، بهلام ئەوه پروونادات که ئەوهی که له دەمی حەزرهتی (رسول الله) وه بیسراوه (کلام الله) نه بی؛ چونکه مادام وتت کهلام کهلامی نهفسی قەدیمه ئیتر کهلامی له فظی له مهیدانا نهما، ئەمەیش دهکیشتیه وه بوسەر کوفرو گومراهی، چونکه هه موو موسولمانان له سەر ئەوهن که ئەم کهلامه له فظی یه (کلام الله) یه.

جا ئیمەیش له وهلامی ئەم پرەخنەدا دهئین به بهلگه وه دهلیلی سه معی (واته: بیسراو له پیغه مبهران - د.خ)، ههروهها به دهلیلی عه قلی، که پیویسته خودای گهوره هه موو صیفهتیکی که مالی هه بیته، ده رکهوت که صیفهتی (تکلم) قائیمه به ذاتی (واجب الوجود) هوه، نهک ئەو کهلامه کهوا تیکهله له حەرفه ریزبهستوه یهک له دوای یه که کان، ته که للوم صیفهتیکی قودسی یه و دووره له عیب و پا که له خودووژ و، حەرف و دەنگ نی یه، له ئەزله وه ههتا ئەبه د ثابتە بو خودا.

له میچ ئیذنی ئەم لزوومه نه درئ
(کلام الله) بی لی سەلب بکری؛
بوچ؟ بو به کهلام ئیلاهی یه بوون
شەرط نی یه قیام به ذاتی بی چوون

حوججهت دهوی ها نهوه حوججهت
ئیستیعمالی نههل گفٚت وگوو لوغهت
ههرکهس دهیزانی نهلبهت دهیفامی:

به هر زوانی ههرکهس کهلامی

تهکهللوم پی کا، نهو کهلامی به

ئیضافهی نهبال نهو حهقیقی به

باوجود قیامی نی به، بیشنهو،

نه به نهفسی نهو نه به قائم بهو

بوچ؟ لهفظ و کهلام مهعلوومه نهوان^(۳)

له مهقولهی صهوت قائم به ههوان

ههواپچ ههلگره ظهریف بکه سهیر

(ماکان الهوی قائماً بالغیر)

بهل له مهقولهی قیسمی جهوهههه،

قائم به نهفسی خووی و خودسههه

(فذاك الكلام بالهوا قائم

ليس قائماً بالمتكلم)

(يضاف اليه لحصوله

بالتكلم القائم به)

پی کا: پی بکات

واته: هر لهوکاته‌دا که صیفه‌تی (تکلم) بریارئه‌دهین بو خودا، که صیفه‌تیکی

به‌سیط و قه‌دیمه‌و مه‌شه‌ووره به کهلامی نهفسی، نالین کهلامه له‌فظی به‌که

کهلامی خودا نی به، به‌لکو هر به کهلامی خودای نه‌زانین، بوچی؟ چونکه بو

بوونی کهلامی به کهلامی خودا مه‌رج نی بهو پیویست ناکا نهو کهلامه به ذاتی

(واجب الوجود) هوه راوه‌ستابیت؛ نه‌گهر له‌سه‌ر راستی قسه‌که‌م به‌لگه‌ت دهوی،

به لگه تهويه هه موو تيگه يشتوويهك ته زاني هه ركهس قسه يهك بكات، به هه ر
 زماني بي، تهو قسهو كه لامه به حه قيهت ده دريته پالي قسه كه ره كهو ته لين تهو
 قسهو كه لامه قسهو كه لامى تهوه، كه چى تهو كه لاميشه نه صيفه تيكي نه فسى يه كه
 قائم بي به نه فسى كابراوه وه نه قائمه به شتيكه وه كه قائم بي به نه فسه وه به لكو
 تهو قسهو كه لامه له بابته تى دهنگن و به هه واوه راوه ستاون، تهو هه وايه كه
 هات وچو دهكات به دم و قورگ و گهرووى قسه كه ره وه، شتيكي ديارى يه تهو
 هه وايشه خوى له قيسى جه وه ره و جيسميكي له طيفه و به خوويه وه راوه ستاوه. وا
 به ئاشكرا دهركهوت تهو كه لامه كه له بابته تى دهنگه به هه واوه پيوهنده و به
 قسه كه ره كهوه قائم نى يه، جا ته گه ر ته لئيت تهى بوچى ده دريته پال تهو كه سه؟
 ته ليم له بهر ته وه ده دريته پالى و دهوترى كه لامى تهوه چونكه تهو كه لامى قائم به
 هه وايه به (تكلم) ي كابرا پيدا بوه، تهو (تكلم) هى كه صيفه تيه تى و به نه فسى
 تهوه وه قائمه.

كه لاميج ده گهل وه صفى ته كه للوم
 فه رقيان هه يه، له كهس نى يه گوم
 ته كه للوم ته ئليف، تهو موئه لله فه
 موئه لله ف مه نظووم دهوى بهو وه صفه
 (فظهر الفرق، فكذا الكلام
 في حق الله خالق الانام)
 (لكن فرق ما لست باللاهي
 بين ما بنا وما بالله)
 (ما بنا) بيناى ئالى و موده ننهس
 (وما بالله) پاك و موقه ددهس

واته: ته گه ر ته پرسيت كه فه رقى تهم كه لامه له گهل ته كه للومه كه دا چى يه؟
 بيت ته ليم فه رقه كه يان ته وه نده ئاشكرايه له كهس ون نابى؛ چونكه (تكلم) واته

ته ئلیف و ئیبداعی ئەو که لامه موئه لله فهیه و ئەو که لامه موئه لله فه به هوی صیفه تی
 (تکلم) هوه پیک دی، ئەوا سه بارهت به که لامی ئیمه جیاوازی له نیوان ته که للوم و
 که لامماندا ده رکهوت، جیاوازی نیوان که لام و ته که للومی خودایش ههر
 بهم جوړه یه، واته: ته که للوم به صیفه ته نه فسی یه که ی دهوتری که مه نشه ئە بو
 که لام و که لامی خودای گه و ره لهو (تکلم) هوه پهیدا ئە بیت. به لئی فەرق هه یه له
 بهینی که لامی ئیمه و که لامی خودای گه و ره دا. که لامی ئیمه پیوستی به ئاله ته
 وه کو دهم و زوبان و به هوی تیکه لئی له گه ل گوناوه کرده و هی ناپه سه ندا پس بوه،
 به لام که لامی خوی گه و ره (جل جلاله) پاکه له پیوستی به ئالهت و دهم و
 زوبان و موقه دده سه له عیب، هه لده گری قه دیم بی و قائیم به ذاتی باری به
 نه و عی که ههر خودا خوی ئەیزانی و بو ئیمه ده رک ناکری؛ ئیمه که ته سه و وری
 ئە لفاظ ئە که ین به شیوه ی به رودوا ته ماشای ئە که ین، ئە مه یش ده بیته هوی
 حدووت، هه لیشده گری که لامه له فظی یه که حادیت بی به (رقوم) له (لوح
 المحفوظ) داو به (لفظ) له سه ر زبانی جیبرائیل که هیناویه بو چه زرهت (د.خ)
 وه که له مه وودوا، ئە گه ر خودا مه یلی لی بی، باسی ئە که ین.

جا له بهر ئە هوی هه ندی که س په خنه ده گرن و ده لئین: چون ئە بی فەرقی
 ئە لفاظی ئیمه و ئە لفاظی که لامی خودا هه بی له له فظایه تی دا؛ نه خه یر فەرق نی یه
 له بهینی له فظی ئیمه و ئە ودا، له فظ ههر له فظه له ههر شوینیکدا بیت، بینای
 له سه ر حەرف به شوینی حەرفا هاتنه که شیعیاری خودووته، ئیتر له فظی ئالی و
 غه یره ئالی فەرقی چی یه؟ له وه لامی ئەم په خنه دا مه وله وی ده فەرموی: -

بوونی ئە لفاظیچ قصه بکه م بو
 به و طه رزه که وا ده بیت و ده روت
 له بهر ئە مه ته تیریتیه وجود
 له هه وادا خهلق خالیقی مه عبود
 هه وایچ به و ده ستوور له هیچ مه کانی
 قه راری نی یه زورتر له ئانی

نهك له بهر بوونی ئەلفاظه (بالذات)

غەیرەموسستەقیر وەها بی ئەبات

ئەلفاظ ئەر (بالذات) وەها بوویایه

دەشیا شەخصی دوور نەیشنەویایه

حوکمێچ بە میثلی مەسمووع بلیم پیت

ئینصاف ئەمەتە نامەسمووعە لیت

بی دەلیل خیلاف ظاهیر بە مەصیر

ناوی، دەلیلێچ ناکەوێتە گیر

دەبیّت و دەروّت: دیت و دەروات. نەیشنەویایه: نەبیستایه. ناکەوێتە گیر:
دەست ناکەوی. تیریتە: دەهینیتە.

واته: ئەی رەخنەگیر ئاگادار بە لەوانەیه فەرق لەبەینی لەفظی ئیمە و لەفظی
ذاتی خودادا بی، ئەو بە بی بەرودوا قائیم بی بە ذاتی خوای گەرەوه؛ چونکە
بوون و دەرکەوتنی لەفظ بەوجۆرە کە دیت و دەروات، حەرف لەدوای حەرف و
تاک لەپاش تاک، لەبەرئەوێهە کە خودای گەرەوه ئەم لەفظانە لەهەوادا دروست
دەکات، هەوايش بە هیچ جۆری لە ئانی زیاتر ئارام ناگریت، کەوابی
حەرفەکانیش لەگەڵ ئەو هەوادا دەروان، ئیتر لەبەرئەوێهە نی یە کە لەفظ خوی لەخویا
ئارامی هەلناگریت و مانەوێ مومکین نابی؛ چونکە لەفظ ئەگەر خۆبەخۆ ئارام
نەبوا ئینسانیکێ دوور لە قسەکەر ئەو لەفظانە نەبیستایه؛ دیارە چونکە
شتی نا ئارام بلاو دەبیتهووە کوتوپر لەناودەچیت، کەچی لەدووریشەووە دەبیسری!
خۆ ئەگەر تو بلیت: بەلکو لەفظ هەر نا ئارام بی، ئەوێ کە یەکی لەدوورەو
دەبیسی ئەو لەفظە نەبی کە لە دەمی قسەکەرەووە دەرەچیت، بەلکو وێنە ئەو
لەفظە بی، ئەلیم حوکم دان بەوێ کە بيسراوی تو لەفظی قسەکەر نی بەلکو
وێنە کە یەتی، لیت قبول ناگریت و بە بی دەلیل دەعوای وەها نارواتەسەر، دیارە
دەلیلێش نی.

ئەمجار ئىجادى ئەلڧاظ و حورووف
 بە قودرەتى حەق خالقى رەئووف
 بەوطەرزە وتمان ئىحتىمال ھەيە
 بلىين : حىكمەت و سىرپرى ئەمەيە
 (كَي لا تَخْتَلِطُ فَتَعْسُرَا
 فھمنا لها، بَلْ تَعَذَّرَا)
 تەفصىلى كەلام^(۱) نەر لەگرە كەم بى
 راويس حەوالەي ئەصلى سىيەم بى

كي لاتختلط، كي لا تختلط، زەنەكەي لەبەر وەزنى شىعرە . فتعسرا :
 فتعسرا . تعذرا : تنعذر . راويس : راوہستہ .
 واتە : جا ئەگر ئەلئيت سىرپرو ھوى ئەوہ چى يە كە خودا لەفظى بەجورى
 دروست کردوہ راوہستابى بە ھەواوہو بەرودوا بىت و بروا؟ ئەلئيم سىرپرو ھوى ئەمە
 ئەوہتە تا حەرفەكان لە كاتى قسەکردندا تىكەلى يەك نەبن و ئىنسان بەئاسانى لىيان
 حالى بىت . بى گومان ئەگر تىكەل بوونايە زەحمەت ئەبوو ئىنسان لىيان حالى
 بى ، بەلكو ھەر لەتوانادا نەدەبوو؛ تەماشاكە تەنانەت يەكى بەپەلە قسە بكات
 كەس لەقسەكەي ناگات .

پوختەي قسە ئەلڧاظ لە ذات و ماھىيەتى خویدا ئارام گرتن و ئىستىقرار
 لازىمى ذاتى نى يە ، واتە لەوانەيە لەفظ و كەلامى خودا بەشىوہى كۆمەل لای ئەو
 بى ، بەلام بەرودوايى لە كەلامى ئىمەدا لەبەر شوپنەكەيەتى كە ھەوايە ، كاكلى
 ئەمەيش ئەوہيە تا ئەوانەي و تار ئەبىسن لى تى بگەن ، ئىتر وامەزانە كە (عدم
 استقرار) ئارام نەگرتن لازىمى ذاتى لەفظەكەيەو قابىل نى يە بەشىوہى كۆگردبىتەوہ
 لای ذاتى خودا ؛ خو ئەمانە لەشىوہى بەكۆمەلى كائىناتى جىاجيا زىاتر نىن ، كە لە
 عىلمى يەكىدا بەجارى حازر ئەبن بە بى ئەوہى شتى لەو كۆمەلە كەم بكرىتەوہ يا
 لە ذىھنى زاناکەدا مەيدانى زىاد بكرىت .

مهولهوی (ر.خ) ئەلئیت ئەگەر ئەم بەیانە بە کەم و کۆر دیتە بەرچاوت
چاوهروان بە (ان شاء الله) لە باسی ئەصلی سێهەمدا بەدریژی باسی ئەکەین.

پوختە ی فەرموودە ی (مهولهوی) لەم باسەدا ئەمە یە: هەموو ئەهلی دین لەسەر
ئەوێن کە خودای گەرە (متکلم)ە، دیارە (المتکلم من قام به التکلم) بەلام
زانایان لێرەدا گەلی بیروباوەری جیاوازیان هە یە: -

ئەشعەری یەکان لایان وایە کە خودای گەرە صیفەتی کەلامی نەفسی
قەدیمی هە یە کە لە رەگەزی حەرف و دەنگ نی یە، هەر وەها کەلامی لە فظیشی
هە یەو، لە فظی (کلام) بە هەردووکیان دەوتری، بەم جۆرە ئەلئین (المتکلم من قام
به التکلم)، تە کە لومیش صیفەتیکی ئەزەلی و قەدیم و بەسیطە و بەش بەش نی یە و
سەرچاوه ی کەلامەو، ئەو کەلامەیش با قائیم نەبی بە ذاتی خواوە بە حەقیقەت هەر
کەلامی خوا یە؛ چونکە لە صیفەتی تە کە لومی خواوە پەیدا بوە: فەرق لە بەینی
صیفەتی تە کە لوم و کەلامدا ئەو یە کە تە کە لوم مەبدەو سەرچاوه یەو کەلام لەو
تە کە لومەو پەیدا بوە، ئیتر حەقیقەتی کەلامە کە خودا خۆی ئەیزانی، ئەگونجی
قائیم بی بە ذاتی خواوە بەجۆری کە خۆی ئەیزانی، چونکە بەش بەشی و یەک
لەدوای یەک هاتن بو کەلامی لە فظی ئیمە یە، نەک بو کەلامی خودای گەرە.

تەماشاکەن ژیا نی ئیمە بە لەش و مەزاجە، ژیا نی خوا و نی یە. زانی نی ئیمە بە
هیزی نەفسی نا طیقە یە، زانی نی خودا و نی یە. قودرەتی ئیمە بە تەکان و هات و چۆ
دەردە کەو ی و قودرەتی خودا و نی یە. . واتە: با کەلامی ئیمە بە لە فظە یەک
لەدوایە کە بەش بەشەکان بی ت و کەلامی خودا وانەبی، هەر وەها ئەیشگونجی ئەو
کەلامە ی لە (تکلم)ەو پەیدا بوە حادیث بی بە نەقش لەسەر (لوح المحفوظ) و بە
ئەلفاظی وەرگیرا و بو حەزرتی جیبرائیل (د.خ)، وە مادام کەلامی خودا لە
تە کە لومی خوداوە پەیدا بوە و پێوەندی بە غەیری خوداوە نی یە. هیچ خواوەن
عەقل و هوشییک ناتوانی بلئیت کەلامی لە فظی کەلامی خودا نی یە. ئەو ی
حەزرتی پیغمبەر (د.خ) بە هۆی جیبرائیلەو وەری گرتەو موسلمانان لەویان

وهرگرتوه تا ئیستا و ههتا ههتایه کهلامی خودایه و، هیچ فهرقیان نییه، مهگهروهك
فهرقی (زید) له بهغدا بی یا له باکووری بهغدا، دیاره به جیگه و شوین یهکیك
نابیته چهند یهکیك. ئەمه بیروباوهری زانا ئەشعهری یهکانه رهحمهتی خودایان لی
بیت.

زانای پایه بهرز مهلا جهلالی دهووانی له شهرحی کتیبی (العقائد العضدیة) دا
دهفهرموئی: وهك ئەشعهری یهکان فهرموویانه (تکلم) صیفهتی ذاتی خودای
گهورهیه و بهسیطه و قهدیمه، کهلامی نهفسی خودایش عیبارته له و ئایهته که له
عیلمی ئەزهلی خودای گهوره دا ههیه، ئەو که لیماته که خودای گهوره عالمه پیمان
له وجودی عیلمی خودادا بهرودوایان نییه ههتا خودووت پروویدات، ئەم کهلامه
نهفسی یه بهم مهعنا ئەزهلی یه و وجودی عیلمی لازمی ذاتی خودایه.

ههروهها خودای گهوره ههر له ئەزهلهوه تا ئەبهده به قسه و گفتوگوی ههموو
قسه کهریك و به هونراوه و پهخشانی ههمووخواهون هونراوه و پهخشانی دهزانی،
بهلام له وجودی زانی خودادا بهرودواو تهرتیب نیه وهك وجودی خارجی ئەو
لهفظانه، ههروهها فهرقی کهلامی نهفسی خودای گهوره له گهل کهلامی خهلکدا
ئهوهیه که کهلامی نهفسی خودا بههوی صیفهتی ته کهللومی خویهوه مهوجوده له
عیلمی خویدا، بهلام کهلامی خهلک له ته کهللومی خوداوه پهیدا نهبوه، بهلکو له
کهسب و بیرکردنهوهی خواهون کهلامه کهوه به خهلق و ئیجادی خودا، ئیتر له
وجودی عیلمی دا ههموو وهك یهك حازرن، بهرودوا له و لهفظانه دا ههیه که
خودای گهوره به ئیلقای رۆحی به جیبرائیلی گه یاندوه (د.خ) به بی ئهوهی
جیبرائیل دهستی تیایا هه بی، ئەویش چونی وهرگرتوه به ئیلقای رۆحی له ذاتی
(واجب الوجود) هوه هیناویهتی بو فخری عالم (د.خ) و خویندووویه تیهوه به سهریا،
ئهویش به دل وهری گرتوه و به زمان خویندووویه تیهوه و به صورتهتی عیلمی راگیری
کردوون.

ئەم فهرموودهی مهلا جهلاله له گهل فهرموودهی ئەشعهری یهکانی تر دا فهرقی

ئهويه ئهم ئه لیت ئه و كه لامه نه فسی یه كه به هوی صیفه تی ته كه للومه وه له عیلمی
خودا مورته ته ب بوه هموو ئه زه لی یه، وه باش دانی به قه دیمی ئهم له فظ و
كه لیمه مورته ته به عیلمی یانه دا ناوه به جوړی كه شایانی ذاتی خودا بی.

بی گومان ئهم قسه یه زور جوانه و وهك ئه وه نیه كه سه عدی ته فتازانی (ر.خ)
ده فهرمویت: ئیمه ناتوانین ته سه ووری ئه لفاظی مورته ته ب بکهین له گه ل قیامی به
ذاتی خودا وه، چونکه مه لا جه لال ئه و جوړه ته ره ته توبه ناگریت له گه ل ته عاقوبدا
بیته وه كو له خاریجدا، كه بیته هوی نه مانی حهرفی پیشوو هاتنی حهرفی
دوایی، به لكو ته ره ته توبی عیلمی غهیره موته عاقیب ئه گریت به جوړی شایانی ذاتی
خودای گه و ره بیته.

ئه گه ر ئینسان كه می بیر بکاته وه ئه توانی قسه ی ئه شعهری یه کانیش له گه ل
قسه ی مه لا جه لالی ده ووانیدا یهك بخات، چونکه بی گومان خودا عیلمی هه یه به
هه موو كه لیمه کان بلاو بن یا كو بن و ته ئلیفی هه ركه س بن، هه روه ها عیلمی
هه یه به كه لامی خویشی، ئهم عیلمه ش به شیوه ی واقعی ئه بی موافیقی ئه و
وه زعه بی كه له خاریجدا ئه و حهرف و مو فره داته له سه رینی وه كو پیشكه و تنی
﴿قل هو الله احد﴾ له سه ر ﴿الله الصمد﴾ به لام ئهم ته رتیه عیلمی یه وه كو ته رتیه
خاریجی نی یه تا حهرفی نه روا ت حهرفی کی تر نه بیته، هه روه ها به م شیوه ئه توانی
بلیت كه لامی نه فسی له گه ل صیفه تی ته كه للومدا یه، ئه و مه نشه ئه و ئهم ناشیه،
ئهم كه لامه نه فسی یه جومله جومله، ئایه ت ئایه ت، سووره ت سووره ت
موره ته به و حازه له عیلمی خودا دا به شیوه یه کی شایانی ذاتی خودای گه و ره و،
ئه زه لی یه له وجوودی خاریجدا ئه بیته ئهم له فظانه كه به رودوان.

-
- (١) ئەم سەرباسەیش لە نوسخە دەستنووسە کەدا نی یە .
  - (٢) لە چاپە کەدا (بیزان)ە .
  - (٣) لە پەراوێزی دەستنووسە کەدا بە فارسی نووسراوە : ئەم وشە یە دەشی (ئەوان) بێت یا (ئاوان) واتە ئاوەهان .
  - (٤) لە دەستنووسە کەدا لە پال ئەم (کلام)ەدا نووسراوە : «فیه لطافة» واتە : قسە یا عیلمی (کلام) .

مبحث البقاء والتكوين^(١)

ئەشعەری فەرمووی : بەقا هەشتەمین
شیخ ئەبومەنصور دەفەرمووت : تەکوین
تەکوین لەلای ئەم، بەقا لەلای ئەو
وەصفی وجوودین ئەمما تو مەشەو
حەق واتە : بەقا لە سەلبی یاتە
تەکوین لە جوملە ی ئیضافی یاتە
ئیضافی بو تو کریاگە تەقریر
وادە ی سەلبی یە بێرینە تەحریر
صیفات ی سەلبی نایە تە دەفتەر
(ککون الله لیس بجوهر)
لاکین تو ظەریف بی ئەم پەنجانە
هەر پەنج بزانه ئەصلی گشتیانە
یەکی قیدەمە، دووهم بەقایە
قیدەم سەلبی سەبق عەدەم مەعنا یە
بەقا یانی سەلب لحووقی عەدەم
وەک ئەزەلی ئەو، وەک ئەپەدیی ئەم
دەزانی کامە صیفەتی سی یەم؟
خوی بە ماناوە بەیانی بکەم
(المخالفة للحوادثات)
سەلبی هاومیشلی دەگەل مەخلووقات^(٢)
(قیام بنفسه) وەصفی چارەمین
سەلبی ئیحتیاج مانایە یەقین

موفته قیر نی یه (ربّ الکائنات)

نه به مه حهللات، نه موخه صصیصات

په نجه م خوی مانای وه حدانی یه ته

سه لبی ته عه ددود، نه فی که ثره ته

له ذات، له صیفات، له نه فعاله دا

له هموو شهئن و هموو حاله دا

ده فهرمووت: ده فهرمویت. مه شنه و: مه بیسه. کریاگه: کریاوه، کراوه.

بیرینه: بینینه. مانا: مه عنا، واتا.

واته: دوو ئیمامی نه هلی سوننهت و جهماعهت، له گهلّ جهوت صیفاتی

مه عانی پیشوودا، ههریه کی صیفه تیکی هه شته میان زیاد کردوه: شیخ (ابو

الحسن) ی نه شعری (رخ) فهرموویه تی به قاء صیفه تی هه شته مه، واته: مانه وهی

هه تا هه تایی بی نه بوون. شیخ (أبو منصور) ی (ماتریدی) ش ده فهرمویت: ته کوین

صیفه تی هه شته مه که واتای دروستکردن و داهینانی جه وادیه ههر کام له کاتی

خویا. ئەم دوو ئیمامه ههریه کی له وان نه و صیفه ته ی زیادی کردوه به صیفه تی

وجوودی و ثابتی دائه نیت بو ذاتی (واجب الوجود)

به لام زورتری نه هلی سوننهت و جهماعهت هیچ کام له دوو صیفه تانه یان به

صیفه تی وجوودی دانه ناوه و توویانه صیفه تی به قاء له صیفه ته سه لبی یه کانه واته:

(عدم الفناء) و، ته کوین له صیفه ته ئیضافی یه کانه؛ دیاره له مه و پیش باسی

صیفه تی ئیضافی کرا که بریتی یه له پیوه ندی توانای خودای گوره به

مه قدووره کانه وه له کاتی دروستکردن و داهینانیاندا، واته: نه وهی ئیمامی

ماتوریدی به صیفه تی وجوودی داناوه ههر پیوه ندی توانای (واجب الوجود) ه به

مه قدووره کانه وه و صیفه تیکی سه ره به خو نی یه.

شایانی وتنه صیفه ته سه لبی یه گانی خودای گوره، وه کو (الواجب تعالی لیس

بجوهر، لیس بجسم، لیس بعرض، لا فی مکان، لا فی زمان... الخ) نه وهنده

زورن نایینه دهفتهر، بهلام پاش لی وردبوونهوه ههموو دهگه‌رینهوه سه‌ر پینج صیفهت و، ئەم پینجه بناخه‌ی ههموو صیفهته سه‌لبی یه‌کانن :-

یه‌که‌میان: (قدم)ه، ئەلین: خودا قه‌دپمه، واته: نه‌بوونی لی پیش نه‌که‌وتوه و ئەزه‌لی یه.

دووهم: (به‌قاء)ه، باوه‌رمان وایه که خودا ده‌مینێ و نه‌بوونی به‌سه‌ردا نایهت و ئەبه‌دی یه.

سیه‌هم: (المخالفة للحوادث)ه، واته خودا هاووینه‌ی غه‌یری خوی نی یه و له ههموو په‌یدا بووه‌کان جیاوازه «لیس کمثله شیء».

چواره‌م: (القیام بنفسه)یه، واته خودا پیویستی و ئیحتیاجی به هیچ کهس و به هیچ شتی نی یه، پیویستی به شوین نی یه که تیا دامه‌زریت، پیویستی به (مخصّص)ی خاریجی نی یه بوئه‌وه‌ی ته‌سه‌رپروف بکات «یفعل ما یشاء ویحکم ما یرید».

پینجه‌م: وه‌حدانی یه‌ته، واته: خودا هه‌رگیز (متعدد) نی یه، زور نی یه، خودا یه‌که ذاته، هاوتاو هاوبه‌شی نی یه، ته‌نیا یه له ذاتدا خودایه‌کی تر نی یه له‌گه‌لیا. «وحدہ لا شریک له»، ته‌نیا یه له صیفه‌ته‌کانیا، واته: ئەو صیفه‌تانه ئەو هه‌یه‌تی که‌سی تر نی یه‌تی، ته‌نیا یه له کاردا، واته: ئەو کارانه‌ی ئەو ده‌یانکات که‌س له‌گه‌لیا نی یه و که‌س ناتوانی ئەو کارانه له نه‌بوونهوه ده‌رکات بو بوون. «الله خالق کل شیء وهو علی کل شیء وکیل».

(۱) ئەم سه‌رباسه‌یش هه‌ر ته‌نها له چاپه‌که‌دا هه‌یه.

(۲) له ده‌ستنووسه‌که‌دا هه‌ندی ئیشاره‌کاری کراوه واتا که‌ی ئەوه‌ته: صیفه‌تی سیه‌هم: «المخالفة...» یه و مه‌عناکه‌ی «سه‌لبی...» یه. شته‌که ئاشکرایه، ته‌نها مه‌به‌ستم ده‌رخستنی ره‌نجی پیشینان بوو.

مبحث الاسماء^(۱)

ئەسمای (خالق الارض والفلک)
ئەرچی مەشهوورن بە ھەزارو یەك،
بە شەرعیچ یەکی کەم صەد مەذکوورن،
لاکین وەك صیفات غەیرە مەحصوورن
بوچ؟ ئەر ئەسمایە، ئەگەر صیفاتە
مەنشەئی ھەموو ھەر کەمالاتە
خۆ کەمالاتی خالیقی ئەکبەر
غەیرە مەحصوورەو لە غایەت ئەودەر
نایگەتی ھەرگیز، ئەمریکە مەحال،^(۲)
بە پەیجەھی بورھان سوللەمی خەیاڵ
ھەر ئیسمی کە شەرعی ئیذنی نەداوی
ئیطلاقی وەسەر خودادا ناوی
ئەم قەولە موختار، یەكجار ظەریفە
پەس بینای ئەسما لەسەر تەوقیفە؛
ئیطلاق بە عەقلی کئی دەیتوانی
ھەر (خاصە)ی شەرعی ئەدەب بزانی
ئەسما: ئەسما.

واتە: ناو پیرۆزەکانی ذاتی خودای ئافەریندەیی ئەرزو ئاسمان ئەگەرچی بە
ھەزارو یەك ناو مەشهوون لەناو موسولمانانداو، لە قورئان و حەدیثدا بە نەودونو
دیاری کراون، لەراستیدا لە ژمارە نایەن وەك صیفەتەکانی خودا؛ چونکە ئەگەر
ناو ئەگەر صیفەتە بناخەیی ھەموویان بریاری گەورەیی و بی خەوشیی ذاتی
خودایە، دیارە ئەم گەورەیی و بی خەوشییەیش لە ژمارە نایەت ئەوەندە زۆرە،

هەرگیز به په‌یژه‌ی ده‌لیل و خه‌یال پئی ناگه‌یت، به‌لام پئی‌یسته بزانه‌ن هه‌ر ناوی که شه‌رع - قورئان و حه‌دیث - ریگای نه‌دایی بو‌خودای گه‌وره به‌کارناهیئریت. ئەم قسه‌ هه‌لبژارده‌و راسته‌، که‌وابوو بناخه‌ی به‌کارهینانی ناو بو‌خودای گه‌وره (توقیف)ه، واته‌ ریگادان له‌لایه‌ن قورئان و حه‌دیثه‌وه، ئیتر که‌س ناتوانی به‌ په‌هنومایی عه‌قل و هوشی خوی ناوی بو‌خودا دابنی و به‌کاری بهیننی؛ حه‌نکه هیزی عه‌قل ناگاته‌ پایه‌یه‌ک که‌ ئەده‌ب له‌گه‌ل مه‌قامی خودای گه‌وره‌دا به‌کاربینیت، هه‌ر شه‌رع ده‌گاته‌ ئەم پایه‌. ﴿سبح اسم ربك الأعلى * الذي خلق فسوی * والذي قدر فهدی *﴾^(۳).

له‌لای به‌عضیکی^(۴) ئیطلاق بی‌ ته‌وقیف
 له‌ رووی ته‌سمی‌یه‌ ناوی، نه‌ک ته‌وصیف
 له‌لای به‌عضی‌تر ئیطلاق هه‌ر ده‌وی
 ئەگه‌ر مووهیمی نالائیق نه‌وی
 میثالی مووهیم وه‌ک (عارف) بی‌ره
 هه‌رگا که‌ وا وی جائیز مه‌دی‌ره
 به‌عضی‌تریچ هه‌ن مه‌ذه‌به‌بیان وه‌یه
 ئیطلاق (مطلقاً) جه‌وازی هه‌یه
 قه‌ولی گشتیان صاحب‌خه‌له‌له
 هه‌روا که‌ وتمان موختار ئەووه‌له
 نیزاعی له‌به‌ین عوله‌ماندایه
 نه‌ک له‌ ئیطلاقی عه‌له‌ماندایه^(۵)
 بو‌چ؟ هه‌ر گروهي ته‌ماشای ده‌که‌ی
 عه‌له‌میکی هه‌س به‌ لوغه‌تی خوی
 وه‌ک له‌فظی (الله)، وه‌ک (خودا) و (یه‌زدان)
 سائیری ئەعلام به‌ باقی زوان

عهله می ئیطلاق عهله می ده ربرد
 له بوزرگاندا کی ئینکاری کرد؟
 مه علووم بوو ئەمه وا ئیجماعی یه
 ئیجماعیچ بو ئیذن شرعی کافی یه
 ئەویچه که شرع مانعی ئەویه
 یاخود خهیر مانع بو مورادیفیه
 وهك ئەوه که خووی یا ره دیفی ئەو
 چرای ئیذنی شرع بووی داگه پرتەو
 بو که سی قصه له ویدا چی یه؟
 ئەلبهته ئەویچ جیی نيزاع نی یه
 به لکو نيزاعیان له ئیسمیکدایه
 ئەخذ له وه صف و فیعل حهق ته عالایه
 یا بو خووی یا بو ره دیفی به شرع
 وارید نه بووگه نه ئیذن و نه مهنع
 هه رچی که ظاهر پیی وارید دهووی
 مه عنای ده رحهقی حهق جائیز نهووی
 وهکو (استوا) و (ید) و (وجه) و (عین)
 له مه عنای ظاهر ته نزیهی ده کهین
 ئەمجار یا ته فویض ده کهین وهك سه له ف
 یا ته ئویل ده کهین ههروهکو خه له ف
 مه ذهه بی ئەوو هل ئەلبهت ئەسه له مه
 ئەمما مه ذهه بی دووهم ئەسه له مه

دهووی: ده بی. نهووی: نه بی. بی ره: بی نه. داگه: داوه: پرتەو: تیشک،
 رووناکی. ئەویچ: ئەویش. هه رگاه: هه رکات. واوی: وابی، وههابی. جائیز

مه‌دیره: ره‌وای مه‌بینه. تریچ: تریش. وه‌یه: کورت کراوه‌ی (وایه)یه، یا به‌مه‌عنای (ئه‌وه)یه. ئه‌ویه: ئه‌وه‌یه. نه‌بووگه: نه‌بوه.

واته: به‌لام هه‌ندی له‌ زانایان رایان وایه به‌کارهینانی ناو بو‌خودا وه‌ختی پئویستی به‌ ته‌وقیف و ئیجازه‌ی شهرع که به‌ ئه‌سمای ذاتی خودا به‌کاربهینری، به‌لام ئه‌گر بو‌ته‌وصیف به‌کاربهینری، وه‌ك بوتری (الله المنور للسموات والارض والمطور للعالم والمدبر للكائنات)، پئویستی به‌ ته‌وقیف نی‌یه.

هه‌ندی له‌ زانایانی تر و توویانه: به‌کارهینانی ناو، چ ناو بو‌ذات و چ ناو بو‌ته‌وصیف، دروسته به‌مه‌رجی واتای ناشیرین و نه‌گونجاو نه‌خاته دلی ئینسانه‌وه، بو‌نموونه وشه‌ی (عارف) بو‌خوا به‌کارناهیتریت؛ چونکه وشه‌که ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت که له‌پیشدا شته‌که‌ی نه‌زانیه‌وه له‌پاشان زانیویه‌تی.

هه‌ندیکی تر لایان وایه: ئه‌توانی به‌ ئاره‌زووی خو‌ت ناو بو‌خودا به‌کاربهینیت چ بو‌ذات و چ بو‌ته‌وصیف، گه‌یانندی واتای نه‌گونجاو به‌هوی (قرینه)وه ده‌روات.

جا مه‌وله‌وی پاش ئه‌وه‌ی باسی ئه‌م را جوراوجورانیه‌ی کرد، ده‌فه‌رموی ئه‌م بیرو رایانه هه‌موویان ناته‌واون و، راست هه‌ر بیری یه‌که‌مه که ناوبه‌کارهینان بو‌خودای گه‌وره تیکرا پئویستی به‌ ئیجازه‌یه له‌لایه‌ن کیتاب و سوننه‌ته‌وه‌وه، هه‌رچی ئه‌وان ریگیان نه‌دابی ره‌وا نی‌یه بو‌خودا به‌کاربهینری.

شایانی باسه ئه‌و ناکوکی و خیلافه‌ی له‌ناو زانایاندا هه‌یه سه‌بارت به‌ ناوی خودا، له‌و ناوانه‌دا نی‌یه که عه‌له‌من، واته ئه‌و که‌لیمانه‌ی که لای هه‌ر کومه‌له‌

ئاده‌میزادیکدا کراون به‌ ناو (عه‌له‌م) بو‌خودا وه‌ك (الله) له‌ناو عه‌ره‌بداو (خودا) لای فارس و (خودا) و (خوا) لای کوردو (تگری) لای تورک و (گور) لای فه‌رنگ، عه‌له‌م ئالای خو‌ی هه‌لکردوه‌وه له‌ زانا گه‌وره‌کان که‌س ئینکاری نه‌کردوه.

زانایانی ئیسلام هه موو له سه ره وه کۆن که به کارهینانی عه له می شه خصی
خودا به هر زمانیک ره و او به جی یه، ئەم ئیجماع و کۆبوونه‌یش وهک ده لیل بهس و
کاریگه ره.

بی گومان به کارهینانی ئەو ناوانه‌یش که شهرع ریگای به کارهینانی نه داون نه
خویان و نه هاومه‌عنایان جیگه‌ی نیزاع نی یه و براوه‌ته وه که دروست نی یه
به کاربهینرین. ئەو ناوانه‌یش که شهرع ریگای به کارهینانی خویان و هاومه‌عنایانی
داوه، ئەوانیش جیگای نیزاع نین و دروست و ره وایه به کاربهینرین.

به لّی نیزاع و خیلاف له ناو زانایاندا له به کارهینانی ئیسمیکدایه که موشتهق
بی له وه صفی یا له فیعلی که له قورئان و حه‌دیشدا نیسبهت درابّته پال ذاتی
خودا وه کو (مزوّج) که له ئایه‌تی ﴿وَزَوْجِنَاهُمْ بِحُورٍ عِیْنٍ﴾ یا (مقدّر) که له
ئایه‌تی ﴿نَحْنُ قَدَرْنَا بَیْنَكُمْ الْمَوْتَ﴾ یا (مبدّل) که له ئایه‌تی ﴿عَلَىٰ اَنْ نَّبَدَّلَ
اَمْثَالَكُمْ﴾ یا (منشیء) که له ئایه‌تی ﴿اِنَّا اَنْشَاْنَاهُمْ اِنْشَاءً﴾ وه رگیراون.

ههروه‌ها پیویسته بزائن هه ره له فظی له ئایهت و حه‌دیشدا هاتبی و نیسبهت
درابّته پال خودای گه‌وره و به پیی ئایه‌ته (محکم) ه‌کان مه‌عنا ظاهره‌که‌یان بو خودا
ره‌وا نه‌بی وهک (استواء، وجه، ید، عین، جنب) ته‌وه پیویسته ئیمه ته‌نزیهی
خوای گه‌وره بکه‌ین له وه‌عنا ظاهره‌که‌یان چونکه به ده‌لیلی قه‌طعی و به قورئان و
حه‌دیش ئیسپات کراوه که خوا شوین و ته‌ختگای نی یه، روخسار و ده‌ست و چاو و
ته‌نیشته و وینه‌ی ئەمانه‌ی نی یه، ئەنجا پاش (تنزیه) یا ئەلّین ئیمان و باوه‌رمان
پی‌یان هه‌یه و مه‌عناکه‌یان ده‌ده‌ینه ده‌ست عیلمی خوا و حه‌واله‌ی ئەوی ده‌که‌ین،
ئه‌مه‌یش ریگای پیشینانی موسولمانانه و سه‌لامه‌ت و بی‌وه‌ی‌تره، یاخو به‌جووری
ته‌ئویلیان ده‌که‌ین و مه‌عنایان لی ده‌ده‌ینه‌وه که شیای ذاتی (واجب الوجود) بی ؛
بۆنموونه: ئەلّین مه‌به‌ست له ئیستیوا له‌سه‌ره عه‌رش ئیستیلا‌ی جیهانه‌و، مه‌به‌س
له وه‌جه‌ ذاته‌و، مه‌به‌س له (ید) هیزی قودره‌ته‌و، مه‌به‌س له عه‌ین عیلم و
ئاگاداری‌یه‌و، له جه‌نب په‌ناداری‌یه، ئەمه‌یش بیروپرای زانایانی چینی دوایی

موسولمانانه، ئەم رینگایه زیاتر موحتاجی زانست و خوینه‌واری یه و ئاگاداریی ده‌ویتی، یاخو ئەم رینگایه به‌هیزتره و زیاتر^(٦) به دلی زاناوه ده‌چه‌سپی؛ چونکه دووره له عقل که خودای گه‌وره ئایهت بو چه‌زرتی پیغه‌مبەر (د.خ) بنیری و کهس مه‌عنای نه‌زانی، یا هر ته‌نیا چه‌زرت (د.خ) بیزانی.

گه‌لی له‌م زانایانه رایان وایه که واتای ته‌و‌جو‌ره که‌لیمانه ئاشکرایه و له‌سه‌ر کینایه‌ی عاده‌تی عه‌رب هاتوون، به‌لگه‌یش ته‌ویه هه‌ر کهس ئەم جومله جوانانه ته‌بیسێ ته‌و مه‌عنایانه‌یان لی وه‌رده‌گریت.

(١) ئەم سه‌رباسه له ده‌ست‌نووسه‌که‌دا نی‌یه، هه‌ر له چاپه‌که‌دا هه‌یه. له‌راستیدا شوینه‌که شوینی باسی ته‌نها ناوه‌کانی خودایه؛ که‌واته (مبحث الاسماء) به‌سه، که‌چی له چاپه‌که‌دا (مبحث الاسماء والصفات) ه.

(٢) نایگه‌تی: نایگه‌یتی. شیوه‌نووسی هه‌ردوو نوسخه‌که (نایکتی) یه و سه‌روژ‌پیشی بو کراوه. یا کورت کراوه‌ی (نایگاتی) یه و (بوره‌هان) و (خه‌یال) فاعیلینی، واته بوره‌هان به‌په‌یجیه‌ی و خه‌یال به‌سولله‌می نایگه‌نی.

(٣) ئایه‌تی ١-٣ی سووره‌تی (اعلی).

(٤) واته: له‌لای به‌عزنی که‌س.

(٥) له‌نیوان (عوله‌ماندایه) و (عه‌له‌ماندایه) جیناسی موچه‌په‌رف هه‌یه.

(٦) له‌په‌راویزی ده‌ست‌نووسه‌که‌دا له‌سه‌ر وشه‌ی (اعلم) ی مه‌ته‌که نووسراوه «أی احوج الی مزید علم، وکثیرا ما یقال (...). اعلم ای احکم ای اکثر احکاما ای اتقانا والأول اولی (منه)» له لیکدانه‌وه‌که‌دا مه‌عنای (اعلم) به‌هه‌ردوو جو‌ره‌که لیدراوه‌ته‌وه.

* مبحث افعال الله وحكمته * (۱)

هەرچی ئەفعالی (ربّ العزّة) ن
گشتی بی غەرەض، (بلاعلة) ن
ئەمما پر حکمەت، پر مەنفعەتەن
لە عەبەت خالی بر مەصلەحتەن
تەئویلی دەکەین، وهك خوش که لامان
هەر عیللەتی وەهم بیری لە لامان
في الآية أو في الحديث أفهم،
بالمضالِحِ وبالْحِکْمِ
هەرچی وجوودی بی دریاوی
لە هەرچی و هەر طەرز دانریاوی
(من حیث) که عیلم حەق مۆتقینی یە
ئیرادە ی ئەوی موخە صیصی یە
قودرەتی ئەووە که موبریزی یە
ئەم صیفاتییچە نوقصانی نی یە
هەر وەها دەوی و مەوقیعی خویە
لەووە بەدیعتەر نی یە که هە یە

واتە: هەرچی کار و کردەوی خودای خواوەن دەستە هەمووی بە بی غەرەض و
بی عیللەت دروستی کردوون و، لە هەمان کاتدا هەموو پرن لە حکمەت و
بەرژەوهندی و سوود، لە بەر ئەمە هەر ئایەت و هەر فەرموودە یەکی پیغەمبەر (د.خ) بە
ظاهیر ئەووە بگە یە نیت که کار و کردەوی خودا خواوەن عیللەت و خواوەن غەرەضن
ئیمە تەئویلیان دەکەین و دەیانگێرینەووە بۆ سەر ریعایەتی حکمەت و مەصلەحت،
واتە ئەووی وا دەردەکەوی عیللەت و غەرەضە عیللەت و غەرەض نی یە و چاودیری

حیکمهت و مهصله‌حه‌ته له‌لایه‌ن خودای گه‌وره‌وه، دیاره به ئیتتیفاقی هه‌موو خوداپه‌رستی کارو کردی خودای گه‌وره پرن له حیکمهت و مهصله‌حه‌ت.

به‌لام له‌م شوینه‌دا پیوسته ئینسان بیرئ‌بکاته‌وه‌و بو ده‌ستکه‌وتنی نه‌نجام و به‌راستی ئینصاف بدات و چاودیری راستی بکات.

جا با له‌پیش هه‌موو شتی‌کدا بزاین (غهره‌ض) چی‌یه یا (حیکمهت) چی‌یه؟

له‌سه‌ر قسه‌ی زانایانی زانستی (کلام) غهره‌ض به شتی ده‌لین که باعیشی فاعیل بی له‌سه‌ر کرده‌یه‌ک که ده‌یکات، واته: جوولین و بزوینی یه‌که‌م بی بو‌ئه‌و کرده‌یه، وه‌ک ته‌ماشاشا ده‌که‌ین مروّف کاتی تینوو بوو یا برسی بوو به‌م لا‌ولادا ده‌گه‌رئ بو‌ئه‌وه‌ی نان و ئاوئیکی ده‌ست بکه‌وتی، یا یه‌کی له‌ماری یا هاری ده‌ترسی و رانه‌کات و خوئی ده‌شاریته‌وه، یا داری، به‌ردی، چه‌کی په‌یدا ده‌کات بو دوورخسته‌وه یان له‌ناوبردنیان؛ بویه زانایان فه‌رموویانه (غهره‌ض) یا (عیلله‌ی غائی‌یه) عیلله‌ته بو‌فاعیلی‌یه‌تی فاعیل، وه مادام (غهره‌ض) نه‌وه‌بوو که باسمان کرد تیده‌گه‌ین که فاعیل بی‌گومان پیوستی به‌و غهره‌ضه هه‌یه‌و شه‌خصی‌یه‌تی خوئی بی ته‌واوده‌کات.

به‌لام (حیکمهت) یا مهصله‌حه‌ت و به‌رژه‌وه‌ندی تایبه‌تی یا گشتی وه‌کو نه‌وه‌ته ئینسانیکی خاوه‌ن پاره به بی‌فه‌رمانی که‌س، هه‌ر به ویجدان و ئاره‌زووی خوئی خانوو‌یه‌ک دروست نه‌کات بو‌حه‌سانه‌وه‌ی داماوان، یا باغی نه‌نیژئ بو‌ئه‌وه‌ی بیته‌به‌رو ریواران سوودی لی وه‌ربگرن، نه‌م کاره له واجباتی سه‌رشانی نه‌م کابرایه نی‌یه، له که‌س ناترسی، خوئی پیوستی یه‌کانی ئایینی خوئی به‌جی هیناوه، له کاری حه‌رام و نابارو ناره‌وا خوئی لاداوه، نه‌گه‌رچی له‌وانه‌یه پاداشی چاکیی قیامه‌ت یا سوپاسی خه‌لکی دنیا به‌رامبه‌ر به‌م کاره چاکه وه‌ربگری، به‌لام نه‌و له پایه‌یکدایه نه‌و سوپاس و ستایشه زور‌گرنگی نی‌یه بوی، نه‌گه‌ر نه‌م خیر و چاکانه‌یش نه‌کات به‌پیی ظاهیری به‌کردنی واجباتی سه‌رشانی و خو‌پاراستنی له‌گونه له‌ نازاری روژی دوابی رزگاره.

جا که غه رهض بریتسی بی له وه که شه خصی یه تی پی ته واو بی و، بی ئه وه نه قص و کهم و کووری پرووبکاته خودا، هه رگیز عاقل باوه ر ناکات به بوونی غه رهض له کاری خودادا چونکه عاقل دان به وه دا ده نیت که خودا (واجب الوجود) هه خواوه نی که مالاته و دوور له کهم و کووری یه، له هه مان کاتدا باوه ریش ده کات به وه ی که هه موو کاریکی خودا له گه ل مه صلّه حه ت و حکمه ت و سوودی گشتی یا تایه تی مه خلو و قاتدایه، ئەم حکمه ت و مه صلّه حه ت هیش له سه ر خودا واجب نین؛ کرده وه یه که له عیلمی شامل و خواستی ته واوی خودا وه پهیدا بی پی ناوتری (واجب): کرده وه ی واجب ئە وه یه یا له سروشتی بی هه سته وه پهیدا بیت وه کو کاری سووتانندن بو ئاگر یا پرته ودان بو مانگ و خوور، یا له زوری فاعیلیکی خارجی ده رچی وه ک تل کردنه وه ی به ردیک به ره و خووار، یا له هیرشی سته مکاریک وه ک بیگاری بو زالممان، ئە گینا ئینسانیکی زانا به ئیش و کار، خواوه ن خواست که شتی به سووددار بزانی و بیکا ناوتری کردنی ئە و شته واجب له سه ری، چ جای دروست کردن و داهینانی خودای موختار (جلّ جلاله).

له سه ر ئە م پروونکردنه وه یه هه ر ئایه تی، یا هه ر فه رمووده یه کی پیغه مبه ر (د.خ) که به ظاهر واتای ئە وه بگه یه نیت که کاری خودا موحتاجی عیله ته ئە وه بو ته علیل نی یه و بو به یانی حکمه ت و به رژه وه ندی و سوودی گشتی خه لک یا سوودی تایه تی هه ندی کهس یا هه ندی لایه، دیاره هیه کهس ئینکاری ئە وه ناکات که کرده وه ی (واجب الوجود) هه میسه له گه ل حکمه ت و مه صلّه حه تدایه، ئیتر ئە و حکمه ت و مه صلّه حه ته بو هه موو زانایان ده ربکه وی یان ته نها بو زانا تایه ته کان، یا ته نها خودای گه وره خووی بزانی. ئە مه باوه رو عه قیده ی ئیمه یه.

ئه وه ی که (مهوله وی) به چوار به یته دواینه کان گه یانندی ئیشاره یه بو ئە و پرسته جوانه ی له غه زالی یه وه ده یگینه وه (ر.خ) که فه رموویه تی «لیس فی الإمكان أبداع مما كان» واته: له وه جوانترو نایابتر نابیت که هه یه.

شایانی باسه هندی کهس له واتا لیدانهوهی ئەم قسهی ئیمامی غەزالی دا
بههلهچوون، وایی حالی بوون که ئیمکان له و جومله دا ئیمکانی عهقلی یا
ئیمکانی ذاتی یه، ئەمهیش ههلهیه، چونکه ئیمکانی عهقلی بریتی یه له قابیلی یهتی
شتی بوهر حالی تهنها به ئیحتیمالی عهقلی ههرچهند مهوهووم بیت، وهکو
تهسهووری بوونی ئینسانیکی چوار دهستی دوو سهر! ئیمکانی ذاتیش بریتی یه
له قابیلی یهتی شتی بو حالی له وجودی خوئی یا ثبووتی صیفهتیکی خاریجی
بوئی بهجوری که مهحالی ذاتی نهبیت، وهکو ئیمکانی فرینی ئینسان به ئاسمانداو
رۆیشتنی بهسهر رووی دهريادا یا برینی ماوهی رۆژی به دهقیقهیهك!

بهلی ئیمکان له و جوملهی ئیمامه دا ئەمانه نی یه؛ چونکه به بیرکردنهوهی عهقل
مومکینه ئەم دنیا یه بههشت بی و ههرچی ئاده مزاده وهك فریشته به بال بفرن و
هات وچو بکن بهناویا، دیاره تهسهوور [بیرکردنهوه] ی رووت هیچی
تی ناچیت، ههروهها مومکینه ئەم سهرزوهی یه ههرگیز شهرو ئاژاوهی تیدا نه بی و،
ئاده مزاد هه موو ژيرو فامیده بن و دهستوور به دادگه ری بروات و جیهان
قاتی وقری و ناباری تیا پهیدا نه بی و هه موو خهلك پیاوچاك و خیرخواز بن!

بهلكو مه بهستی ئیمامی غەزالی (ر.خ) ئەوهیه ههر حادیثیک له جیهاندا
پهیدا بوو له وروهوه که کاری کاراو بکه ری تهواوو (واجب الوجود) هه به تواناو
خواست و زانینی ئەو پهیدا بوو کاری ئەویش هه میشه له گه ل حکمهت و
مه صلحه تی تهواودایه، بومان ده رئه که ویت ئەو حادیثه له و کات و شوین و وه زعه دا
جوانترین مه وجوده. که ئەمه سهلمینرا ئیتر مومکین نی یه شتی بی له وه
نایاب ترو جوانتر بیت، خو ئەگه ر له باتی ئەم حادیثه حادیثیکی دژی پهیدا بوایه
له و باره دا ئەو دژه جوانتره که ئەبوو.

ئیتر مه بهستی ئیمام ئەوه نی یه که مومکین نی یه له باتی ئەم شته شتی تر بوایه و
ئەم حادیثه له ذاتی خوئا (من حیث الذات) ئەبده عی مه وجوداته، له سهر ئەمه
پووسته ئەم فهرموودهی ئیمامه به دل و هربگرین، بۆنموونه: وهکو چون ههر شتی

که په یدابوو به شهرتی بوونه کھی وجووب وهرده گرنی وه کو خودای گه وره
 فهرموویه تی: ﴿اذا وقعت الواقعة لیس لوقعتها کاذبة﴾^(۲) که چی نه و شته یش له
 ذاتی خو یا واجب نه بوه، هه روه ها هه ر حادیتی خودا خه لقی کرد له پاش
 خه لقه کھی له به رنه وه که دروستکراوی خوایه ده رنه کهوئی جوانترو نایابتره.

جا له سه ر نه م بناخه یه مه وله وی نه فهرمویت: (هه رچی) هه رشتیک (وجودی
 پی دریاوی) خودا وجودی پی دابی (له هه رچی) و هه ر شوینی بی (وه هه ر طهرز
 دانریاوی) وه به هه ر شیوه یه ک دانرابی (من حیث) نه وه که (عیلمی) خوای گه وره
 (موتقینی یه) و به ریک و پیکی کردوو یه تی و (اراده و) ئیختیاری (نه وی) نه وذاته
 واجبه (موخه صصیصی یه) دیاری کردوه بو نه وه زع و کات و شوینه و (قودره تی
 نه وه که موبریزی یه) وه ته وانای خودا ده ری خستوه بو وجوود و (نه م صیفاتیچه)
 واته: قودره ت و ئیراده و عیلمی خودا (نه قصیان نی یه) واته عیلمی خوا به هه موو
 مه صلّه حه تیک نه زانی و ئیراده و خواستی به شوینی عیلمه که یدا نه و لایه نی
 مه صلّه حه ته دیاری نه کات بو کارکردی قودره ت، به واجبی نه و شته (هه ر وه ها
 ده وی) که بوه و مه وقیعه کھی (مه وقیعی خو یه) تی و (له وه به دیع تر نی یه که هه یه)
 وه کو روونمان کرده وه.

(مالك الملك) ی به حه قی بی ره یب

حه کیم و عه لیم (بلانقص) و عه یب

قودره تی که ده س ده ری ری له جه یب

ته سه رروف کا مولک شه هاده ت و غه یب^(۳)

به قه بض نه ر به به سط، زه حمه ت یا ره حمه ت

نه ر لوظف و نیعمه ت، نه ر عونف و نه قمه ت

هه مووی حیکمه ته و فه ضله و عه داله ت

مونه ززه له ظولم، قوبح و جه هاله ت

ظولم و ستهم و ماليکی عالم؟!
 هه ی قصه ی شه طه ط که دهردی له ده م!!
 قه بیح و (ذو الفعل) مه حموودو مه لیح؟!
 ئه ی وه همی غه له ط، ئه ی له فظی قه بیح!!
 غه یره ئه بده ع و حه ضره تی حه کیم؟!
 (بالله عدنا من کید الرجیم)
 وه ضعی بی جینگه و جه نابی عه لیم؟!
 (نستغفر الله ربنا العظیم)
 (فعلاً و حکماً) دووره له (فه حشا)
 مولکیچ مولکی خوی (یفعل ما یشا)

ده ریری: ده ربهینی. کا: بکات. ئه ر: ئه گهر. فه حشا: فه حشاء. یشا:
 یشاء.

واته: خویه که خاوه نی مولکی جیهانه و پادشای پادشاهانه، که به راستی و
 بی گومان خاوه ن حکمه ته و هه ر کاری که ئه یکات پرپه تی له قازانج، خویه که
 زاناو بی عه یبه، کاتی که دهسته لاتی ته وانایی ئه و دهستی جیلوه داری خوی له
 به روکی په نهانی ده ربینی و کار له مولکی دیاری و نادیاریدا بکات، چ به (قه بض)
 ده ستگرته وه یا به (به سطر) و به خشش، به زه حمه ت و ئازاردان، یا به ره حمه ت و
 میهره بانئ بی، هه موو ئه و کارانه پر ن له حکمه ت و فه ضل و عه داله ت و
 دادگه ری و پاک و بی خه وشن و دوورن له سته م و ناشیرینی و نه زانین.

بی گومان ظولم و سته م دانه پال پادشاو خاوه نی جیهان قسه یه کی پووچ و
 بی کاکله له ده می نه زان و گه وجه وه دهرده چیت! چونکه سته م بریتی یه له
 ده ست خسته کارو مال و مولکی غه یر، خوا که جیهان دروستکراوی خویه تی
 هه رچی بکا هه قی خویه تی، زور قسه یه کی ناره واو بی جی یه کرده وه ناشیرین و
 ناپه سه ند بیت و خاوه ن کرده وه حه مدکراوو مه دح کراوو کرده وه جوان بیت! چون

ئەبىي خوداي ئافەرىدگارى زانا كارو كردهوى جوانترو ناياب تر نه بىت؟ چۆن
حال وبارى نه گونجاوو ناموناسب بو خواي حەكىم و كارزان و كارساز داده نرىت؟!
(نعوذ بالله من الشيطان الرجيم، ونستغفر الله العلي العظيم.)

به كورتى: خوداي گه وره له هر كارو كرده ووه يه كدا كه ده يكات، له هر
حوكمي كدا كه ئه يدات دووره له ناله بارى و ناشيرىنى و ناره وايى، جيهان يه كسه ر
مولكى خو يه تى هر چى مه يلى له سه ر بى ئه يكات.

ئەلین رۆژيک زانای به ناوبانگى ريبازى ئەهلى ئيعتيزال (قاضى القضاة عبد
الجبار) ي همه دانى ده چي ته ديوه خانى وه زير صاحيبى كورى عه بباد، له و كاته دا
ئه بو و ئيسحاقى ئيسفه راينى^(٤) زاناي پايه به رزى ئەهلى سوننه ت له وى ده بى. كه
قاضى عبد الجبار چاوى پى ده كه وى يه كسه ر ده لى: (سُبْحَانَ مَنْ تَنْزَعُ عَنْ
الْفَحْشَاءِ) مه به ستى پلار تيگرتنى بووه، گويا ئەهلى سوننه ت ده لىن همه و شتى،
چاك و خراب، هر خودا دروستى ده كات، ئەمه يش شتيكى ناره وايه، چونكه
گه لى كارى ناشيرىن و شووره يى هه يه شايان نى يه بدري ته پال خوداي گه وره،
موعته زيله كان لايان وايه ئەم كارانه خودا دروستيان ناكات، ئەو كه سه دروستيان
ده كات كه پى يانه وه خهريك ده بى. ئيسفه راينى يه كسه ر له پلاره كه ي همه دانى
ده گات و بى راوه ستان ده لىت: (سُبْحَانَ مَنْ لَا يَجْرِي فِي مَلَكِهِ إِلَّا مَا يَشَاءُ).^(٥)

واته: خودا دووره له وهى ماوهى كه سيك بدا به بى ئيجاد و ته ئيرى ئەو شتى
بكات، واته: ئيجادى ئەو جو ره ئيشانه قه بيح و ناپه سه ند نى يه، به لكو ناشيرىنى و
ناپه سه ندى له خهريك بووندا يه به كاره كه وه، خودا له دروست كردنى ئەم كارانه دا
حيكمه تى هه يه، ئەيه وى ئينسانى به دكه سب و خوش كه سب ده ربخات تا به هوى
كه سه كه ي شايانى پاداشت و سزاي رۆژى دوايى بىت.

-
- (١) ئەم سەرباسەیش ھەر تەنھا لە نوسخە چاپە کەداھە یە .
- (٢) ئایەتی ١-٢ سوورەتی (واقعة).
- (٣) لەپاش ئەم شیعەرە لە چاپە کەدا سەرباسی (مبحث الحسن والقبح) ھە یە، کە لە دەستوووسە کەدا نی یە . لە راستیدا شوینە کە شوینی سەرباس نی یە؛ چونکە لە لایە نی مەعناوە ئەم شیعەرە بە تەواوی بە شیعری پاشی یەو بە ستراوە و ماوە ی سەرباس نی یە .
- (٤) عبد الجباری ھەمەدانی (٤١٥) ی کۆچی وەفاتی کردووە . وەزیر صاحبی کوری عەبیاد (٣٨٥) ی کۆچی وەفاتی کردووە . ئەبووئیسحاق ئیسفەرائینی (٤١٨) ی کۆچی وەفاتی کردووە .
- (٥) روضات الجنات / مطبعة مهراستوار؟ سنة ١٣٩٢ھ - ص ١٧

* مبحث الحسن والقبح * (۱)

بهر له وروودی شهرعی موشه پررهف
 حوسن و قوبحی فیعلْ شهخصی موکه للهف
 که ئەمه سه بهب مه دح و ئەوابه
 ئەویانه سه بهب ذهم و عیقابه
 ئەو حوسن و قوبحه نازانیه و نی یه
 شهرعه موثبیت و موبه یینی یه
 ئەوه ئه ر گیرای حه سه ن به قه بیح
 قوبوولْ کردنی واجبه صهریح
 هه رگه حوسن و قوبح به و مه عنا و یته
 عه قل بی عه قله تییه دا شیتته (۲)
 غه یری حه ق نی یه حاکم له ویدا
 نهك هه ر له ویدا به ل له گشت جیدا

نازانیه: نازانییت، نازانریت. به و مه عنا و یته: به و واتایه بیته.

واته: له پیش هاتنی شهریه تی پیروز، واته کیتاب و سونهت دا، جوانی و
 ناشیرینی، بو کاری مروفی موکه للهف [لی پرسراو] نی یه، که بلیت ئەم کاره
 په سه نده و هویه بو ستایشی ئەو مروقه له جیهانداو پاداش دانه وهی له پاشه روژدا،
 یا بلیت: ناپه سه نده و هوی به بهد ناوبردنیه له جیهانداو هوی ئازاردانیه. له
 دواروژدا؛ چونکه جوانی و ناشیرینی، په سه ندی و ناپه سه ندی به و واتایه ی وتمان
 شتیکی سه ر به شهریه ته و ته نها خودای گه وره ئەیزانی و هوش و بیری که س
 تی ناگات. هه ر خودا ده توانی کار به چاک و په سه ند یا به خراپ و ناپه سه ند
 دابنیت. هه ر بو ئەو ره وایه و شایانی ئەوه په سه ند بکاته ناپه سه ند و ناپه سه ند بکاته
 په سه ند چونکه چاکی و خرابی و په سه ندی و ناپه سه ندی کار ده گه ریته وه بو

ئەمىرىيى كۆردن و نەھىلى كۆردن لەلايەن خوداۋەو، ئەمىرو نەھى لەلاي خوداۋە
ناگەرپتەۋە بۇ پەسەندى و ناپەسەندىيى كارەكە، ئىتر غەيرى خودا كەس ناتوانى
بىرىارى چاكى و خراپى و پەسەندى و ناپەسەندىيى كار بدات، خوا نەك تەنھا لەم
حوسن و قوبحەدا حوكم دەكات، بەلكولە ھەموو شتىكدا ھەر خوى
كار بە دەست و فەرمانرەۋايە .

بەلام موعتەزىلەكان بە خىلافى ئىمە لايان وايە حوسن و قوبح، پەسەندى و
ناپەسەندى، بەم مەعنایەش ھەر عەقلى يەو شەرع يا موئەككىدە يا موساعىد .

جا بۇ باشتر روون بوونەۋەي ئەم بابەتە پىويستە باسى مەعناكانى حوسن و
قوبح بىكەين ھەتا شوئىنى نىزاع روون بىتەۋە :-

حوسن و قوبح بە چوار مەعنا بەكار دەھىنرئىن :

يەكەم : حەسەن . واتا صىفەتى كەمال و تەۋاۋ ۋە كوزانىن، بەخشندەيى و
بەدەھەنەيى، راستى لە وتارو پەيمان راگرتندا، قەبىحش واتا صىفەتى
كەم و كووړى ۋە كو دژى ئەو صىفەتەنەي باسما كۆردن، ديارە حوسن و
قوبح بەم واتايە شتىكى راست و (نفس الامر) ين و، بەئىعتبارى موعتەبىر
ناگورئىن، ئەۋەي لاي ئىمە كەمال بى لەلاي خودايش كەمالەو، ئەۋەي
لاي ئىمە كەم و كوړى بى لاي خودايش كەم و كوړى يە، حوسن و قوبح
بەم واتايە لاي ھەموومان عەقلىن و عەقل ھەستيان پى دەكات .

دوۋەم : حەسەن، واتە : كارى لەگەل غەرەضى فاعىلەكەدا گونجاۋ بىت، قەبىح

كارىكە لەگەل غەرەضەكەدا نەگونجاۋ بىت، ۋەكو ئامادە كۆردنى ھۆيەكان بۇ

گەشتن بە مراز، ئەم ئامادە كۆردنە بوئەۋەي خاۋەن كارە جوانەو گونجاۋە، بۇ

دوژمنەكەي ناشىرىن و نەگونجاۋە، حوسن و قوبح بەم واتايە لە شتە

ئىضافى يەكان حىب ئەكسىن و، بەپىي خەلك دەگورئىن، ۋەك ئىستە

وتمان كارىكى تايبەتى بۇ ئەم باشەو بۇ ئەو باش نى يە، ئەم واتا بۇ ذاتى

خودا نايىت؛ چونكە خودا لە غەرەض پاك و دوورەو ۋەك وتمان كارەكانى

خودا خاوهن غه رهض نین. ئەو کارانهش، که نه به گونجاو له گهل مه بهست حسیب ده کرین و نه به نه گونجاو، ده بنه شتیکی مام ناوه ندیی له نیوان چاک و خراب (حسن و قبیح) دا. ئەم مه عنایه ییش دیسان لای هه موومان عه قل ههستی پی ده کات.

چوارهم: ئەو ته که له لیکدانه وهی هونراوه کاندا وتمان، واته حه سهن ئەو کاره یه که لای خودا مه دحی فاعیله که ی بکری و له پاشه رۆژا پاداشی باش و پایه ی به هه شتی پی دهس بکه وئی، ههروه ها بو دنیایش لای عه قله وه مه دح بکری. قه بیحیش ئەو هیه که له لایه ن خودای گه وره وه ذهم بکری و بیته هوی سزای دوارۆژ، بو دنیایش لای عه قله وه ذهم بکری. دیاره کاره کانی خودا له م صیفه تانه به ده رن. ههروه ها به م مه عنا کاری وا هه یه مام ناوه ندی یه نه حه سه نه و نه قه بیح چونکه کاری حه یوانات و مندال و شیت و کاری حه لال یا مه کرووه به که راهه تی ته نزیهی بهر هیچ کام له م دوو صیفه ته ناکه ون، به لام ئەگه ر بلیت ئەو ه ی که ذهمی دنیا و سزای پاشه رۆژی لی په یدابی قه بیحه و غه یری ئەو ه حه سه نه ئەو ه هه موو ئەوانه ی پیش نه ختی وتمان بهر ناکه ون بهر حه سهن ده که ون.

جا له حه سهن و قه بیحی به م مه عنا چواره مه دا له نیوان ئیمه و موخته زیله دا جیایی هه یه؛ ئەوان ئەلین ئەم دوو صیفه ته به م مه عنایشه هه ر عه قلین، واته عه قل خوی ئەزانی فلان کار حه سه نه و فلان کار قه بیحه، لایان وایه هه موو کاری صیفه تیکی لازیمی هه یه که ده بیته هوی باشی یا خرابی، گه لی له حه نه فی یه کانش له سه ر ئەم بیرو باوه رهن، به لام ئیمه ی ئەشعه ری لامان وایه حه سهن و قه بیح به م مه عنایه شه رعین و عه قل په یی پی نابات له بهر چند به لگه یه ک :-

یه که م: ئەگه ر هه موو کاری صیفه تیکی ذاتی بوایه که بیته هوی باشی یا خرابی کاره که ئەبوا حه رام و حه لالی هه ر کاری به پی شه ریه ته جیا جیاکان

نه گورايه، چونکه موخته زيله ده لئين: ئەمرو نه هه ي خودا به پي صيفه تي
 کاره کهن، صيفه تي کاره که يش لازميه تي و لئى جيانا بيته وهو که کاره که بوو
 ئەو يش ده بيت، که چى واده بيت حوکمى شه ريعه ته کان له يه ک کارى
 ته نيادا جياواز ده بن؛ ئەوه ته هه ندى مامه له له هه ندى ئايىنى پيشوودا
 حه لال بوو له ئايىنى ئيمه دا حه رامه، به لکو هه ر له ئايىنىكى تايه تي دا
 حوکم ده گورئى؛ ئەوه ته له سه ره تاي ئيسلامه وه جهنگ له گه ل دوژمنى دينا
 حه رام بوو که چى له پاش كوچى پيغه مبه ر (د.خ) بو شارى (مه دينه) ي
 پيرو ز حه لال کرا. دياره وه لام دانه وه ي ئەم ده ليله به وه که له روژه
 پيشوه که دا صيفه تي کاره که جوړئى بووه ئيستته جوړيکى تره وه لامىکى
 بى بايه خه چونکه ئەوان ده لئين صيفه ته که لازمى کاره که يه، دياره مه لزووم
 هه ميشه له گه ل لازم دا ده بى و لئى جيانا بيته وه.

دووهم: ئەگه ر قسه ي موخته زيله راست بوايه ده بوا ئەگه ر شه ريعه تيش نه بوايه
 ئاده مزاد له سه ر کرده وه ي باش و خراب پاداشى وه رگرتايه يا سزابدرايه
 که چى خوداي گه وره له قورئانى پيرو زدا ده فه رموى: ﴿وما كنا معذبين
 حتى نبعث رسولا﴾ واته: ئيمه تا پيغه مبه ر نه ئيرين بو ئاگادار کردنه وه ي
 خه لک که س سزا ناده ين، دياره ته فسير کردنه وه ي وشه ي (رسول) به
 (عقل) تا واتاي ئايه ته که وای لئى بى: ئيمه که س سزانا ده ين تا عه قلى
 نه ده ينئى، موخاليفى زوبان و عورفى خه لکه وه ده بيته هو ي ده رگا خسته سه ر
 پشت که هيج (نصر) يک له سه ر مه عناي خو ي نه مينئى، چونکه ئەگه ر
 وابى هه ر نه صيک بکريتته ده ليل کابراي دژ به ئاره زووى خو ي واتاي بو
 داده نئى و له مه به ستى لاده دات.

سيهه م: گريمان عه قل بتوانئى له مه دح و ذه مى دنيايى بگات، ئەي چون ئەتوانئى
 هه ست به مه دح و ذه مى لاي خودا بکات؟ گريمان هه ستى به مه يش
 کرد، ئەي هه ست به پاداش و سزاي دوا روژ چون ده کات؟! ئەبئى به

عقل چ جياوازي بي له نيوان دواړوژي مانگي په مهزان و په کم روژي
مانگي شه ووال دا هه بيت، که روژووي په که میان واجب و هی دووه میان
حرامه؟

ته گهر کابرای موعته زیلی بلی: خو ئیمه نه مان وتوه عقل همیشه سهر به خو به
لایه نه کانی حوسن و قوبح نه زانی، به لکو وتوومانه له هندی شویندا به
سهر به خو بی و به بی هو به کی تر وه کو زانی جوانی راست وتنی سوود دار و خراپی
درو کردنی زیاندار، هندی جاریش به هو ی به کارهینانی دلیل وه کو پیچه وانهی
ته و پرووانهی وتمان، هندی جاریش به هو ی یارمه تی شهریه ت وه کو
روژو وه که، به لی ته گهر موعته زیله ته م قسه یه بکات له وه لامدا ده لین: ته و
دانت پیانا که عقل هیزی په ساو ته وای نی یه که به لایه نه کانی جوانی و
ناشیرینی کار بزانی، به لام به ئیتیفاقی هه ردوولامان خاوه ن شهریه ت - که
خوایه - هه موو حه قیقه تیك ده زانی و ئاگاداری قازانج و به رژه وهندی یه له هه موو
کات و شوینیکدا، که واته و اباشه حوکم به دهستی شتی بدری که سهر به خو به له
حوکم و له زانی حکمه ت و مه صله حه تدا، نه ک به دهستی شتی جاری ساغ و
جاری نه خوش بی، بیجگه له مه ته گهر ئینصاف بدن بویان ده رته که وی ته و هه نده
زانی نه که سهر به خو به هی عقلی نه زانی هی عقل نی یه، هی ته وه یه که
عقله که له گه ل حوکمه شهرعی یه کاندای راهاتوه، ته گهر نا ته گهر کاروباری غه بی به
عقل بزانی یه ته و عقله له بارو دوخی دواړوژدا سهراسیمه نه ته بوو!

راسته که هی ته وه ته حوکم به حوسن و قوبح، به په سهندی و ناپه سندی کار به
واتای چواره م، تنها شهرع دهیدا و به س.

هه ر چلوئی حوکم هه ر حوکمی ته وه

حوکمی که سیچی به سهردا نی یه

دهشی واجب گیر له سهر حه ق کی وی

وجووب مانای چی؟! بلی، گویم لی وی

واجب نی یه هیچ له سه ر حق یه قین
 نه چشتی نه صلح بو دنیا یا دین
 نه لوظف نهو چشته که دوورخاته وه
 له گناه، به طاعت نزیك کاته وه
 نه عیوهض له سه ر دوردو نازاران
 نه نه جرو نهواب طاعت گوزاران
 نه زه جرو عیقاب فیرقه ی عاصی یان
 نه هیچ کامی تر له باقیی نه شیان
 حهتا بو ی هه یه عهذاب دا مو طیع
 نهواب ته سلیم کا به عاصی و شه نیع
 نازاردا نه طفل حه یوانی بی وه ی؛
 مهملووک به مالیک ده لی: چی ده که ی؟!
 بهل نه ر نهواب دا به طاعت فه ضله
 نه گهر عیقاب دا به عیصیان عه دله

واته: حوکم به هه ر په نگی بی، به (ندب) و (ایجاب) و (کراهة) و (تحريم) و
 (اباحة) به وه ی که بکه ر شایانی پاداشته یا سزایه، نه مانه هه موو حوکمی خودایه؛
 چونکه نه مرو نه هی خودا تابعی صیفاتی نه فعال نین، به لکو صیفاتی نه فعال
 تابعی نه مرو نه هین، هه ر نه مرو نه هییک ئیطاعه یان بکریت هی خودایه، حوکمی
 که س به سه ر خودادا ناروات، عه قل باوه رناکات که شتی (حادث) په یدا بووی
 پاش نه بوون فه رمان به سه ر قه دیما بدات، یا عاقلی که عه قل و تیگه یشتنی
 که م وکسوور بی حوکم به سه ر عه لیم و حه کیمیکدا بدات که صیفه ته کانی
 بی خه وش و ته واو بن، نه بی نه وکه سه کی بی که شتی له سه ر (واجب الوجود)
 واجب یا حه رام بکات.

هه روه ها له سه ر (واجب الوجود) واجب نی یه ریعایه تی نه صلح بکات، واته

ئەوى چاكتره بۇ خەلق ئەوۈ بىكات، چ بۇ دىن چ بۇ دنيا، ئەگەرنا كافرئى دروست نەدەكرد، ئىنسانى بەدشيوۋە نەخوش و بى هوشى دروست نەدەكرد.

ئەوپەرى دەلىل بۇ پىويست بوونى چاودىرى كردنى چاكتره ئەوۋىيە كە بلىن خوداى گەورە پىويستە لەسەرى بۇ راگرتنى رىك وپىكى جىهان ئەم چاودىرىيە بىكات، ئەم قسەيش ئەگەر وردى بىكەيتەوۋە بى جىيە، چونكە كردهوۋىيەك كە لە ئىختيارو عىلمەوۋە پەيدابى پى ناوترى واجب، بەلكو دەر كەوتنى ئاثر لەسەر ئەم ياسا مەعناى ئىختيارو ئارەزوۋ بەدەستى تەواوۋە، ئەگەرنا لازم دى ھەرچى موختارە ناچار بى، ئەمەيش خىلافى بەداهەتى عەقلە؛ چونكە واجب ئەوۋىيە لە نەفسى ذاتەوۋە بى ئىختيار پەيدا بىت وەك گەرما لە ئاگرەوۋە، يا بەئىرادەوۋە بىت بەلام ھىزىكى دەرەكى ئىرادەكەى داگىر كردى وەكو ئىنسانى ناچار كرابى بە كردنى كارىك، بى گومان كارى فاعىل، كە لەگەل توانا و خواست و بە قازانج زانیندا بى ھەرچەند فاعىلەكەيش لى لانەداو ھەر بىكا، پى ناوترى ناچارى يا لەسەر واجب بوون، بەلكو بە كەمال دەژمىررى و بە ئىحسان و كارى چاك دادەنرىت.

ھەرۋەھا واجب نىيە لەسەر خودا لوظف لەگەل بەندەى خویدا بىكات و نىزىكى بىكاتەوۋە لە خوداپەرستى و دوورى بىخاتەوۋە لە گوناھكارى، ئەگەر ئەمانەى كرد ئىحسانىكى رووتە.

لەسەر خودا واجب نىيە پاداشى چاك بدا بە ئەھلى خوداپەرستى يا خەلكى تاوانبار ئازار بدات، ئەگەر يەكەمى كرد فەضلە، ئەگەر دووۋەمى كرد عەدلە، تەنانت دەتوانى بە تاوانبار و گوناكار پاداشى باش بدات و دلسوزو فەرمانبەردار سزا بدات، دەتوانى منال و گيان لەبەرى بى وەى ئازار بدات، چونكە ئەمانە ھەموو كار لە مولكى خودا كرنە، ھەرگىز نەبوۋە مەملووك رەخنە لە خاۋەنەكەى بگرىت و بلىت: ئەوۋە چى ئەكەيت؟! ﴿وَلِلَّهِ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾.

(وبالاتفاق) له هه موو لایئ
 خیلاف له وه عدهی خودادا نایی
 (ووعیدُهُ بالوعد مُلْحَق
 لکن ذلِکم لدى اهل الحق)
 ئیحتیمال ههیه ئایاتی وه عید
 مهحموول ون هه موو له ئینشای تههدید

ون: بن.

واته: به ئیتتیفاقی (متکلمین) خیلاف له وه عدهی خودادا نایی، وه عده
 بهلین دانه به پاداشی چاک بهرامبهر به کردهوهی چاک یا بهخوڤایی. ههروهها
 وه عیدی خوداش، واته: هه ره شه کردنی له تاوانبار به ئازاردانی بهرامبهر به
 کردهوهی ناشیرینی ناشه رعی، ئه ویش وهك وه عد وایه و خیلافی به سهردا نایهت و
 دینه جی؛ چونکه بهلین و هه ره شهی خودای گهوره ئیخبارن و واتای ئیخباره کهیش
 ده بی بیته جی، ئه گه رنا به درو دهرئه چی و درویش بو (واجب الوجود) مه حاله.

جا ئه گه ر وه عدو وه عیده که موطله ق و بی قید بوون ئه وه به وجوره دینه جی، وه
 ئه گه ر موقه ییه د بوون ئه وا له سهر ئه و ته قییده ئه روون و به وجوره دینه جی. بوئمونه:
 خودای گه وره بهلینی داوه به جهزای به ههشت به وکه سانهی باوه ریان هه بی و
 کردهوهی باش بکه ن، به شهرطی پایه دارو به رده وام بن له سهر ئه و باوه رو کردهوه
 چاکانه و له دین وه رنه گه رینه وه بو بی ئیمانی. ههروهها هه ره شهی کرده له
 تاوانباران ئه گه ر په شیمان نه بنه وه یا بهر لی بووردنی خودا نه که ون ﴿فیغفر لمن
 یشاء ویعذب من یشاء﴾.

پوختهی قسه: وه عدو وه عید، چ موطله ق و چ موقه ییه د دینه جی و دوانا که ون،
 ئه مهیش نابیته هوئی ئه وه که ئه م به دی هاتنی وه عدو وه عیده شتیک بی له سهر خوا
 واجب بیت؛ چونکه (وجوب) ئه وه ته به ئاره زوو و خواستی خوئی نه بیت، ئه مانه

خودا خووی فەرمووێهتی دەبن و، قسە ی خووی ناشکینی و دەبیاتەسەر. ئەمە خووی
عەینی دەستەلآت داری و خاوەن ئیختیاری یە.

هەندی له زانیانی ئەهلی کهلام و توویانە جی به جی نه کردنی هه‌په‌شه په‌وایه و
به جی یه و به که‌ره‌م و به‌خشنده‌گی داده‌نریت، گویا بو پش‌تگیری له‌م رایه‌یان
ده‌لین ئایه‌ته‌کانی وه‌عید (ئینشاء) ن و ئیخ‌بار نین تا پیوست بی بینهدی و ئە‌گەر
نه‌هاتنه‌دی به‌ درۆ ده‌رچن! به‌لام ئە‌م رایه‌ راست نی‌یه، کردنی ئایه‌تی هه‌په‌شه به
ئینشاء خیلافی ظاهره‌و مه‌عنا لیدانه‌وه‌یه‌کی ناباره‌و ده‌بیته‌ هو‌ی گو‌ی نه‌دان به‌و
ئایه‌تانه‌ی که هه‌په‌شه له کافران و تاوان‌باران ده‌که‌ن، ته‌نانه‌ت ئە‌وه‌یش که ده‌لین
جی به‌جی نه‌کردنی هه‌په‌شه که‌ره‌م و به‌خشنده‌گی یه‌ نابی بیته‌ هو‌ی ئە‌وه‌ی ریگای
ئە‌وه‌ بده‌ین که گویا له‌ قسە ی خودای گه‌وره‌دا درۆ هه‌یه (والعیاذ بالله).

ته‌نانه‌ت کردنی هەندی له‌ فەرمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) به‌ به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئە‌م
رایه‌ فریای ناکه‌و‌ی، به‌لی ئە‌گه‌رچی له‌و فەرموودانه‌وه‌ ده‌رده‌که‌و‌ی که خودای
گه‌وره‌ ئاره‌زووی خو‌یه‌تی له‌ جی به‌جی کردنی هه‌په‌شه‌کانیدا و که‌س زوری لی
ناکات، به‌لام که‌ لیک دراوه‌ته‌وه‌ ئە‌و هه‌په‌شانه‌ موطله‌ق نین به‌لکو به‌ شه‌رته‌وه‌
پیوه‌ندن وه‌ک ئە‌وه‌ته‌ که فەرمو‌بیته‌ی: ئە‌و گونا‌ه‌بارانه‌ سزا ئە‌ده‌م ئە‌گەر به‌ر عه‌فوم
نه‌که‌ون، یا که‌س تکایان بو نه‌کات. . واته‌ وه‌عیده‌که‌ موطله‌ق نی‌یه‌و پیوه‌نده‌ به
هەندی مه‌رجه‌وه‌ که وه‌ختی خو‌ی دایناون.

شه‌ئن و حال‌تی بی‌ حه‌د شه‌ره‌فناک

له‌ نیه‌به‌ت به‌ حال مه‌خلووق پاک و چاک

(يَهْدِي وَيُضِلُّ، يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ

يُعِزُّ، يُذِلُّ، يُعْطِي وَيَمْنَعُ)

ده‌می جه‌مالی، ده‌می جه‌لالی

مه‌شغوولی ناکا ئە‌م حال له‌و حالی

واته شهئن و حالی ذاتی (واجب الوجود) وه کو شهئن و حالی مهخلووقات نی یه که سنووری هه بی، به لکو دائیره ی ته صه پر وفاتی خودا گه لی گه لی گوشادو فراوانتره و، له گه ل بیر کردنه وه ی ئیمه دا ناگونجیت .

هه ر خودایه پایه ئه دا به پایه داران و مایه ئه دا به مایه داران . ئه م به رزده کاته وه و ئه و ده هیئیته خواره وه . ئه م لات و گه دا ده کات و ده یخاته سه ر ساجی عه لی ، ئه ویتتر ده وله مه ند ده کات و هه زار نازو نیعمه تی ده داتی . دارایی و لاتی و به رزی و نزمی هه مووی له ده ستی خودایه . به لی ئه گه رچی ئاده مزاد به ته نا یا له گه ل کومه ل دا به پی یاسای خوا دیاری کردو و به دوای ئه سبابدا ده گه ریت، به لام گه لی سه به بی و ا هه یه هه ر ته نها خودا پی ده زانی، هه ر ئه و ده توانی ئاماده ی بکات و به و ئاسان ده کریت؛ که وایی پیویسته بنیاده م له گه ل تیکووشان و دوای ئه سباب که وتندا پشت به خودا بیه ستی . هه ر خودا مرو ف ده خاته سه ر ریگا و ده یگه یئیته پیروزی نه براوه . هه ر ئه ویشه مرو ف گومرا ده کات و ده یخاته چالی ره شی نائومییدی و زیانی نه براوه، به لام ئه بی ئیمه ته ماشای ئه وه بکه ین که به ده لیلی عه قلی و نه قلی ثابت بووه خودا له هه موو میهره بانئ میهره بان تره و به بی هو ئه مانه ناکا به که س . خودا ئینسان دروست ئه کات و عه قل و هه ستی ساغ و سه لیمی پی ئه دا و چاو و گوئی ده کاته وه بو بینین و بیستی ده نگ و باسی جیهان و ره نگ و شیوه ی ناشیرین و جوان، ره هبه ران ئه نیری بو ئاموزگاری کردنی، نیشانه ی گه وره یی خودا و ئاثاری توانای ده رده خات و به لین و هه ره شه ی پی ده گه یینی .

جا ئه گه ر ئه و ئینسانه (حواس) ی خو ی به کاره ینا بو بیستن و بینینی شتی به سوودو، به دل تیکووشاو، بیرو هوشی خسته سه ر کرده وه ی باش و بیرو باوه ری په سه ند، ئه وه خودای گه وره یارمه تی ئه دا و زیاتر له هه ولی خو ی پی ده گه یینی، تا به پایه ی بوله ندی هیدایهت و به ختیار ی ده گات و ده ست ده کاته ملی پیروزی هه میشه یی و به ختیار ی نه براوه .

خو ئه گهر حورمه تي ئينساني يهت و هوش و ژيري خوي نه گرت و، له شتي
 بي سوودو پروپوچدا به كاري هينان و، گالته ي به بيرو هوشي هوشياران و پهندي
 ناموزگاران كرد، تهوه با له سهر پويه ي كه يوان بي، وه كو گيان له بهري گيژ
 هه لي ته ديروي و تووشي به دبختي ته كات هه تا هه تايه. هه روه ها بزنان كه ذاتي
 (واجب الوجود) له هه موو روژي كدا به لكو له هه موو ئاني كدا وا له به كار هيناني
 كارو شئووني خويداو ته صه رروف ته كا له كائيناتدا، هه موو كاتي ك له شه ئني كدا يه
 چ شه ئني جه مالي، واته ثبووتي، وكو ليشاوو باراني ره حمهت، چ شه ئني
 جه لالي، واته سه لبي، وه كو لابردي ئاسايش و ره حمهت و گه ياندي ئازارو
 ني قمهت - په نابه خودا - جا ته گهر به شي يه كه مه هه مووي ره حمهت، ته گهر دووه مه
 هه مووي هه ر عه داله ته، ته مانه يش هه موو سه راسه ر به پي عيلم خوي
 حيكمه ته، هيچ لايه كيان ماتلي ناكا له ولا كه يان و به ري ك و پيكي ئاگاي له هه ر
 دوولايه.

خودا به ئي حسان، به ميهره باني
 به قووه ي قودسي و جه ذبي ره باني
 به هيزي لوظف و ذاتي عه زيزي
 بمانخاته سه ر ريگاي پيروزي
 ته و فيقمان بدا به پايه داري
 بو پايه ي به قاو لي قاي ديداري
 (بمنه و فضله و كرمه آمين)

مه و قيعي به حثي خه لقي ته عمال بوو
 لا كين نو اريم خاطر مه لال بوو
 قه له م بي صه رير صوحف بي ته هه ر بوو
 وابه سته ي ته صلي قه ضاو قه ده ر بوو⁽³⁾
 (ن.) والقلم وما يسطرون
 إِنَّ هَذَا حَقٌّ كَمَا تَبْصُرُونَ

واته: له شوینه دا به بونه ی باسی صیفت و کاری خوداوه کاتی ته و بوو که باسی (مه سئله ی خه لقی ته عمال) بکه م، ته وه ئی سبات بکه م که هر ذاتی (واجب الوجود) خالیقه و بنده بیجگه (که سب) هیچی تری نی یه، به لام که ته ماشای خوّم کرد خاطر م ناره حهت و ماندوو بوو، خامه م بی ئاوازو بی جیره، کاغزیش نه مابوو [له وه ده چیت (مه وله وی) له وکاته دا کاغزو مه ره که بی نه مابی، یاخو کینایه یه له بی تاقه تی و مه لوولی] بویه باسی (خه لقی ته عمال) خرایه پال ته صلی شه شه م که (قه ضاو قه ده ر) ه. جا سویند ته خوّم به ده واتی مه ره که ب و به خامه، به و مه کتووبه خوش ئوسلووبه که دهینووسن، ثم قسه که بوم کردن راسته و له گه ل واقیع و (نفس الامر) دا جووته، وه ک ته وه ی له بهرچاوتانه و به چاو ته بینن. (دیاره شیعی سیهم ئیقتیاسه له قورئانی پیرون).

(۱) ثم سه رباسه، وه ک له پیشدا وتم، له ده ستنووسه که دا نی یه، له چاپه که یشدا، له شوینیکی تر دا دانراوه، ئیمه لیره مان داناوه، لامان وایه نه مه یان گونجاوتره.

(۲) نه مه نه صی نوسخه ده ستنووسه که یه، له چاپه که دا نووسراوه: «عقل بی عقله وهم تیدا شیته»

(۳) له ده ستنووسه که دا له پال (قه ضاو قه ده ر) دا نووسیویه: «فیه لطافه» واته: خرایه پال باسی قه ضاو قه ده ر، یا به قه ضاو قه ده ر دواخرا.

* مبحث رؤیة الله تعالى * (۱)

روئیته تی دانای خه فی و ناشکار
 ئایا بو نائیم ئایا بو بیدار
 (فی ذه النشأة أو دار القرار)
 جائیزه له لای قهوله کهی موختار
 ئه ر جائیز نی یه چه زره تی مووسا
 له بهرچی فهرمووی «أرني»؟، ئهوسا
 هیچ له جواودا (خالق الوری)
 فهرمووی (لَنْ أُرِيكَ) یاخو (لَنْ أُرَى)؟ (۲)
 به «لَنْ تُرَانِي» جواوی داوه
 ناوینی تو من وا بهم ئیماوه
 ئیساته تو تووی بهم وه صغه که هه ی
 من قائیم به خوّم سه رمه دیم و حه ی
 پراویس ئه و نه شه با ته شریف بیروی
 ئیقای حق خه لات به قات بیروی
 به چاوی فانی ناوینی به باقی
 باقی دهوینی باقی وه تاقی
 (وَلَا سِيِّمًا لَدِي ذِي اسْتِمَاعٍ
 لَا يَدُلُّ النَّفْيَ عَلَى الْامْتِنَاعِ)

ناوینی: نابینی. ئیساته، ئی ساته: ئه م ساته، ئیستا. پراویس: پراوهسته.
 بیروی: بیئیت. ناوینی، ناوینیئیت: نابینروی. باقی (ی یه کهم): شتی ماوو
 نه براوه.

باقی (ی دووهم): دیسان ماوو نه پراوه، به لام مه به ست خودای گه وره یه. وه تاقی، وه ته حقیق: به راستی و وردی.

واته: چاوپیکه وتنی ئەو خودایه که ئاگاداری هه موو شتیکی ئاشکراو نهینی یه، چ بو ئینسانی نووستوو له کاتی خه وداو چ بو ئینسانی بیدار له کاتی بیداریدا، چ له م دنیای ئیستامانداو چ له قیامه تی نه پراوه دا، له سه ر پای هه لبرارده و په سه ندکراوی زانایانی ئەهلی سوننه ت و جه ماعت دروسته و ره وایه.

ئه گه ر بینینی خودا دروست نه بوایه بوچی چه زره تی مووسا (د.خ) له کاتی خویدا له سه ر کیوی (طور) داوای له خودا کردو فه رمووی ﴿رَبُّ أَرْنِي انظر اليك﴾^(۳)؟ داخو خودای گه وره له وه لامی مووسادا فه رموی: «لن (أرِيكَ)» واته: هه رگیز خوتم پیشان ناده م؟ یا فه رمووی «لن أرى» واته: هه رگیز نابینریم؟ نه خیر خودا هیچ کام له مانه ی نه فه رموو، به لکو به «لن تراني» وه لامی دایه وه، واته: تو به م بارو دوخ و نیشانه و شیوه ی ماددی یه وه من نابینی، پراوه سه ت با زیندوو بوونه وه ی دواړوژ بیته پیشه وه، به ئەمری من خه لاتی مانه وه و نه مریت بو بنیرریت، ئەوکاته ده مبینی، ئیستاکه تو توئی، واته تو ئەم قه واره ماددی یه لاوازه بی هیزو بی به قایه ی و، من ذاتی واجب و خووم بو خووم هه م و هه ر بووم و هه تا هه تا ئەمینم، ئیتر چاوی ماددی که له ناوده چی چون ذاتی باقی و نه به دی ئەبینیت؟ چاوی که بمینیته وه و نه فه وتی ئەوه به راستی و دروستی به بینینی خودای گه وره پروون ده بیته وه. هه روه ها ئینسانیک وریاو هوشیار بیت و له واتای عه ره بی بگات ده زانی واتای «لن تراني» که (تو من نابینی) یه ئەوه ناگه یه نیت که بینینی خودا شتیکی محاله و نابیت، ته نها ئەوه نده ده گه یه نیت که ئەو بینینه ی مووسا بو خودا نایه ته جی.

شایانی باسه زانایانی ئەهلی سوننه ت له سه ر دروست بوونی بینینی خودا له دنیاو له قیامه تدا ده لیلی عه قلی و نه قلی یان هیناوه ته وه.

ده لیله عه قلی یه که ئەوه یه ئەلین: ئیمه له م دنیا یه دا به چاوی سه ر جه وه هه رو عه ره ض ئەبینین، په نگ و پرووناکی، مادده ی جوړاوجوړ، قورس، سووک،

جوان، ناشیرین، کورت، دریژ تاد. . به چاو ده‌بینین، بی‌گومان ده‌بی هویه‌کی هاوبه‌ش بیټ له نیوانی ئەمانه‌دا که بیټه هوی بینراوی، هوی هاوبه‌شی وامان ده‌ست ناکه‌وی (وجود) نه‌بی، واته ئەمانه ده‌بینرین له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌وجودن، ئەم (وجود)ه‌یش هه‌روه‌ک بو‌جه‌وه‌هه‌رو عه‌ره‌ض و تیکرای ماددی‌یات هه‌یه بو‌خوایش هه‌یه، که‌واته وه‌ک ئەمانه ده‌بینرین خودای گه‌وره‌یش ده‌بینری.

ده‌لیله نه‌قلی‌یه‌که‌یش، ئەوه‌یه که چه‌زره‌تی مووسا (د.خ) داوای بینینی له خودای گه‌وره کردو وتی: ﴿رَبِّ اَرِنِي اَنْظُرُ اِلَيْكَ، قَالَ لَنْ تَرَانِي، وَلَكِنْ اَنْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاَنْ اَسْتَقِرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي. .﴾^(٤)

ئەم ئایه‌ته له چه‌ند پرووه‌که‌وه ده‌لیله له‌سه‌ر ئیمکان و جه‌وازی بینینی خودای گه‌وره.

یه‌که‌م: ئەگه‌ر چاوپێ‌که‌وتنی خودای گه‌وره جائیز نه‌بوایه‌و شتیکی مه‌حال بوایه بو‌ئاده‌مزاد چه‌زره‌تی مووسا (د.خ) داوای نه‌ده‌کرد، ئەوه‌تا داوای کرد، که‌واته ره‌وایه؛ چونکه‌ فرۆستاده‌کانی خودا پیویسته‌ زانابن به‌ صیفه‌ته‌کانی خودا، کامه‌ دروسته‌ بوی و کامه‌ دروست نی‌یه‌ تا شتی که‌ بو‌خودا نه‌شی داوای نه‌که‌ن.

دووهم: خودای گه‌وره له‌وه‌لامی چه‌زره‌تی مووسادا نه‌یفه‌رموو (لَنْ اَرِيكَ) واته‌ خوتم پیشان ناده‌م یا نه‌یفه‌رموو (لَنْ اَرِي) واته‌ من نابینریم، به‌لکو‌ فه‌رمووی «لَنْ تَرَانِي» واته‌ی ئەم رسته‌یه‌یش ئەوه‌یه ئیسته‌و له‌م کاته‌دا تو‌به‌م صیفه‌ت و ئەحواله‌وه که‌ بی‌هیزو بی‌توانای ذاتی (واجب الوجود)ی منت بو‌ نابینریت، چاوه‌روان به‌ تا رۆژی قیامه‌ت دیته‌ پیشه‌وه، ئەوکاته‌ خودا صیفه‌تی ئیوه‌ ده‌گۆرێ و حالی مانه‌وه‌ی هه‌میشه‌ییتان پی‌ ئەدا، ئەوسا تو‌یش ئەتوانی من بینی. به‌تایبه‌تی که‌ خوینه‌وار سه‌یری رسته‌ی (لَنْ تَرَانِي) بکات که‌ ئەداتی (نه‌فی) له‌سه‌ر فیعله‌ بوی ده‌رئه‌که‌وی رسته‌که‌ ئەوه‌

ده گه یه نی که مووسا نایبینی، نه وه ناگه یه نی که بینینی خودا جائیز یا مومکین نی یه .

سیههم: خودای گه وره بینینی خوئی به ست به و مهرجه وه که کیوه که له شوینی خویدا بمینیتته وه، واته نه گهر مایه وه له شوینی خویدا نه وا ده بینینی ﴿فان استقر مکانه فسوف ترانی﴾ . مانه وه ی کیوه که یش له شوینی خویدا مومکینی ذاتی یه و ئیمتیناعی تیدا نی یه نه (بالذات) و نه (بالغیر) . کاریکیش به کاریکی وه ها مومکینی (بالذات) وه بیه ستری مومکینی (بالذات) ه، که واته بینینی خودا مومکینی (بالذات) ه، چونکه مه عنای (تعلیق) واته به ستنه وه ی کاریک به مهرجیکه وه، خه به ردانه به وه ی که کاره موعه لله قه که له کاتی به دی هاتنی مهرجه (معلق علیه) یه که دا دیته دی، دیاره که (معلق علیه) مومکین بی ده بی موعه لله قه که یش مومکین بیت .

روئیهت، به خیلاف نه و که س جاحیده،
حه قیقه ته که ی نه وعی واحیده
یه عنی ئینکیشاف و ئیدراکی ته واو^(ه)
که وا حاصله له دوای فه تحی چاو
لاکین (فی الشاهد) بوونی ههس مه نوووط
به موحدات و سائیری شروووط
(مثل خروج النور والشعاع
أو بالارتسام أي بالانطباع)
قیاس له شاهید پارچه ی کاسیده
ته نیاگه تانته ی له پوی فاسیده
با ده رحه ق به حه ق یه کتای یه گانه
حاصل وئی نه و وهخت بی نه و شهرطانه

بوچ؟ وهختی که نهفس وهردهی (ما) و (من)
 ده‌رچوو له هه‌رگاؤ زوونگی زه‌ویی تهن
 (من عالم القدس قد تستمد
 فتقوی، تکمّل، وتستعدّ
 لأن یخلق الخالق الأكبر
 فیها الادراک بحسّ البصر
 بلا ذی الشروط وتلك المحن
 بعد الاعادة لذاك البدن
 فاحفظ ذا الذی کان لاحقا
 یلائم ما مرّ سابقا)

ته‌نیاگه: ته‌نراوه. تانته: ئەلبه‌ت مه‌به‌ستی (تان)ه که هاوجووتی «پو»یه که به
 عه‌ره‌بی پی‌یان ده‌لین (لحمه) و (سدی). تان: کوردی‌یه، (تانه)یش فارسی‌یه،
 له‌وانه‌یه (تانته)یش زاراوه‌ی ناوچه‌ی تاوه‌گوزی زیدی (مه‌وله‌وی) بی. یه‌گانه:
 تا‌قانه. وهرده: دیل و زه‌بوون⁽¹⁾. (ما) شت، بی‌عه‌قل. (من) که‌س، عاقل.
 هه‌رگاؤ: قوراو. هه‌رگ: قور. زوونگی: زه‌وی‌یه‌که هه‌میشه نمدار بی. تهن: له‌ش.

واته: بینین یه‌که حه‌قیقه‌تی نه‌وعی‌یه و بریتیه له‌و ده‌رکه‌وتن و شت
 روون بوونه‌وه‌یه که بو ئینسان په‌یدا ده‌بی له‌ پاش چاوکردنه‌وه‌و روانین بو شتی
 بیه‌وی بیینی، تهنه‌ا ئەوه‌نده هه‌یه ئەم بینینه له‌ شتی ناوخومانا چه‌ند مه‌رجیکی
 هه‌یه، وه‌که به‌رامبه‌ری بیننده بو بینراوو ده‌رچوونی نوور له‌ چاوی بیننده‌وه بو
 بینراو، یاخو جیگیر بوونی وینه‌ی بینراوه‌که له‌ چاوی بیننده‌دا. دیاره ئەم مه‌رجانه
 که مه‌رجی عاده‌تین بو چاوپیکه‌وتن له‌ (شاهد)ا، له‌ناو خو‌ماندا، بو بینینی خودا
 پیوست نین، ته‌نانه‌ت ئەگه‌ر ئەوه‌یش سه‌لمینین که ئەم مه‌رجانه مه‌رجی عه‌قلین
 ئیحتیمالی ئەوه هه‌یه که هه‌ر له‌ بینینی خو‌مان ر شتی ناوخوماندا مه‌رج بن و له

بینینی غهیری خوومان و ناوخوماندا مهرج نه بن؛ چونکه بینینی ذاتی خودا وهك
 بینینی ئیمه نی یه بو خوومان له دنیا دا. ئەو بینینه جوریکه و ئەمەیش جوریکی تر.
 جا ئەگەر تو له م حاله دا بیت و (قیاس) ی غائب، واته: له بهرچاو نه بوو که ذاتی
 خودایه، بکه یته سهر حاضر، واته خوومان و شتی ناوخومان، ئەوا قیاسه کهت
 بی که لک ده بیت، واته: ئەگەر تو بلیت خودای گه وره، که له بهرچاو نی یه،
 مه قیسه و، ئەم شتانه که له بهرچاومانان (مقیس علیه) ن و، صیفه تی هاوبهش که
 له ههردوکیاندا ههیه بینراوی یه، که وایی مه رجه کانی بینینی حازر ئەبی له
 غائبیش دا هه بی، واته: ئەبی خوا بهرامبهری بیننده بی و وینه ی له چاودا جیگیر
 بی و، تیشک له چاوه وه ده رچی بو ذاتی خودا، به لی ئەم قیاسه ت قیاسیکی
 نادرست و بی ره واجه، قوماشی ئەم قیاسه ت تان فپوکهی رزیوو بی که لکه،
 چونکه له وانه یه یا (نوع) ی بینینه کان له یه ک جیا بن، یا ئەگەر (نوع) ه که یشیان
 یه ک بیت شه خصی یه تیان جیاواز بی، واته بینینی خودا له قیامه تدا و بینینی ئیمه
 له ناو خووماندا له مهرجدا جیاواز بن، هوی جیاوازی یه که یش ته وه بی ئاده مزاد له م
 جیهانه دا هیزو ههستی عه قلی کزه و، له شتی ماددی دا نه بی ئیشیکی به رزی
 بی ناکری، به لام کاتی ئەم نه فسه، که له م دنیا یه دا گیرۆده ی پیوه ندی هه موو
 هوشیارو بی هوشیکه و له گنجاو ی ده ردا گیری خواردوه، له قوراوی زه ویی زو نگی
 ئاوه زیی له ش ده رچوو و گه یشته جیهانی دوا بی که جیهانی مان و نه مری یه و،
 تیشکی نووری خودا پرووی تی کرد، ئیستیفاده ده کات له ذاتی خودا و به ته واوی
 ئاماده ده بی بوئه وه ی خودا له چاویا هیزی بینینی ذاتی خوی دروست بکات، بی
 ئەو مهرجانه ی که له دنیا دا پیویست بوون، وهك بهرامبهری و وینه و تیشک. . تاد.
 ئەم قسه به وردی وه ربگره، زور جوانه و له گه ل ئەو قسه ی له باسی (لن ترانی) دا
 کردمان گه لیک گونجاوو له باره.

ئەگینا ئەگەر صیفه ته کانی ئینسان له قیامه تدا وهك هی دنیا بن، چون مروف
 له قیامه تدا هه تا هه تایه ده مینی، که چی له دنیا دا ماوه یه ک ده ژری و پاش ته وه
 مال ئاوا بی لی ئەکات؟ چون هه رگیز نه خوش ناکه وی؟ چون شه رابی پاک

دهخواتهوهو سهرخوش نابیت، خووخدهی پهستی نابیت، ههرچی دهخوات دهبیته
ئارهق و له لهشیهوه دههتهچیت؟ چۆن موسولمان له بههشتهوه قسه لهگهلهههلی
دۆزهخ دهکات؟ ئەمانه ههموو بهلگهنبوئوهوهی که صیفته و حال و نامادهی
ئههلی بههشت وهکو هی ئەم جیهانه براوهیه نییه.

بهلکو له خدمت شیخی ئەشعەری
بو رووچی رهحمەت له غایهت عەری
ئەو شرووطانه کهوا موثبهتن
ئەسبابی عادیی خەلقى روئیهتن
ئیستهیچ جائیزه خالیقی وه دوود
بی ئەوان روئیهت بیریهت وجود
دهلالهت دهکا لهم قصه تمام
ئختیلافی جمع صهحابهی کیرام
(في وقوعها ليلة الإسرا
له علیه صلاة تری)

عەری: رووت. ئیستهیچ: ئیستهیش. بیریهت: بئیهت. تری: یهک لهپاش
یهک بیت. الاسرا: الاسراء، لهبەر ناچاریی شیعر ههمزهکهی قرتاوه.

واته: بهلکولای شیخی ئەشعەری، یاخوا رهحمەتی بی پایان له گیانی پاکی
بیت، وایه ئەو شهرطانهی که خهصم دایان ئەنی بو چاوپیکهوتنی شتی و، ئیمهیش
دانیان پیا ئەنین، ههموو شرووطی عادهتین و عهقلی نین، دیاره شرووطی
عادهتی لهوانهیه نهینهجی. کهواته ههر لهم دنیایهیشدا لهوانهیه خوی مپهره بان به
بی ئەو شهرطانهیش بینینی خوی برهخسینی.

دهلیلکی تر لهسەر جهوازی بینینی خودا ههر لهم دنیایهدا جیاوازی قسهی
هاورپی بهریزهکانی پیغمبهره (د.خ) سهبارهت به بینینی خودای گهوره لهلایه
پیغمبهرهوه (د.خ). ئەوهته ههندیکیان فرموویان: له شهوی میعراج دا خودای

دیوه، هه‌ندیکیشیان فەرمووێانه: نەء نەیدیوه. بێ گومان جیاوازی و یەك نەگرتنی کۆمەڵیکی وشیارو هەلبژاردە لە روودانی شتی‌کدا بەلگە یە لەسەر ئیمکان و جەوازی روودانی ئەو شتە.

شایانی زانینە: بڕیاردانی شیخی ئەشعەری (ر.خ) لەسەر ئەووە کە ئەم شەرتانە عادیەتین و، لەوانە یە نەیینەجی، ئەووە دەگە یە نیت کە زاناکانی تر ئەو شەرتانە بە عەقڵی دائەنن، بەلام ئەلین: - بەلکو ئەم شەرتانە لە قیامەتدا پێویست نەبن، واتە: لازم ناکا شتی لە دنیادا شەرتی عەقڵی بێ بو بینین لە قیامەتیشدا هەر شەرتی عەقڵی بێ، بەلکو نەوعی بینینەکان یا شەخصی یە تە کە یان جیا بن و، ئەو شەرتانە ی لە دنیادا شەرتی عەقلین بو قیامەت شەرتی غەیرە عەقڵی بن، عیبارەتی حاشیە ی ئیسماعیلی گە لە نەبەوی لەسەر شەرحی عەقائیدی (عضدیە) کە هی زانای پایە بەرز جەلالی دەووانی یە ئەم واتایە دەگە یە نیت کە ئیمە باسمان کرد.

(مەولەوی) پاش باسی بیروباوەری شیخی ئەشعەری (ر.خ) خویشی دوو دەلیلی تر دینیته پیشەووەو ئەفەرموی:

بوچ عیلم و روئیەت دەخە ی تەفاوت؟
ئاخر نەوع کەشف و عیلمیکە روئیەت
عیلمت بە خالیق بێ جیەت بوچ هەس؟
دین بێ جیەت هەس بۆت تە عەللوک بەس^(۷)
ئەگەر دەوینی بێ موقابە لە
با بوینیە چە موجدە لە؟

(لویری) بوچی بێ چەندو چوونە؟
(لویری) بوچی بە چۆن مەقروونە؟

دەخە ی: بە چاوی سەیریان ناکە ی. بو هەس: بو هە یە. دین: دیتن.
دەوینی: خودا ئیمە دەبینی. بوینیە: بوینی، بینریت. (لویری): کە خودا
ئینسان بینیت. (لویری): کە ئەو بینریت. بە چۆن: چلونی وەك بەرامبەری.

واته: بۆ به لگه له سههه بينينى خودا دوو ده ليلى تر هه ن،

يه كه م: ئه وه يه كه بينين وهك زانينه، كه تو به بوونى پهروه رديگار ده زانيت به بى لاو به رامبهه رى، به بى هه ندى مه رجى عاده تى، ده بسا بينينى بى لاو بى به رامبهه ريش هه بى ت، بۆچ ئه م ديتنه بيه سترى به هه ندى مه رجى عاده تى يه وه؟

دووهم: مادام خوداى گه و ره به بى به رامبهه رى ئه وه له گه لماندا ئيمه ده بينى، وه كو فه رموو يه تى: ﴿ليس كمثله شيء وهو السميع البصير﴾^(٨) ده بسا ئيمه يش بى به رامبهه رى ئه وه بينين: . ئيتر موحاده له ي ناويت. بۆ ره وا يه ئه وه ئيمه بينى به بى چه ندو چون به لام ره وا نى يه ئيمه ئه وه به بى چه ندو چون بينين؟

ئه مجار (مه وه لوى) به بونه ي باسى بينينى خودا وه له حالى بيدارى دا باسى بينينيش ده كات له خه ودا وه فه رمويت:

نَقَلَ الْقَاضِي عِيَاضُ السَّرِي
هه يه له خه ودا ئيجماع له سههه رى
تا ئيسته له سههه ر جه وازى روين
له وقوو عيجى با نه ختى بدوين
خه لاتى وقووع روئيه تى بارى
به م چاوى سه ره وه حالى بيدارى
دهس نادا بۆ كهس له م دنيا يه دا
هه ر به شانى خه تم ئه نبيا يه دا
خه تا روئيه تى كه بۆ ئه ويچ بوو
ده لين وه ختى بوو له دنيا ده رچوو
ئه ر (وه لى) ئيظهار دينى فه رموو گه
ئه وه شه وودى غه له به بوو گه ؛

مهستی گنجی داو خستیه مهله
 وتی روئیته، یا مووئه وووله
 بهلی به نهقلی تهشکیک نهماگه
 بو زور بوزورگان به خهو رووی داگه

ئهنبیایه دا: ئهنبیای ئهدات. دینی: بینینی. فهرمووگه: فهرمووه. بووگه:
 بووه. نهماگه: نهماوه. رووی داگه: رووی داوه. بهلی: نَعَمْ، بهلام.^(۹)

واته: بهریزو پایه بهرز قاضی عیاض وتویه تی: ئیجماع ههیه له سه ره بینینی
 خودای گه وره له کاتی نوستووی دا به شیوهی خه و بینین. ئهم ئیجماعه یش له سه ره
 (جواز) و (وقوع) ی دیتنی خودایه له خه و دا، ئاثار له سه ره ئهم دیتنه زوره و پیویستی
 به به بیان نی یه.

دیاره تائیسته باس باسی (امکان) و (جواز) ی بینینی خودا بوو، با که می باسی
 روودانی بینینه که یش بکهین.

خه لاتی به دی هاتنی بینینی خودای گه وره به چاوی سه رو له حالی بیداری
 له م دنیا یه دا بو که س دهست نادات، شتی که ته نها شایانی شان و شکوی چه زره تی
 خاتم النبیا یه (د.خ) و خوا هه ره به وی به خشیوه. ته نانه ت ئه و بینینه ی ئه ویش که
 له شه وی میعراجدا دهستی که وت زانایان ده فهرموون له کاتیکدا بوو که له سنووری
 ئهم دنیا یه ده رچوو، که ئه رزو ئاسمان و عهرشی به جی هیشت و خودای گه وره به
 جاذبیه ی قودسی به رزی کرده وه بو پایه ییک که له توانای ئاده مزاد به ده ربوو، ئه و به
 ته جه لیلیاتی ذاتی خودا سه رکه وت و له حالی ماددی و عادی ده رچوو ئه و جار خودای
 گه وره ی به چاوی سه ر دی، ئه مه یش حالیکه وه کوو بینینی خودایه له روژی
 قیامه تداو بو ئیمه به بیان نا کرئی. به م لیکدانه وه یه بوت ده رکه وت مه به ستی
 (مه وله وی) له رسته ی «وه ختی بوو له دنیا ده رچوو» وه ختی وه فاتی چه زره تی
 پیغه مبه ر نی یه، به لکو به وجوره یه که ئیمه باس مان کرد.

قسه‌ی ئەو وهلی و پیاوچاک و خوداناسه‌ی که ئیددیعیای چاوپیکه‌وتنی ذاتی خودای کردوه له بیداری‌دا واقعی نی‌یه، به‌لکو شهوودو حضورو پرته‌وی نوورو ته‌جه‌للی ذاتی خودا هیرشی هیناوه‌ته‌سه‌رو مه‌ستی گیانی گێژی داوه‌و له ده‌ریای ئەنواردا خستوو‌یه‌ته پی‌مه‌له‌و، له حالیکه‌ی ناعاده‌تیدا به‌بیننی زانیوه‌و ئەو ئیددیعیایه‌ی کردوه، ئە‌گەر وانه‌بی‌ی ته‌بی‌ی قسه‌که‌ی ته‌ئویل بکه‌ین و به‌جۆریک مه‌عنای لی‌بده‌ینه‌وه که له‌گه‌ل ریبازی ئاییندا بگونجیت، چونکه ئاسوو ماوه‌ی تواناو پایه‌ی وه‌لی‌یه‌کان ته‌سک‌ترو نزمتره له پایه‌و ئاسوی توانای پیغه‌مبه‌ره‌کان، پیغه‌مبه‌ره‌کانیش تیکرا پایه‌یان له پایه‌ی چه‌زره‌تی (محمد المصطفی) نزمتره. جا له‌لای هه‌موو جه‌ماوه‌ری زانیانی ئاین دان به‌روئیه‌تی خودا بو‌چه‌زره‌تدا نه‌نین و ئیختیلافیان هه‌بی، چون دان به‌وه‌دا ده‌نین که (اولیاء الله) له دنیا‌دا خودا ده‌بینن؟!

به‌لی به‌نه‌قل له زانیانه‌وه گومان نه‌ماوه که له خه‌ودا خودابینن بو‌گه‌لی له ذاته پایه‌به‌رزه خوداناسه‌کان رووی داوه (والله ولی‌ الفیض والاحسان).

وقوعی روئیه‌ت روژی قیامه‌ت
 ده‌وی به‌ده‌لیل کیتاب و سوننه‌ت
 ئه‌ر که‌سی بلی: تاریکه‌ چاوم
 تووشیاری ده‌لیل، زه‌حمه‌ته‌ ناوم،
 له‌به‌ر (لیلة‌ البدر) ئه‌ر ده‌وینی^(۱)
 ﴿الی ربها ناظرة﴾ خوینی
 ئه‌مری جه‌وازی شکی نه‌ماوی،
 موخبیری صادق خه‌به‌ری داوی
 که واقع ده‌وی، راسه به‌ته‌حقیق
 واجبه به‌وه گشت بکه‌ین ته‌صدیق

له م مه طله به دا ئيجماعى ئوممەت
 بهر له خودووشى ئينكارو بيدعت
 بووگه له سهري وقووعى روئيهت
 كهوا موسته لزيم جهوازو صححت
 له سهر ئه ميچه ئايه ي زاهيره
 مه حموول له ظاهر موته باديره
 ئه و ئيجماعيانه زور موخته مه ده
 له و ئيجماعه دهر ريگه ي پي مه ده

دهوي: دهبي. تووشيار: له دهست نووسه كه يش و له چاپه كه يشدا به يهك وشه
 نووسراوه، واته (تووش) و (يار) نى يه. كه واته به پي شوين ئه بي (تووشيار) به
 مه عناي ئه وه بي كه سي ته صادوفى كه سي بكا له ريگه يه كا يا له كارى كا
 يارمه تى بدا. ئه گهر (تووش يار) يش بي مه عناي رسته كه ههر دى و واى لى ديه وه:
 تووشى دوستيكي رى پيشاندهر نابم، زه حمه ته تووشى بيم، به لام به هه رحال
 مه عنايان ئه بيته وه به يهك. ناوم: نابم.

دهوينى: دهبينى. خوئينى: بخوئينى. نه ماوى: نه مابى. داوى: دابى.
 دهوي: دهبي. بووگه: بووه. ئه ميچه: ئه ميشه. زاهيره: پشكووتو، له و
 ئيجماعه دهر: ئه و كه سه يا ئه و رايه له و ئيجماعه دهر بچيت و لابات.

واته: بينينى ذاتى خودا (جل جلاله) له روژى قيامه تدا ده بيت و ئه م بوونه يش
 به ده لى قورئان و فه رمووده ي پيغه مبه رو ئيجماع، پيش په يدا بوونى ئه هلى
 بيدعت، جيگير بووه.

ئه گهر كه سي بلى بهرچاوم تاريكه و به لگه ي ئه م بينينه م ده ست ناكه وي يا بوم
 ناخوينر يته وه، پي بلىن با له بهر رووناكي مانگه شه وي چوارده دا راوه ستى و قورئانى
 پيرو ز بگري به دهسته وه و ئايه تى ﴿وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة﴾^(١)

بخوینیتهوه . . . فەرمووده‌که‌ی مه‌وله‌وی ئیشاره‌یه‌کی وردو جوانی تیدا‌یه بو
فەرمووده‌که‌ی پیغه‌مبەر (د.خ) که فەرموویه‌تی «إنکم سترون ربکم کما ترون هذا
القمر. . . الحدیث»^(۱۲)! شایانی باسه ئەم حەدیثه بیست ویه‌ک کهس له هاورپی
به‌ریزه‌کانی پیغه‌مبەر (د.خ) گیراویانه‌ته‌وه .

هه‌روه‌ها ده‌فهرمووی: شتی که له ئاییندا مه‌به‌ست بی و له دروست بوونیا
گومان و دوودلی نه‌بی و، (مخبری صادق) که پیغه‌مبهره (د.خ) وتبیتی ئەبی،
به‌راستی دیته‌جی و واجبه هه‌موومان باوه‌ری پی‌بکه‌ین .

ئه‌فهرمووی: هه‌روه‌کو قورئان و فەرمووده‌ی پیغه‌مبهر بوون و پروودانی ئەم بینینه
ده‌گه‌یه‌نن زانایانی ئیسلامیش، پیش په‌یدا‌بوون و سه‌ره‌ه‌لدانی ئەه‌لی بیدعت،
کو‌بوونه‌ته‌وه‌و په‌کیان گرتوه له‌وه‌دا که له رۆژی قیامه‌تدا خودای گه‌وره‌ ده‌بینری؛
که‌واته ئیمکان و وقووعی بینینی خودا له رۆژی قیامه‌تدا بووه به شتیکی (مجمع
علیه) له ئایینی ئیسلامدا، ئەم ئیجماعه‌یش بووه به ده‌لیل له‌سه‌ر ئەوه‌ی که (نظر)
له ئایه‌تی «وجوهٌ یومئذٍ ناضرةٌ الی ربها ناظرة»^(۱۳) له‌سه‌ر مه‌عنا دیاری‌یه‌که‌ی
لی‌بده‌ینه‌وه که ته‌ماشاکردن و بینینه، ئیتر ئەگه‌ر ئایه‌ته‌که‌ یا حەدیثه‌که‌ خه‌یالیکیان
تیدا بکریت بو لادانیان له مه‌عنا (ظاهر) دیاری، ئەم ئیجماعه‌ ریگا له‌وه‌خه‌یاله
ئه‌گریت. پوخته‌ی قسه‌ ده‌لیلی پشت پی‌به‌ستراو لیره‌دا ئیجماعه‌وه‌ هه‌ر کهس و هه‌ر
رایه‌ک له‌م ئیجماعه‌ لابدات گوئی پی نادریت و ده‌دریته‌ دواوه .

با به‌س بی ده‌لیل عوله‌مای کامیل
بینه‌ سه‌ر ده‌لیل جه‌رگه‌ی ئەه‌لی دل
چهند کهس هه‌ن ده‌رچووگ له‌ ده‌س نه‌فسانی
موصه‌ففا له‌ ره‌نگ وه‌صفی ئینسانی
ئارو دووی وجود سووژیاگ نه‌وی
نی‌یه له‌لایان هیچ رۆزو شه‌وی

پئی دل له زنجیر (ما سوی) موطلق
 موشتاق دیدار مه حبووب بهرحق
 بههشت جیی سروور غم لئی نهودهر وی
 دهردی ئیستظار مهوتی نهحمه ر وی
 راسه بی باکو ئیستیغنا ی دهوی
 رپی رهحمی مه حبووب بهرحق ناکهوی
 پهرده له جهمال نه دیریته وه
 خوی له موشتاقان بشیریته وه

جهرگه: کورو کومه ل. دهرچووک: دهرچوو، دهر بازبوو، رزگار بوو. ئار:
 ئاگر. دوو: دووکه ل. سووژیاک: سووتاو. مهوتی نهحمه ر: به تیغ کوژران. ری
 رهحم: شایانی میهره بانی. نه دیریته وه: لانه دا. بشیریته وه: بشاریته وه.
 واته: با ده لیلی زاناکانی عیلمی ظاهر بهس بی، با بیننه سهر ده لیلی
 کومه لی نه هلی دل، که نه هلی ته صه ووف و خاوه ن ئیدراکی قه لبین.
 مهوله وی ده فهرموئی: گه لی کهس هه ن به هیزی خواپه رستنی هه میشه بی و
 په پره وی کردنی قورئان و حه دیت به دلسوزی و، به هوئی هاوری بی ماموستایان و
 ره به رانی به هره مه ندو ته می و ته ربیه ی دوستانی خوداوه، له چلک و خووی به دی
 نه هانی پاک بوونه ته وه، نه وه نده خه وش و خالی حالی فاسیدیان به ئاگری ریازه و
 چله کیشان و رهنج کیشان سووتاندووه، شه ویان بریتی یه له دووکه لی خووی
 به دی سووتاوو رورژیان بریتی یه له تیشک و پرته وی کلپه ی ئاگری دهروونیان، پئی
 دلیان له زنجیری پیوه ندی به غه یری خوداوه به ره لایه و، هه میشه ئاره زوومه ندی
 به یه ک گه یشتن و دیدار بینینی خوشه ویستی راسته قینه ن که خودای گه وره یه، جا
 هم ذاته فریشته صیفاتانه کاتی له م ئاگری عیبادت و ریازه ته دا ده سووتین و
 ئه مرن و گیانیان وه کو په روانه ده که نه فیدای شه معی جوانی دوست و، ده خرینه
 به هه شتی رهحمه ته وه که ﴿فیها ما تشتهیه الأنفس وتلذ الأعین﴾ (۱۴)

دیاره ئینسان له سه‌ر چ حالی بمری له سه‌ر تهو حاله زیندوو ده‌کریته‌وهو هه‌ر به‌وجوره‌یش چه‌شر ده‌کری و ده‌رواته به‌هه‌شت، بی‌گومان ته‌مانه موشتاقی دیداری ذاتی دوستی خو‌یانن، هه‌رچه‌ند خودای گه‌وره بی‌باک و بی‌نیازه له‌جیهان، به‌لام که‌ی شایسته‌ی میه‌ره‌بان‌ی خودای (ارحم‌الراحمین) ه‌ته‌و عاشقه‌ دلگه‌رمه‌ به‌سوژه موشتاقانه له‌ ده‌شتی چاوه‌روانیدا ماتل بکات، که‌ چاوه‌روانی له‌ مردنی سوورو له‌ خو‌ینا تلانه‌وه ناخو‌شتره، چو‌ن خو‌ی به‌وان پیشان نه‌داو، په‌رده له‌ رووی جوانی ته‌به‌دی خو‌ی لانه‌داو خو‌ی به‌شاریته‌وه لیان و ته‌م سووتوانه‌ چاویان به‌ خودا نه‌که‌وی و دیده‌یان روون نه‌بیته‌وه؟!!

حاشا صد هه‌زار مه‌رته‌به‌ دووره
عاشق شاد نه‌بی به‌و شو‌له‌ی نووره؟
به‌ حق به‌ لیکای (باقی) شاد ته‌بن
هه‌ر به‌و لیکاوه‌ دل‌ ئازاد ته‌بن
رزقنا الله بفضله و حفظنا من آثار عدله.

پشتی ته‌م ته‌صله‌ ئیستیفا‌بیزه
دامنه‌ی لایقه‌ به‌م په‌راویزه^(۱۵)

وه‌صف ته‌ر جی‌بیلی طالیبی ذات بی
له‌ فه‌رضی (شاه) بی ده‌شی هه‌ر (مات) بی

پشت: رووی پو‌شاکه، که‌ به‌ده‌ره‌وه‌یه، به‌رامبه‌ری (پشت) ی پو‌شاک (به‌ر)ه‌که‌یه‌تی. له‌ عه‌ره‌بیدا به‌ پشت (وجه) و به‌ به‌ر (بطانه) ده‌لین. ئیستیفا‌بیز، وه‌ک له‌ چاپه‌که‌دا نووسراوه، ناوی جو‌ره قوما‌شیک‌ی دیاری بووه. له‌ فه‌ره‌نگه‌کاندا هیچم له‌باره‌یه‌وه ده‌ست نه‌که‌وت. وادیاره وشه‌که له‌ دوو وشه‌ تیکه‌ل کرابیت: (ئیسیتفا) که‌ ناوی قوما‌شیک‌ی جوان بیت و (بیز) واته له‌به‌رچاو‌خه‌ر، که‌واته ئیستیفا‌بیز واته: ئیستیفا له‌به‌رچاو‌خه‌ر، واته ته‌وه‌نده جوانه

قوماشی جوان و نایابی (ئیستیفا) له بهرچاوی ئینسان دهخات. ههرچون بی و پستی ئەصلی یه کهم، که باوهر به خودایه، بوو به قوماشی (ئیستیفابین) و مهوله ویش بوئه وهی جوانترو رازاوهرتری بکات پهراویزیکی شهش شیعریی پیوه ده نیت. پهراویز: ئەو پارچه تهسکه درێژهیه که له دیوی ناوهوه به قهراخی کهواو سه لطه و شتی تریاندا ده دووری که به زوری له پارچه ئەصلی یه که جیا ئەبی.

عیلمی کونهی ذات بو کهس پروونادا

نه له دنیا دا نه له عوقبادا

ئه ر بللی روئیهت بو دهلیل چی یه؟

روئیهت موفیدی حهقیقهت نی یه

ذاتی نیشانهی بی نیشانی وی

دهشی عیلمی کهس چی لی زانیوی؟

ئه وه بیته ضهبط ذیهن و مه عریفهت

هه ر وجه و دهه و سه لب، ئیضافه و صیفهت

بی نهوع و جینسه ناگونجی (ماهو؟)

(تَقَدَّسَ مَنْ لَيْسَ إِلَّا هُوَ)

واته: ئەو قوماشهی که کراوه به پستی ئەصلی یه کهم، که باوهر به خودایه، قوماشی جوان و قهشهنگی (ئیستیفابین)، شایانی ئەوهیه که داوینه کهی بهم پهراویزه داهاتوه برازینرێتهوه، پهراویزه کهیش ئەمهیه :-

ئینسان پیوسته قهناعهت بهو ئەندازه مومکینه بکا که دهستی عیلم و کشووفاتی پی گهیشتهوه، داوای زانیی کونهی ذاتی خودا نهکات، چونکه تو ئەگه ر واز له ناسینی صیفهتهکان بهینیت و بهدوای ناسینی ذاتدا بگه ریت، گریمان وهك (شا) به دهسته لاتیش بی هه ر گه داو (مات) و کزو بی دهسته لات ئەبی. ئەوهی به تهمای ناسینی تهواوی ذاتی خودایه دوای شتیکی مه حال که وتوهو هه رگیز پی ناگات.

له پراستیدا په ی بردن به کونهی ذاتی (واجب الوجود) له تواناو دهسته لاتی که سدا نی په نه له دنیاو نه له قیامه تدا. وه ته گهر بلّیت بوچی بینینی ذاتی خودا له روژی قیامه تدا نابّته هوّی زانین و ناسینی کونهی خودا؟ ته لیم بینینی هیچ ذاتیک نابّته هوّی دهرخستنی کونهو حه قیقه تی ته و شته. بو نموونه: کاتی ته ماشای میوه یهك ته کهیت وینه کهی وهرده گری، کاتی ته ماشای ئینسانیکیش بکهیت ته نها وینه کهی وهرده گری، ئیتر حه قیقه تی ناناسیت.

ذاتی که یشانه و شیعیاری بی نیشانی بی، ده بی عیلم و مه عریفه تی سنووردارو کهم وکووری ئاده مزاد چی لی بزانی؛ ته وهی بیته ناو دائیره ی زانین و ناسینی هوّشی ئینسانه وه سه بارهت به خودای گه وره ههر بوونیه تی که باوهرت بی هه یه، له گهل باوهر به وهی که صیفه ته سه لبی په کانی نی یه، وهك حدووث، فهنا، ته عه ددود، موحتاجی، وه صیفاتی مه عانی هه یه وه کو زیندووی و زانین و خواست و تواناو بیستن و بینین و گو یایی، له گهل صیفه ته ئیضافی په کاندا وهك پیوهندی زانینی خودا به زانراوه که وهو پیوهندی خواستی به خواستراوه که وهو، پیوهندی توانای به کاره چی به چی کراوه کانیه وه، یا پیوهندی هیزی بیستی به بیسراوه کانیه وهو هیزی بینینی به بینراوه کانیه وهو هیزی گو یایی به ته مرپی کراوو نه هی لی کراوه کانیه وه. . . تاد. ئیتر کونهو حه قیقه تی خودا نه زانراوه و نازانریت؛ چونکه خودا بی (نوع) و بی (جنس) وه، ناگونجی دهر باره ی به (ماهو؟) پرسیار بگری؛ چونکه پرسیار به (ماهو) دهر باره ی تاقه شتیک واته داوای حه قیقه تی تایبه تی ته و شته، حه قیقه تیش که (جنس) و (فصل) ه بو خودا نی یه (فتقدّس عن عیب التركيب و ريب النقص من ليس في الوجود واجب إلا هو)، جل بیره له هری ههندی له زانایان له سه ره ته وهی که هه رگیز له توانادا نی یه کونهی خودا بزاسریت، هه ندیکی تر له سه ره ته وهن که له توانادا هه یه به لام پرووی نه داوه و پروونادا. هه روه ها زانینی کونهی صیفه ته کانیسی جیگای خیلافه، هه ندیک ده لّین هه رگیز مومکین نی یه، هه ندیکیش ده لّین مومکینه به لام هه رگیز پرووی نه داوه.

به لئی واجبه ئیمة باوه پیمان به بینینی خودای گه وره هه بیته، هه رچه ند وه کو زیندووویی یه که ی و زاینه که ی و صیفه ته کانی تری کونه که ی نازانین .

(۱) ئەم سەرباسە تەنھا لە نوسخە چاپە کەدا هەیه .

(۲) «لن أریک» شیوه نووسی نوسخه دهستنووسه که یه که ده بیته (لن أریک) وه ک من نووسیومه ته وه . ئەمیش له بهر ناچاریی کیشی شیعره که یا ده بیته (أریک) به زه نه (سکون) ی (بی) و (کاف) ه که ، یا هه ر هه یچ نه بی ده بیته (أریک) تەنھا به زه نه ی (کاف) .

له رسته ی (لن أریک) یشدا (مفعول به) ی دووم لایراوه ؛ ئەصله که ی (لن أریک نفسی) بووه ؛ دیاره مووسا وتوو یه تی : ﴿رَبِّ أَرْنِي أَنْظِرْ إِلَيْكَ﴾ که ده کاته «رَبِّ أَرْنِي نَفْسِكَ أَنْظِرْ إِلَيْكَ» واته : خودایا خوتم پیشان ده تا بتبینم ، خودایش فرموویه تی نامبینی . . تاد .

مهوله وی ، بو ئیسپات کردنی ئەوه ی بینینی خودای گه وره شتیکی جائیزه ، ده لیت که مووسا عه رزی خودای گه وره ی کردو ، وتی خودایا خوتم پیشان ده بتبینم ، خودای گه وره له وه لامیدا نه یفه رموو خوتم پیشان نادم ، یا نه یفه رموو نابینریم ، به لکو فرمووی نامبینی . ئاشکرایه نه بینینی خودا له لایه ن مووساوه نابیته به لگه ی نه بینینی ئیجگاری خودا .

من له بهر رووناکی دهستنووسه کهدا مه عنای شیعره کهم دارشته وه ؛ چونکه هی چاپه که (لن أراک) هیه وه له یه .

(۳) ئایه تی (۱۴۳) سووره تی (اعراف) .

(۴) ئایه تی (۱۴۳) سووره تی (اعراف) .

(۵) هه مزه ی (ئینکیشاف) له بهر کیشی شیعر ده بی قووت بدری .

(۶) له په راویزی دهستنووسه کهدا له پال وشه ی (وه رده دا) نووسیویه (ئه سیرو ذه لیل) له فارسی یشدا (به رده) به مه عنای خو لأم ، که نیزه ک ، زه رخریدو دیله .

(۷) به پئی پهراویزی دهستنوسه که ده توانین بلیین: مه عنای ئەم نیوه شیعره ئەمهیه: دیتنی بی جیههت بو تو ههیه، تهنه بریتی یه له پیوهندی. یا بهم جوهریه: ئەی دیتن وەر، جیههت ههیه بو تو، جیههته کهیش تهنه پیوهندی یه، واته وشه ی (بی) هه لده گرتی به واتای (دون) ی عه ره بی بی یاخو به واتا (وهره) بیت.

(۸) ئایه تی (۱۱) سووره تی (شوری).

(۹) له پهراویزی نوسخه دهستنوسه که دا له سه ر که لیمه ی (به لئی) نوسیویه: لاکین. دیاره (به لئی) ی به واتای (نعم) له شوینی (لاکین) دا به کارده هینریت.

(۱۰) هه مزه ی (ئه ر) ناخویندریته وه له بهر کیشی شیعره که.

(۱۱) ئایه تی (۲۲ و ۲۳) ی سووره تی (قیامة).

(۱۲) «کنا جلوساً عند النبي (ﷺ) إذ نظر الى القمر ليلة البدر قال: إنکم سترون ربکم كما ترون هذا القمر لا تضامون في رؤيته، فان استطعتم ان لا تغلبوا على صلاة قبل طلوع الشمس وصلاة قبل غروب الشمس فافعلوا.» صحیح البخاری، الجزء التاسع ص ۱۵۶، مطبعة مصطفى البابي الحلبي واولاده بمصر، ۱۳۴۷هـ.

(۱۳) ئایه تی ۲۲ و ۲۳ ی سووره تی (قیامة).

(۱۴) ئایه تی (۷۱) ی سووره تی (زخرف).

(۱۵) ئەمه له بهر پرووناکیی شیوه نووسی دهستنوسه که نووسیوه ته وه، به پئی هی چاپه که (دامنه ی لایق به م) ه.

(۱۶) دیاره مهوله وی بو جوان کاری دوو وشه ی (شا) و (مات) ی به کارهیناوه که (شا) له یاری شه ترنجدا به کاردیت و دورانی یاری یه که به مردنی (شا) ته واوده بی. هه رچه ند لیره دا مه عنای مردن مه به ست نی یه.

* مبحث وصف الملائكة * (۱)

ئه صلی ثانیمان له شهش ئه صلّه کان
باوه رکردنه به مه لائیکان
به فارسی پی یان ده لّین فریشته
جیسم نوورانی و له طیف سروشته
پاک و بی گناه فرمان بهردارن
موطیع بو فرمان پهروهردگارن
هر ئه مری بکا، هرچی فرمووگه
نافه رمانی یان ناوی و نه بووگه
ئه و قصه ی ده گهل (رب العالم) بوو
پرسین له حکمهت خه لقی ئاده م بوو
تا حالی بووون گشت له حکمه تی
هیچ کام نه مینی عوقده ی شوبه ه تی
نه ره خنه له فیعل (رب العزة) بوو
نه ده رحق ئاده م طه عن و غه بیه ت بوو
عه لاوه ی ئه مه ته صه وور ناوی
غه بیه ت بو کسه ی له عه ده مدا وی
(و ما کان ذا رجماً بالظنون)
حالی کردبوون ته علیمی بیچوون
(فما قال من لسان الملك
خالقنا من «نحن» الی «لك»)
نه ته زکیه ی نه فس نه عوجبیان بوو
ته تیممه ی ته قریر شوبه ه ی خو یان بوو

«نحن» الی «لك» ئیشاره‌ته بو ئایه‌تی: ﴿وَنَحْنُ نَسْبِحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾ (۲)

واته: ئە‌صلی دووهم له شه‌ش ئە‌صله‌ی ئیمان باوه‌ر‌کردنه به مه‌لائیکه‌کانی خودای گه‌وره. ئە‌م مه‌لائیکانه جیسمیان نوورانی‌یه و به‌ناسکی دروست کراون، له نه‌فس و خووی خراپ و ره‌وشتی به‌د پاك و خاوینن، بی‌تاوانن، فه‌رمان به‌رداری خودان و هه‌میشه مل که‌چن بو خودای گه‌وره و ئاماده‌ی په‌رستن، خودا هه‌ر فه‌رمانیکی به‌سه‌ریاندا داوه‌ ئه‌و فریشتانه ناهه‌رمانی‌یان نه‌بووه‌ ناییت.

جا ئە‌گه‌ر که‌سی بلی مادام ئە‌م فریشتانه فه‌رمانبه‌رداری خودان ئە‌ی ئە‌و قسه‌و باسه‌ چی بوو له خزمه‌تی خودادا کردیان له‌کاتی‌کدا که خودای گه‌وره وستی ئاده‌م و ئاده‌مزاد دروست بکاوه‌رمووی: ﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾ (۳) ئە‌وانیش وتیان: ئە‌ی خودای ئی‌مه‌ چۆن جو‌ره مه‌خلووقیک دروست ئە‌که‌یت که له‌سه‌ر عه‌رزا خراپه‌کاری ئە‌که‌ن و خوینی ناحه‌ق ده‌پێژن، که‌چی ئی‌مه‌ گرو‌وه‌و کو‌مه‌له‌ مه‌خلووقیکی باشین و ته‌سبیحاتی تو ئە‌که‌ین، هه‌موو سوپاس و ستایشی تو ئە‌که‌ین؟

ئایا ئە‌م قسانه‌ ره‌خنه‌گرتن نه‌بوون له‌ کاری خودا؟ تانه‌و توانج و غه‌یبه‌ت نه‌بوون ده‌رباره‌ی چه‌زهره‌تی ئاده‌م و ئاده‌مزاد؟ له‌ولایشه‌وه‌ که‌ باسی خوداپه‌رستی‌یه‌که‌ی خو‌یان ده‌که‌ن ته‌زکی‌یه‌ی نه‌فس و خو‌به‌ باش زانین نه‌بوو؟ ئیتر چۆن ئە‌گه‌ر گرو‌هی بی‌تاوان بن ئە‌مانه‌یان لی‌ رو‌وه‌دات؟

له‌ وه‌لامی ئە‌م په‌رسیاره‌دا ده‌لین: کاتی‌ که‌ خودا به‌ فریشته‌کانی فه‌رموو من ده‌مه‌وی له‌عه‌رزا گرو‌هی دروست بکه‌م و بیانکه‌مه‌ خه‌لیفه‌و کاربی‌ سپه‌راوی خو‌م، ئە‌و گرو‌وه‌ له‌ ماده‌ی گوشت و په‌گ و ئیسقان و خوینن و له‌ خاك دروست ئە‌کرین، قابیلی هه‌موو صیفته‌ و کرده‌وه‌یه‌کن، ئیستیعدا‌دی فه‌رمانبه‌رداری و بی‌گو‌ی‌بی‌یان هه‌یه، ئاره‌زووی نه‌فس و رق و کینه‌یان هه‌یه، گو‌ی‌رایه‌لی و خواپه‌رستی و به‌نده‌گی‌شیان هه‌یه، فریشته‌کان به‌شیوه‌ی په‌رسیار له‌ حیکمه‌تی ئە‌م دروست‌کردنه

پرسیاریان کردو وتیان حکمهت چی یه له دروستکردنی گروھی وه هادا؟ ته گهر ته سبیح و سوپاس و ستایشت تهوی ئیمه ئه یکهین، ئیتر ئهم جوړه مه خلوقه ته بی سوودی چی بی؟ ئه مهیشیان بویه پرسى ههتا هیچ کامیان گری و گولی له دلدا نه مینی، ئیتر نه مه بهستیان ره خنه گرتن بوو له کاری خودای گه وره و نه تانه و توانج و غه یبته کردنی ئادهم و ئاده مزاد بوو و نه خوبه باش زانین و له خوبایی بوونیش بوو. ههروهها پرسیاره که یان له پاش ئه وه بوو که خودای گه وره ئه حوال و چونیه تیی ئادهم و ئاده مزادی بو دهرخستن، بویه قسه که یان گومان بازی نه بوو تا بیته هوی ره خنه له پاکی و خازینی فریشته کان.

ئر (ملکین) هارووت و مارووت
 کهس بو ئیعتیراض ناویسیته رووت^(۴)
 وهر مه فتووحه (لام) ئه مه جوابه:
 ئازاریان عذاب نی یه، عیتابه
 قیصصه ی سیحریان کهوا شه هیره
 مه ردوودی خدمت جه معنی که ثیره
 سه بهب له ئینزال به عشی ئه واندا
 سیحر ئیتیشاری بوو له و ئه واندا
 ته شخیص بو عه وام هیچ نه ده دریا
 ساحیرو نه بی فه رق نه ده کریا
 (جاءا باذن الملك المنان .
 لابتلاء الناس أي الامتحان)
 (يُعَلِّمَانِ النَّاسَ السَّحَرَ كَيْ
 يَمْتَازَ الرُّشْدُ لَهُمْ مِنَ الْغَيِّ)
 حیکایه ته که بیچ درو بزانه،
 یاخهیر ره موزی قه دیمیا نه

ئىبليس چون له ناو مه له كاندا بوو
 له صوحبه تياندا خه يلىكى پى چوو
 به ته غليب ناوى به مه لك بر يا
 ئىستىشاي له جمع ساجيدان كريا
 وه رنه خو (جن) ه ه (الخناس) ه
 شاهيدىچى قول ئىبنى عه بياسه
 فه رمووگيه جينتن، تهو زومره يانه
 وه له ديان ده وى، ئىبليس له وانه
 خصوصه ن ظاهر كه لامى بارى
 (كان من الجن) چاك ده دا يارى⁽⁵⁾

ناوئىسيته پرووت: له پرووتا ناوه ستى و موجاده له ت له گه لدا ناكات. وه: وه ته گهر.
 ته واندا: ته و دوانه دا، هارووت و مارووت. له و ته واندا: له وكات و سه رده مه دا.
 خه يلىكى پى چوو: زورى پى چوو، زورمايه وه. نه ده دريا: نه ته دريا. شاهيدىچى:
 شاهيدىشى. فه رمووگيه: فه رمووويه تى.

واته: ته گهر په خنه گربلى: تهى ته و دوو فرشته چى لى ته كه يت كه ناويان
 هارووت و مارووت بوو سيحرو جادوويان فيرى ئاده مزاد ده كرد، كه فير كردنى سيحر
 گوناهه و، په فتار پى كردنى و باوه ر به ته تئيرى له حه قائيق دا كوفره؟ ته ليم (ملكين) له
 ثابته تى ﴿وما أنزل على الملكين ببابل هاروت وماروت﴾⁽⁶⁾ به دوو قيرائه تى ثابت
 خوئىراوه ته وه،

يه كه م: (ملكين) ه، واته: دوو پادشا، دياره له سه ر ته م قيرائه ته په خنه كه جيگه ي خوئى
 نى يه، چونكه ئيمه باسى بى گوناھى فرشته ته كه ين.

دووهم: (ملكين) ه، واته: دوو فرشته، له م باره دا وه لامت ته وه يه كه له زه مانى
 قه ديمدا له ولاتى (بابل) دا سيحرو جادوو به راده يهك باو بوو خه لك

سهریان لی شیوابوو فهرقی بهینی سیحرو موعجیزه‌یان لا نه‌مابوو، وایان گومان ده‌برد که موعجیزه‌ی پیغهمبه‌رانیش ههر سیحرو جادوو‌یه ؛ بویه خودای گه‌وره دوو فریشته‌ی نارده سهر خاکی بابل بوئه‌وه‌ی ئاده‌مزاد فیری سیحر بکه‌ن، تا بزائن فهرق له‌به‌ینی سیحرو موعجیزه‌دا زوره ؛ سیحر له‌و زانیاری‌یانه‌یه که په‌یداده‌کری و به فیربوون ده‌ست نه‌که‌وی و ههرکه‌س بیخوینی فیری ده‌بی و پیوه‌ندی به روه‌وه نی‌یه ؛ به‌لام موعجیزه‌ی پیغهمبه‌ران (د.خ) کاریکی له‌عاده‌ت به‌ده‌ر (خارق‌العاده)‌یه‌و، له‌سهر نه‌ریت و ری‌وشوینی ماددی نی‌یه، له‌ موعجیزه‌دا ریگای که‌سب و خویندن و عاده‌ت نی‌یه، شتیکه‌ ذاتی خودا ده‌یبه‌خشی، خاوه‌نی نه‌و موعجیزه‌یه له‌لایه‌ن خودای گه‌وره‌وه به به‌هره‌ی بیروباوه‌ری راست و کرده‌وه‌ی به‌سوودو پاک، بو‌خوی و بو‌خه‌لکی تر یارمه‌تی دراوه .

جگه له‌مه‌یش نه‌و فریشتانه ههرکه‌سیان فیری سیحر بکه‌ر دایه له‌پیشا ئاموژگاری‌یان ده‌کردو پی‌یان ده‌وتن : هاتنی ئیمه بو‌فیرکردنی ئه‌م هونه‌ره زور شتیکی گرنگه، ههرکه‌سی فامیده‌و دامه‌زراو نه‌بی تووشی کرده‌وه‌ی ناله‌بارو بیروباوه‌ری ناشیرین ده‌بی، ئاگاتان له‌خوتان بیت ئه‌م زانیاری‌یه بو‌ناچاری و بو‌رزگاری خوتان نه‌بی به‌کاری‌نه‌هینن، وامه‌زائن که به بی‌خواستی خودا ئه‌م سیحرکردنه سوودی هه‌یه‌و، به بی‌قودره‌ت و خواستی نه‌و هیچ شتی پرونادات .

ئیترا نه‌و حیکایه‌ت و باسه‌ی که له‌بابه‌تی گیروده بوونی نه‌و دوو فریشته‌یه‌وه ده‌یگیرنه‌وه که گوایا خودای گه‌وره به‌هوی هه‌ندی تاوانه‌وه سزای‌دان نه‌وه زانا پایه به‌رزه‌کانی ته‌فسیری قورئانی پیروز به‌راستی نازائن، وه‌ك (فخر‌الدین)‌ی رازی‌و، (قاضی بیضاوی) و (شهاب‌الدین أبو‌الثنای) به‌غدادی له‌ته‌فسیره‌کانی‌اندا باسیان کردوو و توویانه نه‌و ده‌نگ و باسه‌ دژی ئایه‌تی پیروزی ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^(۷) . نه‌وا گریمان شتی بو‌وبیته‌هوی دووچاربوونیان نه‌وه خودای گه‌وره به‌شیوه‌ی سه‌رزه‌نشت له‌گه‌لیاندا جوولاه‌ته‌وه نه‌ك به‌شیوه‌ی سزادان له‌سهر تاوان .

خو ته گهر له لایه نی په ندو عیبره ته وه ته ماشا بکرتی تم باسه له و جوړه په مزانه یه که پیشینان به کاریان هیناوه، واته: ئینسان هرچهند پایه ی مه عنه وی یاتی به رز بی دوو فریشته ی عه قلی نه ظهری و عه قلی عه مه لی ته و له ده سیسه ی نه فس رزگار نابی، ته گهر خودا یارمه تی نه دا ده که ویته چالی تاریکی ثاره زووی نه فس و گیروده ی نازاری په فتاری نابار ته بی (ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم).

خو ته گهر بلیت: ئیبلیس فریشته بوو، (استثنا) ی له گروهی مه لائیکه له ثایه تی ﴿فسجد الملائكة کلهم اجمعون، إلا ابلیس ابی ان یکون مع الساجدین﴾^(۸) ده لیله له سهر ته وه که له وان بوو، که چی ته و بی گوی بی یه ناباره ی کردو خودای گه وره نه فرینی لی کردو به ئیجگاری له په حمه تی خو ی ده ری کرد.

له وه لامدا ته لیین (ئیبلیس) له فریشته نه بوو، به لکو له گروهی (جن) بوو، فریشته نوورانین و له نوور دروست کراون، (جن) دوو که ل دارن و له ناگر دروست کراون؛ خودا فه رموو یه تی: ﴿والجان خلقناه من قبل من نار السموم﴾^(۹) به لام له بهر ته وه که ماوه یه کی زور له ناو کومه لی فریشته کاندای بوو به (تغلیب) ناوی به مه لائیکه براو خودا (استثنا) ی کرد، وهک یه کیک بی له وان، ته گهرنا ته و خه ناسه فری به فریشته وه نی یه و له گروهی (جن) ه.

هه روه ها عه بدوللای کوری عه بیاس، (رخ) ریوایه تی کرده که ئیبلیس له زومره ی ته و جینی یانه یه که منالیان ته بیت.

له هه مووی به هیتر ثایه تی ﴿... کان من الجن فسق عن امر ربه...﴾^(۱۰) که به ئاشکرا ده ری ده خات ئیبلیس جینی یه و فریشته نی یه.

به م ده لیلانه په خنه که درایه دواوه و به پروونی ده رکه وت که مه لائیکه پاک و خاوین و بی تاوانن.

مه لهک نهک له طهرز ئینسان و پهرین

له ژن و شووی و زاووزو و به رین

نه نیر، نه مینگه، نه صاحب مندال
به پئی روتبه و حال صاحب پهرو بال
بالیان به ثایهت وهها دیاره:

دوو دوویه، سی سی و، چوار چواره
به لی پیغمبهه که بو میعراج چوو
دیگه جیره ئیل شهش صهه بالی بوو
گشت له سهه فیعلی عه جیب قادرن
له ههه شکلیدا ههزهکن ظاهرین
جیره ئیل له شکل دوحیهه دههات
به خدمهت ههزهت (علیه الصلاة)

واته: فریشته له چهشنی ئینسان و جین نین که ههندیکیان نیر و ههندیکیان
می بن؛ ئەمانه له ژن و میردی و له نهوه خستهوه دوورن، دروست بوون و
له ناوچوونیان تابعی ئەمری خودایه، له پئی ظاهری ثایهتی ﴿جاعل الملائكة
أولى أجنحة مثنى وثلاث ورباع﴾^(۱۱) به پئی پایهیان پهرو بالیان ههیه، ههندی
دوو، ههندی سی، ههندی چوار بالیان ههیه، وه به ظاهری ثایهتی ﴿یزید فی
الخلق ما یشاء﴾^(۱۲) له وانیه له و ئەندازهیش بالیان زیاتر بی؛ چونکه ریوایهت
کراوه له شهوی میعراج دا ههزهتی پیغمبهه (د.خ) جیره ئیلی به شهش صهه
بالهوه دیوه.

فریشته مهتمووری خودان، به ئیذنی خودا دهتوانن گهلی کاری بایه خدارو
سه رسوورهاوهر جی به جی بکهن، خودای گهوره ده باره ی جیره ئیل فهرموویهتی
﴿ذی قوه عند ذی العرش مکین﴾^(۱۳) وه فهرموویهتی ﴿علمه شدید
القوی﴾^(۱۴). له ههه وینه و شیوهیه کی به ریزو گونجاوو له باردا دهتوانن خویان
دهربخهه، ههزهتی جیره ئیل جار جار له شیوهی (دحیه) دا، که پیاوکی
ریک و پیک و شیوه جوانی عه ره ب بوو، دههاته خزمهتی ههزهتی پیغمبههرو

(وحی) ی بو دهینا.

زورترن له گشت نهوای عالم
(باعدادهم الله أعلم)
له مهکان و قورب، له مهکانهدا
له ئیمتثالداو له معرفهتدا
له (کلام الله) و دهوی مهفهوم
(لکل منهم مقام معلوم)

واته: فریشته له ههموو جوړه گیان له بهرینک زورترن ﴿وما يعلم جنود ربك
إلا هو﴾^(۱۵) خودا نه بی کهس نازانی ژماره ی سوپای خودا چهنده؟
پایه ی ئەم فریشتانه وهك يهك نی یه، وهك خودای گهوره به زمانی تهوانه وه
دهفهرموئی ﴿وما منا إلا له مقام معلوم﴾^(۱۶) خویمان له خویمان هه وه هیچ نازانن، هیچ
ناتوانن، خودای گهوره به گویره ی تهو فرمانه ی داویه به سهریاندا زانست و هیزی
پی داون و، به بی فرمانی خودا هیچ ناکهن.

له ئاسماناندا نی یه جینی یهك پی
ئیللا مهلهکی حاضره لهوی
به عضی به دهوام قائیم و خاشیع
به عضی کیچیان هه میسه راکیع
به عضی دائیما وا له سجووددا
به عضی له گنجاو به حری شهووددا
غه فله تیان نی یه ساتیک یا دهمی
خه بهریان نی یه له هیچ عالمی

واته: له ئاسمانه کاندای جیگه ی پی یهك نی یه چوّل بی و فریشته یه کی تیدا
نه بیت، تهو فریشته یه یش بهوشیوه یه که بوی بریار دراوه خه ریکی په رستنی خودایه

جا هندیکیان همیشه راوه ستاون و له ترسی جه لالی خودا مل که چن، هندیکیان له باری رکووعدان و چه ماونه ته وه، هندیکیان له باری سجوووددان و کورنووشیان بو خودا بردوه، هندیکیان له گیژاوی ده ریای ته جه لالی خودادان، ئیتر نه که سه عاتیک به لکو به نه دازهی هه ناسه دانیکیش له یادی خودا غافل نین و ئاگیان له کهس نی یه ته نها خهریکی کاری خوینان.

چونکه بو ته بلیغ خه یلی لایقن
واسیطه ی مابهین خالیق و خهلقن^(۱۷)
به عضی مه بعوون سهر نهوعی خوینان
به عضی سهر به عضی له ئاده می یان
ههرچی له عهدهم هاتوی و بیته دهه
فریشته ییکی تاینه له سهر
به وه فقی فرمان پادشای خه بیر
ته صهر روفاتی تیده کاو ته دبیر
ئایا سه ماوات ئایا هه ساران
به حرو ته م و هه ور باو به ورو باران
تک تکی باران، کولوو کولووی به ور
ته ل ته ل گیاو لق گلای دار به و طهور
زه مین که ژو دهشت ته مام جه مادات
حه یوانات یه کسهر، هه موو نه باتات
ههرچی نه موت و ته فصیلی دهوی
نی یه فریشته ی مووه ککه ل نهوی
بو ههر فهدیکی فیرقه ی موئمینین
به حه دیشی پاک (خیر النبیین)
صه دوشه صت مه له که حافیظه یه قین
(دفعاً لاختطاف رهط الشیاطین)

هاتوی: هاتی. تاینه: تے عینه، دیاری کراوه. هه ساران: ته ستیره کان.
بهور: به فر. تک تک: دلۆپ دلۆپ، قه تره قه تره. کولوو کولوو: پارچه پارچه ی
به فر، کولوو بو به فر وهك دلۆپه یه بو باران.

واته: فریشته نامادهو به کارن بو گه یاندنی فه رمان و خواستی خودا به جیهاندا
له عه رزو له ئاسمانداو، به یاسای ته صه پر وفاتی خودا له جیهاندا واسیطه ن
له به ینی خوداو مه خلووقاتی خودادا؛ هه ندی له و فریشتانه نیراوان بو سه ر هه ندی
فریشته ی تر، هه ندیکیان بو سه ر بنیاده م بو ئیلهام و پی گه یاندن و نه شئونمایان.
ههروهك چون شه یتانه کان وه سه وه سه و تو ویره ی نابار ده خه نه دلی ئاده مزاده وه ﴿إِنَّ
الشَّيَاطِينَ لِيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ...﴾^(۱۸) وه ها فریشته ی ش
بیرو باوه ری جوان و پیروز ده خه نه دلی موسولمانانه وه ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ
اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ
تُوعَدُونَ﴾^(۱۹).

ههروه ها هه رچی له جیهاندا خودا دروستی بکات و له نه بوونه وه سه ر بینته ده ر
فریشته یهك دیاری ده کری بو چاودیری و پهروه ده کردنی، به پیی فه رمانی خودا نه و
فریشته ته دبیره ته صه رروف ده کات له و شته دا، وه کو خودای گه وره فه رموو یه تی
﴿وَالسَّابِحَاتُ سَبْحًا فَالسَّابِقَاتُ سَبْقًا فَالْمُدَبِّرَاتُ أَمْرًا﴾^(۲۰) واته: قه سه م به و
فریشتانه ی که به وینه ی مه له وان له ناو ده ریادا به په وان ی ده رۆن و په له ته که ن و
پیش ته که ون بو به جی هینانی فه رمانی خودا، قه سه م به و فریشتانه ی که له سه ر
فه رمانی من ته دبیری ئیش و کاری مه خلووقات ته که ن.

ته م ئایه ته پیروزه ده لیله بوئه وه ی که کاروباری ئاسمان و ته ستیره کان و
هاتوچویان له سه ر میحه ورو مه داری تاییه تی و له سه ر میزانی مونسب، ههروه ها
کاروباری ده ریا، داگیرکردنی وشکانی و کشانه وه ی بو ناو، هه ستانی هه ور به گیژ و
سووری بای وه شت، ته م ومژی کو ساران، هه لم و هه لچوونی و بوونی به هه ور،

به فرو تهرزهو باران، شهونم و ئاونگ، ههرچهند له سه ر ياسای تايه تي جيهان دینه
رووی کار، هه موو ئەمانه فریشته ی خودا مه ئمووره له سه ریان، ته نانه ت تکی
باران، کلووکلووی به فر، دانه ی تهرزه، ته ل ته لی گیاو، لقی دار، گه لای داران،
گولی باخان هه موو وان له ژیر چاودییری و په روه رده کردنی فریشته ی خودای
گه روه داو به ویستی خودا خو ی.

(مهولهوی) ده فره مو ی: ههرچی من له م ریساله دا نه موتوه یا خو به کورتی
باسم کردوه و درێژه پیدانی دهوی، هه موویان فریشته یان له سه ره.

له راستیدا (زه رپه) یه ک له (کائینات) به بی زانست و خواست و توانای خودا
نایته جی و، به ده وام خواست و ده سه لاتی خودا پیوه ندی پیوه هه یه و، له سه ر ئەو
ياسا و رپی وشوینه که به حکمه تی خو ی دیاری کردوه له جیهاندا و له ناو کائینات دا
ئه م فریشته نه فره مان به رداری خو یان جی به جی ئە که ن. ئەمانه هه موو ئە سه بابی
عاده تین بو به جی هاتنی خواستی خودا (جل جلاله).

هه روه ها (مهولهوی) ده فره مو ی: به پیی فره مووده ی پیغه مبه ر (د.خ) هه موو
ئینسانیکی موسولمان سه دوشه صت فریشته پاسه وانی ده که ن و نایه لن شه ی تانه کان
بیفرینن. له سه ر فره مووده ی زانایان مه به س له م فراندنه ته نها فراندن نی یه، گه لی
شتی تریش هه یه پیویسته ئاده مزادیان لی بیاریزی وه ک ده س بردن بو عه قل و
هوشی و ئازاری تر. خودای گه روه له قورئاندا فره موویه تی: ﴿و هو القاهر فوق
عباده، ویرسل علیکم حفظة﴾^(۲۱) واته: خودا زوردارو غالبه به سه ر به نده کانیدا و
چه ند پاسه وان ده نیریت بوتان. هه روه ها فره موویه تی: ﴿ان کل نفس لما علیها
حافظ﴾^(۲۲) واته هه موو نه فسی پاسه وانیکی خودای له سه ره، وه فره موویه تی: ﴿له
معقات من بین یدی و من خلفه یحفظونه من امر الله﴾^(۲۳) واته: چه ند
فریشته یه ک هه ن ئاده مزاد ده پاریزن، له هه ر حالیکدا بی، ئەو فریشته نه یه ک
له دوی یه ک له پشتیه وه و له به رده میه وه و لای راست و چه پیه وه ن و، به فره مانی

خودا له زیان و شتی ناله بار ده پاریزن. جا به راستی هه رکه سی ته ماشای حالی
خوی بکات له ماوهی ژیانداو له کاتی نووستنداو له کاتی بی دهستی و داماویداو،
وردبیته وه له کارسازی خودا بو ئینسان و پاراستنی له گهلی مه ترسی ئاگرو ئاوو
زیانی ئینسانی ناپیاوو له مارو میروو و کرمی پیسی ژاراوی، زور چاک باوهر به
میهره بانی و چاودیری کردنی خودای گهوره ده کات؛ هه زار په حمهت له وهی وتوو یه:

تا خوا یاره مه ترسه له کهس

له یاری یش ده رچوو نی یه فریاد پهس

بی گومان ئەم فریشتانه وهك هه موو هویه کانی تر چه ند هویه کی عاده تین،
ئه گینا خوی گهوره خوی پاریزگاروو، ئەو نه بی کهس ناتوانی هیچ پاریزی.

به عضی بو به ههشت خه زینه داره

له ناویاندا ریضوان سه رداره

به عضی خه زه نهی دوزهخ و ناره

بو ئەو دهسته یچه مالیک سالاره

زه بانیه یانی: نه سه قچی سه قهر

یا ئەو خه زه نه وتمان له مه و بهر

حق فهرمووگیه «تسعة عشر»

نوزده صینفن یا نوزده نه فهر

حه فظه یانی: که ته بهی کیرام

دوو به شهو، دوو رۆژ پاس و چه پ مه قام

ئی پاس خیرنویس، ئی لای چه پ شروور

ئی لای پاس ئەمیر، ئی لای چه پ مه ئموور

دهلی: تا ههفت سات مهینویس جاری

بهل ته سبیحی کا یا ئیستیغفاری

ئى راس چون كهرم حەق بى پايانە
 چاكە دەنويسى بە دە چەندانە
 فریشتەى سوئال عەذابى قەبران
 چە بو موسولمان چە بو كافران^(۲۴)
 دوو شەخصن ناویان مونكەرو نەكیر
 یا بو موسولمان موبەششیر، بەشیر

خیرنویس: خیرنووس. شرور: جەمعی شەرە، مەبەست ئەوویە هی لای
 چەپ شەرنووسە. دەستەیچە: دەستەیشە. نەسەقچی: ئازاردەر. فەرمووگیە:
 فەرمووویە، وتووویە، بو گەورە بەکارئەهینری. ئى: هی. سات: سەعات.
 مەینویس: مەینووسە.

واتە: هەندى له فریشتەکان خزمەت کردنى دانیشتوانى بەهەشتیان
 پى سپیرراو، سەرۆكى ئەمانە ناوی (رضوان)ە، هەندیکیشیان سزادانى
 دۆزەخى یەکانیان دراوئە دەست و، خەریكى ئازاردانى ئەوانن، سەرۆكى ئەمانە
 ناوی (مالک)ە، وهك خواى گەورە فەرمووویەتى: ﴿ونادوا یا مالک لیقض علینا
 ربك قال انکم ماکثون﴾^(۲۵) واتە ئەهلى دۆزەخ بانگ له مالیک دەکن: ئەى
 مالیک! تکایە عەرزى بارەگای خودا بکە بەلکو بەتەواوى لەناومان بەرى و
 شوینەوارمان نەهیلئى؛ ئیمە بەرگەى ئەم سزایە ناگرین، ئەویش وەلامیان
 ئەداتەووە ئەلئیت: ئیو مەوانەتەووە له دۆزەخداو دەبى بمیننەووە.

فریشتەى زەبانى یە واتە: ئەوانە کە نەسەق چین، یانى ئازاردەر و خەلك
 ریسواکەرن و، کاروبارى رىك وپیکى سزای دۆزەخیان پى سپیرراو، جا ئەم
 زەبانى یانە چ ئەوانەى پىشوون بن یان غەیری ئەوان بن نۆزە طائیفە یا نۆزە کەسن
 وهك خوا فەرمووویەتى: ﴿علیها تسعة عشر﴾^(۲۶) واتە: لەسەر دۆزەخ نۆزە طائیفە
 یا نۆزە شەخص مەئموورو کاربەدەستى سزادانن، والله اعلم.

ههروهه ها حهفهظه بهو فریشتانه دهوتری که کردهوهی ئادهمزاد ضهبط دهکهن و نووسهری دهفتهری کردهوهین، دوان له شهوداو دوان له پوژدا، یهکی لهسه شانی راست و یهکی لهسه شانی چهپ وهك خودای گهوره فهرموویهتی: ﴿وان علیکم لحافظین * کراماً کاتبین﴾^(۲۷)

فریشتهی لای راست نووسهری کردهوهی چاکهیهو تهوی لای چهپ هی کردهوهی بهد. یهکهم فهرمانداره و دووهم فهرمانبه، یهکهم ئهمر به دووهم دهکات کاری خراب نه نووسی تا ماوهی چند سه عاتیک؛ بهلکو کابرا له وماوهدا له و تاوانباری یه په شیمان بیتهوه، تهوی لای راست له بهر زوری میهره بانیی خودا هه کردهیه کی چاکه به ده چهندان ده نووسیت.

بو پرسیار له مردوو له گوژدا، چ موسولمان و چ کافر، دوو فریشته تهرخان کراون، واته: بو موسولمان دوو، بو کافر دوو، تهو دوانه ی پرسیار له موسولمان ته کهن ناویان (مبشر) و (بشیر)ه، هی پرسیار له کافرانیس ناویان (منگر) و (نکیه)ه، به لام فریشتهی سزادانی مردوو له گوژدا زور زورن، هه خودای گهوره ئه زانی چهندن.

شایانی باسه: مه بهس له پرسیار ی گوژ پرسیاره له مردوو پاش تهوهی ده سه بهرداری خه ریک بوونی له شه که ی ته بن، ئیتر له گوژدا بی یا له ده ریا، یا خود بسوو تینری، ته نانهت توزه که یشی بدریته دم باوه و هه توزقالتیکی له شوینیکدا بنیشیتهوه.

به عضی سه به عضی هه یه شه ره فیان
به لی ته فضه لی گشت مه لائیکان
ئه وانته پی یان ده ویژن (خواص)
که چوار صیفن ده گه ل چوار ئه شخاص
چوار صیفه کان موقه رپه بوون
نزیکی حه ضرهت بارگه ی بیچوون

(که پرووبی) ن مهلك عذاب و نيقمهت
 (پرووحانی) ن مهلك رحمت و نيعمهت،
 حه مهلهی ععرشن یانی ئەوانه
 ععرشی عهظیمیان هه ره له سه ره شانه
 ئەمرو چوارن وهختی جه ماله
 له قیامه تدا وادهی جه لاله
 ههشت که سن یا ههشت صینفی بی شومار
 (جَلُّ جَلالُ الواحد القهار)

به عضي سهر به عضي: به عضي له سه ره به عضي. دهوژن: دهلین. ده گه ل: له گه ل. بارگه: باره گا. بی چوون: ذاتی خوا. بی شومار: زور، له ژماره نه هاتوو.

واته: نهوعی فریشته خودا وای دروست کردوون هه ندیکیان پله و پایه یان له هه ندیکیان زیاتره. گه وره ترینی فریشته چوار صینف و چوار شه خصه، ئەمانه پی یان ئەلین (خواص) ی مه لائیکه.

صینفی یه کهم له و چوار صینفه پی یان دهلین (مقربون) واته: نزیکانی باره گای په روه ردگارو به ریز له حوزووری خودای گه وره دا.

صینفی دووهم: (که پرووبی) یان پی دهلین که مه ئمووری ئازارن و سزایان پی سپیراوه.

صینفی سیههم: (پرووحانی) یان پی دهلین، که فریشتهی خیر و پیروژین.

صینفی چوارهم: ئەوانه ن که ععرشی خودایان هه لگرتوه.

چوار شه خصه کان یه کئی جیبه ئیل
 صاحبی وه حی و په یغام و ته نزیل

میکائیل بو قه بَضْ بو به سَطی زه مین
 بو ته عینی رِزق بووگه به ته مین
 عزیزائیل بو قه بَضْ رِوَح صاحب دوستوور
 ئیسرافیل صاحب ته مری نه فخی صوور
 (صور) یچ شاخیکه فووی ده کا پیدا
 به عه ده د ته رواج کونای وا تیدا
 دوو جار فووی پیدا ده کا حه واله
 (بین النفختین) موددهی چلّ ساله
 له نه فخی ته وو هل به رزان ده وون پهس
 ذی رِووح گشت دهمرن نامینی هیچ کهس
 که نه فخی دووهم ناکاو صه دای بی
 دوو باره هموو گیانیان پیدا تی
 ته ماما حه مه له و چوار شه خصه کان
 له هر دوو نه فخی ته وان موسته ثنان
 دهمرن و زیندگ ده ونه وه سه رجه م
 پاشتر له ته وو هل، پاشتر له دووهم
 به عشیان وهك خه لق بهر له گستانه
 مردنیچیان له دوای هه وانه

په یغام: نامه، پاسپیری، بووگه: بووه، کونا: کون، به رزان: شوینه
 به رزه کان، دهون: ده بن، پهس: پهست، نزم، ناکاو: له پر، کوتوپر، زیندگ:
 زیندوو، مردنیچیان: مردنیشیان.

واته: ته و چوار شه خصه یش به که میان جیره ئیله که ته مینی خودای گه وره یه بو
 گه یاندنی کتیبی خودایی که مه شه ووره به (وه حی). بولای پیغه مبه ران (د.خ).

خودای گهوره له قورئاندا ده فەرموی ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ
مِنَ الْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ﴾^(۲۸).

دووهمیان: میکائیله که فەرمانی دان و گرتنهوهی رزق و روزی و فەرو بەرەکەت و
قات و قری سەرزەویی پی سپێردراوه،

سێهەمیان: عیزرائیله که مەثمووری گیان کیشانی هەموو گیان لەبەرانهو،
مەثموورو بەردەستی زۆریشی هەیه وهك خودا ده فەرمویت ﴿تَوَفَّتْهُم
رَسُلُنَا وَهُمْ لَا يَفْرَطُونَ﴾^(۲۹).

چوارەمیان: ئیسرافیل، ئەمیان ئەوهی پی سپێردراوه فوو بە (صوور)دا بکا، ئەم
صووره شاخیکه به ژماره‌ی گیان لەبەرەن کونی تێدایه. حەزرەتی
ئیسرافیل دووجار فوو بەو شاخەدا دەکات، بە یەکەم فوو هەموو
گیان لەبەرەن ئەمرن و، هەرچی که ژو کیو هەیه هەموو تەخت دەبن،
هەرچی گیان لەبەریشە هەموو دەمرن، بە فووی دووهمیش هەرچی
مردوو زیندوو دەبنهوه، بەلام ئەو فریشتانە‌ی هەلگری عەرشن و ئەو
چوارە‌ی که باسمان کردن (جیبرائیل، میکائیل، عیزرائیل، ئیسرافیل)
ئەمانە مردن و زیندوو بوونەوه‌یان بەم دوو فوو نی‌یه، ئەمان لەپاش
مردنی هەموو گیان لەبەرەن دەمرن و لەپیش زیندوو بوونەوه‌یان زیندوو
دەبنهوه.

خەواصی مەلەك هەیه فەضلیان
وەسەر بەشەردا سیوای ئەنبیان
عەوامی بەشەر صولەحاو ئەولیا
فەضلی هەس وەسەر عەوامی مەلەك دا
عەوامی مەلەك فەضلی هەس وەسەر
گونەهکاراندا له فیرقە‌ی بەشەر

(وفي ما بين الخواصّ كلام)
بهر نهی و نهوان صهلات و سهلام

شایانی باسه و پیویسته بزنان که (خواص) ی بنیادهم پیغهمبه رانن (د.خ)، جا لهم پروهه مهولهوی نهفهرموئی (خواص) ی بنیادهم که پیغهمبه رانن پایه یان له پایه ی (خواص) ی فریشته بهرزتره، ههروهها (خواص) ی فریشته پایه یان له پایه ی (عوام) ی بنیادهم بهرزتره. مه بهست له عهوامی بنیادهم نهولیاو پیاوچاکانن که به پیی شهرع (عادل) بن و له خواترس بن، جا ئەم عهوامی بنیادهم پایه یان بهرزتره له عهوامی فریشته، واته غهیری چوار صینف و چوار شه خصه که. عهوامی فریشته یان له پایه ی بنیادهمی موسولمانی ناعادل و گونا هبار بهرزتره. که ده لئین (خواص) ی فریشته له (عوام) ی ناده مزاد پایه بهرزترن، به لگه مان قورئانی پیروزه که ده فهرموئی فریشته (معصوم) ن، به لام نه یفه رموه (عوام) ی ناده مزاد (معصوم) ن.

فه ضلّ و گه وره یی خه واصی ناده مزاد که پیغهمبه رانن به سهر خه واصی فریشته دا، ههروهها فه ضلّ و گه وره یی عهوامی ناده مزاد که پیاوچاکانن به سهر عهوامی فریشته دا نه وه له بهر چند به لگه یه که:

یه که م: خودا نه مری فه رموه که فریشته کورنووشی ریز بهرن بو چه زره تی ناده م (علیه السلام). دیاره نه وه ی که تی بگه ین نه وه ته که خوا نه مری فه رموه نزم کورنووش بو بهرز بهری.

دووه م: هه موو زانایان ده زانن بو یه خوا هه موو زمانه کانی به ناده م فی رکرد هه تا فه ضلّ و پایه بهرزیی نه وه به سهر فریشته کاندایا ده ربخات.

سیه م: ناده مزاد گیروده ی ناره زووی نه فس و خوو خده ی ناپه سه نده، وهك رق و چه سوودی و قین هه لگرتن و بهرچاوته نگی... تاد، که فریشته له وانه وه

دووره. بی گومان خوداناسین و خواپه رستی و خاوینی له گه ل بوونی
کۆسپ دا ئەجرو پاداشی زۆر زیاتره له خواپه رستی و خواناسینی ئەوانه ی
کۆسپیان له پێدا نی یه .

دیاره فه ضل و گه وره یی عاممه ی فریشته به سه ر گونا هبارانی ئاده مزاددا شتیکی
ئاشکرایه و به لگه ی ناوی .

ئهم باسه ی که نووسیم له بهر پرووناکی نووسینی زانای پایه بهرز سه عدی
ته فتازانه که له شه رحی کتیی (عقائد) ی (نه سه فی) دا نووسیویه تی .

باسی گه وره یی و بچووکی فریشته کان له ناو خویاندا، ئایا کام له چوار
صیفه که گه وره تره له وانی تر، یا له ناو چوار شه خصه که دا کامیان له وانی تر
گه وره تره؟ قسه ی تیدا کراوه و، ئەوی بیهوی زۆرتری لی بزانی کتیه درێژه کان
ده خوینیته وه .

(۱) له چاپه که دا سهرباس (مبحث وصف الملائكة) یه. له دهستونوسه که دا سهرباس نی یه بیجگه نهخش و نیگارینگ که باسیک له باسیک جیاده کاته وه، من سهرباسه که ی له مهر چاپه کهم دانسا، نه گهرچی ده بوا (الاصول الثاني من الاصول الستة الايمان بالملائكة) بوايه، وهك له یه کهم به یته وه دهرده که وئی.

(۲) ثایه تی (۳۰) ی سوورته تی (بقرة).

(۳) ثایه تی (۳۰) ی سوورته تی (بقرة).

(۴) نه مه شیوه نووسی چاپه که یه، دیاره که شیعی دوایین باسی (مفتوحی) ی لامه که ی ده کات لییره دا لامه که (مکسور) ه، به لام تیکرا دارشته که ی ته واونی یه. هی نوسخه دهستونوسه که (ملکین) ه، که هله یه. من له بهر پروناکیی نه م شیوه نووسه هله یه وای بو ده چم که راسته که ی (ملکین) = (مهلیکه یین) ه بهم جوړه (هاروت و مارووت) ده بنه موپته دای دواکه وتوو و (مهلیکه یین) ده بیته خه بهری پیشکه وتوو.

(۵) له نوسخه چاپه که دا «چاک دا دیاری» یه.

(۶) ثایه تی (۱۰۲) ی سوورته تی (بقرة).

(۷) ثایه تی (۶) ی سوورته تی (تحریم).

(۸) ثایه تی (۳۰) و (۳۱) ی سوورته تی (حجر).

(۹) ثایه تی (۲۷) ی سوورته تی (حجر).

(۱۰) ثایه تی (۵۰) ی سوورته تی (کھف).

(۱۱) ثایه تی (۱) ی سوورته تی (فاطر).

(۱۲) ثایه تی پیشوو.

(۱۳) ثایه تی (۲۰) سوورته تی (تکویر).

(۱۴) ثایه تی (۵) سوورته تی (نجم).

(۱۵) ثایه تی (۳۱) سوورته تی (مدثر).

(۱۶) ثایه تی (۱۶۴) سوورته تی (صافات).

(۱۷) بو هاوتاییی ناخری هردوو نیوه به یته که نه بوو بیوتایه (خهلق و خالیقن)، به لام چ له دهسنووس و چ له چاپدا و نووسراوه که نیمه ییش لییره دا نووسیومانه ته وه. دیاره له بهر نه وه (خالیقی) پیش خستوو که خالیق خویه و له پیش خهلقه وه بووه و واسیطه که ییش له لای نه وه دی بولای خهلق.

- (١٨) ئايهتي (١٢١) سوورتهتي (انعام).
- (١٩) ئايهتي (٣٠) سوورتهتي (فصلت).
- (٢٠) ئايهتي (٣، ٤، ٥) سوورتهتي (نازعات).
- (٢١) ئايهتي (٦١) سوورتهتي (انعام).
- (٢٢) ئايهتي (٤) سوورتهتي (طارق).
- (٢٣) ئايهتي (١١) سوورتهتي (رعد).
- (٢٤) (چه) يه كه مين شيوه نووسي چايه كه يش و ده ستنووسه كه يشه كه به شيوه نووسي نه مرو
(چ) ده نووسر يت. هي دووم له چاپه كه دا (چو) وه، به لام هه له يه. نه ويش له راستيدا
هر (چه) يه.
- (٢٥) ئايهتي (٧٧) سوورتهتي (زخرف).
- (٢٦) ئايهتي (٣٠) سوورتهتي (مدثر).
- (٢٧) ئايهتي (١٠ و ١١) سوورتهتي (انفطار).
- (٢٨) ئايهتي (١٩٣-١٩٥) سوورتهتي (شعراء).
- (٢٩) ئايهتي (٦١) سوورتهتي (انعام).

* مبحث الايمان والتصديق بجميع الكتب السماوية^(١) *

ئه صلى ئالیشان تاقی بزانه
ته صدیقه به جمع ئه و کتیبانه
به نه قشی حدیث عه جب شهره فناک
مه نقووش له پرووی صاف صه فحهی ته ختهی پاک
یا به ئه لفاظی موره تته بهی خوش
به زوبانی پاک فریشتهی بی غهش
(رحمة) خالیق گشت غاله می یان
ناردگنی ئه سهر به عضی ئه نبیان
صه دو چوارن به قه ولی مه شهوور
تو له و عه ده ددا مه یانزان مه حصوور
ده ئه سهر ئاده م، په نجاه ئه سهر شیث
سی نازل بووگه ئه سهری ئیدریس
ده سهر ئیبراهیم صه ده ته واوه
ئهمانه هر صه د صوحوفیان ناوه
زه بوور بو داوود، ته ورات بو موسا
ئینجیل هاته سهر چه زره تی عیسا
فورقان بو چه زره ت (سید الانام)
(علیه الصلاة، علیه السلام)

تاقی، تاقیق، ته حقیق: به راستی. ناردگنی: ناردوونی. مه یانزان:

مه یانزانه. ئه سهر: بو سهر. بووگه: بووه.

واته: ئه صلى سیهم له شهش ئه صلهی ئیمان باوه پرکردنه به هموو ئه و

کتیبانهی که خودا ناردوونی بو سهر هندی له پیغه مبه ره په هبه ره کان (د.خ) ئه و

کتیبانه‌ی که به نه‌خشی (حادث) ی جوان له‌سه‌ر رووی ته‌خته‌ی صافی بی‌گه‌ردی (لوح المحفوظ) نه‌خش کراون و به له‌فظی ریزکراوی خوش له‌سه‌ر زوبانی فریشته‌ی ناسک سروشت که جیره‌ئیلی ئەمینی وه‌حیه به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ره به‌هه‌ره‌کاندا خوینراوه‌ته‌وه.

مه‌شه‌وور وایه ئەم کتیبانه‌ سه‌دو چوارن، به‌لام تو‌وامه‌زانه که هه‌ر ئەم ژماره‌نه، چونکه خودا خو‌ی فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿وان من أمة إلا خلا فيها نذیر﴾^(۱) واته: هیچ کومه‌له ئاده‌مزادی نیه له جیهاندا که خوا ره‌هه‌ریکی نه‌ناردیته سه‌ریان بوئه‌وه‌ی له‌ئه‌نجامی نافه‌رمانی خودا بیانترسینی، واته ژماره‌ی پیغه‌مبه‌ران گه‌لی زوره ﴿منهم من قصصنا عليك ومنهم من لم نقصص عليك﴾^(۲) له‌به‌ر رو‌شنایی ئەم ئایه‌تانه‌دا وادیاره زور له پیغه‌مبه‌ره‌کان (د.خ) نه‌خویان و نه‌کتیبیان باس نه‌کراون و ژماره‌ی کتیبه‌کانیان دیار نیه:

له‌و سه‌دو چوار کتیبه مه‌شه‌ووره (ده) هاتوه بو‌حه‌زرتی ئاده‌م، (په‌نجای) بو‌حه‌زرتی شیث، (سی) بو‌حه‌زرتی ئی‌سدریس، (ده) بو‌حه‌زرتی ئی‌براهیم. ئەمانه سه‌دن. ئەم سه‌ده له قورئاندا به (صحف) ناوبراون. هه‌روه‌ها ته‌ورات بو‌حه‌زرتی مووسا، زه‌بوور بو‌حه‌زرتی داوود، ئینجیل بو‌حه‌زرتی عیسا، قورئان بو‌حه‌زرتی (محمد المصطفی)، دروودی خویان له‌سه‌ربی هاتوه.

ئەم ذاتانه که کتیبان هه‌بوه له شه‌ریعه‌ت دا به ره‌سوول ناوئه‌برین، چ سه‌ربه‌خو بو‌خویان هاتی یاخو له‌پیشدا بو‌پیغه‌مبه‌ریکی تر هاتی و، خودا له‌پاشاندا به پیغه‌مبه‌ریکی تر بلیت به‌و کتیبه پیشووه ره‌فتار بکه، وه‌کو گه‌لی له پیغه‌مبه‌ره‌کانی به‌نی ئیسرائیل که هه‌ر به ته‌ورات ره‌فتاریان کردوه.

ئەو پیغه‌مبه‌رانه‌یش که کتیبان نه‌بوهو ئەمریان پی نه‌کراوه به ته‌بلیغ به (نبی) ناوبراون. ئەمانه ژماره‌یان گه‌لی زوره.

ته صدیقت بوی که هموو حه قن
 که لامی قه دیم حه قی موطله قن
 صیفه تی قائیم به ذاتی بی رهنگ
 نی یه ن له قه بیل جینسی حه رف و دهنگ
 نه له ذیهن و حیفظ، نه له زواندا
 نه له له فظ و گوئی نه له به یاندا
 له هیچ کامیدا نی یه حولوولیان
 با له وانچ بی ئه وه فامینیان
 غهیره مه خلوو قن به بی رهیب و شهك
 نه به سته ی نه بی یان نه به سته ی مه لهك

واته: ته صدیق و باوه رت بی که ئه م که لامانه هموو حه ق و ثابت و موافیقی
 واقیعن و که لامی قه دیمی ذاتی (واجب الوجود) ی موطله قن و صیفه تی کی
 بی رهنگن به ذاتی بی رهنگه وه راوه ستاون، ئه م که لامه به ئیعتیباری مه بده ئه که ی
 که ذاتی قودسی یه له بابه تی حه رف و دهنگ نی یه، له ذیهنی که سدا، له حیفظی
 که سدا، له زوبانی که سدا، له گوئی که سدا، له به یان و ته عبیری که سدا نی یه،
 هه رچه ند ئیمه قابیلی یه تی ئه وه مان هه یه لی تی بگه ین و واتا که ی بزانین.

ههروه ها ئه م که لامه قه دیمه و نه بوونی لی پیش نه که وتوه و نه بوونیشی به سه ردا
 نایه ت، نه پیوه ندی به پیغه مبه رانه وه هه یه و نه به فریشته وه.
 به لام به ئیعتیباری که لامه له فظی یه که ئه وا ئه و که لامه ده بیسریت و
 ده خوینریته وه و هه ر حالّی بو له فظ مومکین بی بو ئه میش مومکینه.

هه رچی یان تیدا هه یه یه که سه ری
 هه موو راس، له کیدب له خولفن به ری
 بو ته خه للوفی به عضی وه عیدات
 ئه گه ر بشنه وی هه یه ته وجیهات؛

مه شرووط به چهند شهرط جهلی یه یا خه فی
 به عضی له شهرطان دهوی مونته فی
 یاخو موقه ییهد به مه شیئه ته
 عه ذابی دا عه دل، نهیدا ره حمه ته
 یا خولف مه خصوصی وه عده نهك وه عید
 به نه قل و به عه قل بوی هه یه ته ئیید
 یا یه عنی: عاصی خو موسته حه قه^(۴)
 به عه ذاب، نه ماما عه فوی حه ق حه قه
 یاخو ئینشایه بلنی نهك خه بهر
 ئه ر به خه بهر بی وتمان له گره و بهر
 نه م ته و جهیانه به چاکتر بناس
 که له عوموومات مه عفو و موسته شناس

ئه ر به خه بهر بی: نه گه ر ئاگادار بی. له گره و بهر: له مه و پیش.
 واته: هه رچی له ناو نه و که لامانه دا هه یه هه موو راستن و، هه رچی (وعد) و
 (وعید) به ئین و هه ره شه یان تیدایه هه موویان دینه جی و له نه هاتنه دی دوورن.

جا نه گه ر که سی بلت ثابت بوه له دینا که گه لی له و تاوانبارانه ئازار نادرین و
 عه فو ده کرین که و ابو هه ندی له و هه ره شان نه یه نه جی و نه مه یش - خوا نه خواسته -
 ده بیته درو، له وه لامدا ده لیم نه و ره خنه یه به چهند جوریک ده دریته دواوه،
 یه که م: نه و هه ره شان له مه عنادا به سراون به چهند شهرطیکه وه، بوئمونه:
 تاوانبار سزاده دریت نه گه ر که س (شفاعت) تکای بو نه کات، یا نه گه ر له و
 تاوانه ی په شیمان نه بیته وه و بریارنه دا که نه گه ریته وه سه ری، یا نه گه ر
 کاریکی چاکی وه ها نه کات که کاره به ده گونا هه که رامالیت و لای بات؛
 خودا فه رموویه تی: ﴿ومن أحيها فكأنما أحيها الناس جميعاً﴾^(۵) بی گومان

ئەو نەفس رزگارکردنەى گوناھەکانى دادەپۆشى ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ﴾^(٦) ھەر وھەا فەرموویەتى : ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا
صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾^(٧) .
پيغەمبەرىش (د.خ) فەرموویەتى «ومن سنَّ في الاسلام سنَّةً حسنَةً فله
أجرها وأجر من عمل بها بعده من غير أن ينقص من أجورهم شيء .
الحديث»^(٨) .

دووھەم : ئەوھەى كە بەجى ھىنانى ئەو ھەرەشانە بەستراوھ بە خواستى خوداوھ ؛ ئەوھەتا
دەفەرموى : ﴿فَيَغْفِر لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ﴾^(٩) يا دەفەرموى : ﴿إِنَّ
اللَّهَ لَا يَغْفِرُ لِمَن يَشْرِكُ بِهِ وَيَغْفِرُ مَادُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ﴾^(١٠) سىرپرى
ئەوھەيش كە خودا سزادانى بەستوھ بە خواستى خوئەوھ ئەوھەتە كە ھەرچى
ھەيەو بووھ دەبى ھەمووى مولكى خوئەتى ؛ ديارە خاوەن مولك دەتوانى
تەصەرپروف لە مولكى خوئە بكات ، جا ئەگەر سزای تاوانبار بدات عەينى
عەدالەت و دادپەرورەى يەو ، ئەگەر عەفوئىشى بكات ئەوا رەحمەت و
ئىحسانە .

سپھەم : ئەوھەى خيلاف كارى لە وھەدەدا عەيبە نەك لەوھەيددا بە دەلىلى عەقلى و
نەقلى ؛ دەلىلە عەقلى يەكە : بەپى ھەئس و كەوت و داب و نەرىتى خەلكى
ژىر كەسى ھەرەشە لە كەسى بكات و لەپاشا عەفوى بكات ستايشى
دەكەن و دەلین فلان دلپاك و سینه گوشادو خاوەن كەرامەتە ، بەلام ئەگەر
كەسى بەلینى بدات بە كەسى و لەپاشا بەجى نەھىنى ئەلین فلان رژدو
بى قەول و باوهر پى نەكراوھ .

دەلىلى نەقلش ئەوھەتە كە لە ئەنەسى كورى مالیک دەگىرنەوھ ، خودایان
لئى رازى بىت ، كە حەزرت (د.خ) فەرموویەتى «من وعد الله تعالى
عمله ثواباً فهو منجز له ، ومن أوعده على عمله عقاباً فهو بالخيار» .

چوارەم : ئەوھەى كە عىبارەتى ئەو ھەرەشانە ، ئەگەرچى بەدیمەن (ئىخبار) ن بەلام
بو (ئىنشا) ى ھەرەشە بەكارھىنراون ، واتە عىبارەتەكە ھى ھەرەشەى ، ھى

ئەو نى يە كە لە كاتى خويدا سزا كە بدات، بەلام ئەم وەلامە بى ھىزە
چونكە نرخیك بو ھەرەشە ناھىلىت!

پىنجەم: ئەو ھىە واتاى ھەرەشەكان ئەو ھتە كە تاوانبارەكان شايانى سزادانن، واتە:
ئەو كەسە كە، بۆنموونە، نوپژ بھوتىنى موستەھقە قى فلان سزايە، بەلام
لە گەل ئەو ھىشندا كە ئىستىحقاقە كە ھىە ئەگەر خوداى گەورە عەفوى
بكات و لى بىوورى قەيناكا، چونكە بەجى ھىنانى سزا كە يا چاوپوشى
لى كردنى ماى رەواو شايستەى ذاتى خودايە، ئەتوانى بەجى بەھىنى و
ئەشتوانى لى بىوورى.

شەشەم: بەلگە يە كە لە ھەموو وەلامەكان باشتەرە ئەو ھىش ئەو ھىە ھەر كەسى عەفو
بى لە سزاو ئازاردان لەر تىدا (مستثنى) دەر كراو لە عومومى
ئەو كە سانەى كە ھەرەش كەيان لى كراو، جا ئەگەر چى ئىستىثنا كە لە
رستە كەدا نەوتراو، بەلام لە عىلمى خوادا ھەيەو نە تىكرای كە لامىشدا
نيازى كراو؛ دەليل لەسەر ئەم ئىستىثنايە ئەو ھتە لە گەلى ئايەتى قورئاندا
لى بووردن و سزادان بە خواستى خواو پىوھند كراو وەك ئايەتى ﴿فَيَغْفِرُ
لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ﴾^(۱) ديارە ئەم پىوھند كردنە دەبىتە نىشانەى
ئەو ھى ھەر كەس لە سزا عەفو بىكرى بەر عومومى ھەرەشەكان ناكە وىت.

بى مانىع ھەرگىز نوصووص لاندەى
لە ظاھىر؛ دەشى ئىحتىياط بكەى!
ئەو موددە عى مەحض مەعناى باطىنە
ئىلھادو كوفرى تىدا كامىنە
ئەو كە سىچ ئەوا ھىچ تى نافرەى،
لە ھەموو ھەر مەحض ظاھىرى دەگرى

ته شبيهو ته جسيم هه لده گيرسيني
 له زور قوراوي تر دا ده مينی
 قائل به ظاهر ده گه ل ئيشاره
 نه وه صه فوه تي دلي دياره
 هو هيداس كه مال وه صفي عيرفاني
 جيلوهي حه قيقه ت نه صلي ئيماني
 (طوبى لمن فاز بذي الفضائل
 هم أهل الفنا والبقا الكامل)

هو وهيدا: ئاشكرا، هو وهيداس: ئاشكرايه .

واته: به بي مانيعيكي ديارى و ئاشكرا، ده خيلت بم، هه رگيز نه صصي
 فه رمووده ي خودا له مه عنا ئاشكرا كه ي لانه ده ي بو مه عنا نائاشكرا كه ي، چ له
 ئايه ته كاني بيرو باوه رداو چ له حوكم و نه خلاقدا؛ چونكه فه رمووده ي خودا بو
 پيغه مبه ران نير دراوه و به زماني كو مه له كه ي بوئه وه ي به ئاساني وه ري بگرن و
 په پره وي بكن، دياره لاداني نه صصي فه رمووده كه له مه عناي ئاشكرا دژى نه و
 مه به سته به نرخه يه .

به لي ئه گه ر وشه يه كتان دي كه مه عنا ئاشكرا كه ي له گه ل مه عناي ئايه ته
 (محكم) ه كاندا ريك نه ده كه وت، نه وه به ناچارى پيوسته ته ئويل بكرى و بيريته وه
 سه ر مه عناي ئايه ته مو حكه مه كان؛ چونكه خوداي گه وره ئايه ته مو حكه مه كاني به
 (أم الكتاب) واته سه رچاوه و مه رجعه داناوه .

بي گومان نه و كه سه كه ده لیت: فه رمووده ي خودا مه عنا كه ي په نه انه و كه س
 نايزاني پيشه وای تايه تي نه بي نه و كه سه له دين لادان و كوفرو ئينكاري راستى له
 دلیداو له قسه كه يا شاردراوه ته وه و، مه به ستي نه وه يه به م فر و فيلانه خه لكى له ريگا
 لادات و، به ئاره زووي خو ي مه عنا بو كه لامى خودا دابنيت . قورئان و كتبه
 خوداي يه كان له فظ و مه عنايان رووناك و ئاشكرايه؛ بو يه خه لك لادان له

رووناکی بو تاریکی نهجامی مل شکاندن و گومرایییه .

ههروهها نهوکهسهیش که هیچ تینافکری له واتای ئایهتهکان ههتا بزانی کام نهصی فهرمووده ظاهرهکهی مهبهستهو کام نهص ظاهرهکهی مهبهست نییهو، له ههموو نهصی ههر مهعنا ظاهرهکهی نهگری، نهگهرچی دژی ئایهته موحکهمهکان و عهقلی عاقلان بی، نهوکهسیشه ئاگری فیتنهی تهشبههوه تهجسیم ههلهگیرسینی، واته: نهیهوی خوا بیاته سهر وینهی مهخلووقات و (واجب الوجود) بخاتهسهر ریوشوینی مومکینات، که ئایهته موحکهمهکان دژی نهوهن وهک ئایهتی ﴿لیس کمثله شیء﴾ یا ﴿... لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً أحد﴾ .

بیجکه لهوه نهگهر له ههموو ئایهتیکدا مهعنای ظاهر بهدهستهوه بگریو نهکهوئیه سهر باری ریک خستن و گونجاندن لهگهل ئایهته موحکهمهکان دا خوئی لهناو قورو لیهی تیک چوون و تیکداند دهبینیهوه .

نهو که بلیت خودای گهوره دهست و چاوو روخسارو تهنشتی ههیهو تهماشای ظاهری ئایهتهکه بکات نهبی دان بهوهدا بی که خوا له ئاسماندایهوه، له ههمان کاتدا که لهسهر عهرشه، ههروهها له زهویدایهوه، لهپال ههموو زیندووویکداو، له رهگی بناگوئی ئینسان نزیکترهوه، به راسهری ههموو نهخوشیکهوه حازرهوه، ئینسان روو له ههرلایهک بکات خودا لهویدایه، بی گومان نهوهی لهسهر نههم ریبازه بروات دهکهوئیه گیژی دهریای موستهحیلات و، به هیچ جوژی له گیروگرفت رزگار نابیت . دیاره لهبهرئهوهی تووشی مهحال نهبی پیویسته نهو ئایهتانه به جوژی لیک بداتهوه که لهگهل ئایهته موحکهمهکاندا بگونجی، پیویسته واز له مهعنای ظاهری بهینیت .

بهلی نهگهر زانایهکی هوشیارو بهختیاری دل و دهروون پاک و پر له نوور نهو مهعنایهی وهرگرت که له ظاهری ئایهتهکه دهردهکهوئیت و لهگهل نهوهیشدا حیسابی نهوهیشی دهکرد که نهو ئایهته ئیشارهیه بو ههندی مهعنای ناهک و

موناسیبی وا که دژی شهرع و ئایین نه بی^(۱۲)، دیاره ئه و ذاته دلی صاف و نوورانی یه، فام و مه عریفهت داگیری کردوه و پرتهوی تیشکی ئیمان دل و سینه ی پر کرده . . خوزگم به و که سه که گه یشتوه ته ئه م عیلم و گه وره یی یه، بی گومان ئه و جو ره ئینسانانه له کومه لی ئه هلی به قاو فه نان، له وانه ن که هه موو هیزی ماددی یان تابعی نه فسی (مطمئنه) یانه و، نه فسیان له ئاره زوو بازی و خووی ناپه سه ند به ئیجگاری دوور که و تووه ته وه و خو یان کرده ته قوربانی خوشنوودی خودای گه وره، خودایش له باتی ئه وه حاله تی به قاو (خلود) ی (فی الشهود) ی پی خه لات کردوون .

زور نزیکه مه بهستی (مهولهوی) له م (فنا) و (بقا) یه ئه و دوو مه قامه بیّت که له ناو صوفی یه کاندایاوه و له صیفه ته دیاری یه کانی (مرشد) رابه ری (کامل) ته واون، واته: ئه و ذاته خاوه ن ئیشاراننه له ئه هلی فه ناو به قان و له دوسته بی خه وشه کانی خودان و ئیشاره یان جیی پرواو متمانه یه .

هه رچی له ئه حکام شهرعی یه داله
 ره ددی لی مه ده؛ کوفرو ضه لاله
 موته شابیه یان سیرری ئیلا هین
 له مه عنایاندا مه خلووقات لاهین
 به عضی ئاگاهی حق ده دا پیان
 به عضی له و سیرره که شف ده کا لیان
 ئیمان بیرانه تو به گشتی یان
 بی ده نگ له مه عناو له که یفی یه تیان
 ههروه کو وتمان ئه ر ده که ی ته ئویل
 باز هه م ظه ریفه ئیجمال یا ته فصیل

ئیمان بیرانه: ئیمان بینه، باوه ربکه. باز هه م: دیسان هه م.
 ' واته: هه ر ئایه تیک له سه ر به یانی چه زره ت (د.خ) ده لاله ت له حوکمیکی

شەرعى بىكەت دەخىلە رەددى نەكەيتەو ۋە ئىنكارى نەكەيت، چۈنكى رەدكردنەو ۋە دەبىتە ھۆى كوفرو گومراھى .

ھەر ئايەتتىكىش بە بىروباو ۋەرى زانايانى ئايىن لە ئايەتە مۇتەشەببەھەكان بىت ۋە كوسەرەتەى ھەندى لە سوورەتەكان (الم، حم، حم عسق) تاد... بزەنن ئەوانە نەھىنەكن لە نەھىنەكانى خودا ۋە ھەر ئەو مەعنەيان دەردەخات ۋە خەلقى عادەتى ناتوانن پروونى بىكەنەو، مەگەر ھەندى كەسى ۋەھا كە خوداى گەورە بە فەيىز ۋە ئىحسانى خۆى ئاگادارىيان دەكاو ھەندى لەو نەھىنەيان بۆ پروون دەكاتەو... ؛ كەواتە تۆباو ۋەرت بىي بە ھەموويان، جا يا ۋەكو پىشىنانى دەروون پاك ۋە كردار چاك بىياندەرە دەس عىلمى خودا ۋە باسى پروون كردنەو ۋە واتاكانيان مەكەو خوت لە واتا ۋە چۆنەتەىيان بى دەنگ بىكە، يا ۋەكو زانايانى ئايىنى پاش ئەوان تەئويلىيان بىكەو، بە ھىزى دەلىلى پرووناكى قورئان ۋە فەرموودەى پىغەمبەر بىانخەرە سەر مەعنەيكە پاستى ۋەھا كە لەگەل كروكى ئايىندا بىگونجىت .

لە بەعضى ئايات ئەو كىياندا
لە لەفظ يا لە حوكم يا لە ھەردواندا
بۆ خاطرى چەند فائىدەو حىكمەت
نەسخ جائىزەو واقىعە ئەلەت
بە يەقىن لە جەمع باقى كىيان
ۋەجھى ئىمتىياز بۆ قورئان بزەن
ناسىخە بۆ گشت؛ تىيدايە يەقىن
عىلمى ئەو ۋەلىن عىلمى ئاخىرىن

واتە: ھەندى ئايەتى ئەو كىيانە كە خوداى گەورە ناردوونى بۆ پىغەمبەران (د.خ) بەتايەتى ھەندى ئايەتى قورئانى پىرووز نەسخى ھەندى ئايەتى تر دەكەنەو، لەبەر چەند فائىدەو حىكمەتەك .

شایانی زاینه (نسخ) له زمانی عه‌ره‌بدا واته: لابرَدنی شتیک و، له عورفی زانستی (اصولی فقه) دا واته: لابرَدنی حوکمیکی ئایینی که به قسه‌ی (شارع) یه‌عنی خودا ثابت بووبی چ به خیطابی شاریع خوی یا خیطابی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) واته‌ه‌دیث، ئیتر ناسیخ و مه‌نسوخ نه‌ص بن یاخو له مه‌فه‌وومی موافیق یا مه‌فه‌وومی موخالیف بن. به‌ئی له‌مه‌وه که باس‌مان کرد ده‌رده‌که‌وی که نه‌سخ به چوار شت دیته‌جی و چوار گوشه‌ی هه‌یه: نه‌سخ، ناسیخ، مه‌نسوخ، منسوخ عنه. دیاره نه‌سخ لابرَدنی حوکمه شه‌رعی یه پیشوه‌که‌یه به دلیلی که بیته هوی لابرَدنی نه‌و حوکمه و دانانی حوکمیکی تر له‌شوینیدا. ناسیخ نه‌و ده‌لیله‌یه که حوکمه پیشوه‌که لاده‌بات و حوکمیکی تازه‌ی له جیگه‌دا داده‌نی.

مه‌نسوخ حوکمه پیشوه‌که‌یه که به شه‌رع جیگیر و ثابت بووبو. (منسوخ عنه) یش نه‌و ئینسانه موکه‌لله‌فه‌یه که حوکمه پیشوه‌که‌ی له‌سه‌ر هه‌لگیراوه.

نه‌سخ چوار مه‌رجی هه‌یه:

یه‌که‌م: نه‌بی مه‌نسوخه‌که حوکمی شه‌رعی بی نه‌ک حوکمی عه‌قلی وه‌کو به‌رائه‌تی نه‌صلی (۱۳).

دووهم: نه‌بی نه‌سخه‌که به خیطاب بی، واته: نه‌مانی حوکم به‌هوی مردنی موکه‌لله‌فه‌که‌وه نه‌سخ نی‌یه.

سیه‌هم: نه‌وه‌یه که حوکمه مه‌نسوخه‌که له کاتی خو‌یا نه‌به‌سترابی به کاتیکه‌وه که نه‌و کاته هات حوکمه‌که نه‌مینی وه‌کو ئایه‌تی ﴿وَأْتَمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ که نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت پوژوو له سه‌ره‌تای به‌یانه‌وه‌یه تا شه‌و.

چواره‌م: نه‌بی نه‌و ده‌لیله که نه‌سخی حوکمه پیشوه‌که‌ی کرده له حوکمه مه‌نسوخه‌که دواکه‌وتبی.

هه‌روه‌ها شایانی زاینه له‌و ئایه‌تانه‌دا که حوکم ده‌گه‌یه‌نن وانه‌بی خویندنه‌وه‌ی نه‌سخ بوته‌وه‌و حوکمه‌که‌ی ماوه. وایش ده‌بی حوکمه‌که‌ی

نەسخ دەبیتەو، بەلام هیشتا هەر دەخوینریتەو، جاری وەهائش هەیه که
حوکمیش و خویندنهویش نەسخ دەبنهو.

نموونه‌ی یه‌که‌م: وهك نەسخی ئایه‌تی رەجم «والشیخ والشیخه اذا زنيا فارجموهما
البتة» ئیسته ئەم ئایه‌ته له قورئانا نی‌یه و ناخوینریتەو، بەلام له
دیندا حوکمه‌که‌ی ماوه.

نموونه‌ی دووهم: وهك نەسخی ئایه‌تی ﴿کتب علیکم اذا حضر أحدکم الموت إن
ترك خیراً الوصیه للوالدین والأقربین بالمعروف حقاً علی
المتقین﴾^(۱۴) به ئایه‌ته‌کانی ئیتر له سووره‌تی (نساء) دا، یا وهك
نەسخ بوونه‌وێ ئه‌و ئایه‌ته‌ی ده‌فرموێ ژن له‌پاش مردنی
مێرده‌که‌ی ده‌بی سالیکی ته‌واو بمینیتەو، واته‌ دوا‌ی ئه‌وه
ئه‌توانی شووبكات، به‌و ئایه‌ته‌ی ده‌فرموێ ئه‌و مێردانه‌ی ده‌مرن ژنه‌کانیان
چوار مانگ و ده‌ رۆژ بمینه‌و، ئه‌وسا شووبکه‌ن.

نموونه‌ی سێههم: که خویندنه‌و و حوکم هه‌ردوو نەسخ کرابنه‌و، وهك ئه‌وه‌ی که
مه‌شه‌وره‌و له‌ چه‌زره‌تی عائیشه‌و ده‌یگیرنه‌و که فه‌رموو‌یه‌تی:

«أنزل في القرآن (عشر رضعات معلومات) فنسخ من ذلك خمس وصار الى
(خمس رضعات معلومات)، فتوفي رسول الله ﷺ، والأمر على ذلك»^(۱۵)
ئیسته ئایه‌تی ته‌ئیری ده‌ جار شیرخواردن له‌فظ و خویندنه‌و و حوکمی
هیچ کامیان نه‌ماون.

ه‌و مه‌به‌ست له‌م نەسخه‌یش چاودیری به‌رده‌وامی شه‌ریعه‌تی خوداو
چاودیری قازانج و به‌رژه‌وه‌ندی خه‌لکه‌.

ئه‌بی ئه‌وه‌یش بزانی که نەسخ له‌ بیروباوه‌ره‌ سه‌ره‌کی یه‌کانی ئایندا نه‌بووه‌و
نابیت.

واته: هه موو پيغه مبه ران له باوهر به خوداو فريخته و پيغه مبه راني خوداو
 كتیبه كاني خوداو روژي قيامت و قه ضاو قه ده ردار هه موو په كن و بي خيلافن و هيچ
 دينيك په كني له شتانه ي دينيكي تري نه سخ نه كرده ته وه، به لام ده سكارى حوكمه
 فه رعى په كاني كرده و لى لابر دون يا لى زياد كرده وون يا هر به ته واوى
 نه پيشتوون، وه كو چون قورثاني پروژ گه لى له نه حكامى دينه پيشوه كاني
 لابر دوه. هه روه ها نه بي نه وه يش بزاني كه قورثان و نه حكامى قورثان به هيچ
 دينيكي تر نه سخ نابنه وه و له پاش دينى ئيسلام دينيكي تازه په يدا. نابى، دينى
 ئيسلام و قورثان هه موو دين و كتیبه پيشوه كانيان نه سخ كرده و قورثاني پروژ
 عيلمى نه وه و لى و تاخيرينى تيدايه.

گشتى شهوى قه در مانگى رهمه ضان
 له له ووح هاتوه ته نه وه و لى ئاسمان
 له ودوا به وه فق مه صلحه ته حال
 نازل بوو وه خت وه خت به بيست وسى سال
 صاحيبي ثايات موفه صصه لاته
 بوزورگترينى گشت موعجيزاته
 نه ته رتبه وا ئيسته مه لحووظه
 به وه فقى ته رتيب (لوح المحفوظ) ه
 بشنه و نه گهر هه ي به ده ليل مائيل
 نه قلى حه ضره تي عوثمان و سائيل
 به و طه و ره بووگه له عه هدى حه ضره ت
 هر هه يه و ده وى تا به قيامت
 به بي ته حريف و زياده و نوقصان
 بي سه هوو غه له ط ته غير و نيسيان

واته: هه موو ثايه ته كاني قورثاني پروژ په كه م جار له رووى (لوح المحفوظ)

نووسراوه وهك خودا فەرمووێه تی : ﴿بل هو قرآن مجید فی لوح محفوظ﴾^(۱۶) وهك كتیبه كانی تری خودا له وی دا نووسراون . ئەمجا هەمووی قورئان بە فەرمانی خودا له شهوی قەدرا که شهویکی پیروژه له مانگی رەمەزان له (لوح المحفوظ) وەرگیراوه و هینراوه بو ئاسمانی یەكەم له شوینیکدا که مەشهوره به (بیت العزّة) دانراوه . دواي ئەوه به فەرمانی خودا حەزرەتی جیبرەئیل که ئەمینی وه حیه له ماوهی بیست و سی سالدایا به پنی پیویست له (بیت العزّة) وەری گرتووه و هیناویه تیه خوارو به سەر حەزرەتی (محمد المصطفی) دا (د.خ) خویندووێه تیه وه ، ئەویش به دل و هوش و ئیختیار وەری گرتووه تی گەشتوه ، له پاش تەوا بوونی وه حیه که ، که حەزرەت گەراوه تەوه بو حالی عادهتی ئایهت به ئایهت به سەر هاوړیکانیدا خویندووێه تیه وه ، ئەو نووسەرانهیش که حازربوون نووسیویانه تەوه بو حەزرەت و بو خویشیان ، هاوړیکانی تری پیغه مبه ریش فیری بوون و هەندیکیان له بهریان کردوه ، بهم جوړه تا هەموو قورئان هاتو ته خواره وه . حەزرەتی جیبرەئیل که می جار له سەر شیوهی خوی هاتو بولای حەزرەت و به چاو دیویه تی و خه لک نه یان دیوه ، جار جار دەنگی هاتو ته گونی حەزرەت وهك زه ی زهنگ ، تهنها حەزرەت بیستووێه و که سی تر نه بیستوووه ، دوابه دواي ئەو دەنگه قورئانی به سەرا خویندووێه تیه وه . جاری واش بوه له شیوهی کوریککی سیماپاکی عەرەبدا که ناوی (دحیه) بوه خوی به حەزرەت پیشان داوه و قورئانی به سەردا خویندوه .

یەكەم ئایهت له قورئان که هاتو بو پیغه مبه ر ئایه تەکانی سەرەتای سوورەتی عەلەقن ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * اقرأ باسم ربك الذي خلق * خلق الانسان من علق * اقرأ وربك الاكرم * الذي علم بالقلم * علم الانسان ما لم يعلم﴾ * ئەمەش له (۱۷) ی مانگی رەمەزان دا له ئەشکەوتی (حراء) دا بوو ، هەر وه ها دوا ئایه تیش که بو پیغه مبه ر نێردرا ئایه تی ﴿اليوم اكملت لكم دينكم واتممتُ عليكم نعمتي ورضيت لكم الاسلام ديناً﴾^(۱۷) بوو ، که له رۆژی عەرەفه له سەفەری (حجة الوداع) دا بوی هات . هەندی که سیش دەلین دوا ئایهت ئایه تی ﴿واتقوا يوماً ترجعون فيه الى الله ثم توفى كل نفس ماكسبت وهم لا

یظلمون^(۱۸)، که له مه دینه ی مونه ووه رده دا که میک له پیش وه فاتیدا بو ی هاتوه.

هر بهم ته رتبه که ئیسته هه یه حه زرت وها بریاری داوه؛ چونکه به هوی نازل برونی «بسم الله الرحمن الرحيم» وه حه زرت ئاگادار بو له وه که ئه مه سووره تیکی تایبه تی یه و پارچه یه کی تره له ئایه ته کانی خوداو، حه زرتی جیره ئیل عه زری کردوه ئه م ئایه ته به ستراره به فلانه ئایه ته وه به وجوره ئه صحابه کانی فیر کردوه.

له م به یانه وه ده رکه وت که ته رتیبی قورئانی مه جید له پیشکه وتنی سووره ت له سه ر سووره ت و ئایه ت له سه ر ئایه ت هه مووی به فه رمانی حه زرت بو، هه رچه ند زوربه ی سووره ته گه وره کان که وان له پیشه وه له مه دینه نازل بوون، به لام ئه م ته رتبه موافیقی فه رمانی حه زرته (د.خ).

هه ندی ده لێن ته رتیبی سووره ته کان به ئیجتیهادی هاوړیکانی پیغه مبه ر بووه، به لام ئه م رایه راست نی یه، ته نانه ت ئه گه ر ئه وانیش وها ریزیان کردبی له سه ر فه رمانی حه زرت کردوو یانه، دلیلی ئه مه ئه وه یه یه که م جار که حه زرتی ئه بووبه کر، خودای لی رازی بی، ئه مری فه رموو قورئان کو بکه نه وه هه تا هیچ ئایه تی له قورئان نه فه وتی، بو ئه م مه به سته ئه مری فه رموو به زهیدی کوری ثابت، که نووسه ری وه حی بوو و لای حه زرت خوشه ویست بوو و سالی پیش وه فاتی حه زرت دوو جار ته واوی قورئانی پیروزی بو حه زرت خویندبووه و حه زرت ته قیری کردبوو پی رازی بوو ئه مری فه رموو له به ر رووناکیی ئه و نووسراوانه ی که لای زهید بوون قورئان کوکرایه وه، ئه م ته رتبه ییش موافیقی ته رتیبی (لوح المحفوظ) ه.

وا مه شهووره یه کی له حه زرتی عوئمانی پرسی (ر.خ): بوچی سووره تی ئیخلاصت له دوای سووره تی (لهب) وه نووسیوه؟ حه زرتی عوئمان ده ستیکی هینا به چاوی کابرادا، له م کاته دا کابرا دی که له (لوح المحفوظ) یشدا به و ته رتبه نووسراوه.

به هرحال هاوړی سهر به رزه کانی پیغمبر (د.خ) له کوکردنه وهی قورئانه
 ټاگادار بوون، هر به وجوره که بووه و ئیسته هیه هه تا روژی قیامت هم قورئانی
 پیروزه ده مینیتته وه؛ خودا فرموویه تی: ﴿انا نحن نزلنا الذکر وانا له
 لحافظون﴾^(۱۹) هر گیز خودای گوره ماوهی به هیچ سهر که ش و بی باوهریک نه داوه
 که قورئان بگورئی و، لی کهم بکات یا لی زیاد بکات! نه مهش تایبه تی
 گوره بی ئایینی حه زره تی (محمد المصطفی) یه، دروودی خودای له سهر.

ته مام ئینس و جین مه له ک به و دوستوور
 ئیجماع کهن میثلی نایه رنه ظوهوور
 هه موو فوصه حاو بوله غای عه رب
 صاحب فه صاحو به لاغهی عه جه ب
 وه ک ئایه تیکیان نه دا نه و بیروون
 له مو عاره ضه ی هه موو عاجز بوون
 نه م عاجز یچه به وان مولحه قه
 به مه حضی ته تشر قودره تی حه قه
 یا به م سه به به که رو یگه سه نه ده ر
 رو تبه ی به لاغهی له طه وقی به شهر
 یا سیاقه که ی یه کسان غه ریبه
 نه وعیکی بی میثل یه کجار عه جیه
 باوجود ته رکیبی له حه رفی هیجاس
 ماده ی ته رکیبی قصه ی بوله غاس
 نه نه ظم و نه نه ثر، نه وه ک سه جعانه
 نه طه رزی ره جه ز، ئینسان حه یرانه
 لابه عه قیده ی کافری بی پیر
 (وقل إنه بشیر نذیر)

(قول من الحق فرقان وفضل
 لا قول كاهن، لا شجر، لا هزل)
 (لا تقول، ولا أساطير
 بل للعالمين هدى وتذكير)

نايه رنه : ناهيئنه . نه دا ئه و بيروون : ده رنه پري ، ده رنه خست . رويگه سه ده ر :
 ده رچوه . هيچاس : هيچايه ، دياره هيچا يا حوروفى هيچا . واته : پيته كاني
 ئه ليف بي . . تاد . بوله غا : جه معى به ليغه ، واته : ره وانبيژه كان . ره جه ز : جو ره
 شيعريكه ، له سه ر سه نكي شه ش كه رت (مستفعلن).

واته : ئه گه ر هموو ئاده مزادو پهرى و فريشته كو پينه وه ناتوانن كه لاميكى وه ها
 دابنين . هموو ئه ديب و قسه زان و هه ستياران و خو پينه وه وارانى عه ره ب سه رانسه ر
 نه يان توانى نه ك وه ك هموو قورئانى پيرو ز ، به لكو به ئه ندازه ي سووره تيكي ، بگه
 به ئه ندازه ي (۱۰) ئايه تى يا يه ك سووره تى كه متر له ئايه تيكي دريژ دابنين و ،
 به رامبه رى پي بكن له گه ل قورئانى پيرو زدا . ئه گه ر پي يان بكرايه ئه يان كردو له
 جيهاندا بلاويان ده كرده وه و دوست و دوژمن پي ده زانى ؛ هه ر له به رئه مه بوو
 وازيان هيناو كو ليان دا له به ربه ره كاني قورئان به وتارو په نايان برده به ر جه نك و
 سزادان و ئازار ، دياره دوژمن كه به زانست و ئه ده ب ده ره قه تى به رامبه ره كه ي
 نه هات ده ست ده داته گيره شيوينى و ئازاوه و بي شه رمى كردن له گه ليا .

زانا پايه به رزه كان له باسى ئيعجازى قورئاندا فه رموو يانه : يا ئه م قورئانه له
 راده يه كدايه ده توانرى به رامبه رى بكرى ، به لام خوا ده ستى دوژمنه كاني به ستوه و
 رپى لى گرتوون ، ئه م شيوه (صه رفه)يه ، واته : خودا ي گه و ره له پيناوى ده رخستنى
 پايه ي قورئاندا لاي داون و رپى لى گرتوون ئه وه ي ئه توانن بيكهن ، وه كو من له
 كتىبى (بارانى ره حمه ت) دا وتوومه :

ميثالى وايه به قووه ي قودسى
 نه يه لى ت كه سى وه رگيرى ده سى

ياخو قورئانی پيروژ له وزه توانای پيساوه بهرزه كان ده چسوه، بويه
به ره ره كانی يان پی ناكری و ناتوانن وینهی دابنن، له م باره ياندا چهند شتیکی ورد
ده خراوه :-

یه که م : قورئانی پيروژ نه وهنده نهینی و نوکتهی به لاغهی تیدایه که س ناتوانی
نه وهنده نوکته و ورده کاری ره وان بیژی بخاته وتاری خو یه وه. نه م راستی یه بو
نه وزانایانه ده ره کهونی که زانستی ره وان بیژی ده زانن. بی گومان سوودی
خویندن و فیربوونی نه م زانسته نه وه ته که به هویه وه ده زانری قورئانی پيروژ
نه وهنده به لیغه له توانای غهیری خودادا نی یه چه شنی بلنی.

به لنی ماددهی ته لیف و بی که وشه ی لنی پیک ده هینری لای مروی
ساغ و سه لیم هه یه، ده توانی هزاران وشه ورسته به ونیته وه، به لام هه رگیز
ناتوانی وتاریکی به رزی وهك قورئانی پيروژ ریک بخات.

دووهم : شیوهی تیکه لی وشه ورسته و نایه ته پيروزه كانی قورئان له شیوهی تیکه لی
وشه ورسته ی ته هلی جیهان نی یه و لایان غه ربه و به رامبه ری یان پی ناكری.

سیه م : قورئانی پيروژ گه لی ئومووری غه بی و نادباری ده بریوه که له مه و پیش
بوون وه کو سه رگوزه شته ی عادو نه موود یا نووح و پیغه مبه ره كانی تر، یان
هیرشی روم بو سه ر دوژمنه كانیان و، گه لی کاره ساتی تر. بی گومان زانینی
شتی په نامه کی وها له توانای غهیری خودای گه ورده دا نی یه و بو یان
ده رنابری ..

چوارهم : قورئانی پيروژ گه لی له په نامه کی یه كانی کاروباری ئاسمانی و ته ستیره و
هه لسوورانی ته ستیره گه روکه كان و ده ره قهت نه هاتنی شه پوله كانی (ته شیر)
به بی هیزی خودایی و، چوننی یه تی پیوه ند (ته لقیح) کردنی گیاو دارو دره خت
به هوی باو هه واو گه لی په نامه کی تری ده رخسته وه که ساله های سال زانایان
پی نه گه یشتون و نه یان دوزیوه ته وه. بی گومان شتی وها له توانای غهیری
خودادا نی یه.

پینجهم: ئەو تە ھەر زانایەکی پایە بەرز ئەبینی تەنھا لە بابەتیکدا دەستی ھەبە، بەلام قورئانی پیروژ مەدح و زەم و موژدە و ھەر شەو، کاروباری بەرپۆبەرایەتی و راویژ و یاساو کاروباری دارایی و دلی خزم راگرتن و خوشوویستی خەلق و خوورەوشتی بەرزو ئاموژگاری و پروون کردنەو و باسکردنی ھۆبەکانی بەختەو و ھەری و پروو لە پەزای خودا و شتی بەنرخ و نەبراو و گەلی شتی تری تیدایە.

شەشەم: ھەر وتاریکی بەرزو جوان ئەبینی، چ شیعرو چ پەخشان ھەموو بە موبالەغە و زیادەپەوی جوان کراو، بەلام قورئانی پیروژ بی موبالەغەبە و بەشیوہیەکی عادیەتی باسی شتە جوړا و جوړەکان دەکات، کەچی لە پەوان بیژری و پلەبی جوانی دا ئەوپەری گرتو، دیارە کەلامی و ھەبایی کەلامی خودایە و ھە غەیری ئەونی یە؛ بۆبە کەس ناتوانی وینەبی دابنیت و بەرامبەری قورئانی پی بکات.

ھەوتەم: قورئان بەرادەبە کە کار دەکاتە سەر ھوش و ھەستی مروّف و دەبختە جیھانیکی و بجدانی و غەیبی یەو کە بە دەم باس ناکریت، دیارە ئەم حالە لە جیھانی غەیبەو و لەلایەن خوداوە دیت.

پاش ھەموو شت ئینسانیکی نەخوینەوار، بەتایبەتی لە ولاتیکی دوور لە شارستانی و دوور لە دەرس و تەعلیم چۆن دەتوانی کەلامیکی وە ک قورئانی پیروژ دابنی کە لە ماوہی چەند سەدەبە کدا زانایان لە دەرخستی نەینی یەکانیدا سەرسام بن.

کەواتە ئەبی برادەری ئاشنا بە پۆشنایی عەقل دوور بکەو ھەر وە لە بیروپرای بی نرخی کافری بی پابەر و، بلی ئەم کەلامە موژدەدەرە بە ھوشیاری بەختیار، ترسینەر و ھەر شەکەرە لە تاوانباری بەدکار، نە بە درو دانراو، نە ئەفسانە و قسەبی پروپوچ بی میزانە، پابەر و پئی پێشاندەرە بو جیھان، واتە بیکی پیروژ و راستە ھەق و ناھەق لەبە ک جیائە کاتەو، قسەبی کاهینە ریازەت کیشەکان نی یە، شیعی

هه وهس بازان نی یه، گه پ وگالته نی یه، به لکو ره حمهت و حیکمه ته و مایه ی
پیروزی و به ختیار ی یه .

-
- (۱) ئەم سەرباسە لە دەستنووسە کە دا نی یه، لەباتی ئەمە تەنھا نەخش و نیگاری هەیه کە
باسیک لە باسیکی تر جیا دەکاتەوه .
- (۲) ئایه تی (۲۴) سوورەتی (فاطر) .
- (۳) ئایه تی (۷۸) سوورەتی (غافر) .
- (۴) «یا یه عنی» بە پێی شیوه نووسی دەستنووسە کە یه، چاپه کە دەلی: «یا به عنی» بی گومان
هی دەستنووسە کە راسته .
وشه ی «خو» یش له وانیه له گه ل (یا) کە دا بووی، واته یاخو یه عنی عاصی
موسته حقه . . . تاد .
یا کورت کراوه (خوی) بی واته: یا یه عنی عاصی خو ی موسته حقه . . . تاد . یاخو
کورت کراوه ی (خود) هه له گه ل (موسته حقه) دا وشه یه ک پیک دینن؛ واته: یا یه عنی
عاصی خود موسته حقه . . . تاد .
- (۵) ئایه تی (۳۲) سوورەتی (مائدة) .
- (۶) ئایه تی (۱۱۴) سوورەتی (هود) .
- (۷) ئایه تی (۷۰) سوورەتی (فرقان) .
- (۸) مختصر صحیح مسلم للحافظ المنذري، تحقیق محمد ناصر الدین الالبانی، الدار
الکویتیه للطباعة والنشر، الطبعة الأولى ۱۳۸۸هـ - ۱۹۶۹م الجزء الاول ص ۱۴۶ .
- (۹) ئایه تی (۲۸۴) سوورەتی (بقره) -
- (۱۰) ئایه تی (۴۸) سوورەتی (نساء) .
- (۱۱) ئایه تی (۲۸۴) سوورەتی (بقره) .

- (۱۲) وهك له معنای «ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها . . الآية» بېجگه معنا دپارهكهی بلیت مههس له (ملوك) هیزی شهرو ئارهزوری نهفسه و مههس له (قرية) دهروونی مروقه .
- (۱۳) مروف پیش هاتنسی شهریمعت موکهلهف نییه، که شهریمعت هات و بیته کلیفی بهکهی گوږی به موکهلهفی، ئەم گوږینه نهسخ نییه .
- (۱۴) ئایهتی (۱۸۰) سوورەتی (بقرة) .
- (۱۵) الجامع الصحيح، وهو سنن الترمذي، الجزء الثالث ص ۴۵۶ تحقیق محمد فؤاد عبد الباقي، مطبعة مصطفى البابي الحلبي واولاده بمصر، سنة ۱۳۷۷هـ - ۱۹۵۸م .
- (۱۶) ئایهتی (۲۱-۲۲) سوورەتی (بروج)
- (۱۷) ئایهتی (۳) سوورەتی (مائدة) .
- (۱۸) ئایهتی (۲۸۱) سوورەتی (بقرة) .
- (۱۹) ئایهتی (۹) سوورەتی (حجر) .

* مبحث في تحقيق كلام الله تعالى (١) *

ئەگەر تۆ بلىي: تەنزىل و ئىنزال،
موعارەزە و نەسخ، ماضى و ئىستىقبال،
لەبەركردىيان، تىلاووتيان،
شەفتىيان، كىتابەتياي
گشت لەسەر خودووت وەجھى قەويمان
تۆ چلۆن دەلىي: كەلام قەدیمان؟
ئەرچى تەقرىرى زووتر كرىاگە،
صاحب دەرك و هوش جواو درياگە (٢)
ئەمما طەرزى تر تىرىنە ئەبەين
بۆ تۆ (تفصيلاً) تەحقىقى دەكەين: (٣)
دەلىين ئەگەرچى هېچ صىفاتى حق
بە صىفەت مەخلووق ناشوبەين موطلق
بەلى لەلای خەلق تەحقىقمانە
نموونەيان هەس، ئەو نموونانە
بۆ صىفاتى حق رى دەدەن پىمان
بە (وجهًا) بى مەعلووم بن لىمان
تۆ ھەرگاہ بکەى قەصدى كەلامى،
خەبەرى، ئەمرى، يا ئىستىفھامى
مەعنايىك ھەبە وىجدانى لەلات
غەبرى عىلمتە و سائىرى صىفات
بە ئەلفاظى خوت تەعبىرى دەدەى
لەگونى سامبەداو ذىھنى جىي دەكەى

بهومه‌عنا ده‌لین : که‌لامی نه‌فسی
 نه‌عه‌ره‌بی‌یه‌و نه‌کوردی‌و فارسی
 به‌سیطه‌و واحید، نه‌که‌م، نه‌که‌ثیر
 قائیمه‌به‌ذات‌تووه‌بی‌ته‌غیر
 نه‌میچیان‌که‌لام‌تویه‌و له‌فظی‌یه
 موته‌عه‌ددیده‌و موته‌جه‌ززی‌یه
 موخته‌لیف‌ده‌وی، به‌لی‌بی‌گومان
 ده‌لاله‌ت‌ده‌کا‌له‌و مه‌عنا‌و‌تمان
 بی‌ته‌شبهه‌که‌لام‌نه‌فسی‌حق‌واته
 غیری‌عیلمیه‌و باقی‌صیغاته
 غیره‌مه‌خلووقه‌و به‌سیط‌و، قائیم
 به‌ذاتی‌حق‌و، قه‌دیم‌و‌دائیم
 مونافی‌لالی‌و سکوت‌و‌ثافت
 پاک‌له‌حرف‌و‌صه‌وت، به‌ری‌له‌که‌ثره‌ت
 نه‌عه‌ره‌بی‌یه‌و، نه‌سوریانی‌یه
 نه‌یونانی‌یه‌و، نه‌عیبرانی‌یه
 له‌له‌وازی‌مات‌حادیث‌به‌ری‌یه
 له‌هیچ‌شه‌ییدا‌حولوولی‌نی‌یه
 به‌و‌صیغه‌ته‌حق‌بی‌خودوودو‌حد
 موته‌که‌للیمه‌ئه‌زهل‌تا‌ئه‌به‌د
 به‌ری‌له‌وه‌صمه‌ت‌سکووتی‌سابق
 عه‌ری‌له‌توهمه‌ت‌خاموشی‌لاحیق

شنه‌فتنیان : بیستیان . کریاگه : کراوه . دریاگه : دراوه . به‌لی‌له‌لای‌خه‌لق :
 له‌په‌راویزی‌ده‌ستنووسه‌که‌دا‌له‌سه‌ر «به‌لی» نووسیویه : «ای‌لکن» . واته : به‌لام .

واته: ئەگەر بەشیوەی رەخنەگرتن بلیت صیفه تی تەنزیل و ئینزال و موعارەضەکردن و نەسخ و ناسیخ و مەنسوخ، باسی رابووردوو ئیستەو لەمەوپاش، لەبەرکردن و خویندەنەو و بیستن و نووسینەو بەلگەن لەسەر ئەو کە ئەم کەلامی خودایە حادیثە، کەواتە تۆ چۆن دەلیت قەدیمە؟

لەو کلامی ئەم رەخنەدا دەلیم ئەگەرچی زووتر بۆم باس کردی و کەلامی قەدیم و حادیثم جیاکردەو، بەلام لێرەدا بە جووریکی تر قسەت لەگەڵ دەکەم تا باش تی بگهیت. ئەلیم ئەگەرچی صیفه تەکانی خودای گەورە ناشوبهینه صیفه تەکانی خەلق، بەلام لای ئیمە نموونەیی بۆ ئەو صیفه تانە هەیه شارەزیمان دەکات و دەمانخاتە سەر رینگای جیاکردنەو صیفه تەکانی خودا. بۆنموونە تۆ هەر کاتی و بستت کەلامی دابنیت، حەبەری بی یا تەمر یا ئیستیفهام، مەعنایەکی و بجدانی وا هەیه لەلات، ئەگەر بەوردی لێ تیفکری، ئەزانی نە حەیاتە نە عیلمە نە لە صیفه تەکانی تر، بە قسە و وشە و رەستەکانت رایان دەگهینت و بە خەلقیان دەلیت و، لە گوێچکەیی شەوادا جێ دەکەیتەو، ئەو مەعناو صیفه تە کە هەستی پێ دەکەیت ناوی کەلامی نەفسی یە، نە عەرەبی یە و نە کوردی و فارسی، وە صیفیکی بەسیطە پێ ناوتری کەم یا زۆر، بەتوو رابووستاوه. ئەو وتارەیش ئەو رپستەو و شانەیش کە ئەو مەعنایە پێ دەردەبری، کەلامی لەفظی یە، دیارە ئەم کەلامە لەفظی یەیش فرەبەشە: ئیخبارە، ئینشایە، ئینشاکەیی ئەمرە، نەهیە، ئیستیفهامە، تەعەججوبە، نیدایە. ئەم بەشانە دەلالەت لەسەر مەعنا و بجدانی یەکان دەکەن. ئەمانە نیشانەن، ئەوان نیشانەکەرن، واتە: ئەم کەلامە لەفظی یە ئەنەرێکە لە کەلامە نەفسی یە کەو پەیدا ئەبی وەک دووکەل لە ئاگر، ئەم جوورە دەلالەتە پێ دەلین دەلالەتی عەقلی و هیچ گومانی تیدا نی یە.

جا (بلا تشبیه) کەلامی نەفسی خودای گەورە ئەویش صیفه تیکی نەفسی یە غیری حەیات و عیلم و ئیرادە و قودرەت و سەمع و بەصەر، مەخلووق و حادیث نی یە، بەلکو قەدیمە و بەسیطە و بە ذاتی خواوە رابووستاوه و دژی لالی و بی دەنگی نەفسی یە، واتە: بی کەلامی، پاکە لە حەرف و دەنگ، دوورە لە زۆری و کەمی،

نه عه ره بی یه نه عیبری یه نه سورپانی یه . دووره له وشتانه ی که پیوه نندی یان به (حدوث) هوه هه یه ، بی نه ندازه و سنووره . خودا له نه زه له وه هه تا نه به د به و که لامه موته که لیمه و بی ده نگی پیش و پاشی نه که وتوه چونکه صیفه تی لازمی ذاته ، نه و که لامانه پیش که له و صیفه ته نه فسی یه وه په پیدا ده بن ناویان که لامی له فظی یه و به شی زوری هه یه . به م جوړه که لامی نه فسی له که لامی له فظی جیابکه ره وه .

نه نجا با باسی جیاوازیی که لامی نه فسی و صیفه ته گانی تر بکه پین :-
جیاوازیی که لامی نه فسی له حیات و سمع و به صدر ناشکرایه و پیویستی به ده لیل نی یه ، به لام جیاوازیی له گه ل عیلمی ته صه و وری دا له به ره وه یه نه و که سه ی شک و گومانی له نیسبه تیکدا هه بی ته صه و وری نیسبه ته که ده کات ، که چی که لامه نه فسی یه که ی له لا نی یه که نه یه وی خه به ر له و نیسبه ته بدات ، واته نه گه ر نه و عیلمه ته صه و وری یه که لامی نه فسی بوایه ده بوا که مادام ته صه و وری که ی بوو ئیخباری به و نیسبه ته پیش بوایه که چی وه ها نی یه .

ده لیلی نه وه پیش که نه و که لامه نه فسی یه عیلمی ته صدیقی یه قینی نی یه نه وه ته که زور جار ئینسان خه به ر له نیسبه تی ده دات که چی یه قینی پی نی یه بگره یه قینی به پیچه وانهی نه و نیسبه ته هه یه .

دیاره عیلمی ته صدیقی تریش نی یه وه ک ظه نی ، ته قلیدی ، جه هلی موره ککه ب ؛ چونکه نه م جوړه عیلمانه بو خودای گه وره ناشی و مه حاله .

هه روه ها که لامی نه فسی (ئیراده) نی یه ؛ چونکه یه که م : ئیراده بو دیاری کردنی (أحد المقدرین) هه ، پیوه نندی به کاری ئیسته و له مه و پاش (حال و استقبال) هوه هه یه ، به لام که لام پیوه نندی به رابووردوو ئیسته و له مه و پاشه وه هه یه ، به شتیکه وه که بی یا نه بی یا هه مه حال بی .
دووه م : ئیراده بو نه وه یه مومکینیک ده سنیشان و ته خصیص بکات به بوونه وه ، به لام که لامی نه فسی پیوه نندی نی یه به م ده سنیشان و ته خصیص کردنه وه ،

تهنھا مەنشەشە بو ئىخبار، واتە گىرانبەھى پروداوى رابووردو و ئى
لەمەوپاش، يا بو ئىنشاء، واتە ئەمر، نەھى، پرس و دوغاو داخوازە
تاد. ئەم كەلامە تەنھا بو (وقوع) نى يە، بەلكو باسى واقىع و ناوا
بگرە واجب و مەخال و قەدىم و حادىثىش دەكات.

سېھەم: وائەبى ئەو مەعنا كە لە دلى نامىردايە ئىرادە پرووى تى ناكات، وەك ي
ئەمر ئەكات بە خزمەتكارىكى بى گوىى سەرکەشى كە ئىشىك بكا
كەچى ئىرادەى ئىشەكەيش ناكات بەلكو حەزئەكا نەيكات، تا
مەبەستى ئەو يە نافەرمانى و بى گوىى بى خزمەتكارە كەى دەربكەو
ھەر وەھا رىك دەكەونى كە يەكى نەھى لە شتىك دەكات كە
پىچەوانەى ئەو شتەشى وىستو، ئەو تە خوداى گەورە نەھى ئادە
دەكات لە گوناھ لە گەل ئەو شدا كە دەزانى ئەو ئادەمزادە بە گوىى ناکا
گوناھە كە دەكات، ديارە خودايش ئىرادەى گوناھە كە ئەكات.

ھەر وەھا كەلامى نەفسى قودرەت نى يە؛ چونكە قودرەت سەرچاوەى كردە
ئاشكرايە وەك جوولاندنەوھى ئەندام و كردنى كاروبارى جوراوجور، ب
كەلامى نەفسى بە تايبەتى سەرچاوەى دەربىرىنى كەلامى لە فظى يە، دووشت
ئائارىيان جيا بىت خویشيان جيان. بىجگە لەو ئەگەر كەلامى نەفسى قود
بوايە ئەبوا ھەركەس تواناى كارى گران و نالەبارى بىت تواناى كوكردە
كەلامى نەفسى و دەربىرىنى بە كەلامى لە فظى بىوايە، كەچى زوركەس
تواناى كردهوھى گرانيان ھەيە، بەلام لە لايەنى كەلامى نەفسى و لە فظى؛
ئەوھندە بى ھىزو بى توانان مەگەر ھەر خودا بزانتى.

خوى صىفەتىكە لە كەثرەت دوورە
بەلى نىسبەتى غەيرە مەحصوورە
خوسنى ئارەزووى نومائىش دىنى
ھەردەم بە طەرزى خوى دەنوئىنى

زه بووری ناوه له سوریا نیدا
 ته وراتی ناوه له عیبرانیدا
 نسیبته به نه ظمی عه ره بی مه عرووف،
 به موعجیزی گشت موعاریض مه و صووف،
 کهوا به ته واتور گه یشتگه لامان،^(۴)
 ده لیلی شهرعه و ته مام نه حکامان،
 مه سسی حه رامه له بو موحدیشان،
 هاتوه بو حه ضرهت، پی ده لین: قورئان.
 نسیبته به مه حکمی به خه بهر مه علووم،
 به غه یری مه حکمی به ئینشا مه وسووم
 ئه مری پی ده لین نسیبته به مه ئموور
 نسیبته به مه نهی به نه هی مه ذکوور
 (والباقی کذا بهذا القیاس)
 هه به لیبائی به ئیسمی بیناس^(۵)
 به ئیعتیباری ئه م ظهوراته
 که لامی له فظی و صوحف و ته و راته،
 زه بووره و، ئینجیل، قورئانی مونزه ل
 مو تشابیه، مو حکم، ماضی و موسته قبل
 مه ککی و مه ده نی و وه عده و وه عیده
 قه صه صه و نه حکام، نه مثال، عه قیده
 نه خبار، نه مرو نه هی، ته حریم و ته حللیل،
 ناسیخ و مه نسووخ، ته سبیح و ته هلیل
 ئه رچی له وه حدهت نه وعی ناکه وئی
 ته عه ددودی شه خص و ته جه ززی ده وئی

هه رچی کوتوب و صوحفی مونزه له ن
 گشت له و صیفه ته ته نیا یه ك په له ن
 شاهیدی صیدقه به بی جه رح و رهد
 «لنفد البحر قبل ان تنفد»
 به و هه موو لیباس زور عه جیه وه
 به م نیسه ته وه و به م ته رکیبه وه
 نه که ثروت ده دا گهر د له وه حده تی
 نه ته رکیب توزی له به ساطه تی

واته: که لامی نه فسی ته زه لی تاقه صیفه تیکه له ته عه ددود دووره، به لام
 نیسه ته و ته عه للوقاتی گه لی زوره، واته که که لامی له فظی په یدابوو به شی
 زوری لی په یداده بی وه کو ئیخبار، ئینشاء، مه وعیظه، ئیرشاد، ئه مر، نه هی
 ئیستیفهام. . تاد. دیاره ئه م به شان ه که هی که لامی له فظین له ور وه وه که که لامی
 نه فسی سه رچاوه ی که لامی له فظی یه ده بنه به شی که لامی نه فسیش، چونکه ئه م
 به شان ه هی که لامی له فظین و، که لامی له فظیش زاده ی که لامی نه فسی یه. به لی
 ئا له م روه وه که که لامی نه فسی سه رچاوه ی که لامی له فظی یه، ئه توانی بلیت
 پیوه ندی په یدا ده کات به رابوو رددو ئیسته و ئاینده وه، ده بیت به ئه مرو نه هی و دوعاو
 نیدا و هی تر. به لام گه لی له زانایانی عیلمی که لام رازی نین به جورا و جوروی و
 فره چه شنی که لامی نه فسی ته زه لی و ده لین ئه م که لامه نه فسی یه ته زه لی یه هه رگیز
 به ش و جوروی نی یه و ئه م به ش و جورانه هه موو هی که لامی له فظین.

هه روه ها مه وله وی ده فه رمویت شوخ و شه نگی که لامی نه فسی کاتی
 ئاره زووی نومایش و خوده رخستنی هه بی له هه ر ساتیکدا به جوروی خو ی ده نوینی و
 خو ی پیشانی جیهان ده دات؛ ته وه ته له ناو سور یانی یه کاندایه رگ و زینه تی
 (زه بوور) له به رده کات، له ناو عیبری یه کاندایه خو ی ده کات به (ته ورات). ته ویش
 که به زمانی عه ره بی هاتوه و به وه ناسراوه که موعجیزه و هه موو نه یاره کانی شکاندوه و

کهس ناتوانی وینهی دابنی و به شیوه و پریگای (تہواتور) پیمان گہیشتوہو، سہرچاوہو
 دہلیلی شہریعت و حوکمی ثابینہو، بو بی دہستنوئیزو لہش پیس دروست نی یہ
 دہستی لی بسدہن، چونکہ ﴿لَا یَمْسُہُ إِلَّا المَطہَرُونَ﴾، تہوہی کہ بو حہزرہتی
 (محمد المصطفی) ہاتوہ، ناوی قورثانہ. تہم قورثانہ پیروزہ لہولایہ نہوہ کہ شتی
 رابوردوو دہ گپرتتہوہ پی تہوتری (خہبہر). لہلایہنی گہیانندی واتای نیداو
 ئیستیفہام و داوای کارو تہرکی کارہوہ پی تہوتری (ئینشاء). تہگہر داوای کردنی
 کاریکی کرد پی دہوتری (تہم). تہگہر داوای نہ کردنی کاریکی کرد پی دہوتری
 (نہہی).

کہلام لہم حالی خونواندندہ دا ناوی کہلامی لہ فظی یہ. لہم پوہوہ صوحوف،
 تہورات، ئینجیل، زہبوور، قورثان دہر تہ گہون. لہ قورثاندا مو تہ شابیہ، مو حکم،
 ئیخبار، ئینشاء، تہ حریم، تہ حلیل، ناسیخ، مہنسوخ، تہ سبیح، تہ ہلیل، وہ عدو
 وہ عید، حیکایہت، تہ حکام، پہندو ٹاموژگاری و بیروباوہر ہہیہ، ہہر لہم پوہوہ
 ہہندیکی مہککی و ہہندیکی مہدہنی یہ..

تہم کہلامہ لہ فظی یہ یہک نہوعہو لہ و ہدہتی نہوعی ناکہوئی کہ کہلامی
 لہ فظی یہ. بہلام تہوانہی تہیخوینتہوہ زورن و جیا جیان. تہوہی قورثان خوینی
 قورثان رہوان دہیخوینتہوہ، جیا یہ لہوہی کہ قورثان خوینی عادہتی تہ جوید نہزان
 دہیخوینتہوہ. ہہروہا تہ جزاکانی زورن، بو نمونہ سوورہتی ئیسراء غہیری
 سوورہتی کہ ہفہ.

ہہموو تہو کتیبہ ئاسمانی و صہحیفانہی بو پیغہ مہہران نیرراون،
 پہلیکن، واتہ لقیکن لہ کہلامی نہفسی تہزہلی، لہورہوہ کہ ہہموویان لہو
 صیفہ تہ نہفسی یہوہ پیدابوون. بہلی تہمانہ ہہموویان تا قہ پہلیکن لہو کہلامہ
 نہفسی یہ پیدابوون، تہ گینا کہلامی خودا لہ تہواوبوون نایہو لہ وزہی ہیچ
 ہیزیکدا نی یہ بیژمیری. بہلگہی راستی رہد نہ کراوہ بو راستی تہم مہ بہستہ

ثایه تی پیروزی ﴿قل لو كان البحر مداداً لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفذ
كلمات ربي، ولو جئنا بمثله مدداً﴾^(٦) ههروهه ها ئایه تی پیروزی ﴿ولو ان ما فی
الأرض من شجرة اقلام والبحر يمده من بعده سبعة أبحر ما نفدت كلمات الله
إن الله عزیز حکیم﴾^(٧) ه.

چهند لام ناسک بوو فەرمووده ی زانایه ک له لیکدانه وه ی ئەم ئایه ته دا که
فەرموویه: خودای گه وره له سه ر پیرو هوش و تیگه یشتنی ئیمه ئەمه ی فەرمووه؛
ئه گینا تکه تکه ی ئاوی ده ریاکان هه رکام له ذاتی خو یا بو نووسینی سه رگوزه شتی
نه فسی ئەو تکه ئاوه خو ی به ش ناکات که که ی په پیدابوه و له چهند شه پۆلدا
جوولآوه و له گه ل چهند تکی تر دا بووه و له و ده ریادا چهند کاره ساتی دیوه ا چ جای
ئه حوالی شتی تری پی بنووسریتا به لام که لامی نه فسی به م هه مووه به رگه وه و به م
هه مووه نیسه تانه وه که له که لامی له فظی دا ده بینرین، خو که لامی له فظیش له
که لامی نه فسی به وه پهیدا ئەبی، نه ئەم زوری به تو زقالتیک له یه کیه تی به که ی
ده گۆری و، نه ئەم هه موه تیکه لی به تو زی کار ده کاته به سیطی به که ی. به
عیباره تیکه تر ئەم زوری و تیکه لی به به سه ر که لامی له فظیدا دین نه ک به سه ر
که لامی نه فسیدا.

(حاصل الکلام) وهك باقی ئه شیان^(٨)

چوار وجودی ههس بو ت بکه م به یان

یه کی عهینی به و، یه کی ذیهنی به،

یه کی له فظی به و، یه کی خه ططی به

له حهیشی به تی عهینی بی رهنگه

ئایینه که ی پاک له گه ردو رهنگه

له جیهت وجود ذیهنی به مه حفووظ

به له فظی و خه ططی مه کتوب و مه لفووظ

لازیمه‌ی خودووت وهك نه‌سرخ و به‌دهل

پوو ئه‌م سیانه ده‌كا نه‌ك ئه‌ووول

لازیمه‌ی قیده‌م به‌پیچه‌وانه

پووی له‌ ئه‌وووله نه‌ك له‌م سیانه

واته: پوخته‌ی قسه‌ ئه‌وه‌یه که که‌لامی نه‌فسی وه‌کو شته‌کانی تری جیهان چوار

وجوودی هه‌یه:

یه‌که‌م وجوودی عه‌ینی

دووهم وجوودی ذیه‌نی

سیه‌هم وجوودی له‌فظی

چواره‌م وجوودی خه‌ططی

دیاره‌ وجوودی خه‌ططی ده‌لاله‌ت ده‌کات له‌سه‌ر وجوودی له‌فظی، وجوودی

له‌فظی ده‌لاله‌ت ده‌کات له‌سه‌ر وجوودی ذیه‌نی، وجوودی ذیه‌نیش ده‌لاله‌ت

ده‌کات له‌سه‌ر وجوودی عه‌ینی.

وجوودی عه‌ینی که‌لامی نه‌فسی خودای گه‌وره‌ ئه‌و صیفه‌ته‌یه که به‌ ذاتی

خوداوه‌ پاره‌ستاوه‌ که‌ قه‌دیم و ئه‌زه‌لی و یه‌که‌. وجووده‌ ذیه‌نی یه‌که‌ی ئه‌و وشانه‌یه که

قورئان له‌به‌ره‌کان له‌به‌ریان کردوه‌. وجوودی له‌فظی یه‌که‌ی ئه‌و له‌فظانه‌یه که ئیمه

ده‌یان‌خوینینه‌وه‌. وجوودی خه‌ططیشی ئه‌و نه‌خش و پیتانه‌یه که له‌ قورئانی پیروزدا

نووسراون.

جا که‌لامی نه‌فسی له‌ لایه‌نی وجووده‌ عه‌ینی یه‌که‌وه که به‌ ذاتی خودای

گه‌وره‌وه‌ پاره‌ستاوه‌ یه‌که‌وه‌ قه‌دیم و بی‌خه‌وشه‌و دووره‌ له‌ ره‌نگ و شیوه‌و نیشانه‌ی

(حدووت) و ئاوینه‌ی پاک و بی‌گه‌رده‌و تۆزو ژه‌نگی زۆری و ته‌عه‌ددودو حادیشی یه‌تی

پیه‌نی یه‌، به‌لام له‌لایه‌نی وجووده‌ ذیه‌نی یه‌که‌یه‌وه له‌به‌رده‌کریت. له‌لایه‌نی

وجووده‌ له‌فظی یه‌که‌یه‌وه ده‌خوینریته‌وه‌و له‌لایه‌نی وجووده‌ خه‌ططی یه‌که‌یه‌وه،

ده‌نووسریته‌وه‌.

ئەوانەى كە نیشانەى حدووشى كەلام بن، وەكو مەنسووخى يەت و ناسخى يەت، لەبەر كەردن و نووسىنەو، روودە كەنە يەكى لەم سى و جوودە دواینەى، روونا كەنە و جوودە عەينى يەكەى. قەدىمى و وەحدەت و بەسىطىش روودە كەنە و جوودە عەينى يەكە نەك ئەم سىانە دواینە.

شایانى باسە مەولەوى - بەرەحمەت بى - لەم فەرموودەدا، واتە لە بریاردانى چوار جور (وجود) دا بو كەلامى نەفسى دواى فەرموودەى زانای پایەرز (تەفتازانى) كەوتووە كە لە شەرحى (عەقائىدى نەسەفى يە) دا باسى كەردووە.

ئىمە ئەگەر لەسەر ظاهىرى ئەم قسەى تەفتازانى يە برۆين تووشى رەخنە دەبين؛ چونكە نە سوورەتى خەيالى ئەلفاظى قورئان و جوودى ذىهنى كەلامى نەفسى يەو نە ئەو لەفظانەى دەخوینرینەو و جوودى لەفظى كەلامى نەفسى، بەلكو و جوودى عەينى كەلامى نەفسى ئەو صىفەتەى كە بە ذاتى خوداوە راوەستاو، و جوودى ذىهنى ئەو كەلامە نەفسى يەيش سوورەتى هەمان كەلامى نەفسى يە لە ذىهنى كەسىك دا، ئەگەر بتوانى تەسەوورى بكات. هەر وەها و جوودى لەفظى برىتى يە لە نەفسى لەفظى (الكلام النفسى)، و جوودە خەطى يە كەيشى نەخشى حەرفەكانى (الكلام النفسى) يە، وەك چۆن و جوودى عەينى (خالد) ذاتە كە يەتى و، و جوودە ذىهنى يە كەى سوورەتى (خالد) لە دلداو، و جوودى لەفظى برىتى يە لە لەفظى (خالد)، و جوودە خەطى يە كەيشى نەخشى نووسراوى (خالد) كە چوار پىتە.

لەراستىدا كەلامى لەفظى جىايە لە كەلامى نەفسى، چونكە وەك لەمە و پاش باسى دەكەين وشەى (كەلام) موشتەرەكى لەفظى يە لەنىوان كەلامى نەفسى و كەلامى لەفظى دا. هەر وەها كەلامى لەفظى چوار و جوودى هەيە: و جوودى عەينى كە خودى ئەو لەفظانەى دەخوینرینەو، و جوودى ذىهنى سوورەتى ئەو دەنگەى هاتووە دلەو، و جوودى لەفظى وشەى (الكلام اللفظى) يە، و جوودى خەطى يە

بریتی یه له نهخشی نووسراوی (الكلام اللفظی) که له سهر قاقهز بنووسری .
 حهق و ابوو لهم باسه دا بیهرمووایه : له فظی (الكلام) دوو واتای ههیه ، یه کهم
 که لامی نه فسی یه که قه دیم و به سیطه . دووهم که لامه له فظی یه که یه که له ده می
 قسه که ردا یه که له دوای یه که وه خه لک ده بیسی ، جا هه رچی سهر به قه دیم بی وه ک
 به ساطهت ته وه هی که لامه نه فسی یه که یه ، ته وه یش که سهر به خودووت بی
 ده گهریته وه بو که لامه له فظی یه که که ده نووسریته وه ده خوینریته وه ده کریته بهر ،
 به لی ته وه نده هه یه ته م که لامه له فظی یه له سووره تی (فاتیحه) وه هه تا دوایی
 سووره تی (ناس) ، سه بارهت به ده لالهت کردن له سهر که لامی نه فسی ، وه کو
 وجوودی له فظی که لامه نه فسی یه که وایه ، که وه که ده لاله تی ته نهر له سهر موئه شیر
 ده لالهت له که لامه نه فسی یه که ده کات ؛ چونکه ته م له فظانه زاده ی که لامه
 نه فسی یه که ن .

قورئان وه ها وه وضع بو له فظی ده کری^(۹)

بو نه فسی دیسان هم داده نری

له فظی وه که نه فسی بو حهق صیفه ته

چون له سهر نه فسی (ذو دلالة) ه

ته فاوتی بهین هه یه ئاشکار

نه فسی (بالذات) ه ، ته وه به ئیعتیار

ههروه ها صیفهت بو خودان هه ردوو

به (کلام الله) موسه ممان هه ردوو

له ئیضافه دا فه رقیان هه یه ؛

ئیضافه ی له فظی مه عنای ته مه یه :^(۱۰)

که مه حضی ته ئلیف (ربّ البشر) ه

له ته صه رروفی مه خلوق ته وده ره

(لا کسب لهم فيه واكتساب

تنزیل من العزیز الوهاب)

ئىضافەى كەلام نەفسى مەعرووفە ئىضافەى صىفەت ئەبال مەوصووفە

واتە: وشەى (قرآن) موشتەرەكى لەفظى يە بو كەلامى نەفسى و لەفظى و بەشيوەى حەقىقەت، نەك مەجاز، بە ھەردووكيان دەوتریت و، ھەردووكيان صىفەتى خودای گەورەن، جىاوازی يان لەووداىە كە كەلامى نەفسى صىفەتیکە راستەوخو بە ذاتى خوداوە راوەستاوە، بەلام كەلامە لەفظى يە كە لەو پەروە صىفەتى خوداىە كە دەلالەت لە كەلامە نەفسى يە كە دەكات وەك دەلالەتى ئەئەر لەسەر موئەثىر، كە دەلالەتیکى عەقلى يە. واتە: ھەر وەك كەلامە نەفسى يە كە، كە موئەثىرە، صىفەتى خوداىە، كەلامە لەفظى يە كەيش، كە ئەئەرەو لەوودە پەيدا بوە، صىفەت يەتى. ھەر وەھا ھەردووكيان - نەفسى و لەفظى - ئىضافە دەكرىنە لای خودای گەورە، بەلام ئەم دوو ئىضافە يە لە مەعنادا جىاوازن؛ ئىضافەى كەلامى نەفسى كە دەلىت (كلام اللہ) واتە: صىفەتیکى راوەستاو بە ذاتى خوداوە. ئىضافەى كەلامى لەفظى كە دەلىت (كلام اللہ) واتە: كەلامیکە لە كەلامە نەفسى يە كەو پەيدا بوەو پىوہندى ھەر بە خوداوە ھەيە، بىجگە خودا كەس دەستى نى يە لە دانانیداو، بە گەياندنیکى خوداىى بە جىبرەئىل گەيىراوە، كە فرىشتەى وەحىە، ئەویش بە ھەزرەتى پىغەمبەرى گەياندوہ (د.خ).

كە نەفسى و لەفظى لىت بوو موحەققەق
بزان ئىتتىفاق ھەس بو ئەھلى حەق
لەمەدا ئەووەل قەدىمەو ئەقدەس
جەوازی خودووث تەعەللوقى ھەس
بەلى خىلافيان ھەس لە دووہمدا:
بەعضى نەص دەئىن وەسەر قىدەمدا
بەعضى تەك ئەولای بەداهەت دەدەن
حوكم بەخەلقى و خودووثى دەكەن^(۱)

به عضیکیچیان، حق بیانہ خشی،
 ده لین له ته قدیر حدو وئیچ ده شی
 غایه تی ته دهب ریعایه ت بکه ی
 ناوی به مه خلوق به حدیث نه به ی
 نه ک له داله وه ذیهنه ت لوول بدا
 نیسه تی خودو ووت به مه دلوول بدا
 تم هم به قه دیم بگره به مه حکم
 (وهذا هو الاسم الاقوم)

واته: پاش ته وه که لامی نه فسی و له فظیت بو ده رکهوت بزانه ته هلی سونه ت
 له سهر ته وه یه کیان گرتوه که که لامی نه فسی قه دیمه و به ذاتی خودای گوره وه
 راه ستاوه وه کو صیفه ته کانی تری، له گهل ته وه یشدا که تم که لامه یه ک صیفه ته و
 نه بوونی لی پیش نه که وتوه دروسته پیوه ندی هه بی له گهل واجب و مومته نیع و
 مومکین دا. تم پیوه ندی یه له کاتی گیرانه وه ی رووداویک یا له کاتی داوای کردن
 یا نه کردنی کاریکدا په یدا ده بیت. به لام به لای زانا پایه به رزه کانی زانیاری
 که لامه وه تم پیوه ندی یه هی خودی که لامه نه فسی یه که نی یه، به لکو به هو ی
 که لامه له فظی یه که وه یه که له که لامه نه فسی یه که په یدا بوه، له که لامی له فظی دا
 ئیخبار و ئیشاء هه یه، له ئیخباره که دا رابوردوو و ئیسته و ئاینده هه یه، له
 ئیشاکه شدا ته مرو نه هی و ئیستیفهام و نیداو ته عه ججوب هه یه، ته گه رنا له که لامی
 نه فسی ته زه لی دا رابوردوو (ماضی) ته سه وور ناکریت.

ته مجار مه وله وی ته فه رمویت: به لی زانایان له قه دیمی و حدیثی که لامی
 له فظی دا خیلافیان هه یه؛ هه ندی له ته هلی سونه ت وه کو زاناکانی ریازی
 حه نبه لی لایان وایه ته ویش ته زه لی و قه دیمه، واته هه روه کو که لامه نه فسی یه که
 قه دیمه، که لامه له فظی یه که یش قه دیمه و، تم به رودوایه له ته لفاظی ئیمه دا هه یه
 له که لامی خودادا نی یه، ته وه یش پیوست نی یه که چونیه تی ته وه مان بو ده رکه وی

هەر خودا خوێ دەیزانی، هەر وهك چۆنیه تی صیفه ته كانی تریمان بو دەرناكه ویت.

هەندیکیش له زانیانی ئەهلی سوننهت لایان وایه حادیشی کهلامه له فظی یه که شتیکی به دیهی و ئاشکرایه، ئەوه تا حهرفه کان و وشه و پرسته کان پاش و پیشن و یهك له دواي یهك دین، هەر وهها ئەم کهلامه له (لوح المحفوظ) دا نووسراوه، له وحیش حادیشه هەرچیش له سه رشتی حادیت نووسرابی حادیشه، هەر وهها خودای گه وره له فظه کانی دروست کردوه له رۆحی حه زرته سی جیبه ئیل دا، ئەویش هاتوه ته خوار بو لای حه زرته (د.خ) و خویندوو یه تیه وه به سه ریا، حه زرته ش به ته واوی لئی وه رگرتوه و به جیهانی گه یاندوه، له گه ل ئەمه شدا هەر به راستی و حه قیقه ت (کلام الله) یه، واته بیجگه خودا کهس پیوه ندی به و کهلامه وه نی یه، نه فریشته نه په ری نه ئاده مزاد.

هەندیکیش ده لێن: حادیشی له فظه کان حادیشی راسته قینه نی یه، چونکه ئەو له فظانه له عیلمی خودادا بوون و، وه کو شتی نین ماوه یهك له مه و پیش نه بووبی و له پاشاندا پهیدا بووبی، که وابی حاله که یان (تقریر الحدو ث) ه نهك حادیشی راسته قینه.

به لام ئەگه ر ئینسان لایه نی ریزو ئەده ب بگری، ته نانهت له سه ر رای ئەوانه ش که ده لێن کهلامی له فظی حادیشه، حه ق وایه ناویان به حادیت نه بات، نه بادا به هو ی دانانی کهلامه له فظی یه که وه به حادیت، که ئەته ری کهلامه نه فسی یه که یه، ذیه نی ئینسان گیژ بی و سوور بخوات و بازبدا به سه ر له فظه که داو؛ کهلامه نه فسی یه که ش - که مه دلوولی عه قلی کهلامه له فظی یه که یه - به حادیت حیساب بکات، که به رای هه موو ئەهلی سوننهت قه دیمه.

که واته با ئەم باوهره رابگرین و کهلامه له فظی یه که ش به قه دیم دابنێن؛ ئەم بیرو باوهره راست و بی گه رده و له هه موو بیریکی تر سه لامه ت تره بو ئاین و ئەهلی ئاین.

جا منیش لیڙه دا ٿه لیم له مه وپیش بیروڙای مه ولانا جه لاله ددینی ده ووانیم بو
گیرانه وه که وتوویه: که لامه له فظی یه که، که که لامی له فظی یه و تابعی صیفه تی
ته که للومی خودایه، قه دیمه و له عیلمی خودادا به ٿیکرایی ثابتو و هرگیز حادث
نی یه، ٿه وهی حادث بی گه یاندنه که یه تی به جیره ٿیل و نووسینه که ی (لوح
المحفوظ) یه تی و هینانیه تی بو حه زره تی (محمد المصطفی) دوروودی خودای
له سهر، له گه ل خویندنه وهی ٿیمه دا، نابی که لامی له فظی خودای گه وره له گه ل
که لامی له فظی دروستکراوانی خودادا به راورد بکری. هی خودا قه دیمه و نه بوونی
لی پیش نه که وتوه، هی مه خلوقیش حادثه، له پیشدا نه بووه و تازه بوون رووی
تی کرده، ٿیر ماهی یه تی که لامی له فظی خودا به ٿیمه روون ناکریته وه و له توانا و
وزهی هوش و بیری ٿیمه به دهره، تنها ٿه وهنده به سه باوه ٿرت هه بی به قه دیمی
که لامی نه فسی و له فظی خودا، وهك باوه ٿرت به قه دیمی بیستن و بینینی هه یه.

هندی له زاناکانی عیلمی که لام فهرموویانه بیروڙای شیخ (ابو الحسن) ی
ٿه شعهریش هر ٿه مه یه که ٿیسته باسمان کرد، به لی ٿه شعهری فهرموویه تی:
«که لامی خودا مه عناییکه به ذاتی خوداوه راوه ستاوه». مه بهستی ٿه شعهری له
(مه عنا) تنها واتای له فظ یا تنها صیفه ته نه فسی یه که نی یه، به لکو مه بهستی له
(مه عنا) ٿه مری قائم به ذاته وهیه چ صیفه ته نه فسی یه که، که به ٿیتیفاقی هه موو
لایهك قه دیمه و چ کومه له لفظه کان، که ٿه وانیس به شیوه یه کی شایسته ی ذاتی
خودا پی یه وه راوه ستاون، ٿیر نابی بیر له به رودوایی حه رف و له فظ و ٿایه ته کانی
بکریته وه، ٿیمه حه قیقه ت و کونهی زیندوویه تی و زانین و خواست و توانا و بیستن و
بینینی خودای گه وره مان بو دهرناکه وی و داوای ٿه وه شمان لی نه کراوه. ٿه وهنده
پیویسته باوه ٿرمان هه بی به وهی که خودا هه موو دهنگی ٿه بیسی، هه موو رهنگی
ده بینی، زیندوه، زانایه، خاوه ن خواسته، توانا داره، خاوه ن که لامه، ٿم
صیفه تانه یش هه موویان قه دیمن و نه بوونیان لی پیش نه که وتوه.

ته ماشا بکن خودا فهرموویه تی ﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا﴾ دیاره ٿه و ناوانه

که به حه زره تی ئاده م فیرکراون دوو پیتی و سی پیتی و چوار پیتی و زیاتریشیان تیایه، به یهك جار وینهی ئه و ئیسمانه له (حافیظه)ی حه زره تی ئاده مدا حازر بوون بی بهرودوایی، بهرودوایی له خویندنه وه یاندا ههیه، ههروه ها هه رچی وشه ی کتیه ئاسمانی یه کانه له (ئاده م)ه وه تا (خاته م) دروودی خودایان له سه ر، هه ر له ئه زه له وه هه تا ئه به د له عیلمی خودادا حازر بوون و حازرن و (مه عی یه ت) له (وجودی عیلمی)ی هه موویاندا هه یه و به . . ئیتر هیچ زیانی له وه دا نی یه له کاتی نووسین له (لوح المحفوظ) یا له کاتی ئینزال و ته نزیلدا شیوه و وه زعی وا هه بی له گه ل عاده تی ئیمه دا بیته جی .

من خوم له بابه تی که لامی له فظی یه وه بیرو باوه رم وایه که قه دیمه و به ذاتی خوداوه راوه ستاوه به جوری که شایانیه تی و خوی کونه ه که ی ده زانی ت . (هَذَا اعتقادي وعلى الله اعتمادي).

بينا له ته قریر ته فصیلی سابق
 ناشنه ویه که لام ئه زه لیبی خالیق
 ئیمجار سا ظه ریف بدوی ئاگاهی^(۱۲)
 مانای (سمعتُ کلام الله)ی
 یانی بهیستم نه ظمی موئه لله ف
 دال له که لامی ئه زه لیبی ئه شرف
 یا فامیم که لام ئه زه لیبی خودا
 له حه رف و ئه صوات مه سمووعه و صه دا^(۱۳)
 له هه ردوو صووره ت وا دیاری دا
 بو گشت ئه نبیا و مه خلوقی دنیا
 مومکینه که لام حه ق بشنه وی یه
 ته خصیصی مووسا به ته کلیم چی یه؟

ده ليم سه ماعى بو ئه و داگيه پروو
 ئه وه به طهريق خهرقى عادهت بوو
 بيلاصهوت و حهرف، بيلا كهيفى يهت
 ههروهكو روئيهت روژى قيامهت
 يا بيستى به حهرف صهوت و صه داوه
 ئه ماما به گشت (عضبو) له هه موو لاوه
 يا له يهك لاوه نهك ئه و صه دا وى
 كه تيدا دهخل بو ماسيوا وى
 وهك ته وه سسوطى مه لهك و كيتاب
 هه ر سى يان به وه جه ته خصيصن حساب
 واته ته له قى جبيرىلى ئه مين
 بو وه حىي حه ضرهت (رب العالمين)
 وه ها بوو سه ماع صاحيب ته خت و تاج
 بو كه لامى حهق شه وه كهى ميعراج
 (فالحمد لله على نعمته
 خص من يشاء بمرحمته
 ثم الصلاة مع سلام تام
 على النبي وآله الكرام)

ناشنهويه = ناشنهويى : نابيسرى . بدوى : بتى . بهيستم : بيستم . فاميم :
 تى گه يشتم ، لى حالى بووم . بشنهوىيه = بشنهويى : ببيسرى . داگيه پروو =
 داويه پروو : پرووى داوه . وى : بى . ماسيوا : غه يرى خودا .

واته : له سه ر ئه و ته قريره دريژه پيشووه ، كه كه لامى نه فسى صيفه تيكه
 قه ديم و به داتى خوداوه راوه ستاوه ، ئه و كه لامه نه فسى يه ئه زه لى يه نابيسرى ، جا
 كه له مه حالى بووى بزانه : واتاى «سمعت كلام الله» ئه وه يه ئه و كه لامه له فظى يه

تیکه‌ل له پیت و ده‌نگم بیست که ده‌لاله‌ت له‌سه‌ر که‌لامه نه‌فسی یه‌ئه‌زه‌لی یه‌که‌ی
خودا ده‌کات، یاخو واتاکه‌ی ئه‌وه‌یه که له‌و پیت و ده‌نگ و ئاوازه‌وه که بیستم له
که‌لامه نه‌فسی یه‌ئه‌زه‌لی یه‌که‌ی خودا حالی بووم و تیگه‌یشتم.

جا که واتای (سمعت کلام الله) ئه‌وه‌بوو دیاره ئه‌م بیستنی که‌لامی خودایه
به‌م شیوه بو‌هه‌موو مرویه‌کی شنه‌وا ده‌س ده‌دات و مومکینه که‌لامی خودا
بیسریت، ئیتر ئه‌بی هوی جیا‌کردنه‌وه‌وه‌ه‌لا‌ویردنی چه‌زره‌تی مووسا بو
گفتوگو‌کردن له‌گه‌ل خودادا چی بیت؟

واته: که‌لامی نه‌فسی خو‌به‌خو نایسریت، ئه‌وه‌ی ده‌بیسری که‌لامه
له‌فظی یه‌که‌یه، جا له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌م که‌لامه له‌فظی یه‌ئه‌لاله‌ت ده‌کا له‌که‌لامه
نه‌فسی یه‌که‌ی بیستنی که‌لامه له‌فظی یه‌که‌و لی حالی بوونی وه‌ک بیستنی که‌لامه
نه‌فسی یه‌که‌و لی حالی بوونیه‌تی و، مووسا و غه‌یری مووساش ئه‌مه‌یان لی دیت،
ئیتتر بو چه‌زره‌تی مووسی جیا‌کراوه‌ته‌وه‌وه‌ به (کلیم الله) دانراوه؟

جا مه‌وله‌وی ده‌فه‌رمویت ئه‌و بیستنی که‌لامی خودایه بو چه‌زره‌تی مووسا
ری‌که‌وتوه، به پیچه‌وانه‌ی عاده‌تی خه‌لک بوو تیکدانی ئه‌و عاده‌ته‌بو، به
بی‌پیت و ده‌نگ و به بی‌لوول خواردنی هه‌وا و گه‌یشتم به گوی جی‌به‌جی بوه
بو، وه‌ک چاوپیکه‌وتنی خودای گه‌وره له‌روژی قیامه‌تدا، که باوه‌رمان وایه به
بی‌به‌رامبه‌ری، بی‌جیسم، بی‌لا، بی‌مه‌رجه عاده‌تی یه‌کانی بینین موسولمانان
له‌روژی قیامه‌تدا خودای گه‌وره ده‌بینن ﴿وَجْوه یومئذٍ ناضرةً الی ربها ناظرة﴾^(۱۴)

یان چه‌زره‌تی مووسا (د.خ) که‌لامی خودای به‌هوی پیت و ده‌نگه‌وه بیست،
به‌لام له یه‌ک لاوه نه‌بوو، وه‌ک عاده‌ت وایه، به‌ته‌نیا گویچکه نه‌بوو، به‌لکو به
هه‌موو ئه‌ندام و له هه‌موو لاوه بیستی، ئه‌مه‌یش خیلافی عاده‌تی خه‌لکه؛ چونکه
شنه‌وا به گوی و تارو گفتوگو ئه‌بیسیت و له لایه‌کی تاییه‌تی یه‌وه ده‌نگه‌که
وه‌رده‌گریت.

یان حەزرەتی موسا فەرموودەیی خودای لە یەك لاوە بیست، بەلام بە پیت و دەنگی نەبوو کە دەخلی غەیری خودای تیدا بیت، واتە: دەنگیکی تایبەتی بوو کە جیاواز بوو لە دەنگ و ئاوازی مرۆ لەم جیهانەدا. بەهۆی فریشتەیشەووە نەبوو، وەك ئەووە نەبوو کە جیبرەئیل قورئانی بو حەزرەتی (محمد المصطفی) هینا.

جا هەرکام لەم سی شیووە وەرگیری ئەووەمان بو دەرەخات کە چۆن حەزرەتی موسا (د.خ) جیاکراوەتەووە بە (کلیم الله) دانراوە؛ چونکە هیچ کام لەم شیوانە عادی نی یەو (خرق العادة) یە.

پێویستە بزانی کە وەرگرتنی فریشتەیی وەحی بو کەلامی خودا هەر بە یەکی لەو سی شیووە بوو، گفتوگۆی خودای گەرەیش لەگەڵ پێغەمبەری نازدارا لە شەوی (معراج) داو بیستی پێغەمبەر بو کەلامی خودا بە یەکی لەو سی شیووە بوو، بەلام لەبەرئەووە کە هەر لە تاقە شەویك دا بوووە بو حەزرەتی موسا زۆر جار بوو، حەزرەتی (محمد) دروودی خودای لەسەر. بە (کلیم الله) ناوی دەرەنەکردووە ئەم ناوە تەنها هی حەزرەتی موسایە.

هەر بو خودایە ستایشی بی پایان لەسەر نازو نیعمەتی بی شومارو فراوانی خواستی لەسەر پیروزی و بەختەوهریی هەرکەس بوو بەتایبەتی پرووی پەحمەتی خۆی تی دەکات.

هەزاران دروود بو پەوانی پاك و خاوینی پێغەمبەران بەتایبەتی حەزرەتی (محمد المصطفی) کە دواهاوهری پێغەمبەرانە، هەر وەها بو پەوانی هەموو دەستەو بەستەو یاران و پەپەوانی هەتا هەتایە.

- (۱) ئەم سەرباسە لە دەستنووسە کەدا نى يە، هېچ ئىشارە يىكيش نى يە بوئەوھى سەرباس لەم شوینەدا بىي. لە چاپە کەدا لە پيش بەيتى «ئەمما طەرزى تر. . .» دا دانراو، بەلام ئەگەر سەرباس پيوست بى و بىي، ئەمە شوینەتى کە باوكم دايناو.
- (۲) لە پەراويزى دەستنووسە کەدا نووسراو: «في بحث صفة الكلام» واتە: ئەم تەقریرە لە باسى صیفەتى کەلام دا وتراو.
- (۳) لە پەراويزى دەستنووسە کەدا نووسراو: «هذا هو ما أحاله الناظم بقوله: -
تەفصیلی کەلام ئەر لەگرە کەم بىي
راويس؛ حەوالەى ئەصلى سى يەم بىي»
- (۴) «کوا بە تواتر» شیوہ نووسى نوسخە دەستنووسە کەى بەردەستمانە، کە نیوہ شیعرە کەى کەمىک بىي قورس دەبیت بەلام لە نوسخە چاپە کەدا (کوا تواتر)ە. بەم جورە شیعرە کە سوار دەبىي و، رستە بەندى يە کەى بىي هيز. نازانم بو نەیفەر موە (کە بە تەواتور. . . تاد)؟ بە دوورى نازانم (کو تواتر) بوويت کە دەبیتە (کە وە تەواتور) و ئەلفە کەى بە هەلە نووسرابى
- (۵) دەستنووس و چاپە کە هەردو (ەر بە لباسى) يان نووسيوە، بە پىي بوچوونى من دەبوا (بە هەر لباسى) بوایە.
- (۶) ئایەتى (۱۰۹) سوورەتى (کەف)
- (۷) ئایەتى (۲۷) سوورەتى (لقمان)
- (۸) لە دەستنووسە کەدا لە پال وشەى (کلام) دا نووسراو: «فيه لطافة»، واتە: مەبەست لە «کلام» قسە يە، واتە پوختەى قسە. . . تاد. يا مەبەست کەلامە نەفسى يە کە يە.
- (۹) لە نوسخە چاپە کەدا (دەها) = (دەها) يە، ديارە هەلە يە.
- (۱۰) لە چاپە کەدا ئەم بەیتە و بەيتى پيشو و پاش و پيشر. کراون، ئەمەى ئیمە کە رىكى دەستنووسە کە يە راستە، هى چاپە کە هەلە بە
- (۱۱) لە چاپ و دەستنووسدا (خەلقى) نووسراو و ابزانم ئەبوا (خەلق) بوایە. کە بەم جورەى لى دەهات (حوکم بە خەلق و خودوونى دەکەن).
- (۱۲) لە دەستنووسە کەدا (بىدوى) يە، چاپە کە (بىدوى) = (بىدوى) يە.

(١٣) له چاپه که دا (له حرف و سهوتی . . . تاد)ه.

(١٤) ئایهتی (٢٢-٢٣) سوورهتی (قیامة).

* مبحث الأنبياء والرسل عليهم السلام^(١) *

ئەصلى چوارەم بە بى قوولە قوول
 ئىذعانە بە جەمەع نەبى يو رەسول
 لە شەرىعەتدا بە قەولى موختار
 رەسول شەخسىكە راس فىعل و گوفتار
 لە بەنى ئادەم صاحب فضائل
 ئازاد، مودەككەر، پاك لە رەذائيل
 ئەكمل و ئەفضەل عقلاً وخلقاً
 قوۋە راي، فطنة، خلقاً
 بە شەجاعەت و بە حىكمەت و جوود
 عىففەت و تەقوا و خەشەت لە مەعبود
 بە عىلم و بە حىلم لە گشت هاوئەصران
 سىواى صىنقى خوى يانى ئەنبىان
 (بَنَسِبِهِ قَطُّ لَمْ تَقُمْ
 دِنَاءَةَ الْآبِ، خِنَاءَةَ الْأُمِّ)
 پاك وى، هەر لە وەخت ئىبتىدای بەعشەت
 تا بە ئىستىقرار ئەمرى نوبووەت،
 لە گولى، لالی و كویری و هەر ئافەت^(٢)
 كەوا طەبەئى خەلق لى بكا نەفرەت
 بەرى وى لە عەیب كەمى مورووەت
 لە دوونى صەنعەت وەكو حەجامەت
 عوقدەى زوانى مووسای زوو لا برد
 حەق لەو وەختەدا كە رەوانەى كرد

(ولا يردُّ بلاءٌ أيوبَ)

وعمى نحو حضرة يعقوب؛

إذ المقارن كان ذا الإضرار

وهما كانا بعد الاستقرار)

واته: ئەصلى چوارەم لە شەش ئەصلەى ئیمان، بە بى هەراو هۆریاو شەرەقسە، بریتىە لە باوەر بە هەموو (انبیاء) و (مرسلین) واتە: ئەو رەهبەرانەى کتیبیان نى یەو پى گەیاندنیان پى نەسپىراو، ئەو رەهبەرانەى کتیبیان هەیهو پى یان سپىراو بە خەلکى راگەیین، واتە: باوەر پى بى کە ئەم ذاتانە خودا هەلى بژاردوون لەناو ئادەمزادداو کردوونى بە شوینى نوورى میهرەبانى خووى و دلى پیروزی رووناك کردوونەتەو و رەهبەرە خاوەن کتیبەکانى کردو بە رابەر و رەهنومای ئادەمزادەکانى تر تا ریگەى بەختەوهرى و سەربەرزىی هەتا هەتایان پیشان بدەن.

بەپى شەرعیەتى پیروزی ئىسلام (رسول) ئىنسانىكى وەهاىە لە وتار و رەفتاردا راست بىت، درۆنەکات و لە کار و کردەو و دا فرۆفیل نەکات، خاوەن فەضیلەت بىت، ئازاد بىت بەندە نەبىت، نىرینە بىت.

رەهبەر نابى ژن بىت، پىویستە پاك بىت لە خوورەوشتى ناپەسەند، وەك لەخوبابى بوون، رق و کینەو بەخیلی بە خەلك بردن و تەماعکارى. پىویستە لە خوورەوشتى بەرزو لە هیزی بیرو تى گەشتن دا لە ئادەمزادەکانى تر تەواوتر بىت. پىویستە لە سەرو سیمادا جوان و رىك و پىك بىت. پىویستە ئازاو چاونه ترس و داناو پەسەند کارو بە دەس و دەهەندە بىت، داوین پاك و پارىزگارو لەخوداترس بىت. پىویستە لە زانست و لەسەرخووى و سینگ فراوانیدا لە هەموو هاودەم و هاوزه مانانى خووى، بىجگە پىغەمبەران، بالاترو دیارى تر بىت. (۳)

پىویستە پىغەمبەر لەو خەوشانە دوور بى کە دەبنە هوى دوورخستنه وەى خەلك لە پەیره و کردن و ئیمان پى هینانى، چ لە رشتەى باوك و باپىرى و دایك و داپىرى،

وهك مه شهووربوونى يه كيكيان به خوويهكى ناشايسته و مایه شهرم و، چ له نهفسى خويا بى وهكو ناپياوى و كارو پيشهى پهست و بى نرخ. ههروهها پيوسته، هه ر له سه رته تاي پيغه مبهري يه وه تا دامه زران و جيگيربوونى، دوور بى له كه چه لى و لالى و گولى و به له كى و گه رولى و نه خوشى ترى وهها كه بينه هوى دوور كه وتنه وهى خه لك لى و باوه رنه كردنيان پى.

جا نه گه ر له م روه وه به لالى چه زره تى مووسا و نه خوشى و زامارى چه زره تى نه يوب و كوئيربوونى چه زره تى يه عقووب (د.خ) ره خنه بگيرت، له وه لامدا نه ليم: كاتى كه خوداى گه و ره چه زره تى مووساى كرده پيغه مبهرو ناردى، بو سه ر به نى ئيسرائيل و فيرعه ون و قيبطى يه كان چه زره تى مووسا داواى لى كرد نه و گرى و گولهي زمانى لايبا و هاروونى برايشى بكاته پيغه مبهرو وه زيرو ياريدهرى، خوداى گه ورهش داواكهى جى به جى كردو گرى زمانى كرده وه.

نه خوشى و كه نه فتى چه زره تى نه يوب و كوئيربوونى چه زره تى يه عقووبيش له پاش دامه زرانى پايهى پيغه مبهرايه تى يان بوو؛ نه وهى زيانى هه يه نه وه ته كه له كاتى هاتنى خه لاتى پيغه مبهرايه تيدا تووش بين.

نه و صيفه تانهى كه وتمان پيوسته له پيغه مبهراندا هه بن هه موو خووره و شتىكى به رزن و شايانى پيغه مبهرانن، كتيبه كانى زانيارى كه لام و عه قائيد له ناو نه م صيفه تانهدا چواريان زور به موهيم داناوه كه برتين له راستى و، داوين پاكي و، زيره كى و، ده ستپاكي. واته: پيوسته پيغه مبهران راست گوفتارو خاوه ن نامووس و داوين پاك و زيرهك و ده ست پاك و باوه ر بى كراوو جى متمانه بن بوئه وهى حوكمه كانى خودا به خه لك رابگه بينن، پيچه وانهى نه م چوار صيفه ته بو پيغه مبهران ناشايسته و ناجورو مه حالن. ئيتر هه رچى صيفه ته عاده تى يه كانى ئاده مزاده، وهك خواردن و خواردنه وه و خه وتن و نه خوش كه وتن و حالاتى تر، وهك خه لكى تر هه يانه بو نه وانيش ره وايه و شتىكى عاده تى يه.

مه‌عصووم بی له گشت گوناهان سه‌رجه‌م

له‌دوای نوبووه‌ت له‌ویوبه‌ریچ هم

(عَلَى الْمُخْتَارِ، بَلْ هُوَ الصَّوَابُ

فِي «الْفَتْحِ الْمُبِينِ» قَالَ الشَّهَابُ)^(٤)

هه‌رچی له‌قه‌صه‌ص ته‌فسیردا هه‌یه

له‌موخالیفی ئه‌و مه‌ذکووره‌یه

ئه‌رچی ناقلی شه‌ئنی قه‌وی وی

وه‌کو ئه‌و‌حه‌دی^(٥) یا به‌غه‌وی وی^(٦)

(فَارْدُدَّهُ وَلَا تَعْتَمِدْ عَلَيْهِ،

إِنْ كَانَ الْآحَادُ، لَا تَنْظُرْ إِلَيْهِ)

(وما تواتر كما في القرآن

من اثبات الظلم ونحو العصيان)

(وَمَنْ عَتَابَ بَعْضٍ مِنْهُمْ

عَلَى أُمُورٍ هُمْ بِهَا هَمُّوا)

خاطرت جه‌م بی تو، له‌و بابه‌ته

هیچ خه‌له‌ل نی‌یه، بو‌چ؟ له‌و بابه‌ته -

سه‌یید ده‌گه‌ل عه‌بد مه‌ملووک، یه‌قینه،

به‌هه‌رچی خیطاب ده‌کا شیرینه

(وَمِنْ بَابِ أَنْ عَاتَبَ الْمَوْلَى)

عَبْدَهُ عَلَى خِلافِ الْأُولَى)

وه‌ك موعاته‌به‌ی ئه‌هلی خه‌طی‌یه‌ت

له‌سه‌ر ئیقتیراف ئیثم و مه‌عصی‌یه‌ت

إِذْ شَهَرَ مَنْ كَانَ مُحْرَمًا^(٧)

فَبِنقِطَةٍ صَارَ مُجْرِمًا

حهسه نهی ئه برار با شهوق و ئه دهب
 سه ییئهس له لای گوروی موقه پرهب
 لئی گه ریت، چاکه، بی صه فای مه حجوب -
 له ئه سراری بهین موحیب و مه حجوب^(۸)
 أَدَىٰ ذَا الْخِلَافِ بِتِلْكَ الْأَلْفَاظِ
 جَنَابُ الْحَقِّ زَجْرًا لِلْأَيْقَاطِ
 بۆچ؟ ئه لفاظی وا ده رحه ق ئه کابیر
 ته هدیده و عیبهت ده رحه ق ئه صاغیر
 ئه نبیای کیرام (علیهم سلام)
 ئه فضهلن له گشت مه لائیک ته مام
 ئه فضهل له مه عصووم له م لا مه علوومه
 ئه لبهت به طه ریق ئه ولا مه عصوومه
 به لکو بو ئاده م عیتابیچ نه بوو
 (إِنِّي جَاعِلٌ) به گویته دا چوو
 هات به سه ریاندا ئه وه که وا هات
 (لِكِي يُتَحَفُّوا بِفَضْلِ مَا فَاتِ)

له ویوبه ریچ: له وه و پیشیش. خاطرت جه م وی: دلنیا به. (له و بابته) ی
 به که م: له ولایه نه وه، له و خصووصه وه. (له و بابته) ی دووهم: له و بابته، ته: به.
 ده گه ل: له گه ل. سه ییئهس: سه ییئهیه. گورۆ = گورۆه: کومه ل.

واته: پیغه مبه ران (د.خ) مه عصوومن و دوورن له هه موو گونا هیکی گه وره و
 بچووک، له پیش پیغه مبه رایه تی و له سه رده می پیغه مبه رایه تی یاندا. ئه مه ش له سه ر
 هه لبرارده ی فه رمووده ی زانایان به لکو هه ر ئه م فه رمووده یه راسته و جیگای متمانه یه.
 شایانی باسه لیره دا بو ئه وه ی براده رانی موسولمان زیاتر ئاگادار بن و له
 کورۆکی مه سه له که حالی بن پیویسته بیروباوه ری زانایانی زانیاریی که لامتان بو

به بیان بکهم، پاش تهوه فەرموودهی مهوله ویش له گهل سه رچاوه که یا ده گیرمه وه بوټان :-

راو بیری خاوه نی کتیبی (مه واقیف) و خاوه نی کتیبی (مه قاصید) به کورتی
ته مه یه :

سه عد له شهر حی مه قاصیدا ده لیت :-

تهوه ی گومان بیری له پیغه مبه رانه وه پروو بدات و به باش و جوان نه زانریت یا دژی تهوه یه که موعجیزه ده لاله تی له سهر ده کات، یا نا؟^(۹) یه که م یا کوفره یا شتی تر، تهوه ی کوفر نی یه یا گوناھی گه وره یه وه کو مرو کوشتن و هاوچه شنی، یا گوناھیکی بچووکی وه هایه بیته هو ی دوورخستنه وه ی خه لک له پیغه مبه رو پهیره وکردنی، یا وه هانی یه. هه موو ته م جو ره گونا هانه ش یا پیش بوونی به پیغه مبه ره یا له کاتی پیغه مبه رایه تیدایه

جه ماوه ری زانایانی که لام، له ته هلی سوننه ت و جه ماعت له سهر تهوه ن که پیغه مبه ران له پاش وه رگرتنی خه لاتی پیغه مبه رایه تی له هه موو گوناھیکی پاریزراون که دژی ده لاله تی موعجیزه بیت، واته: موعجیزه ده لاله ت ده کات له سهر تهوه که پیغه مبه ران راستگوو راست کردار و داوین پاک و خاوه ن متمانه و زیره ک و وشیارن و له گه یاندنی ئایندا به خه لکی ده سپاک و ته مینن. که واته هه ر گوناھی دژی ته م صیفه تانه بیت پیویسته له پیغه مبه رانه وه پروو نه دات و پاریزراو بن لی

هه روه ها پیویسته پیش بوون به پیغه مبه رو له کاتی پیغه مبه ریدا له هه رشتی که دژی ئیمان بی پاریزراو بن، پیویسته له کاتی پیغه مبه ریدا له هه موو گوناھیکی گه وره پاریزراو بن چ به ده سه نقه ست و چ به سه هو. هه روه ها پیویسته له گوناھی بچووکی ده سه نقه ست پاریزراو بن، به لام ته و گونا هه بچووکانه ی په ستی و ده نائت بن، ته وانه چ به ده سه نقه ست و چ به سه هو نابی لیانه وه پروو بده ن. ته مه هه تا ئیره بیرو رای جه ماوه ری زانایان بوو. به لام بیرو باوه ری زانایانی خاوه ن ته حقیق له سهر تهوه یه که پیغه مبه ران (د.خ) له هه موو گوناھیکی گه وره و

بچووك پاريزراون چ پيش بوون به پيغهمبهرو چ له کاتي پيغهمبهري ياندا .

وا ليره دا له بهرئه وهی که حه زره تی مه وله وی قسه که ی داوه ته پال شیخ ئه حمه دی
ئینوچه جهری هه یته می له کتیبی (فتح المبين) دا، من قسه که ی ئه وه رده گیرم بو
کوردی، ئه وه قسه ی که له شه رحی حه دیشی دووه مدا وتوو یه :

ئینوچه جهر ده فهرمو ی :

«له ئه رکانی ئیمان به باوه ر بکه ی به پيغهمبه رانی خودا، واته : باوه ر بکه ی به وه
که خودای گه وره ره وانه ی کردوون بو سه ر خه لکی لی پرسراو هه تا ری نموونی یان
بکه ن بو ریگای پیروزی و بو ته واو کردنی هو یه کانی خوشی و به ختیار بی دنیاو
قیامه تیان . خودا به موعجیزه یارمه تی ئه م پيغهمبه رانه ی داوه، که ده بیته ده لیل
له سه ر راستی یان، ئه وانیش فه رمانی خودایان گه یاندو، به هه موو ده ست پاکی و
خاوینی یه که وه ئه وه ی خودای گه وره نارده بووی به خه لکیان گه یاند .

پیوسته له سه ر هه موو که س ریز له و پيغهمبه رانه بگریت و، له ئه صلی
پيغهمبه رایه تی (نبوهت و ریسالهت) و ئیمان پی هینانیان دا فه رق نه کا له به ینیانداو
باوه ری به وه بیته که خودای گه وره هه موو ئه وانی دوور خسته وه ته وه له هه موو
عه یب و که م وکوو ری یه ک و، ئه وانه مه عصووم و پاريزراون له گوناھی گه وره و
بچووك چ له پيش نبوه تداو چ له کاتي نبوه تدا، ئه مه یش له سه ر قسه ی هه لبریراو
بگره له سه ر قسه یه ک که هه ر ئه وه راسته و له گه ل حه قدا یه . ئیتر ئه وه قسه و باسانه ی
که له حیکایه تی هه ندی له (مفسرین) ی قورئاندا هه ن یا له کتیبی (قصص
الانبیاء) دا نووسراون، له وانه ی دژی ئه و بیره راسته بن که وتمان، پشتیان پی
نابه سریت و جیگای بروا نین، ئه گه رچی ئه وانه ی گیراویانه ته وه پیاوی گه وره بن،
وهك (به غه وی) یا (ئه وحه دی) .

ئه وه ی له قورئانی پیرو زدا به رچاو ده که وی که ئاده م له ئه مری خودا سه ر پیچی
کرده و، یا خودای گه وره له سه ر هه ندی کرده وه (عتاب) ی له هه ندی ره هبه ر کرده
ئه وه وهك ئه وه ته که خاوه ن (سید) ده توانی به هه رجوری بیه ری قسه له گه ل به نده

(عبد)ی خوږیا بکات، وهك ټه وه ته که خودا سه رزه نشتی به ندهی خوږی بکات له سه رټه وهی که (خلاف الاولی)ی له ده ست ده رچووه^(۱۰) وه کو چوږن سه رزه نشتی غه یری ټه وان ده کات له سه ر گوناوه و تاوان.

له مه و پیش باسماڼ کرد که پیغه مبه ران له (خواص)ی فریشته گه وره ترن، جا که ټه مان له فریشته ی بی گوناوه گه وره تر بن چاکتر ټه بی بی گوناوه پاریزراو بن. (ته رجه مه که ته واو بوو).

جا مه وله وی ده فهرمویت: پیغه مبه ران (د.خ) مه حره من به باره گای خودای گه وره، (محرم)یش به تاقه نوخته یه ک ده بی به (مجرم). که وایی له وانه یه خودا له سه ر (خلاف الاولی)یه ک (عتاب)یان لی بکات.

له لایه کی تره وه ره هبه ران موقه رره بی باره گای خودان و پایه یان ټه وه نده به رزه و جیگه و ریگه یان ټه وه نده دیاری یه که کرداری چاکه ی پیاوچاکان ټه گه ر له وان بوه شیته وه به تاوان ده ژمیرریت.

له پاشاندا مه وله وی ده فهرمویت:

ټه وکه سه ی چاوی (به صیره ت)ی بی نا نه بی ت و ریگای بینینی نه ینی یه کانی خوش ویست و خوشه ویستی لی گیرایت و اباشه واز له م باسه به ینی ت، پیغه مبه ران خوشه ویستی خودان و پیوه ندی یه کی تایه تی له نیوانیاندا هه یه و خودای گه وره به چاویکی تایه تی و جیاواز له هی خه لکی تر کرده وه یان هه لده سه نگینی.

ټه گه ر بلیت: که کرده وه ی پیغه مبه ران له بابه تی (خلاف الاولی) بووه ټه ی بوچی خودای گه وره ټه و (خلاف الاولی)یه به گوناوه له بی رچوونه وه و بی عه زمی و وینه ی ټه مانه ناوټه بات؟

له وه لامدا ټه لیم: بویه خودای گه وره به و ناوه قورسانه ناوی (خلاف الاولی)ی برده بو هه ره شه و ناگادار کرده وه و ترساندنی غه یری ټه وان، چونکه ده برینی وها روو به رووی پیغه مبه رانی نریک له خوداو دوستی خودا ده بیته

هه ره شه و ترساندن و پهنه بو بچو و کان و نهوانه ی پایه و مه قامیان وهك پایه و مه قامی پیغه مبه ران نی یه .

له لایه کی تریشه وه عیتاب پرووی نه کرده ته وه حه زره تی ئاده م . به ئایه تی ﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾^(۱۱) خوا ریزی له ئاده م گرتوه ، چونکه پایه ی خیلافه تی خودا پایه یی کی زور به رزه .

روودانی نه و (خلاف الأولی) یانه له هه ندی له ره هبه رانه وه هه ر بوئه وه بووه که خودای گه وره پیغه مبه ره کان ناگادار بکات له فه ضل و شه رف و گه وره یی نه و لایه نه (أولی) یه که له کیسیان چوو، واته : نه گه ر خودای گه وره باسی نه و (خلاف الأولی) یه ی نه کردایه نه وان حالی نه ده بوون کام کار زور به نرخته بو نه وان .

واجبه له سه ر موسولمان به دل ریز له هه موو پیغه مبه ران بگریت و ، باوه ری وه ها بیت که نه م پیغه مبه رانه پوخته و خولا صه ی ئاده مزاد ، بگره پوخته و خولا صه ی هه موو مه خلوقاتی خودا بوون ، پیویسته ته ماشای نه وه بکات که خودا به شیوه یه کی گشتی فه رموویه تی :- ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ...﴾^(۱۲) وه فه رموویه تی ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ﴾^(۱۳) وه فه رموویه تی ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾^(۱۴) . هه روه ها له پیا هه لدانی هه ندی کیاندا فه رموویه تی ﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾^(۱۵) وه ده رباره ی حه زره تی ئیبره ییم و نووح و گه لی له پیغه مبه ران فه رموویه تی : ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ، وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ وَاسْمُعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ﴾^(۱۶) .

هه روه ها ده رباره ی حه زره تی یووسف فه رموویه تی : «انه من عبادنا المخلصين﴾^(۱۷) به حه زره تی داوودیش ده فه رموی : ﴿يَا دَاوُدَ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً

في الارض ﴿١٨﴾ . وه فہرموویہ تی :- ﴿وسخرنا مع داود الجبال یسبحن والطیر
 وکننا فاعلین﴾ ﴿١٩﴾ وه فہرموویہ تی ﴿واذکر عبدنا داودَ ذا الأید انه اواب . انا
 سخرنا الجبال معهُ یسبحن بالعشی والاشراق . والطیر محشورۃً کُلُّ له اواب .
 وشددنا ملکہ وآتیناہ الحکمة وفصل الخطاب﴾ ﴿٢٠﴾ وه فہرموویہ تی ﴿وانَّ له
 عندنا لزلفی وحسن مآب﴾ ﴿٢١﴾ . دہربارہی حہزرتی سولہ یمانیش فہرموویہ تی :

﴿وانَّ له عندنا لزلفی وحسن مآب﴾ ﴿٢٢﴾ . وه فہرموویہ تی ﴿ووهبنا لداود سلیمان
 نعم العبد اِنَّه اواب﴾ ﴿٢٣﴾ . وه دہربارہی حہزرتی (محمد المصطفی) دروودی
 خودای لہ سہر گہلی ثایہ ت ہاتوہ ، بونموونہ فہرموویہ تی : ﴿وما ینطق عن الہوی
 ان هو الا وحی یوحی﴾ ﴿٢٤﴾ ، وه فہرموویہ تی ﴿وانک لعلی خلق عظیم﴾ ﴿٢٥﴾ ، وه
 فہرموویہ تی : ﴿یا ایہا النبی انا ارسلناک شاہداً ومبشراً ونذیراً وداعیاً الی اللہ
 باذنیہ وسراجاً منیراً﴾ ﴿٢٦﴾

پوختہی قسہ : پیغہ مہرانی خودا چہند دورپرریکن لہ دہریای بہ خشندهی و
 میہرہ بانہی خودا خویدا کہ یہ کہ یہ کہ ہہلی بژاردوون و لہ رشتہی پیغہ مہرایہ تیدا
 ہونیونہ تہوہو کردوونی بہ چرای پرتہ ودار بو جیہانی پیروزی و، خوورہوشتی بہ
 پایہ و مایہی پی بہ خشیون و، تہو پرتہ وہ چین چین ہاتوہ تا گہشتوہ تہ چرای
 عالمہ تابہی حہزرتی دواہاوہری پیغہ مہرہان حہزرتی (محمد المصطفی)
 دروودی خودای لہ سہر، کہ بہ موعجیزہی قورثانی کہریم یارمہ تی داوہ و دینہ کہی
 تا دواروژی دنیا پایہ دار کردوہو، موژدہی تکاکاریی روژی قیامہ تی پی بہ خشیوہ بو
 چارہ کردنی دہردی تاوانبارو بو بہرز کردوہی پایہی چاکہ کاران . تہمانہ ہہمووی بہ
 نہ صی نہ قلبی و بہ دہلیلی عہ قلبی ثابت بوون، کہ وابی لہ سہر ہہموو ئینسانیکی
 موسولمان فہرزہ باوہری وابی تہم پیغہ مہرہانہ ہہر لہ تہوہ لہوہ تا تاخر مہ عصوم و
 لہ گونہہ پاریزراوو نزیکہی بارہ گای بہرزی پہرورہ دگاران .

صلی اللہ تعالیٰ علیہم وعلیٰ آلہم واصحابہم واتباعہم باحسان الی یوم
 الدین وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین .

مه‌حامیل زورن ته‌قریرم طول دا (۲۷)
 بین وه ته‌تیممهی حه‌ددی ره‌سول دا
 (أوحی الیه شرعاً المولی
 له کتاب أنزل أو لا)
 (وقد صدر الأمر علیه
 بتبلیغه الموحی الیه)
 ئه‌ر به گه‌یاندن پی مه‌ئموور نی‌یه
 وه‌ها بزانه ئه‌وه نه‌بی‌یه

به قه‌ولی هه‌ردوو هه‌ر به یه‌ک مه‌عنان
 ئه‌مر به ته‌بلیغ شه‌رطه بو هه‌ردوان
 چون ره‌سول ده‌لی حه‌دیشی ئیمان
 ئه‌م قه‌ولیانه به چاکتر بزانه
 بوچ: ئاخ‌ر ئیمان واجبه به کول
 فه‌رقیان نی‌یه ئه‌نبیاو ره‌سول
 ئه‌رچی ئه‌م قه‌وله بی ته‌ئویل راسه
 بینا له قه‌ولی موختاریچ خاصه
 چون درووس نی‌یه ئیمان به مورسه‌ل
 ئیمان به هه‌مووی ئه‌ر نه‌وی ده‌گه‌ل

مه‌حامیل: جه‌معی مه‌حمه‌له، واته: ته‌ئویل و مه‌عنادانان. پی مه‌ئموور
 نی‌یه: مه‌ئموور نی‌یه پی، ئه‌مری پی نه‌کراوه به‌وشته. ئه‌ر نه‌وی: ئه‌گه‌ر نه‌بی.
 ده‌گه‌ل: له‌گه‌ل.

واته: ته‌ئویل زوره بو‌ئو‌ئایه‌تانه‌ی خودای گه‌وره گونا‌هی تیایانا
 داوه‌ته پال هه‌ندی له پی‌غه‌مبه‌ران و له کتیبه‌ ئایینه‌ی یه‌کانا به‌دریژی
 له‌سه‌ریان نووسراوه‌و، منیش هه‌رچه‌ند هه‌موویم باس نه‌کردوو، لیره‌دا زورم

دریژه به باسه که دا، ئیتر له وه زیاتر هه لئاگری، با بیینه وه سهر ته واوکردنی
(تعریف) و ناساندنی (رەسوول) چونکه له مه و پیش هه مووم باس نه کردوه:

به لئی (رەسوول) ته و ئینسانه خاوینه رهوشت به رزه له گوناوه پاریزراوهیه که خودا
وه حیی بو ناردبیت، ئیتر کتیبی سه ربه خوئی بو نیررابی، وهك ئادهم، شیث،
ئیدریس، نوح، ئیبراهیم، موسا، یان کتیبی سه ربه خوئی بو نه نیررابی، به لکو
له سه ر کتیبی پیغه مبه ری پیش خوئی مابیته وه، به ومه رجه ی پی سپیررابی و ئه مری
پی کرابی ته و وه حی و کتیبه به موکه لله فه کان بگه یه نیت، چ کتیبی خوئی بی و چ
کتیبی پیغه مبه ره پیشوه که. خو ئه گه ر ئه مری پی نه کرابی به موکه لله فه کانی
بگه یه نیت ته وه نه بی یه.

پوخته ی قسه نه بی و رەسوول هه ردوو خاوه ن شه ریه تن، به لام رەسوول به
که سی ئه لین ئه مری گه یاندنی ته و شه ریه ته ی به موکه له فه کان پی کرابی و،
(نه بی) ته و ئه مری پی نه کراوه، به م جوړه نه بی (عام) و رەسوول (خاص) ه، واته:
هه موو رەسوولیک نه بی یه، به لام هه موو نه بی یه ک رەسوول نی یه.

لای هه ندیکی تر رەسوول و نه بی یه ک مه عنایان هه یه و ئه مر به گه یاندنی
شه ریه ت شه رته بو هه ردوو. جا له به رته وه چه زره ت (د.خ) له چه دیشی ئیماندا
(ورسله) ده فه رمویت و به س، ته م قسه دووه مه له قسه یه که مه که، به چاکتر بزانه،
بوچی؟ چونکه واجبه موکه لله ف باوه ری هه بی به هه موویان، رەسوول و نه بی و،
له م باوه ری بوونه دا فه رق له به نینی رەسوول و نه بی دا نی یه، جا ته گه ر رەسوول و
نه بی یه ک بن وهك خاوه نی ته م رای دووه مه ده فه رموی له چه دیشه شه ریفه که دا
که م و کووری نامینیت چونکه (رسله) رەسوول و نه بییش ده گریته وه، به لام له سه ر
رای یه که م، که عام و خاصن، چه دیشه که به شیوه ی مه جاز نه بییش ده گریته وه،
واته (خاص) و تراوه که رەسووله و، مه به ست عامه که نه بی یه، به م جوړه (ورسله)
رەسوول و نه بییش ده گریته وه. پوخته ی قسه له سه ر رای دووه م (ورسله) له

حهديته ده دا ته ئويل ناکرتی و نه بی و ره سوول ده گریته وه، به لام له سه ر پای یه که م
ده بی ته ئویلی بکه یین و بلین ذیکری خاصه و مه به ست عامه .

عه ده دیان وه ها (ذو الاشتهار) ه
که صه دو بیست و چوار ه هزاره
به ریوایه تی تر وا دیاره
که زیاترن له ئەم شوماره
(فالأولى قولك لكل أحد:
لا تنص على شيء من عدد)
سه لبی نوبووه ت ده که ی له نه بی
یا موثیتی بو غه یر نه بی ده بی
(وبما قلنا يشيرُ اليك:
رمزُ «منهم من قصصنا عليك»)
مورسه ل سی صه دو سیزده مه شهووره
ئه ویچ عه ده دیان هه ر به و دوستووره
عه ده دی جه معی (اولو العزم) یان
ئه ر (أبو البشر) نه وی ده گه لیان
مه شهوور پینج که سن: نوح و ئیبراهیم
حه ضره تی مووسا مه و صووف به که لیم
(عیسی بن مریم) په یدا (بلا أب)
(کلمة الله) و (روح الله) له قه ب
پینجه م موحه ممه د (سید العالم،
صلى عليه ربي وسلم)
(وعلى الباقي من النبيين
وعلى آل كل اجمعين)

شوماره: ژماره. نهوی: نه بی.

واته: ژماره ی پیغه مبه ران (د.خ) و مه شهووره که صه دو بیستو چوار هه زارن، ریوایه تیکی تر ده لی له وه زیاترن و دوو صه دو بیست و چوار هه زارن؛ که و ابو چاک وایه به هه موو کهس بلیت بریار له سه ر ژماره یه کی تایه تی نه دات، چونکه ژماره ی راسته قینه یان نه زانراوه، دیاره له م حاله ته دا نه گه ر زیاد له ژماره ی راستی بلیت نه وه ناپیغه مبه ر ده که یته پیغه مبه ر، نه گه ر له ژماره ی راستیش که متر بلیت نه وه هه ندی پیغه مبه ر ده که یته ناپیغه مبه ر، نه م دوو شته یس هیچیان باش نین. ئایه تی پیروزی ﴿... منهم من قصصنا عليك ومنهم من لم نقصص عليك﴾^(۲۸) ئیشاره ته بو نه مه ی که باسما ن کرد.

له م پیغه مبه ره به ریزانه و مه شهووره سیصه دو سیانزه یان (ره سوول)ن، ژماره ی ره سوولیش و اچاکه دیاری نه کریت.

نه وانیه یان له قورئانی پیروزو فه رمووده ی پیغه مبه ردا ناویان هه یه (۳۰) که سن: ئادم، شیث، ئیدریس، نوح، هوود، صالح، ئیبراهیم، لوط، ئیسماعیل، ئیسیحاق، یه عقووب، یووسف، ئیووب، شوعه یب، مووسا، هاروون، یووشه ع، ئیلیاس، نه لیه سه ع، (ذو الکفل)، شه معوون، ئیشمه ویل، یوونس، داوود، سوله یمان، زه که رییا، یه حیا، عوزه یر، عیسا، محمد المصطفی، صلوات الله وسلامه علیهم أجمعین.

له ناو نه م مورسه لانه دا (أولوا العزم) هکانیان، واته: نه وانیه یان که له ریگی بیاوکرده وه ی ئاینده زه حمه تیان زور کیشاوه و سزایان چه شتوه، نه گه ر چه زره تی ئادم حیساب که ین شه ش که سن و، نه گه ر حیسابی نه که ین پینجن: نوح، ئیبراهیم، مووسا، عیسا، محمد المصطفی. چه زره تی مووسا له قه بی (کلیم الله) یه؛ چونکه به بی هو ی جیره ئیل خودای گه وره قسه ی له گه ل کرده. عیسا ی کوری مه ریهم که به قودره تی خودا به بی باوک له دایک بووه و له قه بی (کلمه الله) یه چونکه به نه مری خوداو به بی هو ی عاده تی په یدا بووه، هه ووه ها له قه بیکی تری

(روح الله) به؛ چونکه پهیدا بوونه که ی به سه به بی راسته و خو ی باوک و دایکه وه نه بوه به لکو به خه لقی ذاتی خود او به بی ئه سبابی عاده تی هاتوته دنیا وه. حه زره تی محمد المصطفی (حبیب الله) و (رحمة للعالمین) بوه.

ئه مانه، له سه ره به یانی قورئانی که ریم، له پیناوی گه یاندنی نامه که یاندا له ریگای بیرو باوه ریاند او، به هو ی هه ولیانه وه بو بلا و کردنه وه ی ئاینه که یان زه حمه تی زوریان کیشا وه، سه لام و دروودی بی پایانی خودایان له سه ره بیت.

وا ده بی پیمان ئیمان ئاوردن^(۲۹)

باوهر بکه ی: حه ق هه لی بژاردن

هه موویان به مه حض فه ضل و مه وه هه به ت

بی سه به بی که سب، طاعه ت، ریاضه ت

بو نوبو وه ت و وه حی و شه رائع

بو ده فعی ئیشکال، حه للی وه قائع

بو ره نومایی و ئیرشادی عیباد

بو ئیتما می ئه مر مه عاش و مه عاد

(مبلغین عن الله الحق)

کول موخبیر صادق، ناصیحی موطله ق^(۳۰)

به هه ر طه رزی حه ق ئه مری پی فه رموون

به و طه رزه ئه ژیر باری ته بلیغ چوون

ده گه ل ئه و هه موو دو شمینی زوره

ئه و طه عنه و لومه و ئه و شه رو شوپه

گه یاندیان به سه عی بی حه ددو غایه ت

په یغامی خودا ئایه ت به ئایه ت

به یانیا ن فه رموو به یانی مو بین

(أصلاً وفرعاً) گشت ئه حکامی دین

(طابت الدنيا بدعوتهم
 جزاهم الله عن أمتهم)
 له ئەصلى ثبوت نوبووتياندا
 تەفاوت نى يە لەبەينياندا
 ھەركەسى تەكذيب بكا يەكيان
 ئيمانى نى يە بە ھىچ كاميكيان

واتە: ئيمان ھىنان و باوەرکردن بە پيغەمبەران (د.خ) چەند خالىكە: يەكەم:
 باوەر بەوھى كە ئەو پيغەمبەرانە خودای گەورە ھەلى بئار دوون لەناو كۆمەلى
 ئادەمزاددا بژئەوھى بيانكا بە رەھبەر و پانومای ھەركەسى كە تەكليف رووى
 تى بكات، خودای گەورە ئەمانەى تەنھا بە كەرەم و لوظفى خوئى ھەلبئار دوو، بە
 بى ئەوھى كەسبى ئەوان يا وەرزشى نەفسى يان بووبیتە ھوى ئەم بەش و بەھرەيە.
 ھەروەھا ناردنى پيغەمبەرانىش بو تەمى و تەربىيەى خەلك ھەر لە كەرەم و لوظف و
 نەوازشى خوداوھى.

سوودو چاكەى ناردنى پيغەمبەران زور شتە، وەكو چاركردنى گىروگرفتى
 ئادەمزاد لە پەرستىارى دا؛ چونكە ئەگەر پيغەمبەران نەبوونايە ھەركەس سوودى لە
 شتىك دەس بكەوتايە ئەوھى دەپەرست وەك رۆژ و ئاگرو ئاوو ئەستىرەو گاو مانگاو
 ژن، كە ھوى جى بەجى بوونى بەرھەم و بەردەوام بوونى ژيان و ئاوەدانىن، يا وەك
 ئەوھى ھەندى كەسى زىرەك لەناو خەلكدا ھەلكەوتوون لەكاتى ژيانياندا
 سووديان بو كۆمەل زور بوو، پاش مردنيان خەلك لە بەردو دارو ئاسن و مس و
 شتى وا پەيكەريان بو كردوون و ريزيان لى گرتوون و لەئەنجامدا كارەكە وردە وردە
 بوەتە پت پەرستى بەلام كە پيغەمبەران ناو ناو ھاتوون ئادەمزاديان لەو نادانى يە
 دوورخستووتەوھو تيان گەياندوون ئەو شتە پەرستراوانەو سوودو قازانجيان ھەموو
 خودای گەورە دروستى كردوون، تەنھا بەعادت بوونەتە ھوى خىرو خوشى،
 ئەمانە بە بى خواستى خودا نە سووديان ھەيەو نە زيان، ئەمانە خوئيان پام و

پراهاتووی دهستی هیزی پهروهردگاران، بهلام پهروهردگاری راسته‌قینه ههر بوهو ههر
ته‌بی و ناگاداری هموو ناشکراو نهینی‌یه‌که، به‌سهر هموو که‌سیکداو هموو
شتیکی مومکیندا ده‌سه‌لاتی ته‌شکی و، به بی خواستی ته‌هیچ که‌س هیچی پی
ناکری.

پیغهمبه‌ران گه‌لیک گیروگرفتی ئاده‌مزادیان چارکرده که به‌هوی سروشت و
ناره‌زووی نه‌فس و چاولی‌که‌ری‌یه‌وه له‌ناودا باو بووه. پیش پیغهمبه‌ران ده‌ستدار
ده‌ستدریژی کرده‌ته سهر مال و گیان و نامووسی خه‌لک، ته‌گهر یه‌کیکی گه‌وره
بکوژرایه له‌باتی ته‌واقه‌که‌سه چند که‌سیان ته‌کوشته‌وهو هه‌زاران شتی له‌وانه
خراپتر رووی‌داوه. که خودای گه‌وره به لوظف و که‌رهمی خوی پیغهمبه‌رانی نارد
قانون و ده‌ستووریان هیناو به خه‌لکیان گه‌یان‌دو له‌پیناوی بلاوکرده‌وه‌یدا
ره‌نجیان داو بوونه مه‌شخه‌لی کومه‌ل، ریپازیکیان بو‌خه‌لک هینا که گیان و
نامووس و سامانیان پاریزیت و به به‌ختیاری و سهر‌فرازی بژین و، رووبکه‌نه
ئاسانه‌ی پهروهردگارو داوه‌ری روژی پاداش.

سوودی پیغهمبه‌ران یارمه‌تی دانی هوش و ئاوه‌زی ئاده‌مزاده بو‌ریک خستنی
هوی پیروزی دنیاو دین، وه‌ک په‌یره‌ویی یاساو به‌رگری و پاریزگاری ولات له
دوژمنان و ئاوه‌دان کرده‌وهی به خوینده‌واری و بازرگانی و پیشه‌سازی، به دانانی
ری‌وشوینی ری‌ک و پی‌ک بو‌مامه‌له‌و کرین و فروشتن، به نه‌هیشتنی غه‌ش و
خه‌له‌تانندن و دل‌ره‌قی له‌ناو خه‌لکداو، به ری‌گاکرتن له قه‌ده‌غه‌کردنی رزق و روژی
ئاده‌مزادو، بره‌ودان به میانه‌ره‌وی (اعتدال) له هموو روویه‌کی ژیاندا

سوودی ناردنی پیغهمبه‌ران بلاوکرده‌وهی میهره‌بانی و بته‌وبوونی پیوه‌ندی نیوان
خزم و خویش و بیگانه‌و گه‌وره‌و بچووک و پیرو جوان و ماموستاو شاگردو باوک و
دایکه، بلاو‌بوونه‌وهی گیانی دوستایه‌تی و هاوکاری‌یه له‌ناو ریزه‌کانی کومه‌لدا.

سوودی هه‌ره‌گه‌وره‌ی پیغهمبه‌ران ته‌وه‌یه نوورو رووناکی‌یان خسته‌ته دل و
ده‌روونی ئاده‌مزادو، به‌و نووره ته‌دل و له‌طیفه‌ی وجوده‌یان برژاندوه‌و ئاماده‌یان

کردوون بو بیرکردنه وه له پهروهردگاری جیهان، تا وایان لی دئی دلنیا بن که هه‌میشه خودا حازره له لایان و ئاگای لی یانه، هیچ چاک و خراپیکی لی ون نابیی، هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌ران ئاده‌مزادیان حالی کردوه که ئەم جیهانه ماده‌ییکی ر‌امه بو هیزو ده‌سته‌لاتی پهروهردگار، له نه‌بوونه‌وه ده‌رکراوه بو بوون، له ر‌وژی دوایشدا ئەم جیهانه که به‌م وه‌زعه ده‌بینری تیک ده‌چی و جیهانیکی تازه دیته پیشه‌وه، که حسیب له‌گه‌ل هه‌موو ئاده‌مزادیکی ژیردا ده‌کریت و به‌قه‌ده‌ر تو‌زقالی چاکه و خراپه وون نابیی، تو‌له‌ی تاوانباران ئاگرو سزای دوزه‌خه و پاداشتی خیرومه‌ندان به‌هه‌شتی هه‌رگیز نه‌براهیه.

دووه‌م: باوه‌ره به‌وه‌ی که هه‌موو پیغه‌مبه‌ران راستگۆن و له‌گه‌ل خو‌یان و له‌گه‌ل خوداو له‌گه‌ل هه‌موو خه‌لکدا راستن و دلسۆزن و ئامۆژگاری هه‌موو ژیریک ده‌که‌ن بی‌ئه‌وه‌ی چاوه‌روانی پاداش بن له‌ که‌س، پاداشیان لای خودایه.

سێهه‌م: باوه‌ره به‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ران ئەمین و، له‌ گه‌یانندی فه‌رمانی خودادا به‌ موکه‌لله‌فین، به‌وجۆره که خودا ئەم‌ری پی‌کردوون، خیانت ناکه‌ن و بی‌گۆی‌دان به‌ دوژمنان و داخ له‌دلان و ئاژاوه‌گیران ئاینیان به‌ جیهان گه‌یانده.

چواره‌م: باوه‌ره به‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ران داوین پاکن و له‌ هه‌موو‌کاریکی شه‌رم ئاوه‌ره‌وه دوورن، ئەمانه‌ چرای رووناک کردنه‌وه‌ن، له‌ باوک و برا میه‌ره‌بان ترن، که‌وابی پیچه‌وانه‌ی عیفته له‌وانه‌وه ته‌سه‌وور ناکریت و، هه‌موو ئەم پیغه‌مبه‌رانه هۆی خیرن بو جیهان، دنیا سه‌رانه‌ر به‌ ده‌عه‌وتی ئەوان رووناک بووه. خودا به‌ میه‌ره‌بانی خۆی جه‌زایان بداته‌وه.

شایانی باسه ئەم پیغه‌مبه‌رانه له‌ ئەصلی پیغه‌مبه‌رایه‌تی یه‌که‌دا جیاوازی‌یان نی‌یه ﴿لَا تَفْرَقْ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رِسْلِهِ﴾^(٣١) به‌لام له‌ صیفته‌ته‌کانی تری غه‌یری پیغه‌مبه‌ری‌دا جیاوازی‌یان هه‌یه؛ ﴿تِلْكَ الرِّسَالُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾^(٣٢)

دیاره هه رکهس باوه‌ری به یه‌کی لهو پیغه‌مبه‌رانه نه‌بی ئەوه وهك ئەوه‌یه که باوه‌ری به هیچ پیغه‌مبه‌ریك نه‌بیت؛ چونکه باسی راستی پیغه‌مبه‌رایه‌تی هه‌موو پیغه‌مبه‌ریکی کردوه، واته هه‌رکهس باوه‌ری به یه‌کی له‌وان نه‌بی ئەوه هه‌موو پیغه‌مبه‌ره‌کانی به‌درۆ‌خستوه‌ته‌وه (أعاذنا الله بفضلہ وکرمه، ورزقنا الايمان به وبهم وأذاقنا حلاوة الايمان بهم أجمعين).

حهق هه‌موو بو صیدق ده‌عوای نوبووهت
 دا به موعجیزات باهیره قووهت
 موخالیف پی‌یان گشت له کار ده‌رچوو
 تاب موعاره‌ضه‌ی ئەوانیان نه‌بوو^(۳۳)

حهق: خودا. تاب=تاو: هیز، توانا.

واته: خودای گه‌وره بو ئیسپات کردنی راستی قسه‌ی پیغه‌مبه‌ران هه‌موویان پشتی‌گرتن و هیزی پی‌دان به‌هوی ده‌رخستنی (معجزه)ی گه‌وره‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی ئەو پیغه‌مبه‌رانه‌دا، ناحه‌زه‌کانیان کاتی (معجزه)کانیان دی گشتیان پی‌یان له‌کارکه‌وت و جم و جوولیان نه‌ماو توانای به‌ربه‌ره‌کانی ئەوانیان نه‌بوو، به‌کورتی خودای گه‌وره به به‌خشنده‌یی و میهره‌بانی خوی یارمه‌تی پیغه‌مبه‌رانی دا به‌وه‌ی که موعجیزه‌ی بو دروست کردن و دوژمن و نه‌یسه‌ره‌کانی په‌ك خستن نه‌یانتوانی به‌رامبه‌ری پیغه‌مبه‌ران بکه‌ن:

لیره‌دا چه‌زده‌که‌م نه‌ختی باسی موعجیزه‌و که‌رامه‌ت و مه‌عوونه بکه‌م، له‌گه‌ل سیه‌رو ئیستیدراج و ئیهانه:-

۱- موعجیزه کاریکه له‌عاده‌ت به‌ده‌ر له‌که‌سیکه‌وه ده‌ربکه‌وی که ئی‌دی‌عیای پیغه‌مبه‌ری ده‌کات و ده‌لی: من لای خوداوه په‌وانه‌که‌راوم، له‌کاتی‌که‌دا ده‌ربکه‌وی که په‌روبه‌رووی ناحه‌زه‌کانی ده‌وه‌ستی، ئەوانه‌ی که باوه‌ریان به پیغه‌مبه‌رایه‌تی ئەو نی‌یه، واته ده‌لیت من پیغه‌مبه‌رم و ئەمه‌یش به‌لگه‌مه، ئیره چ به‌لگه‌یه‌کتان هه‌یه؟، به‌مه‌رجی به‌و کاره ده‌وتری موعجیزه‌ک له‌سه‌ر

رپرەوى كەسب و فېربوون و خەرىك بوونى ئەسباب نەبىت و بەجورى
جى بەجى بىي كە لەگەل وىستى پېغەمبەرە كەدا بگونجى .

۲ - كەرامەت رووداويكە لە عادت بەدەر لە كەسيكەو دەربكەوى ئىدديعاى
پېغەمبەرى نەكات، يا ئىدديعاى پېغەمبەرى بكات بەلام لەكاتى تەحەددى و
بەرامبەرى دا نەبى .

۳ - مەعوونە = يارمەتى : جورە يارمەتى يەكى ئاشكرای خودايە بو هەندى مروى
دل پاك و كردهوچاك وەك لەناوبردنى دوژمنانان و ئاسان كردنى گىروگرفتى
ژيانان . . تاد .

۴ - سىحر يا جادوو : رووداويكە بە كەسب و خویندن و پەيدا كوردنى پېشەكى و
مەرجەكانى پەيدا دەكرىت، وەك ئەو كارە سەيرانە كە جادووگەرەكانى
فیرعەون بەرامبەرى حەزرەتى موسا (د.خ) كردیان .

۵ - ئىستيدراج : رووداويكى لە عادت بەدەرە كە بو هەندى ئىنسانى ناپاك و
ناپاريزگارو لەخوانەترس و بەدخووى دوور لە كارى شەرعى نزيك لە
كردهوى ناشەرى پەيدا دەبىت .

۶ - ئیھانە : كاریكە بەپېچەوانەى ئارەزووى خاوەن حاجەت روودەدات، وەك
ئەوئە دەگىرنەو كە (مسيلمە)ى (كذاب) تفى كرده بىرىكى سوپر هەتا
ئاوئەكەى شیرین بكات كەچى ئاوئەكەى بەتەواوى وشك بوو!

هەر وەها دەگىرنەو دەستى هینا بە سەرىكى كەچەلدا بە نیازی ئەوئە چاكى
بكاتەو، كەچى بەتەواوى دارزاو كرم تىي دا!!

راسە ویلايەت، وەلى^(۳۴) بە كەسبە
كەسبى موحتەمیل بو عەزل و نەصبە
بەلى نوبوووت بەمەحضى فەضللە
مەنصبى نەبى بەرى لە عەزلە

دائیم مورا قیب په روه ردگارن
 له عینې خه ودا گشت دل بیدارن
 (ظاهراً) نه وعه مه ماتیکیان ههس
 له گوړدا نه وعه حه یاتیکیان ههس
 خاک نارزینې جیسمی پاکیان
 هیچ ضهره ر نادا له ئیدراکیان
 له حه دیشدا ههس که نو یژ ده که ن
 ته شریفیان به حه ج (بیت الله) ده بن

واته: پایه ی ویلایه ت و دوستایه تی خودا راسته و هه یه، به لام ثم ویلایه ته
 که سبب یه و به په یدا کردنی په زامه ندی خودا دست ده که وی، په زامه ندی یه که یش
 له په پره وی کردنی حه زره تی پیغه مبه ر (د.خ) و له به جی هینانی ته حکامی ثابین و
 به دهس هینانی خو وره وشتی په سه ندو لابر دنی خو وی ناپه سه ندو، به دل سو زی و
 رو وکر دنه خودا په یدا ده بیت، خودای گه وره یش به نه وازش و میهره باننی خو ی
 یارمه تی یان ته دات و، له سه ر دهستی ته واندا که رامه ت و کاری له عاده ت به ده ر
 ده رته خات، وه کو فه رموویه تی ﴿وهو یتولی الصالحین﴾^(۳۵) یان ده فه رموی: ﴿ألا
 إن اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون﴾^(۳۶) ثم پایه ی ویلایه ته له وانیه
 له وه لی یه که سه نر یته وه به لام پایه ی نو بو ووت و پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ران به
 که سبب نیه و، ته نها به خشش و که ره م و میهره باننی خودایه و هیچی تر نیه؛ ﴿الله
 اعلم حیث یجعل رسالته﴾^(۳۷).

ثم پیغه مبه رانه (د.خ) پایه ی پیغه مبه رایه تی یان هه رگیز لی ناسینر یته وه و له سه ر
 پایه ی خو یان ده میننه وه.

پیغه مبه ران (د.خ) ناگیان له (تجلیات) ی خودای گه وره یه و چاوه روانی
 لیشاری چاکه و میهره باننی ته ون و هه رگیز له خوا بی ناگا نین، ته نانه ت نه کاتی
 نو وستنیشدا دل یان خه به رداره؛ ته وه ته حه زره ت (د.خ) فه رموویه تی: «إن عینی

تنامان ولا ینام قلبی»^(۳۸). دلیان هه‌میشه چاوه‌روانی بارانی میهره‌بانی خودای گه‌وره‌یه.

به‌لی وهك هه‌موو گیان له‌به‌ریك ده‌مرن، به‌لام له‌گوڤه‌ پیرۆزه‌که‌یاندا جوڤه‌ زیندوو‌یه‌تی‌یه‌کیان هه‌یه، جوڤه‌ ئاگاداری‌یه‌کی به‌رزه‌خی‌یان هه‌یه‌ زیاتر له‌ ئاگاداری صیددیقین و شه‌هیده‌کان، له‌شی موباره‌کیان نارزیت؛ له‌حه‌زره‌ته‌وه‌ ده‌گیڤنه‌وه‌ (د.خ) که‌ فه‌رموو‌یه‌تی «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ»^(۳۹) به‌هو‌ی مردنه‌وه‌ زیان به‌ هه‌ست و هو‌شیان ناگات؛ ئیمام ئه‌حمه‌دی کوڤی حه‌نبه‌ل (ر.خ) ده‌گیڤنه‌وه‌، (حاکم) یش حه‌دیثه‌که‌ی له‌لایه‌نی ئیسناده‌وه‌ به‌ (صحیح) داناوه‌، که‌ حه‌زرت (د.خ) فه‌رموو‌یه‌تی «إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ سَيَّاحِينَ يَبْلَغُونِي مِنْ أُمَّتِي السَّلَامَ»^(۴۰) هه‌روه‌ها کرده‌وه‌ی په‌یره‌وه‌کانی پیشان ده‌دریت و، حه‌زرت (د.خ) تکای لی‌بووردن و به‌خشینی تاوانباره‌کانیان ده‌کات له‌ خودای گه‌وره‌ ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾^(۴۱).

ریوایه‌ت کراوه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ران (د.خ) له‌ قه‌بردا نو‌یژ ئه‌که‌ن و له‌ کاتی حه‌ج دا ده‌چن بو‌ حه‌ج.

ئیمامی ئه‌حمه‌د (ر.خ) ده‌گیڤنه‌وه‌: کاتی که‌ حه‌زرت (د.خ) له‌ سه‌فه‌ری (حجة الوداع) دا به‌ شیوی عه‌سه‌فاندا رابوورد فه‌رموو‌ی هوودو صالح به‌ سواریی دوو وشتری جوانی نه‌وسال، که‌ ده‌ستگری هه‌وساره‌که‌یان (لیف) بوو، ئیحرامیان به‌ستبوو بو‌ حه‌ج حه‌جی (بیت العتیق) یان ئه‌کرد. له‌ ریوایه‌تی موسلیم له‌ حه‌دیثی (ابن عباس) هه‌وه‌ ده‌لیت: کاتی که‌ حه‌زرت (د.خ) له‌ سه‌فه‌ری (حجة الوداع) دا به‌ (وادي الازرق) دا تیده‌په‌ری فه‌رموو‌ی: وهك بلیی چاوم لی‌یه‌ وای مووسا له‌ ددانه‌ی ئه‌و شاخه‌وه‌ دیته‌ خواری هه‌ردوو په‌نجه‌ی خسته‌وته‌ گوئی و به‌م (وادی الازرق) ه‌دا راده‌بووری و به‌ (لبیک لبیک) ده‌نگی به‌رز کرده‌وه‌ته‌وه‌و له‌ خودای گه‌وره‌ ده‌پاریته‌وه‌.

ئيمه كه ئەم باسانه وەرده گرین مادام له (نصّ) يكي دامه زراوه وه بن پيوسته به
 دل و گيان باوهرمان به راستی يان ههبيت؛ چونكه هه موو ئەمانه له كاروباری
 (روح) ن و روح له سهر په پرهوو ريبازی ته هلی سوننهت نه مرهوه، ئەم روحانهش
 له لایه نی نزیکی له خوداو خودا په رستی سهوه وهك يهك نین؛ ته نانهت گيانی
 پيغه مبه رانیش له م به هرهو نزیکی په دا جیاوازن و وهك يهك نین و هه نديکیان له
 هه نديکیان جيگه دارترن، وهكو لای زانایانی گه ورهوه پایه دار دیاری به.

هیچ کس له مه لهك، له جین، له ئینسان

نه گه یگه و ناگهت ته روتبه ی ئەوان^(٤٢)

به ئی شهرف ههس له ناو خو یاندا

بو به عضی به سهر به عضیکیاندا

(حَسَبَ از دِيَادِ) ی ئاداب و حه سهب

به ئیصطیفای ته صل طایفه و نه سهب

به ئیعتیاری عوموومی ده عوهت

غه له بهی حیلیم و عیلیم و مه عرفهت

له ئیستیمراری موعجیزاته دا

له زوری ته حکام فرووعاته دا

له ههیشی به تی که ثره تی ئوممهت

به مه تانهت و طولی شه ریهت

به خه صائیس و که راماتی چه ند

مومتاز بی و، ذیکرو شوهره تی بوله ند

(فَلِذَا) حه ضرهت سه ییدی سه روه ر

فه ضلی ههس وه سه ر هه موودا به کسه ر

(أولو العزم) یان له غه یرو، مورسه ل

له غه یره مورسه ل بزانی به ته فضهل

ئەووەل له ئەووەل ئەنبیا ئادەم
 له نوبووەتی قەلەم دەدا دەم
 بو ئادەم هەیه نوبووەت ئیثبات
 (بەلکتاب إذ تدلّ الآيات)
 (عَلَى أَنَّهُ قَدْ أَمِرٌ، نُهْي
 وَلَا نَبِيَّ فِي زَمَانِهِ)

پەس بو غەیری وەحی هیچ مەبە ساعی
 (كذا بالسنة وبالاجماع)
 ئینکاری مەكە وەك بەراھیمە
 كوفرو ضەلالی یەكجار قایمە

بەگە یگە : نەگە یشتووە . ناگەت : ناگات . ئە ڕوتبە ی : بە ڕوتبە ی . پەس :
 پاش ، کەواتە .

واتە : هیچ کەس لە فریشتە و پەری و ئادەمزاد نەگە یشتووە و ناگاتە پایە و پلە ی
 بەرز ی پیغە مەبەر ان ، ئەوان لە هەموو کەس پایە بەرز ترن ، بەلام پیغە مەبەر ان لەناو
 خویانا هەندیکیان لە هەندیکیان گەورە تر و پایە بەرز ترن بە پێی ڕەفتاری بەرز ،
 خۆرە و شتی چاک ، هەلبژاردە یی ڕشتە ی باو باپیر ، ئەو ی پیغە مەبەر ایە تی یە کە ی بو
 هەموو ئادە مزادە گەورە ترە لەو ی بو تەنھا کۆمە لیکە ، ئەو ی کە دەعوە تی کۆمە لی
 گەورە ی کردووە گەورە ترە لەو ی کە کۆمە لە کە ی بچوو کتر بوە ، یا بە پێی زۆری
 ئارامی و حیل و لەسەر خۆی ، یا بە پێی زۆری زانست ، یا بە پێی بەردە وامی
 موعجیزە ؛ ئەو یان موعجیزە ی بەردە وام بی گەورە ترە لەو ی کە موعجیزە کە ی زوو
 برایتە وە ، ئەو ی شەر یعە تە کە ی زۆر تر بی گەورە ترە لەو ی کە حوکم و لق و پۆبی
 شەر یعە تە کە ی کە تر بی ، یا بە پێی زۆری موعجیزە و کاری لە عادەت بەدەر ، یا
 بە پێی ناوبانگی لە جیھاندا .

جا له بهر پرووناکیی ته وهی وتمان حه زره تی (سید الانام محمد المضطفی)،
 دروودی خودای له سهر، له هه موو پیغه مبه ران گه وره تر و پایه به رزتره، هه روه ها
 پیغه مبه ره (أولو العزم) ه کان، که شه شن یا پینجن^(۴۳)، له غه یری (أولو العزم)
 گه وره ترن، مورسه لین - واته ته وانهی که فرمانی گه یاندنی شه ریه ت و ثایینیان
 پی دراوه - له نامورسه له کان گه وره ترن.

به ر له هه موو شتیک قه لهم دهم له باسی حه زره تی ئاده می یه که می
 پیغه مبه ران و پیغه مبه رایه تی ته و ته دات.

به لئی حه زره تی ئاده م (د.خ) پیغه مبه ر بوه؛ چونکه زور ثایه ت له قورثان دا
 ته وه ده گه یه نی ت که ئاده م لای خوداوه ته مرو نه هیی بو هاتوه و، له وکاته دا غه یری
 خوئی پیغه مبه ری تر نه بوه تا بلین ته و ته مرو نه هیی له یه کیکی تره وه پی گه یشته و،
 که و ابو و هه ر له لای خوداوه و به شیوه ی وه حی بوئی هاتوه، هه روه ها به فه رمووده ی
 پیغه مبه رو به ئیجماع و یه کگرتنی هه مو ئوممه ت و زانایانی ئیسلام حه زره تی ئاده م
 پیغه مبه ری خودا بوه و، نی رراوه بو سهر نه ته وه ی خوئی له و سه رده مه دا؛ نه خه له تابی
 ئینکاری پیغه مبه رایه تی حه زره تی ئاده م بکه یت! وه ک بوره همه نه کان ئینکاری
 ده که ن، ئینکاری پیغه مبه رایه تی ئاده م کوفرو گو مراهی یه .

دووه م له خاتمه نه نبیا و رسول^(۴۴)

(خیر المرشدين لخير السبل)

ئاخیر مووئه خخهر، ته وو هل موقه دده م

(ذو الغنی) و (ذو الفقر) ته که مه ل و ته ته م

هادی یو مه هدی، مونته فیع نه ففعا

عه بدی مو طبع و سه ییدی مو طاع

حەقیقەتیکی مەجهوول و مەعلووم^(۴۵)
 مەنصوووس و مەنطووق، موقتەضاو مەفهووم
 موجهسسەم، موزظلیم، موکەییەف، کەئیف
 (نور و روح جوهر لطیف)
 ئایینە ی وەصفەین جەلال و جەمال
 (بالغ بأقصى غایات الکمال)
 موکەررەر ئەمما شیرین موکەررەر:^(۴۶)
 (من شجر الکون ومنه الشجر)
 (عینە استفاض من بحر اللاهوت
 غینە أفاض لزرع الناسوت)^(۴۷)
 (مرحباً في الأمر أب الأجداد
 عجباً في الخلق من الأولاد)
 بالقول بالفعل وبذي الأحوال
 شهرع و طهريقهت حەقیقەت مەئال
 (قالبا، جسماً، صورة) فەرشی
 (قلبا وروحاً و سیراً) عەرشی
 بو دەریای وەحدەت هیممەت نار ی فولک
 زیبی سەرای غەیب مەله کووتی مولک
 له هەرچی بو ی هەس ئیسمی موجه دەدەد
 (حکمة): ئەحمەد، مەحموود، موحەممەد،
 (قمر لهُ المَنازِلُ قُدْر
 بل شمس تجري الى مستقر)

دووهم جاریش قەلەم دەم له باسی ئاخیری پێغەمبەرانی مۆرسەل و غەیرە
 مۆرسەل دەدا کە حەزرەتی (محمد) هەو لەناو پێغەمبەرەکانا له هەموویان

گوره تره، ریځایه کی پیشان داوه له هه موو ریځاکان چاکتره، واته پایه ی ثابینی
 پیروزی ئیسلام له پایه ی هه موو ثابینه کان بهر تره. به کورتی له رښته ی
 پیغمبراندا ئادم سهری سهرتای گرتوه و حزره تی موحه ممد سهری پایانی،
 به لی حزره تی موحه ممد له جیهانی جیسم و مادده دا دواکه وتوه، به لام له
 جیهانی روح دا پیش که وتوه، له لایه ک له هه موو کهس زیاتر محتاجی خودایه و له
 عاستی به خشنده یی و میهره بانیدا چاوه پروانه. له لایه کی تریشه وه له هه موو کهس
 دهوله مند تره و له خه لک بی نیازه، بی گومان هم نیازمندی یه به نه وازشی خوداو
 بی نیازی له خه لکه، پایه یه کی ئیجگار بهرزه و، هیچ کهس له م دوو خودا
 نه گه یشتوته پایه ی حزره تی موحه ممد، لایه ک ری نیشان دهری موکه لله فان بوو،
 له لایه که وه لای خوداوه ری پیشان دراوه، سوودی روحی له خودا وهر گرتوه و
 قزانجی ماددی و معنه ویی به خه لک گه یاندوه، به نده ی فرمانبهرداری خودا
 بوو، خه لکیش فرمانی ئه ویان به جی هیناوه.

ذاتی پیغمبر حقیقه ته که ی له لایه ک زانراوه و خه لک لی تی ده گات، که
 لایه نه ئاشکرا ماددی یه که یه تی، له لایه ک شاراوه و نه زانراو و په ی پی نه براوه،
 ئه وه یش لایه نه معنه ویی یه روحی یه که یه تی.

هه روه ها مه وله وی ده فرموی: حقیقه تی حزره ت مه نصوصه و مه نطوقه و
 موقته ضایه و مه فهوم.

لیره دا ئه مه وی نه ختی دریژه به م باسه بده م، هم فرموده ی مه وله وی یه به
 بی ته ئویل و واتا بو دوزینه وه پروون نابیته وه؛ چونکه هم چوار وشه یه له
 ئیستیلحاتی عیلمی ئو صوولی فیهن و له بابه تی ده لاله تی ئه لفاظ، حقیقه تی
 ذاتی پیغمبریش (د.خ) له و بابه ته نی یه، بویه به م چند جوړه ی خواره وه
 لیکی ده ده ینه وه: -

یه که م: واته حقیقه تی حزره ت و پیغمبرایه تی یه که ی له هندی له کتبی
 پیغمبره پیشووه کانداه نطوق و نصوص بووه وه که له ئینجیلی

حه زره تی (عیسی) دا که موژدهی تیایه به هاتی پیغه مبهری ناوی
(احمد) ه. ههروه ها نه و حه قیقه ته له (سفری) (شه عیا) پیغه مبهردا
مه فهووم و وهرگیراوه، چونکه باسی پیغه مبهری ئاخرزهمان دهکات.
پیغه مبهرایه تی یه که شی موقته ضای لوظفی خودایه و، بو رانومایی و خیر و
خوشیی دنیا و قیامه تی خه لکه.

دووم: واته: حه قیقه تی حه زره ت و پیغه مبهرایه تی یه که ی له قورئانی پیروزدا
مه نصوووص و مه نظوووقه، وهك له ئایه تی ﴿ما كان محمداً ابا أحدٍ من
رجالكم ولكن رسول الله وخاتم النبیین﴾. دا (سوره تی احزاب).
ههروه ها له گه لی ئایه تی تر دا مه فهوومه و وهرده گیری، بو نمونه: ﴿تبارك
الذي نزل الفرقان على عبده...﴾ «سوره تی فرقان». یا ئایه تی ﴿لقد
جاءكم رسول من أنفسكم...﴾ (سوره تی توبه).

ئه م پیغه مبهرایه تی یه ی حه زره تیش موقته ضای دو عاو نزای حه زره تی
ئیسراهیمه که فه رمووویه تی ﴿ربنا وبعث فيهم رسولا منهم يتلو عليهم
آياتك...﴾ (سوره تی بقره).

سیه م: (بلا تشبیه) وه كو كه لامی خودا مه نصوووص و مه نظوووق و مه فهووم و
موقته ضای هه یه وتاری حه زره تیش ئه مانه ی هه یه، ئه مه ییش لای زانایانی
ئو صووولی فیه و حه دیث زانراوه.

چواره م: دیمه نی حه زره ت (د.خ) وهك مه نصوووص و مه نظوووقی که لام دیاری و
زانراوه. بو ئه هلی دهرك و دل پرووناکان گه لی په نامه کی رو حی لی
وهرده گیری و له هاویری یه تی یه وه گه لی شت ده ست که وتوه.

ههروه ها له تیگه یشتی ظاهیری کرده وه یه وه هه رچی دژی کرده وه کانی ئه ون
پروون ده بنه وه و ده بی نه کرین. پیغه مبهرایه تی یه که ییشی موقته ضای په حمه تی
خودایه.

ههروهه مهولهوی درپژره به باسه که ده دات و، له وه صفی حه زرهت و به یانی گه وره ییدا ده فهرموئی: لایه ک به دیمهن جیسمه و ماده ده یه و تهو صیفه تانه ی هه یه که ماده هه یه تی، وه ک که ثافته، خواردن، خواردنه وه، نووستن، بیداری، ساغی و ناساغی.. (تاد). له لایه کی تره وه نووره و رپوحو له طافه ته. تهو ذاته خوورپه وشت جوانه پایه بالایه له به ره وه نومایشگای نووری خودایه بوته تاوینه و صیفه تی جه لال و جه مالی تیا ده بینری، واته: صیفه تی رق و غه زه بی خوداو صیفه تی به زه بی و میهره بانی، یه که میان به رامبه ر به کافران و دووه میان به رامبه ر به موسولمانان، ته م پیغه مبه ره سه روره گه یشتوته لای ژوورووی پله و پایه ی ئاده مزادی تیگه یشتووی پیگه یشتوو و ته و او. بوو به دوا دانه ی به نرخ ی زنجیره ی پیغه مبه رایه تی.. ته مهش له جیهانی ماده دا.

(عین) ی موحه ممه د، حه قیقه تی ذاتی موحو ممه د، سه رچاوه رپوحو یه که ی له ده ریای ره حمه ت و به خشنده یی خودایی به هره ی وه رگرتوه، به لام (غین) ه که ی واته: (غمام) ه که ی، هه وره که ی، سیبه ره که ی، بوونه ماددی یه که ی به رپژهن باران ده بارینی به سه ر جیهانی (ناسوت) ماده داو بووه ته هوئی به رزی و به ختیار ی و سه ربه رزی دنیا و قیامه تی خه لک.

مه رحه با له و ذاته پایه به رزه که له عالمی (أمس) واته له عالمی (روح) دا یه که مه و باوکی باپیرانه، چهند عه جایه به له گهل ته وه شدا که یه که می عالمی ته مره له عالمی (خهلق) واته ماده دا یه کیکه له ته ولادی ئاده م و دواکه وتوه و خاته می پیغه مبه رانه.

ته م پیغه مبه ره گه وره یه به گوفتار و کردار و ته حوال شه ریعه ت و طه ریقه ت و حه قیقه تی به جیهاندا بلا و کرده وه، فهرمووده کانی بو ته حکامی عیلمی و عه مه لیبی ئایینی ئیسلام، کرده وه و به جی هینانی بولق و پوپی ئایین، ته حواله به رزه کان و خوورپه وشته جوانه کانی بو طه ریقه ت و حه قیقه ت.

شایانی باسه: نابیی واتیی بگهن که شه ریعه ت و طه ریقه ت و حه قیقه ت سی

شتی له یهك جیان، نهخهیر؛ تیکرای تهوی که چهزرتی پیغهمبهر (د.خ) لای خوداوه هیناویهتی و، هوی پیروزیی ههمیشهی بهری ئادهمزاده، مهشهوره به ئایینی ئیسلام و به شهریهتی موحهمهد (د.خ).

بهلی ههرچی تهو هیناویهتی و به گوفتارو کردارو تهحوال دهری بریوه ئایین و یاسای ئیسلامه، بهلام خودای گهوره ههرگیز داوای شتیکی نهکرده که له توانای ئادهمزاددا نهبیت، دیاره ههموو ئادهمزادی توانای تهوی نی یه ههموو تهو رهوشتانهی ههبی که پیغهمبهر بوونی و ههموو تهو کاره چاکانه بکات که تهو کردوونی و ههموو تهو حاله مهزنانهی ههبیت که تهو چهزرته مهزنه بوونی. تهوانهی تهو له وزهی ههموو ئادهمزادیکدا نی یه، کهس ناتوانی وهك تهو تیکوشیت، بویه خودای گهوره بهپی توانای خهلکی ههرمه داوای باوهر و کردهوهو خوورهوشتیان لی دهکات و، تم ئهاندازهیه که خودای گهوره دهیهوی له خهلکی ههرمه ناوی (شهرع)ه، تهو زیاده کردهوانه که چهزرت (د.خ) کردوونی، وهك چاکهی زورو وهرزاندنی نهفس و شهونویژی دوورو دریژ و بیرکردنهوهو ناوی خودا هینان و خوداپهستی گران و، تهو کردهوانهی که تنها لی براوان و مروقه ههرهباشه زور لهخواترسهکان دهیکهن، ناونراون (طهریقته) و ریبار.

تهو خوداناسی و ههمیشه لهگهل خودا بوونهو پیوهندی بههیز لهگهلیداو، ئامادهکرنی رۆح بو وهرگرتنی نوورو بهرکته له خودا، ناوبراوه به (حقیقهت).

تهگهرنا ههموو تهمانه به شیویهکی گشتی ههر (شهریعت)ن و ههر له چهزرتهوه (د.خ) به خهلکی جیهان گهیشتون.

چهزرتی پیغهمبهر (د.خ) به ههیکهل و لهش و شیوه (فهرشی) واته: خاکی یه و تههلی تم سهرزهوی یه و به ناوهپوک و رۆح و نووره پهنامهکی یهکانی سینه و لهطائفی نایابی (عهرشی)یه، واته: دووره له ئادهمزادو، له تههلی تهخت و پایهی پیغهمبهرایهتی یه و، له نزیکان و دوستانی خوشهویست و نزیکی

باره‌گای خودای گوره‌یه، شایانی باسه (رُوح و قلب و سیر و طهریقهت و حقیقهت) زاراوی ته‌لی ته‌سه‌وو فن.

هیمه‌تی ته‌م پیغه‌مبهره پایه‌بهرزه له ده‌ریای بی‌بن و پایانی بانگ کردن بو خوداناسی و ته‌نها خودا پهرستن و خودا به‌یه‌ک زانیندا تاگرو سووته‌مه‌نی و گهردانی که‌شتی‌یه‌و، ته‌وه ده‌یگه‌پینته که‌ناری سه‌لامه‌تی و به‌خته‌وه‌ری. به‌لی: شهریهت و ریژه‌وی چه‌زره‌تی موحه‌مه‌د (د.خ) که‌شتی‌یه‌و خوداناسین و خودا به‌یه‌ک زانین ده‌ریایه‌و ته‌وانه‌ی ده‌یانه‌وی ده‌ریای خوداناسی بپرن و به سه‌لامه‌تی بگه‌نه که‌نار سواری ته‌و که‌شتی‌یه‌ده‌بن، که که‌شتیه‌وانه‌که‌ی پیغه‌مبهری دواهاوه‌ری پیغه‌مبهرانه‌و، هیمه‌تی به‌رزی پشت به‌خودا به‌ستووی سووته‌مه‌نی که‌شتی‌یه‌که‌یه‌و، به سه‌لامه‌تی ده‌یانگه‌پینته تامانج.

چه‌زره‌ت (د.خ) زینه‌ت و جوانی سه‌راو باره‌گای مولکی غیب و مه‌له‌کووته. له هر شوینی ناویکی تایه‌تی هه‌یه؛ له جیهانی هه‌ره به‌رز (الملا الاعلی) دا ناوی (أحمد)ه‌و، له ئاسماندا ناوی (محمود)ه‌و، له عه‌رزا ناوی (محمد)ه‌و.

ئه‌نجا مه‌وله‌وی (اقتباس)ی کرده‌ له قورئانی پیروزو ته‌فه‌رموی: چه‌زره‌ت مانگی دره‌خشانه‌و خودا ده‌یان پایه‌و پله‌ی داوه‌تی، نه‌خه‌یر ئافتابی عالم‌تابه‌و به‌وجوره‌ خوا بوی دانابوو، له‌و ریگایه‌وه بوی دیاری کردبوو هات و رویشت و جیهانی پروناک کرده‌وه، ﴿والشمس تجري لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم. والقمر قدرناه منازل﴾ (٤٨)

له‌وانه‌یشه واتای به‌یته‌که ته‌وه بیت که پیغه‌مبهر (د.خ) وه‌ک مانگ و خو‌ر که ریژه‌وی تایه‌تی و پله‌و پایه‌ی دیاری‌یان هه‌یه، هر له چه‌زره‌تی ئاده‌مه‌وه (د.خ) تا (عبد الله)ی باوکی پشتاوپشت به‌ریزو پایه‌بهرزو جیگه‌دار بوه‌و، رسته‌ی باوباپیرو داوداپیری هه‌موو پاک و خاوین و خوابه‌یه‌ک ناس و خووره‌وشت به‌رزو به‌ریزبوون.

مهككه مهشريق و، مهدينه مهغريب
 باوك عبدوللاه عهبدولموظطهليب
 دايك ثامينه كهنيشكي وهههب
 له (كلاب) دا (ملاقي النسب)
 نهسهبي ههه تا عهدنان مهشهووره
 تيعدادى لهگره غهيره ضهرووره
 ضهروور نهمهته دهم لهمه بدهين
 ئيظهاري پاكي سيلسيلهي بكهين
 بينا له تهحرير نيحريرى (رازى) (٤٩)
 خوداو پيغهمبهه لى بووون راضى
 (وقد وافق ذلك الامام
 جماعة من كرام اعلام)،
 ئاباو ئوممههات سهييدى عالم
 ههه له واليدين هههتا به ئادهه
 (بأدلة كالقصر المشيد)
 بى شيرك و ضهلال كول (على التوحيد)

كهنيشك: كچ. ههه: تهنها. لهگره: ليره. تهحرير: نووسين. نيحريرى:
 زاناي زورزانان. رازى: زاناي پايه به رزى ئيسلامى ئيمام (فخر الدين) ي رازى.
 بووون: بين. هههتا: ههتا.

له شيعرى پيشوودا فهرمووى: پيغهمبهه ههتاوهو به ريگاي ديارى خويا
 دهرواتب، دياره ههتاو خوهرههلات و خوورنشيى ههيه، ههلاتن و ئاوابوونى ههيه،
 وا ليره دا دهلى: له شارى مهككه ي پيرو ههلات و له شارى مهدينه ي نوورانى
 ئاوابوو، بهلى له مهككه له دايك بوو، له مهدينه كوچى دوايى كرد، كهواته بو
 پيغهمبهه (د.خ) مهككه بوو به مهشريق و مهدينه بوو به مهغريب.

جا مهولهوی دیته سهر باسی رښته ی باوباپیری چه زرت و ده فهرموی: باوکی
 چه زرت (عبد الله) ی کوری (عبد المطلب) ه، ټه ویش که باسی نه کړدوه
 ټاشکرایه و گه لیک له خه لکی موسلمان ټه زنان، وا ټیمه یش لیړه دا باسی ده که ین
 (عبد الله) کوری (عبد المطلب) ی کوری (هاشم) ی کوری (قصی) ی کوری
 (کلاب) ی کوری (مره) ی کوری (کعب) ی کوری (لوی) ی کوری (غالب) ی
 کوری (فهر) ی کوری (مالک) ی کوری (نصر) ی کوری (کنانه) ی کوری
 (خزیمه) ی کوری (الیاس) ی کوری (مضر) ی کوری (نزار) ی کوری (معد) ی
 کوری (عدنان) ه.

دایکی چه زرتیش ټامینه ی کچی وه هه بی کوری زوهری کوری
 عه بدولمه نافی کوری کیلابه، به لئ له کیلاب دا رښته ی نه سه بی باوک و دایکی
 یه ک ده گرنه وه.

هه روه ها مهولهوی ده فهرموی ژماردنی رښته ی باوباپیری چه زرت لیړه وه
 پیوست نی یه، ټه وه پیوسته که پاکیی رښته ی باوباپیری چه زرت، چ سه ری
 دایکی و چ سه ری باوکی، له کوفرو شهریک بوخودا دانان ده ربخه ین و ټیساتی
 بکه ین که خاوین بوون.

به لئ به پی نویسینی زانای گه وره ټیمام (فخر الدین) ی رازی، که گه لیک تر
 له پیشه وایانی گه وره ی ټایین هاویرینی، باوک و باپیری چه زرتی موحه ممد
 (د.خ) هه ر له دایک و باوکیه وه تا چه زرتی ټادم و چه وواء له هاوبه ش بوخودا
 دانان و کافری پاک بوون و که سیان کافر نه بوون. ټه م راستی یه به به لگه ی به هیزو
 باوه پی کراو ټیسات کراوه.

هه ندی ره خنه یان له م رایه گرتوه به وه ی که باوکی چه زرتی ټیبراهیم، که له
 رښته ی نه سه بی پیغه مبه ردایه، کافر بوه، وه ک له قورټاندا ده فهرموی ﴿واذ قال
 ابراهيم لآبيه ازر اتخذ اصناماً آلهة.﴾^(۵۰) یا ﴿وما كان استغفار ابراهيم لأبيه

إلا عن موعده وعدھا إیاءه، فلما تبین له أنه عدو لله تبرء منه إن ابراهیم لأواءه
حلیم ﴿٥١﴾.

به لام وه لامی ئەم پەخنه دراوه ته وه به وهی که ئازەر مامی حەزەرەتی ئیبراهیم
بوو و باوکی نەبوو، لەوانە یە بە کارهینانی ناوی باوک بو مام لەورۆژەدا شتیکی باو
بووبی، یاخو چونکە ئیبراهیم منال بوو باوکی مردوو، لای ئازەری مامی بوو، بە
باوک بانگی کردوو بەوجۆرە زوبانی پراھاتوو.

خو صوو وین والیدەین ماجیدەینی ئەو
ئەصلەینی نەجیب ناجی یەینی ئەو
عەقیدەت بوئی (علی التحقیق) ه
ئەهلئ نەجاتن بەم سئ طەرئقە:
ئەووەل نەگەشت ئەلایان دەعوەت
لەبەر بوونیان لە وهختی فەترەت
دەگەل ئەمیچە جوان بوون مردن
ئیمکانیان نەبوو بو سەفەر کردن
حوکمی کەسیکیچ پئی نەگەت دەعوەت
بەجاتە، داخل بوونە بە جەننەت
دوووم بوون لەسەر دینی ئیبراهیم
بوون لەسەر تەوحد، بی تەردید، موقیم
ئالیث: ئیحیای حەق مەرحەمەتی کرد
زیندگ بوونەوه، ئیمانیان ئاوورد
ئەم گوزارشە مانعی چی یە؟
(عقلاً و شرعاً) مومتنیع نی یە

دەگەل ئەمیچە: لەگەل ئەمیشە. نەگەت: نەگات. زیندگ: زیندوو. ئەم
گوزارشە: ئەم قسە یە.

واته: به تايه تي باوك و داىكى به ريزى حه زرت، كه به فهرموده ي حافىظ
 عه لائى و حافىظ ئىبنوحه جهرى عه سقه لانى و جه لاله ددىنى سىووطى، باوكى
 حه زرت له ته مهنى (۱۸) سالىدا له شارى مه دىنه ي مونه ووه ره كوچى دوايى
 كردوه و له وكاته دا پىغه مبه ر له سكى داىكا بوه و دوو مانگانه بوه. داىكىشى له
 ته مهنى (۲۰) سالىدا له (ئه بواء) له به ينى مه ككه و مه دىنه دا وه فاتى كردوه و
 حه زرت له ورورژه دا شهش سالان بوه.

ئه م دوو ذاته به ريزه ئه هلى نه جاتن و له ئازارى پاشه رورژ دوورن به سى
 ده لىل :-

يه كه م: ده عوه تى ئىسلامه تى يان پى نه گه يشتوه؛ چونكه سه رده مه كه يان سه رده مى
 (فتره) بوه، واته جيهان له وكاته دا پىغه مبه رى تىدا نه بوه، به نه صلى ئايه تى
 قورئانى پىروزيش ئه وكه سانه كه له زه مانى (فتره) دا بوون سزاي قىامه تيان
 نى يه ﴿وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا﴾^(۵۲).

خو ئه گه ر بلين ئه يانتوانى به شاران و ده وروبهر دا بگه رين، تا
 ئه گه يشتنه زانايه كى شاره زاي ئايين و فيرى دين ئه بوون، ئه ليم ئه م دوانه
 به گه نجى مردوون، له ته مهنى هه ژده و بيست سالىداو، چاويان
 نه كرابوويه وه بو هات وچوو سه فهر كردن.

دووهم: ئه م دوو ذاته به ريزه له سه ر ئايىنى حه زرتى ئىبراهيم بوون، به لى
 ئه گه رچى دىنى ئىبراهيم به ته فصىل له ناوا نه مابوو به لام ئه صلى
 خوداپه رستى و خودا به يه ك زانين هيشتا هه ر له ناودا مابوو، هه بوو له
 ته وحىد لاي دابوو، هه يشبوو هيشتا هه ر (موحد) بوو، باوك و داىكى
 پىغه مبه ر له م (موحد) انه بوون.

سىهه م: پىغه مبه ر له خودا پارايه وه باوك و داىكى زيندوو بكاته وه. خوداى
 گه وره يش ميه ره بانى له گه ل پىغه مبه ر كردو زيندووى كردنه وه و ئيمانىان به

خوداو پیغمبهر هیناو به ئاینی پیروزی ئیسلام به هریاب بوون . له
 حهزرتی عائیشه وه دهگیرنه وه (ر.خ) فهرموویه تی : حهزرت (د.خ)
 فهرموویه تی : «سألتُ رَبِّي فَأَحْيَا لِي أُمِّي فَأَمَنْتُ بِبِي، ثُمَّ رَدَّهَا» أَي إِلَى
 مَا كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ. ههروهها عوروه له عائیشه وه دهگیرته وه،
 خودایان لی رازی بیّت، «ان رسول الله (ﷺ) سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يَحْيِيَ أَبِوَيَهُ
 فَأَحْيَاهُمَا لَهُ فَأَمْنَا بِهِ ثُمَّ أَمَاتَهُمَا».

ئه م باسی زیندوو بوونه وهی باوک و دایکی پیغمبهره له لایه نی شهعه وه
 ده لیلیک نی یه بهر په رچی بداته وه . به عهقلیش له وانه نی یه که مومته نیع بی ؛ هیچ
 مه حال نی یه ئه گهر خودا له بهر خوشه ویستی پیغمبهر دایک و باوکی زیندوو
 بکاته وه ئیمان بینن و بمرنه وه .

له دهست [محل] ی ئیمان (بعد الموت)
 هیچ نه فعی نی یه [ناوی بوی فهوت ؛
 مه حه للی غهیری خوصووصی یه ته ،
 سیوای که رامهت ئی مه نقه به ته (۵۳)
 ئی حیا بوونه وه له دوا ی مردن
 مایه ی ئیمانی پی عطا کردن
 به روتبه ی بوله ند تا بووون موت حه ف
 به و زیاده ی فه ضل ، که مال و شه ره ف -
 بو ی بو ئه وان فه رق و ته فاوت -
 ده گه ل سائیرین له ئه هلی فه تره ت
 هه ر موخالیفی که پی هاته بهین
 ئه گه ر ضه عیفه قصه ی لی نه کهین ،
 وه رنه (إن أمکن فقد یؤول) ،
 یا مه نسووخه ، یا (مترک العمل)

(كما يفعل في بعض المسألة^(٥٤))
 اذا تعارض فيها الأدلة)
 حەدیشی ضەعیف نەر پیی له ناوه
 بهم حەدیثه کار مونکیر ته واوه
 (فيه يقول، جَلَّ وَعَلَا)
 إِنِّي حَرَّمْتُ النَّارَ عَلَيَّ
 (صُلْبٍ أَنْزَلْتُكَ، بطن حَمَلَكُ)
 (حجر كَفَلَكُ، فما بقي لك؟!)

مه‌هەل: حولوول. بوی: بیی. ئی: هی. بووون: بین. به پوتبەهی بولەند تا
 بووون موتحەف: تا موتحەف بین به پوتبەهی بولەند. موتحەف: دیاریی بو براو.
 مه‌نقەبه: گەورەیی.

واته: به قسه‌ی ئەوه‌ی که ئەلی (حولوولی ئیمانی پاش مردن سوودی نی‌یه)
 نابیی بشکییت و له مه‌یدان هەلبییت، چونکه ئەو بی سوودی‌یه وه‌ختیکه که
 زیندووکردنه‌وه‌و ئیمان هینانه‌که به‌تایبه‌تی نه‌بییت و بو‌ده‌رخستنی گەورەیی و
 جیگەداری نه‌بییت. لیره‌دا خودای گەوره، به‌تایبه‌تی و بو‌ده‌رخستنی ریزو پایه‌ی
 پیغه‌مبەر، باوک و دایکی زیندووکرده‌وه‌و ئیمانیان پی هینا؛ به‌مه‌شەرف و گەورەیی
 هەزرت زیاترو جوانتر ده‌رده‌که‌وی که خوا کاریکی‌وای کرد زیندوو بینه‌وه‌و
 موسولمان بین، به‌لی ئەگەر خصوصی‌یه‌ت نه‌بی ئیمانی کاتی ناهومیدبوون له
 ژیانیش سوودی نی‌یه، چ جایی ئیمانی پاش مردن!

به‌لی زیندوووی کردنه‌وه‌و نیعمه‌تی ئیمانی پی به‌خشین تا ئەم پوتبە‌و پایه
 گەوره به‌رزەیان به‌دیاری بو‌بنیریت و، به‌و زیاده‌شەرف و ریزلی‌گرتنه ئەم باوک و
 دایکه به‌ریزانه له خه‌لکی تر جیابکاته‌وه، واته له خه‌لکی سه‌رده‌می (فترة)، ئەگینا
 به‌پی ظاهیری ئایه‌تی قورئان، که ده‌فه‌رموی ﴿وماکنا معذبین حتی‌ نبعث
 رسولا...﴾ هه‌موو ئەهلی فه‌تره‌ت له سزای پوژی دوابی رزگارن.

ئەگەر پەخنە گر بلیت : ئەو حەدیشە ی هیئاتەو بو بەلگە ناشیت چونکە
 (ضعیف)ە، ئەلین : هەموو ئەهلی حەدیث دەلین حەدیشە کە ضەعیفە و نالین
 (موضوع)ە، حەدیثی ضەعیفیش لە باسی کەرامەت و فەضیلەتدا بە کاردیت،
 بەتایبەتی ئەگەر تیکرای بەلگەکانی تر لە گەلیا بن .

ئیتەر ئەگەر دەلیلکی دژی حەدیثی رزگار بوونیان لە سزا پی هیئایە مەیدان،
 ئەو دەلیلە ئەگەر حەدیثی ضەعیف بی ئەووە گۆی نادەینی چونکە ضەعیف ناتوانی
 ضەعیف بەتال بکاتەو، ئەوپەرە کە ی ئەووە بەر بەرەکانی بکات، ئەویش نرخ
 نی یە چونکە حەدیشە ضەعیفە کە ی ئیمە، کە بو ئیسپاتی رزگار بوونیان لە سزا
 بەهوی زیندوو کردنەو هیان باسما کرد، بە هیزترە؛ ئەووە تە ظاهیری ئایەتی قورئانی
 پیروز پشت گیری لی دەکات کە دەفرموی ﴿وما کنا معذبین حتی نبعث
 رسولا﴾^(۵۵) .

بیجگە لەمە زیندوو کردنەو ی باوک و دایکی پیغەمبەر (د.خ) کە شتیکی
 لە عادت بە دەره، وهك کوژراوه کە ی بەنی ئیسرائیل کە خودا زیندوو ی کردو بو
 دەرخستی ئەو ی کوشتوو یه تی، یا حەزرتی عوزەیر (د.خ) کە خودا مراندی و
 لە پاش صد سال زیندوو ی کردو، یا پەلەو وەرەکانی حەزرتی ئیبراهیم (د.خ) کە
 لە پاش مردنیان خودا زیندوو ی کردنەو، یا وهك موعجیزە ی حەزرتی عیسا
 (د.خ) کە بە ئیذنی خودا مردوو ی زیندوو دە کردو، شتیکی سەیر نی یە و بو
 توانای خودا زور نی یە کە لە پیناوی ریز گرتندا لە پیغەمبەر باوک و دایکی زیندوو
 بکاتەو ئیمان بە پیغەمبەر و بە ئایینی ئیسلام بهین و دوا یی بە ئیمانەو بمرن .

خو ئەگەر دەلیلی بەرانبەر بە هیز بی و ئەو بەگە یه نیت کە لە زنجیره ی پشتی
 باوهك و باپیری حەزرتدا کافر هەبوو، کە و ابو با باوک و دایکیشی وهك ئەوانە
 بن، وهكو ئەو ی کە دیوی ئاشکرای ئایەتی ﴿واذ قال ابراهيم لأبيه آزر...
 الآية﴾^(۵۶) دە یگە یه نیت کە باوکی ئیبراهیمی باپیره هەرە گەورە ی حەزرت کافر
 بوو، ئەوا بو پەرچ دانەو ی دەلیلکی وا (تأویل) دە کە ی، بۆنموونه : ئەلین ئازەر

باوکی حه زره تی ئیبراهیم نه بووه، مامی بووهو، لهو سهرده مه دا باو بووه به مامیان وتوه: (بابه). . یا حه زره تی ئیبراهیم هه ر له منالی یه وه زمانی وا راهاتوه، یا باوکی خوئی مردوه و نازه ری مامی به خوی کردوه و پی وتوه بابه، چونکه له جیی باوکی بووه. . تاد.

جا ئه گه ر په خنه گر هه ر بی دهنگ نه بوو، به لکو به و حه دیشه ضه عیفانه به ره ره کانی له رزگار نه بوونیان ده کرد، ئه وا ناچار ده بی رابکات، چونکه ئیمه یش حه دیشی قودسیمان به ده سه ته وه یه که خودا به پیغه مبه ر ده فه رموی: «إني حرمت النار علی صلب أنزلک و بطن حملک و حجر کفلک» أي حزن احتضنک. واته: من ئاگری دوزه خم حه رام کردوه له وپشته ی توی تیا بوویت و لهو سکه ی هه لیگرتیت و لهو کوشه ی به خوی کردیت، وهک کوشی دایک و دایه نی، ئیتر ئه ی په خنه گر له به لگه بی هیزه کانت چیت پی ماوه ده ری بیره!

والحاصل ئه و به در ظولمهت زیدای له یل
ئه و میهری ئه ییام له ضیای ئه و که یل
وه بورجی ئه صلاب طه ییاته دا
وه داره ی ئه رحام طاهیراته دا
هه مووی ئه وجی بورج سه عادهت، شه ره ف
حه ضیض به رکه نار، وه بال به رطه ره ف
په ئس و ذه نه بی ضه لالی تهک دا
سه رو دووچکه ی روی به یهک دا
له نیشانه و جیی ئه و ذاتی پر نوور
راسی له تیری نوقصانی مه هجوور
له خوسووفی عه یب ده نائهت به ری
له کوسووفی په یب خه نائهت عه ری
طلووعی سه رداو غورووبی ئاورد
حه ره که و سه یرو ده وری ته واوکرد

زيدا: پاك كه ره وه. ظلّمهت زيدا: تاريكى لابه ر. ميهر: خور. كه يل: پر،
 ليوان. بورج: قه لآ. داره: نه وشوينه ي كه به دائيره ده وره درابي^(٥٧). به وچ: زور
 به رز، دوورترين خالي دووربي مانگ له گوي زه وي. حه ضيض: زور نزم، بني
 كيو، دزي نه وچ. به ركه نار: دووركه وتوو، لادراو. وه بال: مه ينهت، ته نگانه،
 ناخوشي. به رطه ريف: له ناوبراو، لادراو. پاس: سهر. ذه نه ب: كلك، دوو
 نوخته ن كه ئاسمان ناساني كوّن وتوويانه مانغيان تيا ده گيري. تهك دا:
 دوورخسته وه. سهر و دووچكه: سهر و كلك. روي به يهك دا: تيك چوو. پاسي:
 راستي، يا پاسي=ره ئسي: سهر ي. تير: تاريكي، تيري په يكان، نه ستيره ي
 (عطارد) كه ئاسمان ناساني كوّن وتوويانه هوي خورگيران نه وه يه (عطارد)
 ده كه ويته به يني ئيمه و خور^(٥٨). خوسووف: مانگ گيران. كوسووف: خورگيران.
 ره يب: توهمهت و گومان. خه نائتهت: داوین پيسي. سهر دا: ده رخست. ئاورد:
 هينا.

واته: پوخته ي قسه نه و حه زره تي موحه ممه ده ي كه مانگي چوارده ي تاريكي
 شه و لابه ره، نه و حه زره تي موحه ممه ده ي كه خوري نوور به خشه و رۆژ له نووري
 نه و ليوانه (مه بهس له تاريكي تاريكي كوفرو بي ئيماني و مه بهس له نوور نووري
 ئيمان و ئيسلامه تي يه) له بورجي پشتي پاكي باوبا پيرانيه وه و له منالذاني دايه
 گه وره بي خه وشه كانيه وه كه هه مووي له بورج و قه لاي شه ريف و كه رامهت دا
 نه وچ بوون و لاي سه روو بوون و له خالي په ستي و نزمي دوور بون و، له
 مه ينهت و ده ردي گومراهي پاك بوون. نه م حه زره تي موحه ممه ده (د.خ) له م
 ري په وه دا خوداي گه وره واي بو ريك خست كه نه (ره ئس و ذه نه ب) ي گومراهي
 بتواني تووشي خوسووفي بكات، نه (تير) يش تواني بكه ويته به يني نه وو نووري
 خاويني ريسالهت و تووشي سسووفي بكات، به هوي به ره كه تي نوظفه ي خاويني
 خاوه ن ريساله ته وه (د.خ) سه رو كلكي گومراهي چوون به يه كداو له مه يداندا
 خويان نه گرت، له نيشانه و جيگه ي نه و ذاته خاوه ن كه رامه ته دا راستي له گه ل
 حه ق دا نه وه نده به هيز بوو له تاريكي گومراهي دووركه وته وه، له عه ين و

دەنائەتی رشتەیی نەسەب پارێزرا،^(۵۹) لە کوسووفی توهمەت و گومانى داوین پىسى دوورخرايه وه. بەم شیوه شیرینه پشت بە پشت و سڤك بە سڤك هات بە پاکی و خاوینى هات و لە ئاسۆی باوباپیریوه ئاوابوو جم و جوول و پیرەوی خوی بە شیوهیەکی عادهتی بریو، کاتی ئەوه هات که شەبەقی بەختەوهری و سەرئەفرازیی بەرهی ئادەمزاد لە ئاسۆی جیهانهوه سەر هەلبدات و ئارامی و دلنیایی و باوهر سەرانسەری جیهان بگریتهوهو، بە لەدايک بوونی ئەم رابەرە پایەبەرزه لاپەرەیهکی پر لە شانازی لە میژووی ئینساندا هەلبدریتهوه.

تا بە شنۆی بوینی نەسیمی ئەزەل
 لە وهختی رەبیع (ربیع الأول)
 بە صد نەزاکەت لە تووی پەردەوه
 غونچەیی و جوودی خەندە کەردەوه
 عەجەب خەندەیه حیکمەت چەند طەرز کەرد
 غولغولەیی گریهیی بولبولان بەرز کەرد
 بەو راستیی سەرووی بالاکی ئالا
 توخمی چەفتیی بەخت تەذەروان کالاً^(۶۰)
 شیوه و شیمە پاک، رەسم و رەویە چاک
 ئایینەیی بی گەرد، ئایین شەرەفناک
 باطین لە ظاهر چاکە عەجیب تر
 خەلوەت لە جەلوەت ئەدەب غەریب تر
 کردار حەمیدە، پەسەندیدە حال
 عومری شەریفی گەیشتە چل سال

شنۆ: شنه: سووکە بزووتنەوهی با، بو: بون. نەسیم: بای نەرم. رەبیع:
 بەهار. خەندە: پیکەنین. چەند تەرز: چەند جوور. غولغولە: خویندن و
 سەرگەرم بوونی بولبول و بالندەیی تر. گریه: گریان. ئالا: بەیداخ. توخم: توو.

چەفتىي بەخت: لارىي بەخت، بەدبەختىي، يا جفتىي بەخت: جووتىي بەخت،
واتە بەختيارى. تەزەروران: جەمعى تەزەرورە كە جورە چۆلەكەيەلى رەنگاوپرەنگە.
كالا: چاند. شيمە: خوو وپرەوشت. رەسم: ئاداب. رەويە: بىر كوردنەو. ئايىنە:
ئاوینە. ئايىن: دىن. خەلوەت: تەنھايى. جەلوەت: دەر كەوتن، خەلوەت و
جەلوەت و حال لە زاراوہى تەصەوووفن.

باس باسى سەرەتاي لەدايك بوونى پىغەمبەرە لەگەل تىكراي پىگەيشتنى تا
دەگاتە چل سال و وەحسى بو دىت، واتە: بە شنەي بون و بەرامەي نەرمەباي
ئەزەلى [ئىرادەو قودرەتى ئەزەلىي خوداي پەرورەدگار] لە وەرزی خوشى بەھاردا،
لە مانگى (ربيع الاول) بە صەد نەزاكەت و ناسكى غونچەي وجوودى بوئندارى
حەزرت (د.خ) لەناو پەردەي حەياو شەرمدا پىكەنى و دەمى كرايەو و گەشاىەو.
وامەشەوورە كە لە بيستى مانگى نىسانى رۆمى و لە وەرزی بەھارا رىكەوتى
دوانزەھەمى مانگى (ربيع الاول) شەوى دووشەممە دەمەوبەيان حەزرت
لەدايك بوو بە هاتنى پىروزی جىھانى ئاوەدان كردووەتەو.

ھەرورەھا (مەولەوى) دەفەرموى: ماشەللا چ پىكەنىيكي ناياب بوو؟ چەند
جورە حىكمەتى تىدا بوو، بە پشكووتنى غونچەي وجوودى ئەو ھاوارو گريان و
فوغانى بولبولانى گىرۆدەي جوانىي ئەو بەرزبوويەو، بە راستىي بالاي وەك ئالاي
رىك و جوانى كە گرەوى لە دارى (سەرور) بردووەتەو، تووى بەدبەختىي (تەزەرور)
چاندرا، چونكە ئەم بالندەيە عاشقى دارى سەرورەو بالاي حەزرتىش لە (سەرور)
جوانتر بوو بوئە تەزەرور بەدبەختىي بو ماىەو.

خو ئەگەر وشەي (چەفتى) لە بەيتەكەدا (جفتى) بىت ئەوكاتە مەعناكەي
وايلى دىت: بەرىكى و راستىي سەرورى بالاي پىغەمبەر تووى بەختيارى تەزەرورى
عاشقى پىغەمبەر (د.خ) چاندرا، بەم مەعنايە مەبەست لە تەزەرور ئەو
خاوەن دلانەيە كە عاشقى رەفتارو كردارو رەوشتى حەزرتن (د.خ).

ئەم پىغەمبەرە گەرورەيە خوو وپرەوشتى بەرزو ھەلس و كەوتى چاك بوو، ئاوينەي

بی گهر دو پاک بوو، ئایینه کهی شهرافهت دار بوو، چاکه ی دل و دهر وونی له چاکه ی دهر که وتوو بهرچاوی عه جایه ب تر بوو، ئه ده بی ته نهایی له ئه ده بی ناو خه لکی غه ریب تر بوو، کرده وه و ره فتاری شایانی ستایش بوو، ئه حوالی په سه ند بوو.

به لئی به م پی گه یشته به رزه و به م بی گه ردی یه و به م خوشه ویستی یه مایه وه هه تا ته مه نی گه یشته چل سال.

ته علیمی نامووس دیسان پیراوه^(٦١)

وه ره قی تری بو هه لگیراوه

ئه و هات، ئه م پوویی و گوم، ئه و دیاری

(انا الحق) له کوئی و «من نی یه م قاری»^(٦٢)

خوم حه و سه له ی کرد، ئه ر به عین بگرد^(٦٣)

مه ی صاف بوو بی دورد، ئه هلی مه شرب گرد

جام نیشته سه ر ده س، ساقی هه لساوپی،

هه موو ئه جزای گوئی، سه دای: ده ی که ی تی؟

ره شه ی نه وای ساز حیجازی ئاورد^(٦٤)

ئیراهیمی نار ئاههنگی سه رد کرد

راس نه ورۆزی بوو، موخالیف حه زین

(بُعِثَ إِلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ)

نامووس: جیره ئیلی فریشته ی وه حی. دیسان: دووباره. پیراوه: هاته وه.

وه ره قی تر: لاپه ره یه کی تر، کتیبکی تر. بو هه لگیراوه: هه لگیراوه، وه ک ئه لیت

هه ناسه یه کی بو دا، نانیکی بو خوارد، پالیکی بو دایه وه. ئه و هات: ئه و ئایینه ی

جیره ئیل هینای هات. ئه م پوویی و گوم: جه هاله ت پویش و ون بوو. ئه و

دیاری: جیره ئیل دهر که وت. (انا الحق) کینایه یه له داوای خوایی کردن و له

خوایی بوون. من نی یه م قاری: من خوینده وار نیم، ئیشاره ته ئه لای (لست

بقاری) که پیغمبهر (د.خ) یه کهم جار به جیبره ئیلی وت، مه به ست خو به کهم زانین و خاکینه بی یه. خوم: کووپه ی شهراب و دوشاوو شتی وهك ئەمانه. حه و سه له: صه بر. خو پراگرتن. ئه ربه عین: چله، واته چل ساله بی ته مه نی پیروزی پیغمبهر که تیایا کرا به پیغمبهر (د.خ). بگرد: رابوورد، تیپه ری. (ئهمه زاراوه ی ناوچه ی تاوه گوزی مه لبه ندی مه وله وی یه). بی دورد: بی خلته و صاف. ئه هلی مه شرب: ئه هلی ذهوق، ئه وانه که ئه یانه وی به خونه وه، مه به ستی ئه وانه یه که چاوه پروانی شهرابی راسته قینه ی خودا دوزینه وه و خودا ناسین. گرد: کون، حازرن، پیکه وهن. جام نیشته سه ر دهس: ئه وانه به ته مان هه رکهس به شی خو ی وه ربگری و جامیان له سه ر دهسته و چاوه پروانن. ساقی: پیغمبهر که خیر و به ره که تی خودا ناسی به سه ر خه لکدا دابهش دهکات. هه لساوه سه ر پی: ئاماده بوو بو وه رگرتن، بو گه یاندنی په یام، پی گه ییوو. هه موو ئه جزای گو ی: هه موو ئه ندامی پیغمبهر بووبوه گو ی و چاوه پروانی و، دهنگی (که ی فریشته ی وه حی دی؟) ی لیوه ده بیسرا، یا هه موو ئه ندامی یه که یه که ی کومه له چاوه پروانه که بووبوه گو ی و، دهنگی (که ی پیغمبهری، رابه ری، نه جات ده ری دیت؟) ده بیسرا. ره شحه: عاره ق. نه وا: ئاواز. ساز: جو ره ئاله تیکی موسیقایه. حیجازی: حیجاز مه قامیکی موسیقایه، ئیشاره یه بوئه وه ی قورئان به زمانی خه لکی حیجاز هاتوه (٦٥).

ئیه راهیمی نار: ئه و ئاگره ی بو سووتاندنی حه زره تی ئیه راهیم تاودرا بوو له ئاهه نگی کوفرو بت په رستیدا. پاس، راست: چاک و سه ر راست. نه ورۆزی بوو: رۆزی بوو، له خوشیدا بوو. موخالیف: دز. حه زین: خه مبار. (نه وا، ساز، حیجاز، ئیه راهیمی، نه ورۆز، پاس، موخالیف، حه زین) هه ندیکیان ئاواز و هه ندیکیان ئاله تی موسیقان و، کوکردنه وه یان به قانونی زانستی به دیع ته ناسوبی تیدایه.

ئهمه ش واتای تیکرای یه که یه که ی شیعه رکهانه: فریشته ی وه حی جار یکی تر - پاش نه مانی حه زره تی عیسا و تیکچوونی ئاینه که ی - هاته وه مه یدان و په ره ی کتیبیکی تری هه لگیرایه وه، که قورئانی پیروزه.

ئەو ئايىنە تازە ھاتە رووى كار، كوفرو بت پەرستى رۆيى و گوم بوو؛
لەخوبايى بوون و خو بە خوا زانىنى زوردارى كافر لەكوى و خاكينەيى پيغەمبەر
لەكوى كە لە وەلامى حەزرەتى جىبرائىل دا وتى: من خوینەوار نيم.

كووپەي شەراب كۆن بوو خوئى گرت و چلەي بەسەردا رابوورد - چل سال،
نەك چل رۆژ - [مەبەست پيغەمبەر و تەمەنيەتى كە لە چل سالاندا بوو بە
پيغەمبەر] شەراب صاف و بى خلتە بوو، ئەھلى ذوق كو بوون.

چاوەروانان ھەموو جام بەدەستەو و چاوەروانى بەشە شەرابى خوداناسيى
خويان بوون، مەيگير (پيغەمبەر) لەسەرپى و ئامادەي گەياندىنى پەيام بوو، ھەموو
ئەندامى ئەوو ئەوان گوى بوو، لە ھەموولايەك دەنگى (دەي كەي دى؟) بوو.

تەنھا تكيك عارەق لەكاتى ئەو ئاوازي كە لە سازى حىجازى يەو بەرزبوويەو
ئەو ئاگرەي ساردكردەو كە وەك ئاگرەكەي بو سووتاندىنى حەزرەتى ئىبراھىم بو
ئاهەنگى كوفرو بتپەرستى خوش كرابوو ﴿قلنا يا نار كوني برداً وسلاماً على
ابراهيم﴾ (٦٦).

مرۆي راست و چاك رۆژى بوو، لەخوشيدا بوو، نەيارو حەز لە دادو
خو پەرستى نەكردوو خەمبار بوو، حەزرەتى موھەممەد كرا بە پيغەمبەرى گشت
عالم ھەتا خەلك بە بەختەوهرى بژين.

ئىدديعادى مەنصەب نوبووتى كرد
بو صيدقى شاھيد موعجيزەي ھاورد
ئىشباتى ھەردوو بە تەواتورە
مونكىرى يەقين ضال و كافرە
موعجيزە ئەمرىس خاريقى عادەت
ظاھير لە صاحب دەعوای نوبووت
(عند تحدي فرقة الانكار)
بە وەفقى دەعوای ئەوان كا ئىظھار
مونكىرين ھەرچەند تەقالا بدن

مومکینیان نه وی موعاره ضه ی که ن
 له ودوا عیلمی قه طعی به ته حقیق
 حاصله و بو شه خص واجبه ته صدیق
 ئیحتیمالاتی عه قلی و وه همی یه
 مویافی عولووم قه طعی یه نی یه
 (الیس کما قال ذو الجلال:
 صدق عبدي في كل مقال؟)

ئه مریس: ئه مریکه. کا: بکا. که ن: بکه ن.

واته: چه زره ت (د.خ) ئیددیعی پایه ی پیغه مبه رایه تی کردو بو سه لماندنی
 راستی قسه که ی به خه لک موعجیزه ی نیشان دان و، هه رکه س ئیددیعی پایه ی
 پیغه مبه رایه تی بکات و به موعجیزه به خه لکی سه لمینی ئه وه پیغه مبه ری
 خودایه^(۶۷). (کوبرا) ی ده لیله که ئاشکرایه و (صوغرا) که یشی به ته واتور بومان ثابت
 بوه.

له راستیدا به ته واتر ده رکه وتوه که چه زره ت (د.خ) ئیددیعی پیغه مبه رایه تی
 کردوه و، له کاتی به ربه ره کانی له گه ل قه ومه که یدا موعجیزه ی نیشان داون، وه ک له
 کتیه کانی (سیره ت) دا باس کراوه. ئه م ئیددیعی چه زره ته و ئه م پیشاندانی
 موعجیزانه چین به چین تا ئه مپرو کومه له ئاده مزادیک گیراویانه ته وه که به عه قل
 مه حالی عاده تی یه هه موو ئه وانه چین به چین و کومه ل پاش کومه ل به درو ئه م
 قسه یان گیرابیتته وه.

شایانی باسه: موعجیزه رووداویکی (له عاده ت به ده ره) که دژی رووداوه
 عاده تی یه کانی جیهان بیت، له که سیکه وه رووبدات که ئیددیعی پیغه مبه رایه تی
 بکات و، له کاتی به ربه ره کانی و (ته حه ددی) دا بو مه به ستی ده رخستنی راستی
 ئیددیعا که ی پیشانی بداو به وجوره بی که ده یه ویت، هه روه ها خه لکه دژه که یش
 نه توانن کاری وایشان بدن و (موعاره ضه) ی بکه ن.

که وتمان موعجیزه کاریکی (له عاده ت به ده ره) سیحر، واته جادووی

جادووگه ران پئی ناوتری موعجیزه چونکه جادوو یا چاوبه ست (له عادهت به دهر) نی یه و به دهرز ده خوینری و هه رکه س بیهوی و بوی بلوی فیری ده بیت.

که وتمان : له که سیکه وه روو بدات ئیددیعای پیغه مبهری بکات مه عنای ئه وه یه ئه گه ر یه کیک ئیددیعای پیغه مبهری بکات و کاره له عادهت به دهره که له یه کیک تره وه بوه شیته وه ئه وه پئی ناوتری موعجیزه، چونکه کاری له عادهت به دهر پایه ی خاوه نه که ی دهرئه خات نه ک پایه ی یه کیک تر که وتمان کاره که له کاتی (تحدی) دا دهر بکه ویت ئه وه ده گه یه نیت که کاری له عادهت به دهری بی (تحدی) که رامه ته و موعجیزه نی یه.

که وتمان کاره که له گه ل ئیددیعاکه دا بگونجیت ئه وه ده گه یه نیت که (إهانه) موعجیزه نی یه ؛ مه شهووره که (موسه یله مه ی که ذذاب) دهستی هینا به سه ر که چه لیکدا تا چاکی بکاته وه که چی سه ری کابرا به ته واوی دارزا !

که وتمان (دژه کان نه توانن چه شنی ئه وکاره له عادهت به دهره بکه ن) مه عنای ئه وه یه ئه گه ر دژه کان توانی یان چه شنی ئه و کاره بکه ن ئه و به کاره که یان ناوتریت، موعجیزه چونکه خه لکی تریش توانای کردنی ئه و کاره یان هه یه.

له راستیدا به هوی دهرکه وتنی موعجیزه وه به وشیه که باسمان کرد بو ئه وانه ی خویان دیویانه یا به ته واتور بیستوو یانه، عیلمی قه طعی په یدا ده بیت، بی گومان ئه م وه زعه وه که ئه وه یه که خودای گه وره به خه لکی راگه یان دبیت : ئه م به نده یه م راست ده کاو، هه ر قسه یه که ده یکات له جی خویدا یه و دروو ده له سه نی یه.

جا ئه گه ر که سی ره خنه بگریت و بلیت لیره دا چه ند ئیحتیمالیک هه یه ؛ بونموونه ئه گونجی ئه م کاره له عادهت به دهره به هه لکه وت (صدفه) بووبیت، یاخو هویه کی په نامه کی هه بیت ئیمه پئی نه زانین، له وه لامدا ئه لاین زانینی راست و بی درو ریگا له ئیحتیمالی عه قلی و خه یال هه لبه ست ناگریت، بونموونه : واده بی تو خانوه که ت به جی ده هیلیت و زور چاک ده زانی که قاسه ییکی پر له پاره ی تیدا نی یه، که چی ئیحتیمالی ئه وه هه یه کاتی که تو له مال نه بووبیت یه کیک هاتبیت و

قاسه یه کی پر له پاره ی له وئی دانابیت!

دل وهك په روانان حائیره و دائیر
له ده وری چرای نه هلی به صائیر
نه و چیره ی سیمای مونه و وره ی نه و
نه و خولق و سیره ت مو طه هه ره ی نه و
نه و ده ریای حکمه ت پر دور پرو گه وه هر
له مه نبه عی له فظ نه و ده هاته ده ر
ئیظهار و به یان نه و حه قائیقه
نه و مه عاریفه و نه و ده قائیقه
نه و نیکاتانه ی که جوشیان داورد
حوکمه ما سه ریان لی ده رنه ده کرد
باوجود نه و قهومه نه و بوو تی یاندا^(۶۸)
نه شتونومای بوو له ناویاندا
نوممی و جاهیل و ناخونده وار بوون
به عید له نه هلی عیلم و نه حبار بوون
له که سیکه وه هیچ بوی نه بوو (قطّ)
ته علیم و ته ئدیب، موماره سه ی (خطّ)
نه و سه خاوه ته و، نه و فوتو وه ته،
نه و شه جاعه ته و، نه و مور و وه ته
نه و نه باته و نه و ئیستیقامه ته
نه و به قای ئاثار تا قیامه ته
نه و زوهد و ورعه و نه و عیاده
نه و ته کمیلی نه فس ده ر حق عیاده
نه و ته سلیکه و نه و طهرزه ئیرشاده
نه و ئال و نه صحاب، نه و ئیستیرشاده

ئەو لە گشت دنیا سەردى و سولوو

(قبل النبوة، بعد النبوة)

بە بى موعجيزە و دەردى سەرى ئەو

بەس بوو بو ئىثبات پىغەممەرى ئەو

لەمە عەجىب تر موعجيزە مەشنەو:

ئۆمى و^(٦٩) عەلامە، هەتو بەئەدەو

چيەرە: روومەت. داورد: دەهاورد، دەهينا. (عیباده) ی یەكەم: عیبادهت،

خوداپەرستى. (عیباده) ی دوهم: عیباد لەگەڵ (ه)، بەندەگانى خودا. تەسلىك:

خەلك خستنه سەر پىگا. ئىستىرشاد: داواى بەرپى راستدا روشتن لە خەلك.

سولوو: لەبىرچوونەو. دەردى سەرى: سەرئىشەو ماندوو بوون. مەشنەو:

مەبىسە. ئۆمى، ئۆمى: نەخوینەوار. بەئەدەو: بەئەدەب.

واتە: دلم بەوینەى پەروانەى سەرگەردان بەدەورى چرای خاوەن بەصیرەتاندا

دەسووریتەو، کە هەر تەماشای صیفەتە ذاتى یە شەخصى یەکانى حەزرەتیان

کردو، هەر ئەوانەیان کردو بە دەلیل لەسەر پىغەمبەراییەتى یەكەى.

واتە: ئەو ناوچاوان و سىما نوورانى یەى ئەو، ئەو خوو و رەوشتە پاكەى، ئەو

شەخصى یەتەى کە دەریای زانیارى بوو پر بوو لە دوپرر و گەوهەرى واتەى بەنرخ،

ئەو دوپررانەى کە لە دەم و زوبانى شیرینی ئەو دەرئەچوون، ئەو نوکتە وردو

بەهیزانەى کە زانا بەرزەکان سەریان لى دەرئەدەکرد، لەگەڵ ئەویشدا کە

دەوروپشتى نەخویندەوارو نەزان بوون و لە ئەهلى زانست دوور بوون، هەر وەها

ئەو بەخشندەى یەى، ئەو جوامیری یەى، ئەو ئازایی و نەبەزى یەى، ئەو سەبرو

خوگرتنەى لە تەنگ و چەلمەدا بەرامبەر بە دوژمن و ئازارى و بەرامبەر تانەو توانج و

سەرزەنشتى نامەردان، ئەو بەئىجگارى دنیا لەبىرچوونەو، ئەو پارىزکردنەى لە

شتى سووك و بى نرخ، ئەو هیزی رانومایی و خەلك ئاگادارکردنەو یەى، مانەو یەى

دین و ئایینە پىروژەكەى کە لە بەر هەموو گىژەلوو كەى بارى نالەبارى گەردوون و

چهرخی ناهه مواردا خوئی گرت و سه رکهوت، هه موو ئەمانه بو مروی ژیر و تیگه یشتوو له موعجیزه باشتەر ده لیلن له سه ر پیغه مبه رایه تی حه زره تی موحه ممه د (د.خ).

له دوایدا مه وله وی ده فهرمویت: باشتترین موعجیزه ئەوه یه پیغه مبه ر (د.خ) له گه ل ئەوه یشدا که نه خوینده وار بوو زانایه کی زور زانا بوو، له گه ل ئەوه یشدا که هه تیو بوو زور به ئەده ب بوو، به باشتترین شیوه چاودییری ئاداب و نه ریتی کومه لایه تی ده کرد. دروودی خودا له سه ر خوئی و له سه ر ئال و هاوړی سه ربه رزه کانی.

-
- (۱) له ده ستنووسه که دا له باتی ئەم عینوانه تهنه نه خشیک هه یه که ته واو بوونی باسی پیشوو هاتنی باسی تازه پیشان ده دات.
  - (۲) له نوسخه چاپه که دا (له گولی و)ه.
  - (۳) له ناو (بنی اسرائیل)ه کاندای ریک که وتوه که دوو پیغه مبه ر هاوچه رخ بوون.
  - (۴) له چاپه که دا (شهاب)ه، هه رچون بی مه به ست (ابن حجر)ی (فقیه)ه.
  - (۵) مه به ست واحیدی نیسابووری یه که ناوبانگی به نه حوزانی و لیکدانه وهی واتای قورئانی پیروز ده رکروه. به لام بوم پروون نه بوویه وه نه وحده کی یه؟
  - (۶) ئەبوو موحه ممه د حوسه ینی کوری مه سه وودی کوری موحه ممه د، فه پرائی به غه وی، زانای ئاینی شافیعی په پیره و، له (۵۱۰) یا (۵۱۶)ی کوچی دا مردوه، کتیبی (مصابیح السنه)ی داناوه له زانیاری حه دیث دا، له گه ل کتیبی (معالم التنزیل) له زانیاری لیکدانه وهی واتای قورئان دا.
  - (۷) واته (مه حره م)ی ئەسرار به خالیک گومان له به رچاو ده که وی و دوورده که ویته وه. واته ماوه ی به ینی گونا هبارو بی گونا ه زور که مه. یا وشه ی (محرم) به خالیک له ژیر (ح)دا ده بیته (مجرم). هه روه ها (محرم) ئەوه ی ئیحرامی حه جی به ستوه نابی گیان له به ر سه ربیری و ته گه ر ئەوه نده ی خالیک خوین بریژیت ده بیته تاوانبار.
  - (۸) لئی گه ریت: شیوه نووسی ده ستنووسه که (لیکریت)ه. له چاپه که دا «لیکریت»ه که ده کاته (لی گه ریت).

شایانی باسه هه‌ندی هیماکاری نووسینی کۆن له‌م نیوه‌شیره‌دا هه‌یه‌ ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نیت
 که (بێ‌سه‌فای مه‌حجوب له‌ ئه‌سراری به‌ین موحیب و مه‌حجوب) فاعیلی (لێ‌ گه‌ریت)
 بیت دیاره «بێ‌سه‌فای.. تاده‌ واتا که‌سی دل نه‌کراوه‌ی بێ‌ئاگا له‌ نه‌ینی‌یه‌کانی نیوان
 خواو به‌نده‌ی له‌ خوداترس.

(۹) پاش نه‌ختی ده‌لاله‌تی موعجیزه‌و دژی ده‌لاله‌ته‌که‌یت بۆ روون ده‌کرته‌وه
 (۱۰) (خلاف‌الاولی) ئه‌وه‌ته (نه‌ی)ی (غیر مقصود) رووی تی‌بکات. بۆنموونه به‌شیوه‌ی
 (امری استجابی) ئه‌مرکراوه به‌وه‌ی که نوێژکه‌ر له‌کاتی نوێژدا چاوی له‌ سوخته‌گا‌که‌ی بێ.
 له‌مه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وتیت که نه‌هی کراوه له‌وه‌ی چاوی له‌ جیگا‌یه‌کی تر بیت.

- (۱۱) ئایه‌تی (۳۰) سووره‌تی (بقره).
 (۱۲) ئایه‌تی (۵۹) سووره‌تی (نمل).
 (۱۳) ئایه‌تی (۱۸۱-۱۸۰) سووره‌تی (صافات).
 (۱۴) ئایه‌تی (۷۵) سووره‌تی (حج).
 (۱۵) ئایه‌تی (۳۳) سووره‌تی (آل عمران).
 (۱۶) ئایه‌تی (۸۶-۸۴) سووره‌تی (انعام).
 (۱۷) ئایه‌تی (۲۴) سووره‌تی (یوسف).
 (۱۸) ئایه‌تی (۲۶) سووره‌تی (ص).
 (۱۹) ئایه‌تی (۷۹) سووره‌تی (انبیاء).
 (۲۰) ئایه‌تی (۲۰-۱۷) سووره‌تی (ص).
 (۲۱) ئایه‌تی (۲۵) سووره‌تی (ص).
 (۲۲) ئایه‌تی (۴۰) سووره‌تی (ص).
 (۲۳) ئایه‌تی (۳۰) سووره‌تی (ص).
 (۲۴) ئایه‌تی (۴-۳) سووره‌تی (نجم).
 (۲۵) ئایه‌تی (۴) سووره‌تی (قلم).
 (۲۶) ئایه‌تی (۴۶-۴۵) سووره‌تی (احزاب).
 (۲۷) له‌ چاپه‌که‌دا (محامده) له‌باتی (محامل). دیاره هه‌له‌یه.
 (۲۸) ئایه‌تی (۷۸) سووره‌تی (غافر).
 (۲۹) له‌ چاپه‌که‌دا ده‌لی (وا ده‌وی).
 (۳۰) له‌ نوسخه‌ چاپه‌که‌دا ئه‌م دوو نیوه‌ پاش و پیشن.

- (۳۱) نایه تی (۲۸۵) سووره تی (بقرة).
- (۳۲) نایه تی (۲۵۳) سووره تی (بقرة)
- (۳۳) به پئی شیوه نووسی ده ستنوو سه که ئه بی (تابی) بنوو سین، به لام نیوه شیعره که له نگ ده بی.
- (۳۴) له وانه شه (وه لی) نه بی و (وه لی) بی و (مضاف الیه) بی بو (ویلایه ت) واته راسته ویلایه تی وه لی به که سبه . . . تاد. به لام شیوه نووسی مه تنه که ته واوتره.
- (۳۵) نایه تی (۱۹۶) سووره تی (اعراف).
- (۳۶) نایه تی (۶۲) سووره تی (یونس).
- (۳۷) نایه تی (۱۲۴) سووره تی (انعام).
- (۳۸) صحیح البخاری الجزء الثاني ص ۶۷، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر، شهر رجب ۱۳۴۵ هـ.
- (۳۹) سنن ابن ماجه ج ۱ ص ۵۲۴ تحقیق محمد فؤاد عبد الباقي، دار احیاء الکتب العربیة ۱۳۷۲ هـ - ۱۹۵۲ م.
- (۴۰) المسند للامام احمد بن حنبل شرح احمد محمد شاکر دار المعارف للطباعة والنشر بمصر ۱۳۶۷ هـ / ۱۹۴۸ م ج/ ۵ ص ۲۴۴.
- (۴۱) نایه تی (۱۲۸) سووره تی ته وبه.
- (۴۲) «ناگه ت ئه روتبه ی. . .» ئه مه له بهر پرووناکی ده ستنوو سه که دایه، له چاپه که دا «ناگه ت مه رته به ی. . .»، هی ده ستنوو سه که راسته.
- (۴۳) چه زره تی ئاده م حسیب بکری له که لیان شه شن، نه کری پینجن.
- (۴۴) لیره دا هیچ جو ره سه رباسی له ده ستنوو سه که دا نی یه و، هیچ نیشانه یه کی ئه وه یش نی یه که شوینه که شوینی سه رباس بی؛ به تایبه تی له پیش چه ند شیعریکدا وتی: «ئه وو هل له ئه وو هل ئه نبیا ئاده م. . . تاد» و سه رباسیش نه بوو، ئیسته یش ده لیت: «دووهم. . . تاد» ئیتر بو ئه بی سه رباس بیت؟! که چی چاپه که نووسیویه «مبحث حضرة الرسول علیه الصلاة والسلام».
- له پهراویزی ده ستنوو سه که دا له م شوینه دا سی شیعری فارسی نووسراوه و له پایاندا نووسراوه: «لناظمها». واته: ئه وانیش سی مه وله وین. شیعره کان ئه مانه ن:

چو دانه دان ورا عالم شجر شد

شجر را باز آن دانه ثمر شد

بمعنی مستفیض از بحر لاهوت

بصورت ابر بارنده بناسوت

بامر اندر (اب الاجداد) آمد

بخلق اندر (من الاولاد) آمد

واته: پیغمبر وهك دانهیه بزانه که جیهان داریکه و لهو دانهوه سهوز بووهو،

جاریکی تر هر نهو دانهیه بووهوه به بهری نهو داره.

له مهعناو حقیقهتدا له دهریای لاهووتهوه فیهی وهرگرت، به شیوهو دیمه نیش

ههوری بارشهو باران بهسهر ناسووتدا دهبارینیت.

له جیهانی (أمر) و (روح) دا باوکی باپیرانه، له جیهانی بهرچاوی دروست بووندا له

ریزی نهوهکاندایه.

(۴۵) له نوسخه چاپه که دا «حقیقتیکه» یه که ده کاته (حقیقه تیکه)

(۴۶) له فرههنگی بورهانی قاطیع دا ده لیت قهندی موکه پرپر کینایه یه له لیوه کانی دلدار،

ته عبیره که ی مهولهوی رهوان بیژانه تره؛ (شیرین) له (قهند) فراوانترو فره مهعنا تره.

(۴۷) غینه: غیمه. عینه: حقیقه، أو نبه.

(۴۸) ثایه تی (۳۸-۳۹) سوورته تی (یس)

(۴۹) له چاپ و دهستنووسدا ههردووکیان (تحریر) ن، به لام و ابزانم ههردوو نوسخه که به

ههله دا چوون؛ یه کهم (ته حریر) و دووهم (نیحریر) ه.

(۵۰) ثایه تی (۷۴) سوورته تی (انعام).

(۵۱) ثایه تی (۱۱۴) سوورته تی (توبه).

(۵۲) ثایه تی (۱۵) سوورته تی (إسراء).

(۵۳) ئی: هی نوسخه دهستنووسه که یه، له چاپه که دا (وای) ه، ههله یه،

(۵۴) نه بوا بیوتایه: (بعض المسائل). دیاره سهنگی شیعره که ناچاری کرده، نه گهرچی

نهیتوانی بفرموی:-

(كما یجری فی بعض المسائل. اذ تعارضت فیها الدلائل)

(۵۵) ثایه تی (۱۵) سوورته تی (اسراء).

(۵۶) ثایه تی (۷۴) سوورته تی (انعام).

(۵۷) له دهستنووسه که دا له پال «داره» دا نووسراوه «دائره». له فرههنگی بورهانی قاطیعیشدا

ده لیت (داره) سووک کراوه ی (دائیره) یه.

- (۵۸) باسی رهئس و ذنهب و ئەم باسی (تیسری بەمەعنا (عطار) دەم لە پەراوێزی دەستنووسە کەدا بەرچاو کەوت، کە لام وایە هی (مەولەوی) خۆیەتی.
- (۵۹) یا پاسی بەمەعنا راستی نی یەو، پاسی رهئسه، واتە: سەر، ئەو وەختە مەعناکە ی وای لی دیت: نیشانە ی جیگە داری و پایە بەرزیی پیغەمبەر بوو کە سەری موبارەکی لە تیری کەم وکووری دوورو پارێزراو بوو. هەرچۆن بی لە کوکردنەوی (بەدرو میهر و تیرو رهئس و ذنهب و کسوف و خسوف) دا تەناسوب هەیه.
- (۶۰) لە دەستنووسە کەدا (چفتی) یە کە دەکاتە چەفتی، چەوتی. بەلام لە چاپە کەدا (چفتی) یە واتە، جووتی.
- (۶۱) لە پەراوێزی دەستنووسە کەدا بە فارسی لە پروون کردنەوی واتای ئەم وشەدا نووسراوە: «بازآمد»، واتە: گەرایەو، جارێکی تر هاتەو.
- (۶۲) لام وایە مەبەستی (مەولەوی) لە وشە ی (ئەو) فەیض و بەرە کەتی خودایی و حالەتی نوقوم بوونی دەریای وەحیە، هەروەها مەبەستی لە (ئەم) ذاته ماددی یە کە ی پیغەمبەرە (د.خ).
- لێرەدا (مەولەوی) زیرەکانە زاراوە یەکی صوفی یانە ی بەکارهێناوە کە (أنا الحق) ی حالی (فنا فی الله) یەو بەراوردی دەکات لە گەل باری ماددی و ئادەمزادی یەتی پیغەمبەرەدا (د.خ) کە لە سەرەتای هاتنی وەحیدا وتی «لست بقاری..» واتە: نازانم بخوینم؛ خوینەوار نیم!
- بە کورتی دەئیت بەرە کەتی خودایی هات و پتی وشوینە کە ی داگیرکردو، لایەنە ماددی یە کە ی پیغەمبەر ون بوو لوه تین و تاوو بەرە کەتی وەحیدا توایەو.. بەه..
- بەه؛ حالەتی (فنا فی الله) ی پاش بە پیغەمبەر بوون لە کوی و حالەتی زەبوونی و بی دەستە لاتنی «لست بقاری» ی سەرەتای وەحی بو هاتن لە کوی؟
- لە راستی دا وتنی (أنا الحق) لە سەر دەمی (جەهالەت) دا لە لایەن زۆردارانەو بەاونەبوو، بەلی و توویانە (أنا ربکم الأعلى) یا (أحیی و أمیت) و هاوچەشنی ئەمانە. بیجگە لەو هەش (أنا الحق) ی بە واتای کافری و داوای خودایی کردنی دەست پویشتوو پێشووەکان لە گەل «لست بقاری» دا بەراورد ناکرێو، هیچ هۆیەکی گونجاو نی یە بو بەرابەری و دژایەتی ئەم دوانە..

ئههلی تهسهووف، به مهولهوی یشهوه، که وتنی (انا الحق) و(فنا في الله) بو
چاکانی پهیرهوانی پیغمبهر (د.خ) رهوا بینن چون بو پیغمبهری خاوهن پهیغامی رهوا
نابینن؟!

(مهولهوی) دهفرموی :-

ئهگهر مهسهله (حضور)ی هیزی بهرکهتی ئیلاهی و ون بوونی وزهی ماددی نهبی،
چون پیغمبهریکی بنیادهم بهرگهی وهچی دهگری. . بهلی جاریک نوقمی دهریای
نووری خودایی بهو جاریکیش بنیادهمه عادهتی بهکهیه.

(63) به دووری نازانم ئەم «ئەر به عین بگرد» ئیشارهش بیت بو بارو دوخی دهروونی
حهزرت لهو چل روزهدا که جیبهئیل لهسهرهتاوه پئی لی پری. .

(64) وشهی (رهشحه)ی به واتای عارهق ئیشارهی تیدایه بو باری دهروونی و لهشی ههزرت
(د.خ) لهکاتی هاتنی وهحیدا، که وهك له هه دیتدا ههیه لهشی دهنیشته سهر عارهق و
ماندوو دهبوو.

(65) له پهراویزی دهستنوسه کهدا دهلیت وشهی (حجازی) و (ابراهیمی) ئیشارهن بوئهوهی که
قورئان به زمانی ئههلی حیجاز هاتوه، ههروهها بو ئهه ریوایهتهی دهلیت پیغمبهر پیش
ئهوهی بیته پیغمبهر، لهسهر ئایینی ئیبراهیم بووه.

(66) ئایهتی (69) سوورتهی (انبیاء)

(67) «حهزرت. .» ههتا «نیشان دان» بهپیی زانستی مهنطق صوغرای دهلیلهو
«ههركهس. .» ههتا «خودایه» کورایه. (نهتیجه) واته ئهنجامی دهلیله کهیش دهبیته
ئهوهی که ههزرتی موحهممهد پیغمبهری خودایه.

(68) له چاپه کهدا (تیاندا). نووسراوه.

(69) له دهستنوسه کهدا لیرهدا (أومی) نووسراوه که دهکاته (ئومی)، بهلام له بهیتی (ئومی) و
جاهیل و. (تادا) (أمی) نووسراوه.

* مبحث الخاتمية * (۱)

(دليل كون ذلك الجناب -
خاتمهم ما كان في الأحزاب) (۲)
(وفي الحديث ما له يهدي
وذا قول «لا نبي بعدي»)
ثابتهى دلّ وا به زهنگ جهفاوه
بى وه ئيستيدلال تهلى صهفاوه :-
بههرهى شهرع دهعوت خهلق تهلاى حقه
حهلى موشكيل و مهستهلهى رهقه
رههنومايى بهو ئيرشادى عياد
تهبال مهصاليح مهعاش و مهعاد
(وإعلامهم تلكم الأمور
يعجز عنها عقول الصّٰٓءور)
تهقريرو تهحرير تهديلهو حوجهج
ئيزالهى شوبههى پر زهينغ و عيوهج
تهبشيرو تهرغيب فيرقهى موئميين
ئيندارو تهرهيب عوصبهى كافيرين
ئيحكامى تهحكام تهصلّ و فهرعى دين
ئيتمامى تهخلاق حهسهنهو ثابن
تهم شهرعه خو بو تهوانه سهرجهم
(بالطرز الأكمل والوجه الأتم)
(مَتَكَفَّلٌ مُّحَكَّمٌ سَدِيدٌ
حَيْثُ لَا يُعْقَلُ عَلَيْهِ مَزِيدٌ)

يَدُلُّ عَلَيَّ ذَاكُم يَقِينَا
 «اليوم» حتى تبلغ «دينا»
 نه ما ئيحتياج نه هلي زه مانه
 (حق) (نبي) تر بكا ره وانه
 مه علووم بوو له لاي هه ركه سي بيناس
 (محمد) بي شك (ختم الأنبياء) س

وه ئستيدلال: به ئستيدلال. بيناس: بينايه.

واته: به لگه ي نه وه ي كه نه وه جه نابه پايه به رزه به ريزه دواها وه ري پيغه مبه رانه وه،
 له پاش كوچي دوايي نه وه تا روژي قيامه ت پيغه مبه ريكي تر نايه ت، نايه ته كه ي
 سووره تي نه حزابه كه ده فهرمويت «ما كان محمد أبا أحدٍ من رجالكم ولكن
 رسول الله وخاتم النبيين وكان الله بكل شيء عليماً»
 هه روه ها له فهرمووده ي پيغه مبه ردا هه يه «لا نبي بعدي».

مه وه وه ي پاش نه م دوو ده ليله ي قورئان و حه ديث به خو ي ده فهرمويت:
 تاوينه ي دل م ژه نكي جه فاو مه ينه ت دا پيوشيوه، كه واته وه ره وه ده ليلي دل رووناكان
 له گه ل خو ت به ينه بو پي سه لماندني خاته مي يه تي پيغه مبه ر (د.خ)، دليله كه يش
 نه وه يه: ته ماشا ده كه ين به ش و باره ي شه ريعه ت و ثاين بو جيهان نه وه ته كه
 خه لك بو په رستني خوداي گه وره بانگ بكات و گيرو گرفته كانيان چاربكات و
 ريگه ي پيروزي و به ختياري ژياني نه م جيهانه و ئاسايشي پاشه روژيان بو ديارى
 بكات و، له وشتانه يان ئاگادار بكاته وه كه له وزه ي عه قل و هو شي ئاده مزاددا
 ني يه، وه كو نه نجامي نه م جيهانه و نه نجامي ئاده مزاد پاش مردن، موژده به
 خودا په رستان بدات به پايه ي به رزي پاشه روژو، له خودانه ترسانيش به سزاي
 دواروژ بترسينيت و، بناخه ي ثاين به به وي دامه زرنييت و خو و ره وشتي چاك و
 پاك پيشاني خه لك بدات به جو ري كه تاك و كو مه ل به خو شي و به ختياري بژين.

ئەم ئايىنى ئىسلامەش كە ھەزرىت (د.خ) بەشپوھىيەكى رېك وپېك و عادتى
 ئەوانەى وتمان گرتوونىيەتە ئەستوى خوى بەجورى كە زياتر لەو بەعەقلا نايەت،
 ئەمەى وتمان ئايەتى ﴿اليوم اكملت لكم دينكم وأتممت عليكم نعمتي ورضيت
 لكم الاسلام ديناً﴾^(۳) بەروونى دەرى دەخات. ئىتر پيوستى بەو نى يە كە خوداى
 گەورە پېغەمبەرىكى ترو ئايىنىكى تى تازە بنىرېت. بى گومان ھەرشتيك كە ئادەمزاد
 بىەويت و لەگەل پاىەى مروفايەتى تەواودا بگونجيت، ئايىنى ئىسلام
 وەرى دەگرېت، ھە زانست و پېشەيەك بەسوود بېت، ھە ھەنگاوىكى
 ئاوەدان كوردنەو بو ئەم جىھانە كە خىرو قازانجى ھەردوو دنيای ئادەمزادى تيا بېت
 ئايىنى پىرووزى ئىسلام زور بەخوشى وەرى دەگرېت، ئايىنى ئىسلام ھەرگىز رېگا
 لە زانست ناگرېت، بەلكو بو تى ئەكوشيت، ھەمىشە ھەول ئەدات بو كارو
 كوشش، بو عارق رشتن، بو بەرگرى لە ولات و لە دارايى و لە نامووس، ئادەمزاد
 بانگ ئەكات بو سەربەرزى و بەختيارى، بو پېشكەوتنى تاك و كۆمەل و راپوژكردن
 لە پيوستى يەكانى ژياندا لەبناخەو تادوايى، كەوابى ئەم ئايىنە بەم شپوھىيە كە
 ھەيە بەسە بو مرووف و بو مروفايەتى، بو دىن و بو دنيای.

لە ئەمرى عيسا ھىچ پەشپو نەبى
 بەر لە موھەممەد بووگە بە نەبى،
 كە ھاتە خواريچ ھىچ شوبھەى نى يە
 ھەر تابىعى شەرع موھەممەدى يە
 شەرعى خوى مەنسوخ، تازەى بو نايە.
 خەلىفەى جەناب رەسولوللايە
 ھىچ دىنى قبول ناكە لە ھىچ كەس
 ئىلا ئەم دىنى ئىسلامە كە ھەس
 ئەھلى كىتاب گشت پى تىرن ئيمان
 صەلىب دەشكىنى لادەبا خووگان

وهك عهصرى ٺه و خوش كهس نائيشنه وئى
 دهلئىن ژن تيرى و وهلهدى دهوى
 وهختى كه دهمرى به ٺه مرى بى چوون
 دهكرى له خدمت حه ضره تدا مه دفوون
 بووبه كرو عومهر ده كهونه ٺه بهين
 (طوبى للشيخين بين النبئين)

چ فهضليكه (حوق) داگيه بهم خاكه
 ٺه صلّه بو ٺه م گشت گه وهه رى پاكه
 ٺاسمان له روتبهى عولوى چى كه م بوو
 نه بوو به مه دفهن بو عيسا، ٺه م بوو؟
 قه طعى نه ظه رت جارى له ولا كه
 مه نشه ٺو مه دفهن خه لات (لولاك)ه^(٤)

خوارىچ: خواريش. تيرن: دئىن. تيرى: دئىنى. خووگ: به راز. ٺه بهين:
 له بهين، نيوان. زاراوى ناوچهى تاوگوزى به. داگيه: داويه. له ولا كه: له ولا
 بكه. (لولاك): ئيشاره به بو «لولاك لولاك لما خلقت الافلاك».

واته: وه كو بووم باس كردن حه زره تى (محمد المصطفى) دروودى خوداى لى
 بيت، دواهاوه رى هه موو پيغه مبه رانه و له پاش كوچى دواى ٺه و هيچ پيغه مبه رى
 نابى، جا ٺه گه ر كه سى ره خنهى له م قسه به گرت و، وتى به فه رموودهى پيغه مبه ر
 (د.خ) له نزيكى دنيا ٺاخربووندا حه زره تى عيسا (د.خ) له ٺاسمان دئته خواره وه و
 فه رمان ره وا ده بيت، ئيتر چوون ده لئىن له پاش حه زره تى (محمد) پيغه مبه رى تر
 نابيت، تو له وه لامى ٺه و ره خنه دا بلئى: با كه س به هوئى هاتنه خواره وهى حه زره تى
 عيسا وه (د.خ) سه رى لى تيك نه چيت؛ چونكه ٺه و ذاته له پيش سه رده مى حه زره تى
 (محمد) دا بووه به پيغه مبه ر. كه له ٺاسمانيش هاته خواره وه بى گومانه په يره وى
 ٺايين و شه ريعه تى (محمد) ده كات و بيجگه ئيسلام هيچ ٺايينكى تر قوبوول ناكات

له خهلك. ههروهه ها جووله كه و گاور ئيماني بي دههينن له سه ر بناغه ي ئاييني
 ئيسلام و ئه ويش نيشانه ي سه ليب (چه لپيا) كه گاوره كان ده يكه نه مليان له
 هه رلايه ك بييني ده يشكيني و فريني ده دات، فه رمان ده دات خووگك نيرو مي يان له
 ولا تدا ناهيلن، ئيتر كه س گوشتيان ناخوات. به ريوايه تي جهوت سال و به
 ريوايه تي چل سال له سه ر زه وي ده مينيه وه، ئه نجا وه فات ده كات و له شاري
 مه دينه ي مونه وه وه رده ا لاي گلکوي پاكي جه زه تي موحه ممه ددا له ولاي ئه بووبه كرو
 عومه روه به خاك ده سپيري،

فه رمووده ي پيغه مبه ر له م بابه ته وه زورن، ريوايه تي ئيمام ئه حمه دي كوري
 جه نهل و ئه بوودا وودو حاكم له ئه بووه ووره يره وه، خودايان لي رازي بيت، ده ليت:
 «إن رسول الله، ﷺ، قال: ليس بيني وبين عيسى، عليه السلام، نبي، وإنه
 نازل. فاذا رأيتموه فاعرفوه، رجل مربع الى الحمرة والبياض بين مُمَصَّرَتَيْنِ
 (أي عليه ثوبان فيهما صفرة، كأنَّ رأسه يقطر، وان لم يصبه بلل، فيقاتل الناس
 على الاسلام، فيدق الصليب ويقتل الخنزير ويضع الجزية ويهلك الله في زمانه
 المملئ كلها إلا الاسلام، ويهلك المسيح الدجال، ثم تقع الأمانة على الأرض
 حتى ترتع الأسد مع الابل والنمار مع البقر والذئب مع الغنم وتلعب الصبيان
 بالحيات فيمكث عيسى في الأرض اربعين سنة، ثم يتوفى فيصلي عليه
 المسلمون.» رواه ابو داود والحاكم والامام احمد رضي الله عنهم.

وقال عبد الله بن سلام رضي الله عنه «مكتوب في التوراة صفة محمد وصفة
 عيسى بن مريم ويدفن عيسى مع محمد (ﷺ)» رواه الترمذي بسند حسن.
 لهم ريوايه تانه وه ده ركهوت كه جه زه تي عيسى (عليه السلام) وه كويه كي له
 خوله فاي راشيدين خزمه تي ئاييني به رزي ئيسلام ده كات و، به م ئايينه ره فتار
 ده كات و كاروباري خهلك به ريوه ثبات.

جا به م بونه وه. كه پيغه مبه ري خو مان و جه زه تي عيساو پيغه مبه راني ترو هه موو
 چاكان و خوداناساني به ره ي ئاده مزاد له سه ر ئه م خاكه ژياون و هه ر له توئي ئه م
 خاكه يشدا شاردراوه ته وه، مه وله وي ده فه رمويت: «چ فه ضليكه (حهق) داگيه..»

تاد» واته: ئەمه چ بەش و بارهیهکی بەرزە که خودا داوێهتی بەم زهوی یه که بوو ته بناخه و مهلبهندی گهوههری وجوودی ههموو پیغه مبه ره کان و خاوهن پایه کان؟ ئاسمان چی لی قهوماوه؟ که لکی تهوهی پیوه نی یه چه زهتی عیسای تیا بمری و لهوی دهفن بکری، تهوه ته دیته خواری زهوی ده بیته ئارامگای.

ههروهها ده فهرموئی: ئەهی خوینهری وشیار، ئەهی شاگردی بهختیار! ئیسته واز له مهسته لهی چه زهتی عیسا بهینه و له ولاره به ریزو قه دره وه داینی، سهیری تهوه بکه که چه زهتی (محمد المصطفی) که لهم زهوی یه دا هاتووه ته دنیا و پهروه رده بووه و هه ر له زه ویشدا له شی پیروزی دهفن کراوه. چه دیشی قودسی «لولاک لولاک لما خلقت الارض والافلاک» ده رباره ی تهوو پایه ی به رزی تهوه.

---

(۱) له ده ستنوو سه که دا ئەم عینوانه نی یه، له نوسخه چاپه که دا خراوه ته پیش «نه ما ئیحتیاج ته هلی زه مانه». جا ته گه ر بلین بووه، ئیره شوینیه تی نه ک ته وشوینیه ی له چاپه که دا بو ی دانراوه.

(۲) له په راوینزی «ماکان» دا، له نوسخه ده ستنوو سه که دا نووسراوه: «فیه لطافه» واته: هه ل ده گریت (ما) ئیسمی (موصول) بیت و (کان) (صله) ی بی، واته: تهوه ی له سووره تی ته حزاب دایه. هه لیش ده گریت رسته ی (ماکان) ی سووره تی ته حزاب بی که سه ره تای ئایه تی ﴿ما کان محمد ابا احد من رجالکم ولیکن رسول الله وخاتم النبیین. وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ یه.

(۳) ئایه تی (۳) سووره تی (مائده).

(۴) خه لات (لولاک) ه: ته وکه سه ی که «لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْاَفْلَاكَ» کراوه به خه لات ی.

* مبحث الاسراء والمعراج للرسول (ﷺ) * (۱)

فلهك نه قشى پى دى له زه ميندا
 خونى گرینی هات وه پرووى بريندا
 چاوگه‌ى چاوه‌كه‌ى لیل و حه‌سره‌ت مه‌ند
 (ليتني كنتُ ترابا) ى ده‌خوند
 هه‌رچى ريفعه‌ت و عيززو هه‌ستى وى
 فیدای نه‌بوونى و خواری و په‌ستى وى
 حه‌ق ره‌حمى ئاورد به‌و سوزو تاودا
 ده‌قیقى^(۲) په‌رده‌ى لا برد له‌ناودا
 سورمه‌ى گه‌ردى پى كيشا وه چاودا
 به‌و چاوى پر ئيش دوورى و بى‌خاودا
 ئيشى چاوى چوو نه‌ختى پر خه‌و بوو
 له‌ حيكمه‌ت ميعراج ئه‌و په‌كى ئه‌و بوو^(۳)

گرینی: گریانی. چاوگه: سه‌رچاوه، كانی. وى: بى، بى.
 ئيسراء: شه‌وره‌وى پى كردن. ليره‌دا مه‌به‌س ئه‌وه‌يه كه خوداى گه‌وره به شه‌و
 حه‌زرتى له مه‌سجیدی حه‌رامه‌وه به‌رپى كرد بو مه‌سجیدی ئه‌قصا. ئه‌م شه‌وره‌وى
 پى كردنه به ثابته ثابت بووه. خوا ئه‌فه‌رموى ﴿سبحان الذي أسرى بعبده ليلاً
 من المسجد الحرام الى المسجد الأقصى الذي باركنا حوله لنريه من آياتنا إنه
 هو السميع البصير﴾^(۴) دياره ئينكارى ئه‌مه كوفره؛ چونكه ئينكارى (نص) ى
 قورئانى پيروزه. به‌لام ميعراج له ئيستىلاحي ثابته‌دا به‌رزبوونه‌وى حه‌زرته به ده
 پايه له به‌يتى موقه‌ده‌سه‌وه تا ژوورى حه‌وت ئاسمانه‌كان و له‌ويشه‌وه تا (سدره
 المنتهى) و، له‌ويشه‌وه تا عه‌رش و ئه‌و شوينه‌ى كه حه‌زرت (د.خ) كه لامى ذاتى
 خوداى تيا وه‌رگرت و پينج فه‌رزه‌ى نوپز له‌سه‌ر خوى و ئوممه‌تى فه‌رزكرا. ئه‌م

میعراجه به حه‌دیشی سه‌حیحی بوخاری ئیسات بووه و ئینکارکردنی بیدعه‌ته و
ده‌رچوونه له ریزی ته‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت.

ئه‌م ئیسراو میعراجه له کاتی بیداریداو به ته‌واوی جیسم و رۆح بووه وه‌کو
هاتوچۆی ئینسان بو‌ئیش وکاری خو‌ی. له‌پاستیدا ئینسان که ته‌ماشای نه‌صی،
ئایه‌تی ﴿سبحان الذی اسری بعبده...﴾ و ته‌ماشای ئه‌و فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ره
بکات که بوخاری باسی کرده، له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشدا ته‌ماشای داوو ده‌زگای ئه‌م
جیهانه‌ بکات، که گۆی زه‌وی به‌و هه‌مووه قورسی و گه‌وره‌یی یه له‌ ماوه‌ی (۲۴)
سه‌عاتدا به‌ده‌وری خویدا ئه‌سوورپه‌وه، هه‌روه‌ها ته‌ماشای جوولانه‌وه‌ی ئه‌ستیره
گه‌رۆکه‌کان بکات، که هه‌ریه‌که‌یان ریزو ماوه‌ی هاتوچۆی خو‌ی وه‌رگرتوووه و به
قه‌ده‌ر موویه‌ک له‌ قانون و رپه‌وه‌ی خو‌ی لانادات، باوه‌ریکی ته‌واو په‌یدا ده‌کات
که خودای گه‌وره‌ ده‌توانی له‌ که‌مترین کاتدا به‌ هه‌زاران ئاده‌مزاد به‌رزبکاته‌وه بو
لای ژوو‌رووی هه‌موو کائینات...

مه‌وله‌وی به‌ شیوه‌یه‌کی ئه‌ده‌بی و ناسک ئه‌م باس و خواسه‌ی پازاندوووه‌ته‌وه و
ئه‌فه‌رمووت: زه‌وی له‌به‌رئه‌وه‌ی خو‌ی به‌ که‌م زانی و مل که‌چ و باره‌به‌ر بوو خودای
گه‌وره‌ سه‌ربه‌ری کرد، کردی به‌ شوینی په‌یدا بوون و بناخه‌ی درکه‌وتنی
ره‌ه‌به‌ران، به‌لام ئاسمان که به‌رز بوو، خو‌ی به‌ بال‌او‌زل ده‌زانی، بی‌به‌ش بوو،
هه‌تا جاریک ئه‌م ئاسمانه‌ به‌رزه‌ سه‌یری نه‌خش و شوین پی‌ حه‌زرتی پیغه‌مبه‌ری
کردو به‌زه‌یی به‌خو‌یا هاته‌وه‌و ده‌ستی کرد به‌ گریان و فرمیسکی سویری به‌سه‌ر
برین و هو‌ی گرینه‌که‌یدا که زه‌وی یه‌رشت و، هه‌موو جار ده‌یگوت: خو‌زگا منیش
خاک بوومایه، نزم بوومایه! هه‌رچی به‌رزی و گه‌وره‌یی و پایه‌و مایه‌ هه‌یه به‌قوربانی
په‌ستی و خاکینه‌یی بیت.

به‌لی که ئاسمان گریاو به‌سۆز فرمیسکی رشت، خودای گه‌وره‌ ره‌حمی پی‌ کردو
په‌رده‌ی حیجابی له‌ناوا لابرد، حه‌زرتی له‌شه‌وی میعراجدا سه‌رخست بو

ئاسمان و ئاسمان تۆزی پئی حەزرەتی لەباتی سورمە هینا بە چاوانیا که پربوون
لە ژانی دووری و بی خەوی، بەو بەیەك گەشتە ئازاری چاوەکانی لاچوو خەوی
لی کەوت و حەسایەوہ . .

(مەولەوی) بەشیوەیەکی شاعیری دەفەرمویت: ھەر وہا ئەم میعراجە
دلدانەوی ئاسمان و شادکردنی بە دیداری حەزرەتی پیغەمبەریشی تیاوو.

لەراستیدا میعراجی حەزرەت لە کاتیکی زۆر مونسبدا پرووی دا، ئەو بوو ئەو
پوژانە گەرمەیی ئازاردانی پیغەمبەر بوو لەلایەن کافرەکانی قورەیشەوہ، ھەر وہا
حەزرەت بە ھۆی کوچی دوایی دوو کەسی زۆر بەکەلکەوہ بۆی کہ یەکەمیان
(ابوطالب) ی مامی بوو کہ پشتگیری یارمەتی دەریکی بەھیزی بوو و دووہمیان
(خەدیجە) ی خیزانی بەرپێزو پایەبەرزى بوو خودای لی رازی بیت، گەلی ماندوو
بوو^(۵)؛ خودای گەورە بەم میعراجەو بەم گەشت و شەو پەرووی یە پر لە شانازی یە دلی
خوش کردو ئازاری پەواندەوہو سەبووری خستە دلی.

ھەر وہا بەم کارە لەعادت بەدەرە، کہ لە ماوہیەکی کەمدا لە مەککەوہ
بردی بۆ قودس و، لەویوہ بۆ ئاسمانەکان و، بەھۆی چاوپیکەوتنی پیغەمبەرەکانەوہ
لە بەیتی موقەددەسدا ھیزی مەعنەویی زۆر زیاد بوو، بەوہی کہ خودای گەورە
دەپەوێ یارمەتی بدات و پئی بگەینیت ھەتا لە کەس نەترسیت و لە کەس
نەپرسیت . .

لەلایەکی ترەوہ جیھانی فریشتەیی ئاسمان و (بیت المعمور) و عەرش لە شەوی
میعراجدا بە زیارەتی پیغەمبەر شەرەفمەند بوون.

تیی ھەلدە مەزھەب فەلسەفەیی خیداج

ئیمان بێرانە بە قیصصەیی میعراج

ھەبوولا و سوورەت لاوہ لەم ناوی

بۆ ئیثباتی جوژە زەحمەت کیش تاوی

جهوازی ههیه خهرق و ئیلتیام
 چونکه ته ماثول ههیه بو ئه جسام
 (ما یمکن لذا یمکن للأخیر
 والله علی الممکن قدیر)

خیداج: هه ر شتیکی ناته واو، به چکه وشتری نابه کام که به ناته واوی له دایک
 بوو بیټ. بیټانه: بهینه. لاوه: لابه. له م ناوی: له م ناوه.

واته: فه یله سووفه کان لایان وایه جیسم بریتی یه له هه یوولا و سوورته
 [هه یوولا بریتی یه له مادهی جه وههرو، سوورته شیوه که یه تی] ئه م دوو به شه
 پیکه وهن و له یه ک جیانابنه وه، هه یوولای جیهان قه دیمه و نه بوونی لی
 پیش نه که وتوو، سوورته تی نه وعیشی قه دیمه و نه بوونی لی پیش نه که وتوو،
 به م جوړه هه یوولا و سوورته تی قه دیمن و، له وانه نی یه خهرق و ئیلتیام، واته دران و
 دووباره پیکه وه لکان رووی تی بکات؛ که وایټ سه رکه وتنی ئاده مزاد به ئاسمانداو
 درانی ئاسمان له کاتی لی تیپه ربوونیداو پیکه وه لکانی دراوه که دواي
 به جی هیشتنی مه حاله، نه نجام میعراج مه حاله.

به لام زانا پایه به رزه کانی ئیسلام ده فهرموون: هیچ به شیک له جیهان قه دیم
 نی یه و، خودای گه وره هه موویانی له پاش نه بوون دروست کردوو، جیسمیش
 تیکه له له ورده جه وهه ری به ش نه کراو، واته ورده پارچه ی وه ها که به هیچ باریک
 که لکی به ش کردنیان پیوه نی یه، نه له پاستی و به رچاودا له وانه یه به ش بکرین و نه
 به عه قلدا دیت به ش بکرین، ئه م پارچانه هه موو وه ک یه کن، که واته
 جیسمه کانی شیان هه موو وه ک یه کن، جا هه روه کو دران و پیکه وه لکانه وه بو زه وی و
 ئاوو هه وا هه یه بو ئاسمانیش هه یه، که واته میعراج شتیکی مومکینه و کاریکی
 ئاسانه و خودا نه توانی بیکات وه ک هه موو مومکینیکی تر.

جا مه وله وی ده فهرموئی: شه ق هه لده له بیروباوه ری کال و ناکام و ناته واوی
 فه لسه فه و، باسی هه یوولا و سوورته لابه له م ناوه و، که می زه حمه ت بکیشه بو

ئیسپات کردنی (جزء) ی (لا یتجزأ) واته ورده پارچهی ههرگیز بهش نهکراو، ههتا تی بگهی که هه موو جیسمه کان وهک یه کن و، مومکینه بدرین و جاریکی تر بلکینه وه به یه که وه، خودایش دهستی به سهر هه موو مومکینیکا دهروات .

بیجگه له مانه زانا به رزه کان فهرموویانه لیردها ئه وه موهیم نی یه جیسم پیک هاتی له هه یوولا و صورهت، یا له ورده پارچهی بهش نهکراو، ئه وه موهیمه قودرهت و ئیختیاری خودای گه وره ئیسپات بکریت، بی گومان ئه وه یش به به لگهی کاریگهرو گومان لابه ر سابت بووه و سه لمینراوه که خودا دهستی به سهر هه موو مومکینیکا دهروات، میعراجیش یه کیکه له و مومکینه سادانه، ئه وه تا ئه مرو ئه بینین مروف به هیزی زانیاری و پیشکوهتن ده ریاو ئاسمان و ههوا ده بریت و ئه م گه شتانهی لا ئاسانه و شتیکی عاده تین .

(ما کان ما بی یفی بحمده؛

سُبْحَانَ الَّذِي اسْرَىٰ بِعَبْدِهِ)

ظاهیری «اسری بعبدیه» دهکات

میعراج (بالیقظة) و (بالشخص) ی ئیثبات

نهک به خه و یاخیر (بالروح فقط)

ئه وه زه عمیکه بی مهزه و سه قهط

چلون، ئه ر به روح یا مه نام ده بوو؟

باعیثی ئینکار بو عهوام ده بوو

ته حریری کهوا شیرین بی و (أحق)

(بین الأحادیث بذا یوفق)

موکه رپر ده بوو گه میعراج^(۱) و فتووح

(مرّة بالشخص کرّة بالروح

لیلاً)؛ شهو خه لوته بهینی یارانه

جیی رازو نیاز ده رده دارانه

فرصت غه نیمهت، مال بی ته غیاره
عالم نووستگ، دوس خه بهرداره
نهك رۆژ (ظل) بهم لا، یا به ولادا وی
یا ژیری له وهخت ئیستیوادا وی
وهك مهولید شهو بوو عور ووجی به قین
(صار رحمة علی العالمین)

بو ژیرزه مین و ته فلاکی به رین
ئوللهی ته ووه لین، ئوللهی ئاخیرین
من المسجد الحرام الأنفس
الی المسجد الأقصى المقدس
تا ته گره قه طعی و نه صی کیتابه
ئینکاری کوفره دائیم عه ذابه
(منه للسماء ومنه الی
ما شاء الله من جلی العلی)
ثابت به خه بهر مه شهو وره و ئاحاد
ترتیباً ئینکار بیدعه ته و فه ساد
لاده له ریگهی بیدعهت و مونکه ر
بیره سهیری سهیر سهیدی سهروهر

بی مهزه: بی تام. سه قه ط: بی که لک، پهك که وتوو. به رین: گه وره و گوشاد.
ته گره: ئیره. سهیری: ته ماشا کردنی. سهیر: رۆیشتن.

واته: ته و هیزو وزهی من همه بهشی ستایشی خودای گه وره ناکات، هر
ته و نه دم لی دیت بلیم: باکی و بی خه وشی بو ته و خودایه که شه وره ویی به
به ندهی خووی کرد، که موحه ممه ده، له مه سجیدی حه رامه وه تا مه سجیدی
ته قساو، به و ماوه که مه ته و ماوه زوره ی بی بری .

ئەنجا مەولەوی دەفەر مۆیت: رستەى «.. أسرى بعبده..» بەئاشکرا ئەو دەگەیه نیت کە ئەم شەورەوی یەى بە شەخصى پىغەمبەر کراو بە لەش و گیان بوو، ئەک بە خەوبینین یاخو ھەر تەنھا بە (رۆح) گیان؛ چونکە وشەى «أسرى» بەستراو بە وشەى (عبد) ھو، واتای (عبد) یش لەش و گیانە، مەعنالیدانەو ەى «أسرى بعبده» بەو ەى کە ھەر بە رۆح بوو و لەشى پىغەمبەر لە مەککە بوو، یاخو پىغەمبەر لە خەودا ئەم کەین و بەینەى دیوو بەئاشکرا نەبوو گومانىكى بى تام و بوچوونىكى بى کەلکە، ئەگەر تەنھا بە رۆح بوایە یا خەوبینین بوایە تەنانەت ھەر مە خەلکە کەیش ئینکاریان نەدە کرد؛ چونکە بەرزبوونەو ەو نزیك بوونەو ەى (رۆحى) بۆ زۆر مروى چاک و خاوین و خوداناس ھەلەدە کەویت، ھەر و ھا خەوبینینیش ئەو ەندە موھیم نى یە کە بیئە ھوى ناکوکی و گىرەو کىشە.

ھەر و ھا ئەو رىوایە تانە ئەکرینە بەلگە لەسەر ئەو ەى کە شەورەو ەى و بەرزبوونەو ەى ھەزرت تەنھا رۆحى بوو بەرامبەر بە نەصى ئایەتى پىروزی ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا... الآية﴾ خویان ناگرن. بەلى ھەندى لە زاناگان فەر موویانە: لەبەر ئەو ەى نەصى ئایەتى ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا... الآية﴾ ھەى، کە دەلالەت لە شەورەو ەى و بەرزبوونەو ەى لەش و گیان دەکات، لەگەل ئەمەیش گەلى رىوایەت ھەن دەلالەت لە شەورەو ەى تەنھا بە گیان دەکەن، جا بۆ یە کخستنى ئایەت و ھەدیشەکان و بوئەو ەى ناکوکی لە نیوانیاندا نەمىنیت باشتەر ئەو ەى بلىین: ئەم ئیسراو ميعراجە چەند جارى روى داو ە جارى وا بوو بە رۆح و لەش، جارى و ھاىش بوو تەنھا بە رۆح.

ئەنجا مەولەوی بە شىو ەى کى شاعیرانە و گیانىكى صوفى يانە باسى ئەو ە دەکات کە ئەم رووداو ە گەورەى ە لە شەودا بوو چونکە شەو کاتى ئارامى و کاتى بەیەك گەیشتنى یارانە لە شوینى چۆل و تايبە تیدا، شەو کاتى دەربىرنى رازو نیازە، کاتى ھەلرشتنى دەردى دل بریندارانە، شەو ھەلەو کاتى نالىنە، خەلك ھەموو نووستوون و دوست بە تاقى تەنیا بە خەبەر دەو دلدار بە شىنەى دەتوانى رازى

نیهانی دهربری. شهو بو ئەم بهیهك گەشتنه باشه نهك رۆژ كه سیبهری پیغه مبهەر بههوی تیشکی خۆرهوه یا لهم لاو لهولایهوه دهردهکهویت یا لهکاتی ئیستیوادا دهکهویته ژیر پییهوهو بههوی ئەم سیبهرهوه دهردهکهویت، مه بهس تهوهیه ئەم بهرزبوونهوهو بهیهك گەشتنه تا په نهان و نادیارتر بیت چاکتره.

بهلی حەزرت (د.خ) له شهوا له دایک بوو ئیسراو میعراجه کهیشی هەر له شهوا بوو، گەشت به پایه ییکی بهرزو بوو به پهحمهت و خوشی و سهرفرازی بوو هموو جیهان، بو خه لکی زهوی، بو خه لکی ئاسمان، بو خه لکی پیشوو، بو بهری داهاتوو.

ههروهها مهولهوی دهفهرموئی:

شهوپرهوی پیغه مبهەر (د.خ) له مهسجیدی حهرامهوه بو مهسجیدی تهقصا (نص) ی قورئانی پیروزه و ئینکار کردنی کوفره و هوی سزای دوارۆژه.

بهلام بهرزبوونهوهی له بهیتی موقه ددهسهوه تا ههر حهوت ئاسمانهکان و له ژووری ئاسمانهکانهوه تا سیدرهی مونتههاو لهوینوه تا تهوشوینهی ئەمر کرا به پارهستان و کردنهوهی ماوهی گفتوگوو رازو نیازو سکالا له خزمهتی خودای گهورهدا ئەمه به ههدهشی مه شهوورو ههدهشی ئاحاد سابت بووه و ئینکاره کهی ئەگه رچی کوفر نییه بهلام بیدعهته و فساده و لادانه له راسته پێی تههلی سوننهت و جهماعهت.

بارهی ناسووتی له مهیدان ئاورد

حهی کردو نهی کرد پهی کردو طهی کرد

له گهرمی سه مووم نزیکی تهو رهوت

دای له جیبه ئیل «لو دنوت» کهوت

پیی ناسووتی سووت، مه له کووتی مات

(هات الکؤوس) ی^(٧) لاهووت ته لای هات

هه رچه ند که قه ده م قور به تی ده نا

لهو: نهوای «أذن»، له م: «ثم دنی

فَدَلِّي» تا لاچوو پئی و قهدهم
 حودووژ به ئهدهب هاته پئی قیدهم
 (فکان قاب قوسین^(۸) او اذنی)
 مابهینی ئیمکان وجووبی ئهسنا
 «فأوحى الى عبده ما أوحى»
 وفاح ما فاح علیه فوحا
 فهلهك پرمهلهك، سیدره غهوغا بوو
 «مازاغ البصر»، «وماطغی» بوو
 ویسهتی مهشرب ناموتهناهی
 هیچ له ئاگاهی نهیدهکرد لاهی

قهدهم قوربهتی دهنا: پئی نزیکیی دادهنا.

واته: له شهوی میعراجدا بهش و بههرهی (ناسوت) ئینسانی یهتی هینایه
 مهیدان و، چهزرت لهو هیزه ئینسانی یهی خوپی بو سهرکهوتن، بهلام ئهوهیزه
 نهیتوانی و نهیکرد، جا چهزرت ئهوه هیزه یهی کرد، واته دهست وپئی بری یهوهو
 پرووی کرده هیزی رۆحی و ماوهی ژووری ئاسمانهکانی (طی) کرد، واته بری،
 بهکورتی سهرکهوتنی چهزرت لهوشهوهدا به هیزی ئینسانی ماددی نهبوو، بهلکو
 به هیزی رۆحانی یهت بوو.

جا پاش ئهوه که تا (سدره المنتهی) لهگهڵ جیبرهئیلدا رۆیشتن، گهرمای
 سۆزندهی نزیکیی له پایهو بارهگای خودایی دای له جیبرهئیل و، رستهی «لودنوت
 قدر أنملة لا حترقت» ی وت و خپ کهوت و کهلکی رۆیشتنی پیوه نهما، بهم جووره
 پئی ئادهمزاد سووتاو بهرگهی نهگرت، هیزی سهر به جیهانی مهلهکووت، که
 جیبرهئیله ئهوش مات و بی دهنگ بوو، لهم کاتی نزیکیی یهدا، لهم حالی
 ته نیایی یهدا! دهنگی (هات الکؤوس) له بارهگای خودایی یهوه هاته گوئی چهزرت،
 دیاره کاتی وهرگرتن و خواردنهوهی شهرابی حهقیقهت و نزیکیی له خودایه، ههرچهند

پيڭه مبهەر نزيك ده بوويه وه له لايهن خوداوه دهنگي (نزيك به ره وه) ده هات، ئه ميسه ههر نزيك ده بوويه وه له پايه ي مونا جات و له خودا پارانه وه، تا گه يشته راده يه ك پي وپلي (حادث) نه ما، حاديشي يه ت زور به ئه ده به وه كه وت به سه ر پي قه ديمي داو سه ري گه و ره يي بو دانه وان دو كورنووشي بو برد، پيڭه مبهەر (د.خ) ئه وه نده نزيك بوويه وه مابه يني مومكين، كه پيڭه مبه ره و، واجب، كه خودا يه، به قه ده ر مابه يني ناوه راستي ژني كه وان و دوو سه ري كه وانه كه بوو - دياره ئه مه كينا يه يه له پايه ي پيڭه مبه ر لاي خوداي گه و ره و، مه به ست نزيكي ماددي ني يه، ئه گينا مومكين له كوئي و واجب له كوئي؟.

به لي ئا له م كاتي نزيكي يه دا له م پايه و پله تايبه تي يه دا خوداي گه و ره ئه وه ي شاياني گه و ره يي و ميهره باني خوي بيت و ئه وه ي شاياني پيڭه مبه ري خوشه ويستي بيت به وه حي پي گه ياندو تي گه ياند.

ده لين ئه وه ي له وشه وه دا پيڭه مبه ر (د.خ) به وه حي وه ري گرتوو سه سي جور بووه:

يه كه م: هه موو زانايه ك تي گه يشتوو وه كه و پينج فه رزه ي نويز كه له وشه وه دا له سه ر چه زره ت و ئوممه ته كه ي فه رزكرا.

دووهم: چه زره ت و زانايان و (خواص) ي ئوممه ته كه ي تي گه يشتوون نه ك هه رمه ي خه لك، وه كوو ئه سراري روحي و مه عنه وي.

سيه م: هه ر پيڭه مبه ر (د.خ) تواناي تي گه يشتن و راگرتني بووه، وه ك ئه و په نامه كي يانه ي بو بلا و كردنه وه ناشين له ناو خه لكدا.

هه ر له به ر ئه مه يه ئايه ته كه ده فه رموي ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾ و كه ليمه ي (ما) ي مه و صووله ي به كار هينا وه كه واتا كه ي شتيكي ديارى ني يه و زور شت ده گريته وه.

له و مونا جات و خه لوه ته دا (فاح عليه ما فاح فوحا) واته بوون و به رامه ي

دوستایه تی و لوتف و نهوازشی خودایی به سهر دل و دهروون و سینه و (لطائف) ی
حه زره تی (خاتم الانبیاء) دا هات به جوړی که به دم ناوتریت .

[بو ئاگاداری]:

زانایانی ته فسیر له باسی ئیسراو میعراجدا هه ر ئایه تی ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى
بِعَبْدِهِ . . . الْآيَةَ﴾ یان گرتوه به دهسته وه و دهرووبه ری ئه م بابه ته یان به فرموده ی
پیغه مبه ر ته و او کرده ، له ریوایه تی بوخاری و موسلیم و زانایانی تری حه دیت . ئیتر
واتای ئایه ته کانی سووره تی (النجم) یان برده ته وه سهر حه زره ت (د.خ) و حه زره تی
جیبره ئیل ، چونکه مه عنا دیاره که ی «ثمّ دنی فتدلی» و ﴿فكان قاب قوسین﴾ شتی
سهر به ماده و جیسمه و بو ذاتی خودای گه و ره ناشیت . به لئی هه ندی له
(مفسر) ه کان و له زانایانی خاوه ن (صفا) فرمودیانه ئه م ئایه تانه چونیه تی
رووداوه کانی شه وی میعراج ده ر ئه برن و شتی به عه قلاچوو یان له شوین شتی به چاو
بینراو داناوه ؛ بویه ئه م شته سهر به ماده و جسمانه باس کراون ، منیش له سهر
فرموده و بوچوونی ته وان رویشتم .

هه روه ها مه وله وی له پیا هه لدانی حه زره تدا باسی ئه وشه وه ده کات و
ده فرموی:

ئاسمانه کان پر بوون له فریشته و (سدره المنتهی) جمه ی ده هات و ده نگی
حه مدو ستایشی خودای گه و ره گوئی گوینداری که ر ده کرد ، به لام حه زره تی
پیغه مبه ر چونکه نوقمی ده ریای نووری خودایی بوو هه رگیز گوئی نه ده دایه ته و
هه راو قه ره بالغه و ته و رووداوه سهیرانه ، چاوی ئه م لاو ته ولای نه ده کرد و له حالی
طه بیعی لای نه ده داو به بینینی ته و شتانه پر نه ده بوو به جوړیک ئیتر شتی تر نه بینی ،
نه براوه یی و زوړیی به هره و ته جه للیاتی نووری خودایی وای لی نه ده کرد ئاگای له
هیچ نه مینی ، واته : هه م نوقمی ده ریای نه وازش و نووری خودایی بوو ، هه م
دل و دهروونی ئاگادار و وریا بوو ، به له سه رخوئی مایه وه و ، دروودی خودا له سهر
خوی و ئال و بهیت و هاوړی یانی .

ئومووری قودسی له دل ددهن سهر
 (ثم تنتقل منه للبصر
 بل لسائر الحسن والقوی
 بل لعالم الخلق والسوی)
 به هر وهجهی دل عیرفانی پی بوو
 به و پروو بو به صهر روئیته تی دای پروو
 به صیرهت ناسی، به صارهت بینی
 دل بینی دروی نه دا له بینی

به و پروو: به وجوره. دای پروو: پرووی دا، هاته جی، به صیرهت: بینی دلی و
 تیگه یشتنی دل. به صارهت: بینی چاو. بینی: چاوی پی که وت. بینی: بونی.
 بینی (ی دووهم): لووت که نه ندای بون کردنه.

زانایانی ئیسلام سه بارهت به چاو که وتنی پیغهمبه ر (د.خ) به ذاتی خودای
 گه و ره (جل جلاله) له شهوی میعراجدا دوو قسه یان هه یه.
 یه که م: که لامی خودای گه و ره ی بیستوو به لام ذاتی خودای نه بینیوه.
 دووهم: وه که لامه که ی بیستوو ذاته که یشی چاوی پی که وتوه، به لام چونیه تی ئه و
 چاوی پی که وتنه بو ئیمه باس ناکریت و له وزه ی ئیمه به دهره.

جا مه وه لوی ده فهرموئی: کاروباری قودسی. واته: ئه و حاله ی پیوه ندی به
 غه ییه وه هه بی و ئینسان تیایا به شدار بیت، یه که م جار ده چیته دل وه وه، له و یوه سهر
 هه ل ده دات، پاشان له و یوه ده چیت بو چاوو نه ندایه کانی تری هه ست، بویه به
 هه ر جوړی که دلی چه زرهت له شهوی میعراجدا خودای گه و ره ی ناسی چاوی شی
 هه ر به وجوره خودای بینی، واته یه که م جار به صیرهتی دلی چه زرهت (د.خ)
 خودای ناسی و، دووهم جار بینایی چاو ذاتی خودای گه و ره ی بینی، ئیتر هه رگیز
 دل چاوی چه زرهتی نه خسته وه به درووه، نه یوت نه تدیوه، به لکو باوه ری پی کردو

وتی راست ده‌کەیت؛ چونکه دل و چاوو هه‌واسه‌کانی تر به‌جاریک باوهر به‌راستی ده‌کەن.

رێنی چەند هه‌زار سال، طه‌ی چەند حیجابات،
ذاتی حق، که‌لام، سوئال، جه‌وابات
چوو، بوو، دی، بیستی، کریا، دریاوه.
هاته‌وه‌و حه‌لقه‌ هه‌ر ده‌له‌ریاوه
هه‌ی ته‌ل! هه‌ی تی‌گه‌ی؟! پی‌گه‌ی?! هه‌ی نه‌یخوی!
وه‌ک ماری زامدار هه‌ر پیچ دا له‌ خوی!
فه‌رقیان، هه‌ی فام ئه‌بنای زه‌مانه!
هه‌ر له‌ سه‌رزه‌مین تا ئاسمانه
شو‌له‌ی ئه‌و به‌دره‌ له‌و ده‌وره‌ ئه‌وشه‌و
شه‌ونم له‌و هه‌وره‌ به‌و طه‌وره‌ ئه‌وشه‌و
دای وه‌ ده‌شتی دل گشت ئه‌صفیادا
وه‌شت وه‌ کشتی سیر گشت ئه‌ولیادا
«أشرق‌ت‌ الارض‌ . . .» ته‌ئویل دریاوه
«ماء‌ة‌ حبه‌ . . .» ته‌فسیر کریاوه
په‌رده‌ی ظولمانی نه‌فسانی لاچوو
تومی وه‌ردی عیلم عیرفان سه‌رئاو بوو
خه‌نده‌ی غونچه‌ی که‌شف که‌ونی و ئیلاهی
سه‌وزه‌ی که‌رامات ناموته‌ناهی
هه‌ریه‌ک به‌طه‌رزنی خوی نومایش دا
باغچه‌ی ئه‌ولیای پی‌ ئارایش دا

له‌ دوو شیعره‌ی یه‌که‌م و دووه‌مدا له‌ف و نه‌شری موره‌تته‌ب هه‌یه، واته‌:
حه‌زرت (د.خ) له‌ شه‌وی میعراجدا رێنی چەند هه‌زار سال (چوو)، چەند

حیجابات طه ی (بوو)، ذاتی حهقی (دی)، کهلامی خودا (بیستی): کهلامی خودای بیست. سوئال له لایهن خوداوه له حهزرت (کرا)، جهوابات له لایهن حهزرتهوه (دریاوه)، پاش ئەمانه حهزرت (د.خ) له ژووری عهزشهوه هاتهوه بو شاری مهککهو هیشتا ئەلقه ی زنجیری ده رگای مالی (ام هانیء) ی پووری، که له ویه رویشتبوو، هه ر ده لهری یهوه.

واته: له و ماوه که مه دا ئەو هه موو شته زورانه پروویان دا، دیاره کاری وه ها له عادهت به ده رهو، ئەگه ر هیزی خودایی له پشتهوه نه بیت له وزه ی ئاده مزاددا نی یه، بگه مرۆف ناتوانی بیریشی لی بکاتهوه.

پاش به یانی رووداوی شهوی میعراج بانگ له تهلی ته لگراف ده کات و ده لیت: هه ی ته ل نه خه له تابیت وابزانیت ده توانیت وهک ئەوه ی شهوی میعراج ده نگ و باس وه ربگری و بیده ی، نه تی ده گهیت و نه پی ده گهیت، هه ی له زهت و خوشیی ئەو پایه و مایه یه نه خو ی، تو له کو ی و ئەو له کو ی؟! ده لی گه رین با ئەو ته له وهک ماری زامدار پیچ له خو ی بداو به ده ردی خو یه وه بتلیته وه. [له وانه یه مهولهوی ته له فوونی دیبی که لاستیکه که ی پیچاوپیچه].

ئهنجا رووده کاته هاوچه رخانی خو ی و ده لیت: ئە ی کو رانی روژ، ئە ی خاوه ن فامان! فه رقی مابهینی چوون و هاتنه وه ی شهوی میعراج له گه ل گه یشتنی ده نگ و باس و قسه به ته لگراف وهک فه رقی مابهینی عه رزو ئاسمانه.

ههروه ها (مهولهوی) ده فهرمو ی:

پرتهوی مانگی چوارده ی روخساری پیغه مبه ر (د.خ) له و خول و هاتوچوی شهوی میعراج هه دا دای له دهشت و سارای دلی هه موو پیاوچاکان و خوداناسان، شهونمی که ره م و به خشنده یی خودا له هه وری ره حمه تی ئاسمانی ته وشه وه پیروزه وه به سه ر کشت و کالی دل و ده روونی گشت دوستانی خودادا باری.

به هوی پرتهوی نووری حهزرته وه، که له نووری ته جه للیاتی خودایی یه وه جیهان و ئه رزو ئاسمانی رووناک کرده وه، واتای ئایه تی پیروزی «وَأشْرَقَتِ الْأَرْضُ

بنور ربها» دهرکهوت، واته پرووناك بوونهوهی گوی زهوی به نووری خودای گهوره له رۆژی قیامتدا وهك پرووناك بوونهوهی زهوی به له شهوی میعراجدا.

ههروهها له لیشاوی رهحمهتی خودا بهسهر جیهاندا له شهوی میعراجدا، که له حساب و ژماردن نهدههات، واتای ثایهتی پیروزی ﴿مثل الذین ینفقون أموالهم فی سبیل الله کمثل حبة أنبتت سبع سنابل فی کل سنبله مائة حبة...﴾^(۹) دهرکهوت.

پهردهی تاریکی لهسهر نهفسی ئینسانی بهختیار لاجوو، تووی زهوی بهوهردی زانست و خوداناسین تیراو بوو، یهکهه له پرتهوی مانگی چواردهی روخساری نازاری پیغمبهرو دووهم له شهونمی ههوری رهحمهتی شهوی میعراج. لهئهنجامدا خهندهو کرانهوهی غونچهی کوشووفاتی خودایی و پیوتنی شته پهنهانهکان و سهوزهی جوانی کهرامهتی نهبراهوی خوداناسان ههریهك بهجوری نارایشی خووی دهکردو باغچهی دوستانی خودای گهورهی رازاندبووه. شایانی ئاگاداری به لهنیوان بهیتی «شولهی ئه. . .» تاد. . و چوار بهیتی پاشهوهیدا (لفت) و (نشری) (مرتب) ههیه، واته: نیوهی یهکهمی ههریهك لهو چوار بهیته سهر به نیوهی یهکهمی بهیتی «شولهی ئه. . .» و، نیوهی دووهمیان سهر به نیوهی دووهمیهتی، مهسهلهکه تنها کهمیک لی وردبوونهوهی دهویت.

---

(۱) له دهستنووسهکهدا ئهم سهرباسه نی به. له چاپهکهدا تنها (مبحث المعراج) هو لهدوای (فهلهك. . .) دانراوه. ئهگهر بووبی ئهمهی ئیره شوینیتهتی.

(۲) له دهستنووسهکهدا (دقیقی = دهقیقی) به، له چاپهکهدا (دقیقه = دهقیقهیی) به. شیوهی دهستنووسهکه راسته، دهقیق واته ئارد، ئیضافهی دهقیق ئه لای پهرده ئیضافهی لامی بهیه یا صیفهت و مهووصووفن. پوختهی قسه خوا توژی پهردهی لابرده له چاوی ئاسمان و ئههیش سورمهی توژی پی پیغمبهری هینا بهچاویا که بو میعراج سهرکهوت. دهقیق بهرامبهری سورمهیه.

- (٣) «له حيكمهت. تاد»: يه كيك له حيكمهتي ميعراجي پيغهمبهه نه وه بوو. . .
- (٤) سوورتهتي (اسراء) ثايهتي يه كهه.
- (٥) هه زههتي خه ديجهي هه ره مي و (ابو طالب) ي مامي ده سال پاش بووني به پيغهمبهه،
واته به دوو سال پيش كوچ كردني بو مه دينه ي مونه ووهره وه فاتيان كرد.
- (٦) له ده ستنووسه كه ده له سهه ر جي مي ميعراج (بور) و له ژيري دا (ژين) هه يه، واته ده تواني به
(ميعراج و) و به (ميعراجي) بخوينيته وه. به لام له چاپه كه ده ته نها (معراج و) نووسراوه
- (٧) له نوسخه ده ستنووسه كه ده كه سهه له ژير (س) ي (الكؤوس) دا دانراوه، له نوسخه
چاپه كه ده تهه كه سهه يه ني يه.
- (٨) له نوسخه ده ستنووسه كه ده له سهه ر نووني (قوسين) فه تبه دانراوه، مه به ستي نه وه يه
بهه جو ره بخوينيته وه (قه وسه ينه وه دنا).
- (٩) ثايهتي (٢٦١) سوورتهتي (بقرة).

* مَبْحَثُ الْكَرَامَاتِ * (۱)

موعجيزه‌ی نه‌بی نهر موحه‌ققه‌قه
له‌لات که‌رامات نه‌ولیا‌یچ حه‌قه
وه‌لی شه‌خصی‌که (عارفُ بالله)
(ما أمکن) به‌ذات به‌صیفات ناگاه
بی‌کیشی به‌سنگ ههر سی ته‌قو‌ادا
به‌ترازوی شهرع مووی لانا‌دا
مواظیب له‌سهر نه‌دای طاعاته
صاحب ئیجتیناب له‌شه‌ناعاته
که‌رامه‌ت نه‌مریس خاریقی عاده‌ت
ظاهر بی له‌و، بی ده‌عوای نوبووه‌ت
بو حه‌قی‌یه‌تی^(۲) ته‌شکیکت نه‌وی
نه‌گر ههر ده‌لی: ده‌لیم ته‌وی
(قُم الی الی تواترت. قُم
عن کثیر الصحب و من بعدهم)
به‌وه‌جه‌ی که‌ بی نهر گوئی بی بده‌ی
مومکینت ناوی ئینکاری بکه‌ی
نه‌مری موشته‌ره‌ک خصوص له‌یاد وی
ته‌فاصلیل بو خوئی با ههر ئاحاد وی
(علی أنه إن سمعت الحق
بظهور ما الكتاب نطق)
له‌دوای ثبووتی وقووع و عه‌یان
چ حاجه‌ت به‌یان ئیباتی ئیمکان؟

ئه‌ر: ئه‌گه‌ر. ئه‌وليايچ: ئه‌وليايش. ئه‌مرييس: ئه‌مريكه. نه‌وي: نه‌بي. ته‌وي: ده‌وي. ناوي: نابي.

واته: ئه‌گه‌ر (معجزه) ي پيغه‌مبه‌رانت (د.خ) لا‌راسته‌و باوه‌رت پي‌يه‌تي (كرامات) ي دوستانى خودايش هه‌روا راسته.

وه‌ليي: كه‌سيكه، پياو بي يا ئافره‌ت، ياخو‌يه‌كيكه، ئاده‌مزاد يا جيننى كه‌ خودا بناسيت و به‌ ئه‌ندازه‌يه‌كي عاده‌تي زاناو ئاگادار بي له‌ ذات و صيفاتي خوداي گه‌وره، ئه‌گه‌ر بيت و بيروباوه‌رو ره‌فتارو گوفتاري له‌ ترازووي شهرع دا به‌رامبه‌ر به‌ سه‌نگي هه‌ر سي جو‌ري (تقوي) له‌ خوداترسي بكيشيت به‌ئه‌ندازه‌ي موويه‌ك لانه‌دات.

زاناياني ئايين و مه‌عنايي ده‌ره‌وه‌كاني قورئان فه‌رموويانه ته‌قوا سي جو‌ره: يه‌كه‌م: خو‌پاراستن له‌ كوفر، واته له‌ هه‌ر شتيكي په‌نامه‌كي يا ئاشكرا كه‌ بيته هوي كافر بووني خاوه‌نه‌هي.

دووهم: خو‌پاراستن له‌ و گوناوه‌و تاوانانه كه‌ ئينسان له‌ عه‌داله‌تي شهرعي دوورده‌خه‌نه‌وه.

سيههم: خو‌پاراستن له‌ پيوه‌ندي به‌ هه‌رشتيكه‌وه كه‌ ئينسان له‌ خوداي گه‌وره دووربخاته‌وه.

پوخته‌ي مه‌به‌ست: وه‌لي ده‌بي موسولمان و عادييل و خوداويست بي و له‌سه‌ر به‌جي هيناني واجبه‌كان و سوننه‌ته‌كان به‌رده‌وام بي و خوي له‌ هه‌موو بيروباوه‌رو كرده‌وه‌يه‌كي ناشيرين و ناشايسته‌ پياريزيت.

كه‌رامه‌تيش كاريكه له‌عاده‌ت به‌ده‌ر له‌و جو‌ره موسولمانه‌وه ده‌رده‌كه‌ويت كه‌ باسمان كرد، بي‌ئه‌وه‌ي ئيدديعاي پيغه‌مبه‌رايه‌تي بكات.

كه‌رامه‌ت شتيكي راسته‌و جيي گومان ني‌يه، خو‌ئه‌گه‌ر داواي ده‌ليلي شهرعي ده‌كه‌يت سه‌يري ئه‌و كه‌رامه‌تانه بكه كه له‌ ياراني چه‌زره‌ت و شوين كه‌وتوانيان و

خه لکی موسولمانی تره وه گیراونه ته وه، که ئەگەر گوئیان پی بدهی هەرگیز ناتوانی
ئینکاریان بکە، دیاره ئەو کەرامەتانه که لهوانه وه گیراونه ته وه هەرچه ند
یه که یه که یان ریوایه تی ئاحاده، به لام قه دەری موشته رهك له به ینیاندا (متواتر) وه
شتیش که گه یشته راده ی (تواتر) ئینکار ناکریت.

بێجگه له مانه، ئەگەر ئەهوی راستی بیسی، قورئانی پیروز له گه لی
سووره تدا باسی کەرامه تی کردووه، ئیتر پاش ئەوه ی سه لمینرا که کەرامه ت
(واقع) بووه موحتاجی ئەوه نین باسی (ئیمکان) ی بکه ی.

یه کیک له و کەرامه تانه ی که له قورئانی پیروزدا باس کراون به سه رهاتی
(اصحاب الکهف) ه که سیصه دو نو سال له ئەشکه وته که دا نووستن و بیدار
نه بوونه وه، له گه ل ئەوه ی شدا له شیان به ساغی مایه وه، که چی ئەگەر نه خوشی
مانگیك له یهك شویندا بکه وی له شی وای لی دی که هیزی تیدا نامینی یا بریندار
ده بیت!

ههروه ها یه کیکێ تر له و کەرامه تانه ی که له قورئانی پیروزدا باس کراون
به سه رهاتی هه زه تی مه ریه می دایکی هه زه تی عیسا یه، که هه مووجار رۆزی و
ژیواری له لا بوو ﴿کَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ
يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ﴾^(۳)

یا وهك ئەوه عیسا ی ساوا بانگی له دایکی کرد: لقی دارخورماکه رابوه شینی
تا خورمای تهرو تازهی به سه ردا داوه ریت ﴿وَهَزَّى إِلَيْكَ بِجَذَعِ النَّخْلَةِ تَسَاقُطُ
عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا﴾^(۴) له گه ل ئەوه ی شدا هه زه تی مریه م پیغه مبه ر نه بووه، چونکه
پیغه مبه ر له ژناندا نابیت. ئەمه ئیره اصة بو عیسا و کەرامه ته بو مریه م.

یا وهك به سه رهاته که ی ئاصه فی کوپی به رخیا له هینان و حازر کردنی ته ختی
به لقیسی شازنی مه مله که تی سه بهه له ماوه ی چاو به یه کا دانیکدا له سه بهه وه بو

قودس . بی گومان لهوکاته یشدا زانست ته وهنده پیش که وتوو نه بوه که شتی وه های
 پی جی به جی بکریت، نه گهر وابوایه له میژوودا باس نه کرا . . . ﴿ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ
 عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفَكَ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ
 هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ
 فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾. ئەم کاره گه ورهیه بو چه زره تی (سوله یمان موعجیزه یه و بو
 ئاصه ف که رانه ته .

-
- (١) ئەم سه رباسه له ده ستنوو سه که دا نی یه، ته نها له چاپه که دا هه یه .
  - (٢) له نوسخه چاپه که دا نووسراوه (حقیقه تی = حه قیقه تی) .
  - (٣) ئایه تی (٣٧) سووره تی (آل عمران) .
  - (٤) ئایه تی (٢٥) سووره تی (مریم) .
  - (٥) ئایه تی (٤٠) سووره تی (نمل) .

* مبحث الخوارق * (۱)

خهواريق شهشن، تهعدادی بکهم
ئیرهاص، موعجیزه، کهرامت سییهم
مهعوونه چارهه، ئیهانه پهنجهم
ئیسیدراج ماگه ئهویچه شهشهم
بهحئی ئهقسامان گشت مهلالهته
مهطلب موعجیزه یا کهرامهته
شهرحی ماهییهت کریا بوّت ههردوو
له بهعضی ئهفراد کهرامت بدوو
وهك طهی کردنی مهسافهی طهویل
له زهمانیکی کوّتاداو قهلیل
ظوهووری لیباس طهعام و شهراب
وهختی ضهروورهت حاجهت به ئهسباب
(طیران فی الهوا ومشی فی الما)
ههروهکو کهلام جهمادو عهجمه^(۲)
وهك ذیکری قهلبی بهل ئهجزائی گشت،
بهل ماسیوائی عالم دهورو پشت
به لهفظی فهصیح صهریح ئاشکار
بوّ ئههلی صهفای (سلطان الأذکار)
له (مهدینه) وهو جی لهسهر (مینبهه)
جهیش له (نههاوهند) روئیتهت بوّ (عومهه)
سهمعی (ساریه) بوّ خیطابی ئهه
جههیهانی (نیل) به کیتابی ئهه

وهك شوربى (خالىد) سه م وه بى ضهره ر
 ئەمثالى ئەمە نايىتە دەفتەر
 شوهرەتى ظوھوور كەرامات چووگە
 نزيك به ظوھوور موعجيزات بووگە
 چە عەجەب ئىنكار ئەھلى نەفسانى
 خوئى نەيبوو توئىچى ھەر وھك خوئى زانى؟!

ماگە : ماوہ . كوتادا : كورتدا . چووگە : چووہ ، رۆيشتووہ . بووگە : بووہ .
 توئىچى : توئىشى .

واتە : كارە لە عادەت بەدەرەكان شەشن ، با بيانژميرم بوئ : ئىرھاص ،
 موعجيزە ، كەرامەت ، مەعوونە ، ئىھانە ، ئىستيدراج .

وھكو لەمە وپيش بو م باس كردى (سيحر) كارى لە عادەت بەدەر نى يە ، چونكە
 بە خوئىندن و فيربوون پەيدا دەبىت ، ھەر وھە (ئىستيدراج) يش لە ھەموو
 ماددەيىكدا ؛ بەر كارى لە عادەت بەدەر ناكە وئيت چونكە ئەگەر ئىستيدراج بەوہ
 بىتەجى كە ئىنسانىكى تاوانبارى ناپاك مال و سامان و ئەولاد و جيگا و پاىھى
 دەست بکە وئيت ، ئەوہ ھەموو ئەسبابىكى عادەتى يان ھەيە ، . خوئ ئەگەر
 چاوبەست و شەعوەدە بىت ئەوا ئەوئيش ھەر لەئەنجامى خەرىك بوون و
 خوئىندن و فيربوونەوہ پەيدا دەبىت وھك سيحر .

ھەر وھە مەعوونە بو موسولمانە پياوچا كەكان و ، ئىھانەيش بو ناحەزانى
 ئىسلامەو ، پئويست نى يە بگەنە رادەى كارى لە عادەت بەدەر ، بەلام (مەولەوى)
 لەبەر دوو شت ئەمانەى بە كارى لە عادەت بەدەر حسيب كردوہ ،

يەكەم : كەسى نەزانى ئەم سيحرە بە كەسب و خوئىندن پەيدا دەبىت ، يا ئەم
 چاوبەست و شەعوەدە بە ھەندى شتى كەسبى يەوہ بەستراوہ وائەزانى ئەمانە
 كارى لە عادەت بەدەر ن .

دووم : به شیوهی (تغلیب) واته مادام ئیرهاص و موعجیزه و کهرامهت کاری له عادهت به دهرن سیحرو شه عوه ذهیش که سیرپره که یان دیار نی یه به زور ده خرینه نیو ریزی کاری له عادهت به دهره وه .

جا مهوله وی نه فهرمویت باسی ئەم ، هه موو به شانە دەبیتە هوی ماندوو بوون له بهرته وه ته نها گوئی به موعجیزه و کهرامهت نه دهن ، دیاره له مه و پیش ماهی یه تی ئەم دوانهیش لیک دراوه ته وه .

به لام پیش نه وهی بیینه سهر باسی نمونه کانی کهرامهت با هه ندی باسی ئیرهاصتان بو بکه م : ئیرهاص نه و کاره له عادهت به دهره یه ده بیته هوی بناخه دانان بو پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ریک ، که له پیش بوونی به پیغه مبه رو هاتی وه حی بوئی رووبدات ، وه ک سیبه رکردنی هه ور به سهر چه زره تدا پیش بوونی به پیغه مبه ر . ئەم ئیرهاصه بناخه دانانه بو پیغه مبه رایه تی نه و پیغه مبه ره ؛ چونکه هه رکه س له سه ره تای ته مه نیه وه نه و کاره گه ورانه ی بو رووبدات مه عنای نه وه یه خودای گه وره له پاشه روژدا پایه ی به رزی پی ده به خشیت .

لیره دا ده گه ریینه وه سهر باسی نمونه کانی کهرامهت ؛ یه کیك له و نمونه یه برینی مه سافه ی دوورودریژه له ماوه یه کی که م و کورتدا . یه کیك له وانه په یدا بوونی به رگه و پوشاک و خواره مه نی و ئاوه بو ئینسانی خودادوست و چاک کردار له کاتی داماویدا ، یا وه ک فرین به هه وادا و رویشتن به سهر ئاودا ، یا وه ک قسه کردنی دارو به ردو گیان له بهر له گه ل ئینساندا ، به لی له م بابه تانه نمونه زورن و ، له کتیه به نرخه کاندا که جیگای بروا و ئیعتیارن باس کراون . بی گومان ئەم نمونه یه گه ر یه که یه که یان نه گه یشتیته راده ی (تواتر) تیکرایان و (قه ده ری موشته ره ک) یان گه یشته ته نه و راده یه وه ده بنه هوی باوه رکردن و دلنیا بوونی ئینسانی موسولمان ، وه ک نه و نمونه یه له قورئانی پیروژدا پیشان دران .

یه کی تر له جوړه کانی کهرامهت ذیکر کردنی دلی ئینسانی موسولمانه ، نه و

موسولمانه‌ی که ئادابی رابه‌ری کامیلی وهرگرتبیت، ئەم جوړه که‌سانه به‌هوی به‌رده‌وامی ناو‌بردن و یادی خوداو په‌یره‌ویی چه‌زرت (د.خ) دل‌یان نوورانی ده‌بیت و فی‌ری ذیکری خودا ده‌بیت، به‌جوړی که‌خاوه‌ن دل‌ه‌که‌ذیکره‌که‌ی ئەبیسیت، وایش ده‌بیت هه‌موو ئەندامی له‌شی ذیکر ده‌کات، به‌لکو جاروبار ده‌گاته حاله‌تیک ئەو‌که‌سه‌له‌هه‌ر شوینیکدا بیت شته وشکه بی‌گیانه‌کانی ده‌وروپشتیشی دوا‌ی‌ده‌که‌ون و له‌گه‌لیدا ذیکر ده‌که‌ن، وه‌کو یه‌کیک کاره‌با گرتبیتی ئە‌گه‌ر که‌سی ده‌ستی لی‌بدات ئەویش کاره‌با ده‌یگریت. ئەم ذیکره‌له‌م پایه‌دا ناوی (سلطان‌الاذکار)ه‌و، هه‌رکه‌س نزیک‌ی ئەمانه بیت ئیستیفاده‌ی نوورانی یه‌تیان لی‌ ده‌کات، مه‌گه‌ر یه‌کی که‌مانیعیکی نه‌فسی تیدا بیت.

یه‌کیکی‌تر له‌نموونه‌ی که‌رامه‌ت ئەوه‌ته که‌خه‌لیفه‌ی دووهم عومه‌ری کوری خه‌ططاب رۆژی جومعه به‌رچاوی روون بووه‌وه‌و سوپای ئیسلامی دی گه‌مارو دراوه، بویه له‌سه‌ر مینه‌ره‌که‌وه بانگی له‌(ساریه‌ی سه‌رله‌شکر کردو وتی: «یا ساریه‌الجبیل» ساریه‌یش ئەم قسه‌یه‌ بیست و که‌وته خوی و ده‌ستی دایه به‌ره‌نگاریی دوژمن هه‌تا سوپاکه‌ی له‌و گه‌مارویه رزگارکرد.

ئەم که‌رامه‌ته له‌راستیدا دوو که‌رامه‌ته؛ یه‌کیکیان هی چه‌زرتی عومه‌ره‌و ئەوی‌تریان هی (ساریه‌یه).

وا مه‌شه‌ووره هه‌ر له‌کونه‌وه له‌میسر هه‌مووسالی کچیکیان ده‌رازانده‌وه‌و ده‌یاندا به‌ده‌م نیله‌وه، ئەوسا نیل به‌رز ده‌بوویه‌وه‌و ئاوه‌که‌ی ده‌گه‌یشته ده‌شت وده‌رو دیبه‌رو ولاتی پرده‌کرد له‌پیت و به‌ره‌که‌ت. چه‌زرتی عومه‌ر له‌سه‌رده‌می خه‌لافه‌تیا نامه‌یه‌کی نووسی خه‌ستیانه نیل، ئیتر ئەو وه‌زعه پیشووه نه‌ما واته کچ به‌ده‌م نیله‌وه نه‌ده‌درا. ئەمه‌ی مه‌وله‌وی ئیشاره‌یه بو ئەوه^(۳).

یه‌کی‌تر له‌و که‌رامه‌تانه ئەوه‌ته که‌خالیدی کوری وه‌لید (ر.خ) (بسم‌الله‌ی کردو پیاله‌یه‌ک زه‌هری خواره‌وه‌و هیچ زیانیکی پی‌نه‌گه‌یشت.

پوختهی قسه: دهنگ و باسی که رامه تی تهولیا وهك موعجیزه ی پیغه مبه ران
 بلا و بووه ته ووه، هی ته ووه نی یه ئینسانی هوشیار ئینکاری بکات، له گهل ته ووه یشدا
 هه ندی هه ووه س بازو شوین ئاره زووی نه فس که وتوو ئینکاری که رامه ت ده که ن،
 خو یان ته و صیفه ته به رزه یان نی یه و خه لکیش وهك خو یان حسیب ده که ن و ده لئین
 ته وانیش که رامه تیان نی یه .

له راستیدا ئاده مزاد له باریا هه یه پایه ی به رز بیته ووه له وانه یشه نزم بیته ووه، یا
 مام ناوه ندی بیت؛ بویه ته گهر له سه ر کردار و ره فتار و گو فتاری جوان و خاوین
 به رده وام بوو هه میسه خه ریکی یادی خودا بوو، به هیچ جو ری له م ریگا راسته
 لای نه داله وانه یه به رز بیته ووه و بیته دوستی راسته قینه ی خودا ﴿إِن أَوْلِيَاءُ الْا
 الْمُتَّقُونَ﴾... (٤) ﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (٥)

خو ته گهر دایه باری لاساری و لاری گری و له خودانه ترسان و ئاره زو و بازی ته و
 به ره به ره نزم ده بیته ووه تا به ته و او ی ده چیت به ناخی گومر اهیدا و له نووری خودا
 دوورده که ویته ووه. (اعاذنا الله)

له و شه خصه ظوهوور که شف و که رامات
 موشته بیه ناوی ده گهل موعجیزات
 نه بی یو وه لی فه رقیان نه وی
 یا خه یر نه نبیا وه قعیان نه وی
 وه لی که ی ده عوای نوبوو ته تی کرد؟
 یا ئیستیقلالی که ی له دل ئاورد؟
 ته و ظوهووره ئه ر مولا حظه که ی
 موعجیزه ش نیسه بت به ره سوولی خو ی؛
 ته و ره سووله چه ند بوله ند مه رته به س
 له ئومه تیدا شه خصیکی وا هه س؟

ئاخر يەككىگە لە ئوممەتى ئەو
 تابىعى ئەحكام شەرىعەتى ئەو
 بۆ ئەو شەخسىچە فەضلى جەلىيە
 ظاهىر دەوى پىنى ئەمە وەلىيە
 ئەگەر بىت بىكا دەعوای ئىستىقلال،
 مۆتەبىع نەوى، كەوتگە ضەلال،
 كەشف و كەرامات بنى ئەولايى،
 بۆى وىلايەتچ ھەرگىز بۆى نايى^(۶)

بنى ئەولايى: لەولائە دای بنى، ھەر باسى مەكە. «بۆى» يەكەم: بۆنى.
 «بۆى» دوووم: بۆ ئەو.

لەبەرئەوى لەم شوپنەدا ھەندى رەخنەيان گرتو لە دەرکەوتنى كەرامەت لە
 ئەولياو، وتووينا: ئەگەر كەرامەت لە ئەولياو دەرکەوت فەرقى كەرامەت و
 موعجىزە نامىنى، يەك لە يەك دەچن و سەزلە ئىنسان چەواشە دەبىت، ئەمەيش
 دەبىتە ھۆى ئەو فەرق لەبەينى نەبى و وەلىدا نەمىنى ياخو نەبى جىگا و پاىەى لەناو
 خەلكدا نەبىت، حەزرەتى مەولەوى وەلامى ئەو رەخنەيە دەداتەو دەلىت:
 دەرکەوتنى كەشف و كەرامەت لە دوستى خوداوە نابتە ھۆى تىكە لاوبوونى
 موعجىزە و كەرامەت، نابتە ھۆى ئەو فەرق لەبەينى دوستى خودا و پىغەمبەردا
 نەمىنىت و پىغەمبەر ھەيەتى لەناو خەلكدا نەمىنىت، چونكە وەلى كەى ئىددىعاى
 پىغەمبەرايەتى كردوو؟ كەى ئىددىعاى سەربەخوى كردوو؟، ئەو خوى بە
 خزمەتكارى شەرىعەت و پەپرەوى دلسۆزى پىغەمبەر دەزانىت و، ئەم كەرامەتە كە
 بۆى ھاتوو لە بەرەكەتى حەزرەتى پىغەمبەرەو دەستى كەوتوو، لەراستىدا
 كەرامەتى وەلى موعجىزەى پىغەمبەرەكەيەتى؛ چونكە خەلكى دەلین: (ماشاء اللہ)
 ئەو پىغەمبەرە چەند پاىەبەرزە؛ لە ئوممەتى ئەو دا مروقى وەھا خاوەن كەرامەت
 ھەيەو ئەم شەخسە بەرپەرزە يەككىگە لە پەپرەوانى شەرىعتى ئەو، ھەر وەھا

کهرامه ته که بو وهلی یه کهیش گورهیی یه و نیشانهی پایه به رزی یه تی و، مه عنای ته وه یه
له ته نجامی پهیره ویی ته و پیغه مبه ره وه ته م کهرامه ته ی پی به خشراوه .

ته گهر که سیکت دی ئیددیعیای سه ربه خوئی ده کردو پهیره ویی شه ریه تی
پیغه مبه ری نه ده کرد، ده خیل صد ده خیل نه که ی دوا ی بکه وی، ته وه گو مرایه ،
باسی که شف و کهرامه ت هر مه که، ته و بوئی دو ستایه تی خودای هر گیز لی
نایه ت! (أعاذنا الله من شره).

(والحاصل) ته مری خاریق بو عاده ت،
به نیسبه ت ته بال صاحب نوبووه ت
موعجزه س، ئایا له خوئی کا ظو هوور
یا له نوممه تی یه کی به و ده ستوور
به نیسبه ت ته بال وه لی کهرامه ت
نی یه له گه لی ده عوای نوبووه ت
به ل ویلایه تیچ ئیددیعا ناکا
ئیظهاری خاریق^(۷) ته مه ننا ناکا
به لکو وه لی هه س، هیچ شوبه هی نی یه
خویچی نازانی که خوئی وه لی یه
(یعرفونه) نهك بو ته وانه
(لا يعرفهم) لیاسیانه
بو وادی (طوی) بی نه علهین ده رو ن
چی پی که ن^(۸) که شف ی که ونی که فشه کو ن؟
به شه رعی له لای ته هلی دیرایه ت
کهرامات نی یه شه رطی ویلایه ت
شه رطی پاک ی یه له گشت ره دی یه
ئیتیباعی شه رع موحه ممه دی یه

یا له ئوممه تی یه کی : یا له یه کی له ئوممه تی . چی بی که ن : چی بی بکه ن
یا چی له بی بکه ن . که فش : که وش .

واته : پوخته ی قسه ئه وه یه : کاری له عاده ت به دهر که دهر که وت نیسه ت به
نه بی یه وه ده بیته موعجیزه ، چ له خو یه وه دهر بکه ویت یا له یه کی له ئه فرادی
ئوممه ته که یه وه که په یره وی شه ر یعه ته که ی بکات ، هه ر ئه م کاره له عاده ت به دهره
نیسه ت به وه لی یه که که رامه ته ، ئه بی ئه وه یش بزانی ن که رامه ت له یه کی که وه
روونادات که ئیددیعیای پیغه مبه رایه تی بکات و له راستیدا پیغه مبه ر نه بی ، چونکه
به پشکنینی میژوو دهر که وتوه قه ت نه بووه یه کی که به درو ئیددیعیای پیغه مبه ری
کردییت و کاری له عاده ت به دهری له ده ست هاتی .

دوستی خودا هه رگیز لافی ئه وه لی نادات که وه لی یه و دوستی خودایه ،
چ جایی پایه ی له وه به رزتر ، وه لی ئه وه نده مل که چه له باره گای خودا په رستیدا
هه رگیز ئاواتی ئه وه ناخوازیت کاری له عاده ت به دهری لیوه رووبدات ، به لکو
گه لی وه لی وا هه یه خو ی به خو ی نازانی که وه لی یه ، ئه م جو ره که سانه له وانه
نین که خه لک بیانناسیت ، به لکو گوشه گیری و که س نه ناسین پو شاک و
دروشمیانه . ئه مانه خودا نه بی که س نانسین . خودایش نه بی که م که س
ده یانناسیت .

ئه مانه به پی پته تی و سه ری قوتی به ره و شیوی پیروز بانگ ده کرین و رازو نیاز
له گه ل خودای گه وره دهرده برن ، چی له که شف و که رامه تی یا دهرخستن و
پی زانی نی رازی ئه م دنیا که وشه کونه بکه ن ؟ به لی دنیا بی که لکه و بی ئه نجامه و
ئه وه ی به کاردیت پیوه ندی لاهوتی یه .

ئه م عیباره ته ی مه وله وی بیجگه جیناس و وشه رازاندنه وه ئیقتیاسیشه له ئایه تی
قورئانی پیروز ﴿إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِي الْمَقْدِسِ طُوًى .﴾^(۹)

له راستیدا به پئی شهرع کشف و کرامت شهرتی ویلایهت نی یه، شهرتی ویلایهت خو له خراپه پاراستن و خوداپه رستن و دلی خاوینه، خوورپه وشتی بهرزو جوانه، په پرهوی کردنی شهریهتی جهزرتی (محمد المصطفی) یه.

-
- (۱) ثم سهرباسه له دستنوسه کهدا نی یه، تنها له چاپه کهدا هه یه.
- (۲) له دستنوسه کهدا (عجماء) یه، هه له یه، عجماء راسته ته صله کهی (عجماء) بووه، وایزانم مه وله وی هه مزه کهی ثم و (ماء) یشی له بهر وه زنی شیعر لایردووه. جا ثم (عجماء) ه دوو مه عنا هه لده گرتی: لمیک که داری تیا نه روی، یا گیان له بهری مینگه.
- (۳) هه مه یش نه صی نامه کهی جهزرتی عومه ره (ر.خ): «من عبد الله عمر بن الخطاب الی نیل مصر.
- أما بعد، فان كنت تجري من قبلك فلا تجر، وان كان الله يُجريك فأسأل الواحد القهار أن يجريك.»
- بوئه وهی له مه زیاتر ده رباره ی ثم باسه بخوینیته وه پروانه: (جلال الدین السیوطی. تاریخ الخلفاء. تحقیق محمد محی الدین عبد الحمید. مطبعة المدني القاهرة ۱۹۶۴ ص ۱۴۸).
- (۴) ثایه تی (۳۴) سوورتهی (انفال).
- (۵) ثایه تی (۶۲) سوورتهی (یونس).
- (۶) له نوسخه چاپه کهدا دواکه لیمه کانی دوو نیوی ثم به یته بهم جوریه: (ئه ولای) و (ناوی).
- (۷) له نوسخه چاپه کهدا (خالیق) ه، هه له یه، هه مه ی ئیمه راسته که له نوسخه دستنوسه کهدایه.
- (۸) له په راویزی نوسخه دستنوسه کهدا به فارسی دپړیک نووسراوه هه مه ته رجه مه که یه تی: - «هه لده گرتی (پئی کهن) به واتای (چی پئی بکهن، چی لی بکهن) بیت، یا به واتای (چی له پئی بکهن)».
- (۹) ثایه تی (۱۲) سوورتهی (طه)

* (مبحث امتحان الأولياء) * (۱)

موشتهری! تیرت وا له کهماندا
بو نه ظاره‌ی مانگ له بورج میزاندا
بینی ترازووی شهرع وه بی‌ئه‌ندیش
سه‌رناکا بی فیل ده‌ست راس هه‌لکیش!
کافی‌یه، راس بوو که‌فقه‌ی میزانی،
خوت مه‌ده له سه‌نگ به ئیمتیحانی
«لیلوکم» ههر بو خودایه
عه‌بدو ئیمتیحان (أصعب الدایه
نه‌شود؛ (خالق الأرض والسما)س؟
توو خودا چی‌بکا تا بلئی خوداس؟
نه‌شود موعجیزه‌ی «وانشق القمر»
ته‌دبیری! بوی تا به پیغه‌مبه‌ر؟
ئه‌ولیا‌یچ مه‌ظه‌ر صیفاتی‌حه‌قن
نائیبی نه‌بی له قه‌ید موطله‌قن
هیممه‌ت طه‌له‌ب که له رو‌حانی‌یان
سه‌ممی قاتيله ئیمتیحانیان!
ئه‌مه تو ده‌یکه‌ی راس ته‌حه‌ددی‌یه
ته‌حه‌ددی له حه‌د وه‌لی‌دا نی‌یه
بو نه‌بی (لابد) بوی؛ چار چی‌یه؟
عیلمی به بوونی خوئی که نه‌بی‌یه
قه‌صدی ئیظه‌اری خاریقاتی خوئی
حوکمی به مووجه‌ب موعجیزاتی خوئی

ئیحاطهی خه لقی بدا یه کسه ری
 گشت ئیقرار بکه ن به پیغه مبه ری
 ئه ر به کارنه هات خاریق و بورهان
 (بارقُ السیوف، خارقُ السِنان)
 ئەمانه هیچکام بو وهلی هه یه؟
 نه، هه ر تابعی ره سوولی خو یه

موشته ری: ناوی یه کیکه له ئەستیره سه ییاره کانی ئاسمان. ههروه ها واته:
 کریار. میزان: ترازوو، ناوی بورجیکیشه له دوازده بورجه کانی ئاسمان به پیی
 زانیاری کونی ئاسمان ناسی، گویا ئەهلی ته قویم وتوو یانه هه رکاتی ئەستیره ی
 موشته ری له خالی (أوج) دا بیته و، مانگیش له بورجی میزاندا، وا دیته پیش
 چاو که موشته ری وهك پراوچی به رامبه ری مانگ پراوه ستاووه و ئەیه ویت تیری
 تی گریت! نه شود: نشد، وشه یه کی فارسی یه، واته: نه بوو.

مه بهستی (مهوله وی) لیره دا له وشه ی (موشته ری) ئەو مونکیره یه که ده یه ویت
 وهلی تاقی بکاته وه! مه بهستی له (مانگ) یش وهلی یه که یه، وشه ی (میزان) یش
 له لایه که وه به واتای بورجی میزانه و، له لایه کی تره وه به واتای ترازووی شت
 کیشانه. دیاره مه بهست کیشانه کردنی کرده وهی وهلی یه که یه؛ جا له م پرووه وه
 ئەلیت:

ئهی کریاری ره خنه! ئەی مونکیری ویلایهت! تیرت له که واندا یه و گولله ت
 له سه ر پی یه و ئاماده یه بو ره خنه گرتن و له که دار کردنی وهلی و تاقی کردنه وهی، مادام
 مه بهستت ئەوه یه ئینصافت بی ترازووی شهرع بینه و بی ترس کرداری وهلی به و
 ترازوو کیشانه بکه، دلنیا به ئەگه ر فیل نه که یه ئەم ترازوو هه رگیز سه رناکات؛
 که واته ده ستت پاس هه لکیشه ئەگه ر تایی ترازوو که راست بوو ئەوه به سه بو
 ئیسپاتی ویلایه تی، ئیتر خو ت مه ده له به ردی سه ختی تاقی کردنه وهی؛ چونکه به رد
 ناشکیت، تو ده شکیت «مَنْ جَرَّبَ الْمَجْرَبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ»^(۲)

رستهی «لیلوکم» ئیشارهیه بو ئایهتی ﴿لیلوکم ایکم أحسن عملاً﴾ .
 واته: ئەهی مونکییر! تو وهلیی تاقی مه که ره وه؛ تو له وانه نیت بتوانی وهلی
 تاقی بکه یته وه؛ چونکه سهنگ و سووکی کرده وه به پی نی یهت و نیازه، نی یهت و
 نیازی بهندهش هر خودا ده بزانی، که وایی ﴿لیلوکم ایکم أحسن عملاً﴾ هر
 بو خودایه، هر ئەو ده توانیت به راوردی کرده وه بکات؛ بهنده و تاقی کردنه وهی
 کرده وهی خه لک باریکی گرانه و هرگیز له وزه ی مرو قدا نی یه. ئەنجا (مه وهلی) تو
 به شیوهی پرسپاری گالته ئامیز ده فهرمویت: ئەوا تاقیت کرده وه نه بوو، ئەوهی تو
 ویستت نه هاته دی، بوچی ئەم وهلی یه داماو خالیقی ئه رزو ئاسمانه تا به دلی تو
 بزانی؟! یا هرچی تو بته وی جی به جی بکات؟! تو خودا پیم بلی ئەو وهلی یه
 داماو چی بکات تا تو خوت کافر بکهیت و به خودای بزانی؟! ئەوا گریمان
 موعجیزه ی مانگ لهت کردنی بو جی به جی نه کرا چاری چی یه تا بیته پیغه مبه ر؟
 ئەم تاقی کردنه وه یهت بی شعووری و سه رگه ردانی یه؛ وهلی بی چاره نه خودایه و
 نه پیغه مبه ر، بهنده ی خودایه و پیاوی مال و حالی خو یه تی، ئەگه ر خودا یارمه تی
 نه دات له من و تو داماو ترو بی ده سته لات تره .

ئه گه ر راستت ئەوی وهلی یه کان به هوی خودا په رستی و دل سو زی یه وه بوونه ته
 دیدگاهی صیفاتی ذاتی خوداو جیلوه گای هیزو به ره که تی (جه مالی) و (جه لالی).
 ئەگه ر خودا بی یه وی دو عای خیر بکه ن پرته وی له صیفاتی جه مالی خو ی ئە نیری
 بو یان و، ئەگه ر بی یه وی بیزار بن له خه لک و بی موبالات بن پرته وی له صیفاتی
 جه لالی یان بو ره وانه ده کات.

دۆسته کانی خودا جی نشینی چه زره تی پیغه مبه رن و، له داوی تاقی کردنه وهی
 زهیدو عمر ئازادن، روویان له خودایه و بهس، چاوه پروانی به ره کهت و نه وازشی
 ئەون، تویش له باتی تاقی کردنه وه یان داوای هیممهت و یارمه تی له رو حانی یه تیان
 بکه، تاقی کردنه وه یان زه هری کوشنده یه و مرو قی ژیر خو ی نادا له قه ره ی ژاری
 کوشنده .

ئهوهی تو له گهڵ ئەوانی ده کهیت (تحدی) و بهرانبه رکئی یه، وهلی کاری به
بهرانبه رکئی نی یه، وهك زووتر باسم کرد ئەوان (تحدی) ناکهن، ئیتر تو بوچی به
تهحه ددی ده چیه مهیدانیان؟

بهلام پیغه مبهه چاری نی یه، ئه بی به خوئی بزانیته که پیغه مبهه، ئه و بو
راگه یاندن نیهراوه، پیویسته قه صدی ده رخستنی کاری له عادهت به دهه بکات و
موعجیزه پیشان بدات و به خه لکی سه لمینی که راست ده کات و پیغه مبهه و خودا
ناردوو یه تی بو سه ر خه لک، پیویسته به ته واوی تیکه لی خه لکی موکه لله ف بیت و
هه ول بدات ئیمانیا ن به پیغه مبهه ری خوئی پی بینی تا په پره ویی ئایینه که ی بکه ن.

جا ئه گه ر کاری له عادهت به دهه ری ده رخست و خه لک مل که چ نه بوون و
په پره وی یان نه کرد ئاموژگاری یان بکات، ئه گه ر ئه وهیش به کارنه هات و سوودی
نه بوو پیویسته دهست بداته شیرو تیرو چهك و پروو به پروویان بوهستی و بجهنگی و
ئایینه که بلاوبکاته وه؛ چونکه به رامبهه به مروی نادانی له سهه ر تاوان به رده وامی
که لله رهق بیجگه شمشیری ئاوداری کوپی مهیدان و سه ره رمی تیژی بی ئامان
هیچی تر به کارنایهت و سوودی نی یه.

به لی ئه م تهحه ددی و دهست دانه شیرو تیرو هیچی بو وهلی تی یه، ئه وهه ر له
بیرو باوهرو کردارو گوفتاردا په پره وی رهه بهه ری خو یه تی.

خو ئه گه ر هه ر دهست به ردار نابی و ده لئیت پیویسته وهلی که رامهت و کاری
له عادهت به دهه ر پیشان بدات ئه وا ده لیم :-

خوین به دوو شاهید کریاگه ئیثبات
سادات عوله مای قادات دوو صه د هات
شه هاده تیان دا گشت یه قینی بوو
بوو به ته واتور، له شوهرهت ده رچوو

که شیخ خاریقی چهند هاته ظوهوور
 په‌نهان، هووه‌یدا، له نزیك، له دوور
 به‌شی دنیایی ظاهر بو کس هه‌س
 شاهیدی بدا به ئیفتیرا کس؟
 ناوینی کووره‌ی دینی چهند گهرم کرد
 چهند دلّی له بهرد ره‌قتری نه‌رم کرد
 ئیکسیری نه‌فه‌س مه‌سیحا ته‌رسیم
 چهند مسی قلبی کرد به زه‌رو سیم
 ئیحیای جه‌ماعات، بیداری شه‌وی
 نه‌ده‌ب، ذیکرو فیکر، دیتر چیت ده‌وی!

کریاگه: کریاوه، کراوه. هووه‌یدا: ئاشکرا. ناوینی: نابینی. مه‌سیحا
 ته‌رسیم: ده‌سکاری عیسا. دیتر: ئیتر. قادات: جه‌معی (قاده‌ی جه‌معی
 قائد)ه.

واته خو که‌رامه‌ت و کاری له‌عاده‌ت به‌ده‌ری ته‌ولیا، له‌باره‌ی ئیسپات بوونه‌وه،
 له‌پیاوکوشتن موهیم تر نی‌یه، که به دوو شاهید ئیسپات ته‌بیت، ته‌وا لی‌ره چهند
 شاهیدی باوه‌رپی کراو له‌زانایان و گه‌وره‌پیاوان و پیشه‌وایانی ئیسلام شایه‌تی ده‌ده‌ن
 له‌سه‌ر ده‌رکه‌وتنی که‌رامه‌ت له‌وه‌لی‌یه‌وه، به‌لکو له‌به‌ر زوری شاهید کار له
 شایه‌تی تی‌په‌ری‌وه‌و بووه‌ته ته‌واتور که ده‌بیته هو‌ی یه‌قین و دل‌نیایی. دیاره له‌م
 ته‌واتوره‌دا ناگونجیت به‌رامبه‌ر (مخبر)ه‌کان به‌دگومان بین و بلین له‌وانه‌یه
 درو‌بکه‌ن، چونکه ته‌واتور له‌سه‌ر زوری ژماره‌ پاره‌ستاره، له‌هه‌ر جینس و هه‌ر
 نوع و هه‌ر صینفی بن، بی‌جگه له‌وه‌یش ته‌مانه هیچ به‌شیکی ئاشکرای دنیایی و
 هیچ به‌خششیکیان ده‌ست ناکه‌ویت به‌رامبه‌ر به‌گیرانه‌وه‌ی باسی ته‌م که‌رامه‌تانه،
 ئیتر بوچی درو‌ئه‌که‌ن؟ ناچیته عه‌قله‌وه‌ پیاوی ژیر به‌بی سوود درو‌هه‌لبه‌ستی و
 پیاوه‌تی و چاکی و که‌رامه‌ت بو‌یه‌کیکی تر ئیسپات بکات!

تەماشاکە ئەو پیرە چۆن کوورەى ئایینی گەرم کردووە؟ چۆن دلانی وەهای نەرم کردووە کە لە بەرد رەقتەر بوون؟ بەهۆی ئیکسیری فووی وەك فووی حەزرەتی عیساى نەخۆشى لایەن چەن دلی بی کەلکی بی رەواجی وەك (مس) ی گۆری و کردی بە زیرو زیو، واتە خستنیە سەر رینگای خوداپەرستی و خوداناسی و ئەدەب و رەوشتی بەرز، لە غەفلەتەو بو یادی خودا، لە نوێژنەکردنەو بو جومعەو جەماعەت، لە بی ئەدەبى یەو بو ئەدەب و خوو و خدەى پەسەند، لە خودپەسەندی یەو بو خاکینەبی، لە نەفامی یەو بو فام و هەستی بەرز، ئیتر لەمە زیاتر تو چیت لە وەلی دەوی؟

ئەم تەحریرتە ئەلبەت مەلحووظە
 نەبی مەعصوومەو وەلی مەحفووظە
 (تقدیراً) چشتی ئەر لى دا دیار
 دەفی^(۳)، بو دەفی دەکا ئیستیفغار
 ئەو تەنەز زولە یچ حیکمەتی تیداس
 تەرەققى یاتی کەو چەند لە پیداس؟
 (فعلاً و قولاً) گشت بی خەلەن
 هەموو (لا یسأل عما یفعل) ن^(۴)

کەو: وشەى تەعەججوبە بەمەعنای (ئاخو).

واتە: ئەلبەتە سەرنجی ئەو مەسەلەت داووە کە دەلیت: پیغەمبەرەن لە گوناه مەعصوومن وەك باسما ن کرد بەلام ئەولیا مەعصووم نین و، دوور نی یە گوناھیان لی بوەشیتهو، بەلی لە میهرەبانى خوداو بەهۆی دەرکەوتنی نووری رەحمەتیەو لە گوناه دەپاریزرین، جا ئەگەر وەلی بە قەضاو قەدەر گوناھیکی لی وەشایەو زووبەزوو بو لابر دنی ئەو تاوانە تەوبە دەکات و پەشیمان دەبیتهو داواى لی بووردن لە خودای میهرەبان دەکات.

ئای ئەم تەنەز زول و نزم بوونەو وەلی پایە یە چەند حیکمەتی تیدایە، چونکە هەر

له رینگای ئەم گوناھهوه که تۆبهی لی دهکات و ههست به ناتهواوی خوی دهکات، رینگای راستی و بهرزبوونهوی پلهی دوستانهتی خوی بو تهخت ئەبی و پایه ی بهرزتهبیتهوه.

ئهو دوستانه ی خودا که باسماں کردن خوارو خینچی و ناتهواوی له کردارو گوفتاریاندا نی یه و خودا پاراستوونی، له لایهن ئهو موریدانه یانیهوه که خاوهن ههست و وریان و، له سهه دهستی ئەوان پهروهده بوون و، بههوی ئهو ذیکرو فیکره ی لی یان وهرگرتوون (لطائف) یان نوورانی بووه، (لا یسأل عن ما یفعل) ن؛ چونکه پرسیار گهر له سهه شیوهی پرسیار له حکمهت نه بیت به نادانی داده نریت و، وهکو ئه وهیه قوتابی یهک جوړه ها هونه رو پیشه له سهه دهستی ماموستاکه یدا فیربیت و زور باش بزانت که ماموستاکه ی زانایه کی زور زاناو سهرامه ده، که چی له ئاسانترین مهسه له یه کی ساده دا موناقه شهی له گهل بکات!!

جا ههروهک بوم پروون کردنه وه مه بهستی (مهولهوی) له م پرسیارلی نه کردنه بو ئه وه که سانه یه که شاگردو پهروهده ی ژیر دهستی ئهو وهلی یانه ن، نهک بو زانایانی ئاینه به تیکراییی؛ چونکه دوستانی خودا له ههه پایه یه کدا بن وان له ژیر فرمانی شه ریعت و ئایندا، خوانه خواسته، ئه گهر فرمانیکی به پیی شهرع ناره وایان لی پروویدات، له سهه زانایانی ئاین واجبیه ئاموژگاری یان بکه ن و ئاگاداریان بکه نه وه؛ چونکه شه ریعت بو هه موو که سیککی موکه للهه ف هاتوووه و نابیی که س له چوارچیوهی ده ربچیت.

(فرضاً) ئه ر لیان صادر بوو مونکه ر
بوچ وه بی جیههت خوم بکه م من کهر^(۵)
ته ئویلی ده که م ئه گهر توانیم
یا حه ملی ده که م له سهه نه زانیم
مورید بی و قالی^(۶)، بی طاقت نهوی؛
یا حالیت ده که ن یا حالی دهوی

که صهبرت نه‌بوو بزبان وه تاقي
 میهمانی خوانی «هذا فراق»ی
 وه‌لای لاریدا^(۷) پیت راست گه‌ریاگه
 به‌نی ترازووی شهرعت بریاگه
 له نوقلی نه‌قلی له‌ذذته‌تی ناوه‌ی
 په‌س مه‌نده‌ی عه‌قلی سه‌ربه‌خود ده‌خوی
 وه‌همی بی‌نالت جله‌و به‌رداگه
 وه‌ زبراندا: «ئه‌هل ته‌ئشیر نه‌ماگه^(۸)،
 ئه‌گه‌رنه‌ ده‌یبوو ته‌ئشیری جه‌لی
 منی به‌ تاقي ده‌کرد به‌ وه‌لی
 یاخه‌یر ئه‌م شه‌خصه‌ ئه‌گه‌ر وه‌لی‌یه
 بزانی له‌ دل فلاندا چی‌یه؟!
 سوئالی ده‌که‌م ئاسان بی‌ یا ره‌ق
 جواوی بدا پاس بی‌ و موطابه‌ق!
 مه‌کرو که‌یدی زور، قصه‌ی لوق و له‌ق
 لاوه‌، که‌ر^(۹) نی‌یه‌ی گوی‌بگره‌ له‌ حق
 کوته‌ره‌ی داری، پوه‌ی دار نی‌یه‌ی
 له‌ به‌ردو چه‌خماخ گله‌یی ده‌که‌ی؟!
 ئه‌م گشت حیجابه‌و ئاره‌زووی ته‌ئشیر؟!
 به‌لی^(۱۰) چی‌ بلیم؟! (الله‌ قدیر)
 خصوصو‌ص که‌سی حق به‌شی نه‌داوی
 مه‌ظه‌ری قه‌هرو طه‌ردی خودا وی
 خه‌تم و غیشاوه‌ی^(۱۱) دانشی کرد گوم
 «أأندرتهم أم لم تندرهم»

تهقلیدی حهق که، حکمهت بهلاوه
 عهقلت عهقیلهو هیممهت بلاوه
 (ابو الحکم) ت حکمهتی ئاورد
 (فیه شفاء) ئازارداری کرد
 (صیددیق) له خهرمان تهقلید باری بوو
 ژاری مار توریاک ژاری ماری بوو
 «وَفوق کَلّ ذی علم علیم»^(۱۲)
 الی حضرة العلیم الحکیم
 «وما أوتیتم»^(۱۳)، «ولا یحیطون . . .»^(۱۴)
 ههیه له ئهغلب دلاندا مهکنوون

وه بی جیههت: به بی هو. قالی: تووره، زویر. گه پریاگه: وهرگه پراوه. بهن:
 پهت. بریاگه: پراوه. نوقل: شیرینی. نهقلی: دهلیله نهقلی یه کان وهک قورئان و
 فهرموودهی پیغه مبهرو بابه ته ئایینی یه کانی تر. ناوهی: نابهی. پهس مهنده:
 پاشماوه. بی نال: ئهسپی بی نال. بهرداگه: بهرداوه. زبران: زهویی سهخت و
 کرین و بهرده لان. نهماگه: نهماوه. بهتاقی: بهته حقیق. پیوه: پیفوو، قاو،
 پووشو، مادده ییکی نه رمی وهک لوکهی به له کلوری پیره دار دهرده هیئیری و بو
 ئاگر کردنه وه، پارچه یه کی لی دهخریته سهر بهرده چه خماخ و به چه خماخه که له
 بهرده که دهردریت و، پرشی ئاگری لی ده بیته وه ئه گهر بهر پیفوه که بکه ویت
 داده گیرسیت. دانش: زانین و تیگه یشتن.

واته: ئهوا گریمان کاریکی ناشهرعی له وهلی یه که رووی دا، بو به بی هو من
 خووم بکه مه پیاوکی دژ و رهخنه بگرم، به لکو ئه گهر گونجا ته ئویلی ئه و کاره
 ناشهرعی یه ده که م و ده یگیرمه وه بو سهر کاریکی شهرعی، یا ده لیم من نایزانم و
 تیی ناگه م. تو ئه گهر پهیره وی ئه و وهلی یه بیت و تووره و بی تاقهت و ته نگه جیکلدان
 نه بیت یا وهلی یه که دیت و تیت ده گه یه نی، یاخوت له پاشاندا تی ده گه یت.

به لام ته گهر خوگر نه بوویت و دانت نه گرت به خوئا تهوا بی گومان وهك
حه زره تی مووسات لی دیت و ده بیته میوانی خوانی « . . هذا فراق بینی
وبینك . . » تهوه بوو حه زره تی مووسا (د.خ) له گهل تهویش که له پیغه مبه ره (اولو
العزم) هکان بوو، چونکه خوئی نه گرت تا حه زره تی (خضس) نهینی رووداوه کانی
پی بلیت و، دهستی کرد به ره خنه گرتن له کاره کانی حه زره تی (خضس) و لی
جیابووه وهو پیکه وه نه یانکرا.

ئیسته تو به لای لاری و خواریدا ده پرویت پیت به ره و لاری وهر گه پراوه و، تهو
په تهت که ترازووی شهرعی پی ده خه یته کار بچراوه و گوئی ناگریت بو ته و قسه
جوان و شیرینانه ی که ده ماو ده م بو ت ده گیر پینه وه، خه ریکی پاشخوانه خووری
عه قلی سه ره به خوئی خوئی.

تو جله وی ته سپی بی نالی خه یالت به ره لای ده شتیکی کرین و به رده لان کردوه
که بی گومان زووبه زوو قاچی ده سویت و له که لک ده که ویت . . هر له خو ته وه
ده لیت: پیای خودای خاوه ن ته ئیرو به ره که ت له دنیا دا نه ماوه، که چی ته مه
حوکمییکی دوورو بی ته ساسه و ته هلی ته ئیر له دنیا دا زورن . .

هه روه ها ده لیت ته گهر ته هلی ته ئیر بمایه و فلان کاریگر بوایه منی ده کرد به
وه لی ئیتر ته وه نازانی که خو ت هه ولت نه داوه و ئاماده ییت نی یه بو ته وه ی
هه نگاوئیک پیش که ویت.

یاخو ده لیت: فلانه وه لی ته گهر راسته وه لی یه بابزانی چی له دلی مندایه، با
پرسیاریکی لی بکه م، ئاسان یا گران و ته ویش، وه لامییکی راست و ریک و پیکم
بداته وه!

ته ی برای خو م واز له فرو فیل بینه، ده ست له قسه ی هه له ق و مه له ق هه لبگره،
خو تو که ر نیت؛ جاری گوئی له قسه یه کی حه ق و راست بگره.

تو کوته ره داری ته ریت، پیفو و نیت، ئاماده نیت بو داگیرسان و گله بی له به ردو

چه خماخ ده کهیت، گویا ناگریان نی یه، نه خهیر ئەوان ناگریان ههیه، تو ئاماده نیت ناگر بگریت، فلانه وهلی لهوانهیه پیاوی خودا بیّت، ئەهلی دل بیّت، بهلام دلی تو نوورو بهرکهت وهرناگریت.

تو ئەم هه مووه گیروگرفتانهت ههیه، نه فسی بهد، ته مهلی و تینه کوشین، یاخی گهری و سه رکهشی، که چی به ته مای ئەوهیشیت زوو داگیرسییت و بیته چرای عالم تاب! بلیم چی ههر ئەوه ته خودا توانای ههیه ئەگه رنا یه کیکی وه کو تو گرانه ئەم ئاره زووانه ی بیته دی، به تایبهتی که سی که خودا بهشی له نوورانی یهت و دل خاوینی نه داییت و، رق و غهزه بی رووی تی کردییت و، دلی مور کراییت و لیلایی به سه ر چاویا هاتییت که ریگای زانین و بینینی لی گرتییت، ئەوانه ی که هه ره شه لی کردن و هه ره شه لی نه کردنیان وهک یهک بیّت و باوهر روونه کاته دلیان:

ئهی برای خوم وهره دواي حق و راستان بکه ووه، شوین پی ئەوان هه لگره حیكمهت و زانست لای ئەوانه، شوین عه قلی دهست بهسته و سنوورداری خوت مه که وه، دواي وههم و خه یال مه که وه، وههم و خه یال سه رگهردانن!

ته ماشاکه ئەبووجهل که ناوی عومهرو ناوبانگی (أبو الحکم) بوو، به خه یالی خوی عه قل و حیكمهتی به کارهینا و دزایه تی له گه ل پیغه مبه ردا کرد، که چی به به دبه ختی و سیاچاره یی سه ری ناهومیدی نایه ووه، ئەو عه قله ی که ده بی شیفا بی بو ئاده مزاد بوو به هوی ئازارو نه گبه تی ئەو، به لام حه زره تی ئەبووبه کری صیددیق (ر.خ) نه که وته دواي ته نها عه قلی خوی و په پره وی پیغه مبه ری کردو، له خه رمانی ته قلیدی ئەو به هره ی وهرگرت و کولی پرکرد، ئەوه بوو که له ئەشکه وتی ئەوردا مار پیوه ی دا، خودا به میهره بانیی خوی تفی موباره کی ده می حه زره تی بو کرد به ده رمان و وهک توریاک چاکی کرده وه. ده لین وهک زه هری مار کوشنده یه بو ئینسان تفی ده می ئینسانیش که بکه ویته ده می مار ده یکوژی، که واته تفی ده می حه زره ت بو کوشتنی مار وهک ژاری ماره، به لام بو ئەبووبه کر (ر.خ) بوو به هوی شیفا.

دياره نابي و ايزانيت كه نهي يا وهلي همو و شت ده زانن و ده سته لاتيان به سهر
همو و شتيكدا ده شكيت، نهي و وهلي به ندهي خودان، ئاده مزادن، خودا نين،
همو و خاسي يه تيكي ئاده مزاديان تيدايه: بي هي زي، به هي زي، ساغي، نه خوشي،
زانين، نه زانين، مردن، ژيان.. تاد پرويان تي ده كات.

زانستي ئاده مزاد سنوريكي هه يه، هه زانايهك بگري يه كيكي تر هه يه له و
زانانتر بي، تا ده گاته خوداي زاناو كار ساز، كه له و زانانتر كه س ني يه.

ئه و به هره ي زانينه كه خودا به ئاده مزادي به خشيوه كه مه و زور كه مه و، ئه و هيشي
كه ده يزاني له خو يه وه ني يه و له خواستي خوداي گه وره وه يه.

نه ختي خوت بده ئه و رو شنابي
نه بي يو وهلي و داواي خودايي؟!
عه بدو به رمومكين كول توانايي؟!
عه بدو (بكل الاشيا) دانايي؟!
ئه رچي هه ويري ئينساني كامل
به هه ردوو ده سان شيلياگه گش دل
مه ظه ره بو وه صف جه لال و جه مال
مه طله عي ئه نوار ئا ثاره و ئه فعال
لاكين ده مي به س ط ظوه و وري هه يه
ده مي سه ل طه نه ت قه بض ي نه و به يه
ني يه و جو و دي كه سي له به ردا
هه رچي له مه نبع سه ر داله سه ردا
هه ر به و ئه ندازه راس ده يداته ده ر
ده هه نه ي مي فتاح كاري زي مه ظه ر
ئيراده و ره ضاي خو ي گشت وه باده
ئيراده و ره ضاي (رب العباد)ه

هه رچی پئی نه کا بیکا ناتوانی
 پئی نه زانیی، بزانی، نایزانی
 ئه ر پئی نیشان دا فضل و رحمة ته
 ئه ر لئی په نهان دا عدل و حکمه ته
 بوئی کرواس چهند دوور دای له ده ماخی
 زانین له نزیك دیت لئی بوو یاخی؟!
 نه بی خه بهری نه بوو له ناو بیر
 وه لیچ ناو دلی توی نه وی له بیر^(۱۰)

ئه و روشنایی: بهر روشنایی. بهر مومکین کول: بهر کول مومکین، له سهر
 هه موو مومکینیک. شیلیاگه: شیلراوه. گش دل: گشت دل، به هه موو دل، به
 دل و گیان. سهر دا: سهر هه ل بدا، ده ربکه ویت. له سهر دا: لای ژووروو، له
 خوداوه. وه باده: بهر باده، بی نرخی، فه وتاوه، بابر دوویه. وه لیچ: وه لیش.

واته: له تاریکی نه زانی درچوو، نه ختی خوت بدهره بهر روشنایی هوش و
 زانست تا بوت ده رکه ویت نه بی و وه لی و داوای خودایی دوورن له یه که وه، به نده ی
 خوداو توانایی به سهر کردنی هه موو شتیکی مومکیندا یا زانیی هه مووشت زور
 له یه که وه دوورن، به نده دروستکراوی خودایه و ذات و صیفه تی دیاری و
 سنوورداره، له وه ی بوئی دیاری کراوه سهری موویه ناتوانیت لابدات. خویه
 هه مووشت ده زانی، خویه هه مووشت ده توانی.

راسته هه ویری و جوودی ئینسانی ته و اوو وه لی رابه ر به هه ردوو دهستی
 به هیزی صیفه تی جه مالی و جه لالی خودا به دل و گیان شیلراوه و کالی و خاوی تیا
 نه ماوه، ته گه رچی وه لی شوینی ده رکه ویتی نیشانه کانی صیفه تی جه لالی و
 جه مالی خودایه، له ودا نوورو نیشانه ی میهره بانو و کرده وه پرحیکمه ته کانی خودا
 ده رده که ویت، به لام وه لی حالی (قه بض) و (به سط) ی هه یه، له کاتی به سطا
 فتوحات و بهر که ت به سهریا ده رژی و له کاتی قه بضدا لئی ده گیریته وه.

کاتی به سَط، که بهر کهت له سهرچاوهی خودایی یه وه سهرده کات و دهرده چیت و، له سهروه به ره و دلی وهلی دیت، کهس نی یه له بهریا، کهس ناتوانی ریگای لی بگریت و لی زیادو کهم بکات، به خشندهی کللی کاریزی دلی وهلی یه کهش، که شوینی دهر کهوتنی نووری خودایه، چهندی لایه هر ته وه دهرده دات و دهیگه یینته دلی خه لک و ناتوانی لی زیادو کهم بکات، چونکه هی خوی نی یه هی خودایه، خواست و هزی وهلی به رباده، خواست و هز هی خودای خالقه، هرچی خودا پی نه کات و بوی نه ره خسینت ته و ناتوانی بیکات، دلنیا به و زور باش بزانه ته وی خودا به وهلی یه کهی فیرنه کات وهلی یه که هیچی لی نازانیت.

جا ته گهر خودای گه وره نهینی یه کانی پیشان دا به وهلی ته وه به خشندهی و میهره بانی و گه وره یی خو به تی، ته گهر لییشی شارده وه ته وه دادو زانیاری خو به تی، خوی ده زانی کهی دهیبه خشیت و کهی دهیگریته وه. ئاگات لی یه بون و به رامه ی کراسه کهی هزره تی یوسف چند له دووره وه دای له ده ماخی هزره تی یه عقووبی باوکی؟ ﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تَفْتَدِرْنَ﴾^(۱۶) که چی کاتی خوی که براکانی یوسف یوسفیان خسته بیری که نعان وه، له گهل ته وه یشدا که شوینه که له هزره تی یه عقووبه وه دوور نه بوو پی نه زانی و ته وه ندهی خهم خوارد لیلابی به سهر چاویا هات؛ جا که پیغه مبه ریکی وه کو هزره تی یه عقووب ئاگای له به سهر هاتی کوری خوشه ویستی خوی نه بی له بیریکی نزدیکدا، هیچ عه جایه ب نی یه ته گهر وهلی ئاگای له دل و دهر وونی تو نه بیت!

«ما اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِيًّا» مه شهوور

جاهیل له مه عنای «جاهلاً» مه هجوور

دهلی: یانیهای (جاهلاً) به مه

دزیاک و گوم بووگ له مالی هه مه

(جاهلاً) به میرد کهی ژنی تیری؟
 (جاهلاً) به ژن کهی وهله د پیری؟
 (جاهلاً) به عهزل به نه صبی نه میر
 (هکذا) تا خوار نایته ته حریر
 شوووری نی یه؛ یه عنی (جاهلاً)
 به ذات و صفات حق (جل، علا)
 (وَمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ فِي الدِّينِ)
 کهوا له هددی دهزانیه یه قین

همه: هیمه، ئیمه. ئەم وشهیه له ناوچهی (تاوگوزی) و دهو روپشتی
 به کاری دههین. حهه: ته عریف، ئیستیلای ته هلی مه نطیقه. دهزانیه:
 دهزانی، دهزانریت.

واته: هوئی سه رلی شیوانی هه ندی کهس سه بارهت به پایه ی پیاوی خودا
 ئەهه ریکی مه شهووره که ده لیت: «ما اتخذ الله ولياً جاهلاً» که وای تی گه یشتوون
 مه عنای ته وه ته پیویسته وه لی گه لی شت بزانیته، بوئمونه: ده بی بزانیته فلانه
 شت له مالی ئیمه دزراوه، یان فلانه شت ون بووه، ده بی بزانیته فلانه پیاو کهی
 ژن دههینیت؟! فلانه ژن کهی مندالی ده بیت؟! ده بی بزانیته فلانه نه میر کهی
 داده مزیت یا کهی دهستی له کار ده کیشریته وه؟! ههروه ها گه لی شتی تر.

به لام ئەم بوچوون و لیک دانه وهیه شتیکی هه له یه و نه زانی ده گه یه نیت، واته:
 ئەمانه هیچیان پیویست نین بو وه لی، واتای ئەهه ره که به وجوره نی یه که ته و که سانه
 وتوو یانه، به لکو مه به ست له و ئەهه ره ته وه ته: خودا دوست و خوشه ویستیکی وه های
 نی یه پیویستی یه کانی بیرو باوه ری ئیسلام و ئاین نه زانیته، دوستی خودای گه و ره،
 واته وه لی، پیویسته به قه ده ر توانا ذات و صیفه تی خودا بناسیت، ته وه ی دین
 پیویستی کردوه بزانیته بی زانیته، به وجوره ی زانیان له ته عریفی وه لی دا

وتوويانعو، وهك مهولهوى خووى له پيشهوه وتى: «وهلى شهخصيكة (عارف بالله) . . . تاد»، ئىتر شهرت نى يه ئاگاي له كون و قوژبنى كائينات بى و به هه مووشت بزاني، تهنانهت شهرت نى يه هه موو بنكه كاني زانستى (عقائد) و هه موو حوكميكي لق و پوپه كاني ئايين بزانيت، به لام وهك يه كيكي مام ناوه ندى ئه وهى ئه هميه تى هه يه ده يزانيت و، بو ئه وانه يشى كه نايرانزانيت ده توانى له زانايانى ئايين بپرسيت و فيريان بيت.

عه لاوهى ئه مه مه لوول مه كه دل
 ديزه ي غيره تيان ئه ر بى بيته وكول^(۱۷)
 په رده ي سه تارى لابه دن له به ين
 موفته ضه حه چى وا هه ين و وا هه ين،
 بپاريزه خوٲ؛ ظه ريف ئاگايه
 موئمين (ينظرُ بنور الله) يه
 ئه م ما تى ناگه ي تو ئه ي بى ئه ده ب!
 نايه لى سه بقه ت ره حمه ت له غه ضه ب
 ده لى ئه لبه ته هه ر هيج نازانى
 وه رنه بوچ نايدا سا له رووم، كوانى؟
 تى، ده روويه وه، قه درى ده وى گوم
 به «آمنا» وه «إنا معكم»^(۱۸)
 مه طله بت مه كه ره و سوئالى بى جا
 بو ته رويجى خوٲ هه تكى ئه وليا
 هه ر مه كه رو كه يدى خوٲ تو له گويس!!
 (والله خير الماكرين) له كويس!؟

ديزه: مه نجه لى له گلى سووره وه كراو دروست كراو. ئه ر بى: ئه گه ر بيت.
 بيته وكول: بيته كول، بكوليت. كينايه يه له رق هه ستان. چى: هه رچى، وا

ههین : که مهوجوودین . وا ههین : وهها که ههین ، بهم چهشنه که ههین^(۱۹) که بهدکردارو بهدنیازو بهدخووین . وهرنه : ئهگهرنه . نایدا سا له رووم : سا نایدا له رووم . بی جا : بی جیگه و بی مهعنا . له گوئیس : له گوئییه . له کوئیس : له کوئییه؟

واته : ئیمه باسی ئهوهمان کرد که زانینی ههندی شت بو وهلی پیوست نییه ، بهلام تو نابی دلت پهریشان بکهیت و وا تی بگهی که وهلی یه (کامل) و (مکمل) هکان ، ئهوانه ی پایه ی رابهری یان پی دراوه ، بی ئاگاو بی بهصیرهتن ، ئهوهتا له نه صی قورئاندا ده بینی خودا دهرباره ی ئه و بهنده که حهزره تی مووسا پی گه یشت ، ئه فهرموئی : ﴿فوجدنا عبداً من عبادنا آتیناه رحمةً من عندنا وعلمناه من لدنا علماً﴾^(۲۰) یا له باسی هینانی تهختی بهلقیسی ساژنی سه به ئندا بو حهزره تی سلیمان ده فهرموئی : ﴿قال الذي عنده علم من الكتاب . . . الآية﴾^(۲۱) . ههروهها له سه حیجی موسلیم دا ههیه : «ما زال عبدي يتقرب اليّ بالنوافل حتى أحبه فاذا أحببته كنتُ سمعه الذي يسمع به وبصره الذي يبصر به . . . الحديث»

بیجگه له مانه گه لی ئاشار ههیه ده لیلن له سه ر ئه وهی ههندی موسولمانی له خوداترس فام و فه راسه تیکی تایبه تی یان ههیه و ههست به حه قیقه ته کان ده که ن ؛ واته ده بی بزانیته وهلی یه رابه ره کان له به ره که ت و نیعمه تی خوا بی به ش نین ، کاتی که تووره بین و مه نجه لی غیره تیان بیته کول و په رده ی داپوشینی تاوان له ناوا نه مینی هه رچی ئه وانیه که ههین و به وجوره ی که ههین به خو مان و کارو کرده وهی به دو خو و خده ی ناپه سه ندمانه وه دهرده که وین و ئا بروومان ده چیت .

خوت بیاریزه له ئینکاری دوستی خودا ، دوستی له خوداترسی خودا زور باش ئاگاداره ، موسولمانی که دوستی خودای گه وره بی به چاوی سه ر سه یری خه لک ناکات ؛ به لکو به نووری خودایی سه یریان ده کات .

تو ده لیته دیاره ئه م وهلی یه به کارو کرده وه م نازانی ، ئه گه رنا جاری ده یدا له رووم و به ئاشکرا پی ده وتم؟! راسته که ی ئه وهیه تو تی ناگه یت ، وهلی له حه زرته وه

ئەدەبىي وەرگرتووۋە ئەۋىش لە خوداى گەرەۋە، رەحمەت و بەزەبىيان پېش
رق و توورەبى دەكەۋىت. ئەم پېشكەۋتنى بەزەبىيە بوۋتە ھۆى ئەۋەى نەيدەن لە
رووى، نەك نەزانىيان.

تو ئەى مونكىرى ئەۋلىيا! بە دوۋدلى يەۋە دىت بولاي ۋەلى و دەروىتەۋە
ماۋەيەك خوت ون دەكەيت، كە دىتە لاي ۋەلى و پەيرەۋەكانى دەلىت لەگەلتانم
باۋەرم پېتانه، كە دەشروىتەۋە بو ناو كۆمەلەكەى خوت دەلىت ھەر لەگەل ئىۋەم!
ۋەكوو دوۋدەكانى سەردەمى ھەزرت (د.خ) كە خوا لەبارەيانەۋە ئەفەرموۋىت:
﴿واذا لقوا الذين آمنوا قالوا آمنا واذنوا الى شياطينهم قالوا انا معكم انما
نحن مستهزون﴾ (۲۲)

تو ھەر مەبەستت فرۋىل و پرسىارى بىرۋى وشوۋىنە بو برەۋدان بە بىروباۋەرى
خوت و ئابروۋبردنى دوستانى خودا، بەلام تەنھا ئاگات لە مەكرى خوتە، ئىتر
مەكرورقى خوداى گەرەت خستەۋتە پشت گوى! ديارە خودا لە ھەموۋكەس
چاكتەر دەس ئەۋەشىنى!

سوئالى «وما رب العالمين»
موطابەق ناۋى جۋاۋى يەقین
كە تو سوئالت لە ئاسمان وى
جۋاۋت دەشى لە رېسمان وى
يانىھای صەلاح خوت لى گومە
حاصلت چەنەى بى سەرۋ دومە!
بوچ ھۋشت نى يە خالىقى مەعبود
توى بو چە كارى ئاورده وجوود؟!
بچو بسوۋژىن دەماخ لەو كاردا
ھەرتا نەسوۋژى ئاخىر لە ئاردا

عهقل بۆ خاطر عوبوودی به ته
 نهك بۆ دهركی سیر روبووبی به ته
 عهقل نه وه ته هه رتا بتوانی
 هه ر حوسن و قوبحی شه رعی بزانی^(۲۳)
 عهقل نه وه ته به عیلم و عه مه ل
 نه یلی^(۲۴) دیوار دین بوئی خه له ل

ناوی: نابیت. جواوی: جوابی. وی: بی، بی. ریسمان: تالی به ن و
 ده زوو. یانیهای: یانی، واته. چه نه: قسه ی زور. دوم: کلک. سه رو دوم:
 سه رو کلک، به رودوا. بسووزینه: بسووتینه. نه سووژایی: نه سووتیی. له ئاردا:
 له ئاگردا.

واته: مروّف که فامی به هیز بوو گه یشته راده ی تیگه یشتن پیویسته به پیی توانا
 بو وه رگرتنی زانست هه ول بدات و، نه و شتانه ی نایانزانیف فیریان بییت، واته:
 نه و شتانه ی که زور پیوهندیان به ئاده مزاده وه هه یه چ له لایه نی ئاین و چ
 له لایه نی ژیانه وه، هه روه ها زانیی نه و شته ی ده بیته هوی ده رچوون له پایه ی
 نزم و گه یشتن به پایه ی به رز بخاته پیش زانیی شتی که سوودی کهم بییت، یا
 زانیی شتی که له وزهیدا نه بییت، وهك پرسیاری شاگردی سه ره تایی له بابته ی
 کیمیا و فیزیوا جه برو موقابه له، یا پرسیاری مروّف له و شتانه ی له سروشت به ده رن
 (ما وراء الطبيعة)، یا پرسیار له نه یی نوورو پرووناکی دلی پیغه مبه ران و
 دوستانی خودا، یا پرسیار له چونه تیی ده رکه وتنی ذاتی خودا خوئی که له وزه ی
 ئاده مزاددا نی یه؛ چونکه هیزی ئاده مزاد کهم و کورته و له راده یه کی تایبه تی و دیاری
 به ولاره برناکات و، ناتوانی په ی به شتی بی سنوور به ریت.

نه وه تا فیرعه ون که پرسیاری له چه زره تی مووسا کرد (د.خ) و وتی ﴿ومارب
 العالمین﴾ واته: حه قیقه تی خودای هه موو جیهان چی یه؟ چه زره تی مووسا
 وه لامی به وه نه دایه وه که بلی چی یه، به لکو وه صفه کانی بو هینایه وه و فهرمووی

خودای ﴿رب السموات والارض وما بينهما ان کتتم موقنین﴾ . فیرعهون که وهلامه‌کهی مووسای به‌دلّ نه‌بوو «قال لمن حوله الا تسمعون» واته: به ده‌ورو پشته‌کهی خوئی وت: نایسن که وهلامه‌کهی مووسا له‌گه‌لّ پرسیاره‌کهی من چند ناجورو نه‌گونجاوه؟ ئەمجار چه‌زرتی مووسا فهرمووی ﴿ربکم وربّ آبائکم الاولین﴾ . دووباره فیرعهون توورهبوو ﴿قال ان رسولکم الذی ارسل الیکم لمجنون﴾ واته: وتی ئەم پیغه‌مبه‌ره‌ی بوئیوه نی‌راوه شیته، به‌لام مووسا هر به باسی صیفه‌ته‌کانی خودا وه‌لامی فیرعهون ئەداته‌وه، تا دواجار ده‌فهرمویت ﴿ربّ المشرق والمغرب وما بينهما ان کتتم تعقلون﴾ واته: خودای خو‌ره‌ه‌لات و خو‌رنشین و ناوبه‌ینیان، ئەگه‌ر عه‌قلتان هه‌یه؟! چونکه نه فیرعهون و نه قیبطی‌یه‌کان و نه چه‌زرتی مووسایش له وزه‌یاندا نه‌بوو حه‌قیقه‌تی ذاتی خودا ده‌ربخه‌ن و بیزانن .

وه‌کو مه‌وله‌وی ده‌فهرمویت پرسیاری فیرعهون له چه‌زرتی مووسا (د.خ) به رسته‌ی ﴿وما رب العالمین﴾ که پرسیاره له حه‌قیقه‌تی ذاتی خودا، وه‌لامه‌کهی به دلی فیرعهون نابیت و له‌گه‌لّ پرسیاره‌که‌دا ده‌ق به‌ده‌ق نابیت؛ فیرعهون پرسیاری حه‌قیقه‌تی ذاتی خودای لی ده‌کات و ئەمیش به وه‌صفه‌کانی خودا وه‌لامی ده‌داته‌وه، چونکه مووسای لی پرسراو ناتوانی ئەو حه‌قیقه‌ته روون بکاته‌وه و وه‌لامی بداته‌وه . .

مه‌وله‌وی ده‌فهرمویت: تو که پرسیارت ده‌رباره‌ی ئاسمان بیت و داوای روون کردنه‌وه‌ی شتی بکه‌یت به‌رزو ده‌ست پی نه‌گه‌ییو له‌وزه‌دا نه‌بوو بیت وه‌لامت ده‌بی له ریسمان، بیت، واته پیوسته به به‌نی ده‌س رسی ژنان په‌تیک دروست بکه‌ین و ده‌ست و بالی توئی پی بیه‌ستینه‌وه، چونکه شیت ده‌بی بیه‌سریته‌وه. ^(۲۵) ئەمیش واته تو به‌رژه‌وه‌ندو قازانجی خو‌ت نازانی و لیت ون بووه و کارت له ژیاندا قسه‌کردنی بی سه‌روبه‌رو بی به‌رودواو چه‌نه‌دانی بی سوودو بی که‌لکه .

بو بیرناکه‌یته‌وه له‌وه‌ی که په‌روه‌ردگاران تو‌ی بوچی دروست کردوه؟ برۆ ده‌ماخی
خوت له‌وکاره‌دا بسووتینه که خودا تو‌ی بو دروست کردوه؛ هه‌تا له‌ئه‌نجامدا له
ئاگری دۆزه‌خدا نه‌سووتیت.

ئه‌گه‌ر خوت به ژیر ده‌زانی ژیری بو‌ئه‌وه‌یه به‌نده‌یی خودای پی بکه‌یت، نه‌ک
بو‌ئه‌وه‌یه که په‌ی به‌ نه‌یینی حه‌قیقه‌تی خودا به‌ری؛ ئه‌وه له‌ وزه‌ی ژیری
سنوورداری تو‌دا نی‌یه‌و خوتی پیوه ماندوو مه‌که.

عه‌قل و ژیری بو‌ئه‌وه‌یه له‌رووی شه‌رعه‌وه جوانی و ناشیرینی کرده‌وه‌ی پی
جیابکه‌یته‌وه، که وه‌ک وتمان کاری جوان - به‌پی شه‌رع - ئه‌وه‌یه بیته‌هوی
ستایشی دنیاو پاداشی دوا‌پۆژ، کاری ناشیرینیش ئه‌وه‌یه بیته‌هوی ذه‌ممی دنیاو
تۆله‌و سزای دوا‌پۆژ، که ئه‌مانه‌ت زانی کاری جوان بکه‌یت و له‌ کاری ناشیرین
دووربکه‌ویته‌وه.

عه‌قل و ژیری بو‌ئه‌وه‌یه به‌ زانست و کرده‌وه هه‌ول بده‌یت و نه‌یه‌لیت دیواری
ئاین له‌ق بیته‌و که له‌به‌ری تی‌بکه‌ویت و زیانی پی بگات.

لا به له حضور ئه‌ربابی ئه‌لباب
(لا یعنی) سوئال بی‌مه‌عنی خیطاب
هه‌رکه‌س به ئیمان ئیسلام و ئیحسان
موت‌ه‌حله‌لی وی پی‌بلی ئینسان
له‌ خدمه‌تیدا گشت ئه‌جزات دل وی
ئه‌و دلّه بو‌فه‌یض گوشه‌ی وه‌کول وی
یه‌ک له‌حظه‌ صوحبه‌ت ئه‌و طه‌رزه‌ شه‌خسه
به‌وطه‌رزه، ته‌نخوا‌ی عومریکت به‌سه
ئه‌ر نه‌فست ناسی (ناسی) و^(۲۶) له‌ئیمه
(فارتمنها بذی الرتیمه)

ئىنكارى ئەحوال ئەولياى كىبار
 نەفىي كەراملات ئەحرارى ئەبرار
 بە فەرموودەى چەند شوھبى ئاقىبە
 (يؤدى الى سوء العاقبة
 أعلهم ربى! برمتهم
 وارزقنا رضاك بهمتمهم
 أمنا على محبتهم
 واحشرنا طراً في زمريهم)

لايعنى سوئال: پرسىارى بى مەئناو بى سوود. بى مەئنى خىطاب: قسەى بى
 رى وشوین. مۆتەھەللى: رازاۋە. گوشە: بە لەھجەى ھەورامى دیزەى چىشت
 لىئانە^(۲۷). ۋەكول: گەرم و بەجوش و كول. تەنخوا: لەباتى، بەشى. (ناسى)ى
 يەكەم كوردى يە، لە ناسینە ۋە ھاتو. (ناسى)ى دوو ھەربى يە، لە نىسيانە ۋە
 ھاتو. رەتیمە: تالە دەزوویە كە لە پەنجە ۋە دەبەستىت بو ۋە شتىك كە مەبەستە
 لەبىرنە چىتە ۋە، كە تەماشای دەزوو كە كرا شتە كە دەكە ویتە ۋە بىر.

ۋاتە: لە بەردەم ئەو ذاتە پاىە دارانەدا كە خاۋەن دلن ۋەك دوستەكانى خوداۋ
 زانايانى لە خوداترس و ناودار پرسىارى بى سوودو قسەى بى جى مەكە ۋە خوت لە
 خىرو بەرەكەت ناھومىد مەكە، ھەمووكەس ئەو كەسە نى يە كە سوودى لى
 ۋەربگرىت، بەلكو ئەو ئىنسانە خاۋەن باۋەرۋ دلسوزى و ئىحسانە، كە ھەمىشە لە
 ئاگادارىدا يە ۋە چاۋەرۋانى نوورو بەرەكەتە لەلاى خوداۋە، تەنھا ئەو شايانى ئەو يە
 پى بلىت ئىنسان، جا ديارە لە بەردەمى ئەم جورە چاكانەدا نابت پرسىارى
 بى سوودو قسەى بى جى بکەيت، بەلكو پىويستە ھەموو ئەندامى لەشت بکەيت بە
 دل، بە كام دل؟ ئەو دلەى ۋەك دیزەى سەر ئاگر ھاتبىتە جوش و كول و چاۋەرۋى
 ئەو بەكەيت بە (توجھات)ى دەروونى ۋە بە ئەنفاسى قودسى پرواننە ئەو دیزە
 بەجوشە ۋە نەكى تەمكىن و تامى چەشى شىرىنى تى بکەن؛ بى گومان ساتى لەگەل

ئەواندا بەوچەشنە تايبەتییە بەشی عومریك دەكات .

جا ئەگەر نەفسی خۆت ناسی و زانیت که بی کەرامەتەو ئاموزگاری باشی
لەبیردەچیتەو، پێویستە ئاگاداری بکەیت و ئەم دەزووی بکەیتە پەنجە، مەبەستی
لە دەزووی و اتای دوو شیعرەکە یە «ئینکاری ئەحوالی . . .» تا «سوء العاقبة» واتە
هەموو جار بیدە بەگوێدا که بە فەرموودەیی زانایانی خاوەن هوش و وریا که وهك
ئەستیرەیی پرشنگدار لە ئاسمانی زانیاریدا دەدرەوشینەو و ئینکارکردنی ئەحوالی
ئەولیای گەرەو دان نەنان بە کەراماتی دوستانە نزیکەکانی خودادا مرووف
پادەکیشت بوو ئەنجامی خراب و بەدبەختی؛ چونکە ئینکاری ئەوان ئینکاری
پروحانی یاتی پاکە، ئینکاری پروحانی یەتیش ئینکاری غەیبە، باوەر بە غەیبیش
سەرمەشقی قورئانی پیرۆزەو لادان لە خەطی قورئانی پیرۆزیش لادانە لە
ئیسلام و ئیمان (اعاذنا الله برحمته واعاننا باحسانه ومغفرته .)

خودایا پایەیی دوستانەکانت بەرزبکەرەو، پەزنامەندی خۆت بکە بە رزق و
پروزی یان و، لەسەر دوستانەتیی و خوشویستنی ئەوان بمانمرینەو، لەگەڵ کۆری
ئەواندا حەشرمان بکە .

هەرکەسێ بە دلّ لەگەڵ دلداران
بژی و بمینی لە روزگاران
بی گومان ساتی لە دنیا دەرچوو
لەگەڵ ئەوانا ئەکا هات وچوو
لە پروژی حەشر او لەکاتی نەشرا
لەگەڵ یارانا وەرئەگری بوشرا
(کما تحيون انتم تموتون
وکما متم حقا تبعثون)

- (۱) ئەم سەرباسە لە نوسخە دەستنووسە کەدا نی یە، لە نوسخە چاپە کەدا دوو سەرباس نووسراوە، یە کەم (مبحث الامتحان) ه که لە پیش شیعی (لیلوکم . . .) و، دووم (مبحث الاولیاء) ه که لە پیش بەیتی (ئەولیایچ . . .) دانراوە. ئیمە یەك سەرباسمان دانساو، لە پیش بەیتی (موشتەری . . .) دامان نا، چونکە سەرباس هەبێ ئەمە شوینیەتی.
- (۲) لە لایەکی تریشەو ئەو دەگە یە نیت ئەگەر ئینسان خوی لە سەنگە کە بدات کە دەخریتە تاپەکی ترازوووە، کیشانە کە راست دەرناییت. بیجگە لەویش کوکردنەوی وشەکانی موشتەری، میزان، مانگ، بوج، تیر، کەوان، سەنگ، ترازوو تەناسوی تیدا هەیه.
- (۳) دەفعی: سووکراوی (دەفعەیی) یە.
- (۴) بە پای من ئەم عیبارەتە، هەرچون تەئویل بکری و مەعنا ی لی بدزیتەو، نە دەبوو لێردا بە کاربەینرایە، چونکە لە قورئانی پیروزدا تەنها بو خوی گورە بە کارهینراوە.
- (۵) من کەر: ئەمە شیوە نووسی دەستنووسە کەیش و چاپە کەیشە. کەواتە دوو وشە یە (من) و «کس» کە یا بە (کەر) یا بە (کەر) ئەخوینریتەو. هەر کامیان بی ئەگونجی و، بەیتی پاشەویش هەر ئەمە پروون ئەکاتەو.
- (۶) لە دەستنووسە کەدا (مورید بی و قالی) یە. لە چاپە کەدا (مورید بی قالی و) نووسراوە.
- (۷) لە دەستنووسە کەدا بە پەراوینز (لاری) لە (لاریدا) بە دوو جور مەعنا لیدراوە تەو، یە کەم: لاری: خواری، دووم: لاری.
- (۸) لە پەراوینزی دەستنووسە کەدا دەلیت: لە «ئەهلی تەئیر» وە تا سەرەتای «مەکرو کەید» قسە ی کابرای پرسیار کەرە.
- (۹) لە پەراوینزی دەستنووسە کەدا دەلیت: (پی) (کەر) هەل دەگری موحەففە ف بی یا موشە دەدەد. واتە: کەر یا کەر، بە لام کەر جوانترە.
- (۱۰) لە پەراوینزی دەستنووسە کەدا لە سەر (بەلی) نووسراوە: لاکین.
- (۱۱) لە دەستنووسە کەدا (غیشاوی)، لە چاپە کەدا (غیشاوی) یە. ئەم بەیتە ئیقتیباسە لە ئایەتی (۶) و (۷) ی سوورەتی (بقرە).
- (۱۲) ئایەتی (۷۶) سوورەتی (یوسف).

- (۱۳) قل الروح من امر ربي وما أوتيتم من العلم الا قليلاً. ثابته تی (۸۵) سوورته تی (إسراء).
- (۱۴) ثابته تی (۲۵۵) سوورته تی (بقره).
- (۱۵) له کوکردنه وهی دوو (بی) ی هه ریه ک بو واتایه ک دا جیناس هه یه.
- (۱۶) سوورته تی (یوسف)، ثابته تی (۹۴).
- (۱۷) له نوسخه ده ستنوو سه که دا «بیته او کول» نووسراوه که ده بیته (بیته و کول)، له نوسخه چاییه که یشدا به هه مان شیوه یه، به لام بی سه روزنه، ته نها بو ریک له سه ر (ل) که به هه له نووسراوه، چونکه هی (ک) ه که یه.
- هه رچون بی رسته که به له هجه ی تاوگوزی و ده وروپشتی (بیته و کول) هه، ته صله که ی (بیته و کول) هه، ته گه ر وا نه خوینریته وه که ئیمه دامانناوه نیوه دیره که له نیوه ی پیشووی دریژتر ده بیته.
- (۱۸) له نیوان دوو نیوی ته م شیعه ردا (لف) و (نش) ی موره تته ب هه یه؛ (به آماناوه) پیوه ندی به (تی) و (إنا معکم) به (ده پرویه وه...) وه هه یه.
- (۱۹) ته مه له بهر پرووناکی شیوه نوووسینی نوسخه ده ستنوو سه که یه، که (فتحه) له سه ر هه ردوو (هی) که دانراوه، له په راوینیشدا واتای شیعه رکه ی به م جو ره لیدا وه ته وه.
- (۲۰) ثابته تی (۶۵) سوورته تی (الکھف).
- (۲۱) ثابته تی (۴۰) سوورته تی (نمل)
- (۲۲) ثابته تی (۱۴) له سوورته تی (بقره).
- (۲۳) له بهر پرووناکی په راوینزی ده ستنوو سه که دا (بتوانی) و (بزانی) یا (بتوانی) و (بزانی) هه ردوو کیان دروستن.
- (۲۴) به پیی په راوینزی ده ستنوو سه که به (نه ییلی) و (نه ییلی) یش ده خوینریته وه.
- (۲۵) فه ره نگی بورهانی قاطیع ته لیت: «ئاسمان و رپسمان قسه یه کی نه سته قه، له شوینیکا ته و تریت یه کی به رامبه ر به قسه یه کی به عه قلاچوو وه لامیکی که س نه وتوو بداته وه» جه وه هری مه به ستی مه وله ویش هه ر ته مه ته گریته وه، به لام له گه ل نه ختی جیاوازیی شوینی به کار هیانا. دوورنی یه بناخه ی ته م قسه یه یش ته وه بی که ئاسمان زور به رزه و گوریسیش کورته، به و گوریسه کورته مه حاله به ئاسمان گه یشتن، هه روه ها دوورنی یه ته م رسته یه وه ختی خو ی له نیوان دوو خوینه واردا و ترابی و مه به ست ته وه بی (ئاسمان و رپسمان) ته گه رچی حه رفه کانیا ن و شیوه نوووسینه کانیا ن تارا ده یه ک له یه ک ته چن، له مه عنادا زور له یه که وه دوورن.

(٢٦) له کوکردنهوهی (ناسی) و (ناسی) دا جیناسی ته واو ههیه .

(٢٧) دووریش نی یه ههر گوشه‌ی بهمه‌عنا (زاویه) بیت واته گوشه‌ی که‌ناره‌گیری صوفی‌یان
که بیر له خودا ده‌که‌نه‌وه .

* مبحث الخلفاء والصحابة (۱) *

خهیری تهو ذهوات (ذاتُ الكرامة)
 فیرقهی عهلی بهی صهحبی کیرامه
 تهوانه ن تهوان، چاکیان بناس،
 (خیر أمةٍ أخرجت للناس)
 تهدهس تهوان کهوت دهرهجهی قوبوول
 رهضامه ندیی حهق، صوحبه تی رهسوول
 بکه به چاوی دل تهماشایان
 له قورثانه دا مه دح و نه نایان
 ئینصافت بوئی نه ظهر که ورد ورد
 چلونه شه خصی خودا نه نای کرد -
 نهک ههر له جای^(۲)، جا به کی، جا دوو،
 راس وه بی جادوو (جاهدوا، جادوا)
 به موجاهدهی ته صغهر و ته کبه ر
 به جوودی مه یسوور یا مه عسوور به کسه ر
 به جه لای فیطرهت له زهنگی فه ترهت
 به جه لای مه و طین مه ثلووف و هیجرهت
 به نه فس و به مال (فی سبیل الله)
 (بالله، مع الله، فی الله، الله
 والله اشتری وهم قد شروا
 ما لهم، بل ما لهم، ما عتوا)
 ناکن چه حاجهت پیوان به (أوان)
 صه د هه ماری غهیر به مشتی تهوان

های لهو ته صدیقه و عهزم و ئاههنگه
 لهو بهذلی مال و رۆحه بهورهنگه
 لهو قهوله، فکری چاک لی که رهوه،
 له گهرمه ی جهنگدا داته دهرهوه -

(من فم الانصار والمهاجرة:

«إما الغنیمة إما الآخرة»)

هیچ وارید نهوی له شه ئیاندا

به سن بو دهلیل له فه ضلیاندا

راس: راست. وه بی جادوو: بی سیحر، بی فیل. فه ترهت: ئه و ماوه ی که
 شه ریه تی پیغه مبه ری پیشوو نه ماوه و کز بووه و پیغه ری تازه ییش نه نیرراوه.
 (جه لای) یه کهم پاک بوونه وه. (جه لای) دووهم: دهرچوون و به جی هیشتنی
 شوین. داته دهره وه: ده هاته دهر، دهرده هات. ناکه ت چ حاجه ت: چ حاجه ت
 ناکات، پیوست ناکات. اوان: ضه میری جه معی غائیبه (هم) واته یاران ی
 پیغه مبه ر، یا (اوانی) ی جه معی (آنیه) یه و آنیه ییش جه معی (اناء) ه واته دهر.
 هه مار: عه مار، شوینی هه لگرتنی ده غل و دان و رزقی زستان له مالا.

واته: چاکترین دوستانی خوداو، بالاترین کهسانی خاوه ن که رامه ت تیپی
 پایه به رزی هاوری یانی پیغه مبه رن، باشیان بناسن، ئه وانه ن که خودای گه وره له
 قورئانی پیروژدا دهر باره یان فه رموو یه تی: - ﴿کنتم خیر امة اخرجت للناس
 تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر وتؤمنون بالله...﴾^(۳) ئه وانه ن که پایه ی
 قوبوولیان لای خوداوه ده ست که وتوه و، خودای گه وره لی یان رازی یه و، به
 هاوری یه تی پیغه مبه ر شه ره فیاب بوون.

به چاوی دل، به قوولی ته ماشایان بکه، ورد به ره وه که چوون خودای گه وره
 گه لی جار له قورئانی پیروژدا ستایشی کردوون، جاری وا هه یه ته نها ستایشی

یه کیکی کردوه، وهك ئایهتی ﴿ثانی اثینن إذ هما فی الغار اذ یقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا﴾ (۴) که ستایشی حهزرتی ئه بوبه کری تیدایه (۵). جاری وایش ههیه ستایشی کومه لیکانی کردوه وهك ئایهتی ﴿ویطعمون الطعام علی حبه مسکینا ویتیمأ وأسیراً﴾ (۶) له ستایشی حهزرتی عهلی و فاطمه ی حهزرتی دا، یا وهك ئایهتی: ﴿والذین آمنوا وهاجروا وجاهدوا فی سبیل الله والذین آووا ونصروا أولئک هم المؤمنون حقاً لهم مغفرة ورزق کریم﴾ (۷) ئه و هاوړی پایه بهرزانه ی حهزرت (د.خ) به راستی، نهك به فروفیل جیهادو غهزایان کرد له ریگه ی خوداداو سهرو مالیان به خشی بو دامه زرانندی ئایینی ئیسلام، جیهاده کیان دوو جوړ بوو: جیهادی ئه کبر که پاک کردنه وهی نه فسه له خوو خده ی ناپه سه ندو رازاندنه وهی ته به رهوشتی پاک و بهرز. جیهادی ئه صغهر که بریتی بوو له شه رکردن له گهل کافران له پیناوی ئایینی ئیسلامداو به خشنده یی و ده هه نه یی یان به شتی ئاسان و گران بوو. به هو ی نووری ئایینی ئیسلامه وه دل و دهروونیان له ژهنگی ماوه ی بی پیغه مبهری پاک بوویه وهو زاخاودرا، ههروه ها له پیناوی بهرزکردنه وهی ئایینی خاوینی ئیسلامدا مال و حال و جیگاو ریگای خویمان و باو پیریان به جی هیشت، تیکرا (مهاجرین) و (انصار) به ناوی خوداو له گهل یارمه تی خوداو له ریگای خوداداو، هه ر بو خودا، بو هیچی تر نا، سهرو مالیان ده به خشی.

نهك هه ر مال، به لکو هه رچی یان هه بوو له مال، له پایه و ناو، له هیزو توانا، بی دریغ فروشتیان به خوداو خودا لئی کرین؛ بویه وهك له کتیه کانی حه دیت دا باس کراوه، پیغه مبهر (د.خ) فهرموویه تی: ئه گهر یه کی به قه ده ر کیوی ئو خود له ریگای خودادا باخت بکات ناگاته پایه ی مشتی که ئه و هاوړی یانه له ریگای ئیسلام دا دایان، جا له م رووه وه پیویست نی یه کیشانه و پیوانه بهینه کایه وه؛ مشتی له خیراتی (أصحاب) ی پیغه مبهر (د.خ) به رابه ر به عه ماریکه له خیراتی خه لکی تر.

ئای له باوهری بتهویان به ئایین، ئای له بهخشندهیی و به دست و دهه نهیی یان که سهرو مال و سامانیان له پیناوی ئایین دا باخت ده کرد، ئای له مه عینا و واتای به نرخی ته و قسهی که له ده می هاوړیکانی پیغه مبه، به موهاجیرو ته نصاریانه وه دهرده چوو له گهر مهی جهنگدا، که کاتی تاقیکردنه وهی خوگری به، که ده یان فهرموو یا سه رده که وین و دوژمن ده شکینین و به پیی یاسای جهنگ و ئایینی ئیسلام مالیان ده بهین، یا له م ریگا پیروزه دا گیانمان باخت ده کهین و شه هید ده بین.

بی گومان ته گهر هیچ ئایهت و حه دیشیکیش له ستایشی ته مانه دا نه هاتی، تنها ته م صیفه تانه و ته م رهوشته بهرزانه به سن بو ده لالهت له سه ر گه ورهیی و به رزی پایه یان.

ده زانی، نه کهی ته ره له حه ق عودوول،
 (ذوو اجتهاد^(۸) کلهم، عدول)
 (لیس لهم من اُخذ مُعادل
 ولما جرى منهم محامل)
 (بهوی النفس اصلاً ما التحق
 بل كان للحق في الحق على الحق)
 کوژیاگ و بکوژ وان له گول گه شتدا
 له گول گه شتی دهشت صه حرای به هه شتدا
 بو ی ده بیت هه ر یه ک به قه ده ر نه صیب:
 ته جری بو موخطی، دوان بو مو صیب
 جو ننه ی ئیجتهاد ته صحابی جه ننهت
 نایا تیری طه عن ته ربایی جیننهت
 بو غض و شه تمیان، سه ب، طه عن و له عنهت
 یا کوفره، ته لبهت، یا فیسق و بیدعهت

ئەدووی ھەركامی لەوانە كەوی

توشیاری یەکی لەمانە دەوی

ئەر: ئەگەر. عودوول(ی یەكەم): لادان. نەكەی ئەر: ئەگەر نەكەی.
عودوول(ی دووھەم): جەمعی (عادل)ە واتە ئینسانی راست و بروایی كراوو
دادپەرور. كوژیاگ: كوژراو. گولگەشت: گولزار. جوننە: قەلغان، سوپەر:
پارچە ئاسنیکە وەك ساجی نان كردن شەركەری ئەوسا لەكاتی شەرا رووبەرۆوی
دەم وچاوی گرتوویە بە دەستیەووەو خۆی پی پاراستووە لە شیرو تیری دوژمن.
جەننە: بەهەشت. جیننە: شیتی. ئەدووی: دواي، شوینی. كەوی: بکەوی.
توشیار: تووش، گورفتار، دووچار. لەوانە: ئیشارەیه بو ئەو سیفەتانەي
لە نیوہی یەكەمی بەیتی پیشوودا ناویان ھینرا. لەمانە: ئیشارەیه بو ئەو سیفەتانەي
لە نیوہی دووھەمی ناویان ھینرا.

واتە: ئەگەر لە ڕیگەي راست و ڕەوا لانەدەیت دەزانی ھەموو یارانێ حەزرت
(د.خ) عادیل بوون و كەس لە ئیمەمانان ھاوتایان نییە، ئەو شەرو شوڤرو
شتانەیش كە روویان داوہ لەناویانا باریکی وایان بو دەدوژینەوہ كە كار نەكەنە
سەریان؛ بیگومان ئەو شەرانە كە لەبەینیاندا رووی داوہ لە ئارەزووی نەفسەوہ
نەبووہو لە ڕیگەي خودادا بووہو بو خودایان كردوہو ھەردوولایان بەپی بە ڕوونی
خویان لەسەر حەق بوون، ئەوانەیان كوژراوو ئەوانەیان بكوژ بوون ھەردوولایان
لە گولزاری بەھەشتدان، ھەردوولایان پاداشیان دەدریتەوہ؛ ئەوانەیان موصیب
بوون و بوچوونەكەیان راست بووہ دوو پاداشیان ھەبەو، ئەوانەیان موخطیء بوون و
بوچوونەكەیان راست نەبووہ تەنھا یەك پاداشیان ھەبە.

تیروتانەي ئەو شیت و نەفامانەي دوژمنی ئایین كار لە قەلغانی ئیجتیھاد

(بوچوون)ی ئەو بەھەشتی یانە ناكات

رق ھەلگرتن لەوان، جنیوپی دانیان، تانەوتەشەر لی دانیان، لەعنەت
لی كردنیان ئەنجامەكەي یا كوفرە یا فیسق و بیدعەتە، واتە: ئەگەر كەسی ئەوانە بە

هه لال بزانی و بیانکات کافر ده بیټ، خو ته گهر به حه رامیان بزانیټ به لام هه ر
بیانکات تهوا فاسق ده بیټ و ده بیټه ته هلی بیدعت.

-
- (۱) ئەم سه رباسه ته نها له نوسخه چاپه کهدا هه یه، له ده ستنووسه کهدا نی یه.
  - (۲) له نوسخه چاپه کهدا (نهک له هه ر جای)ه، دیاره هه له یه.
  - (۳) ئایه تی (۱۱۰) سووره تی (آل عمران).
  - (۴) ئایه تی (۴۰) سووره تی (توبه).
  - (۵) ئەم ئایه ته له چوار لاه مه دحی هه زره تی ته بوبه کری تی دایه،
یه کهم: بوون له ته شکهوت له گه ل پیغه مبه ردا (د.خ) له خو بووردن ته گه یه نی.
دووه م: ته عبیری (ثانی اثنین) واتای پایه ی تی دایه.
سه هه م: نیوه رسته ی (لصاحبه) پیا هه لدانه.
چواره م: مسوگه ر بوو خویان له گه لدایه و دهستی یارمه تی غه یب یاری ده ریانه ﴿لا تحزن
إن الله معنا﴾.
  - (۶) ئایه تی (۸) سووره تی (انسان).
  - (۷) ئایه تی (۷۴) له سووره تی (انفال).
  - (۸) له چاپه کهدا (ذو اجتهاد)ه، ته وهی ئیمه نووسیومانه هی ده ستنووسه که یه و هه ر ته وهیش
راسته.

* مبحث (یزید) ^(۱) *

له عنی یه زیدیچ به حثی نه دهین طوول
 ئیمان په نهانه و خاتیمه مه جهوول
 راسه نه فعالی قه بیحی زور کرد
 به لئی چوزانی ئیمانی نه برد؟!
 له عنهت یانیهای طهردیکی نه بهد
 له ره حمه تی حهق ره حیمی سه رمه د
 بی بورهان، ده خیل! که ی جائیز بوو که ی
 حوکم به له عنی خصوصوی بکه ی؟!
 ئه ر قوبحی فیعلی ظاهر ده لیله
 صه د وهك من و توی تیدا ده لیله
 نه له عنی یه زید بی حوجهت بکه ین
 نه لافی ئیخلاص بو حوسه ین بده ین
 چهند کهس هه ن باغیض بو ذاتی یه زید
 مه و صووف به وه صفی یه زید (بل یزید) ^(۲)!
 موحیبن بو ذات حوسه ینی شه هید
 نه فوور له صیفات حوسه ینی شه هید
 ئازاردهر به حال نه ولادی حوسه ین
 تالان که ری مال نه ولادی حوسه ین
 باغیضی به دل نه ولادی حوسه ین
 دوشمن و قاتل نه ولادی حوسه ین
 ذاتی یه زیدو نه و صافی حوسه ین
 پیانگیکی یان لی ته رکیب ده که ین

یه کیکیچ له ذات حوسهینی شهید

له ره ذائیلی یه زیدی پهلید

ئهو ببوغضینن، ئەم بحوبینن^(۳)

بین ئەو کهره لهو ههرگه^(۴) دهرینن

ئه مه دین نی یه، پی ده لئین گه مه

خودا عالمه چی ده کهن ئە مه

شیهه پی وتی: به که عبه ی ئە عظم

تا بمینیم له عن یه زید ههر ده که م

وتم: به که لام حه زره تی (علیم).

تا بمرم (مُحِبِّ) حه زره تی (علی) م^(۵)

یه زیدیچ: یه زیدیش. به لئ: به لام، لاکین. یانیهای: یانی. (بل یزید):

صیفه تی به دی له یه زید زیاتره. پیاگیکیان: پیاویکیان. یه کیکیچ: یه کیکیش.

پهلید: مردار، پیس. بمینیم: بمینم.

واته: با دریره نه دهین به باسی له عنه ت کردن له (یه زید) ی کوری حه زره تی

موعاویه که دووهم خه لیفه ی ئە مه وی بوو؛ ئیمه له عنه تی لی ناکهین، له عنه ت له

هیچ موسولمانیکی به دکردار ناکهین، ئیمان شتیکی په نهانه، به چیدا ئە زانی ئەو

بنیاده مه به دکرداره ئیمانی نی یه، سه ره نجام و دواروژی ئینسانیش نازانری،

به چیدا بزاین کاتی مردوه ئیمانی دهرنه بردوه، واته: به ئیمانوه نه مردوه؟

له عنه ت: واته دهرکردنی هه تا هه تایی له ره حمه تی خودای گه وره ی به خشنده،

که وایی چون ره وایه به بی به لگه له عنه ت له یه کیکی تاییه تی بکریت، به لئ

له عنه ت به شیوه یه کی گشتی له کومه لیک ده کریت، وه ک بلیت «له عنه ت له

کافران».

ئه گهر ده لیت له بهر به دکرداری له عنه تی لی ده که م که وایی ده بی له عنه ت له

صه دانى وهك من و تو بكریت چونكه كرده وهى ناشیرینمان زوره؛ كه واته نه به
بى هو له عنهت له یهزید بكهین و، نه به درو لافى خوشویستن و دلسوزی یش بو
حه زره تی حسین لی باهین.

گه لی كهس هه ن ده لین رقمان له یهزیده به لام خوورپه وشتی ناشیرین و
کرداری خراپیان لهوزیاتره، لافى خوشویستنی حه زره تی حسین لی دهدهن،
كه چى زور دوورن له خوورپه وشته به رزه كانی ئه و وهك له خوداترسی و خوداپه رستی و
به خشنده بی و دل نهرمی و دلسوزی له گه ل موسولماناندا، بهلكو رقیانه له ئه ولادی
حسین و مالیان تالان دهكهن و دهیانكوژن!

یه كه یه كه ی ئینسان له ذات و ماهی یه تدا یه كن، فه رقیان له كردارو
خوورپه وشتدایه، لای ئایینی پیروزی ئیسلام خووی له خوداترسی و خو له گونا
پاراستن و قازانج به خه لك گه یاندن ته وهره ی خوشویستنه، هه ركهس له خوداترس و
خیرخواه بوو پیویسته خوشمان بوى، هه ركهس له خراپه كوی نه كرده وه و له خودا
نه ترسا پیویسته رقمان لی بیت.

باشه، ئه وا گریمان ذاتی یهزید خوورپه وشته به رزه كانی حه زره تی حسینى
بوو، ذاتی حه زره تی حسینیش، خوا نه خواسته خوورپه وشته په سته كانی یهزیدی
بوو، هه رگیز ره وای هه قه كه رقتان له یه كه م بیت و دووهمتان خوش بوى، ته نها
له بهرته وهی یه كه م ذاتی یهزیده و دووهم ذاتی حسین. (ده وهره ئه م كه ره له م قوره
ده ربینه!!)

ئینسان كه رقی له یهزید بى ده بى رقی له كردارو ره وشته ناپه سه نده كانی
بیت و لیان دووركه ویته وه، هه روه ها كه حه زره تی حسینى خوش ویست ده بى
كرداره به رزه كانی و ره وشته نایابه كانی خوش بوى و هه تا ده توانی لیان نزیك بیته وه.
ئهمه یه كرده وهی به گویره ی ئایین.

هه ر به بونه ی گوئی نه دان به ذاتی رووت و گوئی دان به كردارو خوورپه وشت

(مهولهوی) دهفهرموئی: شیعهیهك وتی:

قهسهم به مالی گهورهی خودا، واته: کهعبه، ههتا بمینم لهعنهت له یهزید دهکم [قسهکهی ئیشارهیه بو ئهوهی که له سهردهمی یهزیددا کهعبه ههندی کهم ئیحتیرامی پرووی تی کرد].

منیش وتم: قهسهم به کهلامی خودای زانا منیش تا ماوم دوست و خوش ویستی چهزرتی عهلیم [ئهمهیش ئیشارهیه بو ئهوهی که چهزرتی عهلی (کرم الله وجهه) له جهنگی صیفین دا ریزی له قورئان گرت و رازی بوو به ته حکیمی بو برانهوهی جهنگی نیوان خوئی و موعاوی یه و پهیرهوانیان که ههر دوولایان موسولمان بوون و گهلیکیشیان له هاوړتی یانی پیغمبر (د.خ) بوون ئه گهرچی له نه انجام دا به زیانی خوئی ده رچوو].

طهعنه له ئه صاحب سهیدی سهروهر

طهعنه له دینه، نی یه ی باخه بهر؟^(۶)

ئاخر ئه م دینی ئیسلامی پاکه

باعیشی چاکه ی دنیا و عوقباکه

له وانه وه هات گه یشته ئیمه

به وان پاراو بوو ئه م زهویی دیمه

روواتی ثوقات عودوول ئه وانن

موجته هیدینی فوحوول ئه وانن

خوداو ره سوول وان له مه دحیاندا

مونکیر وان له (ذم) له قه دحیاندا

توخودا بی بلی پیم وه په نهانی:

قصه ی کام لایان به راس ده زانی؟

هَی لَی مُنْکِرُ هَی وَی لَبُوتٌ لَوْلَا

وَيَلَهُ بُوتٌ «أُولَى لَكَ فَأُولَى»

له ته نقیصی صه حب ده که ویته ودهر

ته نقیصی جه ناب خوداو پیغه مبهر

لابه عه قیده ی ناپه سه ندیده

(نعوذ بالله من ذي العقيدة!)^(۷)

کافی یه بومان سوننهت و کیتاب

(أَمْسِكُوا إِذَا ذَكَرَ الْأَصْحَابُ)

(أَفْضَلُ تِلْكَ الْفِرْقَةُ الْعِظَامُ)

چوارهی له پینج، ههزار سال ته مام،^(۸)

بهر له ئادهم بیت وه لای فهرشه وه،

ئه نواری بوون له لای راستی عهرشه وه

بووی راس مهر ئه وه و هخت بووت ئامشو کا

دهماخت خه بهر توففاحه بو کا

مهر ئه وه: مه گهر ئه وه. ئامشو: ئاموشو، هات وچو.

واته: تانه وه شهرو توانج گرتنه یارانی پیغه مبهر (د. خ) تانه یه له ئایینی

ئیسلامی پیروز؛ چونکه ئه م ئایینه که هووی به ختیاربی ههردوو دنیا یه له وانه وه به ئیمه

گه یشتوه، ئه م زه وی یه دیمه بی ئاوه که بریتی یه له دل و دهروونی ئه م خه لکه نه زانه

له وانه وه تیراو بوو و ئایینی وه رگرت، ریوایهت که ری باوه پهبی کراوی ئایین ئه وانن،

موجته هیدی خاوه ن پایه و مایه ئه وانن، جا ئه گهر، خودانه خواسته، ئه وان

پیاوخراب ده رچن ئیتر کی ده مینیته وه بو گه یاندنی ئایینی ئیسلام و قورئانی پیروزو

فهرمووده کانی پیغه مبهر (د. خ).

بیجگه له مه خودای گه وره له گه لی ئایه تدا ستایشی کردوون وهك ﴿کنتم خیر

امه اخرجت للناس.﴾^(۹) یا ﴿والسابقون الأولون من المهاجرین والانصار

والذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم ورضوا عنه.﴾^(۱۰) یا ﴿لقد رضی الله

عن المؤمنین إذ یبایعونک تحت الشجرة فعلم ما فی قلوبهم فانزل
السکینه. ﴿١١﴾ یا محمد رسول الله والذین آمنوا معه أشداء علی الکفار
رحماء بینهم تراهم رکعاً سجّداً. ﴿١٢﴾

ههروا چه زره تی پیغه مبه ریش (د.خ) گه لی ستایش و ته عریفی کردوون،
که چی به رانبر بهم ستایشه، ئەوانه که مونکیرن ذه میان ده کهن! جا تو خودا وهره
به په نامه کی پیم بلی - چونکه ئە ترسم له بهر (ته قیه) به ئاشکرا نه توانی رازی دلی
خوت دهر بری - تو کام لهم دوانه به راست ده زانی؟ فهرمووده ی خوداو پیغه مبه ری
خودا یا قسه و هاشه و هوشه ی مونکیران!؟

جا ئە گهر لایه نی مونکیران ده گری و قسه ی ئەوانت لا راسته، وا منیش
پیت ده لیم: هه ی قور به سهرت بو ئەو لایه ی گرتووته، ئەوه ی پیت باشره وه یله
بووت و، ئایه تی (اولی لك فأولی) مژده ی ئەوه ت ده داتی که جیگات وه یله که
چالیکه له قوولایی دوزه خدا (١٣).

ئهنجا مهوله وی ده فهرمووت کهم وکووری دانان بو یارانی پیغه مبه ر (د.خ)
کهم وکووری دانانه بو خودای گه وره و بو پیغه مبه ری خودا؛ له لایه که وه ئەوه
ده گه یه نیت که خودا، له گه ل ئەوه دا ئەو پیغه مبه ره ی کرده به دواهاوه ری
پیغه مبه ران و ئایینه که ی کرده به ئایینی هه موو جیهان، پی نه کرابی کومه لیک
په یره ی زاناو تواناو دل پاک و ئازاو چالاک و کرده وه چاک دروست بکات بو
بلاو کردنه وه ی ئەو ئایینه، هه روه ها ئەوه ده گه یه نیت که پیا هه لدان و ستایشه کانی
اران ی چه زره ت له قورئانی پیروزدا درو بن!

له ولایشه وه واتای ئەوه یه ئەو پیغه مبه ره گه وره یه ئاگای له یارانی خو ی
نه بووبیت و، هه ر فهرموده یه کی له ستایشیاندا فهرمووبیت، خوانه خواسته،
دروبووبیت، بی گومان کهم وکووری و درو بو خودای گه وره و بو چه زره تی
پیغه مبه ری دواهاوه ری پیغه مبه ران شتیکی مه حاله.

که و ابو و ئه ی بر ایان بیرو باوهری ناپه سه ند لابه ن و بر یار بده ن که (نص) ی
 قورئان و فه رمووده ی پیغه مبه ر (د.خ) مان به سه ، که ئه وانه به ئاشکرا باسی
 گه وره یی و به رزی پایه ی یارانی پیغه مبه ریان کردوه ، له سه رتان پیویسته کاتی که
 باسیان کرا ئیوه ده متان بگرن و قسه ی ناپه سه ند نه که ن و هه رگیز بیر له باوهری
 ناهه موار نه که نه وه!

ئه نجا پاش ئه وه ی باسی گه وره یی یارانی پیغه مبه ری کرد ده فه رموویت:
 گه وره ترین یار له نیو یارانی پیغه مبه ردا چوار یارن له و پینج جی نشینانه ی
 پیغه مبه ر، که له سه ر فه رمووده یه ک له پیغه مبه ره وه ده یگیر نه وه ، هه زار سال پیش
 ئه وه ی چه زرته ی ئاده م بیته سه ر فه رشی زه وی و دروست بکریت له گل، ئه وان
 لای راستی عه رشه وه نوور بوون . .

له م بابه ته وه بوئی خوشی ساغ کاتی سه رت لی ده دات که لووت بوئی
 چه دیثی (تفاحه) بکات، ئه مه یش پوخته ی چه دیته که یه:

شیخ (ابن حجر) ره زای خودای لی بیت ده فه رموویت محبی طه به ری له
 کتیبی (الریاض) وه ده گیریته وه (والعهده علیه): «أن جبریل أخبر النبي (ﷺ) انه
 تعالى لما خلق آدم وأدخل الروح في جسده أمرني أن آخذ تفاحة من الجنة
 وأعصرها في حلقه فعصرتها فيه بقطرات، فخلقتك الله تعالى من القطرة الأولى،
 وابا بكر من الثانية، وعمر من الثالثة، وعثمان من الرابعة، وعلياً من الخامسة . .
 الى آخر الحديث»

جا ئه م چه دیته هه رچه ند له چه دیته ئاحاده کانه و (ضعیف) وه (ابن حجر)
 باره که ی خسته وه ته ئه ستوی محبی طه به ری، له به ره ئه وه که باسی پایه به رزی
 یارانی پیغه مبه ر ده کات نرخ ی بو داده نریت، به تایبه تی له باسی گه وره یی ئه و
 ذاتانه دا که ده نگ و باسی گه وره یی یان گه یشته وه راده ی (تواتر).

(صلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه وأتباعه إلى يوم الدين).

- (۱) ئەم سەرباسە تەنھا لە نوسخە چاپە کەدا ھەبەو، لە نوسخە دەستنووسە کەدا نەبە. شایانی وتە لە چاپە کەدا (الیزید) نووسراوە، کە دیارە ھەلەبەو (یزید) راستە چونکە ەلەمەو ئەداتی تەعریفی ناچیتە سەر.
- (۲) لەنیوان (بەزید) ی. ناوو (یزید) ی کاردا جیناسی تەواو ھەبە. سەرنج: بەبێ سەرووبۆری دەستنووسە کە (حسین) ی شیعەرە کائەم ھەموو بە (حوسەین) نووسیوە، بەلام لە شەرھە کەدا (حسین) ە کوردی بە کەبە.
- (۳) لە دەستنووسە کەدا (ببغضین) و (بجین) و (درین) ە کە دەکاتە (ببوغضین) و (بجوین) و (دەرن) ، لە چاپە کەبە (بجین) و (درین) ە.
- (۴) ھەرگە: قور. ئەم نیو بەیتە پەندیکی کوردی بە بو کاریکی ناپەسەند دەوتریت کە لە ھەموو لایە کەو بەد بیت و چاری گران بیت.
- (۵) لەنیوان (علیم) کە ناوی خودای گەورەبەو، (علی م) دا بە شیوہ نووسی کون واتە (علیم) جیناسی تەواو ھەبە.
- (۶) لە دەستنووسە کەدا (باخەبەر) ەو لە چاپە کەدا (باخەوەر).
- (۷) لە پەراویزی دەستنووسە کەدا وادەگەبەیت: دروستە (ذی) لە (ذی العقیدە) دا بو ئیشارە بی، یا بەمەنا خاوەن بیت.
- (۸) لە دەستنووسە کەدا لە پەراوێزدا دەبیت: «ھزار سال.. تاد» صیفەتی (بێنج) ە، تەمیزی نەبە.
- (۹) ئایەتی (۱۱۰) سوورەتی (آل عمران).
- (۱۰) ئایەتی (۱۰۰) سوورەتی (توبە).
- (۱۱) ئایەتی (۱۸) سوورەتی (فتح).
- (۱۲) ئایەتی (۲۹) سوورەتی (فتح).
- (۱۳) شیوہ نووسی شیعەرە کە لە نوسخە دەستنووسە کەدا بی دەسکاری بەم جوڑەبە: -

هَي لَآي مُنْكَرُ هَي وَى لُبُوتُ لَوْلَا
وَيَلَّةُ بُوتُ أَوْلَا لَكَ فَأَوْلَا

پەراوێزیک لە سەر ئەم (اولا لك فاولا) بە ھەبە لە خەتی مەولەوی خۆی ئەچیت،
نووسیویە: «اولی لك فاولی ثم اولی لك فاولی»

له ژیر ئەم نووسراوێهیدا نووسیویه: «یعنی رسم را خوب ننوشته» واتە مەبەس لەم پەراویزەم ئەوێهێه که نووسەرەوێه لێرەدا مەتێهکەه به هەله نووسیوێه تەوێه؛ ئەبێه وا بنووسرێه که من نووسیوێه.

(اولی لك فاولی) بەشیکه له کۆمهله ئایهتیک له باسی حالێه ئهوانه دا که فرمانبهرداربێه خوا ناکهن و مل له فرمانی ههله ئهپێچن. ئەمەیش تەواوی ئەو ئایه تانه: ﴿فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى (٣١) وَلَكِنْ كَذَبَ وَتَوَلَّى (٣٢) ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَمِطُّ (٣٣) أُولَىٰ لَكَ فَأُولَىٰ (٣٤) ثُمَّ أُولَىٰ لَكَ فَاُولَىٰ (٣٥)﴾ له سوورتهی (قیامه).

ئێتر مهولهوی باسی لا باشه که ناکات، چونکه کردهوه که ی شتیکی ره وایه و پهیرهوی کردنی قورئان و فرموده ی پیغمبهره (د.خ).

* مبحث الخلافة والامامة (۱) *

حَقُّهُ (۲) خِلاَفَتِ تَرْبِعُهُ نَشْرَافِ
 (بِاجْمَاعِ الصَّحْبِ وَبِالاسْتِخْلَافِ)
 هِرْجَلُونَ كَمَا بُوِغَهُ بِوِ تَرْتِيبِ
 لَهْلَايِ مَوْجِتِهَيْدِ (ذَوْرَائِي) مَوْصِيْبِ
 نَائِي چَلُونَ دَالَهُ لَيْي نَائِي شَامِيخَه
 رَهْوَاسِي سُونَهْنَ رَاسِ رَاسِيخَه
 (انظُرْ لِكُلِّ لِكُلِّ وَاحِدٍ
 إِنْ فَقَدْتَهَا فَلَا تَجَاهِدْ)
 (إِذْ كَفَى الْإِجْمَاعُ وَهُوَ مَعْتَمَدٌ
 لَمْ يَكُنْ إِجْمَاعٌ إِلَّا عَنِ سُنْدِ)
 هِرْگَاهِ مَهْفَادِي تَيْجْمَاعِ قَهْطَمِي وَيِ
 غَهْيرِي تَهْوَآتُورِ بَا گِشْتِ ظَهْنِي وَيِ
 دَهْگَهْلِ تَهْمِيچَه نِي يَهْ لَهْ تَوْصُوُولِ
 تَيْمَامَهْتِ؛ بَا (ظَنْ) تَيْدَا وَيِ مَهْعمُولِ (۳)

بووگه: بووه. نای (ی یه کهم): ته داتی سه رسوورمانه. نای (ی دووهم): جه معی
 نایه تهو عه ره بی یه. داله لئی: ده لاله تی لی ده کات. هه رگاه: هه رکات. ده گهل:
 له گهل.

واته خیلافهت (جی نشینی) ی چوار یاری شه رافه تمه ندی پیغه مبهه (د.خ)
 راست و بی گومانه، به لگهی ته مهیش تجماع و یه کگرتن و یه ک قسه بی هه موو
 هاورنی یانی پیغه مبهه (د.خ) له سهه ر جی نشینی تیکرای چوار جی نشینه کان،
 سه بارهت به جی نشینی چه زره تی عومه ریش، بیجگه یه ک قسه بی یه که چه زره تی
 ته بوو به کر وه سیه تی کردو کردی یه جی نشین. ته م جی نشینی یه به و ته رتیه که بووه،

واته: ئەبوبەكر، عومەر، عوئمان، عەلى، بىرو باوەرى ھەموو (مجتەھد) يەككى
خاوەن بىرى راستە.

ئەنجا مەولەوى دەفەرموئەت: ماشەللايان لى بىت سەيركە چۆن ئايەتە
بەرزەكانى قورئانى پىرۆزو فەرموودە راست و دروستەكانى ھەزرەتى پىغەمبەر
(د.خ) دەلالەت لەم خىلافەتە دەكەن.

ھەر ھەم دەفەرموئەت بۆ جى نشىنى ھەرىكە لەم چوار يارە بىروانە بو ئايەت و بۆ
ھەدىت، جا ئەگەر دەستت نەكەوت قەى ناكە، تۆ ئىنكارى جى نشىنى يان مەكە،
چونكە ئىجماعى لەسەرە، ئىجماعىش بەسە بۆ بەلگەى و جىگەى باوەرو متمانەى،
چونكە ئىجماع پىويستە سەنەدى ھەبىت. جا كە ئىجماع يەقین بەگە يەنەت،
دەلىلەكانى تر لە ئايەت و ھەدىت با (ظن) یش بەگە يەنەن قەى ناكە، چونكە لە ھەر
شتىكدا كە پىويستى بە دەلىل بى، مادام دەلىلىكى يەقین بەخش ھەبى ئەو
بەسە. لەم باسەى ئىمەيشدا كە بەلگە يەكى ھەك ئىجماع ھەبى، ئىتر دەلىلەكانى تر
ھەرچۆن بن قەى ناكە؛ مەسەلەى جى نشىنى يا پىشەواىى لە ئوصولى ئايىن نى يەو
ھوكمىكى فەرعى سەر بە كارو كوردەو يەو، بۆ ئەم جورە ھوكمە فەرعى يانە
بەلگەى گومان بەخش بەسە.

سەرنج:

ئەمەى مەولەوى فەرموويەتى، كە بۆ ھەر چوار يارە كە لە ئايەت و ھەدىتدا
بەلگە ھەبە، ئەگەر مەبەستى بەلگە بى سەبارەت بە گەورەى و پاىە بەرزى يان ئەو
تەواوە چونكە لە گەلى ئايەتدا ئەم شتە ھەبە، بەلام ئەگەر مەبەستى بەلگە بى
سەبارەت بە جى نشىنى ئەو دوورە؛ چونكە تەنھا لەبارەى جى نشىنى ھەزرەتى
ئەبوبەكرى صىددىقەو ئايەت يان دوزىو تەو.

يەكئىك لەو ئايەتە تانە ئايەتى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ
فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ
يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ

واسعِ عَلِيمٍ ﴿٤﴾. ئیمامی به یههقی له حهسهنی به صری یهوه ریوایهتی کردوه
 فهرمویهتی (والله تهوکهسهی سهرکردایهتی تهو (جهاد)هی کرد تهبو به کری
 صیددیق بوو، له کاتیکیدا هندی له عه ره به کان له دین وهرگه ران و زه کاتیان نه دا،
 تهو بوو چه زه تهی ته بوو به کر (ر.خ) بریاری جهنگی دژیان راگه یاندو
 سهرکردایه تی تهم جهنگی کردو هینانیه وه ژیر ئالای ئیسلام.

یه کیکی تریان تهم ئایه تهیه: ﴿قُلْ لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سُدْعُونَ إِلَىٰ قَوْمِ
 أُولَىٰ بِأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلَمُونَ فَإِنْ تَطِيعُوا يُوْتِكُمْ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَان
 تَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ (٥).

(ابو الحسن)ی ته شعهری (ر.خ) که ئیمامی ته هلی سونه ته فهرمویه تی له
 ئیمام (ابو العباس ابن شریح) م بیست فهرموی: لهم ئایه ته دا ته بوو به کری
 صیددیق مه به سه ته، واته له به ره ته وه که ته بوو به کری صیددیق موسولمانانی بانگ
 کردو له شکر کیشی کرد بو جهنگ دژی ته وان هی له دین هه لگه را بوونه وه و زه کاتیان
 نه ده دا.

یه کیکی تریان تهم ئایه تهیه: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
 وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي
 لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا﴾ (٦).

(ابن کثیر) ته فهرموی واتای تهم ئایه ته به ته واوی له گه له به سه ره اتی سه رده می
 جی نشینی چه زه تهی ته بوو به کردا ده گونجی
 به لگه ی چواره م تهم ئایه تهیه :-

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ
 اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ (٧)

چونیه تی ده لاله تی ئەم ئایه ته ئەوهیه : ئەوانه ی نیشتمانیان له ربی خودادا به جی هیشت خودای گه وره به راستگۆی حسیب کردوون، ئەوهیش له لای خودا به راستگۆ حسیب بکری له گه ل خوداو له گه ل موسو لماناندا درو ناکات، که واته کاتی (مهاجرین) و (أنصار) به یعه تیان به جی نشین کردو به سه رکده ی موسو لمانانیا ن دانا، په یمان دهرو په یمان پی دراو هه ردوو راستگۆ بوون له گه ل خو یان و له گه ل خودای خو یان، به کور تی که ئەمانه به پی واتای ئایه ته که راستگۆ راست بن ئیتر هیچ گه یو گه رتی که له ناودا نامینی .

پنجهم : ئایه تی ﴿اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین أنعمت علیهم﴾^(۸) چونیه تی گه یاندنی ئەم ئایه ته بو مه به سه ته که مان ئەوهیه : وهک له ئایه ته که وه ده رده که ویت ریگای ئەو که سانه ی خودا نیعمه تی پڑاندوه به سه ریاندای ریگه یه کی باشه، هه روه ها ریگه ی نیعمه ت پی دراوان ریگه ی پیغه مبه ران و زور راستگۆیان و شه هیدانه، دیاره که ریگه ی زور راستگۆیان ریگای راست بی ریگه ی چه زره تی ئەبو به کر به هه موو باریکدا راسته چونکه ئەوهیش له زور راستگۆیانه .

هه روه ها گه لی فه رمووده ی پیغه مبه ر (د.خ) هه یه که جی نشینی چه زره تی ئەبو به کریان لی ده رته که وتی . من لی ره دا یه کیکیان ده گیرمه وه :-

[أخرج الشيخان (مسلم والبخاري) عن ابي سعيد الخدري، رضي الله عنه، قال: «خطب رسول الله الناس وقال: ان الله تبارك وتعالى خير عبداً بين الدنيا وبين ما عنده، فاختار ذلك العبد ما عند الله. فبکی أبو بكر وقال نفديك بأبائنا وأمهنا، فعجبنا لبكائه ان يخبر رسول الله، ﷺ، عن عبد خيره الله فكان رسول الله هو المخير، وكان أبو بكر أعلمنا فقال رسول الله، ﷺ، إن من أمن الناس علي في صحبته وماله ابا بكر، ولو كنت متخذاً خليلاً غير ربي لاتخذت ابا بكر خليلاً، ولكن أخوة الاسلام ومودته. لا يبقين باب إلا سُد، الا باب ابي بكر». وفي لفظ لهما: «لا يبقين في المسجد خوخة إلا خوخة ابي بكر». وفي آخر لابن عدي: «سدوا هذه الابواب الشارعة في المسجد إلا باب

ابي بكر». وطرقة كثيرة منها عن حذيفة وانس وعائشة وابن عباس ومعاوية بن ابي سفيان، رضي الله تعالى عنهم.]

زانايانى ئايىنى ئىسلام لىم فەرموودەو جى نشىنى ئەبووبەكرىيان وەرگرتو؛ چونكە خەلىفە پيويستى بە نزيكى لى مزگەوت ھەيە، خەلك موحتاجى خەلىفەن بو نويزو غەيرى نويزو دەبى لى يانەو نزيك بى واتە: فەرموودەكە ئىشارەتە بوئەو پاش وەفاتى ھەزرت (د.خ) ئەبووبەكر دەبىتە جى نشىنى .

ئىجماعە وجووب مەنصوبى ئىمام
لاكىن ئىختىلاف ھەس (بين الانام)
لەسەر (ھەق) ياخو لەسەر بەريە،
دەلىلى سەمعى ياخو عەقلى يە؟
مەذھەبى ئەھلى ھەق بە قەطعى
واجبە لەسەر خەلقى بە سەمعى
مەذاق تال دەوتى لىم قەسى تالە؛
وجووب لەسەر (ھەق) ئەمرى بەطالە
لەسەر (ھەق) بوويا، چاك بووە ھالى،
زەمان لى ئىمام نەدەبوو خالى
خو ھوسن و قوبھىچ ھىچ عەقلى نى يە؛
دەلىل وا نەبوو سيواى سەمعى يە
خەير، لاچىن لەسەر ئەم گەتوگوۋيە،
يا مەذھەبى من يا خەير ئى توپە
ئەر لەسەر خودا واجبە واى كرد
وەر لەسەر خەلقە بەجى يان ئاورد
ئەر ئىرادەى كرد خالقى بىچوون
ئىمام عەلى وىو، خەلقى مانىع بوون^(۹)

عه قلت بو خودا^(۱) نه وه بوچ تیری
 نه توانی واجب خوئی به جی بییری؟!
 یا که سنی وه کوو حه ضره تی عه لی
 صاحب عزیزه ت و ریفه تی جه لی
 به صه د چه ندانه ی بووبه کری صیددیق
 صاحب عه شره ت وی و شه وکته به ته حقیق
 (ولاسیما أسدُ الله) وی
 موجته هیدی واو له (نص) ناگا وی
 نه وکه سه چلون له که س ده ترسی
 یا له ته قلیدی که سنی ده پرسنی؟!
 بوچ ده گهل نه و سنی نه یکرد ده س وبرد
 بوچی ده گه لی (معاویه) ی کرد
 خودای ته عالا نه لبه ت خودایه
 حه ضره تی (علی) یج (اسد الله) یه
 که س ئیمام نه بوو بی نه و به یه قین
 (کرم الله وجهه آمین)

(حق): خودا. به ری یه: خه لق. بوویا: بوایا، ببوایه، بوایه. خه یر، یاخه یر:
 یاخود. موجته هیدی وا: موجته هیدی وه ها. نه و سنی: نه و سیانه که (نه بووبه کری،
 عومه ر، عوتمان).

واته: هه موو (مجهتهد) هکانی ئایینی ئیسلام له سه ر نه وه یه کیان گرتوه که
 دانان و دیاری کردنی ئیمام و پیشه وای گشتی (واجب) ه، به لام ئیختیلاف له وه دایه
 ئاخو نه م ئیمام دانانه له سه ر خودا واجبه یا له سه ر (مکلفین) ی خه لک؟ هه روه ها
 ده لیلی واجبی یه که ی نه قلی یه و بیسراوه یاخو عه قلی یه؟ جه ماوه ری نه هلی سوننه ت
 له سه ر نه وه ن که نه م خه لیفه دانانه له سه ر خه لک واجبه و به لگه یش به لگه ی نه قلی و
 بیسراوه و هک باسیان کردوه بریتی یه له چه ند شتیک:

یه کهم: هاوړی یانی پیغمبر یه کیان گرت له سهر دانانی ټیمام و، له پاش وه فاتی
حه زرهت تم دانانیهان له هه مووشت به موهیتر زانی ته نانهت خستیانه
پیش ده فنی حه زره ته وه. هه روه ها هه رکاتی ټیمامی وه فاتی کردبی دانانی
ټیمامیان له شوینی دا خستوه ته پیش هه موو ټیش و کاریکی تره وه.

ده گیرنه وه کاتی که حه زرهت (د.خ) کوچی دواپی کرد ته بووبه کری
صیددیق خوطبه یه کی خوینده وه وه فهرمووی: - «ایها الناس! من کان یعبد
محمداً فان محمداً قد مات. ومن کان یعبد ربَّ محمدٍ فانه حیٌّ لا
یموت. ولا بدّ لهذا الأمر ممن یقوم به فانظروا وهاتوا آراءکم رحمکم الله،
فتبادروا من کلّ جانب وقالوا صدقت ولكن ننظر فی هذا الامر.» ولم
یقل احد انه لا حاجة إلى الامام.

دووهم: ټایینی ټیسلام فهرمانی داوه به جی یه جی کردنی (حدّ) وهک (حدّ) ی زیناو
دزی... تاد، هه روه ها فهرمانی داوه به پاراستنی ولاتی ټیسلام و
سنووری و، به ریک خستی سوپاو، رزگار کردنی خهک له زیان و ټازاری
جهرده و ریگرو پیاو خراب و، راگرتنی حوکمی ټایین له ناو موسولماناندا،
بی گومان ټه مانه یش به بی بوونی ټیمام و پیشه وایه کی لی هاتوو نابن؛
که وابی دانانی ټیمام و پیشه واپیوسته.

سیههم: دانانی پیشه واپیوسته ده بیته هوئی نه هیشتنی خرابه و زیان و
به ده ست هینانی چاکه و به رزه وه ند وهک ټاوه دان کردنه وهی ولات و
بلاو کردنه وهی خوینده واری و ټاماده کردنی هوئی ژیان و ریک و پیک کردنی
ده رافهت و بوودجه و سامانی ولات و... گه لی شتی تر. دیاره ټه مانه یش
به بی پیشه واپیوسته ناکرین. به واته ییکی تر ټم کاروباره پیویستانه له سهر بوونی
پیشه واپیوسته، هه رچی شتیکیش بوونی (واجبات) ی له سهر
پاوه ستابیت واجبه؛ که واته بوونی پیشه واپیوسته واجبه.

ټه نجا مهوله وی ده فهرموئی: دم و چه شی مروّف تال ده بیت له و قسه تاله

به تاله که و تراوه: گوايا دانانی ئيمام له سهر خودا واجبه! هيچ شتی له سهر خودا واجب نی یه، ته گهر دانانی ئيمام له سهر خودا واجب بوایه ده بوا دنيا هه رگيز بی ئيمام نه بوایه. که شتی واجب بوو له سهر يه کيک، ده بی جی به جی بکات. واته: بوئه وهی جيهان تووشی گيروگرفت و نه گبه تی نه بی له سهر خودا واجب ده بوو هه رگيز دنياي له پيشه وای شایان و هه لکه وتوو خالی نه کردایه، ئاشکرايشه شتی وه ها نی یه. دياره لای ته هلی سوننه ت جوانی و ناشیرینی عه قلی پووج و به تاله، واته جوانی و ناشیرینی شهرع دیاری یان ده کات، که و ابوو پیوستی دانانی پيشه واه لایهن شهرعه وه یه نه ک عه قل.

ته نجا (مهوله وی) بو بوردانی به رانه ر به ئیجگاری، ده لیت :-

با واز له جیاوازی باوه ری من و تو بهینین، دانانی پيشه واه له سهر خودا واجب بی، وه ک تو ده لیت، یا له سهر خه لک واجب بی، وه ک ئیمه ته لین، ته واه واجب جی به جی کراو، له پاش مردنی هزره ت (د.خ) جی نشین و پيشه واه دانرا، ئیتر بوچی هه ندی که س ته لین ئیمامی به حه ق له پاش هزره ت دانه نیشتوه؟! ئاخو ده چیه میشکه وه خودا واجبی خوئی جی به جی نه کات؟! ئاخو ده چیه میشکه وه خودای گه وره بی یه وی (عه لی) ئیمام بیت، که چی خه لکی خودا کرد ری له کاری خودا بگرن و نه یه لن عه لی بیته پيشه واه!؟

ئاخو ده چیه میشکه وه پیاویکی وه ک عه لی خاوه ن جیگه و ریگه و نه سه ب و هوژو خزم و که س و کار، پیاویکی وه ک عه لی شیری خودا ئازاو زاناو داناو ئاگاداری (نصوص) و خاوه ن راو ئیجتیه اد له ترسی خه لک داوای حه قی خوئی نه کات و نه بیته پيشه واه، یا له به ر چاولی که ری و داوی قسه ی خه لک که وتن خوئی نه بیته پيشه واه به یعه ت به یه کیکی تر بکات و مافی ره وای خوئی لی زه وت بکریت؟!؟

بوچی هزره تی عه لی له گه ل سی جی نشینه کانی پیش خوئی هیچ نا درکیی نه بوو؟ بوچ له گه ل (معاویة) جهنگا؟ دياره چونکه جی نشینی ته بووبه کرو عومه رو

عوثمانی لا زهواو به جی و شهرعی بووه، بویه نه چوو به گزیانداو به یعه تی پی کردن و بی رهزای نهو نه بوونه جی نشین، به لام دانی نهنا به جی نشینی (معاویة) دا بویه لئی راست بوویه وهو جهنگی له گهل کردو، نهو هموو شهزو شوپره له سهر جی نشینایه تی بهرپا بوو.

بی قصه بکهین له (أفضلیه)
 نهو به تهرتیبی خیلافهت نییه
 چونکه دهلائیل (من الجانبین)
 (متعارض) ن، به کام عه مهل کهین؟
 وه هایچه نییه خو نهو مه سئه له
 تو بلی شه رطه بو نهو عه مه له
 یا نهو ته وه ققوف بوئی تی یه دا
 واجبی روو کات خه له ل پی یه دا
 خصوصو ص ئیمامهت جائیز وی و مه قبول،
 ده گهل وجوودی (فاضل)، بو (مفضول)
 بوچ؟ (أفضلیة) ههروه کو عیصمهت
 نی یه ن هیچ کامیان شه رطی ئیمامهت
 به لکو شرووطی سهرکاری ئیمام
 قودره ته له سهر ته نفیذی نه حکام
 وهك ته جهیزی جهیش بو نه مری جهاد
 ئیقامه ی جومعهو، جهماعات، نه عیاد
 ئیقامه ی حدوود نه خذی صه ده قات
 سه ددی ثوغوورو قه طعی نیزاعات
 قه طعی عیرقی ره هط موته نه ججیسه
 موته غه للیبه و موته له صصیصه

حه ققى مه ظلوومان له ظالم سيني
 به (ضبط) و به (ربط) هيچ دانه ميني
 موسليم، حور، عاقل، بالغ وى، ذه كهر
 سائيس وى، ظاهر، مه رجيع بو به شهر
 نهك موخته فى وى ياخو مونته ظهر
 بيكيشى ده گه ل عه دهم سهر به سهر
 به ل قوره شى وى و پاكيزه سى يهر
 خوا نه سلى عه لى، خوا نه سلى عومه ر
 نه گهر چى به فيسق مونعه زيل نه وى
 عه دليچى هه روهك شه و كه ت پى ده وى
 قووه تى ره ئى و عيلمى ده گه ل وى
 نه فضهل وى ياخو غه يرى نه فضهل وى

زانا پايه به رزه كانى ثاين ده رباره ي گه وره ترينى چوار جى نشينه كانى پيغه مبه ر
 راي جيا جيان هه يه؛ زور به ي زانايانى نه هلى سوننه ت له سهر نه وه ن كه پايه ي
 گه وره يى يان وه كو پايه ي جى نشينى يه كه يانه، واته: گه وره ترينى په يره وانى حه زره ت
 نه بو و به كرى صيد ديقه، دواى نه و عومه ر، دواى نه و عوتمان، نه نجا عه لى، ره زاي
 خوايان لى بيت. هه نديكى تر ده لىن عه لى له عوتمان گه وره تره.

هه نديكى تر له زانايانى ثاين تيايا وه ستاون و نالين نه ميان له ويان گه وره تره.
 زاناي پايه به رز (سعد الدين) ته فتازانى له شهر حى (عقائد) (نسفيه) دا
 ده لىت:- «واما نحن فقد وجدنا دليل الجانبين متعارضة، ولم نجد هذه المسألة
 مما يتعلق به شيء من الأعمال أو يكون التوقف فيه مخللاً بشيء من الواجبات،
 وكأن السلف كانوا متوقفين في تفضيل عثمان على علي، رضي الله تعالى
 عنهما، حيث جعلوا من علامات السنة والجماعة تفضيل الشيخين ومحبة
 الختئين. . والانصاف انه إن أريد بالأفضلية كثرة الثواب فالتوقف جهة، وإن
 أريد كثرة ما يعدّه ذوو العقول من الفضائل فلا» انتهى.

مهولهوی لیږه دا بیرو ږاکه ی (سعد الدین) باس دهکات و دهلی: با قسه یه بکهین له وه که کام له م جی نشینانه له وانی تر گه وره تره و گه وره یی نه وانی تر چونه؟ وا ده رته که ویت که گه وره تری یه که وه کو ته رتیبی جی نشینی یه که نی یه، نیمه ده بینین هه ردوولا به لگه یان هه یه و به لگه کانیاں دژی یه کترن و نازانین به گوئی کامیان بکهین. له لایه کی تریشه وه نه م گه وره تری یه مهرجی کاریکی ثابینی وهک نوپژ و رپژوو. تاد نی یه، تا نه گه ر تیا یا بوه ستین و ته فضیلی که س نه دهین به سهر که سدا واجبی له واجبه کانی ثابین تیک بچیت، خو نه گه ر بلیت پاش و پیشی جی نشینی یه که یان به لگه ی نه فضه لی یه ته که یه ده لپین وانی یه چونکه له گه ل بوونی (فاضل) یشدا ایمامه تی (مفضول) دروسته؛ که واته ده گونجی یه کیک له جی نشینی دا پیش که وتوو بی که چی له فه ضیله ت دا دوا که وتوو بیت، به کور تی نه فضه لی یه ت مهرجی ایمامه ت نی یه، هه روهک مهرجیش نی یه ایمام مه عصوم بیت، مهرجی ایمام نه وه ته بتوانی نه حکامی ئیسلام جی به جی بکات، وهک ناماده کردنی سوپا بو جهادو به رپا کردنی نوپژری جومعه و جهماعه ت و نوپژری جه ژنه کان و جی به جی کردنی (حد) له سهر زیناو چند تاوانی ترو، پاراستنی سنووری ولات و، چار کردنی ناکوکی و، ریشه کیش کردنی ری گرو پیاو خراب و دزو جهرده، هه روه ها بتوانی مافی زورلی کراوان له سته م کاران بسه نیته وهو، له سهر و بهر به ستنی کاروباری موسولماناندا ده سته وستان نه بیت، مهرج نه وه یه موسولمان بیت، نازاد بیت، وریاو کارامه بیت، بالغ بیت، نیرینه بیت، به ده روهه بی و خوی نه شار دبیته وه، که سیکی وه ها نه بی که له به رچاو نه بی و که س نه زانی له کوئی یه یا هه میشه چاوه پروانی بکریت، چونکه نه وه له گه ل نه بوو هاوشان و هاوسه نگه. هه روه ها له هوژی قوره ش بیت، خو و ره وشتی پاک و خاوین بیت، ئیتر چ له نه وه ی عه لی بی یا نه وه ی عومه ر یا نه وه ی قوره ش یه کی تر.

نه گه رچی ایمام و پیشه وای دامه زراو به هوئی پروودانی فیسق لییه وه ده ستنی له ایمامه ت ناکیش ریته وه، به لام یه که م جار که ده بیته پیشه وای پیویسته (عادل) و (رشید) بیت و هیزی زانست و بیرو ږاوپژری هه بیت، ئیتر له خه لکی سهرده می

خوی پایه‌به‌رزتر بی یا نا.

نه‌نجا مه‌وله‌وی، پاش باس کردنی ثم بیرو‌رایه، گه‌رایه‌وه بو‌سه‌ر باس کردنی
بیرو‌رای زوربه‌ی نه‌هلی سوننه‌ت و ده‌فه‌رموی :-

لاکین نه‌ئیممه‌ی فه‌حلی که‌ئیره

وه‌ک فیرقه‌ی سه‌له‌ف سه‌فی سه‌ریره

هر به‌ته‌رتیبی نه‌مری ئیمامه‌ت

حوکمیان هه‌یه به‌ نه‌فضه‌لی‌یه‌ت

(فاحکم ظاهراً بانهم

لَوْلا سَنَدٌ لِّمَا حَكَمُوا)

(والزم دأبهم بلا تعلل

وفوض الحق الى الحق وقل) :-

نه‌فضه‌ل نه‌وکه‌سه ره‌وضه‌ی نه‌زه‌لی

دای له ده‌ماخی بوی (لا یأتل . . .)

له نه‌وجی سه‌مای عالیی نبوه‌ت

(«ماطلعت» له طلعت)

ئیسمی ده‌گه‌ل ئیسم گه‌وره‌ی ئینس و جان

نویسیاگه له گشت ئاسمان

(روح القدس) هه‌رچی له‌وه‌رض و طوولدا

پژانندی به‌ دل پاکی ره‌سوولدا

له‌ خوی هه‌ردوو ده‌س مه‌رحمه‌ت به‌ردا

پنج پنج خیگه‌ی فه‌یض پنج دا له‌ سه‌ردا

فه‌رقی نه‌کردن (أصلاً) له‌ هه‌چدا^(۱)

پژانندی به‌ دل صافی نه‌ویچدا

چی ده‌ئیی نه‌ی دل پرشوبه‌یه‌ر په‌لیدا!

ده‌گه‌ل حوب هاوشان که‌لیمه‌ی ته‌وحید؟

ٺه وه كه شوڪري له سهر ٺه نامه
 ٺه وه سه بي ٺه وه سه بي ٺيسلامه
 ههر ٺه وه (أتقى) و، ٺه تقا ٺه ڪرهمه
 ٺه ڪرهم ٺه فضه له و پايهي ٺه عظه مه
 «ثاني اثني» دهلي به ته حقيق:
 به عدهز نبوهت ته صديقي صيدديق

رهوضه ي ٺه زهلي: باغچه ي بي سهره تا، مه به ست قورٺاني پيروزه. نويسياگه:
 نووسراوه. خيگه: پستي مهرو بزنه كه خوشه ده ڪرٽ بو رڙن تيا هه لگرتن،
 هيزه ي شي بي ده لٽين. په ليد: پيس، چلڪن به عدهز: بعد از، له پاش. فارسي به.
 واته: به لام زوربه ي زانايان و كه له ميڙداني ٺه هلي سوننهت، وك ڪومه له ي
 پيشيناني دل ڀاڪ و بي گهره، ههر له سهر ريزو ته رتيبي جي نشيني حوڪميان داوه به
 گه وره تري و گه وره ي يان و، له م رووه وه برياريان داوه كه گه وره تريني په پره واني
 پيغهمبه ر (د.خ) ٺه بووبه ڪري صيدديق و، دواي ٺه و عومهر ي ڪوري خه ططاب و،
 دواي ٺه و عوٺماني ڪوري عه ففان و ٺه نجا عه لي ڪوري ٺه بووطاليبه، خوداي
 گه وره له هه موويان رازي بيت.

توپش ٺه ي مرو ي موسولمان باوه ر بڪه به وه ٺه گهر ٺه و پيشينانه به لگه يان
 به ده سته وه نه بوايه حوڪمي و ايان نه ده دا، توپش بو خوت دواي رپياري ٺه وان
 بڪه وه، هيچ به هانه يه ڪ مه هينه ره وه، راستي و بنج و بناواني ڪارپش بده ره ده ستي
 خوداي گه وره و بلي :-

گه وره ترين هاورتي پيغهمبه ر ٺه و ڪه سه يه كه باغچه ي ڪه لام ي ٺه زهلي بوني
 گولباغي ٺا به تي «ولا ياتل...» داوه به ده ماغي دليدا، ٺه مهش ٺيساره يه بو ٺا به تي
 پيروزي ﴿ولا ياتل اولوا الفضل منكم والسعة ان يؤتوا اولي القربى والمساكين
 والمهاجرين في سبيل الله وليغفوا وليصفحوا الا تجبون ان يغفر الله لكم والله
 غفور رحيم﴾^(۱۲).

واته: با ئه وکسه سانه که خاوون ففضل و خاوون داراین سویند نه خون له سه ره وهی هیچ نه دن به خزمه کانیان و به هه ژاران و ئه وانهی له ریی خودادا مه ککه یان به جی هیشتوووه و هاتوونه ته مه دینه، با لی یان خوش بن و چاوپوشی یان لی بکه ن، چه زناکه ن خوی به خشنده لیتان ببووری و له گونا هتان خوش بیت؟!!

به لی ئه م ئایه ته ده رباره ی ئه بووبه کری صیددیق هاتوووه پاش ئه وهی سویندی خوارد: ئه و پاره و خه رجی یه ی تا ئه وکاته دهیدا به (مسطح) ناوی خزمی ئیتر نه ی داتی، جا کاتی چه زرت ئه م ئایه ته ی به سه ر ئه بووبه کردا خوینده وه کوتوپر له سوینه که ی پاشگه ز بووبه وه و ئه وه ی له وه پیش پی ده دا بوی گه رانده وه و وه ک جاران دهستی کرده وه به ده سگرویی کردنی.

له م ئایه ته دا ئه بووبه کری صیددیق به خاوون ففضل ناوبراوه، دیاره ففضل وه ک دهس ده دا بو زیاده مال، بو گه وره یی و پایه به رزیی لای خودایش دهس ده دات، خودای گه وره به خشنده یی خوی ده خاته پیش چاوی و ئه ویش گورج به گوئی ده کاو داوای به خشیشی لی ده کات، هه روه ها باسی ئه وه ده کات که ئه بووبه کر به خشنده بووه و یارمه تی خزم و کهس و کاری داوه، دهستی یارمه تی و پیاوه تی بو کوچ کرده کان دریز کرده.

هه روه ها له چند ئایه تی تر دا باسی ئه بووبه کری صیددیق کراوه وه ک ئایه تی ﴿... ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا.﴾^(۱۳) که هه مووزانایانی ئیسلام له سه ر ئه وه ن مه به ست له (صاحب) چه زرتی ئه بووبه کره، خودای لی رازی بیت.

یا وه ک ئایه تی ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّدَقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ * لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جِزَاءَ الْمُحْسِنِينَ﴾^(۱۴).

به ززارو ئیبنوعه ساکیر ریوایه تیان کرده که چه زرتی عه لی له لیکدانه وهی ئه م ئایه ته دا فه رموویه تی: «ان الذي جاء بالصدق هو محمد (ﷺ) والذي صدق به ابو بكر (رض)».

یا ثایه تی: ﴿ولمن خاف مقام ربّه جتّان﴾^(۱۰) اخرج ابن حاتم عن ابن شوذب انها نزلت في أبي بكر (رض) یا ثایه تی: ﴿وشاورهم في الأمر﴾^(۱۶).
 حاکم له ریگای (عبد الله) ی کوری عه بیاسه وه ده گپریته وه که ئەم ثایه ته ده رحه ق به ئەبووبه کرو عومەر هاتوه. فهرمووده ی پیغه مبه ریش هه یه که ده لیت: «إن الله أمرني ان أستشير أبا بكر وعمر» واته: خودای گه وره ئەمری پی کردووم که راویژ به ئەبووبه کرو عومەر بکه م، ئەمیش قسه که ی حاکیم به هیز ده کات.

یا ثایه تی ﴿... فان الله هو مَوْلَاهُ وَجِبْريلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ﴾^(۱۷) طه به رانی له ریگای عه بدوللای کوری عومەر وه وه له عه بدوللای کوری عه بیاسه وه ده گپریته وه که ئەم ثایه ته له حه قی ئەو دوانه دا هاتوه. ههروه ها له فهرمووده ی پیغه مبه ریشدا باسی گه وره یی ئەبووبه کر کراوه، بۆنموونه:

له (ابو الدرداء) وه ده گپرنه وه که حه زره ت (د.خ) فهرموویه تی: «ما طلعت الشمس وما غربت على أحد افضل من ابي بكر الا ان يكون نبيا» وه کو (مهوله وی) ده فهرموی له ئەوجی ئاسمانی به رزی پیغه مبه رایه تی یه وه حه دیشی (ماطلعت...) تاد ته نها بۆ ئەبووبه کر هاتوه.

ههروه ها ده فهرموی له حه دیشدا هه یه که ناوی ئەبووبه کر له گه ل ناوی گه وره ی ئاده مزادو په ریدا که پیغه مبه ره (د.خ) له هه موو ئاسمانه کاندا نووسراوه.

دوای ئەمانه مهوله وی هه ر له باسی گه وره یی و پایه به رزی حه زره تی ئەبووبه کردا ده لیت: (روح القدس) واته جیبرائیل «لهو عه رض و طولدا...» واته له سه فه ری کوچی حه زره ت له مه ککه وه بۆ مه دینه حه زره تی جیبرائیل هه موو کاتی حازر ده بوو بۆ یارمه تی و بۆ پزاندنی نوور به سه ر دلّی موباره کی حه زره تدا، جا هه ره وه کو یارمه تی حه زره تی ئەداو نووری ده رزاندنه دلّی چه ند توانیویه یارمه تی ئەبووبه کریشی داوه و نوورو به ره که تی پزاندوه ته دلّی، وه کویه کی خه یگه یه کی پر له رۆنی له لا بیت به هه ردوو ده ستی پیچی بدات بۆ ده رکردنی ئەوه ی تیدایه، له و نوورو به ره که ته ی لای بوو بی دره یغ به شی حه زره تی ئەبووبه کری دا.

ئيتر ئه‌ي مونكيري دل پر له شوبه‌ي ناپاك! چي ده‌لييت به‌رامبه‌ر به‌يەكيك خوشه‌ويست و هاوري ئه‌و پيغهمبه‌ره بي كه شايه‌تي دان به‌ پيغهمبه‌ري ئه‌و هاوشاني كه‌ليمه‌ي ته‌وحيد. واته: ئه‌و ذاته كه شه‌هادت به‌و هاوشاني شه‌هادته به‌يەكيه‌تي خوداي گه‌وره به‌ دل و گيان ئه‌بووبه‌كري كرده دوست و خوشه‌ويستي خو‌ي؛ جا تو له‌گه‌ل ذاتي وادا چي ده‌تواني بلييت؟ ئه‌و ذاته كه‌سيكه به‌رامبه‌ر به‌و خزمه‌تانه‌ي به‌ ئيسلامي گه‌ياندوه شاياني سوپاسه؛ وهك ته‌صديق كردني پيغهمبه‌ر له پيغهمبه‌رايه‌تيدا، له ئيدديعاي مي‌عراجيدا، وهك خزمه‌ت كردني پيغهمبه‌ر له زه‌حمه‌تي مه‌ككه‌يدا و له سه‌فه‌ري بو مه‌دينه‌يدا، وهك باخت كردني مالي له ريگاي ئيسلامدا، وهك كوكرده‌وي قورئان، يا جهنگي له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ي له ديني ئيسلام هه‌لگه‌رانه‌وه، يا هه‌ول و كووشي بو دامه‌زراندني كاروباري جي نشيني و، پرس كردني به‌ گه‌وره پياواني (مهاجرين) و (انصار)، يا داناني يه‌كيكي ليها تووي وهك چه‌زرتي عومره بو جي نشيني پاش خو‌ي.

به‌لي ئه‌م كارانه كه ئه‌بووبه‌كر كردوني كاري گه‌وره گه‌وره و له‌پيناوي ئاييني ئيسلامدا كردوني، بو‌يه سوپاسي له‌سه‌ر ئوممه‌تي ئيسلام واجبه.

بي گومان ذاتيكي وه‌ها له پايه‌وپله‌يكي به‌رزي وه‌هادا هه‌ر به‌ كه‌م بو‌روانيكي به‌كه‌م پرواينه بو ئاييني ئيسلام خو‌ي.

ئه‌بووبه‌كري صيدديق به‌پي ئايه‌تي ﴿وَسِيَّجَنِّبُهَا الْاَتْقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى﴾^(١٨) ته‌قا بووه، زور له‌خوداترس بووه، چونكه ئه‌م ئايه‌ته ده‌رباره‌ي ئه‌و هاتوه، له‌كاتيكداهنده موسولمانه سزادراوه‌كاني له‌خاوه‌نه كافره‌كانيان ده‌كري به‌وه‌و ئازادي ده‌كردن. هه‌روه‌ها به‌پي نه‌صي ﴿ان اكرمكم عند الله اتقاكم﴾^(١٩) ئه‌كره‌مه، دياره ئينساني ئه‌كره‌ميش گه‌وره‌تره له‌ غه‌يري خو‌ي و، لاي خوداي گه‌وره پايه‌ي به‌رزتره‌و له‌ هاوريكاني به‌ريزتره.

رضي الله تعالى عنه وعن جميع من معه من اهل صحبة الرسول صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه اجمعين.

ذیکری صالحان ره‌حمه‌تی وا پئی
 من له‌کوی، مه‌دحی صیددیقی له‌کوی؟!
 ذیکری صالحان که پئی هاته به‌ین
 سه‌لای «حیهل بعمر» ده‌ده‌ین
 (ثانی الافضلین من الأربعة
 یصافح الحق اولاً معه)
 (هل غیره من وافق الآیات،
 سنن الرسول، کذاک التورات؟)
 به‌ثایه‌ت له‌ به‌ر جیبریل ئاوردن
 هه‌ر خاصه‌ی ئه‌وه‌ ته‌له‌ففوظ کردن
 ئه‌و ده‌بوو، حه‌دیث ده‌لی رووبه‌روو،
 به‌عه‌دز پیغه‌مبه‌ر، ئه‌ر نه‌بیی ده‌بوو
 (ولو لم یکن شمساً ساریة)
 خه‌ففاش! (أین هُوَ واین ساریة)^(۲۰)
 وجوودی و جوودی به‌حری خیضه‌م بوو
 بو‌وه له‌و طوغیان نیلی حیکه‌م بوو
 به‌س نی‌یه‌ خه‌به‌ر «یا خیر البشر!
 لیبک الاسلام» بو‌مه‌وتی عومه‌ر؟

ره‌حمه‌تی وا پئی: ره‌حمه‌تی خوی پئی‌یه، کار ئاسان ته‌کات. سه‌لا:
 بانگه‌واز. له‌ به‌ر: به‌ر له، له‌پیش.

واته: ناوبردنی پیاوچاکان و به‌نده له‌خوداترسه‌کان، ره‌حمه‌تی خودای
 له‌گه‌لدایه‌و کار بو‌مر و ئاسان ده‌کات، ته‌گینا من له‌کوی و ستایشی پایه‌ی
 صیددیقی نه‌بووبه‌کری صیددیق له‌کوی؟ که‌ی ته‌م کاره له‌ وزه‌ی مندایه‌؟ ته‌نجا
 پاش ستایشی حه‌زه‌تی نه‌بووبه‌کر دیته‌ سه‌ر ستایشی حه‌زه‌تی عومه‌رو ده‌لیت:
 که‌ باسی پیاوچاکان و خوداناسانی راست هاته‌ ناو‌پیویسته‌ بلین: «حیهل بعمر»

ئەمەش ئىشارەيە بۇ ئەوھى طەبەرانى و حاكيم گىراويا تەوھە لە ئىبنومە سعوودەوھە كە
فەرموويەتى :- « اذا ذكر الصالحون فحيهل بعمر. إن عمر كان أعلمنا بكتاب الله
وأفهمنا في دين الله ».

عومەر دووھەم كەسى گەورەيە لە چوار جى نشينەكانى پىغەمبەر، كە لە رۆژى
قيامەتدا بەر لە ھاوړيكانى تىرى بە دیدارى خودای گەورە شەرافەتدار دەبیت.

ئایا كەس ھەيە، بىجگە عومەر، كە راي دەربړیبى و رادەى لە گەل ئايەتەكانى
قورئان و فەرموودەكانى پىغەمبەر، تەنانەت لە گەل تەوراتىشدا ريك بىت؟
بوخارى و موسليم لە عومەرەوھە دەگىرنەوھە كە وتوويەتى :-

« وافقتُ رَبِّي في ثلاث، قلتُ: يا رسول الله لو اتخذنا من مقام ابراهيم
مُصَلًى، فنزلت: ﴿واتخذوا من مقام ابراهيم مُصَلًى﴾^(٢١) . وقلت يا رسول الله
يدخل على نسائك البر والفاجر فلو أمرتهنَّ يَحْتَجِبْنَ، فنزلت آية الحجاب .
واجتمع نساء النبي ﷺ في الغيرة فقلت عسى رَبِّه ان يطلعنَّ ان يبدله ازواجاً
خيراً منكن فنزلت كذلك ». ھەروا تا ھەقەدە شوین .

چوارەم : مەسەلەى دیلەكانى غەزای بەدر .

پىنجەم : ھەرام كەردنى شەراب .

شەشەم : ھاتنى ئايەتى ﴿فتبارك الله أحسن الخالقين﴾^(٢٢) لە پاش ﴿من سلاله
من طين﴾^(٢٣) .

ھەوتەم : مەنعى نوێژكردن لەسەر جەنازەى عەبدوللای كورى ئوبەى .

ھەشتەم : داواى لى بووردن نەكردن بۆ كۆمەلى دوو پرووھەكان

نۆھەم : لە راوێژكردنى ھەزرەتا بە ھاوړيكانى لە دەرچوونا بۆ بەدر، ئايەتیش
ھات و موافيق بوو لەسەرى .

دەھەم : لە مەسئەلەى چوونى مێرد بۆلاى ژنى لە شەوى پەمەزاندا . ھەروەھا لە
ھەوت پروو داوى تردا .

مەسئەلەى موافقەى فەرموودەى عومەر لە گەل تەوراتدا ئەوھەيە كە عوئمانى

کوری سه عیدی دارمی له سالمی کوری عه بدوللای کوری عومه ره وه ده گیریته وه :
روژنی که عبی نه حبار وتی : «ویل لملک الارض من ملک السماء» . گورج
حه زره تی عومه ره فهرمووی «الآ من حاسب نفسه» هر له وی دا که عبی نه حبار
سویندی خوارد که له ته وراتیشدا ئەم ئیستیشنایه ههیه ، عومه ره له خوشی ئەم
قسه دا سوچدهی شوکری برد .

شایانی باسه وتنی هه ندی رسته له ئایه ته کانی قورئانی پیروز پیش
نازل بوونی ، به تایبه تی ته نیا بو عومه ره بووه ، ئەوهنده دلی نوورانی بووه که (وحی)
پیش نازل بوونی هاتوه ته دلیه وه .

یه کیکی تر له به لگه کانی گه وره یی حه زره تی عومه ره ئەوهیه پیغه مبه ر (د . خ)
رووبه رووی عومه ره خووی فهرموویه : «لو کان بعدي نبی لکان عمر الخطاب» واته
ئه گهر له دوای من پیغه مبه ریکی تر ببوایه عومه ری کوری خه ططاب ده بوو .

هه روه ها له باره ی گه وره یی حه زره تی عومه ره وه (ر . خ) مه وله وی به ناحه زه کانی
ده لیت : ئەی شه مشه مه به روژ کویره کان ! ئە گهر عومه ره دلی به نووری خودای
گه وره پرووناک نه بوایه چون دهیزانی که (ساریه) ی سه رکرده ی سوپا له نه هاوهند
گه مارو دراوه و ، له مه دینه وه له سه ر مینه ر بانگی لی ده کرد : ساریه وریا به شاخه که
به رمه ده ، ئەویش له و ماوه دووره وه گوئی لی ده بوو و ده که وته خووی و سه رده که وت ؟
ئه گهر ئەمه به هووی نووری خودایی یه وه نه بیت عومه رو مه دینه ی مونه ووه ره له کوئی و
ساریه و نه هاوهندی له کوئی ؟!

حه زره تی عومه ره ، چ بوونه که ی و چ جوودو به خششی ، وه ک به حری
لیشاو کردوو وابوو . له به ره وه بوو حکمه ت وه ک پرووباری نیل له بوونی ئەوه وه
لیشاوی کردو ، پرووباری نیل خویشی ، وه ک به خششی ئەو ، پاش تی فری دانی
کاغه زه که ی ، لیشاوی کرد .

یه کیکی تر له نیشانه کانی گه وره یی عومه ره ئەوهیه ده گیرنه وه که حه زره تی
جیبه ئیل عه رزی حه زره تی کردوه : «یا خیر البشر! لیک الاسلام لموت عمر» .

واته: ئەى چاكتىرىن خەلكى خودا پىويسنە ئايىنى ئىسلام، يا خەلكى موسولمان، لەكاتى مەرگى عومەردا بگرىن. پشتگىرىي ئەم قسەيە دەكات ئەوئى طەبەرانى لە عىصمەى كورى مالىكەو رىوايەتى كردووە كە پىغەمبەر (د.خ) فەرموويەتى «ويحك اذا مات عمر فان استطعت ان تموت فمت».

جا ئەگەر هەندى لەم رىوايەتانه بى هيز بن قەيناكا؛ چونكە ئەم حەديشانە دەربارەى شەرەف و مەناقىب هاتوون، لەبەرئەووە چاوپۆشى لە بى هيزىيان دەكرى.

فارووق مرد ، ظلّمت داگرت^(٢٤) خافيقهين

پى دەوتى ضياى چراى (ذى النورين)

شەبەيى دوو شەخص حەبىبى جەليل،

(ختم النبیین)، جەنابى خەليل

(زوج نيرى أوجِ ذا الفلک)

ئەر دەبوون تا چل بوى دەبوون يەك يەك

(لَهُ كَرَّتَيْنِ «ما على عثمان...»^(٢٥))

وهو مرّتين اشترى الجنان^(٢٦)

(يدّهُ يَدُ النَّبِيِّ الْأَبْطَحِي

منه الملائك طراً تستحي)^(٢٧)

(سبعون الفأ كل استوجب

أن يدخل النار وأن يعذب)

(بشفاعت من ذاك الجناب

داخلو الجنة من غير حساب)

(كان لىقا النبي خميصاً

لذا ما خلّع ذاك القميصاً)

(حتى لقي النبي سعيداً

ذا مرتبة أسنى شهيداً)

واته: تا حهزرهتی عومهری کوری خه ططاب به سهر زیندوو بوو، کاروباری دهولهتی ئیسلامی به ریوهده برد، پرووناکیی دینداری و دادپهروهریی ئەو خورههلات و خورنشینیی جیهانی پرووناک کردبووه. کاتی ئەو کوچی دوايي کرد ههردوولا تاریکی دایگرت، جیهان پیوستی بوو به پرووناکیی چرایهك که خاوهنی دوو نوور بیت، یهکیکیان بو خورههلات و یهکیکیان بو خورنشین، ئەو ذاته خاوهن دوو نوورهش حهزرهتی عوثماني کوری عهفان بوو، که خاوهنی نووری ئیمان و نووری شهرم بوو، یا خاوهنی نووری بهخشندهیی له پیناوی ئیسلام داو نووری کوکردنهوی قورئان بوو، یا خاوهنی دوو نووری کچهکانی حهزرهتی (محمد المصطفی) بوو (د.خ). ئەو دووکچه (رقیه) و (ام کلثوم) بوون که یهك له دواي یهك پیغه مبهه (د.خ) ماره ی برین لئی.

ئەم ذاته به شهرمه به دهست و دههههه خورپهوشت بهرزه پاش ئیسلام بوونی ئەبووبه کری صیددیق و خه دیجهی حه ره می حه زرته و عه لیی کوری ئەبووطالیب و چهند که سیکی تر، له سهر داواکردنی ئەبووبکر ئیسلام بوو، واته: حه زرته تی ئەبووبه کر قسه ی له گه ل کردو ئەو بوو به هوی ئیسلام بوونی، ئەم پیاوه به ریزه دووجار کوچی کرد بو حه به شه و جاری سیهه میش بو مه دینه ی مونه ووره، یه کیکه له کوچ کردوه پیشووه کان، یه کیکه له و ده هاوړینی پیغه مبهه ره که موژده ی به هه شتی بی داون. ههروهها له حه زرته وه ده گیرنه وه که فه رموویه تی: شیوه و رهنگ و روخساری عوثمان له هه موو کهس زیاتر له شیوه ی پیغه مبهه رو حه زرته تی ئیبراهیم چووه. وهك وتمان میردی دوو کوچی حه زرته بوو، که وهك مانگ و خور سه ربه رزو شه رافه تمه ند بوون، حه زرته (د.خ) یه کهم جار پیش بوونی به پیغه مبهه (رقیه) ی لئ ماره کرد که له سالی (دوو) ی کوچی له کاتی غه زای به دردا وه فاتی کرد، پاش ئەو (ام کلثوم) ی لئ ماره بیری، که ئەمیش سالی (نو) ی کوچی کوچی دوايي کرد^(۲۰)، جا پیغه مبهه ر پنی فه رموو: ئەگه ر چل کچم بیوايه هه ر چله کهم یهك له دواي یهك لئ ماره ده کردی.

دوو جار حه زرته (د.خ) ده رباره ی عوثمان فه رموویه تی «ما علی عثمان ما

عمل بعد هذه»، ههروهه عوثمان دوو جار بهههشتی بو خوی کری یه کیکیان به کرینی بیری روومه. دووهمیان به ناماده کردنی سوپا بو غهزای ته بووک که پی یان دهوت (جیش العسرة).

له رووداوی حوده بی یه دا له نزیکی (مگه) ی موکه پرهمه کاتی هاو پریکانی پیغه مبهه (د.خ) دهستیان خسته ناو دهستی و بو به گزرا چوونی کافره کانی مه که به یعه تیان له گهل کرد، ته گهر نه یه لن طه وافی که عبه بکه ن و ریگیای عه مره یان لی بگرن، به لی له وکاته دا عوثمان نیررابوو بو مه که؛ له به ره وه حه زره ت دهستیکی خوی خسته ناو دهسته که ی تری و وتی: ته مه یش له باتی عوثمان. له سه ر فه رمووده ی حه زره ت (د.خ) فریشته کان شه رمیان له عوثمان کردوه.

(ابن عساکر) له ریگیای حه زره تی (ابن عباس) هوه ده گپریته وه که پیغه مبهه فه رموویه تی حه فتا هه زار که س له وانهی سزای دوزه خ پاداشیانه خودای گه وره به میهره بانبی خوی و به تکای عوثمان لی یان خوش ده بی و ده چنه به هه شت. ده لین حه زره ت (د.خ) پی فه رمووه ته و کراسه ی ده یکه یته به رت دای مه که نه هه تا به من ده گه یه ت، جا له سه ر ته م ناموزگاری یه عوثمان زور تامه زروو موشتاق بوو بو ته و گه یشتن به پیغه مبهه ره (د.خ)؛ ته وه بوو وازی له جی نشینی نه هینا هه تا شه هید کرا (ر.خ).

چرای (ذی النورین) ته وا کوژیاوه
پال ده؛ چار نی یه، وه لای ده رگاوه^(۲۹)
بابی مه دینه ی عولوومی^(۳۰) هودا
قالعی بابی خه یبه ری عیدا
وه لی موئمینین، ئوسوه و موخته دا
مورته ضایه و موجته باو^(۳۱) موخته دا
چلون فه ضلیکی واضیحه و جه لی
(من کنت مولا مولا علی؟)
(وعن شأنه العلی یجلی:

أَنْ رُدَّتِ الشَّمْسُ لَكَ يُصَلِّيَ
 نهوری حه‌دیهی گولشه‌نی صه‌فا
 نووری حه‌ده‌قهی عیرفان و وه‌فا
 که‌وکه‌بی برووج نه‌وصافی جه‌مال
 نه‌سه‌دی بی‌شه‌ی نه‌ووتی جه‌لال
 (أَخِ حَبِيبِ الرَّبِّ الْمُهَيْمِنِ
 حَبُّهُ عَنَّا كِتَابِ الْمُؤْمِنِ)
 (خُصَّ بِهِ مِنْ حَضْرَةِ الْمُخْتَارِ
 أَنْتَ قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ)
 (مَا أَحَدٌ عَنِ الصَّرَاطِ جَازَا
 حَتَّى يُرَقَّنَ لَهُ الْجَوَازَا)
 دره‌ختی صاحیب میوه‌ی راثیقه
 فه‌رق نا‌کا میوه‌ی صاحیب ذاثیقه
 (أَلَيْسَ رَأْسَ بَدَنِ الْوَجُودِ
 رَأْسُ حَبِيبِ حَضْرَةِ الْوُدُودِ؟)
 (مَا جَاءَ مَا جَاءَ لَهُ لَأَحَدٌ
 مِنْ صَحْبِ النَّبِيِّ؛ قَالَهُ أَحْمَدُ)

پال ده: پال بده. نه‌ور: گولآله‌ی دره‌خت له‌سه‌ره‌تای به‌رگرتنیدا.
 واته: که چرای ناوچاوانی دره‌خشانی عوثمانی خاوه‌ن دوو نور کوژایه‌وه‌و
 کوچی دواپی کرد چار نی‌یه‌و پیویسته پال بده‌ی به لای ئیمامی عه‌لی‌یه‌وه‌ که
 ده‌رگای شاری زانسته وه‌کو‌حه‌زرت (د.خ) فه‌رموویه‌تی وه‌ک تیرمیزی ده‌ی‌گیریته‌وه
 «انا مدینه‌ العلم وعلی بابها»^(۳۲) نه‌م شیعره واتایه‌کی تریش ده‌به‌خشیت، واته
 کاتی تو له هوده‌یه‌کدا بووی و چرایه‌کی تیدا بوو رووناکی ده‌به‌خشی، که چراکه
 کوژایه‌وه چار نی‌یه‌و بی پال به لای ده‌رگاوه بده‌یت؛ هه‌تا له رووناکی ده‌ره‌وه
 سوود وه‌ربگری. . دیاره مه‌به‌س له‌م خانووه‌ خانووی خیلافه‌ته‌و مه‌به‌س له‌ چرای

(ذی النورین) حه زرتی عوئمانه و، مه بهس له ده رگا که حه زرتی عه لی کوری
ئه بو و طالیه خودایان لی رازی بیت. حه زرتی عه لی (کرم الله وجهه) له ته مه نی
ده سالی دا موسولمان بووه، هه رگیز سوجه ی بو بت نه بردبوو. ئەم ذاته پایه بالایه
یه کی که له و ده هاوړی یه ی پیغه مبه ر (د.خ) که به تایبه تی موژده ی به هه شتیان
پی دراوه.

که له شاری مه دینه ی مونه ووه رده دا په یمانی برایه تی له نیوان هاوړیکانی
پیغه مبه ردا به ستر پیغه مبه ر (د.خ) عه لی به برای خو ی دانا^(۳۳).

عه لی یه کی که له زانا هه ره گه وره کانی هاوړی یانی پیغه مبه ر. ئەو بوو له
غه زای خه یبه ردا ده رگای قه لای خه یبه ری هه لکه ند، له داوه ری و برینه وه ی دعوا و
ده عواکاری دا یه که م داوه ر بووه.

خو شه ویست و پیشه وای موسولمانان بووه. جیگای ره زامه ندی خودای گه وره
بووه. به ئاموژگاری و فیرکردنی له لایهن پیغه مبه روه به تایبه تی رنی پرووناک و
پیروزی خو ی دوزیوه ته وه.

سالی (حجة الوداع) که دوا حه ججی پیغه مبه ر بوو له غه دیری خوم
پیغه مبه ر فهرمووی «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَعَادِ مَنْ
عَادَاهُ». زانایانی حه دیت وشه ی (مولی) یان به دوست و یارمه تی ده ر لیک داوه ته وه.
بی گومان ئەم پایه بو حه زرتی عه لی پایه ییکی ئیجگار به رزه.

ده گیرنه وه: روژنی له پاش نوژی عه صر حه زرت سهری له کوشی عه لیدا
بوو، له بوکاته ده و هحیی بو هات و وه حیه که درپژهی کیشا هه تا مه غریبی
به سه راهات، له ویدا حه زرت (د.خ) فهرمووی «اللهم انه كان في طاعتك
وطاعة رسولك فاردد عليه الشمس فطلعت بعد ما غربت». ئەم حه دیته طه حاوی و
قاضی عیاض له کتیی (شفاء) دا به (صحیح) یان داناوه. (ابو زرعه) یش له گه ل
کومه لیک دا به (حسن) یان داناوه و، به رپه رچی قسه ی ئه وان ه یان داوه ته وه که
وتوو یانه: (موضوع) ه، واته هه لبه ستر اووه و راست نی یه.

حەزرەتی عەلی ھەلآلەھ ی پەنگاوپرەنگی باغچە ی صەفادار و پرووناکی گلینە ی
 چاوی وەفادارانە، ئەستیرە ی بورجی صیفەتە جەمالی یەکانی خودا بوو، واتە
 دیدگای ئەو صیفەتانە بوو و ھەرکات دوغای چاکە ی بو خەلک کردبێ خودا
 قبوولی کردو، ھەر وەھا شیری بێشە ی صیفەتە جەلالی یەکانی یەتی، واتە کە
 دوغای شەری لە ھەرکەس کردبێ دوغاکە ی گورج گیرا بوو، عەلی برای
 پێغەمبەری خوێشەویستی خودا بوو، خوێش ویستی عەلی نیشان و سەر لاپەرە ی
 دەفتەری باوہری موسولمانانە، بە واتایەکی تر خوێش ویستی ئەو نیشانە ی ئینسانی
 موسولمانانە. دەلین حەزرەتی عەلی (ر.خ) لە لایەن حەزرەتەو (د.خ) تاییبەتە
 بەوہی کە بی پیدانی ئەو کەس لە (صراط) نە پەریتەو، ھەر وەھا ئەو لە رۆژی
 خو یا ئەھلی بەھشت و دۆزەخ لیک جیادە کاتەو.

پاش ئەمە مەولەوی دەفەرمویت: درەختی کە خواوہنی میوہی جوان بی فەرقی
 سەر و خواری نی یە، واتە: لە خانەدانی پێغەمبەریدا حەزرت (د.خ) خو ی
 سەربەرز ی ژوورەو بوو، ئیمامی عەلی بن لقی خواری بوو، میوہی
 ھەردوو یان بە تام و شیرینە. (۳۴)

ھەر وەھا بە شیوہی (استفھامی انکاری) دەفەرمویت: ئایا پێغەمبەری
 خوێشەویستی خودا سەری لاشە ی بوون و بووان نی یە؟ (۳۵)
 ھەر وەک ئیمام ئەحمەدی کوپی حەنەل دەفەرمو ی: ئەو ھەندە حەدیث لە
 پیاھەلدانی عەلیدا ھاتوو بو کەسی تر نە ھاتوو.

هَلْ زَوْجٌ (زھرا) غَيْرَ ذَا الْفَتَى؟!
 هل أتى إلا فيه (هل اتى)؟!
 کیس گە یشتوی تا ئەو نیھایە؟
 له شەئیدا بی تا سیصەد ئایە؟!
 (أليس قال ولد الخطاب،
 مع ذلك الفضل لذاك الجنا ب)

په ناه به و خودای (ذی الالا) و مینه ن
 له و موعضه له بوی نه وی (بو الحسن)؟
 کی بوو قائل وی به (والله ما
 تنزلت من آیه من سما)
 ثیلا دهیزانم یه ک به یه ک به ثیبات
 له چی داو، له کوئی و، نه سهر کی و، که ی هات؟
 (وهذا الكلام لا تغفل عنه
 «علي مني وأنا منه»)
 (وبذا الحديث علمنا حصل
 «في هذا الفتى من عيسى مثل»)^(۳۶)
 شه مسی ناسمان عزیزو ته وقیره
 نااار که ثیره نه نوار شه هیره
 نه ر مه دحی بکه م مه دحی خو مه فاش
 نووری نه و له کوئی و بینایی خه ففاش؟!
 (إجْتَثَ مِنَ الدُّنْيَا أَجْتَاثًا
 وَبَايَنَهَا قَلْبًا ثَلَاثًا)
 (جَادَ بِالْوُجُودِ فِي الرَّبِّ الْمَعْبُودِ
 غَاصَتْ نَفْسُهُ فِي بَحْرِ الشُّهُودِ)
 مورادی موراد ره بی هادی بوو
 (مورادی) قاضی بو مورادی بوو
 طاع لأمر يمضي ومضى
 مَا رَاعَهُ مَا قَضَاهُ الْقَضَا
 (أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِمَا جَبَّهَهُ)
 (فكَّرَمَ اللهُ تَعَالَى وَجْهَهُ)

واته: حه زرهت (د.خ) کچی خوشه ویستی خوئی فاطیمه ی زه هرای له کی
ماره کرد له عهلی نه بی؟^(۳۷)، دیاره ئەم ده ستنیشان کردن و هه لبراردنه یش له بهرئه وه
بووه که حه زره تی عهلی پیاو یکی دیاری و لیها توو و خوشه ویستیکی له دلا
جی گرتووی حه زرهت بووه.

طه بهرانی له ئیبنومه سهووده وه ده گیریتته وه که وا پیغه مبه ر فه رموویه «ان الله تبارک
وتعالی امرنی ان ازوج فاطمة من علی».

ههروه ها مهوله وی له باسی گه وره یی پایه ی حه زره تی عه لیدا به شیوه ی پرسیار
ده لیت: سووره تی پیروزی ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ﴾ ده رباره ی
کی هات بو پیغه مبه ر (د.خ) ئە گه ر ده رباره ی عه لی نه هاتوه؟

ئه گیرنه وه: هوی هاتی ئەم سووره ته حه زره تی عه لی و حه زره تی فاطیمه ی
زه هراء بوون؛ ئیمام فه خری رازی له ته فسیره گه وره که یدا ده لیت: (واحدی) که
له کومه لی ئیمه یه له کتیی (بسیط) دا ئە لیت ئەم سووره ته ده رباره ی ئەوان
هاتووه، پوخته ی قسه که ی ئەوه یه حه سه ن و حسین نه حوش که وتن؛ عه لی و
فاطمه و که نیزه کیکیان، که ناوی (فضه) بوو، له سه ر خو یان نه ذر کرد ئە گه ر خودا
شیفای ئەم دوو نه خوشه ی دا یه کی سی رۆژ به رۆژوو بن، ئەوه بوو خودا شیفای
دان و ئەوانیش نه ذره که یان به جی هیناو به رۆژوو بوون، هه ر رۆژی له و سی رۆژه
له کاتی به ربانگ کردنه وه دا گه داو نه دارا ئەهاتنه به رده رگایان، ئەوانیش ئەوه ی له
به رده ستیاندا بووبی پی یان ئەدان. دیاره ته نها له به ر ره زامه ندیی خودا، ئەنجا له
ستایش و پیا هه لدانی ئەو حاله ته جوانه ی ئەواندا ئەم سووره ته پیروزه هاتووه بو
پیغه مبه ری گه وره (د.خ).

ههروه ها مهوله وی ده فه رمویت ئاخو که س گه یشتووه ته ئەو پایه یه که سیصه د
ئایهت له قورئانی پیروژ له نه عت و ستایشی ئەودا نازل بیت وه ک بو حه زره تی
عه لی نازل بووه؟

حهزرهتی عومهری کوری خهططاب (ر.خ) له گهل ئه وهه مووه زیرهکی و لیهاتوویی یه دا که بووی دهیفرموو په نابخوا له وهی مهسه له یه کی گران له ناوماننا هه لیکه وئی و (ابو الحسن) - واته: عهلی - لیره نه بی چاری بکات، مه بهستی ستایشی حهزرهتی عهلی بوو له چارکردنی مهسه له گیروگرفت داره کاندنا.

(ابن سعد) له حهزرهتی عهلی یه وه ده گیریتته وه که وتوو یه تی هه ر ئایه تی له ئاسمانه وه هاتبیتته خوار من ده زانم ده رباره ی چی و له کوی داو ده رباره ی کی و له چ کاتیکا هاتوو ته خوار.

حه دیشکی تریش ده گیرنه وه که پیغه مبه ر فهرموویه تی: «إِنَّ عَلِيًّا مَنِّي وَأَنَا مِنْهُ وَهُوَ وَلِيَّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي»^(۳۸) مه بهس له م فهرمووده یه پیوه ندی روهی له ئه ندازه به ده ری نیوان حهزرهتی پیغه مبه رو ئیمامی عهلی یه.

ههروه ها مه وه وی له ستایشی حهزرهتی عهلی دا ده فهرموئی: عهلی پرته وه به خشی ئاسمانی سه ربه رزی و شه رافه ته و نووری به جیهاندا بلاوه، نه گهر من ستایشی بکه م نه وه سنایشی خوم ده که م؛ یه که م له به رنه وه ی که خوم له نه وه ی عهلیم که خاوه نی ئه م هه مووه پایه به رزانه یه، دووه م: چونکه له ستایشی منه وه بو عهلی نه وه ده رده که ویت که گویا من مرویکی وردو زیرهک و خاوه ن هوشم و ده توانم ستایشی ئه م ذاته گه وره بکه م، به لام وانی یه چونکه له راستیدا پرته وی روژی رووی نه وه به شه مشه مه کویره یه کی وهک من نابینری.

به لئی حهزرهتی عهلی له دنیاو سامانی دنیا به ته واوی پچراو له ناخی دلیه وه دنیاو خوشی دنیا ی سی به سی ته لاق داو گه رانه وه ی بو نه بوو. گیانی خوی له پیناوی خودادا به خشی و له ده ریای بی بنی (شهود) دا نوقوم بوو.

مورادو مه بهستی نه و مورادو مه بهستی خودا بوو؛ واته خودای گه وره چی ویستوه عهلیش نه وه ی ویستوه؛ (عبد الرحمن) ی کوری مه لجه می مورادی که تاوانی کردو حهزرهتی عهلیی شه هید کرد له راستیدا مورادو خواستی عهلیی

جی به جی کرد؛ علی ئه یویست به شهیدی و خوین به بهرگه وه بجیته باره گای خودای گه وره، ئه وه بوو (مورادی) مورادی هینایه دی! مل که چی خوداپه رستی بوو، سه ری پیوه نه بوو بو هر قه زاو قه ده ریکی خودایی و به ره زامه ندی یه وه سه ری بو قه زای خودا داده نه وان دولیی نه ده ترسا، قه زای خودای خوش ده ویست و به دلنیایی یه وه خوئی دابووه دهستی خوداو ئه وه ی لای خوداوه پرووی تی ده کرد. خودایش پروو سووری دنیاو قیامه تی کرد.

-
- (۱) ئه م سه رباسه تنها له چاپه که دا هه یه .
- (۲) له نوسخه چاپه که دا (هه مزه) یه که له سه ر (هی) ی (حقه) نووسراوه که ده کاته (حه قه ی) بی گومان (حه قه) راسته، وه که له ده ست نووسه که دا نووسراوه . دیاره (خیلافه ت) موبته دایه و (حه قه) خه به ری ه تی .
- (۳) له ده ست نووسه که دا له ژیر (ی) ی (تیدا) دا چوار نوقته دانراوه . دوور نی یه (تید) بوویت و، به هه له چوکه که ی تر نه نووسراویت .
- (۴) ئایه تی (۵۴) له سووره تی (المائدة) .
- (۵) ئایه تی (۱۶) و (۱۷) له سووره تی (فتح) .
- (۶) ئایه تی (۵۵) له سووره تی (نور) .

- (۷) ئایه‌تی (۸) له سوورەتی (حشر).
- (۸) ئایه‌تی (۶) و (۷) له سوورەتی (الفاتحة).
- (۹) به‌پێی پەراوێزی دەستنووسە کە: هەڵدەگرێ واتاکە ی: ئیمام عەلی بێت یا ئیمام عەلی ئیمام بێت.
- (۱۰) به‌پێی پەراوێزی دەستنووسە کە هەڵدەگرێ (بۆ خودا) یا (بەخودا) بێت، کە ئەم دوایی یە قەسەم دەبێت.
- (۱۱) وابزانم ئەم بەیتە ی مەولەوی موبالەغە یەکی زۆری تێدایە، ئەوەندە ی مەبەست بوو هەزرەتی ئەبووبەکر گەرە بکات بەلام جلەوی تەعریفی له دەس ددرچوو. ئەگینا پێغەمبەریکی خاوەن پەيامی له (أولو العزم) ی وهك هەزرەتی (محمد) و ئەبووبەکرێ کە یەکیکە له ئوممەتی ئەو، (روح القدس) چۆن «فەرقی نەکردن (أصلاً) له هیچدا؟!».
- (۱۲) ئایه‌تی (۲۲) له سوورەتی (نور).
- (۱۳) ئایه‌تی (۴۰) له سوورەتی (توبه).
- (۱۴) ئایه‌تی (۳۳) و (۳۴) له سوورەتی (زمر).
- (۱۵) ئایه‌تی (۱۵۹) له سوورەتی (آل عمران).
- (۱۶) ئایه‌تی (۴۶) له سوورەتی (رحمن).
- (۱۷) ئایه‌تی (۴) له سوورەتی (تحریم).
- (۱۸) ئایه‌تی (۱۷) و (۱۸) له سوورەتی (لیل).
- (۱۹) ئایه‌تی (۱۳) له سوورەتی (حجرات).
- (۲۰) هەمزە ی (أین) ی دووهم له بەروەزنی شیعرە کە ناخوێنرێتەوه.
- (۲۱) ئایه‌تی (۱۲۵) له سوورەتی (البقرة).
- (۲۲) ئایه‌تی (۱۴)، سوورەتی (مؤمنون).
- (۲۳) ئایه‌تی (۱۲)، سوورەتی (مؤمنون).
- (۲۴) له دەستنووسە کە داو له چاپە کە یشا (داگرت) ه، به‌لام ئەگەر (دایگرت) بوایه جوانتر دەبوو، به‌م شیوه ئەمان نووسیویانە (ظولمەت) موبتەدایه و (داگرت) خەبەر یەتی و (خافقین) مفعولی (داگرت) ه. به‌و جوړە ی من ئەیلیم (خافقین) موبتەدای دواکه وتوو و (ظولمەت دایگرت) خەبەری دەبوو.
- (۲۵) قال (عبد الرحمن بن خباب (ر): شهد النبي (ﷺ) وهو يحث علي جيش العسرة،

فقام عثمان فقال يا رسول الله عليّ مائة بعير باحلاسها واقتابها في سبيل الله . ثمّ حضّ على الجيش فقام عثمان فقال: يا رسول الله عليّ مائتا بعير باحلاسها واقتابها في سبيل الله . ثمّ حضّ على الجيش فقام عثمان فقال: يا رسول الله عليّ ثلاثمائة بعير بأحلاسها واقتابها. فأنا رأيت رسول الله (ﷺ) ينزل على المنبر وهو يقول «ما على عثمان ما عمل بعد هذه، ما على عثمان ما عمل بعد هذه»

منصور على ناصف، التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول، بيروت، دار احياء التراث العربي ١٣٨١هـ - ١٩٦٢م، الجزء الثالث ص ٣٢٩.

وا بهيئي ثمّ حديثه بينغهمبهر (د.خ) دووجار فهرمووي «ما على عثمان ما عمل بعد هذه» وهك مهولهوي دهليت (كه كرتين «ما على عثمان».)

(٢٦) ئيشارهيه بوّ ثمّ حديثه: (... قال رسول الله (ﷺ) من يحفر بئر رومة فله الجنة

فحفرها عثمان. ومن جهز جيش العسرة فله الجنة). هه مان سه رچاوهي پيشوول

٣٢٦. مهولهوي دهليت حهزرتي عوثمان بهيئي ثمّ حديثه دووجار بههشتي بوّ خوي

كري. بيري رومه تاقه بيريكى تاو شيرين بوو له مهدينه عوثمان كربي بوّ موسولمانان.

(٢٧) «... فقال الا استحيى من رجل تستحيى منه الملائكة...»، سه رچاوهي پيشوو

ل ٣٢٧.

(٢٨) بروانه: (جلال الدين السيوطي، تاريخ الخلفاء، تحقيق محمد محي الدين عبد

الحميد، مطبعة المدني، القاهرة، ١٩٦٤، ص ١٤٨).

(٢٩) له دهستنووسه كه دا له پال ده رگا (باب) نووسراوه، دياره (باب) شيعري دوايي به ده له و

مه بهست له هه ردووكيان حهزرتي (عهلي) به.

(٣٠) له دهستنووسه كه دا بوّ (م) ي (علوم) ژيريش و بوريش كراوه، واته: دهشتواني به

(علوم) ي بخوينيته وه، وهك له چاپه كه دا نووسراوه.

(٣١) له دهستنووسه كه دا (محتبي) به (ح) نووسراوه، كه دياره هه له يه و نوسخه چاپه كه

راسته. ثمّ نيوه به يته بوّ وه وي كيشه كه ي ته واو بي بهم جوّره ده خوينر يته وه:

(مورته ضايه و موج ته باو موته دا).

(٣٢) ورواه ابن عبد البر، ولفظه: «انا دار الحكمة وعليّ بابها». منصور على ناصف،

التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول، بيروت، دار احياء التراث العربي،

۱۳۸۲ هـ - ۱۹۶۲، الجزء الثالث، ص ۳۳۷. انظر هامشه ايضا.

(۳۳) قال ابن عمر: أخى النبي (ﷺ) بين أصحابه. فجاء عليّ تدمع عيناه. فقال:

يا رسول الله أخيت بين أصحابك ولم تؤاخ بيني وبين احد. فقال له رسول الله (ﷺ): أنت أخي في الدنيا والآخرة. سهرچاوهی پيشوول (۳۳۵).

(۳۴) له پهراویزی دهستنووسه که دا (منه) يهك به فارسی نووسراوه ئه مهی خواره وه پوختهی وهرگیرانه که یه تی؟

(واته: ئینسانی خاوه ن چهش له نیوان بهری داریکی میوهی نازک داردا جیاوازی ناکات، گوتی ناداتی ئه و میوه بهری ئه م لقه بی یا هی ئه و لقه، یه که یه که ی میوهی ئه و داره له خویشیدا وهك يهك وان؛ که و ابو واتای به یته که روون بووه وه و، ئیشاره یه بو مه عنای ئه و فهرمووده یه که له پیغه مبه ری وه ده گیرنه وه، که فهرموویه تی: من و عهلی میوهی يهك دارین.)

(۳۵) به پیی ئه وهی که باو کم له لاپه ره (۷۷۲) ی کتییی (الوسيلة في شرح الفضيلة) دا

وتوویه، له م به یته (أليس راس بدن... .) ده لیلیکی مه نظیقی دروست ده بی (صغری) که ی باس نه کراوه، واته: (عهلی وهك سهری پیغه مبه ر وایه). له م به یته (کبری) که ی وه رده گیری، واته (سهری پیغه مبه ری خوشه ویستی خوایش سهری لاشه ی بوونه). دیاره (نتیجه) که یشی ده بیته (عهلی وهك سهری لاشه ی بوون وایه). بناخه ی ئه م ده لیله یش ئه و فهرمووده یه له پیغه مبه ری وه ده گیرنه وه که فهرموویه تی: «عليّ مني بمنزلة رأسی من بدني».

شایانی باسه: مهوله وی له م باسه داو له باسی گه وره یی چه زره تی عوتماندا له هه ندی شوینی تر دا شیعی ری ئه م (عه قیده مه رضی یه) ی بردووه بو (فضیله) که ی و توژی ده سکاری کیشه که ی کردووه تا له گه ل کیشی ئه ویدا بگونجی.

(۳۶) له نوسخه دهستنووسه که دا دوو نیشانه ی وهك يهك له ژیر (الحديث) و (في هذا الفتی) دا

دانراوه، مه عنای ئه وه یه چه دیته که بریتی یه له (في هذا الفتی من عیسی مثل) که ده کاته (في هذا الفتی مثل من عیسی) مه بهستی مهوله وی ئه وه یه: ئیمه ئاگاداری ئه و چه دیته یشین که ده فهرمووی (في هذا الفتی مثل من عیسی). جا بوئه وه ی ده قی چه دیته که ت بو ده رکه ویت سه یریکی ئه م عیباره ته بکه که جه لاله ددینی سیووطی له کتییی (تاریخ الخلفاء) دا نووسیویه :-

وأخرج البزاز وأبو يعلى والحاكم عن عليّ قال: دعاني رسول الله (ﷺ) فقال: يا عليّ إنّ فيك مثلاً من عيسى، أبغضته اليهود حتى بهتوا أمّه، وأحبته النصارى حتى انزلوه بالمنزل الذي ليس به». ألا وإنه يهلك في اثنان: مُجِبُّ مفرطٌ يُقرظني بما ليس فيّ، ومبغض (مفتري) يحملُهُ شئتاني علىّ ان يبهتني.

واته: «ئهی عهلی! تو نموونه به کی عیسات تیدایه، جووله که ئه وهنده رقیان لی بوو ته نانهت بوختانیان بو دایکی کرد. نه صرانی یش ئه وهنده یان خوش ویست پله به کیان بو دانا که هی ئه وه بوو».

ئهمه واتای فهرمووده که هی حه زرهت بوو (د.خ). دوا یی حه زره تی عه لی ده فه رموی: - دوو کو مه ل به هو ی منه وه به فه ته رات ده چن: ئه وان ه ی زو ر یان خوش ده ویم و شتی وام پیا ده لئین که تیاما نی یه و، ئه وان ه یش که زو ر رقیان لیمه و ئه ور قه وایان لی ده کات بوختانم بو هه لبه ستن.

(۳۷) فاطیمه به سالی پاش بوونی حه زره تی محمه د به پیغه مبه ر له دایک بوو. حه زره تی عه لی پاش غه زای به در سالی دووی کوچی ماره ی کرد، پاش کوچی دوا یی پیغه مبه ر به شه ش مانگ ئه ویش وه فاتی کرد. سه رچاوه ی پیشوو، ل ۳۷۷، په راویزه که ی.

(۳۸) سه رچاوه ی پیشوو، ل (۳۳۵).

* مبحث الحسن والحسين رضي الله تعالى عنهما^(١) *

هه رچی په نهان کرد حق له شه جهردا
دیاره له فرع نه ورو نه مهردا
نه ولاد که (أولى) و نه ضلی جه لی بوو
نه ولا تاج (لولا)، نه لا عدلی بوو
نواندی نه و صاف که مالی نه صله یین
ثابینه که ی صاف حه سه ن و حوسه یین
نه خلاق ی حه سه ن نایه ته ته قریر؛
زوان کام که لام؟ خامه کام ته حریر؟
له ورده ی هیمه مت نه و نه ر ناگامی
نه له خشی و به خشی مه رته به ی شاهی
نیصلا حی حه سه ن (بین المؤمنین)
(أحیاهم، أحياء الله آمین)
فیعلی (للعباد للمعبود) ده وی
مه هدی له نه ولاد نه و مه وجود ده وی
گوزه شت له شاهی وه سه ر نه شباحدا
فه رمانفه رما بوو وه سه ر نه ر واحدا
به م ته حریره چاک موته ییه د ده وی:
«قو طب هه ر له نه سل موحه مه د ده وی»
ته زه ججی حه ضره ت چاک ظوه ووری کرد
ناور ووی بو رووی نه مر موعاویه ناورد
به و موده ی شه ش مانگ نه و صاحب فنون
تم «الخلافة بعدی ثلاثون»

ئەولا: لەسەری دایکەووە. (تاج لولا): «لولاك لولاك لما خلقت الافلاك»
 تاجی بوو، مەبەست پێغەمبەرە (د.خ). ئەم لا: لەسەری باوکەووە. زوان:
 زوبان. خامە: قەلەم. ئەر: ئەگەر. نەلەخشی: نەلەرزی، نەترسا. (للمعبود)
 دەوی: بو خودای دەویت. مەوجوود دەوی: مەوجوود دەبیست. گوزەشت:
 وازی هینا. فەرمانفەرما: فەرمانرەوا، دەستەلات دار. ئاوروو: ئابروو. ئاورد:
 هاورد، هینا.

واتە: ھەر خێرو پێروزی یەك که خودای گەورە لە ئەصلی درەختە کەدا
 داینابوو، لە لق و ھەلآلەو بەری بەتامی ئەو درەختەدا دەریخست، واتە ئەو
 چاکی و پایەبەرزی یانە ی خودا لە ھەزرەتی عەلی و ھەزرەتی فاطمەدا
 شارەدبوویەو ھەمووی لە ئەولادەکانیاندا، کە ھەزرەتی ھەسەن و ھەزرەتی
 حسین بوون، دەرخست، خودایان لی رازی بیست، ئەمەیش شتیکی سەیرنی یە.
 ئەم نەوانە سەریکیان پێغەمبەر و ئەوسەرە کە یان عەلی یە، جی خویەتی کە ئاوینە ی
 بی گەردی و جوودی ھەسەن و حسین گەورە ی و تەواوی و بی خەوشی پێغەمبەر و
 عەلی بە جوانی بنوینی.

با لە ھەزرەتی ھەسەنەو دەست پی بکەین؛ خوورەوشت و کردەووی بەرزی
 ئەم ذاته لە وتن نایەت؛ چ زوبانیك ھە یە بتوانی بیلیت؟ چ قەلەمیک ھە یە بتوانی
 بیخاتە سەر کاغەز؛ ئەو تە بە بی ترس ولەرز لە دوژمن ھەر لە پیناوی رەزای
 خودای گەورە و پاراستنی خوینی موسولمانان دا پایە ی پادشایەتی خوی بەخشی،
 واتە وازی لە خیلافەت هینا بو ھەزرەتی موعاویە، ئەم ناوبەین خوش کردنەو ئەم
 کارە گەورە ی ھەسەن کە ئازاوی کورژاندەو و ئاشتی خستە ناو موسولمانان ھەموو
 ئەو موسولمانانە ی لە مردن رزگار کرد، خودای گەورە ژیا نی ئە بەدی پی بێخشی.
 ئەو کارە ی کە ھەزرەتی ھەسەن بەدیمەن بو خەلکی کرد لە پیناوی خوشنوودی
 خودای گەورە دا کردی، خودایش پاداشی بەو دایەووە کە ھەزرەتی (مەھدی) لە
 نەوہ ی ئەو بیست، ھەسەن وازی لەو ھینا کە بیستە گەورە ی ئەشباح
 (تارمایی یەکان)، بویە خودا کردی بە گەورە ی جیھانی ئەرواح (گیانە نەمرەکان).

ههروهه مهولهوی دهربارهی پایه‌به‌ریزی حه‌زه‌تی حه‌سه‌ن و تیکرای کورانی حه‌زه‌تی فاطمه ده‌فهرموی: نه‌وهی که باسمان کرد یارمه‌تی نه‌و قسه‌یه نه‌دا که له‌ناو نه‌ولیاو عارفاندا هه‌یه‌و نه‌لین (قطب)ی زه‌مان هه‌ر له نه‌وهی حه‌زه‌تی موجه‌مه‌دا هه‌لده‌که‌وئیت، دیاره نه‌مه‌یش به‌هره‌یه‌که نه‌دا به‌وانی داوه به‌تایبه‌تی چونکه نه‌وانیش ره‌زای خودایان ویستووه.

مهولهوی له‌م ستایشه‌دا ئیشاره نه‌کات بو نه‌و حه‌دیته که دهربارهی حه‌سه‌ن فهرموویه‌تی کاتی که حه‌سه‌ن هه‌یشتا منال بووه: «ابني هذا سيّد ولعلّ الله ان يصلح به بين فئتين من المسلمين»^(۲) وه‌ک بوخاری ریوایه‌تی کرده، جا له‌م بابه‌ته‌وه ده‌لئیت: خودای گه‌وره تکاکه‌ی حه‌زه‌تی هه‌ینایه‌دی (د.خ)؛ نه‌وه بوو نه‌م ذاته بوله‌ند صیفاته پاش شه‌هیدبوونی حه‌زه‌تی عه‌لی له کووفه موسولمانان به‌یعه‌تیان پی‌کردو بوو به‌ئیمام و پیشه‌وای به‌حقی موسولمانان و چووه ریزی (خلفای راشدین)ه‌وه، نه‌م خیلافه‌ته‌ی ماوه‌ی شه‌ش مانگ به‌رده‌وام بوو، پاش نه‌وه وازی‌لی هه‌ینا بو حه‌زه‌تی موعاویه‌و، نه‌م کاروباری ده‌وله‌تی ئیسلامی گرت‌ده‌ست.

به‌بوونی موعاویه به‌خه‌لیفه له‌نه‌نجامی (تنازل)ی حه‌زه‌تی حه‌سه‌ن دا ئابروو و ریز بو روخساری نه‌مرو نه‌هی و فرمانرانیی موعاویه په‌یدا بوو، چونکه له‌پیش نه‌و (تنازل)ه‌دا فرمانره‌وای شه‌رعی نه‌بوو.

مهولهوی به‌وشه‌ی (امر) ئیشاره ده‌کات بو نه‌و فهرمووده‌یه‌ی له پیغه‌مبه‌ریه‌وه ده‌گیرنه‌وه (د.خ) که فهرموویه‌تی به‌موعاویه: [اذا حکمت فاعدل] - گوایا وشه‌ی (امر) له شیعه‌که‌دا ئیشاره‌یه بو وشه‌ی (اعدل) له حه‌دیته‌که‌دا که فیعلی نه‌مه‌.

له دوادوایی بانسی حه‌زه‌تی حه‌سه‌ن دا مهولهوی ده‌فهرموی به‌م شه‌ش مانگه خیلافه‌ته‌ی حه‌زه‌تی حه‌سه‌ن (۳۰) سالی خیلافه‌ت ته‌واوو نه‌مه‌یش ئیشاره‌ته بو نه‌و فهرمووده‌یه که له پیغه‌مبه‌ره‌وه ریوایه‌ت کراوه که فهرموویه‌تی «الخلافة في امتي ثلاثون سنة ثم ملك بعد ذلك»^(۳).

خودا له حسه ن و له هاوړې يانې تری پيغه مبهرو ئال و بهيتی پيغه مبهرو له
هموو په پيره وانيان رازی بيت.

قوربانې که عبه ی وه فا: ئيسماعيل
بورجی سهیری میهر سهییدی جهلیل
به قای لازم بوو؛ تا تمام بی دهور
فیدای بی دهویست، چلون؟ حوسهین طهور
ته دبیری ته قریر (خالق الوری)
چ چاک ته عبیر دا له «إني أرى...»:-
رؤحی حوسهین هات، فرمووی: های خلیل!
من به دهل، نه یکهی، وهختی خوئی، دهخیل^(۴)
چون نیسبت به فضل معرفه ی نه و ذات
دهدوت به دهل بوئی نه کیره ی لی هات^(۵)
(قال، واصفاً، حضرة العليم:-
«وفدیناه بذبح عظیم»)

په ز نه رچی چه رای رهوضه ی نه عیم بی
دهشی بوچ لایه ق وه صفی عظیم بی؟!
نه لبه ت نه و ذهبه حوسهین بوو، راسه
نه صفیا هرچی ده فرموون واسه^(۶)
گوزه شتی^(۷) ظاهر باطین هاته بهین
نه و خاصه ی حسه ن، نه م خاصه ی حوسهین

په ز: مهر: چه را: له وه پان. مه به ست له وه پخوړ یا له وه پرگایه.
واته: نه و ئيسماعيلی خوئی کرد بووه قوچی قوربانې، نه و ئيسماعيلی بریار
درابوو بکرته قوربانې که عبه ی وه فاداری، نه و ئيسماعيلی که بورجی
هات وچوئی نوظفه ی حه زره تی (رسول الله) بوو (د.خ)، مانه وه ی پیوست بوو،

دهبوا بژیايه ههتا ژن بئنی و بهشه نوظفه ی حهزرتی محمد (د.خ) له پستی
ئهوهوه بگویزیتهوه بو کورو کورهزای تا دهگاته (عبد الله) ی باوکی حهزرت و،
دهوری ئه و نوظفه له مه داری باوک و باپیراندا تهواو بیت و خوری روخساری
نازداری پیغمبر له ئاسوی ژیانهوه ههلبیت و جیهن رووناک بکاتهوه.

ئه م مانهوهی حهزرتی ئیسماعیلهیش فیدای دهویست، فهدایهکی حسین
ئاسا، مهزن و بهنرخ. تهقدیر و پرئیک خستنی کار له لایهن خودای گهورهوه چهند
جوان بوو، چهند جوان خهونهکهی بو ئیبراهیم پیغمبر لیکدایهوه، کاتی که
وتی: ﴿... يا بني اني اري في المنام اني اذبحك...﴾^(۸) چهند بهجی بوو که
گیانی پاکی حسین بیته قوربانی لهباتی ئیسماعیل.

بهلی رۆحی حهزرتی حسین بو که دهست بهجی هاته گوو سهری له پناودا
داناو، به باپیره ئیبراهیمی وت: بابه گوره! دهخيلت بم نه کهی، سهری نه بری،
متم لهباتی ئه، من قوربانیم!

جا له بهرئهوه (اسماعیل) عهلهمهو مهعریفهیهو (ذبح) که مه بهست لی حسینه
نه کیرهیهو، نه کیرهیش به بی ئهوهی تهخصیص بکریت و، مه بهست لی شتیکی
تایهتی بیت، نابیته به دهلی مهعریفه، خودای گوره له قورئانا وشه ی (عظیم) ی
کرده صیفهتی وشه ی (ذبح) و فرمووی: ﴿وفدیناه بذبح عظیم...﴾^(۹)

بو جی بهجی کردن و بههیزکردنی ئه م رایه مهولهوی دهفرمویت: با ئه و مه پره
پهروهدهی باخی بههشتیش بی و لهوی لهوه پابیت، کهی شایانی ئهوهیه (عظیم)
بکریته صیفهتی؟!

کهواته ئه و قوربانی یه، ئه و (ذبح) ه حهزرتی حسین بووه، بویه (عظیم)
کراوته صیفهتی، دیاره قسه ی دوستانی خوداو دل رووناکهکان راسته، که
فرموویانه گیانی پاکی حسین فریاکهوت و لهباتی ئیسماعیل بوو به قوچی
قوربانی.

له باسی حهزرتی حهسه ن دا وتمان که ئەو گوزهشتی له حوکمداریی ظاهر کرد، تاخسودا کردی به فرمانداری کاروباری مه‌عنه‌وی و پرووناکیی ده‌روون . حهزرتی حسینیش گوزهشتی باطینی کرد، واته گیانی خوی کرده فیداو قوربانی ئیسماعیل و ئەو خوباخت کردنه‌ی له ژیانی ظاهریدا ده‌رکه‌وت . ئەم دوو ذاته پایه‌به‌رزانه هه‌ر یه‌ک خاصی‌یه‌تیکیان هه‌بوو؛ یه‌کیکیان وازی له حوکمداری هیناو ئەویتریان له گیان، خوادێ گه‌وره‌یش پاداشی شایانی هه‌ردووکیان بداته‌وه .

که شه‌ره‌فناک بوون (مُقَدَّمَتَيْنْ)

حاجه‌ت هه‌س باسی نه‌تیجه‌ بکه‌ین؟
 بو پاکیی عیتره‌ت مورید، نه‌ک مه‌رید،
 هل یُرید غیر «إِنَّمَا یُرید . . .»؟
 موعامه‌له‌ که‌وت ئەو موباهه‌له‌؛
 موجامه‌له‌ که نه‌ک موجاده‌له
 دانا ده‌لیلی زیادتر^(۱۰) نه‌ویست
 وه‌جه‌ی ته‌سمی‌یه‌ی فاطیمه‌ی بهیست
 ده‌لین: سوئال که تا لیت نه‌بن گوم
 ده‌لیم: مه‌علوومه «لا أسألکم . . .»^(۱۱)
 فائیده نادات شایسته‌ی ئەعمال
 (إِلَّا بِالذِّی یَعْرِفُ حَقَّ الْأَلْ)
 تا سه‌لات له‌سه‌ر ئال و به‌یت نه‌ده‌ی
 ئیددیعیای قبوول دوعای خؤ نه‌که‌ی
 ئاگات له خؤ وی ، قه‌دریان بزبان
 (بغضهم نفاق، حبه‌م ایمان)
 ئیمان وه بی حوب ئالی پیغه‌مبه‌ر
 ناکا به دلی هیچ که‌سدا گوزهر

مه شرهبت نه گهر بائینصافی یه
 «إني تارك فيكم . . .» کافی یه
 بچو صه و اعیق بیران بیخوینه
 له شه ئنیاندا هیچ دامه مینه
 غه یری ذاتی حهق (جَل، تقدس)
 سیوای پیغه مبهه بزورگته ری ههس؟
 خو سه رکاری حهق (باري البرية)
 له رهبط و نیهبته فرزه ند بهری یه
 پهس له لای فامین هه رکه سی کهسه
 وت: نه ولادی پیغه مبهه بهسه
 نه وانت له بهر چاکه گهره که
 مه عره که ی ناوی نه و موشته ره که
 ناشی و یجدانت نه مه نه زانی
 نیسه ته ی خاصه ی پیغه مبهه کوانی؟
 ههس نه م مه سته له کهس له بهری وی^(۱۲)
 فه رع ی بی عه مه ل له بهش بهری وی

مورید: لیزه دا مه بهست دوسته. مه رید: بهدی شه رانی. بهیست: بیست.
 بیران: بهینه. پهس: که واته. فامین: تیگه یشتن. ههس: هه یه. له بهری وی:
 له بهری بیست. فه رع: نه ولاد. بهری وی: بی بهش بیست.
 واته: کاتی به بهرزی و گه وره یی دوو موقه ددیمه کهت زانی، که له رشته ی
 دایکه وه چه زره تی (محمد) ه (د.خ) و له رشته ی باوکه وه شیر ی خودا عه لی یه، یا
 که بریتین له فاطمه و عه لی، یا بریتین له جووته پیشه واهه سن و حسین،^(۱۳) ئیتر
 پیویست نی یه باسی شه ره فی نه ولادیان بکه یین؛ گومان له وه دا نی یه که دوو
 موقه ددیمه چاک بوون نه تیجه و به ره مه ییش چاک ده بیست، دیاره یه کی مورید بی؛
 خواستی له سه ره حهق و راستی بی، نه که مه رید و یاخی و سه رپیچ بی، بو

سه‌لماندن و باوهرکردن به پاکی و پایه‌به‌رزینی نه‌وهی حه‌زرت (د.خ) بیجگه‌ ئایه‌تی
پیروزی ﴿انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا﴾^(۱۴)
هیچی‌تری پیویست نی‌یه.

هه‌ندی له‌و زانایانه‌ی واتای قورثانیان لیداو‌ته‌وه له‌سه‌ر ته‌وه‌ن که‌ ئه‌م ئایه‌ته
ده‌رباره‌ی حه‌زرتی‌ عه‌لی و فاطمه‌و حه‌سه‌ن و حه‌سین هاتووه^(۱۵) چونکه‌ ضه‌میری
(کم) له‌ (عنکم) و له‌ (یطهرکم) دا بو‌جه‌می نی‌رینه‌ی قسه‌ له‌گه‌ل کراو‌دایه‌،
به‌لام ده‌بی بلین ته‌غلیبه‌؛ هه‌تا حه‌زرتی فاطمه‌یش بگریته‌وه. هه‌ندی‌کیش
وتوو‌یانه‌ ده‌رباره‌ی حه‌ره‌مه‌کانی حه‌زرت هاتووه‌، به‌ ده‌لاله‌تی ئایه‌تی
﴿واذکرن ما یتلین فی بیوتکن﴾^(۱۶) هه‌ندی‌کی‌ تریش ده‌لین بو‌هه‌ردوو لایانه
به‌گشتی.

هه‌روه‌ها مه‌وله‌وی ده‌رباره‌ی گه‌وره‌یی پایه‌ی ئال و به‌یتی پیغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رموی:
له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا (د.خ) کار له‌گه‌ل کافراندا گه‌یشته‌ موباهه‌له‌و بو‌و به‌ شه‌ره
له‌عنه‌ت و، خودای گه‌وره‌ پشتی پیغه‌مبه‌ری گرت، ته‌وه‌ته‌ ئایه‌ته‌که‌ ده‌فه‌رموی
﴿فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ ابْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ، ثُمَّ نَبْتَهِلْ
فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ﴾^(۱۷) به‌لی ئه‌م ئایه‌ته‌ ده‌رباره‌ی ئال و به‌یتی پیغه‌مبه‌ر
هاتووه^(۱۸)، که‌واته‌ پیویست ناکات له‌م پرووه‌وه مملاتی بکه‌یت و قسه‌ به‌گژ قسه‌دا
بده‌یت، کاتی ته‌وه‌یه‌ به‌ گف‌ت و لوتف و قسه‌ی خوش و به‌ئه‌ده‌ب و باوه‌ره‌وه بیته
مه‌یدان.

زه‌مه‌خشه‌ری^(۱۹) خاوه‌نی ته‌فسیری (الکشاف عن حقائق التنزیل) ده‌فه‌رمویت
ده‌لیل نی‌یه له‌م ئایه‌ته‌ به‌هیزتر بی بو‌پی سه‌لماندنی گه‌وره‌یی ته‌وانه‌ی حه‌زرت
(د.خ) به‌ عه‌باکه‌یه‌وه پیچان، واته‌ عه‌لی و فاطمه‌و حه‌سه‌ن و حه‌سین؛ چونکه
کاتی ئه‌م ئایه‌ته‌ هات بو‌ حه‌زرت (د.خ) بانگی‌کردن و حه‌سینی به‌باوه‌شه‌وه
گرت و ده‌ستی حه‌سه‌نی گرت، فاطمه‌یش له‌پشتی حه‌زرت‌ه‌وه بو‌و عه‌لیش له‌دوای
ته‌وانه‌وه ده‌هات به‌ری‌دا، واده‌رکه‌وت که‌ مه‌به‌ست له‌ ئایه‌ته‌که‌ ته‌مانن و، کورانی

فاطمه‌ی زهرا به ئەولادی مادی و نەسەببە پێغەمبەر دەدرینه قەلەم.

بە گومان ئینسانی ژیر و وریا که زانی حەزرەتی (فاطمە) بۆچ ناوێراوە (فاطمە) ئیتر دەلیل و بەلگە‌ی تری ناوێت بۆ سەلماندنی گەورە‌ی پایە‌ی ئەم ئافرەتە مەزنە؛ دە‌لێن: هۆی ناوانی بە (فاطمە) ئەوەتە که خودای گەورە دووری خستوووەتەووە لە ئاگر و رینگای ئاگری دۆزەخی لی بریووە، که لیمە‌ی (فاطمە) یش لە (فطم) وەرگیراوە که بەواتا (قطع) برینه؛ اخراج الدیلمی مرفوعاً: «إنما سمیت ابنتی فاطمة لأن الله فطمها ومحبيها عن النار».

دە‌لێن دەربارە‌ی ئەوانە‌ی خوش و یستنیان بۆ موسولمانان پێویستە پرسیار بکه تا لیت ون نەبن! دە‌لیم پرسیار‌ی ناوی لیم روونە، مە‌عنای ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ﴾^(۲۰) م لا ئاشکرایە، ئەوەتا زانایانی حەدیث ئەمەیان روون کردوووەتەووە: (اخراج احمد والطبرانی وابن ابی حاتم والحاكم عن ابن عباس ان هذه الآية لما نزلت قالوا يا رسول الله من قرابتك هؤلاء الذين وجبت علينا مودتهم؟ قال: علي وفاطمة وابناهما).

هەر لەبەر ئەمە‌یە کردەووە‌ی باش وەختی سوودی بۆ خواوەنە‌کە‌ی دە‌بیت که قەدر پراگرتن و ریزلیگرتنی ئالی پێغەمبەری لە‌گە‌لدا بیت.

تا صە‌له‌وات لە‌سەر ئال و بە‌یت نە‌ده‌یت دوعات گێرا نابیت. ئاگات لە‌ خۆت بیت قەدری ئالی پێغەمبەر بزانه، چونکه رِق لی بوونیان و حەزلی نە‌کردنیان نیشانە‌ی منافقی‌یە و خوش و یستنیان دروشمی ئیمانە، ئیمان لە‌ دلی موسولماندا بە‌ بی‌خوش و یستنی ئالی پێغەمبەر دانامە‌زیت.

ئە‌گەر بە‌ ذەوقی و خاون ئینصافی ئەم حە‌دیثە‌ت بە‌سه «إني تارك فيكم ما إن تمسكتم به لن تضلوا بعدي، احدهما أعظم من الآخر كتاب الله حبل ممدود من السماء الى الأرض وعترتي أهل بيتي، ولن يتفرقا حتى يردا علي الحوض فانظروا كيف تخلفوني فيهما»^(۲۱) سە‌نە‌دی ئەم حە‌دیثە‌ت بی‌هیز نی‌یە.

ئەگەر دەشتەوی زیاتر بزانی بچۆ کتیبی (صواعق) ی ئیبنوحەجەر بینهو
بیخوینەرەو تا پایە و پلە ی ئالی پیغەمبەرت بو دەرکەوئیت .

مەولەوی، خودای لی رازی بیت، لە ریگایەکی ترەو دەچیتە ناو مەسەلە کەووە
دەفەر موئیت: لە پاش خودای گەرە لە کائینات دا لە حەزرەتی موحمەد گەرە تر
نی یە، دیارە خودا لە نەسەب و ئەولاد بەری یە ﴿لَمْ یلد ولم یولد﴾ . بەلام
حەزرەتی پیغەمبەر ئەولادو نەووی هەیه، کەوابوو موسولمانی خواوون فام کە بیستی
یەکی لە نەووی پیغەمبەرە (د.خ) ریزی دەرگرت و بە چاوی حورمەتەو سەیری
دەکات .

خۆ ئەگەر بلیت من نەووی پیغەمبەرم لەبەر کردەووی باش دەوی، کە
کردەووی باشیان نەبوو منیش ئەوانم ناوی، دەلیم ئەم قسە ی تو یە، واتە:
ئەم کردەووی باشی یە قەدەری موشتەرە کە لەبەینی ئەوان و غەیری ئەواندا
هەرکەس کردەووی باش بیت ئەبی خوشت بوئی، بەلام ناشی ویجدانت ئەمە
نەزانی کە پیوئندی ئال و نەووی حەزرەت بە حەزرەتەو دەبیتە هوی ئەو کە بە
دل ریزیان لی بگرت .

هەر بو جیگیرکردنی ئەم خوشت ویستنه مەولەوی باسیکی زانیاری (فرائض)
واتە زانیاری دابەش کردنی میراتی مردوو بەسەر میرات بەراندان دینیتە پیشەووە
بەشیووی پرسیاری تیکەل لەگەل باوەر نەکردندا دەلیت :-

داخو کەسیک هەیه مەسەلە یەکی فرائض بابەتی وەهای لەبەر بیت کە بلیت
ئەولادی کردەووی چاکیان نەبی لە میراتی باوکیان بی بەش دەکرین؟ دیارە، نە؛
چونکە دابەش کردنی میرات لەسەر بناخە ی چاکی و خراپی ئەولاد نی یە. (۲۲)

(رَبِّ لاَ اَحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ

الْبَدءِ وَالْعُودُ مِنْكَ وَالِيكَ)

لەسەرمان شوکری تو بی حسابە

بو ئەم نەبی یە و ئال و ئەصحابە

فهرمانیان وهدهس سهفیری دین دا
وه تابعین داو موجتههیدین دا
چ موجتههیدین؟ نهصحابی نهقوال
چ موجتههیدین؟ نهربابی نهحوال
وهکو مهشایخ ههموو طهرائیق
(جزاهم الله بأجر لائق)

باوهرمان ههیه تهصدیعیان کیشا
له ریی دینهدا گشت سهریان ئیشا
کول نههلی کهمال بهتهکمیل خهریک
کول صاحب سلووک مهشغوولی تهسلیک
دریغیان نهکرد له شرع و له وهرع
چ ظاهریری شرع، چ باطینی شرع
بهوان ئیحیا بوو نهصل و فهرعی دین
(أحیاهم الله رب العالمین)

وه دهس سهفیری دین دا: دایه دهستی سهفیری دین. وه تابعین دا: دایه
دهستی تابعین. موجتههیدین دا: دایه دهستی موجتههیدین.

واته: خودایا وهك توخوت مهدهی خوت دهکهی، من ههرگیز ناتوانم
مهدهت بکه، سههتای بوونمان بهدهستی تویه، گهپانهوهیشمان ههر بولای
تویه، بهرامبهه بهم نیعمهته گوره که پیغمبهه (د.خ)و، بهرامبهه بهم ئال و
هاورئی یانهی پیغمبهه که بنج و بناوان و نهحکامی ئایینی ئیسلامیان دایه دهس
ئهوانهی دهتوانن به خهلقی راگهیین، واته به تابعین و زانا گورهکانی ئایین، نهو
زانا موجتههیدانه، نهو پیاوه گورانه که ههموو خاوون قسهوران له ئاییندا، نهوانه
که دهروونیان به ناوهینانی خوداو بیرلی کردنهوهی پرووناک بووتهوهو خاوون نهحوال
بوون، وهك نهو پیره لهخوداترسانه که خاوونی طهریقته بوون و ئاگاداری

ٲه حكامي ٲيلاهي بوون، چ هي بيروباوهڀ، چ هي ڀفتارو كردارو ٲه حكامي
فهرعي، ٲه وبيرو باوهڀو كردارو ڀفتاره بووه ته خوويان و ٲهوهي ڀيوسته كردوويانه و
ٲهوي حهرامه خوڀيان لي ڀاراستووه و خوورڀهوشي بهرزو ڀهسهنديان كردووه ته
دهرس بو ڀهڀرهوهكانيان، خوداي گهوره لهسهر ٲهم خوورڀهوشي بهرزو لهسهر ٲه
خهلك فيركردنه ڀاداشيان بداتهوه.

بهلي ٲيمه باوهڀمان لهسهر ٲهوهيه ٲهم ذاته گهوره له خوداترسانه زهحههتيان
كيشاوهو له ڀيگاي بلاوكردنهوهو برهودانا به ٲايني ڀيروزي ٲيسلام تووشي
ماندوويهتي و ٲازار بوون، ههموو خاوهن كه مال بوون و ڀهڀرهوهكانيشيان
ڀي گهياندوون، خوڀيان ڀيگاي خوداڀهستي و له خوداترسي يان گرتووه ته بهرو
ڀهڀرهوهكانيشيان فيري ٲهم سلووكه كردووهو، به ڀيگاي ڀاك كردنهوهي نهفس له
خووخدهي بهدو ڀازاندنهوهي به خوورڀهوشي خاوڀن و ڀهسهند ڀهڀرهوهكانيان
ٲهمي و تهريه كردوون، نه له ٲيش ڀي كردني حوكمه دياري بهكاني شهرع دا
كوٲايي يان كردووهو، نه له (ورع) و له خوداترسي و خوڀاراستن له گوناها
كه متهرخهمي يان كردووه.

بهلي بهم ٲينسانه مهزنانه، بهم ڀيشهوا له خوداترسانه، بهم زاناو دانا دل و
دهروون ڀاكانه بناخه و لق و ڀويي ٲايني ڀيروزي ٲيسلام زيندوو بوويهوه، خوداي
گهوره زيندوويهتي و سهربهري يان ڀي بهخشيت.

---

(١) سهرباسه كه هر له چاڀه كه دا ههيهو، له دهستنووسه كه دا نييه، سهير ٲهويه ماموستا
نعيمي بهيتي (ههري . . .) نهخستهوه بهر ٲهم باسه و له ڀيشدانووسيوه. باوكم باشي
كردوه كه سهرباسه كه ي ڀيش (ههري . . .) بو داناوه.

(٢) منصور علي ناصف، التاج الجامع للأصول، في أحاديث الرسول، بيروت دار احياء
التراث العربي ١٣٨٢هـ، ١٩٦٢م، الجزء الثالث، ص ٣٥٦.

(۳) سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل (۴۰).

(۴) نه‌گه‌ر بیکه‌ینه په‌خشان وای‌لی‌دیت من به‌دهل وه‌ختی خوئی، ده‌خیل نه‌یکه‌ی، واته: من

له‌رۆژی خویدا له‌باتی ئیسماعیل سه‌رته‌برریم، ده‌خیل نه‌که‌ی سه‌ری نه‌بری.

(۵) له‌په‌راوێزی ده‌ستنووسه‌که‌دا ته‌لێت ته‌م شیعره‌ عیله‌تی شیعره‌ی دوایی به.

(۶) ته‌مه‌ ته‌رتیبی ده‌ستنووسه‌که‌یه، واته «په‌ز... تاد» به‌که‌م و «ته‌لېت... تاد» دووهم.

چاپه‌که‌ ته‌م دوانه‌ی پاش وپیش کردوو، دیاره‌ هه‌له‌یه؛ به‌یتی دووهم وه‌لامی به‌یتی به‌که‌مه.

(۷) «گۆشت... تاد» که‌ ده‌کاته (گۆزه‌شتی) شیوه‌نووسی نوسخه‌ ده‌ستنووسه‌که‌یه، واته:

له‌م باسی حه‌سه‌ن و حه‌سینه‌ دوو گۆزه‌شت و لی‌بووردن هاته‌ کایه‌وه‌ به‌کی ظاهره‌و به‌کی باطین، به‌که‌م هی حه‌سه‌ن بوو و دووهم هی حسین.

(۸) ئایه‌تی (۱۰۲) سووره‌تی (صافات).

(۹) پوخته‌ی ته‌م لیکدانه‌وه‌ی باوکم، وه‌ک له‌ تیکرای شیعره‌کانه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وی، ته‌وه‌یه‌ که

(ذبح) بووه‌ (بدل) ی ئیسماعیل و (بدل) به‌پنی عیلمی نه‌حو ته‌بی له‌گه‌ل (مبدل منه‌) دا هاوجۆر بی.

جا نه‌گه‌رچی لێره‌دا ته‌و (بدل) و (مبدل منه‌) وه‌ نه‌حو‌یه‌ له‌ئارادا نی‌به‌، به‌لام هه‌ر

له‌به‌ر ته‌وه‌که‌ حسین کرا به‌ به‌ده‌لی ئیسماعیل گورج خرایه‌ به‌ر ئیستیلاحه‌ نه‌حو‌یه‌که‌، دیاره

له‌ویدا (بدل) ده‌بی وه‌ک (مبدل منه‌) بی، که‌چی ئیسماعیل مه‌عریفه‌یه‌ وه‌له‌مه‌،

ذبیحیش نه‌کیره‌یه؛ له‌به‌رته‌وه‌ (عظیم) ی هینا و کردی به‌ صیفه‌تی (ذبح) هه‌تا (ذبح) له‌و

نه‌کیره‌یی به‌ رزگار بیت و ته‌خصیص په‌یدا کات و له‌ ئیسماعیلی مه‌عریفه‌وه‌ نزیك بیته‌وه

هه‌تا بشی بیته‌ به‌ده‌ل.

ته‌مه‌ ورده‌کاری به‌کی جوانه‌، به‌لام ده‌یشتوانین هه‌ر به‌ راسته‌ رینگاکه‌دا برۆین و بلتین

فیداو به‌ده‌ل و باتی ئیسماعیلی ناسراو و دیاری نابی قوچیکی نه‌ناسراو بی؛ بویه‌ خوا‌ی

گه‌وره‌ صیفه‌تی (عظیم) ی به‌دوادا هینا، دیاره‌ قوربانی و باتی پیاوی گه‌وره‌ ده‌بی پیاوی

گه‌وره‌ بی.

(۱۰) چاپه‌که‌ (زیاتی) نووسیوه‌.

(۱۱) له‌ په‌راوێزی ده‌ستنووسه‌که‌دا له‌سه‌ر ته‌م (لا أسالکم) ه‌ نووسراوه‌ (فیه‌ لطافه‌) واته: من

له وهلامتاندا ده لیم پرسپارتان لی ناکم شته که ئاسانه، یا ئیشاره به بو ئایه تی ﴿قل لا اسألكم علیه اجرا... الآية﴾.

(۱۲) ههس... تاد: کهس ههس ئهم مهسه له ی له بهر بی؟

(۱۳) باشتترین بار باری دووه مه؛ واته فاطمه و علی دوو موقه ددیمه کهن و ئه ولاده کانیا ن

نه تیجه ن. ئه وه شمان له بیرنه چی که (مقدمه) و (نتیجه) ئیصطیلاحی ئه هلی مه نطقن.

(۱۴) ئایه تی (۳۳) سووره تی (احزاب).

(۱۵) عن عائشة (ر) قالت: خرج النبي (ﷺ) غداة، وعليه مرطٌ مرحلٌ [اي كساء يماني

منقوش] من شعر اسود، فجاء الحسن بن علي فادخله، ثم جاء الحسين فادخله، ثم

جاءت فاطمة فادخلها، ثم جاء علي فادخله، ثم قال: ﴿انما يريد الله ليذهب عنكم

الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا﴾ رواه مسلم.

منصور علي ناصف، التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول، دار احياء

التراث العربي، بيروت، الجزء الثالث، ص ۳۴۷.

(۱۶) ئایه تی (۳۴)، سووره تی (احزاب).

(۱۷) ئایه تی (۶۱) سووره تی (آل عمران).

(۱۸) ولما نزلت هذه الآية «فقل تعالوا...» دعا رسول الله (ﷺ) عليا وفاطمة وحسناً

وحسينا وقال: اللهم هؤلاء أهلي، رواه مسلم والترمذي. هه مان سه رچاوه ی پیشوو

ل ۳۳۳.

(۱۹) ناوی مه حمووده و نازناوی (جار الله) و ناویانگی به (زه مه خشه ری) ده رکروه، زانایه کی

ناوداره و له موعته زیله کانه له (۴۶۷) ی کوچی له دایک بووه و سالی (۵۳۸) کوچی دوابی

کروه.

(۲۰) ئایه تی (۲۳) سووره تی (شوری).

(۲۱) منصور علی ناصف، هه مان سه رچاوه ی پیشوو، ل ۳۴۹.

(۲۲) له راستیدا خوینه ری زیره ک له م به یته دوابینه ی مه وله وی دا هه ست به موباله غه

ده کات و، قیاسه که ی قیاسیکی ته واو نی به.

مه وله وی له م به یته دا ده فهرمو ی ئه ولادی بی کرداری چاک له میراتی باوک بی به ش

ناکرین، با به دیش بن به شی خو یان هه ر و ده گرن، که واته ئه ولادی پیغه مبه ر (د.خ) با

خوانه خواسته به دکرداریش بن له خوش ویستنه که له پیغه مبه ره وه بویان هاتوو ته وه نابیته بی بهش بکرین .

ئهم فهرمووده یه زیاتر له په ندو ئاموزگاری به وه نزیکتره و زیاده پره وی تیایه ؛ خوش ویستن قیاس له سه ر میرات ناکرتی ، چونکه دوو شتی له یه ک جیان ، دهقی ئایهت و حه دیشی زوریش هه یه که بناخه ی هه موو قه درو حورمه تی به له خواترسی و کرده وه ی باش داده نیت .

باشه بو زیاتر پته وکردنی ئهم رایه بگه پینه وه سه ر سی به یتی مه وله وی خوی که له باسی به زیددا ووتی :-

ذاتی به زیدو ئه و صافی حوسه یین
پیگیکیان لی ته رکیب بکه یین
به کیکیچ له ذات حوسه یینی شه هید
له ره ذائیلی به زیدی په لید
ئهو ببوغضینن ئهم به حوبینن
بین ئهو که ره له وه هرگه ده رینن!

پوخته ی که لام : ئه ولادی چاک کرداری پیغه مبه رمان وه ک هه موو موسولمانیکی خاوین خوش ده وی و قه دریشیان ده زانین . خو ئه گه رخوانه که رده به دکردار بوون خوشمان ناوین ، به لام ته نها له بهر کرداره به ده که وه بهس ، ئیتر نابی ئه و خوش نه ویستنه مان بکیشیته وه بو خوش نه ویستنی حه زره تی پیغه مبه ر (د.خ) که ئه نجامه که ی کوفره .

مبحث الأئمة في الاصول والفروع والطريقة وأقطابها^(١)

له تهصلی دیندا دوو که سن مهشهور:
شیخی تهشعری و شیخ تهبوومهنصور
له فہرعی دیندا ہر چہ ہار تیمام
مہشهورن لہبہین تہمام خاص و عام
تیمامی تهعظہم تهووهل سہر مہذہب
دووم شافیعی قورہشی نہسہب
بہ تیمای حدیث سہیدی سہروہر
عالہم بہ عیلمی تهو بوو مونہوہر
سی یہمین مالیک فہضلی تهکمہلہ
چوارہم تهحمہد نہجلی حہنبہلہ
چونکہ مہذہبیان مودہوہن بووگہ
تہقلید ہر بو ری لای تهوان چووگہ
تہرنہ لہ سایہی (سید البشر)
موجتہید زورن ہموو پڑھونہر
تہرچی تیختیلاف نوممت رہحمہتہ
تہقلیدی غہیری تهوان زہحمہتہ

چہ ہار: چوار. بووگہ: بووہ. چووگہ: چووہ. تہرنہ: تہگہرنہ، وہٹیللا.
واتہ: دوو پیشہوای زاناو گہورہو خاوەن تیجتیہاد لہ ئوصوولی دیندا ناوبانگیان
دہرکردوہو بہ سہروکی ریبازی تہہلی سوننہت و جہماعہت حساب کراون، تہم
دووانہ یہکیکیان تہشعری و تہویتریان تہبوومهنصوری ماتوریدی یہ.

تہشعزی ناوی عہلی کوری تہسماعیلہو کونیہی (ابو الحسن)ہو لہ نہوہی
ابو موسای تہشعری یہ کہ لہ یارانی حہزرت بووہ، سالی (۲۷۰)ی کوچی لہ

شاری به صره له دایک بووه، هر له وی خویندی و پی گه یشت و، دژی بیروباوهری موعته زیله کان و خاوه ن بیدعه ته کانی تر راوه ستاو بهر په رچی بیرو باوهریانی دایه وه، له پاشان هات بو شاری به غدا. نزیکه ی (۵۵) کتیبی داناوه، هه مووی باسی بیروباوهری ته هلی سوننه ت و جه ماعت ته کات و دژی ته هلی بیدعه ت ده وه ستی. سالی (۳۲۴) ی کوچی له به غدا کوچی دواپی کرد، خوی لی رازی بیت. شیخی ماتوریدی ناوی موحه ممد کوری موحه ممد کوری مه حمووده و نازناوی (علم الهدی) و کونیه ی (أبو منصور) ه، له گه ره کی ماتورید له سه مه رقه ند له دایک بووه و، سالی (۳۳۳) ی کوچی هر له شاری سه مه رقه ند کوچی دواپی کردوه، ثم ذاته زاناو گه وره یه ش له سه مه رقه ندو ده وروپشتی دا هه ولیکی بی دریغی دا بو بره ودان به ریبازی ته هلی سوننه ت و جه ماعت و موسولمانان گه لی سوودیان لی وهرگرت، خودا پاداشی چاکی بداته وه.

ثمه ده رباره ی بناخه و ثوصوولی ثابین. پیشه وا خاوه ن ئیجتیهاده کانی نه حکامی ثابین و لق وپویه کانیشی چوار زانای به ناوبانگی پایه به رزو دیارین. یه که م: پیشه وای هه ره گه وره (ابو حینفة) یه که ناوی (نعمان) کوری (ثابت) ه و، له شاری کووفه سالی (۸۰) ی کوچی له دایک بووه و له (۱۵۰) ی کوچی دا کوچی دواپی کردوه و له شاری به غدا و له شوینه ی که ئیسته پی ده لئین (اعظمیة) نیژراوه، ثم ذاته گه وره یه له (تابعین) ه و شه ش هاوپی پیغه مبه ری دیوه. خوا پایه ی بلندتر کات.

دووهم: مالیکی کوری نه سه سه که سالی (۹۵) ی کوچی له شاری مه دینه ی پیغه مبه ر له دایک بووه و سالی (۱۷۹) ی کوچی هر له مه دینه کوچی دواپی کردوه و له گوپرستانی پیروزی (جنة البقیع) دا نیژراوه، خودای گه وره لی رازی بیت.

سیه م: ئیمامی شافعی یه، که ناوی موحه ممدی کوری ئیدریسه و پرشته ی باوباپی ری له (عبد المناف) دا ده گاته چه زره ت (د.خ). ثم ذاته پایه به رزه

له شاری غهززه یا له عهسقهلان سالی (۱۵۰) ی کوچی له دایک بووه، پاش دووسال براوه بوشاری مهککه ی موکه زره مه، که گه یشتوو ته ته مه نی خویندن له خزمه تی گه لی له زاناکاندا خویندوو یه تی، به تایه تی له خزمه تی ئیمام مالیکی کوری نه نه س له شاری مه دینه ی مونه ووره داو زور زوو پی گه یشتوو، پاش ماوه یه ک هاتوو ته عیراق بو به غداو، ماوه یه ک له باکووری عیراق گه راوه، دیسان گه راوه ته وه بو به غدا، کراوه به (قاضی) له یه مه ن، پاش ماوه یه ک دیسان گه راوه ته وه بو به غداو دهستی کردوو به کتیب دانان، دوا ی ماوه یه ک به غدا به جی دیلیت و ده چیته میصر، له وی دوباره سه یریکی نه و نه حکامه ئایینی یانه ی کردوو ته وه که وهختی خوی له به غدا نووسیونی، نه و حوکمانه ی له به غدا نووسیونی به (قه ولی قه دیم) ی شافعی ناویان ده ر کردوو نه و نه وانه ی له میصر نووسیونی به (قه ولی جه دید). سالی (۲۰۴) ی کوچی هر له میصر کوچی دوا یی کردوو نه و گوری موباره کی له (قه رافه) یه. خودای گه وره لی رازی بیت.

چواره م: ئیمام نه حمه دی کوری حه نبه لی شه بیانی یه، سالی (۱۶۴) ی کوچی له به غدا له دایک بووه، سالی (۲۴۱) ی کوچی کوچی دوا یی کردوو نه و له به غدا به خاک سپردراوه. خودای گه وره پاداشی چاکی بداته وه.

نه م چوار ئیمامه ری بازو په یره ویان نووسراوه ته وه به ولاته کانی ئیسلام دا بلاو بووه ته وه، له به ره ته وه موسولمانان ته قلیدیان کردوون، واته شوینی نه و ری بازو په یره وه که وتوون و کاریان پی کردوو.

بیجگه له م چوار ئیمامه زانای ئایینی خاوه ن ئیجتهاد زور بوون به لام له به ره ته وه ی ری بازو په یره ویان نه نووسراوه و کونه کراوه ته وه و بناخه و بنکه یان له وه رگرتن و دارشتنی حوکمه ئایینی یه کان دا نه زانراوه ته قلیدیان دروست نی یه. به لی ئیمام داوودی ظاهری، ره زای خودای لی بی، که قوتابی ئیمام نه حمه دی کوری حه نبه ل بووه، نه ویش وه ک چواره که ری بازه که ی نووسرایه وه و

دواکه توویشی زور بوون، به لام ریبازه که ی بلاونه بوویه وه، ئیسته دواکه وتووی ئەم
ریبازه زور کم و نایابن. ئیتر تیکرا که ریبازی خاوهن ئیجتیهاد نووسراو گه یشته
دهستی خه لک تهقلیدی دروسته.

شایانی وتنه له سهر ئەم بهیتهی مهولهوی که ده فهرموئی «ئه رچی ئیختیلاف
ئوممتهت ره حمه ته... تاد» پیویسته نهختیک دریره به باسه که بدهین.

عیبارهتی (اختلاف امتی رحمة) وا مه شهووره که فهرمووده ی پیغه مبه ره،
سیووطی (ر.خ) له (الجامع الصغیر) دا به ژماره ی (۲۸۸) هه دیته که به م شیوه
ده گیریته وه:

«اختلاف امتی رحمة: نصر المقدسی فی الحجة والبیهقی فی الرسالة
الاشعریه بغیر سند، واورده الحلیمی والقاضی حسین وامام الحرمین وغیرهم،
ولعله خرج فی بعض کتب الحفاظ التي لم تصل الینا... انتهى»

ههروه ها له کتیبی (فیض القدیری) شه رچی (الجامع الصغیر) ی مه ناویدا
ده لیت: «وأسنده فی المدخل، وكذا الدیلمی فی مسند الفردوس، كلاهما من
حدیث ابن عباس مرفوعاً بلفظ «اختلاف اصحابی رحمة» واختلاف الصحابة
فی حکم اختلاف الأمة، لكن هذا الحدیث، قال الحافظ العراقي، سنده
ضعیف. وقال والده المحقق ابوزرعة: رواه ایضا آدم بن ایاس فی کتاب
العلم والحلم بلفظ اختلاف اصحابی لأمتی رحمة وهو مرسل ضعیف. وفي
طبقات بن سعد عن القاسم بن محمد نحوه... انتهى».

دیاره ئه گهر «اختلاف امتی رحمة» فهرمووده ی هه زره تی پیغه مبه ربی (د.خ)
مه به ست. جیاوازی خاوهن ئیجتیهاده کانی ئوممتهت نی یه له (اصول) ی ئاییندا؛
چونکه جیاوازی وناجوری له (اصول) ی ئاییندا شتیکی ناپه سه ندو ناره وایه؛ خودای
گه وره له قورئاندا ده فهرمویت ﴿واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا﴾^(۲)
ههروه ها ده فهرمویت ﴿ولا تكونوا كالذين تفرقوا واختلفوا من بعد ما جاءهم
البینات﴾^(۳)

دياره مه به ستيش جياوازي زانياري و پيشه و جوړه كاني كارو كاسبي ني يه ؛
چنكه جياوازي له م شتانه دا تنها بو نوممه تي پيغه مبه ر ني يه ، به لكو نوممه تي هر
پيغه مبه ريك له پيغه مبه ران (د.خ) هم جوړه جياوازي يه يان هه بووه و، هو يه ك
نابيت بوته وه ي تنها نوممه تي حه زره تي موحه ممه د ناونووس بكريت ، ته نانه ت
ناموسولمانه كانش هم جياوازي يه يان هه يه .

كه وابي مه به ست له م جياوازي يه جياوازي زانا خاوه ن ئيجتياهو كانه له و
حوكمانه دا كه وه كولو وپوي ثاين و كرده وه ن . له راستيدا هم جوړه جياوازي يانه
له ئيجتياهو كردندا كاتيک رووده دات كه له حوكميكي تايه تيدا (نص) يكي قورئان
يا (نص) يكي فهرمووده ي پيغه مبه ر له سره نه و حوكمه نه بيت ، يا خود (نص) ه كه
لاي هه ندي له و زانا خاوه ن ئيجتياهو دانه سه لمي نرا بيت و لاي هه نديكيان
نه سه لمي نرا بيت ، يا خو (نص) ه كه لاي هه موويان سه لمي نرا بيت به لام زاناكان هر
يه كيكيان له بهر هه ندي به لگه به پي بوچووني خوي مه عناي لي دايته وه ، وه ك نه وه
(نص) ه كه (عام) بي ، به لام يه كيک له موجته هيده كان هر به (عام) مه عناي
لي بداته وه و، يه كيكيان بو حاليكي تايه تي ، يا واده بي (نص) ه كه (خاص) ه كه چي
يه كيک هر به و (خاص) ي و تايه تي يه ده يه يله ته وه و هه نديكيان ده يكه نه (عام) ،
يا خو كه ليمه كه هاوبه شه له نيوان دوو واتاداو هه ري هك بو واتايه كي راده كيشيت ،
يا خو كه ليمه كه بو واتايه ك حه قيقه ته و بو واتايه كي تر مه جازه ، يه كي له
موجته هيده كان حه قيقه ته كه په سهند ده كات و نه وي تريان مه جازه كه ، يا خو كه ليمه كه
له زمانا واتايه كي بنه رهي هه يه و واتايه كي زاراوه يي و، هه ري هك بو لايه كي
ده گير ته وه . دياره هه ردو ولايان به لگه و پال پشتيان بو پراكه ي خويان
ثاماده كردوه . . . به لي نه مانه و گه لي شتي تريش هوي جياوازي بوچوونه كانن ،
وه كو له سه رته اي كتيبي (بداية المجتهد ونهاية المقتصد) ي ئينوروشدي
نه نده لوسي دا باس كراوه .

ئيجتياهو كردن و هه ول دان بو وه رگرتن و دوزينه وه ي حوكمي شهرع له لايه ن
حه زره ته وه ، كه موغادي كوري جه به لي به شيوه ي كار به ده ست نارد بو يه مه ن ،

جیگیر کراوه. ^(۴) ههروهها فەرموودهیهکی پیغه مبه ریش ههیه ده لالهت له ره وایی و به جی یی ئیجتیهاد ده کات؛ ته و تا ده فەرمووی: «اذا حکم الحاكم فاجتهد فأصاب فله اجران، وإذا حکم فاجتهد فأخطأ فله أجر» ^(۵) واته: ته گهر داوهر حوکمیکی ناو، به پیی توانای خوئی هه ولی دا بگاته حهق و، به وه حوکمه که ی. دا، ته وه دوو پاداشی ده بی یه کیکیان به رام بهر هه وله که ی و ته و یتریان له بهر ته وه که گه یشتوو ته حهق. خو ته گهر له حوکمه که دا هه له ی کرد ته وه ته نها پاداشی هه وله که ی ده بی. دیاره که ئیجتیهاد ره وای بیت و هوئی جیاوازیی راو بوچوونیش هه بیت، جیاوازیی حوکم ته نجامیکی عاده تی و گونجاوه و، ماوه نامینی بو ره خنه گرتن له واتای حه دیشی «اختلاف امتی رحمة».

خو ته گهر ته و قسه مه شهووره حه دیش نه بی دیسان جیاوازیی نیوان زانایان له راو بوچوون و ده رهینانی حوکم دا شتیکی حه تمی یه؛ چونکه زانایان له هیزی زانستداو له لیکدانه وهی واتای ثایهت و حه دیش دا وهك یهك نین و بگره گه لی جیاوازن، ئیتر ته و فەرموودهیه حه دیشی پیغه مبه ر بی یا هه ر قسه یه کی کاکلداری مه شهوور بی جیاوازیی باری بوچوون و تیگه یشتن و لیکدانه وهی واتا هه یه و گومانی تیدا نی یه.

ئیمه که ته ماشای کاری ئیمامه کان ده که ین تی ده گه ین: جیاوازیی یان به ئاره زووکاری نه بووه، له بهر ته وه پیویسته باوه پرمان وایی که ته م ذاته زانساو له خوداترسانه ته بوو حه نیفه، مالیک، شافیعی، ته حمه دی کوری حه نهل، سوفیانی ته وری ^(۶)، سوفیانی کوری عویه ینه ^(۷)، ته وزاعی ^(۸)، داوودی ظاهیری ^(۹)، ئیسحاقی کوری راهه وه یه و، ئیمامه کانی تر هه موو بهر چا وروونی و زانیاری یان بووه و بو بلاوکردنه وهی ئایینی پیروزی ئیسلام و بو جیگیرکردنی حوکمی شهرع هه ولیان داوه و بییری خوئیان خستوو ته کارو ئیجتیهادیان کردوو، نابیت هه رگیز گوئی بو قسه ی بی جی ته وانه بگرین که تانه و پلاریان گرتوو ته ته م زانا گه و رانه، پیویسته باوه پرمان وایی هه ریهك له م موجته هیدانه له سه ر ته و ئیجتیهاده ی کردوو یانه

پاداشی چاکیان ههیه، جا ئەگەر پیکابووی و لەسەر حەق بوو، ئەو دەو پاداشی ههیهو، ئەگەر نە پیکابوو یەک پاداش.

(طريقةُ القومِ كلُّ منها حق)

کول عەینی شەرەن، بەل لویی موطلق

وەک موحته هیدین ظاهر، ئیجتیهاد -

ثابتە، تاقی، بو شیخی ئیرشاد

چی بو موحته هید هەس بەر موقەللید

لەسەر مورید هەس نەسبەت بە مورشید^(۱۰)

(بل قالوا: الشيخ في شيعته

كان كالنبي في أمته)^(۱۱)

تاقی: تەحقیق. هەس: ههیه. بەر: وشهیه کی فارسی یه، واته: لەسەر.

مەولەوی، بەرەحمەت بی، لەگەڵ باسی پیشەوا خاوەن ئیجتیهاده کاندای، که

هەلگری راسپیری گەیانەنی ئەحکامی ئایین، باسی ریبازی ئەولیاکانیش

دەکات و دەفەر مویت: «طريقةُ القومِ كلُّ منها حق... تاد...».

واته: رینگاو ریبازی کۆمەڵی ئەولیاو دۆستانی خودا هەموویان راستن و لەگەڵ

شەریعەتدا مویی بەبەینیاندا ناچیت، بەلکوو ناوەرۆکی پوخت و پالفتە

شەریعەتن.

وەک زانا خاوەن ئیجتیهاده کانی شەرە حەقی ئیجتیهادیان ههیه شیخانی

ئیرشادی طهريقه تيش له کاروباری خویاندا حەقی ئیجتیهادیان ههیه^(۱۲).

موقەللید بەرامبەر بە موحته هیده کهی (بو نموونه وەک شافیعی یەک بەرامبەر بە

ئیمامی شافیعی) چی لەسەرە، موریدیکیش بەرامبەر بە شیخه کهی ئەو هی لەسەرە،

بە کورتی وەک چۆن شوین که وتوو یه کی ئیمامی شافیعی پەیرەویی رینگاکهی

دەکات و لە عبادەت و مامەلە و شتی تردا دواي دەکهوی، موریدیکیش دەبی

بەوجۆره بەیرەویی ریبازی پیره کهی بکات.

نهك تهنها ئهوهندهو بهس، بهلكو وتووiane شيخ لهناو كوّمهلى موریدهكانیدا
رابهرىيان دهكات و رّنى راستيان پيشان دهكات وهك پيغهمبهران رابهرى
ئوممهتهكانيان دهكهن، بويه پيوسته گوئرايهل بن بو شيخهكانيان.

ئمه پوختهى واتاى بهيتهكان بوو، بهلام پيوسته بزنان، وهكوو لهمهوپيش
باسمان كرد، ئايىنى ئيسلام ئهوتته كه له قورئانى پيروزدايه بهوجورهى كه
حهزرت (د.خ) زانيويهتى، ههروهها ئهويه له فهرموودهو رهفتارو خوو و رهوشت و
(تقرير)ى حهزرت دهردهكهوى، بىگومان ئهوهى پيروزى و چاكهى ههردوو دنياى
خهلكى تيدا بيت لهمانه بهدهر نىيه.

بهلى لهوانهى له قورئان و حهديشان ئهوهى كه بيروباوهرهو، ئهوهى حوكمى
شهريعى به وهك بهجى هينانى (واجب) و نهكردنى (حرام) و بهجى هينانى (مندوب) و
دووركهوتنهوه له (مكروه)، ئهمانه دهستوريكن كه ههموو موسولمانان لهسهرى
دهرون، ههركهس ئهمانهى ههبن به (عادل) و پياوچاك دهناسرئيت.

بهلام ههندى (واجباتى شرعى) ههيه وهك پاك كردنهوهى دهروون له خووى
خراب و ناپهسهند، ئهگهرچى ئهمهيش لهسهر ههمووى موسولمانان پيوستهو،
لهبهرئهوه ههركهس بهقهدهر حالى خووى داواى لى دهكرئيت خهريكى بيت و،
پيوهندى به تيكوشانى ئينسانهوه ههيه، بهلام فهرز نهكراوه ههموو كهس لهسهر يهك
رّنى و يهك شيوه پىيهوه خهريك بيت. لهم بهشهدا گهلى له ئوممهتى پيغهمبهر
(د.خ) لهبهر رووناكى ئايهتى ﴿أَلَا بذكر الله تطمئن القلوب﴾ و ئايهتى ﴿واعبد
ربك حتى يأتيتك اليقين﴾ و فهرموودهى پيغهمبهر (د.خ) كه دهفهرموى «تفكر ساعة
خير من عبادة سنة»، لهپاش بهجى هينانى (واجبات) و نهكردنى (محرمات) و
سهرومر خهريكى (مندوبات) بوون و، بهپى توانا دووركهوتنهوه له (مكروهات)،
بهلى بيچگه لهمانه ههميشه ناوى خودا بهسهر زاريانهوه بووهو بيريان له شوينهوارو
نیشانهكانى گهورهى خودا كردووتهوهو، لهو كاروبارانهى مروّف له خودا بى ئاگاه
دهكهن دووركهوتوونهتهوهو، به ههمووجورئيك لهخودا ترساون و بهپى واتاى ئايهتى

پیرۆزی ﴿واتقوا الله ويعلمكم الله...﴾ ئەوان لە خودا ترساون خوایش دەروونی ئەوانی پرووناك کردووێتەو، لە خووی پەست و کاری ناشایسته پاکى کردووێتەو، سینه فراوانی و دل خوشی پێ بەخشیون، جوړه ذیکرو فیکریکی خستووێتە دلیانەو، که بووێتە هۆی بەرزبوونەو، بیان و برینی پلهکانی دل پرووناکی و هەرگیز لە یادی خودای خویان بێ ئاگا نەبوون.

ئەمانە لەناو خەلکا بە (أولياء الله) ناسراون، ئەو پێگە و پێبازە که خودا خستووێتە دلیان و، بووێتە هۆی پاک کردنەو، پرووناك بوونی دل پێ دەلین (طريقة) تەریقەت.

جا لەسەر ئەم بناخەیه شیوهی بە پەنامەکی ناوی خودا هێنان و بیرکردنەو، لە نیشانەکانی میهرەبانی خودا و ئاگالەخوێبوون، که شیوهکاری حەزرەتی أبو بکری صیددیق بوو، لەم پێگایەو سوودی لە هاوڕێیەتی پێغەمبەر (د.خ) وەرگرتوو، ناوێراو تەریقەتی صیددیقی. ئەنجا سەلمانی فارسی لە (أبو بکری) وەرگرتوو، لەسەلمانیشەو، گەیشته قاسمی کۆری موحمەدی کۆری (أبو بکری) و، لەمیشەو، گەیشته ئیمام جەعفەری صادیق (ر.خ)، لە گیانی ئیمام جەعفەریشەو، گەیشته بایەزیدی بەسظامی. ئیتر لە زەمانی ئەمدا ناوی بە تەریقەتی طەیفووری دەرکرد، چونکه طەیفوور نازناوی بایەزید بوو.

لە بایەزیدی شەو، گەیشتوو بە شیخ أبو الحسنی خەرقانی و، لەویشەو بە شیخ (أبو علی) فارمەدی، لەویشەو بە شیخ (أبو یوسف) هەمەدانی، ئەنجا بە شیخ (عبد الخالق) غەجدەوانی. لێرەو ناوێراو بە تەریقەتی (خواجەگان) واتە گەورەکان^(۱۳)، ئەنجا بوو خواجە عارف و لەویشەو بوو خواجە مەحموودی ئەنجیرفەغنهوی، لەویشەو بوو (أبو علی) رامیتەنی، پاش ئەو بوو (بابا محمد السماسی)، پاش ئەویش بوو سەبید ئەمیر کەلال و، لەویشەو بوو سەبید موحمەدی بوخارایی که نازناوی (بهاء الدین) هەو بە (شاهی نەقشبنەد) ناویانگی دەرکردو. لەم ذاتەیشەو تەریقەتەکه بە تەریقەتی نەقشبنەدی ناوی دەرکردو؛ بەبوونەو، که

شاهی نه قشبه‌ند به هیزی گیانی نه‌خشی (الله) و ناوی خودای گه‌وره‌ی له دل و
ده‌روونی موریده‌کانیدا جیگیر کردوو، تائسته‌یش ثم ته‌ریقه‌ته به‌م ناوه‌وه
به‌ناوبانگه .

شیوه‌ی ناوی خودا هینان و وتنی ﴿لا اله الا الله﴾ به‌ئاشکراو ریازت کیشان و
رۆژووگرتن و مانه‌وه له خه‌له‌وتداو دوورکه‌وتنه‌وه له ته‌هلی غه‌فله‌ت شیوه‌ی
خوداناسیی حه‌زرتی عه‌لی کوری (أبو طالب) ه که له حه‌زرتی فه‌خری
عالمه‌وه وه‌ری‌گرتوو. له‌ویشه‌وه گه‌یشتوو به‌ حه‌سه‌نی به‌صری و، له‌ویشه‌وه به
حه‌بیی عه‌جه‌می، له‌ویشه‌وه به‌ داوودی طائی، نه‌نجا به‌ مه‌عرووفی که‌رخی،
له‌ویشه‌وه به‌ سه‌ری سه‌قه‌طی، له‌ویشه‌وه به‌ جونه‌یدی به‌غدادی، نه‌نجا به‌ (أبو
بکر) ی شیبلی و، له‌وه‌وه به‌ (عبد الواحد) ی ته‌میمی، نه‌نجا به‌ (ابو الفرج) ی
طه‌رسووسی، له‌ویشه‌وه به‌ عه‌لی حه‌کاری، نه‌نجا به‌ (ابو سعید) ی مه‌خزوومی،
نه‌نجا گه‌یشتوو به‌ پایه‌به‌رز (عبد القادر) ی گه‌یلانی خودای گه‌وره له‌ هم‌موویان
رازی بیت .

له‌م ذاته‌وه و تائسته‌ی ثم ته‌ریقه‌ته به‌ ناوی ته‌ریقه‌تی قادری ناوی ده‌رکردوو .
هه‌روه‌ها ته‌ریقه‌ته‌کانی تریش وه‌ك ته‌ریقه‌تی سوهره‌وه‌ردی و کوبره‌وی و
چه‌شتی و . . . هی‌تر که‌ هم‌موویان له‌ خوداپه‌رستی و خوورپه‌وشت و نه‌حوالی
حه‌زرتی پیغه‌مبه‌روه‌وه ره‌گیراون .

ثم ذاته له‌خواترسانه که‌ خاوه‌نی ثم ری‌وشوین و ته‌ریقه‌تانه‌ن به‌ (ته‌هلی
طه‌ریقه‌ت) ناوده‌برین و، ته‌و شیوه‌ خو‌پاراستن و له‌خواترسان و خواپه‌رستی به
(طه‌ریقه‌ت) و ری‌گیایانه .

ته‌مانه له‌به‌رته‌وه‌ی هه‌میشه‌ دل‌یان لای خودایه‌و نوورو به‌ره‌که‌ت دل و ده‌روونی
پرکردوون، ده‌گه‌نه‌ پایه‌یی کرۆکی کاری هه‌ق و ناهه‌قیان لا دیاری و ئاشکرایه،
هه‌ست به‌ نه‌ینی‌یه‌کانی ئایین و پرووناکی و نووری کرده‌وه‌ی چاک و تاریکی و
ناشیرینی کاری حه‌رام و بیدعه‌ت و کرده‌وه‌ی ناپاک ده‌که‌ن، دل‌یان پرووناکه‌و به‌

چاوی دل گهلی شتیان لی ئاشکرا دهبیت.

که گه یشتنه ئەم پایه مهزاج و تایبەتی یەتی موریدەکانی خویمان دەزانن؛ ئەو جوړه ناوی خودا بردنه و بیرکردنه و وەرزشه گیانی یانه که له گهڵ حالیان دا بگونجی فیریان دهکەن؛ دیاره ئەم دوستانه ی خودا، ئەم مورشیدانه دەتوانن به ئیجتیهادی خویمان موریدەکانیان پەرورده بکەن وەك زانا گه وره موجته هیده کانی شه ریعت، به لکو به جی هیئانی فه رمانی ئەم ذاتانه له سەر موریدەکانیان پۆیسته، چونکه ئەو مریدانه به ناساغی دەررونی خویمان دەزانن، ئەویش دەزانن که پەرورده کردنی مورشیدەکانیان به سووده بویمان و له نافه رمانی و به گوئی نه کردنیانه و ه گیرۆده ی گهروگرفتی دەررونی دهن؛ له بهرئشه و وهك مردوو له بهردهستی مردوو شوردا بکهوئی، له بهردهستی مورشیددا دهکەون، له بهرئمه مه یه مه وله وی ده فه رموئیت:- [«بل قالوا: الشيخ في شيعته» اي اتباعه وجماعته «كان كالنبي في امته» أي في وجوب اطاعته].

ئەم ته شبيهه به پئی شه ریعت ته نیا بو مرید نی یه به رامبه ر به مورشیدەکه ی، به لکو و هه رکهس که به دلنیا یی یه وه بزانی یه کی له واجبه کانی بو ریک ناکه وئیت، به پهیره و کردنی موسولمانی نه بی، پۆیسته له سه ری به گوئی ئەو که سه بکات.

بۆنموونه: یه کیك واجبه له سه ری خیزانیك به خیو بکات و نه خوش بی و، له ولاته کهیدا دوکتوریکی زیرهك بی که تا قی کردبیته وه داو ده رمانه کانی به سوودن، ئەم زه لامه واجبه له سه ری ئەو ده رمانانه به کاربیتیت که دوکتوره که دهیداتی و بی گوئی یی نه کات هه تا چاک بیته وه و بتوانی واجبه که ی جی به جی بکات، که به خیو کردنی خیزانه که یه تی.

یا که سیك خوی و خیزانی تووشی دهر دو گهروگرفتی دهن، چاری ئەو گهروگرفتهش هه ر به تا قه که سیك ده کریت له وشوینه دا، ئەم که سه پۆیسته له سه ری په نا بو ئەو که سه به ری تا له و ته نگ و چه له مه یه رزگاری بکات.

يا يهكّي له حوكمه كاني ثابن نه زاني و، لهوولاته دا هر تاقه زانايه ك هه بي
ئه و حوكمانه بزاني، پيوسته له سهري بروا بولاي و له سهر فه رماني ئه و خه ريكي
فيرووني حوكمه كاني ثابن بيت، به پي قاعيده ي (مالا يتم الواجب الا به فهو
واجب).

وه كوو باسمان كرد ئه و رپي وشوين و شيوه خوداناسي يه كه موریده كان
جي به جي ده كهن ناوي ته ريقيه ته. زانيني صيفه ته كاني قه لب و نه فس، په سه نندو
ناپه سه ندي، له گه ل چوني هتي ده رمان كردنيان، زانيني ئه و نه يني يانه ي كه له
خودا په رستي سه رومره وه په يدا ده بيت، به لي ئه م زانينه له لايه ن مورشيده كانه وه
ناوي عيلمى حه قيقه ته. تيكراي هر سي به شه كانيش، واته: حوكمه كاني
(واجب) و حه رام و مه كرووه و مه نندوب و موباح بو هه موو موسولمانان، كه
مه شهووره به (شه ريعه ت) هه ول دان و وه رزشي ده رووني و راهيناني ده روون
له سه ر ناره حه تي، وه رگرتني خووره وشتي په سه نندو خووگرتن به (عه زيمه) وه و
خوپاراستن له شتيك كه گوماني تيدا بيت، ناوي خودا بردن و بيرلي كردنه وه ي و
دووره په ريزي له خه لكي بي ئاگا و خويري، كه مه شهووره به (طه ريقيه ت)،
به رزبوونه وه له م پله و پايه يش بو پله و پايه ي زانين و ئاگاداري له خووه كاني دل و
ده روون و، ئاگاداري دل و بو ده ركه وتني نه يني يه كان كه مه شهووره به
(حه قيقه ت) به لي ئه م سي به شه هر سيكيان له و ثابنه پيروزه دان كه حه زره تي
پيغه مبه ري خودا (محمد المصطفى) هيناويه تي بو ئوممه ته كه ي. بي گومان
زانستي ئه و حوكمانه ي له بابه تي بيروباوه رن يا له هي كارو كرده وه ن، جي به جي
كردني (واجب) ه كان و نه كردني (حرام) و حه ز له سوننه ت كردن و دووري له كاري
(مكروه) هه موويان له قورئاني پيروزو حه ديشي پيغه مبه ردا هه ن.

هه روه ها ناوه يناني خودا و بيرلي كردنه وه ي و بي ئاگا نه بوون له خودا و گه و ره يي
خودا، هاوكاري له سه ر چاكه و پياوه تي، پاك كردنه وه ي ده روون له خووي
ناپه سه نندو رازاندنه وه ي به خووي چاك و جواميرانه، هه موو ئه مانه يش له قورئاني
پيروزو حه ديشي پيغه مبه ري ئه ميندا هه ن و ئاشكراو ديارين.

پاراستنی دل له غهیری خودا، چاودیږی کردنی نزیکی خوداو ناگاداری
 به سهر هموو شتیکدا ﴿وهو معکم اینما کتتم﴾^(۱۴) ﴿ونحن اقرب الیه من جبل
 الوریذ﴾^(۱۵) به گوی نه کردنی دل مردوان ﴿ولا تطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا
 واتبع هواه﴾^(۱۶) ناگاداری له ثایه تی ﴿إن ربک لبالمرصاد﴾^(۱۷) ره فتار کردن به
 ثایه تی ﴿واعبد ربک حتی یأتیک الیقین﴾^(۱۸) هموو نه مانه له قورثانی پیروزدان،
 که و ابو و ده توانین بلیین ثایه تی ﴿الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی
 ورَضیت لکم الاسلام دیناً﴾^(۱۹) نه وه راده گه یه نیت که هرچی خیر و به ختیار و
 چاکی دنیا و قیامه ته همووی له ثایینی پیروزی ئیسلامدا هیه، نه گهرچی
 نه وانه ی ناوهر وکی ثایین به جی دین زور نایابن.

جا له م شوینه دا له بهر پرووناکی فهرمووده ی زانای گوره ی شهرعی وهک (ابن
 حجری هه شهمی (۹۰۹-۹۷۴) ی کوچی له (فتاوی) ی (خاتمه) دا عهررتان
 ده که م: ثم زانیاری نادابی (اولیاء الله) یه، ثم زانیاری حه قیقه ته گه لی پایه ی
 به رزه، ناشکرایه گوره یی هر زانیاری یهک به پیی گوره یی نه و شته یه که پیی
 ده زانریت، که و ابی نه و زانیاری یه ی پیوهندی به ذات و صیفات و ناو و کرداری
 خودای گوره وه هه بیت له هموو زانیاری یهک گوره تره، دوابه دوای زانیاری
 ذات و صیفته ته کانی خودا زانیاری حوکمه شهرعی یه کرده وه یی یه کان، وهک نوپژ،
 روژوو، زهکات، حه ج، مامه له، ژن هینان... تاد؛ چونکه مه به ست له م
 زانیاری یه زانینی حوکمی شهرعه، له حه لال و حه رام و ره و او ناره و او واجب و
 سوننهت و مه کرووه، ثم زانیاری یه پیوهندی به و کرداران وه هیه که له
 موکه لله فه کان داوا ده کرین، ئیتر زانیاری یه کانی تری سهر به ثایین هموو یان هون
 بو ثم زانیاری یه که ناسینی خوداو زانینی خودا په رستی یان تیدایه، به لی به پیی
 ثایه تی ﴿وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون﴾^(۲۰) بنیاده م و په ری هموو
 بو خودا په رستی دروست کراون، دیاره په رستنیش به بی ناسینی په رستراو به پیی توانا
 ناییت.

پوخته ی قسه هرچی زانیاری سهر به ثایینی ئیسلام هیه، که له بابه تی

مه عنه وییات بی، هویه بو زانیی حوکه شه رعیه کان، زانیی حوکه شه رعیش بو پهفتارو کاری راست و پهوا کردنه، کارو کرده وهی راست و پهوا و وانیش بو په رستنی خوداو په زامه ندی یه تی و له م ریگایه وه ئینسان له خودا نزیك ده بیته وه، دیاره نزیك بوونه وهیش بو ناسینی ذات و صیفه ته کانی خودای گوره ی بی هاوتا به پیی توانای ئاده مزاده.

دیاره هه رکهس به راستی ئه م هویانه جی به جی بکات ده گاته مه بهستی سه ره کی و بهختیاری و کامه رانی و رزگاری هه میسه یی.

به لگه یه کی به هیزی تر بو به رزی پله ی زانیاری ناسینی خوداو، بوئه وهی که له هه موو زانیاری یه ک گوره تره، ئه وه ته که زانیاری ناسینی ذاتی خوداو صیفه ته کانی خودا به تایبه تی کاری ئینسانه پی گه یشتوو کرده وه به رزه خو و وره وشت جوانه کانه، به لام زانیاری یه کانی تر هه موو کهس، هه موو چاک و خراپیک، ته نانه ت ئینسانی بی ئاین و بی په وشتیش، له وانیه به ئاسانی فیریان بییت؛ بویه هه موو زانیاری یه ک له گه ل خوش ویستی دنیا دا وه ده ست ده هینری به لکو وایش ده بی بو ئاینه کهیش به سووده و خه لک لی یه وه فیرده بن، به لام هه رگیز نه بووه و نابیت له گه ل خوش ویستی دنیا و له خودانه ترسان و ناریکی دا ئینسان بچیه ریزی پیاوچا کانه وه؛ واته زانیاری خوداناسی له که سیك دا دیته جی که بی کهم و کووری به پیی حوکه کانی شه رع کاربکات، له خوداترس بی، دوور بی له ته ماع و ئاره زووی دنیا، خاوه ن (ورع) بی و دوور بی له کاری گومان لی کراو، به لی ئه م جوړه که سانه روژ به روژ پایه ی زانیاری و هوشیاری یان زیاد ده کات وه ک له قورئانی پیروژدا ئه فهرموی: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^(۲۱) ئه م خوداناسانه خویمان له پیش هه موو که سدا سوود له زانیاری یه که یان وه رده گرن و ده چنه ریزی پیاوچا کان و له خوداترسانه وه، به لام زانیاری تر وا ریک ده که ویت که مزیده کانیان سوود له زانیاری یه که یان وه رده گرن و پیی ده که ونه سه ر ریگای چاکه، که چی خویمان بوش و پووچن و له هه موو خیر و پاداشیک بی به شن و بی ئاگان له

واجبه کانی سه ژشانیان و دوورن له خودا په رستی و عومریان به خوږایی به سه رده به ن، مه گهر یه کئی، به لوظف و میهره بانیی خودا له نه نجامدا بیرتی بکاته وه و رووبکاته راستی و خودا په رستی و به دل و گیان په شیمان بیته وه و له هموو روویه که وه له خودا بترسیت.

زاناکان فهرموویانه زانیاری خوداناسی واته: زانیاری و پری وشوینی خووگرتنی دهروون به نزیکی له خوداو به پرته وی ئیمان و باوه پرو خووگرتن به حاله کانی پیغه مبه ره وه (د.خ)، تنها بو نمونه: له وچه شنه نوورو پرته وه که له دلی موباره کی ته ودا بووه یه ک پله له هزار پله یا دوو له هزاری ته وه له دلی ئینساندا پیدا بیت. به لام زانیاریه کانی تر زانیاری و پری وشوینه بو دوزینه وهی ریگایه ک ئینسان به و پلانه بگه یه نیت، ئیتر کابرای زانا به ورپیگه دا پروا یان ناو، که پیدا رویشت بگاته نه و پله یه یان نه گات.

ئه گهر بلیت ته مهی وت له گهل به سه رهاته که یه هزاره تی (موسی) و (خضر) دا ناکه ونه یه ک، له سه ره ته وهی که هزاره تی (خضر) وه لی بیت، ته وه ته هزاره تی مووسا به رای هموولایه ک له (خضر) گه وره تره؛ چونکه مووسا یه کیکه له پیغه مبه ره (اولو العزم) هکان و (خضر) تنها وه لی یه، که چی هزاره تی مووسا که وته شوین (خضر) و ده یویست سوودی لی وهر بگری.

له وه لامدا ده لیم: ره خنه گر لی تیك چووه؛ هزاره تی مووسا نه یویست دوا ی (خضر) بکه ویت هه تا (معرفة الله) پیدا بکات، یاخو به هاو پری یه تی نه و دهروونی خوئی پاک و نوورانی بکات چونکه بی گومان پایه و پله ی پیغه مبه ران و دهسته لاتیان له بابه تی ناسینی خوداو نوورانی یه تی روحددا گه لی گه لی له پایه و پله ی دوستانی خوداو پیاوچاکان زیاتره، به لکو ههر له گهل یه ک به راورد ناکرین؛ به لی سه ره تا و هوئی ته م به سه ره اته ته وه بوو: جاری له هزاره تی مووسا پرسیارکرا: ته مرو کی له همووکه س زاناتره، ته ویش وا له پرسیاره که تی گه یشت که مه به ست زانستی ئابین و شه ریه ته و، له م رووه وه که سی له خوئی به زاناتر نه زانی و فهرمووی

من له هممووکهس زانترم، ئەمەیش لەبەر ئامۆژگاری خاوەن پرسیار و وتنی راستی بوو، مەبەستی خۆهەلکیشان و خۆبەزل زانین نەبوو. خودای گەورەیش تێگەیاند: نەخەیر، تۆ هەرچەند پێغەمبەری منی و لای من پایە و پلە ی تاییبەتیی خۆت هەیه، بەلام من بەندەیی وام هەیه گەلی زانیاری تاییبەتی لایە کە لای تۆ نییە، ئەو بوو ئەو بەیەك گەیشتنەیی لەگەڵ حەزرەتی خضر بۆرەخساند تا راستیی بۆ دەرکەوێ، ئەگەرنا پایەیی زانین و ئاگاداریی رۆحیی حەزرەتی موسا (د.خ) گەلی لە هی خضر بەرزترە. (ر.خ).

پوختەیی قسە پایەیی جێبەجێکردنی (واجبات) و خۆپاراستن لە (محرمات) و بەجێهێنانی کارە سوننەتەکان پایەیی هموو موسولمانانە، بەلام پایەیی وەرە و تەقوا و دووری لە (شبەهات) پایەیی موسولمانانە تاییبەتی یەکانە، واتە (خواص). پایەیی گەیشتن بە نووری ئیمان و ئیسلام پایەیی ئەولیا تاییبەتی یەکانە، لەم پایەدا بە پێوەندی گیانی و بە ناسینی ذات و صیفەتەکانی خودای گەورە، ئەو ئەندازەیی بۆ غەیری پێغەمبەران دەست بەدات، لە حەزرەتی پێغەمبەرەو نزیك دەبنەو.

ئەم سێ پایە و پلەیی هموو شەریعەت و ئاین و خووورەوشتیکن کە حەزرەت (د.خ) لای خوداوە هێناونی و بە خەلکی راگەیانداون و موسولمانان هەرکەس بەقەدەر خۆی پێیان نوورانی بوون.

(نورنا الله بنور شریعته ووفقنا علی السلوك فی طریقته، وهدانا الی الفوز بصفاته وسیرته، وختم أعمارنا علی محبته بمنه وفضله ورحمته آمین.)

ئەرچی ئەهلی حەق فەرمووگیانە:

ئەسبابی عیلمی مەخلووق سیانە

حەواسی سەلیم خەمسەیی ظاهیره

لەمس و ، شەم، ذەوقەو، سەمعەو، باصیره.

خەبەری صادق، عەقلە، سێ تەمام.

نییە لە ئەسباب مەعریفەت ئیلهام

لاکین بزانه، هیچ شوبهه‌ی نی‌یه،
 ته‌وه به‌نیسبته عامه‌ی خه‌لقی‌یه
 (خصوصاً) ئیلهام هه‌روه‌ک و یجدانی
 ئیلزانی غه‌یری پی ناتوانی
 ته‌گه‌رنه، عیلمی پی‌ده‌وی حاصل
 بده به‌ حدیث «أَلْهَمَنِي..» دل
 «قلب المؤمن عرش الله» بخوین
 جامی «إِسْتَفْتِ عَنْ قَلْبِكَ» بوین
 نه‌سیمی «نَفَثَ فِي رَوْعِي» کوانی؟
 «إِلَّا وَقَدْ صَبَّ» زور که‌س ده‌یزانی
 حوججه‌ته له‌لای ته‌صحابی صه‌فا
 «خُذْ طَرِيقَهُمْ إِذْ فِيهِ شِفَا»

واته: ته‌گه‌رچی ته‌هلی حه‌ق فه‌رموویانه: هویه‌کانی زانینی ئاده‌مزاد سی
 شتن و، ئاده‌میزاد له‌ ریگای ته‌م سی شته‌وه شت ته‌زانی:

یه‌که‌م: پینج هیزه هه‌ست کاره ساغه‌کانی له‌ش، واته هیزی (لامسه) که‌گه‌رمی و
 ساردی، زبری و نه‌رمی، تیژی و کولی، ره‌قی و شلی.. تادی شتی پی
 ده‌زانریت. هیزی (شامه) واته بون کار که‌ بونی خوش یا ناخوش،
 توندوتیژی یا سووکی پی هه‌ست ده‌کریت. هیزی (سامعه) که‌ ده‌نگی
 دوورو نزیك، به‌رزو نزم، خوش و ناخوشی پی ده‌بیستریت. هیزی
 (ذائقه) چه‌ش کار، که‌ تالی و شیرینی، سویری و بی‌خویی تادی.
 پی‌ده‌زانریت. هیزی (باصرة) بین کار، که‌ ره‌ش و سپی و سه‌وزو سوور،
 جوان و ناشیرینی پی ده‌زانریت..

بی‌گومان هه‌ریه‌ک له‌م پینج هیزه هه‌ستکارانه. که‌ خودای گه‌وره له‌ له‌شی
 ئینساندا دایناون ته‌وه‌ی پی ده‌زانری که‌ بوی دانراوه‌و پی‌ده‌کریت، له‌وانه‌یه‌ چاو

کاری بیستن بکات، گوی وهك چاوشت بینیت، بهلام خودای گوره ئه مهی نه کرده به عادهت.

دووه م: لهو سی هویانه خه بهری پیغه مبه ره (د.خ) که ئینسانیکه داوای پیغه مبه رایه تی کردووه و (معجزه) ی نواندووه. قسه ی ئه م ذاته ده بیته هوی زانینی (استدلالی) واته: ده لئین ئه م خه به ره خه بهری که سیکه ده لی پیغه مبه رم و به موعجیزه راستی خه به ره که ی دامه زراوه، هر خه به ریک وه هابیت راسته؛ که وابی ئه م خه به ره راسته.

سیه م: هو عه قله، جا ئه وشتانه که ئه زانی ئه گهر پیوستیان نه بوو به ده لیل بو هینانه وه ئه وه پی ده لئین (علم) ی (بدیهی) ئیتر چ به ته نها ئه وه په یدا بی که ئینسان ته نها (موضوع) و (محمول) ه که و (نسبة) ی مابه ینیان بینیته می شکیه وه؛ وه کوو (النقیضان لایجتماعان ولا یرتفعان) واته: بو نمونه بوون و نه بوون نه پیکه وه کو ده بنه وه نه پیکه وه لاده چن، دیاره شت یا ده بی هه بوو بیت یا نه بوو، نابی له یهك کاتدا هه بوویش بیت و نه بوویش، هه روه ها نابی نه هه بوویش نه بیت و نه نه بوو. ئه م جو ره زانینه ناوی (أولیات) ه.

وایش ده بیت بیجگه له وه ی (موضوع) و (محمول) و (نسبة) بینیته می شکیه وه پیوستت به ئیش پی کردنی یه کیك له (حاسه) کان ده بیت وهك بلیت: (الورد معطر) ئه م جو ره زانینه ناوی (حسیات) ه.

به دیه ی وایشمان هه یه به لگه یه کی ئاشکرای هه یه که هه رگیز له پیوه ندی نیوان (موضوع) و (محمول) جیانابیته وه، به م جو ره ده لئین (فطریات). بو نمونه: (الاربعه زوج) شتیکی به دیه ی یه، به لام به لگه یه کی له گه لدایه که هه رگیز لی جیانابیته وه ئه وه یش ئه مه یه: (چونکه چوار ژماره یه که ئه کریته دوو به شی وهك یهك، هه ر ژماره یه کیش بکریته دوو به شی وهك یهك جووته، که و ابوو چوار جووته. جو ره به دیه ی یه کیش هه یه به لگه یه کی په نهانی له گه لدایه که به هوی پر بوونی گوی

بهوخه بهره پهيدا ده بئيت، وهك ده لئيت تهسته مبول پايتهختي عوسمانی په كان بووه،
تهمه يان (متواترات) ه.

يا بهلگه په كي په نهانی وهای له گه لدايه كه له تاقی كردنه وهی دووباره بوونه وهی
حوكمه كه وه په يدا بووه، وهك بلييت روڼ گه رچهك ئينسان رهوان ده كات. ته م
جوړه پي ده لئین (تجربيات).

يا بهلگه په كي په نهانی وهای له گه لدايه له وه وه په يدا ده بئيت كه ورده ورده
ذيهن له سهره تاكانی حوكمه كه وه ده گاته ته نجام، وهك بلييت پرووناكي مانگ له
پرووناكي خوړه وه وه رگيراه. ته مه يش ناوی (حدسيات) ه،

وهك بوت دهر كه وت ته م پينجه هه موويان له به شي به ديهی يات بوون.

خو ته گه زانینی مه به ست پويستی به بهلگه بوو ته وه پي ده وترنی (عيلمی
استدلالی) واته: زانين به هوئی بهلگه و بهلگه كاری په وه؛ وهك بلييت: جيهان تازه
په يدا بووه، واته نه بوونی لی پيش كه وتووه. بهلگه ی ته م شته ته وه ته: چونكه
جيهان هه ميشه له گوراندايه، هه رچيش هه ميشه له گوراندا بي تازه په يدا بووه،
كه وابی وهك وتمان جيهان تازه په يدا بووه.

زانایانی زانياری كه لام (الهام) يان به هوئی زانين دانه ناوه، چونكه (الهام)
كه بریتی په له وهی مه عنایهك بخريته دلی ئينسانه وه، كه ئينسانه كه وهك پيغه مبه ران
(د.خ) له گوناوه پاريزراو نه بئيت، جيگای پرواو متمانه نی په، چونكه له وانه په
سهرچاوهی ته وه مه عنایه كه خراوه ته دلیه وه خودا نه بئيت و، ته وه مه عنایه خراوه دله
هه له وه شتيكي پوچ و بوش بئيت، له لایه كي تریشه وه ته وه مه عنایه شتيكي
ويجدانی په بو خواوه نه كه ی نه بی به كه لك نایه و ناسه پينریت به سهر غه يری خویداو
ناكريته مال به سهر په وه.

به لام نه ژماردنی (الهام) له هوپه كانی زانين بو هه ره مه ی خه لكه كه په، ته گه رنا
مادام ته و شته كه خراوه ته دل دژی بنكه كانی شهریه ت نه بئيت ده بئيت بهلگه بو
ته و كه سه كه ئيلهامی بو كراوه، هه روه ها ده يشيته بهلگه بو ته و كه سانه كه

دواکه وتووی ئەو ئیلهام بوکراوه و راستی ئیلهامیان تاقی کردوو تهوه، به تایبه تی پیغه مبهه (د.خ) پشتگیری کاری ئەم ئیلهامه ی کردوو، بونموونه لی یهوه ریوایه ت کراوه: «ألهمنی ربی» ئەگه رچی ئەمه ئیلهامی تایبه تی پیغه مبهه وه ئیمه قسه مان له ونی یه، ههروه ها له ههزروه وه (د.خ) ده گیرنه وه که فهرموو یه تی: «قلب المؤمن عرش الرحمن» واته: دلی ئینسانی موسولمان باره گای ده رکه وتن و دره وشانه وه ی نووری میهره بانمی خودایه، دیاره دلی که دیدگای نووری خودایی بیت شهیتان ریگای پی نابات که شتی خرابی تی فری بدات و، ئیلهامه کان به راست و جیگای متمانه حبیب ده کرین. خو ئەگه ر بلین بو خه لک به گشتی به کارنایه ن، هیچ نه بی بو خو ی و بو باوه پپی کردوو ان و دواکه وتووانی جیگه ی متمانه ن.

(رویی عن وابصة بن معبد، رضي الله تعالى عنه، قدم على رسول الله، ﷺ، في عشرة نفر من قومه بني اسد بن خزيمه سنة تسع، فأسلموا ورجع الى بلاده، ثم ترك الجزيرة وسكن بالرقه ودمشق، ومات بالرقه ودفن عند منارة جامعها، قال: أتيت رسول الله، ﷺ، فقال: جئت تسأل عن البر، قلت: نعم، فقال استفت قلبك، وفي رواية استفت نفسك، البر ما اطمأنت عليه النفس واطمأن اليه القلب.)

ئەم فهرموو ده پیروزه به ئاشکرا ئەوه ده گه یه نیت که له کاتیکدا ئینسانی موسولمان دلی له خو و خده ی خراب و ناشیرین پاک کرده وه به چاکی شور دی، ئەگه ر له لای غه یبه وه شتیکی خرایه دلّه وه که له گه ل بنکه کانی شه ریه تدا جو ر بیت، ئەوا ئەو شته راسته و شایانی باوه پپی کرن و نرخ بو دانانه.

ههروه ها مهوله وی بو ئیسه باتی ئەوه که ئیلهام یه کیکه له هویه کانی زانین،

ده لیت: ئەی سروه ی عیباره تی (نفث في روعي) کوا که واته (خسته ده لم، ئیلهامی کردم) که له پیغه مبهه وه (د.خ) گیراوه ته وه فهرموو یه تی «ان روح القدس نفث في روعي أن نفسا لن تموت حتى تستكمل رزقها»؟

ههروهه دهلی: زور کهس ئاگای له حه دیشی «ما صبني الله إلا وقد صب في قلب ابي بكر» ههیه، واته: خودا هه رچی پزانده ته دلی من پزانده ویه تیه دلی ته بووبه کریش. دیاره ئه م ته دل پزانده بو ته بووبه کر ده بیته ئیلهام. (۲۲) هه رچون بی ئه م ئیلهامه به وجوره که باس کرا لای ته ولیا دل صافه نوورانی یه کان حوججه ته، دروسته بوخویان و پهیره وه کانیاں باوه ری پی بکه ن، تویش که حز له زانین و ئاین و هاوری یه تیی پیاوچاکانی له خواترس و دلپاکان ده که ی ئه م ریگایه بگره بهر، چونکه شیفای دهردی دهروونی تیا به.

(وَلَا سِيْمَا طَرِيقَةَ مَنْ
 مَنْ عَلَيْهِمْ جَنَابُ ذِي الْمَنْ
 بَانَهُمْ قَدْ تَأَدَّبُوا
 بَادَبَ الشَّرْعَ، فِيهِ دَأْبُوا
 دَأْبُهُمْ لِلشَّيْخِ دَأْبُ الصَّحَابَةِ
 لِمَنْ طَابَ مِنْ طَيِّبِهِ طَابَةٌ
 خَامُوشٍ وَ گُویَاو، خه مه ده و شواظ،
 بی هوش و هوشیار، ره قه ده و نه یقاظ
 نَزِيكٌ تَاشِنَا، دُووَرُو بِيگَانَه
 غُوِيِيَهَبٌ وَ حُوَضُّضَارٌ، كَانَه وَ بَانَه (۲۳)
 ته به عه ی میشکات میصباحی باری
 (وَرَاءَ كُلِّ مُسْلِمٍ، بَخَارِي)
 ئووه یسی به نه قش بی نه قشی په یوه ند
 سه رکاری عالی شاهی نه قشبه ند
 قَدَسَ اللهُ، تَعَالَى، سِرَّةُ
 أَفَاضَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ بِرَّةُ
 طه ریقی ته نفهس ته قدهس و نه علا

ٺه حلاو ٺه جمهل ٺه جهل و ٺه جلا
 ٺه طههرو ٺه نوهر، ٺه طيهب و ٺه نسهب
 ٺه نفع و ٺه رفهع، ٺه فضهل و ٺه قرهب
 مهكتووبات نه گري ٺه ر له گوٺتهدا
 (ابن حجر) بهرد دهدا پٺتهدا (۲۴)
 ظاهيري دهليٺ وهك باطيني به (۲۵)
 طهريقه له مه فاضيلتر ني به
 چ طهريقيكه ٺاورديانه بهين؟
 (جزاهم الله ربُّ المشرقين)

طابه: مهدينه ي مونه ووهره. شواظ: بليسه ي بي دووکه لي ٺاگر. خه مهده
 (خمده): جه معي (خامد)ه، که گريکه نه کوڙا بيته وه، به لام بي بليسه. ره قهده
 (رقده) جه معي (راقد)ه، واته نووستوو. غوييهب (غيٺب): جه معي (غائب)ه.
 حوضضار (حضار): جه معي (حاضر)ه. کانه: جه معي (کائن)ه. بانه: جه معي
 (بائن)ه: جيا. (مشرقين): ته غلبه، وهك (والدين) و (قمرين) واته: مه شريق و
 مه غريب: خوڙه لات و خوڙنشين.

واته: نه خوازه لا ريبازي ٺه و دوستانه ي خودا که جه نابي خوداي خاوهن
 نيعمهت، به ميهره باني خو ي نيعمه تيکي گوره ي بي به خشين، ٺه و نيعمه ته يش
 خووگرتيانه به خو و ره وشتي ٺايني و ٺه دهب وه رگرتنه له شه ريعه تي پيروزي
 ٺيسلام و، بهم خووگرتن و ٺه دهب وه رگرتنه وه گه ليک ماندوو بوون. ٺه مانه
 ٺه دهب و هه لسان و دانishtنيان له گهل مورشيده کانياندا وهك ٺه دهب ي هاورپيکاني
 پيغه مبه ره له گهل ٺه و پيغه مبه ره گوره يه دا که شاري (طابه) واته: مهدينه ي
 مونه ووهره به بوني خوشي ٺه و بوندار بوو (۲۶).

ٺه و ذاته موباره کانه به زمان خاموش و بي دهنگن، به لام به دل گويان و ناوي
 خودا ده هينن، به ديمه ن ٺاگري دامرکاوي بي بليسه ن، به لام به دل و دهروون
 بليسه ي سووري بي دووکه لن و نوقمي يادي خودان، له ٺير کاري به ره که تي

خودایی دا مهست و بی هوشن، به لام بو ئاگاداری له حالی دواکه وتوه کانیان و بو پیره و ده کردنیان هوشیارن، یاخو له کاروباری دنیاو خوش ویستی پایه و مایه دا بی ئاگان و نزیکیان ناکهون، به لام بو کاروباری ئایینی و خاوین کردنه وهی دهروونی موریدان ئاگادارو ئاماده و هوشیارن. به دیمه ن نووستون و به دهروون وریا و خهریکی بیرکردنه وهن له گه ورهیی خودا، نزیکن له خودا و په زامه ندیی خودا، دوورن له دنیاو سامان، یا نزیکن له موریدی دلسوزو دوورن له ئینسانی یاخی و له پئی لادهر. دوست و ئاشنای خودا و دوستانی خودان، بیگانه ن له دنیاو خوشیی براوه، یا له گه ل دهروون پرووناکاندا ئاشنان و بیگانه ن له دلره شان، به دل له ناودا نین و خهریکی بیرکردنه وهن له گه ورهیی خودای گه وره، به لام به له ش له ناو خه لکدان و هاوبه شن له کاروباریاندا. ئه م خوداناسه له خوداترسانه (کائن فی الناس) ن و (بائن عن الناس) ، واته به له ش له ناو خه لکدان و له گه لیاندا ده ژین، به لام به گیان له گه ل خودای مه زندان و بیر له گه ورهیی ئه و ئه که نه وه و خهریکی په رستی ئه ون^(۲۷). ئه و ذاتانه په پیره و دواکه تووی پرووناکیی تاقیکن که چرایه کی خودایی تیایه، چرایه که دواکه تووی هه موو ئه هلی حه دیشیکی دیاری وهك موسلیم و بوخارییه، ذاتیکه پایه ی وهك حه زره تی (أویس) ی قه ره نی یه، وه یا وهك (أویس) ی قه ره نی (موراد) بووه (ئهم موراده ئیستیلاخی ئه هلی ته صه ووفه).

ئه و ذاته پیوه ندی به نه خشی دنیایی و (ماسوی الله) ی یه وه نی یه و، نه خشی ئه و بریتی یه له بی نه خشی و، ئه م بی نه خشی یه بووه ته نه خشی و، ناوبانگی به شاهی (نه قشبه ند) ده رکردوه، خوا دلی له غه یری خو ی پاک کاته وه و به ره که تی به سه ر دلی موسولماناندا بریژی. رتی وشوین و شیوه ی ریازی ئه م ذاته له هه رلایه که وه ته ماشای بکه ی نایاب و هه لپژارده یه.

ئهنجا (مهوله وی) بو پال پشتی قسه که ی ده فهرمو ی ئه گه ر باوه رت به کتیبی (مکتوبات) ی ئیمامی په بیانی (ر.خ) نه بی، که مه دحی ریازی (نه قشبه ندی) ئه کات، حه زره تی (ابن حجر) ی هه یشه می ده تدا ته به ر به ردو دلت ده شکینی. ریازه که یان ئه وه نده پاک و بی خه وشه سویند ده خو ی که ظاهره که ی وهك

باطینه‌ک‌یه‌تی و ریپاز له‌مه گه‌وره‌تر نی‌یه، نامه‌خوا له‌م ریپازه‌ راست و په‌وانه،
خودای خو‌ره‌ه‌ل‌ات و خو‌رن‌شین پاداشی ته‌وانه بداته‌وه که په‌نگی ته‌م ریپازه‌یان
رشته‌وه.

عینادت نی‌یه ته‌گر مونس‌یفی
ته‌وه «افضلُ الذِّکرِ الخفی»^(۲۸)
ته‌ویچه ئیختیار ئیسمی ذاتی پاک
جامعی ته‌سماو صیفاتانه پاک
به‌ر له مه‌شغوولی به‌ نه‌فی و ئیثبات
ته‌لبه‌ته که‌و چند فه‌وائید ده‌دات
نه‌ک وه‌ک ئیختیار دل، به‌ دل بزبان
که له به‌ده‌ندا هه‌ر وه‌سه سولطان
ئیسلا‌حی ته‌وی ئیسلا‌حی گشته
به‌ل بو‌ شش جیه‌ت بو‌ هه‌موو چشته
(بعد ازان) که دل پر بو‌ له صه‌فا
جه‌لای رو‌حه‌و سیر خه‌فی‌یه‌و ته‌خفا
هه‌روا به‌و سلووک په‌ویه‌و شه‌رط و شو‌ن
تا (عَشْرَةَ كَامِلَةً) ده‌رو‌ن
که له که‌ل^(۲۹) که‌وکب کامیلی سووی‌دا
ئیمان و ئیسلام حه‌قیقی رووی‌دا
ته‌و وه‌خته ده‌لین قولت هه‌لماله
ئان هاوترازووی صه‌ده‌زار ساله

(پاک) ی به‌که‌م: خاوین. (پاک) ی دووهم: سه‌رپاک، هه‌موو. که‌و: ئاخو. نه‌ک
وه‌ک ئیختیار دل: نه‌خوازه‌لا که‌ دل‌یان بو‌ ته‌م ذیکره‌ خه‌فی‌یه هه‌لبزاردوه. هه‌ر وه‌سه:
هه‌ر ته‌وه‌سه، هه‌ر ته‌وه‌ته. بعد ازان: پاش ته‌وه. سووی‌دا: ده‌رکه‌وت.
هاوترازوو: هاوتا (معادل). قولت هه‌لماله: ئاماده به‌.

مهولهوی (ر.خ) پاش ستایشی ته ریکه تی نه قشبه نندی و باسی شاهی نه قشبه نند
(ر.خ) باسی ئاداب و ری وشوینی موریدی نه و ته ریکه ته نه کات و، نه لیت:
ته گهر سه رکه ش نیت و ئینصافت هه یه ته ماشای یه که م کاری موریدی نه قشبه نندی
بکه که ذیکره به دل و پایه ی زور گه وره یه و زاناکان فهرموویانه: «أفضل الذكر
الخفي» واته: باشتترین ناوی خودا هینان ناوهینانیه تی به په نهانی .

شایانی باسه له م ذیکری خه فی یه دا گه لی قسه کراوه؛ زانایان فهرموویانه
ذیکری خه فی یا هر به دل نه بی یا به دل و زوبانه به لام خوی ناییسی، یاخو
خویشی و غه یریش نه بیسن، وه کو ئینو حه جهری هه یشمی له خاتیمه دا
فهرموویه تی ذیکری که هر به دل بی و زوبان به شی تیا نه بی، یاخو زوبان به شی
تیا هه بی به لام خوی نه بیسی پاداشی نی یه. دوابه ذوای نه م قسه یه ده فهرمویت
ده بی نه م نه بوونی پاداشه له ورووه بی که ذیکره چونکه ذیکر پیویسته به زوبان
بوتری و خاوه نه که یشی بیسی، به لام ته گهر له ورووه سه یری بکه ین که دل
خهریکی ذیکری (الله) یه و له مه عناکه ی ورد ده بیته وه، نوقمی ده ریای نوورو
به ره که تی خودایی ده بی له و حاله وه، نه وه گومانی تیا نی یه که پاداشی له سه ره؛ بو
به لگه له سه ر راستی نه م قسه یه فهرمووده یه هه یه به یه هقی ریوایه تی کردوه که
حه زره ت (پ.خ) فهرموویه تی: ﴿الذکر الذی لا تسمعه الحفظه یزید علی
الذکر الذی تسمعه الحفظه بسبعین ضعفاً﴾ جا له سه ر نه م ریوایه ته مه وله وی
فهرمووی: «أفضل الذکر الخفی» هه روه ها له م ذیکره قه لبی یه دا ناوی پاکی ذاتی
خوای گه وره هه لبر ژیر دراوه که (الله) یه؛ چونکه (الله) عه له مه بو ذاتی (واجب
الوجود) ی و هه موو ته واوی یه کی هه یه و له هه موو که م و کووری و خه وشیک دووره و
پاکه، واته نه م ئیسمی ذاته هه موو نه و که مالاته ی کو کردوه ته وه که له ناوه کانی
خودا و صیفه ته کانی یه وه په یدا ده بن، چ صیفه تی نه فیسی که (وجود) هه و چ صیفه ته
سه لبی یه کان (قدم، بقاء، قیام بالذات، مخالفة الممكنات)، چ صیفه ته کانی
مه عنای، که پیشیان ده لئین صیفاتی ذاتی، وهك (حیاء، علم، ارادة، قدرة،
سمع، بصر، کلام)، چ نه و صیفه تانه ی که پی یان ده لئین صیفاتی مه عنه وی.

بۆنمۈنە: وهك (كونه حياً، كونه عالماً... تاد)، چ ئەو صىفەتەنەى كە لە
پىۋەندىيى صىفەتە ذاتىيەكانەو پەيدا دەبن... ديارە ناوى (الله) كە ئەم ھەموو
صىفەتەنە بگرىتەو لە ھەموو ناوكان گەورەترە.

بى گومان ذىكرى (الله) بەر لە خەرىك بوون بە ذىكرى ﴿لا اله الا الله﴾
كە پىي دەلەين نەقى و ئىثبات، گەلى سوودى تىدايە بو مورىدى تازە
دەس پى كەردوو، ئەم مورىدە پاش ئەوھى كە دلى (ذاكر) بوو لەو سوودانە
تى دەگات، نەخوازەلا كە دلىان ھەلبىزاردوو بو خەرىك بوون بەم ذىكرى
خەفىيەو، نەك زوبان چونكە دل لە لەشدا وهك پادشاىەو سەرچاوى فەرمان كەردنە
بە چاكەو بە خراپە؛ حەزرەت (د.خ) دەفەرموى: «ألا إن في الجسد مضغاً إذا
صلحت صلح الجسد وإذا فسد فسد الجسد ألا وهي القلب» كە چاك كەردنى
دل و پرووناك كەردنەوھى (لطفە) دى دل بو چاك كەردنى ھەموو ئەندامى لەش، بگرە
بو ھەر شەش لاكە سوودى ھەيە، واتە كاتى كە دلى ئىنسان نوورانى بوو ئەو
نوورە دەبىتە ھوى راکىشانى خىرو بەرەكەت بوى لە ھەر شەش لاوھو، نايەلى لە
ھىچ لاىەكەو تارىكى پرووى تى بكات.

بەكورتى چاك كەردنى دل و نوورانى بوونى بە ذىكرى خودا دەبىتە ھوى
چاك بوونى ھەر شتى لە ئىنساندا كە پىۋىستى بە چاك بوون ھەبى؛ ئەلەين كاتى
كە مروف دلى نوورانى بوو ھەموو گوفتارو رەفتارىكى، ھەموو ھەلس و كەوتىكى
دادەمەزرىو، خوو رەوشتە جوانەكانى گەشەدەكەن و خوو بەدەكانى كزەبن، جا
كە مروف واى لى ھات ھەموو دوژمنىكى كزو لاواز بوو ھەموو دوستىكى سەرفراز
بوو ئەوا دەگاتە بەختيارى نەبراوھ.

پاش ئەو كە لەطىفەى دل بە ذىكرى (الله) نوورانى بوو و (صفا)ى وەرگرت
نۆبەى پرووناكى و پاك بوونەوھى لەطىفەكانى رۆح و سىرو خەفى و ئەخفايە.

نەقشەندىيەكان ئەلەين: جىگەى لەطىفەى رۆح سەرگوى مەمكى راستە،
بەرامبەر جىگەى لەطىفەى دل كە سەرگوى مەمكى چەپە، ھەروھەا لەطىفەى

خه فی له پال له طیفه ی رۆح داو له طیفه ی ئەخفا له پال له طیفه ی دلدايه، له طیفه ی سپرپیش له ناوه پراستی ئەم له طائفانه دایه .

هه ر به م جوړه موریده کان به برینی مه رته به کانی ئەذکار به و مه رج و شیوه یه مورشیده کان بویان دیاری ده کهن هه ر ده له طیفه کانیا ن به ته واوی نوورانی ئەبن، که هه ر ده له طیفه که نوورانی بوون موریده کان پایه ی (سلطان الاذکار) یان دهس ئەکه وی و هه موو ئەندامی له شیان نوورانی ئەبی و به پایه ی (ویلایه تی صوغرا) ده گهن .

ئهو پینج له طیفانه ی که باسما ن نه کردوون ئەمانه ن :-
یه که م : له طیفه ی نه فسه که له (جه بهة) ناوچاواندايه، چواره که ی تر له طیفه ی طه بیعه تن، واته : چوار په گه زه که (ئاو، ئاگر، خاک، هه وا).
ئیتیر له سه ر ئەم ته رتیبه به رده وام ئەبن هه تا چه ند پله ئەبرن و، ده گه نه (فنا فی المرشد). جا ئەگه ر خودای گه وره یارمه تی دان و له م پلانه سه رکه وتن ئەوا ده گه نه پایه ی (که مال).

ئهمجا وهك (مه وه وی) ده فه رموی که ئەستیره ی (که مال) له ئاسوی به ختیاری یه وه سه ری ده رهینا ئیتیر ئیمان و ئیسلامی حه قیقی له گه ل بارانی نوورو به ره که ت ده بارین به سه ر موریدا . که وای لی هات پنی ده لئین (بسم الله) قولت هه لمانه دهس بکه به ئیش کردن نوقمی ده ریای خودا په رستی و (مراقبه) ببه، زور باش بزانه که له م مه قامه دا (ئان) واته ئەوکاته ی توی تیای به قه د سه ده ه زار ساله و، له ماوه یه کی زور که مدا پرپه وی سه رکه وتوو گه لی ده ست که وتی ده بی، هه له و له کیسی مه ده .

له لای من په وه ی ئەم بزورگانه
ئهمیانه نهك وهك هیچ کامیکیا نه^(۳۰)
که رابیطه ی شیخ تیرنه نه ظه ر
(طوبی للذی له ذا ظه ر)

شیخ هردوو فهنای ههس بی وهسوهسه
 پهس بو تو (فنا فی الشیخ) ی بهسه
 دهلی ئیستیحضار صورتهت بهطاله
 بهطاله نویژ شهرعیت چهند ساله
 عهلاوهی خهلهل کاری عوقبایی
 دهشی بفهوتی کاری دنیایی
 عولهمای کامیل مهذهب ههس چوار
 نهصفیای بزورگ (صفی الاسرار)
 خوت شارهزا وی یا بهواسیطه
 لی یان دهشنهوی حهققیی رابیطه
 ئیشارهیه ههس له معی یهتدا
 له کیتابهدا یا له سوننهتدا
 ئهرفامت نهروو ههس نهییتهوه
 چاک رابیطهی لی دهفامیتهوه
 خولاصه طهریق ئهم مهشائیکه
 فهضلی (کالجبال) راسی و شامیکه

مهولهوی، بهرحمهت بی، پیش نهختی باسی ئاداب و پری و پهوشتی نهولییای
 تهریقهتی نهقشبهندی کردو، فهرمووی: لای ئهمانه ذیکری (الله) به دل باوه ههتا
 لهطیفهی دل نوورانی و ذاکیر بیی، ههروهها باسی نوورانی بوونی نو
 لهطیفهکانی تری کرد. و لیرهشدا باسی (رابیطه) ی شیخ و مورشید دهکاو
 دهفهرمووی: لای من لهناو ئادابهکانی تهریقهتی نهقشبهندی دا (رابیطه) شتیکی
 دیاری و بهکهکوه سوودی له ههموویان زیاتره.

رابیطه له ئیصطیلاحی نهقشبهندی یهکاندا بریتی یه لهوه که مورید وینهی
 مورشیدی پی گهیشتوو پی گهینی خوی، بهوشیوهی که ئه و مورشیدهی فیروی
 کردوو، له دلایا حازر ئهکاو داوای مهدهدو فهیض له بهرهکتهی دهکا. ههروهها

مهولهوی دهفهرموئی: خوشا به حالی ئهوکهسهی که صورهتی رابیطهی بو
دهردهکهوی. مهشهور وایه موریدی ئامادهو لیها تورو بههوی بهردهوام بوون لهسهر
ئهم رابیطهیه حالیکه کهشفیی وای بو پهیدا دهبی که صورهتی مورشیدهکهی
(عیناً) لهلای خوڤیا دهبینی و قسهی لهگه لدا دهکا.

ئهنجا ئهفهرموئی: ئهی موریدی سوود وهرگرتوو له رابیطهی مورشیدا!
مورشیدهکهت پایهی (فنا فی الرسول) و (فنا فی الله) ی ههیه، ئهو به دهوام کردن
لهسهر ذیکرو فیکری خودا ئهو دوو پایه زور بهرزهی دهست کهوتوو، بهلام تو له
سهرهتاوه بههوی رابیطهکردنی شیخهکهتهوه ئهگهر ههر تهنها (فنا فی الشیخ) ت
دهست بکهوی بهسه بووت.

دوای ئهمانه مهولهوی ئاور لهوانه دهداتهوه که پهخنهیان له رابیطهکردن گرتوووه
وتوویماننه ئاماده کردنی وینهی مورشید شتیکی بهتاله و دروست نییه، بهلی له
وهلامی ئهمانه دا ئهلیت: ئهگهر حازرکردن و ئامادهکردنی وینه له دلدا شتیکی
بهتال بی ئهبی ههموو نویژهکانی ئهم چند سالانهت بهتال بن، چونکه له
تهحیاتی ههموو نویژیکدا جاری یا دووجار دهلیت «السلامُ علیک ایها النبی
ورحمة الله وبرکاته» و وینهی حهزرت له دلنا حازر ئهکهیت.

ههروهها مهولهوی دهلیت: ئهگهر صورهت ئاماده کردنی مورشید له دلداو
پهناپی بردنی، له ریگای (رابطه) یا ههر ریگایهکی وهك ئهوهوه بهتال بیت بیجگه
تیک چوونی کاری قیامهت کاروباری دنیایش تیک دهچی و دهفهوتی؛ چونکه
زورتری کاری ئینسان لهسهر پهنا به خهلك بردن و داوای یارمهتی کردن لهم و لهو
راوهستاوه.

ئاشکرایه که تو داوای کتیبی له یهکی بکهیت داوا له ئیسقان و گوشت و پیسته
پرووتهکهی ناکهی، داوا له روجهکهی دهکهیت که ئهندامهکانی بخاته کارو
کتیبهکهت بداتی.

له لایهکی ترهوه تو که داوای یارمهتی دهکهی داوای یارمهتی کهسبی دهکهی،

کابرایش یارمه‌تی و کومه‌کی که سبیت ده‌دا، نه تو داوای خهلق و ئیجاده له و ده‌که‌یت و نه شه‌ویش ته‌توانی بیجگه له (کسب) و (اکتساب) شتی بو تو بکات.

مه‌وله‌وی بو یارمه‌تی و پشتگیری له شه‌رعی یه‌تی رابیطه شه‌رموی: له زانا به‌رزه‌کانی هر چوار مه‌ذهبی ته‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت و له ته‌ولیا به‌هره‌داره‌کان چ (بالذات) و چ (بالواسطه)، واته راسته‌وخو له خو یانه‌وه یا له کتیبه‌کانیا نه‌وه، حه‌ققانی یه‌تی رابیطه‌تان بو روون شه‌بته‌وه: -

شه‌وته گه‌لی له (مفسر) ه‌کان، ته‌نانه‌ت زه‌مه‌خشه‌ری خاوه‌نی ته‌فسیری (کشاف)، له‌گه‌ل شه‌وه‌یشدا که مه‌یلی ته‌هلی ئیعتیزالی هه‌یه، واتای که لیمه‌ی (برهان) ی له ئایه‌تی پیروزی ﴿... لولا أن رأى برهان ربه...﴾ له سووره‌تی یوسف دا به‌وه لیداوه‌ته‌وه که وینه‌ی هه‌زره‌تی یه‌عقوب هاته به‌رچاوی یوسف په‌نجه‌ی لی ده‌گه‌زی^(۳۱)، شه‌وه‌بوو هه‌زره‌تی یوسف زور (مناثر) بو و قازانجی لی کردو نه‌که‌وته گیژاوی گونا‌هه‌که‌وه.

شیخ (اکمل الدین) ی حه‌نه‌فی^(۳۲) له شه‌رحی (مشارق) دا له لیکدانه‌وه‌ی مه‌عنای هه‌دیشی «من رأني في المنام فقد رأني، فان الشيطان لا يتمثل بي»^(۳۲) دا باسی شه‌وه ده‌کا که کوپونه‌وهو به‌یه‌ک گه‌یشتی ئینسان له‌گه‌ل شه‌رواحی پیغه‌مبه‌ران و دوستانی خوادا به‌پی شه‌ندازه‌ی پاکی و نووران‌ی یه‌تی و هیزی رو‌حی شه‌و ئینسانه‌یه.

شیخ ئینو‌حه‌جه‌ری هه‌یشه‌می له دوادوایی شه‌رحی کتیبی (شمائل) دا ده‌گیرته‌وه که جاری عه‌بدوللای کوری هه‌بباس (ر.خ) له‌خه‌ودا به‌خزمه‌ت هه‌زرت گه‌یشت، که به‌یانی له خه‌وه‌ستاو ته‌ماشای ئاوینه‌ی کرد وینه‌ی هه‌زره‌تی پیغه‌مبه‌ری له ئاوینه‌که‌دا چاوی کهوت نه‌ک صووره‌تی خو‌ی، صوفی یه‌کان به‌م جو‌ره‌ حالاته شه‌لین (فنا في الرابطة).

ئیمامی شه‌عرانی^(۳۳) (ر.خ) له کتیبی (النفحات القدسیه) دا ده‌فه‌رموی: له

ئادابی طهریقه یه که مورید به خه یال شه خصی مورشیده که ی له به رچاوی خویدا رابگری.

ههروه ها له پیشه وایانی ریبازی حه نبه لی حه زره تی شیخ (عبد القادر) ی گیلانی (ر.خ) فهرموویه تی ریره وی ریبازی قوم مه بهستی صوفی یه کانه پیویسته (رابطه) یه کی قلبی هه بی و، به هوی تهو (رابطه) وه سوود له نووری مورشیده که ی وه ربگری؛ چونکه هه موریدی رابطه ی قلبی له گهل مورشیده که ییدا نه بی سوودی لی وه رناگری، تهم فهرمووده یه شیخ عومه ری سوه ره وه ردی، له به شی هه لس و کهوت و ئادابی مورید له گهل شیخه که ییدا له حه زره تی غه و ته وه نه قلبی کردوه.

شیخ خلیل^(۳۴) که یه کیکه له زانایانی ریبازی مالیکی، ده فهرموی: که وه لی له ویلایهت دا پی دامه زراو جیی خوی خوش کرد ده توانی روجی خوی له چند شیوه دا ده ربخات. هیچ کوسپی له ریگای تهم کاره دا نی یه چونکه تهو حه قیقه تی روجه، با یه کیک بی، ته توانی له چند شیوه دا ده ربکه وی.

ههروه ها مه وله وی ده فهرموی له ثایه تی پیروزی ﴿یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقین﴾^(۳۵) و، له فهرمووده ی شیرینی حه زره تی پیغه مبهردا «المرء مع من أحب»^(۳۶)، ئیشاره هه یه بو پیویستی هاوری یه تی و له گهل دابوونی راستگوویان و پیاوچاکان، ته گه ر ئینسان هوشی لای خوی بمینی و نه پروات و میشکی به جی بیلیت، لهو ئیشاران وه رابطه ی مورشید وه رده گری، چونکه بوون له گهل راستگوویاندا ته گه رچی مه عنا ئاشکراکه ی بوونی ماددی یه، به لام هه ق وایه تهو بوونه به بوونی روجی و مه عنه وی لیک بدریته وه، بی گومان ته گه ر هه زار سال به له ش له گهل یه کیکدا بی ته نها تاقه سه عاتی ناهینی که له گهل خوش ویستن و دلسوزیدا به روج له گهل روجیدا بیت.

پوخته ی قسه: تهم دوسته به ریزو به نرخانه ی خودای گه وره، گه وره یی یان و

پایه به رزی یان وهك چیاى به رزی دامه زراو دیاری یه، به تایبه تی بو یه کی که (تانه)
سه رچاوی نه گرتبی.

بوچ نه م طه ریه ههس به م طه ریه؟
چونکه نیسه ت و حالی صیددیقه
نیسه ت و حالت (افضل الامثال)
(أَفْضَلُ النَّسَبِ أَفْضَلُ الْأَحْوَالِ)
نه رچی شه ریکن نه صحابی کیرام
(في الفيض العام من خير الانام)
(لكن في الفيض الخاص المحول
كلهم مرید) خه لیه ی نه ووهل
(وهو ظاهراً باطناً مُطاع
على كلهم له اتباع)
(ومن ناره كلُّ مقتبس
ومن نوره كلُّ ملتَمِس)
ته صدیق به رزه خه (بين الطرفين)
هه ریهك له جیی خوی (كُلُّ من الوصفين)
پوتبه ی فارووقی مائیل به فه رقه
له شهوودی شهرع شه ریفا دا غه رقه
نه گه ر ده بینی (بعد النیین)
پوتبه ی صیددیقین شه هه دا بین (۳۷)
مودده ی سی یه میچ، تا نه کتهری چوو
ویلایه ت. هه ر به رگه نبووه تی بوو
ئیمجار نواندی که می گوشه ی عهین
مه رته به ی سی یه م بوو به (ذی النورین)
چون له چاره مدا جیی گرت، خور دوستوور،

بی پوره، عالم کرد وه ده ریای نور
 قه واپیل^(۳۸) یهك یهك هات وه به ره وه
 هه رچی هه رچی بوو دایه ده ره وه
 فه صلی سه وزه و گول، یهك زه ردی و مه لال،
 له یه مهن عه قیق، له به ده خشان لال.
 سه لای^(۳۹) «سلونی» خست نه و فه لهك داد
 (زدنی) زیاد کرد (کمیل) ی (زیاد)^(۴۰)
 ویلایهت په رده ی نه کرد رپعا یهت
 بو وه ناو نریا (باب الولا یهت)^(۴۱)
 ظاهر بوو طه ریق صیددیقی وهك خو ی،^(۴۲)
 عالی و پرمه غزه، بوچی بووچ ده که ی؟

خور دوستوور: وهك خور. هه رچی: هه رشت، هه رکه س. هه رچی بوو:
 هه رچی له باره دا بوو، هه رشتیکی هه بوو. دایه ده ره وه: ده ری دا، ده ری خست.
 به ده خشان: ولایتیکه له مابه ینی هیندوستان و خوراساندا به له علی نایاب
 به ناویانگ بووه. لال=له عل: به ردیکی به نرخه. بو وه: بو نه وه. له به ره نه وه.

واته: نه گه ر نه پرسنی بوچی نه م طه ریقهی صیددیقه نه ونده بایه خدارو به نرخه؟
 ده لیم له بهر نه وه یه نه م طه ریقهی به نیسبهت و نه حوالی حه زره تی نه بوو به کری
 صیددیقه، نه م پیاوه پایه به ره زیش گه وره ترین هاوړنی پیغه مبه ر بووه (د.خ) دیاره
 نیسبهت و حالی چاکترین هاوړنی پیغه مبه ر چاکترین نیسبهت و حاله.

جا نه گه ر بلینت هاوړنیکانی پیغه مبه ر (د.خ) هه موو له م هاوړنی یه تی یه دا
 هاوړنه شن و وهك یهك شه ره فیاب بوون، ټیتر به لگه ت چی یه بو نه م جیاوازی یه؟
 نه لیم راسته هه موو هاوړنیکانی پیغه مبه ر له هاوړنی یه تی و به ره که ته گشتی یه کاند
 بی جیاوازین، به لام جیاوازی یان له به ره که تی تایه تیدا هه یه، که نه نجامی زیاده
 دلسوزی و زیاده پیوه ندی و زیاده به ره داری یه، نه ی نازانن حه زره ت (د.خ)

فهرموویه تی «ما رَجَح أبو بكر علیکم بكثره صلاته وصومه، وانما رجح بشيء وقر في صدره» واته: ته بووبه کر به زوری نویژ و پروژووی له ئیوهی نه بردوووه ته وه، به لکو به شتی لیتان پیش که وتوووه که له سینگیا جیگیر بووه.

هر له بهر ته م خصوصوی یه ته بوو که بوو به خه لیفه و جی نشینی یه که می پیغه مبه ر (د.خ). جا که هموو هاوړیکانی پیغه مبه ر به یعه تیان پی کردو به گوره ی خویانیان حسیب کردو رازی بوون که بیته جی نشینی حه زره تی پیغه مبه ر، هموو بوونه موریدی و له فرمانی دهر نه ده چوون، هموو له ناگری حه زو خواستی ته بووبه کره وه ده سته چیله یان وه رگرت و، له نووری دلی مباره کی ته و سوودیان وه رگرت.

به راستی باوه رت بیی که ته بووبه کری صیددیق، خوی لی رازی بی، به رزه خ بوو له بو نووری نبوه ت و نووری ویلایه ت، واته له سه رده می جی نشینی ته ودا هه یبه تی نووری پیغه مبه رایه تی حه زره ت (د.خ) و هیممه تی نووری ویلایه تی ته بووبه کر دیاری و ناشکرا بوون، هه ردوو دیاری بوون. که پروژی جی نشینی عومه ری فارووق هاته پیشه وه فرق په یدا بوو له نیوان ته م دوو نووره دا، واته حه زره تی عومه ر زیاتر مه یلی بوو بو بره و پیدانی حوکمی ظاهری شه ریعه ت له ژیر په رده ی پیغه مبه رایه تی حه زره ت دا. به شی زوری ماوه ی جی نشینی خه لیفه ی سیهه میس نووری ویلایه ت هه ر له به رگی هه یبه تی نووری نبوه تدا خوی ده نواند. | به لام دواپی ویلایه ت که می گوشه ی چاوی نواندو له باقی مه نده ی خیلافه ته که ی دا دوو نووری نبوه ت و ویلایه ت دهر که وتن، پیاهه گوره کان زورتر بو هه یبه تی نووری نبوه تیان دهر وانی و خه لکی تر هه بوون که وا نه بوون.

له سه رده می جی نشینی خه لیفه ی چواره مدا ویلایه ت وهك خور به ناوه راستی ئاسمانه وه خوی نواند، دهوری حه زره تی عه لی هاته پیشه وه، چینه پیشووه کان نه مان، په رده ی نووری پیغه مبه رایه تی هه لگیرا، نوبه ی ویلایه ت هاته پیشه وه و جیهانی پرکرد له نوور. باری چه رخ گوراو هه ر ماده یهك و هه ر شه خصی چی پی

بوو چی له باره دا بوو دهري خست و، وهك چون هر زهماني و هر وهرزي جوړه شتيكي تيا دهبي؛ وهرزي بهار گوله و گولزارو چيمه ن و ميرغوزاره، هاوین وهرزي کوکردنه وهی بهرهمی کشت وکاله، ولاتی شوینی عهقیقه وهك یه مهن، ولاتیکی تر شوینی دوپری درهخشانه وهك به دهخشان، نهو سهردهمهی حهزرتی عهلیش سهردهمی سهرهه لدان و پهره سهندنی ههندي شت بوو که له سهردهمی حهزرتی نه بوو به کرو عومه ردا نه بوون.

ثیر نه وه بوو حهزرتی عهلی (کرم الله وجهه) به گویره ی رۆژ و شوین و به قه دهر توانا دهستی کرد به خزمهت کردنی موسولمانان به نووری ویلايهت و، که وته بلاوکردنه وهی ناموژگاری له ناو موسولماناندا، ناوازی (سلونی) حهزرتی عهلی نه گه یشته ناسمان و کومه یلی کوری زیادیش که کاتبی بوو هموو کات دهیوت: (زدني، زدني) بوو وهرگرتنی زیاده مه علوومات. دیاره حهزرتی عهلی ههستی به لی پرسراوی کردوه بویه به خه لکی فهرمووه چیتان ههیه چی له دل تانایه لیم بپرسن پیش نه وهی بمرم و له ناوتاندا نه مینم، کومه یلیش که به تهنگ نه وهوه بووه هموو ناموژگاری یه کانی هه لگری هر داوای زیاتری لی ده کرد.

به لی لهم رۆژه دا ویلايهت په ردهی له سهر خوی لاداو خوی به ته واوی ده رخست؛ بویه حهزرتی عهلی ناو نراوه به (باب الولاية).
نادابی ویلايهت له حهزرتی عهلی یه وه گه یشته حهزرتی حه سهنی به صری و له ویشه وه به جیهان دا بلاو بووه وه.

ههروه ها له کاتی خویدا حهزرتی سه لمانی فارسیش نادابی تاییه تی له حهزرتی نه بوو به کره وه وهرگر تبوو چ به زمان و چ به هیزی هاویری یه تی و کاری گیانی.

سیلسیله ی ریجال نه م شیمه ی پا که
لایق وه گه ردن^(۴۳) شیر ی بی با که

قهف قهف هات وهك رم تا شیری هیندی
 قَدْ قَدْ قَدْ كُلُّ (لي)، (عندي)
 ههركهس خهستهی زهر گهستهی (ههوا) بوو
 فارووقی توریاك بوّ نهو دهوا بوو
 له فهیضی قهدیم لوطفی ره بیانی
 بوو به موجه ددید بوّ نهلفی ثانی
 خه بیث له طهیب بهو کریا ته میز
 (قَدْ سَأَلَ اللَّهَ سِرَّهُ الْعَزِيزِ)
 موحتاج به نهلفیت^(۴۴) نهو نهوی عاتی
 نهو عه شه راتیت^(۴۵) نهو گهر میثاتی
 نهو گهرچی دیج لهی به غدادی ئیرشاد
 (منبع الانهار) مه زره عهی عیباد
 مه ئوای نیسبه تهین بی شهینی سیطهین
 غهوث و شاهباز صاحب جه ناحهین
 مه رجعی فتووح پهیداو نیهانی
 باره گای جه لال شه یخی جیلانی
 (الله أَرْضَاهُ بِالرَّضَا الْمُبِينِ
 أَوْلَاهُ الْإِلَهَ الْإِلَهُ، آمِينَ)
 فیووضات یه کسه ر نهو زورهو نهو کهم
 تهمام له خدمت نهو دا دهوی جهم
 لاکین موجه ددید نائیبی نهو
 وه کیلی (ذو رأی) صائیبی نهو
 هه رچی که وتمان جهم بوو که لهوی
 ته سلیم به سه رکار موجه ددید دهوی
 له سه ر هه ر شیمه و شیوه یه که هه ی
 چار نی یه ده شی بهو ته شه بیوٹ که ی

چونکه وه کیلی ته وه و نائیه
 له نائیب غائب ته لبهت خائیه
 با بیینه سیوهر ته ههردوو هوما
 (رَضِي اللهُ الهادي عنهما)

قَدَّ: بهراستی. قَدَّ: دوولهتی کرد. قَدَّ: بالا، قامهت. لي: هه مه.
 عندي: لامه. واته: کاروباری نهینی و روحی. ههوا: هوی، مهیل،
 خوشه ویستی. إله: نعمة. جهم: کو. سیوهر: سیهر.

واته: زنجیره ی ته رهوشته پا که شایانی گهردنی شیر ی بی باکه، شیر ی که
 خاوه نی هیزی گیانی بی، شیر ی که مه شره بی قودسی بی، شیر ی که له سهر
 رهوشته و ری وشوینی فهخری عالهم (د.خ) ته می و ته ربیه ی وه رگرتبی.

تهم زنجیره قهف قهف وه کو رمی کاریگهرو نیشان پیک بی بچران یه که له دوای
 یه که هات هه تا گه یشته شیر ی بیشه ی خواناسی و مهردی مهیدانی له خواترسی و
 تازه که ره وه ی ئایینی ئیسلام، شمشیری برنده ی هیندی جه زرته ی شیخ ته حمه دی
 فارووقی سهر هیندی (مجدد الالف الثاني المشهور بالامام الرباني، قدس سره
 العزیزین) [۹۷۱-۱۰۳۴هـ] تهم ذاته فارووقی نه سه به که رهوشته جه زرته ی
 ته بووبه کری صیددیقی پهیره و ده کرد، تهم ذاته گه وره خواناسه قامه تی ته و
 دروزنانه ی لهت ده کرد که به گه زاف و خو هه لنان بیانوتایه ئیمه خاوه ن به هرهین و
 شت ته زانین و نهینیمان لایه. دهستی کرد به ری پیشان دانی خه لک و تیمار کردنی
 دلی بریندار. هه رکهس خهسته و نه خوشی ژاری ماری نه فسی ته مماره بوایه
 توریاقی ته وه ججوهر و پروتیکردنی فارووقی بوی ته بووه ده رمان و چاکی ده کرده وه.

تهم ذاته له خوداترسه له میهره بانی خودای گه وره وه بوو به تازه که ره وه ی ئایینی
 ئیسلام بو هه زاری دووه می میژووی کوچی. به جوش و خرۆشی کووره ی دلی
 پرئیمان و نوورانی خووی به دو ئاره زوو په رستی له دل و دهروونی خه لکی

سروشٽ پاڪ دوورخسته وهو، تڻي گه ياندن و پڻي گه ياندن و، ٽنيساني به دخوي له
ٽنيساني پاڪ و خاوين جيا ڪرده وه.

توڻيش ٺهي موريدي خواناسي حهز له پرووناڪي ڪردوو له دواڪه وتني
رڻي وشوڻي ٺهم مهرده مهزنه نووراني به ٽاين تازه ڪه ره وه سه رڀيچي مه ڪه. تو ٺه گهر
خوت به زل نه زاني و له خوت بايي نه بي، چ له دهيان بي و چ له صه دان
موحتاجيت به هه زار. بي گومان نه زان موحتاجي زانايه و بيگانه موحتاجي ٽاشنايه و
﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ﴾ (٤٦).

جا له بهر ٺه وه لهم شوڻه دا له وانه به به ڪي ره خنه بگري و بليٽ وا مه شهووره ڪه
پايه ي قوطبي يه تي ٽيرشاد به ٺه صالته له به ڪه به ڪه ي ٽيماماني ٽال ويه يته وه
هاتو وه ته خوار تا ٽيمامي يازده هم و، له پاش ٺه وه به وه ڪالته بووه تا زه ماني
حه زه تي عه بدولقادي گه يلاني ٽيتر ٺهم بووه ته قوطب به ٺه صالته، له پاش
ٺه ويش ديسان وه قوطبي يه ته به وه ڪالته ده بي هه تا هاتي هه زه تي موحه ممه دي
مه هدي، ڪه وابي چون تو مه رجيعي يه ته بو هه زه تي ٽيمامي ره بياني بر ياردا؟

مه وه لوي وه لامي ٺهم ره خنه ده داته وه ده لئيت :- ٺه گهرچي ٺه و ذاته ڪه ديجه لي
ٽيرشاده له به غداو لقيڪه له ده راي نبووه و ريسالته و مه شهووره به (غوث
الثقلين) و سه رچاوه ي هم مو ٺه و پرووباره گه و رانه به ڪه بو ڪشت و ڪالي
خودا په رستي پراڪيشراون، خاوه ني دوو نيسبه ته و پڻه ندي بي خه وشه، واته له
رشته ي باوڪيه وه ده پرواته وه سه هه زه تي هه سهن و له داڪه وه ده چيته وه سه
حه زه تي جسڻ (ر.خ)، به لي ٺه گهرچي هه زه تي عه بدولقادي گه يلاني
مه رجيعي فتووحاتي ٺه ولياي جيهانه و فيوضاتي رڻوحي به زور يا ڪم لاي ٺه و
ڪوده بيته وه، به لام ٽيمامي ره بياني موجه دديدي ٺه لفي ٽاني ٺايب و جيگه داري
ٺه وه له ٽيرشادي خه لڪا وه ڪيلي ٺه و بووه وه هه رچي له خزمه تي هه زه تي غه وٺي
گه يلانيدا ڪو بووه ته وه دراوه ته ده ستي ٽيمامي ره بياني، ٽيتر تو له سه هر شيوه به ڪ
بي به ناچاري ده بي ده ست به پشتينا بڪه ي؛ چونڪه وه ڪيل و جي نشيني غه وٺه و

ههركهس له گهل جيگري نهودا سهرو ساختي نه بي زهره دهكات و ههناسه سارده.

كهواته با بيينه ژير سيبهري ثم دوو (هوما) پيروزه بهلكو به و سايه بگهين به پايه و مايه و بتوانين خزمهتي ثابيني ئيسلام بكهين. وامه شهووره ثم بالداري (هوما) يه سيبه ر له سهر ههركهس بكات نه بيته پادشا (والله قدير يحكم ما يريد ويفعل ما يشاء، ويختص برحمته من يشاء، والله ذو الفضل العظيم).

زاناي گهوره موحه ممهدي كوري يه حياي حه له بي، كه له (963) ي كوچيدا وهفاتي كردوو له كتيبه كهيدا كه ناوي (قلائد الجواهر) بهم جوړه باسي رسته ي باوپيراني حه زره تي غه وټ نهكات :-

«هو سيدنا شيخ الاسلام، مقتدى الاولياء العظام، علم الهدى، الذي من انتمى اليه كان من السعداء، القطب الرباني والفرد الجامع الصمداني، ذو الأصل الطاهر، محي الدين ابو محمد عبد القادر بن ابي صالح جهنگي دوست موسى بن ابي عبد الله بن يحيى الزاهد بن محمد بن داوود بن موسى بن عبد الله بن موسى الجون بن عبد الله المحض (وينعت بالمجل اخذه من الاجلال) بن الحسن المثنى بن امير المؤمنين ابي محمد الحسن بن امير المؤمنين علي، رضي الله تعالى عنه وعنهم. وامة ام الخير امة الجبار فاطمة بنت الشيخ عبد الله الصومعي الحسيني الزاهد، رحمة الله عليهم اجمعين. وهو ابن الامام ابي جمال الدين السيد محمد بن الامام السيد محمود بن الامام السيد ابي العطا عبد الله بن الامام السيد كمال الدين عيسى بن الامام السيد ابي علاء الدين محمد الجواد، رضي الله تعالى عنه، ابن الامام الهمام علي الرضا، رضي الله تعالى عنه، ابن الامام الهمام موسى الكاظم، رضي الله تعالى عنه، ابن الامام جعفر الصادق، رضي الله تعالى عنه، ابن الامام الهمام محمد الباقر، رضي الله تعالى عنه، ابن الامام الهمام علي زين العابدين، رضي الله تعالى عنه، ابن الامام الهمام ابي عبد الله الحسين، رضي الله تعالى عنه وأرضاه.

ولسیدنا عبد القادر، رضي الله تعالى عنه، اتصال بسیدنا ابي بكر الصديق
من جهة ام أبيه السيّدّة ام سلمة. وله اتصال بسیدنا عمر الفاروق وبسیدنا
عثمان ذي النورين من قبل امهات اجداده رحمهم الله تعالى. «منیش لیره دا بو
زیاتر پروون کردنه وه ده لیم :-»

(نامی) لهم جی دا بو وه صلی ئیسناد
چهن کس ناو ئه با له ئه هلی ئیرشاد
له (فاروقی) وه واصل بوو مه علوم
بو نه جلی ئه رشده (محمد معصوم)
له وو هاته خوار بو ته رویجی دین
دای له دهروونی خواجه (سیف الدین)
ئه مجار هاته خوار زور به جوانی
بو (نور محمد البدوانی)
له وه وه گه یشت به جانی جانان
(حبیب الله مظهر الاحسان)
جا گه یشته دل پیری عه له وی
(عبد الله غلام علي دهلوي)
له وه وه هینای پایه ی عیلم و عهین
(مولانا خالد) شای (ذو الجناحین)
له. (مولانا) وه خه زانه ی ئه مان
ته سلیم بوو به دهس حه زره تی عثمان

(۱) ئه م عینوانه له نوسخه ده ستنوو سه که دا نی به.

(۲) ئایه تی (۱۰۳) له سووره تی (آل عمران).

(۳) ئایه تی (۱۰۵) له سووره تی (آل عمران).

(٤) وَلَمَّا بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ لَهُ: كَيْفَ تَقْضِي؟ قَالَ: أَقْضِي بِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ. قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: أَجْتَهِدُ بِرَأْيِي. قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. رواه الترمذي وأبو داود. التاج الجامع للاصول، الجزء الثالث، ل ٦٦.

(٥) هه مان سه رچاوه ی پیشوو

(٦) سوفیانی شهوری له هوزی (بنی ثوری کوری (عبد مناة) که له خیلی (مضره) (١٦١-٩٧) ی کوچی.

(٧) سوفیانی کوری عویهینه (١٩٨-١٠٧) ی کوچی پیاوکی پروایی کراوو حه دیت له بهرو یه کیکه له زانا گه وره کانی عیلمی حه دیت.

(٨) (عبد الرحمن) ی تهوزاعی یه کیکه له پیشه واکانی فیهی ئیسلام (٧٠٧) ی زاینی له بهعله بهك له دایك بووهو (٧٧٤) ی زاینی وهفاتی کردوه.

(٩) داوودی کوری خهله فی تهصفه هانی خاوهنی ریبازی (ظاهریه) یه، له شاری کووفه سالی

(٨١٥) ی زاینی له دایك بووه، له بهغدا پی گه یشتوو، له کووفه و بهصره خویندوو یه تی، سالی (٨٨٣) ی زاینی کوچی دواپی کردوه.

(١٠) ئەم بهیته تهنها له دهستوو سه کهدا ههیه. له چاپه کهدا نی یه.

(١١) ته گهرچی ئەم بهیته ی مهولهوی تهئویل ههئشه گرتی و تهتوانرتی بهجورنی مهعنا ی

لی بدریتهوه که له گهل راسته پرتی ئاییندا بگونجی، بهلام هه ر خالی نی یه له زیاده پرهوی.

خوی له بناخه دا وهلی بویه وهلی یه به دل و گیان په پیرهوی نه بی یه و دلسوزی

ئایینه که یه تی و نوقمی ده ریای له خواتر سانه. وهلی به رهفتارو به کردار خه لك بانگ

ته کات بو خوا په رستی، بو خوش ویستنی پیغه مبهری ئەمین و بو په پیره و کردنی، خوی به

بچوو کترین دلسوزی پیغه مبهر ته زانی. وهلی هه رگیز داوای نه کردوووه، ره وایش نی یه

داوایکات، کهس بهم راده هه لی دا. بو پایه به رزی وهلی ته وهنده بهسه که له خواتر سه و

له تیشکی ئایینی به رزی پیغه مبهر رووناکی وه رگرتوووه و به ورپیگایه دا ده روا که ته و رهنگی

رشتهوه. بویه ده رگای ته عبیری وه ها نه کریته وه باشه، ته گینا زانا له خواتر سه کانیش

ئایه تی پر مهعنا ی وهك ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ و ته نهری مه شهووری وهك

«العلماء ورثة الانبياء» و «علماء امتي كانبیاء بني اسرائيل» ده ره قیان هاتوووه، که واته

هموو زانایه کی له خواترس و رپی پیشان دهر بو کومه له که ی وهك پیغه مبهره بو
نومه ته که ی .

(۱۲) نه بی تم ئیجتهیاده جوړه ئیجتهیادیکی تاییه تی بی، نه گینا ئیجتهیاد له ئیصطیلاهی
عیلمی ئوصوولی فیهدا نه وه یه زانا چی له توانادایه به کاری بیننی بوئه وه (ظن) په یدا بکا
به حوکمیکی شهرعی . بیجگه نه مه له شهریهت دا شتی نی یه ناوی ئیجتهیاد بی .

(۱۳) لام وایه (خواجه) له (خودا جو) وه هاتووه، واته: نه وه ی خودای دهوی، دواپی له
به کارهیناندا مه عنای فراوانتر کراوه .

(۱۴) ئایه تی (۴) سووره تی (حدید) .

(۱۵) ئایه تی (۱۶) سووره تی (ق)

(۱۶) ئایه تی (۲۸) سووره تی (کھف) .

(۱۷) ئایه تی (۱۴) سووره تی (فجر) .

(۱۸) ئایه تی (۹۹) سووره تی (حجر) .

(۱۹) ئایه تی (۳) سووره تی (مائدة) .

(۲۰) ئایه تی (۵۶) سووره تی (ذاریات) .

(۲۱) ئایه تی (۲۸۲) سووره تی (بقرة) .

(۲۲) له باره ی تم چه دیشه وه تنها نه وه نده نه توانین که

بگه رینه وه بو سه ر دوو شیعی ری مه وله وی خو ی که له مه وپیش له باسی مه دحی
نه بو به کردا وتی :

(روح القدس) هرچی له و عرض و طولدا

پژاندى به دل پاکی ره سوولدا

له خو ی هر دوو دهس مه رحه مهت به ردا

پیچ پیچ خیگه ی فه یض پیچ دا له سه ردا

له شهر چه که یشدا باسی نه وه کراوه که تم به ره که ته و تم یارمه تی و دل قایم کردنه

له سه فه ره که ی هیجره تی چه زره تدا بووه له مه ککه وه بو مه دینه .

گومان له وه دا نی یه نه گه ر هه روه ها به عوموم سه یری مه عنای (ما صبئی . الخ)

بکه ین زیاده ره وی یه کی زوری تیا ده بینین ؛ چونکه پیغه مبه ر (د.خ) پیغه مبه ره و پایه یه کی

تایبته تی ههیه، نه بووبه کریش (ر.خ) یه کیکه له په پیره وه هه ره دیاری یه کانی و پایه ی خوی ههیه، به لام که شته که به سه فهری کوچه وه بیه ستریته وه نه ختی قورسایه تی زیاده پره وی یه که سووک ده کات؛ چونکه ماوه که ی که مه وه، مه به سته که یش دیاری یه.

(۲۳) له په راویزی ده ستنووسه که دا نووسراوه: «جمعا کائن و بائن». واته: (کانه) جه معی (کائن) هو (بانه) جه معی (بائن) ه.

(۲۴) کوکردنه وه ی (ابن حجر) و به رد جوانه وه، به دینه ن ته ناسوبه.

(۲۵) له په راویزی ده ستنووسه که دا له ژیر رسته ی (دلیت) دا نووسراوه: (میگوید) واته: ده لیت. له سه ر (ی) ی (باطنیه) یش شه دده دانراوه. له سه ر بنه مای هم په راویزه مه عنای به یته که به وجوره لیدراوه ته وه که له شه رحه که دا نووسراوه.

(۲۶) هم به راورد کردنه له نیوان موریدو مورشید له لایه ک و، حه زره تی پیغه مبه رو هاوړیکانیدا له لایه کی تره وه خالی نی یه له موباله غه و زیاده پره وی.

(۲۷) له په راویزی نوسخه چاپه که دا وه ک لیکدانه وه یه کی واتای (کانه) و (بانه) هم شیعه فارسی یه نووسراوه:

«دل بحق، تن بغیر حق کائن

تن ز حق، دل ز غیر حق بائن»

واته:

«دل لای خوایه، له ش لای شتی تر

له ش له خوا جیا، دل له شتی تر»

(۲۸) ، ته بی همزه ی وه صلی (الخفی) بخوینریته وه؛ نه گینا نیوه شیعه که له نگ ده بی.

(۲۹) له په راویزی ده ستنووسه که دا له سه ر که لیمه ی (که ل) نووسراوه: «بکاف فارسی و کاف

عربی به ردو معنی ش خوب است». واته به کافی فارسی که ده بیته (که ل) و به کافی

عهره بی که ده بیته (که ل) واته: شاخ مه عنای دیت و به جی یه.

(۳۰) له چاپه که دا (هیچ کامیانه) یه.

(۳۱) په نجه لی که ستن: وه که هه ره شه کردن، ناگادار کردنه یه، لیره دا واته: نه که ی تووش

بی، ناگات له خوت بی.

(۳۲) البابر تي الحنفي الدمشقي شيخ الخانقاه الشيخونية (۷۱۰-۷۸۶) هـ مسلم بن الحجاج، صحيح مسلم بشرح النووي، المطبعة المصرية ومكبتها ۱۳۴۹ هـ، الجزء ۱۴، ص ۲۴.

(۳۳) ابو المواهب عبد الوهاب بن احمد الشافعي المصري المشهور بالشعراني او الشعراوي وفاته (۹۷۳) هـ.

(۳۴) خليل بن إسحق بن موسى بن شعيب المعروف بالجندي ضياء الدين ابو المودة المالكي المصري وفاته (۹۷۳) هـ.

(۳۵) ثايه تي (۱۱۹) سووره تي (توبة).

(۳۶) پروانه: (مسلم بن الحجاج، صحيح مسلم بشرح النووي، المطبعة المصرية ومكبتها، ۱۳۴۹، الجزء السادس عشر) ل ۱۸۶

(۳۷) وابزانم ئيشارهيه بو ثايه تي (۶۹) له سووره تي (نساء) كه ده فهرموي: ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾.

ئيهوي بليت ئهوانه كه خوداي گوره نازو نيعمه تي ميهرباني خوي به سهره باراندوون، پاش پيغه مبهران (د.خ) صيدديقه كانن كه ئه بووبه كر سه رقافله يانه، ههروه ها شه هيده كانى ريگاي راستى و خوداپه رستين وهك عومهرو عوتمان و عهلى.

(۳۸) «قوابل» جه معى «قابله»، واته: مامان، ئه لبهت مه به ستى سالانى يهك له دوا يهكى ئه و سه رده مه يه. رسته ي «دايه دهره وه» له گه ل مامان دا ئه گونجى.

(۳۹) سه لاي: بانگه واز. داد: فغان و هاوار. سه لاي (سلوني) خست ئه و فه لك داد:-

سه لاي (سلوني) دادو فغانى خسته فه لك. مه به ستى ئه وه يه رسته ي (سلوني) قبل ان تفقدوني) ي ئيمام عهلى (ر.خ) ئه وه ي گه ياندووه كه له ناوياندا ناميني و ئه مرى. چى يان له دلایه با بپرسن؛ بويه تهنانهت ئاسمانيش كه وته هاوارو شين و گريان.

بو زيادتر پروون بوونه وه ي ئه م (سلوني) يه سه يرى ئه م عيباره ته ي خواره وه بفه رموون:

«جاء في الآثار أن أمير المؤمنين، عليه السلام، كان يخطب فقال في خطبته:

«سلوني قبل ان تفقدوني، فوالله لا تسألوني عن فتنة تفضل مائة وتهدى مائة إلا

أنبأتكم». [ابو منصور الطبرسي / الاحتجاج / منشورات دار النعمان للطباعة والنشر.

النجف الاشرف. ص ۳۸۴].

(۴۰) ئه م كومه يله كومه يلى كورى زيادى كورى نه هيكى تابيعى يه، له ههراى (صفين) دا

له گهڻ حهزرتي عهلي بوو، پياوئڪي شهرافه تمه نڊو به گوي ڪراوو پروا پي ڪراو بوو، سالي (۸۲) ي ڪوچي له ته مهنى (۷۰) ساليڊا ڪوچي دواي ڪردووه. ثم ذاته پيوهندي يهڪي تايه تبي له گهڻ حهزرتي عهلي دا بووه. مهولهوي ده فرموي زياديش كه ثم فرموده ي له عهلي بيست زياتر له ڪاروباري ثابن پرسيارى لئ ده ڪردو چاوهرواني وه لامى ده ڪرد. پروانه ڪتبي (الاصابة في تميز الصحابة) ي ثينوحه جهري عه سقه لاني. چا پي (دار نهضة مصر). به شي پينجهم ل (۶۵۳).

(۴۱) «رعايت» و «ولايت» به تبي دريژ شيوه نووسى ههردوو نوسخه چاپ و دهستنووسه ڪن.

(۴۲) به پي به راويزي نوسخه دهستنووسه كه (وهك خوي) دوو مهعنا هه لده گري: -

۱ - وهك خوي: وهك حهزرتي صيدديق خوي.

۲ - وهك خوي: وهك طهريقه كه خوي،

لهم باري دووه مهدا شوبهينراو پي شوبهينراو يهك شته وهك: فلان ڪهس وهك خوي، ياخوي ثاسا.

ههروهه له پال (پوچ ده ڪه ي) دا نووسراوه: «فاعرف معنيه» واته: ٿاگاداري ههردوو مهعنا پيشووه كه به ڪه له ليڪدانه وي (وهك خوي) دا وتمان.

(۴۳) له نوسخه چاپه ڪه دا (به گهردنه) نووسراوه.

(۴۴) له چاپ و دهستنووسدا «الفيت» ه: ٿه لفيت.

من له گهڻ ٿه وهدا ڪه به راستي له مه بهستي مهولهوي نه گهيشتووم ثم چهند باره دائه نيم به لڪو يه ڪيڪيان به راست ده رچي: -

۱ - موحتاج به سه داقهت و دوستي خوشه ويستيت ٿه گهر ده بيت و ٿه گهر سه د.

لهم باره دا (ٿه لف) واته: دوستي.

۲ - (ٿه لف) له به ڪارهيناني ڪوردي دا واته: (ٿه ليف) ڪه ناوي حهرفي (ا) ه. ثم نيشانه

بو ده بيان و سه دانيش به ڪارديت (۱۰) و (۱۰۰). واته ٿه گهر (۱۰) بي و ٿه گهر

(۱۰۰) موحتاجي وينه ي حهرفي ٿه لف ي.

۳ - دوور ني يه (ٿه لف ي) بيت و (ٿه لف ي) يش به مهعنا ي ههزاره، واته پياوي به رامبه ر به

ههزار ڪهس به ڪارهينري، واته: ٿه گهر ده بيان بي و ٿه گهر سه دان موحتاجي

يارمه تي دهري ٿازاو ليهاتووي.

(۴۵) له نوسخه چاپه ڪه دا (عشرتيست) ه، هه له يه.

(۴۶) ٿايه تي (۷۶) سووره تي (يوسف).

* مبحث حضرت الشیخ عثمان سراج الدین و اولاده
قدس الله أسرارهم (۱) *

شوعلهی (۲) نهو نیسبت موجه ددی به
(لِمَطْلَعِهَا أَلْفُ تَحِيَّةٍ)

بو ده فعی ظولمهت له نزیك و دور

سه رهیانی کرد بلوور نهو بلوور

تا دای له بلوور (أذن) شنهفته

شارهزای سارای نه طوار ههفته

پیری پاك له گهرد خاکی ناسووتی

مه نزلگی سهر بهرز سهر مه له کووتی

دل به نهوای بهزم جه بهرووت تاوا

سیراوی سهر او لاهووتی ماوا

له شهو هه وارگی فهنا بگردگی

پیی ههردی بهقا یاتاخرگی کردگی

(جسماً لَدَيْنَا رَوْحاً لَدَيْهِ)

دائیره ی تهمام (منه، الیه)

چون گوزهرگی بوو مه راتب هه ر پهنج

له گهنجی هه ر پهنج بوو به گهوهه ر سهنج

چاو بریگی حوکم نه مری قه ضاوه

دل به دهس ته سلیم وه صفی ره ضاوه

پیی له دهره جهی ره فیعهی قبول

وه سیلهی وثقای فه ضیلهی وصول

واسیطه ی ریگی بهینی عیلم و عین

واریشی حائیز حه یای (ذی النورین)

سیراجی وه هه اج شرع و طهریقهت

سه‌رمایه‌ی ره‌واج کالای حه‌قیقه‌ت
 (نوره‌ الساری ملاً الکونین
 منه استضی^(۳) قلب الثقلین)
 قوطبی زه‌مان و ضه‌مانی ته‌مان
 ته‌مانی ته‌وانی ته‌وان و ته‌مان
 خورمه‌تی نه‌یهیشت گوستاخ‌ی کردن
 نامی نامیی ته‌و به‌ صه‌ریح بردن
 له‌و دلی (ناجنس) ره‌نگی‌تر تاورد
 (زنده‌ی ته‌به‌د بوو تییدا زیاد کرد
 تاخر له‌ب ریز بوو جام وتی تا که‌ی
 تیماو موعه‌مما؟ (صریحاً) سا ده‌ی!
 دائیم رووبه‌رووی نیشان بی‌گومان
 تیره‌نده‌ر^(۴) که‌مان پیری ما عوثمان
 بی‌ته‌لوین^(۵) له‌ بورج ته‌مکیندا مه‌کین
 (رَوْحُ اللَّهِ رَوْحُهُ آمِينَ)
 ده‌دا گه‌ردی خاک ریگه‌ی ده‌رویشان
 نیشانی له‌ شان سه‌رکاری نیشان
 ته‌ر خووت به‌ طالب ته‌واب ده‌زانی
 بخوینه‌ قورئان ره‌سمی عوثمانی
 هَلْ رَقَبٌ ذَمَّةٌ؟ لَا وَلَا إِلَّا
 لِأَحْوَالٍ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا ...

سه‌ره‌یان: لادان، گه‌یشتن، بلوور ته‌و بلوور: جام بوو جام، شیشه‌ بوو
 شیشه، واته: ده‌ست به‌ ده‌ست. اَدْنُ: نزیك به‌ره‌وه. شنه‌فته: بیستوو. اَدْنُ
 شنه‌فته: ته‌و که‌سه‌ی که‌ (اَدْنُ) ی بیستوو. گه‌رد،: توژ. ناسووتی: نینسانی،
 جیهانی خاکی. مه‌له‌کووتی: جیهانی بالا، جیهانی مه‌لائیکه. نه‌وا: تاوازه.

جہ بہ رووت : دست پرویشتن . ٹاوا : ٹاوه دان . سیراوا : تیراوا . سہراوا : سہرچاوه .
 لاهووتی : مہنسوب بولای خوا . ماوا : جیگہ و شوین . شہو ہہوارگہ : ہہوارگہی
 شہو، شوین حہسانہوی شہو . بگردگ : تپہرکردوو . پی ہہرد : داوینہی کیو .
 یاتاخگہ کردگ : بہ مہنزل کردوو . فنا : دوا پلہی پرویشتن بو گہیشتن بہ خواو
 رہزامہندی خوا . بہقا : سہرہتای بہرہمہند بوون لہ نووری ہہق . ٹہم دوانہ لہ
 ٹیصطیلا حہکانی ٹہلی تہصہووفن . گوزہرگہہ : ٹہو شوینہی پیا تیدہ پہرن .
 گہوہر سہنج : ٹہوی گہوہر ہہلئہ سہنگینی . ٹہمان : ہیمنی و ٹاسایش . آوان :
 جہمعی ٹانہ ، واتہ کاتہ کان . ٹہوان و ٹہمان : ٹیشارہن بو ٹادہ مزادو جیننی .
 گوستباخی : جہر بہ زہیی ، بی شہرمی . نام : ناو . نامی : نہ شونوما کردوو ، ٹہگہر
 عہرہبی بی ، لہوانہیشہ بہ واتای نامدار - ناودار بی . تیرئہندہر کہمان : تہعبیریکی
 فارسی یہ ، واتہ تیری لہ کہواندایہ ، مہبہستی ٹامادہیی یہتی . بی تہلوین : بہ یہک
 رہنگی و نہگوران . مہکین : دامہ زراو ، جی گرتوو . ذمہ : پہیمان . آل : خزمایہ تی ،
 ہاوسوینی .

مہولہوی لہ بہر ٹہوہ کہ خوی موریدی پایہ بہرز شیخ عثمان سیراجہ دین
 بووہو ، ٹہم ذاتہ یہکی بووہ لہ کہ لہ پایوانی تہریقہ تی نہ قشبنہندی ، لیرہ دا بہ بوئہی
 باسی ٹہلی طہریقہ تہوہ ناوی ہیناوتہ پیشہوہ .

شیخ عثمان سیراجہ دین کوری خالد ٹاغا کوری مہحمود ٹاغا کوری
 عہبدوللا ٹاغا کوری سہید موحہ مہمد دہرویش ، کوری سہید ظاہیر ، کوری
 سہید جومعہو لہ سہیدہکانی نعیمن کہ وہختی خوی لہ ناوچہی بہغدا بوون ،
 پاشان سہید جومعہ رنی کہوتووتہ ہہورامان و لہ دنی تہوئلہ نیشتہجی بووہ .

دایکی شیخ عثمان ناوی حہلیمہ یہو کچی فہقی ٹہبووبہ کرہ کہ مہشہوور
 بووہ بہ فہقی ہہی بہ کر . ٹہم فہقی ٹہبووبہ کرہ لہ نہوی فہقی ٹہحمہد ناویکی
 مہشہوور بہ (غہزایی) یہ کہ ہاتووتہ دنی تہوئلہو بہ پی ٹہو باسہی شیخ
 عہبدووصہمہدی تووداری لہ کتیبی (نوور الانوار) دا نووسیویہ تی ، کوری شیخ
 موحہ مہمدی کوری شیخ عبدولئہ حہدی کوری شیخ عہبدولواحیدی کوری شیخ

مهحموودی کوپی شیخ عبدالوصصمهدی کوپی شیخ علی کوپی شیخ
عبدالوهرهثووفی کوپی شیخ نیعمهتوللای وهلی کوپی شیخ زهکهریای خه لکی
دیی (کاکوزه کهریا)یه، له ناوچهی (که لاتهرزان)ی سه ر به شاری سنه له
کوردستانی ئیران.

ثم شیخ زه کهریایه له تهولادی شیخ تهبولحه سه نی شاذلیی حه سه نی یه، که
له سه دهی حه وته می کوچیدا له میصره وه رویشتون بو سووریای له وینوه هاتوونه ته
عیراق و له عیراقیشه وه رویشتون بو کوردستان. وا به پیی ثم مه علووماته
دهرکهوت که حه زه تی شیخ عثمان له سه ری باوکه وه له نه وهی ئیمام حسینه و له
سه ری دایکه وه له تهولادی ئیمام حه سه نه.

شیخ عثمان له هه زارو سه دو نه وه دو پینجی کوچی له دیی ته ویله ی سه ر به
قه زای هه له بجه له دایک بو وه هه ر له وی سالی هه زارو دو سه دو هه شتاوسی
کوچی مالئاوایی له دنیا کردو وه له باخه که ی خو یا ده فن کراوه. ئیسته ته و شوینه
خانه قایه و مه زاری موریدانه.

جا به م بو نه وه مه وله وی ده فه رموی: پرووناکیی ته و نیسه ت و پیوه ندیی
طه ریه ی موجه دیدی یه، هه زار دروود له سه رچاوه که ی بی که حه زه تی فه خری
عالمه، بو لبردنی تاریکیی دلی موسولمانان له دوورو نزیک په ره ی سه ندو ورده
ورده ده ست به ده ست و دل به دل هات هه تا دای له شیشه ی دلی ته و پیرمانه که به
روحانی یه ت ئاوازی (أذن منی) ی له لایه ن باره گای خوایی یه وه بیستووه، واته:
لیم نزیک به ره وه. ته و پیره شاره زای ریگاو سلووکی ته و حه وت طه وره یه که له ناو
ته هلی ته سه ووف دا باوه (ورع، زهد، صبر، توکل، جوع، عزلة، قناعة)،
پیریکه له گه ردو توزی خاکی جیهانی ئینسان و ماده پاکه و، مه نزلگای به رزی ته و
بورجی سه ربه رزی پایه ی عیززه ت و شه ره فه.

ته و پیره دلی به بیستی نه واو ئاوازی به زمی جیهانی جه به رووت ئاوه دانه و

تیراوی شهرابی سہراوی خوداپہ رستی یہ .

تہو پیرہ پایہی فہنای بہ جی ہیشٹووہو لہ پایہی بہ قادا ماوتہوہ، یا لہو جیہانہ فانی یہ براوہ بی کہ لکہ، کہ تہوہندہ بی سوودہ تہ لیت شوینی ہہواری ناچاربی شہو بہ بارہوہ گیرخواردنہ، تا لہم ہہوارگہ بی نرخہ باری کردووہو داوینہی ہہردی بہ قاو مانہوہی باہہ خداری کردووہتہ مہنزلگای خوئی، کہ جیہانی گیانی وریای بہ یادی خوا زیندووہ .

تہو پیرہ بہ لہش و بہ دیمہن لای ٹیمہیہو لہ گہ لمانا تہژی و بہ گیان لہ جیہانی خوداپہ رستی دا تہژی و نو قمی دہریای بیرلی کردنہوہیہتی و لہ گہ ل خوا دایہ . بو تہہلی تہصہوفی تہم سہردہمہ خوئی بووہ بہ دائیرہیہکی تہواو؛ لہوہوہ ذیکرو فیکرو تہصہووف دائہمہزری و بو چاری گیروگرفتہ کانیش ہہر بو لای تہو تہچن؛ واتہ: خوئی سہری ہہلقہو تاخری ہہلقہیہ، مہبہستی تہوہیہ لہو زہمانہدا (کل فی الککل) بووہ .

لہ بہر تہوہ کہ بہ ریبازی خوئی گوزہرگای بریتی بوو لہ پینج مہرتہبہی جیہانی ذات و صیفات و تہرواح و میثال و تہجسام و ہاتوچوئی پیاکردوون، لہ نیو گہنجہ نہینی یہکانی ہہر پینج جیہانہ کہ دا بووہ بہ ماموستای زہرنگہری گہوہہرسہنج و، ہہر گہوہہریکی لہ شوینی موناسبی خوئا داناوہ .

پیرہ کہم چاوی بریہوتہ فہرمانی قہزاو قہدہرو دلی خوئی داوتہ دہستی صیفہتی رہزامہندی و پی خوش بوونی ہہرچی لای خواوہ بہ سہریا بیت .

پیرہ کہم بہ سہر ہہموو پلہکانی قوبوولدا سہرکہوت و پی لہ لووتکہی ہہر بہرز توند کردو بوو بہ رابہرو ہوئی گہیانندی موریدانی بہ پایہی کہمال .

واسیطہی ریگہو ریہروانہ بو تہوانہی بہدوای خواناسیندا ویلن، تہوانہی تہیانہوئی لہ پلہی (علم الیقین) ہوہ، کہ زانینہ لہ ریگاہی (حواس) و بہ لگہوہ، بگہنہ پلہی (عین الیقین) کہ زانینہ، موشاہدہو بہ چاو بینینہ .

ئەم ذاتە میرات بەری حەزرەتی (عثمان)ی (ذی النورین)ەو شەرم و لەخواترسی یەكەى ئەوی بۆ بەجی ماوه . چرای ورشەداری شەریعت و طەریقەتەو، هۆی بایەخ پی دان و برەوی حەقیقەتی خواناسی یە .

نووری ئەو پیرە هەمیشە لە جم و جوولدا یەو هەردوو جیهانی پرکردوو، بەهۆی ئەو رێوشوینەو ئەو دایناو دلی (انس) و (جن) پرووناك بوو تەو .

ئەو ذاتە گەورەیه قوطبی زەمانەو، بەهۆی ئەو تەمی و تەربی یەو کە دەیکا ئاسایشی هەردوو جیهانی بۆ پەپرهوانی مسوگەر کردوو و هۆی هیمنی و ئاسایشی هەمیشەیی یانە، لە (انس) بن یا لە (جن) .

دوای ئەمانە مەولەوی دەفەرموی: تائیسە لەبەر حورمەت و پایەى گەورەى ئەم ذاتە پرکیشیم نەکرد ناوی بە ئاشکرا بهینم؛ بۆیه بەشیوەی (معنا) لەم بەیتەدا ناوی دەبەم واتە لەبەیتی: (لەو دلی ناجنس تاد...) دا کە لە مەدحی دا وتوو یە .

کەواتە بەیتەکە دوو مەعنای هەیه:

۱ - راستە مەعناکە .

۲ - مەعنا موعەممایی یەكەى کە ناوی (شیخ عثمان)ی لی دەرئەهینری .

بۆیه مەولەوی لە پەراویزی ئەم بەیتەدا^(۱) دەفەرموی: راستە مەعنای بەیتەکە، بی تەماشاکردنی لایەنی موعەممایی یەكەى، ئەو یە: لە رەنگی گونای بەرەکەتی شیخەو کە پرە لە رەنگی خودایی و، رەنگیکی بی رەنگی هەیه و رەنگەکانی تر زور لی یەو دوورن . بەلی لەو رەنگەو کراسی دلی ناجینس و نەگونجاو و نەساچاوی من، کە لی یەو دوورە، رەنگیکی تری بەسەرا هات و لەو رەنگەدا زیندوو یەتی بی برانەو هۆ دەست کەوت و سەرکەوت .

بەم بارە (لەو - لە ئەو) ئیشارەتە بۆ (شیخ عثمان سراج الدین) و (ئەبەد بوو) بە مەعنای (ئەبەدی) یە، وەك لە لیکدانەو کەیدا کە بە فارسی بۆی کراو - کە خستوو مانەتە پەراویزەو - نووسراو (ابدی یافته) .

• مەعنا موعەممایی یەكەیشی بەم جورەیه:

(دل) له گهل (قلب) هاومه عنايه . (قلب) يا (قلب المکان) یش واته پاش وپیش پی کردنی حهرفه کانی که لیمه یهك . دیاره قهلبی (ناجنس) ده بیته (سنجان) . ئەم (سنجان) هیش به (ته صحیف) واته نوخته گورین ده بیته (شیخان) . (زنده) ی ته بهد، واته بی ئاخر، که ته کاته (زنده) ی بی هی که (زند) ه، حهرفه کانی به رزتر بکرینه وه و نرخى حسابی ته بجهدی یان زیاتر بکری : (ز) که به حسابی ته بجهد (۷) ه، بیته (۷۰) که ده کاته حهرفی (ع) . (ن) یش که به حسابی ته بجهد (۵۰) یه، بیته (۵۰۰) که ده کاته حهرفی (ث) . ههروهها (د) یش که (۴) ه، بیته (۴۰) که ده کاته حهرفی (م) . بهم سی حهرفه (عثم) پیکدی . که له نیو (شیخان) دا دابنری و بخریته نیوان (شیخ) و (ان) هوه، وشه ی (شیخ عثمان) پیکدی . بهم جوړه په رده له ناوچاوانی تابانی (عثمان) لائه دریت . ئەم دانانی (عثم) ه له نیوان (شیخان) دا خالی نی یه له ئیشاره کردنیک بو شوبهاندنی شیخ عثمان به حهزرتی عثمان و دانانی له ریزی گه وره پیاوانی ته ریه تدا، وهك حهزرتی عثمان له ریزی حهزرتی ته بووبه کرو حهزرتی عومه ردا .

ته گه رینه وه سهر مه عنالیدانه وهی شیعه کانی مهوله وی که ده فهرمویت : ئیتر له نه جامدا جامی دلم سهر ریژی کردو وتی : تا که ی به ئیشاره و موعه ماما ناوی پیرت ده هینی، دهس وبرد که به صهراحت و بی پیچ وپه نا ناوی بهینه، منیش ناچار وتم : پیره کهم که هه میسه تیری ناماده ی خسته که وانه و، رووبه پرووی نیشانه یه تی که دلی موریدانیه تی، ناوی عثمانه و ته یه وی به (ته وه ججوه) دلی موریده کانی دهرمان بکات و له خهوش و خالی په رستی ماده پاکیان بکاته وه . ئەم ذاته له خوداترسه بی له خوگوران، به لکو به یهك په رنگی و راستی، له قه لای به خته وه ریدا دامه زراوه . (روح الله روحه . آمین) .

مهوله وی پاش ته وهی له کاری ناوبردنی پیره که ی بووه وه، به موعه ماماو به صهراحت، ده یه وی ئیشاره یهك بو ته وه یش بکا که خویشایه تی و پیوه ندی یه کی تاییه تی و خزمایه تی له بهینی خوئی و سیراجه ددیندا هه یه له ورپوه وه که هه ردووکیان سه ییدن، یا خزمایه تی ری باز که مهوله وی موریدی بووه، که به عاده ت ده بوا ئەم

خزمايه تى و پيوهندى يه دهوريكى ببوايه و پيره كەى زياتر چاوديرى بگردايه و به پايهى بگه ياندايه، كه چى وهك بومان روون ده كاته وه پيره كەى له لووتكهى ته جه ررودو خوداناسيدايه و خزمايه تى و شتى وا له فەرهنكى ئەوا نى يه.

جا پيش ئەوهى بچينه ناو مه عنای سى به يته كه وه پيوسته مه عنای چند كه ليمه يهك ليكدهينه وه كه له شيعره كاندان و پيوهندى يان به مه به سته كه مانه وه هه يه :-

(گەردى خاك... تاد): تۆزى خاكى ژيرپى خواناسان كه هه ميشه به دوای مورشيد هون، مه به ست له م گرده مه وله وى خو به تى. نيشان: نيشانه، يا ئە ئەر. شان: لای سه رووى دهس يا حال. سه ركار: ئەوكه سه يه كاروبارى يه كيكى له خوى گه وره تر ده بابە رپوه، وه كو ده لى: سه ركارى شا، سه ركارى وه زير، سه ركارى ئاغا. نيشان: وشه يه كى فارسى يه واته ئەوان يا (هَمْ) ي عه ره بى، تىكرای فارسى نووسه كان بو گه وره پياوان و به تايه تى صوفى يه كانيان بو پيره كانيان به كار هيناوه، كه له بهر ريزلى گرتنيان ناويان نه هيناون و به شيوهى ضه ميري جه مع باسيان كردوون. وشه ي سه ركارىش هه ر بو ريزگرتن له گه وره وتراوه، بو نمونه: جاران ئەگه ر نامه يهك به فارسى بو پياويكى گه وره بنووسرايه نه يانده نووسى (جناب فلان) به لكو ده يان نووسى (جناب سركار عالى) مه به ستيش هه ر كابرا عالى و پايه بلنده كه خوى بووه، گوايا ئەوان هه ددى ئەوه يان نه بووه خيطاب له گه ل خويا بكه ن، (كأنه) قسه له گه ل سه ركاره كەى ده كەن. كه واته ليره دا مه به ست له سه ركارى نيشان شىخى سيرا جه ددينه كه پيرى بووه.

. واتای هه ر سى شيعره كه يش به م جوړه يه :-

من كه تۆزى خاكى رپگه ي ده رويشانم نيشانه يه كم به سه ر شانى پيره وه، هه ميشه به دوايه وه م و له كو لى نابمه وه. يا خو من كه تۆزى خاكى رپگای ده رويشانم به ئاسته م و به ئە ده ب تۆز ئاسايى له نيشانه يهك ده دم له سه ر شانى پير كه بيته هوى ئاو ردا نه وهى. يا منى تۆزى خاكى رپگای ده رويشان نيشانه يه كم پيوه يه له شه ئن و حالى پير به هوى خزمايه تى يه وه كه ئەو سه ييده و منيش سه ييدم، يا

به هوی پیرو موریدی به وه .

تویش تهی تهوهی که تم شیعرانهی من ته خوینیته وه ، ته گهر چهز له پاداشی چاک ده کهی برو قورثانی شیوه نووسی حافظ عثمان بخوینه یا قورثان بخوینه بهوشیوهی عثمان سیراجه ددین خونندوو به تیه وه به خوشووع و خوشووعه وه . یا ته و قورثانه بخوینه که خهلیفه ی سیهم عثمانی کوری عهفان (ر.خ) کوی کردو وه ته وه و تائسته ییش پایه دارو پاریزراوه . ههروه ها به دوی ته فسیره کانی قورثاندا بگه ری بزانه له سوورتهی (براءة) دا له ته فسیری ﴿براءة من الله ورسوله .. الاية﴾ و ثایتهی ﴿لا یرقبون فی مؤمن إلا و لاذمته﴾ دا چی یان وتووه؟ بزانه عه هدو په یمانی نیوان موسولمانان و کافران له پیشا له چ بارو دوخیکدا ا به سترابوو، له چ حالیکدا پیوهندی یان به یه که وه هه بوو؟ دوی له چ حالیکدا چه زره تی پیغه مبهرو یارانی به ئیجگاری به رائه تیان له کافران راگه یاند؛ ته وکاته بوت پروون ده بیته وه که سیراجه ددینی پیرم له گه ل پیوهندی خزمایه تی و ئاشنایه تیمان به هیچ جورئی منی له خه لکی تر جیانه کرده وه و وه ئه وانی سه یرکردووم و داومیه ته دهس کارو کوششی خووم^(۸).

چه^(۸) ته رزه دای بهر، تم طهرزه خه یار؛

کام داره نه وری (قلبنا انار)؟

(هو الشیخ، هم و لده الأبرار

هو الشیخ، هم نجله الأحرار)

(مضاهر ما فیه مستر

بطور ابرد ووجه ا زهر)

سه رکرده ی ته صحاب باوه فاو صه فا

یه کنی (بو البها)، یه کنی (بو الوفا)

ده شی چی بلی له وه صفیان کهس

موحه ممه دی خولق، ره حمانی نه فهس

یه کئی ئایینه ی فاروقی عومەر
 یه کئی حەقیقەت ئەحمەدی سیهەر
 ئابیت و سه ییار بورجی تەمجیدن
 نیشانە ی ئەمان سه مای تەوحیدن
 سیوهری شه جەر موجه دیدی یه
 حاصلی هیممەت عالیی نه قشی یه
 رجام ههس پیژی باریی پهست و بهرز^(۹)
 بهو سیلسیله، ئەم سیلسیله بهم طهرز
 تا وهختی نزوول نوبووت (مههدی)
 طلوعی کهوکه ب دهولتی (مههدی)
 ئاخهات به ذیکر ئەم بزورگانه
 نیشانە ی حوسنی خاتیمه مانه^(۱۱)

تهرز: تهرزی گیا، وهك لق وایه بو دار، ئەو به سهەر ئه رزا ئەکشی و ئەم بهرز
 ئەبیتەوه. طهرز: جوور. خه یار: ئەوهی ئەخوری، یا خی یار: جه معی خهیره،
 واته: چاکان. هه رکامیان بی مه بهست هه ر پیاوچاکانه. دای بهر: بهری دا به
 خه لك. نهور: گولآلهی سپی سه رهتای بهرگرتنی هه ندی له دارو درهخت که ورده
 ورده بهر ده رکهوت ئەو ئەوه ری. اَبْرَدْ: (افعل التفضیل) ه واته: برنده تر،
 کاریگه تر. موحه ممه دی خولق: ئیشاره یه بو ناوی شیخ به هائەددین که
 موحه ممه ده. ههروهك ره حمانی نه فه سیش ئیشاره یه بو ناوی (أبو الوفا) که (عبد
 الرحمان) ه. ئەمان: ئاسایش. سیوهر: سیبه ر. امه هد: بیشکه. نوبووت
 مههدی: ئەوهی هه ر له بیشکه دا نیشانە ی پیغه مبه رایه تی پیوه ده رکه وتوو، عیسا.
 ئیشاره ته بو ئایه تی ﴿ قالوا کیف نکلّم من کان فی المهد صبياً * قال انی
 عبد الله آتانی الکتاب وجعلنی نبياً ﴾^(۱۲) دهولتی مههدی: سه رده می دهسته لاتنی
 چه زره تی موحه ممه دی مههدی، که هاتنی یه کیکه له نیشانه کانی دوا هاتنی
 ژیا نی ئەم جیهانه.

واته: ماشه لالا چ تهرزه سهوزهيكي ناو بيستانه كه ثم جوره خه ياره سهوزه جوانه ي گرتووه؟ يا خو چ تهرزه باوكي كه كه ثم جوره كوره چاكانه ي لي بووه، كام داري بهرداره كه هه لاله كاني دلي ئيمه يان نووراني كردووه؟

بووه لامي تهو پرسياره له بهيتي دووه مدا ده ليت: تهرزه كه شيخ عثمانه و بهره كه ي كوره كانيه تي، دار گوله كيش هر شيخ عثمانه و هه لاله كاني كوره كانيني .

ثم كوره به ريزانه مهظهري تهو خو و رهوشته بهرزانه ن كه له باوكياندا شارر ابوونه وه، له ماندا تهو صيفه تانه دهرده كه ون، به لي ئيمان تهو خو و بههره بهرزه بو موریده كانيان، بگره بو هه موو خه لك دهرده خه ن، له وانه يه ئيمان به ئاشكراتر دهري خه ن، چونكه ئيمان تي كه لي يان له گه ل خه لكدا زياتره .

تهو كوره باشانه سه ركرده ي سوپاي ته هلي وه فاو صه فان، يه كه ميان جه نابي شيخ موحه ممه ده و نازناوي (بهاء الدين) هه كوني ه ي (ابو البها) يه، سالي (۱۲۵۲) ي كوچي له دا يك بووه و، له (۱۲۹۸) دا له ديسي ته وي له كوچي دوايي كردووه و له ته نشتي قه بري خودالي خوشبوو باوكيه وه نيژراوه . دووه ميان شيخ (عبد الرحمان) ه كه كوني ه ي (ابو الوفا) بووه و، له (۱۲۵۳) ي كوچي دا له دا يك بووه و له (۱۲۸۵) دا وه فاتي كردووه و، له گورستاني گيلاني لاي خورثاوايه وه دفن كراوه، وا ري كه وتووه له لاي سه ريه وه گوري خوالي خوشبوان مه لا يه حياي مزووري و شيخ (هداية الله) ي هه وليري يه كه مه نسووبي حه زره تي مه ولانا خالد بوون (اعلى الله مقامهم) .

ده بي ئينسان له ستايشي ثم دوو ذاته رهوشته پاكانه دا چي بليت كه يه كيكيان موحه ممه دي رهوشته و ته و يتريان خاوه ني ته نفاس و ته وه ججوهاتي ره حمان يه؟

سي هه ميان ئاوينه ي خو و رهوشتي حه زره تي فارووق عومره ي كوري خه ططابه، يا ئاوينه ي خو و رهوشتي شيخ ته حمه دي فارووق يه كه مه شهووره به ئيمامي ره بياني . ثم ذاته موباره كه كه ناوي عومره و نازناوي (ضياء الدين) ه سالي (۱۲۵۵) ي كوچي له دا يك بووه و له (۱۳۱۸) دا كوچي دوايي كردووه و

قبره‌کە‌ی له ژووریک دایه له سووچی خوړئاوای حەوشی خانەقای بیاره که
پیی ئەلین (مەرقەد).

چوارەمیان شیخ ئەحمەدە که بەراستی ئەحمەدی رەوشتە. ئەم ذاته
له خوداترسە دیاری یە سالی (۱۲۶۶) ی کوچی له دایک بوو و سالی (۱۳۰۷)
کوچی دوایی کردوو و بەرامبەری ئارامگای (سراج الدین) ی باوکی له تەویڵە
نیژراو، چەمە که کەوتوو تە بەینیان. (رحمة الله عليهم وعلى جميع
المسلمين).

ئەم ئەولادانە له بورجی تەمجیدو خوداپەرستی دا وەك ئەستیره گەرۆکه‌کان و
ئەستیره ثابتەکان، پرتەویەخشن، جوولان و هەلس و کەوتیان و، نەجوولان و
ئارام گرتیان هەر لەبەر خاتری خودایەو، بوونیان نیشانە ی ئارامی ئاسمانی خوا
بە یەك زانینە، واتە: بوونیان نیشانە ی بەردەوامی ئیسلامی یەت و ئایینی خوا
بە یەك زانینە.

مەولەوی بە دوو کەلیمە ی (ثابت) و (سیار) ئیشارە ی بو ئەو کردوو که هەندی
لەم ذاته عالی صیفاتانە له شوینی خویاندا ماونە تەو و ئەم لاویان نە کردوو، وەك
شیخ محمد (بهاء الدین) که هەر له دینی تەویڵە دا ماو تەو تا وفاتی کردوو،
بەلام شیخ عومەر (ضیاء الدین) له دینی تەویڵە دەرچوو و رۆشتوو بو بیاره و لەوی
خانەقای دروست کردوو. هەر وەها حاجی شیخ (عبد الرحمان) له پاش وفاتی
(سراج الدین) چوو بو بەغداو له (باب الشیخ) ماو تەو تا کوچی دوایی کردوو.
حاجی شیخ ئەحمەدیش تەویڵە ی بەجی هیشتوو و رۆشتوو تە دینی ئەحمەدئاوا له
نزیکی خورمال تا مردن لەوی ماو تەو، پاش مردنی جەنازە کە ی براو تەو بو
تەویڵە و لەوی نیژراو.

ئەم ذاتانە سیبەری پیرەداری ئەو طەریقە یەن که له موجه دیدی هەزارە ی
دوو م ئیمامی رەبیانی یەو پیان گەشتوو، بەری هیممەتی بەرزی نەقشە بندن.
تکام ئەو یە که خوا بە بەرە کەتی ئەو زنجیرە ئەولیا نەقشە بندیانە ئەم زنجیرە ی

ئهولادی شیخ عثمان سیراجه ددینه بهری نزم و بهرز بهینن، واته بهری نزم که دهستی هه مووکه سی بگاتی وه کاروباری ماددی و، بهری بهرز که هه ردهستی پیاوه بهرزه کانی پی بگات وه کاروباری مه عنه وی و ویلایهت، ههتا ئه ووه خته که حه زره تی عیسای هه ر له بیشکه وه پیغه مبهری تیا دیته خواری ئه ستیره ی دهوله تی موحه ممه دی مه هدی (د.خ) هه لدی.

سو پاس بو خودای گه وره وا به باسی چاکه و مه ناقیبی ئه م ئه ولیا پایه بهرزانه ئه صلی چواره م و ئه وه ی پیوه ندی پیوه هه یه ته و او بوو، ئه مه یش نیشانه ی بهختیاری و ئاخرخیری یه؛ (فإن عند ذکر الصالحین تنزل الرحمة). ئه یشتوانین بلیین ئه وه یشی مه بهست بووه که بلی له گه ل باسکردنی ئه م گه وره پیاوانه دا باسی روژی قیامه تیش هاته پیشه وه و، ئه مه نیشانه ی ئاخرخیری مانه.

(۱) ئه م سه رباسه یش له دهست نووسه که دا نی یه

(۲) له چاپه که دا له باتی (شوعله) (شوله) نووسراوه، ئه ویش هه ر به مه عنا شوعله یه.

(۳) [استضی] شیوه نووسی چاپه که یش و دهست نووسه که یشه، راسته که ی (استضاء) یه، له بهر وه زنی شیعه ره که کردوویه به (استضا) و که کردیشی به (استضا) و (هه که ی لابر د حوکمی ئه لفی مه قصووره ی دایی. دیاره ئه مه له داهینانی مه وله وی خویره تی. ئه گینا ئه و هه مزه ی وه سللی (استضاء) ی بو هیشته وه که ئه بی لایبری و هه مزه ی (لام الفعل) هه که ی بو حه زف کرد؟ باشر نه بوو بیوتایه: «منه استضاء».

(۴) «تیره ندهر» وه که ئه خوینریته وه نووسیومه ته وه، ئه گینا (تیراندر) له هه ر دوو نوسخه که دا.

(۵) «تلوین» مه قامی پشکین و گه رانه به دوای ئیستیقامهت و ریگیای راست گرتنه به ردا، به لام ته مکین مه قامی جی پی پته وکردن و دامه زران له سه ر ئه م ئیستیقامه ته یه. به نده ی خوداش هه تا به ریوه بی و هیشتا نه گه یشتی خواهن ته لوینه و له حالیکه وه ده چیته حالیک، به لام که گه یشت ئیتر ده بیته خواهنی حالی ته مکین.

ئه مه ته رجهمه ی قسه ی زانای گه وره سه یید شه ریفی جورجانی بوو، ابن العربی ته لوین له ته مکین به بهرزتر حساب ده کات. دیاره ئه م ته لوین و ته مکینه له ئیصطیلاحی صوفی یه کانه.

مهولهوی له پیاوه‌لدانی شیخ عثمان سیراجه‌ددینی پیریدا ده‌لّیت:
 ئەم ذاته بی‌ئوهوی به مه‌قامی ته‌لوین دا پروا له مه‌قامی ته‌مکیندا جیگیر بوو.
 مه‌بهستی ئه‌وه‌یه ئەم ته‌مکینه یه‌کسه‌ری یه بو هه‌مووکه‌س ده‌س نادات.
 بو (ته‌لوین و ته‌مکین) پروانه: سه‌یید شه‌ریفی جورجانی، کتییی ته‌عریفات
 چاپخانه‌ی خه‌یری یه له میصر، سالی (۱۳۰۶) ی کوچی. ل (۲۹) و (۳۰).

(۶) له نوسخه ده‌ستنووسه‌که‌دا په‌راویزی به فارسی له‌سه‌ر به‌یتی (له‌و دلی ناجنس. . .)
 نووسراوه که به (منه) دوایی پی هینراوه، واته هی مه‌ولهوی خویه‌تی. وا بو پراگرتنی
 ئەمانه‌تی ئەده‌بی و بو زیاتر روون کردنه‌وه‌ی مه‌عنای به‌یته‌که‌یش، مه‌ته‌که‌ی ئەنووسینه‌وه.
 ئەمه مه‌تنی په‌راویزه‌که: «معنی بیتیه این است که از اثر خم فیوضات شیخ، قدس
 سره، که خمی است پر از صبغة الله، و بجهت بی‌رنگی انواع رنگها ازان دوراست،
 جامهء دل ناجنس که ازان دوراست رنگ دگر آورد، دران رنگ حیات ابدی یافته
 زیاد کردو بترقیات رسید. ومعنی معنایه همچین: (دل) بعمل ترادف (قلب)، و قلب
 (ناجنس) (سنگان) است. رنگ دگر آورد عمل تصحیف وضعی است، (شیخان)
 میشود. (زنده) ابد یعنی بی‌نهایت، یعنی حرف آخرش ساقط شود که (زند) ماند. هر
 حرفی ازان از رتبه خود ترقی کرده در (شیخان) [. . .] مبارك [. . .] (شیخ عثمان)
 نقاب از چهره تابان بگشاید». (ئەم دوو وشه‌یه که‌خستوو مانه‌ته به‌ینی دوو که‌وانه‌ی
 [هوه، هه‌رچه‌ندمان کرد له ده‌ستنووسه‌که‌دا بو مان نه‌خوینراوه‌وه).

(۷) به‌ش به‌حالی لیکدانه‌وه‌ی (هَلْ رَقَبٌ . . . تاد) که به دوو به‌یتی پیشیه‌وه به‌ستراوه، ئەوه‌ی
 خستیمیه سه‌ر ریگای ئەم مه‌عنایه په‌راویزیکی مه‌ولهوی خو‌ی بوو که له نوسخه
 ده‌ستنووسه‌که‌دا به‌عه‌ره‌بی له‌سه‌ر (هَلْ رَقَبٌ) نووسراووو به (مِنْهُ) دوایی هاتبوو ئەو
 په‌راویزه‌یش - چهند که‌لیمه‌یه‌ک و تاکه‌شعیریکی نه‌بی - مه‌ولهوی له (قاشانی) ی
 صوفی یه‌وه وه‌ری‌گرتبوو.

په‌راویزه‌که به‌م جوړه ده‌ست پی‌ده‌کات:-
 «الذمة: العهد. والال: القرابة والحلف.

قال القاشاني في تأويل التفسير على مذاق اهل الاحوال في سورة (براءة) لدى قوله
 تعالى ﴿لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً﴾ . . الخ . .

ئهنجا مه‌ولهوی پاش ته‌واو بوونی مه‌تنی قسه‌که‌ی (قاشانی) خو‌ی ئاسایی، بی‌دامان،

بەم فەرەدە پەراویزە کە ی دوا یی هیناوه :-

«فبعد العلم بذاك التأويل

الله يهدي لخير السبيل»

پوختە ی قسە کە ی (قاشانی) ئەوە نە دە ی پێو نە دی بە مە بە ستی مە ولە و ی و مە ع نای شیعەرە کە وە هە بێ ئە مە یه :

ئە گەر چی پێش نازل بوونی ﴿بِرَاءةٌ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ... الآية﴾ حە زرە تی پێغە م بە رو هاوړیکانی لە گە ل کافرە کاندای جۆرە بو نە و پێو نە دی بە کیان هە بو و وە ک خزمایە تی هاو جینسی و سویندو پە یمان، بە لام کە ﴿بِرَاءةٌ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ... الآية﴾ نازل بو و بو نە و پێو نە دی لە نیوان ئە وان و کافرە کاندای هە لگی راو خزمایە تی هاو جینسی یان لە ئارادا نە ما و دژایە تی و ناجۆری و دوژمنایە تی و لە یه ک جیا بو و نە وە جیگیر بو و، تە بە پرابوونی پێغە م بە رو هاوړیکانی لە کافران راگە یینرا، ئیتر ئە وە بو و کە موسو لمانان بە ظاهیریش لە کافران تە بە پررا بوون وە ک لە باطیندا لی یان تە بە پررا بوون عە ه دو پە یمانیان بە دیمە ن و سوورە تیش فری درا و خرایە پشت گوئی وە ک لە حە قیقە تیشدا فری درا.

پێغە م بە رو هاوړیکانی لە و مە قامە دا ئە وە نە دە مە شغوولی یادی خودا بوون خودا پە رستی و لە خودانزیک بو و نە وە هە بێ هیچی تر لە دلایندا جیگای نە دە بو و یه وە، نە خزم و نە دو ست و نە هاو پە یمان

ئە نجا مە ولە و ی لە بەر رو و ناکی ئە م تە فسیرە ی قاشانیدا، کە ئە گەر تە نیا راستە شیعەرە کە بگراین خوی نە بێ کە س پنی نازانی و دە لیت موعە م مایه، لە ئایه تە پیرو زه کە چە ند کە لیمە یه کی ئیقتیباس کردو وە ئە م جومله ئیستیفهامی یه ئینکاری یه لی هیناوه تە کو کە بریتی یه لە (هَلْ رَقَبَ ذَمَّةٌ؟ لا، ولا إلا) ئە م عیبارە تە ی مە ولە و ی لە ئایه تی ﴿لا یرقبون فی مؤمن إلا ولا ذمّة﴾ وە ئیقتیباس کراو. لە باتی (یرقبون) ه ی موزاریعی واوی جە مە د اردا (رقب) ه ی ماضی داناو کە فاعیلە کە ی (هو) ی نادیاره. (إلا ولا ذمّة) یشی پاش و پێش کردو وە. فاعیلی (یرقبون) ه ی ئایه تە کە واوی ضه میری جە مە و بو کافرە کان دە چیتە وە. فاعیلی (رَقَبَ) ه ی ئە م (هو) ی نادیاره و بو شیخی سیراجە ددین دە گەریتە وە. تیکرای مە ع نای ئایه تە پیرو زه کە ذممه و ه ی ئە مە ی ئە م مە دحە.

بە لی ئە م هە م وە ئازو گوینزو کاکله مسته ی بو بە یانی پێو نە دی خوی و شیخی سیراجە ددینی مورشیدی کردو وە، یا بە و تە یه کی صوفی یانە ی وردتر بو بە یانی بی پێو نە دی ئە و مورشیدە ی لە گە ل غه یری خواداو دە لیت :-

له گهل و جوودی پئوهندی و خویشایه تیدا مورشیده کم له بهرئه وهی ریگای پیغه مبهزو
 هاوریگانی گرتووه، له بهر ته جه پرودو بی پئوهندی له گهل غیری خوادا گوی ناداته
 خزمایه تی و پئوهندی ترو، وهك هموو کهسی تر داومیته دهسی لیهاتوی و زیره کی و کوششی
 خوم.

ئه وهیش بلیم که له دهستنووسه که دا له پال (لا حول ولا قوة الا) دا (منه) یه کی تیکهل له
 عه ره بی و فارسی نووسراوه ئه مه نه صه که یه تی: «بالله العلي العظيم از فضلی که بوی عطا
 کرده شده. - منه - دیاره عه ره بی یه که ی ﴿لا حول ولا قوة الا﴾ ی ته واو کردوو که ده بیته:
 ﴿لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم﴾ فارسی یه که یشی واته: له و پایه و به ره گه وره یه
 که به مورشیده کم به خشراره، مه بهستی ئه وه یه کی بی بتوانی ئه وهنده له خه لك،
 ته نانهت له خزم و ناسراویش، ته وه لا بی و همیشه دلی لای خودا بی؟.

(۸) رینووسی دهستنووسه که (چه) یه، ئه مرۆ به (چ) ئه نووسری.

(۹) باری پهست و بهرز واته: دروست که ری بهرز و نزم، ئاسمان و زهوی، مه بهست خوی
 گه وره یه. له پهراویزی دهستنووسه که دا به فارسی له سهر ئه م به یته نووسراوه:

(بای بو احتمال دو معنی دارد) واته: (بی) ی (به) دوو مه عنا هه لده گری: یه که م:
 به و جو ره. دوو م به خاتری ئه و... تاد.

تیکرای مه عنای به یته که به م جو ره ی لی دی:-

تکام وایه خودای ئاسمان و زهوی و بهرزی و نهوی به هه مان ریچکه و زنجیره ی
 نه قشبهندی، یا به خاتری ئه و زنجیره نه قشبهندی یه، زنجیره ی ئه م بنه ماله به م شیوه بهینی و
 پایه داری بکا هه تا هه زه تی عیسا (د.خ) دیته خواری موحه ممدی مه هدی (ر.خ) دیته
 سهر رووی کار.

(۱۰) ئایه تی ۲۹ و ۳۰ له سووره تی مهریه م.

(۱۱) به وردبوونه وه له م به یته و به یتی پاشه وهی که یه که م به یتی پارچه ی به شی داهاتوو،
 ده رئه که وی مه وله وی جگه له راسته مه عنا که یان ئه وه یشی مه بهست بووه له م به یته دا به
 وشه ی (ئاخره ات) ئه و مه عنایه یش بگه یه نی که وا باسی (رۆزی ئاخیره ت) یش هاته
 پیشه وه که فه سلی داهاتوو، له ویشا بلی له سایه ی خواوه، وهك چون دوا بی هاتنی
 باسی پیشوو به باسی شیخی سراج الدین و کوره کانی نیشانه ی حوسنی خاتیمه و
 ئاخیر خیریمان بوو، رۆزی قه امامه تیشمان هه ر به یادی ئه وان به ئه مینی و بی ترس وله رز
 به سه رمانا تی ئه پهری.

* مبحث الايمان باليوم الآخر وعلامات الآخرة (١) *

(حَمْدًا لَه) بهو ياد دهرۆت به ئه مین

یهومی ئاخیریچ ئه صلی په نجه مین

(دار العمل) ه نه شته ی ئوولهوی

(دار الجزا) به نه شته ی ئوخروهوی

نهوبه ی ئه و رۆی (٢)، نهوبه ی ئه میچ تی

عهلاماتی هه ن یه ک یه ک دهشی بی

یه کیکیان به عهت نه بیی خویمان بوو

ئاخر پیغه مبه ر ئاخر زه مان بوو

خورووچی مه هدی له ولدی حه سه ن

سه رزه مین ده کا پر عهدل و مه ئمه ن

فِي مُدَّتِهِ خُلْفُ الْأُمَّةِ

وَقَدْ يَوْمٌ هَذِهِ الْأُمَّةِ

حه ضره تی عیسا هه م ده بیته خواری

چون تابیه بو سه ییدی موختار ﷺ

(إظهاراً لِدَا) بو خه واصر و عام

قد یقتدی والمهدی امام

ئه ر بعده ز (٣) چه ندی لیان بوو تاقی

تابیه و هه ر شه رع خویمان به باقی

بینا بهر ته قدیم فاضیل له مه فضوول

عیسا ئیمام بی جه معیکه مه قبوول

(ما أَمْكُنْ) له لای ته هالی که مال

یه قین چاکتره ئیعمال له ئیهمال

خورووچی ده ججال مه سیحی ئه عوه ر

تیت به دنیا دا به سواریی که ر

يهئجوج و مهئجوج هم (دابة الارض)
 دوخان تى دهگرى دنيا طول و عرض
 له مهغريبه وه هه لاتنى خور
 سى خوسوف ده بن با بيتى^(٤) خه بهر
 يهك له لاي مه شريق، له لاي مه غريب يهك
 يهك له جهزيره ي عه رهدا بى شهك
 ئارى له يه مهن هم ده يتتهدهر
 خهلقى ده پيچى بو طه روف مه حشهر

بينابه ر: بينا له سهر. ئارى: ئاگرى.

واته: سوپاس بو خودا به يادى ئهو ذاته خاوهن به ره كه تانه وه رۆژى دوايى و
 ترس وله رزى، به ئه ميني به سه رمانا تيه په رى كه پايه ي پيئجه مه له شه ش پايه كه ي
 باوه ر.

به لى ئاده مزاد دوو جيهانى هه يه، جيهانىكى يه كه مى هى پيگه يشتن و
 په يدا بوونيه تى و هى كارو كوشه. جيهانى دوايش هى پاداشه و ئاده مزاد به رى
 كارى دنياى يه كه مى ته چيئته وه، ئه گهر چا كه و ئه گهر خراب. ئه وا سه رى
 يه كه ميان رۆيى. سه رى دووه ميش به رى وه يه، مه به ست له نوبه رويشتن
 ئاماده يى به بو رويشتن؛ چونكه شت كه له نه بوونه وه په يدا بوو جاريكى تر ته چيئته وه
 بو نه بوون.

ئه م رۆژى دوايى يه يش نيشانه ي زورى هه يه كه ئه بى هه موويان يه كه يه كه
 بينه دى :-

يه كه م نيشانه ي رۆژى قيامه ت و ويران بوونى ئه م جيهانه ره وانه كرانى پيغه مبه رى
 خو مانه بو سه ر. خه لك هه موو؛ چونكه ئه م دوا پيغه مبه ره پيغه مبه رى ئاخىر زه مانه .
 دووه م په يدا بوونى موحه ممه دى مه هدى يه، كه ذاتي كه سه ييده و له نه وه ي حه زرته ي
 حه سه نى كورى ئيمامى عه لى يه (كرم الله وجهه). ئه م پياوه گه وره له رۆژيكا ديه

سەر پرووی کار که جیهان پردهبی له ئازاوه و ئاشووب و پهریشانی و، به هیزی ئه وو په پیرهوانی جیهان ئه گۆرئی و پر ئه بی له ئه من و ئاسایش و دادپهروهری و، زولم و زور نامینی. زانایانی ئاین دهربارهی ماوهی حوکم و دهسته لاتی حه زره تی موحه ممه دی مه هدی رای جیاوازیان هیه؛ هندی ده لاین حه وت سآله و هندیکی تر ئه لاین زیاتره.

حه زره تی موحه ممه دی مه هدی که به یعه تی پی کرا ده بیته سه روکی گشتی و پیشه وای هه موو موسولمانان. هه ره له سه رده می حه زره تی مه هدی دا حه زره تی عیسا ئیش له ئاسمانه وه دینه خوار بو شام نزیکه مناره ی سه ی.

جا له بهر ئه وه که حه زره تی عیسا له و سه رده مه دا تابعی ئاینی حه زره تی موحه ممه ده (د.خ) له پشتی موحه ممه دی مه هدی یه وه نوێژده کات که له ئومه ته پیغه مبه ره (د.خ)، واته: مه هدی ئیمام ده بی و عیسا مه ئمووم. پاش ماوه یه ک که شه خصی یه تی حه زره تی عیسا ناسراو زانرا که په پیره وی ئاینی ئیسلامه ئه وسا

به گویره ی پیش که وتنی گه وره له بچووک له ئیمامه تدا، له بهر ئه وه که عیسا پیغه مبه ره بووه و له مه هدی گه وره تره، ئه و ده بیته ئیمام و مه هدی به مه ئمووم. به م شیوه ئه و دوو ریوایه ته کوئه که یه وه که یه کیکیان ده لی مه هدی ئیمام ده بی و ئه ویتریان ده لی عیسا، واته: هه ردوو ریوایه ته که راستن، به گویره ی ئو صوولی فیه هیش هه تا بتوانین دوو ریوایه تی دژی یه ک کو بکه یه وه و کار به هه ردوکیان بکه ین باشتره له وه که کار به یه کیکیان بکه ین و ئه وی تریان بخه یه پشت گوئی.

هه روه ها له سه رده می حه زره تی عیسا و موحه ممه دی مه هدی دا ده ججال هه لده سی و له گه ل سوپای ئه م دوانه دا به شه ردیت و له ئه نجاما ئه کو ژرئی و گیانی به دوزه خ شاد ده بی.

یه کیکی تر له نیشانه کانی ئاخزه مان هیرشی سوپای یه ئجووج و مه ئجووجه که له خو ره لهاته وه دین به سه ر ولاتی ئیسلاما و کوشتارو به دکاری یه کی زور ده که ن.

نیشانه یه کی تر ده رچوونی (دابة الارض) ه^(۵) له خاکی مه ککه ی موکه پرره مه له ولاتی جیجاز.

یه کیکی تر له و نیشانانان ده رچوونی دووکه لیکی خهسته که سه رانسه ی گوی زهوی داده گری.

یه کیکی تر گورانی چهرخ و هه لاتی خوره له لای خورنشینه وه، به پیچه وانه ی نه وهی تائستا دامه زراوه له دنیا دا.

نیشانه یه کی تر نه وهیه که له سی ناوچه دا زهوی ته پی و روئه چیته خواره وه، یه کهم له خوره هه لات، دووهم له خورنشین، سیهم له ولاتی نیمچه جزیره ی عه رب.

هه روه ها یه کیکی تر له نیشانه کانی ئاخرزمان نه وهیه ئاگریک له یه مهن ده که ویته وه که به ره و باکووری حیجاز مل ده نی و خه لکی له ترسی سووتان به ره و خاکی شام هه لدین.

في شرح النسفية: «قال حذيفة بن أسيد الغفاري: اطلع رسول الله علينا، ونحن نتذاكر، فقال: ما تذاكرون؟ قلنا نذكر الساعة، قال: انها لن تقوم حتى تروا قبلها عشر آيات، فذكر الدخان والدجال والدابة وطلوع الشمس من مغربها ونزول عيسى بن مريم وأجوج ومأجوج وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق وخسف بالمغرب وخسف بجزيرة العرب. وآخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس الى محشرهم.

والاحاديث الصحاح في هذه الاشارات كثيرة جدا، فقد روي احاديث وآثار في تفاصيلها وكيفياتها، فتطلب من كتب التفسير والسير والتواريخ إنتهى».

ثم حه ديشه، که حوده يفه له نه سیدی غيفاری يه وه ده یگير يته وه، موسليم و نه بوود اوودو تيرمذي و نه سائيش لی يانه وه نه قل کردو وه.

بیجگه له م نیشانانان گه لی نیشانه ی تر له فه رمووده کانی پیغه مبه ردا (د.خ) باس کراون؛ وهك نه مانی زانیاری ئایینی و زوربوونی فیتنه و فه سادو، ئازاردانی

ئەولاد بۆ باوك و دايكيان و، نەمانى شەرم و شوو، نەمانى ئاسايش لە دلى
 ئينسانداو، زال بوونى مادەو بەرچاوبىرسى يەتى و تەماع كارى و، پازى بوونى
 ھەركەس بە بيروپراى خوئى و، لە خوبايى بوون و، كەم بوونى ميھربانى لەنيوان
 خزم و خوئشداو، زور بوونى سوئنى دروو شاھىتى دانى بى ئەساس و، باوھپکردن
 بەدروژن و، باوھپنەکردن بە ئينسانى پارسال و، سپاردنى كارى گەورە بە كەسى كە
 لەشانىا نەبى و پياوى ئەو بارە نەبى و، نەمانى ئەمىنى و دەسپاكى و، زور بوونى
 جوانكارى و پازاندنەو لەسەر پرووى زەوى و، غەبرى ئەمانە كە لە كتيھ گەورەكاندا
 نووسراون .

لە خوداى گەورە دەپارئينەو بەمانپاريزى لە بەلاى ناگەھان و شەپرى شەيتان و
 فيتنەى ئاخىرەمان .

ئەلامات زورن قەھى لى ناكەين
 بەيانى ئەحوال بەرزەخ بېتە بەين
 مەعلووم لە ئالاي يەكى حەياتە
 بەلى ئالاي گشت ئالاي مەماتە
 وەسېلەى مەھين (متاع قليل)
 رېنى دىنى مېھين (مطاع جليل)
 خصوص و ص كە حەيات پەنجەى دا لە عوود
 ھەس نەواى سىواى لە (انا الموجود).
 نە ئولووھى يەت حەق حەق ھووھيداس
 نە عوبوودى يەت خالېصەى پەيداس .
 بېلان، ديت چلوون دەنەوى يەوہ؟! ،
 چەپە راست بنيت بە زەوى يەوہ
 سائيل و موجيب با حەق ھەر خوئى وئى
 روو بنوئنى و كار موددەعى طھى وئى

که کهوته لاهه ماسی کهم نم بوو
 ته قابول لاجوو چی زهره گوم بوو
 مهوج و ته شاوی گشت چوونه لاهه
 ده ریا صاف، خورشید هر وهک خوی ماوه
 چاوی به صیرهت نیمه مژموره
 نه گهرنه پیشره و عیزرائیل زوره
 روینی یاران گشت وه دلگیری
 بگردنی عومر، ضه عیفی و پیری
 هموو پیت ده لّین: چاوت وا تیوه
 ته دارهک بکه زوو بی به ریوه

به رزهخ: مابهینی دنیا و قیامت. ثالای: نیعمه ته کانی خودا. ثالای گشت:
 نه علای گشت، واته: (ثالا) سووک کراوهی (نه علا) یه. ثالای مه ماته: نهو
 نیعمه تانه له مردنه وه ده پڑین به سه ر ئینسانی له خواتر سدا. مه هین: خوارو بی نرخ.
 ری: ریگای. دین: بینین. میهین: گوره تر. عوود: ثاله تیکی موسیقایه. نهوا:
 ثاوازه. بیلان: لی گهری. دیت: بینیت. دهنه وی یه وه: نه چه می یه وه. راست
 بنیت: لای راستی بنی. خوی وی: هر خوی بی. روو بنوینی: روخساری
 خوی پیشان بدا. مهوج: شه پول. ته شاو: ثاویکه له پاش شه پول له قهرا خدا
 ده مینیته وه. مژمور: نیمچه کویر، چاوکز و پروپووشاوی. پیشره و: مقدمه. روینی:
 رویشتنی. بگردنی: تیپه ری. چاوت وا تیوه: چاوت لی یه؟

واته: نیشانه کانی هاتنی روژی قیامت و نزیک بوونه وهی زورن، قسه یان لی
 ناکهین، ئیسته باسی حالی مردوو ده کهین له ماوهی نیوان مردن و هاتنی روژی
 قیامتدا.

دیاره ژیان یه کیکه له نیعمه ته کانی خودا، به لام له هموو نیعمه ته کانی به رزتر
 نیعمه تی مردنه که ده بیته مایه ی به اختیار بی نه براوه و گه یشتن به حوضووری ذاتی
 خودای گوره.

ژیانی ئینسان له دنیا دا هوی دهستکهوتیکی کهم و بی نرخه، بهلام ریگهی بینینی خوا که له قیامه تا تهبی بو موسولیمانان، رییهکی زور به نرخه^(٦).

بهتایهتی که ژیانی ئینسان دهستی گه یشته تاری عوودو، کهوته ناو نازو نیعمه تهوه، له عووده کهی تهنا ئاوازی غوروورو (أنا الموجود) دهنگ ده داتهوه، واته ژیان و خوشی یه کاتی یه کهی ده بیته هوی له خوبایی بوون؛ ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ كَفِرٌ﴾ نه خوایهتی خودای گه وره چاودیتری ده کریت و نه بهندهگی و دلسوزی له ناودا ده مینیت.

ده وازیینه با ئەم ژینه بهم له خوبایی بوونهوه بروا تا کاتی پیری دی، جا دهزانی چلۆن ده چه میته وهو ده مری وهها که ناتوانی له عهرز راست بیته وهو، لهشت وشک ده بی و وهك کهوانی لی دی و، له ناو گوێردا ده بیته خوێ. ^(٧)

وازیینه با رۆژی قیامهت بی تهوسا خواهن پرسیارو خواهن وهلام ههر خودا خوێ ده بی. خوێ ده پرسی: ﴿لَمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ؟﴾ ههر خویشی وهلام ده داته وه: ﴿لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾.

لهم رۆژه دا خودا خوێ ده رده خات ﴿وَجْهٌ يُومِئِدُ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةٌ﴾، قسهی تهو پیغه مبه رانه که ده یانفه رموو خودا ههیه و کافران باوه پریان نه ده کرد، به راست ده رده چی، چونکه که خودا بینرا ئیتر سه ریچی مونکیر بی جی ته بی و ده عوا ته پیچریته وهو خیلاف نامینی.

به لی ئاده مزادی له خوبایی که له ئاوی ژیانی دنیای براوه دا نه ماو کهوته لاه، وهك ماسی له ئاو ده رهینراوی لی دی، ههروهها که تیشکی خوژنه ما، که تهوسا زهره له بهریا ده بینرا، ئاده مزاده کهیش ون ده بی و نرخی نامینی. خولاسه ی که لام له رۆژی دواییدا هه موو کهش و فشی فش ده بیته وه، ده مینیته وه کرداری باش و بهس، شه پۆلی سامانی دنیا و پیوه ندیی ژیان هه موو له ناوده چی و جیهانیکی صاف و بی گهرد ده بی و تیشکی تیژی عیلمی خودا ههروهك خویه تی و هه مو کارو کرده وهی چاک و خرابی ئاده مزاد ده رده خات و هیچ جوړه

خوشاردنه وه و فروفیل و چاوبه ستيك له ئارادا ناميني تا فرياي بكه وي. ئيمه، نه گهرچي چاوي سه رمان هه يه و ده بينين، به لام چاوي بينيني راسته قينه مان كزو بي هيزه، گه لي شت نابيني، نه گينا نيشانه و پيش قهره ولي عيزرائيلي گيان كيش زوره، نه م هه موو دوست و براده رانه كه به ناكامي كوچي دوايي يان كرد، تپه ريني ته مه ن، بي هيزي و پيري، هه موو به ئاشكرا پيت ده لين و ده يخه نه وه بيرت كه زوو كه، خوت ريك خه تويشوو هه لگره؛ سه فهرت له به ره.

-
- (۱) نه م عينوانه له نوسخه ده ستنوو سه كه دا ني يه، له چاپه كه يشدا (مبحث علامات الآخرة) هيه، عينوانه كه ي باوكم له بارتره به تايبه ت بو شرح.
- (۲) روي: روي. شيوه قسه ي ناوچه ي تاوگوزي زيدي مه وله وي يه.
- (۳) بعد از، كه شيوه نووسي ده ستنوو سه كه يه به (به عده ز) ده خوئيرته وه وهك نووسيومه ته وه. به عد: دوا. نه ز: له، تيكرا به عده ز: له پاش، له دوا.
- (۴) (بتي) سوارتره به لام (بتي) به شيوه ي (بيت بي) شيوه نووسي ني نوسخه كان هه موويانه. نه لبه ت (ي) ي (بيت) ضه ميره و بو نه و نيشانانه ده گه رته وه كه له به يته كه دا باس كراون.
- (۵) دابة الارض من اشراط الساعة تخرج بتهامة بين الصفا والمروة تنكت في وجه الكافر نكتة سوداء، وتنكت في وجه المؤمن نكتة بيضاء، فتفشو نكتة الكافر حتى يسود منها وجهه اجمع، وتفشو نكتة المؤمن حتى يبيض منها وجهه اجمع. قيل طولها ستون ذراعاً ذات قوائم ووبر. (ابن منظور، لسان العرب، بيروت، دار صادر ۱۹۵۵، المجلد الاول، ص ۳۷۰).
- (۶) له په راويزي نوسخه ده ستنوو سه كه دا له پال وشه ي «مهين» دا به فارسي نووسراوه: «خوارو بي قدر». له پال وشه ي «دين» دا نووسراوه «رؤيت». هه روه ها له پال «مهين» دا وشه ي «بزرگ» دانراوه. له نزيك سه ره تاي به يته كه وه نووسراوه «استفهام» و له دوايي دا نووسراوه: «جواب: لا يستويان».

واته: مههین: خواریو بی نرخ. دین: بینین. میهین: گورهترین کهس که خودایه.
بهیتهکهیش به هردوو نیوهکهیهوه به شیوهی پرسیاره وهلامی پرسیارهکهیش لهبهر تهنگی
ماوهی شیعر و لهبهر ئاشکرای نهوتراوه. بهکورتی مهولهوی دهلیت:..

ئایا زیانی کورتی دنیا، که هوی بهدهس هینانی مایهیهکی کهم و بی نرخه، لهگه
مردندا که زیانی نهبهدی لهدوایه و رینگای بینینی خودای گورهیه، وهک یهک وان؟؟
وهلامهکهیش: نهخیر هه رگیز وهک یهک نین. بهم حیسابه (و)یکی عطف لهنیوان ههردوو
نیوه بهیتهکهدایه و لهبهر ماوه تهنگی شیعر لایراوه.

(۷)

«چپه راس بنیت به زویوه» شیوه نووسی نوسخه دهستنووسه کهیه. له چاپه کهدا
نووسراوه: (چپه راس بنیت به زویوه). دیاره ئه مه ههلهیه. (چپه) واته: چپ لهر،
ئهوهی به دهستی چپ کاردهکات، بهلام مه بهستی پی بهدکاره، ئه نجا له رووی
قهواعیدی نه حوه وه ئه م (چپه) یه ده بیته (متنازع فیه) له نیوان (دنهوی یهوه) و (بنیت) داو،
هه ریهک دهیهوی بیکاته فاعیلی خو، واته چلۆن چپه دهنهوی یهوه. یا چپه بنیت
راست به زهوی یهوه.

تیکرای مهعنا یه یته که وای لی دیت: وازیینه با ئه و بهدکاره لای راستی روومهتی
له سه ر تهختی خاکی گوره کهی دانیت. نه تشه دی کاتی به سه ر زیندوو بوو چون له خو
بایی بوو به فیزه وه دهنهوی یهوه؟ دیاره موسولمان له پاش مردن له سه ر لای راستی رووه و
قیبله ده نیژرتی.

* مبحث المنكر والنكير^(۱) *

که مردین دیتر نامیننی مهجال
نهوبه‌ی مونکهره و نه‌کیره و سوئال
مردگ باز رۆحی پیدا تیته‌وه
(کما فی الدنيا) وا ده‌ویته‌وه
به‌د راکشی‌اگه وهک ده‌فنی ده‌که‌ی
چاک تیته سهر چوک ظه‌ریف له‌سهر خو‌ی
باری! یاری‌ده‌ر غه‌یری تو‌نی‌یه،
ده‌لین ره‌بیت کیس؟ دینی تو‌چی‌یه
(ما فی قلبکم وما فی فیکم)
(فی هذا الرجل المبعوث فیکم؟)
بو (هذا) مه‌حسووس موشاهه‌د ده‌وی
ده‌شی پیغه‌مبه‌ر حاضر بی له‌وی
ئه‌ر ده‌لئی: ساتی چهند هه‌زار ده‌مری،
بوونی له‌گشت جی ته‌سه‌وور ده‌کری؟
له‌جوزئی ده‌رچوو رۆح، که کوللی بوو،
موحیط تیه‌دا^(۲) موته‌جه‌للی بوو،
ئه‌ر له‌و ساته‌دا خو‌ی بنویننی
له‌چهند صووهر‌دا عه‌جه‌ب مه‌میننی؛
(هذا صادرٌ من الأولیا
فما ظنکم مع الأنبیاء؟^(۳))
هه‌ر ثانی خو‌رشید موته‌جه‌للی‌یه
دووری و نزیککی ته‌فاوت نی‌یه
جواب هه‌ر طه‌رز بی شاره‌زای کوتوب
له‌ته‌فصیله‌دا نی‌یه‌سی حوجوب

حوسنی خاتیمه مه جهووله؛ بگری
 واوهیلا له حال، هاها (لا أدري)
 تهماشای (کما تموتون) بکهی
 دهلی چلون بووی وا جواو^(۴) دهدهی
 وهك سوئال ته عذیب فیرقهی کافیرین
 ته عذیبی به عضی عاصی مؤمینین
 ته نعیمی موطیع له گوردادا دهوی
 گشت حهقن ئیمان (بالغیب)ی تهوی

مردگ: مردوو. باز: دووباره. دهوئتهوه: دهبیتتهوه. بهد. خراب. راکشیگاهه:
 راکشاوه. باری: خویا. تهوی: دهوی.
 واته: کاتی که مردین ئیتر ماوهی فروفیل نامینی، نورهی پرسیارکردنی تهو دوو
 فریشتهیه که ناویان مونکهرونه کیره؛ چونکه مردوو دووباره گیانی به بهرا
 ده کریتتهوه وهك له دنیا دا ئاگادار دهبیتتهوه. له کاتی شاردنه وهدا خراب راکیشرابوو،
 به لام له دوایی دا چاک و به ئه ده ب راست دهبیتتهوه وه له سهر چوک داده نیشی و پرسیار
 لی ده کری.

ئه نجا مهولهوی جوملهیه کی موخته ره ضه به کارده هیئی و ده فهرموئی: ئهی خوی
 گه وره له و کات و شوینه دا کهس نی یه فریارهس بی ههر توی یارمه تی دهه.
 فریشته کان لی ئه پرسن: خوات کی یه؟ ئاینت چی یه؟ به رامبهه بهم شه خصه
 که نییرابوو سه رتان و کرابوو به پیغه مبه رتان چی له دلتانا بوو چی به ده متانا
 دههات؟

به بونهی وشهی (هذا) وه که له پرسیار فریشته کاندای ریوایهت کراوه مهولهوی
 ده فهرموئی: (هذا) بو ئیشاره بو کراوی مه حسووس به کارده هیئری؛ وادیاره چه زرهت
 (د.خ) له و قه بره دا حاضر ده بی.

جا ئەگەر بلیت له سهعاتیکا ههزاران لهم ئوممهتی ئیسلامه ئهمری، ئیتر
چۆن دهگونجی تاقه رۆحیک لای ئەم ههموو مردوووانه حازر بی له قهبره که یانا؟
له وهلامدا دهلیین له دهلیله ئایینی یه کانه وه دهرده کهوی که رۆح دووجوره: رۆحی
جوزئی که به رۆحی دهلیین قودسی یه تی نه بی و پیوهندی به ذاتی خودای گهوره وه
که م بی، ئەم جوړه رۆحه له فهدی یهت ناکهوی، دووهم رۆحی کوللی یه که
رۆحیکه قودسی یه تی بی و پیوهندی به خودای گهوره وه زور بی، ئەم جوړه یان با
خوی له خویدا تاقه رۆحیک بی به لام خودا هیزی زور بوونی شیوهی
بی به خشیه وه، ئەشیت له یه ک کاتدا بگاته ههزاران شوین و، به ههزاران شیوه
حازر بی. ئەوه ته له شهوی میعراجدا هه زرهت (د.خ) به رۆحی گهلی له
پیغه مبهران گهشت (د.خ) له (بیت المقدس)، که چی له ئاسمانه کانیشدا
بی یان گهشت و له هه مان کاتیشا هه ریه ک له وانه پیوهندی یان له گه ل قهبره جیگه ی
خویشیانا هه بووه. جا مهولهوی که ئەفه رموی «موحیط تییه دا موته جهللی بوو»
مه بهستی ئەوه یه که رۆح له جوزئی یهت دهرچوو و بوو به کوللی، ئیتر صیفه تی
(احاطه) و به گشت لا گهشتنیکی تییدا دهرده کهوی و دهره وشیته وه. ههروه ها
دهفه رموی ئەم جوړه حاله له ئەولیا ی ئوممه ته وه رووده دا که له پهیره وانی هه زره تن
ئیتر چۆن ده بی شتی وا بو پیغه مبهران عه جایی بی؟ دیاره که خور دهرکهوت و
تیشکی رووناکی یه که ی بلاو بووه وه پرتهوی هه موو شوینی ده گریته وه و دوورو
نزیکی بو نی یه، خوی یه ک شته و ئاٹاری هه موو لایه ک ده گریته وه.

بی گومان وهلامی مردوو چاک بی یا خراب زانایانی کتیبه ئایینی یه کان ده زانن
پاداش چۆنه و هیچ شهرم و په نهانی یه کی تییدا نی یه، دیاره ئەگەر باش
وهلام بداته وه ئەوا شوینه که ی گوشاد ده بی و جیگه ی خوی له به هه شتا نشان
ده دن، خو ئەگەر وهلامی به هاها؟ (لا ادري) بوو، واته: ها؟ و نازانم، په نا
به خودا ئەوا گیرۆده ی مه رارهت و سزا ده بی.

جا که مادام ئاخیر خیری ئینسان نه زانراوه و کهس نازانی ئاخیری چۆن ده بی
چاک واته بگریت بو خوت ئەی برا، پیش ئەوه که بمری تیبکو شه و هه ول بدو

کرده و هت چاک بی و ناماده به بو نه جامی باش.

ته ماشای فەرموودهی حه زرت بکه ن که فەرموویه تی : ﴿کَمَا تَحْيَوْنَ تَمُوتُونَ،
وَمَا تَمُوتُونَ تُبْعَثُونَ﴾ واته : وهك چون له دنیا دا ده ژین، وه هاش ده مرن و، وهك
چون ده مرن، وه هاش زیندوو ده کرینه وه. جا که تو باوه رت به زیندوو کردنه وه له و
دنیا دا بی، بو نه بی باوه رت به زیندوو کردنه وه له قه بردا نه بی؟ به لگه ی پرسیاری
قه بر سیانه.

یه که م: حه زرت (د.خ) فەرموویه تی دعای (تثبیت) بکه ن بو مردوو به لکو
خودای گه وره له کاتی پرسیاردا زمانیان ثابت بکاو نه بزپرکینن.

دووهم: حه دیشیکه ته بوو هورهیره، خودای لی پازی بی، ریوایه تی کردوووه :-
«قال رسول الله، ﷺ، إذا قبر الرجل اتاه ملكان فيقولان: ما كنت تقول
في هذا الرجل الذي بعث فيكم وفي الخلق اجمعين، فيقول: هو عبد
الله ورسوله ان كان مؤمناً، وان كان منافقاً قال: سمعت الناس يقولون
فقلت مثله (لا ادري)» أي لا ادري في الحقيقة انه نبي ام لا.

سیههم: ته و حه دیشه یه موسلیم له نه نه سی کوری مالیکه وه ده یگیریته وه: «قال:
قال نبي الله، ﷺ، ان العبد اذا وضع في قبره وتولى عنه اصحابه إنه
ليسمع قرع نعالهم، قال: يأتيه ملكان فيقعدانه فيقولان له: ما كنت
تقول في هذا الرجل، قال: فأما المؤمن فيقول اشهد انه عبد الله
ورسوله، قال فيقال له: انظر الى مقعدك من النار قد أبدلك الله به مقعداً
من الجنة، قال نبي الله، ﷺ، فیراهما جميعاً، قال قتادة: وذكر لنا انه
يفسح في قبره سبعون ذراعاً ويملاً عليه خضراً الى يوم يبعثون»⁽⁵⁾

پاش ته مانه مهوله وی ده فەرمووی هه روهك له گوردا پرسیار هه یه سزاو نازاردانی
کافران و موسولمانانی تاوانبارو خوشحالی موسولمانی له خواترس و چاکیش هه یه،
ته مانه هه موو حه ق و راستن، ته نها ته وهنده ی ته وی ئینسان باوه ری به غه یب
هه بی.

ئەم سزاو ئازارو خوشی و بهختیاری یه له قه بردا له قورئانی پیروزو فەرموودهی
 پیغه مبهردا باس کراوه؛ ئەو ته خوای گه وره ده باره ی کومه لی کافرانی زه مانی
 چه زه تی نوح ده فەرمویت ﴿مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأَدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ
 مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا﴾^(٦)

واته: له بهر ئەو تاوانانه ی کردبوویان وهک کوفرو کوشتنی خه لک، له ئاوی
 طوفانه که دا غه رق کران و، پاش ئەوه گورج خرا نه ناو ئاگر. ظاهری ئایه ته که
 ئەوه یه که پاش خنکاندنیان راسته وخوو بی وچان خراونه ته ناو ئاگر.

ههروه ها ده باره ی کومه لی دهسته و دایه ره ی فیرعه ون ده فەرمویت ﴿النَّارُ
 يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾^(٧)
 ظاهری ئایه ته که ئەوه ده گه یه نی که ئەم سزادانه پیش روژی قیامهت، واته: له
 قه بردا بیت، چونکه دوا ی «النار...» «ویوم تقوم...» دیت، دیاره عه طف
 جیاوازی بهینی مه عطووف و مه عطووفو عه له یه ی ده گه یه نی و کاتی ئەم دوو سزایه
 له یهک جیان.

ده باره ی چه بیی نه ججاریش فەرموویه تی ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ، قَالَ يَا لَيْتَ
 قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾^(٨) ظاهری ئایه ته که
 موژده پیدانی پاش مردنیه تی راسته وخوو، دیاره موژده پیدانیش یه کیکه له
 نیعمه ته کانی خوداو له بهرزه خدایه.

ده باره ی پرسیا ری قه بریش ده فەرمویت: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ
 الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾^(٩)
 ههروه ها بهرائی کوری عازهب له پیغه مبهروه ده گیریته وه که ده باره ی سزای قه بر
 نازل بووه کاتی پرسیا ر له مردووه که ده کری: (مَنْ رَبُّكَ؟) فَيَقُولُ رَبِّيَ اللَّهُ وَنَبِيِّ
 مُحَمَّدٍ ﷺ، فذلک قوله تعالى ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ...
 الآية﴾^(١٠).

ههروهک وتمان له فەرمووده کانی پیغه مبه ریشدا به لگه له سه ر ئەم سزاو ئازاره یا

خوشی و بهختیاری به هیه :- یه کیك له وانه فهرمووده یه کی پیغه مبه ره که بوخاری و موسلیم ههردو وکیان ریوایه تیان کردوو: «مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَبْرَيْنِ فَقَالَ أَمَا إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ زَادَ الْبَخَارِيُّ فِي رِوَايَةِ وَاوَانِهِ لَكَبِيرٍ أَمَا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَبِرُّ مِنْ بَوْلِهِ وَفِي رِوَايَةٍ لَا يَسْتَبِرُّ...»^(۱۱). (كان يمشي بالنميمة) واته دووزوبانی ده کرد. مه عنای «لا یستبر من البول» یش تهویه که کابرا عهوره تی نه ده شارده وه. به لام مه عنای «لا یستبر من البول» ی تهویه کابرا گوئی نه ده دایه برانه وهی تکه تکه ی میزه که ی و پیس بوونی له ش و پوشاکی و پیش دلنیا بوون له ته و او بوونی خوئی کوّده کرده وه.

به یه قی و (ابنُ أبي الدنيا) یش له (ابن عمر) وه ته م حه دیته یان به (مرفوع) ی ریوایه ت کردوو «القبر حفرة من حُفَرِ جَهَنَّمَ أَوْ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ» واته: گور یا ته وه نده ناخوش ده بی ده بیته چالی له چاله کانی دوزه خ، یا ته وه نده خوش ده بی ده بیته باغچه یه له باغچه کانی به هشت.

موسلیمیش له (ابن عمر) وه ریوایه تی کردوو: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: إِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، يُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^(۱۲). ههروه ها له سه حیخی موسلیم دا هیه که یه حیای کوری ته یووب و ته بووبه کری کوری ته بووشه یه ههردوکیان حه دیشیکیان ریوایه ت کردوو، و لیره دا به شی دواپی ته و حه دیته تان ده خهینه پیش چاو:-

«...» ثم اقبل علينا بوجهه - أي النبي - (ﷺ) فقال: تعوذوا بالله من عذاب النار، قالوا نعوذُ بالله من عذاب النار. فقال تعوذوا بالله من عذاب القبر، قالوا تعوذنا بالله من عذاب القبر. قال تعوذوا بالله من الفتن ما ظهر منها وما بطن. قالوا نعوذُ بالله من الفتن ما ظهر منها وما بطن. قال تعوذوا بالله من فتنة الدجال قالوا: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ...»^(۱۳)

(ابن عمر) یش (ر.خ) له پیغه مبه ره وه ده گیریته وه :- «ما من مسلم يموت يوم

الجمعة أو ليلة الجمعة إلا وقاه الله فتنة القبر.

هرووها له نههسى كورى ماليكهوه دهگيرنهوه :- «ان رسول الله، ﷺ، ترك قتلى بدر ثلاثاً ثم اتاهم فقام عليهم فناداهم. فقال يا ابا جهل بن هشام، يا أمية بن خلف، يا عتبة بن ربيعة، يا شيبة بن ربيعة! أليس قد وجدتم ما وعد ربكم حقاً، فاني قد وجدت ما وعدني ربي حقاً، فسمع عمرُ قول النبي، ﷺ، فقال يا رسول الله كيف يسمعون؟ وأنى يجيبوا وقد جئفوا؟ قال: والذي نفسي بيده ما أنتم بأسمع لما أقول منهم، ولكنهم لا يقدرُونَ أن يُجيبُوا، ثم أمر بهم فسُجِبُوا فألقوا في قلب بدر.»^(١٤)

تهذيب و تهعيم، له حق لامهده،
پيکهوه له سهر رُوح و جهسهده
له لای تهلی حق راسه و تاقی به
رُوح به عدهز مهوتی به دهن باقی به^(١٥)
وابزان ته صخ خه بهری داوی
وهك عه جیبی ذهنه ب^(١٦) فهناى بو ناوی
قول له ته مرى رُوح هه لئه كهی، بیبهس!
(قُل «الروح من امر ربي») بهس
تهمه كه ده لئین: مهیت جه ماده
نه حوی ته عذیبی بو ناوی، باده
بوچ؟ با ئیجاد كا (معطي للجزا)،
له گشت ته جزادا یا به عضی ته جزا،
(نوعاً من حياة بقدر ما
يُذرك اللذة أو الألم)
(وذا، لعمري، لا يستلزم
إعادة الروح لذلك البدن)

(وَلَا التَّحَرُّكَ وَلَا الاضْطْرَابَ

وَلَا أَنْ يُرَىٰ أَثَرُ الْعَذَابِ)

حهتا مهصلووب و مهقتوولی پهل پهل

مهثکوولی (فِي الْبَطْنِ يُخْبِي وَيُسْأَلُ)

مونهعمه دهوی، موعهذذهب دهوی

هیچ کهسیچ چاوی با پی نهکهوی

(مُخْفِي النَّارِ فِي الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ)^(۱۷)

دهتوانی ئیخفای نهمانه یهکسر

نهم نهشنهفتن و نهدینی^(۱۸) تویه

ناوی به (نافی)ی نهم گفتوگویه

دهلائیل زورن باوهرت بوی

تيفكرتی لهلات کهسی دهنوی

له خهودا دهگری و دهلی و دهشنهوی

ههلهسی و دهروت پی ههلهکهوی

نازاری دهوی یا شادمانی

تویج هر وای لهلای هیچ پی نازانی

(تَبَّهٔ اِلَىٰ ذٰلِكَ التَّحْرِيرِ

«النَّوْمِ اٰخَ الْمَوْتِ» قَدْ يَشِيرُ)^(۱۹)

(قَالَ فِي الْاِحْيَا حَبَّةُ الْاِسْلَامِ،

عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ، فِي هَذَا الْمَقَامِ)

مهقاماتی پر شیفاو ئیشارات

(بَعَيْنِهَا اشْرَبَ دَفَعَ الْحَرَارَاتِ)

قول: قاچ، پی. ههلهکهی: نامادهی نهکهی بو گورج روشتن و پاکردن.

بیبهس: بیبهسته. باده: بایه، بی نرخه، قسهی رووته. تيفكرتی: وردبه رهوه.

واته: له باسی سزای مردوو یا خوشی و نارامی له گوردا له‌پرنگای راستی
 حهق لامه‌دهو باوه‌رت وایی که ئەم خوشی و ناخوشی یه، ئەم ئازارو حه‌سانه‌وه‌یه بو
 تیکرای له‌ش و گیانه، واته ئەم دوانه پیکه‌وه ئازاریان پی ده‌گاو پیکه‌وه بی ئازارو
 به‌ختیار ده‌بن؛ چونکه لای ته‌هلی حهق رۆح، واته گیان، پاش مردنی ئینسانه‌که
 هه‌ر ده‌مینێ، وای بزانه که موخبیری راستگو خه‌به‌ری داوه، وه‌ک چون ده‌فه‌رموی
 سه‌ری کلینچکه له دوادوایی زنجیره‌ی بربره‌ی پشتی ئینساندا نارزی و ده‌مینته‌وه،
 جا مادام رۆح باقی‌یه و مادده‌ی له‌شیش هه‌ر هه‌یه سزاو خوشی و ئازارو په‌حه‌تی بو
 له‌ش و گیانه هه‌ردووکیان:

ده‌خیل سه‌د ده‌خیل نه‌که‌ی قولی لی هه‌لکه‌یت و، بلیت رۆح خوینه یا
 ته‌پایی یه و کاتی که ئینسان مرد ئەو خوین و ته‌پایی یه نامینی و وشک و برینگه‌و
 هه‌ست به ئازارو ناخوشی یا په‌حه‌تی و به‌خته‌وه‌ری ناکات، ئیتر قولی بیرکردنه‌وه‌ت
 به‌سته‌و مه‌یه‌له ئەم لا‌ولا بکات، ته‌نها بلی نه‌ینی گیان و چونه‌تی یه‌که‌ی کاری
 خودایه‌و هه‌ر ئەو ده‌یزانی وه‌ک له قورئانی پی‌رۆزدا خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿قُلِ
 الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ به‌پیی ئەم ئایه‌ته حه‌قیقه‌تی رۆح هه‌ر خودا ده‌یزانی و،
 له‌وانه‌یه ده‌یان جووری سزاو پاداش پوو‌بکاته گیان بی‌ته‌وه‌ی که‌س پی‌بزانێ.
 ئەو قسه‌یه ده‌یکه‌ن و ده‌لین مردوو مادده‌یه‌کی بی‌گیانه وه‌ک داری وشک و
 به‌ردی ره‌ق و ته‌ق، سزاو خوشی پرووی تی‌ناکات و هه‌ستی پی‌ناکات، قسه‌یه‌کی
 بوش و بی‌که‌لکه‌و وه‌ک بایه. له‌وانه‌یه خوای گه‌وره هه‌ست له هه‌موو ئەندام و
 به‌ش به‌شی له‌شا یا له هه‌ندیکیاندا دروست بکا ته‌وه‌نده‌ی هه‌ست به خوشی و
 ناخوشی بکات، له‌مه‌یشه‌وه پی‌ویست نا‌کا گیان به‌ته‌واوی بو‌ئه‌و له‌شه بگه‌رپه‌ته‌وه،
 یا مردوو‌که جموجول بکا، یا نیشانه‌ی سزاکان به‌له‌شیه‌وه دیار بی.

ته‌نانه‌ت یه‌کیک کرابی به‌ دارا، یا کوژرابی و په‌ل په‌ل کرابی، یا درنده‌ی
 کیوی خواردبیتی، یا نه‌هه‌نگی ده‌ریا قووتی دابی، هه‌ر چون بی و به هه‌ر حالیک
 بی زیندوو ده‌کرپه‌ته‌وه و پرسیاری لی ده‌کری و هه‌ست به خوشی و ناخوشی ده‌کات،
 با هیچ که‌سیش چاوی پی نه‌که‌وی و که‌س پی‌نه‌زانێ.

ئەو خودا بە دەستەلاتە كە بتوانى لە دارى تەرا ماددەى ئاگر بشارىتەو، لە گەل ئەو وەيشدا كە ئاوو ئاگر دژى يەكن و پىكەو و نايانكرى، دەتوانى بە شىوئەيەك لە شىوئەكان، كە ھەر خوى دەيزانى، مردوو زىندوو بکاتەو و تا پرسىارى لى بكرى و ھەست بە ئازارو خوشى بکات.

ئىتر نەبين و نەبيستنى تو بو ئەم پرسىارو سزاو ناسزاى مردوو لە گوردان نايىتە دەلىلى ئەو كە نى يە؛ ئەگەر بە چاوى باوئەو سەيرى مەسئەلە كە بکەى بە لگە زۆرە.

نەختى وردبەرەو يەكك لە پالتا دەخەوى، لە خەو كەيدا كە خەو دەبينى ئەگرى، پى دەكەنى، قسە دەكا، قسە ئەبىسى، ھەلئەسى، دادەنىشى، راست دەروا، يا پى ھەلدەكەوى، ئازارى پى دەگا يا شاد دەبى.

ئەمانە ھەموو لە بن دەستتا پروودەدەن و تويش زەرپەيەك ئاگات لى نى يە، بەلى راستيان وتوو كە خەو براى مەرگە.

زاناي گەرەو ناودارى ئىسلام ئىمامى غەزالى لە كتیبى (احياء علوم الدين) دا لەم بابەتەو چەند پایەيەكى باس كردوو كە دەرمانى دەردى بى باوئەرى و دوودلى يە، دە لەو سەرچاوە بخۆرەو بە تىنوئىت بىشكى و گرى دلت دامركىتەو.

بەلى ئىمامى غەزالى، خواى لى رازى بى، لەو كتیبەدا دەفەرموى:

«لە باوئەركردن بە وینەى ئەم مەسئەلەيە سى پایە ھەيە، يەكەم ئەوئەيە باوئەرت بى بەو كە مار لە پال مردوو كەدا ھەيە و پى يەو دەدا، بەلام ئىمە بە چاو نايىنين، چونكە چاوى ئىمە بەكارى بينى ئەم جورە شتە نايەت؛ ئەم شتانە كاروبارى غەيبىن و زانىنيان لە وزەى ئىمەدا نى يە، نايىن يارانى پىغەمبەر (د.خ) باوئەريان بەو ھەبوو كە جىبەرئىل دىت بولاي ھەزرتى پىغەمبەر (د.خ) و باوئەريشان بەو ھەبوو كە ھەزرت دەبينى، كەچى خويان ھەرگىز نەيان دەبينى.

جا ئەگەر باوئەرت بەو نى يە كە جىبەرئىل ھاتوو تە لای ھەزرت ئەوا برو ئىمانى خوت راست بکەرەو، چونكە باوئەر بەو بايەخدارترە. خو ئەگەر باوئەريشت بەو

هه يه ئەوا بزانه لهوانه يه هۆكاني ئازارو سزاو خوشي و بهختياري مردوو ههبن و
ئيمه پييان نهزائين .

پايه ي دووهم ئەويه كه تهماشاي ئەحوالي ئينسان بكه ي كه له خهودا تووشي
ماري دهبي و پييهوه دهدات ، يا له گه ل كه سيكدا شهرده كاو له يهك دهذهن و بهو
پهريشاني و ترسهوه خه بهري دهبيتهوه ، ئەوكه سانهيش كه وان له لاي ههچ نابينن .
گومان له وهدا ني يه كه نيسبهت به كابر اي نووستوو ئەو ئازاره راسته و خه يال ني يه و
تيايا ده ژي . ئاي چهند پي خوشه كه خه بهري دهبيتهوه و له و ئازاره پرزگار دهبي ،
ئاخو ئەگر تا ماويهك يا تا رۆژي دوايي و زيندوو بوونهوه ي دووهم له و خه وهدا بي
حالي چۆن دهبي ؟

ههروهها ئيمامي غه زالي ده فهرموي :-

«پايه ي سيهه م ئەويه باش بيريكه رهوه كه زياني مار له ذاتي خويدا ني يه
به لكو وا له زه هره كه يا ، زه هره كه يش به هوي ئيشه كه يه وه ئينسان پهريشان دهبي ، جا
ئه گر ئەو نه وعه ئيش و ئازاره له گياني يه كيكا بي به بي مارو ژار ، راسته ئەگر
بليين فلان كهس ئيشي ژاري مار وا له له شيدا .

هه موو ئەم سي پايه ي نيسبهت به مردوو له قه برا شتيكي مومكينه و ، هه ركهس
باوه ر به يه كي له مانه نه كا له بهرته وه يه فكري كورته و ناگاته مه عنا ، ئەگر نا هه موو
سه هل و ئاسانن . . .

ئه ر له ئەديله ي سه معي گو ي بكه ي

له قي ده ليلان هه موو ده كه ي په ي

ئه شراط و ئوموور به رزه خي سابق

واقيعاتي يه وم ئاخيري لاحق

ئيمكانيان شكي تيدا نه ماگه

به وقووع صادق خه بهري داگه

سه له ف باوه ريان بووگه به هه موو

(فلنقتدين نحن بهم)

په‌ی: برین. نه‌ماگه: نه‌ماوه. صادیق: راستگو، مه‌به‌ست چه‌زره‌ته (د.خ).
داگه: داوه. بووگه: بووه.

واته: ته‌گه‌ر گوی له ده‌لیله سه‌معی یه‌کان بگری، له قورئان و سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) که به‌لگه‌ن بو‌ئیسباتی خوشی و ناخوشی مردوو، ته‌وه‌نده به‌هیزن لق و پویی هه‌رچی ده‌لیلی بی‌باوه‌ره‌کانه ده‌ی بریته‌وه‌و له که‌لکیان ده‌خه‌ی.

نیشانه‌و کاروباری ماوه‌ی به‌رزخ، پاش مردن و پیش قیامه‌ت، ته‌وانه‌ی له روژی قیامه‌تدا رووده‌ده‌ن له خوشی و ناخوشی گومان له‌وه‌دا نی‌یه که له مومکیناتن، واته: بوون و نه‌بوونیان شیاهوه‌و له‌خویانه‌وه نی‌یه و له شته (ممتنع)ه‌کان نین. بو‌هاتنه‌ دیشیان پیغه‌مبه‌ری راستگو‌خه‌به‌ری داوه. پیشینانی خواپه‌رست و له‌خواترسیش باوه‌ریان به‌ه‌مووی بووه، ده‌با ئیمه‌یش دوای ته‌وان بکه‌وین و ته‌و ریگایه بگرینه‌به‌ر که ته‌وان پیا رویشتون.

-
- (۱) ئەم سەرپاسه له نوسخه ده‌ستنووسه‌که‌دا نی‌یه.
  - (۲) ئەمه به‌پنی شیوه‌نووسی ده‌ستنووسه‌که‌یه. به‌پنی شیوه‌نووسی چاپه‌که ده‌بیته (موحیطی تیدا)
  - (۳) چاپه‌که (أولياء) و (انبیاء)ی نووسیوه. شیوه‌نووسی ده‌ستنووسه‌که (اولیا) و (انبیاء)یه که ده‌بیته ته‌ولیا و ته‌نبیاء. ئەم هه‌مزانه هیچ زیانیکیان نی‌یه نازانم مه‌وله‌وی بو‌لای بردوون، بیجگه‌ موراعاتی زیاده‌سواری به‌یته‌که هیچ هویه شک‌ناهم.
  - (۴) له چاپه‌که‌دا (جواو) نووسراوه که ده‌بیته (جواوی).
  - (۵) بروانه: صحیح مسلم بشرح النووي، ج ۱۷، المطبعة المصرية ومکتبتها ۱۳۴۹هـ...
  - (۶) ئایه‌تی (۲۵) سووره‌تی (نوح).
  - (۷) ئایه‌تی (۴۶) سووره‌تی (غافر).

(۸) ئايەتى (۲۶) و (۲۷) سوورەتى (يس).

(۹) ئايەتى (۲۷) سوورەتى (ابراهيم).

(۱۰) پروانە صحیح مسلم بشرح النووي، ج ۱۷/، سەرچاوهی پیشوو، ل (۲۰۴).

(۱۱) همان سەرچاوه جوزئی (۳) ل (۲۰۰).

(۱۲) همان سەرچاوه، جوزئی (۱۷)، ل (۲۰۰-۲۰۱). واتە: هەریەك له ئیوه كه دەمری

بەیانى و ئیواره شوینی خوی دەخریته پیش چاوی، ئەگەر بەهەشتی بی له بەهەشت و

ئەگەر دۆزهخی بی له دۆزهخ، پیشی دەوتری: ئەمە شویتە تا ئەورۆژەى خوی گەوره

زیندووت دەکاتەوه و دەتیری بوتهوی.

(۱۳) سەرچاوهی پیشوو، ل (۲۰۲).

(۱۴) سەرچاوهی پیشوو، ل (۲۰۷).

واتە: حەزرەتى پیغمبەر سی رۆژ کافره کوژراوهکانی غەزای بەدری هیشتەوه،

ئەنجا هاتە سەریان و پیوتن: هەى ئەبووجەهلی کورى هیشام! ئومەییەى کورى

خەلف! عوتبەى کورى رەبیعه! شەییەى کورى رەبیعه! ئەو بەلینەتان دەس نەکەوت که

خوداتان پی دابوون؟ بەراستی من ئەوهی که خودام بەلینی پی دابووم دەسم کهوت.

حەزرەتى عومەر گوئی له فەرموودهکەى پیغمبەر بوو (د.خ) و وتی: ئەى پیغمبەرى

خودا ئەوانە له کوئی دەبیسن؟ وا بوگەنیان کردوو؟ پیغمبەر (د.خ) فەرمووی بەوکەسەى

گیانم بە دەستی یەتى ئیوه قسەکانی من لەوان باشتر نابیسن، بەلام ئەوان ناتوانن وەلام

بدەنەوه. ئەنجا ئەمری فەرموو لایان بەن و بیانخەنە قەلبی بەدر که ناوی بیریکى کۆنە

لەو شوینەدا.

(۱۵) «بەعدەز» چۆن دەخوینریتەوه وەهام نووسی یەوه، خوی له چاپ و دەسنووسەکەدا

(بعدازە، واتە: لەپاش).

(۱۶) عَجْبُ الذَّنْبِ: بناخەى کلک لەویوه که دەس پی دەکا. ئەوهی نووسیومەتەوه بەپی

نووسینی نوسخە دەستنووسەکەیه. لەویدا (عَجْبُ ذَنْبٍ) نووسراوه، ئەگەر شیعر نەبوايه

دەپوت (عەجبی ذەنەبی.. تاد). چاپەکە نووسیویه: (عەجْبُ ذَنْبٍ).

ئەوهیش که وتووینە دەمینى تەنها عەجبهکەیه، ئەگینا دەمانوت لەوانەیه (بۆرى)

(ب) ی (عَجْبُ) ی چاپەکە واوی عەطف بی و مەبەس ئەوه بی عەجیبش و ذەنەبیش

دەمین، کهواتە نووسینی دەستنووسەکە تەواوه.

(١٧) ئەمە ئیشارە بە بو ئایەتی (٨٠) لە سوورەتی (یس) کە دەفەرموی: ﴿الذی جعل لکم من الشجر الاخضر نارا فاذا انتم منه توقدون﴾.

زانای گەورە ئالووسی (ر.خ) ئەفەرموی «المراد بهذا الشجر المرخ وهو ذکر الزند الاعلی والعفرار وهو انثی الزندة السفلی، ویسحق الاول علی الثاني وهما خضراوان یقطر منهما الماء فتندح النار باذن الله تعالی» بروانە: السید محمود الالوسی، روح المعانی، بولاق مصر، المطبعة الكبرى، سنة الطبع ١٣٠١هـ.

(١٨) دەستنوس و چاپ (نَدین) یان نووسیوه کە دەکاتە (نەدینی) راستەکە ی دەبوا (نەدینی) بوایە، تا بە (نەدینی) مان حساب بکرایە.

(١٩) بە پێی شیوه نووسینی دەستنوسە کە ئەگەر شیعرە کە بکەینە پەخشان و نەختی روونتری بکەینەو، بەم جوړه ی لێ دی:-

(تَنبَّه، قد یشیر ما شاع بین الناس من أن «النوم اخ الموت» الی ما حررناه) واتە:
(النوم اخ الموت) فاعیلی (یشیر) یە.

* مبحث الآخرة والمعاد^(۱) *

نهر نومووری یهوم ئاخیر دهکە ی یاد
 (رُم تفصیلها؛ فمنها المعاد)
 موراد نه مهعاد رۆحانی یهیه
 بهل موراد مهعاد جیسمانی یهیه
 ئیجادی ئه جزای ئه صلی یهیه ئه جسام
 دووباره (بَعْدَ الْإِفْنَاءِ وَالْإِعْدَامِ)
 یاخو له دوای تهفه رپروقیان
 په ریشانی یان، ته مه ززوقیان
 جهمی دووباره و به هم ضهم کردن
 وهك ته ووهل ئه رواح پیدا ئاوردن
 وهها شهرع و عورف ئه گهر هه لکه ون
 پێاندا بلین: ئه مانه ئه ون
 زهید نهر ئیمسالیچ زهید نی یه چی یه؟
 گشت کهس ده زانی پارینه نی یه^(۲)
 ته شه خوصیکی جگیچ ده وینن
 حهقی پاریچی ههر لی ده سینن.

به هم ضهم کردن: خستنه پال یهك. هه لکه ون پێاندا: لووتیان به تهقی به
 لووتیان هه. ئیمسالیچ: ئیمسالیش. جگیچ: جگیش، جیایش. ده وینن:
 ده بینن. پاریچی: پاریشی.

واته ئه گهر بیر له وه زعی قیامهت ده که یته وه ته فصیله که یم لی پرسه تا بووت
 باس بکه م، به لی کاروباری قیامهت زورن. گه وره ترین و بایه خدارترینی
 کاره کانی قیامهت مه عاده، واته گه رانه وه بو بوون پاش نه مان، گه رانه وه و

کوبوونه وهی ئەندامه کانی لهش پاش بلاو بوونه وهیان، گه رانه وهی گیان بو لهش پاش لی ده رکردنی .

مه بهست لهم مه عاده مه عادی رۆحانی نی یه، که ئەوه ته رۆح بگه ریته وه بو حالی (تجرّد) و بی پیوه ندی له گه ل ماده داو، ئیتر سه رو ساختی له گه ل له شدا نه مینی و به و بی پیوه ندی یه بمینیته وه .

به لی مه بهست لهم مه عاده مه عادی جیسمانی یه، ئەوه ته که خوی گه وره هه موو ئەندامه کانی لهش پاش فهوتان دروست بکاته وه، وهك ظاهیری ئایه تی ﴿قل یحییها الذی أنشأها أول مرة﴾ (۳) ده لاله تی لی ئەکا، ئەوه ته هه موو ئەو ئەندامانه کوبکاته وه که پرش و بلاو بوون و هه ریه کی که وتوه ته لایهك، وهك ظاهیری ئایه تی ﴿أیحسب الانسان أنن نجتمع عظامه بلی قادرین علی ان نسوی بنانه﴾ (۴) ده یگه یه نی .

ئیتر به هه ر شیوه یهك لهم دوانه هه بی ئینسانیکی وه ها پهیدا بی به شهرع و عورف بلین ئەم ئینسانه فلان که سه که له دنیا دا بووه و له کات و شوینی تایه تیدا ژیاوه .

جا ئەگه ر که سی ره خنه بگری و بلی : ئەگه ر مه عاد به دروست کردنی خودی شه خصه فهوتاهه که یه ئەوا لازم دی نه بوونی بکه ویته بهینی شت و نه فسی خو یه وه و ئەمه یش مه حاله، چونکه شتیکی تایه تی مومکین نی یه و ناشی بیته دوو شت تا نه بوون بکه ویته بهینیانه وه . خو ئەگه ر مه عاد به کو کردنه وهی پارچه پارچه جیا جیا کانه، ئەمه یش هه ر مه حاله چونکه ئەو پارچه پارچانه نه ماون تا کوبکرینه وه، وه ئەگه ر بلین ماون ئەمجا پیوسته به ته رکیب و هینانه وهی ماده دی گوشت و رهگ و پیسته که بو ته واو کردنی شه خصی وه کو شه خصی پیشوو، ئەمه ش مه عنای وایه که ئەم شه خصه موعاده عهینی شه خصی پیشوو نی یه، به لکو وینه یه تی، دیاره ته عذیب و ته نعیمی وینه ی شه خصی پیشوو موافیقی عه دالهت نی یه .

خو ئەگه ر هه ر وینه یه کی کابرای دنیا دروست ده کا له ماده و ئەجزاییکی تر،

ئەمەيش لەوہی پيشوو زياتر لە عەدالەتەوہ دوورە، چۆن دەبى يەكى لە دنيادا
تاوانى كردبى و وينەى ئەو شەخصە لە قیامەتدا سزا بدرى؟

ئەلیم: وەلامى رەخنەى يەكەم ئەوہیە كە گەرانەوہى عەينى فەوتاوہ كە نابیتە
هوى ئەوہ كە نەبوون بکەويتە نيوان شت و نەفسى شتەكە خووى، تەنہا ئەوہى لى
پەيدا دەبى كە نەبوون بکەويتە مابەين كاتى بوونى پيشووى كەسەكە لە دنيادا
كاتى بوونە دواى يەكەى لە قیامەتدا، ئيتىر كەس ھەر عەينى كەسەكەى دنيايە؛
بوونى پيشووى ئەو شەخصە لە دنيادا بوونى دواى لە قیامەتدا دژى ئەوہ نى يە
كە شەخصەكان يەك بن، دەبا زەيد لە دنيادا بى و لە قیامەتدا بى و نەبوون
بکەويتە بەينى ئەم دوو كاتە كە كاتى بوونى زەيدن لە دنيا و لە قیامەتدا.

وہلامى رەخنەى دووہم و سى يەميش ئەوہیە ھەموو موسولمانان باوہريان وايە
كە رۆح خاليدەو ھەتا ھەتايە دەمىنيت و لەناوئاچى، واتە ھەرچەندە رۆح لە
نەبوونەوہ دروست كراوہ، بەلام پاش بوون نافەوتى. لەپراستيشا ھەر رۆحە بناخەو
ئەساسى ئيعتبارو ھەرگرتنى ئاوارو خووشى و ناخووشى و ساغى و ئازارە. كەوابوو
گيرانەوہى رۆح بو بەدەنى كە لە نەبوون دروست بكرى، يا لە پارچە پارچەى
پەرت و بلاوى پيشوو دروست بكرى، يا بو بەدەنى كە وينەى بەدەنى پيشوو بى
زيان نادا لە شەخصى يەتى عەينى و عورفى و نىظامى ئەو شەخصە كە ناومان نا
(زەيد)، ئەو پەرەكەى ئەوہیە ھەندى عەوارىضى تايبەتى بگورى، ئەوہيش نابیتە
هوى ئەوہ كە شەخصەكەى رۆژى قیامەت شەخصەكەى دنيا نەبى.

بۆنموونە ئەگەر سالى پار پارەيەكت بەقەرز دايتە يەكيك و ئەمسال داواى
قەرزەكەى لى بکەيتەوہ كاريكى رەوايەو كەس نالى بۆچ داواى قەرزەكەى لى
ئەكەى، خو ئەم شەخصە ئەوہكەى پار نى يە؟ كەچى لای زانايان ئاشكرايە
خەلى يەكانى لەشى ئينسان ھەميشە لە گوراندان و كۆن دەرواو تازە ديتە شوينى.
بەكورتى گورانى لەش يا گورانى وەصف نابیتە هوى گورانى شەخص و زور

بوونى.

قصه لای ئیمه ظهریف جهلی به
 له ئیجادی جهمع ته جزای ته صلی به
 (من بعد احدی تین الصورتین)
 ته رچی حق واوی ته وه ققوف بکهین،
 وه همی ته ناسوخ ته وا غه له ط بوو
 خواردنی ئینسان ئینسان سه قه ط بوو

واته: قسه و باسی مه عاده لای ئیمه زور ئاشکرایه، که بریتی به له
 دروست کردنه وهی ته ندای پيشووی مردوو پاش نه مان و له ناوچوونی ته واو، یا
 کو کردنه وهی ته ندای پيشووی مردوو پاش پرش و بلا و بوونه وهی و له هه ردوو حالا
 گیان به به رد اکردنه وهیان. ته مهیش له بهر رووناکی ظاهیری ئایه ته کانی قورئانی
 پیروز که بو ته م باسه هاتوون. ته گهرچی ئیمه حق وایه ته وه ققوف بکهین له
 ته رجیح دانی یه کی له م دوو حاله به سه ر ته ویتریاندا.

جا هه رکام له م دوو شیوهی مه عاده بریار بدهین بوچوون و رای هه له و
 بی که لکی ته وانه که ته لین ته و مه عاده ئایینی ئیسلام بریاری داوه (تناسخ) ه
 پووچ و بی نرخ ده رچوو. چونکه ته هلی ته ناسوخ ته لین پاش ته وهی ئینسان مرد
 روچه کهی ده چیه له شی به چکهی گیان له بهری که له گه ل کرده وهی مردوو که دا
 بگونجی، بو نموونه روچی ئینسانی فیل باز ته روا بو به چکهی ریوی یه ک که له
 سکی دایکیا بی و هیشتا گیانی به به را نه کرابی. یا روچی ئینسانی ئاشووب گیر
 ته روا بو به چکه به رازی که له سکی دایکیا بی، هه روه ها روچی ئینسانیکی
 ره وشت بهرز ته چیه بیچوه بازی که هیشتا له هیلکه ده رنه چووبی! تاد. . ئیتر
 له شی مردوو که له گه ل ته م له شه دواپی یه دا، که روچه کهی بو ته چی، هیچ
 پیوه ندی یه کی نابی، ته م جیگا گواسته وهی روچهیش هه ر له دنیا دا ده بی.

به لام ته و مه عاده که ئیمه باوه رمان پی هه یه له م دنیا یه دا نی یه و له روژی
 قیامه تدایه که جیهانی ژیان وهی دواپی نه براوه یه و، وه ک له پیشه وه وتمان ماددهی

ئەم موعادە لە پارچە پارچە ئەصلی یەکانی مردوووە کە یە که خوای گەورە پاش فەوتان دروستیان دەکاتەو، یا ئەو پارچە پارچە پرش و بلاوانە یە که خوای گەورە پاش پرش و بلاو بوونەو هیان کویان دەکاتەو، دیارە تەناسوخ پیوەندی بە موعادەو نی یە .

هەر وەها بە هۆی رەچا و کردنی بە شە ئەصلی یەکانی ئینسانەو لە مەسئەلە ی موعاددا رەخنە بە خواردنی ئینسانیک بو ئینسانیک تر رەد دەبیتەو، گویا رەخنە گر و توویەتی ئەگەر ئینسانیک لە دنیا دا ئینسانیک تر بخوای گوشتی خوراووە که ببیتە ماددە ی لەشی بخۆرە که، ئەو ئەگەر لە قیامەتا لە بخۆرە که دا ئیعادە بکریتەو خوراووە که موعادی نابێ . ئەگەر لە خوراووە که دا ئیعادە بکریتەو بخۆرە که موعادی نابێ . خو ئەگەر لە هەردوکیاندا ئیعادە بکریتەو ئەو ی لی پەیدا دەبی که تا قە کەسیک دوو موعادی ببی، ئەمانەیش هەموو پووچ و بی مەعان .

بەلی ئەم رەخنە یەش رەد دەبیتەو چونکە ئیمە بو ئیعادە و سەر لە نو ی دروست کردنەو ئەو ئەجزا ئەصلی یانە رەچا و دە کەین که لە کاتی ژیاندا پیویست بوو ببن و، لەوانە یە ئەو ئەجزا ئەصلی یانە خوا نە یانکا بە ئەجزای کابرای بخۆرو بی یانپاریزی .^(۵)

ئەر بلی لە جوزء ئەصلی (یَحْتَمِل)

نوطفە یە بو ی (وَذَاكَ مُشْكِل)

دەلیم (لَعَلَّ جَنَابَ الْبَارِي)

حیفظی کا وقوع نەدا دیاری

واتە : ئەگەر بلیت لەوانە یە هەندی لەو ئەجزا ئەصلی یە که کابرا دە یخوا ببیتە نوطفە بو ماددە ی ئینسانیک تر ئەو ئیشکالە پیشووە که دوو بارە روودە داتەو، چونکە وا ئەو نوطفە یە بوو بە ئینسانیک ی لی پرسراو، لە هەمان کاتدا چونکە بە شیکە لە ئەندامە ئەصلی یەکانی کابرای خوراو لەویشدا هەر لی پرسراو دەبی، دیارە دوو مەسئولی یەت بو یە کیکی تەنیا لە سەر یە ک شتی دیاری ناچیتە عەقلەو . ئەم

زهلامه يا دهبي به حيسابي پيشوو بهرپرسيار بي يا بهحيسابي دوايي .

له وهلامدا دهليم بهلكو ذاتي خوداي گهوره نهو پارچانه پياريزي لهوه كه بين به بهش و نوظفه و ئينسانكي تريان لي دروست بكري و نهو نموننهيه كه تو به ئيحتيمال دايدهنئي نهيهتهجي ، دياره رهخنه ي لهسه ر ئيحتيمال دامهزراو به وهلاميكي لهسه ر ئيحتيمال دامهزراو رهد دهدريتهوه .

مهعاش تهنگ دهكا ئينكاري مهعاد

(لَا تُنْكِرْ كَمَا بُدِعْنَا نُعَادَ)

بوچ؟ ماده قابيل، بهل قابيلتره

قودرهتي قادر وهك خوي حاضره

(بَيْنَ الْوَجُودَيْنِ أَوْ الْإِبْجَادَيْنِ)

چه ئيختيلافي مهظهننه دهبهين

نه دهكه ي ئينكار بهكي لهمانه

تيليته چاوت قورئان «بنانه»

پشت شكينه بار نهو طهرزه فامه

(هَلَّا يَخَافُ الْمُنْكَرَ عِظَامَهُ؟)

(فِرْقَةُ الْعِنَادِ قَدْ مَاتَتْ، أَيُّهَا..)

فاقران «يس» حتى «يحييها»

نه پيشه ي سهردهس مهفتووتي (ابي)

جهوابي حهضرهت تهماشا دهكه ي

تيزيي قهطعي نهو طهرزه دهليله

برنده ي رهگي دلي تهئويله

واته: باوهر به مهعاد نهکردن ژيان به ئينسان تهنگ دهكا، تهنگاوي دهكاو

تهنگي بي ههلهچني؛ دهخيل نهكه ي ئينكاري زيندوووبونهوه بكه ي! چون

دروست كراوين وههايش دوباره درووست دهكريينهوه. نهو زيندوووكردنهوهيه

(فاعل) و (قابل) ی دهوی، مادهی لهشی ئینسان قابیل و له باره و بگره له کاتی دووباره دروستکردنه و هدا قابیلتره، نهوسا له سه رهتای دروستکردندا بوونی لی پیش نه که وتبوو، له کاتی مه عاددا بوونی لی پیش که وتوووه زیاتر نامادهیه بو تهوه کاری تیدا بکری. فاعیلش ذاتی په روهردگاره و قودرهت و توانای وهك خوی حازره و هه رگیز زه بوونی و بی هیزی پرووی تی ناکا. ته لبهت بو باس کردنی ته م راستی یه یه خودای گه وره ده فه رموی: ﴿هُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾^(٦)

له بهینی ته م دوو بوونه دا، بوونی زهید له دوینیداو بوونی له ته مرودا، واته بوونی له دنیا داو بوونی له قیامه تدا، یا ته م دوو ئیجادو دروستکردنه، ئیجادی دنیا و ئیجادی دووباره ی قیامهت، هیچ جوړه جیاوازی یه ك نی یه.

جا ته گه ر ئینکاری (وجود) ی زهید ده کهیت له کاتی مه عاددا، یا ئینکاری دووباره ئیجاده که ی ده کهیت له لایه ن خودای گه وره وه، ته وا قورئانی که ریم سه ری په نجه به چاوه کانتا ده کات و ده یه یلیته وه تیا یا. که لیمه ی (بنانه) ئیشاره یه بو ئایه تی ﴿بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نَسُوِيَ بَنَانَهُ﴾^(٧)

باری قورسی ته م جوړه تی گه یشتنه که له راستیدا تی نه گه یشتنه، ته وه نده قورس و ناله باره پشتی ئینسان ده شکینی، مونکیری بی باوهر به مه عاد ناترسی له ئیسکی خوی، ناترسی له یاشه روژی خوی؟. ته مه یش ئیشاره یه بو ئایه تی ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ﴾^(٨)

کومه لی عه ناد مردن، ده میکه مردوون به نه خو شیی ته م عه ناده، و هره سووره تی (یس) بخوینه تا ده گه یته ته و ئایه ته که ده فه رموی: ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ. قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾^(٩). ته م قسه یش ئیشاره یه بو ته وه که له قورئاندا باسی زیندوو و کردنه وه ی مردوو هه یه و بو موسولمان ناشی دوودل بی تیا یا.

هه روه ها ته گه ر ئیسقانیکی رزیو بخه یته سه ر ده ستت و بللی: ته م ئیسقانه

رزیوه چۆن گیانی پّیدا دیتهوه؟ وهلامی راست له پیغه مبهری خوداوه ده بیسی .
 ئەمەیش ئیشارەیه بو ئەوه که رۆژی (أبّی) کوری (خلف) که کافر بوو هەندی
 ئیسکی رزیوی خسته سەر دەستی و بردی بۆ لای حەزرت (د.خ) و به
 سەرکەشی یه که وه وتی : (هل تزعم أن الله یبعث هذا؟) حەزرت له وهلامدا
 فرمووی «والذي نفسي بیده لیبعثک الله ولیدخلک النار» .

به راستی ئەو ئایەت و حەدیشانە ی دەربارە ی ئەم مەسەلە یه هاتوون ، ئەوه ندە
 قەطعی و تیژ و به هیژو کاریگەرن رەگی ته ئویلیان بریوه و ماوه ی ئەوه نادەن له
 مەعنای راست و رەوانی خویمان لابدرین و، عەقل به ته واوی رام دەبی بۆ باوه پرکردن
 به مەعادی جیسمانی. رَزَقْنَا الله السعادة في المعاد برحمته .

شیعەیی وتی : خو یه قینی یه

له لامان مەعاد جیسمانی نی یه

به دەنی تره (خالق العباد)

ده ی کاته وه وهك ئەوه ل جار ئیجاد!

وتم : لاشه ی کیس بو لای نه جەف چوو

به و بوی خوشه وه؟ خوشی مە بهووت بوو!

زوو باس مان کرد مەعادی جیسمانی به کو کردنه وه ی ئەو ئەجزا ته صلی یانه
 دەبی که له دنیا دا له یهك جیا بووه نه ته وه، نهك به دروست کردنی وینه یان . جا بو
 پی سه لماندنی ئەم قسه مهوله وی ده لی : رۆژیکیان شیعه یی وتی لای ئیمه
 براوه ته وه که دووباره دروست کردنه وه ی مردوو به کو کردنه وه ی پارچه پارچه کانی
 له شی نی یه، به لکو خودای گه وره وینه ی له شه پیشووه که دروست ده کاته وه! منیش
 پیم وت : که واته ئەه ی بوچی ئەم لاشه بۆن خوشانه تان ده گوێزنه وه بو نه جەف؟ ئیتر
 پاش وه لامه که م گورج کش ومات و بی ده نگ بوو.

(۱) ئەم سەر باسه ییش ته نها له نوسخه چاپه که دا هه یه .

(۲) پارینه: گویره که که سالیکی ته و او کرد بی و پی نایته سالی دووی.

له دستنوسه که دا له پال ثم که لیمه دا نووسراوه: (فیه لطافة) واته: دوو مه عنا هه لده گرتی: -

یه که م: قابیله هه زهیدی پار بی و بهس و هی ته مسال نه بی؟

دووهم: ته گه زهیده که ی پار نه بی چی یه؟ قابیله پارینه بی؟!

تیکرا که لیمه ی (ئیمسال) ئیشاره یه بو روژی قیامت و (پار) بو روژانی دنیا، که بنیاده مه کان به سه زیندوون، چونکه باسه که حیکایه تی قیامت ته.

(۳) ئایه تی (۷۹) سووره تی (یس).

(۴) ئایه تی (۳ و ۴) سووره تی (قیامة).

(۵) تهوی راستی بی باسی ثم سه رله نوی دروستکردنه وه یه ی روژی قیامت به م شیوه یه و ثم ره دو. به ده له بی به رود وایه که ته جزای پرژ و بلاوی مردوو کو ده کریته وه و سه رله نوی روحه که ی پیوه ده به سریته وه، یا ته جزای نه ماو سه رله نوی دروست ده کریته وه، یا له (عَجَبُ الذَّنْبِ) وه سه رله نوی ژیان هه لده داته وه، هه مووی فره ضی یاتیکن له خه یالدا نه بی جیگایان نایته وه، نه ده لیل ته و هیزه ی هه یه و نه ره خنه گر ته زانی چی ده لی و نه ره دده که یش ته زانی چون دهس ته وه شینی. (ده لیل دارینه پی یه، ره خنه گر به ته واوی بی پی یه).

مه سه له که به م جو ره ده خریته پیش چاو: - سه ره تای مه سه له که (خودا) یه؛ ته وه ی له بنه ره تداو له تی هه لچووندا باوه ری به خودای خالیق هه بوو، باوه ری هه بوو که دنیاو (مافیها) له نه بوونه وه دروست بووه و، یه کی دروستی کردوون نه بوونی لی پیش نه که وتوووه و نه بوونیشی به دوا دا نایه، ته بی باوه ریشی به وه هه بی که جاریکی تریش ته و دنیا یه دروست ده کریته وه، جا ئیتر چون دروست ده کریته وه ته وه هه ورازیکه هی برین نی یه،

هیزی ئینسانیش ته و هیزه نی یه په ی به و نهینی یه به ری، هه موو ته وانه یش ثم ریگا دوورو دریره یان گرتوو ته بهر دوا یی ناچار بوون ئالای به زین هه لکه ن و کو ل بده ن و بگه ریته وه سه ر ته و دوو باوه ره ی باس مان کردن. په ی نه بردنیش به حه قیقه تی ثم مه سه له یه سه یر نی یه، بوچی خهلق یا ئیعهاده کاری خودا نین؟ که ی کاره کانی خودا یا صیفه ته کانی خودا به پی ودانی کاری به نده و صیفه ته کانی به نده حسیب ده کرین.؟! ئینسان که باسی ثم ته جزاو ته جزا کاری له ش و مه عاده ده خوینیته وه کارگای له حیم سازی یا میزی عه مه لی یاتی نه خوشی دیته بهر چاو.

گه رانه وه بو نه صی قورئانی پیروز تاقه رینگایه بو رزگار بوون له م سه ره سووره یه، نه م جو ره لیکدانه وه مه نطیقی یه نامه نطیقی یانه سه رلی شیوان نه بی هیجیان لی نادووریه وه، سه یریکی نه م ئایه تانه بفرموون :-

﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ، قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ؟ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ يا ﴿وَقَدْ خَلَقْتَكُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا﴾ يا ﴿إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾ يا ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ﴾ يا ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾

توو خودا هه ر به پئی عه قلی کورئی ئاده مزادو توانای ئاوه زی که م وکووری، کامیان ئاسانتره: یه که م دروست کردن یا دووباره کردنه وه؟

(٦) ئایه تی (٢٧) سووره تی (روم).

(٧) ئایه تی (٤) سووره تی (قیامة).

(٨) ئایه تی (٢) سووره تی (قیامة).

(٩) ئایه تی (٧٨ و ٧٩) سووره تی (یس).

* مبحث الحساب والكتاب والصراف والميزان^(۱) *

(منها المجازاة) حساب و کتاب
نه ده که ی طه لب حکمه تی حساب
تا بزائن گشت نه هلی عه رصات
فه ضلی موته قین، فه ضیحه ی عوصات
ته تمیم بی له بو مه سه رپی نه وان
بو ته نه سوف و حه سره تی نه مان
وه رنه (عالمُ الاشیاء بالمرّة
لا یعزبُ عنه مثقالُ ذرّة)
(ومِنها الصّراطُ وکذا المیزان)
جاری نه و به تی صیراطه بیزان:
جیسریکه به سه ر دوزه خدا تا سه ر
(أَحَدٌ مِنَ السَّيْفِ، أَدَقُّ مِنْ شَعْرٍ)
بو ته مامی خه لق به کسه ر مه عبه ره
نموونه ی ریگه ی شه رعی نه نوه ره
وریا وه له م ری نه ختی کل نه وی،
له م ریگه لات دا له وی ده که وی
طوولی پی نه ده بین دیتر گفت وگوی
وا به مدا ده روی به ودایچ وا ده روی
گوزه ره به عاده ت نه رچی مه حاله
مومکینه (بالذات) قودره ت له ماله
ئاخر بو ته عذیب ناپاکان ده وی
چاکان و پاکان په کیان ناکه وی
ته ناف باز ئیسته که س بوچ ناکه ون
ته ناف بازی چاک ریگه ی حه ق نه ون

(فَمِنْهُمْ كَالْبَرْقِ، وَمِنْهُمْ كَالرِّيحِ) (۲)

تا ئاخِر (۳) دەرۆن شادو موسته ریح

وریاهه: وریابه، ئاگات له خوټ بی. له م ری: له م ریگا، مه بهستی ریگای
شهرعه. کل نهوی: لانه دهی. به ودایچ: به ودایش، به ویشدا. قودرت له ماله:
توانای خودا هه ر له شوینی خویدا یه و ماوه. گوزه ر: رابووردن. ئه ون: مه بهستی
(ئه وانن) یا (ئه وانن) هه ده گه ریته وه بو چاکان.

واته: یه کی تر له ئه حوالی رۆژی قیامت دانه وهی پاداشی کرده وه یه له لایه ن
خودای گه وره وه، که کتیب و ده فته ری کردار و ره فتاری به نده ده دریته وه دهستی
وهک له قورئانی پیرو زدا ده فهرمو ی: ﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ، وَنُخْرِجُ
لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا * إِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ
حَسِيبًا﴾ (۴). ئه م نامه ی کرداره له لای راسته وه به باشه کان ده دری و ئه وانیش به
دهستی راست وه ری ده گرن و، له لای چه په وه یا له پشته وه به خراپه کان ده دری و
ئه وانیش به دهستی چه پ وه ری ده گرن.

حیکمه تی ئه م حیساب و کیتابه ئه وه ته که به رزی پایه ی موسولمانان لای
ئه هلی عه ره صات ده رکه وی و به م پایه به رزی یه شادمان بین، هه روه ها نزمی و
بی ئاپرووی خراپه کان ده رکه وی و ئه وانیش سه ردابخه ن و شه رمه زار بین، ئه گینا
خودای په روه ردگاری جیهان به هه موو ئاشکرا و نهینی بی ده زانی و ئه وه نده ی
توزقالتیکی لی ون نابی.

یه کی تر له ئه حوالی قیامت تیپه ری نه به سه ر پردی مه شه وور به سیراطدا.
یه کیکی تریش کیشانه ی کرده وه ی چاک و خراپه به ترازووی خیر و شهر. جاری با
قسه له پرده که بکه ین، دوایی ده گه ری نه وه بو سه ر باسی ترازوو.

ئه م پرده ئه م سه ر تا ئه وسه ر به سه ر دوزه خدا راکیشرا وه و گوزه رگای هه موو

ئىنسانىكە كە لە دنيادا تەكلىف پرووى تى كىردى، لە تالى موو بارىكترو لە دەمى شمشير تىژترە. تىپەرىن بەسەر ئەم پردەدا بەگوڤرەي كىردەوې ئىنسانە لە دنيادا؛ ئەوې رەفتارى باش بووبى بەئاسانى بەسەرىدا تىدەپەرى و ئەوېش رەفتارى باش نەبووبى لەم تىپەرىنەدا تووشى ئازار دەبى يا لە رابووردندا دەكەوئىتە خوار بو ناو دۆزەخ.

تىپەرىن بەسەر پردى وەھادا ئەگەرچى بەعادەت مەھالە بەلام خوى لەخویدا (ممكى بالذات) ەو بوون و نەبوونى وەك يەكە، ديارە توانا و دەستەلاتى خودا بەسەر دروستكردنى پردىكى واو لى پەرىنەویدا پايدارە. سزا و ئازارىش بو ئىنسانى بەدكردارە، ئىنسانى پاك پەكى ناكەوئىت و خوداى گەورە رزگارى دەكات و بەئاسانىش لەم پردەي دەپەرىنئىتەو. ئەي بوچى ئەمرو تەنافباز لە بەرچاوى خوئماندا بەسەر تەلىكدا ھاتووچو دەكا؟ يا بەسەر تەلىكى تايپەتيدا تىدەپەرى؟ ھىزى خوداى گەورە كە ئەمانەي ھەموو دروست كىردووە لەمانە ھەموو بەتىنترەو دەتوانى بەندە راستالەكانى خوى لەم پردە بپەرىنئىتەو و لەم دەردەسەرىيە رزگارىان بكا، وەكوو لە فەرموودەي پىغەمبەرەو (د.خ) دەردەكەوى كە ھەندى موسولمان وەك برووسكەو، ھەندىكىان وەك باو، ھەندىكىان وەك سواری ئەسبى رەسەن بەسەلامەتى و بى ئازار دەپەرنەو. باسى بوونى ئەم پردەو بارىكى و تىژى و درىژى و پەرىنەوې جوراوجورى خەلكى بەسەرىا لە كئىبە ھەدئە بروابى كراوھكاندا ھەيە.

وا نۆرەي باسى ترازوويش ھات:

(أَمَّا الْمِيزَانُ فَلَهُ لِسَانٌ

وَكَفَّتَانِ وَلَهُ سَاقَانُ)

يەكئىكە، جەمەي تەعظىمەو شەرەف

(وهذا لَدَى بَعْضٍ مِنْ سَلْفِ)

قەولىكئىچ ھەيە قەسەي ئەمەيە:

بو كوللى فەردى ميزانى ھەيە

يُعْرَفُ بِهِ مِقْدَارُ الْأَعْمَالِ
فَوَضَّ أَمْرَهُ إِلَى ذِي الْجَلَالِ
فَلَا تَبَحُّثُ عَنْ كَيْفِيَّتِهِ
عَلَى مَا أُرِيدُ صَدَّقَنِي بِهِ
قِيلَ: يُوزَنُ صُحُفُ الْعَمَلِ
بِهِ، وَلَدَيْ قَوْلٍ قَدْ يُجْعَلُ -
(حَسَنَاتٌ) بِهِ جِيسَمِ پَاكٍ وَنُورَانِي،
(سَيِّئَاتٌ) بِهِ جِيسَمِ بَدُو ظَوْلْمَانِي
(وَعَلَى هَذَا بَلَا قِيلَ وَ قَالَ)
مَهْدَفُوعَهُ شُوبَهِي تَهْلِي تَيْعْتِيَزَالِ
سُؤَالِ لَهُ حَيْكَمَتِ بَكْهِي بُو جَهْوَابِ
(حَسَابُ الْحِكْمَةِ كَمَا فِي الْحَسَابِ)
عَهْلَاوَهِي تَهْمَهُ لَه سَهْرْمَانِ نِي يَه
وَهَجْهِي حَيْكَمَتِي فَيَعْلِي حَقَّ جِي يَه؟
خَيْرِ (فَرْضًا) تَهْر فَيَعْلِي حَقَّ مَوْعَه لَلْهَلِ وِي
نَه زَانِيْمَانِ بُو جِي خَه لَهَلِ وِي؟
وَإِيَانِ فَهْرْمُووْگَه: مِيْزَانِي عَوْقِبَا
عَه كَسَه بَه نِيْسَبَه تَرَازُووِي دُونِيَا
دَه رُوْتِ لَه وَهَخْتِي كِيْشَانَهِي كَرْدَارِ
لَايِ سَهَنْگِي بُو زُوورِ، لَايِ سَهْبُوْكَ بُو خُوَارِ
لَهْمِ كِيْشَانَهْدَا مَه كِيْشَه خَه فَهْتِ
بُو وَهَجْهِي (أَوْمَتْ) «ثَقُلْتُ»، «خَفْتُ»^(٥)
(مِنْهَا سُؤَالُ الرَّبِّ الْمُهَيِّمِ
حِينَ مَا يُدْنِي عَبْدَهُ الْمُؤْمِنِ)

یه کی تریچ حهوض، مه دحی و عهرض و طول
طه لب که له قهول حهضه تی ره سول.

واته: یه کیکی تر له ئیشه کانی رۆژی قیامت ترازوویه که زوبانیک و دوو
له پ و دوو لاقی ههیه وه کوو ترازووی عاده تی. ئیمامی تیرمیزی و حاکم
حه دیشکیان ریوایهت کردوو که ئەم ته فصیله ی تیدایه، له قورئانی پیرۆزیشدا
باسی میزان زور کراوه وه کوو: ﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ﴾^(٦) یا ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ
الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾^(٧) جا ئەم میزانه یه کیکه بو هه موو ته هلی مه حشه رو، که له
قورئاندا به شیوه ی (جمع) باس کراوه، وهك (موازين) ته وه له بهر ریزگرتن و به
گه وره پيشاندانی لی پرسینه وه ی ته و رۆژه سامناکه یه. هه ندی که سیش لایان وایه
که هه ر موکه لله فی ترازوویه کی هه یه، که وایی (موازين) ی ئایه ته که له جی خویدا
به کارهینراوه. چونه تی به کارهینانی ئەم ترازوو به دریته دهس عیلمی خودای
گه وره باشته، چونکه ته فصیله که ی نه زانراوه؛ هه ندی ده لاین ده فته ری کرده وه کان
کیشانه ده کرین، هه ندیکیش ده لاین: کرداری چاک ده کریته جیسمی پاک و
نوورانی و هی خراپیش ده کریته جیسمی رهش و تاریک. به گویره ی ئەم قسه یه ته و
ره خنه ده فع ده بی که (معتزله) گرتوو یانه و وتوو یانه: کرده وه له بابه تی (عه رض) وه
که لکی وه زن و کیشانه ی پیوه نی یه.

جا ته گه ر پرسیار له حیکمه تی کیشانه ی کرده وه بکه ی و بلیت: خودای گه وره
ئاگای له هه موو کرده وه کانه و هیچی لی په نهان نابی، ئیتر کیشانه بوچی یه؟
ده لاین: حیکمه تی کیشانه وهك حیکمه تی حساب و کیتابه که یه که پیش ته مه
باسمان کرد، واته: بو ده رخستنی شه رف و پایه به رزی هه ندیک و ریسوایی و
مال ویرانی هه ندیک تره. سه ره رای ته وه پیش له سه رمان نی یه حیکمه تی
کرده وه کانی خودای گه وره بزانی؛ چونکه پیوست نی یه کرده وه کانی خودای
گه وره (معلل) بن. گریمان موعه لله لیش بن نه زانی نی ئیمه به و حیکمه ت و
عیلله تانه زیانی نی یه و هیچ ناگورنی، که ی ماوه ی زانی نی ئینسان ته وه نده فراوان و
به ربلاوه هه موو شت بزانی؟

زانایانی ثابین فەرمووێانە ترازووی قیامەت پێچەوانەی ترازووی دنیا، واتە:
تای قورسی بەرز دەبێتەو و تای سووکی نزم.

یەکیکی تر لە کارە گەورەکانی ڕۆژی قیامەت پرسیاری خودای گەورەیه لە
بەندەکانی خۆی گەورەو بچووک. لە حەدیشدا یە: «یدنو أحدکم من ربّه حتی
یضع کفّه علیه، فیقول: أَعْمَلْتُ كَذَا وَكَذَا فَيَقُول: نَعَمْ، وَيَقُول أَعْمَلْتُ كَذَا
وَكَذَا فَيَقُول: نَعَمْ، فَيَقْرُؤُهُ، ثُمَّ يَقُول: إِنِّي سَتَرْتُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا آغْفِرُهَا
لَكَ الْيَوْمَ، ثُمَّ يُعْطِي صَحِيفَةً حَسَنَاتِهِ. وَأَمَّا الْكُفَّارُ فَيُنَادِي عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ:
هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَّا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»^(٨).

هەر وەها یەکی لە وەشتانە ی لە ڕۆژی قیامەتدا ڕوو دەدەن ئەو یە کە
موسولمانانی بی گونا پاش پەڕینەو هیان لە سیرا ط و، ئەوانە یان چوونەتە دۆزەخ،
پاش دەرچوونیان لە دۆزەخ دەچنە سەر (حوض المورود).

بوخاری و موسلیم لە (عبد الله) ی کوری (عمر) ی کوری (عاص) هوه دەگیرنەوه
کە حەزرت (د.خ) فەرموو یەتی: «حوضي مسيرة شهر ماؤه أبيض من اللبن،
وريحه أطيب من المسك، وكيزانه كنجوم السماء، من شرب منه فلا يظمأ
أبداً»^(٩).

واتە: ئەو حەوزە مانگە ڕیگایە ک گەورەو بەرفراوانە، ئاو کە ی لە شیر سپی ترە،
لە میسک بۆن خوشترە. گۆزەکانی ئەو هەندە ی ئەستیرە ی ئاسمانن، هەر کەس لێی
بخوا تەو هەرگیز تینووی نابێ.

وا مەعلوومە کە کیتاب و حساب پێش کێشانە ی کردەو هیهو، کێشانە ی پێش
رابووردنە بە سەر سیرا طداو ئەمیش پێش گە یشتنە بە (حوض المورود).

کە وێه ریش جوگایە کە لە بەهەشتدا، رزقنا الله تعالى الشرب من الحوض
المورود ومنه عند الورد بمنه وفضله وكرمه آمين.

(۱) له شوینه دا هیچ عینوانی له دستنوو سه که دا نی یه . له نوسخه چاپه که دا (مبحث الصراط والمیزان) ه . ثم عینوانه ی باو کم دایناوه له گه ل باسه که گونجاوتره .

(۲) ئیشاره یه بو حه دیشکی پیغه مبه ر (د . خ) له باسی سیراطدا ده فهرموئی « . . . فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ بِطَرْفِ الْعَيْنِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرَّيْحِ وَكَالطَّيْرِ وَكَأَجَاوِيدِ الْخَيْلِ وَالرَّكَابِ ، فَنَاجٍ مُسَلِّمٌ وَمَخْدُوشٌ مُرْسَلٌ وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ . . . الْحَدِيثُ »
(ناجٍ مُسَلِّمٌ) : به سه لامه تی ده رباز بوو . (مخدوشٌ مُرْسَلٌ) : برینداری له داو به ره لا کراو . (مکدوسٌ فی نار جهنم) فری دراو بو ناو ناگری دوزه خ .

پروانه : (منصور علی ناصف ، التاج الجامع للاصول فی احادیث الرسول ﷺ) ، دار احیاء التراث العربی ، بیروت ، الطبعة الثالثة ، ۱۳۸۲ هـ - ۱۹۶۲ م ، الجزء الخامس ، ص ۳۹۵ .

(۳) به پی پیه پراویزی ده ستنوو سه که ثم (تا ناخره) هه لده گرتی به مه عنا (تا دواپی حه دیشه که) بی . ته وه یش هه لده گرتی به مه عنا (هه تا هه موویان به شیوه ی جوراوجور له پرده که ده پرنه وه) بی .

(۴) ثایه تی (۱۳) و (۱۴) سووره تی (اسراء) .

(۵) اَوْمَتْ : اُشَارَتْ : ئیشاره ی کرد ، ده لاله تی کرد . (ثَقُلْتُ) و (خَفَّتْ) ئیشاره ن بو ثایه ته کانی (۶ ، ۷ ، ۸ ، ۹) له سووره تی (قارعة) ، واته : ﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ . وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمَةٌ هَاطِيَةٌ﴾ .

لای زانایانی قورثان و حه دیت «ثقلت» له شتی خاوه ن نرخ و مایه دا به کارده هیترتی که شکو دارو به ریز بی . (خفت) یش به پیچه وانه ی (ثقلت) به کارده هیترتی ؛ که واته مه به ست له ﴿من ثقلت موازينه . . .﴾ ته وانه یه که کارو کرده وه بیان به نرخ و به ریزه وه له کاتی کیشانه دا به رزده بنه وه . هه روه ها مه به ست له ﴿من خفت موازينه . . .﴾ ته وانه یه که کارو کرده وه بیان له کیشانه دا بی نرخ و بی ریزه وه به ره وه زه وی نزم ده بنه وه .
مه عنای شیعه ره که یش به م جوره یه :

له نه نجامی ثم کیشانه ی رژی پاداشه ، که قورس به رز ده بیته وه وه ، سووک نزم ، خه فته مه خو ؛ چونکه (ثقلت) و (خفت) بو مه عناو ته ثویلکی جوان ئیشاره بیان کردو وه وه هوی نه نجامی ته و کیشانه ی بو روون کردو ویته وه .

- (٦) ثابتهنى (٨) سوورهنى (أعراف).
- (٧) ثابتهنى (٤٧) سوورهنى (انبىاء).
- (٨) بروانه: منصور على ناصف، التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول (ﷺ)، دار إحياء التراث العربي، بيروت، الطبعة الثالثة، ١٣٨٢هـ - ١٩٦٢م، الجزء الخامس ص ٣٦٩.
- (٩) هه مان سه رچاوهى پيشوو.

* مبحث الجنة والنار^(۱) *

(وَمِنْ تَلْكُمُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ)
 ٲهو له بو ٲه برار، ٲهم له بو فوججار
 مه خلوقن ٲه لٲان خوت مه كه نادان
 وه بي ضهروورته له ظاهر لادان
 هيچ مه به به ٲهنگ تيري كه سه وه^(٢)
 (أَعِدَّتْ) قه لٲان وا به ده سه وه
 موعاريض ٲه ر چوو ٲه ناو (تلك الدار)
 سالمه ٲادهم ره وي و هاته خوار
 ته ٲويلات وه راى ٲهو شهرو شوړه
 لهو «نَجْعَلُهَا» كه م نى به، زوره
 كى ده لى ٲه مه خو به ديهى به
 ده وامى (أَكُلْ^(٣) بِعَيْنِهِ) ي به؟
 نه، يانى: به كيك فه ناى هات پيدا
 ده فعى به كيكى ٲه وا له جيذا
 ٲه ميچه عاقل موسى له مى به
 مونافى هيلاك له حظه يى نى به^(٤)
 عه لاوهى ٲه مه له لاي عه قلى پاك
 موسى له زيم نى به بو فه نا هيلاك^(٥)
 (بَلْ يَكْفِي الْخُرُوجَ عَنِ الْإِنْتِفَاعِ
 الْمَقْصُودِ مِنْهُ؛ فَاتْرُكِ النَّزَاعِ)
 له فه رضى ته سليم موراده ٲه مه:
 وجوودى مومكين كول (كالعدم)^(٦)

واته: به كيكى تر له ٲه حوالى روژى قيامهت ٲه وه ته خه لكى پاش حساب و

کتاب و کیشانه‌ی کردار ده‌کهن به‌لایه‌کدا، یا له به‌هشتی خوشدا له‌ناو نازو
 نیعمه‌تدا جیگیر ده‌بن و راده‌بویرن، یا له ئاگری دوزه‌خدا به‌دهم دوردو ئازاره‌وه
 ده‌تلینه‌وه. دیاره به‌هشت جیی ئارام و دوامه‌نزلی ئه‌وانه‌یه که له ژیانی دنیا‌دا
 له‌خوداترس و کرده‌وه چاک بوون، دوزه‌خ و ئاگریش هی ئه‌وانه‌یه له‌خودانه‌ترس و
 پیاو خراب بوون. هه‌روه‌ک خودای گه‌وره ده‌فهرموئی ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ﴾ وان
 الفجار لفي جحيم﴾^(٧)

ئهم به‌هشت و جهه‌ننه‌مه ئیسته دروست کراون و ئاماده‌ن بو پیشوازی
 لی‌کردنی خه‌لک، ده‌لیلش له‌سه‌ر ئه‌مه فهرمووده‌ی خودایه که ده‌فهرموئی
 ﴿وسارعوا الى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السموات والأرض أعدت
 للمتقين﴾^(٨)

واته: به‌په‌له‌و‌گورج راکه‌ن به‌خششی خودا وه‌ده‌س بینن، ئه‌و به‌هسته بو
 خوتان مسوگه‌ر که‌ن که پانایی ئه‌وه‌نده‌ی ئه‌رزو ئاسمانه‌کانه‌و بو له‌خواترسان ئاماده
 کراوه. یا ده‌رباره‌ی ئاگری دوزه‌خ ده‌فهرموئی: ﴿واتقوا النار التي أعدت
 للكافرين﴾^(٩) واته: خوتان له‌و ئاگره‌ بپاریزن که بو کافران ئاماده‌کراوه که باوه‌ریان
 به‌خودا نی‌یه. ئهم دوو له‌فظی (أعدت) ه به‌شیوه‌ی ماضی به‌ظاهیری و ئاشکرای
 مه‌به‌سته‌که‌ی ئیمه ده‌گه‌یه‌نی.

جا ئه‌گه‌ر که‌سی موعاره‌ضه‌ی ئهم ده‌لیله‌ی توی کرد به‌ ئایه‌تی ﴿تِلْكَ الدَّارُ
 الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ
 لِلْمُتَّقِينَ﴾^(١٠) گویا ده‌لی (نجعل) به‌مه‌عنای (نخلق) وه، واته: ئه‌و مالی
 دوا‌رۆزه‌یش بو ئه‌وانه دروست ده‌که‌ین که نایانه‌وی له‌م سه‌رزه‌وی‌یه‌دا خراپه‌کاری
 بکه‌ن و، نایانه‌وی له‌خوبایی بن و زولم و زور بکه‌ن و، خویان به‌گه‌وره‌تر نازان له
 که‌س. ده‌لی ئهم ئایه‌ته ده‌لاله‌ت له‌وه ده‌کا که به‌هشت له‌مه‌وپاش
 دروست بکری. ئیمه له‌ وه‌لامی ئهم په‌خنده‌دا ده‌لیین ئهم ئایه‌ته له‌گه‌ل ئایه‌تی
 ﴿أعدت للمتقين﴾ و... أعدت للكافرين ﴿ موعاره‌ضه‌ی په‌کتر ده‌که‌ن، به‌لام

ئىمە ئايەتى ﴿وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ... الآية﴾^(۱۱) مان بە ساغى و سالمى و موعارەضە نە كراوى بۆ دەمىنئىتەو، كە بە ئاشكراو بى تەئوبىل دەلالەت لەو دەكا كە بە هەشت دروستكراو و ئىستە ھەيە .

بىجگە لەو ھەيش بۆ «نَجْعَلُهَا» ى ئايەتە كە تەئوبىل و بارى گونجاو زۆرە، يەكەم : «نَجْعَلُهَا» واتە : (جعلنانھا) واتە موزارىعە و مەعنای ماضى دەدات، شتى و ھەيش زۆرە .

دووھەم : «نَجْعَلُهَا» واتە (نصيرھا) نەك (نَخْلُقُهَا) واتە : ئەو خانووەى ئىستە دروست كراو و ھەيە دەيكەينە شوينى ئەوانەى . . . تاد، بە كورتى بە هەشت ئىستە ھەيە و لە دوارپۇژدا دەكرىتە ئارامگای ئەبەدى ئەو موسولمانانە .

ئەگەر يەكى رەخنە بگرى و بلى بە پى فەرموودەى قورئانى پىرۆز دەبى خواردەمەنى بە هەشت (بالعين) پايدار بى و ھەرگىز نەبرىتەو ﴿أَكْلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا﴾ لە لايەكى ترىشەو ئايەتى ﴿كُلْ شَيْءٌ مِّنْ هَٰلِكَ إِلَّا وَّجْهَهُ﴾ نەصە لەو دەدا كە ھەمووشتى دەفەوتى و بىجگە ذاتى خوداى گەورە كەس نامىنى، كەواتە نابى ئىستە بە هەشت ھەبى، بەلكو دەبى لە پاشەپۇژداو پاش ئەم دنيايە دروست بى؛ چونكە ئەگەر لە پاشەپۇژا بى ئەبەدى يەتى خواردەمەنى يەكانى دروستەو لە گەل ھىچ ئايەت كىدا ناجور نابى، بەلام ئەگەر ئىستە ھەبى دەبى خویشى و خواردەمەنى يەكانىشى بھوتىن ئەگىنا ئايەتى ﴿أَكْلُهَا دَائِمٌ...﴾ لە گەل ئايەتى ﴿كُلْ شَيْءٌ مِّنْ هَٰلِكَ إِلَّا وَّجْهَهُ﴾ پىكەو نايانكرى. لە وەلامى ئەم رەخنەدا دەلىم : نە . . . مەعنای دەوامى خواردەمەنى بە هەشت ئەو نى يە كە ھەرگىز فەنايان بەسەردا نايەت، بەلكو مەعنای ئەو ھەيە كە يەك لەدواى يەك پەيدا دەبن و ھەرگىز بە هەشت خالى نابى لە ئەمەر، ئەمەرى دەروات و يەكىكى تر گورج جىگای دەگرىتەو . ئەم فەوتانى يەك لەدواى يەكەيش ھەرگىز مونافى دەوام و پايدارىى خواردەمەنى نى يە .

ھەروەھا دەتوانىن بلىين شەرت نى يە لە ھىلاكەو فەنا پووبدات، كافی يە

هیلاکه که نه وەندە بێ کە شتە کە بێ کە لک بێ و هیچ سوودیکێ لێ وەرنەگیرێ،
هیچ دوورو مەحال نی یە بە هەشت لە ماوی سەعاتیکدا کە لکێ ئەوی پێوە
نەمینی سوود بە خەلک بگەیهنی.

وەلامیکێ تر ئەویە: بە لێ مەبەست لە هیلاک فەنایه، بەلام مەبەست لە ﴿کُلَّ
شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ ئەویە کە هەموو شتیکی مومکین وەک مەعدووم وایە،
چونکە بوون و نەبوونی لەخۆیەو نی یە و لە ذاتی خوداویە، ئیتر با خوار دەمەنی
بە هەشت دائیم بێ ئەو لە مومکینی خۆی ناکەوێ و مومکینیش وەک هالیک و
مەعدوومە.

نەصییکی صەریح هیچ نی یە دیار
لەبو تەعینی جیی جەننەت و نار
حەق واتە دەسی هیچ لێ نەدری
تەفویض بە حەضرەت عیلمی حەق کری
(لکین الاکثر) قصە وا دەکات:

جەننەت (تحت العرش فوق السماوات)
(وَمَكَانُ النَّارِ تَحْتَ الْأَرْضِ)

باز^(۱۲) پێنەو سەر شوپەهی مونکیرین
کە بیت مەوجوود بن لەلات هەس یەقین
جەننەت پانە وەک گشت سەماو زەمین
ئەر لە ئەفلاکدا پێی دەدەیی^(۱۳) مەقام
ناوی لەبەر مەنع خەرق و ئیلتیام
عونصوری لەوی سا چلۆن دەوی؟
ئادەم هەر ناوی بچوولی لەوی
لە عەناصیردا جیی ناویتەو.

عالمی تریچ ئەر بیت پیتەو^(۱۴)

لازم تی له ویچ وجوودی خه لا
 (في الملا) ده لیم مه حاله مه لا! (۱۵)
 ده لیم نه مه گشت هه ر موزه خره فه
 مه بنی بهر ئو صوول پووچی فه لسه فه
 موقه ددی ماتی هه موو واهی یه
 (عندنا) هیچ کام موسه لله م نی یه
 ناگونجی له گره ده س له ته فصیل دهین
 له شیقی ثالیث با قصه بکهین
 ئه ر خه لا بوی (بین العالمین)
 بهل به جیسمی تر پر وی ئه و مابهین
 ئه و جیسمیچه با کوره وی نه وی
 کوره وی بهت کوا بورهانی ته وی؟
 (وَعَلَى الْاَكْثَرِ) بهینی سه ماو عه رش
 به صه ففی نیظام ئیشکال ده لی: عه رش

واته: له قورئان و حه دیشدا شتیکی صه ریخی بی پیچ و په نای وه ها نی یه
 شوینی به هه شت و دوزه خی دیاری کردبی، که واته با باسی نه کهین و بیدهینه
 ده ست عیلمی خودای گه وره. به لام به شی زوری عوله مای دین فه رموو یانه
 به هه شت له ژووری ئاسمانه کانه وه و له ژیر عه رشدا یه، دوزه خیش له ژیر چینه کانی
 عه رزدا یه، هه روه ها و توویانه ده لیلی شوینی به هه شت ئه م ئایه تانه یه: ﴿وَلَقَدْ رَاَهُ
 نَزْلَةً أُخْرَىٰ. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ. عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ﴾ (۱۶)

دیاره ئه گه ر ئینسان که می بیر بکاته وه له توانای خوداو، فراوانی ئه و
 دروستکراوانه ی که ئیسته هه ن، له گه ل بی سنووری مه وجوودات و دائیره ی
 جوولانه وه ی ئه ستیره گه رۆکه کان و، که می به راورد بکا له نیوان ئه وانه ی تائیستا
 زانراون و ئه و نه زانراوه نادیار یانه که تائیسته په ی یان پی نه براوه، بوی

روون ده بیته وه که کائینات جیگای گه لی به ههشت و دوزه خی تیدا ده بیته وه و هیشتا زوری به خالی یه تی ده مینیتته وه.

ئه نجا مهوله وی ده فهرموی: دووباره با بیینه وه سه رباسی قسه و گومانی ئه وانه ی ده لئین به ههشت و جه هه ننه م ئیسته نین و له مه و پاش دروست ده کرین :-

ئه وانه ده لئین ئه گهر بیت و به ههشت و جه هه ننه م ئیسته بین جیگیان نابیتته وه چونکه به ئیتیفافی ههردوولامان و به نه صی ئایهت به ههشت به قهده ئاسمان و زهوی پانه، جا ئه گهر ده لئیت له ئاسماندان ئه وه مه حاله چونکه ده بیته هوی دران و لکانه وهی ئاسمانه کان (خرق والتئام) ئه مهیش بو ئه فلاك مه حاله، له لایه کی تره وه له عونصور دروستکراوی وهك بنیادهم چون له ویدا جیگای ده بیته وه، ته نانهت تاقه بنیاده میکیش جیگای نابیتته وه و ناتوانی بجوولیتته وه؛ شتی له عونصور دروستکراو له ناو عه ناصیردا ده ژی.

ئه گهر دهیشلیت ئه م به ههشت و دوزه خه له ناو عه ناصیردان، واته له گوی زه ویدان ئه وهیش هه ر نابی؛ چونکه به ههشت به ته نها خوی پانی یه که ی به قهده ئه رزو ئاسمانه، ئیتر چون له گوی زه ویدا جیگای ده بیته وه؟

خو ئه گهر عاله میکی تر بیجگه ئاسمان و زهوی دروست کرابی و ئه م به ههشت و جه هه ننه مه ی تیدا دانرابن، ئه و عاله مه یا له خالی کدا لکاوه به کوره ی ئاسمانه وه یا نه لکاوه، ئه گهر لکاوه ئه وه ی لی پهیدا ده بی بیجگه له و خالی پیکه وه لکانه ئه وه ی هه مووی بو شایی بی، ئه وهیش نابی چونکه بو شایی (خلا) مه حاله. خو ئه گهر نه لکاوه و دووره له ئاسمانه وه ئه وه خراپتر، چونکه (خلا) زیاتر ده بی و (خلا) یش مه حاله.

ئیمهیش له وه لامی ئه م ره خنانه دا ده لئین :-

نایسه لمینین ئاسمان قابیلی خه رق و ئیلتیام نه بی. یا مادده ی عونصوری له ئاسماندا جی نه بیته وه و نه ژی، ئه مانه هه مووی قسه ی پووچن و هیچ ده لیلیکیان له سه ر نی یه.

مه‌حالی‌یه‌تی (خ‌لا)یش هه‌مدیسان بی‌ده‌لیله‌وشتی نی‌یه‌ پشتگیری لی
بکات. ئی‌مه‌ شوینی به‌هه‌شت و دۆزه‌خ دیاری ناکه‌ین؛ نه‌صیکی قه‌طعی نی‌یه
بیکه‌ینه‌ ده‌لیل و، ئه‌گه‌ر شوین ظاهری ئایه‌تی ﴿وَلَقَدْ رَآه نَزْلَةً...﴾ (الآیه)
بکه‌وین یارمه‌تی بو‌چوونه‌که‌مان ده‌دات.

ئه‌م راو بو‌چوونه‌ یونانی‌یانه‌ ده‌رباره‌ی ئاسمان جیگه‌ی باوه‌رین، به‌لکو
زانستی تازه‌ ده‌ری‌خستوو‌ه‌هه‌لن. ظاهری ئایه‌ته‌کانیش پشتگیری ئه‌م دۆزینه‌وه
تازانه‌ ده‌کات و ئه‌وه‌مان بو‌روون ده‌کاته‌وه‌ که‌ جیهان دیارو نادیاری هه‌مووی رامه
بو‌هیزی بی‌سنووری په‌روه‌ردگارو، جیگای هه‌زاران گوو ئه‌ستیره‌ی گه‌رۆک و
نه‌جوولاوی تیدا ده‌بیته‌وه‌و، به‌هه‌شت و دۆزه‌خیش دوو‌عاله‌من له‌و کائیناته‌ی له‌ژیر
ده‌سته‌لاتی خودادان. (أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ. اللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ وَكِيلٌ)

هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر به‌هه‌شت و دۆزه‌خ له‌ژووری ئاسمانه‌کانه‌وه‌ بن و، بو‌شایی
له‌نیوان‌عاله‌می ئاسمانه‌کان و‌عاله‌می به‌هه‌شتدا هه‌بی‌قه‌یناکا با به
جیسمیکی‌تری غه‌یره‌ کوره‌وی پر‌بیته‌وه‌، با له‌به‌ینی ئاسمانه‌کان و‌عه‌رشدا بن.
به‌لی ئه‌م بر‌پاره‌ راسته‌ به‌ زیزی سوپای ئیشکال و‌په‌خنه‌و‌په‌خنه‌کاری ده‌لیت:
(عه‌رش) واته‌: ئیره‌ چۆل‌که‌ن، له‌م ناوه‌دا مه‌مین. (۱۷) [وشه‌ی (عه‌رش) له
هه‌ندی ناوچه‌ی کورده‌واری‌دا ئه‌مره‌ به‌ به‌جی‌هیشتنی جیگه‌و‌ماوا.]

ده‌لی جه‌ننه‌ت بو‌جه‌زای ئه‌وابه
ناریچ بو‌خاطر جه‌زای عیقابه
ئه‌وانیچه‌ خو‌به‌ر له‌قیامه‌ت
ناون به‌ئجماع موسلیمی ئوممه‌ت
مه‌صله‌حه‌ت فه‌وتا وا له‌م‌میاندا
فائیده‌ نی‌یه‌ له‌خه‌لقیاندا

دهلین ریعایهت مهصلهحت موطلق

(عندنا) واجب نی یه لهسهر حق

(سلمنا) کردمان نهوه ئیثبات بوو

فائیده بوچ حصر (في المجازاة) بوو

(سلمنا) نهمیچ، لاچو لهم ناوی،

به ره له قیامهت جهزا بو ناوی؟

(حسب حدیث^(۱۸) خیر المرسلین

عليه الصلاة دائما، آمین)

گوشاده دهکری دهرگایه ناظیر

(في قبر المؤمن أو قبر الكافر)

ئی قهبری مؤتمین رووبه رووی نه عیم

ئی قهبری کافر رووبه رووی جه حیم

مؤتمین به نه سیم به ههشت سه رمهسته

کافر له بوی گهند دوزه خدا خهسته

ناریچ: ناریش. نهوانیچه: نهوانیشه. ناون: نابن. نهمیچ: نه میس. لهم

ناوی: لهم ناوه. ناوی: نابی. گوشاده دهکری: دهکریته وه. دهرگایه ناظیر:

دهرگایه دهروانیته... ئی: هی. گهند: بوگهن. خهسته: نهخوش، دهرده دار.

مهولهوی هیشتا هر لهسهر مهسهلهی رهخنه وه لآمی نهوانه دهروات که دهلین

به ههشت و دوزه خ ئیسته دروست نهکراون و له روژی دوایدا دروست دهکرین،

نهوهته دهفهرموی ئیوه نهی نهوانه ی دان به بوونی ئیسته ی به ههشت و دوزه خدا

نانین تهگه رهخنه مان لی بگرن و بلین: به ههشت بو پاداشی چاکه و دوزه خ بو

توله ی خراپه یه، نهواب و عیقابیش له پیش روژی قیامهتدا به ئیجماعی هه موو

موسولمانان نی یه، که وابوو هیچ مهصلهحت و فائیده یه که نی یه له دروست کردنی

به ههشت و دوزه خدا پیش روژی قیامهت. له وه لآمی نه رهخنه دا دهلین: پیش

هه موو شتی ریعایه تی مه صلّه حهت له سه ر خودای گه وره واجب نی یه؛ خودا موختاره له کردنی هه ر کاریکدا، قازانجی تیدابی یا نه، گریمان ئەوا سه لماندمان که ریعایه تی مه صلّه حهت له سه ر خودا - خوانه خواسته - واجبه، بو ده بی مه صلّه حهت که هه ر توله و پاداش بی؟ ئەی بو مه صلّه حهت که ئەوه نه بی که بوونی ئیستای به ههشت و دوزهخ بیته هوی دلخووشی پاکان و دلتهنگی ناپاکان؟ ئەوه ته به پیی حه دیشی پیغه مبه ر (د.خ) له گوپی موسولمان و کافردا هه ریه ک ده رگایه ک ده کریته وه، ده رگای گوپی موسولمان به سه ر به هه شتدا ده روانی و له ویشه وه به نه سیمی بو ن خوش ده ماخی چاخ ده کا، دیاره ئەم موسولمانه به بینینی ئەو به هه شته ی که ده بیته دوامه نزلی دلخووش ده بی. هه روه ها ده رگای گوپی کافریش به سه ر دوزه خدا ده روانی و بوی بوگه نی بو دینی، بی گومان ئەم کافره، به پیچه وانه ی موسولمانه که به بینینی ئەم جیگا ناخووشه خه مبارو دلتهنگ ده بی.

(۱) ئەم سه رباسه له نوسخه ده ستنووسه که دا نی یه.

(۲) تیر یا تیروکه وان چه کیکی ناسراوه. هه روه ها (قه لخان) یش که وه ک ساج بووه و یه کیک بووه له ئاله ته کانی جهنگ و بو خو پاراستن له شیرو تیری دوژمن به کاره یئراوه. تیکرا مه عنای ئەم شیعره و دوانی دوا ی ئاشکرایه و له شه رحه که دا باس کراون، به لئی هه ندی ورده کاری هه ن ده بی بخرینه پیش چاو:-

مه ولسه وی ده فه رموی ل: تیری هیچ که س مه ترسه، له وانه ی ده لئین به هه شت و جه هه نهم ئیسته نین و له مه وپاش دروست ده کرین. تو قه لخان ی وه ک ئایه تی (أعدت للمتقین) ی به هه شت و (أعدت للكافرين) ی دوزهخت به ده سته وه یه شیرو تیری ئەوان کارت تی ناکه ن، «أعدت» فیعلی ماضی یه و پابوو ردوو ده گه یه نی. «موعاریض ئه رچوو ئەناو (تلك الدار) بیجگه مه عنای شه رحه که به شیوه ی له طافهت ئەوه یش ده گه یه نی که

ئەگەر ناحەزەكەت خۆى لەوماڵەدا حەشارداو لەپارێزتا بوو و ترساندیتى تۆ گووى مەدەرى؛
ئادەم (د.خ) چوو ئەو ماله و هاتيشە دەرەووە وەك كەسى تيا نەبى و ابوو.

هەر وەها (لوى) «لو نجلها» بە پى پەراويزىكى مەولەوى خۆى لە نوسخە
دەستنوسەكەدا دوو بار هەلەگرتى :-

يەكەم: عەرەبى بى واتە (لوى) شەرطى يەو (لو نجلها) بە شىك نەبى لە ئايەى ﴿تلك
الدار الآخرة...﴾ و بە مەعنا (لو نعملها) بىت، واتە: ئەگەر تەئويل بکەين
رېنگاى تەئويل زۆرە.

دووەم: لەوانەيشە (لو) لەوى كوردى بى، واتە (لە ئەو) و (نجلها) يش هى ئايەتەكە
بى، واتە: لەو (نجلها) يەدا كە لە ئايەتەكەدا يە تەئويلات زۆرە.

عبارەتى «لەدواى ئەو شەر و شوپرەش» لە گەل (تير) و (قەلخان) و «چوونە ناو تەك
الدار» زۆر گونجاو و لەبارو جوانە.

(۳) ئىشارەىە بۆ ئايەتى ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكْلُهَا دَائِمٌ

وظَّلَّهَا تِلْكَ عَقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾. ئايەتى (۳۵) سوورەتى (رعد).

(۴) واتە: ئەم گورج هاتەى نىعمەتى لە جى نىعمەتىكى فەوتاو دا هەرگىز موناڤى هىلاك

نى يە. واتە: وا هىلاكىش بوو و دەوامىش بوو. بەم مەعنا (لەحظەى) واتە هىچ كات،

هەرگىز. يا خو «لەحظەى» ظەرفى «هىلاك»، واتە: ئەم دەوامى خوار دەمەنى يە

بەم شىوەى يەك لە جى يەك هاتنە موناڤى نى يە بۆ هىلاكى خوار دەمەنى يەك لە

لەحظە يەك دا. بە هەر حال هەردوو مەعناكە يەك مەبەست دەگەيەنن كە بەقاي نەوع و

فەناى فەردە.

(۵) واتە: هىلاك مۆستەلزىم نى يە بۆ فەنا.

(۶) بەكورتى وەلامى رەخنە بە ناكۆكى نىوان ﴿كل شيء هالك إلا وجهه﴾ و ﴿أكلها

دائم...﴾ سىانە :-

۱ - فەناى فەرد نابىتە هوى فەناى نەوع.

۲ - (هالك) واتە: بى كەلكى و سوودلى وەرنەگىراوى، نەك نەمان.

۳ - (كل شيء) واتە (كل ممكن). هەموو مومكىنىكىش خۆى لەخویدا وەك نەبوو وايە؛

چونكە بوون و نەبوونى لەخوێوە نى يە.

(۷) ئايەتى (۱۳) و (۱۴) لە سوورەتى (انفطار).

- (٨) ئایه‌تی (١٣٣) سووره‌تی (آل عمران).
- (٩) ئایه‌تی (١٣١) سووره‌تی (آل عمران).
- (١٠) ئایه‌تی (٨٣) سووره‌تی (قصص).
- (١١) ئایه‌تی (٣٥) سووره‌تی (بقره).
- (١٢) باز: دیسان، دووباره.
- (١٣) له چاپه‌که‌دا (دوی)یه، هه‌له‌یه.
- (١٤) «پیتوه» شیوه‌نووسی ده‌ستنووسه‌که‌یه، له‌چاپه‌که‌دا (بیتوه)یه.
- (١٥) «في الملا» یا (في الملا) واته: به‌ئاشکرا، له‌ناو‌خه‌ل‌ک‌دا. مه‌لا: واته مه‌لای مزگه‌وت لیره‌دا مونا‌دایه‌و‌حه‌رفی نیدا که (یا)یه لایراوه. له‌زوبانی کوردیدا لایردنی‌حه‌رفی نیدا زۆر زۆره.
- (١٦) ئایه‌تی ١٣ و ١٤ و ١٥، سووره‌تی (نجم).
- (١٧) وابزانم دارشتنی واتای [(وعلى الاكثر) به‌ینی سه‌ماو‌عه‌رش. . . تاد] به‌م‌جو‌ره‌بی گونجاوتره: (بينا له‌سه‌ر‌پای زوربه‌ی زانایانی ئایین مه‌سافه‌ی مابه‌ینی ئاسمانه‌کان و عه‌رش به‌پیزی سوپای په‌خنه‌و‌ئیشکالی دیاری‌کردنی شوینی به‌هه‌شت ده‌لی: ئیره به‌جی‌بیلن، ئیره شوینی ئیوه‌نی‌یه شوینی به‌هه‌شته).
- (١٨) به‌بپی چاپه‌که (حه‌سبی حه‌دیثی)یه.

* مبحث بقاء الجنة والجحيم (۱) *

بههشت و دوزخ هر وهك نههلیان
(باقیتان ولا تفنیان)

یه عنی دائیمن به ثم مه عنایه
عه دمی (مُسْتَمِر) پیاندا نایه

له حظهی هیلاک نهر بوئی چی یه؟^(۲)

مونافی به قا بهم مه عنا نی یه
(مَعَ أَنْكُمْ قَدْ عَرَفْتُمْ مِنَّا:)

هیلاک موسته لزیم نی یه بو فها
قه ولی فه نایان (بلا اریاب)

خیلافی ئیجماع سوننه ته و کیتاب

باطله و له اتام حق بهری بهری^(۳)

بی حوججهت شوبهه نی یه له سهری^(۴)

واته: بههشت و نهوانه ی وان له بههشتدا که موسولمانه کانن و، دوزخ و نهوانه ی وان له دوزخدا که کافره کانن ههتا ههتایه ده میننه وه و نه مانیان بو نی یه، مه عنای ده و امیان نه وه یه که نه بوونی بهرده وام پروویان تی ناکا، جا نه گهر له بهر میصدافی «کل شیء هالك الا وجهه» له حظیه که بفهوتین پاش نه و له حظیه ده بنه وه وه کو خویمان. رای نهوانه که ده لئین بههشت و دوزخ نامینن دژی فهرمووده ی کیتاب و سوننهت و ئیجماعه. ثم قسه ی نهوانه شوبهه یه که نی یه پشتگیری لی بکات چ جای حوججهت.

(۱) ثم سهرباسه تنها له نوسخه چاپه که دا هه یه.

(۲) ثم ته عبیری «له حظهی هیلاک... تادهه یارمه تی. نه و باری دوومه ده دات که له

پهراوینزی ژماره (٤) ی (مبحث الجنة والنار) دا نووسراوه.

(٣) بهری: بهریء، بی بهش. بهری: بهری ئه، ئه مهربی ئه. واته: بهرو ئه مهربی ئه
قسه له تام و چهشی راستی بی بهشه.

(٤) ئه م نیوه شیعره وای لی دیته وه: (بی شوبهه حوججهت نی یه له سه ری). واته: بی گومان
ئه م رایه هیچ حوججهتیککی نی یه. یا واته: ئه م رایه حوججهتیی نی یه، نهك حوججهت
به لکو شوبهه یه کیش نی یه بو ئیسه پاتی. ئه م دوو پهراوینزی (٣، ٤) ه مه عنای پهراوینزیکی
به فارسی نووسراوی مهولهوی خوینی که له نوسخه دهستنووسه که دا هه یه.

* مبحث الشفاعة^(١) *

دوای ئه وهی مهولهوی باسی گهلی له حال و پروداوه کانی رۆژی قیامهتی کرد
 ههر له سه ره تاوه ههتا حساب و کیتاب و سیراط و کیشانهی کردارو بههشت و
 دۆزهخ، ئه مجار نۆرهی ئه وهیه باسی تکاو تکارکاری بکات که یه کیکه له
 گهورهترین شته کانی رۆژی قیامهت، بویه ده فهرموی:

(مِنْهَا الشَّفَاعَةُ وَتُسْتَبَانُ

لِمَنْ أُذِنَ لَهُ الرَّحْمَانُ

مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، مِنْ الْمُؤْمِنِينَ

رَزَقْنَا اللَّهُ مِنْهَا أَجْمَعِينَ)

لهو سهروهختی سهخت حهشرو دارو گیر

پیر وهسه مندال، مندال دهوی پیر

ئه نبیای عیظام پیش و پهس یه کسه ر

کهس بوی دهس نادا پی بنیته و بهر^(٢)

ههر زهلهزه له یه وه له وه وهی وهی

نهفس نهفسی یه^(٣) هه رکهسی بو خوی

تا صاحب روتبهی مه قامی مه حموود

(سر اندر سجود دل اندر شهود)^(٤)

(يَسْمَعُ «إِرْفَعْ رَأْسَكَ، قُلْ تَسْمَعُ،

إِشْفَعُ تُشْفَعُ»^(٥)، سَلْ تُعْطَ» فَيَرْفَعُ^(٦))

دهیته و دیار^(٧)، چلون خور ههلی

ئه وهه «أُمَّتِي أُمَّتِي» دهلی

(يَشْفَعُ يُشْفَعُ^(٨) فِي كُلِّ الْأَنَامِ)

مؤتمین و کافر ته مام خاص و عام

بۆ کافر بۆ فهصل قهضا به ته عجيل
 ته خفيضي سهختي ته و رۆژو ته هويل
 بۆ موئمين له بۆ عه فوی سه يثات
 بۆ زيادی و رفع دهره جهی جهنات
 (شفاء القلوب^(٩) لكل المرضى
 من ضوء الضحى استضى «فترضى»^(١٠))
 رهحمهت بۆ هموو عالم يانی: وا
 مهقامی مهحموود نه عظم يانی: وا^(١١)
 لهودوا جله و موره خخه ص دهکری
 نهذانی ئیذنی شهفاعهت دهدری
 (كل نبي لأمتيه
 وكل شيخ لشيعة)
 برا بۆ برا، صهديق بۆ صهديق
 (هاکذا) ته حقيق واجبه ته صديق
 وهختی دهس بریا له هموو لای
 نوگهی رهحمهتی حهق تهعلا یی^(١٢)

لهو سهروهخت: لهوکاته دا. سهخت: گران و ناله بار. داروگیر: بگره و بهردهو
 گیر و گرفت. وهسه: وهکووئه وهیه. دهوی پیر: پیر دهبی. پیش و پهس: بهرودوا.
 یه کسه ر: تیکرا، هموو. خور ههلی: ههتاو ههلی. اذان: بانگ. نهذان
 دهدری: بانگ دهدری. نوگهی: نورهی، نوبهی.

واته: یهکی له رووداو هکانی رۆژی قیامهت تکاکردنی پیغه مبهری ئیمه و
 پیغه مبهرانی ترو غهیری نهوانیشه له دلپاکان و له خوداترسان، نهوانه ی که خودای
 گهوره ئیذنی داوون تکا بکه ن.

لهوکاته سهخت و ناله باره دا که کاتی بگره و بهردهیه و نه وهنده دژ واره پیری

دنیادیده وهك ساوای بی ههستی لی دی، مندال تیایا پیر ده بی و له ترس و بیمدا
 ریشی سپی هه لده گهری، هیچ کام له پیغه مبه رانی زه مانی پیشوو وهك ئاده م و
 شیث و ئیدریس و هوودو صالح و نوح، یا له پیغه مبه رانی زه مانی دوایی وهك
 ئیبراهیم و پیغه مبه رانی نه وهی (د.خ) ناتوانن پی یهك پیش خه ن و له شوینی
 خو یان بجوولینه وهو له حضوری خودای گه ورده دا تکایهك بکه ن، هه موو وان له
 هاوارو وه لوه له و گریان و فوغاندا، هه رکه س خه ریکی ده ردی خو یه تی و ناپه رژیته
 سه ر که س، تا خاوه نی مه قامی مه حموود چه زره تی (محمد المصطفی) دروودی
 خودای له سه ر، که له وکاته دا سه ری له سو جوو دایه و دلی نوقمی نووری
 ته جه للیاتی خودایه و چاوه پروانی په حمه ته، له لایه ن باره گای خودا وه ندی یه وه بانگ
 ده کری: ئه ی (محمد)! سه رت به رزکه ره وه، قسه بکه قسه ت ده بیسری، تکا بکه
 تکات لی وه رده گیری، داوای چی ده که یت بیکه پی ت ده به خشری، ئه ویش
 (سمعاً و طاعةً) سه ر هه لده بری و وهك خو ر هه لدی، که چی له و حاله دا ته و هه ر
 (أمّتی أمّتی) یه تی، بیری لای په یره وانی خو یه تی، ئیتر تکا بو ئوممه تی خو ی و بو
 عامه ی خه لق ده کات و تکا که ی لی وه رده گیری، تکا بو کافران ده کا که له سزای
 راوه ستان و چاوه پروانی عه ره صات رزگار بین و زوو مو حاکه مه بکرین و ئه نجامیان
 دیاری بکری و ترس و له رزی ئه وساته سامناکه نه مینی.

تکا بو موسو لمانان ده کا که خودای گه وره له گوناھی تاوان باره کانیان
 خوش بی و، پایه و پله ی ئه وانه به رز بکاته وه که تاوانیان نی یه، وهك ئه ولیاو
 صالحان و په به ران.

له پرته وی سووره تی (والضحی) نوور وه ربگره، له ئایه تی ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ
 رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ ورد به ره وه هه تا له پله و پایه ی چه زره تی پیغه مبه ر بگهی، هه تا بو ت
 روون بیته وه که پیغه مبه ر ده رمانی هه موو ده ردیکه، هه تا تی بگهی که پایه ی (رحمة
 للعالمین) ی ئاوه ها ده بی، مه قامی مه حموود که مه قامی شه فاعه ته ئاوه ها ده بی،
 که به چه زره ت دراون، ﴿وَرَزَقْنَا مِنْ شِفَاعَتِهِ بِيَمَنِ انوار شریعه ته، و ثبتنا علی
 طریقه ته باسرار لب حقیقه ته.﴾

برای موسولمان!

پیوسته بزانی شهفاعةت ثابتة به دهلیلی قورئان و فہرموودہی حہزرت (د.خ) و بہ ئیجماعی ٹومہتی ئیسلام پیش پیدابوونی ٹہلی بیدعت.

دهلیلی ٹایہت وہکو ﴿يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا لِمَنْ أُذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا﴾^(۱۳) یا ٹایہتی ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾^(۱۴) یا ٹایہتی ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشِيَّتِهِ مُشْفِقُونَ﴾^(۱۵).

فہرموودہی حہزرتیش (د.خ) وہك ٹہو حہدیشہ کہ جابیر لہ حہزرتہوہ ریوایہتی کردوہ کہ فہرموویہتی: «شفاعتي لاهل الكبائر من أمّتي»^(۱۶). ٹہم فہرموودہ تیرمیدی لہ حہدیشی ٹہنہس وہری گرتوہوہ بہ صہحیحی داناوہ لہریگای (عبد الحق)ہوہ بہیہقی لہ کیتابی (شعب الایمان)دا. وہ ٹہبوو داوودو طہیالیسی و ئینوماجہ لہ حہدیشی جابیرہوہ وہریان گرتوہوہ حاکیم بہ صہحیحی داناوہ.

لہ عہوفی کوری مالیکہوہ دہگیرنہوہ کہ حہزرت (د.خ) فہرموویہتی: «أتاني آتٍ مِنْ عِنْدِ رَبِّي فَخَيَّرَنِي بَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ وَيَبْنَ الشَّفَاعَةَ فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ وَهِيَ لِمَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا» رواه الترمذي^(۱۷).

ریوایہت کراوہ لہ حہزرتی ٹہنہسہوہ کہ حہزرتی پیغہمبہر (د.خ) فہرموویہتی:- «أنا أوّل الناس يَشْفَعُ فِي الْجَنَّةِ [أي في فتح ابوابها وفي ادخال بعض العصاة فيها] وانا اکثر الانبياء تبعاً.»^(۱۸)

ہہروہا لہ حہزرتی ٹہنہسہوہ دہگیرنہوہ وتوویہ: «فكأنني أنظرُ الى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قال: فَأَخَذُ بِحَلْقَةِ بَابِ الْجَنَّةِ فَأَقْعَقِعُهَا فيقال: مَنْ هَذَا؟ فيقال: محمد: فيفتحون لي وَيُرْحَبُونَ فيقولون مَرَحَبًا فَأَخِرُّ سَاجِدًا فيلهمني الله مِنَ الثناء والحمد فيقال لي ارفع رأسك، سَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ تُشْفَعْ وَقُلْ يُسْمَعُ لِقَوْلِكَ وَهُوَ المقامُ المحمودُ الذي قالَ اللهُ عسىٰ ان يبعثك رَبُّكَ مقاماً محموداً» رواه الترمذي في التفسير بسندٍ حسنٍ^(۱۹)

شه فاعهت واته هاواربردن و تكاكردن لای خودای گهوره، له لایه ن چه زره تی پیغه مبه ره وه (د.خ) یا له لایه ن پیاوچاكان و خوداناسانی ئیسلام یا له لایه ن پیغه مبه ره کانی تر یا فریشته کانی ره حمه ته وه، بو چاوپوشی له تاوانی تاوانباران، یا بو بهرزکردنه وهی پایه، یا بو چوونه به ههشت به بی لی پرسینه وه.

بی گومان ئه م شه فاعه ته وه کورده بیته ره حمهت بو تکابو کراوه که، وه هایش پایه بهرزکردنه وه و ریزگرته له تکا کردو وه که یش.

به فهرمووده ی چه زره تی پیغه مبه ره (د.خ) تکا و شه فاعهت کردنی پیغه مبه ره ان بو ئوممه تیان و شه فاعه تی گه لی له پیاوه گه وره کانی ئه صحابه ی پیغه مبه ره و، شه فاعه تی دینداره له خوداتر سه کانی تر غه یری ئه صحابه، ههروه ها شه فاعه تی شه هید بو کهس وکاری ثابت بووه.

له چه زره تی چه سه نی به صری یه وه ده گیرنه وه که پیغه مبه ره (د.خ) فهرموویه تی یَشْفَعُ عِثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي مِثْلِ رَبِيعَةَ وَمُضَرَ^(۲۰).

له ئه بووسه عیده وه ده گیرنه وه که پیغه مبه ره (د.خ) فهرموویه تی: «إِنَّ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَشْفَعُ لِلْفِئَامِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ لِلْقَبِيلَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ لِلْعُصْبَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ لِلرَّجُلِ حَتَّى يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ». فِئَام: کومه لی زوره. قبيلة: له فهام که مته. عُصْبَة: له قبيله که مته^(۲۱)!

(ابو الدرداء) ره زای خودای لی بی ده گیرنه وه له پیغه مبه ره وه (د.خ) که فهرموویه تی یَشْفَعُ الشَّهِيدُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ^(۲۲).

له چه زره تی عوئمانی کوری عه فسانه وه ریوایهت کراوه که پیغه مبه ره (د.خ) فهرموویه تی: «يَشْفَعُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ»^(۲۳) واته سی کومه ل له روژی قیامه تدا شه فاعهت ده کهن، پیغه مبه ره ان، زانایان، شه هیدان.

ههروه ها شایانی باسه که شه فاعهت پینج پایه یه :-

یه کهم: شه فاعه تی هه ره گه وره یه که تکا کردنه بو هه موو خه لق بوئه وهی له ترس و سامی ئه ورژه و وه ستانی عه ره سات رزگار بن و زوو حساب و کیتابیان له گه ل بکری.

دووهم: تکایه بوئه وهی هه ندی کهس به بی حسیب و لی پرسینه وه بچه به هه شت، وه کوو تیرمیدی هه دیشکی ریوایه ت کردوو هه فهرموئی: «وَعَدَنِي رَبِّي أَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعِينَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ» واته خودای پهروه ردگارم به لینی پی داوم هه فتا هه زار کهس له ئوممه تم بی حساب بخاته به هه شت.

سیههم: بو زیاد کردنی پله و پایه ی هه ندی کهسه له به هه شتدا.

چوارهم: تکایه بو کومه لی که موسته حه قی ئاگری دوزه خن، به لام به هوئی ئه و تکایه وه ناچه دوزه خ.

پینجه م: تکایه بو رزگار کردن و ده رکردنی هه ندی گونا هبار له ئاگری دوزه خ. له م پینجانه یه کهم و دووه میان به تایبه تی هی هه زره تی پیغه مبه ره (د.خ). ئه و سیانه که ی تر ئه ویش ده ی کات و غه یری ئه ویش له دهستی دی بی کات له وانه ی که باس مان کردن. جا ئه گه ر کهسی بوو له لای ئه م تکا کارانه باسی دیار نه بوو و بهر تکا نه که و تبوو ئه وه خودا خوئی به لوظفی خوئی ده یبه خشی ئه بووسه عیدی خدری له هه دیشکی دریزدا ده گیریته وه «... فيقول الله، عز وجل، شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ وَشَفَعَ النَّبِيُّونَ وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ، وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ فَيُخْرِجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ قَدْ عَادُوا حُمَمًا فَيُلْقِيهِمْ فِي نَهْرِ فِي أَفْوَاهِ الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ نَهْرُ الْحَيَاةِ فَيُخْرِجُونَ كَمَا تُخْرَجُ الْحَبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ... الحديث (٢٤).

ره جاو شه فاعه ت هه ضره تی ره سوول

بو که بیره وهك صه غيره مه قبول

ئه گه ر برسیته و دووری له تیری

«واتقوا يوماً لا تجزي» تیری

جووعی تو بهوه غهیره مهدفووعه
 (لا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ)ه
 مهنه دهلالهت، دهمی بو مهمال،
 له عوموومی (فی الاشخاص) و نهحوال
 (لَوْ سَلَّمْ) سهلای تهخصیصی دهدهین
 ئیمه بهقهدهر ئیمکان جهمع دهگهین
 موثبیت با^(۲۵) نافی، خاص دهگهله عامه
 نهلبهت دهزانی موقهدهم کامه؟

(تیری) یه کهم: دژی برسی یه تی یه. (تیری) ی دوهم: دههینی. دهمی بو
 مهمال: دهمی بو مهلیسه رهوه، خووت بو خواردنی ناماده مه که. سهلا: بانگ. با
 نافی: له گهله نافی.

واته: تکای چه زره تی پیغه مبه ر (د.خ) چ بو بهخشینی گوناھی گه وره بیجگه
 شیرک و کوفر، چ بو گوناھی بچووک لای خودای گه وره قبوله؛ چونکه له لایه که وه
 خودا به بهخشینی گوناھ زیانی پی ناگاو توانایه به سه ر هه موو مومکینیکدا، له
 لایه کی تریشه وه خوئی ناوبردووه به (أرحم الراحمین) و له هه موو میهره بانئی
 میهره بان تره. ههروه ها مادام گوناھ باره که خاوه ن ئیمان، ئیمان که ی ده بیته هوئی
 راکیشانی هه موو خیر و خوشی یه که بوئی.

بیجگه له مانه هه موو قبول کردنی تکا ئیسپاتی گه وره یی و شه رافه تی چه زره تی
 (محمد المصطفی) یه (د.خ) که تکا کاره که یه؛ نه وه ته له حالی چه یاتیدا نه مری
 پی فهرمووه که داوای لی بووردن بو خویشی و بو ئوممه ته که یشی بکات ﴿وَاسْتَغْفِرْ
 لَذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾^(۲۶) یا فهرموویه تی ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا
 أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾^(۲۷)
 واته: نه گه ر نه و پیاوه به دکارانه که زولمیان له خویمان کرد به اتنایه بو لای توو
 داوای بهخشینیان له خودا بگردایه و تویش داوای عه فوت بو بگردنایه خودا ته و به ی
 لی قبول کردن و میهره بان ده بوو له گه لیاندا.

مهسهلهی حورمهت گرتنی خودای گهوره له پیغه مبهری خوشه ویستی شتیکی
زور ئاشکرایه ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ (۲۸)

ئهو نه زانانه که وتوو یانه قبولی تکاو رجای قیامهت خراپه و ده بیته هوی ئه وهی
خه لک بی شهرم بی و سوور بی له سهر گوناح کردن به ئومیدی تکای خاترداران و
شه فاعهتی شه فاعه تکاران، به لی ئه و نه زانانه به هه له دا چوون؛ چونکه ئه وهی که
تاوان ده کاو دواي ئاره زووی نه فس و شهیتان ده که وی له و کاته دا هه رگیز تکاو
شه فاعهتی پیغه مبهری به خه یالدا نایه، بیجگه له وه ده لیلی قه طعی نی یه که ئه و
شه فاعه تهی بو ده کری، یا شه فاعه ته که ده رباره ی ئه و قبول ده کری.

تو ئه ی مونکیری شه فاعهت ئه گه ر برسیته و قووتی رو حیت نی یه تا هیزی دلت
هه بی و، ئایه تی ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ
وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾ (۲۹) ده که یته ده لیل له سهر نه بوونی شه فاعهت و
ده ته وی به وه خو ت تیر بکه ی زور باش بزانه که برسی یه تی تو به وه چارنا کری و،
ئه و ئیستید لاله نه قه له وت ده کاو نه برسی یه تیت لاده با؛ چونکه ئه و ئایه ته عام
نی یه بو هه موو که سیکی تاوان بارو بو بی سوودی تکا له هه موو کاتی کدا، به لکو بو
کافرانه که شه فاعهت فریایان ناکه وی، یا بو کافرو موسولمانه به لام بوئه و کاته ی که
پیغه مبهر (د.خ) نه چووبی بو تکا کردن. ته نانهت ئه گه ر به فرض و ته قدیر
بیسه لمینین که ئایه تی نه فی شه فاعه ته که عامه ئیمه ته خصیصی ده که ین به دوو
حاله وه که وتمان؛ چونکه ده لیل له سهر شه فاعهت زور و زه به نده یه، چ له قورئان و
چ له حه دیتداو، هه رگیز ئه و ده لیلانه به تال ناکرینه وه، که واته تا بتوانین هه ردوو
جو ره ئایه ته کان هی نه فی و هی ئیثبات بخه ینه کارو کو یان بکه ینه وه باشتره له وه،
یه کیکیان له کار بخه ین و ئیش به ته نها یه کیکیان بکه ین. واته: ده لیلین ئایهت هه یه
نه بوونی شه فاعهت ده گه یه نی ئه مه هی حالیکه که زه لامه که کافر بی، یا
موسولمان بی و هیشتا پیغه مبهر (د.خ) تکای بو نه کرد بی. ئایه تیش هه یه بوونی
شه فاعهت و که لکی ده گه یه نی. بو ئه و حالانه خودای گه و ره ریگاده دات تیایانداو
تکا کاره کان ده که ونه لاله وه و پارانه وه.

بِجِگه له مەش دەلین ئایهتی موثبیتی شه فاعهت خاصه، ئایهتی نافی شه فاعهت عامه، له ئوصوولیشدا خاص ده خریته پیش عام.

له وانه یشه ئەم بهیتی «موثبیت با نافی . . . تاد» ئیشارهیهکی له طافه تاوی تیدابی، گویا: ئەوانه ی دهلین شه فاعهت ههیه جهماعهتی تایهتین و خاصن، واته چاکن. ئەوانه ی دهلین شه فاعهت نییه چاکن نین و له ریگه لایان داوه، خوشت دهزانی کام له پیشه، تایهتیی و چاکن یان له ری لادهرو ناچاکن.

زور کەس هەن وە بێ حساب و عەذاب
دەرۆنە بەهەشت؛ (فَنِعْمَ الْمَأْبُوت)
کافر، موبالیغ ئەر موعانیده،
جومهوور ده فهرموون (في النار) خالیده
موئمین ئەر فاسق ئەگەر مو طبعه
خالید (في الجنة) و روتبه ی ره فبعه
فاسق که ی؟ ئەوسا که عهذاب بدری
یا عهفو بکری و به جهننهت بیری
به عضی له ئەعلام (ذو العلم السابغ)
دهلین کافر ی ساعی و موبالیغ،
له ئیجتیهاددا هیچ نه یکرد ته قصیر
سهعی کرد حهقی هەر نه بوو ده ستگیر
چون ته کلیف ناکا حهق له طاقت ره د
ئو موبالیغه ناوی موخه لله د
قهولی غه زالیج (عليه الرحمة)
له به عضی جیگه نزیکه به مه
(وَأَمَّا الْأَطْفَالُ) ده لیت نه وهوی،
مه ورید بێ بو فه یض صووری و مه عنهوی،

صحیح بههشتین طفلی موشریکین
(فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ رَبُّ الْعَالَمِينَ)

واته: ئینسان به نیسبت بههشت و دۆزهخهوه چهند جورن؛ زور کهس له موسولمانان به بی سزاو به بی حساب دهرۆنه بههشت و ههتا ههتایه تیایا ده میننهوه. ماشه للاً لهم به شه باشه. ئه و هه دیشه یه ههیه که هه زهت (د.خ) فهرموو یه تی خودای گه وره به لینی بی داوم هه فتاهه زار کهس له ئوممه تی من بی سزاو حساب به خاته بههشت، وه (عکاشه) ی هاوړنی پیغه مبه ریش یه کیکه له وانهو باسه که ی مه شه ووره.

کافری بی ئیمان چ ئه وه ی سه عی بکاوه و لیککی زور بدات بو دوزینه وه ی رنی راست چ ئه وه ی سه رکه ش و له ره سه خت بی و ئیمان نه هینی، به نه صی ئایهت و هه دیت و به رای جه ماوهری ته هلی سوننهت و جه ماعت جیگایان دۆزهخی ههتا ههتایه، سزای ته به دی پاداشی کوفری ته به دی یه وه که له ئایندا مه علوومه.

موسولمانه کانیش چ فرمان به ردارو گوئی رایه ل و چ گونا هبار ده چنه بههشت و ههتا ههتایه تیایدا ده میننهوه، به لنی بی گونا هه کانیان یه کسه رو گونا هباره کانیان پاش سزاو ئازاردان یا پاش عه فوکردنیا دهرۆنه بههشت.

به لام هه ندی له زانا گه وره کانی ئایینی ئیسلام رایان وایه هه ر کافری که باسی پیغه مبه رایه تی هه زه تی بی نه گه یشتی. وه که ئه وه که له شوینیککی دور له ئاوه دانی بی، یا که وتبیته شوینیکه وه مه جالی سه عی و ئیجتیهادی نه بی ئه وه وه کو ته هلی (فترة) وایه و عه ذابی نی یه.

ههروه ها هه ر کافری خوینده وار بی و زور تینکوشی بوته وه ی دینی بو راست بیته وه، له شوینیکدا نه بی دهستی بگاته مه رجعه بو چارکردنی گیر وگرفتی عیلمی و ئیعتیقادیی خوئی و دینی به ساغی بو راست نه بیته وه، ته مه یه ش وه که ئه و

کافریه که دهنګ و باسی پیغهمبرایه تی پیغهمبری پی نه گیشتی و، له روژی پاداشدا سزای نی یه.

به لام پیوسته بزآن هم حوکه بو زهمانی له مهو پیش بووه که نه سبابی گیشتی دهنګ و باس و بلاو بوونه ی کهم بووه، واته تا لهم زهمانه ی نیمه دا هیچ کافر یکی ساغ و سه لیم، به تاییه تی خوینه وارو روشنیر عوذری لی وهر ناگیری و ههر کهس مل که چ نه بی بو نه صه کانی ثایهت و ده لیله کانی ترو فرمان به رداری دینی ئیسلام نه بی، به کافر ی موطله ق حساب ده کری و له دوزه خدا نه به دی ده بی؛ چونکه داوا کردنی ئیمان له که سیک ی وها داوا کردنی شتی که له توانای ئینساندا بی و پی بکری و، بهر (تکلیف) به (مالایطاق) ناکه وی.

ئیر فهرمووده ی ئیمامی غه زالی بو نه و کافرانه یه که ده عوه تیان پی نه گیشتی و ههر گیز له توانایاندا نه بی بگه نه حق و حقیقه ت، نه ک بو کافر ی روشنیری وها له توانایدا بی بگاته راستی و له حق تی بگا، به لام کهم وزور خوی ماندوو نه کاو گوئی خوی لی کهر کا.

نه نجا مهوله وی دیته سهر باسی مندالی کافران که به مندالی دهمرن و، دهر باره ی چاره نووسیان قسه ده کات؛ پوخته ی باسه که نه وه یه مندالی کافران، له کافرستاندا بن یا له ولاتی ئیسلام، هه موو به هشتین؛ چونکه پیش نه وه بگه نه ته مهنی ته کلیف و لی پرسیاوی مردوون، والله علی کل شیء وکیل.

مومکینه له سهر صه غیره عیقاب،
گوره عفو کا هیچ نه دا عذاب؛
فه ضلی^(۳۰) ده فهرمووت: که بیره نی یه،
عه دلی^(۳۱) ده فهرمووت: صه غیره نی یه
(«يَغْفِرُ دُونَ» شِرْكٍ مِنْ ذَنْبٍ نَسَا)
با بی ته و به یچ بی، (لِمَنْ؟ مَنْ يَشَاءُ)^(۳۲)

بهم شهرطه (مادون) حهلال نه زانی؛
 نه گهرنه کوفره، ده رمانی کوانی؟
 (عندنا) کاسیب گونای که بیره
 ههروه کوو کاسیب گونای صه غیره
 ناوی به خاریج له وه صفی ئیمان^(۳۳)
 یاخهیر داخل وی به کوفرو حیرمان^(۳۴)
 له جه ههته مدها نی په موخه لله د،
 بهل به مه حضی فهضل موخره جه و موسعه د
 که نارنی بگره تو له ئیعتیزال
 که لامی خاریج پووچه و بی مه ئال
 ئه صلیکی مه خووف زور هه بیه تناکه^(۳۵)
 گومانم خه تمی بهم طهرزه چاکه:
 بی نه مه دهلیل شهرعیت وی ده سگیر
 له نه هلی قبیله کهس مه که ته کفیر
 ئه ر (بر) ئه ر (فاجر) فه رق مه که، هه موو
 (صَلِّ خَلْفَهُمْ وَعَلَيْهِمْ)

واته: بو خودای گه وره ی په روه ردگاری جیهان په وایه سزای ئینسان بدا له سهر
 گوناھی بچووک، وهک په وایشه بوی له گوناھی گه وره ی خوش بی، چونکه خهلق
 هه موو بهنده ی نه ون و له ژیر ده سته لات و کاری نه ودان، لی بووردن و سزادانیش
 هه ر له ده سته لات ی نه ودان، خودا فاعیلی موختاره و چی ده کات ده یکات (یفعل
 مایشاء، یحکم بما یرید).

نه نجا با بیینه سهر دویژه وان به باسی گونا: -
 گونا به پی نه ورپی وشوینانه ی له ئایندا باس کراون دوو جوړه: گه وره و
 بچووک، نه گهرچی ئیمامی خه ره مه ین (عبد الملك) ی جوهرینی ده فه رموی گوناھی

بچووك نى يه؛ گوناھ له بهرتهوهى نافهرمانى و به گوى نه كردن و بى تهدهبى يه بهرامبهر به خوداى پهروهردگار همووى گهوره يه.

عوله ماى دين له ديارى كردن و ته عريف كردنى گوناھى گه وره دا قسه يان زوره؛ ههنديكيان ده فهرموون: هر گوناھى خوداى گه وره به تايبه تى هه ره شهى كردبى له سه رى ته وه گه وره يه وهك خه لك كوشتن، زينا، سوود خواردن، مالى هه تيو خواردن، شه راب خواردن، دهس پيسى كردن و خيانهت له ته مانهت، نازاردانى باوك و داىك، بى تهدهبى كردن له حه رهمى مهككهى موكه پرهمه دا. . ههنديكى تر ده فهرموون: گوناھى گه وره ته وه يه يا هه ره شهى له سه ركرابى يا حه ددى له سه ر دانرابى. ههنديكىش ده فهرموون: گوناھى گه وره ته وه يه ده لالهت بكا له بى موبالاتى و كه مته رخه مى خاوه نه كهى به دين وه كوو ته وانهى له مه وپيش باسمان كردن.

به لى وهك مهوله وى له سه رته اى ته م به شه شيعرانه دا فهرمووى كه سه ىرى گه وره بى ده زى اى كه رهم و ميهره بانى خوداى گه وره ده كهى گوناھ هه رچه ند گه وره بى خوى نانوئى و چاولى پوشىنى بو خودا شتىكى گران نى يه.

كه سه ىرى عه دالهت و دادپه روه رى بكهى، كه بير له وه بكه يته وه كه شه رم له خودا كردن چه ند به نرخه «فان لم تكن تراه فان يراك»، ته گه ر بير له وه بكه يته وه كه بى ته مرى كردنى خوداى گه وره له شتىكى بى نرخدا زور گه وره يه، ده لىيت گوناھ هه ر گوناھه و سه رپىچى يه و، گه وره بى و بچووكى بو نى يه و، هه مووى گه وره يه.

به لام ته م راستى يه قاعیده ی گوناھى گه وره و بچووك تىك نادا؛ زور ناشكرايه كه يهك جار ته ماشا كردنى نامه حره مىك فهرقى زوره له زينا يهك، يا له كوشتنى بى گوناھىك.

بىجگه له وه يش خو پاراستن له گوناھى گه وره ده بىته هوى به خشىنى گوناھه بچووكه كان ﴿إِنْ تَجْتَبُوا كِبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْفُرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾ (۳۶).

هه روه ها ده شى خوداى گه وره هه موو گوناھىكى ئىنسان ببه خشى ته نها كوفر

نه بی؛ خودا خوئی فەرمووێه تی : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾^(۳۷) ئیتر کابرای گوناھبار تەوبە بکات یا نهیکا؛ چونکه عەفو بەخشین حەقی خودا خوێه تی و خوئی موختارە لە بەکارهێنانی حەقی خوئی و چۆنیەتی ئەم بەکارهێنانەدا. رَزَقْنَا اللَّهُ عَفْوَهُ وَلَطْفَهُ بِمَنْهٖ آمِينَ.

ئایەت و حەدیث بو ئیسپات کردنی ئەوێ و تمان زۆرن، بەلام موختەزیلەکان و توویانە عەفوی خودا وەختی دەبی که گوناھەکه بچووک بی، یا گەورە بی و خواوەنەکهی تەوبەیی کردبی و ئەگەر تەوبە نهکا له گوناھی گەورە عەفو ناکری، دەلیلی ئەم ئیددیعایەیان دوانن :-

- ۱ - ئەو ئایەت و حەدیثانەن که دەربارەیی گوناھباران و تراون.
- ۲ - ئەگەر تاوانبار بزانی عەفو دەکری بی شەرم دەبی و له گوناھ کردندا جەسارەت پەیدادەکا.

ئیمەیش دەلێن وەلامی دەلیلی یەکهەمتان ئەوێه ئەو ئایەت و حەدیثانە عام نین بو هەموو گوناھباری، ئەگەر عامیش بن دەبی تەخصیص بکرین بەوانەو که خواستی خودا لەسەر ئەوێه جەزایان لی بسینی و تۆلەیی گوناھەکانیان لی بکاتەو، ئەوانەیش که عەفو دەکرین له عومومەکه دەربکرین تاکە ئایەتەکان کۆبکەینەو، نهچن بەگژ یەکتەردا؛ چونکه تا بتوانین دەلیلەکان کۆبکەینەو و بیانخەینەکارو هەریهک تەئیری خوئی بکا باشترە لەوێ یەکی له دەلیلەکان له کاربخەین، وەکوو لەمەویش باس کرا.

وەلامی دەلیلی دووهمیشتان ئەوێه ئەوێه نایسەلمینین تەنها جەوازی عەفو بیته هوی خیرابوونی گوناھبار بو گوناھ و تاوان کردن، بەهوی ئەم جەوازی عەفوێه تەنانت (ظن)یش پەیداناکا بەوێ که سزانادری چ جایی عیلم و یەقین. ئەویشمان لەبیرنەچی وەختی خودای گەورە گوناھ دەبەخشی که کابرای گوناھکار ئەو گوناھە بە حەلال نەزانی، ئەگەر بە حەلالی زانی ئەوێه پئی کافر دەبی و، عەفو

بو کوفر نی یه .

شایانی وتنه : به پئی بیرو باوه ری ته هلی سوننهت و جهماعهت گوناھی گهوره
ئینسان له دین ده رناکاو پئی ناچیته ریزی کافرانه وهو، له دوزه خدا به رده وام و تا
هه تایه نابی، به لکو به رامبه ر بهو گوناهاه گهوره یه یا سزاده درئی یا ده به خشرئی،
سزاکه یش به قه ده ر گوناهاه که یه و که ته و او بوو ده چیته به هه شت .

له مه ذه به بی جهماعهتی خه واریج دا ته و که سه که گوناهاه بکا، بچووک یا
گهوره، پئی کافر ده بی و، مه رته به یه که نی یه مام ناوه ندی بی نه کوفر بی و نه ئیمان .
به لام موعته زیله کان ده لئین خاوه نی گوناھی گهوره نه (مؤمن) هو نه (کافر) و
ده لئین (منزله) ی (بین المنزلتین) هه یه، واته له بهینی دوو صیفه تی کوفر و ئیماندا،
به لام مادام بی ته و به مرد به ته به دی سزاده درئی .

ده لیلی ته هلی سوننهت و جهماعهت له سه ره ته وهی خاوه نی گوناھی گهوره له
دین ده ر ناچی و ناچیته ریزی کافرانه وه ته وه یه که ئیمان بریتی یه له باوه رکردن و
ته صدیق کردنی ته وهی پیغه مبه ری خودا (د.خ) هیئاویه تی لای خودا وه . که ئیمان
بریتی بی له وه، ئینسانی (مؤمن) له و ئیمان به بی به ش نابی مه گه ر شتی بکات که
دژی ئیمان که ی بی، به ته نها ئیقدا م له سه ر گوناھی به هوی هیرشی ئاره زووی
نه فس، یا شالاوی رق و کینه وه ته و باوه رو ته صدیقه نافه وتی، به تایبه تی ته گه ر
کابرا ئومیدی به عه فوی خودای گهوره هه بی .

به لئی هه ندی تاوان هه ن که له دنیا دا کراون به نیشانه ی نه مانی ئیمان، وه که
پوشینی زه نار (صلیب) یا بی شهرمی له گه ل موقه دده ساتدا، یا وتنی که لیمه ی
کوفر - په نابه خودا - ته مانه له بابته تی قسه که ی ئیمه نین، ته مانه له به ر ته وه که
نیشانه ی بی ئیمانین، کوفر ن .

ده لیلیکی تر له سه ر قسه ی ته هلی سوننهت و جهماعهت ته وه یه که خودای
گهوره به ناوی (مؤمن) ناوی تاوانباران ده بات وه که ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

اقتلوا فأصلحوا بينهما... الآية ﴿٣٨﴾ واته: ئەگەر دوو کۆمەڵ لە موسوڵمانان گزان بەیە کدا ئیوه ئاشتیان بکەن وەو ناو بژیان بکەن. یا وهك ﴿یا أیها الذین آمنوا توبوا الى الله توبةً نصوحاً... الآية﴾ ﴿٣٩﴾ یا وهك ﴿یا أیها الذین آمنوا كتب علیکم القصاص... الآية﴾ ﴿٤٠﴾

دەلیلیکی تر ئەوویە هەموو موسوڵمانان پیک هاتوون لەسەر ئەووە کە نوێژی جەنازە لەسەر هەموو مردوووە موسوڵمانیک بکەن و داوای لی خوشبوونیان بو بکەن، خو دیارە نە نوێژو نە دوعا هیچیان بو غەیری موسوڵمان ناکرین.

دەلیلی خەوارایج لەسەر کوفری ئەهلی کەبائیر ئەو ئایەت و حەدیثانەن دەلالەت لە کوفریان دەکەن، وهك ئایەتی ﴿ومن لم یحکم بما انزل الله فأولئك هم الکافرون﴾ ﴿٤١﴾ یا حەدیثی ﴿من ترک الصلاة متعمداً فقد کفر﴾ و هی تریش.

وەلامی ئەم شوبهەییە ئەوویە کە مەبەست لەو کەسانە ی لەم جورە نەصانەدا باس کراون ئەوانەن کە باوەریان نەبی بەو حوکمانە ی لای خوداوە هاتوون، یا نوێژنە کردنە کە بە حەلال بزائن.

بێجگە لەویش ئەم نەصانە ئەگەرچی مەعنای ظاهیری خویان هەییە لەوانەن تەئویل بکرین، بەلام ئیمە دەلیلی قەطعیمان هەییە لەسەر ئەووە کە خواوەنی گوناھی گەورە موسوڵمانەو کافر نی یەو پیش پەیدا بوونی خەوارایج ئیجماع لەسەر ئەمە بوو.

موعتەزێلەکانیش دەلێن پاش ریکەوتنی هەموولایەک لەسەر ئەووە کە خواوەنی گوناھی گەورە فاسقە ئیختیلاف پەیدا بوو لەسەر ئەووە: ئەم فاسقە ئاخو (مؤمن)ە، وهك ئەهلی سوننەت دەلێن، یان کافرە وهك خەوارایج دەلێن، یان مونافیقه وهك حەسەنی بەصری وتوویە، ئیمە ی موعتەزێلەیش ئەوەمان ئیختیار کرد کە لە بناخەدا لەسەری ریکەوتن کە فاسقی یە کە یە، نە بە (کافر) ی دادەنێن وهك خەوارایج، نە بە (مؤمن) وهك ئەهلی سوننەت، نە بە (منافق) وهك حەسەنی بەصری وتوویەتی. ئیمە لە وەلامی موعتەزێلەدا دەلێن: ئەم عەقیدە ی ئیوه فاسیدەو لەگەڵ

راستی دا ناگونجی، چونکه دروست کردنی ریگایه که له گه‌ل ئیجماع و یه کگرتنی سه‌له فی صالح ریک ناکه‌وتی، نه‌وان ئهم (منزلة) ی (بین المنزلتین) هیان لا نه‌بووه، که مادام ئیمان باوه‌رو ته‌صدیق بی هه‌تا نه‌و باوه‌رو ته‌صدیقه له دلدا بمینی ئیمان‌ه که هه‌یه و خاوه‌نه‌که‌ی به موئمین ده‌ناسری.

حه‌سه‌نی به‌صری‌یش، که ده‌فه‌رموی خاوه‌نی گونا‌هی گه‌وره مو‌نا‌فقه، مه‌به‌ستی له (نفاق) کوفری دا‌پوش‌راوه له دلی کابرای تا‌وان‌باردا، واته: حه‌سه‌نی به‌صری خاوه‌نی گونا‌هی گه‌وره به‌کافر داده‌نی نه‌وه‌نده هه‌یه کوفره‌که‌ی ئاشکرا نی‌یه، نه‌ویش لای وایه که واسی‌طه له‌به‌ینی کوفرو ئیمان دا نی‌یه.

لای نه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت دروست نی‌یه هیچ شه‌خصی‌کی تایبه‌تی به کافر دا‌بنری و له‌عنه‌تی لی بکری تا به ده‌لیلی‌کی قه‌طعی ده‌رنه‌که‌وتی که نه‌وکه‌سه به کافری مردووه، هه‌روه‌ها ره‌وا نی‌یه هیچ ئینسان‌یکی موسولمان که خوی به نه‌هلی قبیله بزانی به کافر بدریته قه‌لم تا به ده‌لیلی قه‌طعی مه‌علووم نه‌بی نه‌وکه‌سه کافره.

هه‌روه‌ها ره‌وایه نو‌یژی جه‌ماعه‌ت بکه‌ین به ئیمان‌ه‌تی هه‌موو پیاویکی باش و هه‌موو پیاویکی خراب، هه‌رچه‌ند مه‌کروه‌ه ئیقتیدا‌کردن به پیاوی فاسق.

ره‌وایه نو‌یژی جه‌نازه له‌سه‌ر هه‌موو مردوویه‌کی موسولمان بکه‌ین، باش بی یا خراب؛ چونکه حه‌زره‌ت (د.خ) فه‌رموویه‌تی ﴿لَا تَدْعُوا الصَّلَاةَ عَلٰی مَنْ مَاتَ مِنْ اَهْلِ الْقَبْلَةِ﴾

لای نه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت پ‌یوسته ئینسان هه‌میشه له‌به‌ینی ترس و ئومیددا بی؛ واته له‌لایه‌ک ترسی له غه‌زه‌بی خودای گه‌وره هه‌بی و له‌لایه‌ک دلی هه‌می، به‌ئومیدی لوظف و میهره‌بانی خودا ئاوه‌دان بی؛ چونکه نه‌مینی له سزای خودا و نا‌هومی‌دی له میهره‌بانی‌یه‌که‌ی هه‌ردووکیان کوفرن، وا باشه ئینسانی موسولمان هه‌میشه گومانی خیر و په‌حمه‌تی به خودا زیاد بی؛ له حه‌دیثی قودسیدا هه‌یه: «أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي»

(الله) لیباس نه هی له مونکه ر
 ئه مر به مه عرووف ظه ریف که (۴۲) له بهر
 که چاوت پی کهوت مونکه ریکی کرد
 یه کی (۴۳)، ده فعی که (۴۴)، له گه وره تا ورد (۴۵)
 به دهس، به زوبان، یاخو به جه نان
 (وَهَذَا الْآخِرُ أضعفُ الْایمان)

(نعوذ بالله) جهزای نه وینی
 ئه و حاله: مونکه ر تو نه بیو غضینی؛
 (أضعف الْایمان) که بیریته وه
 هر کوفره دیتر به سهر ریته وه
 په ناه بهر خودا له وهی که نه دوی،
 عاجزیج نه وی، که یفی پی بجوی!
 ئایه ی شهریفه ی «لا یضرکم»
 له ئیشتیباهدا زوری کردن گوم (۴۶)
 مه عنایان ته واو نه زانی چی یه؟
 خصوص بوینین ئه م شرووطی یه
 (شرطه ان لا یؤدی الی
 فتنه، وظن ان تقبلا)
 تو بی ئازا وه چاک بکیشه تیغ
 تا تیدا ده چی هیج مه که دریغ

په ناه بهر خودا: په نا به خودا. دیتر: ئیتر. نه دوی: قسه نه کا. بجوی:
 بجوولی. که یفی پی بجوی: پی خوش بی. بوینین: بینین. ئازا وه: ئازا به.
 تا تیدا ده چی: تا ده مری.

واته: تو هر له بهر رهزای خودای گه وره بهرگی ئه مر به چاکه و نه هی له خراپه
 له بهر بکه، واته: با همیشه، وهك بهرگ، ئه م حاله باشهت پیوه بی و به پی توانا

ئەم بە چاکە بکە و پئی لە خراپە بگرە. هەرکاتی و لە هەر شوینیکدا چاوت بە
 یەکی کەوت ئیشیکی ناشەرعی دەکرد زوو هەول بەدە بو نەهیشتنی ئەوکارە بەدە
 ناشەرعی یە، لە هەرکەسیکەو پووبدات، گەورە یا بچووک. ئەم هەولە بە
 دەست و بە هیز ئەگەر هەتوو، یا بە زوبان و قسەکردن لەگەڵ خاوەن مۆنکەرداو
 پئی بلی: واز لەم کارە بینه خودا ئەم جوۆرە کارە پئی ناخۆشە، ئەگەر بە دەست و
 زوبان نەیتوانی با بە دل ئەوکارە پئی ناخۆش بئی و لە دلی خویدا بلی: خودایا
 ئەم کارە ناپەوایە و تو پیت ناخۆشە؛ منیش پیم ناخۆشە و رقم لی یەتی. ئەم بە دل
 پئی ناخۆش بوونە بئی هیزترین پلە ی باوهرە. پەنا بە خودا لە سزای ئەو کەسە ی
 خراپە ببینی و پئی ناخۆش نەبئی و نەیبوغزینی. تۆلە ی ئەم بئی موبالاتی یە زور
 نابارە؛ بئی هیزترین پایەکانی باوهر بە دل پئی ناخۆش بوونە کە ئەمەیش نەبوو بیجگە
 کوفر چی دیتە ریگای ئینسان، واتە ئەگەر تو مۆنکەرە کەت پئی ناخۆش نەبوو لە
 دلدا رقت لی نەبوو بترسە لە کافر بوون، پەنا بە خودا لە سزا و تۆلە ی ئەو کەسانە کە
 قسە یی ناکەن بو لابر دنی مۆنکەرە کەو بە دلایش پئی یان ناخۆش نی یە، بگرە شەوق و
 ذەوقیان پئی دەبزوئی!

هەندی کەس تەماشای ئایەتی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ
 مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ (الآية^(٤٧)) کردوو و وتوو یەتی مەعنا ی وایە هەرکەسی بو
 خوی باش بئی و ریگە ی خیری گرتی تەبەر ئیتر زیانی نی یە ئەگەر بئی دەنگ بئی
 بەرامبەر بەوانە کە گومران، بەلام ئەم کەسانە کە و ترونە تە ئیشتیبا هەو و مەعنا ی
 ئایە تە کە حالی نەبوون، چونکە مەعنا ی (اذا اهتديتم) کاتی دیتە جی کابرا بە قەدەر
 حال مودافە عە بکا بە دەس و بە دەم و بە دل ئەوسا موهتەدی یە و بە مۆنکیری
 کابرای مۆنکیر تووشی زیان نابئی. والحاصل: جوملە ی «لا يضرکم» بە ستراوہ بە
 جوملە ی «اذا اهتديتم» هەو. مەعنا ی ئەم «اذا اهتديتم» هیش ناییتە جی تا بە قەدەر
 توانا تی نەکووشی بو لابر دنی مۆنکەرە ت بەوسی ریگە کە باس کران.

بەلام بو ئەم ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە یە پیویستە ئەم مەرجانە چاودیری

بکرین:

یه کهم: ئەو ئەمرو نەهیە نەبیتە هۆی فیتنەیهك به قەدەر فیتنەیی بی دەنگ بوون
له عاستی خراپه که یا زیاتر.

دووهم: کابرای نامیرو ناهی گومانی وایی ئەو ئەمرو نەهیە لی قبول دەکری.
سپههم: بزانی مه عنای مه عرووف یا مونکه ره که چی یه؟ واته: بزانی فلانهشت
چاکه و ئەمری پی بکا، یا ئەوهی تر خراپه و نەهی لی بکا.

چوارهم: ئەگەر نەزانی یه کیکی وهك ئەو یا قسه ره واتر خه ریکی ئەو ئەمرو به
مه عرووف و نەهی له مونکه ره بی.

ئەنجا که ئەم شەرطانە هاتنەجی تو بی ههروه کوو مهردیکی مهردانه تیغی
خوت رووت بکه و خه ریک به و دریغ مه که تا گیانت تیا به و تینیکت هه یه.

(وَاللّٰهُ سَتّٰرٌ لَا تَجْسُسُوْا

وَلَا تَأْمَنُوْا وَلَا تِيْأَسُوْا)

ته قوا به کاره بو من و توو ئەو

(نَمْ نُنَجِّي الَّذِيْنَ اتَّقَوْا) (٤٨)

خولاصه ی ته قوا که کهوته پیوار

با نهوبه ی بوته ی تهوبه بی ئەمجار

سیممی مه غشووشت چاک بتوینه وه

له دەس غه ل و غه ش خوت بسینه وه

(هَدٰى اِلَيْهَا بِرَشَادِهٖ

وَيَقْبَلُهَا مِنْ عِبَادِهٖ)

(فَضْلًا وَرَحْمَةً جَنَابُ الْكَرِيْمِ

حَبِيْبًا اللَّطْفُ الْخَفِي الْعَمِيْمُ)

ته فره ی ئەم تهوبه ی واجیه تا که ی؟

عومری سۆزوو کوا ئەو سۆزووی دهخه ی؟!

موحیبی مه حبووب حه قیقی ئەقدهس

حویبی طائفه ی تهواوینی ههس (٤٩)

دەرمان ده له رووی (قُرُوح) و (جُرُوح)
 پهرو که دریاگ به تهوبهی (نَصُوح)
 ئه ر باز نهفسی شووم تو له ری نانا
 تاقی (إِنَّه كَانَ تَوَابًا)
 صه د تهوبهت شکاند خوت مه شیره وه
 قابی گوشاده باز هم بیره وه
 تو مه چو له خه ط (فَاسْتَقِمَّ) ئه وده ر
 (مَرْحَبًا أَهْلًا سَهْلًا يَا قَدْرُ)
 عه لاحیده و سهخت ری می مه لاحیده
 ریواز^(۵۰) کومه یی (نَفْسٌ وَاحِدَةٌ)
 ئه ر صه د بار بی بهیت هیچ مالت نهوی^(۵۱)
 له ناو عه شره تدا په کت ناکه وی
 خوت له هاوبهیتی هاومالان نه خه ی
 نیمه به یتیکچ هر چاکه، سا ده ی
 (سَائِقَ الْأَطْعَانِ نَحْوَ حَيِّ طَيِّ!)
 عه جه ل نه ک مه هه ل ری بی ناوی طه ی^(۵۲)
 حه ره که ت که بووو به ره که ت ده دا
 به ره که ت باز هم حه ره که ت ده دا
 (طَالَمَا كُنَّا نَسْمَعُ طَعْنًا
 مِنْ وُشَاتِنَا فَسُقْ طَعْنَنَا)^(۵۳)

پیوار: که نار. کهوته پیوار: کهوته که نار، واته شاررایه وه و دیارنه ما. تهره:
 دواخستن. سوزوو. سبهینی. موحیبی مه حبووب: خوشویست و خوشه ویست،
 مه بهستی خودای گه وره یه. دهرمان ده: دهرمان بده. پهرو که: پهرو بکه،
 بینه و پهرو بکه. دریاگ: دراو، شروور. ئه ر: ئه گه ر. باز: فارسی یه، واته
 دووباره، دیسان. تو له ری نانا: تو به ریگای راستدا نانا. تاقی: ته حقیق،

بهراستی. صهد تهوبهت: مه بهستی ژماره‌ی (۱۰۰)ه، واته: ئەگەر صهد جار تهوبهت شکاند، یا بهمه‌عنا هه‌رچه‌نده، ئەگەرچی به. مه‌شیره‌وه: مه‌شاره‌وه. ئەوده‌ر: ده‌ر. مه‌چۆ ئەوده‌ر: ده‌رمه‌چۆ. عه‌لاحیده: ته‌نهاو تاک. رپیواز: رپی کراوه. کومه: کومه‌ل. ئەر صهد بار بی بهیت: ئەگەر صهد جار بی خانوو بی، ئیشاره‌یشه بو شیعەر. هاوبه‌یتی: هاومالی، دراوسی بهتی، هاوشیعی‌یش ئەگه‌یه‌نی. عه‌جه‌ل: په‌له. مه‌هه‌ل: له‌سه‌رخۆ.

واته: خودای گه‌وره سرپۆشه. ئیوه‌یش له‌سه‌ر ئەو شیوه‌ ره‌فتار بکه‌ن و مه‌که‌ونه شوین عه‌یبی خه‌لك و، ئەگەر خه‌وشیکتان دی دایپۆشن، ئەمین مه‌بن له‌ غه‌زه‌بی خوداو ناھومیدیش مه‌بن له‌ به‌خشنده‌بی و میهره‌بانی.

تیکۆشن. بو به‌ده‌ست هینانی ته‌قواو پاریزگاری؛ خودای گه‌وره چه‌ز له‌ ته‌قوا ده‌کات، واته: خو‌پاراستن له‌ کوفر، خو‌پاراستن له‌ گوناوه‌ تاوان، خو‌پاراستن له‌ تیکه‌ل بوون له‌ گه‌ل هه‌رشتی که‌ غه‌یری خودا بی.

ته‌قوا سوودبه‌خشه بو من و بو توو بو‌غه‌یری ئیمه‌یش، به‌هوی ته‌قواوه خودا له‌ سزا رزگارمان ده‌کات وه‌ك فه‌رموو به‌تی: ﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثَاءً﴾.

جا که بنیاده‌م ته‌قوای نه‌بوو و بوو به‌ موسته‌حه‌قی سزای دۆزه‌خ، ئەبی بو رزگارکردنی خوی له‌و سزایه‌ چاره‌یه‌ك بدۆزیته‌وه. ئەو چاره‌یه‌ش ته‌نها په‌شیمان بوونه‌وه‌یه له‌ گوناوه‌ گه‌رانه‌وه‌یه بو‌لای خودای گه‌وره. به‌لی ته‌وبه‌ وه‌کوو (بوته) وایه که ماده‌ی زیرو زیوو هاوچه‌شنی تیدا ده‌تویننه‌و شتی ساغ و بی‌گه‌رد له‌ شتی قه‌لب و ناپوخت جیاده‌کاته‌وه.

مه‌وله‌وی ده‌لیت: ئەو بوته‌ی ته‌وبه‌و په‌شیمان بوونه‌وه‌ بینه‌و کرداری غه‌ش و غه‌للاویت بتوینه‌وه، واته ئەو کرده‌وانه‌ی که تائیس‌تا کردوونت و تیکه‌ل له‌ کاری چاک و خراپن ئەم جار به‌هوی ئەم ته‌وبه‌وه‌ یه‌ك لایی یان بکه‌ره‌وه‌و جارێکی تر خۆت مه‌ده له‌ قه‌ره‌ی کرداری نابارو ناپوخت و، شان بده‌ره به‌ر کرداری ساغ و ره‌فتاری

پاك و بی گری و گۆل. خودای گهوره به میهره بانیی خوی خستینیه سهر ریگای تهوبه کردن و ههر تهویشه که به لوظفی بی پایانی خوی تهوبه که مان لی قبول دهکات. ماشه للاً لهم لوظف و میهره بانیی به بی هاوتایهی خودای گهوره.

تو، ئەی برای موسولمانی دلسوز، ئەم تهوبه واجبه دوامه خه، تا کهی دوی دهخه ی؟ عومری سبهینی کوانی؟ تو له کوی تا سبهی به ساغی ده مینی و عومری سوزیت کهی مسوگه ره تا کاره که تی حه واله بکه ی؟ که واته په ندی پیشینان واته نی کاری ئەمرو مه خه ره سبهینی و گری ده ست مه خه ره ددان.

خوشویست و خوشه ویستی راسته قینه ی پاك و بی گهرد که خودای گهوره یه کومه لی تهوبه کارانی خوش ده ویت.

به تهوبه ده رمانی ئەو ریش و برینانه ت بکه که له تاوان و گونا هه وه تووشی دلت هاتوون، پینه و په روی ئەو کون و که له به رانه بکه که له جل و به رگی عیاده ته که تا یا له تیکرای بیرو باوه رتا ههن، به تهوبه یه کی نه صووح و خالیص پینه یان بکه .

نه بردی
جأ ئە گهر دووباره نه فسی نه گبه تی (آماره) ت وازی لی نه هینایت و، له ری راسته وه نه بردی و ههر تووشی گونا هنی کردی ، به راستی دلنیا به که خودای گهوره هه مووکاتی په شیمانی به ندی خوی قبول ده کاو، ئە گهرچی به هوی نه فس و شهیتانه وه تهوبه که ت شکاند، شهرم مه که و خوت حه شارمه ده ؛ ده رگای میهره بانیی خودای گهوره وهک ده رگای له خودا یاخی یه کان نی یه، ئەو هه میشه کراوه یه، ده وهره له به رده رگای فراوانیدا راوه سته و داوای لی بووردنی لی بکه ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾^(۵۴)

تو له هیلی «فاستقم کما أمرت» ده رمه چوو له سهر ریگا و باری باوه ر به خوداو دلسوزی به رده وام به، ئیتر ئە گهر به حوکمی قه زاو قه ده ر تووشی گونا بووی، ئەوا تویش به ندی یه کی وهک هه موو به ندی کانی خوداو له وانیه گرفتاری گیر وگرفتی

گوناهیش بی، تنها پیغمبهران (د.خ) له گوناه پاریزراون و خودا لوظفی تایبته تی له گهل کردوون. تویش ثم جوره تووش بوونانه نابی بیته هوئی وره بهردان و ناهومیدیت له ده ریای پان و بهرین و بی بنی به زهیی و میهره بانیی خودای گه وره.

به لی تو له هیلی راست دهرمه چو، ریگای مونکیران و بی باوه پان مه گره بهر تاکه ریگاو سهخت و هه لهت و مل شکینه. ریگای کومه لی (نفس واحده) بگره. له وانیه مه بهستی مه وله وی له ریگای (نفس واحده) ریگای چه زره تی ئاده م بی که له چاو به ره ی ئاده مزاددا یه که م نه فس بوو، ریگاکه ی ئه و ئه وه بوو که له باره گای خوداوه، پاش تووش بوونه که ی، چه ند ئاموزگاری یه کی وه رگرت و ریگای ته و به ی گرت بهر ﴿فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب عليه انه هو التواب الرحيم﴾^(۵۵)

یا مه بهستی ریگای ئه وانیه که په پیره وی پیغمبهران بوون، که له یه ک باوه پیدا وه ک تاقه نه فسیکن. ئه مانیش هر ریگای ته و به و په شیمان بوونه وه یان گرتووه ته بهر. یا مه بهستی ریگای جه ماوه ری ئومه تی پیغمبهره (د.خ) ئه وانیه که ریگای کیتاب و سوننه تیان گرتووه ته بهرو به (فرقه) ی (ناجیه) ناوبراون.

یا مه بهستی ریگای (محمد المصطفی) یه که له جیهانی پیغمبهرایه تیدا ئه وه نده جیگه و ریگه دارو پایه بهرز بووه وه ک تاقانه بووه و که س پیی نه گه یشتووه. جا که تو ریگای راست و ریبازی کومه لت گرت بهر، هر چه ند بی خانه و به ره و بی سهروهت و سامان بی، دلنیا به له ناو ئه و کومه له راستاله خوداناسه دا هرگیز په کت ناکه وی.

مه وله وی بانگی خه لکه که ده کا بینه دوست و هاوری و دراوسی خوداناسان ﴿واتقوا الله وكونوا مع الصادقين﴾^(۵۶) دیاره که ئینسان له ناو کومه لی خاوه ن ئیمان و ئه هلی عیلم و کرداز باشدا بوو ته می وهرده گرتی و له چاکانه وه سوودی دنیاو قیامه تی دهس ده که وی، که گونا هیکی لی قه وما جورج ده گه ریته وه و په شیمان

دهبیتهوهو، ئەو چاكانه كه له ناویاندا دهژی ئاموژگاری دهكهن و دراوسییهتی یان کاری تی دهكات و دهبیته خیر بۆی، وهك چۆن لی قهوماو له ناو هۆزدا باربوو دهکری و پیتاکی بۆ کوډه کریتهوه، بۆیه دهلی: هه رچه ند بۆت دهلوی له هاومالی و هاوسییهتی و نزیککی له هاومالان کوتایی نهکهی. ههروهها وهك له پیشهوه وتمان (بهیت)هکهی مهولهوی ئیشارهیه کیشی بۆ شیعر تیدایه؛ ئەوهته دهلیت: به نیوه بهیتیکیش لی یان نزیك بیتهوه، هه ر باشه. بۆ ئەم مه بهسته ش خوی له پیش خه لکی تر دا له نیوه شیعریککی (ابن الفارض)ی^(۵۷) صوفی ناودار ئیقتیباسی کردووه و دهلیت: «سائق الأظعانِ نحو حيّ طیّ».. (ابن الفارض)یش وتوویه:

سائق الأظعانِ يطوي البیدَ طیّ

مُنِعْمًا عَرَّجَ عَلِي كَثبان طیّ

هه رچون بی وا له گه لیدا بووهته هاوبهیت و دهلیت:-
 ئەهی سه رقافلەهی کوچی دلداران! به ره وهوارگهی دهس گوشادان، زوو به به پله نهك به سستی و خاوی، به سستی بچین هه رگیز ناگهینه ههوارگهی یاران، بجوولی؛ جوولان به ره کهت دینی، به ره کهتیش دیسان جوولان دههینی.. زور جار بووین به نیشانهی تیرو توانجی به دکاران. ده تیژ لیخوره له بارگه و قهتار ههتا دهگهینه دواقوناعی بهخته وهری.

(۱) ئەم سه رباسه له دهستنووسه کهدا نییه، تهنها له نوسخه چاپه کهدا ههیه، ئەویش پیش بهیتی (يَسْمَعُ ارفع... تاد) دایناوه، له گه ل ئەوه شدا ئەم بهیته له گه ل بهیتی پیشه وهیدا موو به به نیاندا ناچی و توند بهیه کهوه شهتهك دراون، واته: شوینه که شوینی سه رباس نییه. وهك عینوانیک ئیره شوینیته تی وهك ئیمه دیاریمان کردووه.

(۲) بی بنیته و بهر: بی بخاته بهر، یهك بی بجوولی، چۆن دهخوینیریتهوه وهها نووسیومانه تهوه، ئەگینا له دهستنووسه کهدا (بی بنیته اوڤن) نووسراوه، تهنها زه نهیه کی له سه ر واوه که داناوه و پیمان دهلی چۆنی بخوینینهوه.

- (۳) ئەم (نەفسی نەفسی) یە لە عەرەبی یەووە هاتوووە ئەسلەکە ی (نفسی ، نفسی) بوو، واتە :
 هاوار بو نەفسی خوّم ، هاوار بو نەفسی خوّم ، ئیتر لەووە بوو تە کوردی ، واتە : هەرکەس
 بوخوی خەریکەو کەسی تری بەخەیاڵدا نایە .
- (۴) ئەم دوو پرستە یە فارسی ، واتە : حەزرەتی پیغەمبەر (د.خ) لەوکاتەدا کە هاوارو فوغانی
 خەلکی دەبیسێ سەری لە سوجسەدەدایەو دلێشی نوومی دەریای شوهوودو نووری ذاتی
 خودایەو چاوەروانی لوظف و رەحمەتە .
- (۵) ئەمە بە خوی و سەرۆژیرەو شێو نووسی دەستنووسە کە یە عیبارەتە کە لەئەصلاً (تُشَفَّع) .
 بی گومان (تُشَفَّع) مەعنا ی (تُشَفَّع) نادات ، لەبەر ناچاری سەنگی شیعرە کە بەکاری
 هیناوە .
- (۶) واتە : فَيَرْفَعُ ، لەبەر سەنگی شیعرە کە زەنە لەسەر عەینە کە دانراوە .
- (۷) دەبیته و دیار : دەر دەکەوی .
- (۸) «يُشَفَّعُ» لەفظ و مەعنا ی تەواوە . «يُشَفَّعُ» زەنە کە ی لەبەر ناچاری شیعرە . بەلام بابە
 صەرفی یە کە ی و مەعنا کە ی تەواو نی یە دەبوا (يُشَفَّعُ) بوا یە . مەولەوی مادام شیعر و وەزن
 ناچار یان کردوو هەندی سەرۆژیر بگوری دەیتوانی بلی (يُشَفَّعُ ، يُشَفَّعُ) نازانم بو وا
 نە یگوریو ؟
- (۹) واتە : (هُوَ شِفَاءُ الْقُلُوبِ) ئەم (هو) هیش بو پیغەمبەر دەگەریتەو (د.خ) .
- (۱۰) لە نوسخە دەستنووسە کەدا پەراوێزیک ی مەولەوی بەعەرەبی لەسەر کە لیمە ی (فترضی)
 نووسراوە ، ئەمە مەتەنە کە یە تی : «بَدَلٌ مِنْ (ضَوْءِ الضَّحَى) أَيِ اسْتَضِيءَ مِنْ ضَوْءِ سُورَةِ
 الضَّحَى وَهُوَ كَلِمَةٌ (فَتَرْضَى) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ . أَوْ
 اسْتَضِيءَ مِنْ ضَوْءِ ضَحَى الْأَدْلَةِ فَتَرْضَى بِمَا نَقُولُ وَتُصَدِّقُ بِهِ . مِنْهُ .»
 واتە : ئەم نیو شیعرە دوو بار هەلدەگری :-
- ۱ - (فترضی) بە دەل بی لە (ضوء الضحی) ، واتە : تو ئە ی خوینەوار پووناکی لە
 تیشکی سوورەتی (ضحی) وە وەر بگرە ، پووناکی لە (فترضی) وە وەر بگرە ، کە
 خودای گەورە بە لینی بە پیغەمبەر (د.خ) داوە و پێی فەرموووە :- لەمە و پاش ئەو نەندەت
 لوظف و کەرەم لە گەل دە کەم بە تەواوی رازی و شاد بی . دیارە ئەم تکا
 قبول کردنە ی رۆژی قیامەت لووتکە ی ریزو پایە بە رزی یە .
- ۲ - یاخو بە دەل نی یە و راستە عیبارەتە کە مەعنا ی ئەو یە : لە تیشکی چیشته نگای دەلیلە
 بە هیزە کان پووناکی وەر بگرە هەتا رازی بی و باوەر بە قسە کانمان بکە ی . . . تاد .

(۱۱) یانی: یه عنی. وا: وهها. یانی وا: یه عنی ده بی وهها بی، وهك ده لئی پیاو ده بی وایی.

(۱۲) شیوه نووسی ده ستنووسه که (همولایی) و (تعالایی) یه که ده بیته (هموولایی، تهعلاایی) یی. راسته رینگاکهی (هموولایی، تعالایی) یه، به لام شیوه نووسینی (تعالایی) یی وام لی ده کات بلیم دوور نی یه نه م (یی) ی (تعالایی) یه به مه عنسا (دیت) بی، دوور خستنه وهی (یی) که بی کاکل نی یه، واته: نورهی تهنها ره حمه تی حهق تهعلا دیت.

(۱۳) ثایه تی (۱۰۹) سوورتهی (طه).

(۱۴) ثایه تی (۲۵۵) سوورتهی (بقرة).

(۱۵) ثایه تی (۲۸) سوورتهی (انبیاء).

(۱۶) بروانه: (منصور علی ناصف، التاج الجامع للأصول في أحاديث رمسية. بيروت - دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة ۱۳۸۲ هـ - ۱۹۶۲ م، الجزء الخامس) (۳۸۳).

(۱۷) سه چاوهی پیشوو ل (۳۸۴).

(۱۸) سه چاوهی پیشوو ل (۳۸۴) له گهل شه رحه که یدا.

(۱۹) سه چاوهی پیشوو لاپه ره (۳۸۶) له گهل شه رحه که یدا.

(۲۰) سه چاوهی پیشوو ل (۳۹۲).

(۲۱) هه مان سه چاوه له گهل شه رحه که یدا.

(۲۲) هه مان سه چاوهی پیشوو.

(۲۳) سه چاوهی پیشوو، ل (۳۹۳).

(۲۴) (حُمَم): جه معی (حُمَمَة) ه که خه لووزه. فی افواه الجنة: سه ره تایی ده رگای

به هشت. نهر الحياة: جوگای ژیان. (حَبَّة): نهو دانیه که خوی سهوز ده بیته،

شتی وا زوره له سروشتدا، نهوهی که خه لک ده یچینی (حَبَّة) یه. (حَمِيل السيل) نهوهی

لافای باران ده بیتهی له کهف و لیته. نهو دانیهی لهم لیته و که فاهه دایه زوو سهوز ده بی و

بی ده گاه، نه لبته نه مانهش وهها زوو ده بووژینه وه.

واتای حه دیته که :-

خودای گه وره ده فهرمونی: فریشته کان تکای خویانیان کرد، پیغه مبه ران تکاه،

خویانیان کرد، موسولمانه پایه‌داره رتی دراوه‌کان تکای خویانیان کرد، ئەمانه هه‌موو هه‌ریه‌ک به‌قه‌ده‌ر ئەو توانایه‌ی پێی درابوو خه‌لکی رزگارکرد. که‌س نه‌ماوه‌ته‌وه (أرحم الراحمین) نه‌بی که‌ ده‌ریای په‌حمه‌تی دێته‌ جوش پر چنگی له‌ ئاگری دۆزه‌خ ده‌گری به‌ده‌سته‌وه، به‌لام چون چنگی، کومه‌له‌ خه‌لکیکی لی ده‌ردینی که‌ به‌عومریان رتی‌یان له‌ چاکه‌ نه‌که‌وتوووه‌و بوونه‌ته‌ پارچه‌ی خه‌لووز، فرتی‌یان ده‌داته‌ نیو‌جوگایه‌ک له‌ به‌رده‌می به‌هه‌شتدا که‌ پێی ده‌وتری جوگای ژیان. له‌و جوگایه‌ ده‌رده‌چن به‌ بووژاوه‌یی وه‌ک ئەو دانه‌ خودپرووه‌ی له‌گه‌ڵ لیته‌و که‌فی لافاوی باراندا دی‌و زوو سه‌وز ده‌بی.

لێره‌دا ده‌هه‌نده‌یی و به‌خشنده‌یی بی‌سنووری خودای گه‌وره‌ خو‌ی ده‌نوینی، بی‌گومان ئەوانه‌ی به‌م عه‌فه‌ مه‌زنه‌ رزگار ده‌بن به‌راورد نا‌ک‌رین له‌ زو‌ریدا له‌گه‌ڵ ئەوانه‌ی به‌تکای خه‌لق رزگار بوون.

بروانه: سه‌رچاوه‌ی پیشوول (٣٩٦) له‌گه‌ڵ شه‌رحه‌که‌یدا.

(٢٥) له‌ چاپه‌که‌دا «یا» نووسراوه، هه‌له‌یه. له‌ ده‌ست‌نووسه‌که‌دا (با)یه‌و مه‌عناکه‌یشی ته‌واود

(٢٦) ئایه‌تی (١٩) سووره‌تی (محمد).

(٢٧) ئایه‌تی (٦٤) سووره‌تی (نساء).

(٢٨) ئایه‌تی (٣٣) سووره‌تی (انفال).

(٢٩) ئایه‌تی (١٢٣) سووره‌تی (بقره).

(٣٠) واته: فه‌ضل و به‌ده‌ست و ده‌هه‌نه‌یی خودای گه‌وره.

(٣١) واته: عه‌داله‌ت و دادپه‌روه‌ری خودای گه‌وره.

(٣٢) «يقفر دون» و «من يشاء» ئیقتیباسه‌ له‌ ئایه‌تی (٤٨) ی سووره‌تی (نساء).

(٣٣) وه‌ک کومه‌لی موعته‌زیله‌ ده‌لین.

(٣٤) وه‌ک خه‌واريج ده‌لین

(٣٥) واته: ئەم ئەصلی پینجه‌مه‌ که‌ ئیمان به‌ رۆژی قیامه‌ته، ئەصلیکی زور به‌سامه، وای

به‌باش ده‌زانم به‌ باسی ته‌کفیر نه‌کردنی خه‌لک دوایی به‌ینم، تا نه‌ختی ترسه‌که‌ سووک

بیت.

(٣٦) ئایه‌تی (٣١) سووره‌تی (نساء).

(٣٧) ئایه‌تی (٤٨) سووره‌تی (نساء).

(٣٨) ئایه‌تی (٩) سووره‌تی (حجرات).

(٣٩) ئایه‌تی (٨) سووره‌تی (تحریم).

(۴۰) ثایه تی (۱۷۸) سووره تی (بقرة).

(۴۱) ثایه تی (۴۴) سووره تی (مائدة).

(۴۲) که : بکه .

(۴۳) «یه کی» فاعیلی «کرده» .

(۴۴) که : بکه .

(۴۵) به پنی پهراوینزیکي مهوله وی خوی که له دهستنووسه که دا نووسراوه، واته : گوناھی گهوره یا بچووک، یا پیاری گهوره یا عاده تی، یا پیر یا جوان .

(۴۶) به تی پیشوو و ثم نیوبه یته به ستراون به یه که وهو مه عنایان پیکه وه ته واو ده بی، نه گهر

نهختی پاش و پیش و دهسکاری یان بکه یین وایان لی دیت : مه عنای ثایه تی شهریفه ی «لا

یضرکم» یان به ته واوی نه زانی ؛ چونکه که وتنه شو به وه وه له وهو به هو ی ئیشتیبا هوه زور

که س گوم بوون و تیاچوون، یا زوو رنی یان گوم کرد . نه مه پیش ئیشاره یه بو قسه یه کی

حه زره تی نه بووبه کر (ر.خ) که روژی فه رموویه تی : «یا آیها الناس! انکم تقراون هذه

الایة وتضعونها فی غیر مواضعها ﴿یا آیها الذین آمنوا علیکم أنفسکم لا یضرکم من

ضَلَّ اذا امتدیتم﴾ [ثایه تی (۱۰۵) سووره تی (مائدة)] وانا سمعنا رسول الله ﴿ﷺ﴾

یقول إن الناس اذا راوا الظالم فلم یأخذوا علی یدیہ اوشک ان یمهم الله بعقاب»

واته : نه ی موسولمانینه ! ئیوه ثم ثایه ته ده خویننه وهو له غهیری شوینی خویدا دایده تین،

یه عنی مه به سته راسته قینه که ی لی وه رناگرن . ئیمه له پیغه مبه رمان بیستوو (د.خ)

ده یفه رموو: - که خه لک زوردار بینن زولم بکات و ده ست نه هیننه ریگای و مه نی

نه که ن نزیکه سزای خودا هه موویان بگریته وه، زالمه که یش و خه لکه که یش .

ثایه ته که گه یشتون که نه گهر ئینسان خوی باش بی و رنی راستی گرتبی گومراهی

خه لکی خراب زیانی لی نادات و، که س حقه ی به سه ر که سه وه نی یه .

حه زره تی نه بووبه کریش ئاگاداری کردنه وه که نه وان خراب تی گه یشتون، نه بی

هه ول بدن و ریگای راست پیشانی خه لک بدن و چه وتی یان راست بکه نه وه، نه گینا

شالای سزای نه وان نه مانیش ده گریته وه . بناغهی ئاگادار کردنه وه که ی حه زره تی نه بووبه کر

(ر.خ) له ثایه ته که خویدا یه ؛ خودا ده فه رموی : گومراهی نه وان کاتی زیانی نابی بوتان

که ئیوه، ریگای هیدا یه تتان گرتبیته بهر، نه مر به چاکه و نه هی له خراپه یش . به شیکه له م

رینگایه. بی گومان نه گهر پیاوچاکان له واجبی سهرشانیاندا کوتایی یان نه کردو نه مر به چاکه و نه می له خرابه یان جی به جی کرد گونا می خه لکه که زیانیان لی نادات.

باو کم له شهرحه که دا نه ختیک تم باسه ی روون کردوه ته وه، مایه وه ده قی به یته که؛
ته وا له نوسخه ده ستنوسه که دا چون نووسراوه وه ها ده یخه ینه پیش چاوتان:

آیه شریفه (لا یضُرکُم)

له اشتباهه دا زوری کردن کُم

من تنها دوو واتام بو نیسه ی دووهم دوزی یه وه که له سهره تای تم پهراویزه دا باسم کرد. زوریش لی یان دلنیا نیم، نه گهرچی تیکرای مه به سته که ناشکرایه.

بو فهرمووده که ی حه زره تی نه بویه کر پروانه: (منصور علی ناصف، التاج الجامع للاصول فی احادیث الرسول، بیروت، داراحیاء التراث العربی ۱۹۶۲م - ۱۳۸۲هـ

الجزء الخامس) ل ۲۲۳.

(۴۷) ثایه تی (۱۰۵) سووره تی (مائدة).

(۴۸) ثایه تی (۷۲) سووره تی (مریم).

(۴۹) ئیشاره یه بو ثایه تی ﴿ان الله يحب التوابین ويحب المتطهرین﴾ ثایه تی (۲۲۲) سووره تی (بقره).

(۵۰) له ده ستنوسه که دا له سهر که لیمه ی (رینواز) به فارسی دوو پهراویز نووسراوه، یه که میان مه عنای لی داوه ته وه دوو مه میان ئیعرابی کردوه. نه مه پیش ته رجه مه ی هه ردووکیانه :-

۱ - رینواز به کوردی به رینگایه که ده لین که هه میسه ریره وی کومه لی یا چهن کومه ئیکی تاییه تی بی.

۲ - که لیمه ی رینواز مه فعوولوبیه ی فیعلیکی لابراره که (بگره به ر)ه، واته نه ورینگایه بگره به ر... تاد... :

(۵۱) له نوسخه چاپه که دا (باکت)ه.

(۵۲) پهراویزیکی مه وله وی خو ی به فارسی له سهر تم نیوه به یته هه یه، به نیوه شیعرتی دواپی

پی هیناوه، ده فهرموی :- واته: رینگا به سستی و دواخستن و نه مر وو سبه ی نابرری، کاری سبه ی سبه نیی یه کی تری ده وی. یا واته: رینگا به پیی ظاهیری نابرری؛ به پیی رۆح برۆ (بعد منزل نبود در سفر روحانی) له سه فهری جیهانی گیاندا مه نزل دووری نی یه.

(٥٣) هەر خودا خوێ دەزانێ مەولهوی له کاتی وتنی ئەم بەیتەو دواهیانی ئەم باسەدا له چ باریکی نهفسی یا رۆحیدا بووه؟

(٥٤) ئایهتی (٥٣) سوورەتی (زمر).

(٥٥) ئایهتی (٣٧) سوورەتی (بقره).

(٥٦) ئایهتی (١١٩) سوورەتی (توبه).

(٥٧) عومەری کوری فاریض به کیکه له هه لکه و تووه کانی ئیسلام و ته صه و و ف سالی

١١٨٠ی ز له قاهیره له دایک بووه، هەر له ویش سالی ١٢٣٤ی ز کوچی دواپی

کردوه.

* مَبْحَثُ الْقَضَاءِ وَالْقَدْرِ (١) *

وهسهر^(٢) ههوارگه‌ی شه‌شه‌مینه‌دا
 قه‌ضاو قه‌دهر وان له‌که‌مینه‌دا
 مه‌ذهبه‌بی قه‌ومی نه‌شعه‌ری‌یه‌یه
 قه‌ضا ئیراده‌ی نه‌زه‌لی‌یه‌یه
 به‌سته به‌ئه‌شیا ته‌مام و که‌مال
 له‌سه‌ر هه‌رچی هه‌ن (في ما لايزال)
 قه‌دهر ئیجادی حه‌ق ته‌عالایه
 (فضلاً، رحمةً) بو‌ئهو نه‌شیا‌یه
 له‌سه‌ر قه‌دریکی مه‌خصووص و موته‌قن
 به‌ته‌قدیریکی مه‌نصووص موعه‌یه‌ن
 (في ذواتها و صفاتها
 وأحوالها في أوقاتها)
 یا قه‌ضا (علم الحق عز، جل
 أولاً بذي الأشياء في الأزل)
 (كما هي عليه. وأما القدر)
 ئیجادیان به‌وه‌فق عیلمی سه‌ربه‌سه‌ر^(٣)
 (ذا بعض مما قالوا هنا
 وقد فسرا بغير ذاك)

ئەمه‌ باسی نه‌صلی شه‌شه‌مه‌ له‌ شەش نه‌صله‌ی ئیمان که‌ بریتی‌یه‌ له‌ ئیمان و
 باوه‌ر به‌ قه‌زاوقه‌ده‌ر.

لیره‌دا مه‌به‌ستی راسته‌وخۆی مه‌وله‌وی نه‌وه‌یه‌ که‌ زانایانی ئایینی ئیسلام
 له‌بابه‌ت باوه‌ره‌وه‌ شەش مه‌نزلیان هه‌یه‌و، مه‌نزلی شه‌شه‌میان باسی قه‌زاو قه‌ده‌ره‌ که
 ئیسته‌ پێ‌گه‌ییوه‌. ده‌یه‌وی نه‌وه‌ش بلی که‌ من خووم باسی قه‌زاوقه‌ده‌ر ده‌که‌م،
 که‌چی قه‌زاوقه‌ده‌ریش له‌ پارێزدا‌یه‌ بۆم.

دوور نی یه نیمچه ئیشاره یه کیشی تیدابی بوئه وه که مهوله وی محوی له وه خته دا که له دوادوایی کتیه کهیدا بووه و خهریک بووه لی بیته وه، عه قدی شه شه می ته مه نی بریوه و دهستی کردوه به عه قدی حه و ته م و نزیکتر بووه له قه زای مردنه وه، بویه به کول ده لی «فَسُقْ ظَعْنًا...» و «وه سه ره وه ارگهی...» تاد ئیتر نایه وی قافلله که له هه وه ارگهی شه شه مدا بوهستی چونکه ته وه او بووه، وا ته م پی ناوه ته حه و ته م.

هه رچون بی مه وله وی ده فه رموی: (قضا) لای زانا ته شه ره ی یه کان بریتی یه له ئیراده و خواستی ته زه لیبی خودا که پیوه نده به شته کانه وه به و حال و جو ره له پاشه رۆژدا و له (ما لا یزال) دا له سه ره ی ده بن. (قَدْر) یش بریتی یه له ئیجاده و دروستکردنی خودا بو ئه وشتانه هه ره یه ک له کات و واده ی خویدا و له سه ره ته و ته ندازه که بریاری داوه و له سه ره ته و حال و صیفه تانه که خواستی محوی دیاری کردوون. به لام لای فه لاسیفه (قضا) بریتی یه له عیلمی خودا (بما ینبغی ان یکون الوجود علیه)، ته مه یش عهینی عینایه تی ته زه لی یه یه که مه بده ته بو فه یه ضانی وجود (علی احکم الوجوه) و قه ده ریش عیباره ته له دروست کردنیان.

قه ده ر موسته لزیم له بو قه ضایه
 بو وه به ته صریح حه دیت پی نایه
 ئیمان به قه ده ر ئیمان به ویچه
 بشنه و پی ده وی ته م ته فصیلیچه
 ته ر فکرت بوی زووم کرد ئیشاره ت
 ته هذیب ناکه م من هیچ بو عیباره ت
 ته م که لام ده گه ل فلانه که لام
 ئیستیغنا ی بوی فه رق نی یه له لام
 (أولاً) هه رتا ته که پرور بوی
 چاکتر با چاکتر ته قه پرور بوی
 قسه ی ناحه قیچ که بی شو مار وی
 حه ق هه ر یه کیکه ته وی ته کرار وی

تهوی: ده بی، پیوسته.

واته (قَدَر) موسته لزیمه بو (قضا) چونکه (قَدَر) بریتی یه له دروستکردنی شته کان هه ریهك له شوینی خویدا، دیاره دروستکردن به بی عیلم به دروستکراو نابی. ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللطيفُ الخبير﴾^(۴). ههروهه ئیمان به (قَدَر) موسته لزیمه بو ئیمان به (قضا) واته: که ئینسان باوهری به (قَدَر) هه بوو مه عنای تهوه یه باوهری به (قضا) یش هه یه، هه ره له بهرته مه یه چه زهت (د.خ) له چه دینه که دا ته نه باسی (قدر) یه فهرمووه به سه راحت ناوی (قضا) نی نه هیناوهو فهرموویه تی: «... وَتُؤْمِنُ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ... الْحَدِيثُ»^(۵) ته نجا مهولهوی ده فهرمووی: ته گه ره له بیرت بی من زوو له باسی ته صلی یه که مدا بو م باس کردی که قه ده رو ئیجادی خودای گه وره بو شته کان عام و شامیله بو هه مووشتی، تهوه بوو وتم:-

تهوه موته شیر (في الوجود) و بهس
(جَلَّ، تعالی، عَزَّ، تقدس)
بی وینه و ماده بی موده و ئالهت
وه بی مانده گی و عیجزو مه لالهت
ئاوردیه وجود گشت ته جزای عالم
له عهدهم دیسان ده یواته و عهدهم^(۶)

ههروهه ده فهرمووی: من زور مه به ستم نی یه که قسه کورت بکه مه وه، جا ته گه ره قسه ییکم له گه ل قسه ییکی پیشوو مدا یهك بن و بتوانری به یه کیکیان ئیستیغنا لهوی تریان بکری گوی ناده می و هه ره ده یلیمه وه؛ یه کهم قسه کانم چاکن و بگره به چاکترین ده زانم، با قسه ی چاکتر دووباره بکریته وه هه تا با شتر له میشکی خه لکیدا جیگیر بی. دووهم خه لک قسه ی ناره واو نابه جی زور ده کهن، قسه ی راست و ره وا با یه کیکیش بی پیوسته بو به ره چرچ دانه وهی قسه ی ناره وا زور بو تریته وه، له بهرته مه ته گه ره له م باسی ئیمان به (قضا) و (قَدَر) هه دا قسه ییکم کرد که زووتر کرابوو سه رزه نشتم مه کهن و چاوپوشیم لی بکهن.

ندوا له ديوان (قضا) و (قدر) دا
 صه غير و كهبير گشت له دهفته ردا
 (ما ذر له الكون بالمرّة
 حتى خردل، حبة، ذرة^(٧)
 أو لمحة أو لفظة ناظر
 أو خطرة أو فلتة خاطر)
 (في أم الكتاب في لوح محفوظ
 في العلم المحيط كلها ملحوظ)
 ئيرادهى تابع علمى نامادهى
 قودرهتى تامهى نهوشون ئيرادهى
 رووى كرد له سهركهل سهر بهرزى نهزهل
 وهلاى مومكيندا نهولاى موسسه قبل
 تيريته وجود (بإحسانه)
 (كل واحد في زمانه)^(٨)
 (حضر الوجوب ذا مقتضاة:
 ليس خالق السوى سواه)
 (ألم تروا المد للفيء؟)^(٩)
 فهو الخالق لكل شيء)
 موريدو فهعمال (لما يُريد)ه
 چاك، خراب، مهريد نهگهر موريد^(١٠)
 حهسهن نهرقهبيح، نافع نهرقه (ذو ضر)
 كوفر نهگهر ئيمان، نهگهر خهبر نهرقه شهر
 طاعت و عيصيان، فيعمل و قهول و نهفس^(١١)
 نهرقه سههو نهرقه نيسيان (اليوم) غهدو نهمس
 تال و شيرين و، عاجزى و سورور
 زيادى و كهمال، نوقصان و قوصور

خویش و بیگانه وهك نزيك و دوور
 حیات و مه مات، ظولومات و نوور
 باو باران هه ورو به ورو گشت زه مین
 ئاسمان یهك یهك تا عهرشی به رین
 ئیراده و مه شیعت ته قدیری ئه وه
 قه ضاو حوکم و عهدل ته دبیری ئه وه

ئهوا له دیوان: وان له دیواندا. (ما) نیسمی مه و صولوه، واته: ئه و
 شتهی... (ذَرَّ): ده رکهوت. (الکون): بوون. بالمرّة: فی المرّة: یه کجار،
 تیکرای پسته که واته: ئه و شتهی یهك جار بوونی ده رکهوتی. ئه و شوون:
 دواکه و توو، تابع. بهور: به فر.

واته: هه مووشتی گه و ره و بچووک هه مووی له ده فته ردایه و له دیوانی (قضا) و
 (قدر) دا ئاماده یه و ره چاوه. هه رشتی جاری بووبی ته نانهت خه رده له، تووه
 ورده که ی تو زقالی له هه وادا بلا بووه، روانینی به قه ده ر چاو به یه کادانی، خه ته ره و
 خه یالی په رتی دل، هه رچی گورج به می شکدا تیده په رتی، هه موو ئه مانه و له مانه
 بچووکترو گه و ره تر له (أم الكتاب) داو له له وحی مه حفووظداو له عیلمی فراوانی
 خودای گه و ره دا ته ماشا کراون و پیمان زانراوه. ئیراده و خواستی خودا که تابعی
 عیلمی ئاماده و حازریه تی و قودره ت و توانای که تابعی ئیراده که یه تی له سه ر کیوی
 به رزی ئه زه ل، واته هه ر له زووه وه، پرووی کرده ئه و مومکینه تی که له پاشه پروژدا
 ده بن و دینه جی، خودای گه و ره ی زانا و ئیراده دارو به توانا به فضل و چاکه ی خوئی
 هه ر مومکینی له مومکینه کان که خواستی بوونی هه بووبی ده یه نینه وجود.

دیاره که ته نها خدای گه و ره (واجب الوجود) بی و به س ده بی هه ر ئه ویش
 خالق بی و شتی له ئه و به ده ر هه ر ئه و دروستی بکات. نابین خودای گه و ره
 سیبه ری شته کانی دروست کردووه و رایکیشاوه، که وهك (عارض) وایه بو
 خاوه نه که ی، ئه مه مه عنای ئه وه یه شتی نی یه خودای گه و ره دروستی نه کردبی یا
 دروستی نه کا.

بی گومان خودای گه وره خاوه نی خواسته و خواستی له سهر ههرشتی بیی دهیکا
 چاک بی یا خراب، موریدو گوی زایه ل بی یا یاخی و سهرکesh، جوان بی یان
 ناشیرین، سوودی هه بی یان زیاندار بی، صیفه تی کوفر بی یان ئیمان، خیر بی
 یان شهر، خودایه رستی بی یا به دکاری، کرده وه بی یان وتار یان هه ناسه، ئه مر و
 بی سبه ی بی یا دوی نی، سه هو بی یان له بیرچوون، تال بی یان شیرین، زویری
 یا دلشادی و مه سرو ویری، زیادی بی یان که م و کووپی، نزیك بی یان دوور،
 ئاشنا بی یان بیگانه، ژیان بی یان مهرگ، تاریکی بی یان پروناکی، باو باران و
 هه ورو به فرو زهوی و ئاسمان یه ک یه ک تا عهرشی بالا، هه موو ئه مانه و، ئه وهی
 هه یه و ئیمه دهیزانین و ئه وهی هه یه و نایزانین، هه موو به خواست و خه لقی خودای
 گه وره و به قه ضاو فرمان و دادپه روه ری و ته دبیری ئه وه.

به لئی چاوه که م! تو خوت دهیزانی
 واهیمه داره عه قلی ئیمکانی
 هه ر صیفه تی حق بلی که ماله
 گه وره ی بزانی بو ئه و ده رماله
 ئه و وه صفه بیران نیسبه ت ده چاکه
 (صلاة الأدب) باوکه! ئه دا که (۱۲)
 (الله اکبر) بلی به یه قین
 (الحمد لله رب العالمین)
 خه م بده ره خوت ظه ریف بوینه
 (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ) بخوینه
 سه ر بنی زهوی جیگه ی خو مانه
 (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى) بزانه!
 ویزدت له دوا ی ته و او بوونی سه یر
 (استغفر الله بيده الخير) (۱۳)

ئەدەب لە كەلام (خواصّ البشر)
 چلۆن دویگن بیرانه نه‌ظەر
 عەیبە بی‌مایه‌ی، بی‌بگره‌ به‌ها
 له «فَارَدْتُ أَنْ أُعَيِّبَهَا»^(۱۴)
 له «فَارَادَ رَبُّكَ» وه‌ بی‌په‌نج
 ده‌گه‌یه‌ «أَشَدَّ» تیریه‌ ده‌ر گه‌نج^(۱۵)
 بی‌باکم له ده‌رد ئیشی نه‌زانین
 «إِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي»^(۱۶)
 (رَبِّ الْخَيْرِ كُلُّهُ بِيَدَيْكَ)
 لَكِنْ لَيْسَ الشَّرُّ يَعُودُ إِلَيْكَ^(۱۷)
 لوقمه‌ی ئیقتیدای ئەنبیا بجوو^(۱۸)
 «فَبِهَدَاهُمْ إِقْتَدِهِ» تَنجُ . . .^(۱۹)

عه‌قلی ئیمکانی : عه‌قلی ئینسان که مومکینه . ده‌رمال : باره‌گای خودای
 گه‌وره . خه‌م بده‌ره خۆت : بچه‌میره‌وه بو (رکوع). بوینه : بیینه . دویگن : دواون ،
 قسه‌یان کردوو . بیرانه نه‌ظەر : بهینه به‌رچار . به‌ها : نرخ . تیریه‌ده‌ر : درده‌هینی .

واته : به‌لام چاوه‌که‌م تو خۆت ده‌زانی عه‌قلی ئیمه که له مومکیناتی خاصه‌ین
 به‌دگومانه‌و نابی بکه‌وینه شوین خه‌یالاتی پرۆپووج ، هه‌ر صیفه‌تی که خودای
 گه‌وره به‌که‌مالی دابنی بو خۆی وه‌ك حه‌وت صیفه‌ته‌کان ، یا وه‌ك (خلق) و
 (ایجاد) که ئائاری قودره‌تن ، تۆیش ئەوصیفه‌ته به‌گه‌وره بزانه‌و نیسه‌به‌تی بده‌ له
 ذاتی خودا ئەوه چاکه‌و لایقه بیده‌یه پال خودای گه‌وره .

نوێژ بکه که هه‌موو کارو گوفتاریک له نوێژدا بریتی یه له ئەدەب و ریزگرتن له
 خودای په‌روه‌ردگار؛ که نوێژ داده‌به‌ستی ده‌لیت : (الله اکبر) و له هه‌مووشت به
 گه‌وره‌تری ناوده‌به‌یت ، له‌دوای ئەوه سووره‌تی «الحمد» ده‌خوینی که پرپه‌تی له
 صیفه‌ته‌کانی خودا وه‌ك ره‌ب و په‌حمان و په‌حیم و مالیک و هادی و مونعیم و

مه عبوود. که ده چیته رکوع ده لئی: (سبحان ربي العظيم) که صیفه تی (عظیم) ی تیدایه، به دیقّهت سهیری سوجه گاهت بکه کورنووش بوخودا ده بهی، له پاش رکوع ده چیته سجوودو به هموو خاکینه بی به که وه سهری ریزی بو داده نیی له سهر خاکه که ی لای خو مان که لئی دروست کراوین و پاش مردن تیایا ده نیژرین، ده لئی (سبحان ربي الأعلى وبحمده) که صیفه تی (أعلى) ی تیدایه، که له نویژه که بوو یته وه با ویردی پاش نویژت (استغفر الله العظيم ولا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت بيده الخير وهو على كل شيء قدير) بی.

ههروه ها مه وه وی له سهر باسه که ده رواو ده فه رموی: شووره بی به ئینسان بی سه رمایه بی، وه ره سوودو نرخ وهرگره له ئاده مزاده تایه ته کان، واته: له پیغه مبه ره کانی خودا نه دهب وهر بگره که چون قسه ده که ن و، له وان ه وه فیری قسه کردن بیه، چاوت لی به چه زره تی خضر (د.خ) که له گه ل چه زره تی مووسادا قسه ده کاو تی ده گه یه نی وتی: «فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا» و نه یوت (فَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَعِيبَهَا) واته: نه ده بی کرد، عه بیدار کردنی که شتی به که ی دایه پال خو ی و نه یدایه پال خودای خالیقی هه مووشت، که چی له باسی چاک کردنه وه و راست کردنه وه ی دیواری هه تیوه کاندای به هیوای نه وه ی گه وره بن و بگه نه ته مه نی روشدو خه زنه که یان ده ربینن، وتی: ﴿فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا... الآية﴾ و نه یوت (فَأَرَدْتُ أَنْ يَبْلُغَا... تاد) چونکه ئیراده که دیمه نیشی و ناوه ر و کیشی شتیکی جوانه و نیسبهت دانی نه لای خودا ره وایه، وهك عه بیدار کردنه که نی به که به دیمه ن جوان نی به، نه گه رچی کاکله که ی شتیکی زور جوانه. جا نه گه ر تو ته ماشای نه ده بی ته عبیری «فَأَرَادَ رَبُّكَ...» بکه ی به بی ره نج و مهینه ت ده گه یته هیزی روشدو گه نجی نه سرار وهرده گری.

نه گه ر نه زان بووی بی باک به له ده ردی نه زانین و داوای شیفای نه و ده رده ت له خودا بکه و بلی «وَإِذَا مَرَضْتُ فَبُهِتَ النَّاسُ»، له خودا بپاریره وه و بلی: (رَبِّي الْخَيْرُ

سه عینی کا وجود چاک تیدا جی کا
 عہدہم و ٹیمکان بہ لکو ژیر پی کا
 لی نہیری زور ظولمہ تی عہدہم
 چاوی روشن پی بہ نووری قیدہم
 تا لہ عہمہلدا نہیمینی قوصوور
 حسبہ روضای حق لی بیتہ ظوہوور

واتہ: ئەساسی ئیمہ عہدہمہو ہەرچی کہم وکووری یش ہہیہ ہەر ہی عہدہمہ،
 خہیرو چاکہ ئەگەر ہہ بی ہی وجودہ، وجودی واجبیش تہنہا ہی خودای
 گہورہیہو وجودی شتی تر مومکینہو لہوانہیہ نہبوون پرووی تی بکا، کہواتہ نابیتہ
 سەرچاوی راستہقینہی چاکہ. نہبوون کہ بہدہو لیتہوہ دیارہ ہەر شہرو بہدی لی
 دہوہشیتہوہ، جا ئەگەر چاکہ بی لہ تووی مومکینہوہ بینرا ئەوہ لہ ئاثاری ئەوکہسہیہ
 کہ بناخہی ہہموو بوونیکہ واتہ: خودای پەرورددگار.

ئەمجار واز لہ عەقلەکە ی خۆمان بینہ، باش لہ مەعنای ﴿ما أصابك من
 حسنة فمن الله وما أصابك من سيئة فمن نفسك﴾ بزانی، تاتا بوت دەرکەوی کہ
 نەفس کانی ئیمکانہو دژی بوونہو سەرچاوی ئافەت و بەلایہ، بەلی وا دەرکەوت
 کہ پاداشی خودای گہورہ بو بہندەکانی لہسەر کردہوہی باش تہنہا لہ گہورہیی و
 بەخشندہیی و بەزہیی خوہوہیہ؛ چونکہ پاداشی چاک ہی کردار و پەفتاری چاکہ،
 چاکەش لہ وجودہوہ ہلدەقولی، وجودیش لہ بەخششی خودایہو، خووی
 مەوجودی راستہقینہیہو ہی خەلک سەرچاوەکە ی ئەوہ. ہەر واتولہ یش لہسەر
 کارو کردہوہی خراپہ عہینی عہدالہتہ، چونکہ تولہ بەرامبەری کردہوہی خراپہیہ،
 کردہوہی خراپیش لہ ماہی یەتی کہم وکووری ئینسانہوہ پەیدا دەبی کہ مومکینی
 ذاتی یہو ئەصلہکە ی نہبوونہو بوونہکە ی لہ خوداویہ.

خو ئەگەر عەقلی ناتەواوت ہەر خەیالات دەکاو دەلیت قودرەتی خودا بو
 جاکم ناکا؟ ئەگەر بەوردی سہیری پرسیارہکەت بکەیت بوت پروون دەبیتہوہ کہ

قسه یه کی هیچ وپوچ و بی مه عنایه، چونکه تو یه کیکی له مومکینه خاصه کان،
 ته صل له مومکینه خاصه کاندای نه بوونه و بوونیان پاش نه بوون هاتوووه، گورینی
 ماهی یه تی مومکین به واجب مه حاله، دیاره کاری قودرهت له مه حالدا مه حاله.
 ته و گه ورهیی و بههره یه که شایانی شانی تو یه ته وه یه که خودای گه وره بهرگی
 بوونی به بهردا کردووی. بی گومان ته م بوونه له وانه یه به تیکوشان و بهرده وامی
 له سهر خوداناسی و پاکی به نووری وجودی (واجب الوجود) ی ته زهلی و ته بهدی
 نوورانی بی و خهوش و خالی نه بوون و ئیمکان و نیشانه کانیانی لی دوور بکه ویته وه.
 دیاره ئینسانی خاوهن ره ذیله و گونا هبار که له گونا و کرداری بهد په شنیمان بووه وه و
 خووی دایه خودا په رستی و رهفتاری باش ئاثاری خراپه کاری یه که ی پیوه نامینی و
 تاریکی ناشیرینی عهده م و ئیمکان زوری پی ناهینی و تهنگاوی ناکا، به نووری
 قیده م، نووری خودایی، دلی پرووناك ده بیته وه و ره زامه ندیی خودای ده ستگیر
 ده بی.

ئاخیر ئیراده و مهشی یهت ته قدیر
 (تَعَلَّقْتُ بِالْخَيْرِ وَالْشَّرِیرِ)
 ته م ما ته مرو حوب ره ضای (ذو المنن)
 (مَا تَعَلَّقْتُ إِلَّا بِالْحَسَنِ)
 ته قدیر مهشی یهت ئیراده و قهضا
 موسته لزیم نی یه ن بو حوب و رهضا
 به شهر ناراضی به خهیر راضی یه
 قهضا گشت خهیرن چون حق قاضی یه
 درك دای له پیت شهره؛ ده لئی: وهی،
 خهیره؛ په رژینی باخی پی ده که ی
 ئار شهره؛ سووتا خهله و خهرمانت
 خهیره؛ باعیته بو چیشت و نانت

به‌عضنی مورادات هه‌یه مه‌نهی‌یه
 به‌عضنی مه‌ئموورات هه‌س موراد نی‌یه
 له‌به‌ر چه‌ند نوکته‌و مه‌صله‌حه‌و حیکه‌م
 (نَحْنُ لَا نَعْلَمُ، اللَّهُ أَعْلَمُ)
 وا نه‌بوو، ئه‌مه‌ وای‌کرد ئی‌فاده،
 ئه‌مر موسته‌ل‌زیم له‌بو ئیراده.
 هه‌ر چه‌قه، بی‌شک، جه‌وادی موطله‌ق
 (خَیْرٌ یَّیْ مَهْ حَضُّ و (غَنِيٌّ) یَّی به‌رحه‌ق
 (لَكِنْ لَمْ يُعْطِ إِلَّا مَا سَأَلَ
 السِّئَةُ اسْتَعْدَادِنَا، أَجَلٌ)

ئوستاد زاخی خوئی بوچ وه‌باد ده‌دا؟
 زاخ به‌ موافیق ئیستیع‌داد ده‌دا
 زاخی ده‌بان زاخ تیخی ده‌بانه
 زاخی خوراسان بو خوراسانه
 بو برسی ئاوو^(۲۳)، له‌بو تینگ نان
 عاقلی هه‌سه‌سا بویان بی‌ران
 (خُصُوصاً) چه‌کیم وا صاحیب شانی
 بی قارووره‌و نه‌بض له‌ ده‌رد بزانی
 نی‌یه له‌گره‌دا هیچ قسه‌و باسی
 ده‌سکاری خوینی چاکمان ده‌ناسی
 هه‌رگاه که وا وی ئه‌وا مه‌علوومه
 هه‌رچی پیمان کا غه‌یره مه‌لوومه

ئار: ئاگر. زاخ: بو زاخاوی خنجه‌رو شمشیر و تیخ به‌کارده‌هینری. تیخ:
 تیخ. ده‌بان. جوړه پولا‌یه‌کی جه‌وه‌رداره خنجه‌ری لی دروست ده‌کری. تینگ:

تینوو. بیران: بهینه. دهسکاری خوینی: خودا خوی دروستی کردووین. وای وی.
وهها بی. پیمان کا: پیمان بکا.

واته: خواستی خودا (اراده) کهی، ههروهها دروست کردن (قدرة) کهی
پیوهندی به خیر و شهرو چاک و خراپه وه هیه، بهلام تهمرکردن و خوشویستن و
رهزامندی خودا به چاکه وه نه بی پیوهندی نی یه. «ولا یرضی لعباده الکفر» واته:
ئیراده و قودرته نابیته هوی خوش ویستن و رهزامندی. خودای گهوره رازی یه به
خیر و خوشی دهوی، نارازی یه له شهرو هه رگیز خوشی ناوی.

پوختهی تم بابه ته ته وه یه که خودای گهوره هه له ته زله وه هه تا ته به د ناگاداره
له هه مووشتی، دهزانی به ندهی موکه لله فی له کاتی خویدا چی ده کا، بریاری
داوه ته و شتهی موکه لله فه که ده یه وی و هه لیژاردوو بوی دروست بکا، کوفر بی یا
ئیمان، گونا بی یا خودا په رستی. له گه ل ته وه یشدا هوش و فامیشی پی داوه و
ریگای چاکه و خراپه ی بو دیاری کردوو وه ته مری پی کردوو چاکه بکا و نه هی لی
کردوو توخنی خراپه بکه وی. جا ته گه ر ته وه ی کابرای موکه لله ف ده یکا چاکه
بوو، تهوا ته و کاره موراده و ته مر به کردنی کراوه و خوشه ویسته و خودا لی رازی یه
خو ته گه ر خراپه بوو، تهوا موراده، بهلام نه هی لی کراوه و خوشه ویست نی یه و
خودای گهوره لی رازی نی یه. و لی ره دا ده رکه وت هه ندی کاری ته مر پی کراو
موراد نین؛ چونکه خودا دهزانی که کابرای موکه لله ف نایکا، ههروهها هه ندی
کاری نه هی لی کراو موراده؛ چونکه خودا زانیویه و دهزانی که موکه لله فه که
ده یکا. به هه رحال ته وه ی ته مر به کردنی کرابی خوشه ویسته و خودای گهوره لی
رازی یه، ته وه ی نه هی لی کراوه خوشه ویست نی یه و خودا لی رازی نی یه.

ههروهها (قضا) چ به مه عنا عیلمی خودا بی یا به مه عنا ئیراده و خواستی بی
له ولایه نه وه که پیوهندی به خودا وه هیه واجبه ئینسان پی رازی بی، بهلام
له لایه نی ته کلیم پی کراوه که وه، واته که ته ماشای خودی کراوه که بکه ن ته گه ر
گوی رایه لی و چاکه بوو واجبه پی رازی بی و، ته گه ر بی گوی بی و گونا بوو واجبه
پی رازی نه بی.

به لئی قهضا له ولایه نه وه که نه جامی کاری خودای گه وره یه همووی خیره و
 حیکمه تی تیدایه و خودا خووی ده زانی چی ده کا؛ داری درکاوی نه گهر زیانی هه بی
 بو و که بدا له پیت هاوارت لی هه لده سینئ، له لایه کی تره وه سوودی هه یه
 باخی پی په ژین ده کری و ده پیاریزی. ناگر نه گهر له لایه که وه خه له و خه رمانت
 بسووتینی و زیانت پی بگه یه نی، له لایه کی تره وه خیره بو و بو خه لکی تر؛ نانی
 پی ده کری، چیشتی پی لی ده نری، سه رمای پی لاده درئ.

خودا ده وله مندی موطله قه واته له هموو روویه که وه ده وله مهنده و موحتاجی
 هیچ جوړه شت و که سی نی یه، به لام نه و نه وه به بهنده کانی ده دا که زمانی حالی
 ئیستیعادیان داوای ده کات، شتیکیان پی ده به خشی له بارباندا بی.

مهوله وی لیره دا به شیوه یه کی نوکته نامیزو بو نزیك کردنه وهی مه سته له که له
 میشکی خوینه واری موسولمان، ته شبیهی خودای گه وره ی کردووه به وه ستای
 ئاسنگه ری زاخاوده ری خنجه رو ده فرموئی وه ستا بو زاخی خووی به خو پرابی
 له کیس بدات و له شوینی نامولا ئیمدا به کاری بهینی، زاخی ده بان بو تیغی
 ده بانه، زاخی خوراسان بو زاخاودانه وهی تیغی خوراسانه، واته: نهك بو هموو
 تیغی.

هر له ئیشی زور عاده تیشدا لیکي بده ره وه: نه گهر تو ئازایت و له تیرو توانجی
 خه لك ناترسی هه لسه بو ئینسانی برسی ئاوینه و بو ئینسانی تینو نان، بزانه به
 تانه و توانج کاست ناکه ن، برسی نانی ده وی، تینو ئاو. هه رکه س جوړه
 قابیلی یه تیکی هه یه و بو وه رگرتنی جوړه به هره یه کی تایبه تی ئاماده یه، هه ر نه خوشی
 جوړه ده رمانیکی بو ده ستیشان ده کری، نه خوازه لا نه گهر چه کیمه که حالزانیکی
 خاوه ن شکوو شان بی، به بی نه وهی دوکتور بی و نه بزی نه خوش بگری و
 شووشه ی ده رمانی پی بی له ده ردی ده رده دار بزانی و ده رمانی بو دیاری بکا، که
 ذاتی خودای گه وره یه. لیره دا شته که زور ئاشکرایه: ئیمه ده سترکردو دروستکراوی
 ده ستی به هیزو توانای خوداین که هموو ئاشکراو نهینی یه کمان ده زانی و هیچی لی

ون نابی، خوئی دروستی کردووین و دهزانی چوئی دروست کردووین و بهوپیی یه موعامه له مان له گهل دهکا؛ ههرچی بدا به ههرکس شتیکی زور عاده تی یه و له سهر شه سهرزه نشت ناگری. . لومه و سهرزه نشت بو غهیری خودایه.

(سؤال الاستعداد لنا نوعان
 امره، جل علا، امران)
 سائیل بو ئه مرهین ئه لبهت موطیعه
 سائیل بو (افعل) فهقهط شه نیعه
 پهس وایطاعهت ههروه کو عیصیان
 ههردوو موقتهضان بو عهینی ئینسان
 شهر له نهقائیس خودوو و عهدهم
 خهیر له خهصائیس وجوودو قیده
 (وما ذکرنا سر للقدر
 قد أفشیناه، و اذا ظهر
 یوم القیامة ما لام احد
 الا نفسه کما قد ورد)

واته: خودای گهوره جهوادی موطلهق و بهخشندهی بهرحهقه، بهلام ئهوهی که دهیبهخشی بهپی ئیستیعداو قابیلی یه تیکه که خودا پی داوه. جا ئیستیعداوه که دوو جووره، شه ئه مرهیش که خودا دهیکا هه میسان دوو جووره.

جووری یه که می ئیستیعداوه کان ئامادهیی یه بوئهوهی ئه مرو نه هی (افعل) و (لا تفعل) ی تهوجیه بگری، شه جووره ئیستیعداوه له هه موو ئینسانیکی بالغ و عاقلدا ههیه، دیاره شه جووره ئیستیعداوه ته نهها داوای یه ک شت دهکا که ئاراسته کردنی ئه مره که یا نه هیه که یه.

جووری دووهه میان ئامادهیی یه بو ئیجادی ته کلیف پی کراوه که له لایه نی خوداوه، بیجگه له ئامادهیی بوئهوهی ئه مرو نه هیه که ی تهوجیه بگری. شه

جۆره‌یان دوو شت داوا ده‌کات .

هه‌روه‌ها جووری یه‌که‌می ئه‌مره‌که‌ی خودا ئه‌مری ته‌کلیفی یه‌ که بریتی یه‌ له ته‌وجیه‌ کردنی ئه‌مرو خیطاب بو‌موکه‌لله‌فه‌که‌ . دووهم ئه‌مری ته‌کوینی یه‌ که بریتی یه‌ له دروست کردنی ئه‌وه‌ی که داوای کردوو هه‌ر له‌لایه‌ن خوداوه‌، جا ئه‌و که‌سه‌ی که قابیلی یه‌تی ئه‌مری ته‌کلیفی و ئه‌مری ته‌کوینی هه‌یه‌، واته‌ قابیلی یه‌تی ئه‌وه‌ی هه‌یه‌ ئه‌مرو نه‌هی رووی تی‌بکاو قابیلی یه‌تی ئه‌وه‌یشی هه‌یه‌ خودای گه‌وره‌ ئه‌مری کراوه‌که‌ی بو‌دروست بکا، خودا بو‌ی ده‌کات و به‌ (مطیع) حسیب ده‌کری، دیاره‌ ئیستیعداده‌که‌ی دوو شتی ویستوو. ئه‌وکه‌سه‌یش که ته‌نها ئاماده‌یی و قابیلی یه‌تی ئه‌مره‌ ته‌کلیفی یه‌که‌ی هه‌یه‌و هیچی تر ئه‌وه‌ هه‌ر ته‌کلیفه‌که‌ رووی تی‌ده‌کاو، له‌به‌رئه‌وه‌ خو‌ی له‌خویا ئاماده‌ نی یه‌ بو‌جی به‌جی کردنی ئه‌مره‌که‌ی خودا، ئیستیعداده‌که‌ی ته‌نها یه‌ک شتی داوا کردوو بو‌یه‌ خودایش بو‌ی دروست ناکاو له‌ئه‌نجام دا به‌ (عاصی) ده‌دریته‌ قه‌لم .

وا له‌م به‌یانه‌وه‌ ذه‌رکه‌وت که گوئی رایه‌لی و بی‌گوینی طاعت و مه‌عصی یه‌ت هه‌ردووکیان سروشتی ئینسان خو‌ی ئیقتیضایان ده‌کات، به‌لام بی‌گوینی و گونا‌ه‌کردنه‌که‌ له‌ له‌وازیمی که‌م وکوورپی خودوو‌ث و نه‌بوونی پیش بوونه‌که‌یه‌تی و، گوئی رایه‌لی و چاکه‌کردنه‌که‌ی له‌ له‌وازیمی بوون و بو‌نه‌یه‌تی له‌گه‌ل ذاتی ئه‌زه‌لی و ئه‌به‌دیدا که به‌ ته‌وفیقیکی تایبه‌تی ده‌ستی که‌وتوو.

ئه‌وه‌ی لی‌ره‌دا نووسیمان نه‌ینی کاری خودای گه‌وره‌مان بو‌ده‌رده‌خات له‌ کرداری به‌نده‌کانیدا، واته‌: وه‌لامد بو‌پرسیاری ئه‌وکه‌سه‌ی که ده‌لیت: بوچی خودای گه‌وره‌ چاکه‌ بو‌زه‌ید دروست ده‌کاو خراپه‌ بو‌عمر، هه‌روه‌ها مه‌عنای ﴿قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلٰی شَاكْلَتِهٖ﴾ مان بو‌روون ده‌کاته‌وه‌، پوخته‌که‌ی ئه‌وه‌یه‌ هه‌رکه‌س ئاماده‌یی یه‌کی تایبه‌تی هه‌یه‌و، به‌گویره‌ی ئه‌و ئاماده‌یی یه‌ خودای گه‌وره‌ شتی بو‌ دروست ده‌کا.

ئیتیر لی‌ره‌دا هیچ پرسیاری نه‌ماوه‌ته‌وه‌، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ که یه‌کی بلیت هوچی یه‌ که

خودای گه وره ئامادهیی و ئیستیعدادی زهیدو عه مری له یهك جیا کردوو ته وه؟! وه لآمی ئه وهیش ئه وهیه که له نه فسی خهلق و ئیجاددا خودای گه وره سوئالی لی ناکری؛ چونکه خودایه تی و لووتکه ی ته واوی و بی خهوشی و (واجب الوجود) ی مانیه له وه که خودای گه وره شتی بی حیکمهت بکا، مانیه له وه که پرسپاری لی بکری ﴿لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾.

له وهیشه وه وتمان که ئیستیعدادی موکه للهف دوو جوړه و ئه مری خودایش دوو جوړه، مه عنای فهرمووده یه کی حه زره تمان بو ده رکهوت که فهرموویه تی :- له روژی قیامه تدا کرده وه ی خه لک ده رده که وی، جا ئه وکه سانه ی خیریان دهس ده که وی با حه مدو ئه نای خودا بکه ن، ئه وانهیش که شه ریان دهس ده که وی با هه ر سه رزه نشتی خو یان بکه ن.

کوللی نیعمه تی له وه وه فه ضله
 کوللی نیقمه تی له وه وه عه دله
 ئاگامان نی یه، وهك تاریکه شه و،
 نه له عیلمی ئه و نه له عه دلی ئه و
 بو ی هه یه ته کلیم حه قی (ذو الجلال)
 (بما شاءه منا من أفعال)
 ده گه ل ئه ویچه هه م بکا ته قدیر
 ئه سبابی مه نعیم؛ (إن هو الخیر)
 له بهر ئه وه وا ته قریری بو ت هات^(۲۴)
 به عضی له فیرقه ی عوله مای ثوقات
 حوکم به وجووب سکو وتمان ده کات
 له (لیم) ی ئه فعال له (کیف) ی صیفات^(۲۵)
 ئه ر نه ختی شو عوور هه یه پیته وه
 که وت خوداس ده بریته وه^(۲۶)

واته: مادام ذاتی خودای گهوره (واجب الوجود)ه، خاوهنی صیفتی کهماله و به هموو جورئی دهتوانی کار له جیهاندا بکاو، هیچ شتیکی لی گوم نابیی و، هموو کردهوهکانی جوانن، دهبی بزانیین هر نیعمهتی بدا به هرکس له گورهیی و چاکهکاری و میهرهبانیی خویهوهیهو، هر نازاری یا هر دوردو بهلاو ناباری یهك بدا بهسر هرکهسیکدا عهدهالت و دادپهروهیی خویهتی، ئیمه ئاگادار نین له عیلم و عهدلی خودای گهوره، بهلکو هیچ صیفهتیکی نهومان بهتواوی بو دهرنهکهوتوووهو بو نهندازهو توانای زانیی ئیمهیی مهخلووق جیهان له بهرچاوماندا وهکوو تاریکهشهوه.

خودای گهوره دهتوانی هموو تهکلیفی له هموو یهکی له ئیمه بکات، دهشتوانی له عینی کاتی تهکلیفهکهدا هوئی وها دهربخات که بیته کوسپ له ریگای بوونی شته تهکلیف پی کراوهکهدا.

لههر ئهم تهقریرهیه هندی له زانایانی خاوهن پایه و باوهپیی کراو فهرموویانه هرگیز بهرامبهر به کارهکانی خودای گهوره ریگهی پرسیار نی یه و نابیی بوتری: خودایا بوچی کردت؟ هروهها نابیی پرسیار له چونیهتی صیفهتهکانی خودا بکری، تو نه گهر کهمی هست و تیگهشتنت هیه که وت خودا خودایه ئیتر قسه دهبریتهوهو هیچ مهیدانی بوچی و چی یه و چونه نامینیت.

(قَوْمٌ أفرَطُوا، قَوْمٌ فرَطُوا
أذْنَهُمْ مِنْ حَقِّ هَلَا قَرَطُوا؟)

جهبری بی حال و قهدهری مهجووس
ئهو بو خوین خوړو ئهم بو سروان جووس^(۲۷)؟

با بین له بهن بین ئه ممانهك دهمی

(نخرج من بین فرث ودم)

نه وهك لادییی نه وهك شاری بین

خالص بین سائغ له بو شاریبین

افرطوا: زياده پرهوي يان كرد. فرطوا: كه م وكوورپري يان پيشان دا. هلا قرطوا:
بوچي گواره يان نه كرده گوي؟ جه بري بي حال: تهوانه كه خويان به ناچار
دهزانن و حاليان بوخويان برپارنه داوه. قهدهري مه جووس: تهوانه كه خويان به
خالقي ته عمالي خويان دهزانن و وهك مه جووسين.

مهولهوي له پيشه وه باسي تهوهي كرد كه ههرچي پرتهوي بوون لي داوه و
مهوجووده هموو خوداي گهوره دروستي كرده وه، دياره كرده وهي ئينسانيش به شيكه
له مهوجوودات و، به پي تهو قسه يه تهو يش خوداي گهوره دروستي كرده وه، به لي
تهمه مهذهب و ريبازي تههلي حقه. به لام دوو مهذهبي تري مه شهوور هه ن:-

يه كه م: مهذهبي جه بري يه كانه كه لايان وايه ئينسان هيچ پيوهندي يه كي به
كرده وه يه وه ني وه، ده باره ي كرده وهي وهك دارو به ردي بي دهنگ و سهنگه!
به هيچ جوړي له كرداردا كه سب و پيوهندي بو ئينسان دانانين.

دووه م: مهذهب و ريبازي موخته زيله كانه كه به قهدهري مه شهوورن و، له بهر تهوهي
نيسبه تي تهثير له خويان دهدهن و خويان به شهريكي خودا حساب
دهكهن و، وهك دروست كردني خويان دهدهنه پال خودا دروست كردني
كرده وه كاني خويان دهدهنه پال خويان، بويه وهكوو مه جووسن. جا مهولهوي
ده فهرموي: (تهو) واته: جه بري بوخوين خور بي، بيري ناشيرين و پيسي
وهك خوين بخواته وه؟ (تهم) واته موخته زيله بوچي سروان جوو (...)
خور بيت؟ دهبا به راستي بينه شير نهك تهنها بهدهم، يا شيريك بين
خويناوي نه بي و ياك و بي گهرد بي، تهو شيره صافه بين كه له بهيني گهدهي
پر له پيسي و دلي پر له خوين ده رده چي، واته نه جه بري بين و نه قهدهري،
نه وهكوو لادي بي بين كه له بهر فه قيري و داماي شيره كه ي تهوهنده
دهكوليني كه م ده بيته وهو تووشي زيان ده بي و تيكرا ده شيفه وتيني و نه وهكوو
شاري بين كه تاوي زور ده كاته شيره كه ي و له زه تي تيدا ناهيلي، با ريبازي
ئيمه له عيب پاك بي، شيريك صافي چاكي گه وارا بي و به ئاساني

بخوریته وهو سوودی لی وه ربگیری.

(قلنا كل شيء من حيث الإيجاد
خير صادر من رب العباد
نرضى بالقضا وبما يقضى
بذات الشر المقضى لا نرضى)

واته: له مه وپیش باسی نه وه مان کرد که قه زای خودا هموو خیره، چونکه
خودای گه وره کردوو یه تی. وا لی ره یشدا ده لاین هموو شتی (من حيث الایجاد)
خیره و دروستکراوی خودای گه وره یه که بی گه یینی هموو خه لقی خو یه تی، که واته
ثیمه رازین به قه زای خوداو به وه پیش خودا حوکمی پی کردوو، به لام له ذات و
خودی نه مره په یدا بووه که، مادام شهر بی، رازی نین.

نه فعالی عیباد، نه ر خهیره نه شهر،
هموو مه خلوقی خالقه یه کسر
(فَمِنْ حَيْثُ الْخَلْقِ) مه نسوب به حه قه
(وَمِنْ حَيْثُ الْكَسْبِ) مه نسوب به خه لقه
(مِنْ جِهَةِ الْخَلْقِ) همووی هر خهیره
(مِنْ جِهَةِ الْخَلْقِ) به عضیکی ضهیره
بوچی؟ (خالق الوری) خه بیره
به مه صنووعاتی خوئی چاک به صیره
ناس ناسی و ناقیص (جاهلین بالحال)
مه صدهریان وهك فیعل هموو (ذو اعتلال)
(لِذَا لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ
وَنَحْنُ عَمَّا نَفْعَلُ نُسْأَلُ)
عیلمی ته مام و ئیرادهی ته مام
قودره تی ته مام (خالق الأنام)

(بالأشياء، لها، عليها) بي قيل

(بتفصيلها للخلق دليل) (٢٨)

(ألا يعلم من خلق) بزبان

(وهو اللطيف الخبير) بي گومان

ئهلبهته ئيجاد لايق بهو دهوي

خالقي ريكي هيچ كهس ناكهوي

عيلمى نوقصان و ئيرادهي نوقصان

قودرهتي نوقصان طائفهه ئينسان

ئه ر كهسي چاوي دلي بويني (٢٩)

سيواي كاسبي چي تر ده ميني؟

بلي بهوكهسه وا دهروت به ري:

بزبان دهزاني چهند ههنگاو دهني؟

يا ههنگاويكي چهند بنگس دهوي؟

ئه مرو يا سوزوو، كهي دهگهته جي؟

لهدواي سوئال وه بي قووله قوول

مه علوومه تهوه پي نالين ذوهوول

(في أظهر الفعل) تهمه حاليه!

له حهركاتي تهعضادا چي به؟!

بي خه بهر له حال تهووهل و مهثال

به تهوه دهلي (خالق الأفعال)؟!

بو روتبهه ئيجاد بوچي دهكهي نه صب؟

مهظهروهو مهحمل (ذو الكسب) و (فحسب)

خالقي ريكي هيچ كهس ناكهوي: كهس حهدي خالقي ني به

بويني: بييني. دهروت بهري: بهريگه دا دهروات. بنگس: بنگووس، بست

(شبر). دهوي: دهبي. سوزوو: سبهه. قووله قوول: چهنه چهن و قرهوقاله و

خاوهن ئایینه کان، له گه ل جیاوازی ئایین و باوه پریاندا، هه موو هاوده نگ و یه ك قسه ن له سه رئه وه که دروستکهر و پهروه ردگاری هه موو جیهان، ئاسمان و عهرز، مانگ و خور، کان و گیاو دارو درهخت، ئینسان و حه یوان و هه رچی له و جیهانه دا هه یه، هه ر خودای گه وره یه. هه روه ها وه زعی ئینسان ئه وه ی که دهستی خو ی تیدا نه بی و هیچ ماوه ی خواست و خواهی شی خو ی نه بی، وه ك بالا و قامهت، خو ووره وشت، رهنگ و دهنگ و هاوچه شنه کانیا ن، هه موو خودای گه وره دروستی کردوون و دهستی ئینسانی تیدا نی یه.

مایه وه کارو کرده وه بی که پیوه ندی به خواستی ئینسانه وه هه یه، وه ك هه ستان، دانیشتن، قسه کردن، نان خواردن، هه لمهت بردن. . . تاد.

لیره دا چه ند بیرو پای جیا جیا هه ن، چواریان مه شهوورن:

یه که م بیرو باوه ری ئه هلی حه ق که ناویان به ئه هلی سونهت و جه ماعهت ده ر کرده وه، په پره و بی حه زره تی پیغه مبهرو یاران ی ده که ن. ئه م کو مه له ده لئین ئه و کرده وانه ی ش وه ك خاوه نه کانیا ن هه ر ذاتی خودا دروستیا ن ده کا، بنیاده م ته نها کاسبه و غه یری که سب هیچ پیوه ندی یه کی پیانه وه نی یه.

ده لیلی ئه وه که خودا خالق ی کرده وه ی عه بده و عه بده که خالق نی یه، عه قلی و نه قلی هه یه.

ده لیلی عه قلی ئه وه یه ئه گه ر عه بده خالق ی کرده وه ی خو ی بوایه ده بو جوژی یاتی جم و جوو ل و هه لس و که وتی خو ی له کاتی کاره که یدا بزانیایه، ده بو بیزانیایه چه ند شاره گ و چه ند ورده ره گ و چه ند جمگه له کاتی کاره که یدا ده جوو لئیه وه، که چی هیچ ئاگای له م در یژه یه نی یه، ئه م نه زانینیشیه له به ره ئه وه نی یه که گوایا غافل و بی ئاگا بووه، ته نانهت ئه گه ر له کاتی کرده وه که شدا پرسیا ری لی بکه ی و ناچاری بکه ی له وشتانه تی فکری هیشتا هه ر خه به ردار نابی و ناتوانی بیانژ میری و نازانی چه ندن و دان به بی ئاگایی خو یدا ده نی، به لی ئه مه له

پرووناکترین کرده‌وهو ساده‌ترین کاردا، خو ٲه‌گه‌ر ته‌ماشای هه‌ندی کرده‌وهی مه‌عنه‌وی بکه‌ین وه‌کو بیرکرده‌وه له‌کاتی ته‌عریف کردنی شتی‌ک دا، یا بو ده‌لیل هینانه‌وه له‌سه‌ر مه‌به‌ستی، یا له‌کاتی لیکولینه‌وهی هه‌ندی کاروباری پاشه‌پوژدا، ٲه‌وا گه‌لی سه‌رکویره‌.

به‌لام ده‌لیلی نه‌قلی گه‌لی زوره، وه‌کوو ﴿الله خالق کل شیء وهو علی کل شیء وکیل﴾^(۳۰) واته: هه‌ر خودا دروست کونده‌ی هه‌موو شتی‌که‌و هه‌ر ٲه‌و ٲیعتیمادی ده‌کرٲه سه‌ر له هه‌موو شتی‌کدا، له دروستکردنیاو له پاراستنیا.

یاوه‌کو ٲایه‌تی ﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾^(۳۱) که باسی گه‌وره‌یی و ده‌سته‌لاتی خو‌ی ده‌کا، یاوه‌کو ٲایه‌تی ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللطيف الخبير﴾^(۳۲)

واته: ٲایا ٲه‌وه‌ی که خه‌لک دروست ده‌کا ٲاگای له دروستکراوه‌کانی خو‌ی نی‌یه‌و ٲییان نازانی؟ به‌لی زانایه‌و ٲاگاداره، ٲه‌گه‌ر زانانه‌بی به‌ذاتی ٲه‌وشته‌ی ده‌یه‌وی دروستی بکا، به‌گویره‌ی صوره‌ته عیلمی به‌ٲه‌زله‌ی به‌که‌ی، ٲه‌گه‌ر ٲاگای له هه‌موو وردو درشتی صیفه‌ت و حالی بریاردرای ٲه‌زله‌ی نه‌بی چونی دروست ده‌کا؟، ره‌وایه دروستکه‌ر ٲاگای له دروستکراوی خو‌ی نه‌بی؟

یاوه‌کوو ٲایه‌تی ﴿وَالله خالقكم وما تعملون﴾^(۳۳) واته: ذاتی خودا ٲیوه‌یشی دروست کردووه‌و کاری ٲیوه‌یشی دروست کردووه‌.

ٲه‌مانه هه‌موو ده‌لیلن له‌سه‌ره‌ٲه‌وه که خودای گه‌وره هه‌ر وه‌کوو خالقی ذات و صیفه‌ت‌مانه خالقی هه‌موو کرده‌وه‌کانی‌شمانه.

له‌لایه‌کی تره‌وه ٲیمه، ٲه‌هلی سونه‌ت و جه‌ماعه‌ت، لامان وایه ٲیسان ٲیوه‌ندی که‌سب و نیکتیسابی به‌وکرده‌وانه‌یه‌وه هه‌یه که ده‌یانکا، بو ٲه‌مه‌یش دووباره ده‌لیلی عه‌قلی و ده‌لیلی نه‌قلی هه‌یه.

یه‌کی له ده‌لیله عه‌قلی به‌کان ٲه‌وه‌یه ٲه‌گه‌ر خه‌لک ٲیوه‌ندیان به‌کرده‌وه‌ی

خویانهوه نه بوايه بو خودای گه وره رهوا نه ده بوو ته کلیفیان لی بکاو فرمان بدا تهو
 ئیشه بکهن و نه وئیشه مه کهن، چونکه ئەم ئەمرو نه هیه پیویسته له گیان له بهری
 بکری که هوش و فامی هه بی و توانایه کی وه های هه بی بتوانی تهو ئیشه بکا یا ریگا
 له نه فسی خوی بگری و نه یکا.

ده لیلیکی تری عه قلی له سه ر ئەم پیوهندی به فرقی بهینی جوولانه وهی ئەندامی
 ئینسانه به ئاره زووی ئینسانه که خوی له گه ل جوولانه وهیه کدا که به دهستی خوی
 نه بی، یه کهم وهك هه لسان و، دانیشن و رویشن و، وهستان و خواردن و
 خواردنه وهی عاده تی، دووهم وهك جوولانه وهی هه موو ئەندامی ئینسان له کاتی
 له رزوتادا، یا وهك کهوتنه خوار به پال پیوهنان یا راکیشان و فری دانی کاره با...
 تاد.

ده لیلی نه قلیش بو ئیسباتی ئەم که سب و ئیکتیسانه له قورئانی پیروزدا زورو
 زه به ندهن وهك: ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا
 اكْتَسَبَتْ...﴾^(۳۴) یا ﴿وَقُلْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ
 فَلْيُكْفُرْ﴾^(۳۵) یا ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا
 يَرَهُ﴾^(۳۶) یا ﴿جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ...﴾^(۳۷) و وینهی ئەمانه که زورن.

جا پیویسته باوه فرمان وههابی که کرداری بهندهی خودا چاک بی وهك نان دان
 به برسی و ئاودان به تینوو و رزگارکردنی داماو، یان خراب بی وهك مهنعی ئاوونان
 له برسی و تینوو، کوشتنی ئینسانی بی تاوان، له لایه نی دروستکردنه وه هه موو
 پیوهندیان به خودا وهه یه و خودا دروستیان ده کاو، هه موو حیکمه تیان تیدایه و
 حه قیقه تن، به لام له لایه نی که سبه وه پیوهندیان به خه لکه وه هه یه و تهو ئیکتیسابیان
 ده کا، له لایه نه وه چاکیان هه یه که خیره و خراپیشیان هه یه که شه ره.

سیرپی ئەمه یه که خودای هه موو عالم خاوه ن عیلمه و خه به رداره و به
 حه قیقه تی شته کان ده زانی و له ئەنجامی راستی تهو شتانه ئاگاداره که له پاشه پروژدا
 دروستیان ده کا، هه رگیز کاری بی حیکمه ت نا کاو گیان له بهری بی سوو

دروست ناکا، به لام ئاده مزاد نا قیصن و حقیقهت نازانن، ئەگەر شتیکیش بزانی واده بی له بیریان ده چیته وه، ئەوهی که به دیمهن سه رچاوهی کاریانه، که ذاتی خو یانن نه خوشه و کرده وه کانی شیان نه خوش و ناته واون.

جا له بهرئه وه که کاره کانی ذاتی (واجب الوجود) هیچیان بی حکمهت نین و، ئەگەر له لایه که وه زیانیان هه بی، له لایه کی تره وه سوودیان هه یه، به شیوهی ره خنه پیشان دان پرسیری لی ناکری بوچی فلانه شتت کرد؟ چونکه کاره کانی له حقیقهت دا بی حکمهت نین، ئەگەرچی ره وایه له سه ر شیوهی (استفسار) واته داوای پروون کردنه وهی حکمهت ته که پرسیار بکری، وهک فریشته کان له کاتی دروستکردنی حه زه تی ئاده مدا (د.خ) عه رزی خودایان کرد ﴿أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ... الْآيَةُ﴾ (۳۸) واته: بوچی ئەم نه وعه دروست ده که ی که له سه رزه وی دا خراپه کاری ده که ن و خوینی ناهه ق ده ریژن که چی ئیمه ئەناو ستایشت ده که ی ن و ده تپه رستین؟ دیاره ئەم پرسیاره بو مه به ستی پروونکردنه وهی حکمهت ته که کراوه نهک به شیوهی ره خنه.

به لام ئیمه ی بنیاده م به شیوهی ره خنه و به شیوهی داوای پروون کردنه وه له کار کرده وه مان پرسیار ده کری و ئەمه شتیکی عاده تی یه.

زانینی ته واو، خواستی ته واو، توانای ته واو که هه موو بو خودا ثابت بوون ده لیله له سه رئه وه که دروستکردن و هینانه وجوودی هه رشتی هه ر بو خودای گه وره یه؛ سهیری ئایه تی پیروزی ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ (۳۹) بکه، که ده لاله ت له وه ده کات ئەوهی خالق بی ده بی زانابی، نه زان چون ده توانی شت خهلق بکا؟ ئەم پایه و جاهه لایقی که س نی یه خودای گه وره نه بی، بی گومان خهلق و ئیجاد له گه ل که م و کووری دا دوو شتی دژی یه کترن و پیکه وه کونابنه وه. خالق پیویسته له هه موو پروویه که وه ته واو بی و له هیچ که می نه بی. عیلم و ئیراده و قودره تی که م و ناته واوی ئاده مزاد ته نها ئەوه نده کارده کا که که سب و کاسبی بو خواونه که ی دامه زرینی. ئەوانه ی چاوی هوش و فامیان کوپرو کز نه بی

باوه‌ریان به‌م راستی‌یه ده‌بی و صیفه‌تی خه‌لق و ئیجاده ناده‌نه پال بنی‌ده‌م. ئە‌گینا
 به‌وکه‌سه بلی که لافی خالقی بوخوی لی‌ده‌دا، کاتی که به‌ریگه‌دا ده‌روا،
 پی‌بلی: چهنده‌نگاو ده‌نی؟، یان هه‌ر هه‌نگاوکت چهنده‌سته؟، که‌ی
 ده‌گه‌یته مه‌نزل، ئە‌مرۆ یان سبه‌ی؟ دیاره‌ نایانزانی. جا ئە‌گه‌ر به‌هانه‌ی هینایه‌وه‌و
 وتی غافل بووم بویه ته‌فصیله‌که‌م نه‌زانی، تو‌ریگای لی بگه‌وه‌ بلی من له‌ کاتی
 خه‌ریک بووندا پرسیارت لی ده‌که‌م که غافل نیت، له‌گه‌ل ئە‌وه‌یشدا ئە‌و
 ته‌فصیلانه که پرسیم نایانزانی. جا تو له‌ ساده‌ترین کاردا ئاوا سه‌رکویر بی ده‌بی
 له‌ زانیی جم و جوول و کاری ورده ئە‌ندامه‌کاندا چون بی؟، ئینسانی بی خه‌به‌ر له
 ئیسته‌وه‌ له‌ دواروژ و سه‌ره‌نجام چون ده‌توانی پی‌بلی (خالق الافعال)؟ چون
 یایه‌ی خه‌لق و ئیجادی پی ده‌ده‌ی؟ نه‌خه‌یر نابی، ئە‌م بنیاده‌مه‌ ته‌نها بو ئە‌وه‌ ده‌شی
 پی‌بلی کاسب، شوینی خه‌لق، دیارده‌ی کرده‌وه‌کان، نه‌ک مه‌صدەر یان خالقی.

شوهره‌تی مه‌ذه‌ب حوکه‌ما وه‌یه
 ئە‌وان له‌لایان وه‌سائیت هه‌یه
 (أما تحقیقاً) لای ئە‌وانیچ واس
 موئه‌ثیری (في الوجود) هه‌ر خوداس
 خه‌لایق روین ئە‌لای ئە‌فلاطوون
 چی ده‌لی؟ بروین له‌ ترسی طاعوون؟
 له‌ جواویاندا قصه‌ی ئە‌مه‌یه:
 ته‌ماتان چی‌یه؟ عالم کوره‌یه،
 زه‌مین مه‌رکه‌زه، ئە‌فلاک وه‌ک که‌مان،
 چه‌وادیت وه‌ک تیر، ئینسان وه‌ک نیشان،
 (والله‌ الرامي فائین المفر؟)
 وَهَذَا الْكَلَامُ يُشْعِرُ بِمَا مَرَّ
 ئه‌ر نه‌قلی و عه‌قلی له‌لات مه‌علوومه
 حالی ئیعیتزال ته‌واو مه‌فه‌وومه

حوکه مایچ بوون وهك موته که لیمین نه مجار نهو مهر هر پشت دا له زه مین!

مهولهوی ده فهرموئی: ریبازی مه شهووری چه کیمه کان له بابته تی خهلق و
ئی جاددا نهو هیه که عیلله ته ناماده که ره کان و هویه کان حازرن، نهو عیلله تانه و نهو
واسیطانه نهو هیان پیشتر بی کار ده کاته نهو هیان که به دوایا دی... تاد به لام
ته حقیقی مه ذه بی چه کیمه کان نهو هیه که واسیطه کان هوی عاده قس، ئیتر
کاریگری راسته قینه هر ذاتی خودای گوره هیه.

ده گیرنه وه له سه رده می نه فلاتوونی مه شهووردا نه خوشی طاعوون داکه وت،
خه لك ویستیان مشووریکی خویمان بخون، چوونه لای پرسیان پی کردو وتیان
دهرچین و لئی دوورکه وینه وه یان نا؟ له وه لامیاندای وتی: جیهان کوره هیه، واته:
ئینسان ناتوانی له سنووری کوره که دهرچی، زهوی یش مهرکه زو ناوه راستی تم
گوره هیه و دهوره دراوه، ئاسمان که وانه، به لاو نه گبه تی تیره، ئینسان نیشانه هیه و
تیره که ی تی ده گیری، تیره ندازیش خودای گوره هیه بهو هه مووه ده ست راستی هیه وه
که هیه، ئیتر بو کوی راده که ن؟ بو هه رکوی ده چن له ژیر ده ستان و ناتوانن له
سنور دهرچن.

تم وتهی نه فلاتوونه نه وه ده گه یینی که زوو وتمان هر خودای گوره
خالق و پهروه ردگاره. جا که ده لیلی عه قلی و نه قلیت له لا روون بوونه وه، بوت
ده رده که وی حالی نه هلی ئیعتیزال چه ند شلوقه؟. وا چه کیمه کانیش هاتنه سه رقه سی
موته که لیمه کان، ئیتر موخته زیله له داخاندا مه گهر هه رخوی له زه ویدا بتلینیته وه و
له وزگی خوی بدا.

نه گهر سوئالی وه ها جاری به

(مُكَلَّفٌ بِهِ) ئیختیاری به

مه خلوق بوو نه صلی ته کلیف به تال بوو،

مه دح و ذم، نهواب، عیقاب له ناوچوو.

بو ئەشعەری یە هیچ مەعنای نی یە
 ئەو خرابە یە لەسەر جەبری یە
 جەبری ئەوپەر^(٤٠) خەیر، ئی ئەم پەر شەرە
 ئەم پەرە سەرحد پر داواو گەرە
 لە (مُرتِعش) و (بَطش) عەرضی کەم
 لەرزینی ئەوی و لەرزاندنی ئەم
 یەکی راکیشن، یەکی خوی راکا
 یەکی لالهو، یەك خوی قصه ناکا
 فەرقیان هەیه ئەم چەند سوورەتە
 ئەر حیسسی بوی بە ضەرورەتە
 بۆچ ئینسان هەرۆک حەجەر دەی قەرار
 نەبوی قودرەت و فیعل و ئیختیار؟
 خو موکەللەفەو موئاقەب موئاب
 لەسەر کرداری چاک و ئی خراب

عەرضی کەم: عەرضی جەبری بکەم، پئی بلیم^(٤١).

واتە: ئەگەر پرسیارو رەخنە یەك لیرە راست بکەینەووەو بلین: شتی
 تەکلیف پی کراوو داواکراو دەبی ئیختیاری بی، جا ئەگەر وەك ئیو دەلین ئەم
 تەکلیف پی کراو دروستکراوی خودا بی و پئوئندی بە شەخصی موکەللەفەو
 نەبی، ئەوا تەکلیفە کە لە بناخەدا بەتال دەبیت و، ماوی ئەو نامینی کە مەدح و
 ذەم و پاداش و تۆلە لەسەر کردەووە کە زووبکاتە شەخصی موکەللەف؛ چونکە
 کردەووە کە ئیختیاری نەبوو.

لە وەلامدا دەلیم: ئەم رەخنە لە ئەشعەری یەکان ناگیرێ، چونکە ئەمان
 هەرۆک نەبەتی دروست کردنی کردەووە کە دەدەن لە خودا و ئەو بە خالق دادەنن
 نەبەتی کەسبی هەر ئەو کردەووە یە لە غەبدا دەدەن؛ خودا خالقەو بەندەیش

کاسب، ئەم پێوهندیی کەسبە بە کردەوه کەوه بەسە بوئەوهی تەکلێف لە شەخصە کە بکری و دەشبیته هۆی مەدح و ذم و ئەواب و عیقاب، بەلێ ئەم رەخنەیه رووده کاته کۆمهلی جەبری یە کە هەرگیز دان ناین بە پێوهندیی خەلک لەگەڵ کردەوه کانیاندا.

بەلێ لەسەر بیروپرای ئەشعەری یەکان ئەگەرچی پاش ئیکتیسابە کە ناچار دەبی شتە کە دروست بکا ئەم جەبر و ناچاری یە بەهۆی دان نان بە ئیکتیسابە کەوه پرە لە خەیر، بەلام جەبر و ناچاری کۆمهلی جەبری یە پرە لە شەر و نەگبەتی، چونکە ئەوان دان بەوه دا ناین کە ئینسانی مۆکەللەف خواوەنی ئیکتیسابە و وهک دارو بەردی بی خواست و ناتوان تەماشای دەکەن. ئەم جوړه جەبرە مام ناوهندی نی یە و پەزی ئەوپەری گرتوو، پەریکی سەرسنووری پڕئاژاوو بگرەو بەردەو هەلاتن و هەلمەت بردنە. هی وای تێدایە هەلمەت دەباو هی وایشی تێدایە لە ترسا دەلەرزێ.

بۆ زیاتر روونکردنەوهی جیاوازیی نیوان پرای ئەشعەری یەکان و پرای جەبری یەکان دەلیم: جەبری یەکان فەرق ناکەن لەبەینی لەرزینی ئینسانیکی ئیفلیجی لەرزۆک یا لەرزوتی دارو لەرزینی ئینسانی لە ئەنجامی هیرش و هەلمەت بردنیا بۆسەر یەکیکی تر کە خۆی دەلەرزینتەوه. ئەمانە وهک یەک سەیری لالێکی زگماکی بی چاره و یەکیکی ساغی بە دەم و پل دەکەن کە بە ئارەزووی خۆی قسە ناکا! لایان وایە یەکی بە زۆر پراکیشری و یەکی بە خواستی خۆی پابکا وهک یەکن!

بەلام ئەشعەری یەکان لایان وایە ئەمانە ی کە وتمانن زۆر لەیهک جیان و جیاوازی یان شتیکی زۆر ئاشکرایە و دەلیلی ناوی، ئینسان بەردی بی دەنگ و سەنگ و توان و بنی کار و بی خواست نی یە.

فایدهی تەکلێفێچ هەیه بیزانە
داعیی ئیختیار فیعلی ئینسانە

ئىسنادى فيعليج ئەبال ئەو، بىقام،
 بە حەقىقەتە ھەر وەك (صَلَّى) و (صَام)
 نىصوووصى قەطعیش ھەيە بى شومار
 خەتمى بخوينە لەسەر تا بەخوار
 ھەر مونافى ھات لیت بگرى طەرىق
 بو دەفعى بکوش بەيارى تەوفىق
 ئەمە رىكى عەقل چلۆن دەكەوى
 بو عىباد (أصلاً) ھىچ فيعلی نەوى

لەپیشدا باسماں کرد کہ کۆمەلى موعتەزىلە لایان وایە ئىنسان دروستکەرى
 کارى خویەتى، ئیمە ئەم قسەمان بەرپەرچ دایەو بە دەلىلى عەقلی و نەقلی .
 دەلىلى عەقلیمان ئەو بوو کہ ئەگەر بەندە خواوەنى کارەکانى خوی بوایە دەبو
 ئاگای لە یەكە یەكەى جموجوولى ئەندامەکانى لەشى بوایە کہ لەخویەو
 روودەدات، کہ چى ئەگەر بەوردى کابرای رپرەو حالى بکەى و ئاگادارى بکەیتەو
 کہ لە لەشى خوی وردبیتەو نازانى کامى زور دەجوولیتەو کامى کہم؟ یا ژمارەى
 جموجوولەکانى چەندە؟

دوای ئەو ھەندى دەلىلى نەقلیشمان بو ھەمان مەبەست ھىنايەو وەك ئایەتى
 ﴿والله خلقكم وما تعملون﴾، یا ئایەتى ﴿الله خالق كل شيء﴾ .

ھەر وەھا راي جەبرى یەکانیشمان رەد کردەو وتمان: بە ئاشکرا جیاوازی ھەيە
 لەبەینى لەرزىنى ئىنسانىكى لەرزووك و ئىفلیج یا لەرزلیھاتوو و لەرزىنى ئىنسانى بە
 زور بیلەرزىننەو. بى گومان ئەگەر ئىختیار نەبوایە تەكلیف لە ئادەمزاد نەدەکراو
 پىغەمبەران رەوانە نەدەکران و یاسای ژین و ئاین بى سوود دەبوو.

کەواتە بیروباوەرى ئەشعەرى یەکانى خومان بیروباوەرىكى راست و رەوانەو،
 لەگەل عەقل و انەقلدا دەگونجى، چونکە بە ئاشکرا دیارە کہ ئىنسان لەو ئىشانەدا
 بەشدارە کہ دەیانکا، چ لەلایەنى (تصوّر) و (تصدیق)ى نەفسى یەو، چ لەلایەن

هاتوچوی ظاهری یه وه . له ولایشه وه خودای په روهردگاری عالم به خالیق ده زانین بو ته و ئاثرانه که له ئیمه وه په یدا ده بن ، چونکه دروسته ئه م ئاثرانه بدهینه پال ته و خودایه ی ئینسانه که ی دروست کردووه و صیفه ت و دافیعیشی تیدا دوست کردووه ، چونکه توانای ته وای هه یه به سهر هه موو مومکینیکدا . ئه م بیروباوهره له گه ل ئه وه دا ده گونجی که ئینسانه که به که سب و ئیختیار له کاره کانی دا به شداری و ، دروستکردن و ئیجادیش ته نها بو خودای گه وره بی .

جا له بهرئه وه ی نه بادا یه کی ره خنه بگری و بلی : مادام هه ر خودا خالقی کارو ئاثری عیناده و ، ئه مان بیجگه که سب و مه حه للی یه ت هیچ ته ئشیریکیان نی یه ، ئیتر سوودی ته کلیفی خودای گه وره له عیباد ده بی چی بی ؟ مه وله وی فه رمووی : «فایده ی ته کلیفیج . . . تاد» واته : فایده ی ته کلیفی خودا له عیبادی ئه وه یه هه رکه س ته کلیفی لی کرا عیلم په یدا ده کا به وکه سه ته کلیفه که ده کاو به فیعله ته کلیف پی کراوه که و به وتوله و پاداشه که له گوناوه کرداری چاکه وه په یداده بن . جا که ئینسان ئه مانه ی زانی و خیره شه ری ته کلیف پی کراوه که ی ته ماشاکرد ، واته لایه نی کردن و نه کردنی کاره که ی ره چاو کرد ، صیفه تی ئیراده و خواستیش لایه نی به سهر لایه نیکی ترده ته رجیح ده داو ، له پاش ئه و ته رجیحه توانای ئینسانه موکه لله فه که رووده کاته ئه و لایه نه ته رجیح دراوه ، ئه نجا خودای گه وره ییش بوئی دروست ده کا .

له گه ل ئه وه ییشدا که خودای گه وره خالقی کاره که یه ، هه ر ئه وکاره به شیوه ی حه قیقه ت نه ک مه جاز ده دریته پال کابراکه ، بوئمونه ده وتری (صَلَّى زَيْدًا، وَصَامَ عَمْرًا)، به لام ئه م ئه پال درانه له سهر بناخه ی که سبه و له سهر ئه وه یه که کاره کان په موکه لله فه که وه راوه ستاون ، نه ک له سهر بناخه ی ئه وه که ئه و دروستی کردوون ؛ چونکه دروست کردن ته نها هی خودایه .

نصوووی قه طعی له قورئانی که ریمدا زوره له سهر نیسه ت دانی کرده وه له خه لک ، چ له شیوه ی فیعل و عمه ل داو چ له شیوه ی که سب و ئیکتیسابدا ، ئه گه ر نحه تمیکی قورئان بکه یت ، واته له سهر تا خوار بیخوینیته وه ، له گه ل ته میک

ئاگاداريدا ئەم راستى يەت بو دەردە كەوى .

بۆنمونه : ﴿تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ﴾^(۴۲) يا ئايەتى
﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ...﴾^(۴۳) يا ئايەتى ﴿كُلُّ أَمْرٍ بِمَا كَسَبَ
رَهْمِين﴾^(۴۴) يا ئايەتى ﴿وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا﴾^(۴۵) يا ئايەتى ﴿... وما
تدري نفسٌ ماذا تكسبُ غداً...﴾^(۴۶) و غەيرى ئەمانەش لە ئايەتەكانى قورئانى
پىروز.

ئىتر ھەرشتى دژى ئەو بوو كە كار بديرىتە پال ئىنسان و ئەوھى دەگە ياند كە
خەلك كارو كرده وەيان نى يەو پىوھندى يان بە كاروھ نى يە بو دەفع و پەك خستنى
تىكوشەو داواى يارمەتى لە خوداى گەورە بكە، چونكە ھەر وەك رىكى عەقلى
سەلیم نى يە كە ئىنسان دروستكەرى ئەفعالى خوى بى و، ھەر وەك رىكى عەقلى
سەلیم نى يە ئىنسان بى ئىختارو ناچار بى وەك دارو بەرد، وەھائش مەعقوول
نى يە ئىنسان پىوھندى كەسب و ئىكتىسابى لە گەل كرده و كانيدا نەبى، لە گەل بوونى
ئەو ھەموو ئايەتانه كە كەسب و ئىكتىساب دەدەنە پال ئىنسان .

ئەر دەلتى جلهو بەم لادا باده
لەدواى تەعمیمی عیلم و ئیرادە
(الْجَبْرُ لَازِمٌ قَطْعًا وَحَقًّا
لَا نَهْمَا إِنْ تَعَلَّقَا
بُوجُودِ الْفَعْلِ) واجبه وجود؛
جەھل و تەخەللوف بو مراد مەردوود .
(أَوْلَا فَا مَتْنَعِ)، چاوى ئىختار
لە دینی وجوب، ئىمتیناع بىزار
(يَعْلَمُ يَرِيدُ رَبِّي فِي الْأَزْلِ
أَنَّ عَبْدَهُ يَتْرُكُ أَوْ يَفْعَلُ

ذَا الْفِعْلِ وَالْقَوْلِ فِي مَا لَا يَزَالُ
 بِاخْتِيَارِهِ؛ رُفِعَ الْأَشْكَالُ
 مَهْلِي لَهْمَهْدَا وَادَى دِيَارِي
 ئِيخْتِيَارِ كَرْدَن بِي ئِيخْتِيَارِي
 بُوچ؟ بُوو ئِيخْتِيَارِ بَه مَوْتَه عَه لَلْهَق
 بُو ئِيرَادَه وَ عِيْلِم خَالِيْقِي بَه ر حَق
 (إِذِ الْوَجُوبُ بِالْإِخْتِيَارِ
 مُحَقَّقٌ لَهُ فَلَا تُمَارِ^(٤٧))
 ئەوا مەعلووم بوو ئەفعالی عیباد
 نەبوو لە طەرزى حەرەكەى جەماد
 (وَأَيْضًا يُنْقَضُ بِأَفْعَالِ الْحَقِ)
 قَائِلٌ بِهِ وَجُوبٌ (عَلَى الْحَقِّ أَحْمَقُ)^(٤٨)

جلهو: جلهوى ئەسپ و ماین. با دە: با بده، وەر یگه پینه. (فلا تُمارِ: فلا
 تجادل).

واتە: ئەگەر بە شێوهى ئیستیدراج بوئەوهى پەخنەم لى بگری
 پیم دەللی: جلهوى ئەسپەكەت بە لای ئیمەدا وەرچەر خینه و پروانە با عەرزت بکەم:
 وەکوو تو فەرمووت ئەوهى عەبد دەیکا لای خودا مەعلوومە، واتە عیلمى خودا
 تەعەللوقى پێوه بەستوووە هەر وەها ئیرادەیشی کردوووە. جا کە مادام عیلم و ئیرادەى
 خودا هەموو کردەوهى عیباد بگریتهوه لازم دى هەموویان مەجبوور بن، چونکە
 ئەگەر عیلم و ئیرادەى خودا پێوهندی بە هەر شتیکەوه بەستن واجبە ئەو شتە
 بێتەجى؛ واتە: ئەگەر نەبیتەجى لازم دى عیلمەکەى خودای گەورە بێتە جەهل و،
 ئەوهى وێستووویەتى نەبیتەدى، گۆرانی عیلمى خودا بە جەهل و جى بەجى نەبوونی
 وێستیشی بەتالن.

خو ئەگەر عیلم و ئیرادەکەى خودا پرویان کردە نەبوونی کارەکە ئەوا دەبى

نه بی و بوونی مه حاله، که واته کاری عهد یا واجب ده بی. وهك باری یه کهم، یا مه حال و مومته نیع ده بی وهك باری دووهم، نه نجام: کاره کانیه خه لك ئیختیاری نه بوون؛ چونکه چاوی ئیختیار بیزاره له بینینی واجب و مومته نیع، ئیختیار له گه ل وجووب و ئیمتیناعدا ناگونجی.

من له وهلامی ئەم رهخنه ی تودا ده لیم: عیلم و ئیراده ی خودای گه وره وهها تهعه للوق نابهستن به کاره که وه که موو جیب بی بو و جووبی کاره که یا بو ئیمتیناعی، خو عیلم و ئیراده که ی خودا وهها تهعه للوقیان نه بهستوو که بلیت: خودا عیلمی بووه ده بی تهو فیعله له وعه بده وه پرووبدا به خو ی بزانی یا نه زانی، خواستی له سه ری بی یا نا، به لکو عیلمه که ی وهها تهعه للوقی بهستوو که تهو ئینسانه فلانه کار له فلانه کاتدا به خواستی خو ی ده کا، ههروهها ئیراده ی تهو کاره ی کردوو که فلان کهس به خواستی خو ی دهیکا بی تهوه ی کهس زوری لی بکا، که و ابو هیچ گیر و گرتی نه ما.

ئه مجار به شیوه ی رهخنه گرتن مه لی: وا له وهلامه که تهوه ده رکهوت که ئیش به ئیختیار کردن بوو به بی ئیختیاری چونکه وهك وت عیلم و ئیراده ی خودا تهعه للوقی بهست به ئیختیاری ئینسانه که وهو، هه رشتیکیش عیلم و ئیراده ی خودا تهعه للوقی پیوه بهستی ده بریته وه، چونکه واجب بوونی شتی له سه ر تهو ته ساسه که تهو که سه به ئیختیار شته که بکاو، عیلمی خودایش تهعه للوقی پیوه بهستی و قابیلی گوران نه بی ئیختیاری ئینسانه که دووپات ده کاته وه، که واته له م باسه دا موجه له مه که و گومانی خرابت نه بی؛ خودای گه وره له ته زه لدا زانیویه که فلان کهس له دوار و ژدا به ئیختیاری خو ی تهو کاره ده کا نهك به زوری کهس.

وا له م به یانه وه ده رکهوت که کرده وه ی بنیاده م له چه شنی جموجوولی به ردو دار نی یه، چونکه جموجوولی به ردو دار له گه ل هوش و فام و تواناو خواستدا نی یه، به پیچه وانیه جموجوول و هه لس و کهوت و چاکه و خراپه ی بنیاده م.

له لایه کی تریشه وه ته گه ر تهعه للوقی عیلمی خودا به کاریکه وه بیته هو ی

واجب بوونی ئەو کاره، لازم دى کارهکانى خودای گهورهیش هه موو واجب بن له سهري، چونکه عيلمه کهى ته عه للوقى به هه موويانه وه هه يه، واته عيلمى خودای گهوره له ئەزهدا ته عه للوقى به ستووه به هه ر کاریکه وه که له پاشه پروژدا ده يکا، دياره که سيش دانی به م وجوو به دا نه ناوه، هه ر که س کارى خودا به واجب بزانی له سهري، ئەو که سه ئەحمه قه و ورد نى يه .

جا ئەگه ر يه کى ره خنه بگه رى بلى کارى عه بد نيسبه تى لى ده درى به حه قيقه ت چونکه عه بد پيوهندى پيوه وه هه يه، وا له ولايشه وه ده لى ت ئەو کاره دروستکراوى خودايه، ئەوا لازم هات تاقه کارى بکه وى ته به ر دوو ته ئشير. من له وه لامى ئەو ره خنه دا ده ليم :-

به لى، کارى عه بد نيسبه ت ده درى ته پال خووى و پال خودايش، به لام بناخه ي ئەم دوو نيسبه ت دانه يه ک شت نى يه؛ که کار ده درى ته پال عه بد له به ر که سه به که يه تى، که ده درى ته پال خودای گهوره له به ر خه لق و ئيجاده که يه تى که کارى خودايه، دياره ئەم دوو نيسبه ته به گه رى يه کدا ناچن .

(تلخيصُ الكلام) له لای عه قلى ورد

ضه روره ت جه برى مه حضى به تال کرد

بوچ؟ ئەگه ر نه وى به بصيره ت ده ر به س^(٤٩)

فه رقى مورته عيش ده گه ل به طيش هه س

ديگه ئيراده ت چلونه مه ربووط

به طه ره ف صوعوود نه ك به لای سو قووط

(هَلْ سَمِعْتَ قَطُّ: أَيُّهَا الْحَجْرُ!

قُمْ، لَا تَقُمْ، مَنْ أَجْهَلِ الْبَشَرِ

فَكَيْفَ ظَنَّ الْعَاقِلُ الْحَاقِقَ

بِرَبِّ الْعَرْشِ الْعَلِيمِ الْخَالِقِ؟)

بى جيهه ت ده يى ت فورقان و ئينجيل؟

(لا وَبَاعِثِ الرُّسُلِ بِالْأَدْلِيلِ)

باز لهم لایچه وه نه دیلله ی نه قلی
ههروه کو حوجه ج قه طعی به ی عه قلی
سه دای دای له گوئی دهروونی ناگاه
(لا خالق للأشیاء إلا الله)

پهس وا واجب بوو عه دل و ئیقتیصاد
له ئیعتیقاددا بو ته هلی ره شاد
گوئی نه له نه لا نه له نه ولا کهین
لا ذا، ولا ذا، أمرٌ بینَ بینَ
شهرعی نه قدهسی (عالی الجناب)
بهو نه مره ده لی که سب و ئیکتیساب

دهر بهس: ده رگا به سراو، ده رگا داخراو. دیگته: دیوته، بینوته. ده یت:
دیت، باز: دووباره. له ملایچه وه: لهم لایشه وه. پهس: که و ابوو. کهین: بکهین.
واته: پوخته ی وتار نه وه یه که به سرنجی عه قل و هوشی ورد به به داههت
جهبری خالصی نه هلی جه بر به تال کرایه وه، ئینسانی هوشیار باوهر ناکا بنیادهم
وه کو دارو به رد بی، زور ئاشکرایه فرق له بهینی له رزینی ئینسانی له رزوک و
له رزینی ئینسانی هیرش به ردا هه یه، یه کهم ناچاری یه وه به دهستی خوئی نی یه وه
دووهم به ئیختیاری خو به تی.

ئاخو هه رگیز نه نانهت له نه زانترین که ست بیستوووه که به به ردی بلی:
هه لسه یا هه لمه سه؟ ئیتر چون پیای ژیر گومانی نه وه بکا که خودای عه رشی
مه زن، خودای داناو پهروه ردگار پرووی خیطاب و ته کلینی بکاته یه کی که هیچ
جو ره ئاره زوو یه کی له دهستی خویدا نه بی؟ ئایا بی حکمهت و بی هوو بی لایه کی
نایه تی مه عقووله خودای گه وره قورئانی گه وره یا ئینجیل په وانه بکا؟ حاشا
وه که للا. ده ی چون ده چیه عه قله وه نه وانهی ته کلیفیان لی ده کری بی ئیختیارو
بی ناگا بن؟ نهء قه سه م بهو خودایه پیغه مبه رانی به ده لیله وه په وانه کردوووه هه رگیز
خودا داوای کاری له یه کی ناکا که ده سته لات و ئیختیاری نه بی.

لهم لايشهوه دهليلنى كاريگهري نه قلى وهك دهليلى بههيزى عه قلى له دل و
 گونى ئينسانى ئاگاداردا دهنگ ده داته وهو هاوار ده كا كه بيچگه ذاتى خودا كه س
 خالق نى يه، بويه پيوست بوو ته هلى روشدو عه قل رىگاي مام ناوه ندى بگرن و
 باوهريان و ابى: كه ئينسان نه مه جوورو بيچاره يه وه كو دارو بهرد، نه دروستكهره.
 پيوسته نه به گونى جهبرى يه بكن كه ده لىن ئينسان بى دهسته لاتهو، نه به رىگاي
 موخته زيله دا برون كه ده لىن عه بد خاليقه، نه تهو لارى بگرين نه تم لارى.
 پيوسته باوهر به شتى بكهين كه شهرعى شهرىف پى ده لى كه سب و ئيكتيساب.

بوچ بو ته عه لوق قودرهت به مه قدوور

وه جهى ئيختيراع هيچ نى يه ضهروور

(في الأزل قدرة ربنا المَطاع)

بهسته به عالم به بى ئيختيراع

(عند الاختراع بنوع آخر

من التعلق) په نه جهى دا له ده ر

ته عه لوق كيچ با بوى ديسان

نه وعى تر له بو قودرهتى ئينسان

هه ر نه وعى هه يه به شهرعى موختار

موسه ماس به ئيسم كه سب و ئيختيار

ده زانين هه يه نازانين چى يه

بو ماهى يهت رى عيبارهت نى يه

ويجدان پيت ده لى هه يه ئيختيار

عيبارهت ده لى نايزانم هاوار

بوچ عه يه ته صديق به وجودى شهى

نه زانى به يان حه قيقهتى كه ي؟

به عده ز^(۵۰) ده لائل بو بوون ئاوردن

هه روه ها ده يت بو ته قرير كردن:

(فَعَلْنَا دَاخِلًا تَحْتَ الْقَدْرَتَيْنِ
بِجِهَتَيْنِ مُخْتَلِفَتَيْنِ
مَقْدُورُ اللَّهِ مِنْ حَيْثُ الْإِبْجَادِ
مِنْ جِهَةِ الْكَسْبِ مَقْدُورُ الْعِبَادِ)

پدنجه‌ی دا له دهر: دهرکه‌وت. شه‌ی: شه‌ی‌ء: شت. که‌ی: بکه‌ی. «بوج
بوته‌عه‌للووق. . . تاد» وه‌لامه بو پرهنه‌ی نه‌وانه‌ی ده‌لین چون ده‌بی عه‌بد که‌سبی
بی که‌چی قودره‌ته‌که‌ی به‌شیوه‌ی خه‌لق و ئیجاد پیوه‌ندی به‌که‌سب کراوه‌که‌وه
نه‌بی؟ نه‌مه وه‌کوو نه‌وه‌یه بلیت: فلان که‌س توانایه‌و توانا نی‌یه، پوخته‌ی نه‌م
وه‌لامه‌یش له‌گه‌ل هه‌ندی دریره‌دا نه‌وه‌یه که‌ پیوه‌ندی قودره‌ت به‌مه‌قدووره‌وه دوو
جوړه؛

یه‌که‌م: پیوه‌ندی‌یه به‌شیوه‌ی دروستکردن و داهینان و له‌نه‌بوونه‌وه هینانه بوون
وه‌ک پیوه‌ندی توانای خودای گه‌وره به‌وشتانه‌وه که‌ دروستیان ده‌کا له‌کاتی
دروستکردنیاندا، له‌م جوړه‌دا ئیختیراع و ئیبداعی قادر بو مه‌قدوور
پیوسته.

دووه‌م: پیوه‌ندی‌یه نه‌ک به‌شیوه‌ی خه‌لق و ئیجاد، به‌لکو یا به‌شیوه‌ی دیاری‌کردنیه‌وه
بو ئیجاد له‌پاشه‌روژدا، وه‌ک پیوه‌ندی توانای خودا له‌ته‌زه‌لدا به‌و
مه‌قدووره‌وه که‌ ده‌یه‌وی له‌کاتی خویدا ئیجادیان بکا، که‌ لیره‌دا توانای
خودای گه‌وره پیوه‌ندی به‌مه‌قدووره‌کانه‌وه هه‌یه به‌بی ئیختیراع و ئیجاد
له‌کاتی پیوه‌ندی‌یه‌که‌دا، یاخود به‌شیوه‌ی ئاماده‌کردنی مه‌قدووره‌که‌وه
بوته‌وه‌ی بیته‌مه‌خلووقی خوداو ئیجادو ئیبداع رووی تی‌بکاو له
هه‌مان کاتیشدا بیته‌صیفه‌تیکی به‌ستراو به‌خاوه‌ن تواناکه‌وه، وه‌ک پیوه‌ندی
توانای عیباد به‌وشتانه‌وه که‌ که‌سبیاں ده‌که‌ن، دیاره‌ نه‌م پیوه‌ندی‌یه به‌شیوه‌ی
ئیختیراع و ئیبداع نی‌یه، به‌لکو به‌شیوه‌ی ئاماده‌کردنیه‌ بو خه‌لق و ئیجاد
له‌لایه‌ن خودای گه‌وره‌وه. که‌وابی له‌پیوه‌ندی قودره‌تدا وه‌جه‌ی ئیختیراع و

ئىبداع پيويست نى يەنە بۇ قودرهتى خوداۋنە بۇ قودرهتى بەندەي خودا .
 ئەوئەتە خوداي گەورە قودرهتەكەي لە ئەزەلدا بەستراوۋە بە مەقدوورەكانەوۋە
 كەچى لە ئەزەلدا خەلقيان ناكاولە (مالايزال) دا پيۋەندى يەكى تر پەيدا دەبى
 بۇ قودرهتى خودا لەسەر وەجھى ئىختىراع و ئىبداع . ھەر وەھا قابىلە
 پيۋەندى قودرهتى ئىنسانىش بە مەقدووراتەوۋە بە وەجھى ئىختىراع نەبى
 بەلكو بە وەجھى كەسب بى .

ھەرچون بى ئەم جورە پيۋەندى خەلقە پى دەلەين كەسب و ، نەصەكانى
 قورئانى كەرىم باسى بوونى ئەم كەسبە دەفەر موون وەك : ﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا
 مَا اكْتَسَبَتْ﴾ يا ﴿كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ يا ﴿بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً
 وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ... الآية﴾ (۵) وە ھى ترىش . بەلى بەئاشكرا دەزانين ھەيە
 بەلام نازانين حەقىقەتەكەي چى يە ؟ ويجدان دەلى ئىختىيار ھەيە ، بەلام عىبارەت
 ھاوار دەكا دەلى تازانم چون باسى بكم . ھىچ عەبىش نى يە ئىنسان باوۋەرى بە
 شتى بى و نەزانى بەيانى حەقىقەتەكەي بكا .

لەم بەيانە درىژەوۋە دەر كەوت كە كارى ئىمە مەقدوورىكە لەژىر دەستەلاتى
 دوو قودرهتدا ، قودرهتى خوداي گەورەو قودرهتى عەبد ، بەلام بە دوو جىھەتى
 جىاواز ؛ واتە : لەژىر قودرهتى خوداي گەورەدايە بە خەلق و ئىجادو لەژىر قودرهتى
 عەبددايە بە كەسب و ئىكتىساب (فمن جهة الایجاد والخلق مقذور لله تعالى ،
 ومن جهة الكسب مقذور للعبد) .

بۇ فەرقى بەينى خەلق و ئىكتىساب
 چەند عىبارەت ھەس بو (أولو الألباب)
 وەكوۋ ئەمە كەسب دەگەل ئالەتە
 مەقدوورى واقع لەجى قودرهتە
 ھەرچى كە خەلقە خىلافى ئەوۋە
 باقى لە كوتوب برو بىشەوۋە

واته: بۆ به یانی جیاوازی خهلق و ئیکتساب چهند عبارتهی ههن له زانایانه وه وهرگیراون؛ یه کهم ئه وه یه که سب به ئالهت و ئه سباب ده بی، به لام خهلق ته ئیری که پیوستی به ئه سباب و ئالهت نی یه، بۆ نمونه: خهلق و ئیداعی خودای گه وره بۆ شتی بریتی یه له ده رهینانی ئه وشته له نه بۆونه وه بۆ بوون وهك دروست کردنی ئاسمان و زهوی و تووی دارو گیاو گول و خواری مه نی، به لام که سب به کارهینانی ئالهته له ریک خستنی هه ندی شتدا، یا ئاماده کردنی شتی له کومه له پارچه یهك، به لی ئه م که سبه پیوستی به ئه جزا و ئالهت هه یه؛ وهك هه ستان، دانیشن، لیدان، کوشتن... تاد، ئه مانه هه موو پیوستیان به جوولاندنه وهی ده ست و بی و ئالهته کانی تر هه یه و به بی ئه وانه ناکرین.

دووم که سب مه قدر و وری که وا له شوینی قودره ته که دا، وهك هه ستان که بریتی یه له جوولاندنه وهی کابرا بۆ ئه ندای خوی و گورینی وه زعی دانیشن به هه ستان، به لام خهلق مه قدر و وری که له غهیری شوینی قودره ته که دایه، وهك ئه وه که خودای گه وره هیز له یه کی که دا دروست ده کا بۆ هه ستان و را کردن، دیاره ئه م مه قدر و ورا نه له ذاتی خودادا نین، به لکو له ذاتی زه لامه کاندان که هه لده ستن و راده که ن.

سیهه م: ئه وه یه که سب مه قصوود حاصل ناکا، کابرا ته نیا کاسبه و موحتاجی ئه وه یه خودای خالیق ئه وشته که مه قصوودیه بۆی دروست بکا، به لام خهلق و ئیجاد ته نیا به خالیق جی به جی ده بی و که سی ناوی وه کوو ئه و ئیداعانه که خودای گه وره له نه بۆونه وه ده یانکا.

چواره م: ئه وه یه ئه وه ی خهریکی که سب ده بی پیوسته له مومکینات بی، به لام ئه وه ی خهریکی دروست کردن ده بی پیوسته (واجب الوجود) بی.

پینجه م: خهلق و ئیجاد هه می شه له گه ل حکمه تدا یه و هه له له نه نجامیدا نی یه، به لام که سب یا هه ر بی حکمه ته یا حکمه ته که ی نا قیصه، هه ر وه ها به هه له شتدا ده چی.

ئىجادو خەلقى ئەفعالى قەبىح
 لە حەكىمەو مەحموودەو مەلىح؛
 دەزانى بوچى تىرىتە وجوود.
 ئەمما كەسبى عەبد مەذموومەو مەردوود؛
 بوچ؟ عاقىبەتى لى ناديارە،
 دەگەل ئەمىچە نەھى دووچارە،
 دەزانى: شارىع فەرمووگىە: نەيكەى!
 نەوا مەذمووم بىو عىقابى بخوى
 وەھا كە عىلمى ھەيە بە حەسەن
 دەزانى شازىع فەرمووگىە: بىكەن
 ئەو بكا جەزای ئەلبەت عىقابە
 ئەم بكا جەزای ئەلبەت ئەوابە

تىرىتە: دەھىنیتە. دەگەل: لەگەل. فەرمووگىە: فەرموویە. واتە: خالىق
 ھەرچى بكا باشە، ھەرچەند ئەوکارە لە بەرچاوى ئىمەدا باش نەبى وەكوو ھىزدان
 بە ئىنسانىكى بەدپەشتى بىو وىجدان، يا يارمەتى دانى كۆمەلى كە بىروباوھەريان
 باش نەبى.

چونكە خودای گەورە زانایەو زانىنەكەى بى سنوورە، ئەنجام و بەرھنەمى
 كارەكانى لەلا رووناكە، دەزانى بوچى ئەوشتە دروست دەكا. بەلام كەسبى عەبد
 بوشتى خراب بە ياسای شەرع مەذمووم و ناپەسەندە، چونكە ئەو ئەنجامى
 كارەكانى خوى نازانى ھەتا بلىن مومكىنە ئاگای لە ئەنجامىكى خىرى ئەو ئىشە
 بووبى. لەگەل ئەمەيشدا لەلایەنى خوداوە نەھى رووى کردوووتە ئەوكەسە ئەوشتە
 خرابە دەكاو، لە كەردنەكەيدا نافەرمانىي خودا دیتەجىو، دەزانى خودا
 فەرموویەتى: ئەو ئىشە نەكەى نەبادا تووشى تۆلەى نالەبارو گىرۆدەى ئازار بىت.
 وەكوو چۆن دەزانى فلانە كار باشەو خودا فەرموویەتى بىكەن، جا لەم كاتەدا كە

کابرا ئەمرو نەهیی خودای بیست ئەگەر خرابە بکا یاداشی تۆلەو ئازاری
پاشەرۆژەو، ئەگەر چاکە بکا پاداشی خوشی و ئاسایشی نەبراوێه.

ئەرچی ئەوەندە زەروری بی و بەس
زیاتر تەقریر تێیدا بی کەم دەس
بەلێ^(۵۲) تەحقیقی عولەمای ئوقات
چاک واتە قەلەم بووت تەحریر بکات
(تَدْرِيجًا إِلَى الَّذِي أُعْتَقِدُ
بِهِ عَلَيْهِ أَرْضِي أُعْتَمِدُ)
گوئی بدیر مەکەو هیچ وەتەقەو
هەرتا سەردەنێ تەق وە حەقەو
(أَشْعَرْتُ إِلَى الْأَشْعَرِي الْوَحِيدِ
نَفْسِي، مَا تَرِيدُ أَنْحَوْ مَاتَرِيدِ)
وابەستە دەبی ئیرادە ی باری
بە بەعضی ئەفعال بی ئیختیاری
بەندە ئیرادە ی بوی یا نەوی
تیریتیه وجود، پەکی ناکەوی
ئەو فیعلە لاوە فرە ی دە ئەو کەنار^(۵۳)
مەیکە بە دەلیل ئەفی ئیختیار
بەلێ بەعضی فیعل بەندە دیارە
وجودی مەربووط بە ئیختیارە
یانیهای (في العبد) خالیقی مەعبود
ئیرادە ی قودرەت تیریتیه وجود
ئەو ئیرادە یه کە پی هاتە بەین
دەدا تەرجیحی یه ک له طەرەفەین

(فَتَعَلَّقُ الْقُدْرَةَ عَلَيْهِ
تَفَرَّغَ كَصَرْفِ الدَّوَاعِي إِلَيْهِ)
ده کا خهلقى فيعل له دواى ئەمانه
(تعقيباً) ذاتى يه کتای يه گانه
ئەمانه هه موو ئەسبابى عادين
عه لاماتى خهلق حه ضره تى هادين
هه چى موئه ثير (في الوجود) نى يه
سيواى قودره تى (رب البرية)
هه ر ئەو به تاقى بزاق به موثبيت،
موحريق و قاطيع، موشبيح و، مونبيت
بورهان، ئەگەر ئار، تيغ، نان و باران
هه موو به ئەسباب عادى يه بزاق
(أعني لَدَيْهَا الخَالِقُ الْقَدِيرُ
يَخْلُقُ لَهَا فَافْهَمِ التَّحْرِيرِ)

گوئی بدیر: گوئی بگره. مه كه و ههچ وه ته قه وه = ههچ مه كه وه به ته قه وه: واته:
شهرم مه كه، خوٽ به ناچار و تى كه و توو مه زانه. تهق: له پر. حهق: راستى، يا
مردن. نحو ماتريد: به لای ئەو بوومه نصوورى ماتوريدى دا. تيريتيه: ده يهينيه.
تيريتيه: ده يهينيه. په كى ناكه وى. دانامينى. فرهى دهو كه نار: بيخه ره لاوه،
گوئی مه ده رى. پى هاته به ين: پى هاته ناو، هاته مه يدان، يه كتا: ته نيا.
يه گانه: ته نيا. به تاقى: به ته حقيق، يا به تاقى ته نيا. ئار: ئاگر.

واته: ئەگەر چى هه ر ئەوه ندهى كه باسما ن كرد پيوست بى و، ته قريرى زياتر
تو تيا كه م ده س و بى ده سه لات بى و زور پيوست نه بى، به لام ته حقيقاتى زانايانى
باوه ر پى كرا و له م باب ته وه پيوسته بنووسرى، هه تا ورده ورده ده گه يته ئەوهى كه
خوم باوه ر م پى هه يه و لى دلنيام، جا باش گوئى له و ته حقيقه بگره و له زانين و

سوود وەرگرتن شهرم مه که ههتا دهگه یته راستی، یا ههتا ئه ورژهی ده مری.

من لهم مه سهله دا مه یلم به لای مه ذهه بی (ابو الحسن) ی ئه شعهریدایه، نهك ریبازی (أبو منصور) ی ماتوریدی.

پوخته ی فهرمووده ی ئه شعهری ئه وه یه که خودای گه وره کرده وه نائیختیاری یه کانی ئینسان دروست ده کا بی ئه وه ی ئینسانه که دهستی تیدابی، وهك ساغی و ناساغی و بهرزی و نرمی و زیره کی و که وده نی . . . تاد.

به لام کرده وه ئیختیاری یه کانی وهك ههستان، رویشتن، خویندن، بازرگانی، عیادهت، گونا . . . تاد، ئه مانه به م جو ره دینه وجووده وه :-

خودای گه وره هیزی زانیی به ئینسانه که داوه که له پیش کردنیا بیری لی بکاته وه و سرنجی تی بگری، هیزی خواستی پی به خشیه به وخواسه کام لای پی باش بی به سه ر ئه ولا که ی تر دا ته رجیحی ده دا، هیزی توانایشی داوه تی که به پیی ته رجیحی خواسته که رووبکاته ئه وکاره ی که ویستویه تی. ئه نجا له وکاته دا که توانای ئینسانه که رووده کاته کاره موراده مه قدووره که، خودای گه وره به و شیوه ئینسانه که ده یه وی بوی خهلق ده کا. ئه م ئینسانه به هوی به کارهینانی خواست و توانا که یه وه، که ئه سبابی عاده تین بو دروستکردنی کاره که له لایه ن خودا وه، ده بیته خاوه ن که سب و خودای گه وره ییش (بالذات) خالیقه. ئیتر هه رچی له لایه نی ئینسانه که وه بی وهك زانین و، خواست و توانا، به کارهینانی هویه کان بو کاره که، هه موو ئه سبابی عاده تین بو دروستکردنی کاره که له لایه ن خودای گه وره وه.

له راستیدا بیجگه قودرهت و توانای خودای په روه ردگار هیچ شتی کار له بووندا ناکاو، هه موو بوونی ئه نجامی توانای ئه وه، ئه وه ئیسه باتی زانیی نه تیجه ده کات نهك دهلیل، ئه وه شت ده سووتینی نهك ئاگر، ئه وه شت ده بری و لهت له تی ده کا نهك تیغ، ئه وه گیان له بهر تیر ده کا نهك نان و خواره مه نی تر، ئه وه شت ده روینی نهك باران. ئه مانه هه موو هوی عاده تین و له گه ل بوونیاندا خودا کاره که دروست ده کا، وهك مه وله وی خوی له مه وپاش ده لی :-

«يُمْكِنُ نَارَ بُوَيْ وَ تُيْحِرَاقَ هَر نَهْوِي
يا تُيْحِرَاقَ وَه بِي نَاگَر هَه لَكَهْوِي»

نهجا ئينسان كه كاسبه نه گهر كه سبي شتيكي كرد نه مر به كردني كراوه نه وا
پاداشي چاكي ده دريته وه، خو نه گهر كه سبي كاريكي كرد كه نه هبي لي كراوه نه وا
توله ي لي ده سه نريته وه.

(إِنْ قُلْتَ ذَاكَ التَّرْجِيحَ الْمَرْبُورَ
الْمُتَفَرِّعَ عَلَيْهِ الْمَذْكُورَ)
نه ر خه لقي حه قه (فَالجَبْرُ بَاقٍ) (٥٤)

وه ر فيعلي عه بده خالقه تاقى
(نَقُولُ: عِنْدَ الْقَادَةِ السَّادَةِ
ذَا مِنْ مُقْتَضَى ذَاتِ الْإِرَادَةِ)

به بيان كرياگه له جبي خوي صه ريج
(تِلْكَ صِفَةٌ شَأْنَهَا التَّرْجِيحُ)

پهس نه گهر بلي بينا له م صوره
موره ججيج ده وني نه و (بالضرورة)

دل ناره زوومه ند بو ته بيني به

فائده له نه م ته كليفا چي به؟ (٥٥)

ده لين: داعي به، هه روهك بوو به بيان،

بو ته عه للوقي ئيراده ي ئينسان

بوچ؟ قوذرهت تابع ئيراده ده وني

ئيراده نه وشون عيلمت ده كه وني

عيلميج تابعي مه علوومه صه جيج

مه علووميج حه سه ن ده وني يا قه بيج

پهس سا موكه للهف، مه نهل، نه ر زاني

ته كليف ته شريفى فهرموو نه ر زاني

خېطاب پرووی تی کرد که موکه للهف توی

ئەو فیعلە چاکە مەیلت بوئی بوئی

دهوی به داعی، بۆت بکەم تەوضیح

بۆ تەعەللوقی ئیرادەو تەرجیح

بەندە لەویدا چاک ساعی دەکا

صەرفی قودرەت و دەواعی دەکا

(فَيَخْلُقُ اللهُ رَبَّنَا الْمَالِكُ

عَادَةً ذَا الْفِعْلِ عُقِبَ ذَلِكَ

لَا بِالْوَجوبِ عَلَى التَّحَقُّقِ

وَباعتبارِ ذَاكَ التَّعَلُّقِ)

ئەو فیعلە دەوی به طاعت حساب

به علامەت و نیشانە ی ئەواب

ئەر: ئەگەر. وەر: وه ئەگەر. تاقی: تەحقیق. کریاگە: کراوه. بوو بەیان:

بەیان بوو. ئەوشۆن: لەدوای، تابیع، پەس: کەواتە. تەشریفی فەرموو ئەرزانی:

تەشریف ئەرزانی فەرموو: تەشریفی هینا، هات. لەئەسلاً تەعبیریکی فارسی یە.

بوئی: بئی. ساعی دەکا: دەکاتە ساعی. دەوی: دەبی.

واتە: ئەگەر بەشیوەی رەخنە بلیت: ئەو تەرجیح دانی یەکی له دوو لایە که

له ئیرادە ی ئینسانە که وه پەیدا دەبی و قودرەتە کەیش بەهوی ئەوه وه پێوهندی به ولایە وه

دەبەستی، ئەگەر خودا دروستی کردوه نەك ئینسانە که ئەوا گەراینە وه بۆ جەبرە که،

واتە ئینسانە که مەجبوو رو ناچار دەبی. خو ئەگەر له عەبدە وه یه ئەوا بوو به خالیق؟

وه لامی! ئەم رەخنە ئەوه یه زانایانی ئوصوولی دین فەرموویانە ئەو تەرجیح دانه

له صیفەتی ئیرادە که خوێه وه پەیدا دەبی، چونکە ئیشی ئیرادە تەرجیحە.

جا ئەگەر بلیت که ئیشی ئیرادە تەرجیح بی و به قەطعی لایەك به سەر

لایەکی تر دا تەرجیح بدا ئیتر فائیدە ی تەکلیف چی یه؟ دلم حەز له روون کردنە وه ی

ئەم شتە دەکا.

له وه لآمدا دهوتری ته کلیف کردن له لایه ن خوداوه و زاینی ئینسانی موکه للهف به ته کلیفه که ده بنه داعی و هو بو ته رجیحی لایه ک به سهر لایه کی ترداو ئهم ته رجیحه ده بیته داعی و هو بو پیوه ندیی قودرهت و به کارهینانی ته سباب به ره و مه به ست؛ چونکه توانا تابعی خواسته و خواست تابعی زاینه و زاینیش دوی زانراوه که ده که وی، واته: جوانی و ناشیرینی زانراوه که ده رده خات، له سهر ئهم بناخه یه که ئینسانه موکه للهفه که به ته کلیفی شهرعی زانی و خیطاب پرووی تی کردو پیوت: تو موکه للهفی و نهوکاره باشه چاک وایه ئیراده ی بکه ی، ئهم وه زعه ده بیته داعی و هو بو پیوه ندیی ئیراده ی موکه للهفه که وه ده یجوولینی بو به کارهینانی قودرهت و ده داعی یه کان، به شوینی نه ویشدا خودای گه وره یش کاره که ی بو دروست ده کا، به شیوه ی جاری بوونی عادهت بهم جوړه ته صهر پروف و ئیجاده، نه ک به شیوه ی له سهر واجب بوون.

جا نه گهر کاره که جوان بوو ده بیته گوئی رایه لی، خو نه گهر دژی نهوکاره ی ویست خودای گه وره نه ویشی بو دروست ده کاو ده بیته گونا. دیاره گوئی رایه لی ده بیته نیشانه ی پاداشی چاک و گونا هیش ده بیته نیشانه ی سزاو توله.

(وَالْحَاصِلُ بِخَلْقِ رَبَّنَا الْعَالِي
يَظْهَرُ فِي الْعَبْدِ عِلْمٌ إِجْمَالِي
بِأَفْعَالِهِ الْاِخْتِيَارِيَّةِ

قَبْلَ أَنْ كَانَتْ مِنْهُ جَارِيَةٌ
وَعِلْمٌ بِحُسْنِ وَقُبْحِ الْأَفْعَالِ
وَمَا تَرْتَّبَ مِنْهَا فِي الْمَالِ)

مهئخوود له ليسان شاريع (ذو الحلم)

(وَإِرَادَةٌ تَتَّبِعُ ذَا الْعِلْمِ)

له بو ته رجیحی به عضی ناماده

(ثُمَّ قُدْرَةٌ تَلُو الْاِرَادَةَ)

ذَاتِ التَّعَلُّقِ حَيْثُ إِنَّهَا

لَوْ اسْتَقَلَّتْ لِأَوْجَدَهَا)

پهس ده گهل عیلمی کهوا رابگرد

ته گهر ئیرادهی قه بیحیکی کرد،

با موقته ضای ذات هیچ نهوی حساب،

موسته حیق دهوی بو ذهم و عیقاب

(باعتبار المجلئیة

وَمِنْ جِهَةِ الْمَظْهَرِيَّةِ

عَلَى طَرِيقِ جَرِيَانِ الْعَادَةِ)

هرچلون وتمان له وجووب لاده

وما ترتب: وما ترتب. رابگرد: رابوورد

مهولهوی، وهك له مه وپیش فهرمووی، مه بهستی ده رخستنی ریگهی راست و
بیروباوه ری ته هلی سوننه ته، که و ابوو ته گهر بابه تیکی له دوو سی شویندا وته وه
ههقی ته وه مان نی یه گله بی لی بکه یین و ره خنه ی لی بگرین، ته گینا ته م باسه
تائیسته به چند شیوهی کورت و دریش دووباره کراوته وه. پوخته ی فهرمایشی
ته م جاری ته مه یه :-

خودای گه و ره ئینسانه که وه ها دروست ده کا که به شیوه یه کی ئیجمالی به
کرده وه ئیختیاری یه کانی خوی ده زانی پیش روودانیان. ههروه ها له به ره وه ی
ته کلیف لای خوداوه رووی تی کردووه و ته مری چاکه ی پی کراوه و نه هی خراپه ی
لی کراوه، له ریگای شهرعه وه به جوانی و ناشیرینی کرده وه کانی ده زانی و، ته نجامی
ههردوولای لا روونه، واته: پاداشی چاکه به رامبه ر کرداری چاک و سزاو توله
به رامبه ر کرداری خراپ له روژی قیامه تدا.

ههروه ها خودای گه و ره ته و ئینسانه ی وه ها دروست کردووه که پاش زانینه که
خواستی ئاماده بی بو ته رجیحی لایی به سه ر لایکی تردا. دوابه دوای

خواستہ کیش راستہ و خو توانای له سهر پی و ناماده یه و پیوهندی به مه به سته که وه ده به سستی به جوړی ته گهر خو سهر به خو بوایه یه کسهر ده یکرد.

ته نجا پاش ته وهی که به جوانی و ناشیرینی کرده وه کانی زانی ته گهر کرده وهی ناشیرینی ویست و کردی ته و شایانی ذم و توله و سزایه، نهک له بهر ته وه که خراپه له موقته ضای ذاتی ئینسانه چونکه ئیمکان سهر چاوهی که م و کووری یه، به لکو له بهر ته وه که ته کلیف رووی تی کرده وه و ریگی چاکه و خراپه ی بو روون کراوه ته وه، به ئیختیاری خو خواست و توانای به لایه نه خراپه که وه به سته وه، بوو ته مه حمل و مه ظهه ر بو زانین و خواست و توانا. ته و شتانه ی هو عاده تین بو درست کردنی کاره که له لایه ن خودای گهر وه له وه وه ده رچوون.

ته و هیشت له بیرنه چی که خودای گهره عاده تی وه ها جاری کرده وه له گهل بوونی ته سبابدا ته و کاره دروست بکا، نه که ی بلی ته و درست کردنه له سهر خودا واجبه، خودا (واجب الوجود) ه هیچی له سهر واجب نی یه و له هه موو کار ی کدا موختاره.

دیاره دووباره کردنه وه یه که بلین: ته گهر ئینسانه که لایه نه چاکه که ی ویست و کردی شایانی پاداشی چاک و رهزای خودایه.

ته رچی له ناو قوم بووگه به قووله
مه فهورمی ظوهور غیری حولووله
به حثی^(۵۶) قیام و ئیتتیصاف ده که یین
تا ئینسادی فیعل به بهنده بدین
مه حیللی یه، بیژ، یا مه ظهه ری یه
بو ته دای مه طلب هیچ فره قی نی یه^(۵۷)

بووگه: بووه. قووله: هه را. بیژ: بلی
واته: هه رچهند له ناو خه لقا بووه به قره قرو قسه و باس و ده لین له سهر ته ساسی

قسه‌ی پیشوو ئینسان موسته‌حقی سزا نابیی؛ ئەو هەر ئەوه‌نده‌یه مه‌ظه‌ره بو کرداره‌که و لی‌یه‌وه دهرده‌که‌وی، ئیتر مه‌ح‌ه‌للی نی‌یه‌و ئەو خه‌لقی نه‌کردوه؟ ئیمه گوی‌ناده‌ینه ئەم قسه‌و بریاری ئەوه‌مان داوه که ئەو شه‌خصه موته‌صیفه به‌وکاره‌وه‌و کاره‌که به‌وه‌وه راوستاوه‌و ئیسنادی کاره‌که ئەلای ئەو دهری، ئیتر تو بلّیت ئینسان مه‌ظه‌ره یا مه‌ح‌ه‌لله، بو مه‌به‌سته‌که‌ی ئیمه هیچ ناگۆرئی‌و، شایانیی کابرا بو تۆله‌و سزا ئیسات بوو.

له خه‌لقی ئەفعال وایه لی مه‌فام
 (قَامَتِ أَلْفَعَالُ بِرَبِّ الْأَنَامِ)
 ئاکیل (مَنْ قَامَ بِهِ الْأَكْلُ، لَا
 مَنْ خَلَقَ الْأَكْلُ، جَلَّ وَعَلَا
 موشته‌ق گشت وانه ئه‌ر که‌سی زانی
 کافرو فاسق شاریب و زانی
 (فَأَسْنَادُ الْكَسْبِ عَلَى التَّحْقِيقِ
 مِنْ تَى الْجَهَّةِ لِلْعَبْدِ حَقِيقِي)
 ئایه‌تی (لها ما کسبت) راس
 (وعليها ما اكتسبت) هەر واس

وایه لی مه‌فام: وه‌های لی تی‌مه‌گه. هەر واس: هەر وه‌هایه. مه‌وله‌وی به‌م شیعرانه وه‌لامی ئەو په‌خنه‌یه ده‌داته‌وه که ده‌لی: مادام خودای گه‌وره کرده‌وه‌کانی عه‌بدی خوی دروست ده‌کا پیوسته، بو‌نموونه، خودا ئاکیل، شاریب، عامیل، کاتیب، واته بخۆرو کارکه‌رو بنووس و شتی تری، له‌و صیغه‌تانه‌ی که ئینسانی ژیر به‌ناره‌وای ده‌زانی بیاندا‌ته پال خودا.

پوخته‌ی وه‌لامی په‌خنه‌که‌یش ئەوه‌یه: له‌مه‌وه که خودا خالیقی کرده‌وه‌ی به‌نده‌ی خویه‌تی واتی‌مه‌گه که ئەوکارانه به‌ذاتی خوداوه راوه‌ستاون؛ هه‌تا به‌ خودا بلّین، والعیاذ بالله، (آکل، شارب.. تاد) چونکه ئاکیل و شارب به‌وکه‌سه

دهلین خواردن و خواردنه وه که ی پیوه راوه ستاوه نهك تهوکهسه که کاری خواردنه که دروست دهکا. دیاره هه رکهس مه عنای که لیمه عه ره بی یه موشته قه کان بزانی لهم راستی یه دهگا، بۆنموونه (کافر) بهوکهسه دهلین که کوفره که صیفه تیه تی، (فاسق) بهوکهسه دهلین فیسقه که صیفه تیه تی، نهك بهوکهسه که کوفره فیسقه که دروست دهکا. نیسبهت دانی کاره کانیش لهوکهسانه که پیانه وه. راوه ستاون له لایه نی که سبه که وه یه. ئەم نیسبهت و ئیسناده ییش بۆ لای عه بد حه قیقه ته و مه جاز نی یه.

له سه ر ئەم بناخه یه ئایه تی پیروزی ﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾^(۵۸) راست و بی گه رده و له گه ل زمان و عورفی ئەو خه لکه ی به و زمانه قسه ده که ن گدنجاوه.

عه داله تیکی پاکی بی ره یه
 (جَلَّ جَلَالُهُ) هه مووی بی عه یه
 ئه ر ئیقتیضای ذات روتبه ی نه کرد په ست،
 به حه سه نه وه ته عه للوقی به ست
 موسته حیق مه دح و ته وابه بی مه ین
 (بِجَرِي الْعَادَةِ بِالْاِعْتَابَرَيْنِ)^(۵۹)
 به ه به ه له م فه ضله له م مه رحه مه ته
 ئەدای ئەم شوکره یه کجار زه حمه ته
 لاوه گفتوگۆی عه وامی شوهره ت^(۶۰)
 مه دار زاینه و ئیراده و قودره ت
 ئایا نایزانی ئه ر به دی بگری،
 نه یزانی به ده، حه ق لی ده بگری؟
 موسته حیق نی یه ی بۆ ذه م و ئازار^(۶۱)
 (فِنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ الْغَفَّارُ)

ئەر قەصدى بەدى وەدلددا بگرد
 پیت زانی و عەزمت ھەر موصەممەم کرد
 ئەگەرچی خەلقى فیعلە کہ یچ نہوی
 بو موئاخەذە ئیستیحقاق دەوی
 تو عەزمت جەزمە و عەدلت موقابیل
 (لَیْسَ بِظَلَامٍ حَبْذَا الْعَادِلِ)

لاوہ: لا بہ. نہیزانی بەدە: خواوہنی کارہ بەدە کہ نہیزانی کارہ کہی خراپہ. لئی
 دەبگری: لئی دەبووری، عەفوی دەکا. بگرد: تپہری.

واتە ماشەللا لہ عەدالەتی خودا چوند بی شوبہہیہ، کہ ھەرگیز بە بی ئەوہی
 عەبد خوئی ھو بی ئازاری ناداو ھەرگیز پاداشی خیر و شەر ون ناکا. ئەگەر ذاتی
 ئینسانە کہ، کہ مومکینی خاصە و جیگای عەیب و کہم و کووری یە و ئیقتیضای خراپہ
 دەکا، لہ ئیقتیضای خراپہ لای داو خواست و توانای پیوہندی بە کردەوہی چاکەوہ
 بەست، ئەوا ئەو ئینسانە موستەحقی مەدح و ئەناو ئەوایی پاشەرۆژ دەبی.
 عادەتی خودای گەورەیش وا دامەزراوہ کہ پاش پیوہندی خواست و توانای ئینسان
 بە کردارە کہوہ بوئی دروست دەکا، ھەر وہا عادەتی وا دامەزراوہ کہ بەرامبەر بە
 کرداری چاک پاداشی چاک و بەرامبەر بە کرداری خراب تۆلە و سزا بەدا.

بەھ. بەھ لہم فەضل و مەرھەمەتە، خودا خوئی خالقی چاکە کہ یە و ئینسان
 بیجگە کہ سبە کہ دەستیکی تیدا نی یە، کہ چی بەرامبەری پاداشی چاکیش
 دەداتەوہ، کئی دەتوانی سوپاسی ئەم نەعمەتە گەورە یە بکا؟

گوئی مەدەرە گفتوگوئی (عوام الناس) و شورەتی رەخنە ی رەخنە گر کہ وتووێیانە:
 چون ئینسان تەنھا بە مەحەللی یەتی ئیرادە و قودرەت موستەحقی پاداشی چاک و
 تۆلە و سزا دەبیت؟ دلنیا بە کہ زانیی ئینسان بە موکەللە فیی خوئی و خواستی بو
 یە کئی لہ دوو لایە کہو پیوہندی توانای بە مەبەستە کہوہ بناخە ی شایانی ئینسانە بو
 پاداشی چاک و سزاو تۆلە.

ثایا نازانی ئەگەر ئینسان خراپەیی بکاو نەزانی کە کردەووەکە ی خراپە، خودای گەورە لێ دەبووری و تۆلە ی لێ ناسینی و بە موستەحەقی سزای دانانی؟ یا ئەگەر قەصدی دڵ و عەزمت بەتەواوی خستە سەر کردنی کاریکی خراپ، ئەگەرچی نەیشیکە ی تەنها لەسەر عەزمە ئیجگاری یە کە موستەحەقی تۆلە و سزای و عەدالەتی خودا بۆتی دیاری دەکا.

دەلێ: ئەو صیفەت ئیرادە و تمان

(شأنها الترجیح) حادیثە بزانی

ئەر بە ئیرادە ی بەندە مەوجوودە

تەسەلسول دەوی ئەو مەردوودە

وەر بە ئیرادە ی حەق (تعالی) یە

بەندە مەجبوورە، دە ی تەقالا یە

شیقی ئانیمان دەلیم موختارە

ئیرادە ی مەخلووق باری جەبارە

بەندە لەویدا قەصدی مەهجوورە

(في نفس تلك الصفة مجبورة)

(وهو معلوم بلا قيل و قال)

لا يستلزم الجبر في الأفعال)

کەوا صادیرن لەو ئادەمزادە

(بتوسط تلك الآرادة)

(كما في أفعال جناب الباري)

بۆج ئەو ئەفعاله صادیره و جاری

بە تەوەسسوی ئیرادە ی موسنەد

(إلى ذاته القديم الأبد)

(بوجه الأیجاب مع أنه

مختار فيها فاعلمنه)

مُسْنَدُ اِلَى اَلذَاتِ بِوَجْهِ اَلْاِجَابِ ،
 وهكوه ئيرادهى خاليقى وههاب ،
 دهگهل موسته نيد (الى غير الذات) ،
 وهك ئيرادهى تو، كى فهرقى دهكات؟^(۶۲)
 به بى ئيختيار ههر دوو ههر دوو ههس
 خودووت و قيدهم به ينيانه و بهس
 له و صيفه ته دا بى ئيختيارن
 له نه فعاله دا ههر دوو موختارن
 به لى بو ههر يهك وه صفى موناسيب
 موختارى خاليق ، موختارى كاسيب

ته قالايه : كوششى . دهى ته قالايه : دهى كوششى بكه بو وه لامى ره خنه كه م .
 به بى ئيختيار ههر دوو : به بى ئيختيارى خوداو به نده . ههر دووى دووهم : دوو
 ئيراده واته ئيرادهى قهديمى خوداو ئيرادهى حاديشى به نده . ههر دووى سيهم :
 خوداو به نده .

واته : نه گهر به شيوهى ره خنه گرتن ده لىن : صيفه تى ئيراده له ئينساندا ، كه
 ئيشى برىتى يسه له ته رجيحى يه كى له دوو لا ، شتىكى حاديشه و نه بوونى لى
 پيش كه وتوو . جا هم ئيراده يه نه گهر دروستكراوى ئينسانه كه يه و ئيراده يه كى پيشتر
 ته رجيح دراوه نه وا ده چيته سهر نه و ئيراده ي تره ، كه نه و يش له ئيراده يىكى تره وه
 بووه . . بى برانه وه ! نه مەيش ده بيته ته سه لسول كه مه حال و به تاله

خو نه گهر نه و ئيراده يه بو ئيراده ي خوداى گه و ره پهيدا بووه ، نه وا ئينسانه كه له و
 ئيراده دا ناچار بوو ، واته وا ئيوه دانتان نا به جه بردا كه لاتان پوچ و به تال بوو .

ئيمه . له وه لامى هم ره خنه تدا ده لىن :

لقى دووهم په سه نده ده كه ين و ده لىن به لى نه و ئيراده ي ئينسانه مه خلووقى
 خوداى گه و ره يسه و ، به نده ده ستى له دروستكردنى نه و صيفه ته دا نى يه و تيايا

مه‌جبووره، به‌لام مه‌جبووری‌یه‌ت له صیفه‌تی ئیراده‌دا نایته‌هوی مه‌جبووری‌یه‌ت له‌و کرده‌وانه‌دا که له ئینسانه‌که‌وه رووده‌ده‌ن، هه‌روه‌کوو کاره‌کانی خودای گه‌وره که به‌هوی صیفه‌ته ئیراده‌که‌یه‌وه لی‌یه‌وه رووده‌ده‌ن ته‌و ئیراده‌یه که به‌ئیجاب صیفه‌تی قه‌دیمی ذاتی‌یه‌تی [له‌سه‌ر ته‌و قسه‌ی که ده‌ئیت: ئیجاب له که‌مالدا که‌ماله] که‌چی خودای گه‌وره له کرده‌وه‌کانیدا موختاره.

له‌م لیک‌دانه‌وه‌یه ده‌رده‌که‌وی: ته‌و ئیراده‌ی به‌شیوه‌ی ئیجاب نیسبه‌ت ده‌دریته لای ذاتی خودای گه‌وره، وه‌ک ته‌و ئیراده‌یه وایه که به‌شیوه‌ی ئیجاب نیسبه‌ت ده‌دریته لای ئینسان؛ هه‌ردووکیان - خوداو به‌نده - ته‌م دوو ئیراده‌یه‌یان: هه‌یه، واته: خودای گه‌وره به‌واجبی صیفه‌تی ئیراده‌ی قه‌دیمی ته‌زه‌لی هه‌یه، به‌نده‌یش به‌واجبی ئیراده‌ی حادیت و تازه‌دروست بووی هه‌یه. دیاره‌جه‌وه‌ه‌ری جیاوازی ته‌م دوو ئیراده‌یه قیده‌م و خودوو‌ته‌که‌یه. هه‌روه‌ها خوداو به‌نده هه‌ردووکیان له‌خواه‌نیه‌تی ته‌م ئیراده‌دا ناموختارن، به‌لام له کرده‌وه‌کانیدا موختارن. خودا نیسبه‌ت به‌کاره‌کانی خو‌ی خالیقه‌و به‌نده نیسبه‌ت به‌کاره‌کانی خو‌ی کاسب. خودای گه‌وره بی‌قه‌یدو شهرط خالیق و موختاره‌و به‌نده‌یش بی‌قه‌یدو شهرط کاسبه‌و موختار.

وایان کرد‌گه عوله‌مای ته‌برار
له‌گره‌دا به‌یان سیر‌ری ئیختیار
حه‌ق عه‌طای فه‌رموو به‌بی‌گفتو‌گو
ئیراده‌ییکی موطله‌قه به‌تو
(إِنَّ عَلَّقَتَهَا بِالْخَيْرِ فَخَيْرٌ
أَوْ عَلَّقَتَهَا بِالضَّرِّ فَضَيْرٌ
كَذَا حَقَّقَ الْفَحُولُ الْأَحْرَارُ
لَكِنْ قَدْ بَقِيَ لَنَا الْأَسْتَفْسَارُ):
ته‌و ته‌عه‌للو‌ق و صه‌رفی قودره‌ته
جه‌بره‌ ته‌ر خه‌لقی (رَبِّ الْعِزَّةِ)،

وەر خهلقى عهبدە راسه ئيعتيزال
 بهنده خاليقه بو به عضى ئه فعال
 نه لى (٦٣): به دلدا ئه مه جارى به:
 كه سبى بهنده ئه مر ئيعتبارى به
 بوچ؟ ئه م مه سئه له به قهولى ثيقات
 (تشمّل^(٦٤) على الاعتباريات)

كردگه: كردوو. له گردها: ليره دا. ئه ر: ئه گه ر. وەر: وه ئه گه ر.
 واته: زانا گه وره خيره و مه نده كانى ئيسلام له م شوينه دا سىرپرى ئيختياريان
 به م جوړه به يان كردوو:

خوداي گه وره ئيراده يكي موطله ق نو به ربه رلاى پى به خشيوى، جا ئه گه ر تو
 ئيراده كه ت رووى له چا كه كردو چا كه ت پى ته رجيح دا ئه وا قودره ته كه يشت رووى
 تى ده كاو خوداي گه وره يش بو ت دروست ده كا. خو ئه گه ر ئيراده كه ت رووى له
 كارى خراب كرد ئه وا قودره ته كه يشت رووى تى ده كاو خوداي گه وره يش بو ت
 دروست ده كا.

به ئى له م شوينه دا پرسىاريكى ره خنه بابته ماوه ئه وه يش ئه وه يه: پيوه ندى
 تواناي ئينسانه كه به كاره كه وه ئه گه ر دروستكراوى خودايه ئه وا ديسان جه بر
 رووى دايه وه و قسه ي جه برى به كان سه ركه وت. خو ئه گه ر دراوستكراوى ئينسانه كه
 خو به تى ئه وا بيروباوه رى موخته زيله كان راست ده بيته وه، واته: بهنده خاليقى
 هه ندى كرده وه ي خو به تى.

له وه لامى ئه م ره خنه دا ده لىن: پيوه ندى قودره ت به و كاره وه كه ئيراده كه
 ته رجيحى داوه فه رعى ته رجيح كه يه وه له وه وه پهيدا بووه، ته رجيح كه يش لازمى
 ئيراده كه يه وه لى جيانا بيته وه، وهك بريار دراوه كه ئيراده صيفه تيكه ئيش و كارى
 برىتى به له ته رجيحى (أحد المقدورين) به سه ر به رامبه ره كه يدا، كه وا بوو پيوه ندى
 قودره ته كه مه نشه ئيكى ترى ناوى هه تا تو بلىت پيوه ندى قودره ته كه كارى خودايه يا

کاری به نده؟ چونکه بۆت دهرکهوت پیوهندی یه که دواى تهرجیحه که که وتوووه له ووه په یدابوو، تهرجیحه که یش لازمی ئیراده یه و لئی جیانابیته وه.

به لام بۆ بهرپهرچ دانه وهی ئه و رهخنه که ئیسته باسمان کرد قهت نه که یت تهوت به دلا بیت که گویا ئه و پیوهندی قودره ته شتیکی ئیعتیباری یه نه جه وه ره و نه عهره ض و فاعیل و ته ئیری فاعیلی ناوی؛ چونکه ئه م باسه ی ئیمه، که ده لئین خودا خالیقی هموو شته و عه بد خالیقی هیچ نی یه، ئیعتیباری یاتیش ده گریته وه و هه رگیز نابی نیسه ته تی ته ئیر له به نده بدری بۆ هیچ شتی ته نانهت ته گهر ئیعتیباری یش بی.

ته حقیقی تر هه س نزیکتر له مه
بۆ لای ئیباتی مه طله بی هه مه
خولاصه ی مه ذهب شیخی ته شعهری
دایپوشی ره حمهت باری یه کسه ری:
هه رکه س ته ته بیوع ته حادیشی کرد
له ئایا ته دا تی فکری وُرْد^(۶۵)
له م مه سه له دا لئی ظاهر ده وی
حق هه ر رپی ره ئی ته وی ده که وی
به ل له هه موو به حث ئوصوولی دیندا
هه ر رایى ته وه چاک چاک ته سکین دا
(ما خَالَفَ قَطَّ ذَلِكَ الْجَنَابِ
قَوْلَ السَّنَةِ وَنُطِقَ الْكِتَابِ)
که عه قلی داگرت ظولمه تی غه سه ق
شه وی ئیفتیراق تاریکه ی فیره ق
نووری له وامیع ته وحیدی ته فعال
که ته ووه ل حاله بۆ ته هلی ته حوال^(۶۶)

مهنبه عيكي صاف له ليلى ته خليط
عهرى له ئيفراط بهرى له ته فريط
له تشاوى پاك نوبووه ته وه
هات وه ئيستيقبال نهو حه ضره ته وه
(فبشمسه في خلق الأعمال
إنمحا ضيا كوكب الأقوال
فاستمع لما قد يتلى عليك
وبعداه الاختيار لذك)

به ئيصطلاحى كيتاب و سوننهت
عورفى عام و خاص نه هالى لوغته
نهم هفت صيفه ته ههيه (كالإجماع)،
وه سهر بهنده دا موطلهق بى نيزاع
ئيسنادى نه فعال ههركهسى بوخوى
دهدا نه بال خوى ته ماشاى دهكهى
فلان تواناس، نهو ناتوانا
نهوه دانايه، نهويان نه دانا
رويم و ههلسام، دانيشتم، بردم.
خواردم و كوشتم، نه مکرد يا كردم
حهتتا كه جهبرى شوهرهى ئافاقه
مونكيري حيسسه ههر بهم سياقه
غايهت نه مهته له شك بهرى به

وه صف و فيعلى تو وهك ئى حهق نى به
نه خووت وهك جهماد به دل ئاوردن
نه خوويچت به و طهرز به خاليق كردن

هه مه : ئيمه . يه كسه رى : يه كجارى . رنى : رينگاي . ره ئى . بى رى .

هوی: ئەو. تەشاو: شەپول. (افراط): لە سنوور لادان لەلایەنی زیادی یەو. (تفریط): لە سنوور لادان لەلایەنی کەمی یەو. ئەبال خوی: ئەلای خوی. رویم: بە شیوێ قسە ی تاوگۆزی: رویشتم. هەر بەم سیاقە: بەم شیوێ قسە کە دەلی: هەلسام، دانیشتم، کردم، خواردم. . . تاد.

واتە: لێرەدا لیکدانەوێهێکی تر هەیە بۆ بابەتی ئینسانی کار ئەلای ئینسان بەئیختیار کە لە لیکدانەوێ پێشووەکان لە میشکی ئینسانەوێ نزیکترەو ئاسانتر دەچیتە میشکەو، پوختە ی ئەو لیکدانەوێش ئەمە یە: .

شیخی ئەشعەری، رەحمەتی خودا داپۆشی، بیرو پراکە ی ئەوێندە راست و رەوان و بی گەردە هەرکەس سەیری فەرموودەکانی پێغەمبەر و ئایەتەکانی قورئانی کەریم بکات و بەفام و هوش لێ یان وردبیتەوێ تی دەگا کە حق لای ریگای بیروباوهری ئەو، نەك تەنھا لەمەسەلە ی کاری ئیختیاریدا، بەلکو لە هەموو مەسەلەکانی زانیاری ئوحوولی دیندا. بەلی هەر بیرو پای ئەو کە ئینسان دُنیا دەکات و دای دەمەزرینی.

شیخی ئەشعەری هەرگیز پێچەوانە ی قورئان و حەدیث نەجوولاًوئەو. لەو سەردەم و رۆژەدا کە ئەو ی تیدا هەلکەوت تاریکی و نووتەکی شەوی دە یجووری بیدعەت و زۆربوونی گروھ و دەستە و کۆمەل لەناو موسوڵماناندا زانست و ژیری داگیرکردبوو و بیروباوهری راستی خەفە کردبوو. لەم کاتەدا بوو نووری درەخشانی پرتەو بەخشی بیروباوهری تەو حیدی ئەفعال لە سەرچاوە ی روون و صافی بی خەوش و خالی دوور لە ئیفراتی جەبری و تەفریطی موعتەزیلە لە شەپۆلی بەهیری چاک و خاوینی پێغەمبەرەو هات بەپیری ئەشعەری یەو و حەقیقەتی بو روون کردەو، ئیتر خۆری رووناک ی بەخشی. ئەو بیروباوهرە جوانە هەموو ترووسکە یەکی ئەستیرەکانی قسە و قسە لۆکی لەناو برد.

دیارە ئەو تەو حیدی ئەفعالە کە ئیستە و تمان بریتی یە لەو هەر تەنھا خودا بە خالیقی ئەفعال بناسری، ئەم تەو حیدەیش یە کەم حالی ئەهلی دل و خودا پەرستە

نوورانى به كانه، ئەوانەى دليان تا ناخ به نوورى په حمەت و هيدايەتى خوداى گەوره ئاوه دانه.

شيخى ئەشعەريش (ر.خ) تەنها به هەست كردن و به بون كردنى ئەو نوورو هيدايەت و مەرحەمەتە خودايى به ئەو ريبازە ريك و پيكيه پەسەند كردو به خەلقيشى راگەياندو به دەليلى عەقلى و نەقلى بوى ئيسبات كردن كه مادام ئينسان مەخلووقى خودايە، كرده وەكانيشى مەخلووقى خودان، واتە: پيروباوهرى موعتەزيله هەلەو بى جى به و عەبد خاليقى هيچ نى به.

به لام لەم لايشەو تەماشاشا دەكەين به ئيصطिलाحى قورئان و حەديث و لەسەر داب و نەريتى تىكرائى خەلق يا ئەهلى زوبان خەوت صيفەتە كه وهك له خوداى گەوره نيسبەت دەدرين (بلا تشبيه) له ئادەمزاديش نيسبەت دەدرين: بونموونه دەوترى فلان حەيبە، عەليمە، موريدە، قادره، مۆتەكەلليمە، سەميعة، بەصيره. جا كه ئەم خەوت صيفەتە نيسبەت دران له ئينسان دەبى ئەوكارانەيش كه له صيفەتى قودرەتەكەو دەردەكەون نيسبەت بدرين لى، ئەو تە دەلین: فلان توانايە، فلان ناتوانايە، ئەو ئينسانە زانايە، ئەوى تر نەزانە. هەروەها دەللى: رويشتم، هەلسام، دانیشتم، بردم، خواردم، كوشتم، كردم، نەمكرد. تەنانەت جەبرى به كانيش كه لاى دنيا ناوبانگيان دەركردوو به وهى ئينكارى حيسسىيات دەكەن ئەوانيش هەر بەم جوړه قسە دەكەن: رويشتم، هەلسام، دانیشتم. . تاد. كه واتە دەبى كارە ئيختيارى به كان به حەقيقەت نيسبت بدرين له خاوەنەكانيان. تەنها ئەو وەندە هەيبە كه بى گومان صيفەت و كارى تۆ وهك صيفەت و كارى خوداى گەوره نى به؛ ئەو نيسبەتى كارەكانى لى دەدەين و خالق و داھينى كارەكانيشە، به لام ئينسان تەنها نيسبەتى كارەكانى لى دەدەين به شيوەى كەسب و ئيكتيساب ئيتراً خاليقى كارەكان نى به.

بەم جوړه ئيمامى ئەشعەرى له ريبازەكانى جەبرى و موعتەزيله لاى داو دانانى كەسب و ئيكتيسابى ئيختيارى بو ئينسانى موكەللف كرده ريبازى راست و پەوانى خوى.

به کورتی خودای گه وره عیلمه که له ئینسانه که دا دروست ده کاو ئینجا صیفه تی
 ئیراده ی ده داتی که ته رجیحی لایه کی پی ده دا، دوایی قوڊره ت و تواناو
 ته وجیه کردنی توانای بو کاره که تیدا دروست ده کا، به دوا ی ئه مانه یشدا کاره
 مه به سته که ی بو دروست ده کا؛ خودا خالیقه و به نده کاسب.

مه زه بی قاضی و فه لسه فه و ئوستاد
 ئه وانیه لچ لچوون نه یانکه ین ئه و یاد
 ئه مجار (انصافاً) روو که به م لاه
 له م مابه ینه دا دوو مه زه ب ماوه
 له ده س صاحب مال هه رگیز ده رناچین
 بیدزین یال و کلکی هه لپاچین
 (إِنْ تَنْظُرْ إِلَى الْمُبْدَأِ الْبَعِيدِ
 وَهُوَ صِفَةُ الْمُبْدِئِ الْمُعِيدِ)
 خه و اص هه ز بو ئه و، هیه چ ثابت نه که ی
 بو خو ت، لازیمه ی صیفه ت هه روه ک خو ی
 هه ر مه ظهه ر بی تو خو^(۶۷) صووفی یه یه
 ئه مه ته وحیدی صیفاتی یه یه
 ئه ر وا ئیصطیلاح عورفی خاص و عام
 له سه ر صیفاتی به نده هه س ته مام
 مه بده ئی قه ریب تیریه ته نه ظهه ر
 سه به بی عادی و مه حهل بی و مه ظهه ر
 بو خه لقی حه ق و ئیجاده ته ئشیر
 (إِلَى مَذْهَبِ الْأَشْعَرِيِّ الْمَصِيرِ)

قاضی: قاضی ئه بووبه کری باقلانی^(۶۸). ئوستاد: ئه بووئیسحاق
 ئیسفه رایینی. ئه وانیه لچ: ئه وانیش. نه یانکه ین ئه و یاده: بیریان لی نه که ینه وه،
 به سه ریان نه که ینه وه. ئه ر وا: ئه گه ر وه ک. تیریه ته: ده هیئیه ته.

واته: پاش ئەووه که ریبازی جهیری یه مان به تال کرده وه له بهرئووه پیچه وانهی قورئان و فهرموودهی پیغه مبه ره و دژی ئەووه یه که خاص و عام له سهری پیک هاتوون و، هیچ کاری ناده نه پال ئینسان و قاعیدهی (التکلیف بما یطاق) تیک ددهن. ههروه ها پاش ئەووه که ریبازی موخته زیله یشمان به تال کرده وه به ره که پیچه وانهی نه صی قورئان و فهرموودهی پیغه مبه ره، بزانه: ریبازی قاضی ئەبووبه کری باقلانی که ئەووه یه کاری ئینسان به مه جمووعی قودره تی خوداو ئینسان دروست ده بی له سهر ئەو بناخه یه که قودره تی خودا کار ده کا له ئەصلی ذاتی فیعله که داو قودره تی ئینسانیش کار ده کا له صیفه تی فیعله که دا، واته بوونی به طاعت یا به مه عصی یه ت، له گهل ریبازی ئوستاد ئەبووئیسحاقی ئیسفه رایینی که ده لی کاره که به ههردوو قودره ته که ده بی، نه ک له بهرئووه که قودره تی خودای گه وه که م و کوتایه و به ته نها کارناکا، به لکو له بهرئووه ده خلی بو قودره تی عه بدیش پهیدا بی هه تا ره وای بی کاره که بیته طاعت یا مه عصی یه ت. به لی ئەم دوو مه ذه به ییش له ناودا نه مان چونکه ته ئیری بو قودره تی ئینسان نه ما نه له ذاتی کاره که داو نه له صیفه تیا.

جا ئەگه ر حسابی ریبازی ماتوریدی نه که یین؛ له بهرئووه ئەو ریبازه ده گه رتیه وه بو مه ذه به بی ئوستاد ئەبووئیسحاقی ئیسفه رایینی، که بریتی یه له نیسبه ت دانی کار ئەلای تیکرای دوو قودره ته که، هه رچه ند ئەمه ییش ره د کراوه ته وه، هه ر ریبازی شیخی ئەشعه ریمان بو مایه وه.

پاش ئەم ته فصیله روو که به لای منه وه ته نها دوو مه ذه به له مهیدانا مان، ئەمانه ییش بوچوون و ریبازی خه لکی ترن نابی بیکه یینه قسه ی خو مان؛ رای خه لک نادزری، ئەگه ر هه ول درا بدزری و هه ندی گورانی به سه را هی نرا هه تا نه ناسریتیه وه، ئاخری خاوه نه که ی هه ر ده ی دوزیتیه وه و به سه ری ده کاته وه ههروه ک چون ئەگه ر یه کێ ئەسه بی بدزی و بو مه به ستی ون کردنی له خاوه نه که ی کلک و یالی هه لپاچی ئاخری هه ر ده ناسریتیه وه.

به لئی ئەو دوو مەزھەبە یە کە میان مەزھەبی ئەھلی تەصەووفە کە مەشرەبیان لەسەر ئەو یە بو سەرچاوەی دوور بروانن کە خودای گەورە یەو، خوێیان وەك هەموو خوداناسیکی راستەقینە بەبەندە ی خودا دەزانن و مل کە چی ئەری و نەری ئەون و هەرگیز لە چوارچیووی لەخوداترسی دەرنانچن و پابەندی خوێش ویستی خودای گەورە و پیغەمبەرن، ئەمانە باوەریان وایە خودای گەورە خوێ سەرچاوەی بوونی هەموو شتی کە .

جا ئەگەر سەیری ئەو بەکە ی کە خودا سەرچاوەی هەموو (ما سوی الله) یەو، ئەم بوون بە سەرچاوەیی یە صیفەتی ئەو خودایە کە سەرەتا جیھانی دروست کردوو و دواڕۆژیش پاش لەناوچوون جاریکی تر دروستی دەکاتەو، حەق وایە هەرچی صیفەتی تەواوی و بی عەیبی راستەقینە یە هەر بو خودای بریار بەدە ی و خەواصی ئەو صیفەتانەیش هەر بو خودا بریار بەدە ی و هیچی بو خوت حساب نەکە ی؛ چونکە ئەو ی لازمی صیفەتی خودا بی وەك صیفەتە کە خوێ هەر هی خودایە، هەر وەها و حساب بەکە ی کە تو تەنھا دیارگای تەجەللای ذاتی خودای گەورە ی؛ ئەمە ی کە باسمان کرد مەشرەب و رێبازی ئەھلی تەصەووفە و لای ئەوان ئەمە یان پایە ی دوو می تەو حیدە و پی دەلین تەو حیدی صیفات . ئەھلی تەصەووف بەوردی تەماشای تەو حیدی ذات و تەو حیدی صیفات و تەو حیدی تەفعال دەکەن . یە کەم پایە ی سلووکیان تەو حیدی تەفعالە . ئەم پایە یە بەو دەبی بە یە قین بگاتە باوەری کە کەس نی یە کاربکاتە کارو ئاوارو ذات و صیفات ذاتی خودای (واجب الوجود) نەبی .

پایە بەرز (أبو الحسن) ی ئەشعەریش هەر ئەم رێگایە ی پەسند کردوو کە بەهتوی رێژەنی بارانی نووری پیغەمبەر (د.خ) دلی لیوانی نوور بوو و هەرگیز تیشکی هیدایەتی قوزشان و فەرموودە ی پیغەمبەری بە جی نەهیشت و ملی رێگای راستی گرت و لئی جیانە بوویەو تا گەیشتە ئەم پایە بالایە . بەمەدا بۆمان دەرکەوت کە رێبازی ئەشعەری لە گەل پلە ی یە کە می تەو حیدی صوفی یاندا یەك شتە و ئەم ھوانە لە یەك جیانابنەو .

دوووم پله و پایه ی سلووکى ته هلى ته صه ووف پایه ی ته و حیدى صیفاته، واته :
سالىكى ته م ریگایه وای لی دیت هه موو عیلمى وه ها ده بینى که به شیکه له عیلمى
خوداو پرته ویکه له پرته وى بی پایانى عیلمى ته، هه موو ئیراده یه که وه ها ده بینى که
به شیکه له ئیراده ی خوداو دلویکه له ده ریای ئیراده ی بی بنى ته، هه روه ها
صیفه ته کانى تر...

پایه و پله ی سینه مى سلووکیان پایه ی ته و حیدى ذاته، که ئیزه ماوه ی
باسکردنى نی یه و به عینایه ت و چاودیری و لوظفى خودایى بو ته هلى موراقه به
ده رده که وى.

تا ئیسته باس باسى مه ذه بى یه که م بوو، واته مه ذه بى ته هلى ته صه ووف.
مه ذه بى دووم مه ذه بى ته شعهرى یه کانه، که وه ک پیش نه ختى باس مان کرد
له گه ل پایه ی یه که مى ته و حیدى ته هلى ته صه ووفدا یه که ده گریته وه، ته وه ی ناوی
ته و حیدى ته فعال بوو. مه وله وى ته م مه ذه بى به م شیعرانه به یان فه رموه : «ته ر
وا ئیصطیلاح عورفى خاص و عام .. تاد».

واته : ته گه ر تویش وه ک ئیصطیلاحى ته هلى عورفى خاص و عام ده رباره ی
صیفه ته کانى ئینسان ده روى به ریوه و سه رچاوه ی نزیك ته ماشاده که ی و سه به بى
ظاهیری به ده سته وه ده گری، که به عاده تى خودای گه وره بووه به سه به ب و، وای
حیساب ده که ی که خوت مه حهل و مه ظه رى خهلق و ئیجادی له لایه ن خودای
گه وره وه، ته وا برۆ بولای ریبارى ته شعهرى (ر.خ) که پوخته که ی ته وه یه : بوونى
هه رچى بوویه که هیه له ذاتى خودا خویه وه یه.

وجوودى مومکین یه که یه که وه بی گه ر
هه ر یه که له راس خوی ته م په ر تا ته و په ر
موسنه ده (عرضاً)، نه (طولاً)، به حق
وه سائیط نی یه مه په ر له ق ته و له ق
مه بده تى یه که یه که مومکینات یه که سه ر

هه ره ئه وه ئايا عه ره ض يا جه وه هر
غه ير له سه ر صيفات قه يو ومه كه ي حه ي
هيج شه يئي مه وقووف ني به له هيج شه ي
ئه م موقه دديمه باك و موطله قه :

موئه ثيري (في الوجود) هه ره حه قه
نه بو خار ده خلي بو هه وه ره هيج طه ور
نه به ورو باران ده پرسى له هه ور
نه بو ئابا هه س نه بو ئوممه هات
ته ثيري (اصلاً) بو مه واليدات^(٦٩)

بلي: ئه به وين ده خليان هه به

ده ليين: ئاده مي و ئه ده ب ئه مه به

ئه گه ر لا بدا باوك به مووي

ئيلزامي ده دا عيسا به فووي^(٧٠)

ده لي مه لي: (نَارُ إِحْرَاقٍ لَدَيْكَ.

«بَرْدًا سَلَامًا»: سَلَامٌ عَلَيْكَ)^(٧١)

(قطعاً؛ ناوي قه طع ده ويري بردن

تيخ؟ ذه بيخ جواو ده گريته گه ردن^(٧٢)

بي گه ر: بي فيل. له پاس خو ي: له عاستي خو ي. مه په ر: مه په ره وه. حه قه:

خودايه. به ور: به فر. ئابا: ئاباء، باوكان. مه واليد: جه معي مه ولوود. بلي:

ئه گه ر كه سي بلي. (قطعاً): هه رگيز. قه طع: برين. ذه بيخ: ئيسماعيل پيغه مبه ر

(د.ح). جواو: جواب. ده گريته گه ردن: ده چيته ژيري.

واته: بووني هه رچي مومكينه كه پي ده ويري (ماسوي الله) له ئه وه له وه تا

ئاخر به كه به كه هه ركام له عاستي خو ي به بي فرو فيل هه موو (بالذات) ده درينه پال

ذاتي خوداي گه وه به خه طی عه رض (پان) نه ك به خه طی طول (دريژي) وه ك

له وه ي له فه لاسيفه كاني ده گيرنه وه كه گوايا هه ر مه خلوقيك ي پيشكه وتوو ده بيته

واسیطه‌ی ته‌ئیر له‌وه‌دا که دی به‌دوایا هه‌تا رینچکه‌یه‌کی دریژ پیک بهینی ؛ چونکه له‌به‌ر پرووناکی ده‌لیل و بورهان واسیطه‌ی (في التأثير) له‌نیوان خوداو مه‌خلووقی خودادا نی‌یه. ئیتر تویش قه‌ناعه‌ت بکه به‌م بیروباوه‌ره جوانه‌راسته‌و، ده‌س مه‌که به‌هات وچوو به‌وینه‌ی چوله‌که له‌م لقه‌وه بو‌ئه‌و لق مه‌فره، دامه‌زری و ئاژاوه مه‌نیره‌وه‌و به‌رامبه‌ر به‌راستی مل که‌چ به.

شایانی وتنه: ئیسنادی مومکینات ئە‌لای خودای گه‌وره به‌عه‌رض ئە‌وه‌یه که مومکینی (بالذات) خو‌ی به‌خالقه‌وه پیوه‌نده، وه‌ک ئە‌وه‌ی له‌دائیره‌یه‌کدا خالکی مه‌رکه‌زی دیاری بکه‌ی بو‌ئیشاره ئە‌لای خوداو، ده‌ورانده‌وری ئە‌و خاله‌یش خال بن و، له‌خاله مه‌رکه‌زی‌یه‌که‌وه بو‌هه‌ر خالی له‌و خالانه هیلکی سه‌ربه‌خو رابکیشری.

مه‌بده‌و سه‌رچاوه‌ی یه‌که‌یه‌که‌ی هه‌موو مومکینه‌کان هه‌ر خودای گه‌وره‌یه، چ جه‌وه‌هه‌ر بی و چ عه‌ره‌ض. هه‌رچی مومکین هه‌یه ته‌نها له‌سه‌ر صیفه‌تی (قیومی) خودای گه‌وره راوه‌ستاوه‌و له‌سه‌ر هه‌چی تر رانه‌وه‌ستاوه. قه‌ییوم واته: خو‌ی به‌خویه‌وه راوستاوه‌و غه‌یری خو‌ی راده‌گری، ئە‌و خو‌ی به‌خوی هه‌یه‌و غه‌یری ئە‌و له‌وه‌وه. ئە‌م موقه‌ددیمه‌ پاکه‌و بی‌گومانه که ده‌لی: ئە‌وه‌ی کار له‌بووندا ده‌کا هه‌ر ذاتی خودای گه‌وره‌یه.

ئیترا نه‌هه‌لم ده‌خلیکی عه‌قلی هه‌یه بو‌په‌یدا‌بوونی هه‌ورو، نه‌به‌فرو باران له‌هه‌ور ده‌پرسن. نه‌باوکه‌کان و نه‌دایکه‌کان کاریکی عه‌قلی یان هه‌یه له‌په‌یدا‌بوونی ئە‌ولاددا. به‌لی باوک و دایک ده‌خلیکی عاده‌تی یان هه‌یه له‌بووونی ئە‌ولاددا، هه‌لم ده‌ستیکی عاده‌تی هه‌یه له‌بوونی هه‌وردا وه‌ک ده‌وری هه‌ور له‌بارینی به‌فرو باراندا. به‌لام ئە‌م ده‌خله‌وه‌ها نی‌یه که بلین ته‌گر ئە‌م ئە‌سبابانه نه‌بن مه‌حاله‌موسه‌ببه‌یه‌کان بین؛ چونکه ته‌گر باوک به‌قه‌د موویه‌ک له‌ده‌خلی عاده‌تی لاداو هلیت من ده‌خلی عه‌قلیم هه‌یه وجوودی هه‌زه‌تی عیسا (د.خ) به‌فوویه‌کی جیبرائیل به‌به‌روکی دایکیدا ئیلزانی ئە‌و باوکه‌ده‌دات و ده‌ببه‌زینی.

هه‌رگیز مه‌لی به ئاگر: ئەه‌ی ئاگر! له‌گه‌ڵ بوونی توو به‌هۆی تووه سووتان په‌یدا
 ده‌بی. ئەگه‌ر وات کرد له‌ولاوه یه‌کسه‌ر ﴿یانار کونی برداً وسلاماً علی ابراهیم﴾
 به‌راسه‌رته‌وه راده‌وه‌ستی سلاویکت لی ده‌کاوه‌خه‌ت پی ده‌گری و ده‌لی ئەه‌ی من
 چیم؟ ئەوه‌نی به‌ ئاگر بووم و نه‌مسووتاندا؟ یا هه‌رگیز تیغ ده‌ویری ناوی برین
 به‌ری و بلی: من شت ده‌برم، ئەگه‌ر ویرای چه‌زه‌تی ئیسماعیلی (ذبیح الله)
 (د.خ) وه‌لامی گه‌زافی ئەو تیغه ده‌گریته گه‌ردن و ده‌لیت: ئەه‌ی ئەوه‌نه‌بوو باوکم
 تیغه‌که‌ی له‌گه‌ردنم گیر کردو نه‌بیریم؟

لاکین بو عالم ئەوسه‌ر تا ئەم سه‌ر
 (كما للشرع الأظهر الأنور)
 ظه‌رو به‌طنی هه‌س بزانی به‌یه‌قین
 (ولذا البطن بطن لسبعین)
 هه‌ر به‌طنی له‌شه‌رع شه‌ریفی ئەقووم
 زه‌بطی هه‌س ده‌گه‌ڵ به‌طنی له‌عالم
 بو هه‌ر به‌طنیکی ئەحکامی هه‌یه
 بو هه‌ر شه‌خصیکی مه‌قامی هه‌یه
 (والله أعلم بترك الباطن)
 ری بو که‌س نی‌یه مه‌ربو (راسخون)
 له‌ئیجمال و ئەصل تا ته‌فصیل و فه‌رع
 (إلى ظهري العالم والشرع)
 مه‌داری ئەحکام شه‌رعی ظاهیره
 له‌سه‌ر عالمی ظاهیره دائیره

ری: ریگا. مه‌ر: مه‌گه‌ر. راسخون: الراسخون في العلم.
 ئەم شیعرا نه‌ وه‌لامی ئەو په‌خنه‌یه‌ن که ده‌لیت: به‌یانی بیروباوه‌ری ئەه‌لی
 ته‌سه‌ووف له‌ناو مه‌ذهبه‌به‌کاندا زور دووره؛ چونکه صوفی‌یه‌کان زور که‌من و ئەو
 بیروباوه‌ریش بو‌غه‌یری ئەوان نی‌یه.

پوختهی وهلامه که نهوهیه ههروه کوو نههلی تهسه ووف بهشیکن له کومهلی زوری ئومهتی ئیسلام و گهلی کومهلی تر ههیه له ئیسلامدا، ههروا شهریعهتی پاک و پیروزیش ظهرو بهطنی، واته دیوی دهرو ناوی ههیه، دیوی ناویش چهند دیویکی تری ناوهوی ههیه و پلهو پایه ی زوری لی دهبتهوه، هه رچین و کومهلی جوړه پایهیه کی ههیه.

بۆنموونه روکنهکانی ئیمان شهشن، واته هه موو موسولمانی پیویسته باوهری بهو شهش شته هه بی، بهلام بی گومان باوهری هه موو موسولمانه کان له یهک پایه ی پلهدا نی یه؛ باوهری یارانی حهزرتی پیغه مبه ر (د.خ) یا ئیمامانی ئال و بهیت یا دوستانی خوداو پیاوچاگان، یا تابعینی نه صحابه ئیمان و باوهریان له گه ل ئیمان و باوهری موسولمانانی ترا له یهک پایه دا نی یه، ههروه ها نهو که سانه که عیلمی (لذنی) یان پی دراوه له لایه ن باره گای خودایی یهوه، نه حوالیان، راده ی ئیمانان دامه زراوی دل و دهروونیان وهک هی کهسانی تر نی یه، تهنها بۆنموونه سهیریکی به سه رهاته که ی حهزرتی موسا و حهزرتی خضر (د.خ) بکه ن. ههروه ها ته ماشای پایه و پله ی نوێژ که ره کان بکه ن چهند له خوشووع و خوضووع و جوان جی به جی کردنی دا جیا جیان، یا له روژووگرتن و حه ج کردن و جیهاد له ریگای خوداو پاک کردنه وهی نه فس و دوورخستن هوهی له خووره وشتی به دو کرداری ناپه سه نندا. به لکوو ئینسان ده توانی بلیت جیاوازی پایه ی موسولمانان له به کارهینانی حوکه مه کانی شهریعهت ونوورانی یه تی دل و له خووره وشتی به رزو خزمه تی موسولماناندا نه وهنده زوره مه گه ر هه ر خودا بزانی. بویه مه شهووره (حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ مِثْلُ الْمُقْرَبِينَ). که وایی هیچ مانیع نی یه گه لی ئینسانی موسولمان باوهری وهه ابی که خوی دیارگای ئاثارو نه نواری توانای خودای گه وریه و، به قه د تۆزقالی ناره زایی له قه زای نه و پیشان نه داو خودا په رستی نه ناخیا ره گی داکوتابی و ره زای خودا لای نه و هه موو شت بی.

حیکمه تی ههیه له م ته رتیه دا

له م نه ظم و نه سه ق زور عه جیه دا

ٺه رچي عه قلى من دهركى تي ناكا
 سهر به ره ووژوور يا به ره ووژير^(۷۳) راكا
 ده لئين: تا ته ميز ٺه بهين بكه وئ
 ٺوموور موخته ليط موشته بيه نه وئ
 يه كئ حاكم بي يه كئ مه حكوم بي
 يه كئ خاديم و يه كئ مه خدووم بي
 يه كئ شاگرده يه كئ ٺوستاده
 ٺه وه نوقصانه ٺه مه زياده
 ٺه وه سياهه و ٺه مه يه كه سفيد
 ٺه وه موڤيده و ٺه ميان موسته فيد
 فلان باوكه ٺه وه له ٺه ولاد
 له دوای ٺه ولاد پئ ده لئين ٺه حفاد
 له بوخاره ههور، له ههوره مه طهر
 له مه طهر گيا^(۷۴) سهر تيريته دهر
 موقه ددهم ناوی نرياگه سه بهب
 به موئه خخه ريان ده لئين موسه بهب
 ههر دوولا ههر خهلق ره بي هادي به
 سه به بي به تيان ٺه مري عادي به
 له قودره تي حق عاده ت جاري به
 ٺه و تيته وجود، ٺه م ديارى به
 (يُمَكِنُ) ٺار بوئ و ٺي حراق ههر نه وئ
 يا ٺي حراق وه بي ٺاگر هه لكه وئ
 لزوومي عه قلى له بهينه طهر يد
 (يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ، يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ)

چونکه تو چاوت وا پئی دهکوی
 ودها دهزانی ئەمیان لهو دهوی
 مه بسووظه و مه قبروض بی دهستهلآت فهی
 (هُوَ الْمُسْتَقِيلَ فِي الْخَلْقِ لِلشِّي) (٧٥)
 مه ر به خهلقی نهو گشت دیته عهیان
 صیفاتی عه بدیچ ده گهل خاصهیان

سیاه: رهش. سفید: سپی. تیریته ده ر: ده هینیته ده ر. ناوی نریاگه: ناوی
 نراوه. تیته: دیته. ئار: ئاگر. بوی: بی. فهی: فی، سیبه ر. للشی:
 للشی.

واته: ئەگەرچی من له نهینی و حکمه تی کارو کرداری خودای گه وره
 تی ناگه م و هوش و بیرم جاری به ره و خواری جاری سه ره و ژووره، جاری کورت
 ده هینی و جاری سه رده کا، به لام دیاره حکمه ت هه یه له م ته رتیب و ریک و پیک و
 دانانی ئە سباب و موسه بیه بانه دا؛ یه کی باوکه و یه کی نه وه یه و، یه کی کار به ده ست و
 زه به رده سه ته و یه کی ژیره سه ته یه، یه کی ماموستایه و یه کی قوتابی یه هه لبه ت
 خوای گه وره ده یه وی خه لک فی ری ته رتیب و ریک و پیک بکا، ئە گینا ئە م
 ئە سبابانه له ئە سبابی عاده تی به ولاره هه چی تر نین، ئە مانه هه چیان عیله تی
 عه قلی قه طعی نین به ومه عنایه ئە گه ر ئە و عیله ته نه بی مه علووله کیش نه بی؛
 بۆنموونه له وانه یه ئاگر بی و سووتاندن نه بی، له وانه یشه ئاگر نه بی که چی
 سووتاندن بی، لزوومی عه قلی له م ناوه ده رکراره و جی نابیته وه.

تو به چاوی که م بین و کورت بینت ئاگر و سووتاندنه که ده بینی، سه یری
 هه ورو بارانه که ده که ی، پاش باران بارین ده بینی گیا سه وز ده بی. . . تاد واده زانی
 ئە وه ی به موسه بیه بت داناوه له وه وه په یدا بووه که به سه بیه بت زانیوه، به لام له
 جه وه ره و ناوه روکدا ئینسان وه کوو سیبه ره که ده بینری و له مس ناگری، هه یه و
 نی یه، نه له دریز بوونه وه یدا و نه له کورت بوونه وه یدا ده ستهلآتی نی یه؛ ﴿الْم تَرَّ

الى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ﴿٧٦﴾ تهنها خودای گهوره
 سهربه خو و دهسته لات داره، همووشت دروست دهکا، ذات و صیفه تی ذات،
 صیفه ته کانی ئینسان و له وازیمی صیفه ته کانشی هه رب توانای خودا ده بن و نه و
 دروستیان دهکا ﴿يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ﴾

قودره ت ده گه لی ته عه للوقیدا
 تیریته وجود له ئاده میدا
 که واه شهووره به ئیستیطاعه
 (مَعَ الْفِعْلِ عِنْدَ هَذِي الصِّنَاعَةِ)
 وهك سه لامه تی نه سباب و ئالات،
 که ته کلیم ته عویل له سه ر نه و ده دات،
 به ئیستیطاعه نه ویچ ناوده بری
 «مَنْ اسْتَطَاعَ . . .» به ده لیل ده کری
 که به نده ی مه و صووف گیرا به وانه
 کردی به مه حهل نه و صیفه تانه
 قودره تی (مَعَ التَّعَلُّقِ) ئاورد
 راس ده گه لی فیل موقاره نه ی کرد (٧٧)
 نه و فیله ده فعی خالیقی وه دوود
 (تعقیباً) ذاتی تیریته وجود
 به نده له ویدا ده وی به موختار
 بو ته کلیمی شهرع ده وی به مه دار
 نه گه ر وه بی نه و قصه ی مه ذکووره
 خه لقی فیلی کرد به نده مه جبووره

واته: ههروه ها خودای گهوره قودره تی ئینسان و ته عه للوقی نه و قودره ته ی تیا
 دروست دهکا که لای نه هلی ئو صوول پی ده لین ئیستیطاعه، واته توانایی له سه ر

ئيش و كار له گهل هموو ئه سباب و شه رطيكددا له گهل لابردي هه موو كو سپيكددا .
دياره ئه م توانايه بي به رودوا له گهل كاره توانراوه كه دا ده بي .

هه روه ها ئيستيطاعه به كارده هينري بو ساعو سه لامه تي ئينسان و ريك و پيكي
ئه سباب و ئالاتي كار، كه ته كليف له عه بد له لايه ن خوداوه له سه ر ئه و ساغ و
سه لامه تي به راوه ستاوه و، ئه گه ر ئه وه نه بي ته كليف رووي تي ناكا . ده ليل له سه ر
ئه وه كه ئيستيطاعه ئه م هيش ده گريته وه ئايه تي ﴿ . . . وَ لَ هٗ عَلٰى الْاِنَّا سِ حَجَّ الْبَيْتِ
مِّنْ اِسْتِطَاعِ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ﴾^(٧٨) .

جا كه خوداي گه و ره به نده ي خو ي مه و صو وف كرد به سه لامه تي ئه سباب و
ئالات و، قودره تي به نده و پئوه ندي قودره ته كه به كاره مه ق دو و ره كه وه ها ته جي و
له گه ليا به رام به ر بو و گورج خوداي گه و ره ئه و كاره ي بو دورست ده كا، به نده هيش
له به ر ئه وه كه بو وه ته شويني ئه وشتانه ي با سمان كردن به موختار و ئاره زو و به ده ست
داده نري چ له عورفي شه رع و چ له عورفي خاص و عامدا .

ئه گه ر خودا به بي ئه م شتانه ي كه و تمان كاريكي له به نده دا دروست كرد وه ك
نه خو شي، زويري، لاوازي، ئه وا ئه و به نده به مه جبو ورو ناچار داده نري و به و
عورفانه ي با سمان كردن ئاره زو و به ده ست ني به .

خولاصه عاده ت جاري به ي حه قه

ئه و خه لقي سه به ب عادي ئه م خه لقه

تا به نده به و طه رز نه كا به موختار

ته كليفي شه رع ي لي ناكا جه بيار

نيشانه ي شيوه ي موختاري چي به ؟

ته به سسور بو ئه و ته رك و فيعلي به

ئه وه عه لامه ت ناموختاري به

بي ته به سسوري و ئيضطيراري به

حاله تی ئه ووهل ته کلیف به حکمهت
 حاله تی دووهم عه فوی به ره حمهت
 ویجدان فاریقه (بَیْنَ الْحَالَتَیْنِ)
 بینا له وُسْعَه ت ته کلیف تته بهین
 هه رچی (عَادَةً فِي الْوُسْعَه) نه وی
 به وچشته ته کلیف ناوی هه لکه وی

واته: پوخته ی قسه ئه وهیه: عاده تی خودایی که پی دهوتری (سُنَّةُ اللَّهِ) و
 داهاتوو که دروست کردنی خودای گه وره بو صیفه تی ئیراده و قودرهت له ئینساندا
 بیته سه به بی دروست کردنی کاره مه به سه ته که، به کورتی دروست کردنی خودا بو
 سی صیفه ته که سه به به و دروست کردنی بو کاری مه به سه ته موسه به به.

خودای گه وره تا بهنده ی خووی نه کاته خاوه نی ئه و صیفه تانه ته کلیفی کاری
 لی ناکا. نیشانه ی موختاری بهنده ئه وهیه که بتوانی کاره که بکا یا نه یکا،
 نیشانه ی ناموختاری و ناچاری یه که یشی ئه وهیه دهستی به سه ر کردن یا نه کردنی
 کاره که دا نه روا. له حاله تی یه که مدا پروتی کردنی ته کلیفی خودایه بو ئینسان
 له سه ر بناخه ی حکمهت، له حاله تی دووهمدا عه فو کردن و سزانه دانه له سه ر
 بناخه ی موختاجی ئینسانه که به به زه بی و میهره بانی خودا. بی گومان جیاوازی ئه م
 دوانه زور ئاشکرا و نومایانه و پیوستی به دهلیل نی یه.

دیاره هه ر کاری به عادهت له وزه و توانای موکه لله فدا نه بی هه رگیز ته کلیفی
 پی نه کراوه و پیشی ناکری.

به لی و بو مان پروون بووه وه که ئینسان حوکمه ته کلیفی یه کانی له باردا هه ر ،
 چونکه ئه گه ر له باریدا نه بوونایه له لایه ن خودای گه وره وه ته کلیفی لی نه ده کرا
 که چی ئه وه تا ده بینین ته کلیفی گه لی ئه حکامی لی کراوه، ئه مه یش مه عنای ئه وه یه
 ئینسان ئاماده یی تیدایه بو ئه و حوکمانه .

هه روه ها بو مان پروون بووه وه هه ر کاری ته کلیف له ئینسان کرابی به کردنی

يا به نه كردنى له وزه و توانادايه، ههرشتيكيش له وزه و توانادا بى كارىكى
ئىختيارى يه؛ كه و ابو هه موو كارىكى ته كليف بى كراو ئىختيارى يه.

ئهنجا له شتىكدا ته كليف به كردنى كرابى، بونموونه وهك نوپز، نهوه دياره
كردنه كهى كارىكى ئىختيارى يه. بوئه و هيش ته كليف به نه كردنى كرابى، بونموونه
وهك دزى، نه و هيش له ناوه رووكدا داواى نهوه له ئينسانه كه كراوه كه رى له نه فسى
بگرى و كاره ناره واكه نهكا، دياره رى له نه فس گرتنيس كارىكى ئىختيارى يه.

شايانى وتنه: شت به پى دابه شكردى عه قلى يا واجبه يا مومته نيعة يا
مومكين، واجب ته كليفى بى ناكبرى و له ئينسان داوانا كرى، وهك تىكرى
هه ناسه دانى ئينسان كه زيانى له سهر به نده؛ چونكه نهوهى داوا بكرى ده بى
ئىحتيمالى بوون و نه بوونى هه بى، واجبش ده بى بى و ئىحتيمالى نه بوونى نى يه،
بوئه ته كليف بى كردنى و داوا كردنى مه عنای تيدا نى يه.

مومته نيعةش، واته مه حال، يا مه حالى عه قلى يه وهك (اجتماع النقيضين) يا
مه حالى عاده تى يه وهك به هه وادا فرينى ئينسان به بى هو عاده تى يه كانى فرين،
هيج كام لهم دوانه هيش داوانه كراون؛ خودا خووى ده فهرموى: ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا
إِلَّا وُسْعَهَا﴾.

مايه وه مومكينى ذاتى كه نه وه ته خووى له خويدا ئىحتيمالى بوون و نه بوونى
هه بى و له وزه و توانادا بى، نه مه يان ته كليفى ئينسانى بى ده كرى، چونكه خووى
له خويدا وهك وتمان له وزه و توانادا هه يه و بوون و نه بوون هه لده كرى، نه گهرچى
به پى عيلمى خودا مه حال بى، واته عيلمى خوداى گه و ره پى وه ندى به
نه بوونى يه وه به ستنى، كه پى ده لىن مه حالى عيلمى.

نه و موقاره نه كه پى ده لىن كه سب
ئىجاد له دوويه بو توئه (فحسب)

ظاهیری ئەحکام شەرعی ظاهیرە
 مەناطی ئەوان فیعلی ظاهیرە
 ئەو مەحەللی یەو ئەو مەوصووفی یە
 با تەئثیر نەوی بویان کافی یە
 لەسەر ھەر فیعلی بە بی گفتوگو
 مۆتەعەللەقە بو قودرەتی تو
 ئەرصەد کە ھەبە تەئیری دەربەس
 لەسەر ئەو فیعلە تەکلیف لە تو ھەس
 وا موقارەنە بی تەئیر ماوە
 کەسبى ئەشعەری تەفسیر کریاوە
 نەسبەتی^(۷۹) مەدە ئەبال وەقاحە:
 قودرەت بی تەئیر مەخض ئیصطیلاحە
 لەلای خوت قودرەت وا بکەى تەحریر
 لە مەفھومیدا موعتەبەر تەئیر
 نەفی تەئیرت کە بە دل ئاورد
 ئەواھا نەفی قودرەت ھەم کرد
 یا. وەختی قودرەت تەئیری نەبوو
 ئەوا ئیستیحقاق جەزا لەناوچوو
 قودرەت وەصفیکە، ئەگەر ھەشت دەرك،
 (يَصِحُّ مِنْهَا الْفِعْلُ وَالْتَرَكُ)
 قودرەتی عەبدیج ھەروا بەو دەستوور
 (يَصِحُّ مِنْهَا ذَلِكَ الْمَذْكُورِ)
 بۆچ؟ ئەگەر قودرەت خودایی نەوی
 ئەو فیعلە بەویج ھەر مەوجود دەوی

لاکین به قودرەت قادری مه عبوود

ئەو فیعلە چونکە دەییته وجوود^(۸۰)

دەوی قودرەتی بەندە ی پر تەقصیر

(مُقارن الفعل من غیر تأثیر)

بەل وتگیانە عولەمای قاده:

قودرەت وەصفیکە ئەودووی ئیرادە^(۸۱)

موئەثیر وی وەك قودرەتی (ذو الخلق)

یاخو کاسب وی وەك قودرەتی خەلق

مەعنای تەثیریچ ئەگەر لەیاد وی

وەنی یە مرنحەصیر هەر (فی الایجاد) وی

ئیرجاد لەدوو یە: ئیرجادی لەدواو یە. ئەرصەد: ئەگەرچی. تەثیر ی: تەثیر ی

قودرەتی ئینسان. دەر بەس: دەرگا لی بەسراو، حەپس. ئەبال: ئەلای. دەییته:

دیتە. وتگیانە: وتوو یانە. ئەودووی: لەدوای. تەثیر یچ: تەثیر یش. وە نی یە:

وہا نی یە.

واتە تو ئە ی بەندە ی خودا! تەنہا ئەو ت بو دەمینی تەوہ کہ ئیرادەو قودرەتە کہ ت

بەرامبەر و هاوکات بی لەگەل ئیرادەو قودرەتی خودای گەر دەدا. بو ئەویش کہ

پاداشی چاک وەربگری یا تووشی سزاو تۆلە بی ئەوہندە بەسە کہ خودای گەر دە

یە کسەر و بی وچان پاش ئەو بەرامبەری و هاوکاتی یە کارە کہ ت دروست بکا.

حوکمە شەرعی یە ظاہیرە پاکە کانی ش بەم کردەوہ دیاری یانەوہ بەستراون،

ہونموونە وجووب بە نوێژەوہ پیوہندەو، حەرامی بە دزی یەوہ. پاداشی چاک

بەرامبەر یە کہ مەو تۆلە بەرامبەر دووہم. ئیتر مادام کارە کان لە تووہ دەرکەوتن و تو

شوینیان بووی و بوون بە صیفەتت با قودرەتە کہیش تەثیر ی نہ بی ئەو

مەحەللی یەت و مەوصووفی یەتە بەسە بوئەوہ ی بی تە موکەللەف، واتە: ہەر کاری

کہ قودرەتت پیوہندی پیوہە بی با تەثیر یشی نہ بی تو تە کلیدی کردن یا نہ کردنی ت

لی ده کړی. ئەم بهرامبه رایه تیی قودرهت و ئیراده ی ئینسانه له گهل ئیراده و قودرهتی خودای گه وره دا که سبه که ی ئیمامی ئەشعهری یه.

مهوله وی (د.خ) له بهیتی «نيسبه تی مهده...» و سنی بهیتی دوايدا پوخته ی رهخنه یه کی موخته زیله له ئەشعهری یه کان باس ده کاو، به بهیتی «قودرهت و صفيکه...» تا بهیتی «مه عنای ته ئی ریچ...» وهلامی ده داته وه و ده فهرموی :-

تو ئە ی زه لامی موخته زیله مه شره ب! قسه که ی ئیمه به ناشیرین دامه نی که ده لئین قودرهتی ئینسان ته ئیری نی یه، به مه حضی ئیصطیلاح و به بی مه عنای حسیب مه که، نه که ی مه عنای قودرهتی ئینسان والی بده یته وه که ته ئیری بی، ئەنجا که دیت ته ئیر نی یه بللی: که واته قودرهتیش نی یه، یا بللی: که قودرهت که ی کاری نه کرد ئیر ئینسانه که موسته حقی سزاو پاداش نابی و ئەنجام به ره ره لا ده بی.

به لئ و مه که؛ چونکه تو ئە گهر ئاگادار و زانای ده بی ئەوه بزانی که قودرهت صیفه تیکه به ظاهری بو کردن و نه کردنی کار بشی. قودرهتی ئینسانیش ههروه هایه. گومان له وه دا نی یه ئە گهر قودرهتی خودای گه وره له سه ر کاره که نه بی به قودرهتی عه بده که ده کړی، به لام چونکه قودرهتی خودا حازرو ئاماده یه بو ته ئیرو ئیجاد قودرهتی عه بده که هه ر ئەوه نده ی پی ده بری بهرامبه ری کاره که بی به بی ته ئیر.

به لکو زانا پیشه واکانی ئایینی ئیسلامیش وتوو یانه: قودرهت صیفه تیکه دواکه وتوو ی صیفه تی ئیراده یه، چ ته ئیری هه بی وهك قودرهتی خودای گه وره و، چ نه بی و ته نها له که سبدا دهستی هه بی وهك قودرهتی عه بد.

سه ره رای ئەوه یش ده توانین بلین، قودرهتی عه بدیش هه ر خاوه ن ته ئیره، به لام مه عنای ته ئیره که هه ر ئیجادی شت نی یه له نه بوونه وه، به لکو و ئەوه یش ده گریته وه که بیته سه به بی عادی بوته وه خودای گه وره کاره که دورست بکا.

موددهعی^(۱۲) ئاگای هیچ له خوئی نی یه،

سه بهب بی ته شیر دهلی بوچی یه؟

ئه نهیی به هه ور ترش و تاله وه

ناوا کهل و پهل کهس وه ماله وه

ئه نه دا باران په له له زهوی

کهی ئه ته دارهك جووتت ده کهوی؟

ئه ئاگر نهوی من کهی بزائم

ئاره بر بکهم دهوری خه رمانم؟

خه لقی قودرته رهبط له مندا نهوی

چلون بزائم ئه و فیعله دهوی؟

ناوا: نابا. کهل و پهل: شت و مه کی ناومال به شیوه یه کی گشی. بارانی په له:

یه کهم بارانی سه رده می پایز که زهوی ئاوده داو توو سه وز ده کا. ته دارهك:

ئاماده کردنی پیوستی هه ر کاری. جووت: کیلانی زهوی. ئاره بر: که له نزیک

خه رمانی یا ده غلیکه وه ئاگر بکه ویته وه مه ترسی لی بکری، ده ورانده وری

خه رمانه که له پوش و په لاش پاک ده که نه وه به لکو ده یگه یینه سه ر خاکی سوور؛

نه بادا له ریگای ئه و پوش و په لاشه وه ئاگره که له خه رمانه که یه به ربی، به م کاره

ده لین: ئاگر بر، که له ناوچه ی تاوگوزی پی ده لین ئاره بر.

واته: ره خنه گری دژی ئه شعهری ئاگای له مه عنای قسه ی خوئی نی یه و

ده لی: قودرته تی عهد که سه بهب بی و ته شیر نه بی سوودی چی یه؟ نه بی

باشتره!

نه خه یر خراب تی گه یشتو وه. ته شیر ته نها ئیجادی شت نی یه له نه بوونه وه؛

ئه وه یه هه ر ته شیره که بیته سه بهبی عادی بو ئیجادی له لایه ن خودای گه وره وه،

ئه وه یه هه ر ته شیره که شتیك بیته نیشانه ی شتیکی ترو سوودی لی وه ربگیری،

بوئموونه: ئه گه ر خودا هه وری ترش وتال نه هی نی که نیشانه ی بارانه کهس

کهل و پهل و شت و مه کی مالی خوئی کونا کاته وه به جووری بیپاریزی له ته ربوون و

زیان لی کهوتن. ئەگەر بە بارانی پایز پەلە نەدا کەس خۆی بو جوت کردن
 ئامادەناکاو پێویستی یەکانی جوت و بەرە حازر ناکا. ئەگەر ئاگرو شالای ئاگر
 نەبینم چون بزانم ئاگر هەیه و ترسی تەشەنەکردنی لی دەکری هەتا دەور و بەری
 خەرمانە کەم پاک بکەمە و هەو رپی ئاگرە کە ی لی بگرم. ئەگەر خودا قودرەتیکە و هە
 لە مندا دروست نەکا کە پێوەندی بە خۆم و کارە کە وە بیی چون بزانم ئەو کارە
 دەبی.

تو خۆت کەسیکی موعریض لە حەقی
 ئەشعەری فەرمووی: تو موستەحەقی^(۸۳)؟

بی ئیستیحقاتی ضەرەری چی یە؟
 بە فەضل و عدلە بە عەمەل نی یە
 نەر دەلیی ئەو کە سبب ضەعیف بە و طەورە
 بوچ لایقە بە و عیقابی گەورە؟

دەلیم ئەو کە سببی ضەعیف بە و طەورە
 بوچ لایقە بە و ئەوابی گەورە؟
 نەر لەم مامەلە خەبەردار دەوی

تو فانی دەدەیی باقی دار^(۸۴) دەوی
 خصوص و جودت لەو موستەفاذ
 (لَيْسَ عَلَيْهِ حَقٌّ لِلْعِبَادِ)

مەلی، وەك نالی ئیجادی ئیحراق
 (بَعْدَ مَسِّ النَّارِ) بوچ دەکا خەللاق؟^(۸۵)

لەدوای ئەو بوچ ئەو ئەوابە؟

یادوای ئەو بوچ ئەو عیقابە؟

نەر تەخصیص بەکا بەعضی بە ئەواب

وەر تەخصیص بەکا بەعضی بە عیقاب

بهنده بهندهی خوئی مولکیچ مولکی خوئی
 کوا ظولم و ستم؟ هر چه نه ددهی!
 بهئی مه دح و ذم حسه ن و بی فەر
 به ئیعتیاری مه حه للی بی گەر
 نهر بارانی خهیر به رۆژو به شهو
 له هه وری وجود مه رحه مه تی نهو
 نه باری وه سه ر عه ده مدا تاوی
 عه ده می هر شه ر تیریتهم ناوی^(۸۶)
 پهس نهر نهواب دا وه وه له م فه ضله
 وه گەر عه ذاب دا به به له م عه دله

باقی دار: خاوه ن باقی، خاوه نی شتی نه براوه. چه نه ددهی: قسه ی زیاده
 ده که ی. بی فەر: ناشیرین. بی گەر: بی عه یب. (وه وه) و (به به) دوو
 که لیمه ی ته عه ججوبن له مه دحدا، وه ک به خ به خ.

واته: تو که لات وایه تا فودره تی نینسان به تیری نیجادی نه کا ئینسانه که
 موسته حه قی سزاو پاداش نابی، به م قسه له راستی لات داوه، که ی ئیمامی
 نه شعهری فه رمووی: تو خو ت له ذاتی خو تا موسته حه قی سزاو پاداشی؟
 ئیستی حقاقی تو بو سزاو پاداش ته نها له بهر نه وه یه که تو مه حهل و مه ظه هری کاری،
 واته: شوینی کاره که تو ی و کاره که له تو دا ده بینری.

چ زیانی له وه دایه که ئینسانه که له ذاتی خو یا هیچ موسته حه ق نه بی؟ سزاو
 پاداش به ئیستی حقاق نی یه به و مه عنا که تو ده ئیی، به لکو خودای گه وره خوئی به
 فه ضل و گه وری و میهره بانیی خوئی پاداشی چاک ده داته وه، خودای گه وره به
 داد په روه ریی خوئی توله ده سینیه وه، سزاو پاداش به کرده وه نی یه، نه وه ته تو
 ماریکی بی عه قل و شعور ده کوژی چونکه به زه ره که ی زیان له گیان له به ران
 ده دا.

ئەگەر دەلتىي : ئىنسانەكە كە قودرەتى موئەئىرى نەبىي وىبىتە شوپنى گوناھ چۆن
ئەبىي موستەجەقى ئەو سزا گەورەيە بىي لە دۆزەخدا؟
مىنىش دەلتىم ئەي ئەو كەسبە لاوازە بىي هيزەي ئىنسان لە كارى چاك دا چۆن
دەبىتە ھۆي ئىستىحقاقى ئەو پاداشە گەورە گەورانە؟

ئەگەر نەختى وىيا بىي و ئاگات لەم مامەلەيە بىي بۆت دەردەكەوى كە تو
قازانجەت كىردووه؛ خو چەند سەعاتى لە عومرى كورت و براوھى خوت، لەش و
ئەندامى كەم و كووړو دواھاتووي خوت لەرپى خودادا باخت دەكەي بەرامبەر بە
پاداشىكى بايەخداری پایەدارى نەبراوھو، ھەمىشە لە بەھەشتى ئەبەدىدا
دەمىنیتەوہ.

بەتايپەتى تو بوونەكەيشت لە خوداوه وەرگرتووه، كەوابوو حەقى بەندە بەسەر
خوداوه نىيە، حەقى خودای گەورە بەسەر بەندەوہ ھەيە، ئەو زانين و خواست و
تواناو صىفەتەكانى تىرى پى داوى و كىردوويتىە شوپن و دیدگای كار.

كەوابوو ھەرۆك ئەگەر ئاگر بەرپىتە دارى وشك و كپەي لى ھەلبسىنى
ناپرسى و نالىي بۆچى خودا پاش لىكەوتنى ئاگرەكە سووتاندنەكەي
دروست كىردووه؟ ئەگەر پاش كىردەوھى باش پاداش و پاش كىردەوھى خراب سزای
بە بەندەي خوئى دا مەپرسە بۆچى داوى ئەو كىردەوھى پاداش و داوى ئەوى تىريان
سزايە؛ چونكە لە ھەردوولا ئەسباب و موسەببەباتى عادىيە، كە لەوت نەپرسى
لەمىش مەپرسە.

خودای گەورە ئەگەر پاداش بە ھەندى بدات و سزای ھەندىكى تر بدات
دلىيا بە بەندە بەندەي خوئىەتى و مولك مولكى خوئى، بە ھەرچۆر دەس بخاتە مالى
خوئى بۆي ھەيە و كەس ھەقى رەخنەي نىيە، نە ظولمەو نە كارى بىي ھوودە،
پاداشەكەي فەضل و مېھرەبانىيەو سزاكەيشى عدل و دادپەرورەيەيە، ئىتر قسەي
زىادو ھىچ وپوچ مەكە.

بەلام كە خودای گەورە مەدحى ئىنسان دەكا لەسەر كارى جوان و ذەمى دەكا

لهسه ر کاری ناشیرین، تهوه له و پوره وهیه که ئینسلنه که شوین و دیدگای
کاره که یه، ته مهیش شتیکی به جتی یه و عهیبی نی یه،
ته گهر سهیری غهیری مه حه للی یه ت بکهیت ناگه یته ته نجام و هه رگیز ته ثیری
ئیجاد بو بهنده ئیسات ناکرتی.

ته نانهت ته گهر سهرومپر بارانی خهیر له هه وری وجوودی پرمیه ره بانسی
خودای گه و ره و به خشنده به سه ر نه بووندا نه باری و ریژه نی لوظف و که ره می بوون
نه خاته شوینی نه بوون واخه لک دروست نه کا، نه بوون هه رگیز خیر له ناوچاوانی
نابیته وه.

ته نجام ته گهر خودای میه ره بان پاداشی به خشی تهوا به خ به خ له به خشنده یی
خودا، ته گهر سزایشی دا به خ به خ له دادپه روه ریی تهو.

سیرری مه ذه بی شیخ، ته ر به یان بی
دهشی مودده عا ته مام عه یان بی
ته وحیدی ته فعال موقته ضای واسه
قودره تی به نده بی ته ثیر راسه
نیسه تی فیعلیج حه قیقه ت ده دری
(یَحْتَمِلُ) ته وجیه به م ظهرزه بکرتی
صیفاتنی کهوا له ئیمه دا هه س
مه بادیی ته فعال ئیختیاری به س
له خو یان مه ناس خه واصی ته وان
مه ظه ری خه واص صیفاتنی خودان
ئیظهار ده کا حه ق خه بیرو عه لیم
(حُسْنِ الْخَوَاصِّ) ی صیفاتنی قه دیم
له صیفاتنه که ی ئیمه دا وهها
(عَلَى وَجْهٍ تَتَّصِفُ بِهَا)

وهك دهلین که نهفس حهیی (بالذات)ه

بهدهنیچ حهیه ههر بهو حهیاته

بهل دهلین: (بعین ارادتها،

عین علمها، وقدرتها)

موریدهو علیم قهدیره بهدهن

بی ئهمه مهجاز بوی قهرار بدهن

لهبهر ئیختیلاف ئهنواع و ئهشخاص

ئیظهاری دهکا به چهند نهوعی خاص

له ضیعف و قووت قیللهت و کهثرهت

یهعنی موافیق بو قابیلیهت

به ئیشارهی پرووت خو دها له پرووت

(بی یسمع و بی یبصر) دهفرمووت

موقتهضای واسه: موقتهضاکهی ئهویه...

واته: ئهگهر حهقیقهتی مهذهبهبی ئهشعهری بهیان بکری مهبهس

پروون دهبیتهوهو دهگهریتهوه بوسهر (تهوحیدی ئهفعال) که لهمهوپیش باسمان کرد،

تهوحیدی ئهفعال ئهوه دهگهیهنی که تهئیر له کائیناتدا ههر تهئیری خودایهو

قودرهتی بهنده بی تهئیرهو، لهگهل ئهوهشدا که قودرهتی بهنده بی تهئیره، به

حهقیقهت نهک مهجاز، نیسبهتی کارهکانی خوئی لی دهری و ئهلی: فلان کهس

نوئژکهره، ئهویتر پروژووگره... تاد... تهوجیهی ئهم نیسبهت دانی کاری بهنده له

بهندهیه بهم جوره دهکری: ئهو صیفهتانه له ئادهمزاددا ههن و دهبنه مهنشهئی کاره

ئیختیارییهکانی بههوی نهفسی ئادهمزادهکهوه نییه، بهلکو لهبهرئهوه بووتهمهظههر

بو صیفهتهکانی خودا، واته: خودای گهورهی زاناو ئاگاداری نهینی و ئاشکرا به

خواستی خوئی خاصییهته جوانهکانی صیفهتهکانی خوئی له ئینساندا دهردهخا بو

ههندی کهم و بو هندی زور ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ﴾ بهم جوره بهنده دهبیته

خاوهنی ئەو صیفته تانە بەوشیوە کە هەڵدەگری و بۆی دەشی .

بۆ زیاتر پرووناک کردنەووە ئەلین گیانی ئینسان، کە بە نەفسی ناطیقەیش ناو دەبرێ، (بالذات) زیندوووە، لەشی ئینسانیش بە تەبەعی یەتی ئەو زیندووویەتی یە زیندوووە، بە لکو دەلین گیانی ئینسان (بالذات) خاوهن ئیرادە و خاوهن قودرەتە و شەخصی بە دەنی ئینسانیش بە هۆی ئەو ئیرادە و قودرەتەووە (بالواسطه) خاوهن ئیرادە و خاوهن قودرەتە .

جا لە بەر ئەووە کە لە بەینی ئەنواعی گیان لە بەر اندا لە چۆنیەتی و چەندی یەتی زانین و خواستدا جیاوازی هەیە، هەر و هە لە بەینی ئەفرادی نەوعی ئینسانیشدا ئەم جیاوازی یە هەیە، خودای گەورە لە سەر قابیلی یەت و لێهاتوویی ئەو ئەنواع و ئەفرادانە زانین و خواست و توانا و صیفته تەکانی تری دابەش کردوووە . نابینی ئەگەر خودای گەورە بە ئیشارە ییکی موجه ررەد لە ماددە نیونینگایەکی لوظف و میهرە بانیی فەویتی تی بگری و پرشنگی تو زقالی نووری لە پروومەتت بدا بە هەموو جووری پادە ی زانین و خواست و توانا و وزەت بەر فراوان دەبی و دە چیتە جیهانیکی ترەووە وەك له خەدیثدا دەفرموی « . . وما يزال عبدي يتقرب إلي بالنوافل حتى أحبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به وبصره الذي يبصر به ويده التي يبطش بها، (٨٧) .

مە ئەلا : قودرەت (٨٧) بە شەر، بئشەووە،

مە ظهیری تە ئثیر قودرەتی ئەووە،

تە ئثیرتی کەوا ظاهیر (فی الخلق) ه

هەر تە ئثیرە کە ی قودرەتی حەقە

(عَلَى تَفَاوُتِ أَظْهَرَهُ فِي

قُدْرَةِ الْخَلْقِ) (٨٩) بِالْفَضْلِ الْوَفِيِّ

فَذَاكَ الْفَضْلُ الصَّادِرُ عَنَّا

صَادِرٌ عَنْهُ قَطْعًا، لَكِنَّا

ذَلِكَ الْفِعْلَ قَائِمٌ بِنَا
 بِلَا شُبْهَةٍ، لَا يَرْبِنَا
 لِأَنَّهُ مِنْ أَوْصَافِ الْأَجْسَامِ
 تَعَالَى عَنْهُ خَالِقُ الْأَنَامِ

مهولهوی لهم چند بهیتهدا مهبهسته پیشووه که پروون تر دهکاتهوهو دهفهرموی :
 بوئمورونه بوټ دههینمهوه قودرهت و توانای ئادهمزاد مهظهرو دیدگای قودرهت و
 توانای خودای گهورهیه . بی گومان ئهوتهثیره که لهسهردهستی خه لکدا
 دهردهکهوی و به هی ئهوانی دهزانین هر تهثیری خودای گه . و له قودرهتهکهی
 ئهواندا دهری دهخا لهسهر جیاوازی و جوراوجوری بهکدا که خوی لهواندا دایناوه .
 کهوابی ئهو کاره که له ئیمهوه پروودهدا کردهی خودای گهورهیه ، بهلام به ئیمهوه
 راههستاوه نهک به خوداوه ، چونکه ئهو کارانه له صیفهتهکانی جیسمن و خودای
 گهورهش له جیسم و جهوههرو عهرهض بهری به .

ئهم تهحریره چاک له مهحذوور پاکه
 نه تهوارودهو نه ئیشتیراکه
 بوچ ئهوتهثیره بهو دهوی صدوور
 هر بهک تهثیره دهیته ظوهوور
 وهها که وهصفی حق تهعالایه
 دیسان بهراسی وهصفی ئهم لایه
 تهثیری ئهوه چونکه خودسهره
 تهثیری ئهمه چونکه مهظهره
 (فِرْقٌ لَطِيفٌ فِي الْبَيْنِ اِسْمَعُ)
 ئهو به نهصالت ، ئهم به (بالتبع)
 قیامی مهعنای واحید به ئهمرهین
 به ئیتتیصافی (لَيْسَ فِيهِ شَيْنٌ)

ههروهك ئىتتىصاف به وهصفى سيرعت
 بو موتهحه رريك، له بو حه ره كه ت
 بو به نده ويجدان (أوضح السُّبُل)
 بو حه ق به ده ليل ئىستينادى كول
 (إِسْنَادُ الْأَفْعَالِ لِلرَّبِّ الْهَادِي
 كإِسْنَادِهَا إِلَى الْعِبَادِ
 أَي بِالْحَقِيقَةِ إِلَى الطَّرْفَيْنِ
 لَا تَجُوزُ أَصْلًا فِي ذَا الْبَيْنِ)
 به لى واجبه ئىحتياط بكه ين:

مووهيم نه بال حه ق هيج ئىسناد نه ده ين
 ههروهك ئاكيل و شاريب و فاسيق
 نهك مىشلى موعطى، خاليق و رازيق
 ده يته: ديه. خودسه ر: سه ربه خو.

واته: جار جار ئىنسانى كه م فام واتى ده گا له م شوينه دا ته وارود پرووده دات،
 واته: دوو فاعيل خوداو به نده له سه ر كردنى يهك كار بن. يا خو ئىشتيراك
 پرووده دات، واته خوداو به نده به شه راكه ت يهك كار بكه ن.

به لام به وردبوونه وه له نووسينه چا كه كه م ده رده كه وى كه هم باسه له ته وارودو
 ئىشتيراكه وه دووره؛ ته وارود نه وه ته هه ردوو فاعيله كه ته ئىشيري ته واو بكه ن له
 نه شه ره كه دا به جو رى هه ركاميان بگري ته ئىشيري كردبى له و نه شه ره داو ته واوى
 كردبى. نه مه يش به تاله چونكه ته حصيلى حاصل واته په يدا كردنى شتيكى بوو،
 پرووده دات.

ئىشتيراكيش نه وه ته كه دوو فاعيله كه نه شه ره كه له به ينى خو ياندا به ش بكه ن و
 هه ر يه كيكيان نه ندازه يهك ته ئىشيري تى بكات. نه مه يش هه ر به تاله چونكه قودره ت و
 تواناي خودا به ش ناكرى، هم به ش كردنه ناتوانايى خودا ده گه به نى و نه وه يش
 مه حاله.

ئيمه وتمان ئه ئه ر يه ك ئه ئه ره كه به ديمه ن فيعلی عه بده و مووچيدو خاليقي تاقه يه كي كه كه خودای گه وره يه ، نيسه ت دانی ئه و ئه ئه ره ئه لای ئينسان له به ره ئه وه يه كه ئينسانه كه مه ظهرو شوينيه تي ، ئه گينا له حه قيقه تدا ئه ئه ر هي خودايه و هه ر ته نها ئه و مووچيدو خاليقيه تي . كاری خودای گه وره له و ئه ئه ر هدا (بالذات)ه ، كاری به نده تيدا به ته به عی يه تي كاری خودايه .

ئه و له بابه تي ئيجاده وه فاعيل يه كي بوو كه خودايه ، له بابه تي مه حه لله وه مه حه ل يه كي بوو كه به نده يه ، ئه مه يش هيچ خراپه يه كي تيدا ني يه . له بابه تي قيام و ئيتي صافيشه وه عه يب ني يه له وه دا كه صيفه تي نيسبه ت له دوو ذات بدری يه كي كيان (بالذات) و ئه و تريان (بالتبع) وه ك (سرعة) كه راسته و خو ده بيته صيفه تي ذاته جوولا وه كه و ده لين فلان سه ريعه و ، ده بيته صيفه تي جوولانه وه كه يش به لام (بالتبع) و ده لين جوولانه وه كه سه ريعه . يا وه ك جوولانه وه ده بيته صيفه تي كه شتي و ده و تری كه شتي جوولا و ، ده بيته صيفه تي دانيشتواني سه ر كه شتي يه كه و ده و تری دانيشتواني جوولا و ی سه ر كه شتي ، دياره بو يه كه ميان (بالذات)ه و بو دو وه ميان (بالتبع)ه ، جوولانه وه ي راسته قينه هي كه شتي يه كه يه و دانيشتوان له به ره ئه وه ي له سه ر كه شتي يه كه ن بي يان ده لين جوولا و .

ئه و كارانه كه ئيراده و قودره تي به نده پرويان تي ده كا صيفه تي به نده ن و له وه وه ده رده كه ون ، ويجدان و حيسسي ئينسان خو ي با شترين ده ليله له سه ر ئه مه . هه ر نه فسي ئه و كارانه نيسبه ت ده درينه لای خودای گه وره ، به ده ليلي ئه وه كه ئيسپات بووه هه رچی مومكينا ته نيسبه ت ئه لای خودا ده درين .

نيسبه تي كاره كان بولای خودا حه قيقه ته وه كوو نيسبه تيان بولای عه بد حه قيقه ته ، به لام نيسبه تيان بولای خودا به جيهه تي خهلق و ئيجاده و بولای عه بد به جيهه تي مه حه للی يه ت و مه ظهري يه ت .

ئه وه نده هه يه ليره دا پويسته ئيحياط بكه ين و هه ر صيفه تي كه نيسبه ت دانی له خودا كه م و كوور ي و عه يب بگه يه ني به ده مماندا نه يی ، وه ك (آكل) و (شارب) و

(فاسق). دياره ئەمانەى وتمان وهك صيفهتى (معطى) و (خالق) و (رزاق) نين كه
نيسبهت دانيان كه م و كووربى تيدا نى يه .

ئەر دەلىى : ظاهر له م ته حقيقه دا
نايه لى حهصرى خهلق له حهقه دا
دهلىين : مه عنای خهلق ئيجادى تامه
تابيعى عيلمى ته مام و عامه
عيلمى ته فصیلى وانه بى مه جهوول
شه يى له هيچ جوزء له نه جزای مه فعوول^(۹۰)
خو عيلمه كهى تو ناقيصه و موجمه ل
عهرى له ته فصیل ناخرو نه ووه ل
ئهم قودره تى توو ئهم خواهيشى تو
ئەلبەت تابيعه به دانشى تو
هەرگاه كه مه تبووع وهها هه لكه وى
حالى تابيعت لى مه علوم ده وى
مه ظهه ر نه گهرچى راسه مه ظهه ره
له هم عينانى موزهير نه وده ره
كه سبيكى هه يه به موجاوه ره
نه (بالمرة) هيچ، نه موکابه ره
بلى به فانوس : ئهم ضه وئه ئى تووس
چلوئه ده گه ل شه معى ناو فانوس؟
ئهم لاو نه ولامه ميثالى (أولى)
نى يه، (الله المثل الأعلى)
بى كه م و كه يفى پيم ده لى : مه لى
ئهما چى بكم كه (مشكاة) ده لى

خواهیش: مه بهستی ئیرادهیه وهك (خواست) ی کوردی به کاری هیناوه.
هم عینانی: هاوجلّهوی، وهك یهکی. ئه ودهره: به دهره، خاریجه. نه (بالمرة)
هیچ: جهبری. نه موکابه ره: قه دهری.

واته: ئه گهر به شیوهی رهخنه دهلیی لهم ته حقیقه وه ئه وه دهرکهوت که
خالیقی یهت تهنها بو خودا نی یه؛ چونکه وهك نیسبهتی کار درا بولای خودا که
خالیقه نیسبهتیش درا بولای عهبدو ئه میش بوو به مه بدهئی کاره که.

زانایان له وهلامی ئهم رهخنه دا دهلین: نه خهیر خالیقی یهت ههر هی خودایه؛
چونکه مه عنای خهلق ئیجادی ته واوه، ئیجادی ته واویش تابعی زانینی ته واوه،
زانینیکی وهها که هیچ بهش و پارچه یهکی دروست کراوه که ی لی دهرنه چی و ههموو
دهرو ناوو ئاشکراو نهینی یهکی بگریته وه، دیاره زانینی عه بدیش زور که م وکوورو
ناته واوه، ئیراده و قودره ته که یشی تابعی زانینه که ینی، بی گومان که مه تبووع ناته واو
بی تابعیش ناته واو دهرده چی.

بهلی راسته ئینسان مه ظهیری کاری خودایه و له ودا دهرده که وی، به لام
ئاشکرایه ئه و ذاته گه وره بی وینه یه که ئه ئه ره که دهرده خا زور جیاوازه له و شوینه
لاوازه بی هیزه که ئه ئه ره که ی تیدا دهرده که وی.

ئینسان تهنها که سبه که ی هه یه که دراوسی و هاوکاتی دروستکردنه که ی خودایه،
ئهم که سبه نه وایه که ئیجگاری هیچ وپوچ بی وهك جهبری یه کان دهلین، نه
وایه که خهلق بی وهك موعتهریله فه دهری یه کان دهلین.

بو نهختی پروون کردنه وه برۆ به فانوس بلی: ئهم پرووناکی یه که ئیمه سوودی
لی وه رده گرین هی تویه، چونه ئهم پرووناکی یه ی تو له چاو پرووناکی ئه و مومه ی
که له ناوتدایه؟ مه وله وی دهیه وی ئه وه بگه یه نی که نیسبهت دانی ئاتاری ئینسان له
گه وره وهك نیسبهت دانی پرووناکی یه له مومی داگیرساوی ناو فانوس،
به لام بیسبهت دانی ئاتار له ئینسانه که خوی وهك نیسبهت دانی پرووناکی یه له
فانوسه که که مومه داگیرساوه که ی تیدایه.

چی بکهم هه رچی ئەم لا دەکەم و ئەولا دەکەم و ههول و تهقالا دەدەم بو
نموونهیهکی باش دەر باره‌ی روون کردنه‌وه‌ی ته‌ئیری خودای گه‌وره‌ نموونه‌ی وه‌ه‌ام
ده‌س ناکه‌وی کالاً له‌ قه‌د بالای گه‌وره‌یی و بیچوونی خودا بی.

بی‌چه‌ندوچوونی خودا پیم ده‌لی قسه‌ مه‌که‌و ده‌م له‌م کاره‌ مه‌ده، ئایه‌تی ﴿الله
نورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ
الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دَرِّيُّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ... الآية﴾^(۹۱) یش پیم ده‌لی:
بلی مه‌وه‌سته، قسه‌بکه، نموونه‌ بهینه‌ره‌وه، هیزی بی‌پایانی خودای گه‌وره‌ له
میشکی ته‌نگ و ته‌سکی بنیاده‌م نزیک بخه‌ره‌وه.

په‌س ئەو ته‌ئیری ئیختیاری‌یه
به‌م وه‌جه‌ه مه‌نسوب ئەبال باری‌یه
که‌وا تابعه‌ بو‌ قودره‌تی ئەو
قودره‌تیج بو‌ عیلم ئیراده‌تی ئەو
خه‌لقه‌و^(۹۲) له‌ویدا هیچ نه‌قصی نی‌یه
فیعله‌که‌یج ده‌لین پی: مه‌خلووقی‌یه
ئه‌مما (مِنْ حَيْثُ) قودره‌ته‌که‌ی تو
عیلم و ئیراده‌و فیطره‌ته‌که‌ی تو
قه‌طعی نه‌ظه‌ر که‌ی له‌ مه‌ظه‌ری‌یه
له‌ هه‌م جیواری و له‌ مه‌حه‌للی‌یه
که‌ پی مه‌وصووفی و پی ده‌وی موختار

له‌ ویجدانه‌دا هیچ نی‌یه‌ دیار
له‌وه‌ وتیان: خه‌لق ئیجادی تامه‌
لێت نه‌شیویه‌ چاکی بفامه‌
یانیه‌ی فیعلی خالیقی ئەکه‌بر
نی‌یه‌ له‌ ظه‌ری کرداری به‌شه‌ر

فيعلی ئەو خەلقەو تەمام و جیگیر
 ئیجادی مەعدووم (واجب التائیر)
 کەسبەو نوقسانە فیعلەکەوی عیباد
 (لَا تَأْتِرُ لَهُ لَا وَلَا آلايَجَاد)
 بەلّی چون تەئیر لەو دەییتەدەر،
 لئی ئیسناد دەدری و دەوی وە مەظھەر،
 پئی دەلین: وەصف و تەئیری ئەو
 لە خەلق و تەئیر دوورئەو کەو^(۹۳)
 ویجدان وەھایە دیارە لیو
 تو ھەر چتیککی دەپینچیهی پیو
 با نەلین: بەسە لە عەقلی دەرچوو
 (لَا خَالِقَ لَا مُوجِدَ إِلَّا هُوَ)
 بۆچ؟ ئیجادو خەلق لەبەر چەند دەلیل
 پئی دەوی عیلمی موحیط بە تەفصیل
 (حَصْرُ فِي اللَّهِ ذَا الْعِلْمِ الْأَكْمَلِ
 فَانْحَصَرَ الْخَلْقُ فِيهِ، عَزَّ جَلَّ)
 ئەمما بو موطلق فیعل و ئیختیار
 عیلمی تەفصیلی نادری اقرار
 ئیسنادی ئەفعال و حەقیقی بوو
 لە دەس قودرەتی ئیمەیح تەئیر چوو
 مەزھەب و مەشرەب شیخی ئەشعەری
 عەیان بوو پیزان ئەک بە سەر سەری

نەشیویە: نەشیوی، تیک نەچی. دەپینچیهی: دەپینچینی.

واتە: کەوابی ئەو تەئیرە ئیختیاری بە کە بەندە شوینیەتە و لە بەندەدا
 دەردەکەوی، بەم شیوہ لە خودای گەورە نەسبەت دەدری کە تابیعە بو قودرەتی و

قودره ته که ی تابيعه بو ئيراده ی و ئيراده که يشی تابيعی عيلمه که يه تی . ئەم ته ئشيرە که وتمان خهلق و ئيجادیکه هيج کهم و کووړی يه کی تيدا نی يه و کاره کراوه که يش دروستکراوی ذاتی خودايه . به لآم هر ئەو ته ئشيرە له ولایه نه وه که تابيعی قودره تی توپه و، قودره ت تابيعی ئيراده ته و ئيراده که يشت تابيعی عيلمه که ته ، که هه موو کهم و کووړو کووله وارن ، ئەو ئەهه رانه له وان هه په يدا ده بن به پپی عاده ت ناونا برین به خهلق و ئيجادو، ئەگه ر سه يری ئەوه نه که ين که تو شوین و دیدگای ئەو ئەهه رانه يت و له ورو وه ده بنه صيفه ت و خاوه ن ئیختیباری ، به ويجدان ده رده که وی که هيج شتيکی تر دیار نی يه .

به لآم ئەو خهلقه که نيسبه تی له خودای گه و ره ده ده ين بریتی يه له وه که شته که له نه بوونه وه ده هينته بوون به شيوه يه کی ته واو، کاری خودای گه و ره وه كه مه ظهري يه ته که ی ئينسان نی يه ، خودا نه بوويك ده کاته بوو که کهس ناتواني بيكا ئەو نه بی .

ئەو که سب و به کارهينانی توانايه که تو ی به نده پی يه وه پيچراوی ، هر به شی ئەوه نده يه که بيته مه و صووف و پیت بوتری داربر ، ئاودیر ، نان ده ر . . . تاد ، ئیتر به شی ئەوه ناکا پیت بوتری خاليق و موجدید ، ئيجاد ته نها کاری خودايه ؛ چونکه خهلق و ئيجاد ده بی دواي توانای ته واوو خواستی سه ربه خو و زانینی سه رانه سه ر بی ، ئەمانه يش هه موو ته نها له ذاتی خودادا هه ن .

نيسبه تی کار بولای به نده و بولای په روه رده گار ، با هه ردوو هه ر حه قيقه ت بن ، به لآم نيسبه تی بولای خودا له لایه نی خهلق و ئيجاده وه يه و، نيسبه تی بولای به نده له لایه نی مه حه للی يه ت و مه ظهري يه ته وه يه .

شایانی باسه مه وله وی ، په حمه تی خودای لی بی ، له م باسی ئەفعالی ئیختیاری يه دا گه لی قسه ی جوانی کرد ، گه لی جار مه به ستيکی دوو جار و زیاتر دوو باره کرده وه بو جیگیرکردن و دامه زراندنی له ميشکی ئەهلی ئایندا .

به لآم به دريژری باسی رپیازی قاضي ئەبووبه کری باقلانی و ئوستاد

ٲه بووئیسحاقی ٲه سفه راییتی نه کرد. ههروههها به و جوړه ی ٲیویست بی دهستی بو
ٲیپازی شیخ ٲه بوومه نصووری ماتوریدی نه برد، که یه کیکه له گوره زانایانی
ٲه هلی سوننهت و جه ماعت و ٲیشه وای کومه لیکي زوریانه.

جا من لیره دا که باسه که له ته و او بووندا یه ده مه وی ٲه ٲیپازانه به ٲوخته بی
ٲوون بکه مه وه بو ٲه وانه ی ٲه م بابه ته ده خوینن و ده یانه وی ٲیکرا له سه روبه ری
مه سه له که بگن و بهرچاویان ٲوون بیت.

سه رژمیر کردنی ٲیپازه کان به جوړی بیروباوهری (فلاسفه) کانیش بگریته وه ٲا
به م جوړه یه :-

ٲه وه ی له کاری ٲینساندا ته ٲثیر ده کا یا ته نها توانای خودای گوره یه به
بی توانای ٲینسانه که، ٲه مه ٲیپازی جه بری یه کانه. یا هر توانای ٲینسانه به
بی ناچاری و له سهر واجب بوون، ٲه مه ٲیپازی موخته زیله یه. یا توانای ٲینسانه
به لام به شیوه ی ناچاری و له سهر واجب بوون به جوړی کاره که له ته ٲیری ٲینسانه که
دوانه که وی، ٲه مه یش بیروباوهری (فلاسفه) یه.

یا ته نها توانای خودای گوره یه به بی ته ٲیری توانای ٲینسان، ٲه م ته نها
شوینی ته ٲیره که یه و ٲه ٲه ری توانای خودا له مدا ده رده که وی، ٲه مه ٲیپازی شیخ
ٲه بوولحه سه نی ٲه شعهری یه.

یا ٲیکرای توانای خوداو توانای ٲینسانه که، واته: هه ردوو توانا که به یه که وه
ته ٲیر بکه ن له ٲه صلی کاره که دا، نه ک له بهر بی کیفایه تی توانای خودای گوره
(معناذ الله) به لکو و هه تا ٲینسانه که بیته موسته حقی سزاو ٲاداش، ٲه مه یش
ٲیپازی ٲوستاد ٲه بووئیسحاقی ٲه سفه راییتی یه.

یا خو ٲیکرای هه ردوو توانا که یه به لام به جوړی توانای خودا ته ٲیر بکا له
ٲه صلی کاره که داو توانای ٲینسان ته ٲیر بکا له وه صفی طاعت و مه عصی یه ٲیدا،
ٲه مه یش ٲیپازی قاضی ٲه بووبه کری باقلانی یه.

به لام ٲیپازی ٲیمام ٲه بوومه نصووری ماتوریدی بریتی یه له وه ٲه وکاره ی له

ئینسانه وه رووده دا به خهلق و ئیجادی خودای گهوره به لآم ئهم خهلقه شهرطیکی عاده تی ههیه، ئه و شهرطه که سبی ئینسانه که به .

که سب لای ماتوریدی بریتی به له وه ئینسان رووی خواست و توانای خوئی بکاته کاره که و به کاریان بهینی . ئهم به کارهینانی خواست و توانایه وه کوو پیی دهلی که سب، (إزادة جزئية) یشی پی دهلی و، بریاری داوه ئهم به صرفی ئیراده و قودره ته ئه ئه ری عه بده

ئه بوومه نصووری ماتوریدی له گهل ئه وه دا که لای وایه عه بد هیچ شت ئیجاد ناکا، ئه وه ی لا ره وایه که عه بد توانای وای هه بی که نیسه ت و ئیضافه ی پی بگوری، واته: له وانه یه توانای عه بد بتوانی ئیراده ی به ره ولای کاره که وه رچه رخینی هه تا خودای گهوره ئه وکاره ی بو دروست بکا؛ چونکه خودای گهوره خوئی له گه لی ئایه تدا نیسه تی که سب و ئیکتیسابی له عه بد داوه، وه کوو ئایه تی ﴿... لها ما کسبت وعلیها ما اکتسبت...﴾^(۹۴) یا وه ک ئایه تی ﴿تلك أمة قد خلت لها ما کسبت ولکم ما کسبت﴾^(۹۵).

به لآم که سب لای ئه بوولحه سه نی ئه شعهری، وه ک له مه وپیش باس کرا، بریتی به له به رامبه ری و هاوکاتی خواست و توانای عه بد له گهل خواست و توانای خودای گهوره ، عه بد ته نها شوینی ئهم به رامبه ری و هاوکاتی به یه و به هیچ جوئی ته ئیری نی به نه له کاره که داو نه له وه رچه رخانندی تواناو خواستدا به ره و کاره که، خالیق و موجیدی کارو پیشه کی به کانی کار ته نها خودای گهوره به .

جا پاش ئه وه که به ده لیلی عه قلی و نه قلی ریبازه کانی جه بری به و موخته زیله و قاضی ئه بووبه کری باقلانی و ئوستاد ئه بووئیسحاقی ئه سفه رایینی به ره رچه | دراونه ته وه و (فلاسفه) یش هیچ پیوه ندی به کیان به ئایینی ئیسلامه وه نی به ، ئه و ریبازه ی که جنی ئیعتیبار بی بریتی به له ریبازی شیخ ئه بوولحه سه نی ئه شعهری و ریبازی شیخ ئه بوومه نصووری ماتوریدی .

ئه وکه سه بیروباوه ری مه یله و ته فویضه بو لای خودای گهوره با ئیختیاری

رېبازی ته شعری بکا. نه وکسه سیش مهیلی نه وهی ههیه که عهبد، بیجگه مه و صوفی یهت و مه حه للی یهت، پیویسته عه لاقه دار بی به کاره کانیه وهو که سب له وهوه په یدابی، با رېبازی ماتوری دی په سهند بکاو بریاریدا که ئینسان وهرچه رځاندنی قودرهت و ئیراده ی بهر وهولای کاره که به دهستی خو په تی، چونکه خودای گه وره خو ی له قورثانی پیروژدا نیسبه تی که سب و ئیکتیسابی له ئینسان داوه، په پره ویی ظاهیری نه و نیسبه تانه عه بیی تیدا نی یه.

بو روشن کردنه وهی رېبازی شیخ نه بو ولحه سه نی ته شعری، خودای لی رازی بی زانای ناودار عه بدولحه کیمی سیاله کوئی له حاشیه کانیا له سهر حاشیه کانیا زانای دیاری خه یالی له سهر شهر حی کتیبی عه قائیدی نه سه فی فهرموویه تی :- کاری عه بد دوو به شه. یه کهم خواست و توانای خودای گه وره پیوه نندی پیوه ده بهستی به بی پیوه نندی عه بده که. دووه خواست و توانای خودا به هو ی خواست و توانا و ئیختیاری عه بده وه پیوه نندی پیوه ده بهستی؛ واته: خودای گه وره توانایه کی وای داوه به ئینسان بتوانی نه و شته ی ثاره زووی له سهری بی بیکا، خواستیکی وایشی پی داوه هه تا ته رجیحی لایه که به سهر لایه کی تر دا بدا. جا کاتی خواستی نه و ئینسانه ته رجیحی لایه کی دا توانا که یشی له سهر ره زای ئیراده که ی پرووده کاته نه و لایه ی که ته رجیحی داوه هه تا بیکا، له م کاته دا خواست و توانای خودای گه وره پیوه نندی ده بهستی به ولاره و گورج و بی دوا که وتن ده بیکا.

نه گهر یه کی بلی نه و ته رجیحی ئیراده ی ئینسانه بو یه کی له دوو لا نه گهر مه خلووقی خودایه نه و ا جه بر رووی دا، خو نه گهر مه خلووقی عه بده نه و ا لازم دی ئینسان خالیقی نه و لایه بی که ئیراده که ی ته رجیحی داوه.

ده لیم نه و ته رجیحی موئه ثیری ناوی و موقته ضای صیفه تی ئیراده یه؛ نابینی له ته عریفی ئیراده دا ده لین: «الارادة صفة من شأنها ترجیح أحد الطرفين المتساویین علی الآخر لذاتها» واته ئیراده صیفه تیکه خو به خو ته رجیحی یه کی له دوو لای وه که یه که ده دا به سهر لاکه ی تر دا.

جا نه گهر يه کي بلي مادام هم ته رجیح دانی يه کي له دوو لایه موقته ضای
ئیراده يه ئیتر سوودو فائیده له ته کلیفه که ی خودای گه وره دا چي يه؟ خو ئیراده که
له خو یه وه ده به ستری به يه کي له دوو لایه وه.

ئه لیم: سوودی ته کلیفه که نه وه يه ده بیته هو ی پیوه ندیی ئیراده ی ئینسان به کاره
دواکراوه که وه؛ چونکه ئیراده تابعی عیلمه، جا که موکه لله ف زانی خودا ته کلیفی
کردوو وه داوای کاره که ی کردوو، نه و زاینه ده بیته هو ی نه وه که ئیراده که ی
به ولایه نه داواکراوه به ستری، نه گهر گو ی رایه ل بی. پیوه ندیی ئیراده که یش ده بیته
هو ی پیوه ندیی قودره ته که ی، نه مه یش ده بیته هو ی عاده تی بوئه وه خودای گه وره نه و
لایه دروست بکا.

پوخته ی قسه: خودای گه وره عیلمیکی ئیجمالی له ئینساندا دروست کردوو
به کرده وه ئیختیاری یه کانی پیش نه وه ی دروست بکرین، به هو ی شه رعیشه وه
ده زانی کام کاری ئیختیاری جوانه و ده بیته مه دحی دنیا و پاداشی روژی قیامت،
ده یش زانی کام کاری ئیختیاری ناشیرینه و ده بیته هو ی ذه می دنیا و سزا و توله ی
روژی قیامت. ههروه ها خودای گه وره خواستیکی وه های له ئینساندا دروست
کردوو و تابعی عیلمه که یه تی و ته رجیحی لایه ک به سه ر لایه کی تر دا ده دا، توانایه کی
وه هایشی پی داوه که تابعی ئیراده که یه تی، هم ئینسانه هیژیکی وه های هه یه نه گهر
خودا مهیدانی بدایه نه و کاره ی سه ر به خو دروست ده کرد.

جا له گه ل زاینی عه بددا به جوانی و ناشیرینی کرده وه کان نه گهر ئیراده که ی
ته رجیحی کرده وه ی باشی داو قودره ته که ی رووی تی کرد خودای گه وره ش بوی
دروست ده کاو عه بد له به رته وه که شوین و مه ظه ری نه و عیلم و ئیراده و قودره ته یه
مه دح ده کری و له روژی قیامت دا پاداش وهرده گری.

به لام نه گهر ئیراده که ی ته رجیحی کرده وه ی ناشیرینی داو قودره ته که ی رووی
تی کرد خودای گه وره نه و کاره ناشیرینه ی بو دروست ده کاو عه بد له به ر

مه‌حله‌لی یه‌ت و مه‌ظه‌ری یه‌ت له دنیا‌دا ذه‌م ده‌کری و له رۆژی قیامه‌ت دا سزا ده‌دری .

ئه‌گه‌ر بلیت ته‌و ئیراده که ته‌رجیحی یه‌کی له دوولا ده‌دا ئه‌گه‌ر مه‌خلووقی خودایه لازم دی عه‌بد مه‌جبوور بی‌و، ئه‌گه‌ر مه‌خلووقی عه‌بده لازم دی عه‌بد خالق بی .

ده‌لیم ته‌و صیفه‌تی ئیراده‌یه مه‌خلووقی خودایه و عه‌بده که له نه‌فسی ته‌و صیفه‌ته‌دا مه‌جبووره، به‌لام لازم نایی له کاره‌کاندا که ده‌یکا مه‌جبوور بی چونکه کاره‌کان به ئیختیار ده‌کا، وه‌ک ته‌وه که خودای گه‌وره صیفه‌تی ئیراده‌ی له‌گه‌ل ذاتی‌دایه و به‌و صیفه‌ته ته‌رجیحی یه‌کی له دوولا ده‌دات که‌چی له هه‌موو کاریکدا موختاره و ئاره‌زووی به ده‌ستی خو‌یه‌تی .

ئه‌و کارانه‌یش که خودای گه‌وره بو ئینسانه‌که یان دروست ده‌کا، وه‌ک به‌حقیقه‌ت نیسه‌ت ده‌درین بۆلای خودا به‌شیوه‌ی خه‌لق و ئیجاد، نیسه‌تیش ده‌درین به حقیقه‌ت بۆلای ئینسان به‌شیوه‌ی که‌سب و ئیکتیساب، وه‌ک له قورئاندا ده‌فه‌رموی: «وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا»^(۹۶)

شتیکی زور ئاشکرایشه که فه‌رق زوره له‌به‌ینی نیسه‌تی کاره ئیختیاری یه‌کان و کاره نائیختیاری یه‌کاندا؛ نمونه‌ی نیسه‌تی کاری نائیختیاری وه‌ک بلی فلان نه‌خوش که‌وت یا فلان مرد. هی کاری ئیختیاری وه‌ک: فلان هه‌لسا یا فلان دانیشه‌ت. قورئانی پیروز پره له نمونه‌ی نیسه‌تی کاره‌لای ئینسان وه‌ک:-

﴿... إِنَّمَا تُجْرَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^(۹۷) یا ﴿... فَكُنتُمْ تُجْرَوْنَ فِي النَّارِ هَلْ تُجْرَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^(۹۸) یا ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾^(۹۹) یا ﴿وَنَجِّنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ...﴾^(۱۰۰)

جا وه‌ره قورئان به‌ته‌واوی بخوینه‌ره‌وه، ئه‌گه‌ر شتیکی دژی ته‌م ته‌قریره‌ی

ئیمهت دی به شیوه یه کی ره و او به جی ره خنه ی لی بگره و ره ددی بکهره وه، نه گینا
ئینسان بی کار نابی، به لکو به شیوه ی که سب و ئیکتیساب خاوه نی کاره کانی
خویه تی .

خه و اصی که ههس بو صیفاتی ناس
هه رگه خه و اصی صیفاتی خوداس
مومکینه روئیهت (باری الوری)
له بو موئمینان له نه شته ی ئوخرا^(۱۰۱)
بوچی؟ مه رئی بوون، له شک نه وده ره،
که له ئاتاری وه صفی به صه ره
خاصه ی به صه ریچ چی په؟ ئی بصاره
ئه ئه ری ئی بصار چی په؟ دیاره
یا مومته نیعه که قه ییوومی حه ی
خوی بوینی ذات بی میثالی خوی،
زه حمهت کهس بیژی: ئی بباتی ده که م،
(أَوْ تُمْكِنُ لَنَا بِلا كَيْفٍ وَكَمْ)
جائزه و (سمعاً) وقووعی یه قین
(رَبَّنَا ارْزُقْنَا إِيَّاهَا آمِينَ)

هه رگه: هه رکات، به لام له م جو ره شوینه دا وهك (که و ابو و) و (ئه گه ر و ابو و) بو
مه عنای شهرط به کارده هیتری.

واته: مادام هه رچی خه و اصی صیفه ته کانی ئینسانه خه و اصی صیفه ته کانی
خودای گه وره یشه بینینی خودای په روه ردگاری جیهان بو موسولمان له روژی
قیامه تا بی چه ندو چوون شتیکی مومکینه؛ چونکه بی گومان خاصه و صیفه تی چاو
بینینه، ئه ئه ری بینینیش به وه یه بینراو بی.

ئینسان به چاوی خوی به قه دهر هیزی چاوی خوی و خه لکی تریش ده بینی،

خودای گه وره‌یش غه‌یری خوئی ده‌بینی و ذاتی بی‌وینه‌ی خویشی بی‌چه‌ندو
چوون ده‌بینی، که‌واته مومکینه ئینسانی موسولمان له‌روژی قیامه‌تدا خودای
خوئی بی‌چه‌ندو چوون بینی به‌وجوره‌ی که‌خودا خوئی ده‌زانی چونه؟

دوای ئەمه مه‌وله‌وی ده‌بیاته‌وه بو‌جیهانی عیلمی، مه‌نطیق و به‌شیوه‌ی
قیاسیکی ئیستینائی ده‌فهرموئی: - یا‌ئه‌بی مومته‌نیع بی‌خودای گه‌وره ذاتی
بی‌وینه‌ی خوئی بی‌چه‌ند وچوون بینی، یا‌ئه‌بی بو‌ئیمه‌یش مومکین بی‌به‌بی
چه‌ندو چوون ئەو بینین. به‌قانونی عیلمی مه‌نطیق (یا‌ئه‌بی مومته‌نیع بی‌.
تاد) پی‌ده‌وتری (مُقَدِّم) و به‌ (یا‌ئه‌بی بو‌ئیمه‌یش . . . تاد) ده‌لین (تالی) و
عیباره‌ته‌که‌یش به‌ هه‌ردوو به‌شه‌که‌یه‌وه پی‌ده‌وتری (قضیه‌ی منفصله‌ی حقیقه‌).

له‌م جو‌ره قضیه‌یه‌دا به‌دی‌نه‌هاتنی موقه‌ددیم ده‌بیته‌ هوئی بوونی تالی، واته.
که‌ بینینی خودای گه‌وره بو‌ذاتی خوئی بی‌چه‌ندو چوون مومته‌نیع نه‌بوو و بینینی
موسولمانیش بوئی بی‌چه‌ندو چوون مومکینه.

که‌س‌یش ناتوانی بلی: بینینی خودای گه‌روه بو‌ذاتی خوئی بی‌چه‌ندو چوون
مومته‌نیعه‌و ماهی‌یه‌تی مومته‌نیع‌یش ناگورنی، وه‌ک‌خودا خوئی نابینی
موسولمان‌ایش نابینن، به‌لی‌که‌س ناتوانی ئەمه‌ بلی چونکه‌ خودای گه‌وره
به‌صه‌رو هیزی به‌صه‌ری هه‌یه‌و ئەه‌ری به‌صه‌ریش بینینه‌و بینینی خوئی بو‌خوئی به
بی‌چه‌ندو چوون مومکینه، ئەنجام بینینی موسولمانیش بوئی له‌روژی دوا‌ییدا
بی‌چه‌ندو چوون مومکینه.

مه‌وله‌وی پاش ئەوه که‌ ئیمکانی بینینه‌که‌ی به‌عقل و ده‌لیلی مه‌نطیقی
ئیسپات کرد ده‌لی: نه‌ک‌ته‌نها ئیمکان و جه‌واز به‌لکو به‌ده‌لیلی سه‌معیی یه‌قینی
ثابت بووه که‌ ئەم بینینه‌ بی‌چه‌ندو چوونه له‌روژی قیامه‌تدا بو‌موسولمان
رووده‌دات؛ له‌قورثانی پی‌روژدا ده‌فهرموئی: -

﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاضِرَةٌ﴾^(۱۰۲) يا ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾^(۱۰۳) يا ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ...﴾^(۱۰۴) الآية.

ههروهها له چه دیشی شهریفدا هاتووه :-
 «إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرُونَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ» خودای گهوره به میهره بانسی
 بی پایانی خوی بیکا به نسیمان .

که وتگین تهو بیخ با بیینه وه وسهر
 له سهر دوو قیسمه ئیمان به قهدهر^(۱۰۵)
 قیسمیکیان تهمه که باوهر بکهین
 (سَبَقَ فِي عِلْمِ خَالِقِ الْكَوْنِینِ)^(۱۰۶)
 ما یفعله آحادُ الْعِبَادِ
 مِنْ خَيْرٍ شَرٌّ، غِيٌّ أَوْ رِشَادٌ،
 وَمَا يُجَازِي الْعِبَادَ عَلَيْهِ .
 وَكَتَبَهُ وَأَحْصَاهُ لَدَيْهِ^(۱۰۷)
 متى؟ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقَ الْإِنَامُ
 جُفَّتِ الصُّحُفُ، رُفِعَ الْأَقْلَامُ
 وَتَجْرِي الْأَعْمَالُ عَلَىٰ مَا سَبَقَ
 فِي كِتَابِهِ وَعِلْمِهِ الْحَقُّ)
 عیلمی بی ته بدیل، ته قدیر بی ته غیر
 («مَا يُبَدَّلُ...» إلیه یشیر)
 عیلم و ئیرادهی باری به رزو پهست
 هه ر چلون به بوون هه ر شه یشووه بهست
 جههل و ته خه للوف موراد مه حاله
 هه ر دهشی بوئی به و طه رزه و حاله

وهرنه له عهدهم نه زلی دا ما
(مَنْ يُوْجِدُهُ؟، بَلْ فِيْهِ دَامَا)

که وتگین نهو بیخ: که وتووینه ته بن. باری: خالق. بهرزو په ست: مه به ست
ناسمان و زهوی، یا چیاو ده شته. وهرنه: وه ته گهر نا. ما: مایه وه، یا (ما) له گهل
(دا) ی پیشه وهی یهك وشه یه و (داما) یه، واته: به نا چاری له نه بووندا داماو
بی ده سه لات بوو. (من یوجدہ): کی دروستی نه کا. (داما): (دام) هی فیعلی
ماضی و نهلفی ئیطلاقه.

مه وله وی، بهر حمه ت بی، به هو ی باس و پروون کردنه وهی نهینی ریازی
ته شعهری و گهرانی به دوای ته عبیریکدا که له گهل مه شره بی نهو ئیمامه دا بگونجی
له نه صلی مه به ست که قه ضاو قه دهره دوور که وته وه، دوایی گه رایه وه سهر ئا نارو
لی نزیك بوویه وه، و ا ئیسته یش راسته و خو گه رایه وه سهری؛ نه وه تا ئیمان به قه دهر
ده کا به دوو به شه وه، به لی ئیشاره یه بو نه مه ی باس مان کرد که ده فهر مو ی:
«که وتگین نهو بیخ... تاد».

واته: زور چووینه ناو باسی که سب و خهلق و که وتینه بنی دهریای ریازی
ته شعهری و له مه به ستی سهره کی دوور که وتینه وه، باش وایه بگه ریینه وه سهر دهریای
له گهل قه ضاو قه دهردا تی هه لچینه وه:

ئیمان به قه دهر دوو به شه. یه که م نه وه یه باوهر بکه ین به وه که ههرچی عیادی
خودا ده یکه ن خیر بی یا شهر، گومراهی بی یا رزگاری و شاره زایی و، ههر جوړه
کاری جهزای له سهر ده دریته وه هه موو له عیلمی خودای گه وره دا رابووردو وه و
سهر ژمیری کردو وه له پیش نه وه دا، که جیهان دروست بکاو خهلقه موکه لله فه کان
له نه بوونه وه بهینته مه یدانی بوون. خودای گه وره عیلمی رابووردو وه به کرده وه و
هه لس و که وتی هه موو موکه لله فی که چون هیزو وزه ی خو ی به کار دینی، چون
هه لده سی، چون داده نیشی له سهر خواست و ثاره زووی خو ی هه تا ماوه ی ژیانی
ته واو ده بی، که وایی نامه ی نووسراوی کرده وه کانی پاشه پروژی بهنده گانی خودا
به ته واوی وشك بوو ته وه و خامه هه لگیراوه.

کارو کرده وه کان به وجوره دهرون که له عیلمی خوداو کتیبه کهیدا ههن و،
عیلمی خودایش ناگوری و ههلس و کهوت چون بریار دراوه ههر به وجوره ده بی .
ثایه تی ﴿ مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلَ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴾^(۱۰۸) یش ئیشاره یه بو
ئهمه ی و تمان .

ههروه ها باوه ر بکهین به وهی که عیلم و ئیراده ی خودای خالیقی ئاسمان و
زهوی پیوهندی یان به بوونی هه رشتیکه وه به ست به هه ر شیوه یه که ده یه وی
به و شیوه یه دیته جی ، نه عیلمی خودای گه وره ده گوری و، نه ئه وه ی و یستوو یه تی
دواده که وی ؛ ئه گه ر ئه وه ی ئه و زانیویه نه یه ته جی و شتیکی تر بی یا هه ر نه بی
زانینه که ده بیته نه زانین ، ئه گه ر ئه وه ی ئه و یستوو یه تی نه یه ته جی ده بیته
بی ده سته لات ی و بی ئیراده یی . ئه مانه یش بو خودا مه حالن .

دیاره ئه وه یش که عیلم و ئیراده که ی پیوهندی به بوونی وه نه به سستی له نه بوونی
ئه زه لی دا ده مینیته وه ، کئی دروستی ده کا بیجگه خودای گه وره ، که ئه و دروستی
نه کرد له نه بوونی ئه زه لی دا به رده وام و پایه دار ده بی ! له حه دیشی حه زره تی
پیغه مبه ردا هه یه : ﴿ مَا شَاءَ اللَّهُ كَان ، وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُن ﴾ .

پیویسته موسولمانی وریا له م مه سئه له تی بگا و پیوهندی عیلم و ئیراده ی
خودای گه وره نه کاته هوی بی چاره یی و داماو یی خوی ؛ چونکه وه ک و تمان عیلمی
خودا پیوهندی به وه وه به ستوو که فلان که س له فلانه کات و شویندا له سه ر
زانست و خواست و توانای خوی رووده کاته فلان شت و ده یکا ، ئیراده ی خودای
گه وره یش تابعی عیلمیه تی و قودره تیشی بو دروستکردنی شته کان له سه ر شیوه ی
پیوهندی ئیراده و عیلمه که یه تی .

وا لیره دا ئه و قسه مه شه ووره روون بووه وه که ده لی : (عیلم تابعی
مه علوومه ، یا عیلم حاکی مه علوومه) واته : (بلا تشبیه) عیلمی خودا وه کوو
ئاوینه یه که هه مووی جیهان بنوینی ، وینه ی هه موو کارو کرده وه یه کی پاشه روژی
تیدایه ، که م و زورو بچووک و گه وره ی لی ون نابسی ، چون رووده دن وه ها

دهیاننوینی، که وایی مه دح و پاداش بو کابرای چاکه کاره و سه رزه نش و سزایش بو کابرای خرابه کار. ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْفَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾^(۱۰۹)

(لَكِن فِي لَوْحٍ الْمَحْجُورِ وَالْأَثْبَاتِ)

بو ئه مه کهس ده رک عیلمی حه ق نه کات

به عضی به موطله ق نویسیاگه

قهیدی له عیلمی حه ق دا کریاگه

(هَذَا سَعِيدٌ) که چی (قَدْ يَشْقَى)

(ذَا شَقِيٍّ) که چی (يَسْعَدُ وَيَرْقَى)

له بهر ئه وه ئه مر وه لی سه قه طه

که شفییچی راسه و که چی غه له طه^(۱۱۰)

بو به عضی کیچ ههس شوقووقی ته علیق

ئه ر وایی وه ها، وه ر نه وا ته حقیق

بو مه حوو ئیثبات، بو ئه م ته وضیحه

(يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ صَهْرِيحَه

فَمِنْ جَهَةِ عِلْمِهِ الْأَعْلَمِ

عَرَفْتَ الْقَضَا كُلَّهُ مُبْرَمٌ)

ئه جهل یه کیکه له رنی لانه دهی

مه قتوول مه بیته به ئه جهلی خوئی

رزقت مه علوومه و ئه م که لاهه صیدق:

(هُوَ الرِّزَاقُ، وَالْحَرَامُ رِزْقٌ)

نه کهس له رزقی خوئی مه حرووم دهوی

نه کهس رزقی کهس بوئی هه لده که وی

ههركهسنى ئى خوى دهخواو دهنوشى
 حهلال يا حهرام ئى خوى دهپوشى
 كهسنى ئه ر پهضا وهر نارپهضا وى
 هه ر دهوى هه رچى حوكمى قهضا وى
 ئه ر قهضا نى به بوچ ئه م په رپه وپه ر؟^(۱۱)
 وهر قهضا هه به (فأین المفر؟)
 ئه ر راضى دانىش، وهر نه بى برو
 له م جيهه ته وه طه ی وى گفتوگو

نويسياگه : نووسراوه . كرياگه : كرياوه . ئه ر : ئه گه ر . وابى : وه هابى . وهر : وه
 ئه گه ر . وا : وه ها . دهوى : ده بى . راضى : كورت كراوى (راضيت) ه . طه ی وى :
 طه ی بى ، واته با بپيچرپته وه ، با به س بى .

واته : وه كوو باسما ن كرد ئه وه ی له عيلمى خودادا رابووردووه ده بى هه ر بى ؛
 زانينى خودا ناگورپى به نه زانين و چى ويست ده بى بپته جى . به لام له سه ر پرووى
 (لوح المحفوظ) دا كه پى ده لىن له وحى مه حوو ئى ثبات له به ر ئه وه كه هيج
 فرشته يه ك له وانه ی چاويان به وله وحه ده كه وى ، يا هيج وه لى يه ك له وه لى يانه كه
 خواى گه وره به لوظفى تايبه تى خوى به رچاويان پروون ده كاته وه و جار جار
 به شيوه ی كه شف ئه و له وحه ده بينن ، نه گه نه حه قيقه تى ئه وه ی له عيلمى
 خودادايه ، هه ندى شت به موطله قى نووسراوه كه چى له عيلمى خوداي گه وره دا
 قه يدى هه به ، بو ن موونه : له و له وحى مه حوو ئى ثباته دا نووسراوه : (هَذَا سَعِيدٌ) :
 ئه مه به ختيا ره به موطله قى و بى قه يد ، له عه ينى كاتدا له عيلمى خودادا موقه بيه ده
 به وشه رته كه ها وړپى فلان پياوچاك بى ، جا كابرا شه رته كه به جى ناهينى و له گه ل
 ئه وه ی پياوچاك دا هه لس و كه وت ناكاو ئه نجام ده بپته شه قى و نابه ختيا ر . يا
 نووسراوه : (ذا شقى) ئه مه به دبخت و نابه ختيا ره ئه ميش هه ر به موطله قى و
 بى قه يد ، به لام له عيلمى خوداي گه وره دا موقه بيه ده به وه ئه گه ر بيت و ره فاقه تى

فلان پیاوخراب بکا، کهچی ئەم زەلامە هاوڕێیەتی پیاوخرابە که ناکاو ئەنجام
لەباتی بەدبەختی و مال و یرانی بەختیار دەردەچی وەك مەولەوی دەفەرموی (يَسْعَدُ
وَيَرْقِي).

جا لەبەر ئەمە که وتیمان هەندێ لە دوستانی خودا بە کەشف هەندێ شتیان بو
دەردەکەوی بەلام بەقەیدەکە ی نازانن که تەنها لە عیلمی خوادایە. ئەمانە
لەلایە کەووە راست دەکەن و شتە موطڵەقە کەیان دیو، لەلایە کە ترەووە کەوتوونەتە
هەلەووە چونکە ئاگایان لە قەیدەکە ی نی یەو بەم جوورە، مەولەوی واتەنی، کاریان
سەقەط دەبی.

هەر وەها بو هەندێ شتی تر لە (لوح المحفوظ) دا شەرتی جووراو جوور
دەنووسری، بۆنموونە دەنووسری: ئەگەر فلان کەس مامۆستای فلان قوتابخانە بی
پایەدار دەبی و ئەگەر مامۆستای ئەوی نەبی ناپایەدار و دانەمەزراو دەبی، لە عیلمی
خودایشا رابووردوووە کام شەرت لەو دوو شەرتە جیاوازانە دیتەدی و ئەنجامی کار
چۆن دەبی.

جا ئەو مەحوو ئیثباتە که لە ئایەتی ﴿يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ
الْكِتَابِ﴾^(۱۱۲) دایە یا زیادکردن و کەم کردنەووەی عومر لە ئایەتی ﴿وَمَا يُعَمِّرُ مِنْ
مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقِصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ﴾^(۱۱۳) یا لە حەدیثی صیلهی رەحم و
راگرتنی مافی خزمایەتیدا که دەفەرموی «صِلَةَ الْأَرْحَامِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ» ئەمانە
هەموو لەسەر ئەو بناخەن که ئەو شەرتانە بێنەجی که بەظاهیری نین و لە عیلمی
خوادا هەن، یا یەکی لەو دوو شەرتە جیاوازانە که نەکا نموونەیانمان باس کرد
بیتەدی.

بۆنموونە: لە (لوح المحفوظ) دا نووسراوە: فلان ئەمسال ئەمری، لە عیلمی
خوادا بەو شەرطە دەمری که صیلهی رەحم جی بەجی نەکا، کهچی ئەو لەم
سالەدا صیلهی رەحمی زۆری بەجی هیناوشەرتی تەمەن درێژی یەکە ی که لە
عیلمی خودا شەرت بوو هاتەدی. ئەنجام کابرا چەند سالی تر خودا تەمەنی درێژ
دەکات و مردنی لەوسالەدا لەو لەو حە دەسپریتەو، هەر وەها نموونەکانی تریش.

پوختهی قسه: له لایه نی پئوهندی عیلمی خودای گوره به حه قیقه تی شته کانه وه، داخو فلان کار چون ده بی و چون نابی، شترطی به ختیار و چاره رشی دیته جی یا نا، همووکاره کان بی لی جیا کردنه وه (مُبرم) و براوه ن، به لام له لایه نی نووسراوی یان له له وحی مه حوو ئیثبات، واته له (لوح المفوظ) دا هه ندیکیان موبره من و کوو ئه وانه ی که نووسراوی له سهر له وحیان له گه ل ئه وه ی له عیلمی خوادایه جووت و ریک بن. هه ندیکیشیان موعه لله قن وه کوو ئه وانه ی که له (لوح المفوظ) دا موبره م دیارن و له عیلمی خودای گوره دا به ستراون به شه رتیکه وه، شه رته که نایته جی، ئه نجام ئه وانیش نایینه جی...

هه روه ها ده بی باوه رمان و ابی ئه جهل، که دواکاتی برانه وه ی ژیا نه، یه کیکه و بریتی یه له و له حظه یه که دوا هه ناسه ی ئینسان دیته ده ر، ئیتر ئه و کاته شتیکی عاده تی بی وه کوو ئه جهلی پیریکی به ته مه ن، یان نا وه کوو گه نجیکی تازه هه لچوو دلی راوه ستی و بمری، یا یه کی به رووخانی خانوو به سه ریا یا به خنکان یا به سووتان، یا مارپیوه دان یا به کوشتن بمری.

کوژراو به ئه جهلی خو ی مردووه، له عیلمی خوادا رابووردووه ئه و ئینسانه له و ساته داو له شوینه دا به تاوانی کابرایه کی تاوانکار ده کوژری. ئه وانه که ده لئین ئه جهل دوانه طه بیعی و نا طه بیعی، یه که م وه ک مردنی ئینسانی ته مه ن دریژ، دووه م وه ک مردن به کاره ساتی له پرو ناله بار، قسه که یان هه له یه؛ چونکه ئه مانه ته ماشای یاسای سروشت ده که ن، نه ک عیلمی ئه زه لی خودا. هه روه ها قسه ی ئه وانه یش هه له یه که ئه لئین ئه جهل یه کیکه و بریتی یه له تیکچوونی بونیوه مه زاجی ئینسان، ئیتر هه ر هو یه کی تر پیش ئه م تیکچوونی بونیوه مه زاجه بیته سه به بی مردنی ئه وه ئه جهله ئه صلی یه که ی بریوه و پیشی خستووه، ئه مانیش هه ر له سهر یاسای مه زاج و ماده قسه ده که ن نه ک له سهر بناخه ی عیلمی خودای گوره و پئوهندی ئه و عیلمه به ته واو بوونی ماوه ی ژیا نی ئینسانه که وه.

له عیلمی ئه زه لی خودای گوره دا رزق و رۆزی هه مووکه س دیاری و زانراوه له

خواردهمه نی و بهرگه و پوشاک و جیگه و پینگه و شتی تر. شتیکی زور پاسته خوا
 پروزی دهره و نه و رزقه چ به شهرعی دست بخرنی یا له ریگای ناشه رعی و حه رامه وه
 پهیدا بکرنی هر رزقه، دیاره نه و بیان که به ریگای ناره و رزقی پهیدا کرده له
 پروزی جهزادا تولهی نه و هی لی ده سه نریته وه که ریگای چه وتی گرتو وه ته بهرو له
 پنی حه لاله وه هه ولی رزق و روزی نه داوه.

کهس له رزقی دیاری خوی بی بهش نابی و که سیش رزقی کهسی تر ناخوا؛
 هه رکهسی له رزقی خوی ده خوا و ده نوشی، حه لال بی یا حه رام بهرگی خوی
 ده پوشی.

ثیمه رازی بین یا نارازی هه رچی حوکی قه ضایه ده بی بیته جی، که و ابو
 حه ق نی یه ئینسان له قه ضای خودا زویر و دلته نگ بی، ثم په ره و په رو په له قازی
 بی سووده؛ چونکه له وساته دا ته گه ر قه ضا نه بی ترس پیویست نی یه، خو ته گه ر
 قه ضایش هه بی نه و هه لاتن داد نادا.

(وَمِنْ ذِي الْأَخْرَىٰ كَمَا تَحَقَّقُوا
 عَرَفْنَا بَعْضَ الْقَضَا مَعْلُوقُ
 نَفْرٌ مِّنْ ذَا الْقَضَا بِالرِّضَا
 بِذَاكَ الْقَضَا إِلَىٰ ذَا الْقَضَا
 أَلَيْسَ قَوْلَ الْأَمِيرِ عُمَرَ
 «نَفْرٌ مِّنَ الْقَدْرِ لِلْقَدْرِ»

قه ضای دوعا ره د قه ضای به لایه
 قه ضای عه نهر ده فع قه ضای وه بایه (۱۱۴)

له و ئی حسانه وه عومرت زیاده
 به و چاکه عومری دوشمن به رباده
 نه و چشته ده کا عومری پی که مه
 نه ویانه سه بهب نه گبهت و غمه

فلان چت مایه‌ی گرانی دهوی
 زینایه باعیث وه‌با ده‌که‌وی
 بو (موتی) دوعاو صه‌ده‌قه‌ی جاری
 باعیثه بو عه‌فو حه‌ضره‌تی باری
 (وَقَدْ فَسَّرُوا لِلَّذِي وَعَى
 «لَيْسَ لِلانسان إِلَّا ما سَعَى»
 مَنسوخةً في شرعنا القويم)
 یا بووگه بو قه‌وم مووساو ئیبراهیم
 ئە‌ما ئوممه‌تی حه‌ضره‌ت مه‌رحوومه
 ده‌رحه‌قیان ره‌حمه‌ت خودا مه‌علوومه
 یا بووه مه‌ییت لی ناوی خائیب
 (إذ النّاوي لَه عَنهُ كالنائب)
 بو و‌صوولی ئە‌و نه‌فع و ئە‌وابه
 حه‌دیث و ئە‌ئهر زورن وریا به

ده‌که‌وی: داده‌که‌وی، بلاوده‌بیته‌وه، ده‌که‌ویته‌ناو. بووه: بوئه‌وه، له‌به‌رئه‌وه.
 عنه كالنائب): (كالنائب عنه).

واته: که باسی لایه‌نی له‌وحی مه‌حوو ئیثباتمان کرد، به‌تایبه‌تی که وتی «بو»
 به‌عضیکه‌ی هه‌س شو‌قووقی ته‌علیق... تاد» زانیمان که هه‌ندی قه‌ضا هه‌ن
 به‌شه‌رته‌وه به‌ستراون، هه‌ندی شت کراون به‌ مه‌رج و هو‌ی هه‌ندی شتی تر،
 ئە‌مه‌یش هه‌یچی تیدا نی‌یه‌ چونکه له‌ هه‌ندی قه‌ضا (اده‌که‌پن بو قه‌ضاه‌کم تر و به
 هه‌ردوو‌کیشیان رازین، بو‌نموونه: که نه‌خوش که‌وتین و ترسی مردنمان بوو له‌گه‌ل
 ئە‌وه‌شدا رازین به‌ مردنه‌که‌ که قه‌ضای خودایه‌ په‌لامارده‌ده‌ین بو به‌کاره‌ینانی
 ده‌رمانی به‌سوود که ئە‌ویش هه‌ر قه‌ضای خودایه.

حه‌زره‌تی عومه‌ری کوری خه‌ططاب له‌ سه‌فه‌ری شامدا که بیستی تاعوون

که توووته شام پرسى به هاوړيکاني کرد، ئه وانيش فهرمووده کهى پيغه مبهريان بو
 گيرايه وه که (کاتى بيستان تاعوون له شوينیکدا بلاو بوووته وه مهرون بو ئه و شوينه و
 ئه گهر له شوينیکدا بوون تاعوونى تيدا بلاو بوو بوه لى دهرمه چن) ئه ویش
 سوپاسى خودای کردو بريارى گه رانه وهى دا. ئه نجا ئه بوو عوبه يدهى کورى
 جه رراح پي فهرموو: «أفراراً من قضاء الله يا عمراً!» واته: له قه ضای خودا
 رابکه ين ئهى عومه ر؟ عومه ريش وه لامي دايه وه: «لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أبا عبيدة، نَعَمْ
 نَفَرٌ مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ إِلَى قَضَاءِ اللَّهِ» واته: خوزگا، ئه بوو عوبه يده، يه کيکى غه يري
 تو ئه و قسه يه بکردايه، به لى له قه ضای خودا راده که ين بولای قه ضای خودا،
 واته: له هر شوينیکدا بين له دائيره ي قه ضای خودای گوره دهرناچين، به لام
 مادام حه زره ت (د.خ) ريگای داوين له قه ضای گيروده بوون به تاعوون راده که ين
 بو قه ضايه کى تر وه کوو مان يا مردن له رى وشوینی خوماندا.

ئه نجا مهوله وى ههندي نموننه ي قه ضای موعه لله قمان بو دينيته وه و ده لى :
 قه ضای دو عاو نزاو پارانه وه له خودا سه به به بو چارى قه ضای به لا که رووبکاته
 ئينسان. بونى عه نبر هوپه بو ده فعى تاعوون يا به سووده، دياره بون
 کردنه که يش و تاعووننه که يش هه ردووکیان قه ضای خودان، چاکه کردن و
 ده ستگروى هه ژاران ته مهن زياد ده کا. فلانه کرده وهى چاکه يا فلانه خزمه تى
 به که لك بو عيادى خودا ته مهنى دوژمن کورت ده کات. فلانه کار عومر کورت
 ده کات وهك بى شهرمى له گهل باوك و دايکدا. کارى وا هه يه هوى نه گبه تى و خهم و
 په ژاره يه وهك قومار. هى وايش هه يه هوپه بو که م بوونه وهى رزق و روزى و گرانى
 دا که وتن وهك نه دانى زه کات، زينا سه به بى بلاو بوونه وهى تاعووننه، دو عاو نزاو
 له خودا پارانه وه بو به خشينى مردوانى موسولمان، خيرو خيراتى به رده وام وهك
 مزگه وت، باخى وه قف، پرد، خسته خانه و ميه مان سه را، سه به به بوئه وهى خودای
 گوره خاوه نه کانيان عه فو بفرموى، دياره دو عاو نزاو خيراته که و عه فو کردنه کهى
 خودايش هه ردووکیان قه ضان.

جا ئه گهر بليت ثايه تى ﴿وَأَنْ لَيْسَ لِلانسانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾^(۱۱۰) دژى

قسه‌کهی تویه که دوعاو نزاو خیرکردن بو مردوو سوودی هه‌یه بوی، ده‌لیم به چه‌ندجور وه‌لامت ده‌ده‌مه‌وه :-

یه‌که‌م: ئه‌وه‌ی له‌م ئایه‌ته‌ ده‌رده‌که‌ونی له‌ شه‌ریعه‌ته‌کانی پیش ئیسلامیشدا بووه‌و هه‌ر بو‌ئیمه‌ نی‌یه؛ ئوممه‌تی چه‌ضره‌ت (د.خ) خودا ره‌حمی تایبه‌تی هه‌یه ده‌رباره‌یان.

دووهم: ته‌نانه‌ت له‌ شه‌ریعه‌تی ئیمه‌شدا ته‌گه‌ر له‌ سه‌ره‌تادا وابوو‌بی له‌پاشاندا نه‌سخ کراوه‌ته‌وه‌و کاری نه‌ماوه.

سینهم: کاری ماوه‌و نه‌سخ نه‌کراوه‌ته‌وه‌و به‌لام مادام کابرای دوعاکردوو یا خیرکردوو نییه‌تی گه‌یشتی ئه‌و خیره‌ی بووه‌ بو‌مردوو‌که‌ی، وه‌ک ئه‌وه‌یه که مردوو‌که‌ خوی کردبیتی.

چوارهم: خه‌دای گه‌وره‌ دوو دوستووری هه‌یه، یه‌که‌میان عهدل و دادپه‌روه‌ری‌یه، به‌مه‌یان ئه‌و خیره‌و سه‌ده‌قه‌یه‌ نارۆن بو‌مردوو‌که‌. دووهم: ئیحسان و میه‌ره‌بان‌ی و به‌ده‌هه‌نه‌یی‌یه، به‌مه‌یان هه‌ر که‌س به‌نییه‌تی هه‌ر مردوو‌بی هه‌ر خیره‌ی بکا بوی ده‌روا. هه‌ر له‌سه‌ر ته‌م بناخه‌یه دوعاو نزاو له‌ خودا پارانه‌وه‌ی زیندو بو‌مردوو به‌سووده؛ خودای گه‌وره‌ له‌ قورئانی پیروزدا ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾ (۱۱۶)

هه‌روه‌ها گه‌یرانه‌وه‌ی رۆژوو بو‌مردوو به‌تایبه‌تی ته‌گه‌ر له‌لایه‌نی ئه‌ولادو وه‌لیی شه‌رعی و براهه‌وه‌ بی به‌سووده، چه‌زره‌ت (د.خ) قوربان‌ی کردوو له‌باتی هه‌موو ئه‌فرادی ئوممه‌تی خوی. هه‌روه‌ها گه‌یرانه‌وه‌ی چه‌ج له‌لایه‌ن ئه‌ولاده‌وه‌ بو‌باوکی مردوو به‌ چه‌دیتی سه‌حیح ثابت بووه.

وخته‌ی قسه‌ ئه‌وه‌یه توانای بی‌سنووری خودای گه‌وره‌ که‌ تابعی خواست و زانیی بی‌پایانه‌تی هه‌موو جیهانه‌کانی له‌ نه‌بوونه‌وه‌ هه‌ناوه‌ته‌ ده‌رو بوونی داونه‌تی،

له هه موو دروست کردنی کدا چاکی و جوانی ده رخستوو، تۆزقاله شتی نی یه له م هه موو که ون و کائیناته دا که بی حکمه ت بی ؛ ﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدًا وَهِيَ تَمْرٌ مَرٌّ السَّحَابُ . صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾^(۱۱۷) کاره کانی له ولایه نه وه که نه و دروستی کردوون هه موو جوان و به جین ﴿ما ترى في خلق الرّحمن من تفاوت .﴾^(۱۱۸) دروست کردنی کان و گیاو دارو درهخت و گیان له بهر به ئینسانه وه، دروست کردنی بهرزی و نرمی و وشکانی و ده ریاو نه ستیره ی له ژماره نه هاتووی جیا جیاو مانگ و نه ستیره، نه وی ده جوولیت و نه وی ناجوولی، نه وی تائسته میشکی ئینسان په ی پی بردوووه و شتیکی لی هه لکراندوووه و نه وی هه تا ئسته نه چوووه به جاریا، هه موو نه مانه له دائیره ی حکمه تی خودای گه وره دا ده سوورینه وه. ﴿اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيْلٌ﴾ . ﴿لَهُ مَقَالِدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ﴾^(۱۱۹).

خودای گه وره له م کائیناته دا ری وشوین و یاسایه کی راست و پرووناک و عاده تی رهنگ رشتوو، بو هه ر شتی هو ی عاده تی داناوه چ له کاروباری مادی داو چ له هی مه عنه وی دا. ئینسانی شاره زا کردوووه و هوش و فامی پی به خشیوه که ری خوی پی بدوزیته وه، بو پشتگیری و زیاتر به هیزکردنی نه و هوش و فامه ی پیغه مبه رانی خاوه ن به هره و خوورپه وشت بهرزی بو ناردوووه له ریگای نه وانه وه به لپن و هه ره شه ی خوی به هه موو لایه کدا گه یاندوووه ﴿اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَنَذِيْرًا وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ﴾^(۱۲۰) ریگای ئینسانی داوه که چاکترینی دروستکراوه کانیه تی له ریگای نه سبابه وه هه ول بداو خه ریکی کشت و کال و بازرگانی و خویندن و ری وشوینی ته ندروستی و مسوگه رکردنی ئاسایش و داهینان و دوزینه وه ی شتی تازه و به سوود بی بو پیش خستنی کو مه ل

دین و ئاین و خوداپه رستی کردوووه به هو ی پرووناکی دل و پاکی حال و چاکی کردار. دنیا داریشی له گه ل ئایندا جووت کردوووه و کردوووه به هو ی پایه داری و پیشکه وتن. دادپه روه ری کردوووه به بناخه ی به ختیاری. به م جو ره کائینات هه موو بریتی یه له زنجیره یه کی دوورودریژ و لق و پوپ دار له نه سباب و

موسه بیهبات، ریک خستی ئەم ئەسبابانە غەیری خودا کەس نایکاو هیچ لایەکی تر پێ ناکری، ﴿وَقُلْ اَعْمَلُوا فِی سَبِيْلِ اللّٰهِ عَمَلِكُمْ﴾. لەبەر ئەوەش کار ئاسان کردن و تەوفیق و شارەزاکردن بو ئەسباب و بەکارهێنانی و یارمەتیدان بو کاری سەرۆمەر تەنها لە توانای خودای گەورەدایە. واجبی کردوو لەسەر ئینسان کە هەمیشە لەگەڵ بەکارهێنانی ئەسبابدا هاوار بەریتەبەر بارهگای خوداو پشت بەو بیهستی و پشت بە هەول و کاری خویشی بیهستی و به پێی تواناو خواست وزه بخاته کار.

ئەم جوۆره رێپهوه هۆی بهختیاری دنیاو دواپۆژه، بی گومان وه کوو وتمان کوشش و ههولی بهنده له عیلمی بی پایانی خودا رابووردوووه هیچی لی ون نابی.

ئەوهی به ئیمه بکری ههولهو، تەو فیقیش به لطف و میهره بانیی خودایه.
(فترجو توفیقه و عنايته ورعايته برحمته الواسعة ولطفه العمیم).

له دوو قیسمه کان قیسمی ئایمان

ئهمه ته بیرین هه موومان ئیمان :-

حهق خالیقی فیعل عیباده یه کسه ر

ئه ر کوفر ئه ر ئیمان، ئه ر خهیر ئه گه ر شه ر

له حه ددی ئیمان کوفر یچ هه م بز ان

یانی: (الکفر عَدَمُ الْإِيْمَانِ)

خهیر (ما یصلُحُ بهُ حالُ الرَّجُلِ، أو

یرغَبُ فیهِ الْکُلُّ)، شه ر خیلافی ئه و

کوللی واحیدی له مانه هه ردوو

(إِمَّا مُطْلَقًا أَوْ مُقَيَّدًا)

(مرغوبٌ فیهِ) و (عنهُ بالمرّة)

یا بو یه کی خهیر بو یه کی / شه ره

خهیر ئوخره وی هه س بو ت بکه م به یان

وهك نهجات له نار، دخوولی جینان

موشاههدهی نوور جه مالی نه حد
 موتالهی که مال جه لالی صه مه د
 نه و نهوعی کهوا دونیهوی بهیه
 چووارن، بهکی نهفسانی بهیه
 ئیمان و حوسنی نه خلاق و حکمهت
 شه جاعهت و جوود، عه دالهت، عیفهت
 دووهم جیسمانی ههروه کوو صیححهت
 جه مال و طولی عومرو عیبادهت
 سی بهم خاریجی وه بی قیل وقال
 وهك نه هل و نه سهب وهك جاهو نه موال
 چوارهم جه معه، ظهریف بیده دل
 (بَیْنِ اَلْاَسْبَابِ) خاریج و داخل
 وهك روشدو دهوام ته سدیدو ته و فیک
 (كَذٰلِكَ الشَّرُّ) تهقسیم بهو طه ریق
 (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا
 بِاللّٰهِ اَلْبَارِیِّ اَلْعَلِیِّ اَلْاَعْلٰی
 مِنْكَ بِكَ مَعَكَ فِیْكَ اِلَیْكَ اَلْسَّیْرُ
 فَیْنَا اَلشَّرُّورُ وَاوَّلِنَا اَلْخَیْرُ
 وَاَرْزُقْنَا صَبْرًا عَلٰی بَلَائِكَ
 وَحَمْدًا رِضٰی عَلٰی قَضَائِكَ
 اَغْنِنَا فَضْلًا عَمَّنْ سِوَاكَ
 اَعْطِنَا کُلًّا مِّنْ لِّقَاكَ)

واته: پاش نهوهی تی که یستی که بهشی به کهم له ئیمان به قهدهر نهوه ته
 ئینسان باوهری بهوه هه بی که عیلمی خودای گه وره هه منوو کرداریکی
 موکه لله فهکان و پاداشنی کرداره کانیاں ده گرنه وه چ کردهوهی باش و چ کردهوهی

خراب و پاداشیان هه‌رچون بی، بزانه به‌شی دووه‌میش له ئیمان به‌قه‌ده‌ر ئه‌وه‌یه ئیمان هه‌بی به‌وه که خودای گه‌وره خالیق و موجدیدی هه‌رچی کاری ئینسانه، چ ئیمان، چ کوفر، چ گوتی‌رایه‌لی چ بی‌گویی، له خیره له شه‌ر میقداری نی‌یه قابیلی زانین و بیرلی‌کردنه‌وه و ته‌سه‌وووری ئیمه بی و خودای گه‌وره دروستی نه‌کردبی

پاش ئه‌مه مه‌وله‌وی دیته سه‌ر (تعریف) ی کوفر و ده‌لی: که له‌پیشه‌وه زانیت ئیمان چی‌یه ئیسته‌یش بزانه کوفر به‌رامبه‌ری ئیمانه. ئه‌نجا ئه‌گه‌ر به‌رامبه‌ری‌یه‌که به‌شی‌وه‌ی مه‌له‌که‌وه عه‌ده‌م بی ئه‌وا ده‌لین: کوفر عه‌ده‌می ئیمانه. خو ئه‌گه‌ر به‌رامبه‌ری‌یه‌که (تضاد) بی و هه‌ردووکیان، واته کوفر و ئیمان، وجوودی بن، ئه‌وا ته‌عریفی کوفر بریتی‌یه له ئینکارکردنی هه‌رچی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) لای خوداوه هیناویه‌تی.

خه‌یرو شه‌ریش دووشتی به‌رامبه‌رن: ئه‌م دوانه شه‌رعی یان هه‌یه‌وه عه‌قلیشیان هه‌یه. هه‌ردوو جو‌ره‌که‌یش یا موطله‌قه یا موقه‌یبه‌د.

خه‌یری موطله‌قی شه‌رعی بریتی‌یه له‌وه حالی ئینسانی بی چاک بی ئه‌وه‌ش به‌گوتی‌کردنی ئه‌مرو نه‌هی خودایه. شه‌ری موطله‌قی شه‌رعی‌یش ئه‌وه‌یه حالی ئینسانی بی خراب بی، ئه‌وه‌یش گوناوه بی‌گویی‌کردنی ئه‌مرو نه‌هی خودایه.

خه‌یری موطله‌قی عه‌قلی‌یش ئه‌وه‌یه هه‌موو عاقلی‌یه‌زی لی‌بکاو پی باش بی. شه‌ری موطله‌قی عه‌قلی‌یش ئه‌وه‌یه هیچ عاقلی‌یه‌زی لی‌نه‌کاو پی باش نه‌بی.

که موطله‌قه‌کانت زانی موقه‌یبه‌ده‌کانیش به‌ئاسانی ده‌زانی، بونموونه: خه‌یری عه‌قلی موقه‌یبه‌ده‌ هه‌ندی که‌س حه‌زی لی‌بکه‌ن و قازانجی تیابی بویان، که‌چی هه‌ندیکی‌تر حه‌زی لی‌نه‌که‌ن و زیان بی بویان.

هه‌ندی خه‌یر هه‌ن به‌نیسه‌ت رۆژی قیامه‌ته‌وه ته‌ماشای ده‌کرین وه‌ک رزگار بوون له‌ ئاگری، دۆزه‌خ و چوونه به‌هه‌شتی نه‌براهه، یا وه‌ک چاوپیکه‌وتنی ذاتی بی‌چوونی

خوداو سهیری گورهیی و توانای بی سنووری ، ئەمانه هی دنیاکە ی ترن .
بەلام زانایان خەیری دنیایی یان کردوو بە چوار بەشەوه . بەشی یەکم
نەفسانی یە وەك خوورەوشتی جوان و ژیری و ئازایی و بەدەهەندەیی و دادخواری و
داوین پاکی .

دووهم : جیسمانی یە وەك تەندروستی و جوانی و شوخی و تەمەن درێژی و
عیبادەت کردن . ئەمانه له داخلی ئینسانه که خویدان .

سێهەم : له دەرەوهی ئینسانه که دایه وەك خیزانی باش و ئەولادی بەخیر و جوامیر و
سەر بەرزو نەسەب و بنەچە ی بەرێزو دیاری ، یا وەك پایە و سایە ی بەرزو
بەکەلک و مال و سامانی حەلالی باش و بەسوود .

چوارەم : کۆبوونەوهی خەیری دەر و ناوه وەك باسمان کرد ، که دەبێتە هوی
سەر بەرزو و سەرکەوتنی دینی و دنیایی .

ئەمانه چەند نموونە یەك بوون له خەیر و جوانی له جیهانی ئادەمزاددا .
دیاره شەریش که موقابیلی خەیره هەموو ئەم بەشانە ی هەیه . له یایانی ئەم
باسەدا مەولهوی دەیهوی بی هیزی و ناتوانایی بنیادەم بەتەواوی بخاتەر وو ،
دەسەوستان له بەردەمی باره گای بەرفراوانی خودای گەورەدا دەپارێتەوه و دەلی : له
خودای خالیقی گەورەوه نەبی نه توانا هەیه و نه هیز .

خودایا! سەرەتای رێرەوی ژیانمان لەتوو دەس پی دەکا ؛ تو ئیجادمان
دەکە ی . بە یارمەتی تو بست بە بست هەنگاو بە هەنگاو و هەناسە بە هەناسە
دەبزووین . له گەلتین ، له گەلماندا ی ، ورده ورده ی ژیان و کوچ و بارمان له عیلمی
تودایه . کات و شوین و سەرەتاو سەرەنجام و رینگا هەمووی توی تیای . بو لای
تویش دەگەرێنەوه (الیک المرجع والمصیر) .

کەواته له م رێرەوه سەخت و ناله بارەدا له شەر لمان دەو بە میهره بانیی خوت
خهیرمان بدەری . به گەورەیی خوت خوگریمان پی بێخشه له سەر هەر بەلایه که

له تووه دى. واماڼ لى بکه هموو گيانمان ستايش و رازى بوون بى به قهضات.
 بى ئيحتياجمان بکه له غهبرى خوټ، له روژى قيامه تدا به نيعمه تى ديدار بيننت
 شادمان بکه، که گوره ترين نيعمه ت و ئه وپه رى سه عاده ته.

ئهمته که زانى له م سهر تا ئه وسهر
 ئه مجار بزانه ئيمان به قهدهر
 (إِسْتَلْزَمَ الْعِلْمَ بِتَوْحِيدِ الْذَاتِ
 كَمَا اسْتَلْزَمَ الْعِلْمَ بِالْصِفَاتِ
 وَبِكَمَالِ الصَّنْعِ وَالْأَفْعَالِ
 وَبِأَنَّهُ إِلَيْهِ الْمَالُ)

ئه ووهخته که خوټ ئه گوناح دهخه
 له وى و دوايچ تا ته و بهى لى دهکەى
 جه وازى نى به هم مه نيره سهر
 ئيحتياج کردن به قهضاو قهدهر،
 (سَبَقَ فِي الْعِلْمِ) بو وه دهسم برد
 (كُتِبَ فِي اللُّوحِ) منيچ بو وهم کرد
 دهفتەرى عيلم و له وحت له بهر بوو؟!
 غه مت هه ر جه هلى صاحيب دهفتەر بوو!
 گروفتارى نه فس ئه ماره خوټى
 شهل وپه ت دهکەى هه ي شيتى په تى!
 جائيزه به عده ز ته و به بدهى ده م
 ئه م ما به ئه ده ب هه ر وه کوو ئا ده م^(۱۲۱)

ئه گوناح دهخه ي: دهخه يته ناو گونا ه. له وى و دوايچ: له پاش ئه وه يش.
 مه نيره سهر: مه خه ره سهر. بو وه: بو ئه وه. منيچ: منيش. شهل وپه ت دهکەى:
 له ت وکوت دهکەى، ئيشى خراب دهکەى، قسه ي هه له ق و مه له ق دهکەى. شيتى

پهتی : شیتی سهروپی پرووت و بهر بهر لآ، شیتی تهواو. به عدهز = بعد از : له پاش. ئادهم : بینادهمی ژیر، حهزرتی ئادهم (د.خ).

واته : کاتی ئهم دوو به شهی ئیمان به قهدهرت زانی و چاک لی تی گه شیتی بزانه ئهم ئیمان به ده بیته هوی زانیی خاوهن باوه ره که به تاک و ته نیایی خودای گه وره و زانیی صیفه ته گانی، ده بیته هوی زانیی ئه وه که کاری خودا بی عه یبه و جوان و رازاوه یه، ئه نجامی هموو کهس و همووشت هر خودایه و سه ره تاو دواپی هموو لای ئه وه.

دیاره ئه گهر باوه رت بوو به وه که خودا عالمه به هموو کرده وه یه کی ته کلیم لی کراوه کان و به هرچی شتی که هه یه، ئه وه مه عنای وایه که خودای گه وره صیفه تی عیلمی شامیلی هه یه. که باوه رت به وه بوو خودا خالیقی هموو کاریکه مه عنای وایه صیفه تی ئیجادی ته واوی هه یه، ئه مه ش واته قودره تی ته واوی هه یه، که قودره تی بوو ده بی ئیراده شی بی، چونکه قودره ت تابعی ئیراده یه، ئیراده ش ده بیته هوی بوونی عیلم، چونکه تا عیلمی به دوو لاکه نه بی چون ته رجیحی یه کیکیان به سه ر ئه ویتریاندا ده دا، که عیلمیش بوو ده بی حه یاتیش بی. ئه نجا مادام ئیمان به م صیفه ته کامیلانه بوو لات ثابت بوون ئیمان به وه ده بی که پیوسته ذاتیکی ته نیای بی هاوتای (واجب الوجود)یش بی؛ چونکه که مالی صیفات ده لیله له سه ر که مالی ذات.

پاش ئه مانه به شیوه ی ئاموژگاری یه کی زانایانه رووده کاته ئه وانهی ده یانه وی له ریگی شموولی یه تی عیلمه که ی خوداوه بیته ژووره وه ره خنه بگرن و ده فهرموئی :

تو له وه خته دا که گوناچه که ده که ی و پاش ئه وه ش هه تا ته وه به ده که ی نه که ی تاوانیکی تر بخته یه سه ر گوناچه که ت و هر قه ضاوقه ده ره که خوی بکه یته ده لیل و بلیی : له عیلمی خودا رابووردوو که من گوناچه که ده که م و له (لوح المحفوظ)یشدا نووسراوه، جا ئه گهر نه یکم عیلمی خودا - معاذ الله - ده بیته جهل.

بوچی تو دفته ره که ی عیلمی خودات لاسوو، نووسراوه کانی (لوح
المحفوظ) ت له به ربوو؟! هیچ خهم و په ژاره ت نه بوو ته نها له وه ده ترسای که
خودای خاوه ن له وح و دفته ره به نه زان ده رچی؟! تو گیروده ی نه فسی به دی خوئی و
ناتوانی له قسه ی ده رچی، سهرت ده کا به هزار گوماو له خشته ت ده با، نازانی
چی ده که ی؟ دوو دوشاو تیکه ل ده که ی، نه کارت ره وایه و نه قسه ت به جی یه ،
دوایش عوزری وه ها دینیته وه له قه باحه ته که ت خراپتره .

ئه وه ی له (لوح المحفوظ) دا نووسراوه و له دفته ری عیلمی خوادایه ئه وه نی یه
که تو به ئاره زووی خوئی دایه نیی ؛ ئه وه ی له و دوانه دایه ئه وه ته که تو به ئاره زووی
خوئی له کات و شوینی تایبه تیدا فلانه کاری به د ده که ی ، ئه م دوانه شایه تی
ئه وه ن که تو به ئاره زووی خوئی کاره که ده که ی و که س زوری لی نه کردووی، ئیتر
ئه م پیوه ندیی عیلمی خوادایه به م کرده ی تووه چ عوزریکت ده داته ده ست و چ
سوودیکی تیدایه بوت؟ .

به لی پاش گناه و په شیمان بوونه وه که ت ده توانی دم بکه یته وه و بلی
گوناهه که م که به ئاره زووی خوئی کردم و په شیمان بوونه وه که یشم که هر به
ئاره زووی خوئی بوو هه ردووکیان له عیلمی خوادا هه ن و له (لوح المحفوظ) دا
نووسراون ، به لام ئاگادار به زور به ئه ده ب قسه بکه وه ک ئینسانیکی ژیر، یا وه ک
حه زره تی ئاده م و چه ووا (د.خ) که پارانه وه له خودای گه وره و ﴿قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا
أَنْفُسَنَا فَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾^(۱۲۲) .

(۱) ئه م سه ریاسه له نوسخه ده ستووسه که دا نی یه .

(۲) وه سه ر: به سه ر. ئه م «وه سه ر» به پیی ئیشاره کارنی شیوه نووسی نوسخه ده ستووسه که ،
به ستراوه به «فسق ظعننا» ی پیش ئه م باسه وه، واته: ئه ی سه رقافله تیپه رکه به سه ر
هه وارگی شه شه میندا، هه وارگی قه زاوقه ده ر، که له پاریزدایه بو مان نه بادا ریگامان لی
بگری و نه یه لی کاره که مان ته ووا بکه ین .

(۳) له ده ستووسه که دا نووسراوه: «راست براست بلا تفاوت ﴿ما تری فی خلق الرحمن من

نفاوت، فارجع البصر هل ترى من فطور، ثم ارجع البصر كرتين ينقلب اليك البصر
خاسثا وهو حسير ﴿ - منه - 》.

(۴) ثایه تی (۱۴) سووره تی (ملک).

(۵) پروانه: منصور علی ناصف، التاج الجامع للاصول في أحاديث الرسول بيروت، دار
احياء التراث العربي، الجزء الاول، ۱۹۶۱، ل ۲۵.

(۶) من لام وایه مه بهستی مهوله وی له «ئر فکر ت بوی زووم کرد ئیشارهت» نهو دوو بهیته یه
که راسته و خو پیش دست کردن به نه صلی یه کهم فهرمووی:

ته هذیبی که لام نه کهین ظهریفه؛

به حتی صیفات و ذاتی شهریفه،

قهند تا موکه پرره، موشک تا وه کوتر

مه ذاق شیرینتر، ده ماغ خوشبوتر

وه کوتر: وه کومه ل تر.

واته: مهوله وی لهم کتیبه یدا تیکرا، نه وهنده ی شیعر ماوه ی هه بی، حه ز له دریره پیدان
ده کا. لیره یشدا ئاشکرایه ده یه وی بلئی: له سه ره تادا باسی قه ضاوقه ده رم به کورتی هینا،
به لام ئیسته حه زده کهم گوئی لهم ته فصیله یش بگری، هوی نه م دریره پیدانه یشی به
دووبه یت ده رخستووه له (اولاً...) تا (ته کرار وی). به لئی لیره دا ته نها ئیشاره تی بو
ته هذیب نه کردنه که کردووه به لام له سیاقی قسه دا ده زانین که چی دووباره ده کریته وهو
باس ده کری.

(۷) یا نه م (حَبِیْه) به ده له (خردل)؛ چونکه لیره دا زیاتر مه بهست تووی خه رده له که زور
ورده، یا خو (حتی) که ی هه ر بو ژماردن شته کان هیناوه به بی سه یری گه وره یی و
بچووکی یان.

(۸) «كُلُّ» به فه تحه ی لام شیوه نووسی ده ستنووسه که یه؛ له وه ده چی مهوله وی له دلی خویدا
«تیریته وجود» ی کردووه ته (يُخْرِجُ الی الوجود) ی عه ره بی و «كُلُّ» ه که یشی وهك (منعول
به) له رسته یه کی عه ره پیدا حسیب کردووه و سه ری بو لامه که ی داناوه.

(۹) وایزانم مه بهستی نه وه یه سیبه ر ه ی خاوه ن سیبه ره که یه و هه رگیز لئی جیانابیته وه و ده بوا
خوی دروستکه ری بوایه که چی که م و زور دهستی تیدا نی یه؛ خودا خوی به ئاره زووی
خوی دریزی ده کاته وه و کورتی ده کاته وه و نه گه ر بیویستایه رای ده وه ستاند. دیاره عیاره ته که
ئیقتیاسه له ثایه تی پیروزی ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا﴾

ثایه تی (۴۵) سوورته تی (فرقان).

(۱۰) وهك پهراویزیکی کورتی به فارسی نووسراوی دهستووسه که تیمان دهگه یه نی یه کیکیان، بی دیاری کردن، مه ریدو ته ویتریان موریده. من له بهر زیاتر گونجان له گهل دوا که لیمه ی نیوه ی یه که می به یته که یه که مم کرده مه ریدو دوووم به مورید، ته گهرچی به پی موراعاتی له ف ونه شری مورته ته ب ده بی دووم مه رید بی.

(۱۱) دوور نی یه مه بهستی نه فوس بی، واته: هه ناسه، به لام له بهر ته منس (ف) که ی ساکن کردووه، ته گینا (نه فس) لیره دا هیچ پیوه ندی یه کی ناشکرای به (قهول) و (فیعل) هوه نی یه، ته گهرچی دهشتوانین بلین: مه بهستی مه وله وی ته وشته یه به نه فسدا تیده پرتی.

(۱۲) له نوسخه دهستووسه که دا پهراویزیکی فارسی مه وله وی خو ی له سه ر ته م به یته نووسراوه ته مه ته رجه مه که یه تی:

(نیوه ی یه که می ته م به یته دوو معنای هه یه و، له نیوه ی دوو همیشه طیباق هه یه) ته مه ته رجه مه ی پهراویزه که بوو. دیاره معنای یه که می نیوه ی یه که م ته وه یه ته وه صغه خودای گوره به که مالی دناوه بهینه و بیده ره پال خودا؛ ته مه کاریکی چاکه یا وه صغه که شتیکی چاکه.

معنای دووه می: ته وه صغه بهینه و به کاری بینه، چاکه نیسبت بده له خودا نهك خراپه.

طیباقه که ی نیوه ی دوو همیشه له کوکرنه وه ی (باوکه) و (ته دا) دایه، (ته دا) به هه ورامی داپکه. جا ته گهر لیره دا مه بهست له (ته دا) دایک بی ته و طیباقه که ته واره، واته: باوکه! دایکه! نوژبکه ن که پره له ته دهب. خو ته گهر موخاطب ته نها باوک بی و (ته دا که) یه عنی (جی به جی بکه) بی، ته وکاته طیباقه که هه ر به دیمه ن ده بی نهك به مه عنا.

(۱۳) بی گومان خیره و شهر هه ردوو به دهستی خودان، به لام قورشان که لووتکه ی ته دهبه ته دهبی راگرتووه و هه ر ته نها خیره که ی وتووه.

(۱۴) ئیشاره یه بو ثایه تی (۷۹) له سوورته تی (کهف) که ده فهرموی: ﴿وَأَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾.

(۱۵) ئیشاره یه بو ثایه تی (۸۲) له سوورته تی (کهف) که ده فهرموی ﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ

لِفَلَامِينَ يَتِيمِينَ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿١٦﴾

مه بهستی تهوويه نه گهر په پرهوی شیوهی نه ده بیی ته م ثایه ته بکهی بی پرنج ده گه یته عقل و گنج . تهویشی تیدایه که خواستی خودایه بی پرنج گنج ده دا . بیجگه له مانه تهویش ده گه یه نی که ثایه ته که بخوینه ره وه له (فأراد ربك) هوه بی ماندوو بوون ده گه یته وشه ی (أشدهما) دوا ی تهویش ده گه یته (لیخرجا کنزهما) .

(۱۶) ئیشاره یه بو ثایه تی (۷۷) و (۷۸) له سوورته ی (شعراء) ﴿فإنهم عدو لي إلا رب العالمين * الذي خلقني فهو يهدين﴾ و ثایه ی (۸۰) ی هه مان سوورته که ده فرموی ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِين﴾ که باس هر باسی نه ده بی پیغه مبه رانه که باسی خودا ده که ن و صیفه تی لایقی ده ده نه پال .

(۱۷) شهریش هر تهو دروستی کردوه ، به لام بو تهو ناگه پریته وه ، خه تای ئینسانه که یه .

(۱۸) له پراویزی ده ستنوو سه که دا نووسراوه : ﴿أَيِّ امْضِعْهَا وَابْلُغْهَا حَتَّى تَسْتَحِيلَ وَتَكُونَ جِزَاءً مِنْ طَبِيعَتِكَ، هُنَيْثًا لَكَ .﴾

(۱۹) ئیشاره یه بو ثایه تی (۹۰) له سوورته ی (انعام) که ده فرموی ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْيِهِمِ اقْتَدِ . . . الْآيَةَ﴾

(۲۰) له سر که لیمه ی (همه) له ده ستنوو سه که دا پراویزیکی مهوله وی خو ی به فارسی نووسراوه ته مه ته رجه مه که یه تی : (واته) : نه بوون ته صلّه بو ئیمه ی موکه لله ف ، یا ته صلّه بو هه موو بووه کان . مه عنای یه که م زیاتر له مه به سته وه نزیکه ، به لام دووه م فراوان تره) . دیاره (همه) واته : هه موو .

(۲۱) له سر ته م به یته پراویزیکی مهوله وی خو ی به فارسی نووسراوه که ته مه ته رجه مه که یه تی :-

(مومکین سه رباری ته وه که ته صلّه که ی نه بوونه (بالفعل) یش خاوه نی که مالات نی یه ، نه بوون هه میسه لی جیانابیته وه ، واته هه میسه که م وکووره . له سر ته م بناخه یه خه یر له (واجب الوجوده) هوه په یدا ده بی و شهر ده دریته پال مومکین) .

(۲۲) له نوسخه چاپه که دا (دلی) یه که ده کاته ده لی .

(۲۳) له چاپه کهدا نووسراوه (ئاودق)!

(۲۴) له پەراوێزی دەستنووسه کهدا له سەر عیبارەتی (له بەرئەوه) نووسراوه «علت است برای حکم بوجوب سکوت در بیت دوم - منه -»

واته: ئەم عیبارەتە دەلیلی (حوکم بە وجوب) هەو لێ پیش کەوتوو. هەر وەها لە سەر وشە (تەقریر)یش نووسراوه «وهو قوله: بۆی هەیه تە کلێف... الی آخر البیتین. منه». واته: ئەوهی تەقریرکراوه له «بۆی هەیه...» هەیه هەتا «اذ هو الخبیر».

(۲۵) له پەراوێزی دەستنووسه کهدا له سەر ئەم بەیتە نووسراوه: «لا تقل لِمَ فَعَلَ، تعالی، ذلك؟ إذ لا يُسألُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسألُونَ. وَلَا تَبْحَثُ عَن كَيْفِيَةِ صِفَاتِهِ إِذ تَقَدَّسَتْ عَن الْبَحْثِ كَذَاتِهِ، تعالی شأنُهُ عَمَّا يَقُولُونَ. منه».

(۲۶) له پەراوێزی دەستنووسه کهدا له سەر ئەم بەیتە نووسراوه: «لَا كَلَامَ فِي مَا قَالَ الْأَنَظَمُ فِي هَذَا الْمَقَامِ أَجْمَعَ وَأَشْمَلَ وَأَبْلَغَ وَأَفْصَحَ مِنْ هَذَا الْبَيْتِ. منه».

(۲۷) له چاپه کهدا (شروان)ه.

(۲۸) له دەستنووسه کهدا له سەر ئەم نیو بەیتە پەراوێزێکی عەرەبی نووسراوه ئەمە نەصە که یەتی: -

«فيه لطافة من حيث المعنيين أي دليل للمخلوق على ان فعله تعالی خلق وایجاد أو دليل للمخلق اي الایجاد، لان مقتضى تلك الصفات التامات هو الایجاد ولا یلیق الایجاد إلا بمن یتصف بها. - منه -»

واته: خەلق دوو مەعنا هەلده گرتی، یە کەم: خەلک، بنیادەم . دوو مە: دروست کردن.

(۲۹) له دەستنووسه کهدا له سەر ئەم (چاوی دلی) یە پەراوێزێکی فارسی هەیه ئەمە نەصە که یەتی: -

«یعنی چشم دلش (بالاضافة) یا چشم و دلش (بالمعطف). و امر الضمیر سهل».

واته: هەلده گرتی (ی) ی (چاوی) می ئیضا فە بی و (ی) ی (دلی) ضە میر بی و، (چاوی دلی) مە عنای (عین بصیرتە) بی. هەلشده گرتی هەردوو (ی) یە کان ضە میر بن واته: چاوی، دلی.

بەلام لەم بارەدا (بوینی) بۆ یە کێکە و ئەوانیش دوانن، بۆیە مەولەوی دەفەر موی: کاری ضە میری (بوینی) ئاسانە، لەوانە یە بلێ (بوینی) دەکە یە خە بەری (دل) و بۆ

چاویش به قهرینه دهیزانین، دیاره که (دل) بینی چاویش ده بینی.

- (۳۰) ثایه تی (۶۲) سووره تی (زمر).
(۳۱) ثایه تی (۱۷) سووره تی (نحل).
(۳۲) ثایه تی (۱۴) سووره تی (ملك).
(۳۳) ثایه تی (۹۶) سووره تی (صافات).
(۳۴) ثایه تی (۲۸۶) سووره تی (بقرة).
(۳۵) ثایه تی (۲۹) سووره تی (كهف).
(۳۶) ثایه تی (۷) و (۸) سووره تی (زلزلة).
(۳۷) ثایه تی (۲۴) سووره تی (واقعة).
(۳۸) ثایه تی (۳۰) سووره تی (بقرة).
(۳۹) ثایه تی (۱۴) سووره تی (ملك).
(۴۰) له نوسخه چاپه که دا (تهرپه)ه، دیاره هه له یه.
(۴۱) له په راویزی ده ستنوو سه که دا به فارسی نووسراوه: «یعنی عرض جناب جبری بکنم.»
(۴۲) ثایه تی (۱۳۴) سووره تی (بقرة).
(۴۳) ثایه تی (۲۸۶) سووره تی (بقرة).
(۴۴) ثایه تی (۲۱) سووره تی (طور).
(۴۵) ثایه تی (۱۶۴) سووره تی (انعام).
(۴۶) ثایه تی (۳۴) سووره تی (لقمان).
(۴۷) له ده ستنوو سه که دا له سهر «فلاتمار» ته م په راویزه فارسی به نووسراوه: -

«عبارتی که درینجا شیرین باشد، الله اعلم، این است: چونکه قدرت تابع اراده و اراده تابع علم و علم تابع معلوم است، و معلوم با اختیار عبد واقع میشود، پس میگوئیم آن معلوم همچنان میشود از آنجهت علم بدان طرز باو تعلق بسته، نه علم بدان طرز بوی تعلق بسته از آنجهت آن معلوم همچنان میشود؛ (فإن علمه تعالی، وان كان صادقاً مطابقاً ومحیطاً بالشيء على ما هو عليه في نفس الأمر، لكن ليس موجباً لذلك المعلوم). والله الهادي - منه -».

واته: (خودا خویشی ته زانی، قسه بی لیره دا شیرین و به تام بی ته وه یه له به رته وه یه قودره ت تابعی تیراده یه و تیراده یه ت تابعی عیلمه و عیلمیش روو له مه علوومه که ده کات و، مه علوومه که یه به تاره زوو و بی زورلی کردن په یدا ده بی، ده لئین که

زانراوه که بو، به هوی بوونه که یه وه زانینی خودا بهوشیویه که هه یه پیوهندی پیوه بهستووه، نهک زانراوه که بهوجوره که زانینه که پیوهندی پیوه بهستووه وها ده بی؛ چونکه عیلمی خودای گوره، نه گهرچی راسته و له گهل بووه که دا ریکه و هه موو لایه کی گرتووه ته وه بهوجوره ی که هه یه، به لام ثم عیلمه

دیاره مه علوومه که مه قلدوووره، واته قودرهت ده یکا، قودره ته که یش تایبعی ئیراده یه، عیلمه که یش (بلا تشبیه) ئاوینه یه - وهرگیر -

(۴۸) له پراویزی دهستووسه که دا له پال (علی الحق) دا نووسراوه: «فیه معنیان - منه -

واته: دوو مه عنای هه یه، یه که م: وجووب له سهر خودا. دووم: به راستی ته حمه قه!

(۴۹) وشه ی (نهوی) له م نیوه به یته دا هه لده گرتی (نهوی) بی و (به صیرهت) فاعیلی بی.

هه لیشه گرتی (نهوی) بی و (ی) که فاعیل بی، واته نه گهر تو چاو به سراو نهوی.

(۵۰) وهک ده خوینریته وه وهام نووسیوه، نه گینا له دهستووسه که دا (بعد از)، فارسی یه،

واته: له پاش.

(۵۱) ئایه تی (۸۱) سووره تی (بقره).

(۵۲) له پراویزی دهستووسه که دا نووسراوه «ای لکن» واته به لئی به مه عنای به لام) ه.

(۵۳) فره ی دهوکه نار: چون ده خوینریته وه وهام نووسیوه، نه گینا له دهستووسه که دا نووسراوه

(فری ده او کنار).

(۵۴) له دهستووسه که دا به م شیویه. خوئی ده بوا (باقی) بوا یه، به لام له بهر هاوتایی له گهل

(تاقی) دا ته نوینه که ی کراوه به یه که سه.

(۵۵) ده بوا یا (فائیده له م ته کلیفه دا چی یه) یا (فائیده له ثم ته کلیفه چی یه) بوا یه.

(۵۶) له دهستووسه که دا له پیش که لیمه ی (به حشی) یه وه به فارسی پراویزی نووسراوه ده لئی:

«یعنی: ولی ما بحث الخ (منه)» دیاره بو پرسته به نندی یه، واته: به لام ئیمه باسی.

تاد.

(۵۷) له سهر ثم به یته له دهستووسه که دا پراویزیکی مه وله وی خوئی هه یه ده فهرموی: - «فما

في عبارة بعض من القول بالمظهرية دون المحلية لينحرف عن مذهب الاشعري

والصوفية ويدعي مذهباً مستقلاً ليس بمرضي عند الناظم. - منه -

واته: نه وه ی هه نندی که س وتوو یانه که گوایا لیره دا (مظهریة) هه یه نهک (محلیة) و

دهيانهوتی له ریبازی شه شعری و صوفی یان لابدهن و ریگایه کی سه ربه خو بگرن (ناظم) -
مه بهستی خو بهتی - لئی رازی نی یه . دیاره ههروهك لهم بهیته دا وتوو به چی ناوده نیی
ناوی بنی مهظه ری بهت یا مه حه للی بهت مه سه له که ناگوری .

(۵۸) نایه تی (۲۸۶) سووره تی (بقرة) .

(۵۹) له چاپه که دا (يجري العادة) ه . زور ته واو نی یه .

(۶۰) له چاپه که دا (عهوام و شوهرت) ه .

(۶۱) «نیه» شیوه نووسی ده ستنوو سه که یه . «نیی» یش شیوه نووسی چاپه که یه . هه ردوو کیان

ده که نه (نی یه) واته : تویش ته گه ر کاریکی به دت له دهس ده رچوو و، نه تزانی به ده،
موسه حه قی سزاو تازار نایی .

دیاره له بهیتی پیشوودا ده رباره ی غائب قسه ده کاو لهم بهیته دا له گه ل موخاطه ب،
ته مهش له به لاغه دا پی ده لئین ئیلتیفات .

ته گه ر (نی یه) بوایه ده بووه ته واو که ری بهیتی پیشوو و ئیلتیفات نه ده ما .

(۶۲) به پی دوو په راویزی بچوو کی ده ستنوو سه که که لیمه ی (موسنه د) ی بهیتی پیشوو

موتنه دایه و (کی فه رقی ده کات) ی ته م بهیته خه به ره که یه تی .

(۶۳) ته مه هی ده ستنوو سه که یه، له چاپه که دا (نیی) یه که ده کاته (نه یی) .

(۶۴) له ده ستنوو سه که دا له ژیر (م) ی (تشمیل) که سه ره دانراوه . به پی قسه ی قاموو سه کان

هه له یه و ته وه ی بو ئیره بشی (تشمیل) و (تشمیل) یه .

(۶۵) له چاپه که دا (ورد ورد) ه . ته مه ی ئیمه هی ده ستنوو سه که یه و، کیشیشی سه لامه ته

به تاییه تی ته گه ر (ی) ی (تیفکری) نه ختی دریز بکه ی نه وه و دان به زه نه ی (ف) و (ک) ی

(تیفکری) و (و) و (ر) ی (ورد) دا بنین .

(۶۶) له ده ستنوو سه که دا له سه ر ته م بهیته په راویزیکی مه وه لوی خوی هه یه به عه ره بی ته مه

نه مه که یه تی :

«أحوال اهل الأحوال في التوحيد ثلاثة، توحيد الأفعال وتوحيد الصفات وتوحيد

الذات، سواء كان توحيداً وجودياً أو شهودياً، ولا يتعلق غرض الناظم بالمرتبة الأخيرة

العالية بقسميها إذ تارك خارجة عن طور العقل. والمربتان الأوليان وإن كانتا عاليتين

أيضاً لكنهما قريبتان ولا سيما الأولى وهي مشرب الأشعري والثانية مشرب أهل المرتبة

الثانية من الصوفية، قدس الله اسرارهم. فهاتان المرتبتان كلتاها أحق بالاتباع بل هما الحق؛ ولذلك زين الناظم بهما الرسالة وختمها باعلاهما كما اشار بقوله في صدر الرسالة «منتهاى علوم علم اوانه - منه -».

به لئی شهوت له سهره تا کانی عه قیده کهیدا له خودای گوره ده لائیته وه فرئی داته ناو فیرقهی ناجی یه و ده لیت :-

به و هه لکه وتنه (مه عدووم) راجی یه
هه وای دا نه ناو فیرقهی ناجی یه
هه هه فتادوسی گشت وا له تاردا
له پرووی عه قیده نه و وا له کاردا

هه روه ها له پیشدا باسی زانایانی نه هلی سوننه ت و جهماعه ت ده کاو ده فهرموی :-

(علماً، عملاً) موخالیف ناون
له سهر ره ویهی پاک تال و نه صحاون
روتبهی ئیستیدلال وهختی هاته بهین
با وه قهد طاقت نه قلیکی بکهین
له نه نفاسی پاک نه ئیممه ی نه علام
له گرووی نه شرف طائیفه ی که لام

دیاره مهوله وی له م عه قیده یه دا تیکرا ریازی نه شعهری یه کانی په سه ند کردوه،
لیره یشدا له (گرووی نه شرف طائیفه ی که لام) هه نه وانی مه به سته .
دوایی ده چیته سهر باسی نه هلی ته صه ووف و ده فهرموی :

له دووی نه نفاسم (ولا سیما)
نه نفاسی نه نفوس قودسی ته ولیا
اخصوصاً منهم شیوخ الإرشاد)
حق به ره که تیان زیادکا زیاد
بی نه وان ناوی، به قه ولی فحوول،
نه عیلم و عمهل نه روتبهی وصول

موتنه‌های علوم عیلمی ئەوانه

موتنه‌دای عمهل ئەوان بزانه

ئهمه هی سه‌ره‌تای کتیبه‌که‌ی بوو. له‌دوایی کتیبه‌که‌پشیدا جارێکی‌تر نوقمی ده‌ریای
ته‌وحیدی صفات ده‌بیته‌وه، بۆنموونه ده‌فه‌رموی: -

که بئی عطا کرد ئهم مه‌ظه‌ری‌یه

بۆ وه‌صفی جه‌مال یا جه‌لالی‌یه

ده‌لیلی ئەهلی حاله‌ موتنه‌ضیح

(وان من شیء إلا یسبح)

(فبتقدیر العزیز الخبیر

الأشیا طراً کانت مقادیر

لأسماه وصفاته

تجلت فیها لا لذاته)

جیی نی‌یه جیلوه‌ی ذاتی به‌تاقی

مه‌ر دلی موئمین فانی‌یو‌باقی

عارف مه‌ر خوێه‌و مه‌عرووف خوێه‌و به‌س

مه‌عریفه‌تی حق بۆ که‌س نادا ده‌س

(٦٧) هه‌لده‌گری (خو) بئی و له‌ئه‌صلدا (خووی) بوویی و له‌به‌ر شیعر کورت کرا‌بیته‌وه.

هه‌لپشده‌گری (خو) بئی که‌ مه‌عنا‌ی ئاشکرایه.

(٦٨) له‌ زانا هه‌لکه‌وتوه‌کانی عیلمی که‌لامه‌ سالی (١٠١٣)ی ز له‌ به‌غدا کوچی دوایی

کردوه.

(٦٩) جه‌می (مولود) به‌ (موالید) ته‌واوه، به‌لام به‌ (موالیدات) په‌شوکی‌یه.

(٧٠) له‌ په‌راویزی ده‌ستوووه‌که‌دا له‌سه‌ر (به‌فوویی) نووسراوه: (فیه لطافة). دیاره‌ چونکه

دوو مه‌عنا‌ی هه‌یه، په‌که‌م: به‌ئاسانی. دووم به‌و فوووه‌ که‌ ته‌وی لی‌دروست کرا به‌

بئی‌باوک. ته‌وه‌پشمان له‌بیرنه‌چی هیزی موو و فوو زوریان فه‌رقه. ئیتر بێجگه‌ جوانیی

جیناسی موو و فوو.

(٧١) شیعره‌که‌ بکه‌روه‌ به‌ په‌خشان و به‌م جووره‌ بیه‌خوینه‌وه: مه‌لی: (یا نارا إحراقاً لَدَیک)؛

(برداً سلاماً) ده‌لی: (سَلامٌ علیک!).

(۷۲) له پراوړیزی دستنوسه کهدا دهئی: «فه لطافة» وایزایم گونجانندی له طافه ته که ی بهم جوړه یه :-

واتا سه ره کی یه که نه وه ته که ئیسماعیلی ذبیح (د.خ) جواب ده گریته نه ستو، له هه مان کاتیشدا تیخ و گهردن له یه که وه نزیکن به تاییه تی بو قوچ.

(۷۳) «براوژور» و «براوژیر» شیوه نووسی دستنوسه کهن، نه مرو به و جوړه ده نووسرین که من نووسیومنه ته وه.

(۷۴) له چاپه کهدا (گیاه) ه.

(۷۵) له چاپه کهدا له باتی «فه ی» نووسراوه «نه ی» بی گومان هه له یه، به تاییه تی له پراوړیزی دستنوسه کهدا له ژیر (فه ی) دا نووسراوه «سایه» واته: سیبه ر. هر له چاپه کهدا له باتی «المستقل» نووسراوه (المستقبل). نه میش هر هه له یه.

تیکرا مه به ستی مه وله وی نه وه یه ئینسان وهك سیبه ری بی دهسته لاته، که خودای گوره کورنی ده کاته وه و دریزی ده کاته وه، واته خالیقی راسته قینه هر ذاتی بی چوونه و شته کانی تر بهنده و غیری بهنده هه موو سیبه رو سایه و بی هیزو مایه ن.

هه روه ها ئیشاره یسه بو (مه ظاهریت) ه که که له دواوایی کتیه کهدا باس ده کریت.

(۷۶) نایه تی (۴۵) سووره تی (فرقان).

(۷۷) له دستنوسه کهدا له سهر هم به یته به فارسی پراوړیزی نووسراوه همه نه صه که یه تی :-

«یعنی علم و اراده و قدرت و تعلق و صرف آنها را همگی در عبد بوجود می آورد، بنده بدان سبب مختار میشود؛ چرا که بنا بر ظاهری که مدار احکام ظاهریه است موصوف بدانها خواهد شد، پس چونکه عادة «نه و خه لقی سه به ب عادی هم خه لقه» حق تعالی آن فعل را دفعة خلق میفرماید. - منه -»

نه میش ته رجه مه که یه تی :-

«واته: خودا زانین و خواست و تواناو پیوه ندی و وهرچه رخان و بهرکاره یانی همانه له بهنده دا دروست ده کا، بهنده میش به وهویه وه ده بیته ناره زوویه ده ست، چونکه به پیی ظاهر، نه وه ی که حوکی ظاهری له سهر راوه ستاوه، بهنده مه و صوفه بهم صیفه تانه؛ پیی ده و تری زانا، خاوه ن خواست، توانا... تاد، دیاره پاش دروست کردنی همانه خودای گوره یه کسه ر کاره که ی بو دروست ده کا چونکه «نه و خه لقی سه به ب عادی هم»

خهلقه» واته: ئه وخهلق كردنى زانين و... تاد دهبيته سهبهى عادهتى بو ئهم
خهلقى كاره. .

شاپانى باسه «ئهو خهلقى... تاد» نيوه دههم بهيته له مهوپاش ئه گهر له م بهيته وه
جسيى كهين.

- (۷۸) ثايهتى (۹۷) سوورهتى (آل عمران).
- (۷۹) له دهستنووسه كهدا له سههر كهليمهى (نيسبهتى... نووسراوه: «سؤال». مهبهستى
رهخنهيه. دوايش له سههر كهليمهى (قودرهت)ى «قودرهت وه صفيكه... تاد... نووسراوه
«جواب». مهبهستى وه لآمى رهخنه كهيه، شهرحه كهيش له بهر ئهم پرووناكى يه دارپژاوه.
(۸۰) ئهم بهيته ئه گهر بيكه يته پهخشان واى لى ديت:
لاكين چونكه ئهو فيعله به قودرهتى قادري مه عبود دهبيته وجود.
(۸۱) ئهم بهيته و دوو بهيتى دواى تهنها له نوسخه چاپه كهدا هه ن.
(۸۲) له سههر كهليمهى (موددهعى) له نوسخه دهستنووسه كهدا به پهراويز نووسراوه: (سؤال) و
له سههر «نهى»ى بهيتى دواى نووسراوه: (جواب) واته: رهخنه وه لآم.
(۸۳) له پهراويزى ئهم نيوه بهيتهدا له نوسخه دهستنووسه كهدا نووسراوه: «استفهام».
(۸۴) باقى دار: خاوهنى پاداشيكي باقى، يا باقى دهبى له (دار الخلود) دا وهك له پهراويزى
دهستنووسه كهوه ده رده كهوى.
(۸۵) ئهم بهيته ئه گهر بيكه ينه پهخشان واى لى ديت: وهك نالىي: خه للاق بوچ (بعد مس
النار) ئيجادى ئيحراق دهكات، مه لى: (له دواى ئه وه بوچ... تاد.
(۸۶) شيوه نووسى دهستنووسه كه بهم جوړه يه (تيريت ام). ئه وه ده گريته وه كه له مه تنه كهدا
نووسراوه ته وه.
(۸۷) بروانه (منصور علي ناصف، التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول، بيروت،
دار احياء التراث العربي، الطبعة الثالثة ۱۳۸۲هـ - ۱۹۶۲م، الجزء الخامس) لاپه ره
(۲۰۷).
- (۸۸) له نوسخه چاپه كهدا له باتى (قودرهت) نووسراوه (ذات).
(۸۹) له نوسخه چاپه كهدا له باتى (قدرة الخلق) نووسراوه (ذوات العباد).
(۹۰) له چاپه كهدا (مه قول) ه.
(۹۱) ثايهتى (۳۵) سوورهتى (نور).
(۹۲) له چاپه كهدا (خهلقه) يه.

- (۹۳) شیوه‌نویسی ده‌ست‌نوسه‌که (دور آوه‌گوه) په که به شیوه‌نویسی ته‌م‌پرووی کوردی وهک
 ته‌وهی مه‌تنه‌که ده‌نوسری، به‌لام ته‌وهی کورد به‌کاری‌دینی (دووره‌وه‌که‌وه) په .
- (۹۴) نایه‌تی (۲۸۶) سوورته‌تی (بقرة).
 (۹۵) نایه‌تی (۱۳۴) سوورته‌تی (بقرة).
 (۹۶) نایه‌تی (۱۹) سوورته‌تی (جن)
 (۹۷) نایه‌تی (۱۶) سوورته‌تی (طور).
 (۹۸) نایه‌تی (۹۰) سوورته‌تی (نمل)
 (۹۹) نایه‌تی (۳) سوورته‌تی (عصر).
 (۱۰۰) نایه‌تی (۷۴) سوورته‌تی (انبیاء).
- (۱۰۱) له چاپه‌که‌دا پیش ته‌م به‌پته به‌شیوه‌ی عینوان نووسراوه: «مبحث الرؤیة» واته: ته‌م
 باسه تازه‌په باسی بینینی خودای گه‌وره‌په .
- ته‌م عینوانه بیجگه له‌وه که له ده‌ست‌نوسه‌که‌دا نی‌په، بوویشه‌ته هوی پچرانی
 زنجیره‌ی باسه‌که . خویننه‌وار که ته‌ماشای چاپه‌که ده‌کا به‌یتی پیش عینوانه‌که وا
 حساب ده‌کا که پتوهندی‌په‌کی تایه‌تی به عینوانه‌که‌وه نی‌په، که‌چی ته‌نانه‌ت سه‌ره‌تای
 ته‌وهی که ماموستا نعیمی به باسی روئیته‌تی داناوه له‌وه‌وه ده‌س پی‌ده‌کا .
- بو‌په من له‌بهر رووناکهی ده‌ست‌نوسه‌که عینوانی چاپه‌که‌م فری‌داو، له به‌یتی
 پیشه‌وه ده‌ستم پی‌کردو دارشته‌وهی مه‌هناک‌ش هر له‌سهر ته‌م بناخه‌په بوو .
- پتو‌پست به وتن نا‌کا که مه‌وله‌وی له دوا دوا‌ی ته‌صلی په‌که‌م دا (۶۰) دانه به‌یتی
 بو باسی بینینی خودای گه‌وره ته‌رخان کردو به دریزی له شوینی خویدا مه‌عنای
 لی‌دراپه‌وه .
- نیسته‌پش به‌پونه‌ی باسی صیفه‌ته‌کانی خوداو صیفه‌ته‌کانی به‌نده‌و‌خواصی
 مه‌ردووکپانه‌وه خیزی‌کردووه چهند به‌پتیکی‌تریش ده‌رباره‌ی ته‌م بینینه بخاته سهر ته‌وهی
 پیشوو، نیر پتو‌پستی به عینوان نی‌په .
- (۱۰۲) نایه‌تی (۲۳) سوورته‌تی (قیامة).
 (۱۰۳) نایه‌تی (۲۲۳) سوورته‌تی (بقرة).
 (۱۰۴) نایه‌تی (۲۶) سوورته‌تی (یونس).
 (۱۰۵) له نوسخه ده‌ست‌نوسه‌که‌دا له‌سهر ته‌م به‌پته په‌ارویزیکي مه‌وله‌وی خو‌ی به عه‌ره‌پی

نووسراوه، ئەمه نه‌صه‌که‌یه‌تی :

«إشارة إلى أن الناظم من جهة أن شغلَهُ بيانُ سرِّ مذهبِ الأشعري وعلوُّه عن عبارة الغير وسعيُّه في عبارة توافقُ مشربِ الأشعري، بُعدُ عن المعتقد؛ فارتدُّ على الآثار فقرب منه وظهره بقوله «له‌سەر دوو قيسمه ئيمان به‌قه‌دهر. الخ» - منه -
سرنج: له دارشتنه‌وه‌ی شه‌رحه‌که‌دا ئەم په‌راویزه‌ ته‌رجه‌مه‌ کراوه.

(۱۰۶) له نوسخه‌ چاپه‌که‌دا له‌پیش ئەم به‌یت‌وه‌ به‌شیوه‌ی سه‌رباس نووسراوه (مبحث‌ الايمان بالقدر خیره‌ وشره‌). ئەم سه‌رباسه‌ له‌ ده‌ست‌نووسه‌که‌دا نی‌یه‌و له‌پراستیشدا ته‌نانه‌ت بو‌ شه‌رح‌یش به‌م صیغه‌یه‌ به‌که‌لك نایی، هه‌ر هه‌یج نه‌بوايه‌ ده‌بوا بينووسیايه‌: (ثم‌ الايمان بالقدر قسمان). سه‌ره‌پای ئەوه‌ که‌ به‌یتی «که‌وتگین... تاد»‌ی له‌م به‌ناو تازه‌ باسه‌ پچریوه‌، که‌ ده‌بی له‌گه‌لیدا بی.

من له‌سه‌ر پرووناکی ده‌ست‌نووسه‌که‌و په‌راویزی پیش ئەم په‌راویزه‌دا وازم له‌م سه‌رباسه‌ هه‌ناو «که‌وتگین... تاد»‌یشم خسته‌ سه‌ر ئەم بیره‌شيعره‌و شه‌رحه‌که‌یش له‌سه‌ر ئەم بناخه‌یه‌ دارپژرايه‌وه‌.

(۱۰۷) بی‌فه‌ت‌حه‌ی هه‌مزه‌ی (أحصاء) شیوه‌نووسی ده‌ست‌نووسه‌که‌یه‌، دیاره‌ کیشی شيعره‌که‌ ناچاری کردوه‌، ئەگه‌رچی ده‌یتوانی واوی عه‌طفی (واحصاء)‌ی هه‌ذف بکردایه‌و هه‌مزه‌ قه‌طعه‌که‌ی سه‌رنه‌ب‌ری‌یايه‌ وه‌ك واوی عه‌طفی به‌ینی (خیر و شر)‌ی هه‌ذف کرد بی‌ناچاری شيعر.

(۱۰۸) ئایه‌تی (۲۹) سووره‌تی (ق).

(۱۰۹) ئایه‌تی (۳) سووره‌تی (سبأ).

(۱۱۰) له‌ په‌راویزی ده‌ست‌نووسه‌که‌دا له‌سه‌ر (که‌چی غه‌له‌طه‌) نووسراوه: «فيه‌ لطافة‌ منه‌ -

واته‌: دوو مه‌عنا ده‌به‌خشی، به‌که‌م که‌چی واته‌ له‌گه‌ل ئەوه‌شدا. دووم که‌ج دزی راست، واته‌ که‌شفه‌که‌ی به‌ینی موطله‌قه‌که‌ی له‌وح راسته‌و به‌ینی قه‌یلده‌که‌ غه‌له‌طه‌.

(۱۱۱) له‌ نوسخه‌ ده‌ست‌نووسه‌که‌دا (أم‌ پر، اوپس) نووسراوه، واته‌: فه‌ت‌حه‌ له‌سه‌ر هه‌مزه‌ی

(اوپس) دانه‌نراوه، مه‌به‌ستی ئەوه‌یه‌ به‌ (ئەم په‌ره‌وپه‌ری بخویننه‌وه‌، منیش به‌گویم کردو وام نووسی‌یه‌وه‌.

(۱۱۲) ئایه‌تی (۳۹) سووره‌تی (رعد).

(۱۱۳) ئایه‌تی (۱۱) سووره‌تی (فاطر).

(۱۱۴) له دستنوسه كهدا له سهر هم نيوه به يته په راويزيكي فارسي نووسراوه همه نه صه كه يه تي :- «در كتب طب بلکه در كتب فقه نیز هست مکه استشمام عنبر جهت دفع طاعون و وبا مفید است. (اللهم لا دواء الا دواؤك ولا شفاء الا شفاؤك) - منه -»
 واته: له كتيبه پزیشکی په كاند، بگره له كتيبه كانی فقهيشدا هه يه كه بون كرنی
 عه نبر بوری له تاوون و وه با گرتن به سووده. خودایا! بیجگه دهرمانی تو هیچ
 دهرمانی نی یه، بیجگه له شیفای تویش هیچ شیفایه ك نی یه.

(۱۱۵) ثایه تی (۳۹) سوورته تی (نجم).

(۱۱۶) ثایه تی (۱۰) سوورته تی (حشر).

(۱۱۷) ثایه تی (۸۸) سوورته تی (نمل).

(۱۱۸) ثایه تی (۳) سوورته تی (ملك).

(۱۱۹) ثایه تی (۶۲) و (۶۳) سوورته تی (زمر).

(۱۲۰) ثایه تی (۲۴) سوورته تی (فاطر).

(۱۲۱) له نوسخه چاپه كهدا له پیش هم شیعره دا به شیوه ی عینوان نووسراوه (مبحث الخاتمة بالتوبة وخاتمة الكتاب).

عینوانه كه، سهر پای ته وه كه له دستنوسه كهدا نی یه، هم به يته تا قاننه تی له
 به شه كه ی خوی جیا كړدووه ته وه. خو نه گهر وهك شرح عینوانی دانرنی ده بی دوا ی هم
 به يته بی و ته نها به (خاتمة الكتاب) یش ئیكتیفا بكری.

له راستی دا نامه تی زور له سهری بریوم، به لام ته نها وهك یارمه تی دانیکي زور
 کمی تهوانه ی بیانونه تی له دواړوژدا به قولی له سهر مهوله وی و صوفی په ته كه ی بنووسن
 ده لیم هم شاعیره زانا گهره په له دوا دوا یی هم عه قیده په یدا به ته واوی نوقمی دهر پای
 ته صه ووف بووه له خوی ته تی خوی دور كه وتووه ته وه، وهك سهره تا كانی كتیبه كه ی
 له م پری به وه دهس پی كړد دوا ییشی هر به وه هینا.

(۱۲۲) ثایه تی (۲۳) سوورته تی (اعراف).

* خاتیمه^(۱) *

زانینی تهووهلّ ته دس ناکهوی
به نهفَس ناگات له خاتیمه وی
ظاهیری شهرعی بگره ته گهردن
تا تم مردن تی یاخو ته و مردن
چون بهو ظاهره دل نوورانی بوو
پردهی ظولمانی له پرووی دل لاچوو
باطینی شهرعی تیت وهپیرهوه
به تم تهقریرهوه به تم تهحریرهوه
دهلی: تهقاضای ظاهر بوو ته مه
تم نیزاعه و تم هموو همهمه؛
یهکی جهبری بوو، یهکی قهدهری
یهکی تاییمی رهئی تهشعهری
یهکی له دهسی تهوارود غهمناک
یهکی خهریکی دهردی ئیشتیراک
کولانی چاوتهنگ، تهشاوی دل تهنگ
جی پهست و بولهند خارو دارو سهنگ!
نیلهی عهوامیل له ملی دا چوست
هیش و مشانی نوع نهوعی لی خست
صهدای سهماعی و قیاسی له گویی
نهقیزهی نهقیض مهطلب دهیدا لی
له هیلی لهفظی هوئی نهدهداوه
مهعهوی بهحال دوو بوو بهلاوه

له لای باخه بهر ناقیص بی خه بهر،
ته واو بوو، ماوه، نه قیل، مونه ککه

زانینی ته ووهل: زانینی یه که مجار دروست بوونت، یا زانینی ته وهی که خودا
له سه ره تاوه له ناوچاوانی نووسیویت. به نه فهس: به هه ناسه، به وردی، نه یخه یته
پشت گوئی. ته مردن: مردنی نه فسی نابارو پام بوونی. ته و مردن: گیان
دهرچوون و مالشاوایی له ژیان کردن. هه مه مه: به پسه پسه و په نامه کی
سه کردن. کولان: کوچه، شاریع. ته شاو: شه پؤل. خارو دارو سه ننگ: درک و
دارو بهرد. نیله: پارچه داریکی تایه تی یه له کاتی جووت کردن و زهوی کیلاندا
ده خریته سهر ملی دوو گای جووت. چوست: چه سپ. هیش: له ناله ته کانی
جووته هه و جاریشی پی ده لین، داریکی دوو فاقه گاسنه که ده کرسی به فاقه
کورت که یانه وه. مشان، که مژانیشی پی ده لین، داریکی دریشه سهریکی
ده به ستری به ناوه راستی نیله که وه و ته وسه ره کهیشی به هپشه که وه. نه قیزه: داریکی
دریشه نووک تیزه یا پارچه ئاسنیکی تیز به سه ریه وه ده چه قینری و گای پی لی
ده خوزری. هیل: شوین گاسنه که یه که له زهوی یه که دا هلی ته درتی له م سهر تا
ته و. هؤ: ده نگیکه جووتیار له کاتی که دا ده گاته ته وسه ری هیل، بو گیراننده وهی
گاکان و بهرده و امی یان له کاردا به کاری ده هینی. هوی نه ده داوه: نه ده گه رایه وه.
باخه بهر: ته هلی دل، ته و خودا په رسته دلسوزانه ن که خودای گه وره دل وده روونیان
به نووری خوی پرووناک ده کاته وه و گه لی شتیان حالی ده بی. بی خه بهر: غهیری
ته و ته هلی دلانه یه. دوو: خودا و پیغه مبهر یا خودا و روژی قیامت، یا
قه ضاوقه دهر. نه قیضی مه طلب: دژی مه بهست که زانینی حه قیقهت و بهرچاو
روون بوونه وه یه. مونه ککه: نه کیره دژی مه عریفه.

واته: خو زانینی یه که مجار دروست بوونی ئینسان و سه ره تایی، یا زانینی
قه ضاوقه دهر و ته وهی له ته زه له وه بوی دیاری کراوه له وزه ی که سدا نی یه و ته نها
ئیشی خالیقی بی هاوتایه، به لام زور به وردی ئاگات له دواساتی ژینت بی،

نه که ی به کات و سات لی غافل، بی و بیخه یته پشت گوی، نهوی له توانا تدايه بیکه و نهوی تریشی بدهره دهستی خودای گوره و وزه بی سنور.

ری وشوین و پیوستی یه کانی هم ناگا له خاتیمه بوونه یش نهویه که پهیره و کردنی ظاهری شهریه تی پاک و بی گهردی ئیسلام بگریته نهستو، هه تا نهفت دهمری و به ته واوی رام ده بی و دیته ژیر بارو له خودا ترسان ده بیته نان و ناوی، یا هه تا مردنی ئیجگاری و کوچی دوا یی.

که دل به پهیره و کردنی ظاهری شهریه تی پیروزی ئیسلام نوورانی بوو په رده ی تاریکی گونا هی لی لادرا، باطینی شهریه تی دی به پهیره وه؛ چونکه تا دل پاک نه بیته وه حه قیقه ت پرووی تی ناکا. هه ر نه و حه قیقه ته پی ده لی: هم هموو نيزاع و به یه کاهاتن و ئیسپات و رده ده هموو له وه وه په یدا بووه که دل خه ریکی کاروباری ظاهری و نه سبابه بینراوه کان بوو، بو یه یه کی بوو بووه جه بری و رای وابوو عه بد وهك دارو به ردی کش ومات و بی ده سته لات و پهك كه وتوووه. یه کی بوو بووه قه ده ری و ده یوت عه بد خالیقی کاری خو یه تی. یه کی نه شعهری مه شرب بوو و ده یوت عه بد له ئیراده دا مه جبووره و خودا داویه تی، به لام له کاردا ئیختیاری هه یه. یه کی خه م و په ژاره ی ته وارود دایگر تبوو وهك نه بوو ئیسحاقی نه سفه رایینی و پهیره وانی که ده یانوت تیکرای قودره تی خوداو قودره تی عه بد ته ئییر له کاره که دا ده کا، نهك له بهر بی کیفایه تی قودره تی خودا - معاذ الله - به لکو له بهر نه وه که عه بده که بیته موسته حه قی پاداش و توله. یه کی کیش گیروده ی ئیشتیرا که و لای وایه هه ردوو قودره ته که کارده که ن؛ قودره تی خودا له نه صلی کاره که دا و هی عه بدیش له صیفه تی طاعت و مه عصی یه تی دا، وهك قاضی نه بوو به کری باقلانی ده یوت.

به لی له و حاله دا که دل پابه سته ی کاروباری ظاهری بوو، نه و ریگایه ی چاو ده یکرده وه بو پیار و یشتن کولانیکی زور ته نگ و ته سک بوو، هه ر نه وه نده ی ده بینی، شه پوی دل خوی ته نگ و هاتوو یهك بوو، به رده م به رزی و نزمی و پر له کوسپ بوو. له و باره تایبه تی یه دا نیله ی نه سبابی ظاهری له ملی دل توند کرا و هیش و هه و جارو

مژانی جوراوجوری لی به ستر او تاوازی ده لیلی نه قلی و عه قلی و سه ماعی و قیاسی پری گوتی کرا، یه ک له دوا یه کیش، نه قیزه ی ده لیلی ظاهری تیوه ده ژه نرا بوئه وه ی بیری گورج تر پروا و زووتر بگاته مه به ست و حه قیقه تی بو پروون بیته وه، که چی ته م هه موو شتانه دژی مه به ستیان ده به خشی و زیاتر میشکیان ئالوز ده کرد. له م کارو کوششه بی نه نجامه دا هه ر خه ریکی کیلانی هیلی له فظی و ظاهری بوو و هه رگیز به ره و هیلی مه عناو باطین بای نه ده دایه وه، به هه زار حال دوو شتی مه عنه وی لا مابوو؛ خوداو دواهاتی ژیان به ره و جیهانی گیان، یا قه ضاوقه ده ر، یا ئیمان به خوداو به پیغه مبه ر (ئیمان شتیکی مه عنه وی یه).

مه وله وی دلی ئینسانی دوا ی ته نها ظاهر که وتوو ی به دوا ی حه قیقه تا نه گه راوی ته شبیه کردوو به گای جووت؛ دیاره نیله و هیش و مشان و نه قیزه و هوو هیل و کولان و شه پۆل و به رزی و نزمی و درک و دارو به رد پیوه ندی یان به کاری جووته وه هه یه، هه روه ها ده فهرمو ی:

ئه وه ی به دوا ی ده لیلدا ده گه ری مادام هه ر ته ماشای ظاهر بکاو له نووران یه تی دل به ش و به هره ی نه بی و ته نها قسه له م و له و بیسی و قیاسی غائب له سه ر حاضر بکا، واته خوداو صیفه تی وه ک ماده و صیفه ته کانی ماده سه یر بکاو، به رچاوی ته نگ و هیزی بینینی که م بی و شه پۆلی دلی ته نگ و بی ده ره تان بی و سوودی باش له مه حسووسات و مه عقوولات وهر نه گری و جاری ئاوری له مه عنه وی یات نه داته وه و هه ر خه ریکی لیکولینه وه ی ظاهری بی، هه ر هه ولی بدا ماندوو بوون نه بی هیچی بی نابری و له باتی دامه زرانی دل هه ر له گیژاوی دله راوکی و بی هیوایی و به ئامانج نه گه یشتندا ده مینیته وه، وه ک ئه و گاجووته که ماوه ی جووتی ته نگ بی و زه وی یه که ی به رزو نزم و سه خت و په قه ن و که م ئاوو بی ده ره تان بی، نه نه قیزه بیجوولینی و نه هو وهری گپری.

دیاره مه وله وی له به کارهینانی خه به ر، مونه ککه ر، عه وامیل، له فظی و مه عنه وی، سه ماعی و قیاسی دا، که له موصله له حاتی نه حون، ته وریه ی

به کارهیناوه، دیاره بوّئه و شتیکی ئاسانه به ئاره زووی خووی یاری به وشه بکا، ئه و
کهی بوّ که لیمه داماره؟

تا وهختی که لام صوحبه ته کهی شیخ
ئیضافه ی مه عنی هیمه ته کهی شیخ
دای پیی فائیده ی ته خفیف و ته عریف^(۲)
طه ی کرد ریگی حه ق پیی، چلو ن؟ ظه ریف:
(قِيلَ لَهُ انْظُرْ مِنْ اَعْلَى الدَّرَجِ^(۳))
لقاع صَفْصَفْ) بی ته مت و عیوه ج
له (كُنْتُ كَنزًا مَخْفِيًا) نیشان
(فَأُحِبِّبْتُ أَنْ أُعْرَفَ) چاك بز ان
(فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ)، بوچ؟ (لِكَيْ أُعْرَفَ)
فا عَرِفِ النَّائِبِ وَقُلْ، لا تَخَفْ):
ئه گهرچی مه حیووب پاك په رده ی غه یب
دامه نه بی گهر د له توهمه ت و عه یب
(فِي كَمَالِهِ بِالْغِنَى مَقْرُونٌ
عَمَّا قَدْ وَجَدَ وَعَمَّا يَكُونُ)
ئاینه ی بچووك ته نگی که ونی به
ئاینه ی بالانوما ی ئه و بی به
شانه ی ته فاصیل عهینی کائینات
داد، داد وه تاتای زولفی ئه و نادات
خو صوووص ئاینه ئه غله ب بوّ عه یبه
چ عه یی له لای (عَالِمُ الْغَيْبِ) ه
طوغرای خود به خود ئارایش داده
وه ئه ندازه ی حوسن ئه زهل ئاماده

گرنج و شکنج پیچ پیچ له سهر خوئی
 که ی رنی کهوت^(۴) ته رتیب تیپ ره ی و که ی
 چ ئیحیتیاجی هه یه به شانہ
 (سُبْحَانَهُ مَا أَعْظَمَ شَانَهُ)
 به لئی^(۵) موختاره ئه ر خه لوه تی بوو
 موته فه ضیله ئه ر جه لوه تی بوو^(۶)

ئەمت: بئ هیزی. عیوه ج: لاری (النائب): نایب فاعیل. (أَعْرَفَ) فیعلی
 موضاریعی مه جهووله، واته: له باتی فاعیل نایب فاعیلی هه یه، دیناره
 نایب فاعیلی (أَعْرَفَ) ضه میری (أنا) یه که مه به ست خودای گه وره یه. ئایینه:
 ئاوینه. بالانوما: ئاوینه ی به قه د بالابه رز که ته واوی بالای ئه وکه سه ی تیا ببینری
 که به رامبه ری راوه ستی. «داد» ی یه که م: هه ی هاوار! «داد» ی دووه م: که لک.
 طوغرا: مه به ست زولفه، ئه گه رچی له بنه رته دا جو ره نووسینیکی شاهانه بووه.
 خودبه خود: خو به خو نه ک له که سی تره وه. ئارایش داده: رازینراوه. گرنج:
 چین چین و لوول و یه ک له سه ر یه ک. که ی رنی کهوت: که ی حه ددی هه یه.
 ره ی: شاری (ره ی). که ی: کورت کراوه ی که یخه سه ره و و ئه و جو ره ناوانه یه،
 یا واتا شاهی شاهان. (شانه) ی یه که م: شانہ ی سه ردا هینان و ئارایشی زولفه.
 (شانه) ی دووه م: (شَانَهُ) ی عه ره بی یه و هه مزه که ی له به ر قافیه کراوته ئه لف،
 واته: حال و پایه. خه لوه تی: خو پیشان نه دانی. جه لوه تی: خو پیشان دانی. ئەم
 دوانه هه ردووکیان له ئیصطیلاحی ئه هلی ته صه ووفن و مه عنای تایه تی یان هه یه.
 به لئی: لاکین، به لام.

له کومه له به یته کانی پیش ئەم کومه له دا گه یشتینه ئه وه که دلی بی خه به ری
 دوا ی ته نها ظاهر و ئه سبابی مادی و عالەمی مه حسووسات که وتوو وه ک موته دای
 بی خه به ری لی هات و به پیوه ندی و تیکه لی له گه لیاندا سه رگران بوو، هه روها
 نه کیره و نه ناسراوو سه رلی شیواو بوو.

ئىستە مەولەوى لەم كۆمەلە شىعرەيدا باسى ئەو دەكا كە دل بەھوى
ھاوړى يەتتى شىخى تەواوى مورىد پى گەيىن و، بە يارمەتتى هيممەتتى، دەگوړى و
دەكرىتەو و وردە وردە بەرچاوى روون دەبىتەو.

ھاوړى يەتتى شىخ وەك (أل)ى تەعريف، لەگەل ئىضافەى هيزى ئەو دلە
بوډاى هيممەتتى شىخ هەم تەعريفى پى دەبەخشى و هەم روچ سووكى دەكا.
بەم ھاوړى يەتتى يە دل دەبىتە مەعريفە و ناسراو، بەونىسبەت و پيوەندى يە
مەعنەوى يە لە بارى گرانى لەفظ و ماددە و ظاهيرو مەحسووسات دوور دەخرىتەو و
بارى سووك دەبى و لە ئاسمانى ئاشنايەتيدا دەفرى.

بەيارمەتتى لوطفى خوداى ماوى دوورو درىژى رىپرەوى بەرەو زانىنى
حەقىقەتتى پى دەبرى. جا كە گەيشتە ئەو رادەيەو بەو پاىە بەهرەمەند بوو لە
لووتكەو و بانگى لى دەكرى و پى دەوترى: سەيرى دەشتى پاكى بى بەرزونزى و
جوان و رىك و پىك و دامەزراو بكە، بە چاكي لە نىشان و مەعناى «كنتُ كَنزاً
مخفياً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِكَيْ أُعْرَفَ» حالى بى، نائىب فاعىلى
هەردوو (أُعْرَفَ) كە بناسە كە خوداى گەورەيەو بى ترس بلى :-

خوداى گەورە جىهانى دروست كرد، بوئەو و بناسرى و لەپاش ناسىن
پەرسترى، بەلام واتى نەگەى كە خودا ناسىنى تەواو لە وزەى كەسدا هەبى؛
ئەو تا حەزرەتتى (محمد المصطفى)، دروودى خوداى لەسەربى، دەفەرەموى
«سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ» چۆن نوورو زانىنى سنووردار ذاتى خوداى
گەورەى لە هەموو روويەكەو بى سنوور كەشف دەكا؟ وەهايش مەزانە كە خوداى
گەورە - معاذ الله - بەقەد تووزقالتى موحتاجى ئەم ناسىنە بى، نەخەير؛ خوداى
پاكي بى عەيب كە لە كەمالاتى ئىجابى يەو سەلبى يەدا دەولەمەندە موحتاجى كەس
نى يەو لە غەبرى خوى بى نيازە. راستە ئەم كەون و كائىناتە وەك ئاوینە يەو تواناى
خوداى گەورەى تىدا نومايانە، بەلام ئاوینە يەكى وەها بچووك بالانوماى خوداى
گەورە نى يەو حەقىقەتتى (لامەحدوود)ى ئەوى تىدا نابىنرى. ئاوینەى وەها بچووك

ناتوانیِ ئاتاری ئیبداعه‌کانی ئەو و دروستکراوه‌کانی به‌ته‌واوی بنوینی، چ جایی
 بتوانی به‌دریژی حه‌قیقه‌تی له‌ زانین نه‌هاتووی که‌شف بکا. . ئەوانه‌ی ئەم
 ئاوینه‌یه ده‌یاننوینی سنووریان هه‌یه؛ ذات و صیفه‌تی خودا حه‌قیقه‌تی بی‌سنووره
 ﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ
 جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾^(۷)

به‌تایبه‌تی زوربه‌ی به‌کارهینانی ئاوینه‌ی بو‌سه‌یری عه‌یب و چاره‌کردنیه‌تی، ده‌بی
 چ خه‌وشی له‌ ذاتی پاکی ئاگاداری نه‌ینی و ئاشکرادا هه‌بی؟!
 ئەو شانیه‌یه که‌ دانه‌دانه‌ی بووه‌کان داده‌هینی و تاتیان ده‌کا، هه‌ی داد هه‌ی
 بی‌داد، که‌لکی ئەوه‌ی پیوه‌ نی‌یه تاتی له‌ژماره‌نه‌هاتووی زولفی ئەو دابینی.

ئەو خودا خوشه‌ویسته، طورپه‌ی سه‌رگۆنای خو‌به‌خو‌ جوانه‌و ئارایش دراوه‌و
 له‌ئه‌زه‌له‌وه تائه‌به‌د له‌گه‌ل ئەو جوانی‌یه خو‌ی‌یه‌دا ئاماده‌یه بو‌نومایش دان،
 چین چین و پیچ پیچی نازداری ئەوه‌نده له‌پاده‌به‌ده‌ر جوان و دل‌رفینه، که‌ی
 ته‌رتیب و ریزی سوپای شاری په‌ی و شاهان‌شاهانی که‌ی هه‌دی هه‌یه لافی
 هاوشانی له‌گه‌لیا لی‌بداو بلی من وه‌ک ئەو جوان و ریک و دل‌رفینم؟

به‌لی ئەم خودا گه‌وره بی‌وینه‌و هاوتایه چ ئیحتیاجی‌یه‌کی به‌ شان‌ه‌و داهینان و
 رازاندنه‌وه هه‌یه؟ ئای که‌ گه‌وره‌و به‌ده‌سته‌لات و ذات و صیفات بی‌سنووره.

به‌لام له‌گه‌ل ئەوه‌یشدا ئاره‌زووی به‌ده‌ستی خو‌یه‌تی و که‌س ناتوانی
 زوری‌لی‌بکا، ئەگه‌ر بی‌هوی خو‌ی‌ ده‌رنه‌خاو، فه‌ضل و گه‌وره‌یی و میهره‌بانیی
 خو‌یه‌تی ئەگه‌ر تو‌زقالی تیشکی گوشه‌یه‌کی چاوی به‌خشنده‌یی و به‌زه‌یی بگریته
 جیهان یا ئەم و ئەو، ﴿وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾^(۸)

که‌واته‌ گه‌وره‌یی خو‌یه‌تی که‌ جیهانی دورست کردو خه‌لکی به‌ ناسینی
 هه‌مه‌ند بوون.

هه‌روه‌ها صیفات مه‌ظه‌رن بو‌ ذات
 ئەسما‌یج مه‌ظه‌رن په‌ک په‌ک بو‌ صیفات

بو هر يه کيکيچ له ئەسمای حوسنا
 موقەددەری کرد يه کي له ئەشيا
 کهوا لایق وئی بو مەظھەری يه
 بو ئایینە ی ئەو ئیسمی عەلی يه
 کردی بە مەبدەء له بو ئەو شەیتە
 ئەو ئیسمە خۆرەو ئەو شەیتە فەیتە
 موستەعید دەوی بەو ئیسمە ئەو شە ی
 بەو ئیسمە دەکا حەمدو شوکری حە ی
 زوبانیکی پاک مەلە کووتی هەس
 پئی دەکا تەسبیح جەنابی ئەقدەس
 که پئی عەطاکرد ئەم مەظھەری يه
 بو وەصفی جەمال یا جەلالی يه
 دەلیلی ئەهلی حالە موتەضیح
 (وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ
 بِتَقْدِيرِ الْعَزِيزِ الْخَبِيرِ
 الْأَشْيَاءَ طُرّاً كَانَتْ مَقَادِيرُ
 لِأَسْمَائِهِ وَصِفَاتِهِ
 تَجَلَّتْ فِيهَا، لَا لِذَاتِهِ)
 جی نی يه جیلووی ذاتی بەتاقی
 مەر دلی موئمین فانی یو باقی
 دەرکی دلی خەلق هەر دادەمینی
 هەر خوی له بەرچاو خوی دەنوینی
 عاریف هەر خویەو مەر ووف خویەو بەس
 مەر عریفەتی حەق بو کەس نادا دەس
 صیدقی قەضی یه ی مووجیبە پراسە
 موقتەضی وجود مەوضوعە، واسە

تو خو مه عدوومی هر نادیاری
 نه موختاریت راس نه لاموختاری
 (نیزاع بریاوه) ده گهل (خاص و عام)
 (صَحَّ الْعَقِيدَةُ وَتَمَّ الْكَلَامُ)

ئه سمایچ: ئه سمایش. یه کیکیچ: یه کیکیش. شهی: شهیء. شهی: شهیء. شهی: شهیء.
 زیندوو، خودای گه وره. ههس: ههیه. به تاقی: به ته حقیق. مهر: مه گهر.
 نادادهس: دهس نادا. واسه: وه هایه.

واته: حه قیقه تی ذاتی خودای گه وره کهس په بی پی نه بردوووه و نایبا، به لی
 ئه وانهی له ریگای ده لیل کاری یه وه ئه رۆن مه خلوو قاته که ده که نه ده لیل له سهر
 بوونی خالیق و له م ریگایه وه ده زانن که ذاتی خودای (واجب الوجود) ههیه و له
 هه موو پروویه که وه ته واوو بی عه یه. هه روه ها صیفه ته کانی خودای گه وره مه ظهه ری
 ذاته که ینی، واته: به صیفه تی عیلم دا ده زانری که هیچ شتی له خودا ون نابی
 ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^(۹). به صیفه تی ئیراده دا
 ده زانری که به بی ئیراده و خواستی خودا هیچ شتی نابی (ما شاء الله کان وما لم
 یشأ لم یکن). به صیفه تی قودره تدا ده زانری که هه رچی مومکینه کانه له ژیر هیزی
 ته ئیری خوادان. به صیفه تی به صهردا ده رده که وی که هه رشتی له هه ر شوین و له
 هه ر کاتی که دا هه بی خودای گه وره ده بیینی و لی ون نابی. به صیفه تی سه معدا
 بومان ده رده که وی که هه ر دهنگی هه بی خودا ئاگای لی ده بی و ده بیسی. به
 صیفه تی که لامدا ده زانری که هه رچی کتیب و صه حیفه یه که بو پیغه مبه ران هاتی
 هه موو که لامی خودای گه وره ن. له صیفه تی حه یاته وه ده زانری که خودا ئه زه لی و
 ئه به دی یه و به رودای بو نی یه، نه نه بوونی لی پیش که تووه و نه نه بوونی به دوادا
 دی؛ چونکه که سی خوی له خو یه وه بی ده بی وه هایه.

ئه و ناوه جوانانه ی خودای گه وره که له قورئان و حه دیتدا ناوبراون مه ظهه ری
 صیفه ته کانی خودای گه وره ن، چونکه، بوئمونه، صیفه تی قودره ت صیفه تیکی
 خاوه ن ته ئیره و ئه و ته ئیرانه له ئه سمای حوسناوه ده رده که ون؛ سه یرکه ن (رازق،

وهاب، نافع، مُعْطِي) هه موو له ئاثراری صیفه تی قودره تن. هه روه ها هه ریه ک له و
ئه سمای حوسنایه له کائیناتدا مه ظهه ریکی هه یه، بۆنموونه: ئینسانی میهره بانئ
دل و دهروون باشی به که لکی خه لک هاتوو له ژیر ئاثراری دوو ئیسمه ی (الرحمان) و
(الرحیم) دایه. ئینسانی سه رکه ش و ناله بارو ئازاردهر له ژیر ئاثراری ئیسمی
(القهار) دایه.

ئه و شته یا ئه و که سه که بوو به مه ظهه ر بۆ ئیسمه که وه کوو ئاوینه ی لی دی بۆ
ئیسمه پیروژه که هه ر ده لئی ئیسمه که نووره و مه ظهه ره که سیبه ریکه و به رامبه ری ئه و
نووره په یدا ده بی. ئه و شته یا ئه و که سه به تیشکی ئاثراری ئیسمه پیروژه که
مه ظهه ری په کیکه له صیفه ته کانی خودا ئاماده ده بی بۆ ئاثرار. بۆنموونه: ذاتی
بیته مه ظهه ر بۆ ئیسمی نافع هه تا تیشکی ئه و ئیسمه به سه ر ئه و ذاته وه بی له
چه ند لاو به چه ند جوړ سوود به خووی و به غه یری خووی ده گه یه نی، دیاره بوونی
ئه و ذاته یا ئه و شته یش به مه ظهه ری ئیسمه پیروژه که کارو ته قدیری خودای
گه وره یه و هی که سی تر نی یه.

ئه نجا ئه و ذاته مه ظهه ره، به پیی مه ظهه ری یه تی بۆ ئه و ئیسمه پیروژه، پیوه ندی
له گه ل خواهن ئیسم دا په یداده کا که خودای بی هاوتایه و ته سییحی ده کا. مه عنای
﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾^(۱) لیره دا
دهر ئه که وئی.

به لام حه قیقه تی ده رکه وتنی ئه م ئاثراره، تاییه تی یه به وانه که خودای گه وره و
میهره بان خووی ده رگای دل و هه ستیان ده کاته وه و رووی تیشکی نووری ته جه للائی
خویان تی ده کا.

ئه م مه ظهه ری یه ته یش که باسمان کرد هه مووی پی ودانی تاییه تی هه یه،
ئه ندازه ی دیاری بۆ دانراوه و مه ظهه ره کانیش ته نها مه ظهه ری ئیسم و صیفه تن نه ک
ذاتی خودای بی وینه. جیگای تیشک و پرشنگی نووری ذاتی خودا ته نها دلی
خواهن باوه ریکه که له په رستنی خوداو بیرکردنه وه له گه وره یی خودا بوو بیته

قه‌بروت و بوون و نه‌بوونی بو خودا بی و له خوش‌نویستی دا توایت‌ه‌وه، به‌لی
ئه‌م جوړه ئینسانه تایبه‌تی‌یانه تیشکی نووری ذاتی په‌رو‌ردگار رووده‌کاته دلیان.

به‌لام له‌عاستی ناسینی ذات و په‌ی‌بردن به حه‌قیقه‌تیدا هم‌وو دلی داماوو
بی‌ده‌سته‌لاته، ذاتی خوداو حه‌قیقه‌ته‌که‌ی ته‌ن‌ها خودا خو‌ی ده‌یزانی، خودا خو‌ی
بناسه و خو‌ی ناسراوه، ناسینی حه‌قیقه‌تی له وزه‌ی که‌سدا نی‌یه.

ئه‌نجا مه‌وله‌وی له دواچو‌ری عه‌قیده‌که‌یدا جار یکی تر ده‌گه‌ریت‌ه‌وه سه‌ر مه‌نطق و
قسه له‌گه‌ل خو‌یدا ده‌کاو د‌ه‌لی له‌ناو مه‌نطقی‌یا‌ندا باوه که له (قضیه‌ی (موجبه‌) دا
پیوسته (موضوع) ه‌که‌ی مه‌وجود بی، بو‌نموونه: که وتیان (فلان عارف بالطب)
که‌لیمه‌ی (فلان) مه‌وضووعه‌و که‌لیمه‌ی (عارف) مه‌حمووله‌و، ئه‌م رسته‌ی (فلان
عارف... الخ) ه‌که‌ی موجیه‌یه و نه‌فی تیدا نی‌یه بی‌گومان ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که فلان‌ه‌که
ه‌یه، ئه‌نجا عارف و غه‌یری عارفی ده‌دریت‌ه‌ پال؛ نه‌بوو نیسبه‌تی هیچی
لی‌نادری، ئیتر به‌ توچی که یه‌کیکی تر مه‌ظه‌ری نووری ته‌جه‌لای خودا بی و
ده‌باره‌ی بو‌تری (هو عارف بالله)؟ خو‌ تو مه‌عدووم و نه‌بوویت ناتوانری نیسبه‌تی
(مختار)یت لی‌ بدریت و بو‌تریت (المعدوم مختار) ته‌نانه‌ت نیسبه‌تی (لا
مختار)یشت لی‌ نادری و ناوتری (المعدوم لا مختار).

ئیترا به‌س بی، تا توانیمان قسه‌مان کرد، تا عه‌قلمان بری‌کرد له‌ نيزاع و
شه‌ره‌ ده‌لیل کوتاییمان نه‌کرد، چ له‌گه‌ل هه‌ره‌مه‌ی خه‌لك و چ له‌گه‌ل زانایاندا،
سو‌پاس بو‌ خودا بیروباوهر به‌راست ده‌رچوو قسه‌یش ته‌واو.

منیش ده‌لیم: حه‌زرت (د.خ) فه‌رموویه‌تی: «... وَمَا تَوَاضَعُ أَحَدٌ لِّلَّهِ إِلَّا
رَفَعَهُ اللَّهُ»^(۱) ئه‌وه‌ی له‌به‌ر په‌زای خوداو له‌ به‌رده‌م گه‌وره‌یی خودادا خو‌ی به‌ که‌م
دابنی و خاکینه‌ بی، خودای بی‌وینه‌ به‌رزی ده‌کاته‌وه. مادام مه‌وله‌وی یش له‌سه‌ر
بناخه‌ی خو‌به‌که‌م زانین و له‌به‌ر په‌زای خودا وای فه‌رمووه‌و خو‌ی به‌ مه‌عدووم
داناوه ئومیده‌وارم که خودای گه‌وره‌ به‌ لوظفی خو‌ی به‌ مه‌وجودیکی خوشه‌ویستی

خوبی حسیب کردبی و، له کۆری ئەو خوداناسانە ییدا دانابی که دلیان جیلوه گای
نووری خودایی بووه.

(۱) وهك له پەراویزی بهیتی (جائیزه به عدهز تهوبه بدهی دهم) دا وتم له دهستنووسه که دا لیره دا
عینوان نی یه، نوسخه چاپه که پیش پیش شیعی ناوبراو ئەو عینوانه ی دانابوو که
باسم کرد.

ئیسته ئەم عینوانه که وهك شهرح نووسیومه له بهر پرووناکی پەراویزیکی به فارسی
نووسراوی مهولهوی خۆیدا یه که له سەر ئەم بهیتی «زانینی ئەووهل... تاد» دا نووسراوه و
سەر تاکه ی دهلی :-

«غیز از معنای ظاهرش اشاره بان مینماید که خاتمه رساله بر معتقد اهل تصوف
است... الخ» واته: (ئەم شیعره بیجگه مه عنا ظاهره که ی ئیشاره یه بو ئەوه که دوادوایی
نامه که ی له سەر بیروباوهری ئەهلی ته صه ووفه.)
ئەلبت مه بهستی ته وحیدی صیفاته که له پەراویزیکی پیشوتردا له سەر بهیتی:

«نووری له وامیع ته وحیدی ئەفعال
که ئەووهل حاله بو ئەهلی ئەحوال»

باس کرا که مهولهوی خۆی ئەم شوینه ی دانابی به سهرتای خاتیمه، جینی خوبه تی
وهك شهرح وشه ی (خاتیمه) بکریته عینوان.

(۲) لای نه حوی به کان ئیضا فیه تیکرا، له فظی و مه عنهوی، ده بیته هوی سووک کردنی له فظی
موضافه که. به لام ئیضا فیه مه عنهوی، لامی یه و به یانی یه، بیجگه ته خفیف ده بیته هوی
ته عریفیشی، واته ئەگەر موضافه که له پیشدا نه کیره بووبی به هوی ئیضا فیه که وه ده بیته
مه عریفه، یا هر هیچ نه بی نه ختی ته خصیص په ی داده کات، دیاره (مضاف الیه) ی به که ی
مهولهوی مه عریفه یه و ته عریف و ته خفیف به خشه.

(۳) له نوسخه دهستنووسه که دا له پال که لیمه ی (قیل) هدا نووسراوه: «إذا وصلت النفسُ إلى

ذلك المقام عَرَفْتُ أَنَّ الْقَائِلَ مَنْ هُوَ؟»

(٤) چ رایئکی ههیه؟ یا چ رایئکی دهکهوتی؟ به واتای چ ههددی ههیه؟ له کوردهواریدا بهکاردههینری، (کهی رئی کهوت) یش لهم بابهتهیه.

(٥) له دهستوووسهکهدا لهپال کهلیمهیی (بهئیی) دا نووسراوه: «أی لکن». واته بهئیی لییرهدا بهمهعنا بهلامه. وایزانم ئەمه ئیستیشنایه له «ئەگەرچی مەحبووب... تاد» ههتا «سبحانهُ ما اعظمَ شانهُ؟» وههیش شهرحهکه داریژرایهوه.

(٦) ی(ی) (خهلوهتی) و (جهلوهتی) ئەگەر کورت بن ضه میرن و ئەگەر درێژ بن ی(ی) مهصدهرین. من دووهمیان به باشتر دهزانم.

(٧) ئایهتی (١٠٩) سوورهتی (کهف).

(٨) ئایهتی (١٠٥) سوورهتی (بقره).

(٩) ئایهتی (٢٨٢) سوورهتی (بقره).

(١٠) ئایهتی (٤٤) سوورهتی (اسراء).

(١١) بروانه (منصور علی ناصف، التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول ﷺ، دار

احياء التراث العربي، بيروت، الطبعة الثالثة ١٣٨٢هـ - ١٩٦٢م، الجزء الخامس،

ص ٥١).

* دوايي *

سوپاس بو خودا (جلّ جلاله، وَعَمَّ نَوَالُهُ، وَزَادَ إِحْسَانَهُ وَافْضَالَهُ) له کاتی بانگی عه صری رۆژی پینج شه ممه‌ی پینجه می مانگی (ربیع الاول) ی سالی (۱۳۹۴) ی کوچی، ریکه وتی ۱۹۷۴/۳/۲۸ ی زاینی له ژووری مه دره سه‌ی عاتیکه خاتوون له ته کیه‌ی موباره کی حه زره تی شیخ (عبد القادر) ی گه یلانی (قَدَسَ سِرَّهُ) له به غدا ئەم شهرحی عه قیده‌ی مه رضی یه‌ی مه وله وی یه‌م ته واو کرد.

له خودای گه وره ده پاریمه وه که موسولمانانی کورد زمان، به تایبه تی قوتابی یانی بیروباوهری ئاینی پیروزی ئیسلام، سوودی لی وه ربگرن و له رۆژی قیامه تدا قازانجی بو هه موولایه کمان بییت (يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ)

له لوظفی بی پایانی خودای میهره بان تکاکارم به گه وره بی خوی دواکه لامی به تامی (نامی) ^(۱) دوورسته‌ی پیروزی (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ) بی.

سَبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

عبد الکریمی مدرس

(۱) نامی: نازناوی باوکه مه.

* لناظم الرسالة^(۱) *

رسالة جامعة المسائل
يحبها قلب ذوي الفضائل
وبعدما نظمتها وأخبرا
وسيلة الخلق لخالق الورى
قطب الزمان شيخنا عثمان
فاض على جنابه الرضوان
بأنه رأى النبي الأكرما،
صلى عليه ربنا وسلما،
يقول: ذي رسالة الينا
محبوبة مرضية لدينا،
سميتها عقيدة مرضية
لدى جناب سيد البرية
صلى عليه الله من نواله
وصحبه وجزبه وآله
به لنا قد تمت العوائد
صحت وتمت بهم العقائد^(۲)

واته: ئەمەى له بەردەستدایە نامەییکی گەلی مەسئەلهى سەر بە بیروباوەرى
ئینىلامى تیدایەو، دلى بەهرەمەندو زانا خوشى دەوى.

پاش ئەوہى له هونینەوہى بوومەوہ قوطبى زەمان شیخ عثمان سیراجەددینى
پیرمان، بارانى رەزای خودای گەورەى بەسەردا بیاری و سەررێژ بکا، که بەهوى
ئیرشادورێ پیشاندان و خەلک فیری خوداناسین کردنەوہ دەیانگەیینتە پایەى له
خوداپەرستى نزیک بوونەوہو له دنیاو ئارەزووى نەفس دوورکەوتنەوہ. بەلى ئەم ذاته

موباره که ئاگاداری کردم که به خه و یا به که شف حه زره تی پیغه مبهری دیوه
(د.خ) فهرموویه تی؛-

ئه م نامه یه بو ئیمه نیراوه و خوشه ویسته لمان و لئی رازین. منیش که ئه م
موژده یه م بیست ناوم نا (عقیده مرضیه) چونکه پیغه مبهری خودا (د.خ) لئی
رازی یه.

خودا به که ره م و به خشنده یی خوئی صه لات و سه لام برژینی به سه ر پیغه مبه ر
خوئی و هاویری یانی و په یره وانی و ئال و به یتی دا، له ریگای حه زره تی پیغه مبه ره وه
خیر و بییرمان بو ته و اوکراو خراینه سه ر رپی هیدایه ت، له ریگای هاویری یانیشیه وه
بیرو باوه پیمان دروست و ته و او بوو، ئه وان بوون ئایینی ئیسلام و په وشتی
پیغه مبهریان به جیهان گه یاندو قورئانی پیروزیان وهك بیله ی چاویان پاراست.

-
- (۱) ئه م کومه له شیعره ههشت به یتی یه به خوئی و عینوانه که یه وه به خه تی مه وله وی خوئی
له دواپی نوسخه ده ستنوو سه که یه وه نووسراوه.
- (۲) به پی ئه و ئیشارانه ی له ده ستنوو سه که دا هه ن (هی) ی (به) بو (سید البریه) و (هم) ی
(بهم) یش بو (صحب) ده چیه وه.

* پاشبه نديك له سى به شدا *

(۱)

نوسخه يه كي عه قیده ی مەرضی یه
به دهستخه تی مهوله وی خو ی

خوینه واره ئازیزه کان!

گه یشتبووینه دوادوایی کتیبه که و گه لیکیشی لی چاپ کرابوو، له کتیبخانه که ی باوکما فوتوکۆپی نوسخه یه کی عه قیده ی مەرضی یه ی دهستخه تی مهوله وی خویمان بهرچاوکه وت، که به داخه وه له م ماوه دوورودریژهدا پیمان نه زانیوو که ته گهر وانه بوایه کاره که مان ئاسانترو چاکترو بی دهردی سه ری تر ته واوده کرد.

به هه رحال راسته ئه م نوسخه مهوله وی خو ی له دواییدا نووسیویه که خه تی خو یه تی، به لام ئه مه له چاک ی و به که لکی نوسخه که ی مالی جه نابی شیخ جه مال که م ناکاته وه که له تیکرای ئه م لیکدانه وه دا یا به (نوسخه دهستنووسه که) یا (دهستنووسه که) ناوبراوه؛ چونکه پریه تی له په راوینزولی نووسیینی مهوله وی خو ی، به تایبه تیش بو پیرزاده و دوستی مهوله وی خو ی شیخ عبد الرحمن (أبو الوفا) نووسراوه ته وه و گومانم له وه دا نی یه که مهوله وی خو ی پیدایا چوو ته وه.

من ته نها ئه وه م بو مایه وه که به وردی به راوردی له نیوان ئه م دوو نوسخه دا بکه م و جیاوازی یه کانیان ده سنی شان بکه م؛ به ته مای ئه وه ته گهر خودا هه لی سووراند جاریکی تر ئه م کتیبه چاپ بکریته وه له که لیمه جیاوازه کاندای هی نوسخه که ی مهوله وی بکریته ئه صل، یا له کاتی به کارهینانی هه ر بهیتی له و بهیتانه دا که جیاوازی یان تیدایه بو هه ر مه بهستی، هه ر ئه و پیش بخری.

باسیکی ئه م نوسخه یه :-

ئه م نوسخه یه، که (۱۵۲) لاپه ره ی بردوو، سی هه م دهستخه ته له بهرگیکی گه وره ی (۲۵۹) لاپه ره ی دا که دریژی لاپه ره کانی (۲۲سم) و پانایی یان

(۱۵سم)ه. له ټيکړای (۱۵۲) لاپه‌ره‌کانيدا به هيلی مەرکه‌بی رهش چوارچیوهی
ریک وپیك بو شیعره‌کان کراوه.

ژماره‌ی به‌یته‌کان له هه‌موو لاپه‌ره‌کانيدا وهك يهك نی‌یه؛ یه‌که‌م لاپه‌ره‌ی (۱۴)
به‌یته‌و ټه‌وانی‌تری له (۱۵) به‌یته‌وه هه‌تا (۱۹) به‌یټیان ټی‌دایه، بی‌ټه‌وه‌ی ډی‌ری له
ډی‌ری که‌وتبی یا سه‌روژ‌یرو بو‌ری که‌لیمه‌یه‌ك ټی‌که‌لی هی که‌لیمه‌یه‌کی تر بو‌وبی.
خه‌ته‌که‌ی مه‌وله‌وی به‌راستی له خه‌ته جوانه‌کان حسیب ده‌کړی، به‌یته‌کانی
ریک و جوان نووسیه‌ته‌وه، زور چاو‌ډی‌ری ټه‌وه‌ی کردووه که‌لیمه‌کان یان حه‌رفه‌کان
ټی‌که‌ل نه‌بن و هه‌ریه‌که‌یان له‌جی خوی‌دا بی. که ټینسانی خوینده‌واری ټا‌گاداری
بابه‌ته‌که بی‌یه‌وی کټیبه‌که بخوینټه‌وه، به بی‌فاریزه‌و که‌وان و نوقطه‌و شاریحه‌و
ټه‌وانه‌ی‌تر که ټه‌رو باون، به‌ټاسانی بو‌ی ده‌خوینټه‌وه. به‌ده‌گمه‌ن که‌لیمه‌یه‌کی به
سه‌روژ‌یر موحتاجی بی سه‌روژ‌یر بو‌کردن به‌جی هیشتووه، به‌لام داخه‌که‌م
په‌راویزیکی وه‌های له کټیبه‌که‌ی نه‌کردووه، به خه‌تی خوی چهند په‌راویزی لی‌ره‌و
له‌وی به‌رچاو ده‌که‌ون، چهند په‌راویزیکی تریش هه‌ن ټاشکرایه خه‌تی خوی نین.
جاروبار به‌تاقه که‌لیمه‌یه‌ك مه‌عنایه‌کی جیگری ده‌رخستووه. بیجگه هه‌ندی
ورده‌کاری شیوه‌نووسی ټه‌وسا.

له‌وه ده‌چی فریانه‌که‌وتبی و هه‌ر ټه‌وه‌نده‌ی ده‌رفه‌ت بو‌وبی له‌گه‌ل نوسخه
ده‌ستنووسه‌که‌ی‌تردا خه‌ریک بی که بو‌خوالی خوشبوو (ابو الوفاء) نووسراوه‌ته‌وه.
له‌گه‌ل ټه‌مه‌یشدا کی ده‌لی نوسخه‌ی‌تری نه‌بووه که زور بایه‌خی بی‌دابی و
خوشی کردبی؟

له هه‌مووی سرنج ټا‌کیشت‌ر ټه‌وه‌یه که خه‌تی مه‌وله‌وی له‌گه‌ل جوانی‌یه‌که‌یدا
زور جیاوازو دیاری‌یه.

من که ټه‌م نوسخه‌م دی له یه‌که‌م هه‌نگاوی به‌راورددا بی سی و دوو و
به‌دلنیایی یه‌وه و تم چ هه‌شت به‌یتی ناوانانه‌که که له دواپی نوسخه‌که‌ی مالی شیخ
جه‌مالدا نووسراوه‌و چ هه‌ندی له په‌راویزه‌کانی و هه‌ندی له و به‌یتانه‌ی له‌بیرچوون له

پیزی دیرہکاندا بنووسرین و به شیوهی (صح) له دهری ریزهوه نووسراون
دهستخهتی مهولهوی خوینی.

یهکهه دیری تهه نوسخه بهه جوژهیه:

«بسم الله الرحمن الرحيم، وعليه توکلی واستنادي ويفضله ایماني
واعتقادي».

له دوايشدا نووسیویه:-

«تمت بحمد الله بخط ناظمها المعدوم عبد الرحيم الحسيني عفا الله عنه
وعن جميع المؤمنين»

ئیر ههشت بهیته عه ره بی یه که ی له مهر ناوانی کتیه که لهه نوسخه دا نین.
به داخه وه تهه نوسخه هیچ جوژه میژوویه کی نووسیینه وه ی تیدا نی یه و
تهه ویشی تیدا نی یه بو کی نووسیویه تهه وه له کوئی نووسیویه تهه وه؟ هیچ دیار نی یه.
شایانی باسه مهولهوی لهه نوسخه ی خویدا تههها جهوت سه رباسی داناوه،
سه رباسه کانیش چهند به یتیکن له عه قیده که خوئی، بو هه ریه کی له و به یتانه
شوینیکی رازاندووه تهه وه تیا یا دایناوه. تهه مانهش به یته سه رباسه کانن:-

۱ - «ئه صلی تهه ووه لمان بزانه به یه قین...» تاد.

۲ - «ئه صلی ثانیمان له شهش-ئه صله کان...» تاد.

۳ - «ئه صلی ثالیثمان تاقی بزانه...» تاد.

۴ - «ئه صلی چوارهم وه بی قوله قول...» تاد.

۵ - «حمدا له. به و یاد ده پوت به تهه مین

یهومی ئاخیریچ تهه صلی په نجه مین»

۶ - «وه سه ره هوارگه ی شه شه مینه دا...» تاد

۷ - «زانینی تهه ووهل تهه ودهس ناکه وئی

به نه فهس ئاگات له خاتیمه وئی»

خاوهنی نوسخه ئەصلی یەکه که فۆتۆکۆپی یەکهی لەسەر وەرگیراوه شیخ
 جەعفەری شیخ ئەحمەدی ناوجافە که بنەچەیی دەچیتەووە سەر پایەبەرز مەلا
 ئەبووبەکری موصەننیق. کۆرانی ئەم ذاته برایان حەیدەر و جۆنەیدن که لە دینی
 قادری ماری لە شارەزور دادەنیشان.

لەباتی هەموو ئەوانەیی ئەم کتیبە دەخویننەووە سوودی لی وەردهگرن سوپاسی
 ئەوان و جەنابی شیخ جەمالی شیخ تاج الدین و هەموو ئەوانە دەکەین که کم و
 زۆر لەم کارەدا یارمەتی یان داوین. (۱)
 ئەمەش ئەنجامی بەراوردی دوو نوسخەکە: -

پوختەیی بەراوردی نیوان نوسخە دەستخەتەکەیی

پایەبەرز مەولەوی و نوسخەکەیی مالی بەرپرز شیخ جەمالی شیخ تاج الدین

لاپەرە	ژمارەیی بەیت	نوسخەکەیی مالی شیخ جەمال	نوسخە دەستخەتەکەیی مەولەوی
۳۷	۲	بما	لِما
۳۷	۴	بی	وی
۶۶	۱	وہ	بہ
۷۱	۶	ہم	ہەر
۷۲	۲	خاصی	چاکی
۷۶	۲	(عندی) و (عنادی)	(عندی) و (عنادی) و
۷۹	۲	خاصت	چاکت
۷۹	۵	ئەفراد	کلاف
۸۲	۲	خاص	چاک
۹۰	۱	ئەم	ئەو

بى	وى	۷	۹۰
ديوه لولول	گه رده لولول	۱	۱۰۵
وه	به	۳	۱۱۲
به ته وحيد . به گور	وه ته وحيد . وه گور	۸	۱۱۲
ده ماخ	ده ماغ	۱۲	۱۱۲
بيره سهر	بيره ته سهر	۷	۱۲۰
چاك	خاص	۱	۱۲۴
نهر نومايان	وهر نومايان	۳	۱۳۱
به بى نيهايهت	وه بى نيهايهت	۱	۱۴۶
ده لى	ده لى	۹	۱۶۲
بلى	بلى	۱	۱۶۳
زوبان	زوان	۳	۱۸۰
ضه عيف	نه حيف	۱	۱۸۴
ده لين	ده لين	۵	۱۸۸
فهو	هو	۱	۱۹۴
طه بىعى وى و	طه بىعى وى	۲	۱۹۷
بيناو	بينا	۹	۲۱۹
له هه رچى و	له هه رچى و	۵	۲۴۶
ده رتى	ده ردى	۱	۲۵۱
وه سهردا	به سهردا	۱	۲۵۸
نه لوظفه و چشته	نه لوظف ته و چشته	۲	۲۵۹
بن	ون	۳	۲۶۱
يانى ئينكشاف	يه عنى ئينكشاف و	۲	۲۶۹
نه وعه	نه وع	۱	۲۷۳

له	له	۵	۲۷۴
دهوتی و پاسه ،	دهوتی ، پاسه	۵	۲۷۶
ئیجماعه او دهر	ئیجماعه دهر	۴	۲۷۷
ذات وی . شاه وی .	ذات بی . شاه بی .	۲	۲۸۰
مات وی	مات بی .		
مهلیکه یین	مهلیکه یین	۱	۲۸۷
له گره و بهر	له مه و بهر	۳	۲۹۶
چار نه شخص	چوار نه شخص	۲	۲۹۸
به نه فخری	له نه فخری	۵	۳۰۰
ده بن	ده ون	۵	۳۰۰
له مه و بهر	له گره و بهر	۵	۳۰۹
پویگه سه دهر	پویگه سه نه دهر	۵	۳۲۱
وه	به	۲	۳۳۱
ته و اتور	به ته و اتور	۳	۳۳۲
وه بی	به بی	۲	۳۳۳
نهك نه سیانه	نهك له سیانه	۲	۳۳۶
ده لیم	ده لیم	۱	۳۴۴
وه بی	به بی	۱	۳۴۹
ههروهك	وه کوو	۱۰	۳۴۹
زویانی	زوانی	۱۱	۳۴۹
به ریوایه تی تر دا دیاره	به ریوایه تی تر وا دیاره	۲	۳۶۱
کول موخبیر . . . تاد	مبلغین . . . تاد	۵	۳۶۳
مبلغین . . . تاد	کول موخبیر . . . تاد		
وه سه	به سه	۲	۳۷۱
(حَسَبَ الازدیاد)	(حَسَبَ ازدیاد)	۳	۳۷۱
غیر	غیری	۴	۳۷۲

خاتمه می	له خاتمه م	۱	۳۷۳
ته حریر نیحریری	ته حریر ته حریر	۵	۳۸۰
راستی	راسی	۵	۳۸۷
حوسووفی	خوسووف	۶	۳۸۷
ثاینه بی گهرد	ثاینه ی بی گهرد	۵	۳۸۹
چیهره و	چیهره ی	۲	۳۹۶
نیکاتانه	نیکاتانه ی	۵	۳۹۶
ثومی	ثومی و	۷	۳۹۶
روتبه و	روتبه ی	۵	۴۰۷
تی هه لده	تی هه لده	۱	۴۱۲
کوفره و	کوفره	۶	۴۱۵
مه دینه وه وجینی	مه دینه وه جینی	۱۰	۴۳۰
له شوهرت ده رچوو	گشت یه قینی بوو	۲	۴۴۲
گشت یه قینی بوو	له شوهرت ده رچوو	۲	۴۴۲
والله قدیر	الله قدیر	۱۰	۴۴۶
به (آمنا) وه و	به (آمنا) وه	۶	۴۵۴
مه کره	مه کره و	۷	۴۵۴
نایه لی، نایه لی	نه ییلی، نه ییلی	۳	۴۵۷
قوره	هه رگه	۲	۴۷۲
وه پاس	به پاس	۶	۴۷۴
(ذورای مصیب)	ذوو ره ئیی مصیب	۲	۴۸۰
ئاگاه	ئاگا	۴	۴۸۵
بوچ ده گه ل حه ضره ت	بوچی ده گه لی	۶	۴۸۵
ناپاک و	پر شوبه و	۱۱	۴۹۱
این	واین	۷	۴۹۶
فه ضلیکه	فه ضلیکی	۴	۵۰۱

ٲه، خاصهٲ حوسهٲن	ٲم خاصهٲ حوسهٲن	٩	٥١٦
چوار	چهٲار	٢	٥٢٨
ٲاشناو	ٲاشنا	٥	٥٤٨
رابطهٲلٲى	رابطهٲلٲى	٧	٥٥٥
(ذو النورٲن)	(ذى النورٲن)	١١	٥٥٩
بلوراوٲبلور	بلوراوٲبلور	٢	٥٧٣
وه	به	٥	٥٧٣
وهزهوىٲهوه	بهزهوىٲهوه	٦	٥٩٣
وه رٲوه	به رٲوه	٥	٥٩٤
وى	بى	٦	٥٩٨
جواو ههرٲهرزوى	جواب ههرٲهرزبى	١٢	٥٩٨
(دهكهٲى	بكهٲى	٢	٥٩٩
عهجب و ذهنهب	عهجبى ذهنهب	٣	٦٠٢
دهٲزانى	دهزانى	٧	٦١٢
بلى	بلى	١	٦١٦
دهٲلٲن	دهٲلٲم	٢	٦١٦
وهسهر	بهسهر	٦	٦٢٢
پاك و پاكى	پاك و	٤	٦٢٥
وهجهو وهجهى	وهجهى	٧	٦٢٥
دهٲلٲن	دهٲلٲن	٢	٦٣٤
پرٲى	پرٲى	٥	٦٣٤
دهٲلٲن	دهٲلٲن	١	٦٣٧
(حسب الحدٲث)	(حسب حدٲث)	٤	٦٣٧
تهعلاٲه	تهعلا بى	٨	٦٤٤

ناراضی و	ناراضی	۴	۶۸۴
باعیث بوو	باعیثه	۶	۶۸۴
ئاگاهمان	ئاگامان	۲	۶۹۰
ته قیری	ته قیریر	۵	۶۹۰
لیمی	لیمی	۶	۶۹۰
خهیره و	خهیره	۱	۶۹۳
فره بده و که نار	فره بده و که نار	۸	۷۱۵
هیچ موئه شیر	هیچی موئه شیر	۴	۷۱۶
وه قووله	به قووله	۱	۷۲۲
عهوامی و	عهوامی	۵	۷۲۴
وه بی گفتوگو	به بی گفتوگو	۲	۷۲۸
لیلی و	لیلی	۱	۷۳۱
به ئیجماع	(کالا جماع)	۶	۷۳۱
پاکه و	پاک و	۲	۷۳۸
تیغ	تیغ	۸	۷۳۸
خادم بی	خادمو	۳	۷۴۲
ئهویان	ئه میان	۵	۷۴۲
گیاه	گیا	۷	۷۴۲
وه بی	به بی	۳	۷۴۸
ئه و تدارهك	ئه تدارهك	۳	۷۵۱
موعطی و	موعطی	۶	۷۵۹
چشتیکی	چنکی	۵	۷۶۴
وه	به	۱۱	۷۶۴

(مرغوبُ فیه، عنہ)	(مرغوبُ فیه وعنہ)	٦	٧٨٥
ٲهو گوناہ ^(٢)	ٲهو گوناہ	٤	٧٨٩

(١) وهك وتم ٲهو بهرگه كه عه قیده مهرضی یه دهستخه ته كه ی مهوله ویی ٲیدا یه (٢٥٩) لاپه ره ی گه وره یه .

له م بهرگه دا بیجگه عه قیده كه، چوار دهستخه تی تریش هه یه :

١ - ته رجه مه ی (معفوات) ی مه لا خه لیلی سعرتی به فارسی كه ناوی وه رگیری ٲیدا نی یه و سالی (١٣٠٧) ی كوچی له لایه ن موحه ممه د حه سه ن ناویكه وه نووسراوه ته وه و بریتی یه له (١٦) لاپه ره، ٲه م کٲیبه باسی ٲهو شته ٲیسانه ده کات كه شهرع چاوپوشی لی کردوون .

٢ - فه وائیحه فارسی یه كه ی مهوله وی له (٢٥) لاپه ره دا . ٲه ویش هه ر له لایه ن موحه ممه د حه سه نه وه نووسراوه ته وه له سالی (١٢٨٩) دا .

٣ - کٲیبه شیغریکی هه ورامی یه باسی بیروباوه ری ٲایینی ٲیسلامه و (١٥) لاپه ره یه . نه ناوی دانه رو نه هی روونووس که ره وه نه میژووی نووسینه وه ی ٲیوه نی یه .

٤ - کٲیٲیکی (٢٨) لاپه ره یی فارسی، باسی که راماتی خوالی خوشبوو شیخی سیراجه ددین ده کات . وهك له دوا یی کٲیبه که وه ده رده که وی دانه ره که ی خوالی خوشبوو مه لا حامیدی کاتبی شیخی سیراجه ددینه . له وه ده چی سالی (١٢٩٢) ی كوچی نووسرایته وه . ناوی نووسره وه ی ٲیوه نی یه .

(۲) حەزەدەكەم ئەم چەند بابەتەشتان بۆ باس بىكەم:

۱ - لە ئەصلى چوارەمدا لە مەدحى خەلىفەو ھاوپرېكانى پېغەمبەردا (د.خ) بەيتىك ھەيە لە نوسخە دەستنوسەكەى مالى بەرپىز شېخ جەمالدا بەم جۆرە نووسراوەتەو:

«مى لاي مُنْكَرَ هِى وَى لَبوت لَوْلَا
وَيْلَه بوت اولَا لك فاولى»

پەراوئىزى لەسەر ئەم «اولا لك...» ھەيە ھەيە شىوہ نووسىنەكەى راست كەردووەتەو لەگەڵ تەواوكردنى ئايەتەكاندا بەم جۆرە: «(اولى لك فاولى. ثم اولى لك فاولى) يعنى رسم را خوب ننوشته - منه -»

واتە: مەبەستم لە نووسىنەوہى ئايەتەكان ئەوہيە شىوہ نووسى مەتنەكە ھەلەى تېدايە، دەبى وەك ئەوہى من بنووسرى.

ئىستە پاش ئەوہى دەستخەتەكەى مەولەویم دى بۆم دەركەوت پەراوئىزەكە خەتى مەولەوى خۆيەتى، ئەمەيش ئەوہ دەگەيەنى كە نوسخەكەى مالى بەرپىز شېخ جەمال دەستخەتى مەولەوى نىيە، ئەگەرچى وەك وتم لىرەو لەوى پەراوئىزو بەيتى دەستخەتى ئەوى تېدايە. ئەگەر ھى ئەو بوايە چۆن خۆى پەخنى لە دەستنوسى خۆى دەگرت؟ ھەر لەبنەرەتدا راستەكەى دەنوسى. ئەو خۆى لە نوسخەكەى خۆيدا «اولى لك فاولى» ى نووسىوہ.

لەراستىدا ئەمەم ھەر بۆزىيادە دلئىايى خستەروو، ئەگىنا شىوہ نووسى دوو دەستخەتەكە زۆر لە يەك جياوازن.

۲ - ھەروەھا لە ئەصلى چوارەمدا لە باسى ئىمامەكانى ئەصل و فەرعى دىن و ئەھلى طەرىقەتدا، راستەوخۆ لە باسى مەرحومى شېخى سىراجەددىندا، ئەم بەيتە ھەيە:-

دەدا گەردى خاك رېگەى دەروپشان
نیشانى لە شان سەركارى ئیشان

من پىش ئەوہى نوسخە دەستنوسەكەى مەولەوى بىينم وای بۆرۆيشتەم كە مەبەستى مەولەوى لەم (گەردى خاك)ە خۆيەتىو، لەسەر ئەو بۆچوونەيش مەعنای بەيتەكە دارپۇزرا.

خواوراسان لهم نوسخه‌يشدا مهوله‌وى به خه‌تى خوئى له‌ژئير (گه‌ردى خاك) دا-
نووسيوويه: «أى الناظم» واته مه‌به‌ست له گه‌ردى خاك خوئم. به‌لئى مهوله‌وى له
په‌راوئزه‌كانى عه‌قىده مه‌رضى‌يه‌كه‌يدا له‌باتى وشه‌ى (من) وشه‌ى (ناظم)ى
به‌كاره‌ئناوه، وهك هه‌ر ناظيميكي تر كه باسى خوئى بكا.

۳- له ئه‌صلئى پئنجه‌مدا له باسى ترازووى رۆژى قيامه‌تدا له‌سه‌ر به‌يتى:

لهم كيشانه‌دا مه‌كيشه خه‌فت

بو وه‌جهئى (أومت) «ثقلت، خفت»

په‌راوئزيكم نووسيووه، ئه‌و په‌راوئزه‌پوخته‌ى ته‌رجه‌مه‌ى په‌راوئزيكى فارسى
مهوله‌وى خوئيه‌تى كه ته‌نھا له نوسخه ده‌ستخه‌ته‌كه‌ى خوئيدا هه‌يه له‌سه‌ر ئه‌م به‌يته.

شايانى باسه به‌يته‌كه‌يش ته‌نھا هه‌ر لهم نوسخه‌دا هه‌بوو. ئه‌مه‌يش نه‌صئى
په‌راوئزه‌كه‌يه:-

«ثقلت» بنا بر اصطلاح و عرف كتاب و ست در چيزى كه صاحب قدر و قيمت
باشد و با عزت و حرمت مستعمل است. و (خفت) در ضدّ وى. پس در لفظ
(ثقلت) و (خفت) اشارت بحكمت سنگى بالا رفتن و سبك پايين آمدن هست.
(إن وجدت توجيهاً احسن من هذا بينه، وفقك الله. والله اعلم. - منه -)

زنده عقیده خلاصه کلام ۱۰ هرگز تو بودی بتوس حد و شنای تمام ۱۰
 هر خوبی بوجوه برمان پیرس ۱۰ بشی خوسر تیگل ناویر کجا کرس ۱۰
 کیناره صحرانایدیاریه ۱۰ بیسایر عقول آو مرداریه ۱۰
 ضیق النفسیه هناسه لایه ۱۰ دانش دلیل پی عرق النسایه ۱۰
 عرفان بوانه حاصل کد دور ۱۰ بوپی او صحرانچلون طی دور ۱۰
 چاک دانه خیال بی تقریب نکین ۱۰ معلومه تو توو ایسج خود ایمین ۱۰
 هر که رحمت روستا کرم ۱۰ صلاة سلام کی کم ایستیم کم ۱۰
 پیروز بریزد بد او احمد ۱۰ دسر مزروع رفیع خاندان ۱۰
 سروزگار آو وهر شتاودا ۱۰ دسر سوزده پاک آل اضمناودا ۱۰
 تابدا پرتو و سروجود دا ۱۰ ایمان له سرار اهل شهود دا ۱۰
 بعد کشت اجزات پیر بد باغ ۱۰ کلام دماغ دیور یار خدا چاخ ۱۰
 تک نغمه دمدم خالق الانام ۱۰ یاقین انعام اصفیاء کرام ۱۰
 له ناکاؤ بو بیت چابک کاندرا ۱۰ بوهر وحسرت نور باخبر ۱۰
 پیمان هوار او قدیم پیمان ۱۰ پیمان وک اهل هوار پیمان ۱۰

وینہی لاپہرہیہ کی دہ سنووسہ کی مہولہوی

ژماره‌ی شیعره‌کانی عه‌قیده‌ی مه‌رضی‌یه

نه‌مده‌ویست بی‌چمه ناو ئەم باسه‌وه، به‌لام ئەوه‌ی سه‌رنجی بو‌پاکیشام ئەوه‌بوو
که مه‌وله‌وی له دوو به‌ره‌مه‌ی بیروباوه‌ر باب‌ه‌ته‌که‌ی تریدا میژووی لی‌بوونه‌وه له
دانان و، ژماره‌ی شیعره‌کانی نووسیوه؛ ئەوه‌ته له دوادوایی (فضیله) که‌یدا بو
میژووی لی‌بوونه‌وه‌ی ده‌فه‌رموی:-

قُلْتُ لِمَنْ تَأْرِخُ ذَاكَ أَمَّا
فِي (عَرَفَهُ) مَعَ دَمْعِ عَيْنٍ تَمًّا

واته (عرفه) که خالی بکه‌ویته سه‌ر (ع) ه‌که‌و بیته (غ) ده‌کاته (۱۲۸۵) ی
کوچی . قسه‌ دی‌و قسه‌ ده‌بری، به‌دووری نازانم ئەم (دمع) ی (عین) ه‌و ئەم
(عرفه) یه‌ ئیشاره‌ بن بو‌کوچی دوایی حاجی شیخ (عبد‌الرحمانی ابو‌الوفا) که
له‌م ساله‌داو پاش گه‌رانه‌وه‌ی له‌ ه‌ج کوچی دوایی کردووه.
بو‌ژماره‌ی شیعره‌کانیشی ده‌فه‌رموی:-

أشعارُها جاءت طباق الغرض
إشعارُهُ شافٍ لكل المرض

له‌ژیر وشه‌ی (الغرض) دا ژماره‌ی (۲۰۳۱) دانراوه، که ژماره‌ی
شیعره‌کانیه‌تی.

سه‌باره‌ت به‌ (فوايح) ه‌ فارسی‌یه‌ که‌یشی، که له‌ لاپه‌ره‌ی (۱۳۳) ی چاپه‌که‌دا
ئەم سه‌رباسه‌ نووسراوه: «راندن خامه‌ در تقسیم نامه‌ بر شش جهت و يك ختام
و در تاریخ اتمام و تعیین عدد و نهادن نام . . . تاد» له‌ شیعره‌کانی ئەم سه‌رباسه‌دا
گه‌رام به‌دوای مه‌به‌ستدا، چونکه‌ واتای سه‌رباسه‌که‌ به‌ کوردی ئەمه‌یه:-

«قه‌له‌م خسته‌ کار ده‌رباره‌ی دابه‌ش کردنی کتیه‌که‌ به‌سه‌ر شه‌ش لاویه‌ک

پایان و دهرباره میژووی تهواوکردن و دیاری کردنی ژماره‌ی شیعره‌کان و ناوانانی کتیبه‌که .

له‌ئه‌نجامدا دۆزیمه‌وه، ئه‌وه‌ته له میژووی تهواوکردنی کتیبه‌که‌دا ده‌فهرموئی :-

شِمِ التَّارِيخِ اِذْ يَبْدَى تَمَامُهُ
(عزیز طیبه، مسک ختامه)^(۱)

جا ئه‌گهرچی خوالی خوشبووی زانا ماموستا محی‌الدین صبری نعیمی له په‌راویزدا هیچ باسی ژماره‌ی ئه‌بجهدو شتی‌وای نه‌کردووو شته‌که زور ئاشکرایه‌و پیته‌کانی (عزیز طیبه، مسک ختامه) به‌پیتی حسابی ئه‌بجهد ده‌که‌نه (۱۲۸۶) واته ۱۲۸۶ی کوچی .

له پاش چهند به‌یتیکی‌تریش بو دیاری کردنی ژماره‌ی شیعره‌کانی و بو ناوانانی ده‌فهرموئی :-

حساب از دسته گلها بود مفهوم
بنام وی فوایح گشت معلوم

واته: ژماره‌ی شیعره‌کان له نیمچه‌رسته‌ی (دسته گلها) وه ده‌زانریت، که پیته‌کانی به حسابی ئه‌بجهد ده‌که‌نه (۵۲۵) و به (فوایح) ناوانرا .

به‌لام که شیعره‌کانی (فوایح) تان ژماردو (۵۲۶) بوون حسابه‌که به هه‌له دامه‌نین، چونکه دوابه‌یتی ئه‌م کتیبه‌هی مه‌ولانای (جامی) یه که پیش ئه‌م شیعره به شیعرتی‌ریگای بو خوش کردووو.^(۲)

له‌به‌ر پووناکی ئه‌م دووکاره‌دا سه‌باره‌ت به‌م عه‌قیده مه‌رضی‌یه‌یش به‌دوای ژماره‌ی شیعره‌کانیدا گه‌رام؛ چونکه وه‌ک له سه‌ره‌تا‌کانیدا به‌رچاوتان که‌وت میژووی ده‌ست پی‌کردن و ته‌واوکردنی له دوو شیعردا وت :-

وتی بو ته‌عین په‌کت ناکه‌وتی
(فیض رحمان بو‌ی و مبدأ دوتی)

ته عینی مه بدهء به گویتهدا چوو
خاتیمه یچ بزبان وهختی (فارغ) بوو

پیتهدکانی «فیض رحمان . . تاد» ده کاته (۱۲۸۰) و هی «فارغ» (۱۲۸۱) ن.
تهنها ژمارهی شیعره کان مایه وه؛ بویه که و تمه پشکنین و لیکولینه وه، به تایبه تی
دهستکه و تنی نوسخه دهستخه ته که هی مه وله وی خوئی زیاتر هانی دام.
پاش دوو سی جار به وردی ژماردنی شیعره کان هی هر سی نوسخه که وه،
به راورد کردنیان له لایه نی زیادو که می یانه وه، گه یشته تمه نه نجامه :-

۱ - نوسخه که هی مالی به ریز شیخ جه مالی کوری مه رحومی شیخ (تاج
الدین)، که هه موو جار له م کتیبه دا به (دهستنووس) یا (نوسخه
دهستنووسه که) ناوم بردوو، (۲۴۳۷) به یته. له نوسخه که هی دهستخه تی
مه وله وی دا یه ک به یته و له نوسخه چاپه که دا سی به یته هه ن که له م
نوسخه دا نین واته: $2441 = 4 + 2437$.

۲ - نوسخه دهستخه ته که هی مه وله وی خوئی (۲۴۳۴) به یته. له نوسخه که هی مالی
شیخ جه مالدا چوار به یته هه ن که له م نوسخه دا نین. له نوسخه
چاپه که یشدا سی به یته هه ن که له م نوسخه دا نین، تمه سی به یته هه مان
سی به یتن که له نوسخه که هی مالی شیخ جه مالیشدا نه بوون، واته
 $2441 = 7 + 2434$. نوسخه چاپه که (۲۴۴۰) به یته و به یته کی
دوو باره کراوه ته وه، واته (۲۴۳۹) به یته.

له نوسخه دهستخه ته که هی مه وله وی دا به یته و له نوسخه که هی مالی سی
جه مالدا به یته هه ن که له م نوسخه چاپه دا نین، واته: $2441 = 2 + 2439$.
پوخته هی مه به ست ژمارهی شیعره کان عه قیده هی مه رضی یه به م حسابی من
بووه (۲۴۴۱) شیعر.

به حسابی نه بجهد پیتهدکانی دوا به یته عه قیده مه رضی یه که به شیوه نووسی
کون:

(نزاع بریاوه) دځل (خاص و عام)
(صحّ العقیده وتمّ الکلام)

بېجگه (دځل) ده که نه (۲۴۴۱). دياره (ح) ی (صحّ) و (م) ی (تمّ) په کي به
حرفي حسيب ده کړين، هه روه ها دوو هه مزه وه صله کاني (العقیده) و (الکلام) یش
حسيب ده کړين؛ چونکه له حيسابي ته بجه ددا حرفي بينراو حسيب ده کړي.
مه عنای به یته که، بېجگه لایه نه ته بجه دی په که ی ته مه یه :-

قره قرو شهړه قسه له گهل زاناو نه زان، چاک و خراب، ثومی و نه خوینده وار
برایه وهو، ته نجام بیروباوهر راست ده رچوو و قسه یش دوايي هات.
مه عنا ته بجه دی په که یشی ته مه یه :-

پیته کاني (نزاع بریاوه) + (خاص و عام) + (صحّ العقیده وتمّ الکلام) ژماره ی
به یته کاني ته م عه قیده یه ن. واته: (دځل) ته نها مه عنای + ده گه یینی و پیته کاني
حسيب ناکړين^(۳).

وتنی ناوی هه شت به یته عه ره بی په که ی له مهر ناوو هو ی ناوان به شيك نین له
عه قیده که، تا حيسابه که ئالوز بکه ن؛ چونکه :-

أ - مهوله وی له کتیب بووه ته وه، ته م ناوه ی، دوايي و پاش ته وه ی وهک ته ستیره ی
به ربه یان دره وشاوه ته وه، لی تراوه. ته وه ته نوسخه که ی خو ی که به ده ستی خو ی
نووسیویه تیه وه ته م به یتانه ی تیدا نین، له سه ره تاي کتیبه که یشه وه مهوله وی
خو ی هیچ ناویکی لی نه ناوه.

ب - وه زنی ته م به یته عه ره بی یانه له وه زنی به یتی کتیبه که نی یه.
زور جوانه، کورپه ی وا نازدار کوری بو به ستراوه بو ناوان، مهوله وی هه ژاری
(سه رشاته) یش هه قه ته وه نده ی پی بېری!

* * *

بو زیاده پروون کردنه وهی نهنجامی بهراوردی سیّ نوسخه که له لایه نی زیاده
که می شیعره کانه وه شایانی وتنه :-

ئهو بهیته که تنها له نوسخه دهستخه ته که می مهوله وی خویدا ههیه و له
هیچ کام له نوسخه که می مالی شیخ جهمال و نوسخه چاپه که دا نی یه ئه م بهیته یه :

له م کیشانه دا مه کیشه خه فته
بو وه جهی (أُمَّتٌ) «ثَقُلْتُ، خَفَّتْ»

شوینی ئه م بهیته له باسی سیراط و میزاندا یه پیش بهیته

منها سؤال الرَّبِّ الْمُهَيَّمِنِ

حِينَ مَا يُدْنِي عَبْدُهُ الْمُؤْمِنِ

که له لاپه ره (۹۴) ی چاپه که دا یه .

ئهو سیّ بهیته یه که له نوسخه دهستخه ته که می مهوله وی و نوسخه که می مالی
شیخ جهمالدا نین و، تنها له نوسخه چاپه که دا هه ن، ئه مانه ن :-

بهلّ وتگیانه عوله می قاده

قودرهت وه صفیکه ئه ودووی ئیراده،

موئه ئشیر وی وهك قودرهتی (ذو الخلق)

یا خو کاسب وی وهك قودرهتی خهلق

مه عنای ته ئشیریچ، ئه گهر له یاد وی،

وه نی یه مونه صیر هه ر (فی الایجاد) وی

که له باسی ئه صلی شه شه مین، ئیمان به قه ضاوقه ده ر، لاپه ره (۱۱۸) ه ی
نوسخه چاپه که دا ن .

ئهو چوار بهیته یه که له نوسخه که می مالی شیخ جهمال و نوسخه چاپه که دا
هه ن و، له نوسخه دهستخه ته که می مهوله وی دا نین ئه مانه ن :-

۱ - عه‌ج‌ب خه‌نده‌یی حی‌کمه‌ت چه‌ند طه‌رز کرد

غول‌غوله‌ی گریه‌ی بولبولان به‌رز کرد.

له‌ئه‌صلی‌ی چواره‌م، لاپه‌ره (۵۹) ی‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌دا.

۲ - (جاهلاً) به‌عه‌زل به‌نه‌صبی‌ی ئه‌میر

(ه‌کذا) تا‌خوار‌نایته‌ته‌قریر

له‌ئه‌صلی‌ی چواره‌م، با‌سی‌ی ئه‌ولیا، لاپه‌ره (۷۰) ی‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌دا.

۳ - یا‌وه‌ختی‌ی قودره‌ت ته‌ئیری‌ی نه‌بوو

ئه‌وا‌ئیس‌تی‌حقاق‌جه‌زا‌له‌ناو‌چوو

له‌ئه‌صلی‌ی شه‌شه‌م، لاپه‌ره (۱۱۸) ی‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌دا.

۴ - ئه‌مما‌ئومه‌تی‌ی چه‌ضره‌ت مه‌رحوومه

ده‌رحه‌قیان‌ره‌حمه‌ت‌خودا‌مه‌علوومه

له‌ئه‌صلی‌ی شه‌شه‌م، لاپه‌ره (۱۲۵) ی‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌دا. ئه‌و‌دوو‌به‌یته‌یش‌که

له‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌دا‌نین، یه‌کی‌کیان: «له‌م‌کی‌شانه‌دا‌مه‌کی‌شه‌. . . تاد» بوو‌که

پیشی‌ی نه‌ختی‌ی با‌سم‌کردو‌ته‌نها‌له‌نوسخه‌ی ده‌سته‌ته‌که‌ی مه‌وله‌وی‌ی خویدا‌هه‌یه.

ئه‌ویتریان‌ئهم‌به‌یته‌یه:-

چی‌بو‌موجته‌هید‌هه‌س‌به‌ر‌موقه‌للید

له‌سه‌ر‌مورید‌هه‌س‌نیسه‌ت‌به‌مورشید

به‌ئلی‌ی ئهم‌به‌یته‌له‌نوسخه‌که‌ی‌مالی‌شیخ‌جه‌مال‌و‌نوسخه‌ی ده‌سته‌ته‌که‌ی

مه‌وله‌وی‌ی خویدا‌هه‌یه‌و، له‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌دا‌نی‌یه. شوینه‌که‌یشی‌پیش‌به‌یتی:

«بل‌قالوا:‌الشیخ‌فی‌. . الخ» یه‌که‌ده‌که‌ویته‌ئه‌صلی‌ی چواره‌م، مبحث‌الائمة‌فی

الاصول‌والفروع‌والطریقه‌واصحابها، لاپه‌ره (۸۲) ی‌نوسخه‌ی چاپه‌که‌.

به‌یته‌دوو‌باره‌کراوه‌که‌ی چاپه‌که‌یش‌ئهم‌به‌یته‌یه.

وجوودی مومکین یهك یهك وهبی گهر ههریهك له پاس خوئی ئەم پەر تا ئەوپەر

ئەم بەیتە لە لاپەرە (۱۱۴) و (۱۱۵) ی سەر بە ئەصلی شەشەمدا نووسراوە،
لە یهكەمدا دوانزەهەم بەیتە و بی هەلەیه بەلام لە شوینی خویدا نی یه. لە دووهمدا
چارەم بەیتە و دوو هەلە ی تێدایه، بەلام لە شوینی خویدا یه.

وابزانم ئەم بەراوردە لق و پۆپ داره شتیکی بی کەلک نی یه. هەر سی
نوسخه کانی ش جیگای متمانه ن و هەر یه کیکیان لایه نی به هیزی و بی هیزی خوئی
ههیه، ئەگەرچی له مهیدانی لیکۆلینه و هدا نوسخه ی دهستخه تی باش، به تایبه تی
دهستخه تی دانه ر سهنگیکی تایبه تی ههیه.

ئیتیر له بیرچوونی نووسینی بهیتیک و دوو بهیت لیره و لهوئی شتیکی عه جابه
نی یه، ئەوانیش بنیاده من، یاخوکی دهتوانی بلی مهولهوی، که کتیه که ی
که وتوووته دهست خه لک، خوئی لئی لانه بردوو یه یا لئی زیادنه کردوو؟ نازانین.
سهیر ئەو دەس و قەلە مه رهنگینه و ئەو میشکه فراوان و هه لکه وتوووه یه که له فظ و
مه عنای وه ها رازاندوو ته وه (۴).

---

(۱) (شِم): فیعلی ئەمره له (تَشِم) دروست کراوه، واته: ته ئریخه که نیشانه بکه و بینه خشینه
وهك خال.

(۲) دوابهیتی (فهوایح) ئەم بهیتە یه :-

نر این مشهد ز گویایی مزن دم

سخن را ختم کن (والله اعلم)

ئەم بەیتە دوابهیتی بابەتی «معراج رسالت پناه» له کتیبی (یوسف زلیخا) ی مهولانای
جامی، سهیری لاپەرە (۱۱) ی کتیبی (یوسف زلیخا) بکه دانانی مهولانا عه بدولیره حمانی

جامی، چاپخانه ی موحه ممه دی، شاری بومی (۱۲۶۹) ی کوچی، دوابی باسی

میعراجی پیغه مبه ر (د.خ)

شایانی باسه مهولهوی خوئی پیش ئەم بهیتە ده فهرموئی:

کمی گوی و، بسی بشنو، بسی بین
زبان و گوش و دیده گویدت این
مرض را آورد حلوا ز خامی

بنوش از پخته‌ی از جام جامی
دو اسپهء مغفرت سوش دوان باد
روانش فیض حق بر وی روان باد
«در این مشهد ز گویایی مزین دم
سخن را ختم کن (والله اعلم)»

واته: کهم بلی و زور بیسه و زور بیینه،
زوبان و گوی و چاو وهات پی ده لّین
حلوا به کالی نه خوشی دینی- دیاره چونکه زوبان یه که و چاو و گوی دو دوون - .
نه گهر پی گه یشتووی له پیاله‌ی (جامی) بخوره وه،
عاره بانه‌ی لیخوشبوونی خودای گه وره به ره ولای پابکات و به ره که تی خودایی به سهر
گیانی پاکیدا بیاری، که ده فرموی:-

له م مهیدانه دا لافی قسه زانی لی مهده
دوایی به قسه بیینه، خودا له همووکهس زاناره.
مهوله وی دهس و دم و دهر وون پاک رجوا نابینی ته نانه تاقه به ییتیکی خه لکیش بکا
به هی خوی؛ ته وه ته له باسی (النظرة العاشرة في إحدائه للعالم من العدم . .) یشدا،
هر له م فه وایحه‌ی، به ییتیکی تره هیه هی خوی نی یه و ناونوسوی کردووه که هی
نیظامی یه؛ گوی بگره چی ده لی:-

چرا؟ زالت تمامی ناتمامی است
خدایا! وقت رحمت بر نظامی است:-
«اگر تکوین بآلت شد حوالت
چه آلت بود در تکوین آلت»

ثم «اگر تکوین . . . تاده» هی نظامی گه نجه وی یه (۵۳۰-۶۱۴) کوچی . باقلم
له ره ره وهی ثم به یته‌ی نظامی له کروکی باسه که یه مهوله وی به یه کیکی حسیب کردووه
له (۵۲۵) به یته که، به لام ثم تاقه به یته‌ی جامی هر بو موباره کی له دواییدا هی ناوه ته وه

بئى ئەوئى حسىبى بكا چونكه هەر تەنھا بئى دەنگە بوون دەگەيىنى و شتىكى تايىبەتى باسەكەى تىدا نى يە، ديارە هەردوو، جامى و مەولەوى، شەيداي يەك شتن و بەدواى يەك مەبەستدا وىلن و شىعرەكانىشان لە يەك وەزنن و ئىقتىباسىش لە حەزرەتى موسا پىغەمبەرەو بۆ مەولەوى و غەيرى مەولەوىش هاتووئەو ۛ . . . إني آنستُ ناراً لَعَلِّي آتيكم منها بقبس أو اجذُ على النار هدى ۛ سوورەتى (طە) ئايەتى (۱۰).

(۳) لىرەدا نابى ئەوئە پشت گوتى بىخەين كە براى بەرپىز شىخ باباعەلى كورى ماموستا شىخ عومەرى ئىبنولقەرەداغى - من پى بزائم - يەكەم كەسە ئەوئە نووسىو كە نيوئە دووئەمى دوابەيتى عەقىدەى مەرضىيە بە حىسابى حوروفى ئەبجەد سالى لى بوونەو لە دانانى ئەگرىتەوئە، ئەمەى لە پەراوئىزى لاپەرە ۱۵۲ى كئىبەكەيدا (هەلپژاردەيەك لە عەقىدەى مەرضىيەى مەولەوى) نووسىو.

لىرەدا بەجى يە ئىشارەتئىكىش بوئەو بىكەين كە لەوانەيە مەولەوى مەبەستى بووبى بە رىستەى (صح العقيدة و تم الكلام) ئىشارەتئىكىش بوئەو بكا كە باوهرم بەگفتەكەى (شىخ عبدالرحمن ابو الوفا) بەراست دەرچوو كە فەرموو بووى بە سالى لە دانانى ئەبىتەو وەك لە سەرەتاي عەقىدەكەدا ئەلى:

تەعيني مەبدەء بە گوئتەدا چوو،
خاتىمەيچ بزآن وەختى (فارغ) بوو

(۴) لە دوادوايى ئەم باسەدا سەرنجى خوئىندەوارى ئازىز بوئەو پائەكىشم كە شىعرەكانى (العقيدة المرضية) مەولەوى لەم كئىبەدا بە حەرفى رەش لە چاپ دراون و، چەند بەيتىكى باوكم لە شەرھەكەدا هەيە بە حەرفى سبى لە چاپ دراون، نەوەك كەسەيك لە رىزى شىعرەكانى مەولەويدا بى يانزمىرى.

لهم کتیبه دا هندی وشه هه ن که له عیلمه ئایینی یه کاندای به کارده هیئرین،
به باشم زانی به پیی توانا و اتاکانیان پروون بکه مه وه :-

إجتماع الضدین: کوبوونه وهی دوو صیفه تی وجوودی له یه ک شویندا، ئەم
کوبوونه وهیه مه حاله، ده کری هیچیان نه بن، وه ک رهشی یه تی و
سپی یه تی. نابیی یه ک شت رهشیش بی و سپیش بی، به لام ده بی هیچیان
نه بی.

إجتماع النقیضین: کوبوونه وهی دوو شته که بوونی یه کیکیان نه بوونی ئەوی تریان
بی، وه ک وجوودو عه ده م، ئینسان و لائینسان. ئینسان و لائینسان له یه ک
شتدا کونابنه وه، نایشبی شتی ئینسان نه بی و لائینسانیش نه بی.

ئینشاء و ئیخبار: یا رسته ی خه به ری و رسته ی ئینشائی. یه که میان ئەو رسته یه
راستی و درویی هه لبگری؛ چونکه قسه گه راندنه وهیه؛ بونموونه یه کی
ده لئی: «باران ده باری» ئەم قسه یه هه لده گری راست بی و هه لیشه گری
درو بی.

به لام دووهم راست و درویی هه لناگری، قسه گه راندنه وه نی یه، ئەمره،
نه هیه، پرسینه، نزایه. . تاد. بونموونه: بخوینه! ده ستریزی مه که ره
سه ر خه لق. بو بیگانه په رستی ده که ی؟ خودایا به ختیارمان که ی. . .
تاد.

ئەم دوانه له عیلمی مه عانی دا باس ده کرین.

ئیشراق: لای حوکه ماکان به وه ده لئین که نووره عه قلی یه کان ده رکه ون و
بدره وشینه وه و سه رپریژ بکه ن به سه ر نه فسی ته واودا له کاتی
پرووت بوونه وهیدا له هه موو مادده یه کی جیسمی.

ئیشراقی یه کان به وانه ده لئین که ئەمه ریازیان بووه. ئەم ریازه له
ریازی ته ره سطو جیایه؛ هی ئەو له سه ر ده لیل هیئانه وه و عه قل
به کاره یان و پهیدا کردنی زانست دامه زرابوو.

ئىضافەى بەيانى يە : له ئىستىلاحة كانى ئەھلى نەحوە، بەو دەلّين (مضاف) بە شىك
بى له (مضاف اليه) وهك (خاتم فضة) يا (مضاف اليه) بە شىك بى له
موضاف، وهك (فضة خاتم).

ئىضافەى لامى يە : ئەمىش ھەر له زاراوہ كانى نەحوەو بە وجوړہ ئىضافەى دەلّين
دروست بى (لام) له بەينى موضاف و (مضاف اليه) دا دابنرى وهك
بليت : (ابن محمد)، يا (كتب الاستاذ) دەتوانين بليت : (ابن
لمحمد).

إلهام : ئەو يە دەخرىتہ دل لەرېگای رېژەنى بەرەكەتى خودايى يەوہ . لای
صوفى يە كان يە كېكە له ھويە كانى زانين .
ئەو وەلى يات : ئەو يە تەنھا بە پرووتى كردنى عەقل بزائرى و موحتاجى ھېچ نەبى .
بەدبى : ئەو يە زانينى پويست بە دەليل نەبى .

بەرزەخ : جىھانىكە لە بەينى جىھانى مەعناى پرووت و جىھانى ماددى دا .

الترجیح بلا مرجح : بۆنموونە رستەيىك يا وشە يەك دوو واتا ھەلبەگرى ، تو ببيت
يە كىيان لەوى تريان ھەلاوېرى و پەسەندى بكەيت بە بى ھېچ ھويەكى
لايەنگر .

تەغليب : يە كېكە له ئىستىلاحة كانى عىلمى مەعانى و برىتى يە له بەكارھينانى
وشەيىك بۆ واتاى دوو وشەى له يەك نزيك ، وهك بەكارھينانى (قمرين)
بۆ مانگ و خوړ يا (أبوين) بۆ باوك و داىك . بۆ يە پى دەلّين تەغليب
چونكە قەمەر زال كراوہ بەسەر شەمسدا ، يا ئەب بەسەر ئومدا ئەنجا
كراونە تە موئەننا .

تەوقيفى : وەستان لە برىاردانى حوكمىكدا لەئاست ئەو ئەندازە يە دا كە له قورئان و
حەدىثدا ھەيە ، بۆنموونە دەلّين ناوہ كانى خوداي گەورە تەوقيفين ، واتە :

تا خوداو پیغهمبهر له ریځگای قورئان و حه‌دیشه‌وه ریځگامان نه‌دهن ناتوانین له‌خومانه‌وه ناوی له خودای گه‌وره بنیین .

الجبرية: ئه‌وانه‌ن ده‌لین کاره‌کانی ئینسان خودای گه‌وره خه‌لقی کردوون و ئینسان هیچ ده‌ستی تی‌یاندانی یه‌و که‌سبیشیان بو‌ دانانین .

جیس: له‌زاراوه‌ی ئه‌هلی مه‌نطقه: وشه‌یه‌که‌ بو‌چه‌ند شتیکی له‌ حه‌قیقه‌تدا جیاواز به‌کار ده‌هینری و ذاتی یه‌ بو‌یان وه‌ک (حیوان) که‌ ئاده‌مزادو ئه‌سپ و شیرو هموو گیان له‌به‌ری ده‌گریته‌وه‌و به‌شیکه‌ له‌ ذات و حه‌قیقه‌تی ئه‌و شتانه .

جه‌وه‌هر: شتیکه‌ به‌ خو‌یه‌وه‌ پراوه‌ستی و شتی تر به‌وه‌وه‌ پراوه‌ستی ، هه‌روه‌ها خو‌به‌خو‌ شوین داگیر بکا .

حه‌دسی‌یات: به‌شیکه‌ له‌ به‌دیهی‌یات ، ئه‌وه‌یه‌ که‌ عه‌قل بو‌زانینی پیوستی به‌ واسیطه‌ نه‌بی ؛ ئه‌وه‌نده‌ دیویه‌تی لای ئاشکرایه . وه‌ک ئه‌وه‌ که‌ پرووناکی مانگ له‌خوره‌وه‌یه .

حیسی‌یات: ئه‌وه‌ی به‌ یه‌کی له‌ پینج حاسه‌کان هه‌ستی پی ده‌کری .

حه‌دیشی مه‌وضوع: حه‌دیشیکه‌ بناخه‌یه‌کی راست و دروستی نه‌بی .

حه‌دیشی ضه‌عیف: به‌و حه‌دیشه‌ ده‌لین ئه‌وانه‌ی گیراویانه‌ته‌وه‌ عه‌داله‌تیاں جیگیر نه‌بووی . ئه‌م جو‌ره‌ حه‌دیشانه‌ ته‌نها له‌ پیاوه‌لدانی پیاوچاکانی ئوممه‌تی پیغهمبهردا به‌کارده‌هینرین .

حه‌دیشی ئاحاد: به‌و حه‌دیشانه‌ ده‌وتری ژماره‌ی ئه‌وانه‌ی گیراویانه‌ته‌وه‌ که‌متر بی له‌ ژماره‌ی ئه‌وانه‌ی حه‌دیشی موته‌واتیریاں گیراوه‌ته‌وه‌ که‌ کومه‌لیکن ریک که‌وتنیاں له‌سه‌ر درو نه‌چیته‌ عه‌قله‌وه .

حه‌دیشی مه‌شهوور: حه‌دیشیکه‌ ژماره‌ی ئه‌وانه‌ی گیراویانه‌ته‌وه‌ که‌متر بی له‌ ژماره‌ی ئه‌وانه‌ی حه‌دیشی موته‌واتیریاں گیراوه‌ته‌وه‌ ، به‌لام پاش ئه‌وه‌ له‌ناو خه‌لکدا

شورهت پهیدا بکا.

حقیقت: وشهیه که له زمانی نهوکهسه دا که قسهی پی ده کا بو واتایه به کار بهینری که بوی دانراوه، وهک (اسد) لای عه رب بو واتای شیر.

حوکه ماء: نهوانه که ریباری فلسه فهیان گرتووه ته بهر، دیاره فلسه فه له ریگای عه قلی پرووته وه باسی مه وجود ده کات، لهو لایه نه وه که شتیکی بوووه نهک له لایه نی خوداو بیروباوهره وه.

حمل المواطاة: نهوته حوکه بدهیت به یه کیتی مه وضوع و مه حموول، یا موبته داو خه بهر، بو نمونه: (زید انسان) یا (العلم صفة الکمال).

دهلیلی ثیلزومی یا دهلیلی ثیقناعی: به وجوره دهلیله ده لاین نهوکهسهی دژته و رای له رات جیاوازه به پی شیوه و ریباری خوئی ناچار بی قه ناعه تی پی بکاو پی رازی بی، ئیتر به لگه که خوئی له خویدا راست بی یا نا.

دهلیل: له ئیستیلاحی نه هلی مه نطقه، لای نهوان دهلیل له دوو موقه ددیمه پیک دی، به نه نجامی دهلیله که یش ده لاین نه تیجه. بو نمونه: «الانسان قواه محدوده، وکل ما هو قواه محدوده عاجز نسبياً، فالانسان عاجز نسبياً، لیتره دا «الانسان... تاد» صوغرایه، «وکل ما هو... تاد» کوبرایه و (الانسان عاجز... .) نه تیجه و نه نجامه.

جا نهو دهلیله نه گهر موقه ددیمه کانی به پی عه قل دانرا بن نهوا پی ده لاین دهلیلی عه قلی، وهک نهو نمونه هی نامانه وه، خو نه گهر به بیستن له قورئان و حه دیشه وه دروست کرابن نهوا پی ده لاین دهلیلی سه معی یا نه قلی و، کو: «لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا، لکنهما لم تفسدا فلیس فیهما إلا آله واحد». لیتره دا که دهلیلیکی شهرطی یه یه موقه ددیم ثایه ته.

دهلیلی قه طعی: بهو دهلیله ده لاین که به راستی مه به سته که بگه یینیت و دابینی بکا.

العام والخاص من وجه: له زاراوه کانی مه نطقه، بریتی یه له دوو واتا که ده شی

له يهك شتدا بينه جي، وايش ده بي له يهك جياده بنه وه، بو نمونه :-
ئينسان و سبي، له خه لکه کانی نيوه گوی باکووری زه ويدا کوڊه بنه وه،
ئينسانيشن، و سپيشن، به لام له بنياده می پيست ره شدا ته نها بنياده می يه که
هه يه، ههروه ها له کاغزی سپيدا ته نها سبي يه تی يه که هه يه .

عهرض: به رامبه ری جه وه ره، شتيکه خو ی به خو يه وه راناوه ستي و به شتي تره وه
را ده وه ستي، خو به خو جيگا ناگري و به هو ی ته وشته وه پی يه وه راوه ستاوه
جيگا ده گري، وهك سپيه تي، ره شيه تي، دريژری، کورتي . . . تاد .

عهرضی خاص: وشه يه که بو ته فرادی هاو حه قيقه ت به کار ده هينري ت، به لام ذاتی
نی يه بو يان، وهك (کاتب) بو هه موو به ره ی ئاده مزاد، ته ميش له زاراوه ی
مه نطقه .

عهرضی عام: وشه يه که ده وتریت به چند شتيکی له حه قيقه تدا جياوازو، ذاتی
نی يه بو يان، واته: به شي نی يه له ماهی يه تيان وهك وشه ی (ماشی) که
ده وتری (الانسان ماش، الفرس ماش، . . . تاد).

(عینه): خو يه تی .

(غيره): خو ی بی يه، لی جيايه، ئەمانه له ئيستياحي عيلمی که لامن . هه ندي
وتوويانه: صيفه ته کانی خودای گه وره ذاته که خو ينی . هه نديکيش
وتوويانه: خو ی نين و جيان لی . ته هلی سوننه ت و جه ماعه تيش ده لين:
«لا هو ولا غيره» واته: صيفه ته کانی خودا ذاتی خودا خو ی نين و له ذاتی
خودايش هه رگيز جيانا بنه وه . له بهر ئەم لی جيا نه بوونه وه وتوويانه: «ولا
غيره» .

فصل: له ئيستياح ه کانی مه نطقه، وشه يه که بو ته وه به کار ده هينري شتيک له
هاوجنسی جيا بکاته وه، وهك (ناطق) که ئينسان له گيان له به ره ناگوياکان
جيا ده کاته وه .

القائم بالذات : جهوهه ره .

القائم بالغير : عه ره ضه .

القَدْرِيَّة : لايان وايه ئينسان خالقي كرده وهى خو به تى و، كوفرو گونا به ته قديري
خودا نازانن!

كه راهه تى ته حریمی : له ئيستياحه كاني شهرعه ، به و كاره ده لئین
كردنی جوان نه بی و، ده لیلیکی بی هیژ له سهر حه رامی یه تى هه بی .

كه راهه تى ته نزیه یی : نه میس له ئيستياحه كاني شهرعه ، به كارى ده لئین كردنی
جوان نه بی ، به لام ده لیل له سهر حه رامی یه تى نه بی .

كه شف : له ئيستياحه كاني ته هلی ته صه ووفه ، زانینی شته ناديارى یه كانه له
رېنگای رېژه نی خودایی یه وه ده خرېته دل ، بی ته وهی پيوستی به ده لیل
هه بی .

كه لام : عیلمیکه به ده لیلی به هیژ بیروباوهره ئایینی یه كانی ئایینی ئیسلام جیگیر
ده كاو له گومان ده پاریزی . دیاره لیږه دا مه به س هر بیروباوهره كان خو یانن
نهك كارو كرده وهی وه كوو نوئژ و رۆژوو . . . تاد ؛ ته مانه عیلمی خو یان
هه یه . ته وهی له عیلمی كه لام دا باس ده كرى زانراویكه پئوه ندی به
ئیسباتی ته و بیروباوهرانه وه هه بی ، دوور یا نزیك . مه به ست له عیلمی
كه لام بریتی یه له :

أ - به رزبوونه وه و دوور كه وتنه وه له نزمایی و نشیوی چاولیگه ری و
دواكه وتن ، به ره و لووتكه ی پروای بته وو نه له قیو .

ب - رپی پیشان دانی ته وانسه ی ده یانه وی بكه ونه سه رپی به
روونكردنه وه و ده لیل و بوږدانی ته وانسه ی ئینكار ده كهن به
هینانه وهی ده لیلی بته وی دم كوت كه ر .

ج - پاراستنی پیره‌وه‌کانی ئایینی ئیسلام له شوبه‌هه و گومانی بی‌باوه‌ران .

د - دامه‌زراندن و بنیات نانی عیلمه په‌پیره‌وی‌یه‌کان له‌سه‌ری ؛ چونکه عیلمی که‌لام بناخه‌یه .

ه - راستی و دروستی بیروباوه‌ر .

مأخذ الاشتقاق: مه‌صدهر، چاوگ، وهك (نَصْر) بۆ (نَصْر) و (يَنْصُر) . . .

الماهية الجنسية: ئەو جنسه‌یه که باس‌مان کرد

الماهية النوعية: ئەو نه‌وعه‌یه که باس‌مان کرد .

المتكلمون: به‌وانه ده‌لێن که خه‌ریکی عیلمی خودا به‌یه‌ك زانین و عیلمی که‌لام ده‌بن، ئەو عیلمه‌ی که باسی ذات و صیفه‌تی خودا و چۆنی‌یه‌تی مومکین و مه‌وجود ده‌کا، باس کردنی که له‌سه‌ر هه‌ستی ئاشکرای عه‌قل و نه‌قلی راست دامه‌زراوه به‌جوړی که بیروباوه‌ره‌کانی ئایین له گومان و دوودلی بی‌باوه‌ران رزگار بن . ئەمانه ده‌لیلی عه‌قلی و نه‌قلی به‌کار دینن .

متواترات: ده‌نگ و باسیکن کومه‌له خه‌لکی بی‌گیرنه‌وه مومکین نه‌بی هه‌موویان له‌سه‌ر دروکردن رێک که‌وتبن .

مه‌جاز: وشه‌یه‌که له‌ زمانی ئەو‌که‌سه‌دا که قسه‌ی بی ده‌کات بۆ واتایه‌ بدکار به‌نێزی که بۆی دانه‌نرابی، به‌لام پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ واتا ئەصلی‌یه‌که‌یدا هه‌بی، وهك (أسد) لای عه‌ره‌ب که به‌ ئینسانی ئازا بوتری . . .

مه‌شائی: به‌ ئەره‌سطۆ و په‌یره‌وه‌کانی ده‌لێن، رێبازی ئەره‌سطۆ له‌ فیربوون و فیرکردندا به‌جوړی بوو که قوتابی‌یه‌کان له‌گه‌لیدا بوون، رێبازیان له‌سه‌ر ده‌لیل هینانه‌وه‌ی عه‌قلی و وه‌رگرتنی زانست و فیربوون دامه‌زراوو .

موشتهق: به‌و وشه‌ عه‌ره‌بی‌یه جو‌راو‌جو‌رانه ده‌وتری که له‌ چاوگیکه‌وه وه‌رده‌گیرین،

وهك (ضارب، مضروب، ضرب، مضرب.. تاد) كه له چاوگی
(ضرب) هوه وهرگیراون.

موعتهزيله: كومه لیکن له زانایانی ئیسلام خاوهنی رای تایبه تین دهرباره ی
صیفه ته کانی خوداو، پایه ی خاوهنی گوناھی گه وروه، بی دهسته لاتی و
دهسته لات داریی ئینسان له کارو کرده وهی خویدا، یا له باسی
ئه لفاظی قورئاندا که ئاخو دروستکراون یاخو قه دیمن.. تاد. ئه مانه
دژی ئه هلی سوننه ت و جه ماعه تن و به ئه هلی بیدعه ت ناسراون.

دهرباره ی هوی ناوانیان به موعتهزيله ده لئین: رۆژی (واصل) ی
کوری (عطا) ماموستاو پیشه وای موعتهزيله له کوریکي حه سه نی
به صری دا دانیشتووه، له وکاته دا زه لامی خوی ده کا به ژووراو به
حه سه نی به صری ده لئین: -

تاقمیک په ییداوون خاوهنی گوناھی گه وروه به کافر داده نین و
گوناھی گه وریان لا کوفره. کومه لیکیش ده لئین: گوناھی گه وروه له گه ل
بوونی باوه ردا زیانی نی یه.

ئا له وکاته دا که حه سه نی به صری بیری له شته که ده کرده وه و
پیش ئه وه ی قسه بکا، (واصل) وتی: من نالیم خاوهنی گوناھی گه وروه
کافره و نایشلیم موسولمانه، به لکو ده لیم نه موسولمانه و نه کافر،
پایه یه کی هه یه له نیو دوو پایه ی موسولمان و کافردا..، ئه مه ی وت و
هه لسا یه سه رپی و چوو پالی دا به یه کی له کوله که کانی مزگه و ته وه و
خه ریکی ته قیری وه لآمه که ی بوو.

حه سه نی به صری که ئه مه ی دی فه رمووی: «إِعْتَزَلْ عَنَّا
واصل..» واته: واصل لیمان جیا بووه وه که ناری گرت. له وروژه وه
واصل و په یره وه کانی ناویران (معتزله) واته که نارگرتوو له زوربه ی
زانایانی ئیسلام.

المفهوم الموافق

المفهوم المخالف: له ئيستيلاحه كاني عيلمي ئوصوولى فيقهن .
يه كه ميان تهويه - حوكمى تهويه له رسته كه دا باس نه كراوه له گهل ته وه دا
كه باس كراوه ريك و گونجاوبى ، بونموونه: له ئايهتى ﴿وَلَا تَقُلْ
لَهُمَا أَفْ وَلَا تَنْهَرُهُمَا﴾ الآية . تهويه باس كراوه ئوف نه كردنه
له رووى باوك و دايكداو پياهنه كالا نيانه ، باسى ليدانيان نه كراوه ،
به لام بى گومان كه ئوف كردن له پرووياندا رهوا نه بى ليدانيان صه د قات
رهوا نابى .

دووهميان تهووته حوكمى باس نه كراوه له حوكمى باس كراوه جياواز
بى ، بونموونه: كه پينغه مبه ر (د.خ) ده فهرموئى: «فِي الْغَنَمِ السَّائِمَةِ
زَكَاةٌ» واته: له بزن و مه رى به ده مى خو له وه رپوى ئالف بو نه هينراودا
زه كات واجب به و مه رج و شيوانه ي له شه ريعه تدا باس كراوه . له م
فه رمووده وه ده رده كه وئى كه (لا زكاة في العلوقة) واته: ته و بزن و مه رى
ئالفى بو به ينرى زه كاتى لى نادرى .

مومكىنى خاص: تهووته بوون و نه بوونى وهك يهك بى ، واته: له وانه بى بيت و
له وانه بى نه بيت ، وهك ته و همووه دروستكراوانه ي له به رچاودان .
مومكىنى ذاتى: شتيكه تنها به عه قل بتوانرى ته صه وورى بوونه كه ي بكرى ، ئيتر
مه رج نى يه ته و شته بووبى يا له پاشه روردا بى .

مه وضوع و مه حموول: له عيلمي مه نطق و كه لامدا به رامبه رى موبته داو
خه به رن له عيلمي نه حودا ، بونموونه: - له رسته ي (الله عالم) دا وشه ي (الله)
ته هلى مه نطق و كه لام پئى ده لئى مه وضوع و وشه ي (عالم) پئى ده لئى
مه حموول . نه حوى يه كانش به يه كه م ده لئى موبته داو به دووهم ده لئى خه به ر .

نوع: وشه يه كه بو چهند شتيكى هاو حه قيقه ت به كارد هينرى وهك وشه ي (انسان)
كه هموو ئاده مزاد ده گريته وه و ذاتى يه بو ته فراده كانى . ته ميش له

ئىستىلاحي ئەھلى مەنطقە.

منىش پوژى پىنج شەممەي (۱۹) ي رەجەبى (۱۴۰۷) ي كوچى، رىكەوتو
(۱۹) ي ئازارى (۱۹۸۷) ي زايىنى لە كارى خوم بە مەھو.

* فاتح عبد الكريم *

سه رچاوه كان

۱ - عه ره بي يه كان :

- ۱ - إحكام الاحكام سيف الدين ابو الحسن علي الآمدي
- ۲ - اسد الغابة في معرفة الصحابة عز الدين ابن الاثير الجزري
- ۳ - الاصابة في تمييز الصحابة ابن حجر النسقلاني
- ۴ - بداية المجتهد ونهاية المقتصد ابن رشد الاندلسي
- ۵ - التاج الجامع للاصول منصور علي ناصف
- ۶ - تاريخ الخلفاء جلال الدين السيوطي
- ۷ - التعريفات السيد الشريف الجرجاني
- ۸ - الجامع الصحيح / صحيح البخاري ابو عبدالله محمد بن ابي الحسن البخاري
- ۹ - جمع الجوامع تاج الدين السبكي
- ۱۰ - روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ابو الثناء شهاب الدين محمود الألوسي
- ۱۱ - روضات الجنات ميرزا محمد باقر الموسوي الخوانساري
- ۱۲ - سنن ابن ماجه ابو عبدالله محمد بن يزيد بن ماجه
- ۱۳ - سنن ابي داود ابو داود سليمان بن الاشعث السجستاني
- ۱۴ - سنن الترمذي ابو عيسى بن محمد بن عيسى الترمذي

محي الدين ابو زكريا يحيى بن
شرف النووي
جلال الدين محمد بن اسعد الدواني
مسعود بن عمر التفتازاني
مسعود بن عمر التفتازاني
السيد الشريف الجرجاني
مجد الدين ابو طاهر محمد بن
يعقوب الفيروزآبادي

جمال الدين ابو الفضل محمد
المشهور بابن منظور
الامام الغزالي
الامام ابو عبدالله احمد بن محمد
بن حنبل

يوسف اليان سركيس

فؤاد عبد الباقي
فخر الدين الرازي

الاب لويس معلوف اليسوعي
عبد الكريم محمد المدرّس

١٥ - شرح صحيح مسلم

١٦ - شرح العقائد العضدية
١٧ - شرح العقائد النسفية
١٨ - شرح مقاصد الطالبين
١٩ - شرح المواقف
٢٠ - القاموس المحيط والقابوس
الوسيط

٢١ - القرآن الكريم

٢٢ - لسان العرب

٢٣ - المستصفى

٢٤ - مسند الامام احمد

٢٥ - معجم المطبوعات العربية
والمعربة

٢٦ - المعجم المفهرس لالفاظ
القرآن الكريم

٢٧ - مفاتيح الغيب

٢٨ - المنجد في اللغة والادب
والعلوم

٢٩ - الوسيلة في شرح الفضيلة

٢ - كوردی یه كان :

١ - دیوانی مهولهوی .

سهیید عهبدوورپهحیمی مهولهوی

لیكدانهوی مهلا عهبدولكه ریمی موده پریس

٢ - عهقیده ی مهرضی یه .

عهبدوورپهحیمی مهولهوی

موحیددین صهبری نعیمی بلاوی

کردوووتهوه .

٣ - ههلبژاردهیهك له عهقیده

مهرضی یه ی مهولهوی

بابه عهلی شیخ عومهری قهردهاخی

عهبدولكه ریمی موده پریس

٤ - یادی مهردان، بهرگی دووهم

٣ - فارسی یه كان

موحه ممه د حسین، كه نازناوی

بورهانی قاطیعه

١ - فرهنگ برهان قاطع

نووره ددین عهبدوورپهحمانی

جامی نه قشبهندی

٢ - یوسف زلیخا

سهیید عهبدوورپهحیمی مهولهوی

٣ - فوایح

راستکردنه‌وی ئەو هه‌لانه‌ی که وتووێنه‌ ته‌ ئەم کتێبه‌وه

لاپه‌ره	دیر	هه‌له	راست
۱	۶	پیاچوونه‌و	پیاچوونه‌وه‌و
۷	۱۸	خسوف	خسوف
۷	۱۹	کسوف	کسوف
۳۱	۱۰	ئیسه	ئیسته
۳۱	۱۲	ئیسه	ئیسته
۳۳	۳	ده‌لالینه‌وه	ده‌لالینه‌وه
۳۳	۱۵	ده‌لالینه‌وه : ده‌پارینه‌وه	ده‌لالینه‌وه : ده‌پارینه‌وه
۳۳	۲۳	ده‌پارینه‌وه	ده‌پارینه‌وه
۳۳	۲۴	ده‌لین	ده‌لین
۳۸	۱۸	زانینه	زانین نی‌یه
۶۹	۱۵	خوادی	خوادی
۶۹	۱۹	به‌به‌هوی	به‌هوی
۷۰	۵	خوادی	خودا
۱۱۳	۱۷	نۆزو	تۆزو
۱۲۵	۱۶	له‌له‌ژیر	له‌ژیر
۱۲۹	۱۹	له‌مه‌عنا	له‌مه‌عنادا
۱۳۰	۸	ته‌نیا	ته‌نیا
۱۵۰	۲۳	بوون و	نه‌بوون و
۱۷۷	۶	س لم	سالم
۱۸۳	۳	فاضل و	فه‌صل و

لاپه‌ره	دیر	هه‌له	راست
۲۱۲	۸	بو	بوی
۲۴۱	۵	حونکه	چونکه
۲۴۱	۶	خود	خودای گه‌وره‌دا
۲۴۱	۷	ی	الذي
۲۴۳	۲۰	گور	گود
۲۵۰	۱	به‌شه‌رتی	به‌شه‌رتی
۲۷۳	۲۲	ده‌خه‌ی	ده‌خه‌ی ته‌فاوت
۲۷۹	۱۷	نه‌سانی	نه‌سانی
۲۹۱	۱۳	له‌پیی	به‌پیی
۲۹۱	۱۴	أولی	أولی
۲۹۴	۸	توویره‌ی	وتوویره‌ی
۳۲۴	۲۲	پووج	پووج و
۳۷۷	۹	بوو	وجوودی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) دووجاره‌یه . دوو جاری شیرین و به‌رین، جاریکیان بوو به بناخه‌و دره‌ختی مه‌زنی بوون و، هه‌موو عالم له‌گه‌ل ئاده‌میشدا به‌ری ئه‌و داره بوون. ئه‌مه له جیهانی رۆحدا، به‌لام جاریکی تر بوویه‌وه به به‌ری دره‌خته‌که‌و هاته‌وه رۆوی کارو جیهانی پر کرد له نوورو دوابی به پیغه‌مبه‌ران هیناو بوو. . . تاد.
۳۸۸	۲۵	عه‌ین و	عه‌یب و
۳۹۰	۱۳	کردوه‌وه‌ته‌وه	کردوه‌وه‌ته‌وه

لاپهړه	ډیر	هه له	راست
۴۰۲	۱۹	لوه	له
۴۱۴	۱۷	مه نام ده بوو؟	مه نام ده بوو
۴۱۴	۱۸	عه وام ده بوو؟	عه وام ده بوو؟
۴۱۵	۲۲	باکی و	پاکی و
۴۳۴	۲۱	موعجیزه ش	موعجیزه س
۴۴۸	۵	(خضس) و	(خضس)
۴۶۵	۲۲	ناکه ن	ناکه ت
۴۶۶	۱۳ - ۱۵	أوان : ضه میری . . . تاد	(أوان) یا (أوانی) جه معی (آنیه) یه و (آنیه) یش جه معی (اناء) ه، واته : ده فر : همار : عمار : شوینی هه لگرتنی ده غل و دان و نازووخه به کومه ل له مالاً . نه وان : ضه میری جه معی غائبه (هَم)
۴۹۷	۶	را ده ی	را که ی
۵۰۶	۱۳	نه خوش	نه خوش
۵۱۰	۹	که	له
۵۱۵	۴	وجه ممه دا	وجه ممه دا
۵۱۵	۴	ودا	خودا
۵۲۸	۲۲	نه شعزی ناوی	نه شعری ناوی
۵۳۲	۲	چنکه	چونکه
۵۳۳	۲۰	راهه وه یه و	راهه وه یه و

لاپهړه	دېر	هډه	راست
۵۴۹	۱۱	گرېکه	ئاگرېکه
۵۶۸	۱۴	زايی	زايینی
۵۷۰	۹	به وجوره . . . تاد	به م جوړه ده بیت : هم ریازی نه قشبه ندی په نه ونده ناسک و خاوینه دینداری ظاهرین ، وهك دینداری باطین بین و نه هلی دل ، نه لی : ریاز له مه چاکتر نی په .
۵۷۲	۸	خوی	خوی
۵۸۱	۱۹	مظاهر	مظاهر
۵۹۰	۴	ده بن	ده بن
۶۱۹	۱۵	خوشی	خوشی
۶۳۰	۹	په وی و	په وی و
۶۳۳	۲۱	عونصوری	عونصوری
۶۳۴	۱۲	کوا بورهانی ته وی ؟	کوا ؟ ؛ بورهانی ته وی
۶۵۹	۲۱	همه می	همه میسه
۶۶۳	۲۴	بینه و	بینه و
۶۶۵	۱۴	نه یردی	نه یردی
۶۶۹	۱۱	رسوب . بیرو	الرسول . بیروت
۶۶۹	۱۲	لا	لاپهړه
۶۷۱	۲۰	ثایه ته که	واته : نه وانه وا له ثایه ته که . . . تاد
۶۷۷	۱	نه وا	نه وا
۶۸۰	۱۷	بکه ویته	بکه ویته
۶۸۳	۱۴	تاتا	تا

لاپهړه	دیر	هده	راست
٦٨٦	١	واوی	واوی
٦٩٠	١٨	ان	اډ
٦٩٢	١٩	ياك و	پاك و
٦٩٤	٢٥	قاله و	قاله و
٦٩٦	٦	خودا	خودا
٦٩٧	١١	ټيكتيسانه	ټيكتيسابه
٦٩٧	٢٤	سوو	سوود
٧٠٠	٦	عاده تين	عاده تين
٧٠٢	٣	نانين	نانين
٧٠٢	٧	ټيكنيسابه و	ټيكتيسابه و
٧٠٢	٢١	توان و	ناتوان و
٧٠٣	٢٣	عه قل و	عه قل و
٧١٣	٣	ټيداعی	ټيداعی
٧١٤	٢٠	ټيسه	ټيشه
٧١٥	١	ياداشی	پاداشی
٧١٥	٣	بی و	بی و
٧١٥	١٤	بی	بی
٧١٦	١٧	ټه و بوو	ټه بوو
٧١٧	١٠	خواسه	خواسته
٧٢٦	٢١	حاری	جاری
٧٢٧	١٧	ټيراده ييکی	به ټيراده ييکی
٧٢٧	٢٠	بو	به
٧٣٢	١	وی	ټه وی

لاپهړه	ډیر	هډه	راست
۷۳۲	۲۰	به هیری	به هیزی
۷۳۸	۴	باک و	پاک و
۷۳۸	۲۱	(د.ح)	(د.خ)
۷۴۱	۷	پایه ی	پایه و
۷۴۳	۱	ده که وی	ده که وی
۷۴۵	۳	سعو	ساغ و
۷۴۵	۱۵	به ست	به ده ست
۷۵۰	۳	(د.خ)	(ر.خ)
۷۵۱	۱۱	گشی	گشتی
۷۵۸	۸	گه	گه وره یه
۷۶۰	۱۹	ده دزین	ده درین
۷۶۲	۱۸	موخته ریله فده ری به کان	موخته زیله
			قه ده ری به کان
۷۶۲	۲۲	گه وره	خودای گه وره
۷۶۳	۱۴	ده لیین	ده لیین
۷۶۴	۲۴	شوینیه ت	شوینیه تی
۷۶۹	۱۹	خواد ی	خودای
۷۷۰	۲۲	وَنَجَّيْنَاهُ	وَنَجَّيْنَاهُ
۷۷۸	۱۹	که نه کا	که
۷۸۱	۲۰	قه ضایه ک	قه ضایه کی
۷۸۳	۳	ئیسلا میشدا	ئیسلا مدا
۷۸۳	۴	هه ربو	بو
۷۸۳	۲۳	وخته ی	پوخته ی

لاپه ره	دیر	هه له	راست
۷۸۴	۴	به جین	به جین
۷۸۴	۱۹	کال و	کال و
۷۸۶	۲۳	تی که یستی	تی که یستی
۷۹۷	۴	ئه م عیلمه	له ورووه وه که عیلمی خوایه
			نابی به هوئی واجب بوونی
			روودانی کاره که .
۷۹۷	۱۸	که سه	که سه
۸۰۰	۱۱	لأسمانه	لأسمائه
۸۰۳	۲۷	په ارویزیکی	په ارویزیکی
۸۱۰	۱۸	بی یه	نی یه
۸۱۳	۲۲	هره مه ند	به هره مه ند
۸۱۸	۹	خاتمه	خاتمه
۸۱۸	۱۵	باس کراکه .	باس کرا . که
۸۲۲	۱۲	ده ستنوسه که یه وه	ده ستنوسه که وه
۸۲۹	۴	حوسووفی	خوسووفی
۸۳۰	۱	ئه و،	ئه و
۸۳۱	۷	العمود الثالث	فره یده و که نار
۸۳۲	۱۱	(۱۲۸۹) دا	(۱۲۸۹) ی کوچیدا
۸۳۴	۱۲	ست	سنت
۸۳۹	۱۹	مالی سبیخ	مالی شیخ
۸۴۴	۹	بلی و زور	بلی و زور

لاپەرە	دېر	هەلە	راست
٨٤٤	١١	هەلوا بە کالی نەخووشی دینی - دیارە چونکە زوبان یەکەو چاوو گوئی دوودوون .	[دیارە چونکە زوبان یەکەو چاوو گوئی دوودوون]. هەلوا بە کالی نەخووشی دینی .
٨٤٥	٦	بابا عەلی	بابا عەلی
٨٤٥	٩	عەقیدە	عەقیدە

پیرہسی ئەم کتیبە

بابەت	لاپەرە
یەك دوو وشەى پێویست	۳
بەناوی خودای بەخشنده و میهرەبان	۲۶
مبەحث الصلاة والسلام	۳۱
مبەحث الايمان	۳۷
مبەحث الوجود والوجوب	۵۹
مبەحث الوحدة	۱۰۵
مبەحث الايمان بالله تعالى	۱۱۹
مبەحث الحياة	۱۸۰
مبەحث العلم	۱۸۲
مبەحث الارادة	۱۹۷
مبەحث القدرة	۱۹۹
مبەحث السمع والبصر والكلام	۲۱۹
مبەحث البقاء والتكوين	۲۳۷
مبەحث الاسماء	۲۴۰
مبەحث افعال الله وحكمته	۲۴۶
مبەحث الحسن والقبح	۲۵۴
مبەحث رؤية الله تعالى	۲۶۶
مبەحث وصف الملائكة	۲۸۵
مبەحث الايمان والتصديق بجميع الكتب السماوية	۳۰۶
مبەحث في تحقيق كلام الله تعالى	۳۲۷
مبەحث الانبياء والرسل عليهم السلام	۳۴۹
مبەحث الخاتمية	۴۰۴

مبحث الاسراء والمعراج للرسول ﷺ	٤١٠
مبحث الكرامات	٤٢٦
مبحث الخوارق	٤٣٠
مبحث امتحان الاولياء	٤٣٩
مبحث الخلفاء والصحابة	٤٦٥
مبحث يزيد	٤٧١
مبحث الخلافة والامامة	٤٨٠
مبحث الحسن والحسين رضي الله عنهما	٥١٣
مبحث الائمة في الاصول والفروع والطريقة واقطابها	٥٢٨
مبحث حضرة الشيخ عثمان سراج الدين واولاده	٥٧٣
مبحث الايمان باليوم الآخر وعلامات الآخرة	٥٨٦
مبحث المنكر والنكير	٥٩٨
مبحث الآخرة والمعاد	٦١٢
مبحث الحساب والكتاب والعراط والميزان	٦٢٢
مبحث الجنة والنار	٦٣٠
مبحث بقاء الجنة والجحيم	٦٤١
مبحث الشفاعة	٦٤٣
مبحث القضاء والقدر	٦٧٤
خاتيمه	٨٠٦
دوايى	٨٢٠
لناظم الرسالة	٨٢١
پاشبه نديك له سى به شدا	٨٢٣
نوسخه يه كى عه قيدهى مه رضى يه به ده ستخه تى مه وله وى خوى	٨٢٣
ژماره ي شيعره كانى عه قيدهى مه رضى يه	٨٣٧
لهم كتيبه دا هه ندى وشه هه ن . . تاد.	٨٤٦

له کتبخانهی نیشتمانیی به غدادا
ژماره (٧٤٢) ی سالی ١٩٨٨ ی دراوهتی

WWW.LAWI.KRD

WWW.AWLAWI.KRD

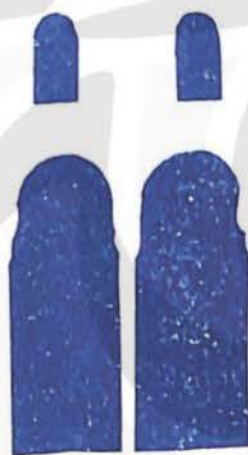
العقيدة المرضية

تأليف

السيد عبد الرحيم المولوي

شرح وتحليل

الشيخ عبد الكريم محمد المدرس

راجعہ واعاد صياغته وكتب مقدمته وهوامشه

فاتح عبد الكريم

١٤٠٧ هـ - ١٩٨٨ م

